MARK SOLONIN

IUNIE 1941

DIAGNOSTIC FINAL

LITERA

KRONIKA

MARK SOLONIN

IUNIE 1941

DIAGNOSTIC FINAL

LITERA

KRONIKA

MARK SOLONIN

IUNIE 1941

DIAGNOSTIC FINAL

MARK SOLONIN

IUNIE 1941

DIAGNOSTIC FINAL

LITERA

KRONIKA

KRONIKA

Colecția în care umanitatea este reconstruită prin cărți
care ne ajută să pătrundem în culisele celor mai interesante
evenimente politice, sociale sau financiare de ieri și de astăzi.

MARK SOLONIN

IUNIE 1941

DIAGNOSTIC FINAL

Traducere din limba rusă
VSELOVOD CERNEI

LITERA
București

Июнь 41-го

Окончательный диагноз

Марк Солонин

LITERA®

Editura Litera

tel.: 0374 82 66 35; 021 319 63 90; 031 425 16 19

e-mail: contact@litera.ro

www.litera.ro

Iunie 1941. Diagnostic final

Mark Solonin

Referent de specialitate: Cosmin Popa

Editor: Vidrașcu și fiii

Redactor: Ilieș Câmpeanu

Corector: Georgiana Enache

Copertă: Flori Zahiu-Popescu

Tehnoredactare și prepress: Marin Popa

ISBN 978-606-33-8168-3

ISBN EPUB 978-606-33-8713-5

Mulțumiri

Această carte, la fel ca toate cele precedente, nu a fost scrisă la comandă, cu finanțarea, susținerea directă sau indirectă a vreunei entități de stat, academice, social-politice. În același timp, căutarea, colectarea și traducerea unei mase enorme de documente de arhivă au solicitat eforturi și cheltuieli semnificative. Am reușit să fac față acestei sarcini doar datorită ajutorului acordat de zeci de persoane – numele majorității lor nici nu-mi este cunoscut. Le mulțumesc cu căldură și sinceritate tuturor și fiecăruia și consider o datorie plăcută să menționez contribuția specială a lui Piotr Cernîșov (Ucraina), Mihail Gorfunkel (Marea Britanie), Serghei Gorșenev (Rusia), Ilia Dombrovski (Olanda), Aleksei Jarov (Rusia), Dmitri Kirikov (Germania), Richard Lehmann (Ucraina), Serghei Petrov (Rusia), Vasili Risto (Germania), Alexander Fisher (SUA).

TANCUL GERMAN GREU PZ.KPFW. V „PANTERA" CU CAMUFLAJ DE VARĂ

Cuvânt înainte

Catastrofa

În zorii zilei de 22 iunie trupele Germaniei hitleriste au invadat teritoriul URSS. Trei săptămâni mai târziu, generalii germani puteau constata că sarcina numărul unu trasată de Operațiunea Barbarossa (Forțele de bază ale trupelor terestre rusești aflate în Rusia de Vest trebuie să fie nimicite de operațiuni temerare prin intermediul avansării în profunzime, rapide și spargerea frontului cu tancurile în formațiune de „cap de porc“. Retragerea trupelor apte de luptă ale inamicului pe vastele întinderi ale teritoriului rus trebuie zădărnicită…) fusese în fond realizată.

Înaintarea tancurilor în formațiuni de „cap de porc“* a fost eficientă și rapidă. Inamicul a ocupat Lituania, Letonia, aproape toată Bielorusia, Ucraina Apuseană, a forțat râurile Bug, Neman, Dvina de Vest, Berezina, Gorîn și Sluci și a ajuns la Nipru. Pe 10 iulie germanii au ocupat orașul Pskov, iar pe 16 iulie orașul Smolensk.

Două treimi ale distanței dintre frontiera de vest și Leningrad și Moscova au fost parcurse. Diviziile de tancuri ale Wehrmachtului au străbătut câte 500 de kilometri, iar uneori mai mult, pe drumurile sovietice. În primele 20 de zile de război armata germană a ocupat un teritoriu de aproximativ 450 de kilometri pătrați, de vreo două ori mai mare decât teritoriul Poloniei ocupate de Wehrmacht în septembrie 1939 și de trei ori mai mare decât teritoriile Belgiei, Olandei și Franței de nord-est, cucerite de Wehrmacht în mai 1941.

Trupele Districtelor Militare Speciale Baltic și Vestic (peste 70 de divizii, un milion de persoane) au fost zdrobite, împrăștiate prin păduri sau luate în prizonierat. Ceva mai târziu, același lucru s-a întâmplat și cu Fronturile Sud-Vest și Sud. „Retragerea trupelor apte de luptă ale inamicului“ a fost zădărnicită cu brio – peste Nipru și Dvina de Vest au izbutit să se retragă doar rămășițe răzlețe ale unei armate odinioară enorme; comandanții diviziilor care au reușit să se salveze cu câte o mie cinci sute de oameni și cu o duzină de mitraliere și vreo două tunuri

(adică să păstreze circa 10–15 la sută din efectiv) erau menționați în ordinele superiorilor ca persoane care s-au distins în mod deosebit în luptă…

Până la 6–9 iulie trupele Fronturilor Nord-Vest, Vest și Sud- Vest au pierdut 11 700 de tancuri, 19 000 de tunuri și lansatoare de mine. (1) Deosebit de grele, practic irecuperabile, erau pierderile suferite de trupele de tancuri sovietice, cele mai mari din lume, pentru înființarea cărora fuseseră consumate resurse materiale și umane enorme. Deja pe 15 iulie 1941 rămășițele corpurilor de armată mecanizate au început să fie desființate. Diviziile și regimentele aviatice ale Forțelor Armate Aeriene din districtele vestice au pierdut cel puțin 80–85 la sută din avioane; de altfel, și mașinile de luptă care figurau încă în liste erau în majoritate defecte. Până la 1 august 1941 Forțele Armate Aeriene Sovietice au pierdut în total 10 000 de avioane, adică de patru ori mai multe decât avea Luftwaffe pe frontul de est, dintre care 5 240 erau calificate ca „pierderi netrecute în evidență". (4)**

Pierderea vertiginoasă a unor teritorii imense s-a soldat inevitabil cu pierderea unor rezerve gigantice de bunuri ale armatei care nu se știe din ce cauză fuseseră concentrate la frontiera vestică a Uniunii Sovietice. Conform datelor furnizate de Direcția principală a artileriei, din cele 40 de depozite ale artileriei dispuse pe linia Leningrad–Nejin–Kremenciug au reușit să fie evacuate doar 11. În districtele de frontieră au fost pierdute sute de mii de tone de carburanți și lubrifianți, zeci de milioane de pachete cu bandaje individuale, cantități enorme de alimente, furaje, echipamente…

Nu e de mirare, deci, că pe la jumătatea lunii iulie multor generali germani campania de pe frontul de est li s-a părut încheiată – ei nu-și puteau imagina că o armată care a suferit astfel de pierderi se va dovedi capabilă să mai opună rezistență în continuare. Dar, „experimentații generali hitleriști" au greșit până la urmă și războiul s-a încheiat la Berlin, însă bucuria noastră cu acest prilej este cu lacrimi în ochi. Ceea ce a fost pierdut ușor și repede în cele 3–4 luni de vară și de toamnă în anul 1941 a trebuit să fie recuperat cu prețul unei vărsări de sânge neîntrerupte timp de trei ani, cu prețul vieților a milioane de

soldați pe front, a milioane de locuitori pașnici de pe teritoriile ocupate. Armata Roșie a reușit să revină la linia de frontieră din anul 1941 abia prin lunile iulie și august ale anului 1944. Dar asta în linii mari, deoarece în unele cazuri particulare, cum este cel al statelor baltice, luptele au continuat până în primăvara anului 1945.

Și totuși, cel mai neverosimil lucru în toată istoria aceasta a fost nu tempoul accelerat și profunzimea ofensivei Wehrmachtului, nu cifrele enorme ale pierderilor Armatei Roșii, ci uimitoarele, aproape neverosimil de mici, pierderi ale inamicului. Wehrmachtul ce înainta, și înainta extrem de reușit, a suferit pierderi de zeci de ori mai mici decât acelea ale Armatei Roșii aflate în defensivă.

Iată, bunăoară, Divizia 6 Tancuri a Wehrmachtului (Grupul de Armate Nord). Acest exemplu este ilustrativ și pentru că divizia era cea mai prost înarmată dintre toate – baza parcului ei de tancuri era constituită din tancuri ușoare cehe de model 1935 (conform sistemului german de denotație Pz-35T), învechite tehnic și destul de uzate după marșuri, campanii și lupte de mulți ani. Pe 24 iunie, lângă râul Dubysa (Lituania), Divizia 6 Tancuri a fost angajată într-o luptă de întâmpinare cu Divizia 2 Tancuri a Armatei Roșii, dotată, pe lângă multe altele, cu 31 de tancuri grele Kliment Voroșilov (KV), cel mai nou model de atunci. Bătălia s-a încheiat cu zdrobirea deplină a diviziei sovietice, pierderi materiale și moartea comandantului. Divizia germană a pierdut pe 24 iunie doar 121 de oameni (31 de morți, 18 dispăruți fără urmă, 72 de răniți). (5) Mai puțin de un procent din efectiv. Și aceasta a fost ziua cea mai grea, cu pierderile cele mai mari. Pe 28 iunie Divizia 6 Tancuri a forțat râul Daugava (Dvina de Vest) – linie de apărare naturală de importanță strategică. Pierderi: 3 morți, 14 răniți. (6) După ce a trecut pe malul nordic, divizia germană s-a îndreptat spre orașul Pskov. Pe 4–6 iulie ea a zdrobit într-o luptă de întâmpinare unitățile Diviziei 163 Motorizate și ale Diviziei 3 Tancuri ale Armatei Roșii, a spart linia de cazemate a districtului fortificat Ostrov și a forțat vreo două râulețe mici. Pierderi înregistrate în trei zile: 28 de morți, 55 de răniți. (7)

Sau o altă divizie germană, Divizia 11 Tancuri. Nivelul pierderilor de efectiv este unul dintre cele mai înalte dintre toate diviziile de tancuri ale Wehrmachtului: până la 3 iulie au fost de 923 de oameni, inclusiv 333 dispăruți. (8) Șase la sută din efectiv. Cu prețul acestora, divizia a reușit să realizeze următoarele: înaintând neîntrerupt în avangarda Grupului I Tancuri, a parcurs mai mult de 200 de kilometri; a intrat în luptă cu Diviziile 10 și 43 Tancuri sovietice și cu Divizia 228 Infanterie, cu Diviziile 109 și 213 Motorizate și cu Regimentul 114 Tancuri; aceste lupte s-au încheiat cu distrugerea diviziilor respective ale Armatei Roșii, rămase în cel mai bun caz la 30–40 la sută din efectiv și cu aproximativ zece tancuri, iar divizia germană și-a urmat calea mai departe spre răsărit.

În total, Wehrmachtul de pe frontul de est a pierdut între 22 iunie și 6 iulie 64 132 de oameni, inclusiv 19 789 dispăruți. Aceste cifre sunt invocate în celebrul său Jurnal de război, în însemnarea de pe 10 iulie 1941, de generalul-colonel Franz Halder, șeful statului major al trupelor terestre ale Germaniei.

Bineînțeles, pe 10 iulie Halder nu dispunea încă de toate informațiile privind pierderile de până la 6 iulie, de aceea cifrele indicate mai sus sunt întrucâtva mai mici decât cele reale. Conform așa-numitelor „decade“ (rapoarte privind pierderile întocmite de comandamentul suprem pe baza relatărilor statelor majore ale unităților și formațiunilor mari o dată la zece zile) pierderile Wehrmachtului de până la 10 iulie 1941 au fost de 77 000 de oameni, inclusiv 23 000 de dispăruți. La momentul respectiv Halder evaluează efectivul grupării Wehrmachtului de pe frontul de est ca fiind de 3,3 milioane de oameni, deci pierderile generale (morți, răniți, dispăruți) erau de doar 2–3 la sută.

Firește, și aceste cifre pot fi puse la îndoială, deoarece orice rapoarte întocmite în decursul operațiunilor militare nu sunt suficient de precise și de complete. Am putea să ne tot ocupăm de precizarea datelor statistice, dar această discuție nesfârșită nu trebuie să ascundă principalul. Iar principalul este că pentru zdrobirea Primului Eșalon Strategic al Armatei Roșii (care avea nu mai puține divizii decât orice

armată europeană și de câteva ori mai multe tancuri și avioane decât oricare dintre ele), pentru ocuparea unui teritoriu imens Wehrmachtul a plătit cu pierderea a 2–3 la sută din efectivul său. Iar dacă e să vorbim nu despre pierderile generale, ci doar despre cele irecuperabile (morți și dispăruți), acestea sunt de circa 1 la sută. Chiar și în decursul a ceea ce istoriografia sovietică numea „marșul triumfal al Wehrmachtului în Franța“, pierderile irecuperabile ale germanilor au fost de două ori mai mari (46 000 de oameni). (16)

Pentru evaluarea principală a pierderilor Wehrmachtului poate servi compararea lor cu pierderile Armatei Roșii. Conform opiniei oficiale a istoricilor militari ruși, între 22 iunie și 6–9 iulie trupele Fronturilor Nord-Vest, Vest și Sud-Vest au pierdut irecuperabil 589 000 de oameni, dar în această cifră nu sunt incluse pierderile Frontului Nord (Districtul Militar Leningrad) și ale Frontului Sud (Districtul Militar Odessa), care și-au început operațiunile militare pe 29 iunie și, respectiv, 2 iulie 1941. (17)

La ora actuală nu mai trezește îndoieli diminuarea evidentă și substanțială a datelor despre pierderi făcută de coordonatorii culegerii de studii dedicate războiului Informații desecretizate (culegerea lui Krivoșeev). Astfel, de exemplu, pierderile generale ale Frontului Nord-Vest au fost estimate de ei la 88 500 de oameni (doar 23 la sută din efectivul inițial). Poate oare să fie veridică această cifră, când toate documentele cunoscute denotă într-o unanimitate absolută – frontul a fost zdrobit cu desăvârșire, până la Ostrov și la Pskov ajungând doar grupuri răzlețe de ostași și comandanți.* Și e curios că la pagina 368 a aceleiași culegeri ni se arată că între 22 iunie și 9 iulie Frontul Nord-Vest a pierdut 341 de arme de foc. Cum puteau să „piardă“ 89 000 de oameni 341 000 de arme?**

Într-o armată normală care luptă, pierderile armelor de foc personale sunt mai mici decât pierderile umane – este interzis să fie aruncate armele, ele sunt numerotate, pentru fiecare armă a semnat cineva; arma are greutatea de 3–4 kilograme și un bărbat sănătos poate să scoată fără mari eforturi de pe câmpul de luptă 3–4 arme, rămase de la camarazii răniți sau uciși. Într-o armată anormală, care fuge panicată

în toate părțile, pierderile de arme personale pot fi egale cu pierderile de efectiv, dar nici chiar așa, să le depășească de patru ori! Frontul Vest „a reușit“, se arată în paginile lucrării, să piardă 521 000 de arme de foc, pierderile umane fiind de 418 000. Doar în cazul Frontului Sud-Vest cifrele citate în culegerea lui Krivoșeev corespund întrucâtva judecății sănătoase (242 000 de oameni și 170 000 de arme de foc).

Bilanțul, chiar dacă acceptăm cifrele diminuate premeditat și substanțial ale lui Krivoșeev, este de 1 la 23. Tabloul mai apropiat de realitate al pierderilor irecuperabile este de circa 900 000–1 000 000 din partea sovietică și de 25 000–30 000 din cea a germanilor, ceea ce face raportul de 1 la 35. Anticipând întrucâtva cronologia expunerii, voi menționa de la bun început că raportul definitiv al pierderilor irecuperabile în tot anul 1941 a fost de circa 1 la 28.

Este o adevărată „minune“ fără precedent în analele militare moderne. Un astfel de raport al pierderilor ar fi fost posibil în Africa, în confruntarea dintre o armată colonizatoare modernă și triburi locale înarmate cu sulițe și unelte, dar în vara anului 1941 la frontiera de vest a URSS situația era cu totul alta. În linii mari, tabăra defensivă nu era inferioară inamicului, nici la capitolul efective și nici la armament, ba chiar din contra. Armata sovietică o depășea cantitativ pe cea germană în privința mijloacelor de aplicare a unei contralovituri puternice – tancuri și aviație – și avusese în plus posibilitatea de a-și construi linia defensivă pe baza unui sistem de obstacole naturale (marile cursuri de apă Bug, Neman, Berezina, Dvina de Vest, Nipru și Nistru), dispunând și de un sistem de construcții defensive solide (circa o mie de cazemate de beton armat de-a lungul frontierelor noi din 1940 și mai mult de trei mii de-a lungul vechilor frontiere).****

Căutarea explicațiilor

Ce s-a întâmplat cu Armata Roșie cea „invincibilă și legendară“? Cum a putut să sufere o înfrângere atât de zdrobitoare armata unei țări

dotate cu nenumărate resurse naturale, o țară care, în definitiv, nu se ocupa de nimic altceva decât de pregătirea viitorului război?

În aproape toată perioada sovietică, înfrângerile suferite de Armata Roșie în prima parte a războiului au fost ocultate prin folosirea de către propaganda oficială a unor eufemisme de natură să minimalizeze pierderile suferite. În istoriile oficiale, scrise în scop propagandistic, perioada era expediată în capitole intitulate în general „Cauzele eșecurilor temporare ale Armatei Roșii“ sau uneori mai dur „Cauzele înfrângerilor în bătăliile de la frontieră“.

Sintagma „eșec temporar“ nu duce cu gândul la necesitatea căutării unor cauze importante ale eșecului, dată fiind natura „temporară“ a înfrângerilor. Cine nu a cunoscut „eșecuri temporare“? Iar formula „bătăliile de la frontieră“, fără a mai discuta despre faptul că teritoriul denumit „frontieră“ depășea de fapt suprafața majorității țărilor europene, trebuie recunoscută drept o găselniță strălucită a propagandiștilor partidului. Din simplul motiv că ea este menită să bagatelizeze dezastrul evocând tabloul unei ciocniri dintre un pluton de grăniceri și o bandă de contrabandiști care forțează granița. Adăugând acestei formule „pe neașteptate“ și „prin surprindere“, cauza „înfrângerilor în luptele de la frontieră“ devine simplă și clară.

De dragul adevărului trebuie arătat că teza „atacului neașteptat și prin surprindere asupra țării ce dormea în pace“ nici chiar în timpurile sovietice nu avea pretenția la statut de „prima linie a apărării“, jucând mai degrabă rolul de „antecâmp“.***

Chiar și propagandiștii sovietici conștientizau că nu este cazul să pună prea tare accentul pe faimosul caracter „surprinzător“ al atacului. Prea penibilă era ipostaza în care erau plasați partidul iubit, înțeleptul lui Comitet Central și însuși Conducătorul, care nu reușiseră să-și dea seama de scopurile concentrării de-a lungul granițelor URSS a unei armate inamice de trei milioane de oameni.

Sub primele raze ale „transparenței“ gorbacioviste, florile caracterului „surprinzător“ s-au ofilit definitiv. Astăzi, un elev silitor știe că șirul

lung de înfrângeri extrem de grele ale Armatei Roșii (încercuirile de la Uman, Kiev, Viazma, Briansk, Kerci, Harkov) a început în vara anului 1941, a continuat toamna și a fost reluat în luna mai a anului 1942. Astfel stând lucrurile, despre ce „surprindere“ poate fi vorba?

Principala „linie de apărare“ în mitologia istorică sovietică a devenit „superioritatea numerică multiplă a inamicului, mai ales în ce privește tancurile și aviația“. Asta sună convingător! Prelucrat din copilărie, cetățeanul sovietic își imagina imediat trei soldați ai Armatei Roșii cu o singură armă, asupra cărora înaintează cinci soldați germani, protejați de blindajul tancului Tiger, urmați de o coloană de soldați cu arme automate, toți ca unul pe transportoare blindate. Cum să te împotrivești cu succes unei asemenea forțe, care atacă și prin surprindere?

Toate aceste aiureli s-au topit asemenea ceței în zori chiar la primele semne de lichidare a cenzurii ideologice. Până în momentul actual toate tancurile, tunurile, mitralierele și diviziile au fost de mult numărate și renumărate, iar rezultatele au fost de multe ori verificate și publicate. În prezent poate să nu cunoască raportul de forțe real doar cineva care și-a închis strâns ochii și nu i-a mai deschis în ultimii 10 sau chiar 15 ani. Din mulțimea de materiale publicate demne de atenție pot să recomand, de exemplu, un articol temeinic scris de M. Meltiuhov. (19) Cei mai curioși pot apela nemijlocit la documentele inițiale, acestea putând fi consultate acum, din fericire, din fața calculatorului. (20)

Pe 22 iunie războiul nu s-a încheiat, ci abia a început. Prin urmare, „fotografia instantanee“ a efectivelor părților beligerante în situația lor din prima zi de război nu poate fi considerată nicidecum un răspuns exhaustiv la întrebarea cu privire la raportul de forțe ale părților. Nu e deloc mai puțin importantă (teoretic și practic) capacitatea de a-și spori puterile, de a umple golurile lăsate de pierderile de efectiv și de tehnică, de a înființa noi formațiuni mari. Despre această capacitate în Rusia se obișnuiește în mod tradițional să se „uite“, tocmai pentru a da o aparență de realitate tezei superiorității în armament și efective a Wehrmachtului în prima fază a războiului.

Ceea ce a adunat comandamentul Wehrmachtului pe 22 iunie 1941 la frontiera URSS reprezenta maximul posibil pentru Germania, care efectuase de mult mobilizarea rezerviștilor și desfășura operațiuni militare pe câteva fronturi terestre, în spațiul aerian al Reichului și în largul nemărginit al Oceanului Atlantic. În total, până la sfârșitul anului 1941 pe frontul de est din rezervele Comandamentului Suprem au fost trimise două divizii de tancuri, una motorizată și 25 de infanterie; foarte modest – atât în cifre absolute, cât și relative (în componența celor trei Grupuri de Armate – Nord, Centru și Sud – erau inițial 119 divizii, fără a le lua în calcul pe cele „de pază“). Drept întărire de campanie formațiunile Wehrmachtului de pe frontul de est au primit până la sfârșitul anului 1941 mai puțin de 20 la sută din efectivul lor inițial.

Pe de altă parte, forțele pe care Armata Roșie le-a desfășurat în districtele vestice până la 22 iunie reprezentau minimul pe care Uniunea Sovietică cu o populație de 200 de milioane de oameni l-a putut concentra în vest în condițiile în care mobilizarea secretă nu fusese încheiată. Pe 23 iunie 1941 a început mobilizarea deschisă și până la 1 iulie în rândurile forțelor armate au fost recrutate 5,3 milioane de persoane.**** Adică, efectivul total al Armatei Roșii s-a dublat, ceea ce a permis formarea câtorva sute de divizii și de brigăzi noi. Bineînțeles că la 1 iulie mobilizarea nu s-a terminat, ci abia începea. În total, până la sfârșitul anului – conform estimărilor minime din cele disponibile – au fost mobilizate 11,7 milioane de persoane, iar cercetătorii contemporani de bună-credință au numărat chiar 14 milioane. Bineînțeles, nu toate milioanele acestea au ajuns imediat în armata activă, dar în general resursa comună de „forță vie“ pusă la dispoziția comandamentului Armatei Roșii în anul 1941 a depășit aproximativ de trei ori resursa corespunzătoare a inamicului.**

Deja la 10 iulie, în pofida pierderilor extrem de grave și a încercuirii din primele săptămâni de război, în componența fronturilor active ale Armatei Roșii figurau 202 (!) divizii, inclusiv 62 de formațiuni mari „proaspete“ din Eșalonul Strategic 2, ce nu participaseră la luptele din iunie.***** (140) Aceste 62 de divizii sunt doar începutul unei liste lungi; la data respectivă, în componența rezervei Comandamentului**

Suprem nemijlocit în spatele frontului se aflau 22 de divizii de infanterie, șase de tancuri și trei motorizate. Pe 1 august componența armatei active crescuse până la 263 de divizii. Iar mobilizarea continua din plin și pe front apăreau noi și noi unități militare…

Și mai ilustrativă este dinamica completării trupelor de tancuri. Pentru compensarea pierderilor Wehrmachtului pe frontul de est în decursul jumătății a doua a anului 1941 au fost trimise doar 513 tancuri și „tunuri de asalt", au mai fost lansate în luptă două divizii proaspete de tancuri (2 și 5), în dotarea cărora erau 380 de tancuri. În total 893 de tancuri, inclusiv 631 de tancuri mijlocii. În aceeași perioadă industria i-a furnizat Armatei Roșii 5 600 de tancuri, inclusiv 2 200 mijlocii T-34 și 1 000 grele KV. În plus, alte tancuri au completat armata activă în componența unităților și formațiunilor de tancuri, transferate pe front din districtele militare din interiorul țării.

Să apreciem meritele propagandiștilor sovietici – ei își dădeau seama că nu reușesc să mențină mult timp prima linie a defensivei (adică să mintă sfruntat și insolent despre „superioritatea numerică multiplă a Wehrmachtului") și de aceea a început să fie pregătită din timp linia a doua: „Da, armamentul era mult, dar el era foarte învechit și nici nu se putea compara cu tehnica militară a inamicului". Un exemplu remarcabil – în articolul său, la care m-am referit mai sus, M. Meltiuhov relatează că pe câmpurile volumului 4 al clasicei Istorii a celui de-al Doilea Război Mondial era notat: „Indicatorii privind Forțele Armate ale URSS, mai ales în ce privește tancurile – 18 600, avioanele – 15 990, sunt prea mari (ce formulare! – M.S.). În lipsa unei caracterizări a calității cititorul își poate face o falsă imagine despre forțele părților în ajunul războiului. Se știe că în armata sovietică majoritatea absolută a tancurilor erau de sisteme învechite…"

Acest tertip a fost inventat cu multe decenii în urmă, dar se bucură de un succes deosebit actualmente. Tânăra generație a „noilor ruși" care sunt obișnuiți cu faptul că în magazine nu se găsesc nici aparate de radio de producție rusească, nici fiare de călcat, aspiratoare sau ceainice fabricate în Rusia, e gata să creadă fără dubii de prisos că și Uniunea Sovietică era un fel de sat înapoiat. „În orice caz nu e nevoie

de dovezi (sublinierea mea – M.S.) ale afirmației că industria sovietică era evident mai slabă decât cea germană atât în ce privește dotarea tehnologică, cât și în ce privește gradul de calificare a forței de muncă.“ Atât de sigur și de ferm scrie un publicist destul de cunoscut în „cercurile patriotice“ strâmte, care ne comunică despre el fără să se intimideze câtuși de puțin: „N-am absolvit două institute – cel de medicină de stat din Sverdlovsk și cel pedagogic de stat din Ural. Sunt activist al mișcării cluburilor amatorilor de SF“.

Un alt „amator“ de SF, dar nu doar un simplu „amator“, ci chiar un scriitor de SF, A.A. Ulanov, împreună cu un cunoscut blogger, D. Șein, a scris o impresionantă carte în care literalmente a desființat industria militară sovietică din perioada antebelică: „URSS n-a reușit, n-a reușit nicidecum, subliniază autorii, să asigure linia de producție a obuzelor perforante cu trei specialiști de înaltă calificare (strungar, sudor, ștanțator) așa cum au făcut germanii. În industria sovietică, insistă ei, oamenii de acest fel puteau fi numărați pe degete, fiind distribuiți individual în uzine...“ (21)

Sunt gata să cred necondiționat că printre prietenii și cunoștințele lui Ulanov și Șein nu se află persoane care știu cum se muncește într-o hală de uzină. Nu e nimeni care să le explice acestor tineri că formula „ștanțator de înaltă calificare“ este o glumă proastă. Înalta calificare îi este necesară savantului care studiază natura deformării mecanice a metalelor. Înalta calificare i-a fost solicitată colectivului de ingineri care a proiectat presa hidraulică de mare capacitate. Dar țărăncii colhoznice care pe timp de război a fost pusă să muncească la această presă i s-a cerut doar să știe să efectueze trei operații: să introducă piesa turnată, să apese pe buton și să scoată detaliul finit. În Uniunea Sovietică erau zeci de milioane de astfel de ștanțatori (și de potențiali ștanțatori).

Strungarul nu e de-o teapă cu ștanțatorul, dar și munca la strung poate fi diferită. Cea mai simplă dintre cele posibile este să fixezi în tija strungului un mic detaliu rotund (simetric în raport cu axa) și să sfredelești în el un șanț pe circumferință. Acestei sarcini îi poate face față un elev de la școala de meserii după prima lună de instruire. Strungarii de acest nivel de calificare puteau fi numărați în URSS nu

„cu bucata“, ci cu milioanele (un atelier de instruire cu un strung se afla în fiecare școală) și nu era nevoie de nimic altceva pentru a instala pe un obuz perforant un mic capac ștanțat (fuzelajul aerodinamic); dat fiind că a fost pomenit și sudorul, se poate presupune (Ulanov și Șein n-au prezentat desenul tehnic) că acest capac era fixat prin sudură și nu prin instalare strânsă, adică toleranța dimensiunilor șanțului era destul de mare.

Din fericire, în ultimii 10–20 de ani au fost scrise și studii serioase despre istoria elaborării, producerii și aplicării în luptă a aproape tuturor modelelor de tehnică militară sovietică. A fost efectuată o muncă imensă, au fost studiați munți de documente inițiale, au fost spulberate unele mituri stabile de tipul „tancului zburător“ Il-2 sau cele despre „katiușa“ nimicitoare pe care germanii n-au izbutit, chipurile, „nici să o copieze“. Rezultatul a fost instalarea unui consens legat de faptul că armamentul Armatei Roșii era la un nivel peste mediu și nu-i ceda, în lini generale, nici unei armate sub aspectul caracteristicilor tactice și tehnice.

Se muncea activ în Uniunea Sovietică antebelică și asupra „minunilor tehnicii“ – și nu doar în desenele tehnice, ci și în metal existau vizoare girostabilizate pentru tancuri, automate de scoatere a avionului din picaj, sisteme de vedere nocturnă cu raze infraroșii, radiolocatoare, acceleratoare de rachete etc. Multe, dacă nu chiar cele mai multe dintre cele enumerate, fuseseră cumpărate sau furate din Occident, dar în cazul dat nu ne interesează procesul sau modul, ci rezultatul.

Da, erau probleme cu ergonomia tehnicii militare, cu siguranța construcției ei și comoditatea deservirii – se făceau simțite deficitul cadrelor inginerești cu experiență și pripeala agitată de a plasa tehnica în dotarea armatei. Aceste neajunsuri complicau aplicarea în luptă și reparația armamentului, dar nu făceau nicidecum imposibilă nici pe una, nici pe cealaltă. Acest adevăr a fost confirmat convingător în practică: în anul 1944 armata finlandeză lupta (și lupta foarte bine!) folosind avioane, tancuri și tractoare de artilerie sovietice luate ca trofee în anii 1940–1941.

Și cu toate acestea nu se poate să nu recunoaștem că „în Armata Sovietică majoritatea absolută a tancurilor erau de sisteme învechite“. Această afirmație este absolut veridică, dar cu două precizări importante. În primul rând, dacă luăm drept punct de referință tancurile sovietice T-34 și KV, nu majoritatea, ci toate tancurile, până la unul, ale Wehrmachtului erau, pe 22 iunie 1941, „de sisteme învechite“. În al doilea rând, sistemele cele mai noi sunt întotdeauna, în toate armatele din lume, în minoritate, iar când își vor înlocui predecesoarele și vor deveni cele mai utilizate, vor trece inevitabil în categoria celor „învechite“. În vara anului 1941 monstrul blindat KV producea o impresie stupefiantă atât asupra tanchiștilor sovietici, cât și a celor germani; în primăvara anului 1945, alături de tancurile grele din seria IS și de autotunul ISU-152, același KV arăta foarte palid…

Epoca nouă, epoca libertății nestăvilite a gândului și a cuvântului, a dat naștere unui întreg buchet de versiuni noi, unele cât se poate de extravagante, de explicare a cauzei catastrofei militare din anul 1941. Ștacheta de la intrarea în discuție a coborât radical; mai înainte, pentru a publica un articol într-un ziar trebuia să bați pragurile redacțiilor, să-ți prezinți acreditările, titlurile, gradele științifice… Acum totul e simplu și orice persoană străluminată de o idee o poate aduce la cunoștința întregii planete prin rețeaua mondială.

Mulți se folosesc activ de această posibilitate. Mi s-a întâmplat să citesc (și nu o singură dată!) că în statele majore ale Wehrmachtului a existat o teribilă regulă secretă în conformitate cu care în relatările despre pierderi era utilizat un „coeficient diminuant“ secret. Unii tovarăși consideră că în relatările germane cifrele pierderilor sunt micșorate fix de două ori; alții, fără pic de jenă, de zece ori. În plus a fost „dovedit“ că în Wehrmacht tancul era considerat pierdut irecuperabil doar după ce era dat la topit, iar toate celelalte, încremenite ca niște cutii carbonizate pe câmpuri, nu erau incluse în lista pierderilor… Cu tot caracterul lor de farsă, chiar și aceste „versiuni“ merită menționate – ele confirmând o dată în plus că zdrobirea incredibilă a Armatei Roșii în vara anului 1941 nu se supune logicii formale și necesită imperios o explicație.

Câteva explicații de acest fel au fost propuse de tânărul doctor în istorie A.V. Isaev. Dacă nu mă înșală memoria, prima la număr era „dogma densității“. În teoria militară există noțiunile de „densitate a formațiunilor de luptă“, „densitate tactică“. Acest parametru este calculat prin împărțirea a ceva la dimensiunile geometrice ale unui sector al frontului, bunăoară: 15 tancuri la un kilometru de front, 130 de tunuri la un kilometru, 250 de obuze la un hectar etc. Uneori fracția se inversează: 20 de kilometri la o divizie, 800 de metri la un batalion… În regulamentele de luptă sunt indicate și cerințe cât se poate de concrete față de densitatea aranjării formațiunilor de luptă atât în ofensivă, cât și în defensivă.

Și iată că domnul Isaev a calculat distanța de la Marea Baltică până la Marea Neagră (și a calculat-o corect, ținând cont de meandrele sofisticate ale liniei de frontieră), a împărțit kilometrii la numărul diviziilor Primului Eșalon Strategic al Armatei Roșii și a ajuns la concluzia că nu a existat nici o posibilitate de a opri ofensiva Wehrmachtului. Unei divizii îi reveneau cu mult mai mulți kilometri de front defensiv decât erau stabiliți în regulamentul de luptă, fapt ce făcea înfrângerea inevitabilă.

Această concluzie tristă, care a bucurat foarte mult publicul pentru că, în sfârșit, în interminabila discuție a fost introdus un criteriu „științific“, pe mine însă m-a întristat nespus. Chiar nu învață acum nimeni și nimic la școală? Dacă A este mai mare decât B, atunci și câtul împărțirii lui A la C va fi întotdeauna mai mare decât câtul împărțirii lui B la C. Oricare ar fi valoarea lui C. Numărul diviziilor sovietice și germane poate fi împărțit la lățimea frontului, la adâncimea lacului Baikal, la lungimea cozii calului lui Jukov – în orice caz, la orice tertipuri am recurge, indicatorul pentru Armata Roșie se păstrează mai mare. Și dacă cele 150 de divizii sovietice au fost insuficiente pentru apărare, cum se face că 120 de divizii germane au reușit să înainteze pe un front atât de întins? Și încă fulminant!

Cea de-a doua idee a lui Isaev („sabia fermecată și secțiunea de aur“) pur și simplu șochează prin „frumusețea“ ei, autorul susținând că structura organizatorică a armatei germane a predestinat succesul

inițial. „Germanii au ajuns la «secțiunea lor de aur» a organizării trupelor de tancuri, susține autorul. La 2–3 batalioane de tancuri într-o divizie de tancuri a Wehrmachtului erau patru (sau cinci, dacă-l punem la socoteală și pe cel de motocicliști) batalioane de infanterie motorizată… Această organizare a trupelor de tancuri le-a permis germanilor să ajungă până la zidurile Moscovei, Leningradului și Kievului.“ O divizie constituită în conformitate cu aceste proporții este, în opinia domnului Isaev, „sabia fermecată“ care doboară totul în calea sa. Dar cum rămâne cu Armata Roșie? „Dacă e să le spunem lucrurilor pe nume, partea sovietică nu avea o structură organizatorică eficientă de tipul diviziei de tancuri. Existența structurilor organizatorice cu denumirea «divizie de tancuri» nu trebuie să ne inducă în eroare. Acestea nu erau capabile să efectueze sarcinile unei formațiuni de tancuri de sine stătătoare… Aceste divizii erau supraîncărcate cu tancuri (sublinierea mea – M.S.) și nu erau suficient completate cu infanterie motorizată și cu artilerie“. (22)

Formula năucitoare a „supraîncărcării cu tancuri a diviziilor de tancuri“ este repetată cu insistență în câteva zeci de pagini. Trupele de tancuri sovietice, cele mai puternice din lume, sunt declarate inexistente doar pentru că structura diviziei de tancuri a Armatei Roșii se deosebea de entitatea corespunzătoare germană din anul 1941, ba încă și cea germană este declarată un ideal nedepășit al perfecțiunii, capabil să facă minuni.

Toată „teoria“ aceasta este expediată în derizoriu de realitatea istorică. Armata Roșie avea divizii care corespundeau întocmai acestor proporții, așa-numita „secțiune de aur“. Structura diviziei motorizate, așa cum se găsea ea în Armata Roție în anul 1940, era similară celei de tancuri din Wehrmacht: un regiment de tancuri, două de infanterie motorizată și unul de artilerie. Și raportul dintre numărul tancurilor și al oamenilor, și dotarea cu armament a regimentului de artilerie sunt cât se poate de comparabile. Numai că „minunea“ despre care glosa autorul s-a produs în altă parte decât ne-am fi așteptat.

Cât privește „supraîncărcarea“ cu tancuri a diviziilor de tancuri sovietice, aceasta exista doar în teorie. În practică însă, la începutul

războiului numărul mediu de tancuri într-o divizie era de 208 (la germani erau în medie câte 200 de tancuri în diviziile de pe frontul de est). Ce-a urmat a fost mai rău. Peste câteva zile (în cel mai bun caz, peste câteva săptămâni) chiar și în puținele divizii de tancuri „supraîncărcate“ inițial rămăsese cel mult câte o duzină de tancuri, doar că „descărcarea“, în mod paradoxal, nu le-a făcut să lupte mai bine. În schimb, chiar din primele zile și ore de război, germanii modificau hotărât structurile organizatorice constituite pe timp de pace. În diviziile de tancuri au fost înființate „grupuri de luptă“, foarte variate ca număr și componență, iar acestea desfășurau ofensiva fără să se sinchisească dacă secțiunea le era sau nu „de aur“.

Eșecul militar – cu atât mai mult o zdrobire rapidă și nimicitoare – se soldează inevitabil cu căutarea de spioni și de suspiciuni de trădare. În principiu, această versiune nu este chiar atât de dementă cât ar putea să pară la prima vedere – din moment ce se știe precis că zeci de generali ai Armatei Roșii căzuți prizonieri au colaborat activ cu inamicul, nu e nimic neverosimil în presupunerea că unii ar fi putut să înceapă să lucreze pentru dușman încă înainte de a ajunge prizonieri.****** Mai mult, cu toate că nu agreez deloc teoriile conspiraționiste, nu pot să nu recunosc că versiunea „complotului generalilor“ este prima, din cele enumerate în prezenta trecere în revistă, care poate avea un sâmbure de adevăr, date fiind evenimentele produse.**

Construcția proastă a nodului de ungere a roții de sus a șenilei stângi a tancului sau structura organizatorică insuficient de „aurită“ a diviziei reprezintă doar particularități care sunt inițial inutile pentru a lămuri cauzele catastrofei produse în anul 1941. În schimb, trădarea generalilor e o chestiune gravă, ce poate avea cele mai distrugătoare consecințe. În sfârșit, unele fapte reale din activitatea, de fapt din inactivitatea, Comandamentului Suprem în ajunul războiului nu se încadrează nici chiar în cele mai largi limite ale nemărginitei neglijențe rusești.

Rămânea o nimica toată – să fie găsiți complotiștii, să le fie demascate intenția, contactele cu dușmanul. Până azi, nimeni n-a făcut nimic de

genul acesta. Ceea ce scriu iluștrii noștri conspiratologi (Kozinkin, Martirosian, Muhin) este atât de stupid încât poate fi luat în serios doar de cineva care crede fără argumente de prisos că „tot ce zboară se mănâncă“. Faimoșii „generali conspiratori“ se comportă oarecum foarte ilogic. Nu încearcă să-și unească și să-și coordoneze eforturile, ci „trădează pe rând“, unul după altul, lună de lună: de la încercuirea și ulterior dispariția Frontului Vest în iunie 1941, prin catastrofa de lângă Kiev (septembrie 1941) și Viazma (octombrie 1941), până la zdrobirea nimicitoare și rușinoasă din Crimeea și de lângă Harkov, în luna mai a anului 1942.

Din nefericire pentru ei, susținătorii „teoriei conspirației“ s-au năpustit cu toții asupra generalului de armată D.G. Pavlov, comandantul Frontului Vest, iar „nefericirea“ constă în faptul că povestea, spre deosebire de multe altele similare, este bine cunoscută. Procesele-verbale ale interogatoriului și ale procesului lui Pavlov au fost publicate încă din anul 1992. Din documente rezultă că nici chiar „ancheta“ efectuată cu bine cunoscutele metode n-a putut găsi nici un fel de urme ale legăturii lui Pavlov cu germanii. Merită, de asemenea, menționat faptul că „trădătorul“ Pavlov în noaptea spre 22 iunie, fără a avea permisiunea de la Moscova (!), a dat ordinul „alarmă de luptă“ cu deschiderea „pachetelor roșii“. Ulterior nu a făcut nici cea mai mică încercare de a trece de partea inamicului (în condițiile prăbușirii totale a frontului n-ar fi fost greu deloc); mai mult, s-a dus docil la Moscova, unde a fost chemat să dea socoteală în primele zile ale lunii iulie, iar după ce a fost numit într-o funcție nouă, cea de adjunct al comandantului Frontului Vest, a plecat imediat de la Moscova pe front. Este uluitoare, din partea presupușilor „conspiratori“, și absența oricărei încercări de a-l aresta sau chiar de a-l omorî pe Stalin, fapt care ar fi încununat logic presupusul „complot“. De altfel, complotiștii nu s-au adresat armatei sau poporului, cu apeluri la o revoltă împotriva lui Stalin, nici măcar din prizonieratul german.

Punctul culminant al epidemiei de teorii ale conspirației a fost ideea că, de fapt, a fost un singur complotist, dar care a urcat până în vârful puterii de stat, acesta fiind chiar Stalin. Și aici există însă câteva variante.

Recordul absolut al absurdului a fost stabilit de un oarecare domn Osokin. (23) „Descoperirea“ sa fundamentală constă în ideea că Stalin, chipurile, a încheiat cu Hitler un acord nemaipomenit de secret, conform căruia Armata Roșie se concentra la frontiera de vest a URSS pentru a urca în vagoane și a pleca… pe malul Canalului Mânecii cu scopul de a cuceri Anglia. În acest context, Stalin le-a permis trupelor germane să treacă pe teritoriul Uniunii Sovietice spre Iran, dar Hitler l-a înșelat mișelește pe liderul sovietic. Astfel, germanii au sărit din vagoane cu pistoale-automat și „mânecile suflecate“ (această ultimă circumstanță este subliniată în mod deosebit de domnul Osokin) și au zdrobit Armata Roșie, care, iarăși, conform acordului secret dintre Stalin și Hitler, se pornise spre Canalul Mânecii fără bagaje, fără obuze și fără cartușe. Ca dovadă indirectă a teoriei sale, domnul Osokin invocă faptul că efectivelor unor unități ale Armatei Roșii li s-au dat chiloți în loc de izmene, în opinia sa fiind mult mai facil să forțezi în chiloți Canalul Mânecii, lucru ce s-ar dovedi extrem de dificil purtând indispensabili.

Deși s-ar părea că o astfel de pretinsă „ipoteză“ nu merită nici măcar pomenită, nu toată lumea pare să gândească astfel. Cartea lui Osokin a fost editată într-o versiune grafică superbă, apoi pe bani proveniți din fonduri publice a fost realizat un film pretins „documentar“, lansat cu mare pompă la Moscova, după care talentatul „deschizător de drumuri“ a oferit o mulțime de interviuri pentru mass-media centrale rusești.

O altă versiune, ce-i drept nu chiar atât de extravagantă, a fost expusă de un cuplu de pensionari, I. Verhovenski și V. Tîrmos. Nu doar că au expus-o, dar au și materializat-o în forma unei cărți scoase de Olma-Press, o editură cunoscută grație colaborării sale fertile cu serviciul de arhivă al FSB (Serviciul Federal de Securitate). (24) Mai mult, dacă e să dăm crezare declarațiilor autorilor, cartea a fost inclusă într-o „listă de literatură recomandată“, care listă le este, chipurile, expediată de Administrația președintelui Federației Ruse guvernatorilor și altor înalți funcționari de stat.

Verhovenski și Tîrmos au dezvoltat amănunțit ideea prezentă de mult timp în internet că Stalin i-a permis premeditat lui Hitler să-i aplice prima lovitură nimicitoare Armatei Roșii. De ce? Pentru a se prezenta în fața lumii și în primul rând în fața președintelui SUA ca „victimă a agresiunii“ și pentru a obține astfel asistența americană sub forma lend-lease.

Absurditatea unei atare presupuneri este evidentă. Legea americană în cauză purta denumirea oficială de „Legea Contribuției la Apărarea SUA“. În ea nu se spunea nici un cuvânt despre „agresiune“, „victimele agresiunii“ etc. Legea i-a oferit președintelui Statelor Unite dreptul de a lua decizii de unul singur, fără acordul Congresului, cu privire la transmiterea de armament, muniții, altă tehnică militară țărilor a căror susținere este importantă pentru apărarea SUA. Legea nu prevedea nici un fel de „scopuri caritabile“, nici un fel de „grijă cavalerească față de văduve și orfani“.

Practic, primul și cel mai important beneficiar de lend-lease, la capitolul volum global de livrări, a fost Marea Britanie. Pentru aceasta n-a fost nicidecum un obstacol faptul că, la modul formal, „primul foc“ a fost tras de englezi: Anglia i-a declarat război Germaniei (nu invers) și tocmai aviația engleză a aplicat la 4 septembrie 1939 prima lovitură cu bombe asupra teritoriului inamic; armata franceză, cel mai apropiat aliat al Marii Britanii, de asemenea a invadat prima teritoriul Germaniei pe 9 septembrie 1939. Bineînțeles, luând hotărârea cu privire la susținerea politică și militară acordată Angliei și Franței în războiul lor contra Germaniei hitleriste, președintele și Congresul SUA nu se călăuzeau după chițibușeria juridică pe tema „cine a tras primul foc“, ci după evaluarea scopurilor reale ale războiului și ale intereselor reale ale Americii.

Cât privește „reputația“ tovarășului Stalin, în iunie 1941 era târziu ca ea să fie salvată. După toate câte se întâmplaseră în anii 1939–1940, după împărțirea Poloniei, după „Tratatul de prietenie și demarcație“ cu Hitler, perfectat demonstrativ și cu tupeu, după agresiunea contra Finlandei și anexarea celor trei state baltice (Estonia, Letonia și Lituania), Stalin nu mai avea nici o șansă să apară în fața americanilor ca victimă inocentă. „Ce-mi e Tanda, ce-mi e Manda“ – e tot ce ar fi

putut să spună și să gândească oricare cetățean american în privința încăierării dintre Stalin și Hitler pentru reîmpărțirea prăzii tâlhărite, oricare ar fi fost forma în care a început această încăierare. Și dacă în ultimă instanță Marea Britanie și Statele Unite au recunoscut URSS ca aliat al lor, această recunoaștere a fost condiționată de proza aspră a „politicii reale“ și nicidecum de aspirația romantică de a ajuta o „victimă inocentă a agresiunii“.

O idee ieșită din comun a fost formulată de N. Volski. Și el consideră că Stalin i-a permis premeditat lui Hitler să dea prima lovitură – și nu doar prima, ci și una cât se poate de reușită. Volski explică motivele acestei decizii cu mult mai serios: „Armata regulată (iar într-o viziune mai largă și populația țării în general) nu avea o motivație pentru un război serios… Deja în Finlanda a devenit clar că un marș victorios nu le reușește… De aceea, pentru realizarea planurilor sale – care erau într-adevăr de cucerire –, lui Stalin îi era necesar să-și motiveze realmente subalternii, începând cu mareșalii și terminând cu maistrul de tură de la o uzină din Urali. Să-i facă pe toți să lupte pe viață și pe moarte putea doar un pericol de moarte ce le amenința existența comună“. (25)

Sună logic, dar nu seamănă deloc cu stilul și cu metoda tovarășului Stalin. După cum se știe, Stăpânul se distingea printr-o mare prudență, stăpânire de sine, precauție – la limită cu frica (un fapt puțin cunoscut: tovarășul Stalin n-a semnat dispoziția cu privire la testarea primei bombe atomice, sovieticii detonând-o „doar“ cu semnătura tovarășului Beria). Iar un asemenea plan precum cel imaginat de N.Volski solicita disponibilitatea totală a autorului de a-și asuma un risc imens, deoarece nimeni nu putea să prevadă cum vor reacționa țara și armata la primele înfrângeri. „Cu un aflux de turbare rece și hotărârea de a rezista până la capăt“, așa descria ambasadorul sovietic la Londra, I. Maiski, reacția englezilor la primele bombardamente ale Luftwaffe, sau doar cu dezertări în masă și dezordine?

În sfârșit, este absolut incompatibilă cu intenția de „a-i permite lui Hitler să învingă puțin“ amplasarea în districtele de la frontieră a unor rezerve enorme de bunuri militare. Dacă intențiile lui Stalin ar fi fost

cele pe care le descrie N. Volski, ar fi lăsat în zona de frontieră „pentru sacrificiu“ vreo zece divizii de infanterie, iar forțele principale ale armatei regulate, inclusiv prețioasele (în toate sensurile cuvântului) corpuri de armată mecanizate, s-ar fi aflat la est de Nipru și de Dvina de Nord.

Lucrare de control

Nu întâmplător am acordat mai sus mult spațiu examinării aritmeticii pierderilor armatelor germană și sovietică. Întrebarea: „De ce pierderile Armatei Roșii s-au dovedit de zeci de ori mai mari decât pierderile Wehrmachtului?“ ne conduce spre dezlegarea sumbrei „taine“ a verii anului 1941. Aceste pierderi aveau structuri foarte diferite. În timp ce la germani la un mort reveneau în medie trei răniți, în armata sovietică pierderile irecuperabile erau de trei–patru ori mai mari decât pierderile sanitare.

Cum de e posibil așa ceva? Că doar nu puteau să difere radical anatomia și fiziologia omului sovietic de ale germanului? Bineînțeles, problema nu ține de anatomie; în vara anului 1941, în unitățile Armatei Roșii pierderile irecuperabile constau în cea mai mare parte (în unele cazuri – aproape totalmente) în dezertori și în cei căzuți prizonieri, iar morții erau de cinci, șase, șapte ori mai puțini. „Trupele s-au împrăștiat în grupuri răzlețe prin păduri“, după cum scrie în memoriile sale generalul Boldin (la începutul războiului era adjunctul comandantului Frontului Vest).

Analiza structurii pierderilor de efectiv ne-a sugerat direcția ulterioară a cercetării. Nu mai puțin elocvente s-au dovedit a fi și pierderile de tehnică militară (dinamica, structura, raportul cu pierderile de tehnică înainte de 1941 și comparația cu pierderile inamicului). După aceasta nu ne rămânea decât să „ajustăm puțin claritatea“ și să examinăm cu atenție, pe zile și pe ore, desfășurarea reală a operațiunilor de luptă din primele săptămâni de război. Astfel am reușit să constituim un tablou integral al catastrofei militare din vara anului 1941.

Am expus rezultatele acestei cercetări în cartea mea cu titlul Butoiul și cercurile (primul tiraj a văzut lumina tiparului în anul 2004), apoi, în anul 2008, o variantă revăzută radical a acestei cărți a fost editată cu titlul 22 iunie. Anatomia catastrofei. Concepția de bază a fost dezvoltată și completată în cartea 23 iunie: ziua „M“. Este cât se poate de edificatoare pentru înțelegerea stării reale a forțelor armate sovietice istoria celui de-al Doilea Război Sovieto-Finlandez, examinat detaliat în cartea 25 iunie – prostie sau agresiune? Componentei aviatice a istoriei zdrobirii din anul 1941 i-au fost consacrate cărțile Peste aerodromurile ce dormeau pașnic și Noua cronologie a catastrofei. În formularea sa cea mai lapidară, răspunsul la întrebarea despre cauza înfrângerii poate fi redus la patru cuvinte: ARMATA NU A LUPTAT. Pe câmpurile de luptă în anul 1941 nu s-au confruntat două armate, ci forțele armate ale Germaniei naziste, organizate și funcționând ca un mecanism de ceasornic, pe de o parte, și o enormă gloată înarmată, pe de alta.

Cauzele transformării Armatei Roșii într-o gloată nedirijată nu aveau nimic în comun cu mult trâmbițata „lipsă a mijloacelor de comunicații“. Și cauza, și consecința, și conținutul principal al procesului de dezintegrare spontană a armatei constau în neexecutarea în masă a ordinelor, dezertarea în masă (atât pe față, cât și pe ascuns), predarea în masă în prizonierat. Uniunea Sovietică s-a dovedit nepregătită de război din punct de vedere al „factorului uman“. În totală contradicție cu ceea ce băga în capete timp de decenii propaganda sovietică, Armata Roșie nu-i era inferioară inamicului în ce privește numărul tunurilor, tancurilor și mitralierelor, ci în ce privește disponibilitatea, capacitatea și dorința soldaților de a-și face datoria. În ciocnirea cu un inamic veritabil, perseverent și rezistent s-a dovedit că Armata Roșie avea multe tancuri, dar puțină motivație pentru lupta armată.

În prefața la Anatomia catastrofei am scris: „Baza izvoarelor utilizate are un defect evident: este incompletă, fragmentară și alcătuită în fond de acele persoane care în virtutea obligațiilor lor de serviciu și de partid aveau scopul de a ascunde adevărul despre circumstanțele și

cauzele zdrobirii catastrofale a Armatei Roșii… Strict vorbind, în această carte nu e nici un document sau fapt nou“. Cartea pe care o țineți acum în mână este făcută cu totul altfel – în ea sunt ignorate principial și consecvent absolut toate operele istoricilor sovietici; iar dacă ei figurează în vreo câteva locuri în bibliografie înseamnă că au fost utilizate ca ilustrare a vreunei minciuni de dincolo de toate limitele admisibilului.

Aceeași soartă le-a revenit și memoriilor generalilor sovietici: Dumnezeu să-i judece pe toți, dar, având posibilitatea de a confrunta cu documente și fapte reale cele scrise de ei (mai precis, cele scrise în locul lor de „lucrători literari“ bine dresați ideologic), e greu să te debarasezi de un sentiment de jenă și de rușine. Și chiar dacă în acest torent tulbure strălucesc pe alocuri unele fărâme de adevăr, explorarea acestui „aur“ este foarte anevoioasă, istovitoare, incertă.

Primele mele cărți au pus la dispoziția cititorului concluzii noi din fapte bine cunoscute (mai corect și mai onest spus – accesibile, dar ignorate de două generații de istorici). În ultima carte totul e absolut invers: ea nu conține concluzii noi – cel puțin în raport cu lucrările mele precedente, toate concluziile sunt „vechi“ –, dar de data aceasta sunt confirmate de mii de pagini de documente din arhivele militare ruse și germane, cea mai mare parte nefiind publicate anterior.

Se poate spune că această carte este o „lucrare de control“, o verificare și o detaliere a cărților precedente. O puteți considera și o „împușcătură de control“, o lovitură de grație aplicată manechinului umplut cu rumeguș al pseudoistoriei sovietice.

În jargon militar, desemnează dispunerea tancurilor în formă de triunghi, cu vârful înainte, având drept scop penetrarea liniilor inamice și lărgirea rapidă a breșei. (n.ed.)

Numerele dintre paranteze fac trimitere la sursele bibliografice de la sfârșitul cărții. (n.red.)

Conform calculelor lui I.I. Ivlev, care a efectuat o muncă enormă de studiere a documentelor inițiale referitoare la deplasarea efectivului Frontului Nord-Vest, până pe 9 iulie pierderile au fost de 260 000 de oameni, de trei ori mai multe decât cele din calculele lui Krivoșeev.

După semnarea Pactului Ribbentrop–Molotov la 23 august 1939, prin care URSS și Germania și-au delimitat interesele politice și teritoriale în Europa Centrală și de Sud-Est, eliberată de presiunea unei posibile intervenții militare a Franței și a Marii Britanii, URSS s-a angajat într-o campanie de anexiuni teritoriale pe seama vecinilor săi vestici. Prin recuperarea fostelor teritorii imperiale, unele dintre ele transformate în țări independente sau incorporate în structura statelor mai vechi ale zonei, URSS urmărea și formarea unui teritoriu-tampon între granițele sale și Germania nazistă, cu scopul temperării unei eventuale invazii germane sau a unei mai bune pregătiri a atacului sovietic împotriva Germaniei. Astfel, frontierele sovietice de dinainte de septembrie 1939 sunt cunoscute ca fiind cele „vechi“, iar cele obținute în urma campaniei de anexări sunt „frontierele noi“. La 17 septembrie 1939, în alianță cu Germania nazistă, URSS a atacat Polonia, sub pretextul „protejării“ ucrainenilor și a bielorușilor din teritoriile poloneze, aflate deja sub atacul Germaniei naziste. Drept rezultat, URSS a anexat partea de est a Poloniei, încheind în septembrie 1939 un acord de „graniță“ cu Germania, care a devenit o anexă a Pactului de neutralitate din august 1939. În octombrie 1939, Moscova a obligat Lituania, Letonia și Estonia să semneze tratate de asistență mutuală cu URSS, care le dădeau sovieticilor dreptul de a avea baze militare în aceste țări, dar, după ce în mai 1940 Germania a atacat Franța, Stalin a hotărât că ocuparea militară a acestor state este o măsură de siguranță suplimentară necesară. Astfel, în iunie 1940, cele trei state baltice au fost ocupate de Armata Roșie și transformate în republici unionale. La 30 noiembrie 1940, URSS a atacat Finlanda, după ce Helsinkiul a respins un ultimatum sovietic prin care i se cereau rectificări substanțiale de graniță în favoarea URSS. În pofida acerbei rezistențe finlandeze, care a produs Armatei Roșii pierderi substanțiale, Războiul Sovieto-Finlandez sau „Războiul de Iarnă“, s-a încheiat în martie 1940, odată cu semnarea Tratatului de la Moscova, prin care Finlanda a cedat URSS aproximativ 8 procente din teritoriul național, dar a reușit

să-și păstreze autonomia politică internă. La 26 iunie 1940, URSS a înaintat și României un ultimatum prin care îi cerea să „înapoieze cu orice preț“ Basarabia, dar și Bucovina de Nord, drept „compensație“ pentru „ocuparea“ Basarabiei începând cu anul 1918. Guvernul României a acceptat ultimatumul, retrăgându-se fără luptă din cele două regiuni. (n.ed.)

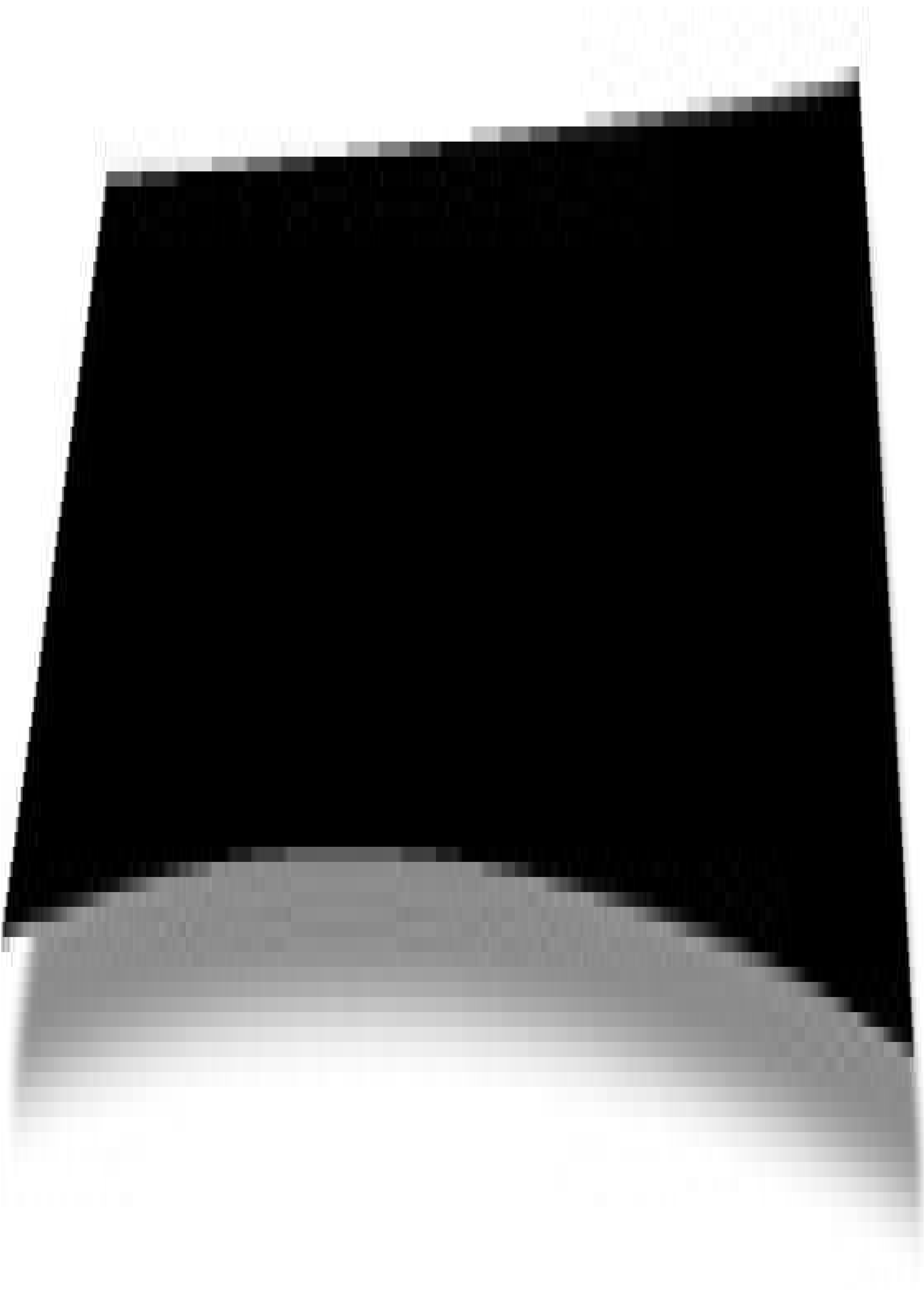
Termen care în științele militare desemnează o fâșie de teritoriu pe care se presupune că se petrece încetinirea ofensivei inamicului, înainte de a intra în contact cu linia principală de apărare.

Conform erorii răspândite intens – și inoculată cu brio în conștiința maselor – în primul „val al mobilizării“ nu au fost recrutați băieți de pe băncile școlii, ci rezerviști care își satisfăcuseră anterior serviciul militar, inclusiv 505 000 de ofițeri de rezervă.

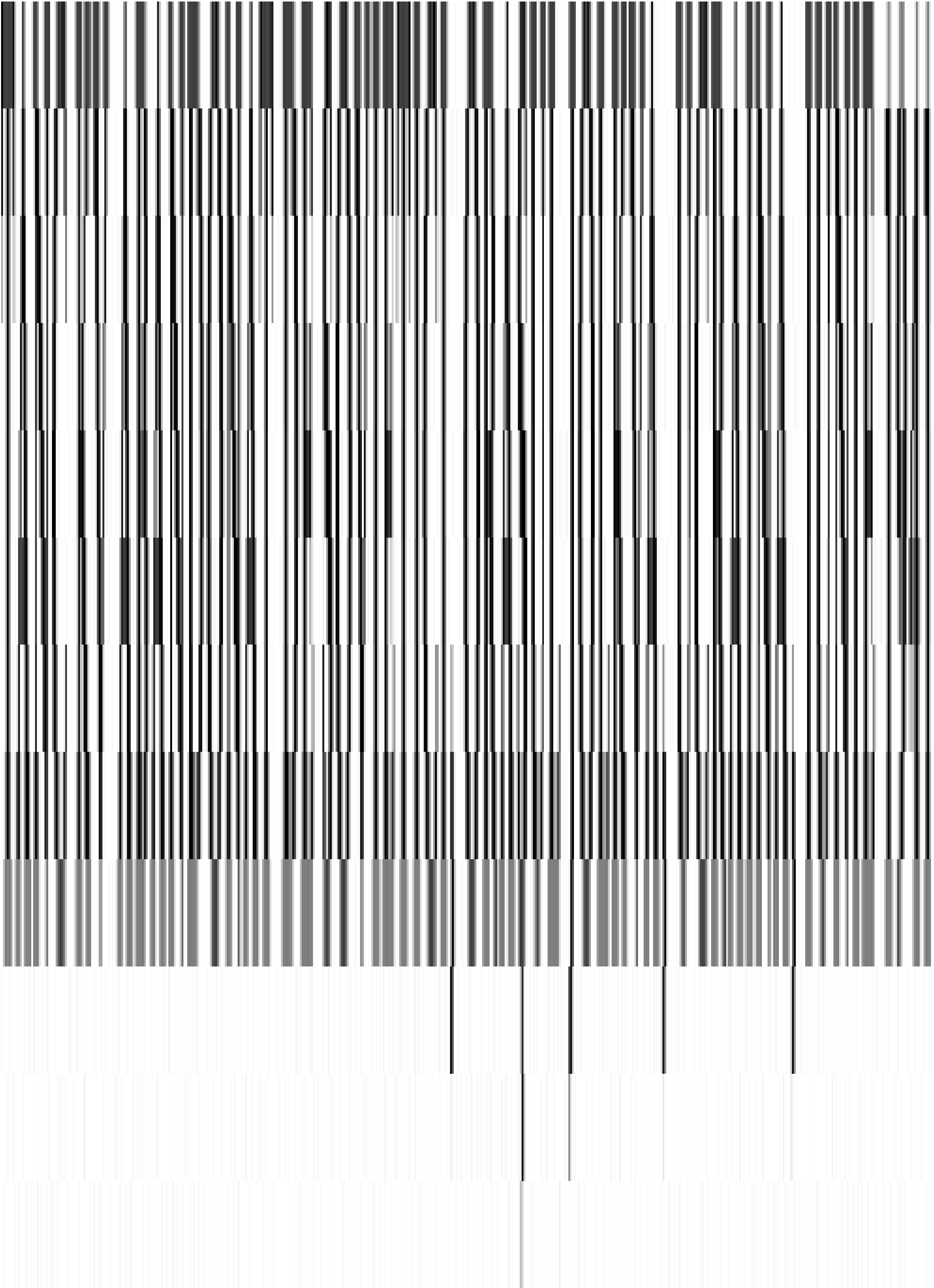
Nu sunt luate în calcul așa-zisele „divizii și regimente ale miliției populare“; două divizii de cavalerie sau două brigăzi sunt considerate echivalente cu o „divizie ținută la evidență“, cinci corpuri de armată aeropurtate sunt puse la evidență ca două divizii.

Pe 19 august 1941, șeful Marelui Stat Major al Armatei Roșii a Muncitorilor și Țăranilor, generalul de armată G.K. Jukov, i-a expediat lui Stalin un astfel de raport: „Consider că inamicul cunoaște foarte bine tot sistemul defensivei noastre, toată gruparea operativă și strategică a forțelor noastre și știe care sunt posibilitățile noastre imediate. Probabil că la noi, în rândul lucrătorilor de foarte mare rang, care contactează îndeaproape situația generală, inamicul își are oamenii săi…“ (Русский Архив, т.16, Великая Отечественная, Ставка ВГК. Документы и материалы, 1941 год – М.: Издательство «ТЕРРА», 1965 г., стр. 361) [Arhiva Rusă, vol. 16, Marele Război pentru apărarea Patriei, Cartierul General al Marelui Stat Major. Documente și materiale, anul 1941 – M: Editura TERRA, anul 1965, pagina 361].

Partea 1. în ajun

Capitolul 1.1

Armata Roșie în anul 1941

În acest capitol (ca în toată cartea în general) nu vom discuta despre procesul în urma căruia Rusia Sovietică, ruinată până la temelii în decursul unui război îndelungat (din 1914 până în 1920), s-a transformat într-o foarte mare putere militară. S-a scris destul despre asta, pe noi însă, în cazul dat – pentru studierea și înțelegerea cursului operațiunilor militare în primele săptămâni ale războiului sovieto-german –, nu ne interesează metoda, nici procesul, ci rezultatul final. Ne vom limita doar la un scurt citat dintr-un document cât se poate de oficial. Pe 2 aprilie 2008, Duma de Stat a adoptat o Declarație specială consacrată memoriei victimelor „golodomorului“ (foamete organizată). În declarație, între altele, se spune: „Ca rezultat al foametei generate de colectivizarea forțată au avut de suferit multe regiuni ale RSFSR, Kazahstanului, Ucrainei, Bielorusiei. Din cauza foametei și a bolilor legate de subnutriție, în anii 1932–1933 în aceste regiuni au murit circa șapte milioane de oameni. Popoarele URSS au plătit un preț enorm pentru industrializare, pentru giganticul salt economic ce s-a produs în anii respectivi…“

Șapte milioane. Nici o țară din Europa Occidentală (cu excepția Germaniei) n-a avut atâtea victime în anii celui de-al Doilea Război Mondial câte au adus supușii lui Stalin în așa-numiții „ani de pace“ pe altarul militarizării forțate a URSS. Stalin și ciracii săi știau cum să-i oblige pe oameni să muncească. Putem (și trebuie) să discutăm despre cât de rațional au fost organizate aceste munci mărețe din punctul de vedere al criteriului „preț–rezultat“. În orice caz, „prețul“ puțin îl preocupa pe Stalin, iar rezultatul a fost imens. Greu la cântar, grosolan, vizibil. Munții ciclopici de armament acumulat au permis să fie înființată cea mai mare armată terestră din lume, în componența căreia în vara anului 1941 figurau 198 de divizii de infanterie (inclusiv 19 de vânători de munte), 61 de tancuri, 31 de motorizate, 13 de cavalerie. În total, 303 divizii. Precum și 94 de regimente de artilerie ale corpurilor de armată și 74 de regimente de artilerie din Rezerva Comandamentului Suprem, 10 brigăzi de artilerie antitanc din Rezerva

Comandamentului Suprem, 16 brigăzi de aeropurtate. Conform tradiției general acceptate n-am inclus în această listă foarte numeroasele unități și formațiuni mari ale NKVD (Comisariatul Poporului al Afacerilor Interne).

Divizia de pușcași

Temelia armatelor din prima jumătate a secolului XX, forța principală în defensivă, unicul instrument cu ajutorul căruia putea fi ocupat și acaparat un teritoriu în timpul ofensivei era infanteria. „Orice hartă a situației de pe frontul de est va arăta că atât pe direcțiile principale ale majorității luptelor defensive, cât și pe sectoarele numeroaselor spargeri ale frontului, acționau mai întâi de toate diviziile de infanterie.“ (Middeldorf)

Unitatea tactică de bază a Armatei Roșii era divizia de infanterie (care în Armata Roșie poartă numele de pușcași), care avea două mari obiective. În primul rând să asigure capacitatea maximă a diviziei de a efectua acțiuni autonome. La modul ideal, divizia trebuia să facă totul singură: să neutralizeze inamicul prin foc, să-și asigure acțiunile cu cercetare și telecomunicații, să arunce în aer poduri în timpul retragerii, să organizeze traversarea apelor pe pontoane în timpul ofensivei, să-și repare tehnica de luptă, să trateze caii bolnavi și să repare harnașamentele. În al doilea rând, la toate aceste componente divizia propriei armate nu trebuia să le fie inferioară diviziilor inamicilor potențiali.

Ultimul aspect merită examinat mai amănunțit. Deși componența, structura și dotarea cu armament a diviziei de infanterie a Armatei Roșii și a diviziei de infanterie a Wehrmachtului nu mai constituie acum un secret, cu toate că pe hârtie și în internet pot fi găsite fără dificultăți toate informațiile necesare – chiar și organigrama diviziei cu enumerarea tuturor șelarilor, poștașilor, ciobanilor și propagandiștilor –, raționamentele ignorante despre faptul că „divizia

sovietică era de două ori mai slabă decât cea germană“ încă n-au dispărut din paginile operelor unor „istorici“ și jurnaliști ruși.

Divizia de infanterie a Armatei Roșii era alcătuită din trei regimente de infanterie (de pușcași), cu câte trei batalioane în fiecare. Și divizia de infanterie germană avea trei regimente de infanterie cu câte trei batalioane în fiecare. O identitate aproape perfectă. Cuvântul „aproape“ ascunde o anumită superioritate a diviziei sovietice – nu e de o importanță majoră, totuși superioritate. Deja la nivelul celei mai mici componente – grupa de pușcași – în divizia Armatei Roșii erau un pic mai mulți oameni (11 și nu 10). Regimentul de infanterie german avea un pluton de transmisiuni, iar regimentul sovietic de pușcași avea o companie de transmisiuni; germanii aveau un pluton de geniști, iar regimentul Armatei Roșii o companie de geniști; ceva echivalent cu compania AAA sau cu plutonul de cercetare pedestru nu exista în regimentul de infanterie al Wehrmachtului. În ultimă instanță, efectivul total al regimentului de pușcași al Armatei Roșii era întrucâtva mai mare decât efectivul regimentului de infanterie a Wehrmachtului: 3 182 de oameni față de 3 049.

Bineînțeles, doar comparația numărului de oameni nu prea spune multe referitor la armatele din secolul XX (de fapt, deja în bătăliile din secolul II î.Hr. călăreții erau numărați separat de pedestrași, arcașii nu erau socotiți împreună cu ostașii cu armuri și arme grele etc.). Este cu mult mai important să fie evaluat armamentul infanteriei sovietice și cel al celei germane.

Baza sistemului de foc al unităților și subunităților de infanterie erau mitralierele.****** În divizia sovietică o grupă de pușcași avea o pușcă-mitralieră și în cea germană o grupă avea o pușcă-mitralieră. În compania de pușcași sovietică erau 12 puști-mitralieră, și în cea germană erau tot 12, și în batalioane erau respectiv 36 și 36. Luând în calcul armamentul subunităților de nivelul regimentului în total, în regimentul de pușcași al diviziei sovietice erau 116 puști-mitralieră, iar în regimentul de infanterie german – 115.**

În schimb, mitralierele grele, adică mai puternice, care asigurau o precizie mai mare și cadența practică de tragere rapidă, în divizia

sovietică erau cu mult mai multe. Compania de infanterie germană nu are deloc mitraliere grele, iar compania de pușcași a Armatei Roșii are un pluton de mitraliori cu două mitraliere Maxim. Fiecare batalion, atât în divizia sovietică, cât și în cea germană, avea câte o companie de mitraliori. În total, în regimentul de pușcași al diviziei sovietice se adună 54 de mitraliere grele, iar în cel de infanterie german – doar 36. Diferența dintre densitatea tirului este cât se poate de sesizabilă.

Cea de-a doua componentă (mai mică) a puterii de foc a subunităților de infanterie erau puștile. Numărul lor era aproximativ același (123 în compania de pușcași a Armatei Roșii și 130 în campania de infanterie a Wehrmachtului). Diferența substanțială consta în calitatea, mai precis, în tipul de armament utilizat.

Infanteristul german era înarmat cu pușca Mauser al cărei încărcător (la fel ca la pușca rusească de calibru 7,6 mm a lui Mosin) trebuia tras „înapoi-înainte“ după fiecare împușcătură. În mod inevitabil, se deteriora ochirea și țintirea trebuia repetată și în consecință se reducea substanțial cadența practică de tragere rapidă. În ajunul războiului Armata Roșie s-a reînarmat cu pușca cu încărcare automată a lui Tokarev (SVT 38/40) cu încărcător cu 10 cartușe ce asigura creșterea substanțială a cadenței de tragere rapidă și a densității tirului subunităților de pușcași.****** La momentul respectiv această pușcă putea fi considerată unul dintre cele mai bune modele de armă de foc din lume, drept confirmare putând servi faptul că SVT-urile luate ca trofee au intrat oficial în dotarea Wehrmachtului.**

Conform organigramei, în dotarea companiei de pușcași a Armatei Roșii trebuiau să fie 96 de SVT și 27 de puști obișnuite de calibru 7,8 mm, cu acestea din urmă fiind de altfel înarmați soldații-călăreți de artilerie, furierii, curierii, servanții mitralierelor grele și ai aruncătorului de mine, adică cei pentru care necesitatea de a trage cu pușca putea să apară doar în situații neprevăzute. Divizia era alcătuită în total din 27 de companii de pușcași. Pentru a le asigura pe deplin cu puști erau necesare 2 600 de SVT; în total însă, conform organigramei, diviziei de pușcași îi reveneau 3 307 de puști cu autoîncărcare. Până la începutul războiului industria militară sovietică produsese circa un

milion de SVT, un număr mai mult decât suficient pentru dotarea tuturor diviziilor de pușcași ale Armatei Roșii.

În total, puștile și carabinele de toate tipurile erau în Armata Roșie în număr de 7 740 000. (30) În medie, câte 33 000 pentru fiecare dintre cele 236 de divizii de pușcași aflate la evidență.****** Luând în calcul faptul că, potrivit organigramei unei divizii de pușcași i se cuveneau 10 420 de puști și carabine, situația reală era „câte trei puști la un soldat“. Au fost acumulate și foarte multe mitraliere (mai ales cele grele, Maxim, a căror producere în Rusia/URSS a continuat în decursul câtorva decenii). În medie, câte 722 de puști-mitralieră și câte 323 de mitraliere grele pentru o divizie aflată la evidență. De aproximativ două ori mai multe decât era necesar conform organigramei.**

În ce privește așa-numitele „pistoale-automat“ (MP-40 în Wehrmacht, PPD și PPȘ în Armata Roșie), acestea erau de fapt o armă cu cartușe de pistol, cu o bătaie eficace reală de cel mult 200 de metri. Rolul lor în sistemul comun de foc al regimentului de infanterie (de pușcași) era extrem de mic. În Wehrmacht, cu pistoale-mitralieră erau înarmați comandanții subunităților (în total 16 MP-40 în dotarea unei companii de infanterie), cercetașii, geniștii, însă nici un fel de subunități speciale de „pistolari“ nu figurau în organigrama diviziei de infanterie germane (aceasta însă nu exclude, desigur, posibilitatea înființării improvizate a unor grupuri de luptă înarmate cu arme automate care să semene panică în spatele frontului trupelor demoralizate ale inamicului). În fond, înarmat cu pistoale-mitralieră era mai puțin de 5 la sută din efectivul unei divizii de infanterie a Wehrmachtului. În Armata Roșie, teoretic, această cifră ar fi trebuit să fie de 9 la sută (1 204 arme la o divizie), dar în realitate la începutul războiului ele erau de trei ori mai puține.

Armamentul regimentului de infanterie nu se limita doar la puști; în armatele de la jumătatea secolului XX, regimentul de infanterie avea propriile arme de artilerie: aruncătoare de mine și tunuri ușoare. Numărul și proporțiile distribuirii aruncătoarelor de mine în diviziile sovietice și în cele germane erau absolut aceleași: nouă aruncătoare de

mine ușoare (50 mm) și șase medii (81/82 mm) în fiecare batalion de infanterie (de pușcași), încă trei aruncătoare de mine ușoare în batalionul de cercetași. În total, 84 de aruncătoare de mine ușoare și 54 medii într-o divizie.

Numărul și calibrul tunurilor ușoare din regimente coincid și ele perfect: câte șase tunuri de calibru 76,2 mm la un regiment (ce-i drept, luând în calcul cele două tunuri de acest fel din dotarea batalionului de cercetași, divizia de infanterie a Wehrmachtului avea 20 de tunuri ușoare față de 18 în divizia de pușcași a Armatei Roșii). Dar sistemele de artilerie ca atare erau foarte diferite. Sarcina de bază a artileriei regimentului este ca, aflându-se nemijlocit în formațiunile de luptă ale infanteriei aflate în ofensivă, să suprime punctele de foc (mitraliere) ale inamicului. Prin urmare, acest tun nu trebuie să aibă nici bătaie lungă, nici putere deosebită a obuzului, dar greutatea tunului trebuie să le permită servanților să-l tragă cu puterile lor pe câmpul de luptă.

Comandamentul german a decis că principala calitate a tunului de regiment este greutatea mică. Ca rezultat, a fost elaborat sistemul de calibru 75 mm, cu viteza inițială deosebit de mică a obuzului (221 de metri pe secundă, care corespunde mai degrabă parametrilor aruncătorului de mine decât celor ale artileriei cu țeavă) și totodată foarte ușor – doar 400 de kilograme. O altă particularitate a tunului de infanterie german era încărcarea separată (obuzul și încărcătura propulsivă nu erau legate într-o construcție unită), ceea ce, în îmbinare cu unghiurile mari de ridicare a țevii, permitea să fie lovite cu încărcături mici cu tragere indirectă ținte situate în apropiere. În schimb, s-a redus substanțial cadența tragerii rapide față de cea asigurată de încărcarea unitară.

Armata Roșie a optat pentru o altă cale. Tunul de regiment sovietic de calibru 76 mm de model an 1927 era de două ori mai greu decât „tunul de infanterie ușor“ german, dar viteza obuzului ajungea până la 387 de metri pe secundă (cu o energie cinetică de 3,5 ori mai mare); utilizarea loviturii unitare asigura cadența mai mare a tragerii rapide. Ca rezultat: precizie mai mare și bătaie mai lungă, posibilitate de a lovi

ținte mobile și de dimensiuni mici, iar de la distanțe foarte mici de a lovi și tancuri ușoare.

În privința armamentului de artilerie grea a regimentului de infanterie, germanii au greșit evident. „Tunul de infanterie greu“ de calibru 150 mm era un fel de struțocămilă. Astfel de sisteme nu existau în artileriile regimentelor nici unei armate din lume. Greutatea enormă (1 750 de kilograme în poziție de luptă) făcea practic imposibilă deplasarea tunului cu puterile servanților pe teren accidentat și nu existau nici un fel de transportoare mecanizate pentru el în regimentul de infanterie. Pe de altă parte, viteza inițială foarte mică a obuzului (240 de metri pe secundă, mai mică decât a aruncătorului de mine sovietic de calibru 120 mm) și bătaia mică a loviturii condiționată de ea (4 700 de metri) făceau imposibilă utilizarea sistemului ca obuzier veritabil (unde mai pui că în structura regimentului de infanterie nu existau subunități – transmisiuni, corectare, cercetare instrumentală – care să fi putut să asigure aplicarea în luptă a unui obuzier greu).

În regimentul de infanterie al Wehrmachtului erau două astfel de „tunuri-minune“. Iar în dotarea regimentului de pușcași al Armatei Roșii erau patru aruncătoare de mine de calibru 120 mm. Patru înseamnă de două ori mai mult decât doi, dar asta nu era singura diferență. Aruncătorul de mine sovietic era de șase ori mai ușor decât „tunul de infanterie greu“ german și deplasarea lui pe câmpul de luptă nu crea probleme deosebite. Acțiunea distructivă a minei de 16 kilograme a aruncătorului de mine de calibru 120 mm era cât se poate de suficientă pentru nimicirea tipurilor principale de ținte (cuiburi de mitralieră, adăposturi cu blindaj ușor) – iar artileria de regiment nici nu trebuia să facă altceva. Bilanțul definitiv a fost făcut de practica războiului – din anul 1943 au început să scoată tunurile de calibru 150 mm din dotarea regimentelor de infanterie, înlocuindu-le cu patru aruncătoare de mine de calibru 120 mm.

La începutul războiului tot armamentul de artilerie ce i se cuvenea regimentului de pușcași al Armatei Roșii exista realmente. Ba și cu un oarecare surplus. Fiecăreia dintre cele 236 de divizii aflate în evidență îi reveneau în medie câte 154 de aruncătoare de mine de calibru 50 mm

(în loc de 84), câte 62 de aruncătoare de mine de calibru 82 mm (în loc de 54), câte 16 aruncătoare de mine de calibru 120 mm (în loc de 12), câte 20 de tunuri de regiment de calibru 76 mm (în loc de 18). (30, 33)

Să facem primul bilanț succint și incontestabil: la capitolul dotare cu armament, regimentul de pușcași sovietic nu-i era cu nimic inferior regimentului de infanterie al Wehrmachtului, iar în multe privințe îi era chiar superior.

Comparația dintre armamentul artileriei diviziei de pușcași a Armatei Roșii și al diviziei de infanterie a Wehrmachtului duce la o concluzie și mai simplă și mai univocă. Divizia sovietică are două regimente de artilerie, alcătuit din cinci divizioane (batalioane) de artilerie. Divizia de infanterie germană are un regiment de artilerie, alcătuit din patru batalioane de artilerie. Artileria de divizion a diviziei sovietice dispune de 60 de tunuri, a celei germane – de 48 de tunuri. Greutatea totală a loviturii este de 1 300 de kilograme și, respectiv, 1 100 de kilograme. O superioritate evidentă la toți cei trei parametri.

Însă superioritatea diviziei de artilerie sovietice nu este epuizată de această aritmetică simplă; mai trebuie evaluate armele. Dar pentru început să facem puțină teorie.

Toate sistemele de artilerie se împart în două tipuri de bază: tunuri și obuziere. Diferența dintre ele poate fi ilustrată cel mai simplu printr-un exemplu concret. În dotarea Wehrmachtului se afla un tun de calibru 105 mm și un obuzier de calibru 150 mm. Greutatea sistemelor în poziție de luptă era aproape aceeași (5 640 și respectiv 5 510 kilograme), energia cinetică era și ea asemănătoare (5,23 MJ și 5,82 MJ). Numai că acești megajouli erau utilizați cu totul diferit: în tun, obuzul ușor de 15 kilograme se accelerează până la viteza de 835 de metri pe secundă (o viteză care, apropo, este de 2,5 ori mai mare decât viteza sunetului lângă sol), în timp ce obuzierul lansează un proiectil cu mult mai greu (43 de kilograme) cu viteza de doar 520 de metri pe secundă.

Diferența parametrilor tehnici condiționează și diferența substanțială dintre tacticile aplicării în luptă. Tunul trage cu foc razant (pe distanța

loviturii proiectilul se mișcă cu viteză mare aproape paralel cu solul), cu tragere directă asupra unor ținte de mici dimensiuni și/sau mobile. Obuzierul își lansează proiectilul la fel cum aruncau pietre catapultele de luptă din Antichitate – sus în cer. Tirul indirect al obuzierelor este deseori efectuat de pe poziții acoperite (adică adversarii nu se văd unul pe altul, iar orientarea tirului este efectuată prin utilizarea reglatorilor de tragere exteriori – de pe pământ sau din aer). Tunul este de neînlocuit în tirul asupra tancurilor, avioanelor, ambrazurilor, cazematelor, în schimb obuzierul e capabil să lovească ținte ascunse după versanți opuși. În condițiile greutății egale a ambelor arme, proiectilul obuzierului va fi întotdeauna cu mult mai greu și mai puternic; pe de altă parte, probabilitatea lovirii unei ținte de mici dimensiuni în cazul obuzierului este mică, iar orientarea tirului obuzierului necesită eforturi și resurse serioase.

După cum se vede, compararea obuzierelor cu tunurile ar fi absurdă. Sunt instrumente diferite pentru sarcini diferite, iar realizarea acestor sarcini este la fel de necesară pentru obținerea victoriei în luptă. De aceea trebuie calificată ca greșeală generalizarea dotării cu obuze a artileriei diviziilor de infanterie germane: 12 obuziere grele de calibru 150 mm (un batalion) și 36 ușoare de calibru 105 mm (trei divizioane). Dacă mai adăugăm la acestea lipsa tunurilor normale, adică a celor cu viteza inițială mare a obuzului, în artileria de regiment, reiese că divizia de infanterie a Wehrmachtului nu avea deloc un instrument de lovire a țintelor mici și mobile.

Consecințele acestei lacune s-au manifestat clar în iunie 1941, fapt arătat în zeci de documente care vor fi invocate în capitolele ulterioare ale cărții, când pe câmpul de luptă a apărut o țintă-punct mobil precum tancul greu KV. Comandanții și soldații germani au descoperit îngroziți că în fața acestui inamic erau pur și simplu dezarmați – „ciocănelele“ antitanc de calibru 37 mm lăsau pe blindajul monstrului de oțel doar niște adâncituri abia vizibile, iar un tun mai puternic lipsea din dotarea cu armament a diviziei de infanterie a Wehrmachtului.********

Dotarea cu armament a regimentelor de artilerie ale diviziei de pușcași a Armatei Roșii era cu mult mai rațională, iar posibilitățile de aplicare în luptă erau mai vaste. Din cele cinci divizioane (batalioane) trei erau de obuziere (12 grele de calibru 152 mm și 24 ușoare de calibru 122 mm), unul de tunuri (12 tunuri de „divizie“ cu țeavă lungă și calibru 76 mm) și unul mixt (4 tunuri și 8 obuziere ușoare). Ținând cont că obuzierul sovietic ușor de calibru 122 mm avea un proiectil de 1,5 ori mai greu decât cel german de calibru 105, artileria de obuziere a diviziei de pușcași sovietice (în total 44 de obuziere) avea o greutate totală a loviturii mai mare decât artileria de obuziere a diviziei de infanterie germane (48 de obuziere). În plus, ca supliment la obuziere la dispoziția comandantului diviziei de pușcași sovietice se aflau și 16 tunuri, a căror energie cinetică permitea perforarea blindajului din față (adică a celui mai rezistent) a oricărui tanc german de la un kilometru.

Ne va lua extrem de puțin timp compararea armamentului antiaerian din dotarea diviziilor sovietice și germane. E foarte simplu – în dotarea diviziei de infanterie a Wehrmachtului nu sunt arme antiaeriene. Adică lipsesc cu desăvârșire. E greu de crezut, greu de înțeles – cu ce și la ce se gândeau generalii germani alcătuind o astfel de organigramă (pe atunci nu apăruseră cărțuliile istoricilor sovietici despre cum „... în zorii zilei, prin lovirea aerodromurilor ce dormeau pașnic, toată aviația sovietică…“), dar divizia de infanterie germană nu avea cu ce să se apere de atacuri aeriene. Iar divizia de pușcași a Armatei Roșii avea propriul divizion de apărare antiaeriană, căruia conform organigramei îi reveneau opt tunuri automate de calibru 37 mm și patru tunuri aeriene medii de calibru 76 mm. Dar lista armelor antiaeriene ale diviziei de pușcași nu se încheie cu ele.

Fiecare regiment de pușcași are propria companie de AAA, căreia, conform organigramei, i se cuvin trei mitraliere DȘK de mare calibru (12,7 mm) și șase instalații a câte patru mitraliere Maxim. În regimentele de artilerie câte o instalație din patru mitraliere îi este dată în dotare fiecăruia din cele cinci divizioane. Da, putem să fim de acord că folosind astfel de arme antiaeriene putea fi mai degrabă speriat

pilotul, decât doborât avionul inamic – dar divizia de pușcași are alte sarcini decât regimentul de avioane de vânătoare și, dacă izbutea să-l facă pe inamic să cedeze nervos, să devieze de la cursul de luptă, să iasă din picaj mai degrabă decât trebuia, însemna că tunarii AAA ai diviziei și-au făcut treaba până la capăt. Da, cât privește această componentă dotarea reală cu armament se deosebea foarte mult de cea prevăzută de organigramă: tunurile automate de calibru 37 mm abia începuseră să le fie livrate trupelor, la fel mitralierele DȘK erau în număr insuficient pretutindeni; dar consultarea selectivă a documentelor arată că aproape în fiecare divizie se găseau câte 10–12 arme antiaeriene de diferite tipuri. Indiscutabil, erau puține, dar germanii nu le aveau deloc.

Să examinăm acum un indicator foarte important pentru armatele de la jumătatea secolului XX: existența mijloacelor de apărare activă antitanc. La nivelul regimentului de infanterie (de pușcași) identitatea este perfectă – câte 12 tunuri antitanc la fiecare regiment. Numai că tunurile erau diferite: în Armata Roșie – de calibru 45 mm, în Wehrmacht – de calibru 37 mm. Unii tovarăși (de exemplu, doctorul în istorie A. Isaev) i-au explicat mult timp și cu insistență publicului că, de fapt, „caracteristicile tunului german de 37 mm și ale celui sovietic de 45 mm, deși calibrele erau diferite, erau asemănătoare atât în ce privește acțiunea explozivă, cât și în ce privește capacitatea de lovire a țintelor blindate“. (26) Și totuși, minunile nu există, iar volumul și greutatea corpului cresc proporțional cu puterea a treia a dimensiunilor geometrice; deci, chiar fiind identice sub aspect geometric, proiectilul de calibru 45 mm va fi de 1,8 ori mai greu decât proiectilul de calibru 37 mm. Însă nimeni nu-i obliga pe constructorii sovietici să respecte identitatea geometrică și ei au proiectat pentru tunul de 45 mm un proiectil brizant cu greutatea de 2,14 kilograme, în timp ce proiectilul brizant al tunului german de 37 mm avea greutatea de 0,62 kilograme – de trei ori mai mică!

Este important de menționat și că utilizarea tunului de calibru 45 mm ca tun ușor pentru infanterie nu era o improvizație impusă de împrejurări – această tactică de aplicare în luptă era prevăzută inițial;

în componența muniției tunurilor antitanc de 45 mm proiectilele brizante constituiau trei pătrimi (!) din numărul total al obuzelor. Obuzele acestea nu existau doar pe hârtie – milioane de proiectile de 45 mm se aflau în depozite, planul anului 1941 prevedea producerea a 8,3 milioane de proiectile brizante de 45 mm (și „doar“ 2,2 milioane de proiectile perforante). (27)

Cât privește principalul, adică lupta contra tancurilor inamicului, posibilitățile tunului german de 37 mm și ale celui sovietic de 45 mm erau într-adevăr egale (cu toate că în privința energiei cinetice inițiale a proiectilului perforant sistemul sovietic îl depășea de două ori pe cel german). Și un tun, și altul loveau cu siguranță tancuri ușoare cu blindaj antiglonț și s-au dovedit absolut inutile****** în confruntarea cu tancurile grele de generație nouă (vom explica această situație mai detaliat în capitolul următor).**

La nivel de regiment, numărul tunurilor antitanc în divizia de infanterie germană și în cea de pușcași sovietică era identic, în schimb la nivelul următor apare o diferență radicală. La dispoziția comandantului diviziei sovietice se află un divizion antitanc (18 tunuri de 45 mm), iar a comandantului diviziei de infanterie a Wehrmachtului – un întreg batalion antitanc****** (trei companii a câte 12, în total 36 de tunuri de calibru 37 mm). S-ar părea că măcar în cazul acesta divizia germană are o superioritate evidentă.**

Dar să nu ne pripim cu concluziile. Batalionul antitanc este tot ce poate trimite comandantul diviziei de infanterie a Wehrmachtului în zona în care se așteaptă operațiunea de pătrundere a tancurilor inamicului. Divizia de infanterie a Wehrmachtului nu mai are (după cum am menționat mai sus) alte tunuri capabile să lupte contra tancurilor. În schimb, pentru comandantul diviziei de pușcași a Armatei Roșii divizionul antitanc este doar unul dintre numeroasele instrumente de luptă contra tancurilor. Mai sunt 16 tunuri cu țeavă lungă de calibru 76 mm (cu viteza inițială a proiectilului de 650–680 de metri pe secundă) din componența regimentului de artilerie. În vara anului 1941 ele perforau garantat partea din față a oricărui tanc al Wehrmachtului. Mai sunt puternicele tunuri antiaeriene de calibru 76 mm în număr de

patru în componența divizionului AAA. În total sunt 18 + 16 + 4 = 38 de tunuri. Mai multe decât cele din batalionul antitanc al diviziei de infanterie a Wehrmachtului și incomparabil mai bune. Iar unele divizii de pușcași reușiseră să se doteze înainte de război și cu tunuri antiaeriene cu tragere rapidă de calibru 37 mm, care puteau fi utilizate cu succes și în lupta contra tancurilor ușoare.

Dar nici asta nu e totul. În componența diviziei se află și un batalion de cercetași. Batalionul de cercetași al diviziei de pușcași al Armatei Roșii are un efectiv de două ori mai mic decât al diviziei de infanterie a Wehrmachtului (273 vs 623), dar este incomparabil mai puternic în ce privește armamentul. Batalionul de cercetași al diviziei de infanterie a Wehrmachtului este în fond un batalion de infanterie obișnuit cu efectiv redus; el era utilizat deseori ca un detașament de avangardă al infanteriei în ofensivă (caz întâlnit în repetate rânduri în documentele din secțiunile următoare ale cărții). În lista comună a armelor AAA el adaugă doar trei tunuri de calibru 37 mm. În schimb, în batalionul de cercetași al diviziei de pușcași sovietice erau 16 tanchete amfibii T-37/T-38 și zece vehicule blindate BA-10 dotate cu tunuri de calibru 45 mm, instalate în turele rotative de „tanc“ (la înfățișare și construcție). Deci, iată încă 10 tunuri antitanc, ba și protejate de blindaj și foarte mobile.

Mobilitatea este cea mai importantă cerință pentru subunitățile de apărare antitanc. Atacul tancurilor este întotdeauna de scurtă durată (distanța de 1,5–2 kilometri dintre linia de desfășurare și linia tranșeelor inamice era parcursă de tanc fără grabă în șapte minute). Prin urmare, divizionul antitanc sosit la locul atacului cu o întârziere de jumătate de oră nu și-a executat misiunea de luptă și nici nu și-o va mai putea executa – tancurile inamicului au dispărut după nori de fum și praf… Problema rapidității apărării antitanc a fost soluționată excelent de Wehrmacht. Pentru transportul tunurilor de calibru 37 mm ale batalionul antitanc era utilizat automobilul cu trei axe Kfz-69. Această mașină destul de ușoară (2 450 de kilograme) cu un motor de 60 de cai-putere se deplasa pe șosea cu viteza de 70 de kilometri pe oră (ce-i drept, fără tun – trenul de rulare al tunului de 37 mm nu permitea transportul cu o viteză mai mare de 40–50 de kilometri pe oră). Cât

privește capacitatea de circulație pe teren accidentat, automobilul cu două axe motoare posterioare putea fi considerat un autovehicul 4 × 4 pe automagistralele din Belgia și Franța, dar nu pe drumurile impracticabile din Rusia.

În Uniunea Sovietică a fost aleasă o altă cale. Comandamentul Armatei Roșii a decis că mijloacele de transport al tunurilor antitanc trebuie să aibă aproape aceeași capacitate de a circula pe teren accidentat ca tancul. O astfel de mașină – remorcherul blindat cu șenile Komsomoleț – a fost proiectată pe baza ansamblurilor și agregatelor tancului amfibie ușor T-37. Remorcherul putea să tragă după el tunuri cu greutatea de cel mult două tone (adică toate tunurile antitanc existente și cele din perspectivă), trecea un șanț cu lățimea de 1,4 metri, un vad de 0,6 metri, rupea cu „nasul“ blindat brăduți tineri cu diametru de până la 18 centimetri, se întorcea pe o suprafață cu diametrul de 5 metri. Datorită presiunii specifice foarte mici a șenilelor asupra solului (0,58 kilograme pe centimetru pătrat vs 0,9–1,0 a tancurilor germane) Komsomoleț avea o capacitate de a circula pe teren accidentat mai bună decât a oricărui tanc al inamicului. Totodată, mașina cu șenile era dotată cu o mitralieră într-o instalație sferică, atingea o viteză de 47 de kilometri pe oră (pe șosea fără încărcătură și remorcă) și de 11 kilometri pe oră cu toată încărcătura (tun remorcat, muniții în benă) pe teren accidentat.

Între anii 1937 și 1941 au fost produse 7 780 de astfel de mașini-minune și la începutul războiului în unitățile Armatei Roșii figurau circa 6 700 de Komsomoleț. (31) Pentru cele 18 tunuri ale divizionului antitanc erau prevăzute de organigrama diviziei de pușcași 21 de tractoare. Astfel, simpla aritmetică ne arată că, cu numărul disponibil de Komsomoleț, puteau fi dotate complet 319 divizioane – adică de aproape 1,5 ori mai multe decât existau în realitate.******** Tancurile amfibii T-37/T-38/T-40 erau la 1 iunie 1941 în număr de 3 447 în districtele militare. (32) În medie, câte 15 tancuri într-o divizie, adică dotarea era aproape completă. Aceste tancuri „înotau“, desigur, prost – mai prost decât o șalupă de agrement –, dar puteau și să depășească un râuleț de pădure fără vad și fără pod, și să tracteze un tun antitanc până la poziția de tir.

Era absolut unic nivelul de motorizare a artileriei de obuziere a diviziei de pușcași a Armatei Roșii. Pentru trei divizioane (36 de obuziere) se cuveneau conform organigramei 72 de tractoare (remorchere cu șenile), 90 de camioane, nouă autospeciale și trei autoturisme. Dintre acestea, 36 de tractoare erau utilizate pentru transportul tunurilor, 27 tractau remorci cu muniții, nouă erau ținute în rezervă pentru a le înlocui pe cele ce aveau să iasă din funcțiune. La un asemenea lux artileriștii germani nu puteau nici să viseze – în divizia de infanterie a Wehrmachtului toată artileria este trasă de cai. La avantajele evidente ale remorcherului cu șenile (putere, capacitate de circulație pe teren accidentat, capacitate de mișcare neobosită fără oprire) mai trebuie adăugat unul, extrem de important pentru războiul de la mijlocul secolului XX – tractorul, spre deosebire de bietul animal, nu începe să se zbată în convulsii la vederea și auzul unui avion ce zboară aproape de sol.

Remorcherele specializate pentru artilerie nu erau suficiente nici măcar pentru consumatorii prioritari – corpurile de armată mecanizate –, de aceea regimentele de obuziere ale diviziilor de pușcași erau înzestrate cu tractoare obișnuite (STZ-3, CTZ-60, CTZ-65) cu motoare de 52–65 de cai-putere. Viteza de tractare era, desigur, mică (6–8 kilometri pe oră), dar cât se poate de acceptabilă pentru artileria diviziei de pușcași – tunurile nu rămâneau în urma soldaților care mergeau pe jos. Cât privește capacitatea de circulație pe teren accidentat, toamna, pe ploaie, când drumurile rusești erau desfundate, pe aceste căi de circulație convenționale tractorul cu șenile nu avea concurență.

Pentru a conduce mașinăria enormă, complexă, cu multe verigi, numită „divizie de pușcași“, era nevoie de comunicații sigure. După cum „știu“ toți și fiecare, comunicațiile, transmisiunile nu existau în Armata Roșie, deoarece diversioniștii tăiaseră toate cablurile, iar de stațiile de radio nimeni nu auzise în toată armata. Despre acești diversioniști „știu“ chiar și cei care n-au citit nimic altceva despre istoria războiului. Și nu e întâmplător – diversioniștii au existat într-adevăr. Fiecăruia dintre cele patru Grupuri de tancuri ale Wehrmachtului i-a fost atașată câte o

companie de diversioniști din unitatea cu destinație specială „Brandenburg“. În capitolele următoare vă așteaptă niște documente în care vom găsi răspunsul concret la întrebarea cum a fost utilizată această hoardă de diversioniști. Va ieși la iveală și procesul real care se ascundea în spatele cuvintelor „legătura în unitățile și formațiunile mari ale Armatei Roșii a fost pierdută“. Deocamdată însă să revenim la cifre imparțiale și pentru început să ne lămurim cu lucrul cel mai simplu – cu geografia teatrului de operațiuni.

Regulamentul de campanie stabilea lățimea zonei de apărare a diviziei de 8–12 kilometri (în ofensivă e și mai mică). În realitate, aceste norme nu puteau fi respectate întotdeauna și ne vom baza pe faptul că divizia se apără pe un front larg de 20 de kilometri. Divizia are un vecin la stânga și un vecin la dreapta și vom considera că și ei au câte 20 de kilometri de front. Diviziile, de regulă, fac parte din componența corpului de armată de pușcași, al cărui stat major se află la o distanță de 20–30 de kilometri de prima linie. Astfel, comandantul diviziei de pușcași are nevoie de legătura cu regimentele subordonate (până la ele sunt 5–6 kilometri), legătura cu statul major superior (20–30 de kilometri), legătura cu comandanții diviziilor vecine (cel mult aceiași 20–30 de kilometri). În orice direcție distanțele nu sunt mai mari de 30 de kilometri.

La această distanță relatările operative pot fi trimise la statul major al corpului de armată pur și simplu prin curier. Este canalul de comunicație cel mai protejat de bruiaj din toate câte pot fi inventate. Curierul nu trebuia să se deplaseze pe jos: din componența diviziei de pușcași face parte un ditamai batalion de transmisiuni, în dotarea căruia se află șase cai de călărie, trei motociclete și trei automobile blindate BA-20 (acestuia chiar nu-i poate face nimic nici un diversionist). În batalion erau și 18 câini de serviciu pentru a trimite cu ei rapoarte cifrate. La distanțe de 10–20 de kilometri pot servi cât se poate de bine drept „mijloc de comunicație“ rachetele de semnalizare, focurile aprinse, fumurile colorate etc.

Așa, cu astfel de mijloace de comunicare (ce-i drept, fără motociclete și automobile) au luptat Suvorov și Napoleon, și o făceau excelent! La

sfârșitul secolului al XIX-lea a apărut telefonul. În Armata Roșie erau multe telefoane – 252 376 conform datelor de pe 1 ianuarie 1941. (28) În medie câte 800 și ceva de aparate pentru fiecare dintre cele 303 divizii. Aparatele telefonice trebuiau unite prin cabluri. Armata avea și cabluri. Conform datelor de pe 1 iulie 1941 Armata Roșie avea 71 000 de kilometri de cablu telefonic cu două fire, 315 000 de kilometri de cablu telefonic cu un fir și 35 de kilometri de cablu telegrafic. (29) Cu această cantitate de cablu putea fi înfășurat Pământul la ecuator de 10 ori. Unei divizii îi reveneau în medie câte 1 400 de kilometri de cablu.

Ca soldații să nu care în spate bobinele de cablu foarte grele, batalionul de transmisiuni dispunea de 11 camioane. Cablurile trebuiau întinse, așezate la sol, conectate la aparate. Pentru aceasta era nevoie de oameni. Dar erau și oameni. Fiecare regiment de pușcași al Armatei Roșii avea câte o campanie de transmisiuni. Câte 60 de inși în fiecare companie. Batalionul de transmisiuni al diviziei era alcătuit din 278 de oameni. Și era și un pluton de transmisiuni în componența batalionului de cercetași. Într-o singură divizie erau aproximativ tot atâția transmisioniști câți diversioniști germani pe tot frontul de est.

În divizia de pușcași, a cărei viteză de înaintare nu era nici în cele mai optimiste calcule mai mare de 10 kilometri pe zi, liniile de telefonie prin cablu puteau în principiu să asigure toate legăturile necesare. Cu toate acestea, infanteriei Armatei Roșii i se cuveneau și mijloace de comunicare radio. Câte 24 de stații radio în fiecare regiment de pușcași, 37 în regimentul de obuziere, 25 în regimentul de artilerie ușoară, 10 în divizionul de apărare antiaeriană, trei în batalionul de transmisiuni al diviziei, trei în batalionul de cercetași… În total, conform organigramei, în divizia de pușcași erau 153 (o sută cincizeci și trei) de stații radio. Memorează această cifră, stimate cititor. Și dă-ți seama că, atunci când „istoricii“ de o anumită orientare ideologică încep să bocească cu jale pe tema „diviziile districtului erau asigurate cu mijloace de comunicare radio doar în proporție de 30 la sută“, ei vă relatează că diversioniștii au tăiat cablurile unei divizii care nu avea 153 de stații radio, ci doar 46.

Să trecem acum de la cantitate la calitate. Stațiile radio erau subdivizate în așa-zise „de regiment“ și „de batalion“. Ca stație „de regiment“ era utilizată, de regulă, stația radio 5-AK (intrată în dotarea armatei în anul 1939). Puterea emițătorului – 20 de wați, raza de acțiune – 25 de kilometri în condițiile legăturii telefonice și 50 de kilometri în condițiile celei telegrafice. După cum vedem, stația radio „de regiment“ putea să asigure practic legătura dintre verigile „divizie–corp de armată“. Stațiile radio de acest fel trebuiau să fie în divizie conform organigramei 19 la număr (inclusiv trei în batalionul de cercetași).

Ca stații „de batalion“ erau utilizate stații radio ușoare portabile cu puterea de 1,5–3 wați (RB, 6-PK, RBK, RBS, RRU ș.a.). În pofida unei erori răspândite, printre ele erau și stații radio ce funcționau în intervalul undelor ultrascurte (de exemplu, RRU, care avea 58 de acorduri fixe în intervalul 33,25–40,5 megahertzi).

Aceasta e teoria. Dar cum stăteau lucrurile în realitate? Dotarea de facto a Armatei Roșii cu mijloace de comunicare radio conform situației de pe 1 iunie 1941 era următoarea: 6 729 de stații radio 5-AK și 41 735 de stații radio de batalion de tipurile enumerate mai sus. (29) În realitate ele erau și mai multe, deoarece documentul din care au fost preluate aceste cifre se numește „Inventarul dotării cu mijloace de comunicație a districtelor militare“, iar în afară de districte existau și instituțiile centrale ale forțelor armate. De exemplu, în Districtul Militar Special de Vest (cea mai mare parte a poveștilor despre „diversioniștii care au tăiat sârmele“ este legată de primele zile de război din Bielorusia) erau în evidență 708 stații radio 5-AK și 5 011 de batalion. În medie, câte 10 stații de regiment și 73 de batalion pentru fiecare „consumator“ (44 de divizii de toate tipurile și 25 de regimente de artilerie autonome).

Bineînțeles că n-au fost date uitării statele majore ale formațiunilor mari. Pentru organizarea comunicațiilor în veriga „corp–armată–front“ au fost fabricate în masă stații radio RSB și RSMK (cu puterea de 500 de wați). Pe 1 iunie 1941 ele erau în total 1 638. În medie, câte 18 pentru fiecare corp de pușcași și mecanizat (un corp este compus din

trei, cel mult patru divizii, fiecăreia cuvenindu-i-se o RSB, plus linia de comunicare a comandamentului corpului cu vecinii și cu statul major al armatei). De exemplu, în Districtul Militar Special de Vest erau 89 de stații puternice 11-AK și RAF (sunt numărate laolaltă) și 57 de RSB, plus 34 de stații radio fixe de diferite tipuri din armată. În districtul vecin, Kiev, erau 107, 92 și, respectiv, 53.

Cum au fost utilizate toate acestea? Vom vorbi amănunțit despre asta în capitolele următoare, dar un document remarcabil merită citat acum. În primele zile (cifra din document e ilizibilă) ale lunii iulie 1941 Consiliul de Război al Armatei V a Frontului Sud-Vest le expediază statelor majore ale corpurilor subordonate o directivă ce începe cu constatarea următoarelor:

„În decursul tuturor operațiunilor militare ale armatei noastre comunicarea prin radio cu corpurile mecanizate, ca unicul mijloc de comunicare, funcționează extrem de instabil din vina șefilor comunicațiilor din corpuri. S-a stabilit că legătura prin radio dispare, de regulă, odată cu căderea nopții, în timp ce condițiile atmosferice pentru funcționarea radioului sunt cel mai favorabile noaptea. Aceasta denotă că fie funcționarea e întreruptă de teama de a fi detectați de radiogoniometru, fie din cauză că radiștii pur și simplu dorm. De regulă, nu ni se raportează când stațiile sunt ridicate pentru a fi deplasate. Tabelul semnalelor radio este ignorat cu desăvârșire și nu se folosesc de semnale pentru a trimite rapoartele la copurile de armată. Îndeosebi pe tot parcursul operațiunilor o atitudine revoltătoare față de chestiunea stabilirii comunicației radio se face observată din partea statului major al Corpului 22 Mecanizat. Conform raportului prezentat de căpitanul Filimonov, stația radio a Corpului 22 Mecanizat n-a funcționat deloc în decurs de 48 de ore din cauză că s-a împotmolit în mlaștină și nimeni n-a raportat despre asta. Mai mult, șeful comunicațiilor acestui corp a dispus ca stația radio să funcționeze doar în regim de recepție – iarăși din cauza fricii de a fi detectată de radiogoniometru…“ (277)

Să revenim însă la divizia de pușcași a Armatei Roșii și la compararea posibilităților ei cu cele ale diviziei de infanterie a Wehrmachtului.

Existau și parametri la care divizia germană îi era net și indiscutabil superioară celei sovietice. Mai întâi, motocicletele. Diviziei de infanterie a Wehrmachtului i se cuveneau 530 de motociclete (inclusiv 190 cu ataș), iar conform organigramei divizia sovietică avea doar 14 motociclete. Divizia de infanterie germană nu avea subunități speciale de motocicliști, dar motocicletele erau din abundență aproape în toate unitățile diviziei: cu ele circulau transmisioniștii, cercetașii, curierii, medicii etc. O altă categorie din dotarea materială a diviziei sunt autoturismele. Germanii aveau 394 de automobile față de cele 19 pe care le avea divizia de pușcași a Armatei Roșii.

Superioritatea aritmetică este evidentă. Cea tactică nu este chiar atât de mare cât poate să pară la prima vedere. Majoritatea comandanților diviziei de pușcași sovietice trebuiau să meargă călare (pentru aceasta în organigrama diviziei erau prevăzuți 616 cai de călărie). Indiscutabil, ofițerul german se deplasa cu autoturismul mai repede și cu un confort incomparabil mai mare – atâta timp cât acest spațiu cuprindea drumurile pavate ale bătrânei și bunei Europe. În timpul intemperiilor de toamnă, pe ceea ce în Rusia erau numite „drumuri“, automobilul fie se oprea definitiv, fie trebuia tractat de doi cai (există fotografii corespunzătoare)…

Oricum ar fi, masa principală a efectivului diviziei de infanterie a Wehrmachtului mergea pe jos. Toată artileria (în afară de cea antitanc) era trasă de cai. Acești doi factori determinau posibila viteză a marșului. Abundența mijloacelor ușoare de transport (motociclete și autoturisme) nu putea schimba nimic în această privință – cu toate că, desigur, prezența lor mărea potențialul general de luptă al diviziei. Cât privește camioanele (ce asigură mobilitatea din spatele frontului, transportul munițiilor), cifrele sunt cât se poate de comparabile (615 în divizia de infanterie a Wehrmachtului și 529 în cea de pușcași sovietică). Să menționăm imediat că acest număr de mașini a putut să apară în divizia Armatei Roșii abia după efectuarea mobilizării oficiale.

Ultimul aspect – și ca număr de ordine, și ca importanță – este numărul de oameni. În divizia de infanterie a Wehrmachtului erau cu 16 la sută mai mulți oameni decât în divizia de pușcași a Armatei Roșii (16 859 vs

14 483). Explicația acestei diferențe este foarte simplă. Mai întâi de toate, în divizia germană erau mai numeroase serviciile, în ele erau cu circa două mii mai mulți oameni decât în divizia sovietică. În al doilea rând, organigrama germană presupunea aproape pretutindeni un număr mai mare de oameni la o armă; astfel, de exemplu, la germani servanții mitralierei grele erau în număr de patru (!), și bineînțeles că doar unul dintre ei trage. În regimentul de artilerie al germanilor erau 2 696 de oameni și 48 de tunuri, iar în cele două regimente de artilerie ale diviziei de pușcași sovietice erau 2 315 oameni și 60 de tunuri etc. În fine, din componența diviziei de infanterie a Wehrmachtului face parte un întreg „batalion de campanie de rezervă“ (876 de inși conform organigramei), care în divizia sovietică lipsea cu desăvârșire.

Rezumăm. În unitățile și subunitățile militare ale diviziei de pușcași sovietice și ale diviziei de infanterie germane exista un număr aproximativ egal de oameni și de armament, artileria diviziei de pușcași era mai puternică și mai mobilă (datorită tracțiunii mecanizate), mijloacele de apărare antiaeriană și de apărare antitanc erau mai multe în divizia sovietică, mijloacele de transport auto și serviciile din spatele frontului erau mai multe la germani. În linii mari, formațiunile erau cât se poate de echivalente. Și bineînțeles că nu este doar o coincidență – marile state majore de la Moscova și de la Berlin urmăreau cu atenție edificarea forțelor armate ale inamicului potențial.

Artilerie și muniții

Necruțătorul zeu al războiului în conflictele armate din prima jumătate a secolului XX a fost artileria. Nu elegantul și impetuosul avion de vânătoare și nici tancul înspăimântător, ci simplele, primitivele la prima vedere, lansatoare de mine și tunuri distrugeau cu avalanșe de foc fortificațiile defensive și centrele de comandă, îl nimiceau repede și nemilos pe inamicul care se ridica la atac (în palmaresul lor e jumătate din numărul tuturor celor uciși și răniți în al Doilea Război Mondial), le croiau drum tancurilor și infanteriei armatei lor.

Vom explica printr-un calcul destul de convențional, dar ilustrativ – vom compara posibilitățile regimentului de obuziere din artilerie și ale unui regiment de bombardiere din aviație. Regimentul de artilerie al corpului de armată constă din trei divizioane, 36 de tunuri. Să presupunem că sunt obuziere de calibru 152 mm. Normativul de consum „pentru o zi de luptă încordată“ este pentru ele de 72 de obuze; obuzele sunt diferite, dar să presupunem că e vorba de obuzul tip brizant-exploziv de 40 de kilograme. În total, regimentul e capabil să pună la bătaie 104 tone. Totodată, este important de subliniat că normativa numită mai sus este o unitate de calcul de aprovizionare și nu are nimic de a face cu posibilitățile tehnice ale tunului. Obuzierul poate să lanseze cele 72 de proiectile, fără un efort deosebit al servanților și al tehnicii, în decurs de o oră. În condițiile în care există suficiente proiectile (și cu pauzele necesare pentru răcirea țevii) cifra de 104 tone poate fi dublată, triplată, cvadruplată…

Regimentul de bombardament al aviației de luptă din vara anului 1941 însemna 60 de avioane de bombardament SB. Cheltuielile de resurse materiale pentru armament, utilare, deservire a regimentului de aviație și a personalului tehnic de la sol sunt incomparabile cu cele ale regimentului de artilerie. Și ce rezultat dădeau aceste cheltuieli? În cazuri extrem de puține, aviația efectua câte 60 de zboruri pe zi și arunca asupra inamicului 36 de tone de bombe (încărcătura-tip era de șase bombe FAB-100). Dar și aceste tone puteau fi ridicate de avioane doar ziua, pe vreme senină, iar artileria îl tot lovea pe dușman zi și noapte, tot anul. Pentru a ne imagina tabloul complet, trebuie să ținem cont și de faptul că artileria – când își regla minuțios tirul și când reglatorii de tragere lucrau calitativ – lovea foarte precis, iar „bombardierele orizontale“ ale epocii respective, chiar și în condiții de poligon, abia de nimereau într-un cerc cu raza de 300 de metri.********

Vom menționa de la bun început că tovarășul Stalin iubea și aprecia artileria, își dădea seama clar de rolul și de importanța ei. În cadrul consfătuirii privind bilanțul războiului cu Finlanda (17 aprilie 1940), el a spus: „Războiul modern necesită o masă mare de artilerie. În războiul modern artileria este Dumnezeu… Cine vrea să se acordeze la

noile condiții, trebuie să înțeleagă că artileria decide soarta războiului, masa mare de artilerie…“ Această conștientizare și-a găsit expresia în fapte concrete – vezi Tabelul 1 (alcătuit după 3 și 33).

Tabelul 1

	URSS	Germania
Aruncătoare de mine de 82 mm (81 mm)	14 524	11 767
Tunuri de regiment și de munte de 76 mm (75 mm)	6 785	4 176
Tunuri de divizion de 76 mm	8 513	-
Aruncătoare de mine de 120 mm („tunuri de infanterie“ de 150 mm)	3 872	867
Obuziere de 105 mm	-	7 076
Obuziere de 122 mm	8 124	-
Tunuri de 107 mm (105 mm)	862	760
Obuziere de 152 mm (150 mm)	3 817	2 867
Tunuri A-19 de 122 mm	1 255	-
Tunuri-obuziere ML-20 de 152 mm	2 603	-
Obuziere de 203 mm (210 mm)	871	388

După cum se vede, pe toate pozițiile, la toate calibrele de bază ale sistemelor de artilerie, la începutul războiului Armata Roșie dispunea de un număr mai mare de tunuri decât inamicul ei.

Lipsa cu desăvârșire în divizia de infanterie a Wehrmachtului a vreunui tun echivalent cu tunul de divizie sovietic a fost deja menționată. Pe de altă parte, în URSS tunurile de divizie de calibru 76 mm au fost produse în număr atât de mare încât uneori erau plasate în dotarea bateriilor de artilerie ale regimentelor de pușcași, care conform organigramei trebuiau să aibă tunuri ușoare cu țeavă scurtă de calibru 76 mm. Drept cel mai răspândit obuzier de divizie (muncitorul principal al războiului), Armata Roșie utiliza sistemul de calibru 122 mm, al cărui proiectil depășea cu 45 la sută greutatea proiectilului obuzierului german de calibru 105 mm (22 kilograme vs 15 kilograme).

Și mai sesizabilă devine superioritatea artileriei Armatei Roșii la nivelul următor, în corpuri și armate. În divizioanele de artilerie autonome atașate la formațiunile mari de infanterie ale Wehrmachtului erau utilizate tunuri de calibru 105 mm și aceleași obuziere de calibru 150 mm ce se aflau și în dotarea regimentelor de artilerie ale diviziilor de infanterie. În etapa de pregătire de invazie în URSS a fost luată decizia de a include un batalion greu (12 obuziere de calibru 150 mm sau opt obuziere de acest calibru și patru tunuri de calibru 105 mm) în componența regimentului de artilerie al diviziilor de tancuri; pentru aceasta, acționând prin metoda „anteriului lui Arvinte“, comandamentul Wehrmachtului a fost nevoit să desființeze 17 batalioane de artilerie autonome.

În ultimă instanță (și fără a lua deocamdată în calcul așa-numita artilerie de „mare putere“, adică obuzierele de calibre mai mari de 200 mm și tunurile de calibru 150 mm și de calibre mai mari) în iunie 1941 Wehrmachtul avea în dotare, pe toate fronturile și direcțiile, 33 de

batalioane de tunuri, 38 de obuziere și 12 așa-numite „mixte“ (8 obuziere + 4 tunuri). În total 83 de batalioane.

În Armata Roșie la momentul respectiv se desfășurau (fără a lua în calcul artileria „de mare putere“) 133 de regimente de artilerie autonome (94 de corp de armată, 12 de tunuri din Rezerva Comandamentului Suprem și 27 de obuziere din Rezerva Comandamentului Suprem) (3, 19, 33). Regimentele erau de 1,5 ori mai multe decât batalioanele germanilor! Aceste regimente aveau structuri diferite, dar în fond constau din trei divizii. Numărul disponibil de tunuri (în total 4 700) era în fond suficient pentru a le dota complet. Dar nimeni nu avea de gând să se oprească la cele obținute: planul de producție de armament de artilerie pentru anul 1941 aprobat pe 7 februarie 1941 prevedea producerea a încă 2 000 de tunuri (300 de tunuri de calibru 107 mm, 600 de tunuri de calibru 122 mm și 1 100 de tunuri-obuziere de calibru 152 mm). (34)

Superioritatea cantitativă multiplă era completată de superioritatea substanțială a caracteristicilor tactice și tehnice ale sistemelor de artilerie (vezi Tabelul 2).

Tabelul 2

	Greutate	Greutate a proiectilului	Bătaie, km
Tun K.18 de calibru 105 mm	5 640	15	19,1
Obuzier s.F.H.18 de calibru 150 mm	5 510	44	13,3
Tun A-19 de calibru 122 mm	7 155	25	20,4
Tun-obuzier ML-20 de calibru 152 mm	7 130	43	17,2

Este de mirare, dar e cert – unicul sistem de artilerie a Wehrmachtului capabil să tragă la distanțe în „raza de 20 de kilometri“ era tunul K.18 de calibru 105 mm.****** Dar în ce privește greutatea proiectilului, acest sistem nici nu se poate compara cu cele sovietice A-19 și ML-20. Cât privește obuzierul de bază german de calibru 150 mm, el, având aceeași greutate cu a proiectilului de ML-20, le era inferior tunurilor sovietice de corp la bătaia loviturii cu 4–7 kilometri. Această cantitate începe să se transforme în calitate, deoarece, în condițiile duelului de artilerie (a luptei dintre baterii, în limbaj strict militar), diferența de bătaie a loviturii de 4–7 kilometri permite – în prezența „factorului uman“ necesar, adică a unui comandant priceput și a unor artileriști instruiți – să fie lovită bateria inamicului rămânând totodată în condiții de securitate relativă. Excelentele tunuri A-19 și ML-20 au rămas în dotarea armatei sovietice în decursul câtorva decenii după încheierea războiului, iar în armatele sateliților URSS – până la sfârșitul secolului XX.**

Pentru distrugerea construcțiilor defensive deosebit de rezistente (cazemate din beton armat) se preconiza utilizarea sistemelor de artilerie grea (artileria cu putere „mare“ și „specială“, conform terminologiei adoptate în URSS). Istoricii sovietici au subliniat neostenit că pasiunea pentru sistemele de artilerie grea demonstrează evident și convingător tendințele agresive ale militarismului german. Tunurile enorme cu greutatea de 15–20 de tone, pe platforme grele cu roți ori șenile sau chiar pe platforme de cale ferată, erau costisitoare, dar pentru Hitler, după cum se știe, lucra toată Europa.

Cu ajutorul acordat de „toată Europa“ (adică cu utilizarea tunurilor de producție cehă și franceză) Wehrmachtul a reușit să înființeze 41 de batalioane în dotarea cărora figurau 388 de obuziere de calibru 210 mm****** și 40 de tunuri grele de calibru 173 mm. În plus, au fost desfășurate șapte batalioane înarmate cu tunuri de calibru 150 mm (conform organigramei). (33) În total se adună aproape 500 de sisteme**

de artilerie grea (nu vom discuta despre piesele „exotice“ de genul mortierului de calibru 600 mm, deoarece ele n-au jucat un rol sesizabil în evenimentele din vara anului 1941).

Pentru Stalin, Europa nu lucra, iar politica lui era, după cum o știu bine toți, invariabil pașnică. Ca rezultat, în iunie 1941 în Armata Roșie figurau 871 de obuziere de calibru 203 mm, 47 din cele mai noi mortiere Br-5 de calibru 280 mm și 38 de tunuri grele Br-2 de calibru 150 mm. (3) În total (fără a lua în calcul piesele „exotice“) – 956 de sisteme de artilerie de calibru mare. Elementul de bază al structurii erau regimentele de obuziere ale Rezervei Comandamentului Suprem de mare putere, cu câte trei divizioane în fiecare (erau două scheme diferite – câte 24 și câte 36 de tunuri în regiment), în dotarea cărora erau obuziere B-4 de calibru 203 mm. Erau desfășurate 33 de regimente de acest fel (conform altor surse – 34) și acesta era unul dintre puținele elemente structurale ale artileriei sovietice în care numărul disponibil de tunuri era sesizabil insuficient pentru completarea deplină conform organigramelor pe timp de război. În consecință, au fost nevoiți să se mulțumească doar cu o superioritate numerică dublă asupra Wehrmachtului.

Fidelă tradițiilor sale,****** propaganda istorică sovietică, trecând sub tăcere fapte reale ale superiorității artileriei sovietice, a înjghebat un mit somptuos despre „katiușa“. În sute de cărți și articole de ziar a fost relatat felul în care „retrograzii“ de la Direcția principală de artilerie au frânat elaborarea acestei „arme-minune“, dar adevărul a triumfat și, cu o zi înainte de începerea războiului, instalația reactivă de foc prin salve BM-13 a fost inclusă în dotarea armatei și pe 4 iulie 1941 o baterie de „katiușe“ a aplicat prima lovitură nimicitoare. „Bateria a ras de pe fața pământului nodul de cale ferată Orșa… Eficiența de luptă a noii arme a întrecut toate așteptările… Ulterior, de pe acest sector al frontului hitleriștii au transportat trei eșaloane de morți (și unde oare i-or fi dus?) și răniți“. Iar mai apoi „hitleriștii au încercat, dar nici până la sfârșitul războiului n-au putut să creeze ceva asemănător“.**

Într-adevăr, în dotarea Wehrmachtului nu era nimic asemănător. Și nu întâmplător. Rachetele cu praf de pușcă le erau cunoscute chinezilor antici, și în cronicile medievale se întâlnesc referințe răzlețe la utilizarea în timpul asediilor cetăților a câte ceva asemănător cu racheta. Dar pentru a transforma o petardă de Revelion într-un sistem de armament capabil nu numai „să-i insufle inamicului panica și groaza“, ci și să lichideze ținta propusă, era necesară soluționarea unei serii de probleme tehnico-științifice complicate. Prima era alegerea modalității de stabilizare a traiectoriei de zbor a rachetei.

Proiectanții rachetelor necontrolabile sovietice au optat pentru stabilizare aerodinamică. Tocmai cea care este utilizată cu succes în arta militară, începând cu săgeata cu pene pentru arc sau arbaletă. E simplu, ieftin, dar pentru stabilizarea eficientă este necesară o viteză de zbor destul de mare (forțele aerodinamice depind de pătratul vitezei fluxului de aer). Proiectilul-rachetă de calibru 82 mm (RS-82) cu stabilizare aerodinamică a fost proiectat și aplicat cu succes de aviația de luptă sovietică încă începând cu luptele de la Halhîn Göl. Pentru aviație era o soluție cu dublă reușită. În primul rând, înainte de momentul lansării, racheta se mișcă deja în raport cu mediul aerian cu viteza de 100–120 de metri pe secundă. În al doilea rând, „totul se cunoaște prin comparație“ – pe fundalul armamentului de foc de pe avioanele de atunci (mitraliere cu calibru de pușcă și tunuri ușoare de calibru 20 mm), RS-82 era un instrument nemaipomenit de puternic de sprijin de foc al trupelor terestre.

Tentativele de a utiliza aceleași abordări pentru elaborarea unui sistem terestru de artilerie reactivă duceau inevitabil în impas. Ca în momentul lansării de pe elementele directoare racheta să aibă o viteză suficientă, acestea erau făcute lungi (cel puțin 5 metri), fapt ce mărea gabaritele și greutatea instalației (instalația de lansare a „katiușei“ – bineînțeles, fără a lua în calcul greutatea automobilului – cântărea 2 200–2 300 de kilograme), iar în structura greutății rachetei cea mai mare parte îi revenea motorului de susținere. Dar și cu aceste eforturi și cheltuieli, devierea proiectilelor-rachetă era imensă (conform tabelelor din anul 1942, la bătaia de 3 000 de metri devierea laterală era de 51 de metri, iar cea directă – de 257 de metri).

Inginerii germani care deveniseră la sfârșitul anilor 1930 lideri mondiali absoluți în domeniul construcției rachetelor au optat pentru o altă cale. Proiectilele reactive ale armatei germane erau stabilizate de rotația asigurată de scurgerea gazelor incandescente printr-un sistem de duze instalate într-un anumit unghi față de axa longitudinală a proiectilului. Această modalitate de stabilizare asigura o concentrare incomparabil mai mare a tirului; pentru proiectilul fără ampenaj care se rotește, viteza la lansarea de pe elementul director aproape că nu influențează stabilitatea traiectoriei. Factorul acesta a permis confecționarea unui proiectil cu viteză mică, în care majoritatea greutății îi revenea ogivei, ce lovea în inamic; iar elementele directoare puteau să fie foarte scurte și ușoare.

A căpătat cea mai mare răspândire instalația de lansare cu șase țevi pentru rachete de calibru 150 mm (în literatura sovietică și rusă numită deseori „aruncător de mine cu șase țevi“, ceea ce este incorect tehnic), care în poziție de marș cântărea doar 515 kilograme, putea să fie remorcată de orice automobil, de atelaje de cai, deplasată pe câmp trasă și împinsă de servanți. Principiul stabilizării prin rotație, ce nu necesita o viteză mare de zbor a proiectilului, a permis să se treacă de la rachete de calibru 150 la cele de calibre mai mari, de 280 și de 320 mm. Ogiva primei dintre acestea era încărcată cu 45 de kilograme de substanțe explozibile (de zece ori mai multe decât proiectilul de calibru 132 mm al „katiușei“) și când lovea ținta distrugea o casă de cărămidă; racheta de calibru 320 mm era încărcată cu 50 de kilograme de soluție inflamabilă, capabilă să genereze pe o suprafață de 200 de metri pătrați un incendiu cu înălțimea flăcării de până la doi metri.

Astfel, germanii au reușit să construiască un sistem de armament foarte eficient, ce și-a ocupat „nișa“ specifică: o instalație ușoară, ieftină, mobilă, capabilă la o bătaie mică a tirului să aplice lovituri comparabile cu cele ale artileriei de mare putere. Bilanțul definitiv al competiției dintre constructori a fost făcut de practica aplicării în luptă: în anul 1943 în URSS au început lucrările de modernizare a proiectilului reactiv al „katiușei“ cu utilizarea rotirii proiectilului prin scurgeri de gaze prin duze amplasate pieziș. Sistemele BM-14 și BM-24 intrate la începutul anilor 1950 în dotarea

armatei sovietice utilizau proiectile reactive rotative fără ampenaj, care practic repetau soluțiile tehnice principale ale inginerilor germani.

Sistemul „Nebelwerfer“****** a intrat în dotarea Wehrmachtului în anul 1940. În iunie 1941, când la Moscova abia erau semnate hârtiile cu privire la intrarea „katiușei“ în dotarea armatei, în componența Wehrmachtului figurau 18 batalioane de aruncătoare de mine reactive (câte 18 instalații de lansare în fiecare); ele au luat parte la lupte chiar din primele ore ale invaziei în URSS.**

Munițiile trebuie recunoscute drept cele mai importante elemente ale utilajului artileriei. În ultimă instanță, proiectilul (mina) este acea „încărcătură utilă“, pentru al cărei transport până la țintă funcționează întregul ansamblu complex și enorm constituit din oameni, tunuri, tractoare de artilerie, camioane, linii de transmisiuni, avioane de reglare a tirului etc. În al Doilea Război Mondial precizia deficitară a tirului era compensată de consumul enorm de muniții (pentru distrugerea unui cuib de mitralieră conform normativelor se preconiza să fie utilizate 60–80 de proiectile). Ca rezultat, chiar și la cea mai simplă caracteristică – greutatea totală – proiectilele de artilerie depășeau cu mult arma cu ajutorul căreia erau trimise pe capul dușmanului.

Astfel, munițiile stabilite de ordinul Comisariatului Poporului al Apărării nr. 0182 (în virtutea unei ironii stranii a istoriei acest ordin a fost semnat pe 9 mai 1941) pentru cel mai abundent obuzier al Armatei Roșii – cel de calibru 122 mm – erau 60 de proiectile. Ținând cont de greutatea proiectilului, de încărcătură și de ambalaj (lada cu obuze), greutatea totală a unui set de muniții (circa 2,5 tone) era un pic mai mare decât greutatea obuzierului însuși. Însă n-ai să lupți mult timp cu un singur set de muniții. De regulă, pentru efectuarea unei operațiuni ofensive (cu durata probabilă de 15–20 de zile) era planificat un consum de muniții de 4–5 seturi,****** astfel încât greutatea munițiilor utilizate în decursul unei operațiuni era de multe ori mai mare decât greutatea tunurilor. În anul 1941 Wehrmachtul a utilizat pe frontul de est circa 580 de kilotone de muniții de toate tipurile, ceea ce**

depășește aproximativ de 15 ori greutatea totală a tuturor sistemelor de artilerie ce funcționau pe front.

Conform condițiilor Tratatului de pace de la Versailles, țările victorioase i-au impus Germaniei limite dure: ea avea dreptul să aibă în dotarea Reichswehrului câte 1 000 de proiectile de artilerie pentru fiecare dintre cele 204 tunuri de calibru 75 mm și câte 800 pentru fiecare dintre cele 84 de obuziere de calibru 105 mm. În total, 217 000 de proiectile. O cantitate mizerabilă de tunuri și de muniții în comparație cu armatele marilor puteri. În anul 1935, când Hitler a anunțat ieșirea Germaniei din condițiile Tratatului de la Versailles – până la începerea războiului mondial rămâneau patru ani și ceva. Istoria i-a pus lui Hitler puțin timp la dispoziție, iar natura – și mai puține resurse de materie primă (după cum se știe, Germania stătea prost cu producția de cupru, plumb, staniu, salpetru). Uniunea Sovietică se afla într-o situație incomparabil mai bună: cu atât mai semnificativă este diferența dintre prioritățile cu care cele două dictaturi totalitare se pregăteau de război (vezi Tabelele 1, 3, 4).

Tabelul 3

Muniții (milioane de bucăți)	Germania	URSS
Aruncătoare de mine de 81 mm (82 mm, 107 mm)	12,7	12,1
Tunuri de câmp de 75 mm (76 mm)	8,0	16,4
Obuziere de 105 mm (122 mm)	25,8	6,7
Obuziere de 150 mm (152 mm) ș. a.	7,1	4,6

Tabelul 4

Muniții pentru o gură de foc	Germania	URSS
Aruncătoare de mine de 81 mm (82 mm, 107 mm)	1 100	600
Tunuri de câmp de 75 mm (76 mm)	1 900	1 100
Obuziere de 105 mm (122 mm)	3 650	800
Obuziere de 150 mm (152 mm) ș. a.	1 900	717

După cum vedem, situația este destul de paradoxală. Fiindu-i cu mult superioară Wehrmachtului în ce privește numărul tunurilor de toate calibrele de bază, Armata Roșie îi era inferioară în ce privește numărul total de muniții acumulate (în iunie 1941 Germania avea circa 740 de kilotone de proiectile pentru artileria cu țeavă de calibre medii, iar Uniunea Sovietică – 450 de kilotone) și în ce privește numărul de proiectile pentru o gură de foc. De altfel, cel de-al doilea indicativ denotă o disproporție multiplă a resurselor ambelor părți.

Nu întâmplător sunt utilizate cuvintele „disproporție a resurselor" în locul cuvântului „superioritate". Multe proiectile pentru o gură de foc nu e nici bine, nici rău; sunt diferite abordări ale planificării războiului. Câteva mii de proiectile pentru un tun permit să se lupte îndelung, efectuând o operațiune după alta. Numărul mare al „gurilor de foc" cu un număr mic de proiectile pentru fiecare dintre ele denotă capacitatea aplicării unei singure lovituri simple, dar zdrobitoare. Hitler, după cum se știe, își pregătea armata de un Blitzkrieg, un război „fulger". Dar pentru ce – judecând după cifrele din tabelul 4 – se pregătea Stalin?

De fapt, criteriul cel mai sigur de apreciere a cantității munițiilor acumulate nu va fi comparația dintre numărul proiectilelor și numărul gurilor de foc, ci raportarea lui la sarcinile trasate. De exemplu, conform normativelor stabilite la sfârșitul războiului pe baza experienței practice (aceste normative depășeau de multe ori preconizările antebelice) pentru distrugerea tuturor mijloacelor de foc ale unei divizii de infanterie a Wehrmachtului trebuiau consumate 50 000 de proiectile de obuzier de calibru 122 mm. Iar la începutul războiului nemijlocit, în cele cinci districte vestice de frontieră (fără a lua în calcul rezervele destinate lor de la centru) erau concentrate 3,38 milioane de proiectile****** de obuzier de calibru 122 mm (în medie câte 10 seturi de muniții pentru un tun). Astfel, rezerva de proiectile existentă trebuia să fie mai mult decât suficientă pentru a zdrobi 60 de divizii, adică jumătate din armata germană invadatoare.**

Cea de-a doua jumătate a armatei n-ar fi avut parte de o soartă mai bună – în afară de cele 3,38 milioane de proiectile de calibru 122 mm în districtele de vest erau acumulate și 2,79 milioane de proiectile cu mult mai puternice pentru obuzierele de calibru 152 mm și obuziere-tunuri. Și pentru „curățarea definitivă a teritoriului“ – încă 7,2 milioane de proiectile de calibru 76 mm pentru tunuri de regiment, de munte și de divizie. Iar dacă nici astea n-ar fi fost suficiente, mai erau 6,1 milioane de proiectile pentru aruncătoare de mine de calibru 82 mm.

N-au fost date uitării nici tancurile inamicului. În total, în cele cinci districte de frontieră de vest figurau 6 870 de tunuri de calibru 45 mm (conform altor surse – 7 520) fiecare fiind aprovizionat în medie cu 373 de proiectile perforante; această cifră varia între 149 în Districtul Odessa și 606 în Districtul de Vest. Dacă luăm în calcul doar cifrele minime (fără a ține socoteală de Districtele Leningrad și Odessa), în dimineața de 22 iunie 1941 pentru lupta cu trei mii de tancuri germane erau pregătite 2,3 milioane de proiectile perforante de calibru 45 mm. În medie câte 700 la un tanc.

Merită atenția cea mai minuțioasă și cele 234 000 de proiectile pentru obuzierul B-4 de calibru 203 mm aduse în districtele de frontieră. În anul 1944, în cadrul operațiunilor sale ofensive la scară grandioasă, Armata Roșie a utilizat „doar“ 168 de proiectile de acest fel. De 1,5 ori mai puține. Obuzierul de calibru 203 mm lansa proiectilul de 100 de kilograme la distanța de 18 kilometri și era destinat distrugerii unor instalații de fortificare deosebit de trainice (un proiectil special care perfora betonul străpungea pereți de cazemată cu grosimea de 1,5 metri). Existența unor munți ciclopici de proiectile ce perforau betonul în districtele de frontieră (câte 12 seturi de muniție pentru fiecare tun) mărturisea tacit, dar ferm că intențiile tovarășului Stalin erau extrem de serioase…

Totuși, în procesul de aprovizionare a Armatei Roșii cu muniții au fost comise și greșeli grave, dintre care una nu poate fi explicată prin argumente raționale: la trupe erau puține proiectile perforante pentru tunul de calibru 76 mm. Doar 132 000. Numărul insuficient al proiectilelor perforante de calibru 76 mm a depreciat într-o măsură

semnificativă două avantaje tehnico-militare ale Armatei Roșii: prezența în dotarea diviziei de pușcași a 16 tunuri cu țevi lungi capabile să perforeze blindajul din față al oricărui tanc german și prezența unei arme aproape similare „de trei țoli“ pe tancurile de tip nou (T-34 și KV). În lipsa proiectilelor perforante, cele mai noi tancuri sovietice „coborau“ la nivelul tancului german Pz-IV cu țeavă scurtă – un „chiștoc“ de calibru 75 mm.

Și asta, bineînțeles, nu e bine. Însă cuvântul „puține“ necesită întotdeauna precizări – puține în comparație cu ce? Proiectilele perforante de calibru 76 mm erau foarte puține în comparație cu posibilitățile reale ale economiei sovietice, care au permis acumularea până în iunie 1941 a 12 milioane de proiectile perforante de calibru 45 mm, 16 milioane de proiectile brizante-explozive de calibru 76 mm și a milioane de proiectile antiaeriene (adică cu mult mai complicate și mai costisitoare). La vederea acestor cifre este greu de înțeles ce a împiedicat organizarea producerii în masă a proiectilelor perforante de calibru 76 mm. Timp era destul: tancurile T-34 și KV fuseseră luate în dotarea Armatei Roșii pe 19 decembrie 1939; tunul de divizie F-22 de calibru 76 mm și mai devreme, în anul 1936.

Tabloul devine mai puțin disperat când comparăm numărul proiectilelor perforante cu sarcina pentru care sunt utilizate. Cu proiectilele perforante nu se trage „pe suprafețe“, nu se fac baraje de artilerie, ele nu trebuie consumate neapărat cu milioanele. În situația duelului dintre tanc și tun, tunul pur și simplu nu reușește să tragă de multe ori. Conform datelor de pe 22 iunie 1941, în componența armatei germane invadatoare erau vreo 1 400 de ținte pentru care merita să fie utilizat un proiectil de trei țoli (strict vorbind, erau și mai puține, deoarece printre tancurile medii Pz-IV incluse în această cifră era un anumit număr de mașini din serii mai vechi cu blindajul din față cu grosimea de 30 mm). Împărțind numărul proiectilelor realmente existente la acest număr, obținem un rezultat impresionant: 95 de proiectile perforante de calibru 76 mm la un tanc mediu german sau la un autotun cu blindajul din față fortificat. Iar asta nu mai e nicidecum puțin!

Da, desigur, războiul nu e o pasiență și la război nu poți să-l rogi pe inamic să-și aducă tancurile medii mai aproape de pozițiile de foc ale tunurilor de divizie cu calibru de 76 mm, iar mașinile mai mărunte cu blindaj subțire mai aproape de tunurile antitanc de calibru 45 mm. Dar chiar dacă circumstanțele luptei aveau să oblige să cheltuie deficitarele proiectile perforante de calibru 76 mm pentru orice mașină blindată cu șenile apărută în vizor (iar Wehrmachtul avea pe frontul de est cel mult 4 000 de astfel de mașini, inclusiv tanchete cu mitraliere și autotunuri ușoare), și în acest caz, din punct de vedere pur aritmetic, trupele Armatei Roșii dispuneau de 33 de proiectile pentru o țintă. Cu condiția utilizării cu pricepere, cât se poate de suficient pentru lovire garantată.

Toată aritmetica aceasta incontestabilă nu ia în calcul, din păcate, principalul – „factorul uman" –, care s-a manifestat în felul în care au fost distribuite și utilizate resursele disponibile. Cu două luni înainte de începerea războiului, pe 24 aprilie 1941, adjunctul comisarului poporului al apărării, șeful Direcției Principale pentru Artilerie, mareșalul Kulik, a expediat în districtele de frontieră de vest telegrame cu următorul conținut: „proiectilele perforante de calibru 78 mm să fie trimise în trupe conform următorului calcul: pentru fiecare tun din diviziile de pușcași – 6, în diviziile de cavalerie – 12, în diviziile motorizate – 12, în zonele fortificate – 12, în trenurile blindate – 10, pentru tunurile din cazemate – 20, pentru cele din caponiere – 10, pe tancurile KV-25, pe tancurile T-34 – 13". (35) Urmează încă o frază, foarte interesantă: „Calculul a fost făcut pentru efectivul de luptă la 1.1.42, pornind de la existența de facto a proiectilelor perforante de pe 1.7.41". Adică, a fost luat în calcul numărul real al proiectilelor perforante (cu o mică marjă de eroare ținând de diferența dintre datele de 24 aprilie și 1 iulie), dar „gurile de foc" luate în calcul au fost cu mult mai multe („pentru efectivul de luptă la 1.1.42").

Pentru a încărca 25 de proiectile perforante în fiecare tanc greu KV și încă 13 în fiecare tanc T-34 era nevoie (luând în calcul doar districtele de vest) de 27 000 de proiectile perforante de calibru 76 mm; exact o cincime din resursele de proiectile existente. Ce probleme puteau să apară în procesul de executare a ordinului mareșalului și adjunctului comisarului poporului al apărării? Din păcate, stăpânirea „factorului uman" sovietic s-a dovedit imposibilă.

Pe 16 mai 1941 același mareșal Kulik îi expediază la Minsk șefului artileriei Districtului Militar Special de Vest următoarea telegramă: „Propun imediat, cu transport operativ în afara planului obișnuit de transport, să trimiteți proiectilele perforante la trupe, în primul rând la diviziile de tancuri“. A trecut o lună și încă patru zile. Pe 20 iunie, la ora 15.30, mareșalul Kulik expediază încă o telegramă (cu numărul 1543) la Minsk: „Conform raportului unui comandant de brigadă de artilerie antitanc districtul nu-i furnizează brigăzii setul de luptă de proiectile de artilerie. Propun să le furnizați imediat tuturor brigăzilor de artilerie antitanc setul de luptă, inclusiv proiectilele perforante ce li se cuvin. Telegrafiați pe 21 iunie dispoziția Dvs. și explicația cauzei inadmisibilei tărăgănări a livrării seturilor de luptă“. (36)

Peste două zile a început războiul. Era prea târziu să telegrafieze ca să explice cauzele…

Regiuni fortificate

Există un anumit set de „fapte“, între ghilimele, ce îi sunt cunoscute în țara noastră oricărei persoane care se interesează măcar într-o măsură minimă de istoria Marelui Război pentru Apărarea Patriei. O pușcă la trei ostași, avioane de vânătoare sovietice din placaj, tancuri învechite iremediabil… În aceeași serie se înscrie și legenda despre faptul că în ajunul războiului linia fortificațiilor de-a lungul „frontierei vechi“ a fost aruncată în aer, iar lângă noua frontieră nu s-a reușit din lipsă de timp să se construiască nimic ca lumea. După cum i se și cuvine oricărui mit, aceste povești răspund unei anumite necesități psihologice importante a societății – în cazul acesta dau o explicație neîmpovărătoare pentru mândria națională a velicorușilor în privința cauzelor teribilei catastrofe militare din vara anului 1941. La fel ca orice mit, și acesta își trăiește propria viață, fără să ceară confirmări documentare și fără să se diminueze câtuși de puțin după confruntarea cu fapte reale.

Și totuși, povestea despre „au aruncat în aer acolo, n-au construit aici“ se deosebește principial de alte scorneli premeditat false aidoma ei. Numărul puștilor și al tunurilor antitanc în Armata Roșie este o

oarecare abstracție, e imposibil să pipăi cu mâna această cantitate; cititorul este nevoit fie să creadă ce spun distinșii savanți de pe ecranul televiziunii de stat, fie să-și cheltuiască banii proprii și concediul legal pentru a ajunge și a lucra în arhivele din capitală (lucru pe care nu-l va face nici un om normal). În schimb, „cazematele neconstruite până la capăt“ există în realitate. Da, le-au aruncat în aer germanii, le-au aruncat în aer sovieticii, au încercat să le distrugă în anii 1940 și 1950, dar au fost construite atât de multe și atât de durabil, încât s-au păstrat foarte multe până în zilele noastre. Ele pot fi văzute, pipăite, oamenii pot să intre în ele. Și în țara noastră, și în Polonia (mare parte a regiunilor fortificate ale Districtului Militar Special de Vest au rămas după război pe teritoriul restituit Poloniei) există numeroase asociații de „exploratori“ care au cercetat aproape fiecare cazemată; există în internet site-uri specializate în care sunt plasate sute, dacă nu chiar mii de fotografii. Dar mitul își trăiește propria viață…

În limbaj militar sovietic termenul „regiune fortificată“ desemna două noțiuni: și regiunea din teritoriu utilată cu un sistem de fortificații defensive, dintre care principalele erau puncte de foc de lungă durată protejate de beton armat (cazemate), și unitatea militară ce se află în aceste fortificații și luptă sub protecția lor. Fortificațiile sunt defensive, subunitățile militare din regiunea fortificată ocupă poziții în defensivă și poartă o luptă defensivă, însă faptele acestea nu au nimic de a face cu alegerea strategiei ofensive sau defensive. Exact la fel cum tunurile antitanc și armele de apărare antiaeriană (mitraliere și tunuri antiaeriene) îi sunt absolut necesare armatei aflate în ofensivă, regiunile fortificate își joacă rolul important în timpul operațiunii ofensive. Lucrul acesta este spus direct și cu certitudine în Regulamentul de Campanie al Armatei Roșii: „Imobilizând inamicul pe tot frontul său, ele creează posibilitatea de a concentra forțe și mijloace mari pentru a-i aplica dușmanului lovituri zdrobitoare pe alte direcții“ (Regulamentul de Campanie 39, capitolul 2, pagina 33).

Baza artei militare este principiul concentrării. „Nu poți să fii la fel de puternic pretutindeni“, afirmă cu rigidul laconism militar partea a 11-a a aceluiași Regulament de Campanie. „Partea covârșitoare a forțelor și mijloacelor trebuie să fie aplicată în lupta ofensivă pe direcția loviturii

principale.“ E ușor de spus, dar mai greu de făcut. Concentrând cea mai mare parte a forțelor pe fâșia îngustă a ofensivei noi, slăbim inevitabil vaste sectoare vecine. Și dacă inamicul nu este fricos și nici prost – dar tocmai pentru cazurile de confruntare cu astfel de inamici sunt elaborate regulamentele militare –, el va încerca să aplice o contralovitură asupra sectorului slăbit al frontului nostru. În această situație rolul și importanța regiunii fortificate sunt greu de supraestimat.

Harta-schemă făcută pe baza hărții reale semnate pe 6 aprilie 1941 de adjunctul șefului Direcției Operative a Marelui Stat Major, generalul-maior Anisimov (Arhiva Centrală a Ministerului Apărării, f. 16, inv. 2951, d. 244), arată felul în care se planifica aplicarea în practică a acestei teorii. Se vede clar cum breșa periculoasă dintre flancurile celor două grupări de șoc ale Frontului Sud-Vest (Armata V, ce înainta pe linia Kovel–Helm–Lublin și Armata VI ce înainta pe linia Lvov–Bilgorai–Liublin) este acoperită de trei regiuni fortificate: Vladimir–Volîn (Regiunea Fortificată nr. 2), Strumilov (RF nr. 4) și Rava–Ruska (RF nr. 6). În „vârful“ nordic al intrândului de la Lvov, unde se desfășoară gruparea principală de șoc a frontului, nu sunt regiuni fortificate.

Flancul de sud al grupării de șoc este acoperit de Regiunea Fortificată Peremîșl (RF nr. 8). Mai la sud, în susul râului San, frontiera trece peste lanțurile înalte ale Munților Carpați, peste care nu puteau să treacă mase mari de trupe. Mai la nord de Kovel, teritoriul Districtului Militar Special Kiev este acoperit în mod natural de un masiv de netrecut de pădure mlăștinoasă (Polesia ucraineană), dar și acest sector s-a decis să fie întărit cu fortificațiile Regiunii Fortificate Kovel, dar în iunie 1941 construcția fortificațiilor era abia la început.

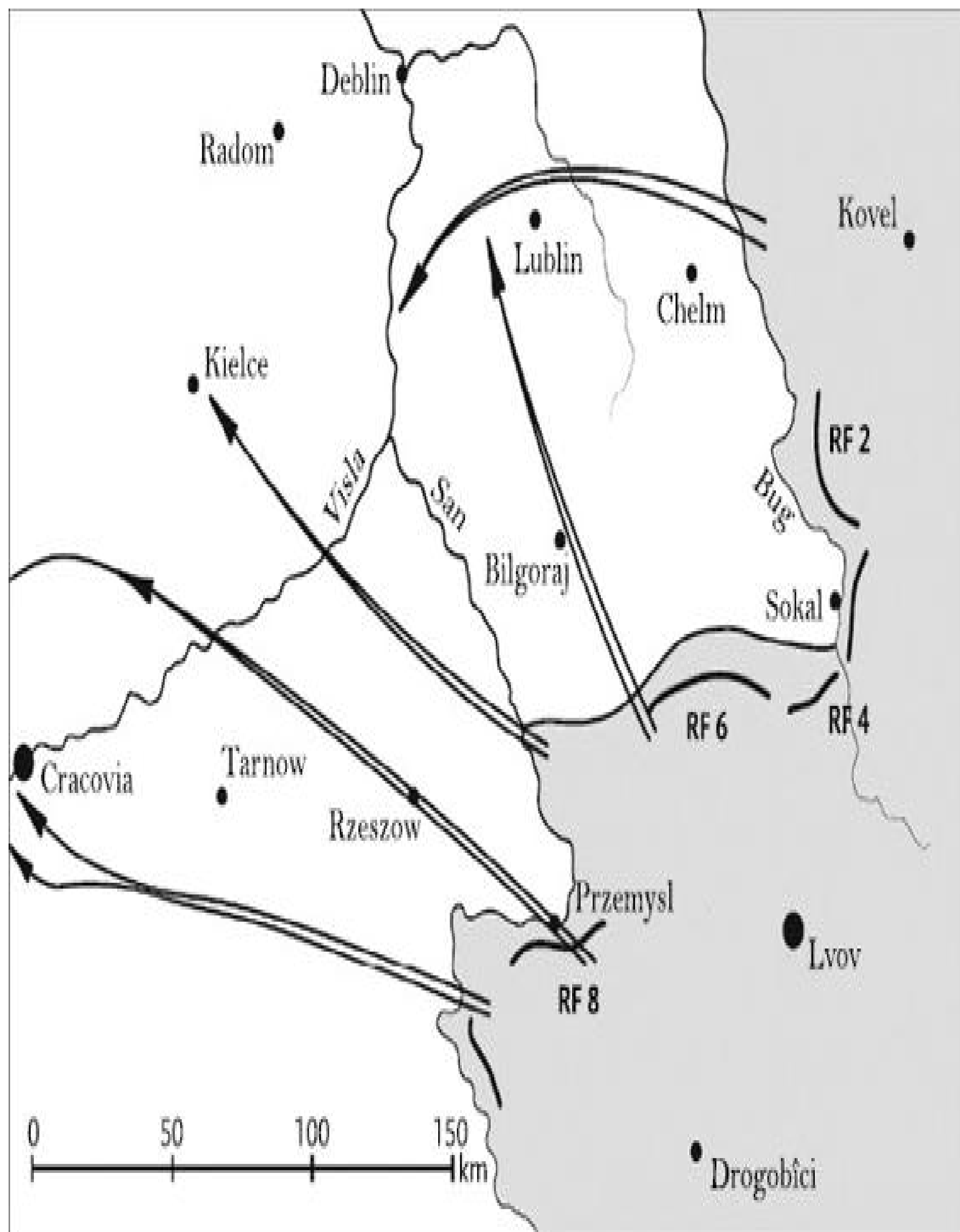

Fig. 1. **Regiunea Fortificată Kiev**

Schema arată clar încă o particularitate a regiunilor fortificate din secolul XX – spre deosebire de Marele Zid Chinezesc, ele nu erau unite într-o linie neîntreruptă și acopereau doar o mică parte a liniei de frontieră. Iar dacă vom trece de la schema simplificată la harta topografică militară, se va vedea că și în interiorul regiunii fortificate nu e nimic ce ar semăna cu un lanț compact de cazemate. Fortificațiile sunt concentrate în câteva grupuri, numite cât se poate de precis „noduri de apărare“. În fiecare din aceste noduri erau câte 10 și mai multe cazemate (în RF Rava–Ruska erau noduri de apărare cu 17 cazemate, în componența RF Brest în preajma satului Semeatîce era un nod de apărare cu 20 de cazemate). În ultimă instanță, fiecare nod de apărare devenea un fel de cetate medievală, numai că „zidurile“ nu-i erau din piatră, ci din plumb – nu te puteai apropia de nici o cazemată fără a ajunge sub rafale din cazemate vecine.

Aceste „cetăți“ erau construite în aceleași locuri în care erau plasate și cetățile din vremurile străvechi – lângă drumuri, lângă poduri și lângă vaduri. Armatele din al Doilea Război Mondial depindeau mai mult decât armatele de mai înainte și cele de mai apoi de drumuri – ele aveau nevoie de transportul unor cantități enorme de mijloace materiale (în primul rând artilerie și muniții) și încă nu se dotaseră cu transportoare 4 × 4 cu șenile și cu elicoptere. Nodurile de apărare puternice ale regiunilor fortificate „încuiau“ principalele artere de transport,****** fapt care oprea înaintarea armatei inamice; în afara drumurilor, prin trecători din munți și pe poteci de pădure putea să treacă un grup de cercetași-diversioniști, dar nu o divizie a Wehrmachtului.**

În RF Rava–Ruska pe 90 de kilometri de front se planifica să fie construite 13 astfel de noduri-cetăți, în RF Brest – 10. Și aceste cifre sunt foarte modeste. Pe flancul drept (de nord) al Districtului Militar Special de Vest, în zona presupusei defensive (trebuia să înainteze asupra Varșoviei și Lublinului gruparea de șoc a frontului, concentrată pe flancul lui stâng) se construiau Regiunea Fortificată Osoveț (22 de noduri de apărare cu câte 27 de cazemate în medie în fiecare din ele) și Regiunea Fortificată Grodno (28 de noduri, 606 de cazemate). (37)

Pe teritoriul Lituaniei, în componența celor patru regiuni fortificate (Telșiai, Șiauliai, Kaunas, Alytus) se preconiza să fie construite 1 641 de cazemate – de opt (!) ori mai multe decât erau pe celebra Linie Mannerheim. În total, sistemul de regiuni fortificate de-a lungul noii frontiere de la Marea Baltică până la Marea Neagră trebuia să aibă vreo 5 000 de cazemate (diferite surse dau cifre între 4 737 și 5 807; acest decalaj se explică prin faptul că programul construcției era mereu extins, erau luate decizii cu privire la înființarea unor noi și noi regiuni fortificate).

În aprilie 1941, odată cu venirea căldurii de primăvară, muncile de construcție a regiunilor fortificate au trecut în stadiul muncii în asalt zi și noapte. În afară de unitățile militare de construcții și inevitabilii deținuți, au fost implicați zeci de mii de locuitori din partea locului; apoi și acest număr de muncitori a părut mic și la șantiere au fost trimise câteva batalioane de pușcași din fiecare divizie din district. De la Moscova erau expediate una după alta telegrame amenințătoare, ce dădeau bice ritmului dement și fără stimulare al construcției (astfel, în Districtul Militar Special de Vest, în două luni de primăvară ale anului 1941 au fost betonate 217 fortificații, adică 128 la sută față de planul inițial). Dacă judecăm după documentele disponibile (Arhiva Centrală a Ministerului Apărării, F. 8, inv. 3408, ff. 19–21, telegramele expediate de la Marele Stat Major), în ultimele zile de pace conducerea militară supremă îndeplinea funcțiile unei direcții ale unui enorm trust de construcții; tema principală a corespondenței viza cimentul, armătura, procentele realizării planului…

Câte cazemate au reușit să construiască lângă frontiera nouă? Nimeni nu cunoaște răspunsul exact (inclusiv pentru că o mulțime de fortificații au fost într-adevăr construite, dar nu au fost luate în primire cu acte în regulă de comanditar, iar ultimele rapoarte antebelice sunt datate, de regulă, cu ziua de 1 iunie). Totodată, există o sumedenie de variante de răspuns. Cel mai „incorect“ (cel care recunoaște numărul enorm de fortificații construite) răspuns este dat de mareșalul Jukov în celebra sa carte Amintiri și reflecții: „Până la începutul războiului am reușit să construim circa 2 500 de fortificații din beton armat, dintre care 1 000 erau înarmate cu artileria regiunilor fortificate, iar celelalte 1 500 – doar cu mitraliere“. (39) Cartea de memorii a lui Jukov este una dintre

cele mai citite cărți despre istoria Marelui Război pentru Apărarea Patriei, a fost reeditată de 12 ori, cu un tiraj de peste un milion de exemplare; mulți dintre cei care cred în descântecul „N-am reușit să construim nimic la frontiera nouă“ au citit aceste cuvinte (sau cel puțin le-au văzut cu ochii lor). De fapt, ce să-i ceri publicului larg, când unii doctori în istorie literalmente în alineate succesive ale aceluiași articol citează și cele 2 500 de cazemate ale lui Jukov, și cifrele de trei ori mai mici cunoscute specialiștilor. (40)

Estimările modeste sunt următoarele: în trei districte (Baltic, de Vest și Kiev) au fost construite peste 800 de cazemate, dintre ele vreo 550 au fost dotate cu armament și sisteme speciale. Drept cel mai veridic, în opinia mea, trebuie considerat raportul pregătit în februarie 1942 de statul major al Comandamentului Suprem al trupelor terestre ale Germaniei: după ce au studiat în decurs de mai multe luni teritoriul cucerit, germanii au descoperit 1 113 cazemate pe Linia Molotov lângă frontiera nouă (adică acolo unde „n-au reușit să construiască nimic“) și 3 096 de cazemate pe Linia Stalin (adică acolo unde „au aruncat totul în aer“). (41)

O mie la frontiera nouă. Trei mii la cea veche. Sunt multe? Totul se cunoaște prin comparație. În componența Liniei Mannerheim erau circa 200 de cazemate. De cinci ori mai puține decât pe Linia Molotov. De fapt, această diferență cantitativă nu reflectă nici măcar în cea mai mică măsură principalul – diferența majoră dintre nivelul tehnic al fortificațiilor finlandeze și cel al noilor fortificații sovietice.

„Generalii se pregătesc de războiul trecut.“ Acest aforism i se potrivește cât se poate de bine felului în care a fost construită Linia Mannerheim. În prima jumătate a anilor 1920 au fost construite 120 de cazemate. Fiecare era un șopron scund din beton armat cu o gaură în perete. Din gaură ieșea țeava unei mitraliere grele (în ambrazuri lipseau și cele mai simple clapete blindate). Se presupunea că funinginea prafului de pușcă avea să fie eliminată pe cale naturală, prin gaura ambrazurii și zăbrelele de la ușa de intrare. Din cauza sărăciei lucii a tinerei republici finlandeze cazematele au fost construite din beton de marca 350–450 (standardele sovietice impuneau utilizarea la construcția fortificațiilor a

betonului de marca 750 și mai sus) și cu „armătură elastică“, adică în locul armăturii trainice din bare era utilizată sârmă; ca rezultat, în decursul luptelor de spargere a Liniei Mannerheim unele cazemate au fost distruse de proiectilele obuzierelor de divizie de calibru 152 mm. De acest nivel „de șopron și de grotă“ erau vreo jumătate din toate cazematele Liniei Mannerheim. Dar și acestea erau considerate un obstacol suficient să oprească ofensiva infanteriei și a cavaleriei inamicului.

Cazematele finlandeze din tranșa a doua a construcției erau substanțial mai bune: din beton normal, 2–3 mitraliere, clapete la ambrazuri și chiar și o astfel de minune a tehnicii precum instalația de ventilare cu acționare manuală. În sfârșit, în anii 1937–1939 au fost construite câteva (diferite izvoare dau diferite cifre – între cinci și opt) forturi mari (așa-numitele „ambrazuri de milioane“), în fiecare fiind amplasate câteva mitraliere și un tun sau două. Cam de același nivel (sau un pic mai înalt) erau și cazematele sovietice de pe Linia Stalin, doar numărul lor era diferit: astfel, de exemplu, în componența Regiunii Fortificate Leticevo erau 363 de cazemate, iar în componența celei de la Korosten – 455.

Practica operațiunilor militare din primul an al celui de-al Doilea Război Mondial a arătat că aceste cazemate puteau fi scoase din luptă destul de repede de artileria, tancurile și aviația atacatorilor. Lecția a fost însușită. Regiunile fortificate de-a lungul frontierei noi a URSS, a căror construcție a început în vara anului 1940, erau edificate pe o cu totul altă bază tehnică; cazematele noii generații se asemănau cu predecesoarele la fel cum un automobil modern de mare tonaj se aseamănă cu o căruță țărănească.

O construcție de proporții mari, de formă complexă cu un etaj subteran (uneori cu două). Pereții și planșeele cu grosimea de cel puțin doi metri rezistau (după cum a fost confirmat realmente în iunie 1941) loviturilor izolate ale proiectilelor perforante ale obuzierului de calibru 210 mm. Așa-numitul perete „de câmp“ (ce dă spre câmpul de luptă) era un perete orb, fără nici un orificiu, ambrazurile pentru focul de flanc se aflau în pereții laterali ai cazematei; ele nu sunt văzute de atacatori și este imposibil să fie distruse de tirul de la distanță al artileriei. În ambrazură sunt zidite chesoane turnate blindate ce rezistă la lovitura în

plin a unui proiectil de tun antitanc; în interiorul chesonului, într-o instalație sferică închisă ermetic se aflǎ un tun de calibru 45 mm cuplat cu o mitralierǎ sau cu un tun de tanc de calibru 76 mm. De regulǎ, în cazematǎ erau un tun și douǎ mitraliere (deși erau și fortificații cu câte 5–6 ambrazuri). Periscoape, instalație de filtrare și ventilare, legǎturǎ radio și telefonicǎ, adǎposturi subterane pentru garnizoanǎ. Așa era o cazematǎ amenajatǎ complet de pe Linia Molotov, dar chiar și fǎrǎ o mare parte a tehnicii speciale, chiar și la etapa încheierii construcției buncǎrului de beton, el îi asigura garnizoanei o protecție mai bunǎ decât cazemata-tip de pe Linia Mannerheim.

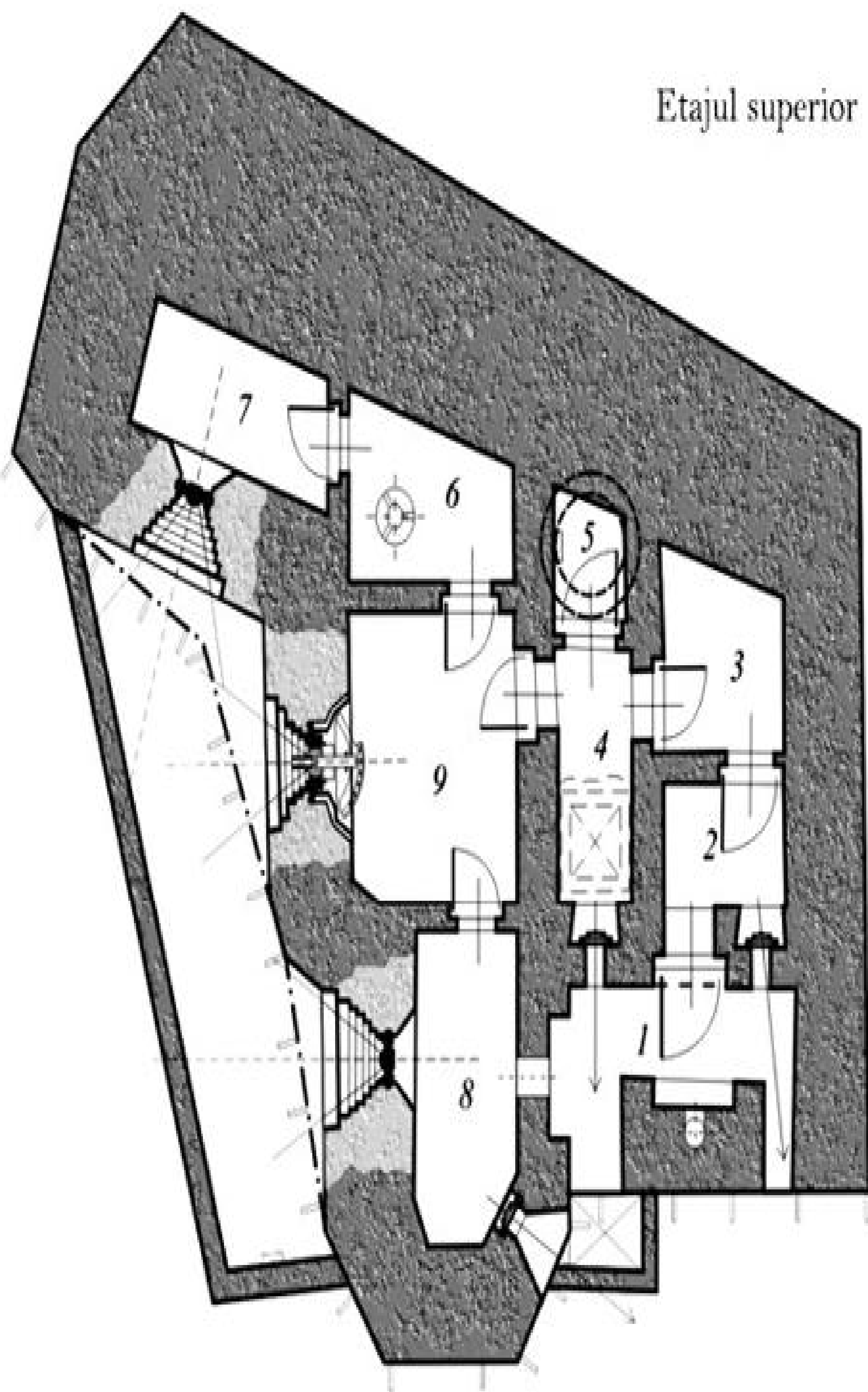

Fig. 2. **Cazemată tipică de pe Linia Molotov**

Să le dăm acum cuvântul celor cărora li s-a întâmplat să asalteze aceste fortărețe. Iată cum descriu germanii fortificațiile defensive ale sectorului sudic al Regiunii Fortificate Peremîșl: „Cazematele sunt amplasate foarte avantajos în teritoriu și domină totalmente drumul Zaluz–Sanok și depresiunea ce se află înaintea ei până la râul San… Planșeul de beton e de doi metri, pereții sunt cam de aceeași grosime. Cazematele sunt închise din afară cu o ușă cu zăbrele sau mai multe – astfel s-a reușit prevenirea ruperii lor de către unda de șoc. În spatele lor mai sunt câteva uși de oțel ce duc în încăperile din interior. O parte a cazematelor este înarmată cu două tunuri de calibru 76 mm, o parte cu vreo câteva mitraliere grele. Tunuri antitanc și mitraliere cu tragere rapidă sunt amplasate în spatele unor ambrazuri groase de oțel nemaipomenit de rezistente la tirurile artileriei. Tragerea tunurilor este efectuată cu ajutorul unui dispozitiv de ochire ce asigură securitatea ochitorilor în cazul tirului de artilerie al inamicului (este vorba de utilizarea periscoapelor – M.S.)… În fața tunurilor sau a ambrazurilor de mitralieră se află un șanț de 1,5 metri îngrădit de un gard de beton, care face imposibilă neutralizarea sau aruncarea în aer a ambrazurii, în orice caz, este foarte greu s-o faci…“ (42)

Dar iată și amintirile unuia dintre cei care i-au văzut pe germanii care asaltau Regiunea Fortificată Peremîșl prin gaura vizorului. Caporalul Molceanov Ivan Petrovici povestește: „Era o fortificație puternică, în dotarea căreia la patru ambrazuri erau două tunuri de calibru 76 mm și două mitraliere ușoare Degtiariov… La instructaj, comandantul ne-a spus că nu trebuie pur și simplu să ne aflăm în ea, ci să stăm șase luni în apărare fără să ieșim. Sau până când ne vor arunca în aer împreună cu cazemata, sau pe jumătate de an trebuia să avem îndeajuns produse alimentare și muniții. Cazemata era cu etaj, mare, cu pereți de beton armat cu grosimea de 3,5 metri. Cât timp eram în ea, neamțul a ocupat partea noastră a Peremîșlului; atunci a deschis asupra cazematei un foc puternic, dar obuzele se loveau de cazemată ca nuca de perete…“

În pofida larg răspânditei, în mod intenționat, erori, cazematele de pe Linia Moldotov nu erau plasate la doi pași de frontieră, „și ca rezultat nemții au reușit să le ocupe chiar în primele ore ale invaziei“. Pentru

început, să ne amintim că regiunile fortificate Zambrow, Brest, Vladimir–Volînski, Strumilov, o parte a regiunilor Rava–Ruska și Peremîșk se aflau lângă malurile râurilor de frontieră (Bug, Solokia, San) și, oricât de mare le-ar fi fost dorința, grupurile de asalt ale Wehrmachtului nu puteau să „pășească“ peste aceste râuri, ba încă cu tunuri, aruncătoare de flăcări și încărcături explozibile. În al doilea rând, între frontieră și nodurile de apărare ale regiunilor fortificate era amenajată așa-numita „zonă din fața câmpului“ cu adâncimea de câțiva kilometri. În monografia sa faimoasă în rândul specialiștilor, Vladimirski (la începutul războiului adjunctul șefului Secției operative a statului major al Armatei V a Frontului Sud-Vest) constată fără emoții deosebite: „În Regiunea Fortificată Vladimir–Volînski a fost de asemenea instalată o fâșie de siguranță cu adâncimea între 1 și 4 kilometri, incluzând în ea zece regiuni de batalion de tip de câmp, construite de-a lungul malului drept al Bugului. Gradul de pregătite: 80–90 la sută“. (43)

Cuvintele „de asemenea“ se referă în acest caz la descrierea precedentă a „zonei din fața câmpului“ a Regiunii Fortificate Kovel,****** unde, după cum comunică același Vladimirski, „în fiecare regiune de batalion în zonele de securitate ale regiunilor fortificate au fost construite câte 130–135 de fortificații de tip de campanie, preponderent puncte de foc din lemn și pământ și tranșee și câteva cazemate. În numărul fortificațiilor [de batalion] se aflau: 3–4 cazemate din beton armat pentru tunuri de calibru 45 mm și mitraliere, 6–9 cazemate din lemn și pământ semicaponiere pentru mitraliere, 6 cuiburi de mitralieră antischijă, 12–15 puncte de foc ascunse, 6 șanțuri de tun antischijă pentru tunuri de calibre 45 mm și 76 mm…“ O nimica toată. N-au construit nimic ca lumea…**

Bineînțeles, tot ce au construit unii oameni poate fi stricat de alți oameni. Nu există cetăți care să nu poată fi cucerite prin asalt sau asediu. Cazematele de pe Linia Molotov n-au pus nici o problemă insolvabilă germanilor care atacau, chestiunea ținând doar de alocarea de resurse, inclusiv resursa absolut irecuperabilă – timpul. Urmau să cheltuiască multe resurse pentru lichidarea miilor de cazemate. Pentru a umple cuvântul „multe“ cu un conținut concret, să apelăm la istoria

spargerii de către Armata Roșie a Liniei Mannerheim ce era incomparabil mai slabă.

Cronologia generală a evenimentelor este bine cunoscută: 7–10 zile au fost necesare pentru a traversa cei 30–40 de kilometri ai „zonei din fața câmpului“ și a ajunge la linia principală a fortificațiilor, apoi a urmat o lună și jumătate de tentative sterile și sângeroase de a sparge frontul. Apoi încă o lună și jumătate de pauză operativă. Pe 11 februarie 1940 a început ofensiva care în primele zile ale lunii martie s-a încheiat cu spargerea definitivă a regiunii fortificate finlandeze și ajungerea Armatei Roșii la Vîborg.

Pentru obținerea acestui rezultat, în componența Frontului Nord-Vest desfășurat pe istmul Carelia au fost incluse 13 regimente și patru divizioane de artilerie de putere mare și deosebită (nu sunt epitete, ci termeni); la începutul lunii martie în componența frontului figurau 7 000 de tunuri și aruncătoare de mine, peste 3 000 de tancuri. Gruparea atacatoare a cheltuit 46 000 de proiectile de obuzier de calibru 203 mm și 6 000 de proiectile ale sistemelor de artilerie de putere deosebită; în total (adică nu numai pe istmul Carelia) în trei luni de război au fost cheltuite 78,7 kilotone (!) de muniții de artilerie. Bineînțeles, toate acestea s-au dovedit insuficiente și aviația a mai adăugat 22,6 kilotone de bombe, inclusiv 12 890 de bombe aviatice explozive FAB-250 și 1 677 de bombe aviatice explozive FAB-500. (44)

După efectuarea câtorva calcule vom afla că, în medie, pentru tragerea asupra unei cazemate de pe Linia Mannerheim au fost utilizate 260 de proiectile de obuziere grele (de calibru 203 mm și mai mare). Conform celei mai modeste estimări (considerând că jumătate din bombele aviatice explozive grele au fost utilizate pentru bombardarea orașelor finlandeze, ceea ce este o exagerare evidentă), peste fiecare cazemată au fost aruncate 36 de bombe de mare calibru. Pe acest fundal, putem nici să nu mai amintim de cele 104 000 de bombe aviatice FAB-100, de cele 1,8 milioane de proiectile de obuziere de calibrele 122 mm și 152 mm, precum și de cele 127 de milioane de cartușe de pușcă utilizate în decursul Războiului de Iarnă.

Cu această cheltuială de resurse materiale spargerea Liniei Mannerheim a durat o lună, iar pierderile de efectiv ale Frontului Nord-Vest au fost de 40 000 de morți și 150 de răniți (aproximativ jumătate din pierderile totale ale Armatei Roșii în războiul finlandez). (45)

Frontul Nord-Vest era comandat de comandantul de armată de rangul 1 (viitorul mareșal) S.K. Timoșenko. În luna mai a anului 1940 el a devenit comisarul poporului al apărării al URSS. Una dintre cele trei armate ale Frontului Nord-Vest era comandată de K.A. Merețkov, care a devenit după Războiul de Iarnă general de armată și șeful Marelui Stat Major al Armatei Roșii. Aceste două persoane răspundeau în ajunul Marelui Război de elaborarea planurilor strategice principale ale Armatei Roșii. Și pentru ele cifrele citate mai sus nu erau doar niște semne pe hârtie. Cei doi comandanți au văzut cu ochii lor cadavrele ostașilor roșii din preajma cazematelor finlandeze, au auzit cu urechile lor răgetul sinistru al canonadei de artilerie. Prin urmare, nu e de mirare că de la Linia Molotov, incomparabil mai puternică, ei așteptau ceva similar.

Trupe de tancuri

Nu poți câștiga războiul doar cu regiuni fortificate, doar cu defensiva. Regulamentul Armatei Roșii formula această idee fără umbră de îndoială: „Doar ofensiva fermă pe direcția principală, încheiată cu încercuirea și cu urmărirea perseverentă, va conduce la nimicirea deplină a forțelor și mijloacelor dușmanului. Lupta ofensivă este modul de bază de acțiune a Armatei Roșii a Muncitorilor și Țăranilor“. (Regulamentul de câmp 39, punctul 10) Pentru armatele terestre de la jumătatea secolului XX instrumentul de bază de purtare a luptei ofensive, de urmărire și încercuire a inamicului deveniseră trupele de tancuri.

Nici o altă țară din lume nu a depus eforturi atât de enorme – și nu a obținut succese atât de enorme – în procesul de înființare a acestei componente de șoc a forțelor armate ca Uniunea Sovietică. Nici una dintre marile puteri militare din lume nu avea atâtea obstacole și

dificultăți în procesul de înființare a trupelor blindate câte a avut Germania, căreia, conform condițiilor Tratatului de pace de la Versailles, i se interzisese în general să producă tancuri sau să le cumpere din străinătate. În timp ce (la începutul anilor 1930) în URSS luase amploare producerea în serie a tancurilor și au fost înființate primele formațiuni mari de blindate, Reichwehrul organiza aplicațiile de pe teren cu machete de carton ale unor tancuri inexistente. Dar cu ce rezultate în procesul constituirii trupelor de tancuri au ajuns cei doi inamici până în iunie 1941?

Particula elementară din care se constituie trupele de tancuri, dar la care nu se reduce nicidecum tot conținutul lor, este mașina blindată cu șenile, tancul. În etapa inițială a celui de-al Doilea Război Mondial era o mașină cât se poate de jalnică în comparație cu ceea ce a apărut peste doar 3–4 ani. Nu avea nici blindaj rezistent, nici un tir comparabil cu al artileriei de divizie sau măcar cu al celei de regiment, nici capacitatea reală de a se deplasa în afara drumurilor. „Erau foarte puțin manevrabile și foarte vulnerabile la tirul de artilerie, funcționau pe benzină și, prin urmare, erau ușor inflamabile, aveau un blindaj insuficient de rezistent.“ O evaluare absolut corectă, realistă și lucidă. Nu poți să nu fii de acord cu Mareșalul Victoriei. Ce-i drept, cu o precizare importantă: Jukov a scris aceste rânduri despre tancurile sovietice uitând să adauge că tancurile germane erau cu mult mai proaste.

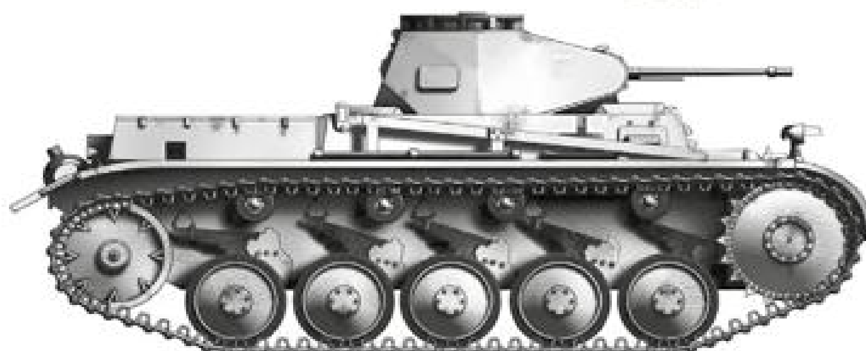
În campania poloneză (septembrie 1939) cel mai răspândit tanc al Wehrmachtului a fost Pz-I. Era o tanchetă de instrucție și de luptă, dotată cu două mitraliere de calibru de pușcă; fusese lansată în producție în primii ani de după venirea la putere a lui Hitler pentru a înlocui machetele de carton cu ajutorul cărora erau instruite anterior cadrele viitoarelor trupe de tancuri ale Germaniei. În luna mai 1940 cel mai răspândit în unitățile de luptă ale Wehrmachtului a devenit Pz-II de 9 tone (în componența celor 10 divizii de tancuri care au zdrobit atunci Franța erau 880 de tancuri de acest tip); al doilea ca număr era aceeași jalnică tanchetă Pz-I (643 de mașini).

Pz.Kpfw.I (T-I), tanc uşor, produs între 1934–1938 (exploatat între 1934–1943). Masă: 5,4 tone. Armament; 2 mitraliere 7,92 mm; 1 867 de unităţi.

Pz.Kpfw.II (T-II), tanc uşor, produs între 1935–1941 (exploatat între 1935–1945). Masă: 9,5 tone. Armament: 1 tun de 20 mm; 1 mitralieră de 7,92 mm; circa 2 050 de unităţi.

În ce privește calitatea blindajului, Pz-II era în fond echivalent cu tancul sovietic T-26, blindajul fiind la fel de subțire (14 mm), ce putea fi perforat de orice tun antitanc, iar de la distanțe mici și de o pușcă antitanc sau de tunuri de regiment cu țeavă scurtă. Motorul pe benzină, conform opiniei mareșalului Jukov, era „ușor inflamabil“, șenilele înguste, capacitatea de deplasare pe teren accidentat destul de relativă. Principalul însă consta în dotarea uimitor de slabă cu armament. PZ-II era dotat cu un mic tun automat de calibru 20 mm, iar în documentele sovietice din primele săptămâni de război mașina de luptă era descrisă drept „tanc ușor cu mitralieră de calibru mare“. Calibrul 20 mm este calibrul tradițional al tunurilor de avion, potrivit doar pentru a perfora tabla subțire de duraluminiu a învelișului avionului inamic. În anii 1930, în Uniunea Sovietică nimănui nici prin cap nu i-a trecut să doteze astfel tancurile sau mașinile blindate grele. Acțiunea explozivă și brizantă a micului proiectil de calibru 20 mm (greutatea de 90–130 de grame) era infimă, el putând distruge ceva doar prin lovitură în plin.

„Germania a intrat în cel de-al Doilea Război Mondial având un număr ridicol de tancuri proaste“ (V. Suvorov). O formulare ideală. Dar cu astfel de tancuri Wehrmachtul a făcut în câteva săptămâni praf și pulbere armata franceză (care nu era cea mai slabă din Europa) și pe aliații ei. Cum a fost posibil așa ceva? Răspunsul este bine cunoscut. Este foarte important de subliniat că el era cunoscut și cu mult înainte de „Blitzkriegul“ hitlerist – acest răspuns este scris în toate regulamentele de luptă, era obligat să-l învețe pe de rost fiecare absolvent al cursului scurt de șase luni de comandanți din veriga inferioară. Concentrarea forțelor și interacțiunea dintre arme. Sunt principiile fundamentale ale artei militare, vechi de când lumea, ce nu pot fi anulate de nici un fel de miracole tehnice. Germanii au utilizat cu pricepere „numărul ridicol de tancuri proaste“ de care dispuneau.

La nivelul strategiei, germanii și-au manifestat atașamentul față de ideea concentrării forțelor prin faptul că dintre cele 156 de divizii pe care le aveau au trimis la războiul cu Franța și aliații ei 136. Pe spațiile imense ale Danemarcei, Poloniei, Cehoslovaciei, Austriei și ale Germaniei însăși au fost lăsate doar 13 divizii (alte șapte efectuau

operațiuni militare în Norvegia). La nivel operativ, principiul concentrării forțelor a fost realizat cu aceeași fermitate neclintită. În zona loviturii principale, pe un front de 130 de kilometri de la Liège la Sedan, au fost concentrate șapte divizii de tancuri din 10 și cinci divizii de motorizate din cinci. Mai mult, pe 15 mai, pe sectorul spargerii frontului au fost transferate încă două divizii de tancuri din Belgia. La nivelul tacticii (luptei) divizia de tancuri a Wehrmachtului (iar în luna mai 1940 ea consta din circa 270 de tancuri) înainta pe un sector de front cu lățimea de doar câțiva kilometri, adică în zona defensivă a regimentului de infanterie a inamicului.

Pe un astfel de front francezii puteau să aibă o baterie antitanc, în cel mai bun caz un batalion. În momentul atacului cu tancuri asupra poziției batalionului antitanc (12–18 tunuri, ai căror servanți sunt protejați doar de tunică) se revărsa o ploaie de foc – da, era focul foarte slabelor tunuri de calibru 20 mm, dar două sute la număr, iar apoi tunurile și servanții erau băgați în pământ de „tancuri ușoare“, adică de namile de oțel cu greutatea de 10 tone. Chiar și în cazul în care comandantul și efectivul batalionului manifestau un curaj sinucigaș și o înaltă măiestrie militară, ei reușeau să scoată din luptă zece–douăzeci de tancuri, dar nu aveau nici o șansă să oprească divizia de tancuri.

De fapt, pierderea a zeci de tancuri costisitoare nu era nicidecum obligatorie. Atacatorii mai aveau un avantaj – interacțiunea. Artileria antitanc a celor care se apărau putea și trebuia neutralizată încă înainte de începutul atacului tancurilor. Termenul „a neutraliza“ are în lexicul artileriei un sens cât se poate de concret: servanții tunului inamic trebuiau obligați să înceteze tirul și să se retragă în adăpost (lichidarea fizică a tehnicii și a efectivului era deja o suprasarcină). Atacul tancurilor este întotdeauna de scurtă durată – chiar și unui Pz-II ce abia se târăște pe arătura udă îi sunt suficiente cinci minute pentru a străbate ultimul kilometru ce îl desparte de poziția de foc a batalionului antitanc. Prin urmare, era suficient ca artileria antitanc a inamicului să fie neutralizată pentru un timp foarte scurt.

Bineînțeles, înainte de a trage, tunurile inamice camuflate trebuiau să fie descoperite, iar pentru aceasta era nevoie de cercetași. Cercetașii transmiteau datele artileriștilor, iar pentru aceasta era nevoie de

transmisiuni care să funcționeze în siguranță. Pentru organizarea interacțiunii era necesar un comandant instruit și energic, „detaliul“ principal al mașinii militare. Dacă toate cele enumerate mai sus există și funcționează, divizia de tancuri, chiar și dotată cu tancuri ușoare și slabe, va trece prin defensiva regimentului de infanterie inamică așa cum trece cuțitul prin unt.

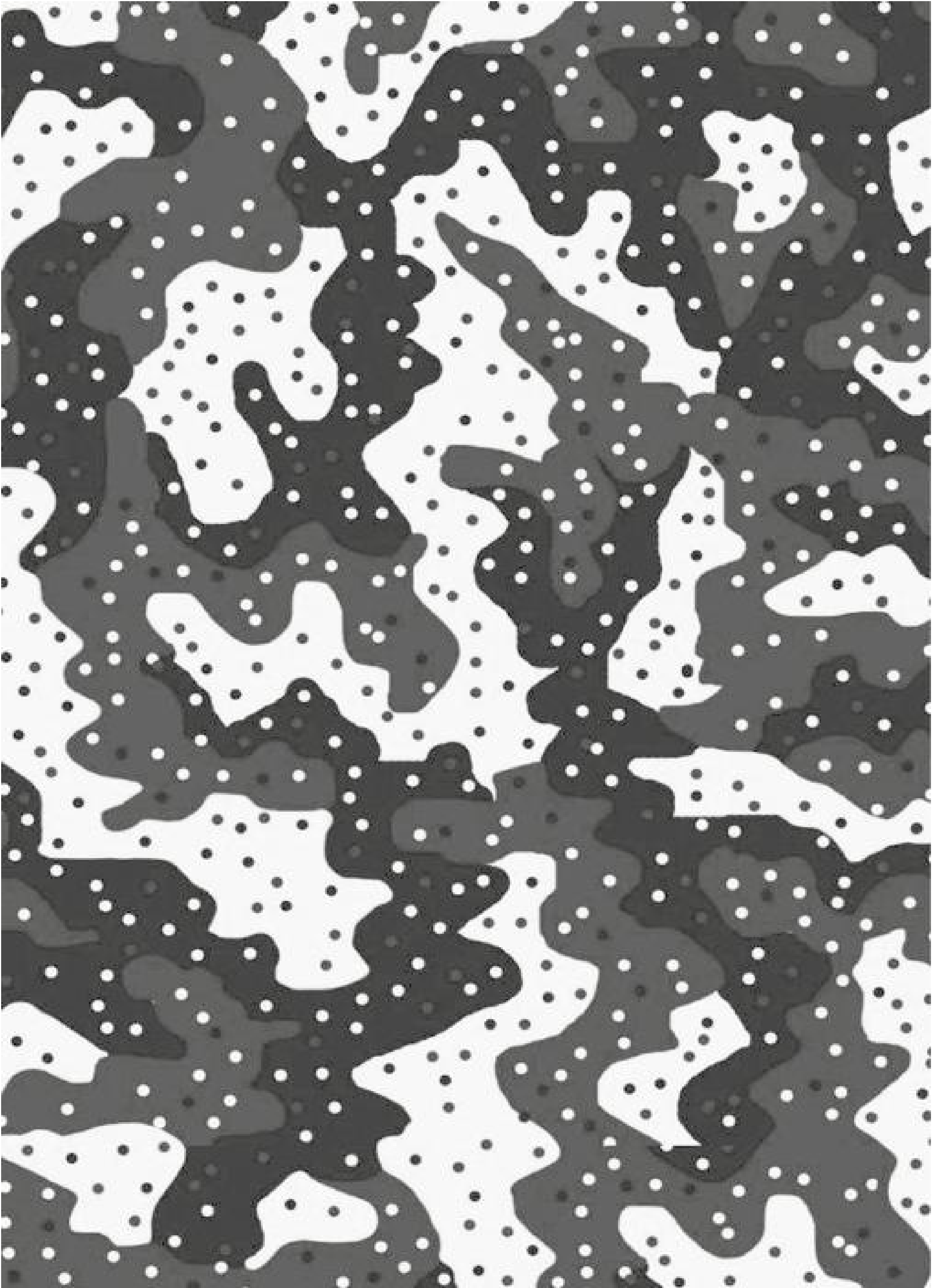
După spargerea cu tancurile a primei linii a defensivei, începe principalul. Rezultatul succesului tactic al diviziei de tancuri poate fi totul sau nimic. Din descrierea documentară a acestui „totul sau nimic“ vor consta capitolele următoare ale cărții noastre. În vara anului 1941, chiar și în rarele, extrem de rarele cazuri în care diviziile și corpurile de tancuri ale Armatei Roșii au obținut succese locale, ele se dovedeau inutile. Niciodată, în nici un punct al frontului nu s-a reușit evoluția spargerii tactice în spargere operativă. Germanii își aduceau cu sânge-rece artileria antitanc și antiaeriană, chemau aviația, recurgeau la toate „mijloacele la îndemână“ – de la obuziere grele la legături de grenade. În ultimă instanță, peste o zi sau două, ofensiva unităților de tancuri sovietice care își pierduse orice avânt se încheia cu zdrobirea deplină.

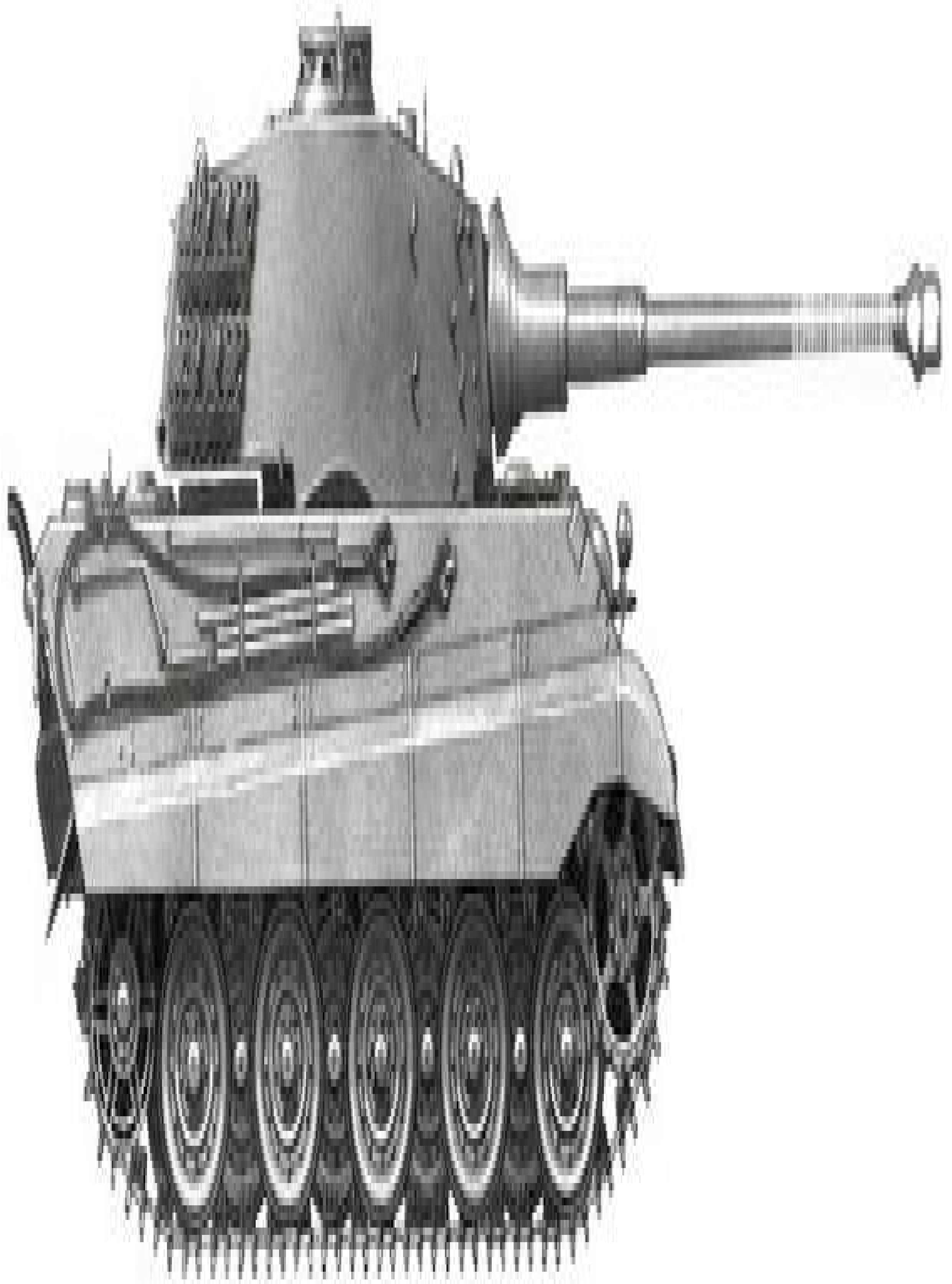
Și, dimpotrivă, aproape fiecare prim succes al formațiunilor germane de tancuri se solda cu prăbușirea întregului sistem defensiv al inamicului. Trupele atacate se transformau cu o iuțeală amețitoare într-o gloată înarmată, care o lua la fugă. Dar e greu să fugi de un tanc, chiar și de cel mai lent. Drumurile și podurile nu au nicidecum o capacitate de trafic nelimitată, unde mai pui că harababura și panica reduceau de multe ori această capacitate de trafic. Și în acest moment la germani începea interacțiunea de la nivelul următor – intra în acțiune aviația. Gloatele de oameni care aglomeraseră drumurile, strânse grămadă lângă poduri, bacuri și vaduri, reprezentau o țintă ideală pentru loviturile cu bombe; haosul și harababura treceau în stadiul demenței colective, gloatele aruncau armele și fugeau care încotro. Apoi, cel care ataca trebuia doar să-i mâne din urmă pe cei care fugeau; acestei misiuni îi făcea față orice tanc – caracteristicile lui tehnice și tactice nu mai aveau o importanță substanțială.

Așa s-a întâmplat în lunile mai și iunie ale anului 1940 în Franța. Același lucru, dar la o scară de multe ori mai mare, s-a produs în anul 1941 pe frontul de est, apoi s-a repetat în vara anului 1942. Când

Armata Roșie a încetat să mai fugă în toate părțile, „capetele de porc" ale tancurilor Wehrmachtului s-au blocat imediat. Caracteristicile tehnice și tactice ale tancurilor germane s-au îmbunătățit radical, despre rablele Pz-I, Pz-II, PZ-38(t) uitaseră toate trupele, iar pe câmpurile de luptă au ieșit „Tigrii" și „Panterele" puternice, dar în anii 1943–1944 n-au reușit să efectueze nici un salt vertiginos cu tancurile, asemănător cu cele pe care reușiseră să le facă unul după altul în primii ani de război. Da, au existat episoade de luptă reușite, chiar și de operațiuni reușite efectuate de formațiunile de tancuri germane, dar în ultimă instanță ele nu erau exploatate – dacă nu considerăm ca un rezultat pierderile enorme de tancuri.

Concluzia generală: existența unui număr mare de tancuri excelente este de dorit, dar nu este nicidecum o condiție obligatorie pentru acțiunile eficiente ale trupelor de tancuri. Toți luptă cu ceea ce au. Dacă tancurile-rable sunt unite cu un „factor uman" de foarte bună calitate și se adaugă și dezorganizarea totală în tabăra inamicului, pot fi obținute succese operative enorme chiar și cu „tancuri de carton".

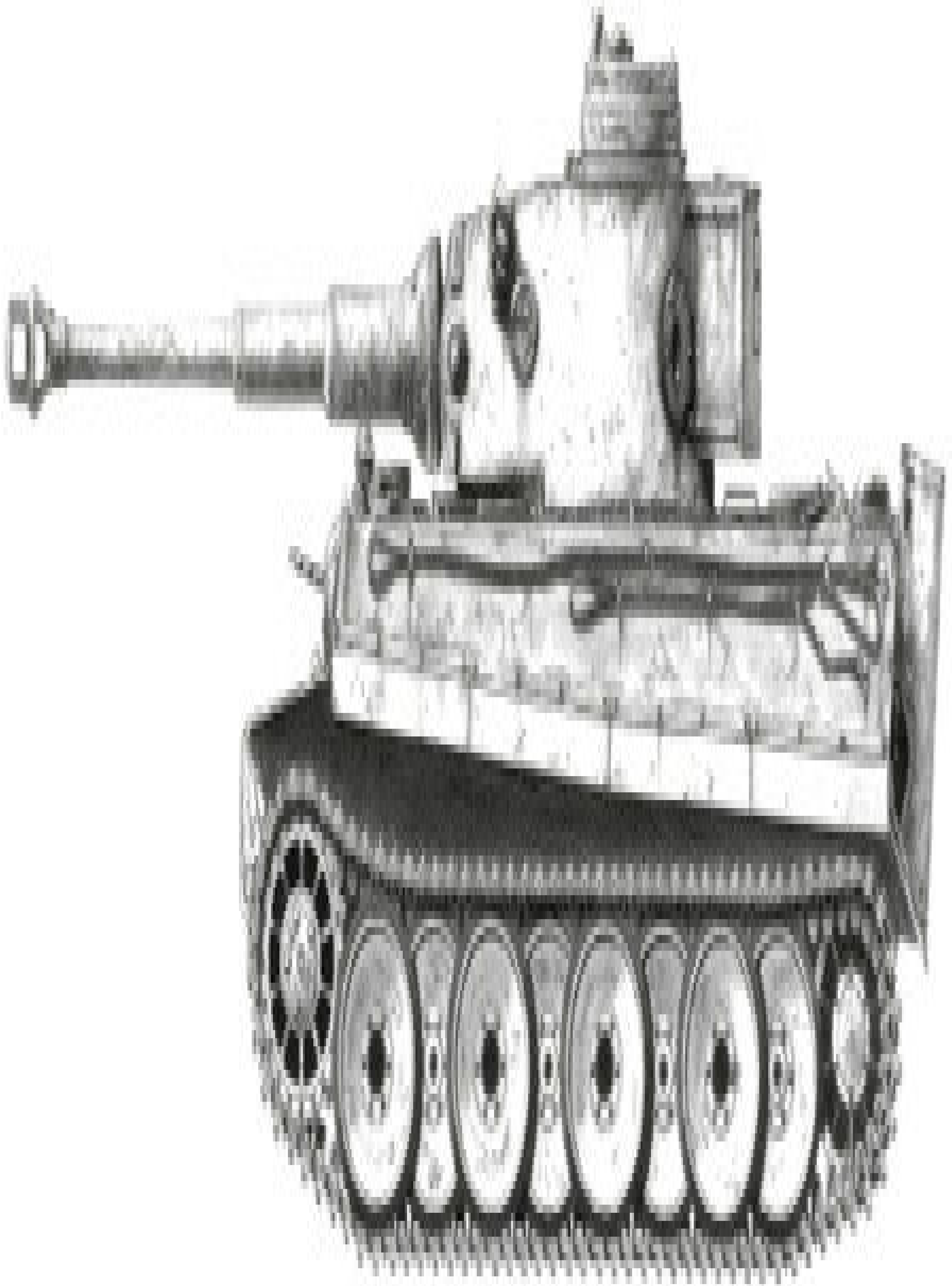
Germania

Pz.Kpfw. VI Tiger I (T- VI), tanc greu, produs între 1942–1944 (exploatat în perioada 1942–1945). Masă: 57 de tone. Armament: 1 tun de 88 mm, 2–3 mitraliere de 7,92 mm; circa 1 400 de unități. Cu acest model e asociată tehnica blindată grea a Wehrmachtului în al Doilea Război Mondial.

Pz.Kpfw.VI Ausf.H

Pz.Kpfw. VII Tiger II Königstiger (T-VII), tanc greu, produs între 1943–1945 (exploatat în perioada 1944–1945). Masă: 68 de tone. Armament: 1 tun de 88 mm, 2 mitraliere de 7,92 mm; sub 500 de unități. Reprezintă o dezvoltare a Tigrului, fiind cel mai puternic vehicul blindat dintre cele exploatate.

Pz.Kpfw.VI Ausf.E

Pe lângă tancurile de producție proprie, erau folosite și cele cehe LT vz.35 și LT vz.38

LT vz.35 (Pz Kpfw 35(t), tanc ușor cehoslovac, produs între 1936–1938 (exploatat în perioada 1936–1942). Masă: 11 tone. Armament: 1 tun de 37 mm, 2 mitraliere de 7,92 mm; 434 de unități.

LT vz.38 (Pz Kpfw 38(t), tanc ușor cehoslovac, produs între 1939–1942 (exploatat în perioada 1939–1950). Masă: 9,7 tone. Armament: 1 tun de 37 mm, 2 mitraliere de 7,92 mm; 1 433 de unități.

LT vz.35

LT vz.38

Elefant (Jagdpanzer), autotun, produs în 1943 (exploatat în perioada 1943–1945). Masă: 68 de tone. Armament: 1 tun de 88 mm, 1 mitralieră de 7,92 mm; 90 de unități.

Așa arată teoria. Să apelăm acum la practică. Practica operațiunilor militare din primele săptămâni ale războiului sovieto-german și-a găsit reflectarea în rapoartele comandanților unităților și formațiunilor de tancuri ale Armatei Roșii. În arhive s-au păstrat destul de multe rapoarte de acest fel. Când le citim e de dorit să nu uităm cine, unde și când le-a scris. În cea mai mare parte documentele citate mai jos au fost scrise în primele zile ale lunii august 1941. Au fost semnate de comandanți ai unor regimente, divizii și corpuri mecanizate zdrobite cu desăvârșire; mulți au scris aceste rapoarte după ce au ieșit din încercuire, pierzând toată tehnica și până la 90 la sută din efective. Oamenii aceștia încă nu știau dacă li se vor ierta rezultatele unei conduceri atât de minunate a trupelor sau vor compărea în fața plutonului de execuție. Cine, dacă nu ei, ar trebui să relateze despre puternicele, invincibilele tancuri germane, despre superioritatea numerică multiplă a dușmanului, despre propriile tancuri învechite și nesigure și așa mai departe – repetând lista tradițională a „cauzelor obiective“ alcătuită cu succes de două generații de istorici sovietice? Dar comandanții din anul 1941 scriu despre cu totul altceva:

Divizia 24 Tancuri (Corpul 10 Mecanizat, Frontul Nord, apoi Nord-Vest)

„Unitățile motomecanizate ale inamicului acționează doar pe drumuri, se adâncesc curajos în spatele frontului și se instalează în fond în localități… Astfel, inamicul este legat de drumuri, de a căror calitate depinde viteza lui de deplasare… Acțiunile unităților motomecanizate ale inamicului ajung la pură impertinență, în timpul retragerii [trupelor sovietice – M.S.] caută flancurile cu cea mai slabă componență. În caz de eșec al atacului trec imediat la pregătirea de artilerie, iar la apariția tancurilor KV toate mijloacele se concentrează împotriva lor…“. (46)

Corpul 11 Mecanizat (Frontul Vest)

„Chiar de la primele atacuri ale tancurilor noastre inamicul a pierdut multe tancuri, iar în luptele următoare la apariția tancurilor noastre se retrăgea în spatele infanteriei sale aflate în defensivă… Ofensiva [inamicului] e pregătită de aviație prin bombardamente și tir de mitralieră. După aceasta sunt efectuate pregătirea de artilerie și foc de aruncătoare de mine în decurs de 2–3 ore, apoi tancurile se deplasează la distanțe de 300–500 de metri înaintea infanteriei. Pe sectoarele de teren accidentat și în păduri tancurile nu participă la atac. În timpul atacului în adâncul defensivei, tancurile nu se desprind prea departe de infanterie și doar când apărarea începe să se retragă pătrund rapid în rândurile celor care se retrag și îi urmăresc…“ (47)

Divizia 7 Tancuri (Corpul 6 Mecanizat, Frontul Vest)

„Nemții utilizează tancurile mai ales în subunități mici: plutonul, compania, batalionul în interacțiune cu alte arme (infanterie motorizată și cavalerie)… La apariția tancurilor noastre tancurile inamicului nu primeau lupta, ci se retrăgeau rapid. Sistemul de apărare antitanc al nemților este bine dezvoltat și trebuie menționat că, în afară de tunurile antitanc de calibru 37 mm, este utilizată pe larg toată artileria semiautomată de calibru mare… Eu personal am străbătut patru zone de apărare antitanc cu mașini KV și T-34. Unei mașini i-a fost spart capacul chepengului mecanicului-conductor, alteia – clapeta mitralierei de tanc Degtiariov. Trebuie menționat că sunt scoase din funcțiune în principal tunurile și mitralierele, în rest mașina T-34 rezistă excelent la loviturile tunurilor de calibru 37 mm, ca să nu mai vorbim de KV“. (48)

Regimentul 114 Tancuri (Divizia Autonomă 57 Tancuri, Frontul Sud-Vest, apoi Vest)

„Pe direcția de acțiune a regimentului din partea inamicului a fost utilizat până la un batalion de tancuri ușoare, până la o campanie de tancuri medii. În afară de acestea, inamicul utiliza tanchete și mașini blindate. În timpul nici unui atac de-al nostru cu tancuri, tancurile inamicului nu intrau în luptă cu tancurile noastre, ele acționau sau pe flancurile unităților lor, fie înaintau

până la flancurile unităților noastre, dar în cazul retragerii tancurilor noastre, tancurile inamicului ne presează din spate și ne urmăresc. De cele mai multe ori tancurile inamicului au fost utilizate în grupuri mici pentru a înainta pe flancurile și în spatele unităților noastre, precum și pentru urmărire… A fost un caz de atac frontal cu tancuri medii ale inamicului, dar a fost suficient să scoatem din funcțiune două tancuri ale inamicului ca toată formațiunea de luptă să se întoarcă și peste câtva timp să apară din altă direcție…

Concluzie: Tancurile inamicului sunt, de regulă, mijloace de pătrundere și de demoralizare a spatelui și flancurilor (subl. mea – M.S.), de aceea unitățile noastre nu trebuie să uite nicăieri de organizarea apărării antitanc. În toate cazurile tancurile noastre dotate cu tunuri pot fi utilizate ca apărare antitanc (tancurile T-26)…“ (49)

Divizia 17 Tancuri (Corpul 5 Mecanizat, Frontul Vest)

„În decursul întregii perioade de lupte dintre 7.7 și 5.8.1941 unitățile Diviziei 17 au efectuat (neciteț – 1, 4 sau 7) atacuri cu tancuri asupra tancurilor inamicului. O dată am fost atacați de tancurile inamicului în număr de 60. În toate cazurile inamicul evita atacurile, se eschiva întotdeauna de la confruntarea cu forțe egale sau chiar mai mici. În decursul luptelor ce au durat o lună s-au stabilit: interacțiunea bună dintre unități [ale inamicului], mai ales cea dintre trupele terestre și aviație, buna funcționare a mijloacelor serviciului de transmisiuni. Inamicul utilizează foarte pe larg legătura prin semnale luminoase…“ (50)

Divizia 8 Tancuri (Corpul 4 Mecanizat, Frontul Sud-Vest)

„Tancurile inamicului care au acționat în regiunea Staro-Konstantinov și în alte regiuni au următoarea caracteristică. Tancul mediu: armamentul – un tun cu țeavă scurtă de calibru 75 mm, două mitraliere (judecând după descriere – Pz-IV, care în majoritatea altor rapoarte este numit „greu“ – M.S.)… Blindajul până la 25 mm. Partea de propulsie: șenilele sunt înguste,

rolele și balansierele slabe. Capacitatea de deplasare pe teren accidentat e slabă, în afara drumurilor nu funcționează…

Tancurile inamicului, [chiar] având superioritate numerică față de tancurile noastre, de regulă nu merg în tac, doar un singur caz în regiunea Staro-Konstantinov [când] aproape un batalion de tancuri au pornit în atac, dintre care tancurile noastre au distrus 22, celelalte s-au retras fără să primească lupta. Ofensiva tancurilor și infanteriei este de regulă precedată de o pregătire de artilerie îndelungată și de un foc puternic de aruncătoare de mine pe o suprafață mare. Ofensiva este organizată cu strânsa interacțiune a tuturor armelor. Apare foarte repede la chemare aviația…" (51)

Divizia 37 Tancuri (Corpul 15 Mecanizat, Frontul Sud-Vest)

„În lupte s-a stabilit că în cazul rezistenței opuse de trupele noastre (subl. mea – M.S.) unitățile atacatoare ale inamicului se retrăgeau sau ocoleau regiunile în care li se opunea rezistență. Trebuie menționat că în cazul retragerii unităților noastre inamicul organiza urmărirea și tindea să ajungă pe drumuri paralele în calea retragerii trupelor noastre…

Tancurile inamicului nu intrau în luptă cu tancurile noastre și nu porneau la atac, ci tindeau să dezorganizeze de pe loc atacurile noastre cu tancurile. Protecția blindată a tancurilor [germane] este insuficientă și poate fi străpunsă nu numai de proiectilul perforant de tun de calibru 45 mm, ci și de un proiectil brizant… Tancurile inamicului au protecția blindată slabă și sunt utilizate în număr limitat, după toate probabilitățile, pentru a economisi înseși tancurile, precum și carburanții… Mijloacele noastre de luptă cu tancurile și artileria le depășesc fiind net superioare în ce privește blindajul, puterea de foc și mobilitatea… (52)

Divizia 32 Tancuri (Corpul 4 Mecanizat, Frontul Sud-Vest)

„Blindajul tancurilor noastre nu este perforat de tunurile de calibru 37 mm ale nemților; au fost cazuri în care un tanc KV a fost lovit de vreo sută de ori, dar blindajul n-a fost perforat. Tancurile T-26, BT-7 și mașinile blindate

(ușoare și grele) sunt perforate atât de mitralierele de calibru mare, cât și de tunurile de calibru 37 mm ale inamicului. Tirul tancurilor noastre distrugea din primele două–trei lovituri tancurile inamicului. Tancurile inamicului sunt foarte des cuprinse de flăcări de la loviturile tunurilor noastre de pe tancuri de calibru 76 mm…“ (53)

Raportul cu privire la operațiunile militare ale Diviziei 104 Tancuri între 21 și 30 iulie (Frontul Vest)

„Tancurile KV și T-34 după ieșirea din luptă au un număr mare de urme de lovituri de proiectile perforante. Acțiuni perforante ale proiectilelor asupra blindajului mașinilor respective n-au fost depistate. Proprietățile de luptă și cele tehnice ale tancurilor RV și T-34, arătate în cursul acțiunilor de luptă, sunt înalt apreciate de comandamentul diviziei… Mișcarea în marș cu T-34 și îndeosebi cu KV este încetinită din cauza lipsei de pregătire a sectoarelor greu practicabile ale drumului. Respectivele tancuri trebuie însoțite de geniști sau de infanterie instruită…“ (54)

Raportul asistentului șefului statului major al Direcției principale pentru automobile blindate și tancuri, maiorul Sirotin, „Acțiunile unităților de tancuri ale armatei germane. Pe baza experienței luptelor formațiilor de tancuri ale Armatei Roșii dintre 22.6 și 1.9.41“.

„Blindajul tuturor tancurilor germane rezistă doar la armamentul de infanterie și este perforat de proiectilele artileriei noastre antitanc. Când este perforat de proiectile și de gloanțele mitralierelor de mare calibru blindajul secțiilor motorului, toate tancurile germane ard.

Căile de acces pentru aer sunt situate deasupra corpului tancului, deasupra secției motorului. Pe acoperișul turelei tancurilor germane este amplasat chepengul de ventilare. Lichidul inflamabil aprins din sticla aruncată pe acoperiș sau în secția motorului pătrunde liber în interiorul tancului. În ultimul timp instalează pe orificiile pentru aer mici plase metalice pentru a se asigura contra flăcărilor… Artileria noastră antitanc și cea de pe tancuri, tirul lunetiștilor asupra fantelor de observare și a chepengurilor, minele și

grenadele antitanc, sticlele cu lichid inflamabil sunt mijloace eficiente de luptă contra tancurilor germane…“ (55)

Știa oare comandamentul Armatei Roșii despre necesitatea concentrării forțelor și a interacțiunii dintre arme? Deși pare eufemistică, chiar zeflemitoare, suntem nevoiți să discutăm și despre aceasta, căci publicului credul i se povestește peste tot despre o „tehnologie a Blitzkriegului“; despre o știință secretă pe care o descoperiseră germanii, „pe baza experienței de doi ani de război“ (fără a se arăta unde a reușit Wehrmachtul să lupte timp de doi ani înainte de 22 iunie 1941, iar din campaniile poloneză, franceză și balcanică nu se adunaseră nici măcar trei luni de operațiuni). „Blitzkriegul“ (războiul-fulger) nu este o tehnologie, nu este o metodă, nu este un descântec secret. Blitzkriegul lui Hitler din anii 1940–1941 a fost un rezultat. Consecința, nu cauza. Rezultatul influenței mai multor cauze, în special al utilizării pricepute de către comandanții Wehrmachtului a principiilor fundamentale ale artei operative.

Aceste principii nu numai că erau cunoscute comandamentului Armatei Roșii, ci și consemnate în regulamente militare. În expresii dintre cele mai categorice: „Interacțiunea dintre arme este condiția principală a succesului în luptă… Doar cu aplicare în comun și doar cu efort comun, toate armele asigură obținerea victoriei… Nici un fel de acțiuni ale trupelor pe câmpul de luptă nu sunt posibile fără susținerea artileriei.... Folosirea tancurilor trebuie să fie concentrată… Atacul cu tancurile asupra liniei întâi trebuie să fie în toate cazurile asigurat de susținerea artileriei, nefiind admis fără aceasta…“

Mai mult, în timp ce comandamentul german presupunea și teoretic și practic că e posibilă utilizarea formațiunilor de tancuri chiar la începutul operațiunii, în primul eșalon, pentru străpungerea liniei defensive a inamicului, școala militară sovietică era sub acest aspect cu mult mai circumspectă. „Formațiunile de tancuri sunt utilizate pentru acțiuni de sine stătătoare în comun cu cavaleria, cu infanteria motorizată și cu aviația pentru lărgirea spargerii, urmare a breșei făcute în defensiva inamicului și sunt în cea mai mare parte un mijloc al comandamentului suprem pentru obținerea rezultatului decisiv al

ofensivei“ (subl. mea – M.S.). (Regulamentul de campanie 39, punctul 264)

În cursul cunoscutei Consfătuiri din decembrie (1940) a corpului comandanților supremi ai Armatei Roșii, această temă – introducerea formațiunilor de tancuri în breșa făcută în prealabil de infanterie și artilerie – a devenit obiectul celei mai minuțioase examinări. Este curios că raportorul principal pe această temă, generalul de armată Pavlov (tanchist, participant la Războiul din Spania, apoi șeful Direcției principale pentru autoblindate și tancuri a Armatei Roșii) a caracterizat contribuția germană în teoria „operațiunii profunde“ astfel: „Nemții n-au inventat nimic nou. Ei au luat ceea ce aveam noi, au îmbunătățit puțin și au aplicat“.

Teoria e lucru bun, dar chiar și cel mai bine instruit arhitect nu va construi o casă fără cărămizi și fără constructori. Avea oare comandamentul trupelor de tancuri ale Armatei Roșii „cărămizile“ care puteau fi aplicate concentrat? Avea oare cu ce să organizeze interacțiunea? Răspunsul va fi și mai scurt și mai simplu. Despre artilerie am relatat mai sus: Armata Roșie avea de 1,5 ori mai multe regimente de artilerie autonome decât aveau germanii batalioane autonome. Cât privește numărul tancurilor, la acest indicator imperiul stalinist a fost întotdeauna în fruntea întregii planete.

Conform situației de pe 1 ianuarie 1934, parcul de tancuri sovietic consta din 7 574 de mașini (da, în această cifră sunt incluse și tanchetele cu mitraliere, dar la momentul respectiv germanii exersau cu machete de carton). Trei ani mai târziu, pe 1 ianuarie 1937, în Armata Roșie figurau 17 280 de tancuri – mai multe decât în toate țările Europei laolaltă –; pe 1 ianuarie 1939 în dotarea Armatei Roșii erau (fără a lua în calcul plevușca cu mitraliere și blindaj ușor) 11 600 de tancuri înarmate cu un tun de calibru 45 mm sau aruncătoare de flăcări (T-26, BT-5, BT-7) și circa 550 de tancuri înarmate cu un tun de calibru 76 mm (așa-numitele „artileristicele“ BT-7A și cele grele cu multe turele T-28 și T-35). (56) De șase ori mai multe decât va avea la începutul celui de-al Doilea Război Mondial (1 septembrie 1939) Wehrmachtul, cu includerea în categoria tancurilor a 1 223 de Pz-II cu „tun“ de calibru 20 mm.

Numărul enorm al tancurilor și mașinilor blindate – îmbinat cu înțelegerea clară a ideii de concentrare a forțelor – a permis purcederea la înființarea primelor formațiuni mari de tancuri din lume. În anul 1930 (când Europa dansa fără grijă foxtrot) a fost înființată Brigada Autonomă 1 Mecanizate. În anul 1932 această brigadă a fost extinsă până la statutul de corp de armată mecanizat. În același an a fost adoptată instrucțiunea „Intrarea în luptă a formațiilor mecanizate autonome“, iar spre sfârșitul anului 1935 Armata Roșiei a Muncitorilor și Țăranilor avea patru corpuri mecanizate și 18 brigăzi de tancuri. În anul următor, 1936, numărul brigăzilor de tancuri a crescut până la 30 – la momentul respectiv Wehrmachtul avea trei divizii de tancuri și era în curs de constituire a patra.

Denumirile, structura și componența de luptă ale formațiunilor motorizate ale Armatei Roșii erau în permanență înnoite – au fost înființate brigăzi de tancuri, de pușcași și mitraliori, motoblindate, motorizate. În fine, în vara anului 1940 au fost adoptate decizii cu privire la constituirea unor corpuri mecanizate cu următoarea componență: două divizii de tancuri, o divizie motorizată, un regiment de motocicliști, subunitățile corpului (batalion de transmisie, batalion de geniu ș.a.) Strict vorbind, corpul mecanizat avea nu două, ci trei divizii „de tancuri“, deoarece structura diviziei motorizate sovietice era corespunzătoare cu a diviziei de tancuri germane (un regiment de tancuri, unul de artilerie și două de infanterie), iar numărul de tancuri conform organigramei (275) era mai mare.

Până la 1 decembrie 1940 a fost încheiată constituirea a nouă corpuri mecanizate și a două divizii de tancuri autonome, dar în același timp în componența Armatei Roșii se păstrau și 45 (!) de brigăzi de tancuri. (57) Ultima etapă pe calea concentrării organizaționale și structurale a trupelor de tancuri și blindate au devenit deciziile adoptate în februarie și martie 1941 cu privire la desființarea brigăzilor de tancuri. Aceste structuri „mărunte“ au fost considerate învechite. În Armata Roșie trebuiau să rămână doar formațiuni mari (corpuri mecanizate), capabile să realizeze de sine stătător sarcini la scară operativă. Se preconiza desfășurarea a 30 (treizeci) de corpuri mecanizate cu câte o mie de tancuri și cu efectiv de 36 000 fiecare.

Un milion de oameni în trupele de tancuri. 100 000 de oameni nemijlocit în tancuri – mai mulți decât călăreții din hoarda lui Genghis Han.

La sfârșitul anilor 1930 expertiza și tehnologia acumulate de industria militară a URSS au permis crearea unor „cărămizi“ noi și mai bune, pentru edificarea trupelor de tancuri: tancul mediu T-34 și tancul greu KV (și unul, și altul au intrat în dotarea Armatei Roșii pe 19 decembrie 1939). Blindajul antiproiectil, armamentul puternic (tun cu țeavă lungă de calibru 76 mm), motorul Diesel, șenilele late, capacitatea mare de deplasare pe teren accidentat și autonomia însemnau, în ansamblu, crearea unui instrument de război calitativ nou. Nu sunt eu prima persoană care a înțeles-o. Și nici Viktor Suvorov. În îndepărtatul an 1954, în clasicul studiu al lui Müller-Hillebrand, devenit cartea de căpătâi a fiecărui istoric militar, era scris: „În dotarea Armatei Roșii la începutul campaniei a fost pus noul tanc T-34, căruia trupele terestre germane nu-i puteau opune nici un tanc echivalent, nici mijloace de apărare corespunzătoare. Apariția tancului T-34 a fost o surpriză neplăcută, deoarece el, datorită vitezei, capacității înalte de deplasare pe teren accidentat, protecției blindate consolidate, armamentului și în principal dotării cu tunul cu țeavă lungă de calibru 76 mm, care avea o precizie sporită a tirului și o capacitate de perforare a proiectilelor de la o distanță nouă, neatinsă până atunci, reprezenta un tip absolut nou de tanc de luptă“. (33)

T-34 și KV puteau în multe situații să distrugă de sine stătător, fără ajutorul artileriei de câmp, mijloacele de foc ale inamicului de pe linia întâi, iar apoi să susțină cu un tir puternic infanteria în timpul spargerii ofensivei inamicului pe toată adâncimea tactică. O divizie dotată cu astfel de tancuri putea nu numai să-i alunge pe cei puși pe fugă, ci și să înfrângă rezistența îndârjită a inamicului. Tancul greu KV era realmente capabil să acționeze sub ploaia de proiectile ale artileriei germane. Să apelăm la un exemplu cât se poate de confirmat documentar: în primele zile ale lunii august 1941 un tanc KV din componența Diviziei 107 Tancuri (comandant al echipajului – locotenent Kapusta Vasili Dmitrievici) a distrus o baterie de tunuri antitanc ale inamicului, fiind lovit de 200 de ori în plin, dar nici o lovitură n-a străpuns blindajul. (321)

A fost stabilită următoarea structură a diviziei de tancuri dotate cu tancuri de tipuri noi: două regimente de tancuri cu câte patru batalioane în componență (un batalion de tancuri grele KV, două batalioane de tancuri medii T-34, un batalion de tancuri cu aruncătoare de flăcări OT-26), un regiment de artilerie de obuziere cu câte două divizioane în componență și un regiment tipic de infanterie motorizată cu trei batalioane în componență. În plus, din componența diviziei mai făceau parte un batalion de cercetași, un batalion de transmisiuni, un batalion antiaerian, un batalion de pontoane și poduri, o subunitate de depanare și o subunitate medicală. În structura diviziei se întrevede clar tendința de a-i asigura autonomia maximă, capacitatea de a acționa de sine stătător în adâncimea operativă a defensivei inamicului, izolată de masa de bază a trupelor sovietice.

Armamentul de bază al corpului mecanizat – tancuri și autoblindate – era distribuit astfel (vezi Tabelul 5):

Tabelul 5

	dt	dt	dm	CM	dt germ.
KV	63	63	0	126	----
T-34	210	210	0	426	30 Pz-IV
BT-7	26	26	258	310	106 Pz-III
T-26	22	22	0	44	----
OT-26	54	54	0	108	65 Pz-II
T-37/38/40	0	0	17	17	8 Pz.Bef
Total tancuri:	375	375	275	1031	209
BA-10	56	56	18	152	----
BA-20	39	39	33	114	?

Notă: în afară de tehnica blindată din componența diviziilor, tancurile și autoblindatele erau în dotarea unităților corpului și a conducerii corpului mecanizat.

Astfel, în componența corpului mecanizat al Armatei Roșii (luând în calcul 40 de remorchere tractoare cu șenile „Komsomoleț“) conform organigramei trebuiau să fie 1 337 de unități de tehnică blindată înarmată. Cu tunuri de calibru 45 mm și mai mare erau înarmate 1 058 de unități de tehnică blindată (tancuri KV, T-34, BT-7, T-26, automobile blindate BA-10).

Totul se cunoaște prin comparație. Dar pentru a face o comparație corectă e de dorit să stabilim în prealabil cu ce comparăm și pentru ce. În trecerea în revistă a structurii și armamentului formațiunilor de infanterie, am comparat divizia de pușcași a Armatei Roșii cu divizia de infanterie a Wehrmachtului. Această abordare are o întemeiere clară: diviziilor (de pușcași) de infanterie ale ambelor părți beligerante li se dădeau sarcini comparabile, numărul total de divizii în URSS și în Germania era comparabil (circa 200 de o parte și 170 de alta), numărul lor în iunie 1941 pe front era, de asemenea, aproape egal (100 la 90 de divizii).

T-37, tanchetă amfibie, produsă între 1933–1936 (exploatată între 1933–1945). Masă: 3,2 tone. Armament: 1 mitralieră de 7,62 mm; peste 2 600 de unități

T-38, tanchetă amfibie, modernizare a modelului T-37A, produsă între 1936–1939 (exploatată între 1936–1945). Masă: 3,3 tone. Armament: o mitralieră de 7,62 mm; circa 1 400 de unități

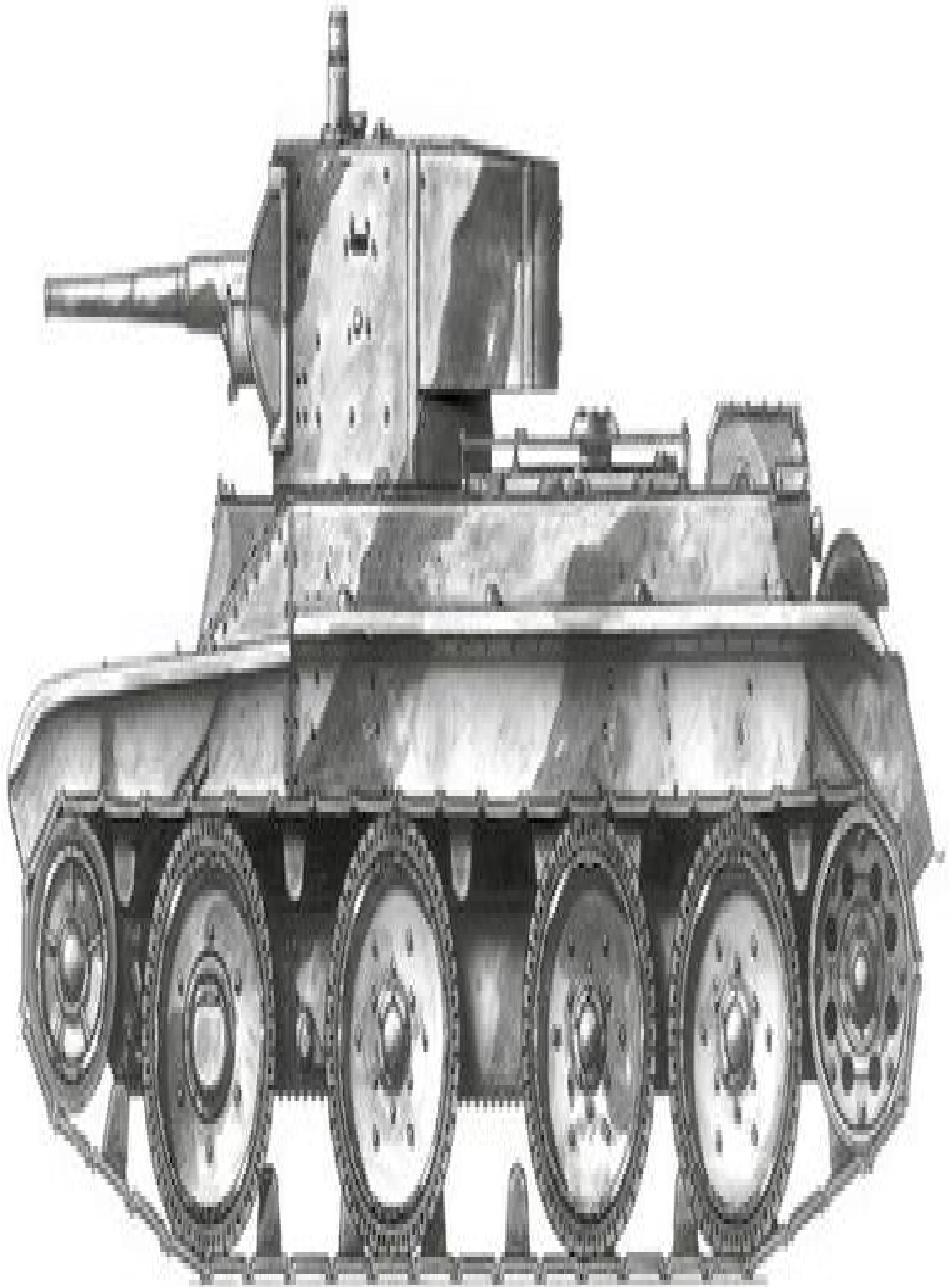

T-40, tanchetă amfibie, produsă între 1940–1941 (exploatată între 1941–1945). Masă: 5,5 tone. Armament: 1 tun de 20 mm; 1 mitralieră de 7,62 mm, 1 mitralieră de 12,7 mm; peste 700 de unități

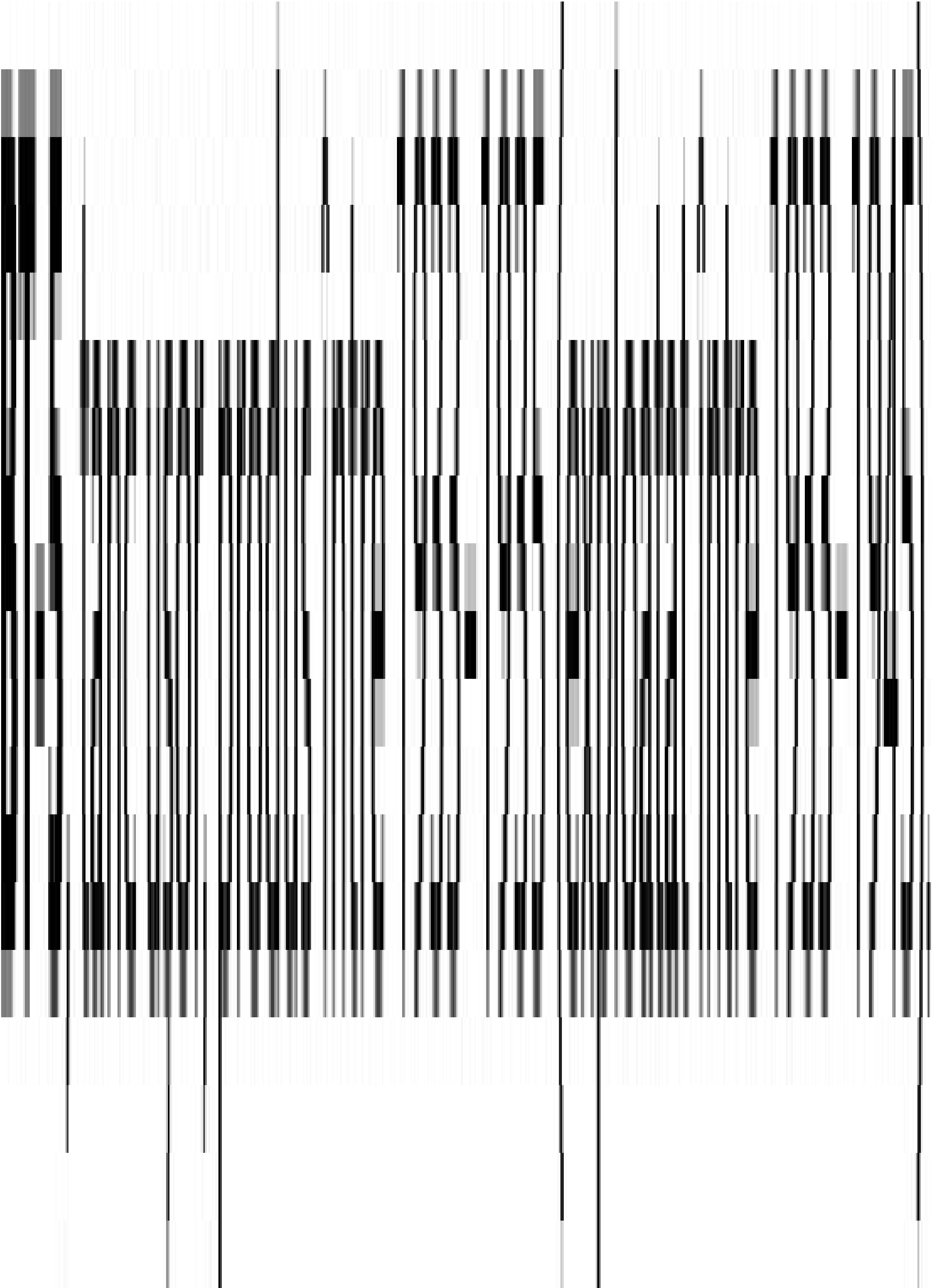

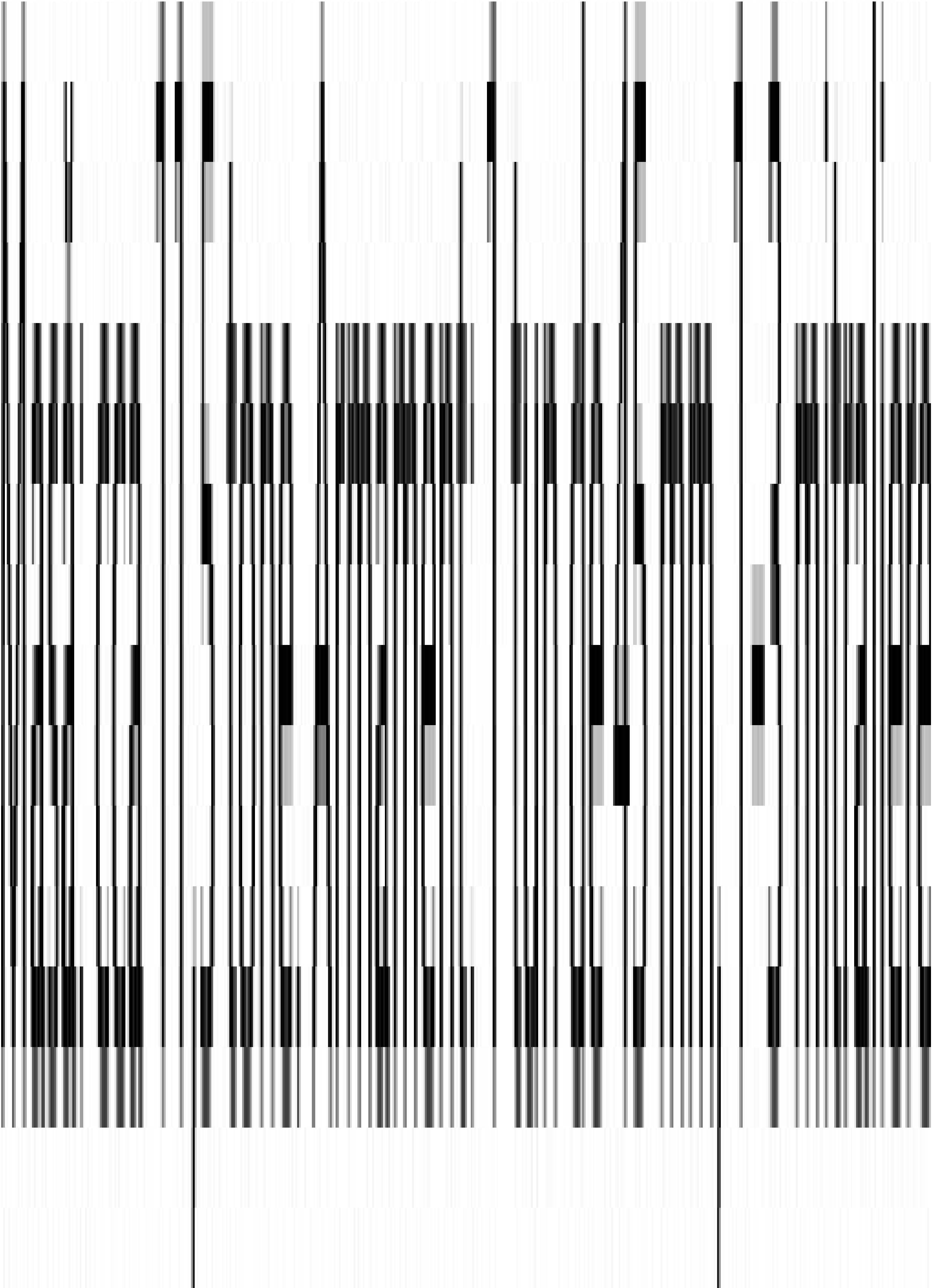

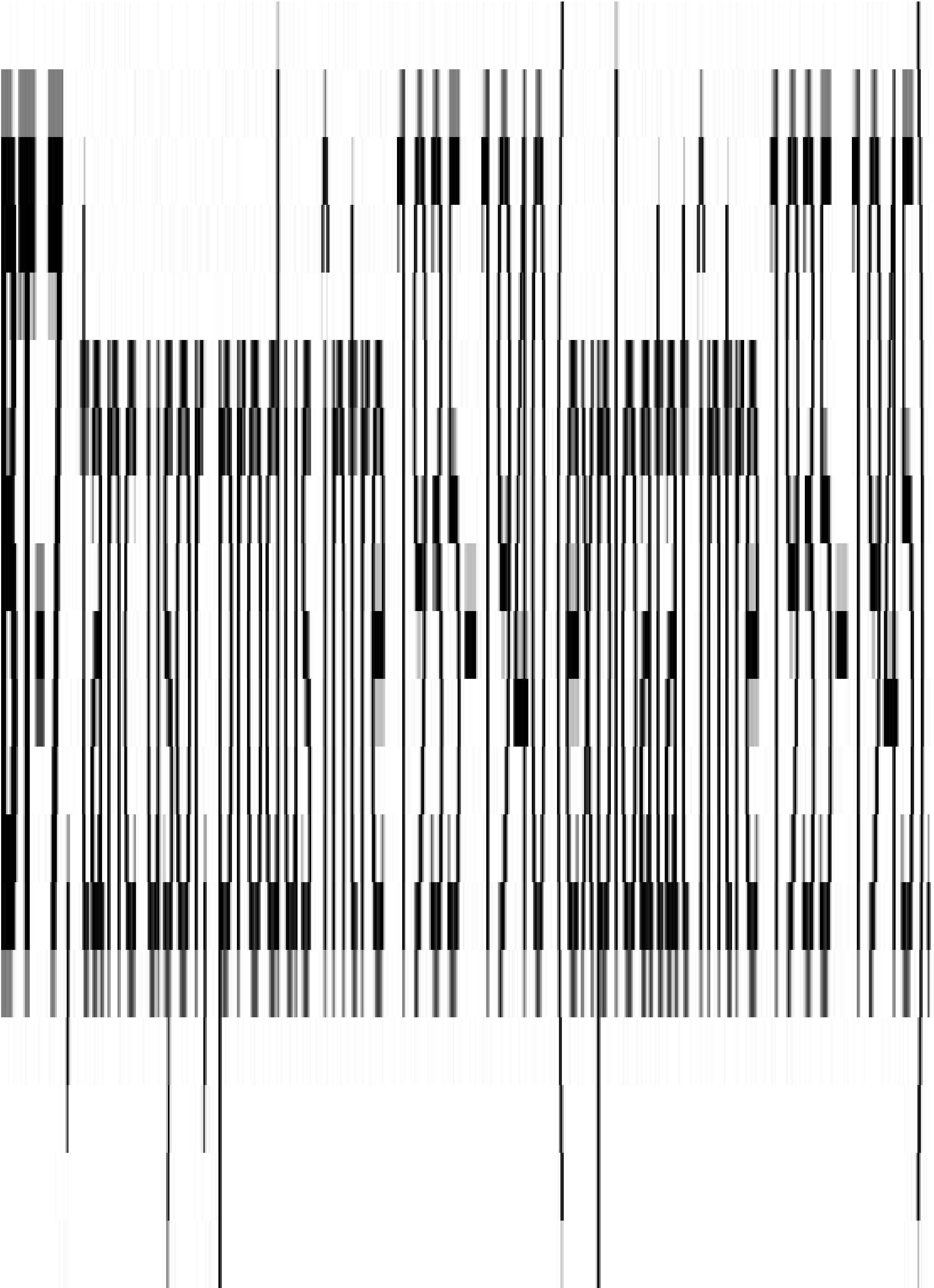

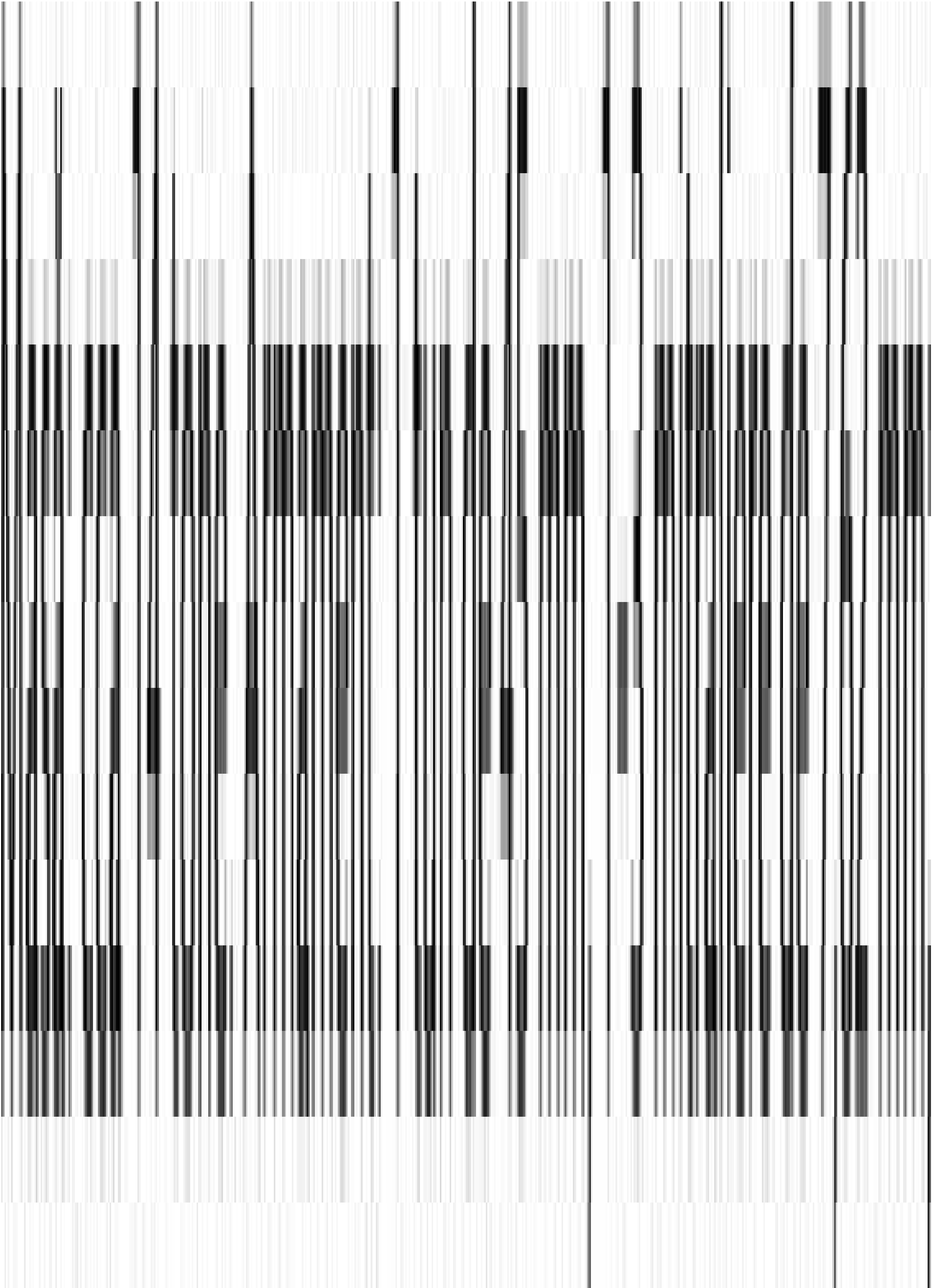

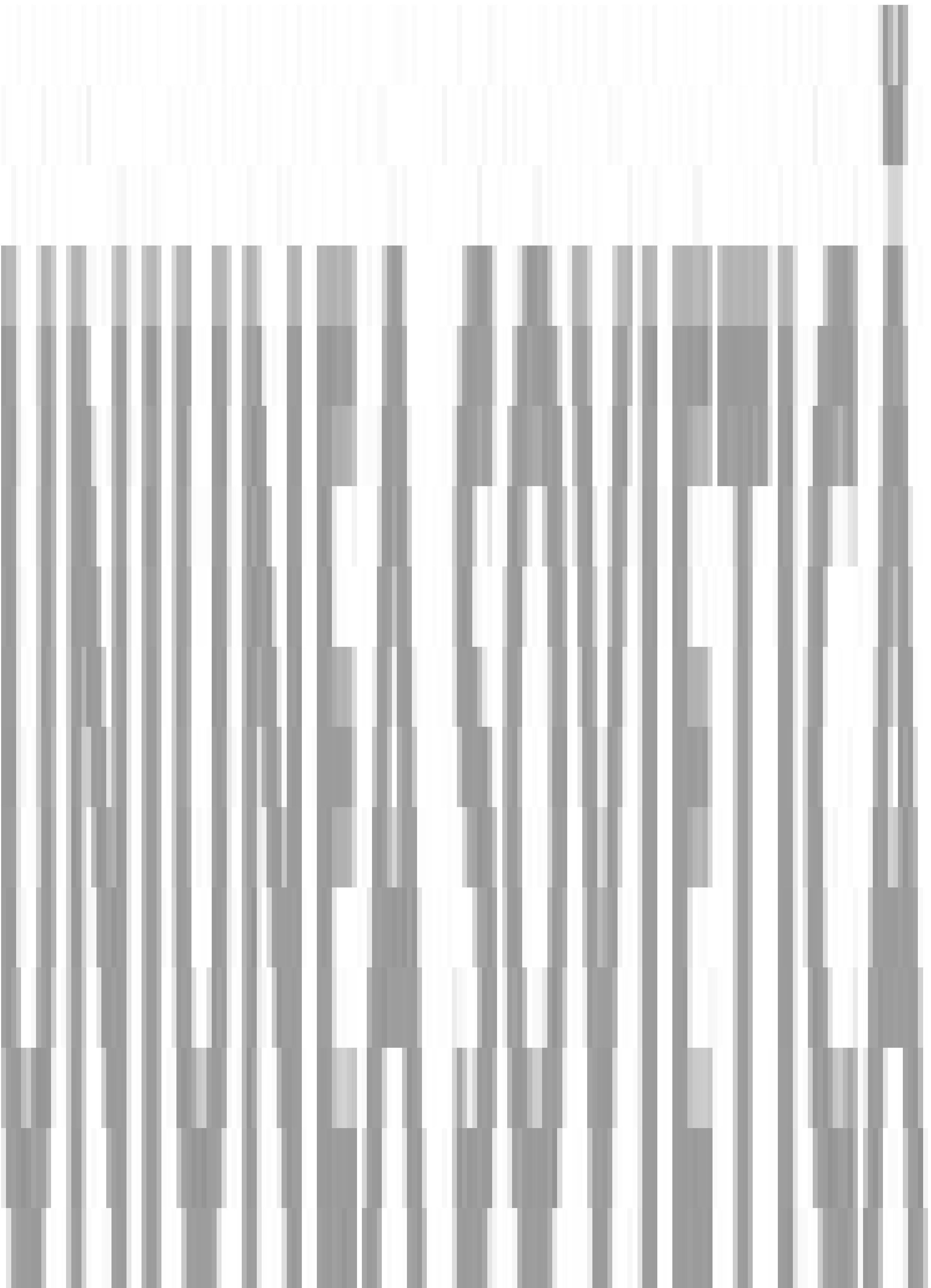

circa 800 de

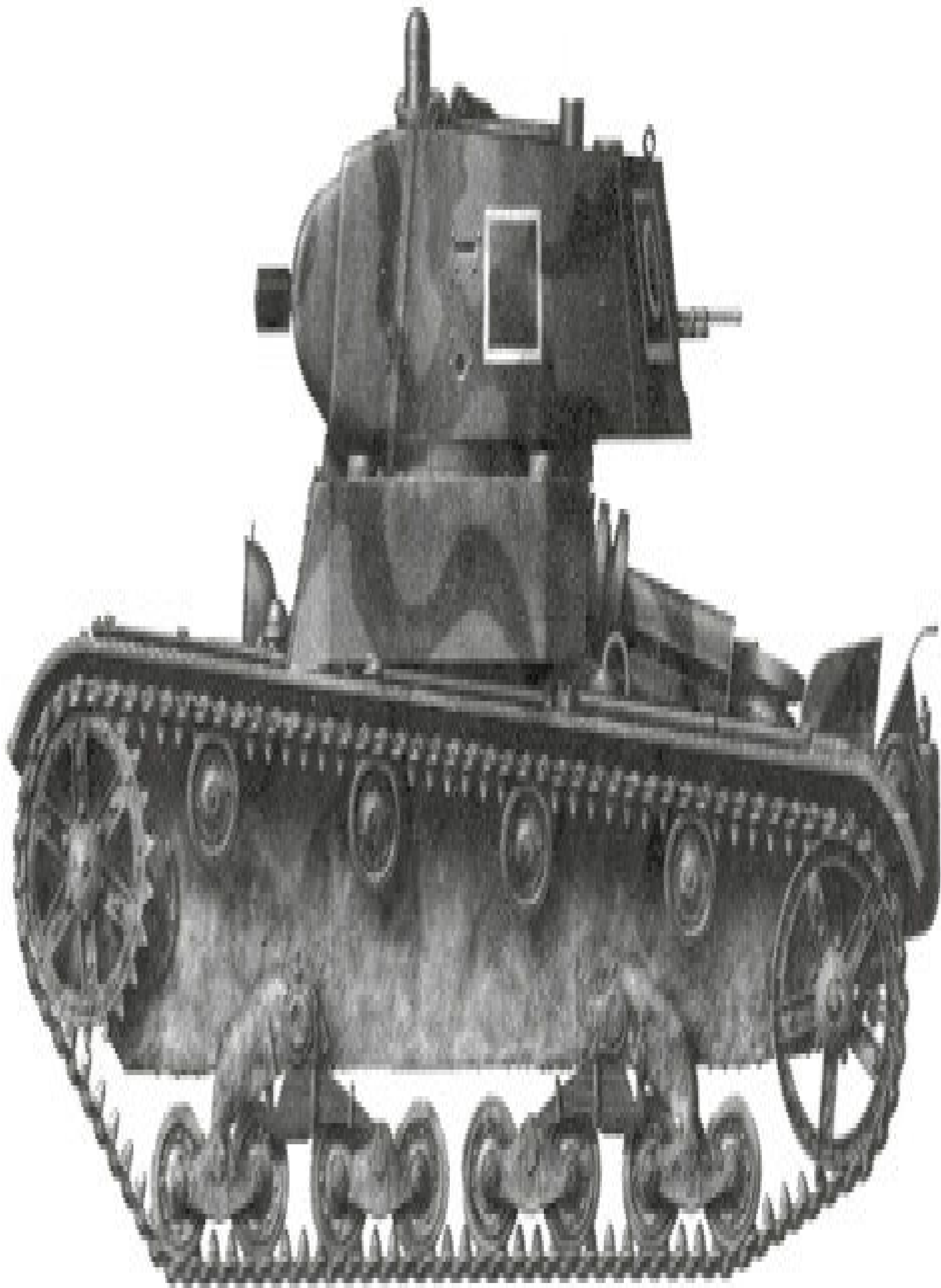

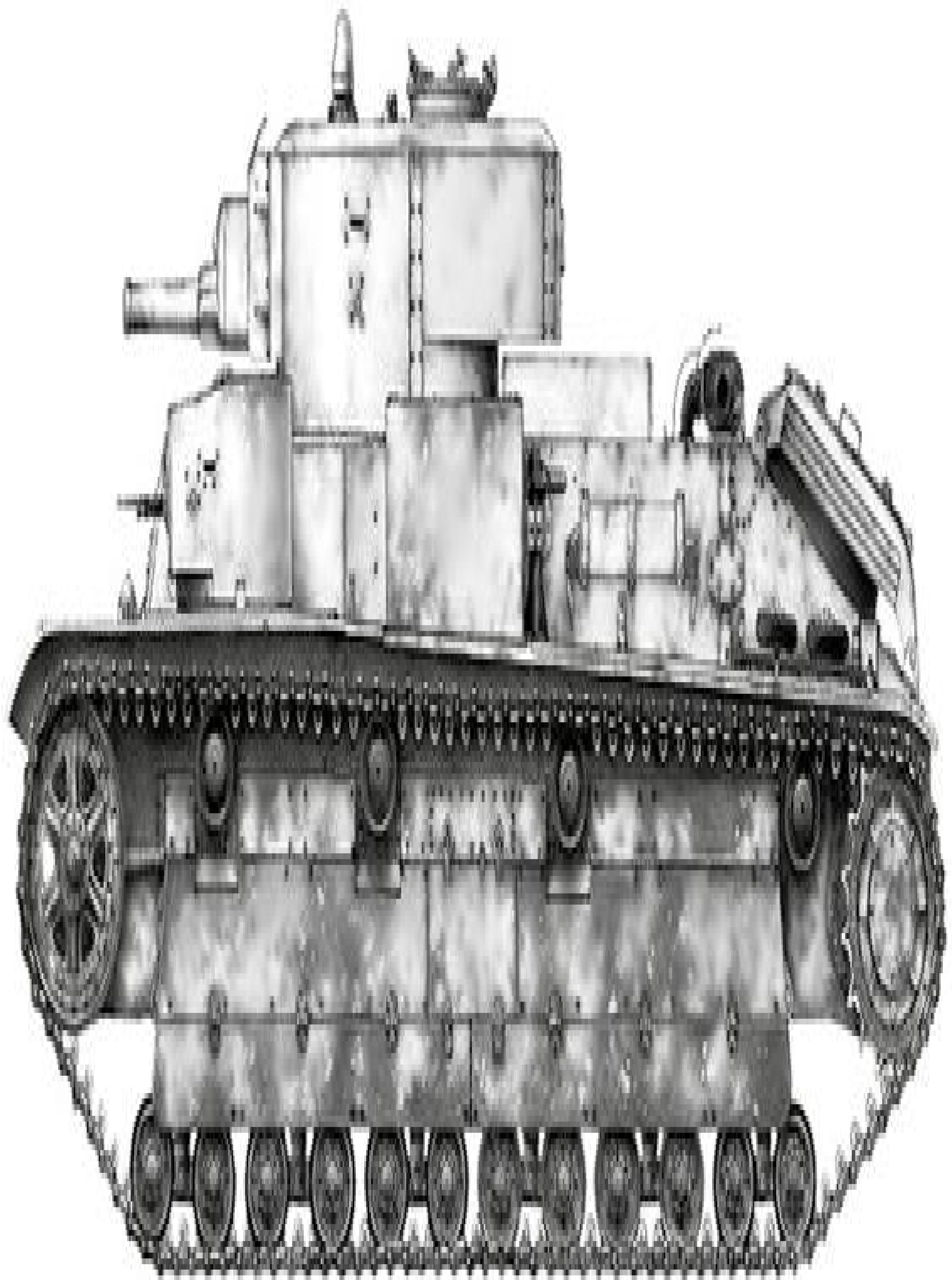

UNIUNEA SOVIETICA

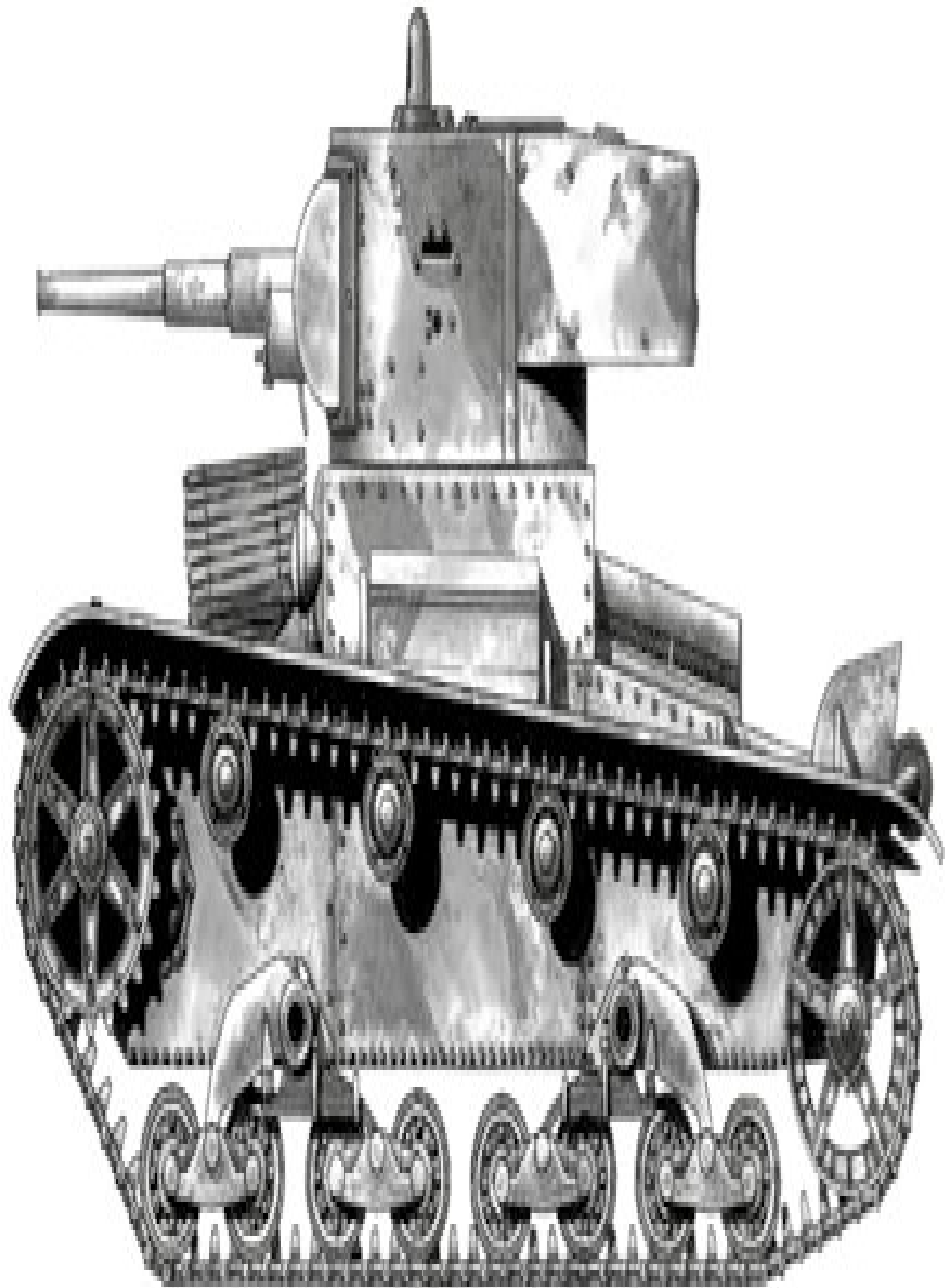

T-26, tanc ușor, produs între 1931–1941 (exploatat între 1931–1961). Masă: peste 10 tone. Armament: 1 tun de 37/45 mm, 2–3 mitraliere de 7,62 mm; 11 307 unități

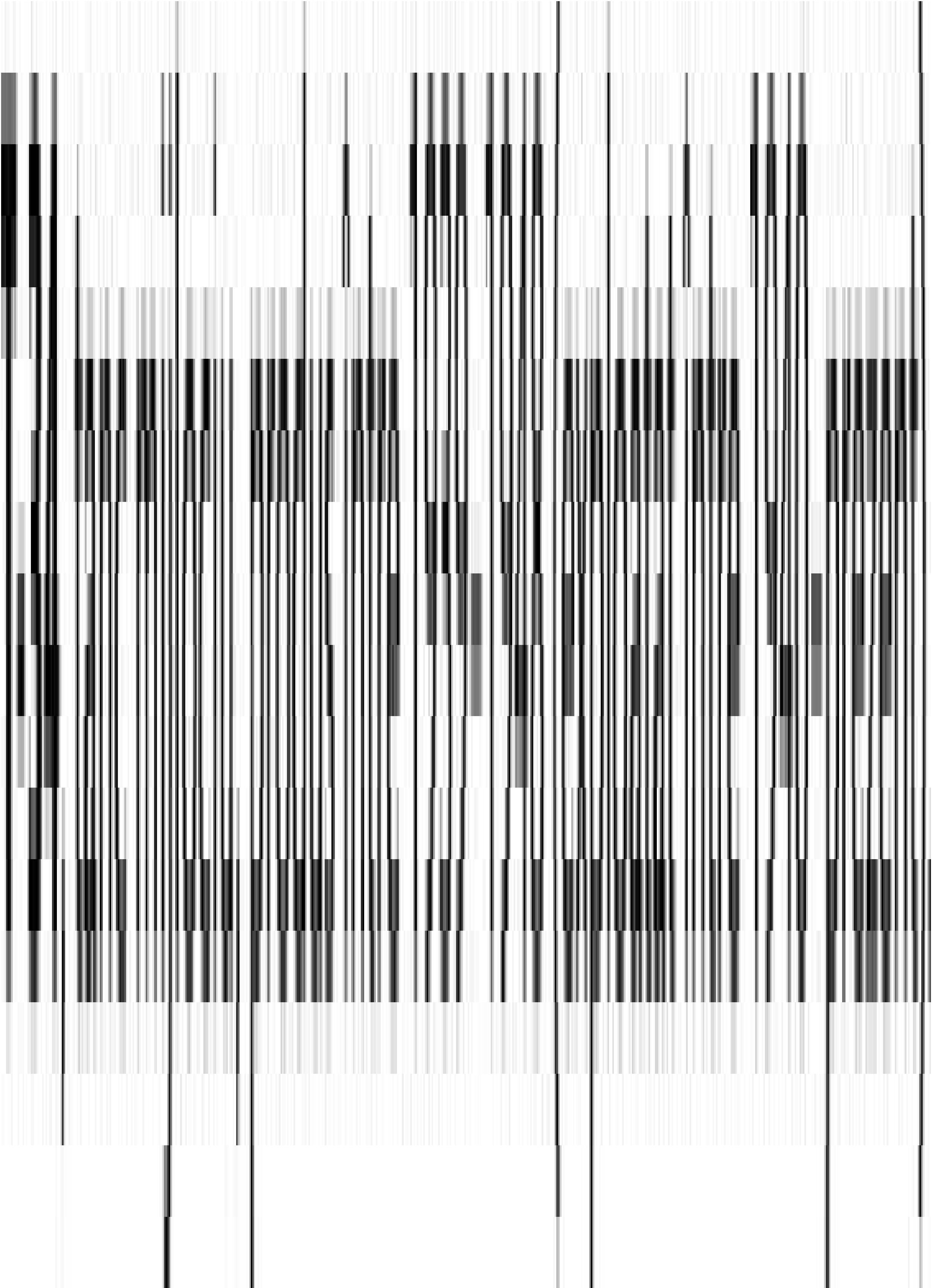
T-28, tanc mijlociu cu multe turele, produs între 1933–1940 (exploatat între 1933–1944). Masă: 25,4 tone. Armament: 1 tun de 76,2 mm; 4–5 mitraliere de 7,62 mm; peste 500 de unități

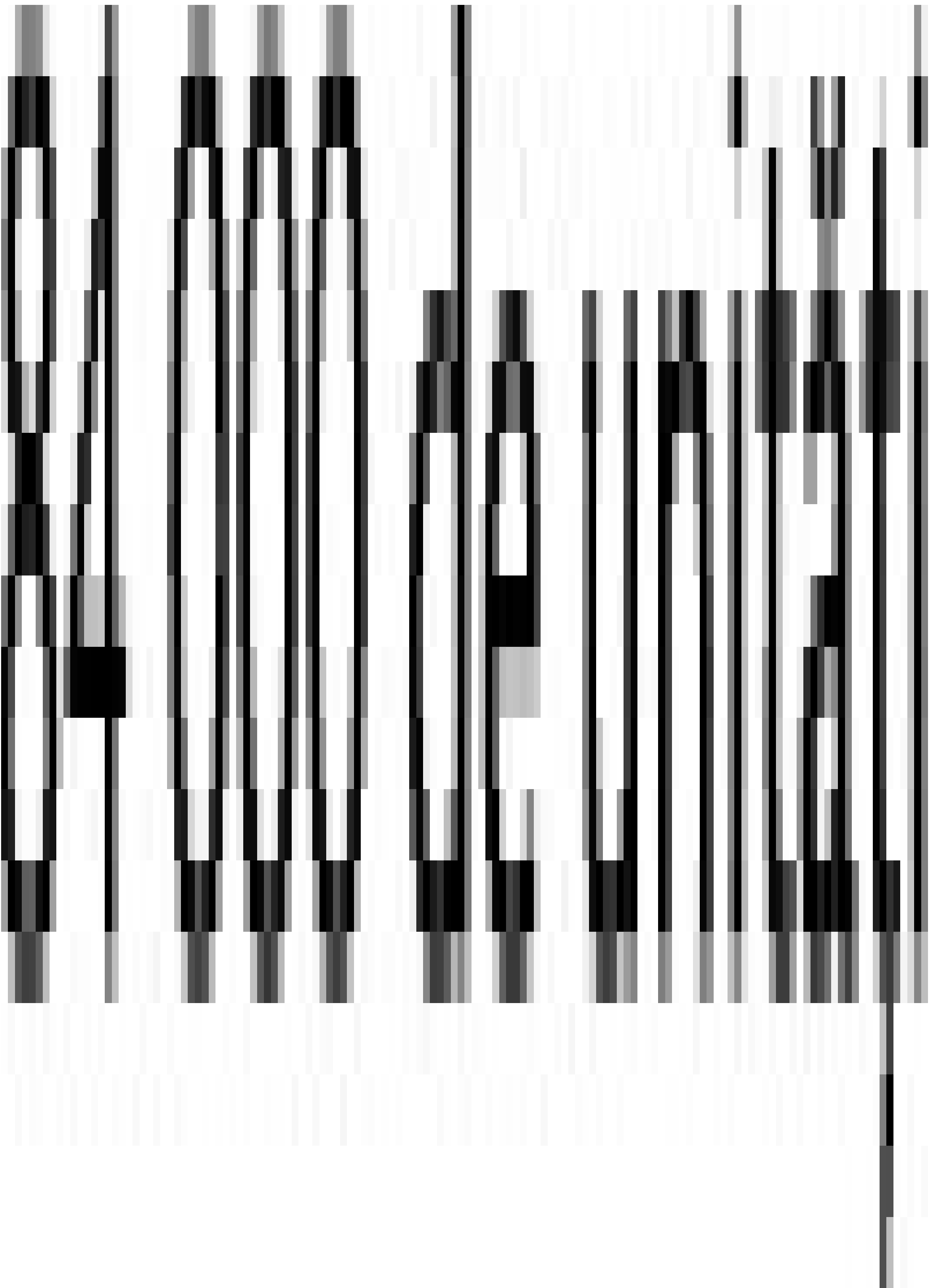

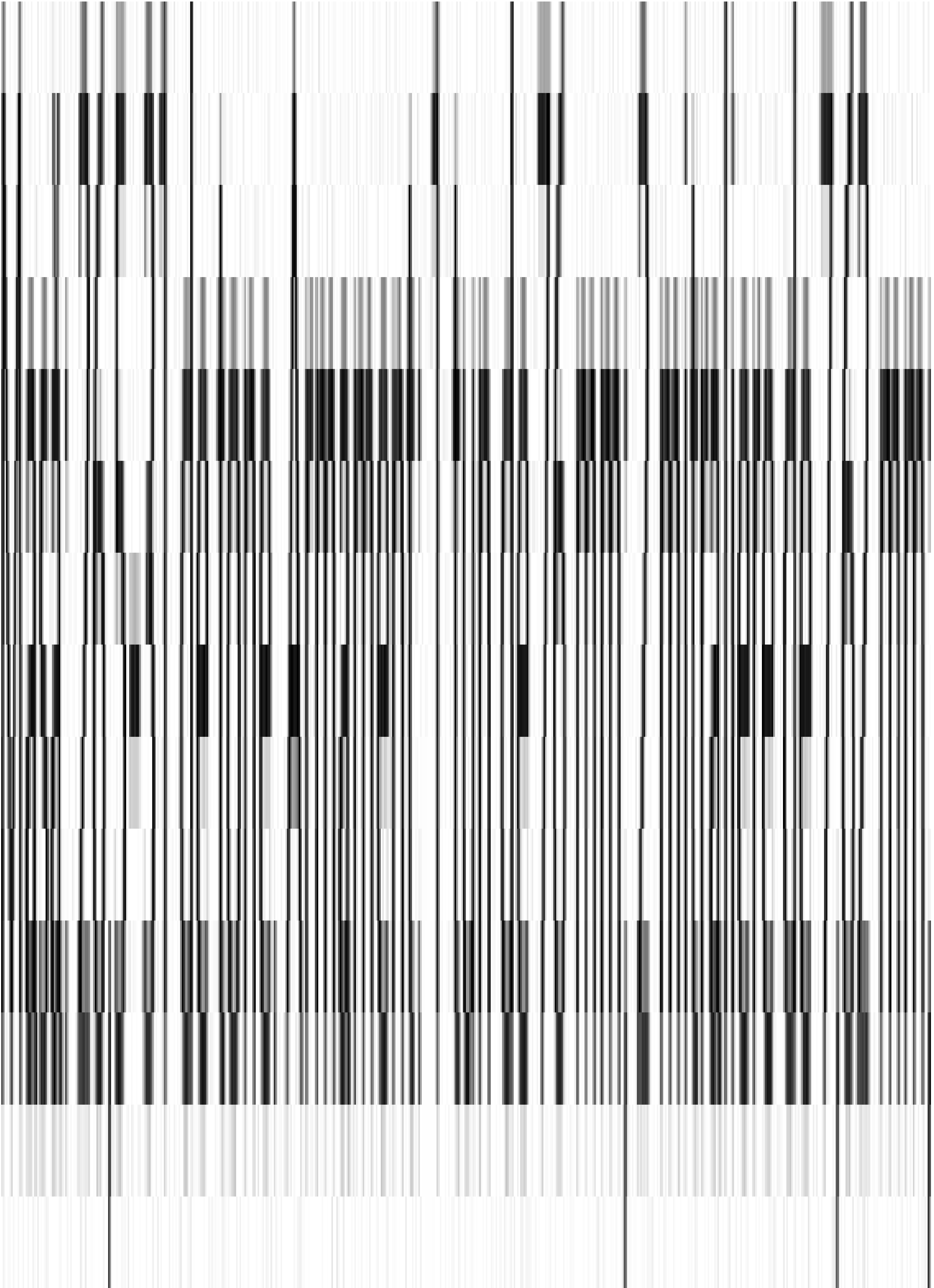
OT-26, aruncător de flăcări pe baza tancului T-26, produs între 1932–1935. Masă: 9 tone. Armament: 1 aruncător de flăcări, 1 mitralieră de 7,62 mm; 552 de unități

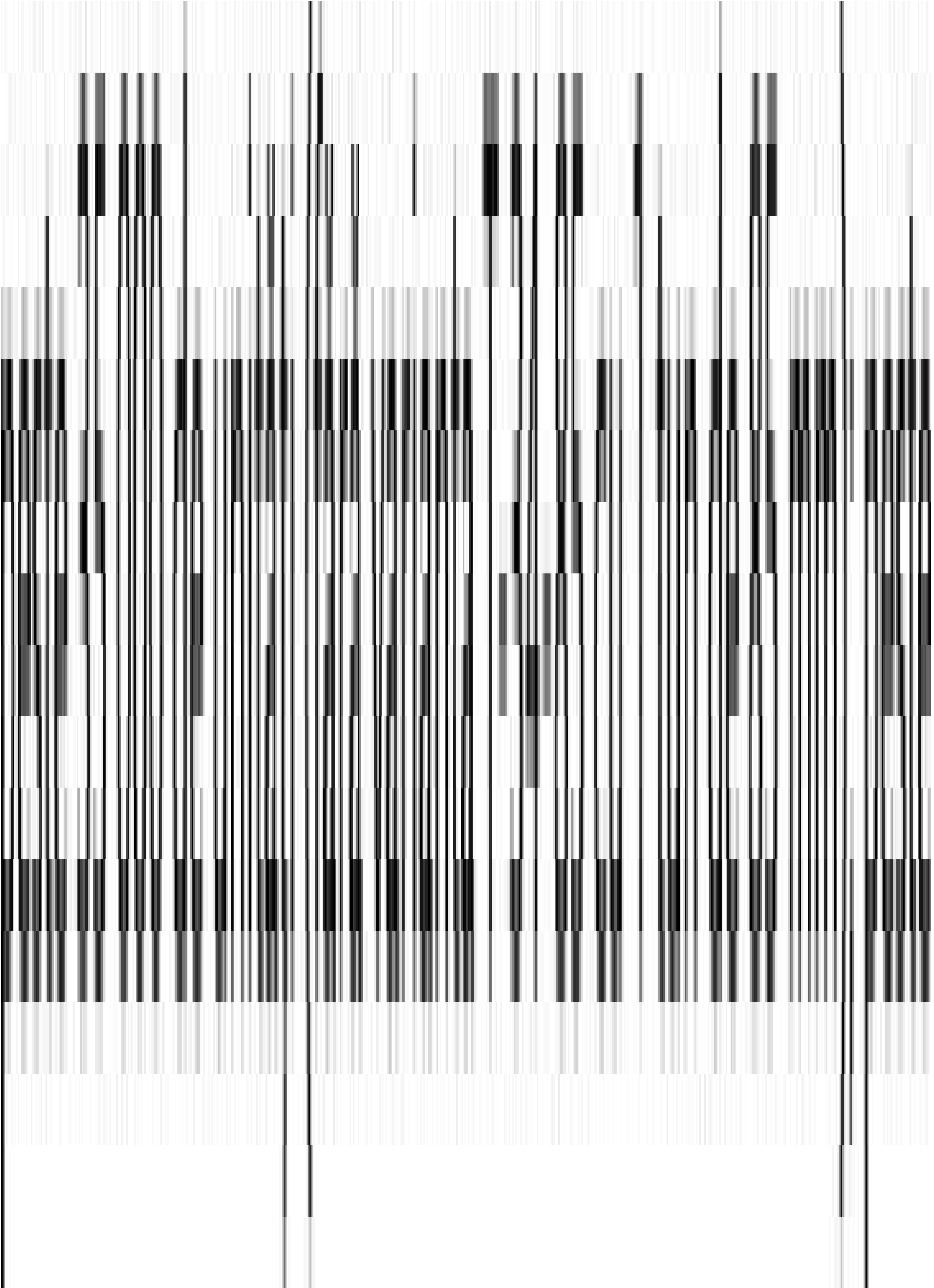

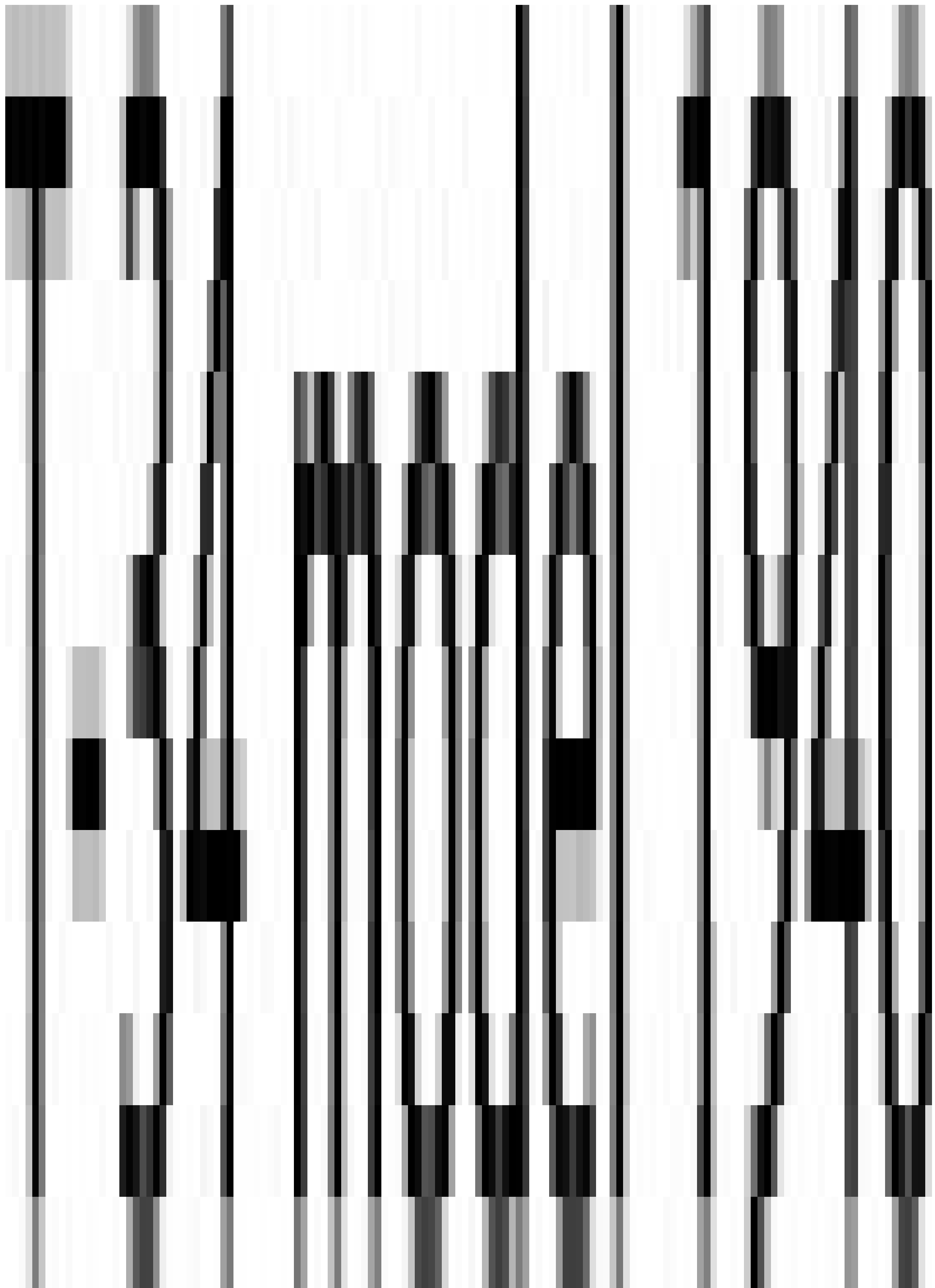

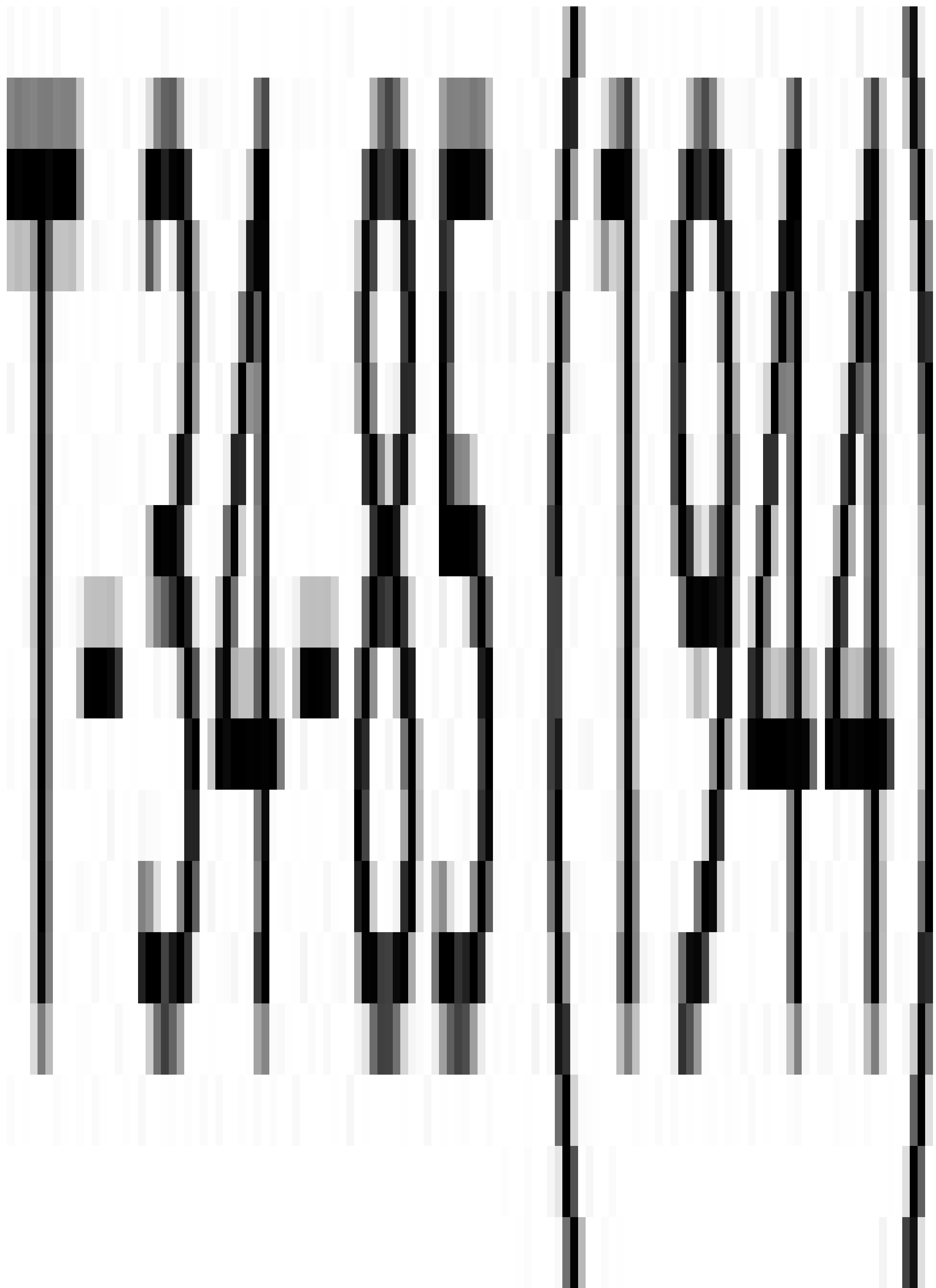

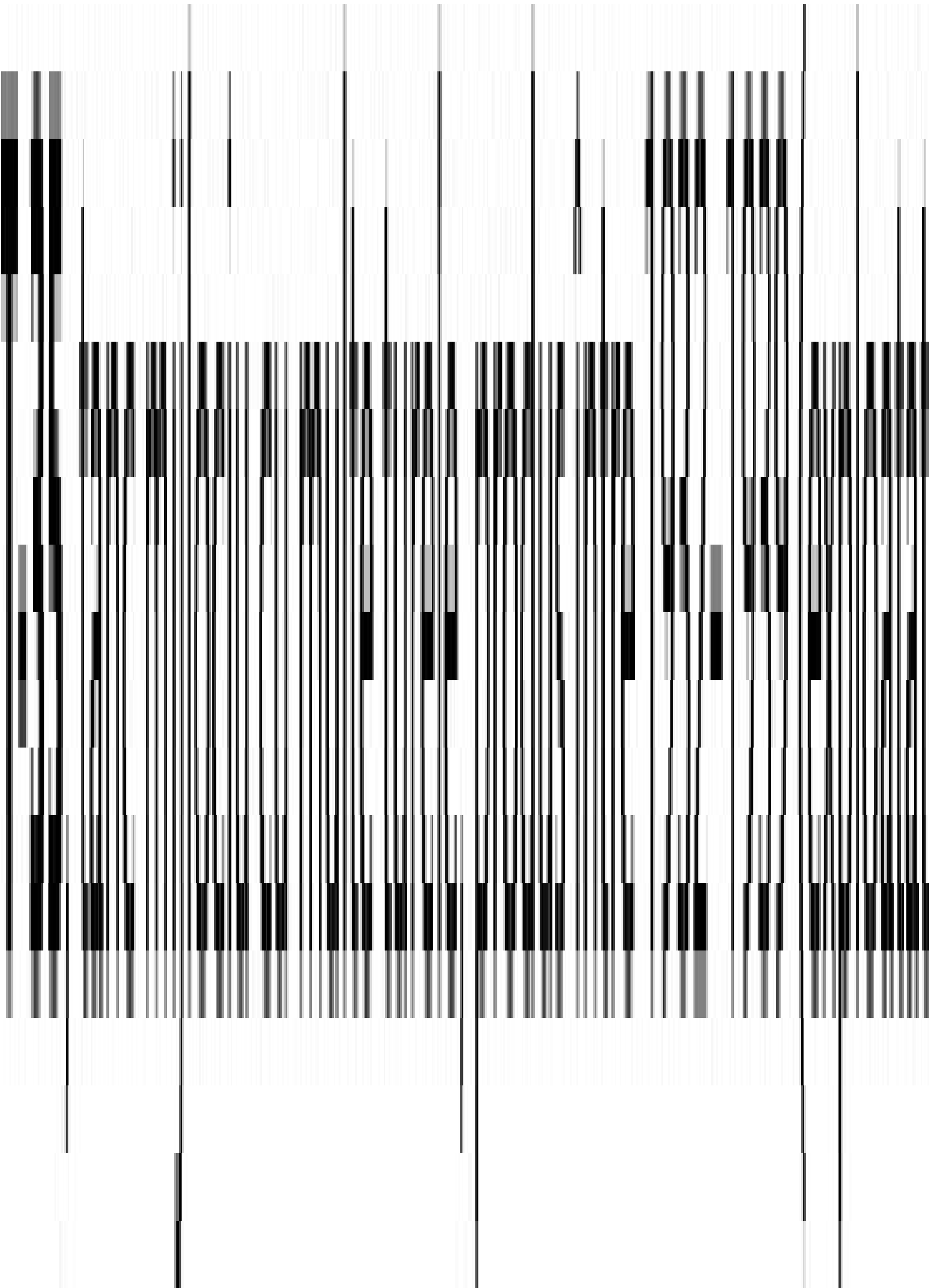

84 000 de unități

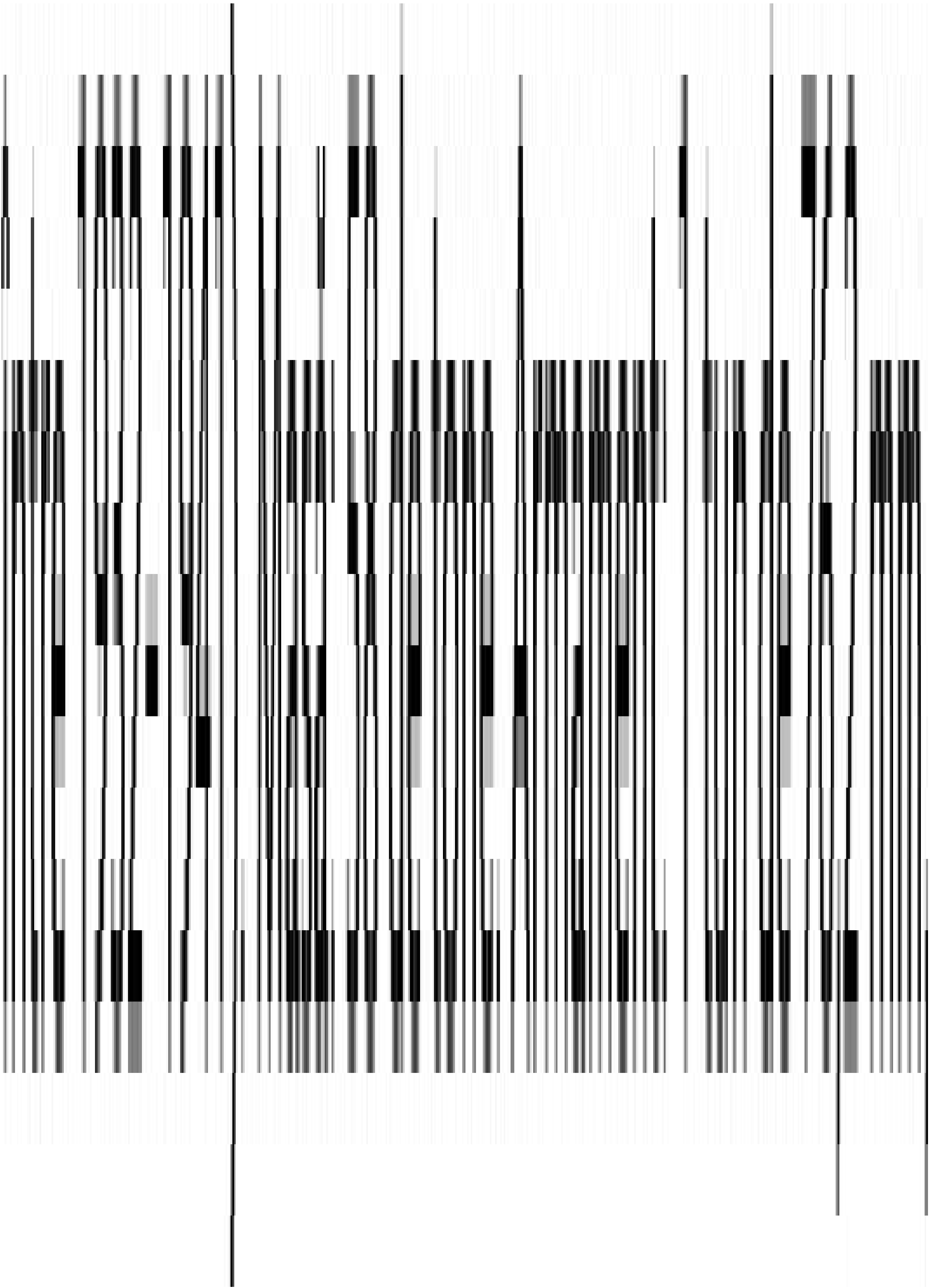

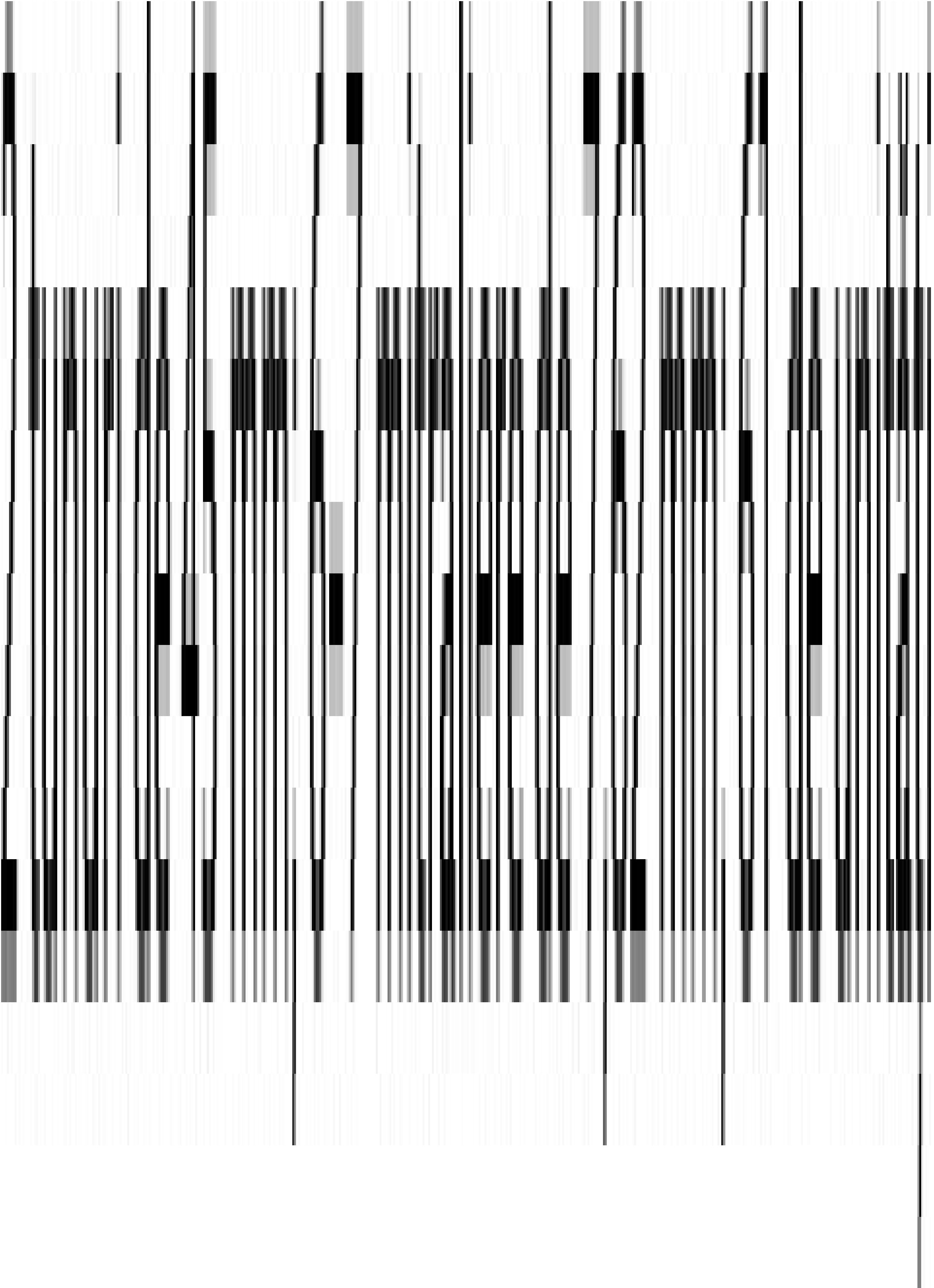

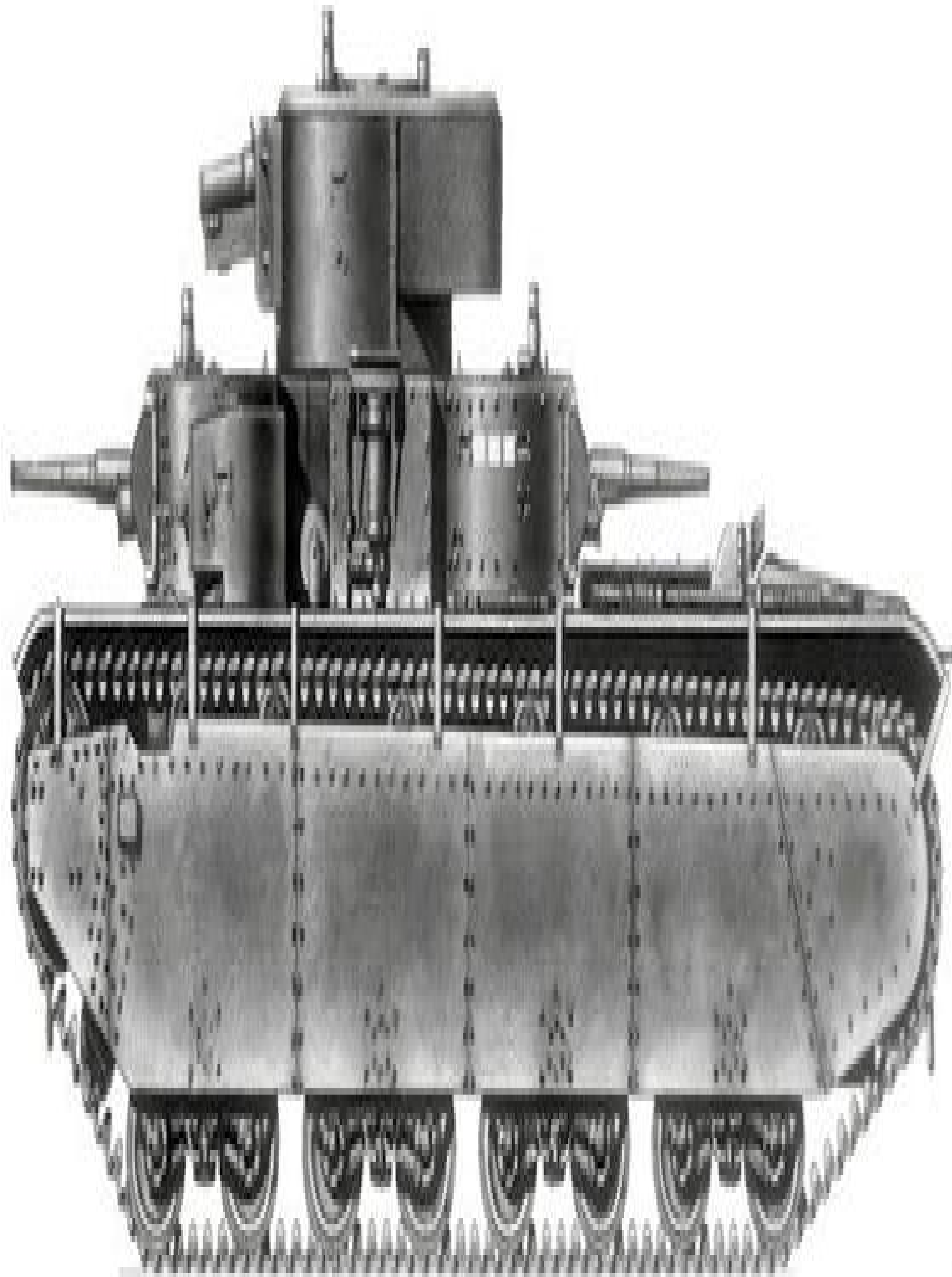

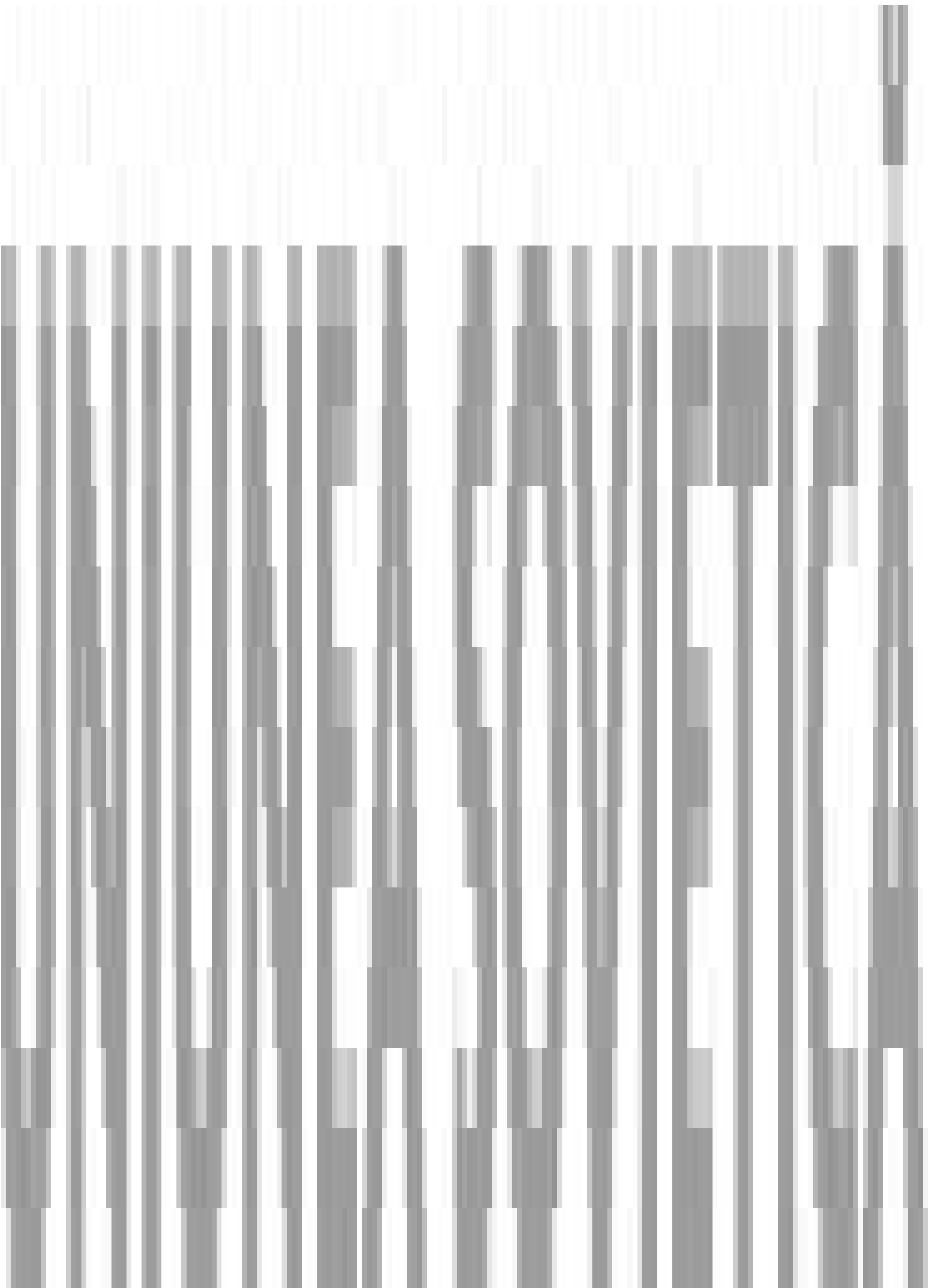

T:34:85(1944)

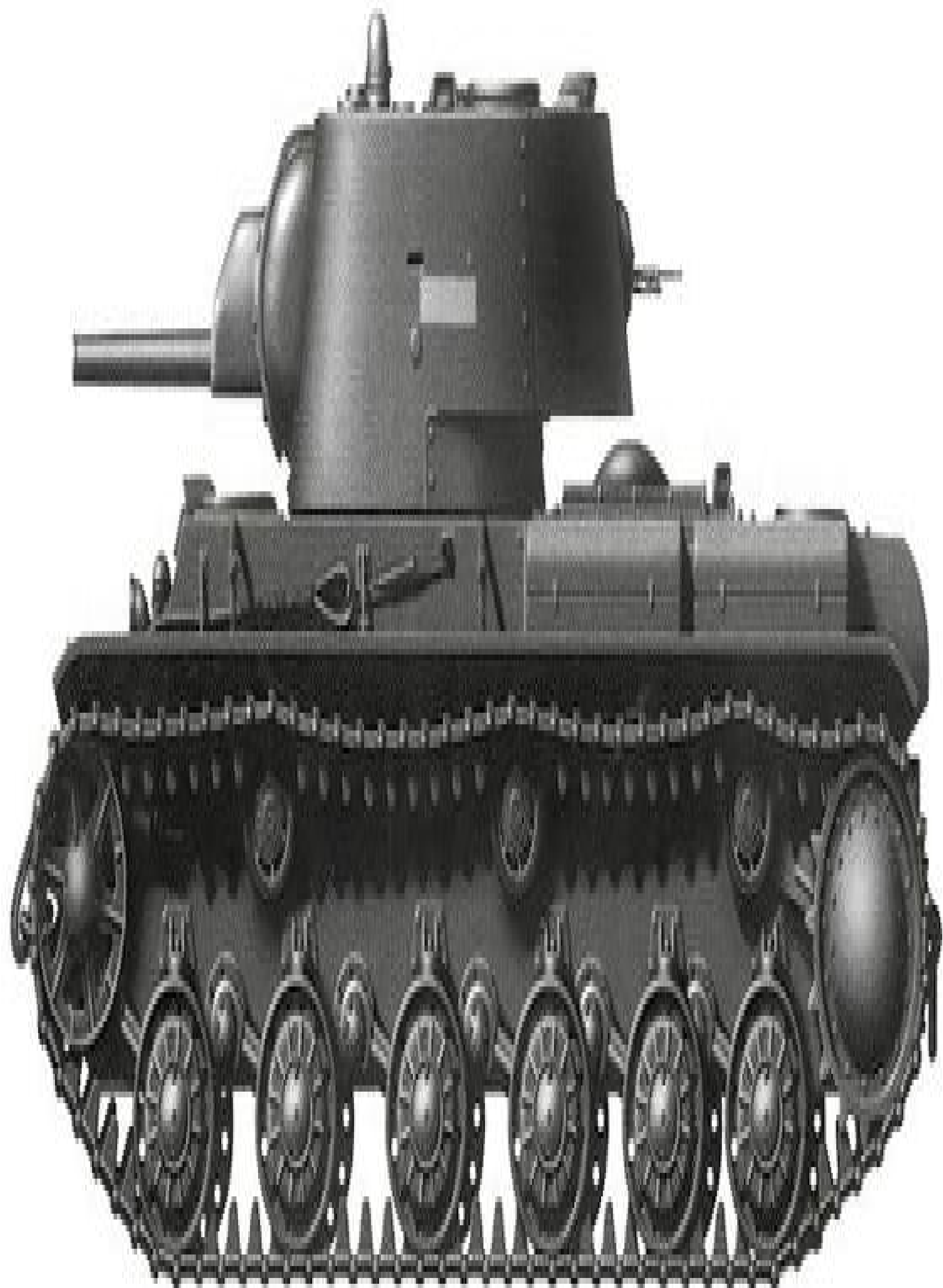

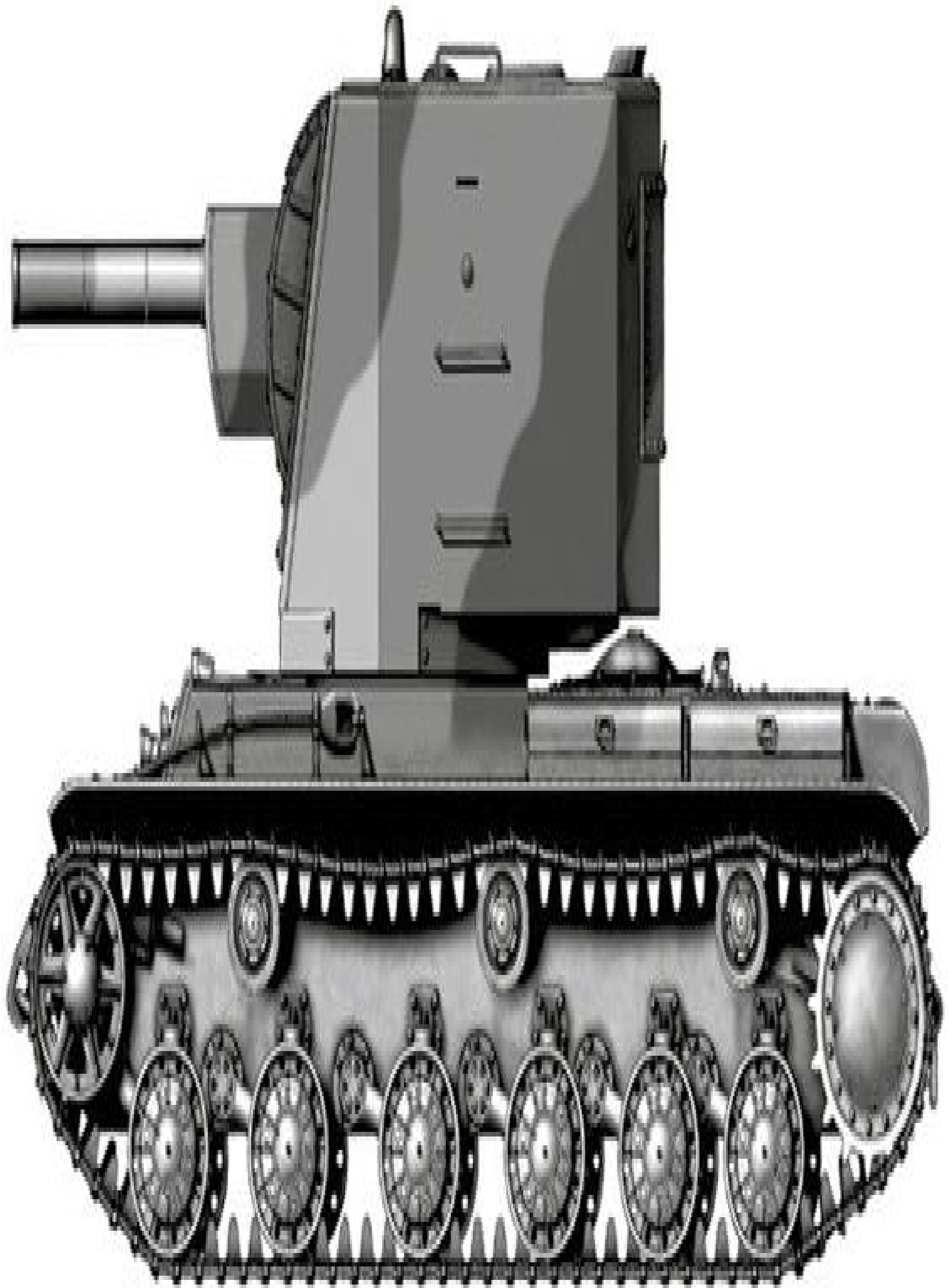

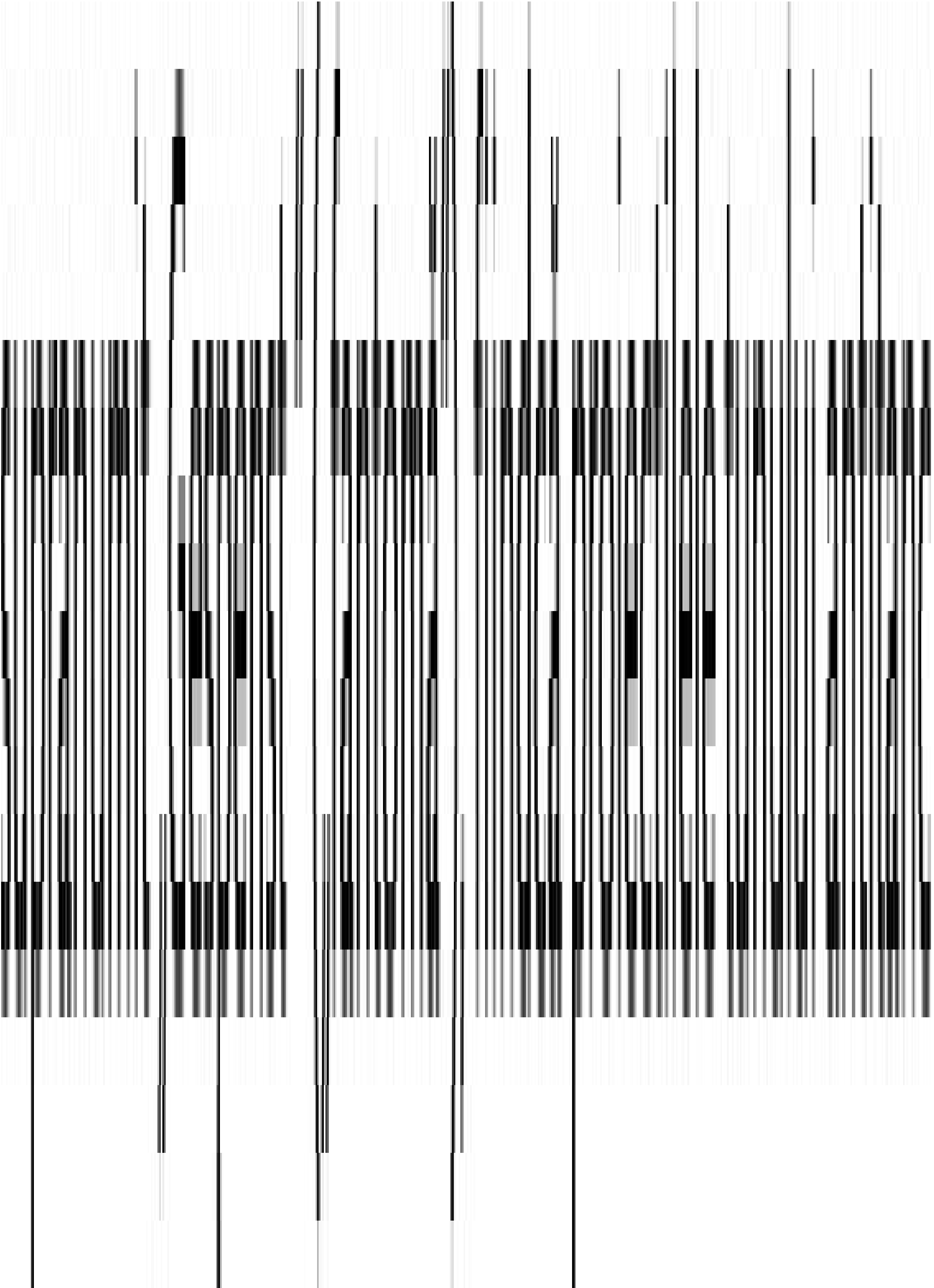

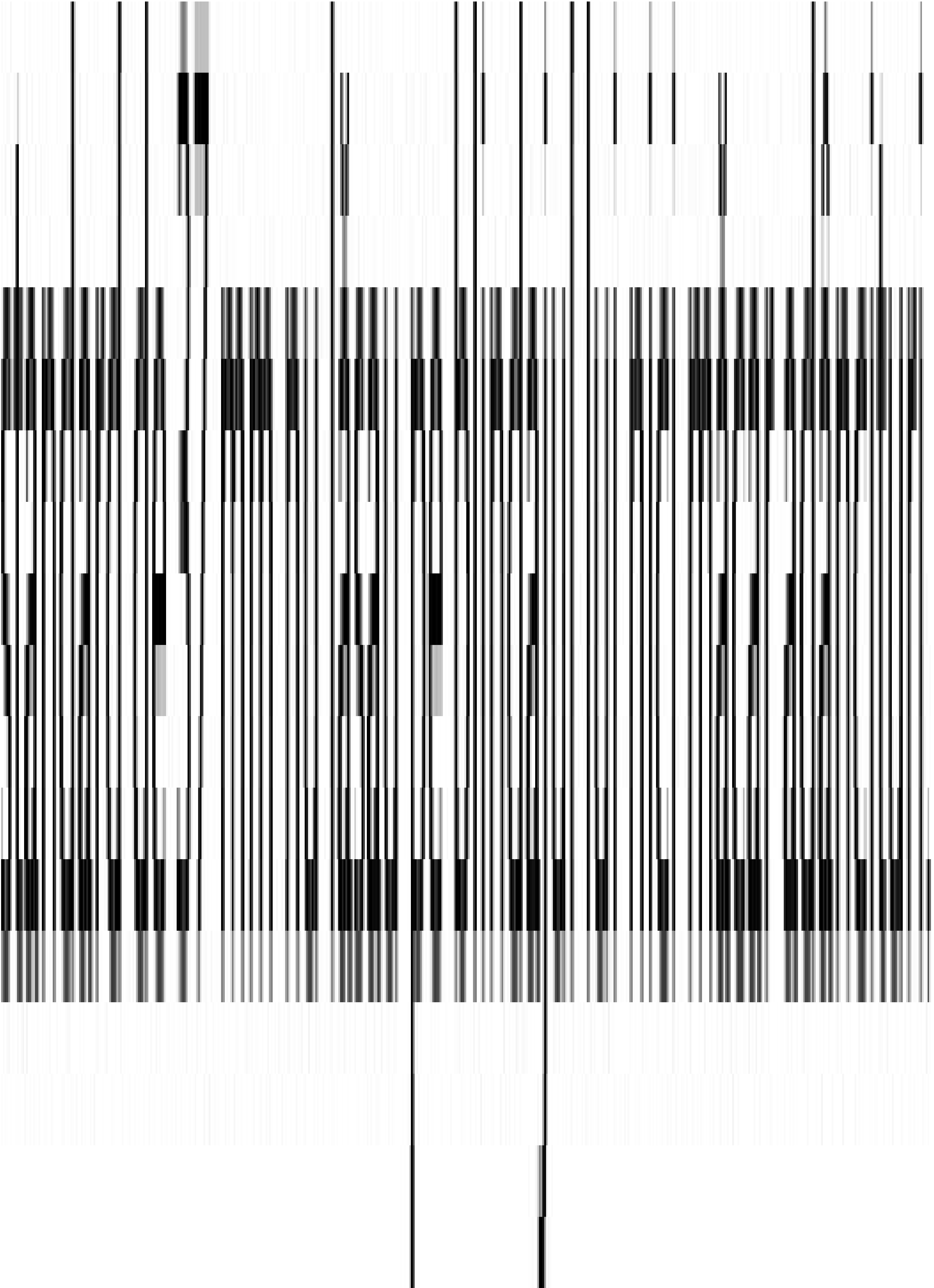

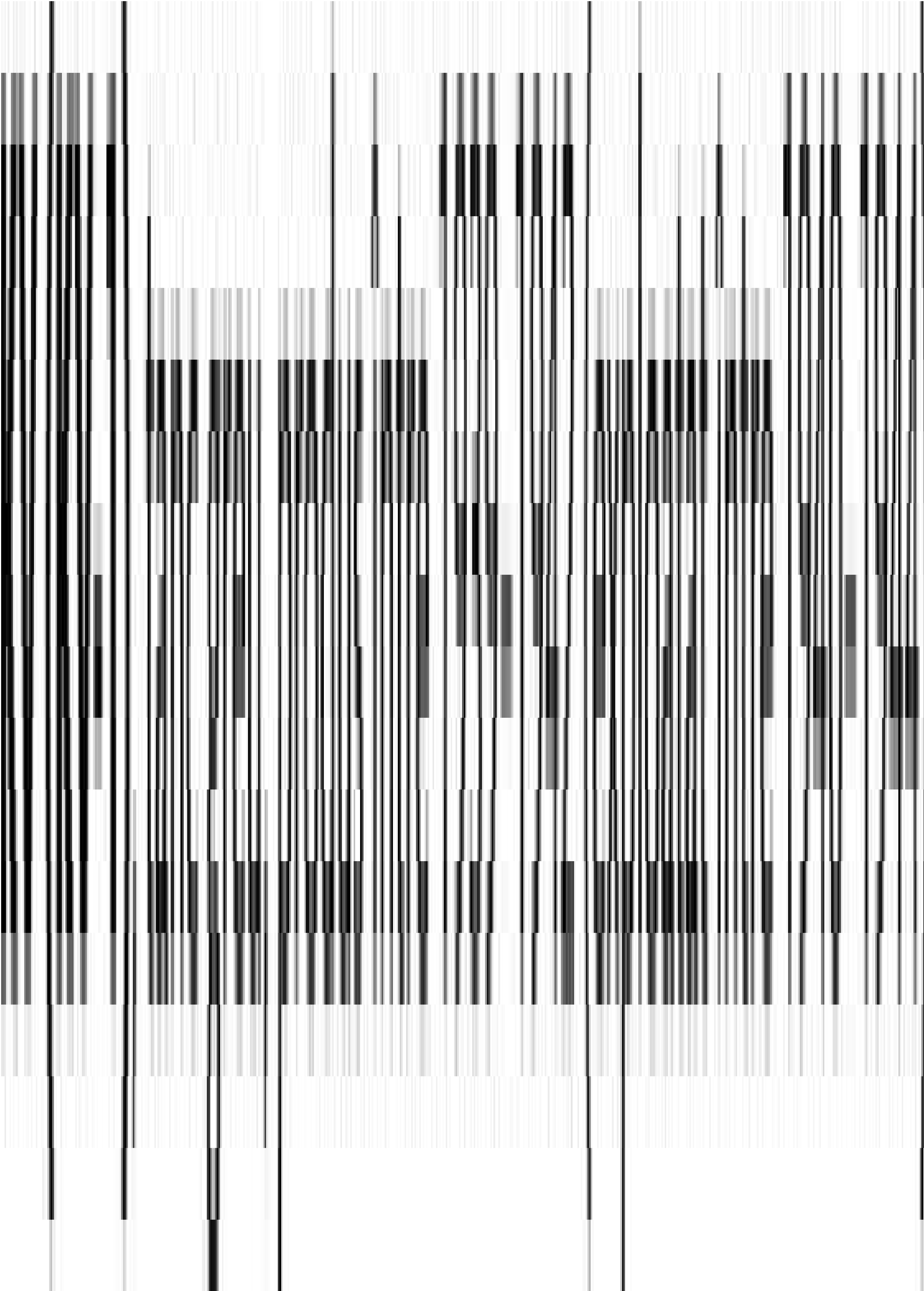

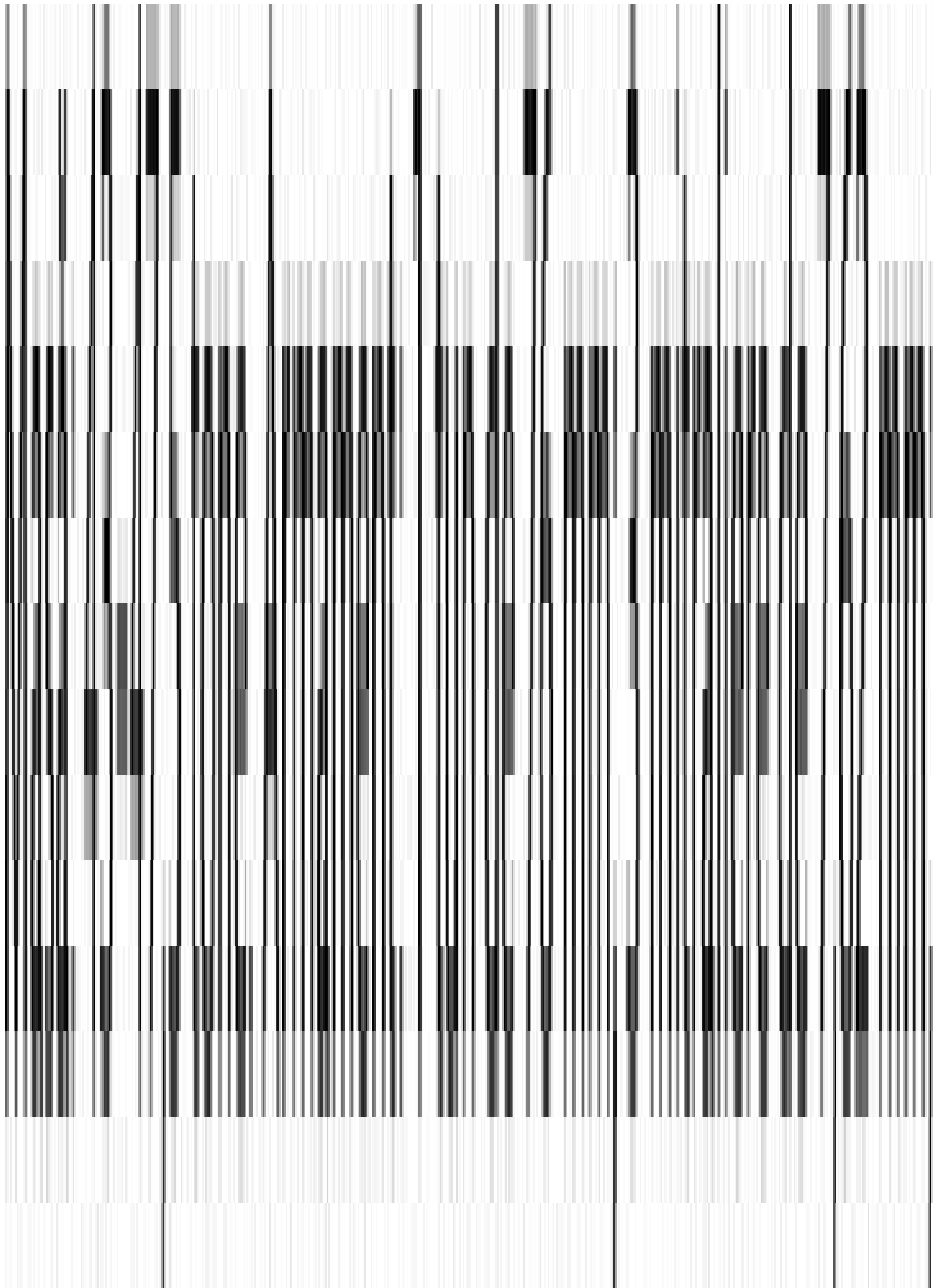

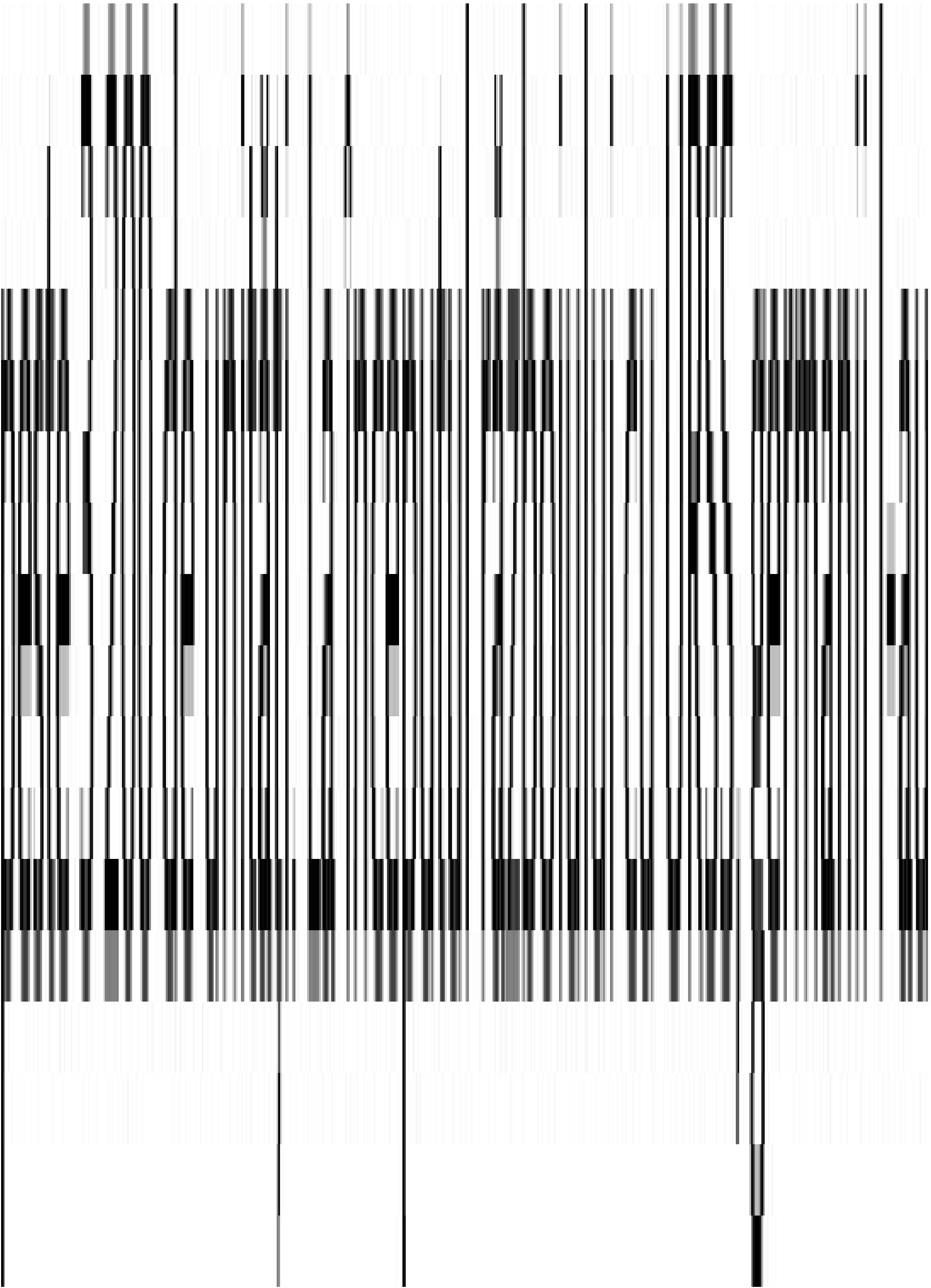

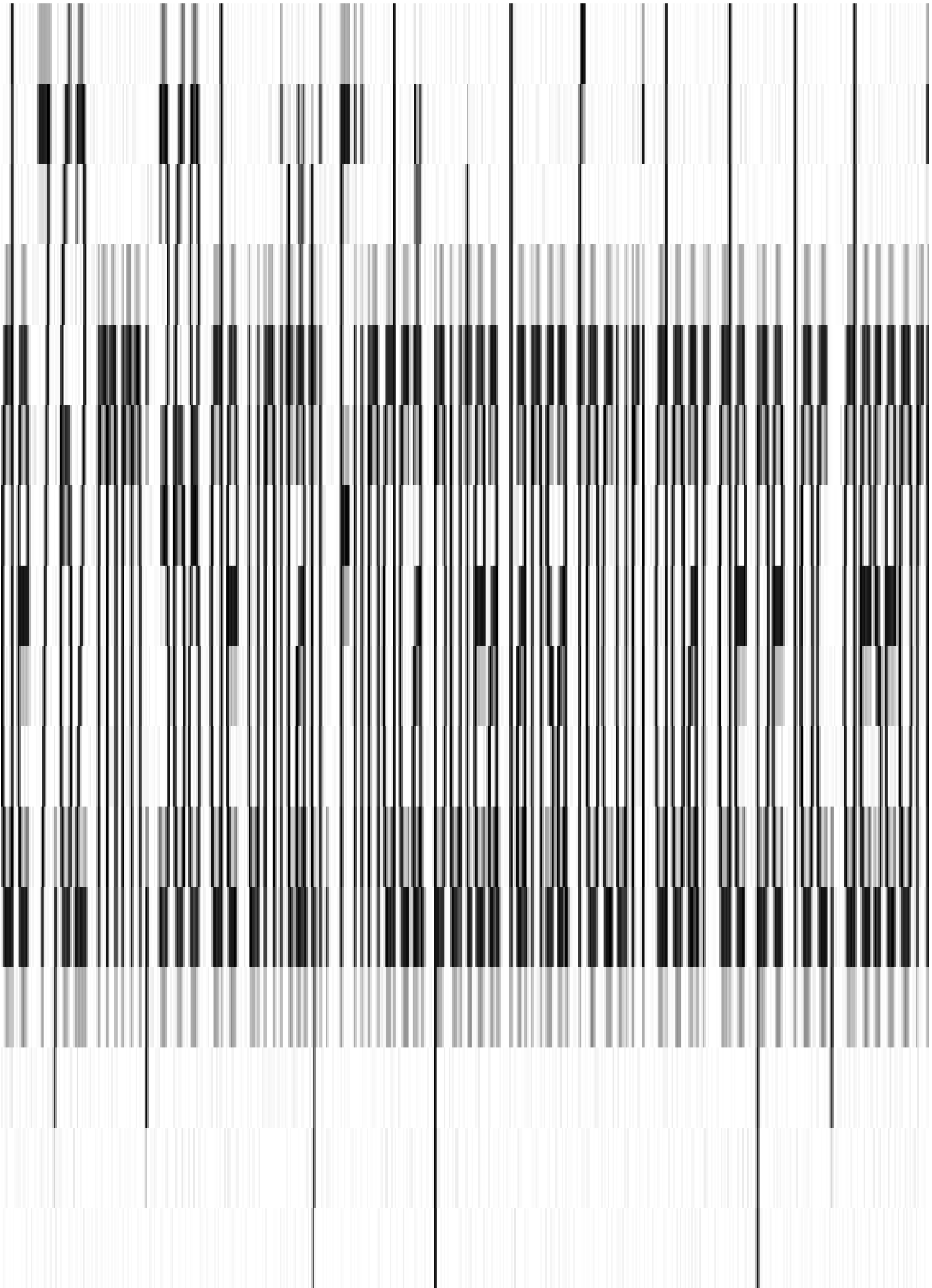

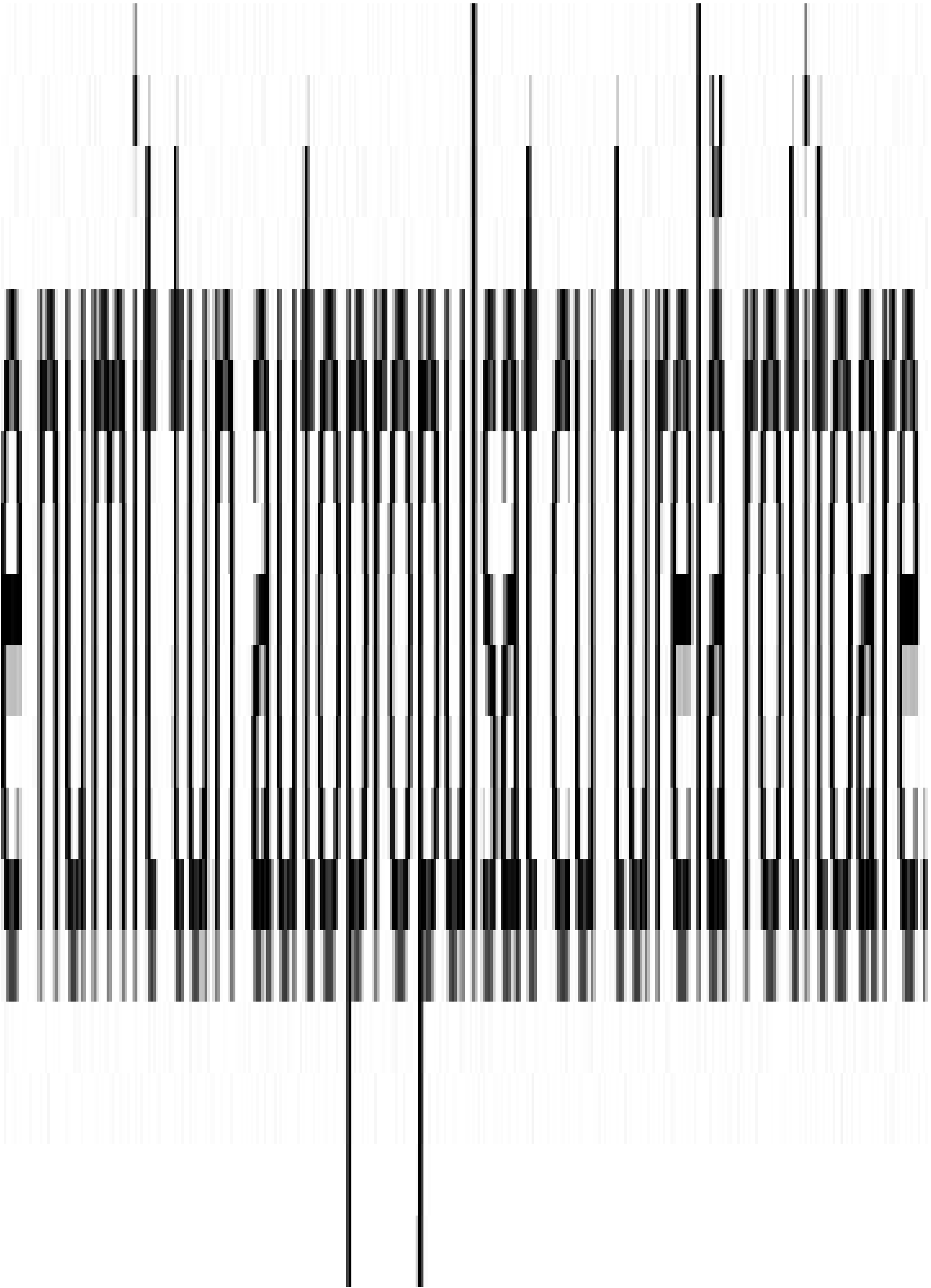

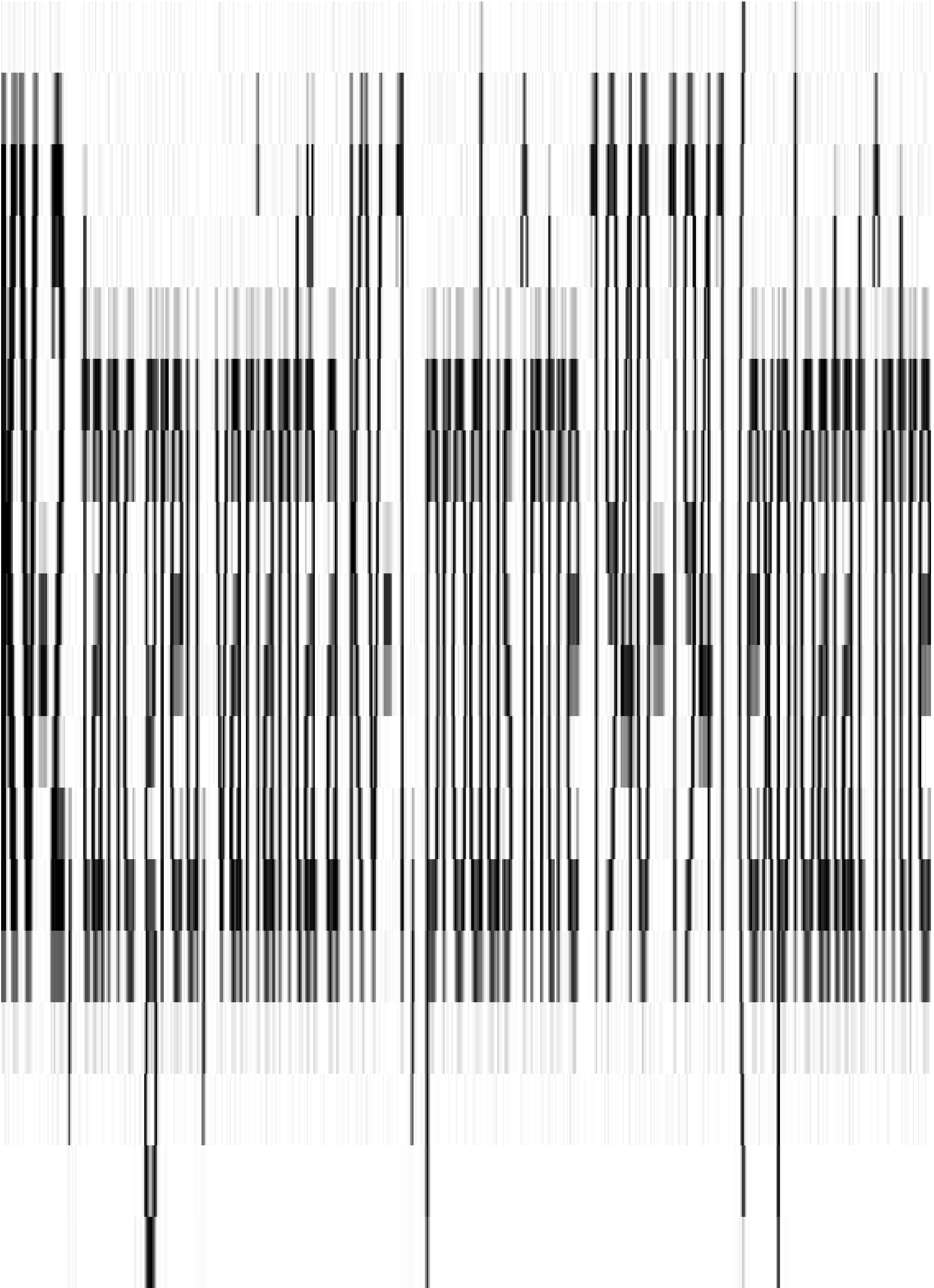

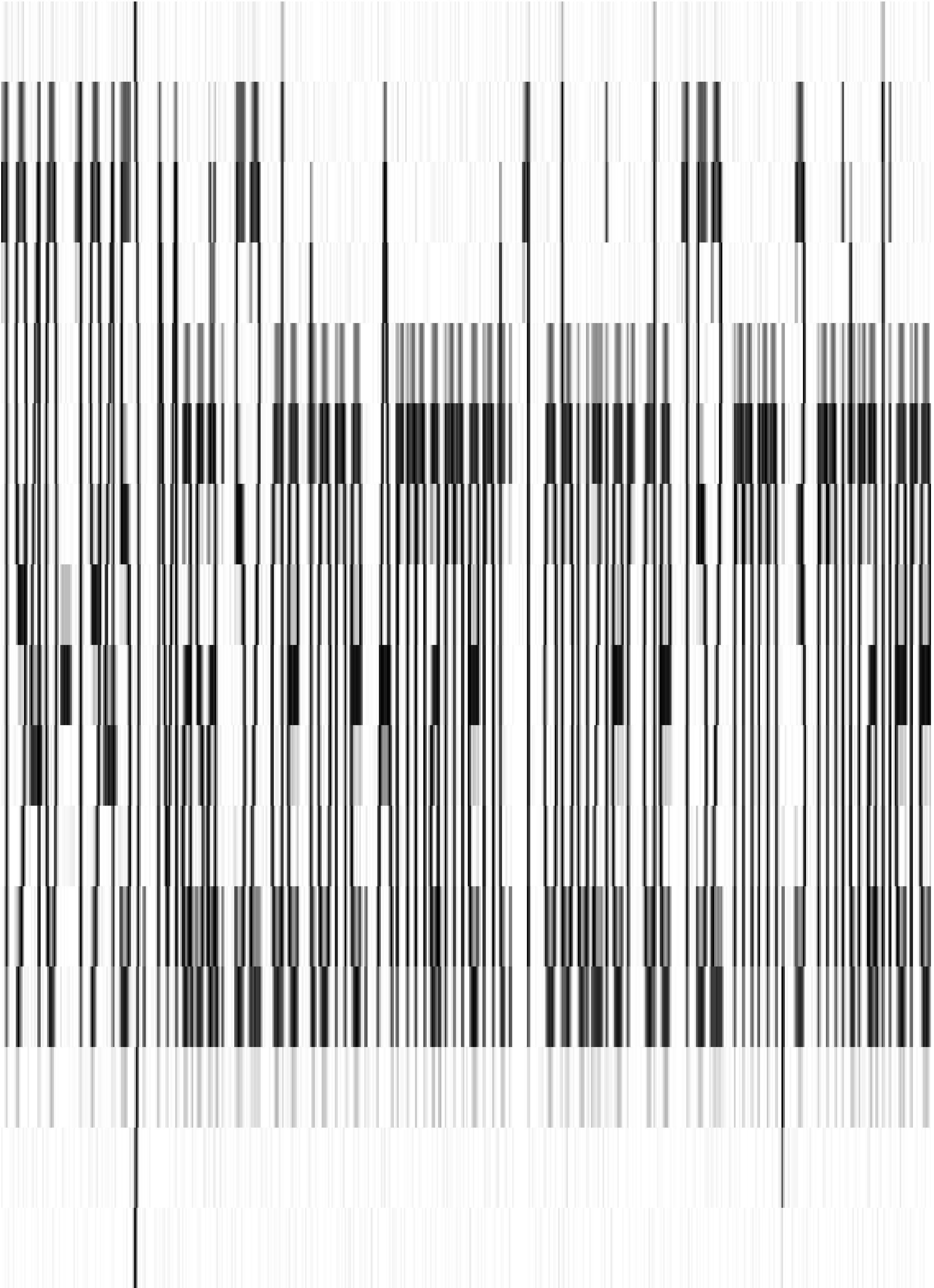

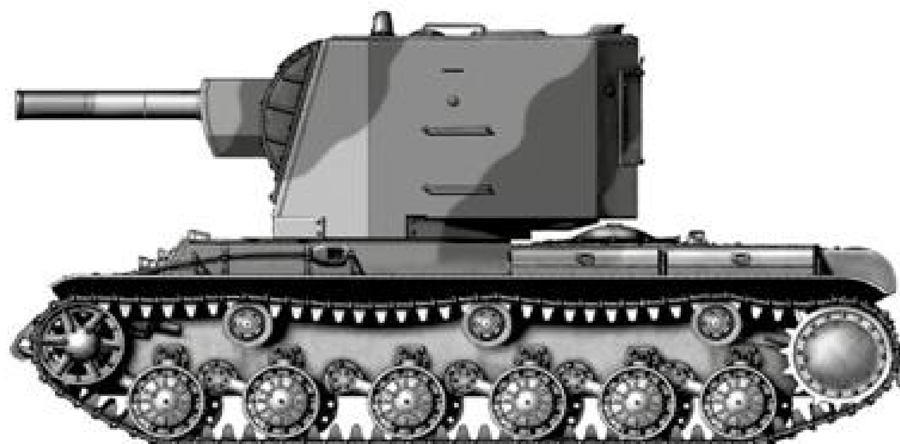

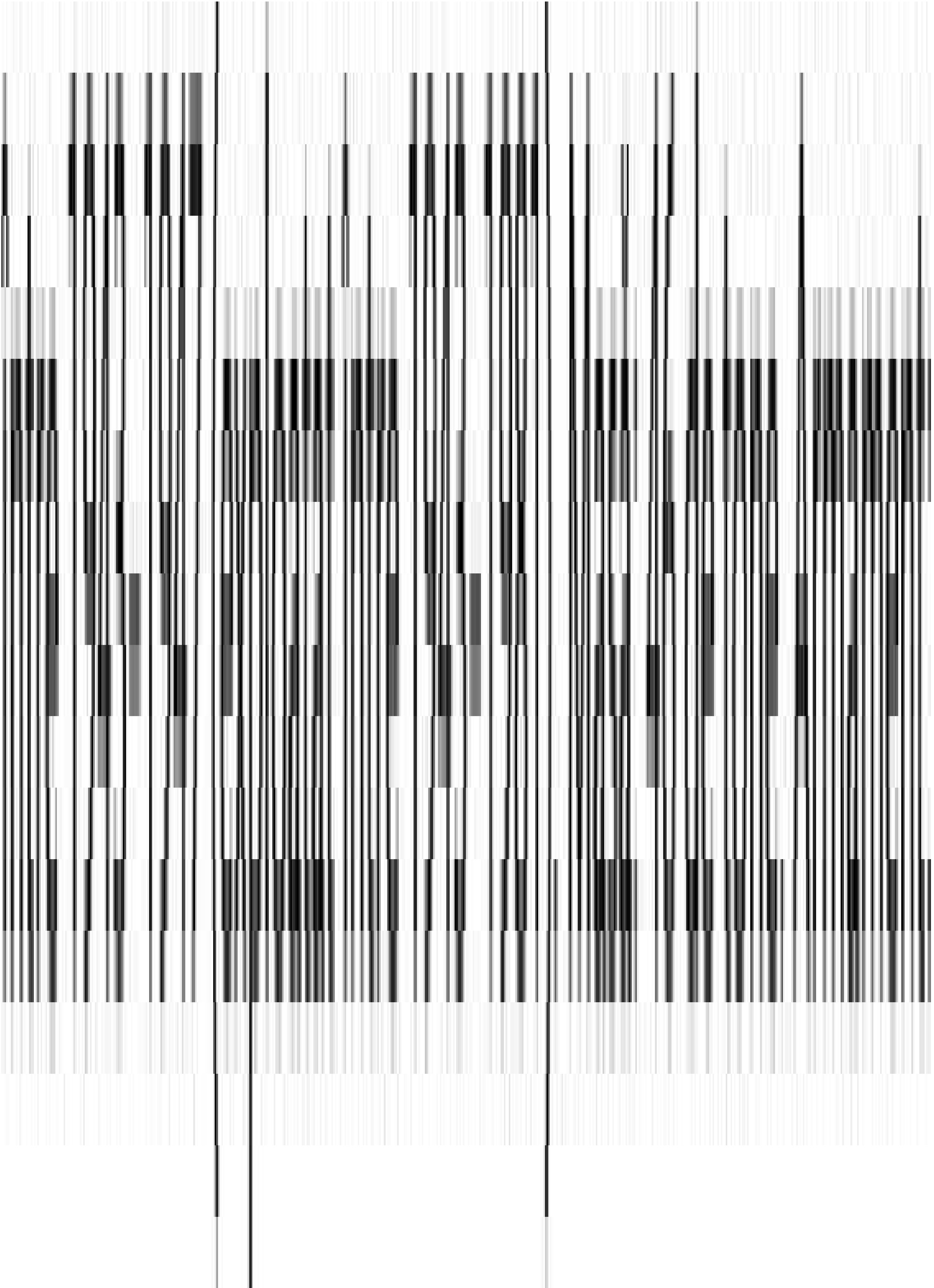
KV (KV-1), tanc greu, produs între 1939–1942 (exploatat între 1940–1944). Masă: 43–47,5 tone. Armament: 1 tun de 76 mm; 3 mitraliere de 7,62 mm; peste 3 200 de unități. La începutul războiului cu URSS, germanii l-au supranumit „Gespenst " („fantomă"), fiindcă proiectilele tunului antitanc standard de 37 mm nu lăsau pe blindajul lui nici măcar adâncituri.

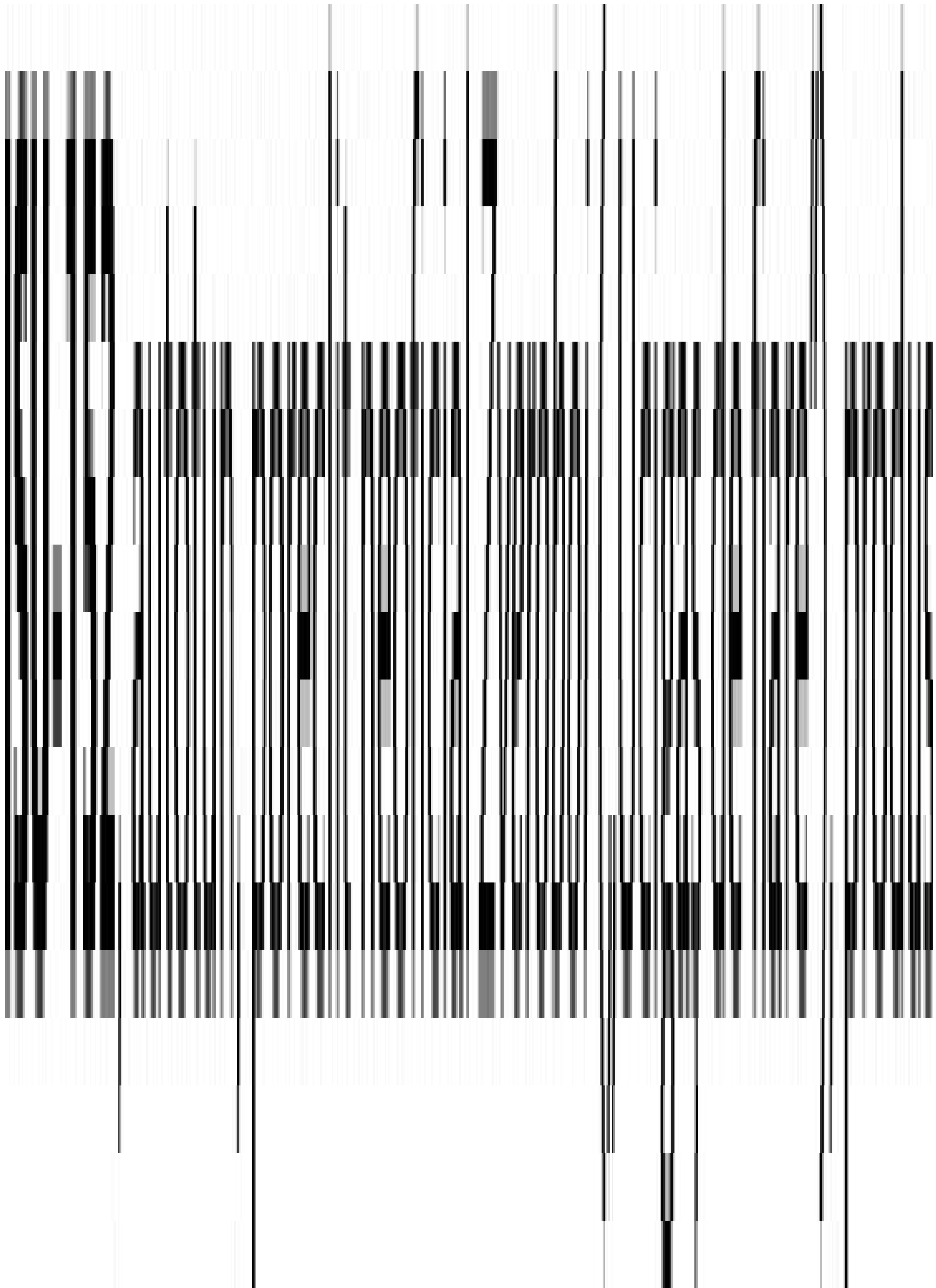

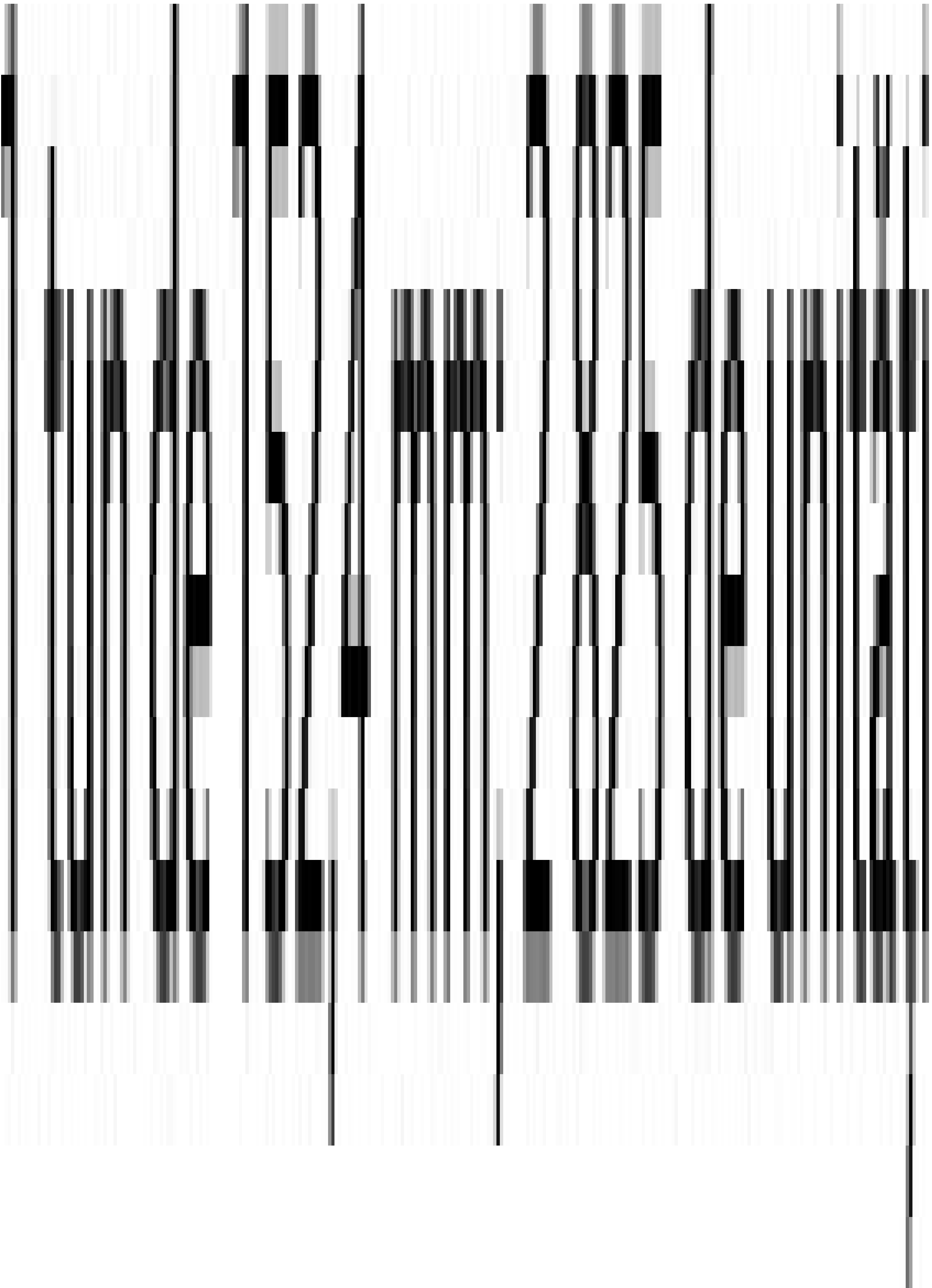
KV-2, tanc greu, variantă a KV-1, produs între 1940–1941 (exploatat între 1940–1945). Masă: 52 de tone. Armament: 1 obuzier de 152 mm; 3 mitraliere de 7,62 mm; 368 de unități. Fiindcă putea lansa focuri doar de pe loc, deseori e numit tun autopropulsat cu turelă rotitoare.

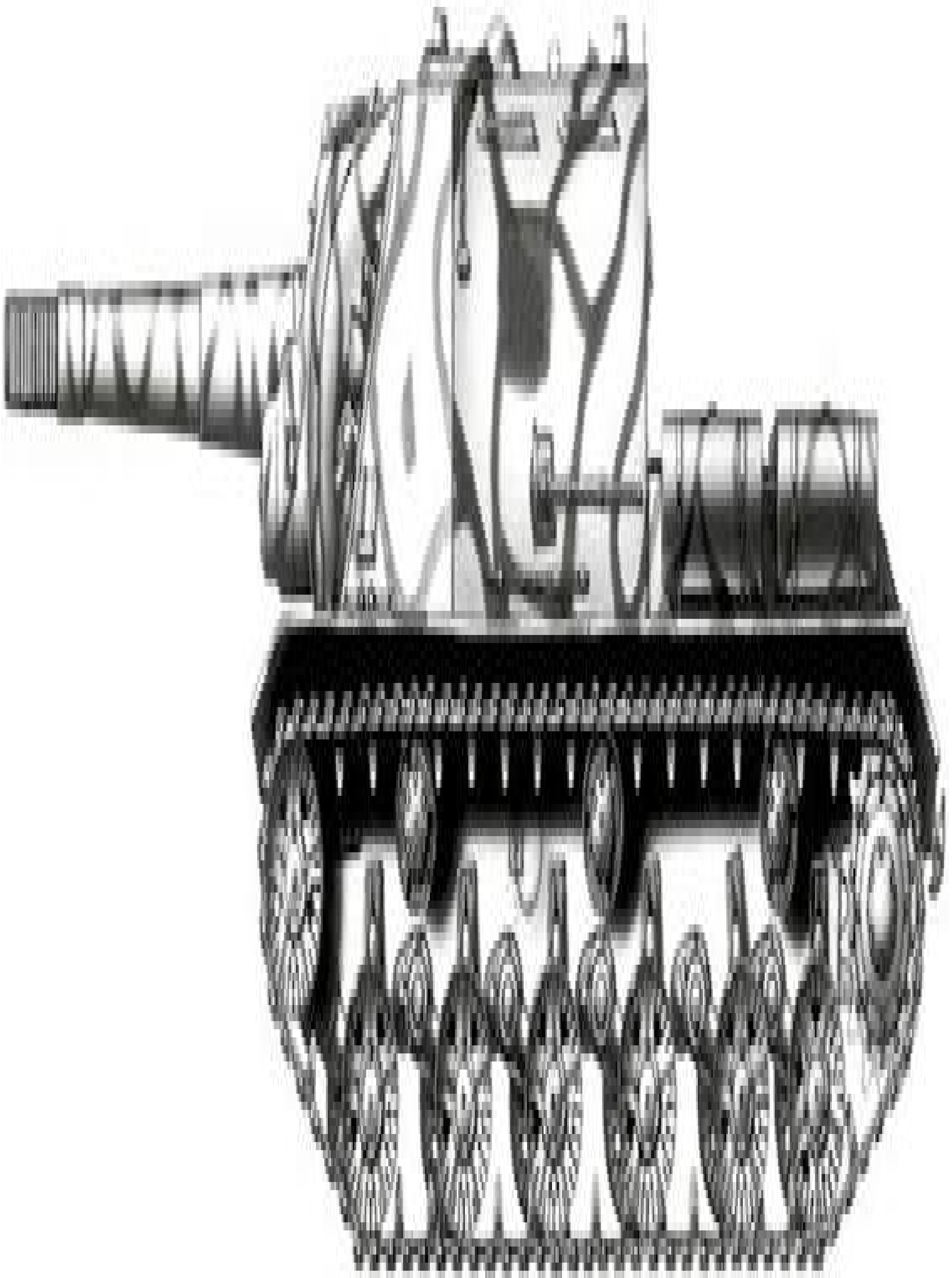

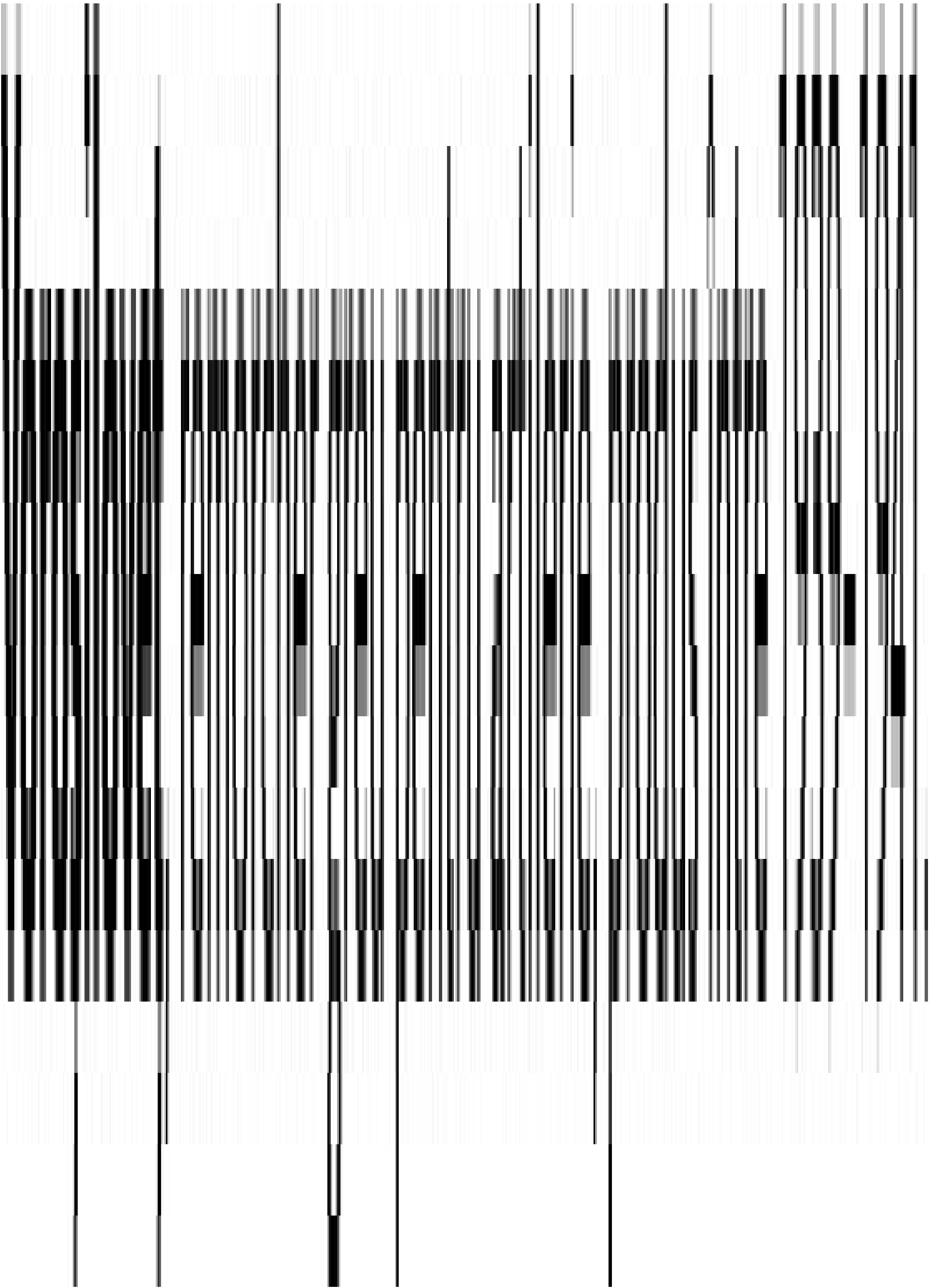

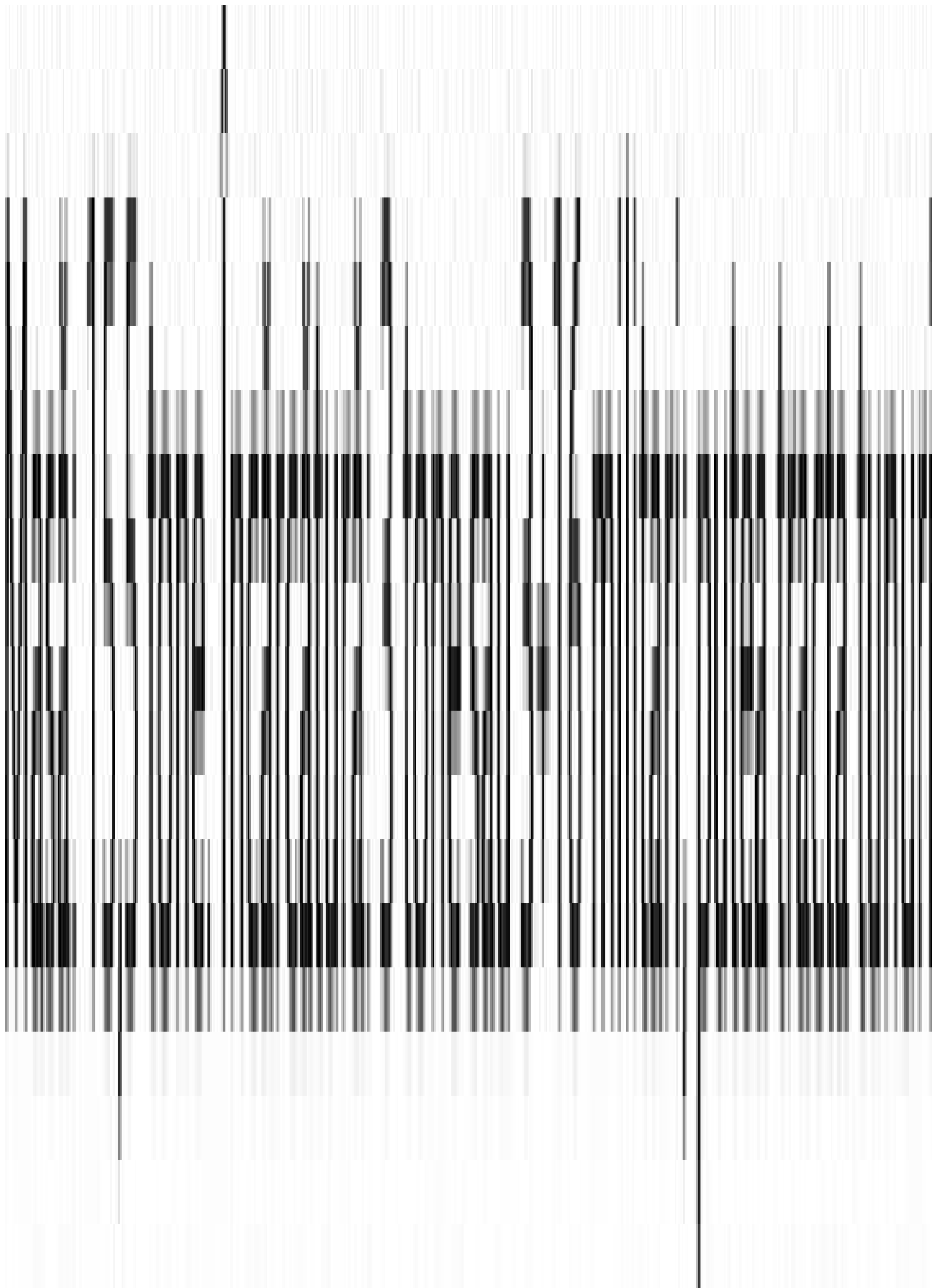

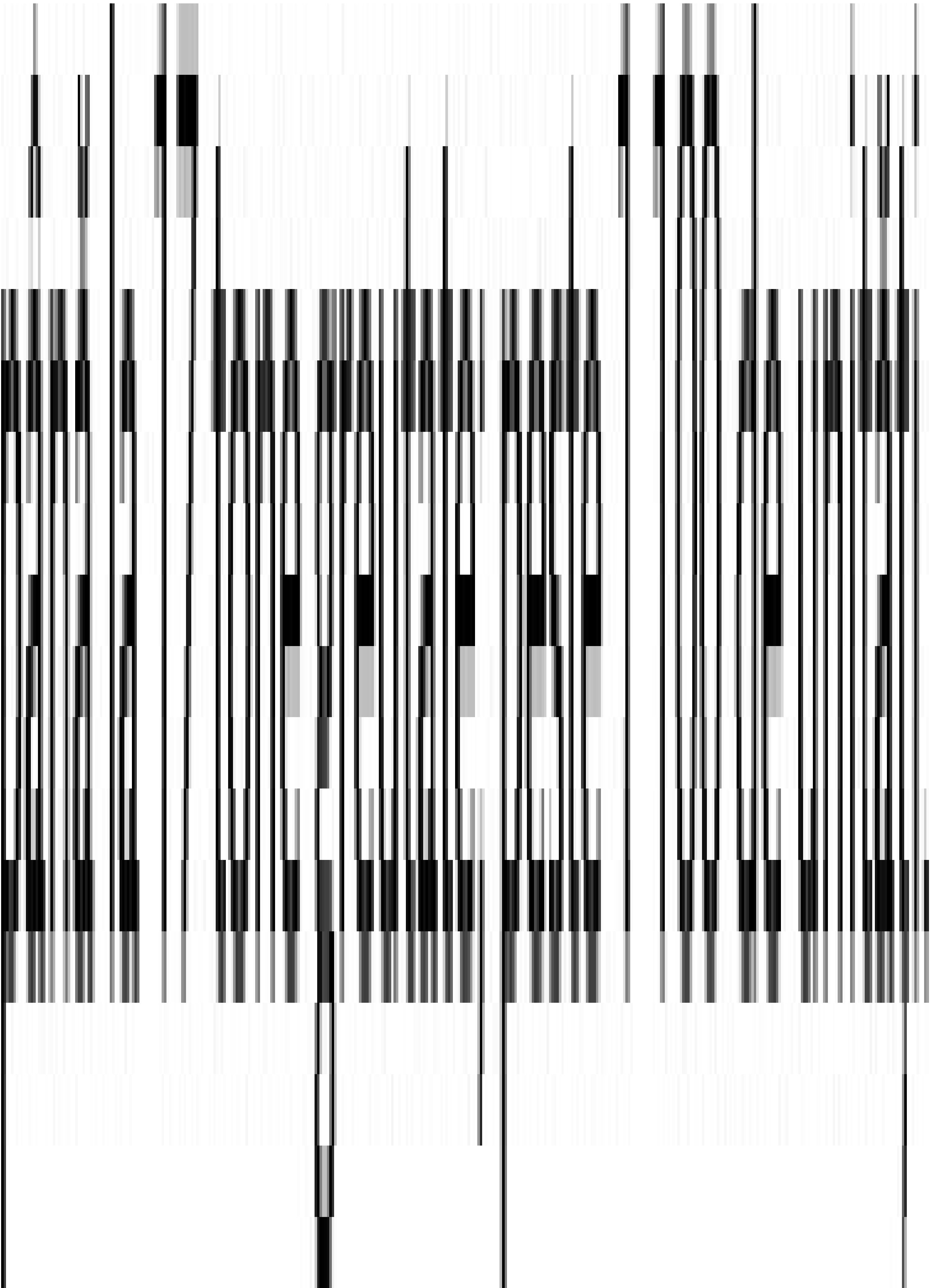

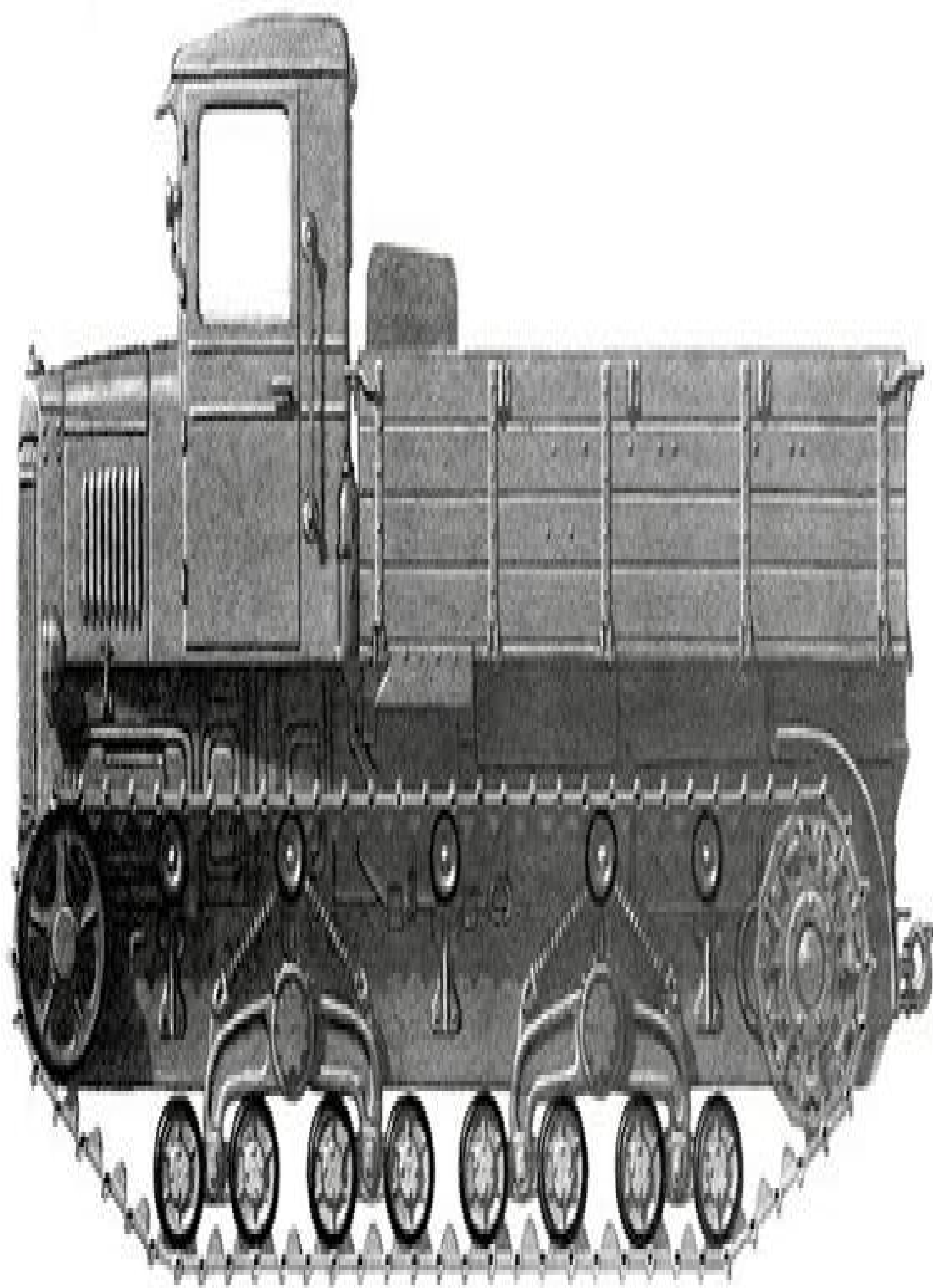

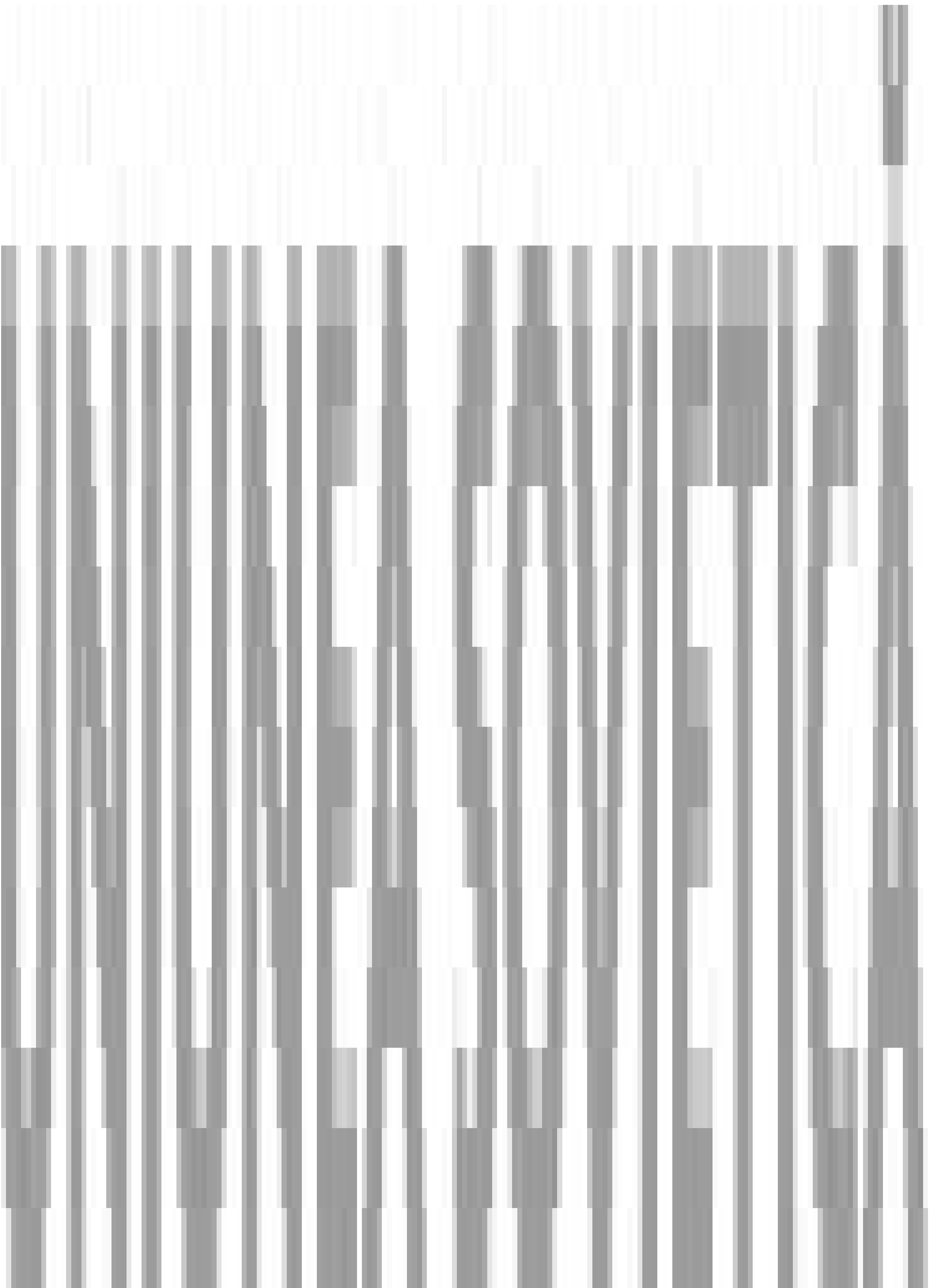

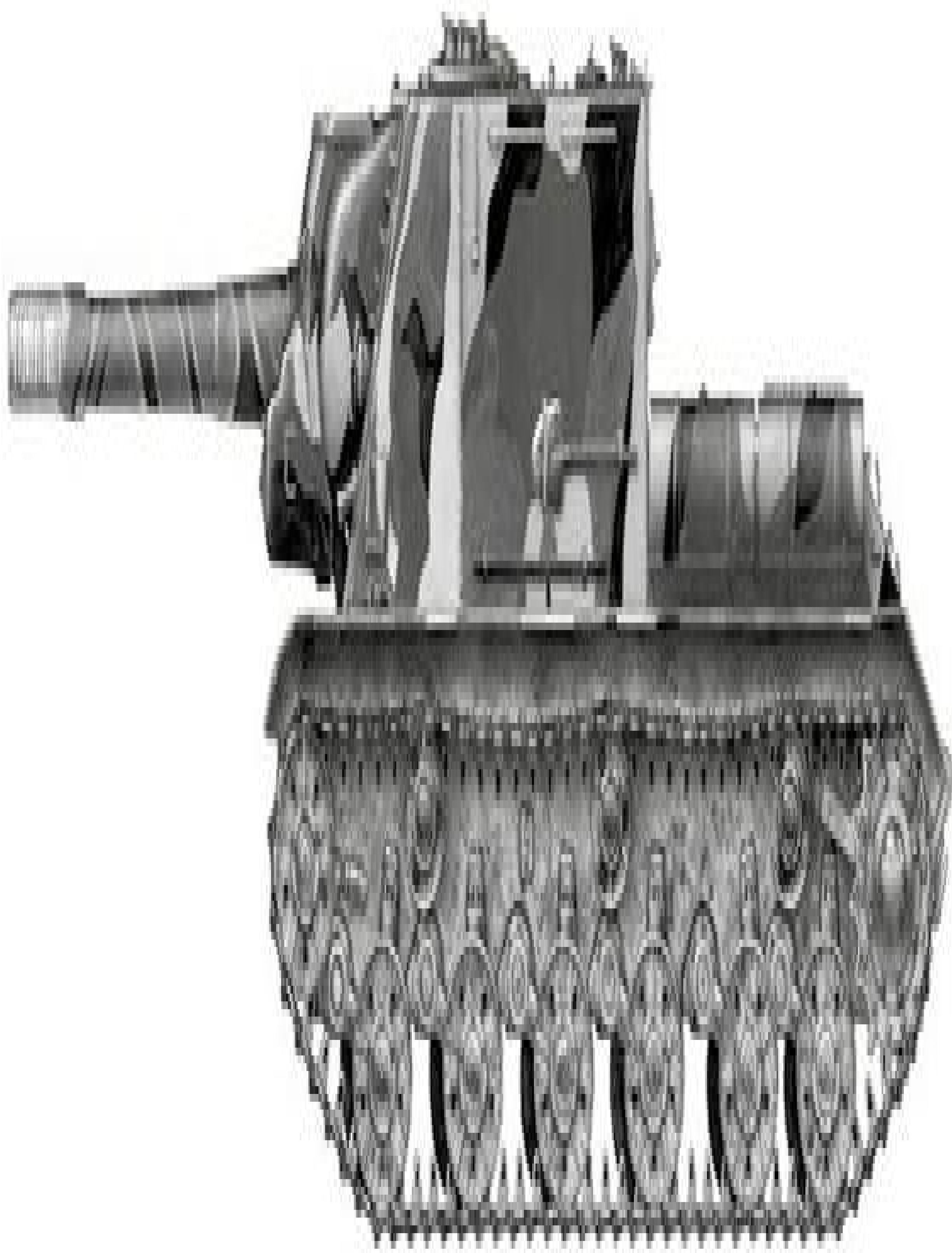

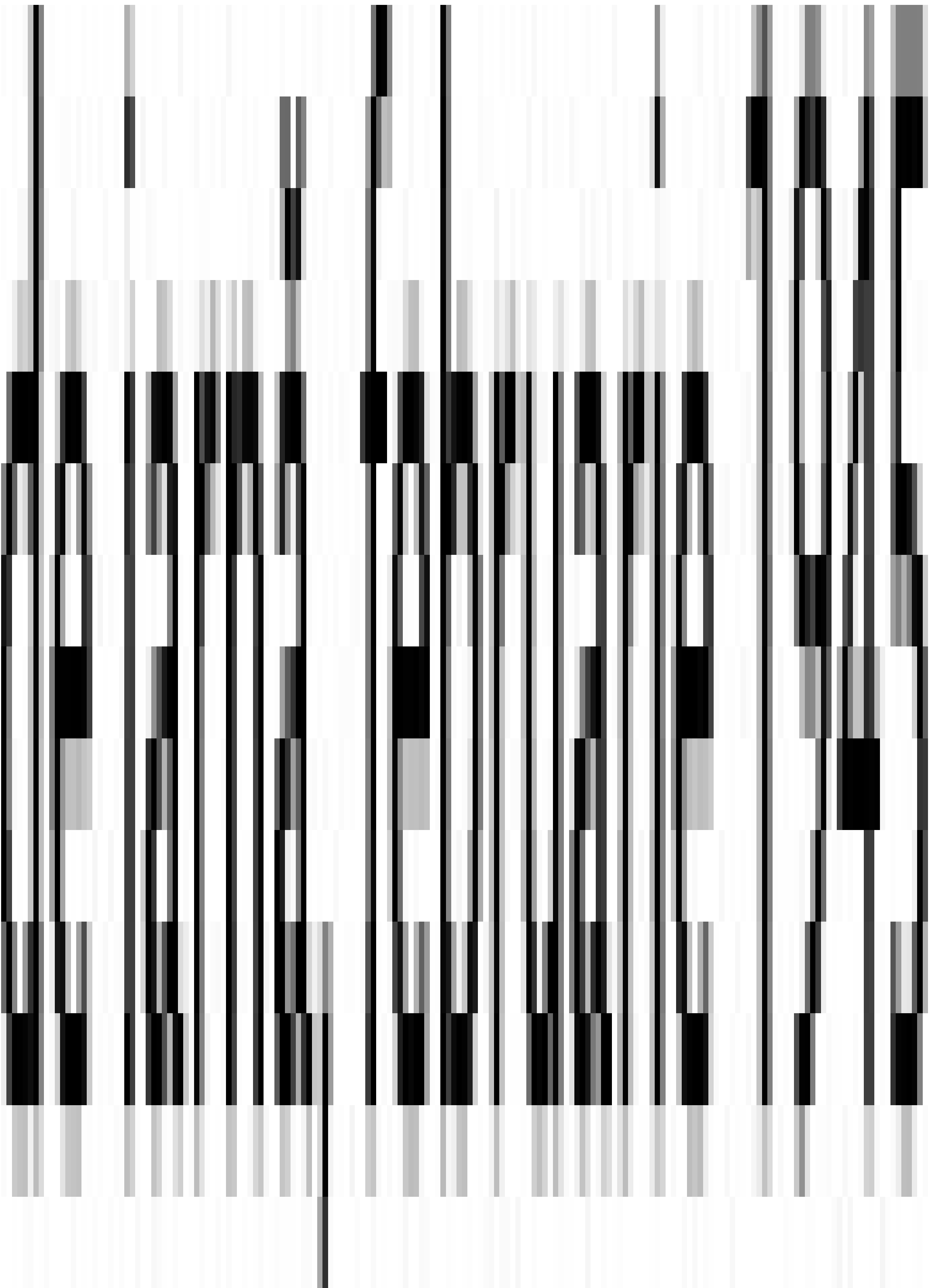

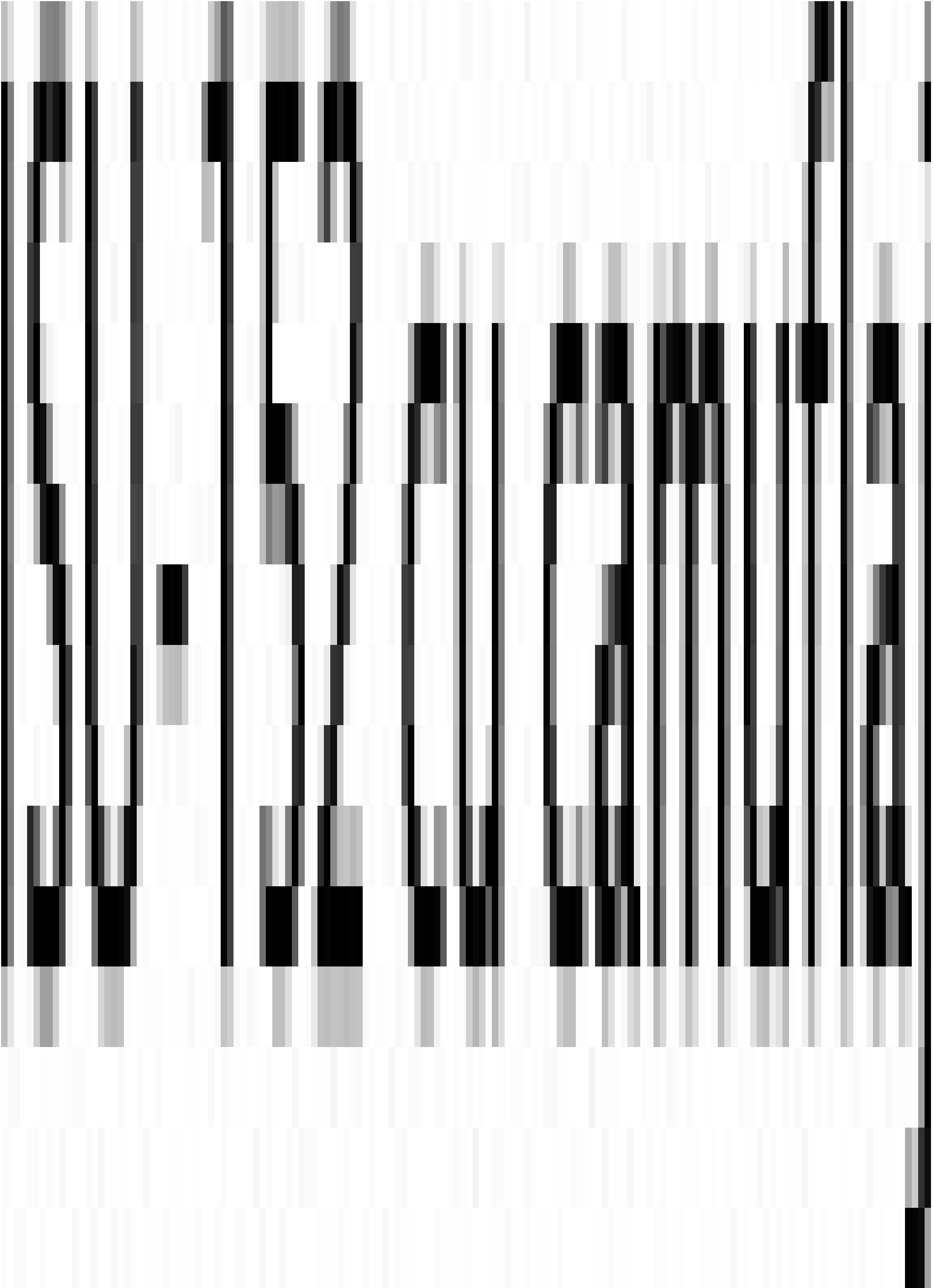

Însă în cazul formațiunilor de tancuri aritmetica e cu totul alta: 17 divizii de tancuri ale Wehrmachtului contra 20 de corpuri mecanizate ale Armatei Roșii,****** plus că, potrivit tuturor planurilor antebelice, corpul mecanizat se preconiza să fie utilizat „nedezmembrat“, ca o unică formațiune de tancuri și autoblindate căreia i se puneau sarcini la scara la care în Wehrmacht erau realizate cu forțele diviziei de tancuri. Compararea structurii și armamentului cuplului „divizie de tancuri germană–corp mecanizat sovietic“ ar fi, în opinia mea, cea mai onestă. Însă prea simplă și evidentă. Este clar și fără calcule de lungă durată că un corp mecanizat completat doar pe jumătate îi este superior la toți indicatorii cantitativi diviziei de tancuri a Wehrmachtului. De aceea vom urma calea tradițională și vom compara diviziile.**

Structura diviziei de tancuri a Wehrmachtului a fost modificată în repetate rânduri și doar într-o singură direcție – a reducerii nucleului ei de tancuri. Primele trei divizii constituite la sfârșitul anului 1935 aveau în componență două regimente de tancuri, cu câte două batalioane în fiecare regiment, în total 561 de tancuri. Până la începutul campaniei franceze numărul tancurilor din batalion a fost redus la 74 – în total (luând în calcul și conducerea diviziei) trebuiau să fie 316 tancuri, dar în unele divizii (6, 7 și 8) erau doar trei batalioane de tancuri. La etapa de pregătire de invazia în URSS numărul diviziilor de tancuri ale Wehrmachtului a fost dublat (de la 10 la 20), dar în același timp li s-a modificat radical structura – acum în divizia de tancuri a rămas doar un singur regiment de tancuri.

Nu exista o structură unică potrivit organigramei pentru unicul regiment de tancuri; existau variante de componență din două sau trei batalioane; din cele 17 divizii concentrate înainte de 22 iunie 1941 pe frontul de est, opt aveau un regiment de tancuri din două batalioane (în medie câte 154 de tancuri într-o divizie). De componența completă conform organigramei de trei batalioane (Tabelul 5) se apropia doar o singură divizie, Divizia 17 (Grupul 2 Tancuri, Grupul de Armate Centru).

Nimeni dintre teoreticienii militari (cu excepția doctorului în istorie Isaev) și, ceea ce e cu mult mai important, nimeni dintre practicieni n-a întrezărit nimic bun în această reducere de nevoie a nucleului de tancuri al diviziei. Probabil cel mai celebru și mai de succes practician al Wehrmachtului, Heinz Guderian, numit în anul 1943 general-inspector al trupelor de tancuri și autoblindate ale Germaniei, a pregătit pentru Hitler un raport amănunțit, în care a descris situația și a trasat măsurile necesare pentru îmbunătățirea ei. În privința structurii diviziei de tancuri el a scris următoarele:

„Divizia de tancuri este considerată complet aptă de luptă în cazul în care numărul tancurilor ei se află în proporția corespunzătoare cu celelalte mijloace și mașini de luptă… Dacă numărul tancurilor va deveni cu mult mai mic de 400, aparatul de deservire (numărul oamenilor și al mașinilor cu roți) nu va corespunde veritabilei forțe de șoc a diviziei… E mai bine să avem nu prea multe divizii veritabile în locul unui număr mare de formațiuni prost echipate. Acestea din urmă solicită disproporționat de multe mașini, consumă mult carburant și forță vie fără efectul cuvenit, fac mai dificilă conducerea și aprovizionarea și creează blocaje pe drumuri.“ În continuare Guderian a propus să se revină la schema antebelică, potrivit căreia în componența diviziei de tancuri erau patru batalioane de tancuri. (59)

În anul 1956 a văzut lumina tiparului cartea de referință cunoscută de specialiști a lui Eike Middeldorf (în anii războiului – ofițer pe front, apoi referent de generalizare a experienței tactice la Marele Stat Major al trupelor terestre ale Germaniei) Campania rusească: tactica și armamentul, în care a fost făcut următorul bilanț:

„Cu toate că trupele de tancuri și autoblindate germane în perioada ultimului război au făcut o revoluție în metodele de purtare a operațiunilor militare, organizarea lor n-a fost una avansată. Încă în anul 1940 autoblindatele constituiau doar o mică parte a diviziei de tancuri. La timpul respectiv, la 300 de tancuri reveneau circa 3 000 de mașini neblindate cu roți, incapabile să se miște în afara drumurilor. În loc să consolideze nucleul de tancuri al diviziei înaintea atacului asupra Rusiei, Hitler a insistat să fie redus numărul tancurilor în divizie până la 200. În anul 1944 a fost făcută o încercare de a corecta această greșeală…“ În

schimb, Middeldorf apreciază structurile organizaționale ale trupelor de tancuri ale Armatei Roșii: „O particularitate a organizării formațiunilor de tancuri și autoblindate rusești este existența unui nucleu puternic de tancuri… Divizia rusească de tancuri, cu efectiv de 10 000 de oameni, avea de două ori mai multe tancuri decât divizia de tancuri germană, cu efectiv de 15 000 de oameni“. (60)

Nu întâmplător practicienii amintesc atât de des de „mașinile cu roți incapabile să se miște în afara drumurilor“. Din cele 17 divizii de pe frontul de est unele nu aveau nici un autotransportor blindat pentru infanterie. Cea mai mare parte a diviziilor (12) aveau o companie de infanterie motorizată pe TBT. O companie din douăsprezece. Un număr mai mare de transportatoare blindate semișenilate erau doar în Divizia 10 Tancuri (un batalion de infanterie motorizată din patru) și în Divizia 1 Tancuri (două batalioane pe TBT). (61) Automobilele cu care se deplasa infanteria mecanizată a diviziilor de tancuri germane nu erau nicidecum Studebaker-e 6 × 6 și cu atât mai puțin Ural-ele moderne cu motor Diesel; spre est se rostogolea o avalanșă de automobile de tot soiul, inclusiv autobuze și furgoane de transport pâine capturate de la francezi. Chiar în vara anului 1941, după prima ploaie (sau fără ploaie, dar pe drumurile nisipoase de pădure ale Bielorusiei și Lituaniei) infanteria motorizată rămânea în urma avangardei de tancuri, fapt ce făcea cu mult mai dificilă organizarea interacțiunii în luptă.

Să revenim la Tabelul 5. Tipurile tancurilor germane sunt amplasate în el conform unui singur criteriu: calibrul tunului și greutatea proiectilului brizant;****** dar nu vine vorba deloc despre faptul că, potrivit altor criterii, Pz-IV poate fi echivalat cu T-34 etc. După cum vedem, la capitolul numărul de „țevi“ de tanc divizia de tancuri sovietică, potrivit organigramei, o depășește pe cea germană de 2,4 ori (321 vs 136). Ca urmare a faptului că „țevile de trei țoli“ erau în divizia sovietică cu mult mai multe (273 vs 30), ea o depășește pe cea germană de cinci ori. Și asta fără a lua în calcul cele 56 de autoblindate BA-10 dotate cu tunuri de calibru 45 mm.**

Superioritatea vădită a diviziei de tancuri a Armatei Roșii în ce privește numărul și calibrele tunurilor de pe tancuri face clară și logică lipsa în structura ei a divizionului de artilerie antitanc. Divizia de tancuri a

Wehrmachtului avea un batalion antitanc cu componența standard de trei companii (36 de tunuri de calibru 37 mm, iar pe la începutul invaziei în URSS o companie de „ciocănașe“ de 37 mm a fost înlocuită cu nouă tunuri de calibru 50 mm). În schimb, în divizia sovietică un divizion de tunuri antitanc tractabile de calibru 45 mm ar fi arătat straniu alături de cele 273 de tunuri cu mult mai puternice de calibru 76 mm, acoperite de blindaj de tanc. Cât privește divizia motorizată – echivalentul sovietic al diviziei de tancuri a Wehrmachtului –, în componența ei erau un divizion antitanc standard (18 tunuri de calibru 45 mm) și încă 12 tunuri antitanc în componența a două regimente motorizate de pușcași ale diviziei. În plus, în respingerea atacului cu tancurile al inamicului puteau fi implicate opt tunuri cu țeavă lungă de calibru 76 mm din componența regimentului de artilerie al diviziei motorizate, patru tunuri antiaeriene de calibru 76 mm, 18 autoblindate BA-10.

Unicul parametru la care posibilitățile de foc ale diviziei de tancuri germane erau superioare este raportul dintre numărul regimentelor de artilerie. Divizia de tancuri a Armatei Roșii are două divizioane (12 obuziere de calibru 105 mm și 12 de calibru 150 mm), regimentul de artilerie al diviziei de tancuri a Wehrmachtului are trei divizioane (24 de obuziere de calibru 105 mm și 12 de calibru 150 mm). Germanii aveau de 1,5 ori mai multe tunuri, dar, luând în calcul diferența dintre greutatea proiectilelor (15 și 22 de kilograme), superioritatea greutății comune a loviturii de artilerie devine minimă (876 la 744 de kilograme). E puțin probabil ca aceste două cifre să poată servi drept temei rațional pentru afirmația despre „completarea insuficientă cu artilerie a diviziei de tancuri sovietice“. De altfel, și această superioritate infimă dispare în cazurile în care în componența batalionului de artilerie grea a diviziei germane cele patru obuziere de calibru 150 mm erau înlocuite de patru tunuri de calibru 105 mm.

Mijloace de apărare antitanc

Raportul dintre numărul, înarmarea și protecția blindată a noilor tancuri sovietice (KV și T-34) și cele mai bune tancuri germane (ultimele

modificări ale Pz-III cu un tun de calibru 50 mm) le lăsa germanilor puține șanse de succes în duelul dintre tancuri; nu e deloc întâmplător că comandanții Armatei Roșii menționează în unanimitate în rapoartele lor: „tancurile inamicului nu intră în luptă cu tancurile noastre“. Temeritatea irațională nu era încurajată în Wehrmacht și trupele de tancuri erau utilizate, cel puțin în toate situațiile în care germanii aveau posibilitatea de a-și impune inamicului inițiativa, pentru îndeplinirea misiunii principale („tancurile sunt un mijloc de spargere și de demoralizare a spatelui și flancurilor frontului“).

Pe de altă parte, corpurile mecanizate ale Armatei Roșii – deși în teorie și în planurile antebelice erau considerate instrumentul principal de aplicare a contraloviturii asupra formațiunilor de tancuri ale inamicului care vor efectua spargerea și pătrunderea – luptau în majoritatea cazurilor cu infanteria germană. De exemplu, din cele cinci corpuri mecanizate dotate cu un număr destul de mare de tancuri de tip nou (CM 3, CM 6, CM 4, CM 8, CM 15), trei s-au spart țăndări după ciocnirea cu infanteria Wehrmachtului; la lupta de tancuri de întâlnire a participat (cu același rezultat) doar CM 3. Pentru a înțelege desfășurarea și rezultatul acestor lupte este necesar să examinăm amănunțit posibilitățile apărării antitanc a infanteriei la începutul celui de-al Doilea Război Mondial.

Mai întâi trebuie să precizăm sensul concret al termenului „blindaj antiproiectil“ pe care l-am utilizat în repetate rânduri mai sus. Proiectilele sunt diferite. Proiectilul de calibru 122 mm al tunului sovietic A-19 perfora de la o distanță de un kilometru o placă de blindaj de 180 de milimetri (de două ori mai groasă decât blindajul frontal al „Tigrului“). Iar tunul de calibru 122 mm nu e nicidecum culmea posibilităților artileriei cu țeavă – pe crucișătoarele grele și pe cuirasate erau instalate „țevi“ de calibrele 250–350 mm, ce avea caracteristici energetice uluitoare. Dar cuirasatele, de regulă, nu luptă cu tancurile. Prin urmare, „blindajul antiproiectil“ al tancurilor desemnează capacitatea lor de a suporta loviturile în plin ale proiectilelor unei liste cât se poate de bine definite de sisteme de artilerie.

Care anume? Există două abordări ce se completează reciproc în definirea acestei liste. Cea mai răspândită, simplă și clară: orice sisteme

din dotarea diviziei de infanterie (de pușcași) a inamicului și nimic mai mult. Logica e cât se poate de evidentă – în răstimpul în care comandantul diviziei va solicita și va primi susținerea artileriei corpului sau armatei, tancurile o să-i „turtească“ divizia și o să plece în adâncimea operativă a defensivei.

Cea de-a doua abordare se bazează pe faptul că, pentru a purta cu succes duelul cu tancul, tunul antitanc trebuie să fie nu numai suficient de perforant, ci să aibă gabarit mic și greutate mică. Primul parametru îi permite tunului să se camufleze și să câștige astfel „dreptul la prima lovitură“, cel de-al doilea (greutatea mică) le permite servanților să schimbe cu forțe proprii în timpul luptei în repetate rânduri poziția de tir. Cifrele concrete ale greutății-limită ale tunului antitanc, după cum a arătat practica războiului, nu trebuiau să fie mai mari de 1,5 tone (aici se înscriu cele mai de masă sisteme din perioada finală a celui de-al Doilea Război Mondial: cea germană Pak-40 de calibru 75 mm, sovieticele ZiS de calibru 75 mm și ZiS de calibru 57 mm și ZiS-3 „de divizie“ de calibru 76 mm).

Astfel, pentru luna iunie 1941, noțiunea de „blindaj antiproiectil“ înseamnă concret: pentru tancul Armatei Roșii capacitatea de a suporta lovitura proiectilului tunului german Pak-36 de calibru 37 mm, pentru tancul Wehrmachtului capacitatea de a suporta lovitura proiectilului tunului antitanc de calibru 45 mm și al tunului de divizie de calibru 76 mm (în dotarea unor divizii de infanterie germane și sovietice erau în număr foarte mic tunuri Pak-38 de calibru 50 mm și tunuri antiaeriene de calibru 76 mm, dar le scoatem conștient din cadrul discuției despre situațiile de luptă tipice, cele mai răspândite).

Înainte de a purcede la frunzărirea culegerilor de date corespunzătoare e util să clarificăm că noțiunea ca atare de „perforare a blindajului“ este cât se poate de complicată și cu mai multe înțelesuri. Ce să considerăm perforare? O crăpătură minusculă pe partea dinăuntru a plăcii de blindaj („culmea preciziei fine“ în limbajul profesioniștilor)? Sau breșa prin care a trecut pe de-a întregul proiectilul perforant („culmea pătrunderii penetrante“)? Sau o spărtură în blindaj de dimensiunile unei mingi de fotbal? În sfârșit, procesul interacțiunii dintre proiectil și obstacol este probabilistic, adică proiectile luate din aceeași tranșă

primită de la uzină și trase din același tun puteau să perforeze ținta, dar puteau să nu o perforeze. Merită menționat că standardele de testare adoptate în URSS erau unele dintre cele mai rigide – trecerea prin obstacol a 90 la sută din masa proiectilului în 75 la sută din numărul loviturilor. Toate diferențele acestea între modurile de evaluare conduc la faptul că indicatorii capacității de perforare a blindajului a tunurilor, consemnate în diferite izvoare, se deosebesc substanțial. Fapt de care s-a ținut cont la alcătuirea Tabelului 6.

Tabelul 6

	Pak-36 de calibru 37 mm	Calibru 45 mm modelul anului 1937	Tun USV de calibru 76 mm
Greutate a proiectilului BR, kg	0,68	1,43	6,2
Distanță 100 m	50–38 / 42–31	58–47 / 43–40	80–74 / 69–65
Distanță 500 m	48–35 / 36–27	50–43 / 44–32	75–70 / 61–55

Notă: unghi de contact cu blindajul 90 de grade/unghi de contact 60 de grade

Cifrele sunt multe, în schimb concluziile rezultate din aceste cifre sunt extrem de simple. Tancurile sovietice „de tip vechi“ (T-26, BT, T-28) aveau blindaj cu grosime de 15–22 mm. Acest blindaj era perforat de tunul german de calibru 37 mm întotdeauna, de la orice distanțe reale de tragere la țintă. Tancurile germane din anii 1938–1940 (precum și tancurile ușoare cehe luate în dotare de Wehrmacht) aveau blindaje cu grosimi de 15–30 mm. Acest blindaj era perforat de tunurile sovietice antitanc întotdeauna, de la orice distanțe reale de tragere la țintă. Se poate spune că era o deplină „egalitate întru sărăcie“ și totuși tancurile germane erau „mai egale decât altele“ – le aștepta întâlnirea cu proiectilele sovietice BR mai grele și există o diferență substanțială între acțiunea asupra blindajului a unui proiectil mic cu greutate de 680 de grame și a unui proiectil cu greutate de 6,2 kilograme.

La hotarul dintre anii 1940 și 1941 viitorii inamici au început să se ocupe de consolidarea protecției blindate a tancurilor. Pentru Hitler lucra „toată Europa“ (interesantă „toată Europa“ în componența căreia nu erau Marea Britanie, Spania, Elveția, Suedia, iar pentru înarmarea Italiei mai trebuiau cheltuite și resurse germane), dar lucra rău, nu în stil stalinist. Ca rezultat, tot ce au reușit să facă prin eforturi comune era să prindă cu șuruburi (sau să sudeze) de plăcile frontale ale corpurilor tancurilor Pz-III și Pz-IV niște „plasturi“ de oțel. Astfel, grosimea blindajului frontal a sporit până la 50–60 mm, și această grosime depășea capacitatea de perforare a tunului de 45 mm. Apoi, la modificări ulterioare, au consolidat blindajul „frunții“ turelei până la 55 mm.****** Bordul și pupa corpului și a turelei tuturor tancurilor germane erau acoperite ca și mai înainte cu un blindaj antiglonț cu grosime de 20–30 mm.**

Pe câmpul de luptă tancul nu se mișcă întotdeauna strict pe linie dreaptă, expunând tirului tunurilor antitanc exclusiv „fruntea“; nu întâmplător turela tancului e rotitoare (cu toate că asta iscă o sumedenie de probleme tehnice și de asamblare), iar la fiecare cotitură tancul german expunea bordul subțire al turelei tirului apărării antitanc. Și totuși, cele mai de masă tunuri de calibru 45 mm (vă amintesc că tot cu ele erau înarmate tancurile ușoare sovietice și autoblindatele BA-10) au devenit „apte limitat“ pentru lupta cu tancuri medii ale Wehrmachtului. Acum, la întâlnirea cu ele trebuiau utilizate tunuri de divizie de calibru 76 mm, care erau relativ puține (16 la o divizie), iar în componența regimentului de pușcași ele lipseau cu desăvârșire.

De fapt, nici tancurile cu „plasturi“ nu erau prea multe. Nimeni nu le cunoaște cu precizie numărul potrivit organigramei de pe 22 iunie 1941 pe frontul de est. De obicei se obișnuiește să fie incluse în această listă toate Pz-III cu tun de calibru 50 mm (707 bucăți) și o oarecare nedefinită „mare parte“ a numărului general (439 de bucăți) de tancuri Pz-IV. Chiar și în cazul acestei abordări iese o treime din numărul general al grupării de tancuri a Wehrmachtului (plus că în șase din cele 17 divizii de tancuri Pz-III nu erau deloc). Dar consultarea documentelor statelor majore ale Armatei Sovietice ne face să ne îndoim de corectitudinea acestei evaluări – în majoritatea cazurilor, în descrierea întâlnirii cu tancurile inamicului înarmate cu tunuri de 75 mm și 50 mm, grosimea blindajului lor este estimată la 25–30–40 mm. Aceste estimări ar mai putea fi explicate prin faptul că au fost făcute la repezeală (în toiul luptei nu prea poți măsura cu șublerul), dar și în documentul de totalizare elaborat de Direcția principală a trupelor de autoblindate și tancuri (judecând după numărul de intrare la secretariat – 28.1.1942), Pz-III este descris ca un tanc cu grosimea blindajului „frontal, al bordului și al turelei de 30 mm“; despre Pz-IV se spune: „blindajul frontal e de 40–50 mm, al bordului – de 20–40 mm, al turelei – de 20 mm“. (62)

Stalin se pregătea de război la modul serios și dispunea pentru aceasta de resurse importante de materii prime și de forțe de muncă. N-au

uitat, apropo, nici de „plasturi“ (au fost ecranate cu blindaj suplimentar tancurile medii cu trei turele T-28), dar principalul consta în faptul că la 1 iunie 1941 în Armata Roșie figurau aproape 1 500 de tancuri „de tip nou“ (545 de KV și 969 de T-34). Aceste mașini au pus în fața apărării antitanc a diviziei de infanterie germane o sarcină aproape irealizabilă. Corpul și turela tancului greu KV aveau blindajul cu grosimea de 75 mm (la unele modificări „fruntea“ a fost consolidată până la 90 mm). Tunul german de calibru 37 mm nu putea să perforeze acest blindaj în nici un fel de condiții.

Corpul tancului mediu T-34 era sudat din plăci de blindaj cu grosimea de „doar“ 40 și 45 mm, dar milimetrii aceștia erau plasați sub unghiuri mari. Placa frontală a corpului avea înclinarea de 60 de grade față de verticală, ceea ce asigura ricoșeul aproape garantat al proiectilului perforant.****** Placa de la bordul corpului (40 mm) era fixată sub un unghi de 40 de grade, bordul turelei (cu grosimea de 52 mm) avea înclinarea de 30 de grade. În cazul acestor unghiuri de întâlnire a proiectilului cu blindajul, tunul german de calibru 37 mm s-a dovedit practic inutil chiar și de la distanțele cele mai mici (din care cauză a și fost poreclit disprețuitor de soldații Wehrmachtului „ciocănel“). Da, punctul vulnerabil al lui T-34 era placa verticală de 45 mm de pe bordul corpului, însă, pentru a-l lovi, proiectilul trebuia trimis prin spațiul dintre role – o scamatorie doar pentru cei cu nervi tari…**

Să amintim încă o dată că nici un fel de alte tunuri (echivalente cu tunurile sovietice de divizie cu țeavă lungă de calibru 76 mm și cu tunurile antiaeriene) nu existau în dotarea diviziei de infanterie a Wehrmachtului. Cele mai noi la momentul respectiv tunuri antitanc Pak-38 de calibru 50 mm au ajuns doar în fiecare a patra divizie de infanterie de pe frontul de est, dar și acestea doar câte două la un regiment de infanterie. Aceasta permitea scoaterea din luptă a câtorva tancuri „rătăcitoare“, dar divizia de infanterie a Wehrmachtului nu putea să respingă cu forțe proprii un atac concentrat al tancurilor T-34 și KV.

„Apărarea antitanc este, fără îndoială, cel mai trist capitol al istoriei infanteriei germane. Calea suferințelor infanteriei germane în lupta

contra tancurilor rusești T-34 începe de la tunul antitanc de calibru 37 mm poreclit în armată «ciocănel», prin cel de calibru 50 mm până la tunul antitanc de calibru 75 mm cu tracțiune mecanică. Se vede că nu se va afla niciodată până la capăt din ce cauză în decursul a trei ani și jumătate din momentul primei apariții a tancului T-34 în august 1941 până în aprilie 1945 nu a fost construit un mijloc antitanc acceptabil pentru infanterie." (63)

Acest citat cunoscut din cartea lui Middeldorf conține multe afirmații ciudate, de exemplu cea conform căreia tancurile T-34 au apărut, chipurile, pe front abia în august 1941 (adică cele aproape o mie de tancuri de acest tip ce se aflau în iunie în districtele de vest au rămas neobservate). Cât privește reînarmarea tărăgănată mulți ani a infanteriei cu un tun antitanc adecvat, una dintre cauzele acestui eșec a devenit tentativa de a soluționa problema „simplu și repede" – prin perfecționarea proiectilului tunurilor existente de calibre mici ale apărării antitanc.

Proiectilele perforante sunt diferite, iar construcția acestui „calup" nu este nicidecum atât de simplă cum s-ar putea crede. La sfârșitul anilor 1930 a fost inventat și lansat în producție de serie așa-numitul proiectil „subcalibrat" (cu manșon detașabil). El avea o construcție destul de complexă – un miez perforant foarte dur, instalat într-un înveliș („sabot") asemănător la exterior cu un mosor de ață; pe partea din față a proiectilului era instalat un capac aerodinamic ușor. În momentul lovirii țintei capacul se boțea instantaneu, iar miezul perfora blindajul.

Această construcție a permis să fie redusă de aproximativ două ori greutatea proiectilului și să-i fie mărită substanțial viteza inițială. Astfel, proiectilul subcalibrat pentru tunul de calibru 37 mm avea viteza inițială de 1 020 de metri pe secundă (față de 760 de metri pe secundă a proiectilului obișnuit BR), proiectilul subcalibrat al tunului Pak-38 de calibru 50 mm atingea viteza de 1 200 de metri pe secundă (față de 830 de metri pe secundă a celor obișnuite). Ca rezultat, în tabelele ce indicau capacitatea de perforare a blindajului au apărut cifre uluitoare: tunul german standard de calibru 37 mm perfora de la distanța de 100 de metri cu proiectilul subcalibrat un blindaj de 75–80

mm (este nivelul de protecție blindată a tancului greu KV), tunul Pak-38 de calibru 50 mm perfora de la 100 de metri și un blindaj de 120 mm. S-ar putea presupune că asupra cuiva aceste tabele au avut o impresie puternică și în anul 1940 uzinele germane au produs 319 000 de proiectile cu manșon detașabil de calibru 37 mm. (64)

După ce aceste proiectile s-au întâlnit cu noile tancuri sovietice s-a dovedit că „nu tot ce strălucește este aur“. S-a dovedit într-atât de evident, încât în anul 1941 producerea proiectilelor perforante cu manșon detașabil s-a redus până la 16 000 de proiectile, iar apoi a fost oprită definitiv. De ce?

Mai întâi, pentru că tancul nu este un balon pe care e suficient să-l împungi cu un ac. Faptul ca atare a apariției unei breșe perforate în blindaj nu garantează distrugerea tancului. Să invocăm un exemplu caracteristic. Tragerea la poligon asupra tancului ușor T-26 din pușca antitanc a arătat că, din cele 39 de gloanțe care au perforat blindajul tancului, doar unul a „rănit piciorul“ unuia dintre cele trei manechine ce jucau rolul echipajului; deteriorări grave ale construcției au fost cauzate de doar două gloanțe ce au nimerit în rezervorul de benzină. Proiectilul „subcalibrat“ pentru tunurile de calibru 37 mm nu reprezenta altceva decât un „cui“ gros și dur care putea scoate tancul din luptă doar dacă lovea un agregat deosebit de vulnerabil. Situația era agravată de faptul că tancurile sovietice „de tip nou“ (T-34 și KV) funcționau cu motoare Diesel și în interiorul lor nu puteau să apară vapori de benzină capabili să se aprindă de la o scânteie.

Nu e deloc întâmplător că proiectilele „normale“ erau încărcate cu substanțe explozibile (între 120 și 155 de grame în proiectilele perforante sovietice pentru tunul de calibru 76 mm) și dotate cu focos fixat de fund; explozia în interiorul închis al tancului scotea din funcție echipajul, putea genera aprinderea secției motorului și detonarea compartimentului cu muniții – dar în proiectilele cu manșon detașat încărcătura explozibilă lipsea prin definiție.

Continuăm. În virtutea acțiunii unei legi fizice imuabile****** proiectilul „subcalibrat“ ușor își pierdea mai repede viteza inițială. Ca rezultat, la distanțe mai mari de 600–700 de metri eficiența**

proiectilului cu manșon detașabil se reducea până la nivelul unui „calup“ obișnuit. Dar nici asta nu e totul – miezul dur lung și relativ subțire se fărâmița la întâlnirea cu placa înclinată a blindajului tancului T-34. Astfel, examinarea citată mai sus a celor 154 de tancuri T-34 scoase din luptă în toamna anului 1942 a arătat că doar 20 la sută din loviturile proiectilelor „subcalibrate“ s-au soldat cu perforarea plăcii frontale a corpului (deși „conform tabelului“ un astfel de proiectil trebuia să treacă printr-un blindaj de 45 de milimetri ca printr-o bucată de carton).

Ultimul (dar nu ca importanță!) neajuns al proiectilelor cu manșon detașabil consta în faptul că miezul dur era confecționat din carbură de wolfram. Wolframul este un element exotic și costisitor și Germania nu putea să-și permită în timpul unui război îndelungat să arunce la stânga și la dreapta (în sensul cel mai direct al cuvântului) o materie primă necesară și pentru electronică, și pentru producerea oțelurilor speciale. Volumul producției proiectilelor cu manșon detașabil de calibru 50 mm s-a redus de la 644 000 în anul 1941 la 40 000 în 1943, iar apoi nu au mai fost produse deloc. Un mijloc real și din păcate cât se poate de eficient (procentul distrugerilor ajungea la 90 la sută din cazurile de lovire a proiectilului de tanc) de luptă cu tancurile sovietice a reușit să devină doar tunul antitanc Pak-40 de calibru 75 mm cu proiectile calibrate „normal“.

Principiul concentrării forțelor, despre care am vorbit atât de amănunțit în raport cu trupele de tancuri, este valabil și în ce privește organizarea apărării antitanc. Nu e de mirare că ambele părți (Germania și URSS) au înființat în structura forțelor armate unități speciale antitanc. În cadrul Wehrmachtului instrumentul de bază al apărării antitanc era batalionul standard (36 de tunuri de calibru 37 mm), cu tracțiune mecanică (automobile), exact la fel cum era câte unul în fiecare divizie de infanterie. Cu aceleași limite ale eficienței în luptă create de apariția pe câmpul de luptă a tancurilor T-34 și KV. La 22 iunie 1941 erau în total 6 (șase) batalioane de acest fel pe tot frontul de est. Adică – 216 „ciocănele“ suplimentare pe frontul dintre Marea Baltică și Marea Neagră.

Și asta nu e totul. Căci era și „toată Europa“ de la care Hitler s-a ales cu vreo două sute de tunuri antitanc Skoda de calibru 47 mm de modelul anului 1938 capturate în Cehoslovacia (acest sistem, la capitolele greutatea proiectilului perforant și energia lui inițială, depășea cu 15–20 sută tunul sovietic de calibru 45 mm). Cum construcția primitivă și învechită a deplasării pe roți a tunului ceh nu permitea să fie transportat cu o viteză mai mare de 15 kilometri pe oră, germanii au decis să cațăre acest tun pe șasiul tanchetei ușoare Pz-I. Astfel a apărut uimitorul „device“ care a căpătat mândra denumire de „vânătorul de tancuri“ (Panzerjäger I).

Dacă e să încercăm să găsim un echivalent al acestei construcții în cadrul tehnicii blindate a Armatei Roșii, trebuie să ne imaginăm tancul ușor T-26 căruia i-au retezat acoperișul și pupa turelei (în „vânătorul“ german tunul se afla într-o cabină blindată descoperită). În ce privește grosimea blindajului (13–15 mm), puterea motorului (90–100 de cai putere) și dotarea cu armament, ele erau cât se poate de comparabile. Diferența principală dintre ele consta în faptul că șasiul tanchetei ușoare germane (suspensia, transmisia) nu era prevăzut inițial pentru o astfel de încărcătură. Ca să nu ne mai irosim propriile cuvinte, vom cita un document – raportul comandantului Batalionului 643 Vânătoare antitanc ce a participat la luptele din Franța:

„… Marșurile efectuate în comun cu subunitățile de infanterie s-au soldat cu ieșirea din funcție a mijloacelor tehnice. S-a făcut observată deosebit de des defectarea ambreiajului și a diferențialelor. Marșurile în comun cu unitățile de tancuri se soldau cu rezultate distructive similare… Peste fiecare jumătate de oră în primii 20 de kilometri de marș era necesar să ne oprim pentru a răci motoarele, a efectua controlul, iar la nevoie reparația și ungerea. Ulterior opririle sunt necesare peste fiecare 30 de kilometri parcurși…

Vizibilitatea din mașină este extrem de proastă. Poți privi înainte prin tăietura de sus din scutul cabinei, dar rezultatul poate fi „Kopfschuesse“ (ceea ce s-a putea traduce prin „retezarea căpățânii“). În timpul luptelor de stradă echipajul este realmente lipsit de posibilitatea de a observa câmpul de luptă… Un infanterist curajos de-al inamicului este în stare să

lichideze cu ușurință echipajul cu o grenadă de mână, aruncând-o de pe borduri sau de pe pupă…

Blindajul șasiului nu este adecvat. Proiectilele tunurilor antitanc franceze de calibru 25 mm perforează blindajul și când trag de la distanțe mari. Cabinele blindate sunt perforate chiar și de gloanțele perforante de calibrul puștii… Cabinele înalte ale vânătorilor noștri de tancuri făceau funcționarea mașinilor noastre pe câmpul de luptă extrem de periculoasă… (65)

Au fost produse în total doar 202 de astfel de mașini-minune. Cu ele au fost dotate batalioanele de vânători de tancuri autonome, care pe frontul de est pe 22 iunie 1941 erau opt la număr (două în Grupul de Armate Nord, cinci în Grupul de Armate Centru, una în Grupul de Armate Sud). Conform organigramei, fiecare batalion trebuia să fie alcătuit din trei companii cu câte nouă mașini în fiecare, dar de fapt mașinile erau mai puține, în medie câte 20 în fiecare batalion. Încă două companii se aflau în componența Brigăzii 900 Motorizate și a Brigăzii SS Leibstandarte Adolf Hitler. În ajunul invaziei în URSS, germanii au pus la punct producerea proiectilelor cu manșon detașabil de calibru 47 mm, fapt ce a mărit penetrabilitatea autotunului – cu toate neajunsurile menționate mai sus. Practica aplicării în luptă a „Panzerjagerului“ pe frontul de est a confirmat reputația pe care și-a meritat-o anterior. Comandantul Batalionului 521 raporta în iulie 1941:

„În timpul atacului pozițiilor inamice, dotate cu tunuri antitanc și artilerie, după cum s-a întâmplat lângă Moghilev și lângă Rogaciov, cabina înaltă devenea o țintă bună și «Panzerjager» era distrus înainte de a putea să intre în luptă. În timpul exploziei în apropiere a proiectilului de artilerie greu schijele perforau blindajul subțire, după cum s-a întâmplat lângă Rogaciov. Tunul antitanc rusesc de calibru 45 mm perfora blindajul de la distanța de 1 200 de metri. Compania 1 a pierdut în aceste lupte cinci malin, dintre care a fost posibil să fie reabilitate doar două…“

„Vânătorul de tancuri“ german a fost de la bun început sortit pieirii. Tunul antitanc trebuie să fie ușor, compact și greu de observat – sau trebuie instalat pe șasiul unui tanc mediu (dar și mai bine – greu) și

acoperit cu blindaj, și neapărat cu un blindaj extrem de rezistent, care permite angajarea în duel cu orice tanc al inamicului; tunul antitanc pe șasiul unei tanchete ușoare cu blindaj antiglonț este o absurditate crasă.

În URSS a fost aleasă o altă cale. Pentru consolidarea apărării antitanc nu erau destinate nici batalioane, nici regimente. Prin Hotărârea Comitetului Central al Partidului Comunist (al bolșevicilor) din Rusia și a Sovietului Comisarilor Poporului al URSS din 23 aprilie și prin directivele corespunzătoare ale Comisariatului Poporului al Apărării din 26 aprilie 1941 a fost perfectată decizia cu privire la constituirea a 10 brigăzi de artilerie antitanc ale Rezervei Comandamentului Suprem (cinci în Districtul Militar Special Kiev, trei în Districtul de Vest și două în Districtul Baltic). Războiul a început înainte de termenul desemnat de Stalin și de fapt cea mai mare parte a brigăzilor de artilerie nu au fost completate în întregime până pe 22 iunie, dar are sens să le examinăm structura mai amănunțit, pentru a evalua proporțiile și seriozitatea intențiilor conducerii politice și militare sovietice.

Conform organigramei aprobate, în componența brigăzii de artilerie antitanc erau două regimente de artilerie cu câte cinci divizioane în fiecare, în total 10 divizioane, 120 de tunuri antitanc în brigadă. Calibrul armamentului antitanc al brigăzii începe cu tunurile F-22 de calibru 76 mm (el avea o viteză inițială puțin mai mare a proiectilului și o capacitate de perforare mai mare decât tunul USV indicat în Tabelul 6). Cu aceste tunuri erau dotate patru divizioane și în următorii doi ani, înainte de apariția „Tigrilor“ și „Panterelor“, ele erau suficiente pentru lovirea oricărui tanc al Wehrmachtului.

Însă cei care au alcătuit organigrama brigăzii de artilerie antitanc au manifestat o atitudine mai strictă față de misiunea lor. Încă patru divizioane ale brigăzii erau dotate cu tunuri aeriene 61-K de modelul anului 1939 de calibru 85 mm. Utilizarea acestui tun era un act de „cruzime exagerată“ – de la distanța de un kilometru tunul putea să perforeze o placă de blindaj cu grosimea de 110 mm, iar germanii nu aveau așa ceva nici în desenele tehnice. Dar și asta a părut puțin și în

componența brigăzii de artilerie antitanc au fost incluse două divizioane cu tunuri de calibru 107 mm!

Întrucât experiența „Blitzkriegului“ german în Franța a arătat că ofensiva diviziilor de tancuri ale Wehrmachtului este susținută neîncetat de acțiuni ale avioanelor de bombardament în picaj, în componența brigăzii de artilerie antitanc a fost inclus un număr neobișnuit de mare de mijloace de apărare antiaeriană: 16 tunuri antiaeriene cu tragere rapidă de calibru 37 mm și 36 de mitraliere de mare calibru DȘK. În plus, în componența brigăzii au fost incluse un batalion de pionieri-geniști și un batalion de transport auto. În total, în brigadă trebuiau să fie 5 322 de oameni, 11 autoturisme, 707 camioane și autospeciale, 165 de tractoare cu șenile.

„Cui i s-a dat mult, i se va cere mult.“ Comandamentul Armatei Roșii investea în brigăzile de artilerie antitanc speranțe mari, fapt certificat evident de un document – „Indicațiile temporare de pregătire de luptă, utilizare și aranjare în formațiune de luptă a brigăzilor de artilerie antitanc“ aprobate pe 3 iunie 1941 de șeful statului major al Districtului Militar Special Kiev. (67)

Utilizarea în luptă era prezentată în felul următor. Pe un sector al frontului cu lățimea de 3–4 kilometri brigada de artilerie antitanc trebuia să oprească ofensiva a 400–500 de tancuri ale inamicului (nu e o greșeală de tipar). Se mai preconiza că avalanșa de oțel se va mișca „în valuri consecutive a câte 20–30 de tancuri la un kilometru de front, adică circa cinci valuri“, cu viteza de 15 kilometri pe oră (250 de metri pe minut). Formațiunea de luptă a brigăzii se presupunea să fie în două eșaloane: în primul, patru divizioane de tunuri de calibru 76 mm și un divizion de tunuri de calibru 107 mm pe direcția cea mai amenințătoare, patru divizioane de tunuri de calibru 85 mm și un eșalon de tunuri de calibru 107 mm (adică tunuri mai puternice) erau plasate în rezerva comandantului de brigadă pentru lichidarea tancurilor grele pătrunse în adâncul defensivei.

Acțiunile primului eșalon sunt descrise în felul următor: „Fiecare tun cu bătaia de 1 200 de metri e în stare să dea cel puțin 3–4 lovituri la țintă pe minut, dintre ele o lovitură scoate tancul din funcție. Prin

urmare, eșaloanele unu și doi de tancuri sunt scoase din funcție în proporție de sută la sută la 200 de metri înainte de a ajunge la pozițiile de foc“. Cu alte cuvinte, se presupunea că un tun trebuia să scoată din funcție patru tancuri ale inamicului înainte ca ele să ajungă pe pozițiile de tir. Ce avea să urmeze nu este descris în „Indicațiile temporare“; se presupunea, probabil, că după un astfel de măcel inamicul își va înceta ofensiva sau că cei mai insistenți vor fi nimiciți de tunurile eșalonului doi al brigăzii.

Iată ce fel de armată era edificată la începutul anilor 1940 în URSS. Enormă, dotată cu munți de armament din cel mai nou. Oare nu dădeau aceste zeci și zeci de mii de tancuri, tunuri, aruncătoare de mine temeiuri de a spera la un succes zdrobitor în război?

Răspunsul corect: nu. Tunurile nu luptă ele însele, luptă oamenii. Această idee trivială, dar cea mai importantă, a fost notată cert în Regulamentul de câmp al Armatei Roșii: „Cel mai prețios în Armata Roșie a Muncitorilor și Țăranilor este omul nou al Epocii Staliniste. Lui îi aparține rolul decisiv în luptă. Fără el, toate mijloacele tehnice de luptă sunt moarte, în mâinile lui ele devin o armă de temut. Tot efectivul Armatei Roșii a Muncitorilor și Țăranilor este educat în spiritul bolșevic activ al inițiativei curajoase, al avântului nepotolit, al perseverenței nestrămutate și al permanentei aspirații de a doborî dușmanul“ (Regulamentul de câmp 39, punctul 6). De fapt, conform opiniei cu autoritate a comisarului poporului al apărării URSS (ulterior președintele Comitetului pentru Apărare de pe lângă Sovietul Comisarilor Poporului), poporul oricum era dornic să se avânte în lupte, fără nici un fel de educație. Ținând un discurs la parada de 1 Mai 1939, tovarășul Voroșilov a declarat literalmente următoarele: „Poporul sovietic nu numai știe să lupte, lui îi și place să lupte!“ (68)

Următoarea întrebare: era oare printre generalii și mareșalii, printre comisarii poporului și secretarii de partid din anturajul lui Stalin măcar unul care ar fi putut să-i spună aproximativ următoarele: „Koba, jumătate de țară te urăște de moarte, ceilalți supraviețuiesc cum pot. Chiar după primele împușcături ale unui război adevărat, mare, toată «armata ta invincibilă° va fugi prin păduri sau se va

preda“? Răspunsul corect: nu. Nu s-a găsit nici un curajos. Nici unul. Tocmai de aceea tovarășul Stalin și mareșalii săi elaborau planuri temerare, despre care va fi vorba în capitolul următor.

Numărul total al cartușelor în batalionul de infanterie al Wehrmachtului conținea 58 000 de cartușe pentru puștile-mitralieră și mitralierele grele și doar 24 000 de cartușe pentru arme. Normativa sovietică din anul 1938 de „consum al munițiilor pentru o zi de luptă încordată“ presupunea consumul de 20 de cartușe de pușcă și de 620 de cartușe de pușcă-mitralieră, astfel, la nivel de grupă, mitraliorul consuma de trei ori mai multe cartușe decât toți pușcașii laolaltă; în batalionul de pușcași, ținând cont că avea în dotare mitraliere grele cu normativul de 1 400 de cartușe într-o zi de luptă, preponderența tirului de mitralieră asupra celui de pușcă devine și mai sesizabilă.

Luând cuvântul la consfătuirea din 17 aprilie 1940 a corpului comandanților supremi ai Armatei Roșii, Stalin a spus: „Ostașul care are o pușcă cu încărcătorul cu 10 cartușe va lansa de trei ori mai multe gloanțe decât omul cu pușca noastră. Ostașul cu pușca cu autoîncărcare echivalează cu trei ostași…“

De facto, 198 de divizii de pușcași și 31 de motorizate: cele 13 divizii de cavalerie, în baza efectivului lor, erau considerate echivalente cu 7 divizii de pușcași.

În diviziile de infanterie din „primul val“ (o pătrime din numărul total al diviziilor de infanterie ale Wehrmachtului pe frontul de est, conform situației din iunie 1941) erau două tunuri antitanc de calibru 50 mm la un regiment de infanterie; de fapt, prezența lor nu schimba mare lucru, deoarece un tun de acest fel putea să străpungă cu un proiectil perforant standard blindajul KV doar trăgând în el de aproape.

Cititorul știe, probabil, din cărți, memorii și filme că tunul de calibru 45 s-a aflat în dotarea Armatei Roșii până la sfârșitul războiului. Dar era un ALT tun. Fiindu-i păstrat calibrul vechi, de 45 mm, noul tun antitanc M-42 avea țeava cu mult mai lungă (60 de calibre în locul celor 46 anterioare) și proiectilul de lansare fortificat. În consecință au

crescut de la 760 până la 870 de metri pe secundă viteza inițială și cu 60 de milimetri capacitatea de penetrare a blindajului în timpul tragerii de la distanțe mici.

De mulți ani se discută cum trebuie tradus corect cuvântul german Abteilung. Cu referință la artilerie, el e tradus de obicei ca „divizion“, dar e destul de straniu să se numească „divizion“ o unitate în dotarea căreia se află 36 de tunuri. De aceea în această carte vom adopta traducerea „batalion“; respectiv, subunitățile din care e alcătuit sunt numite „companii“, nu „baterii“.

Conform datelor de la 22 iunie 1941, în trupele Districtului Militar Special Kiev al Frontului Sud-Vest figurau 1 142 de remorchere Komsomoleț, în timp ce necesitatea prevăzută în organigramă era de 874 de mașini. (ЦАМО, ф. 229, оп. 157, д. 20, л.л. 6 и 9)

Cele de mai sus nu sugerează nicidecum concluzia că „aviația a fost inventată degeaba“. Aviația îi este net superioară artileriei la cel puțin trei parametri: bătaia „tirului“, greutatea unui element al muniției, mobilitatea operativă. Aviația efectuează misiuni pe care artileria nu le poate efectua în principiu. Dar în ce privește sprijinul nemijlocit cu foc al trupelor terestre rolul decisiv al artileriei din al Doilea Război Mondial este incontestabil.

Bineînțeles, este vorba de sisteme produse în masă, puse în dotare cu miile; totodată lăsăm între paranteze modelele „unicat“, de exemplu excelentul în ce privește caracteristicile tactice și tehnice tun german de calibru 150 mm din care au fost produse 101 unități în patru ani.

În Wehrmacht ele erau numite „mortiere“, deși, judecând după lungimea țevii (calibru 31) și viteza maximă a proiectilului (565 de metri pe secundă), erau mai degrabă tunuri-obuziere grele.

Cel mai glorios diversionist, grație eforturilor acestei propagande, a devenit o biată domnișoară care a încercat să incendieze un grajd într-un sat ocupat de germani, cel mai celebru pilot – comandantul unui echipaj doborât în unul dintre primele zboruri ale bombardierului, cel mai notoriu exemplu de bărbăție a ostașilor sovietici – povestea

inventată de la un capăt la altul „despre 28 de panfiloviști și 50 de tancuri“. În același timp, sute de exemple reale de acțiuni eroice și reușite ale ostașilor și comandanților Armatei Roșii au rămas uitate definitiv.

„Lansator de fum“ în traducere literală; denumirea este legată de faptul că inițial sistemul fusese elaborat ca mijloc de transport al armelor chimice și de plasare a perdelelor de fum, adică mijloace de lovire ce nu cereau o precizie mare a transportului.

De exemplu, în planul inițial (de pe 29 octombrie 1939) de zdrobire a armatei finlandeze pe istmul Carelia era preconizat următorul consum de muniții: un set de muniții pentru lupta din zona de frontieră, trei seturi de muniții pentru spargerea zonei fortificate (Linia Mannerheim) și un set pentru urmărirea ulterioară a inamicului în retragere.

Aici și în continuare – dacă nu e specificat altceva – sunt reproduse cifrele din cartea Aprovizionarea artileriei în Marele Război pentru Apărarea Patriei din anii 1941–1945, nr. 3 în lista izvoarelor.

Nodul de apărare al RF Brest de lângă Semeatîce bloca unica șosea de pe sectorul de frontieră de 140 de kilometri dintre Brest și Zambruv care duce de pe teritoriul Poloniei ocupate de germani prin Belsk spre Belostok.

De zona din fața câmpului din Regiunea Fortificată Kovel este legată una dintre legendele foarte răspândite. Chipurile, comandanții cu spirit de inițiativă din teritoriu au dispus la jumătatea lunii iunie să ocupe zona din fața câmpului regiunii fortificate, dar prostul de Stalin (conform altei versiuni – ticălosul satrap Beria) a dat dispoziția de a scoate trupele și de a-i pedepsi pe comandanți. Din fericire pentru istorici, s-a păstrat Consiliul de Război al Districtului Militar Special Kiev expediată la Moscova pe 10 iunie: „Șefului Marelui Stat Major al Armatei Roșii, tov. Jukov. Ca răspuns la telegrama nr. 59 a șefului Marelui Stat Major raportez că fortificațiile din beton armat și o parte a cazematelor din lemn și pământ din regiunile batalioanelor nr. 7, 8, 9, 10 de construcție de campanie din anul 1940 din Regiunea Fortificată

Kovel au fost ocupate de cadrele a două batalioane a Regiunii Fortificate Kovel în conformitate cu telegrama cifrată semnată de tov. Vatutin (aici și în continuare sublinierea mea – M.S.) nr. 9/485 din 4.6 a.c. În toate celelalte regiuni fortificate fortificațiile de campanie nu sunt ocupate nicăieri… Rog să indicați dacă trebuie să continuăm să ocupăm cu garnizoanele fortificațiile de foc din prima linie a regiunilor fortificate Vladimir–Volînski, Strumilov, Rava–Ruska și Peremîșk" (Arhiva Centrală a Ministerului Apărării, f. 8, inv. 3408, d. 46, f. 13).

În această listă nu este inclus Corpul 10 Mecanizat din Districtul Militar Leningrad care în primele săptămâni de război n-a luat parte activă la lupte; nu sunt incluse nici Corpurile 17 și 20 Mecanizate ale Districtului Militar Special de Vest, ce se aflau în curs de constituire.

Tancurile sovietice aruncătoare de flăcări și tancurile ușoare germane Pz-II sunt plasate în același rând ca purtătoare de armament atipic, capabil să soluționeze un ansamblu redus de sarcini specifice.

Cu toate acestea, există cazuri consemnate documentar de perforare a blindajului ecranat al tancurilor medii germane de tunul de calibru 45 mm. Acestea pot fi explicate atât prin indeterminarea statistică generală a interacțiunii dintre proiectil și blindaj, cât și prin faptul că în cazul câtorva lovituri în plin „ecranul" putea să fie doborât de pe corpul tancului.

Încălcând cronologia cărții noastre, vom menționa că în octombrie 1942, când Pak-38 de calibru 50 mm a devenit tunul de bază al apărării antitanc a Wehrmachtului, examinarea a 154 de tancuri T-34 scoase din luptă a furnizat următoarea statistică: fruntea corpului a fost perforată de doar 11 la sută din proiectilele de calibrul 50 mm ce l-au lovit, bordul de 62 la sută.

Cum, după ieșirea proiectilului din țeava tunului, unica forță care îl propulsează este „forța inerției" (profesorilor de liceu nu le place acest termen), micșorarea masei proiectilului cu păstrarea dimensiunilor lui geometrice, iar, prin urmare, și a rezistenței aerodinamice (sau chiar a creșterii ei în lipsa capacului aerodinamic) se soldează cu reducerea rapidă a vitezei.

Capitolul 1.2

Un joc mare

Din momentul apariției cărții lui V. Suvorov Spărgătorul de gheață, chestiunile planificării militare în URSS în anii 1939–1941 au devenit (și rămân și în prezent) unele dintre cele mai acute subiecte de discuție publică. Pentru „patrioții sovietici“ negarea înfocată a faptului că Armata Roșie avea planuri de invazie în Europa a devenit o cauză marcată de vitejie, onoare și eroism; ei sunt gata să nege până-n pânzele albe, ignorând orice argumente și fapte, cu insistența eroului unei cunoscute serii de bancuri în care un bărbat fără chiloți este surprins într-un dormitor străin… Tot ce am vrut și am putut eu să spun în această privință este expus în articolele „Trei planuri ale tovarășului Stalin“ și „Prima lovitură“. (69) Cine dorește poate să le citească. Cu toate că tema nu este nici pe departe epuizată – de exemplu, ea necesită și extinderea cadrului cronologic, de natură să ducă la reevaluarea participării URSS la „criza sudetă“ din anul 1938.

Documente

La momentul actual sunt accesibile cel puțin 13 documente, elaborate în intervalul dintre vara anului 1940 și luna mai a anului 1941, care reflectă nemijlocit procesul de elaborare a planului unui război contra Germaniei. Acestea sunt:

• Memoriul comisarului apărării al URSS și al șefului Marelui Stat Major al Armatei Roșii expediat lui Stalin, Molotov și Comitetului Central al Partidului Comunist Sovietic (al bolșevicilor), „Cu privire la bazele desfășurării strategice a forțelor armate ale URSS la vest și la est“, datat cel târziu la 15 august 1940. (70)

• Documentul cu denumirea similară, cu numărul 103202 din 18 septembrie 1940. (71)

• Memoriul comisarului apărării al URSS și al șefului Marelui Stat Major al Armatei Roșii, expediat lui Stalin, Molotov și CC al PCS(b), cu nr. 103313, din octombrie 1940 (document cunoscut sub numele de „planul detaliat al desfășurării strategice din octombrie“). (72)

• Directiva comisarului apărării al URSS, expediată comandantului Districtului Militar Leningrad în ce privește elaborarea planului de desfășurare operativă, din 25 noiembrie 1940. (73)

• Indicațiile comisarului poporului al apărării în privința planului desfășurării operative a armatelor Districtului Militar Special Kiev, din 28 noiembrie 1940. (74)

• Memoriul șefului statului major al Districtului Militar Special Kiev cu privire la Consiliul de Război al Frontului Sud-Vest, referitor la planul desfășurării operative, elaborat cel târziu în decembrie 1940. (75)

• Directiva comisarului poporului al apărării al URSS referitoare la elaborarea planului desfășurării operative a armatelor Districtului Militar Special Baltic, nenumerotat, cel târziu ianuarie 1941. (76)

• Nota informativă referitoare la planul de acțiuni al Frontului Vest, nenumerotat, cel târziu februarie 1941. (77)

• Directiva comisarului poporului al apărării al URSS referitoare la elaborarea planului de desfășurare operativă a armatelor Districtului Militar Special Baltic, nenumerotat, din 3 martie 1941. (78)

• Memoriul comisarului poporului al apărării al URSS și al șefului Marelui Stat Major al Armatei Roșii expediat la Comitetul Central al Partidului Comunist (al bolșevicilor) din toată Rusia lui I.V. Stalin și V.M. Molotov, „Planul precizat al desfășurării strategice a forțelor armate ale URSS la vest și la est“, nenumerotat, din 11 martie 1941. (79)

• Directiva comisarului poporului al apărării al URSS referitoare la elaborarea planului desfășurării operative a trupelor Districtului Militar Special de Vest, nenumerotat, aprilie 1941. (80)

• Directiva comisarului poporului al apărării al URSS referitoare la elaborarea planului desfășurării operative a trupelor Districtului Militar Leningrad, nenumerotat, din 11 aprilie 1941. (81)

• Considerații în privința planului desfășurării strategice a forțelor armate ale URSS în caz de război cu Germania și aliații ei, nenumerotat, mai 1941. (82)

Astfel, avem la dispoziție cinci variante ale planului strategic general al Armatei Roșii și câte două documente ce reflectă elaborarea planurilor de desfășurare operativă a trupelor fiecăruia dintre cele patru districte/fronturi vestice. Este extrem de important de menționat că șase documente sunt ca formă și fond ordine (directive) ale comisarului poporului al apărării al URSS; nu sunt nicidecum „ciorne ale proiectelor de propuneri“, ci ordine ale conducerii militare supreme a țării care trebuiau executate obligatoriu.

Cel puțin din septembrie 1940 până în mai 1941 toate variantele cunoscute ale Marelui Plan – la fel și planurile operative care îl detaliază ale districtelor/fronturilor – reprezintă de fapt un document unic, modificările constând în detalii nesemnificative, atât în ce privește textul, cât și hărțile folosite.

Toate documentele reprezintă descrierea planului de pregătire și efectuare a unei operațiuni ofensive de mari proporții dincolo de frontiera de stat a URSS. Defensiva strategică pe propriul teritoriu nu este examinată în ele nici măcar ca una dintre posibilele variante de acțiune.****** Nimeni n-a găsit nici un fel de alte planuri. Ținând cont că la noi [în Rusia] sunt mulți doritori „de a da o ripostă uneltirilor vrăjmașe“ și că la dispoziția lor s-au aflat și se află toate arhivele țării, se poate presupune cu o probabilitate de 99,99% că nu a existat nici un alt plan.**

Cât privește intenția operațiunii ofensive, ea este formulată invariabil astfel: „Cea mai avantajoasă este desfășurarea forțelor noastre principale la sud de râul Pripiat pentru ca prin lovituri puternice asupra orașelor Lublin, Radom și Cracovia să zdrobim forțele

principale ale nemților și chiar în prima etapă a războiului să separăm Germania de statele balcanice, s-o lipsim de baze economice importante și să acționăm cu fermitate asupra statelor balcanice în chestiunea participării la război împotriva noastră“. (83) Lovitura principală trebuia să fie aplicată de trupele Frontului Sud-Vest în interacțiune cu flancul stâng (sudic) al Frontului Vest cu sarcina „de a-i provoca o înfrângere fermă grupării inamicului de la Lublin, Radom, Sandomir, Cracovia și să ajungă la frontul Varșovia, Lodz, Kreutzburg, Oppeln, Olomouc (orașe din Polonia și Slovacia situate la 250–350 de kilometri vest de frontiera de atunci a URSS – M.S.).

Varianta din martie (1941)****** a planului prevedea un astfel de ritm al ofensivei: în ziua a treia să fie ocupate de unități mobile (adică de diviziile de tancuri și de cele motorizate) orașul Lublin, iar în a opta zi Cracovia, forțele principale să ajungă la râul Wisla (Vistula) în ziua a zecea a operațiunii (adică și pentru infanterie se planifica un ritm al ofensivei de 10–12 kilometri pe zi). Varianta din martie se remarcă și prin faptul că în ea apare acel cuvânt sacru fără de care intenția ca atare de a „zdrobi forțele principale ale nemților“ rămâne atârnată în aer: „Următorul obiectiv strategic pentru forțele principale ale Armatei Roșii în funcție de situație poate fi derularea unei operațiuni prin Poznan asupra Berlinului (subl. mea – M.S.) sau acțiunea spre sud-vest, spre Praga și Viena, sau aplicarea [unei lovituri] la nord, asupra Torunului și Danzigului, cu scopul de a ocoli Prusia Orientală“.**

Orientarea ofensivă a doctrinei militare a Armatei Roșii este un fapt incontestabil. Nu este o ipoteză, ci o certitudine dovedită de existența unor indicații clare, a unor directive, consemnate în paragraful al doilea al Regulamentului Militar din anul 1939. „Dacă dușmanul ne va impune războiul, Armata Roșie a Muncitorilor și Țăranilor va fi cea mai ofensivă dintre toate armatele ofensive care au existat vreodată. Vom purta războiul ofensiv, cu cel mai ferm scop al zdrobirii totale a inamicului chiar pe teritoriul lui.“ Este la fel de indiscutabil și faptul că orientarea ofensivă a planurilor și a sistemelor de pregătire de luptă a forțelor armate nu poate servi nicidecum drept dovadă a agresivității politicii externe a statului. Armata oricărei țări, chiar și a celei mai pașnice, este înființată pentru a învinge. Metoda cea mai eficientă de

îndeplinire a acestei misiuni a fost, este și va fi ofensiva. „Ofensiva“ și „agresiunea“ sunt lucruri diferite, nefiind nici pe departe sinonime.

Nici agresivitatea permanentă a imperiului stalinist nu are nevoie de demonstrații. Această agresivitate nu și-a găsit reflectarea în paragrafele Regulamentului și nici în săgețile roșii de pe hărțile operative. Ea nu poate fi disimulată cu „frunza de smochin“ a formulelor de tipul „dacă dușmanul ne va impune războiul…“ Aspirația nestăvilită spre expansiune mondială a fost reflectată în stema de stat a URSS, în care secera și ciocanul acopereau tot globul pământesc, iar granițele „statului proletar“ nu erau indicate nici măcar cu o linie simbolică.

În Declarația cu privire la înființarea URSS din 30 decembrie 1922 se spunea clar că noul stat „va servi drept un bastion sigur împotriva capitalismului mondial, reprezentând un nou pas ferm pe calea unirii oamenilor muncii din toate țările în Republica Sovietică Socialistă Mondială“.****** La Moscova se afla centrul de conducere a organizației subversive globale (Internaționala Comunistă), care, ignorând frontierele de stat și normele dreptului internațional, încerca (din fericire, fără succes) să planteze dictatura controlată de Stalin în multe state ale lumii. În sfârșit, aspirația la expansiune și-a găsit expresia directă în extinderea granițelor imperiului între anii 1922 și 1953.**

Ceea ce se schimba era doar „ambalajul“ ideologic. Totul începuse cu un înverșunat avânt mesianic („ca o cavalerie vijelioasă lumea se avântă spre un nou țărm“), cu visul despre un nou pământ și ceruri noi, sub care nu va rămâne loc pentru astfel de anacronisme precum frontiere de stat, cu credința, chiar sinceră a unora, că toată lumea abia așteaptă să se transforme într-o enormă baracă stalinistă („Atunci când ultimul semn de frontieră/ va fi ras de pe fața pământului de soldații noștri/ va triumfa pretutindeni drapelul roșu/ și florile își vor deschide pentru toți cupele/ Și oamenii care populează lumea/ în urma ta, a șasea parte a planetei/ vor veni ca niște învingători la ospăț/ să proclame marea victorie“).

Florile entuziasmului revoluționar s-au ofilit repede. Ultima tentativă de a mima „revolta oamenilor muncii“ a fost făcută pe 1 decembrie 1939, când, în primele zile ale invaziei în Finlanda, a fost anunțată apariția unui „guvern popular al Finlandei democratice“. De râsul întregii lumi, în funcția de șef al acestui guvern simbolic a fost desemnat tovarășul Otto Kuusinen, membru al CC al PCS(b) din anul 1918, care locuia la Moscova. Mai mult, Stalin nu s-a făcut de rușine în felul acesta și toate „eliberările“ ulterioare au fost realizate conform unei scheme rigide: mai întâi ocupație militară și abia apoi mitinguri spontane în cadrul cărora „tot poporul muncitor în unanimitate…“

În vara anului 1941 propaganda sovietică și-a dat jos definitiv masca. Directiva pregătită la începutul lunii iunie personal de secretarul CC al PCS(b), Șcerbakov, „Cu privire la starea propagandei politice-militare“ a fost formulată în astfel de expresii: „Politica externă a Uniunii Sovietice nu are nimic de-a face cu pacifismul, cu aspirația de a obține pacea cu orice preț… Leninismul ne învață că țara socialismului, utilizând situația internațională favorabilă, trebuie și va fi obligată să-și asume inițiativa unor acțiuni militare ofensive…“ (84)

Ultima variantă

La începutul lunii mai a anului 1941 a apărut încă o variantă a „Considerațiilor în privința planului desfășurării strategice“. Din punctul de vedere al concepției operațiunilor, această a cincea variantă a planului de război împotriva Germaniei, cu începere din august 1940, nu se deosebea prin nimic de predecesoarele sale. În ce privește sarcinile, direcțiile loviturilor principale, proporțiile distribuirii trupelor între diferite fronturi, termenii și pozițiile, „Considerațiile“ din mai repetau aproape cuvânt cu cuvânt „Planul precizat al desfășurării strategice“ din 11 martie 1941. Iarăși se planifică „zdrobirea forțelor principale ale armatei germane, desfășurate mai la sud de Demblin, și ajungerea în ziua a 30-a a operațiunii la frontul Ostrolenka, râul Narew, Lowicz, Lodz, Kreutzburg, Oppeln, Olomouc. Următorul obiectiv strategic să fie: prin ofensiva din regiunea

Katowice în direcția nord sau nord-vest să zdrobim forțele masive ale aripilor Centru și Nord ale frontului german și să cucerim teritoriul fostei Polonii și al Prusiei Orientale. Sarcina cea mai apropiată – de a zdrobi armata germană mai la vest de râul Wisla și pe direcția Cracovia, de a ajunge la râurile Narew, Wisla și de a cuceri regiunea Katovice…“

La fel de nestrămutată rămânea și absoluta lipsă de informare a autorilor „Considerațiilor“ în privința planurilor inamicului. Din păcate, „secretele lui Hitler se aflau pe masa lui Stalin“ doar în scrierile ofițerilor de securitate în retragere. În realitate, în „Considerațiile“ din luna mai intențiile inamicului sunt descrise în felul următor:

„Cel mai probabil, forțele principale ale armatei germane în componența… vor fi desfășurate la sud de linia Brest–Demblin pentru a aplica o lovitură pe direcția Kovel–Rovno–Kiev. Această lovitură va fi probabil însoțită de o lovitură la nord din Prusia Orientală asupra orașelor Vilno și Riga, precum și de lovituri scurte concentrice dinspre Suvalka și Brest asupra orașelor Volkovîsk, Baranovici. La sud sunt de așteptat lovituri: a) pe direcția Jmerinka – ale armatei române susținute de divizii germane; b) pe direcția Muncaci (actualmente Mukacevo – M.S.)–Lvov; c) Sanok–Lvov“.

Nu e nici măcar o asemănare îndepărtată cu planurile reale ale germanilor. Forțele de bază ale Wehrmachtului (Grupul de Armate Centru) nu se desfășurau la sud, ci la nord de fâșia de mlaștini din Polesia („pe linia Brest–Demblin“); Grupul 2 al trupelor de tancuri, cel mai puternic, avea misiunea de a aplica lovitura principală la adâncimea de 300–400 de kilometri asupra Minskului și Bobruiskului și nicidecum o lovitură scurtă auxiliară asupra Baranovici. Pe linia Grupului de Armate Sud lovitura de bază era aplicată de Grupul 1 Tancuri, dar nu prin pădurea mlăștinoasă de lângă Kovel, ci cu 50–60 de kilometri mai la sud, pe linia Ustilug–Krîstînopol (actualmente Cervonograd); în Carpați („pe direcția Muncaci–Lvov; Sanok–Lvov“) nu erau în general trupe germane (cu excepția a două divizii așa-numite „de pază“, adică polițiste); lovitura asupra bazei sudice ale „intrândului Lvov“ („pe direcția Jmerinka“) a fost aplicată, dar la trei

săptămâni după începutul războiului, într-o cu totul altă situație operativă.

De fapt, evaluarea atât de eronată a intențiilor inamicului era irelevantă într-o anumită măsură pentru că autorii „Considerațiilor“ nu aveau de gând să-i ofere inamicului posibilitatea de a-și realiza planurile ofensive. „Ținând cont de faptul că Germania își ține în prezent armata mobilizată, cu spatele frontului desfășurat, ea are posibilitatea să ne anticipeze desfășurarea și să aplice o lovitură prin surprindere. Pentru a contracara această posibilitate, consider necesar ca în nici un caz să nu-i cedăm inițiativele de acțiune comandamentului german, să anticipăm desfășurarea inamicului și să atacăm armata germană în momentul în care ea se va afla în stadiul de desfășurare și nu va reuși încă să-și organizeze frontul și interacțiunea dintre arme.“

Are sens, în măsura posibilităților, să precizăm cronologia elaborării și discutării acestui document. La fel ca și celelalte, această variantă a planului a fost scrisă de mâna adjunctului șefului Direcției operative a Marelui Stat Major, generalul-maior Vasilevski. Documentul poartă antetul comisarului poporului al apărării al URSS, este indicată doar luna (mai), nu și data. Stalin, căruia i-au fost adresate „Considerațiile“, este numit de data aceasta Președintele Sovietului Comisarilor Poporului; prin urmare, documentul nu putea să fie elaborat înainte de 5 mai 1941. Există și o hartă de lucru semnată de Vasilevski pe 15 mai 1941. (89)

Să apelăm la o sursă atât de antologică precum e „Registrul vizitelor în biroul lui Stalin“. Pentru comoditatea cititorului vom concentra informațiile în Tabelul 8, în care se vede cu cine și cât timp au petrecut în biroul lui Stalin comisarul poporului al apărării, Timoșenko, și șeful Marelui Stat Major, Jukov.

Tabelul 8

Dată	Cine a mai fost	Durată
10 mai	Molotov, Malenkov	١ oră ٥٠ minute
12 mai	Molotov, Kaganovici, Voznesenski	١ oră ٣٥ minute
14 mai	Kaganovici	١ oră ٥٥ minute
19 mai	Molotov, Vatutin	١ oră ٢٥ minute
23 mai	Molotov, Kaganovici	2 ore 20 minute

Notă: de fapt, pe 23 mai Timoșenko și Jukov au petrecut în biroul lui Stalin 2 ore și 55 de minute, dar ultimele 35 de minute le-au fost consacrate unei ședințe cu un grup de constructori de armament aviatic.

Se constituie, în opinia mea, un tablou cât se poate de distinct. Pe 10 mai, în biroul Stăpânului s-a reunit în componență deplină (și fără nici un om în plus) grupul ce reprezintă pomenita în repetate rânduri „conducere politică și militară supremă a URSS". Molotov – adjunctul formal al lui Stalin în guvern și de facto omul al doilea din conducere, Malenkov – secretar al CC al PCS(b) și membru al Consiliului Suprem de Război, și doi conducători militari esențiali, Timoșenko și Jukov. Troica cu drept de a semna nominal cele mai importante directive, dar și Stalin și Molotov, persoanele care în realitatea luau deciziile politice importante.

Există toate temeiurile să presupunem că pe 10 mai, „Considerațiile" i-au fost pentru prima dată înfățișate lui Stalin, apoi pe 12 și 14 mai a urmat expunerea detaliată a planul de război contra Germaniei. Este foarte grăitoare participarea la două dintre aceste ședințe a lui Kaganovici, comisarul poporului al căilor de comunicație – el nu avea atribuții directe în probleme strict militare, operative, dar, din moment ce în discuție se aflau măsuri ce urmau să fie luate în scurt timp, fapte care impuneau dezbaterea unor chestiuni legate de desfășurarea strategică a forțelor armate, căile ferate erau indispensabile, iar în etapa inițială locomotivele și vagoanele erau incomparabil mai importante decât tancurile. Nu este întâmplătoare nici participarea (foarte scurtă, de doar 15 minute) a președintelui Comitetului de Stat pentru Planificare al URSS, Voznesenski, în atribuțiile căruia intrau chestiuni legate de mobilizare, dat fiind impactul așteptat asupra activității economice.

Apoi, de la 14 până la 19 mai a intervenit o pauză între ședințe, timp în care Vasilevski a semnat harta (15 mai). La 19 mai, în biroul lui Stalin s-

a reunit troica autorilor planului, inclusiv adjunctul șefului Marelui Stat Major, Vatutin, un oaspete foarte rar al biroului lui Stalin, ceea ce ne face să credem că s-a discutat despre planul corectat al desfășurării strategice cu precizările și modificările operate ca rezultat al întâlnirilor de pe 10, 12 și 14 mai. În sfârșit, pe 23 mai, variantă modificată ar fi putut fi discutată din nou (și cât se poate de minuțios – timp de 2 ore și 20 de minute) cu participarea „feroviarului principal“, Kaganovici.

Pe 24 mai 1941 a avut loc o consfătuire vădit ieșită din comun, de mai multe ore. Primii care au intrat în biroul lui Stalin au fost Molotov, Timoșenko, Jukov și Vatutin. Peste 50 de minute li s-au alăturat comandanții trupelor din cele cinci districte militare de frontieră, membrii Consiliilor de război și comandanții forțelor armate aviatice din aceste districte, precum și șeful Direcției principale a forțelor de aviație ale Armatei Roșii, Jigarev. În această componență, foarte amplă, consfătuirea a durat 2 ore și 30 de minute. Nimic asemănător nu se întâmplase nici cu câteva luni înainte de 24 mai, nici după această dată până la începutul războiului.

Este tot ce se știe actualmente despre Consfătuirea de pe 24 mai. Istoriografia sovietică oficială n-a scos nici o vorbă despre subiectul pus în discuție și nici despre deciziile adoptate pe 24 mai. N-au comunicat nimic în memoriile lor nici puținii participanți la Consfătuire care au supraviețuit morții lui Stalin. Nici Dosarele Speciale cu procesele-verbale ale ședințelor Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist (al bolșevicilor) din toată URSS din mai 1941 (Arhiva de Stat a Rusiei de istorie social-politică, f.17, lista 162, d. 34–35), desecretizare la începutul secolului XXI, nu conțin nici cele mai mici referiri la această Consfătuire. Nu ne vor fi de ajutor nici arhivele germane – nici unul dintre participanții la Consfătuire n-a ajuns prizonier la germani. Nu ne rămâne decât să constatăm că faptul ca atare al secretizării totale a tot ce ține de Consfătuirea de pe 24 mai denotă multe: dacă în cadrul ei ar fi fost discutate chestiunile apărării țării, ale pregătirii de riposta ce urma să fie dată invaziei hitleriste, citatele corespunzătoare ar fi fost incluse în toate manualele școlare.

Ultimul în ordine cronologică din șirul actualmente disponibil de documente antebelice de planificare strategică este „Nota informativă

despre desfășurarea forțelor armate ale URSS în caz de război la vest", nenumerotat, din 13 iunie 1941. (90) Documentul este scris de mâna lui Vatutin. El nu conține planuri de operațiuni militare, termeni și repere ale ofensivei. Doar o listă foarte lungă de numere de divizii, corpuri de armată și armate.

Documentul acesta ca atare nu prea ne servește pentru înțelegerea intențiilor și planurilor militare ale lui Stalin – dar, împreună cu harta din 15 mai 1941, el le pune definitiv „pe toate la locurile lor". Nota informativă din 13 iunie descrie cu exactitate acea grupare de trupe ale Armatei Roșii care este reprezentată pe harta din 15 mai. Coincid și numerele armatelor, și componențele lor de luptă, și numerele corpurilor lor mecanizate, și schema transferului formațiunilor mari din districte din interiorul țării în districte/fronturi de frontieră. Pe baza acestor două documente putem presupune întemeiat că era acel plan de război consemnat în „Considerațiile" din mai – cu completările și modificările introduse în timpul celor cinci discuții din biroul lui Stalin.

„Nemaipomenit de obraznicul…"

În zorii zilei de 22 iunie 1941 Hitler a aplicat prima lovitură. Inițiativa acțiunilor a ajuns în mâinile comandamentului german. De ce? Te-ai mira să se mai găsească o altă întrebare despre care să se fi discutat cu atâta patimă în decurs de jumătate de secol. Fără să cutezăm să „demascăm" ceva și să dezgolim „tot adevărul", vom încerca să adunăm și să sistematizăm puținele documente și fapte cunoscute.

Pentru început să ne lămurim cu formularea ca atare a întrebării: ce s-a întâmplat, la drept vorbind, pe 22 iunie 1941? Ce s-a întâmplat nu din punctul de vedere al cunoașterii noastre de azi, ci în opinia și evaluarea unor contemporani suspuși ai evenimentelor respective. Fondurile de arhivă desecretizate la începutul secolului XXI ne permit să dăm un răspuns concret și precis la întrebarea despre modul în care a apreciat ziua de 22 iunie comandamentul suprem al Armatei Roșii.

„Comunicatul operativ nr. 01 al Marelui Stat Major al Armatei Roșii de la 10.00 22.06.41

La 4.00 22.6.41 nemții, fără nici un motiv, au efectuat un raid aerian asupra aerodromurilor și orașelor noastre și au trecut frontiera cu trupe terestre…***** Comandanții fronturilor au pus în funcțiune planurile de acoperire și prin acțiunile intense ale trupelor mobile tind să distrugă unitățile inamicului care au trecut frontiera. Inamicul, care le-a luat-o înainte trupelor noastre cu desfășurarea (subl. mea – M.S.), a constrâns unitățile Armatei Roșii să primească lupta în procesul de ocupare a poziției inițiale conform planului de acoperire. Folosindu-se de acest avantaj, inamicul a reușit pe unele direcții să obțină un succes parțial.“ (97)***

Comunicatul operativ nr. 01 a fost semnat de șeful Marelui Stat Major, generalul de armată Jukov. Comunicatul operativ nr. 02 a fost emis seara târziu pe 22 iunie****** și a fost semnat în locul lui Jukov (care plecase cu avionul la statul major al Frontului de Sud-Vest din Tarnopol) de adjunctul șefului Marelui Stat Major, generalul-locotenent Malandin. Evenimentele zilei au fost rezumate în felul următor: „Trupe regulate germane au purtat în decursul zilei de 22.6 lupta cu unități de grăniceri ale URSS, având un succes neînsemnat pe unele direcții. În jumătatea a doua a zilei, odată cu sosirea unităților de campanie de avangardă ale Armatei Roșii, atacurile trupelor germane pe întinderea preponderentă a frontierei noastre au fost respinse cu pierderi pentru inamic“. (98)**

La ora 9 seara pe 22 iunie comandamentelor fronturilor le-a fost expediată Directiva nr. 3. Consiliul principal de război (Timoșenko, Jukov, Malenkov) constata din nou că „inamicul, suferind pierderi mari, a obținut succese mici pe următoarele direcții…“ În continuare, în Directivă se stabilea sarcina „cu lovituri concentrice puternice să fie încercuit și distrus“ inamicul care a pătruns pe teritoriul sovietic, să fie trecută frontiera și spre sfârșitul zilei de 24 iunie să fie ocupate Suvalki și Lublin. (99)

În seara de 22 iunie a fost alcătuită și nota informativă ordinară a Direcției Cercetare a Marelui Stat Major. Acest document este și mai interesant:

„Nota informativă a cercetării nr. 1/660724 Direcția Cercetare a Marelui Stat Major al Armatei Roșii din 20.00 22.6.1941

1. În urma operațiunilor militare din ziua de 22.6.1941 au fost confirmate prin fapte datele de care dispuneam pe 20.6 despre gruparea indicată mai jos a inamicului, aflate nemijlocit la frontiera cu URSS… (urmează o listă lungă pe șapte pagini – M.S.)

CONCLUZIA: Pe 22.6 inamicul a introdus în luptă forțe importante, și anume: 37–39 de divizii de infanterie, 5 divizii motorizate, 8 divizii de tancuri, în total 50–52 de divizii. Acestea însă constituie doar aproximativ 30% din forțele inamicului concentrate în apropierea frontului“. (100)

Da, așa era. Șeful Direcției Cercetare a Marelui Stat Major al Armatei Roșii, generalul-locotenent Golikov, începe nota informativă din 22 iunie 1941 cu sentimentul mândriei legitime pentru munca efectuată de departamentul lui („au fost confirmate prin fapte datele de care dispuneam“). Tovarășul Golikov nu vede motive de ușoară jenă în evenimentele zilei de 22. Din păcate, nu vede nici gruparea reală a inamicului. Chiar și conform celei mai precise și mai cumpătate evaluări******, în prima zi de război germanii au introdus în luptă 72 de divizii (59 de infanterie, 11 de tancuri, una motorizată și una de cavalerie), ceea ce constituia circa 60% din efectivul comun al celor trei Grupuri de Armate ale Wehrmachtului de pe frontul de est.**

În următoarea sa notă informativă Direcția Cercetare a Marelui Stat Major a mărit întrucâtva evaluarea grupării aflate în acțiune a inamicului („numărul general al forțelor introduse în acțiune de inamic spre sfârșitul zilei de 23.6 este de 62–64 de divizii“), dar a încheiat documentul cu o concluzie cât se poate de optimistă: „Ținând cont de superioritatea covârșitoare a forțelor inamicului în comparație cu diviziile noastre de acoperire pe direcțiile loviturilor lui principale, este

necesar să evaluăm acțiunile trupelor noastre pe 22 și 23 iunie în ansamblu ca fiind cât se poate de pozitive și să recunoaștem drept lent ritmul de înaintare a inamicului“. (101) Aceste evaluări au fost făcute când germanii au forțat pe un front vast râul Neman, s-au apropiat de Vilnius, au ocupat Grodno, Cobrin și Prujanî, iar din Armatele XI și IV ce s-au aflat pe direcția loviturilor principale ale inamicului rămăseseră doar numerele…

Pentru a prezenta un tablou complet, trebuie, desigur, să amintim și de Directiva nr. 2 emisă la ora 7 și 15 minute pe 22 iunie; formal, documentul a fost emis din partea Consiliului principal de război, cu semnăturile lui Timoșenko, Jukov și Malenkov, dar în momentul respectiv tustrei se aflau la consfătuirea din biroul lui Stalin, care, e de presupus, era și autorul ei real:

„Pe 22 iunie 1941 la ora 04 dimineața, aviația germană a efectuat fără nici un motiv raiduri asupra unor aerodromuri și orașe ale noastre de-a lungul frontierei vestice și le-a supus bombardamentelor. Concomitent, în diferite locuri trupe germane au deschis focul de artilerie și au trecut frontiera noastră. În legătură cu nemaipomenit de obraznicul atac din partea Germaniei asupra Uniunii Sovietice ORDON:

1. Trupelor să atace hotărât cu toate forțele și mijloacele forțele vrăjmașe și să le nimicească în regiunile în care au violat frontiera sovietică.

2. Aviației de cercetare și de luptă să depisteze locurile de concentrare ale aviației inamicului și gruparea trupelor lui terestre.

Prin loviturile puternice ale aviației de bombardament și ale celei de asalt să fie distrusă aviația pe aerodromurile inamicului și să-i fie bombardate grupările trupelor terestre. Loviturile aviației să fie aplicate la adâncimea de 100–150 de kilometri în teritoriul german. Să fie bombardate orașele Königsberg și Memel.

Înaintea unor indicații speciale să nu fie efectuate raiduri pe teritoriile Finlandei și României“. (102)

Nici ca formă, nici ca fond, Directiva nr. 2 nu corespunde normelor regulamentare. „Nemaipomenit de obraznicul", „fără nici un motiv" – nu așa se scriu ordinele de luptă. Există un standard și el trebuie respectat. Acest standard n-a fost stabilit de gusturile literare ale cuiva, ci de articolul 90 al Regulamentului de câmp din anul 1939 („În punctul întâi al ordinului se dă o caracteristică succintă a acțiunilor și a grupării generale a inamicului… În punctul doi sunt indicate sarcinile vecinilor și granițele cu ei. În punctul trei este dată formularea sarcinii formațiunii și decizia comandantului care dă ordinul…") Din perspectiva acestor cerințe regulamentare, Directiva nr. 2 nu e altceva decât un strigăt emoțional. Dar nu e nicidecum un urlet de disperare, ci mai degrabă răgetul tunător al unui leu înfuriat.

În acest fel și-a petrecut ziua de 22 iunie 1941 „stalinul nostru colectiv". A fost o zi a demonstrațiilor. Stalin își demonstra în fața anturajului indignarea inocenței ofensate. O demonstra în fața celor cu care petrecuse împreună zeci de ore asupra hărților operative de invadare planificată a Europei, în fața celor care știau perfect că „nemaipomenit de obraznicul" atac al lui Hitler nu era altceva decât o anticipare a atacului lui Stalin. Generalii și mareșalii demonstrau un optimism viguros, făceau aluzii fine la faptul că toate previziunile geniale s-au împlinit („au fost confirmate prin fapte datele de care dispuneam… inamicul a introdus în luptă doar 30% din forțele concentrate în apropierea frontului…") și promiteau să repare în următoarele trei zile situația jenantă (să transfere operațiunile de luptă pe teritoriul inamicului).

Planul de apărare și planul de acoperire

În realitate însă, temeiurile pentru optimism lipseau cu desăvârșire. Trupele de la frontieră erau puține și nu aveau un plan al operațiunii defensive care să fie adecvat situației. Această afirmație necesită o examinare un pic mai amănunțită.

Armata Roșie nu avea un plan de respingere a unui atac prin surprindere – pentru că un astfel de plan nu putea să existe niciodată. O

armată constituită prin mobilizare nu este aptă în principiu să intre imediat în luptă (durata generală a procesului de mobilizare era de 30–35 de zile; mobilizarea, concentrarea și desfășurarea masei de bază a unităților necesitau, în funcție de starea lor de pregătire de luptă pe timp de pace și de locul de amplasare, 5–10 zile). Cu același succes se poate pune întrebarea dacă Comisariatul Poporului al Armamentului avea un proiect de motor perpetuum mobile al tancului și cine (Stalin sau generalii trădători) e de vină pentru lipsa unui atare proiect… Însă ca atacul inamicului să nu devină pentru armată și pentru țară o „surpriză“ zguduitoare conducerea politică și militară supremă trebuie să efectueze un volum mare de muncă diversă.

Cercetarea intențiilor și acțiunilor inamicului potențial este doar una dintre componentele politicii militare și nu este principala. Mai întâi este necesară edificarea unei politici externe a statului, care să ducă la stabilirea unor relații economice, diplomatice și militare cu vecinii, încât să nu se pună problema atacului-surpriză. În condițiile concrete ale anilor 1939–1941 aceasta ar fi însemnat ca Stalin însuși să nu se fi ocupat de ciupeală măruntă, ajungând la înțelegeri cu Finlanda, Polonia și România, fapt care ar fi făcut imposibil „atacul prin surprindere“ al Germaniei asupra URSS.

Însă și după ce Stalin, împreună cu Hitler, a distrus „bariera“ poloneză ce separa URSS de Germania, încă se puteau reduce substanțial probabilitatea și consecințele negative ale unui eventual atac „prin surprindere“, nici o altă țară neavând pentru aceasta posibilitățile pe care le avea Uniunea Sovietică stalinistă. Pentru Polonia, retragerea la 250 de kilometri de la frontiera cu Germania însemna pierderea Varșoviei, pentru Franța, retragerea la 200 de kilometri de la frontiera cu Belgia însemna pierderea Parisului. Uniunea Sovietică își putea permite să folosească cei 200–300 de kilometri ai regiunilor vestice ca enorm „antecâmp“ al zonei principale a defensivei.*******

Nu mai era necesară nici cantonarea trupelor în veritabila capcană a intrândurilor Belostok și Lvov. Ținând cont de obstacolele naturale fluviale, una dintre posibilele linii de apărare putea fi instalată pe râurile Neman, Șciara, Stîr, Siret, adică pe linia Grodno–Slonim–Pinsk–Luțk–Ternopol–Cernăuți. La nord de această linie nu era nici o regiune

industrială sau agricolă cât de cât importantă, a cărei pierdere temporară ar fi putut diminua potențialul de apărare al țării. Pentru Polonia interbelică, era o periferie înapoiată și neglijată, pentru Uniunea Sovietică însăși o regiune problematică, încă nevalorificată politic și economic. Pe teritoriul ei puteau fi menținute doar unități de acoperire, puțin numeroase, dar cu efectiv complet, conform organigramelor pe timp de război, care, odată cu începutul operațiunilor militare, să aibă misiunea de a trece la defensiva mobilă****** și, retrăgându-se la est de la o linie la alta, să distrugă în urma sa drumurile, podurile și vadurile. În cazul acestei variante de evoluție a evenimentelor, Wehrmachtul n-ar fi putut să ajungă la linia defensivă principală a Armatei Roșii mai înainte de a cincea sau a șaptea zi a ofensivei și chestiunea „atacului prin surprindere“ ar fi fost scoasă definitiv de pe agendă.**

S-a reușit oare în decurs de 70 de ani postbelici să se găsească măcar un singur document referitor la un astfel de plan de apărare strategică? Nu, nu s-a găsit.

Pot oare să fie descoperite în acțiunile practice reale ale „stalinului colectiv“, în amplasarea trupelor, în misiunile care le-au fost puse urmele unui astfel de plan? Nu, nu pot.

Totul s-a produs absolut invers. Instalațiile defensive de pe Linia Molotov au fost construite nemijlocit în zona de frontieră. Trupele din districtele de vest încă de pe timp de pace au fost concentrate pe teritoriul intrândurilor, iar formațiunile care încă nu reușiseră să cadă în capcană au fost deplasate spre frontieră în ultimele zile dinainte de război. Impresionează deosebit harta amplasării principalei forțe de șoc a Armatei Roșii, a corpurilor mecanizate (mai trebuie ținut cont și de faptul că pe schemă e indicată în mod expres amplasarea antebelică, iar odată cu începerea desfășurării totul se punea în mișcare spre vest).

Fig. 3. **Dislocarea corpurilor mecanizate (mărimea cercului e proporțională cu numărul de tancuri)**

„Consider datoria mea să raportez cu privire la unele chestiuni ce țin de apărarea frontierei de vest a URSS pe teritoriul Districtului Militar Special de Vest… Conturul frontierei îi este foarte avantajos inamicului și extrem de dezavantajos pentru noi… creează condițiile pentru încercuirea unităților noastre… ca rezultat chiar și al celor mai mici succese din partea nemților ar fi retezate imediat spatele frontului Armatelor III și IV, iar în cazul unui succes mare ar fi izolată și toată Armata X… Toate aceste teze, într-o formă și mai amănunțită, au fost raportate și analizate la Marele Stat Major, toți erau de acord cu toate acestea, dar nu se luau măsuri reale. În afară de asta, întotdeauna se dădeau sarcini de a elabora variante de operațiuni ofensive în timp ce forțele reale erau vădit necorespunzătoare…“ (103)

Acest memoriu i-a fost predat pe 19 iulie 1941 de fostul membrul al Consiliului de război al Frontului Vest, comisarul de corp de armată Fominîh, șefului Direcției Politice Principale, Mehlis. Comandantul Frontului Vest, Pavlov, și șeful statului major al frontului, Klimovskih, erau la momentul respectiv arestați și în așteptarea procesului, despre sentința căruia nimeni nu avea vreo îndoială; viața aceluiași comisar Fominîh atârna de un firișor subțire de ață – iată de ce nu e cazul să ne mire nuanțele de „uimire naivă“ cu care descrie amplasarea trupelor districtului, „pasivitatea“ Marelui Stat Major și permanentele sarcini „de a elabora variante de operațiuni ofensive“. În ultimul an de până la război, Mehlis fusese comisar al poporului al controlului de stat și nu avusese acces la elaborarea planurilor strategice,****** și Fominîh n-a dorit să-și agraveze situația prin divulgarea secretului militar principal al URSS.**

Operațiunea „de acoperire a mobilizării, concentrării și desfășurării trupelor“ (astfel era numită ea în Directivele comisarului poporului al apărării primite la începutul lunii mai 1941 de comandanții districtelor de frontieră de vest) și operațiunea defensivă strategică sunt operațiuni diferite. Le sunt diferite și denumirile, și sarcinile, și termenele, și – ceea ce în cazul dat este lucrul cel mai important – și proporțiile forțelor și mijloacelor antrenate în ele.

Operațiunea de acoperire a mobilizării, concentrării și desfășurării trupelor este efectuată întotdeauna, odată cu începutul fiecărei desfășurări, indiferent de sarcinile desfășurării și de reacția posibilă (așteptată, presupusă, cea mai probabilă) a inamicului. Prin urmare, planul de acoperire intra ca o parte componentă inalienabilă în lista generală de documente ale planului operativ de război și această ordine era prescrisă direct de documentele directive corespunzătoare. (104) Drept echivalent exact al ei poate servi garda înarmată care în fiecare zi și în fiecare noapte stă la paza orășelului militar, chiar dacă orășelul acesta se află în taigaua siberiană, la mii de kilometri de cel mai apropiat inamic potențial.

Drept exemplu caracteristic poate servi un document citat în capitolul precedent – Directiva din aprilie (1941) a comisarului poporului al apărării privind elaborarea planului de desfășurare operativă a trupelor Districtului Militar Special de Vest. Vă amintesc că flancul stând (sudic) al frontului în componența Armatelor XIII și IV trebuia să înainteze asupra Varșoviei și Lublinului, iar sarcina centrului și a flancului drept era apărarea. Apoi iată că Directiva comisarului poporului dispunea să fie elaborat: „planul de acoperire și de apărare pentru toată perioada de concentrare; planul de concentrare și de desfășurare a trupelor frontului; planul de efectuare a primei operațiuni a Armatelor XIII și IV și planul de apărare al Armatelor III și X“. După cum vedem, autorii (și executanții) Directivei făceau o diferență certă între noțiunile de „plan de acoperire“ și „plan de apărare“.

Operațiunea de acoperire are un cadru temporar stric limitat. În conformitate cu directivele comandamentului sovietic, operațiunea începea în prima zi de mobilizare (indicată în documente ca „M-1“)****** și continua 15 zile (până la „M-15“); iar apoi trupele, după încheierea concentrării și desfășurării, purcedeau la efectuarea operațiunii principale (pentru trupele Frontului Sud-Vest și cele ale flancului stâng al Frontului Vest – ofensivă).**

Operațiunea de acoperire are întotdeauna sarcini defensive, însă nu are legătură cu caracterul și cu obiectivele operațiunii principale, în interesele căreia sunt efectuate mobilizarea, concentrarea și desfășurarea trupelor.

Necesitatea de a acoperi desfășurarea era prevăzută și la etapa de pregătire de operațiunile ofensive.

Astfel, în planul de zdrobire a Finlandei („Considerații privind desfășurarea forțelor armate ale Armatei Roșii în caz de război cu Finlanda“) din 18 septembrie 1940 sarcinile erau ferme și clare. „Prin lovitura forțelor principale ale Frontului Nord-Vest – se arăta în plan – să pătrundem în Finlanda Centrală, să zdrobim acolo forțele de bază ale armatei finlandeze și să cucerim partea centrală a Finlandei; să îmbinăm această lovitură cu lovitura asupra orașului Helsinki din partea peninsulei Hanko.“ Acestea sunt precedate de indicația de a asigura „acoperirea trainică a frontierei noastre în perioada de concentrare a trupelor“. (105)

În ajunul introducerii trupelor sovietice în Iran, adică al unei operațiuni fără echivoc ofensive, ba și contra unui inamic a cărui ripostă părea improbabilă, Directiva Cartierului General al Armatei nr. 001196 le-a trasat trupelor Districtului Militar Asia Mijlocie următoarele sarcini: „Până pe 27.08.1941 unitățile de acoperire să asigure frontiera cu Iranul, fără să admită pătrunderea inamicului pe teritoriul nostru. Să li se acorde o atenție deosebită direcțiilor… După încheierea concentrării forțelor de bază ale armatei în dimineața zilei de 27.08.1941 să fie trecută frontiera Iranului și până pe 1.09.1949 să fie ocupate… În continuare să fiți gata de ofensiva asupra Teheranului. În cazul rezistenței armate din partea trupelor iraniene să fie distruse trupele și partea materială a inamicului, fără a admite retragerea lor spre Teheran“. (106)

Necesitatea de a acoperi procesul de concentrare și de desfășurare (și stabilirea sarcinilor defensive condiționate de acestea) este reflectată și în documentele comandamentului german, și asta în condițiile în care caracterul ofensiv al Operațiunii Barbarossa nu trezea îndoielile nimănui. La fel ca în Armata Roșie, toată gruparea Wehrmachtului concentrată la frontieră nu avea un plan unic și general de acoperire, iar planurile și ordinele generale erau elaborate la nivelul armatelor, corpurilor de armată și diviziilor.

Am reușit să descopăr primele referințe la Planul Berta în documentele Armatei VI (Grupul de Armate Sud), datate 23 aprilie 1941. În documentele Corpului de armată VIII (Armata IX, Grupul de armate Centru), Planul Berta apare pe 6 mai 1941. (107) În zilele următoare documentele pe această temă se înmulțesc.

Astfel, Armata IV a Wehrmachtului, cea mai mare din toată gruparea, se desfășura lângă partea sudică a intrândului Belostok, cu sarcina de a înainta prin Brest, Baranovici asupra Minskului și Bobruiskului. Pe 5 iunie, cu semnătura șefului statului major al armatei, general-maior Blumentrit, a fost emisă Directiva nr. 0355/41 „Cu privire la operațiunea «Atenție Berta»". Acțiunile presupuse ale inamicului erau descrise astfel: „Conform unor date ce coincid, rușii continuă să-și deplaseze trupele în zona de frontieră. În pofida consolidării formațiunilor rusești aflate în apropierea frontierei, atacul pare puțin probabil. Dacă însă se va produce, urmează să ne așteptăm la un atac prin surprindere al rușilor cu aplicarea forțelor armate aeriene, a debarcării trupelor de parașutiști și de planoare". După care era formulată sarcina trupelor proprii: „În legătură cu aceasta, la ordinul Comandamentului Suprem al trupelor terestre, trebuie să fie luate toate măsurile pentru acoperirea sigură a zonei de frontieră și în primul rând a depozitelor armatei… Corpurile Armatei IV se apără la frontiera germano-rusă și cu un contraatac imediat resping înapoi inamicul care a pătruns pe teritoriu…"

Pe 15 iunie 1941, cu semnătura comandantului Armatei IV, general-feldmareșal von Kluge, este emis ordinul nr. 0450/41 „Cu privire la acțiunile contra unui posibil atac al rușilor". Evaluarea situației a devenit mai alarmantă: „Situația generală, propriile noastre pregătiri și încordarea crescută [în legătură cu aceasta] nu permit să considerăm imposibil că rușii, având în primul eșalon aviația (precum și trupe aeropurtate), iar parțial și cu trupe terestre și cu diversiuni prin surprindere, vor putea să împiedice pregătirile noastre și să ne zădărnicească desfășurarea. În acest caz, totuși posibil, eforturile inamicului în ofensivă vor fi orientate în primul rând împotriva podurilor mari peste Wisla, Bug, Narev, precum și împotriva depozitelor de aprovizionare. Presupusele atacuri pot fi efectuate nu numai ziua, ci mai ales noaptea". (108)

Urmează indicații concrete date formațiunilor armatei, expuse pe patru file de text dactilografiat. O preocupare deosebită, judecând după document, era legată de posibilele diversiuni și/sau debarcarea trupelor aeropurtate pe podurile ce aveau o importanță strategică pentru desfășurarea Wehrmachtului.

S-a apropiat cel mai mult de ghicirea intențiilor comandamentului sovietic comandamentul Grupului 1 Tancuri (Grupul de Armate Sud), care pe 16 iunie s-a gândit, în sfârșit, la amenințarea pe care o creează existența a două intrânduri ale frontierei orientate spre vest. De fapt, și de data aceasta posibilitatea unei lovituri anticipate a Armatei Roșii a fost evaluată ca fiind cât se poate de improbabilă: „Înaintarea [trupelor] rusești în direcția noastră ne oferă posibilitatea să presupunem că se pregătește un atac.... Putem presupune ofensiva [inamicului] din regiunea celor două intrânduri de la vest de Lvov și Belostok pe un front pe direcția San și Wisla. Deși pare puțin probabil că rușii vor înclina spre o astfel de decizie, totuși nu trebuie să scăpăm nimic din vedere… În cazul unei astfel de evoluții a evenimentelor, formațiunile mobile ce vin [în prezent] trebuie să fie în permanență apte de luptă. În acest caz este important să avem la dispoziție cât mai repede unități militare gata de luptă. Ele trebuie să fie în stare să le iasă în întâmpinare formațiunilor mobile ale inamicului pe drumurile principale, mai ales pe drumul Lvov–Peremîșl…“ (109)

XXXXVIII. A.K.

Panzergruppe 1
Abt.Ia Nr.260/41 g.K.Chefs.

Gr.H.Qu., den 16.6.1941

KG A.K. 34/41 g.K.Ch.

Geheime Kommandosache

20 Ausfertigungen

4. Ausfertigung

Chefsache!
Nur durch Offizier!

Gen. Kdo. XXXXVIII. A.K. (mot.)
Eing.: 17. JUNI 1941
Tgb.Nr. 34/41 g.Kdos. Anl. 1

Gruppenbefehl
Nr. 4

1.) Der russische Aufmarsch uns gegenüber läßt auch eine Angriffslösung gegen uns zu. Man könnte sich einen Angriff aus den beiden Zipfeln westlich Lemberg und Bialystok mit dem Westflügel an San und Weichsel denken.
Wenn es auch wenig wahrscheinlich erscheint, dass der Russe sich zu diesem Entschluss durchringt, so darf doch von uns nichts versäumt werden.

2.) Die in der Front eingesetzten Korps, die erst am B - 1 Tag der Panzergruppe unterstellt werden, haben ihre Weisungen von der 6. Armee erhalten.

3.) Die anrollenden Schnellen Verbände müssen in einem solchen Falle auch jederzeit einsatzbereit sein. Ihre Führer müssen sich über den Einsatz klar sein. Es kommt hierbei darauf an, möglichst schnell kampfkräftige Gruppen zur Verfügung zu haben. Sie müssen in der Lage sein, feindlichen Schnellen Verbänden auf den Hauptstrassen, besonders den von Lemberg und Przemysl kommenden, entgegenzutreten.

4.) Im Falle eines russischen Angriffs treten - abgesehen davon, dass jeder Führer im Notfalle selbständig handeln muss - alle Schnellen Kräfte ostwärts der Linie Bilgoraj - Lublin unter XXXXVIII. bzw. III. A.K., westlich der Linie unter den einheitlichen Befehl des XIV. A.K.

Ab 20.6 21.6
Ab 21/22.6.41

11 Pz.Div.
11 + 13 Pz.Div.

Fig. 4. Ordinul comandamentului Grupului 1 Tancuri Wehrmacht

E de remarcat că, în timp ce într-o mulțime de alte documente deschiderea focului asupra avioanelor sovietice este permisă doar în cazul „când se vede fără echivoc intenția lor de a ataca cu armamentul de bord sau cu bombele“, în ordinul pentru Grupul I Tancuri din 16 iunie este permis „să fie deschis focul asupra tuturor avioanelor identificate precis ca ale inamicului de la distanța de cinci kilometri vest de frontieră“.

Cu toate că avea o anumită asemănare cu Planul de Acoperire al comandamentului sovietic, Planul Berta avea și deosebiri substanțiale. Vom menționa două dintre ele. În primul rând, varianta germană a planului de acoperire era strict legată de situația concretă, reprezentând reacția la un posibil atac al inamicului; dacă inamicul era inactiv, acțiunile trupelor germane se limitau doar la intensificarea observației și la cercetare. În al doilea rând, acțiunile presupuse ale inamicului nu depășeau cadrul unei diversiuni de mari proporții, al debarcării trupelor aeropurtate, al unui raid al aviației. De aceea, efectivul forțelor antrenate în operațiunea de acoperire era cât se poate de limitat. De exemplu, Diviziei 28 Infanterie (care făcea parte din Corpul de armată VIII la care ne-am referit mai sus) pentru „ocuparea liniei defensive la semnalul «Atenție Berta» i se furnizau un batalion de cercetare întărit și un batalion de vânători de tancuri, care, conform planului, se retrag ulterior din fața forțelor superioare ale inamicului în regiunea Batalioanelor 7 și 49 Infanterie “.

Comandamentul Armatei Roșii a abordat planificarea operațiunii de acoperire cu o seriozitate incomparabil mai mare. În operațiune erau antrenate trupele districtelor de frontieră vestice cu efectiv aproape complet, ba chiar nemijlocit în primul eșalon de acoperire, pe o fâșie de 20–30 de kilometri de la frontieră, se preconiza desfășurarea (în diferite districte) a 50–60% din numărul total al diviziilor de pușcași. (110) Cu aceste forțe, ba și luând în calcul existența râurilor de frontieră și a miilor de cazemate de pe Linia Molotov, puteau fi oprite nu numai grupurile de diversioniști, ci și tentativele de pătrundere a formațiunilor mari ale inamicului.

Mai departe. Planurile de acoperire ale tuturor districtelor vestice conțineau indicații cu privire la acțiuni intense, nelimitate de frontiera de stat, ale aviației: „Cu lovituri puternice asupra grupărilor de trupe de bază, nodurilor de cale ferată, podurilor și căilor ferate să fie zădărnicite și reținute concentrarea și desfășurarea trupelor inamicului“. Lovitura aviației asupra rețelei de transport era elaborată detaliat. Astfel, în planul de acoperire al Districtului Militar Special de Vest, descrierea misiunilor forțelor de aviație (bombardamentele în picaj și așa-numitele bombardamente „orizontale“ erau tratate separat) ocupă trei pagini de text; sunt date indicații concrete privind înălțimea de la care să fie lansate bombele, tipurile de bombe utilizate, numărul necesar (în opinia autorilor documentului) al formațiunilor de avioane și al punctelor lovite (de exemplu, la nodul de cale ferată Allenstein – 60 de formațiuni, 170 de puncte lovite, la nodul de cale ferată Varșovia – 60 de formațiuni, 80 de puncte lovite, Torun – 40 de formațiuni, 70 de puncte lovite; în total se preconiza să fie puse în acțiune 320 de formațiuni de avioane, adică aproape o mie de avioane de bombardament). (111)

Mai mult, acțiuni ofensive intense erau preconizate nu numai în aer, ci și pe sol. În Directivele comisarului poporului al apărării privind elaborarea planurilor de acoperire, districtelor de frontieră de vest li se punea sarcina: „În cazul condițiilor favorabile, toate trupele aflate în defensivă și rezervele armatelor și ale districtului să fie gata la indicația Comandamentului Suprem să aplice lovituri vertiginoase pentru zdrobirea grupărilor inamicului, transferarea operațiunilor de luptă pe teritoriul lui și cucerirea unor poziții avantajoase“. (112) Astfel, operațiunea defensivă (în teorie) de acoperire a mobilizării, concentrării și desfășurării trupelor evolua treptat și lent în prima fază a operațiunii de bază, a celei ofensive.

Bineînțeles, conducerea politică și militară supremă își rezerva dreptul de a lua decizia cu privire la începutul unei „defensive atât de active“, orice inițiativă personală – chiar și la nivelul comandanților de districte cu grad de generali – fiind categoric exclusă. „Planul de acoperire este pus în aplicare după primirea telegramei cifrate cu semnătura mea, a unui membru al Consiliului de război, a șefului Marelui Stat Major și cu următorul conținut: «Începeți efectuarea planului de acoperire din

anul 1941»“. (113) Cu această frază-standard se încheiau toate Directivele privind elaborarea planului de acoperire expediate de comisarul poporului al apărării al URSS în districtele militare. Comandanții armatelor, corpurilor de armată și ai diviziilor nu aveau dreptul să deschidă din proprie inițiativă „pachetul roșu“, în care se păstrau indicațiile referitoare la acțiunile din cadrul operațiunii de acoperire, inclusiv Ordinul nr. 1 pregătit cu anticipație.********

Revenind la comparația operațiunii de acoperire cu paza înarmată a unui orășel militar, trebuie să menționăm diferența principială dintre ordinea de punere în aplicare a planului de acoperire (așa cum era înțeleasă ea în Armata Roșie) și Regulamentul serviciului de gardă. Fiecare soldat știe (și i se amintește în permanență înainte de a sta de gardă) că, în caz de atac asupra obiectivului pe care îl păzește, santinela are dreptul și datoria de a lua de la sine decizia cu privire la aplicarea armei. Abia după ce atacul este respins, atacatorii sunt lichidați sau reținuți, poate fi scris memoriul adresat superiorilor care la rândul lor vor raporta și mai sus conform ierarhiei și astfel valul de alarmă va ajunge până la Moscova. Ordinea prevăzută de punerea în aplicare a planului de acoperire era de-a dreptul viceversa.

Și nu din întâmplare și nici din greșeală. Pur și simplu trebuie în sfârșit să înțelegem și să recunoaștem că planul de acoperire nu era nicidecum un „plan de respingere a agresiunii“ – era un plan de asigurare activă și armată a desfășurării Armatei Roșii; o desfășurare care să înceapă înainte de desfășurarea inamicului și să se termine cu aplicarea primei lovituri nimicitoare asupra trupelor germane. Dacă această concluzie mai necesită confirmări suplimentare, acestea au apărut în iulie 2009, după desecretizarea unui șir de documente executive referitoare la planul de acoperire al unităților Armatei V (Districtul Kiev, ulterior Frontul Sud-Vest; registrul documentelor a fost semnat pe 4 iunie 1941 de adjunctul șefului statului major al Armatei V, locotenent-colonelul Davîdov. (114) Documentele desecretizate sunt tocmai acele Ordine nr. 1 din „pachetele roșii“ din seiful comandantului fiecărei divizii. Toate ordinele încep cu fraza-standard: „Inamicul amenință frontiera de vest. Conform deciziei Guvernului Sovietic și a Partidului unitățile de acoperire înaintează spre frontiera de stat“. Și nici un cuvânt despre războiul început de atacul efectuat de inamic!

Ordinea de punere în aplicare a planului de acoperire („de sus în jos“, la ordinul venit de la Moscova, nu ca operațiune de răspuns la invazia germană) era un aspect important, dar nu unicul, care făcea planul de acoperire practic inutil în situația unui atac prin surprindere. Cel de-al doilea aspect consta în ordinea (modalitatea, tactica) de soluționare a problemei defensive stabilite în planul de acoperire: „Prin apărarea îndârjită pe linia frontierei de stat și pe poziția regiunilor fortificate create să fie respinsă ofensiva inamicului și să fie asigurate mobilizarea, concentrarea și desfășurarea trupelor districtului“. Această frază, fără vreo minimă variație, era prezentă în planul de acoperire a fiecăruia dintre districtele vestice.

Alăturarea de cuvinte „apărarea îndârjită“ este un termen militar precis și nu o construcție stilistică. În traducere din limbajul militar specific în limbajul gazetăresc, termenul „apărarea îndârjită“ înseamnă: „Nici un pas înapoi! Apărați până la ultima suflare!“

În situația concretă din iunie 1941 aceasta însemna interdicția de a scoate trupele din capcana intrândurilor de la Belostok și Lvov, tentativa disperată a de apăra frontiera, „al cărei contur se prezintă foarte avantajos inamicului și extrem de dezavantajos pentru noi“. În situația atacului real efectuat de inamic, sovieticii au fost nevoiți să afle toate acestea foarte repede. Deja în a patra zi de război, la ora 15.40, pe 25 iunie, comandamentul Frontului Vest a dat ordinul de retragere a tuturor armatelor pe poziția râului Șciara (pe linia Lida–Slonim–Pinsk), iar pe 26 iunie, comandamentul Frontului Sud-Vest a permis retragerea Armatei VI din intrândul de la Lvov pe poziția Pociaiev–Zolocev (la 75 de kilometri est de Lvov). (115)

Vladimirski, în ajunul războiului adjunct al șefului Secției operative a statului major al Armatei V a Districtului Militar Special Kiev, era plin de nedumerire și indignare. „Planul de acoperire prevede doar o singură variantă de desfășurare a trupelor armatei – pe poziția defensivă de lângă frontieră. Nu s-a luat în calcul deloc posibilitatea atacului efectuat de inamic (subl. mea – M.S.) înainte de ocuparea acestei poziții de trupele noastre, pentru acest caz nu au fost prevăzute și pregătite poziții de rezervă în adâncime și posibile variante de desfășurare pe ele ale trupelor armatei“.(143)

A fost oare decizia „de a asigura desfășurarea trupelor printr-o apărare îndârjită pe linia frontierei de stat“ o greșeală? Ba nu, n-a fost. A fost o greșeală refuzul persistent de a vedea diferența dintre planul de acoperire și planul de respingere a agresiunii. Planul de acoperire, fiind o parte a planului operativ general, nu putea să nu fie subordonat soluționării sarcinilor principale. Și dacă sarcina principală era ofensiva asupra Varșoviei, Lublinului și Cracoviei, gruparea de șoc de bază era inevitabil concentrată în zona de frontieră. Doar acolo ea trebuia să fie acoperită. În cadrul planului general ofensiv al Armatei Roșii un alt plan de acoperire, care să presupună, bunăoară, apărarea de-a lungul malului răsăritean al Niprului, nu putea fi inventat nici chiar teoretic.

Ultima deosebire și prima ca importanță a planului de acoperire față de planul de respingere a agresiunii este componența grupării de acoperire. Operațiunea de acoperire este efectuată întotdeauna doar de o parte a forțelor. Este inevitabil – la fel cum este inevitabilă trimiterea în serviciul de santinelă doar a unei mici părți a efectivului orășelului militar aflat sub pază, la fel cum e inevitabilă munca pe ambulanțe doar a unei părți mici a medicilor și a personalului medical din oraș. Iar acum să trecem de la metafore la lucruri concrete.

În scheme este reprezentată gruparea trupelor din districtele de frontieră în acoperire, nu în prima zi (M-1) a operațiunii de acoperire, ci într-una dintre ultimele (primele eșaloane ale trupelor de acoperire încheiau concentrarea în regiunile indicate în planul de acoperire în M-3/M-4, eșaloanele secunde s-au concentrat în perioada dintre M-3 și M-13). Dar ce vedem? În total, în regiunea de frontieră de la țărmul Mării Baltice până în Basarabia, în primul eșalon de acoperire (luând în calcul unitățile Districtului Militar Special de Vest pe malul răsăritean al râului Bebja) se află 40 de divizii de pușcași și trei divizii de cavalerie.****** Vom sublinia încă o dată că ele vor fi „atât de multe“ abia prin M-3/M-4. Dacă e să calculăm însă strict de tot, adică fără a lua în calcul așa-numitele „divizii din adâncime“, care în prima zi de război nu se aflau lângă frontieră și fără a lua în calcul cele șapte divizii de pe marginea „intrândului de la Lvov“ (unde în primele zile de război germanii n-au efectuat acțiuni ofensive), rezultă că în prima luptă**

puteau să intre 29 de divizii de pușcași și trei divizii de cavalerie. În total 30,5 „divizii aflate în evidență“.

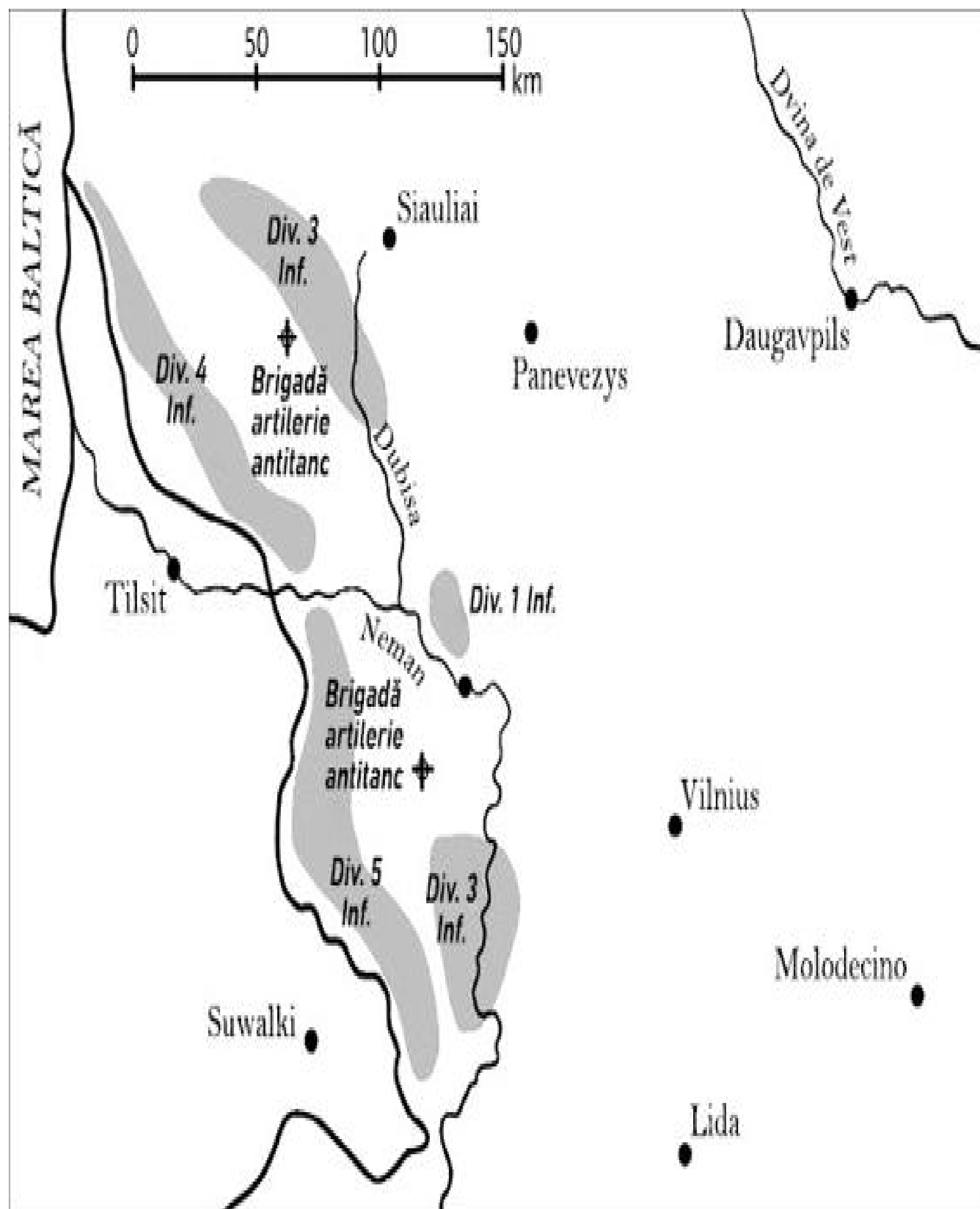
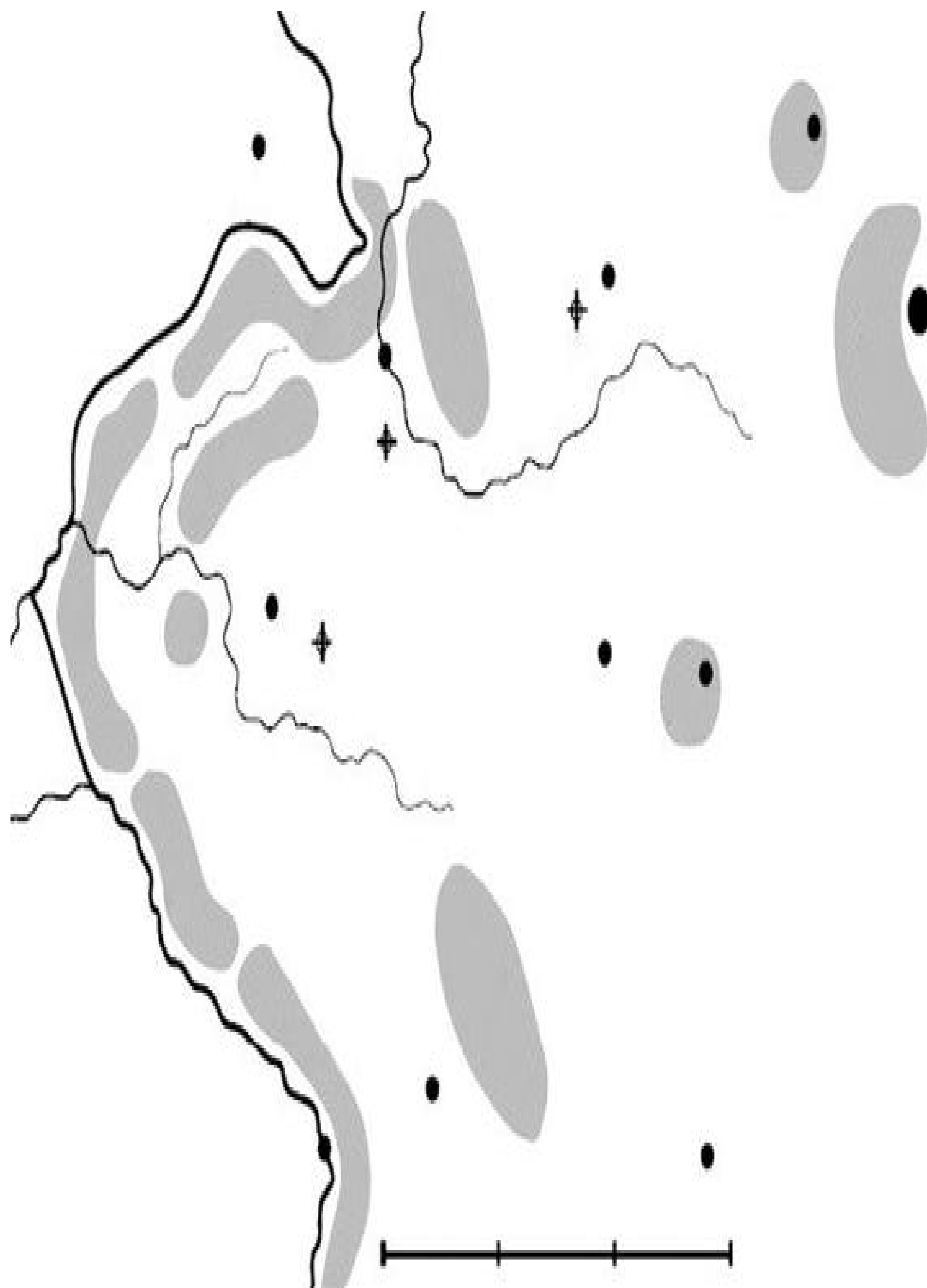
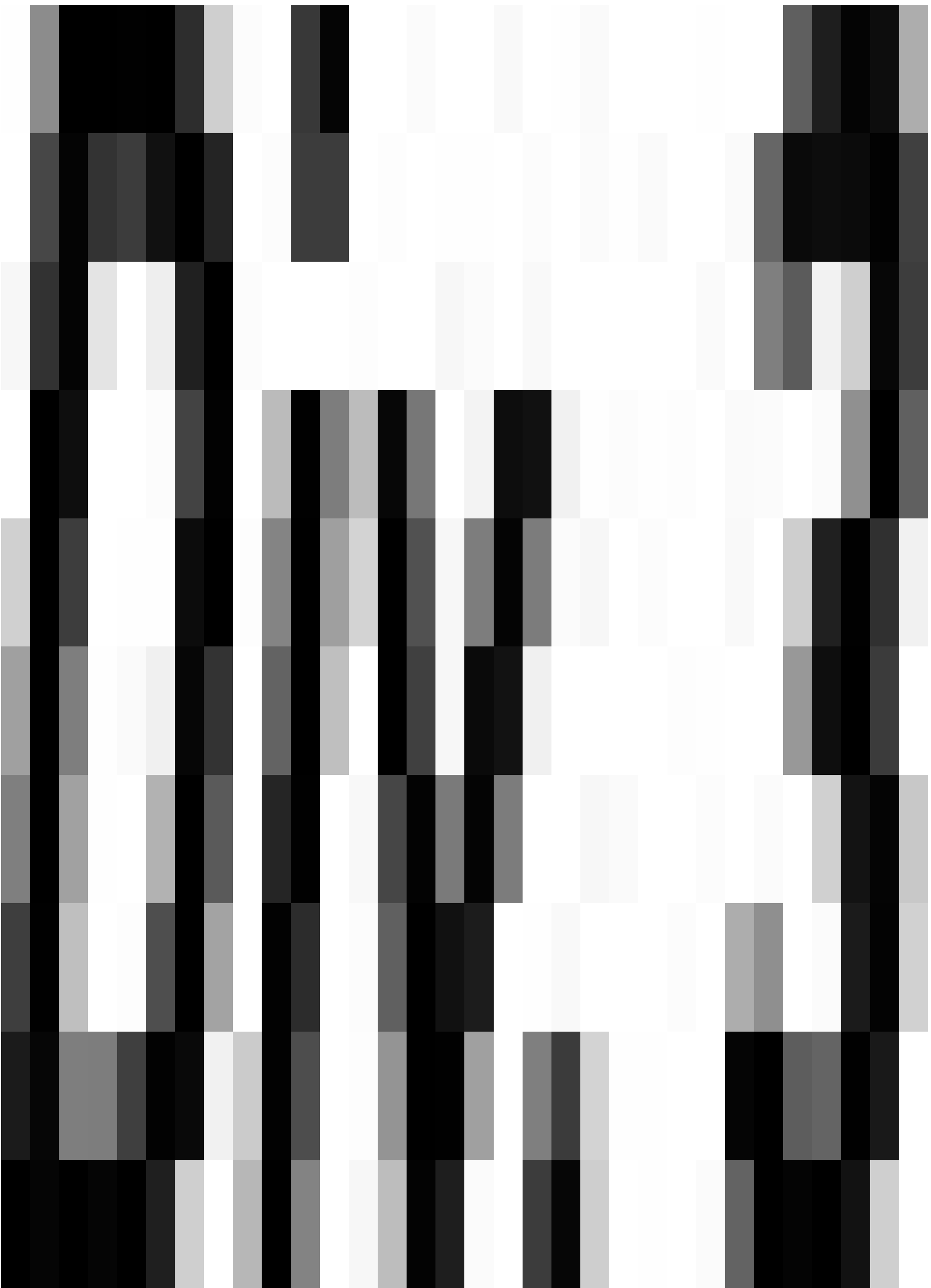
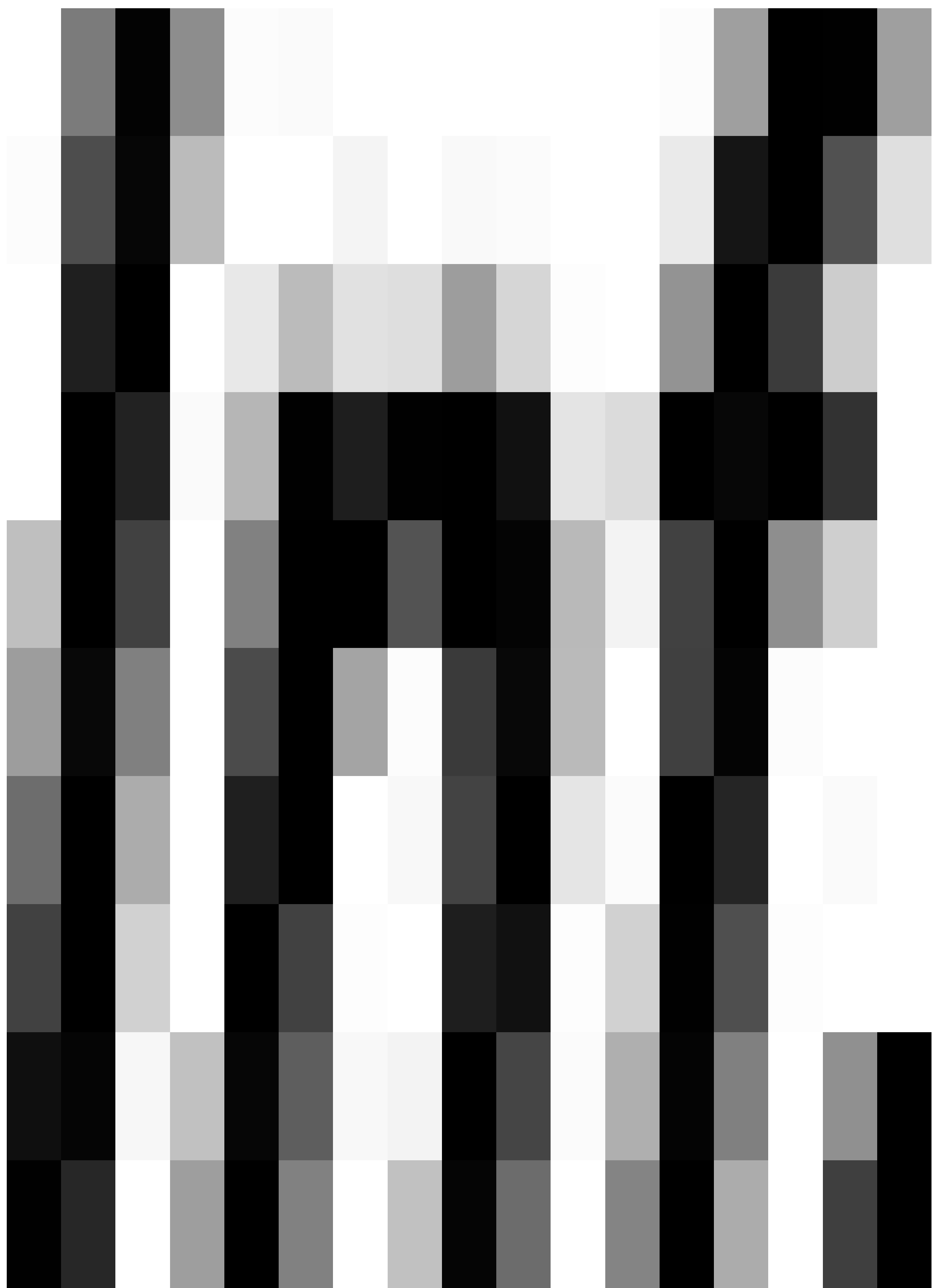

Fig. 5. **Dislocarea forțelor conform planului de apărare. Districtul Militar Baltic**

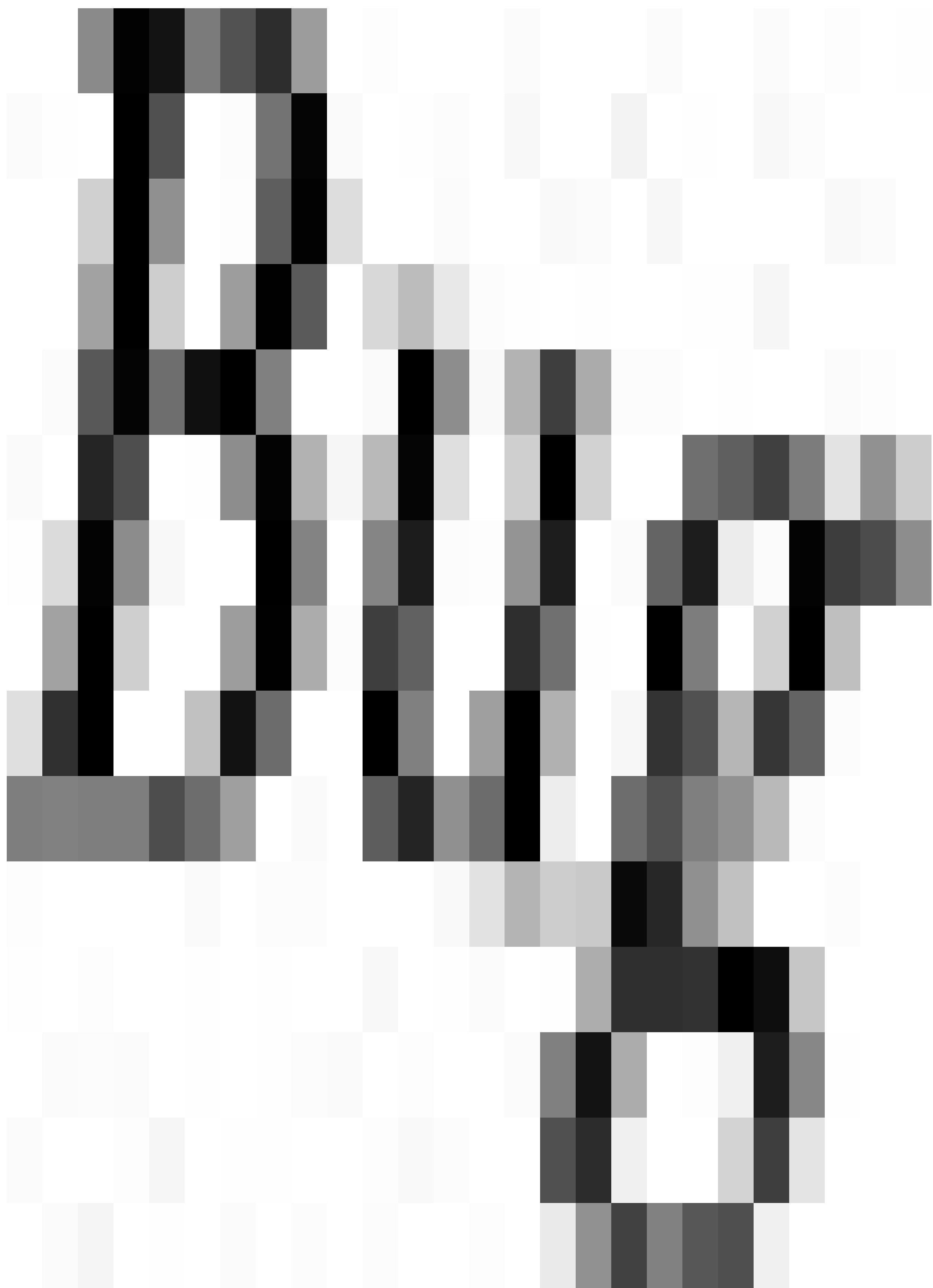
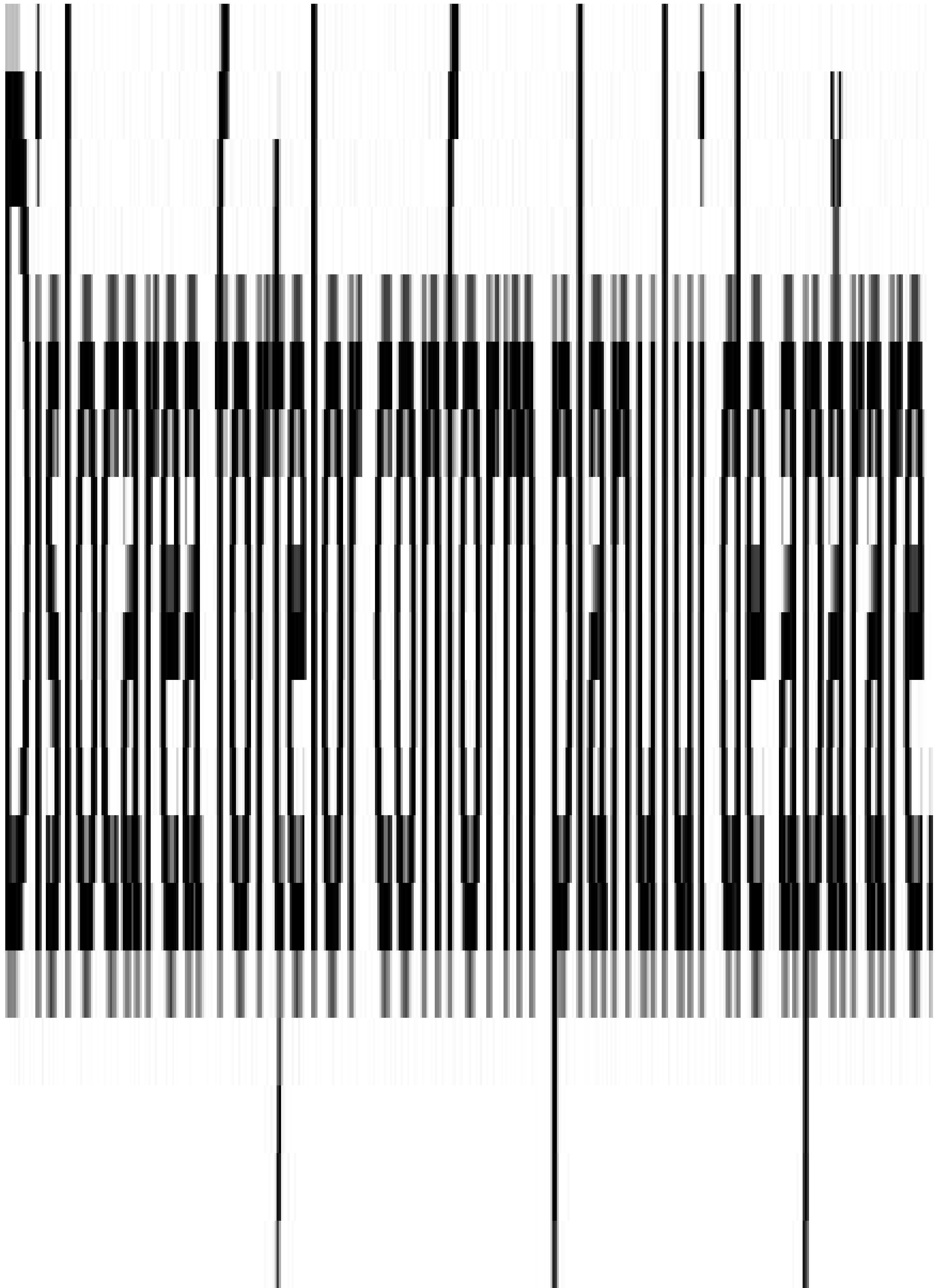
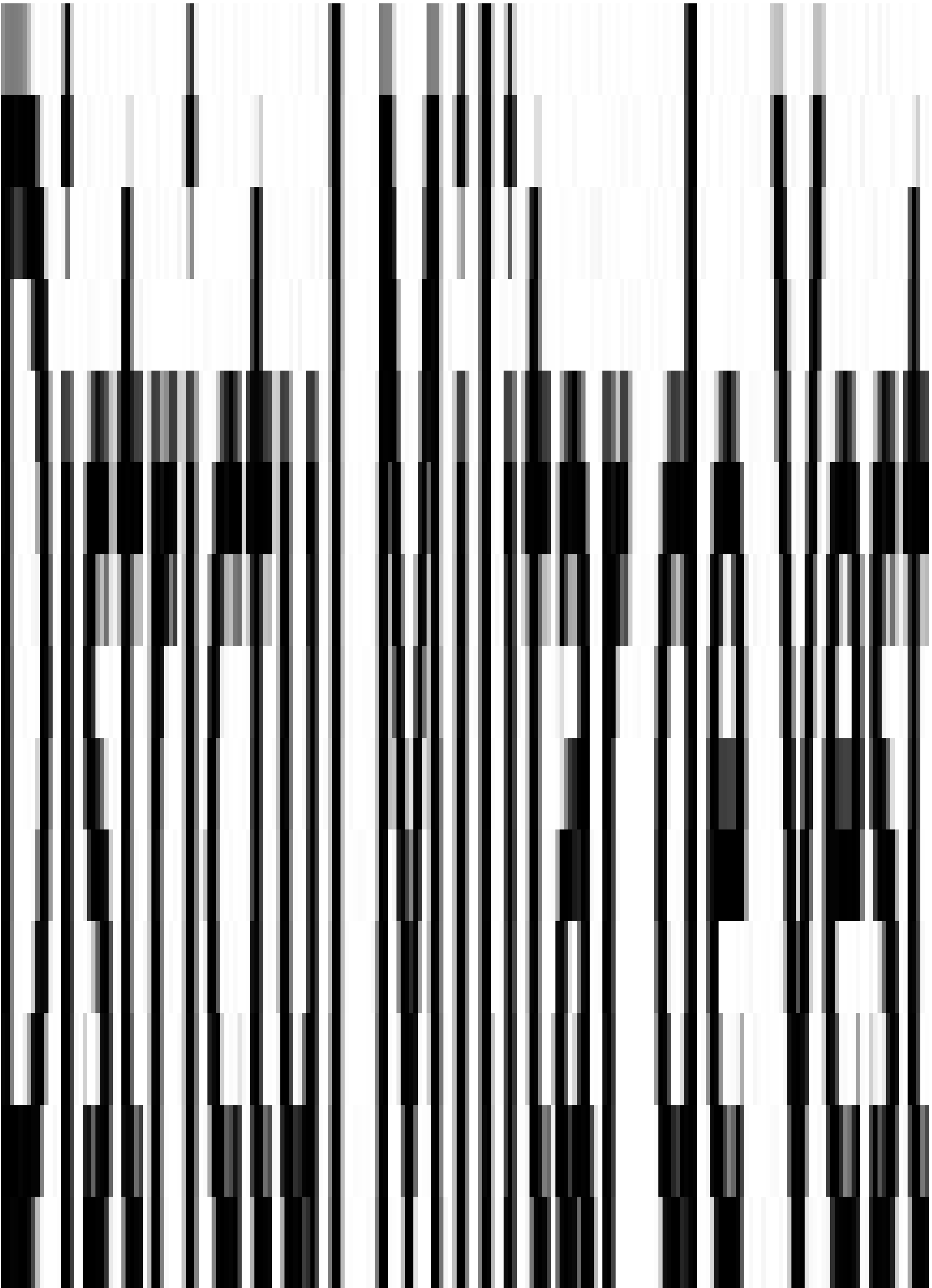
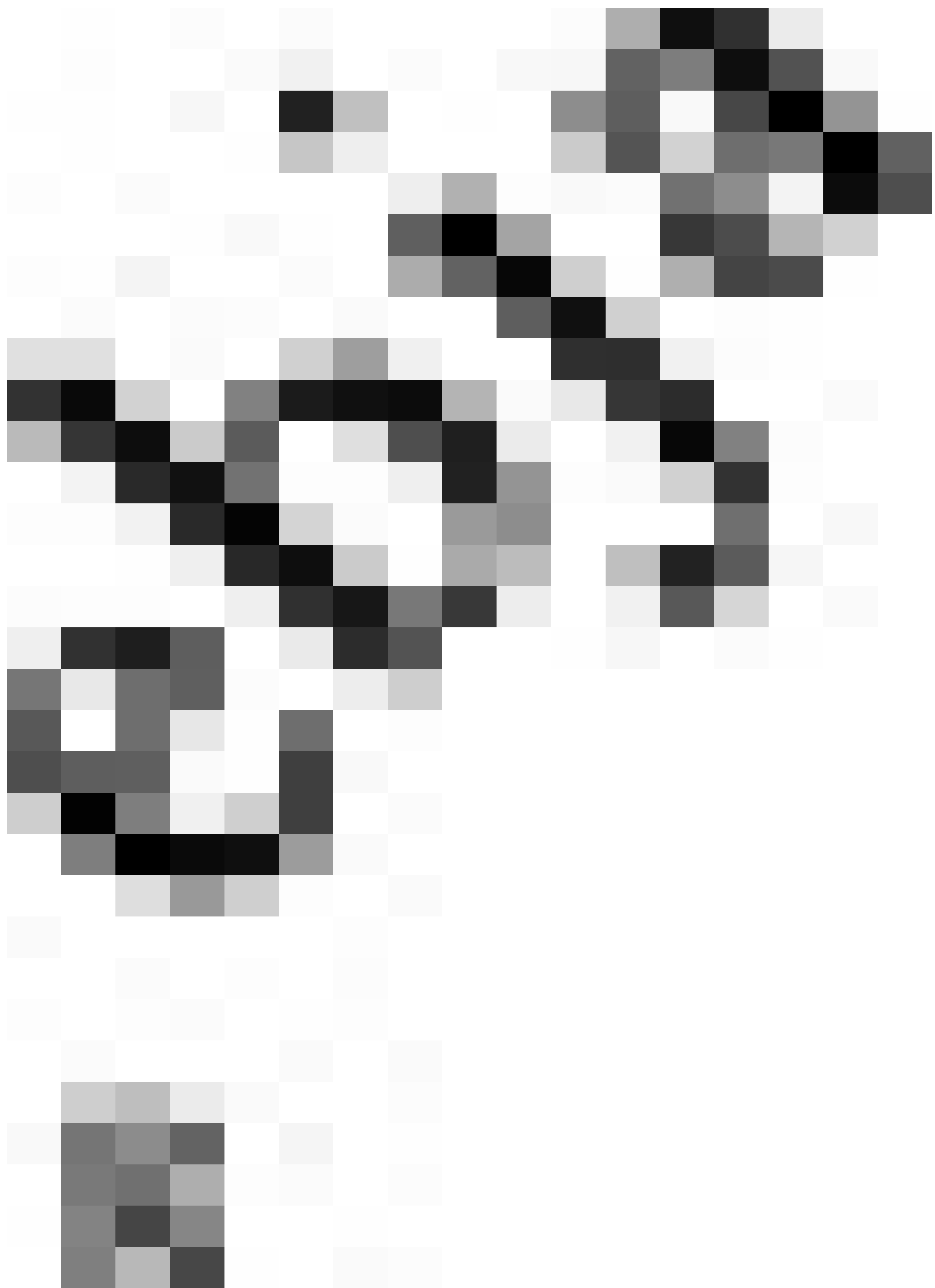
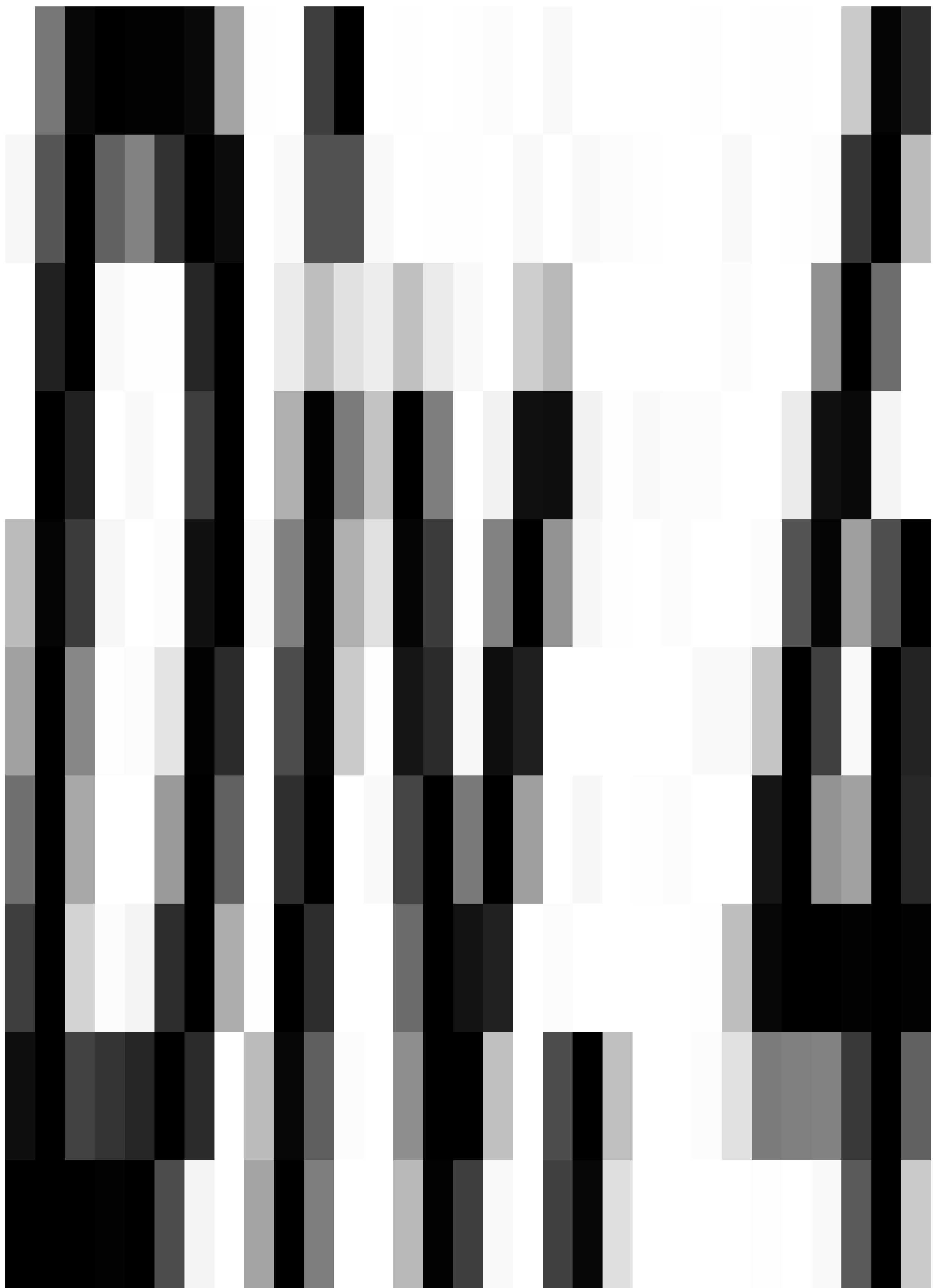

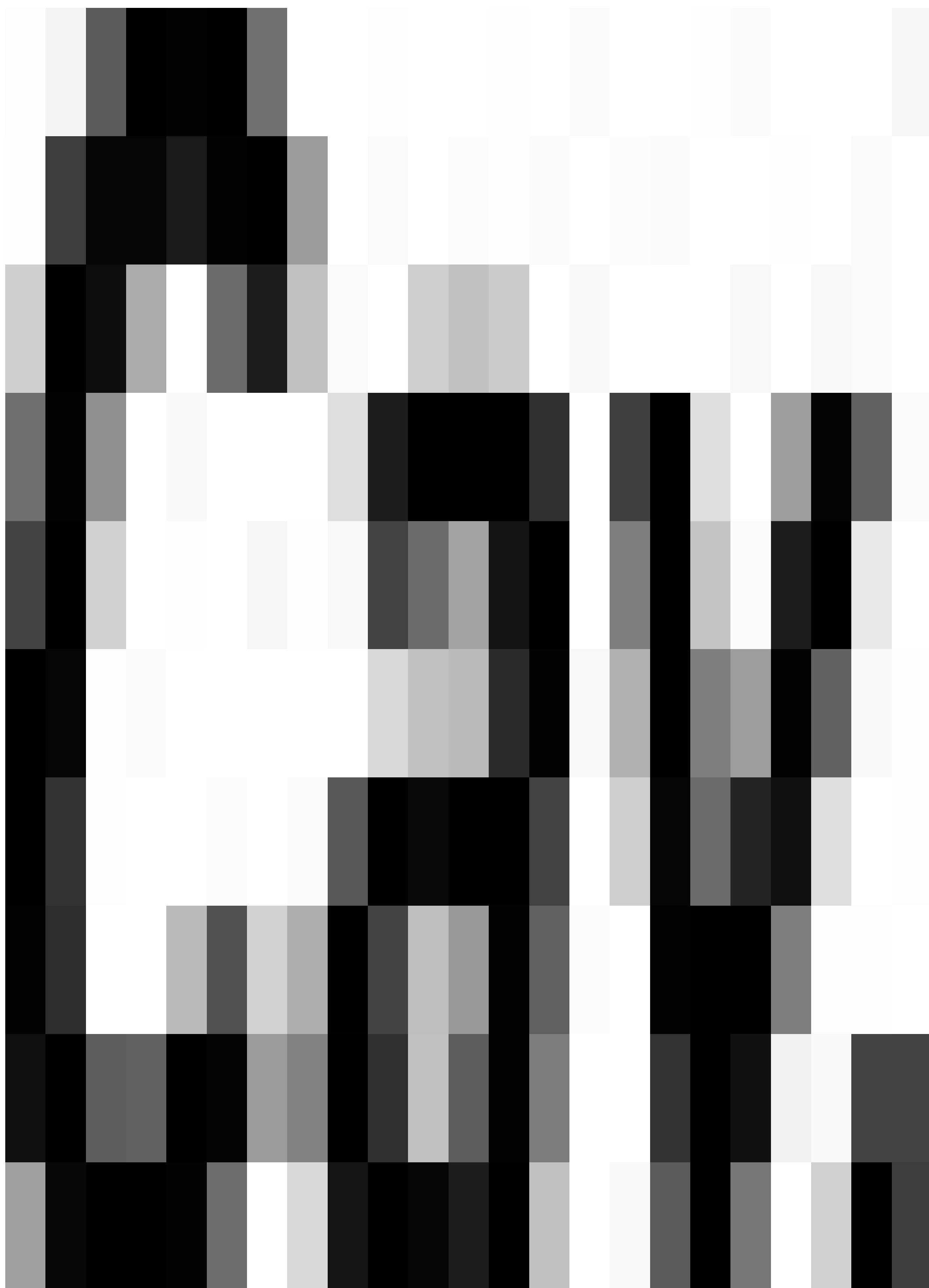

Fig. 6.

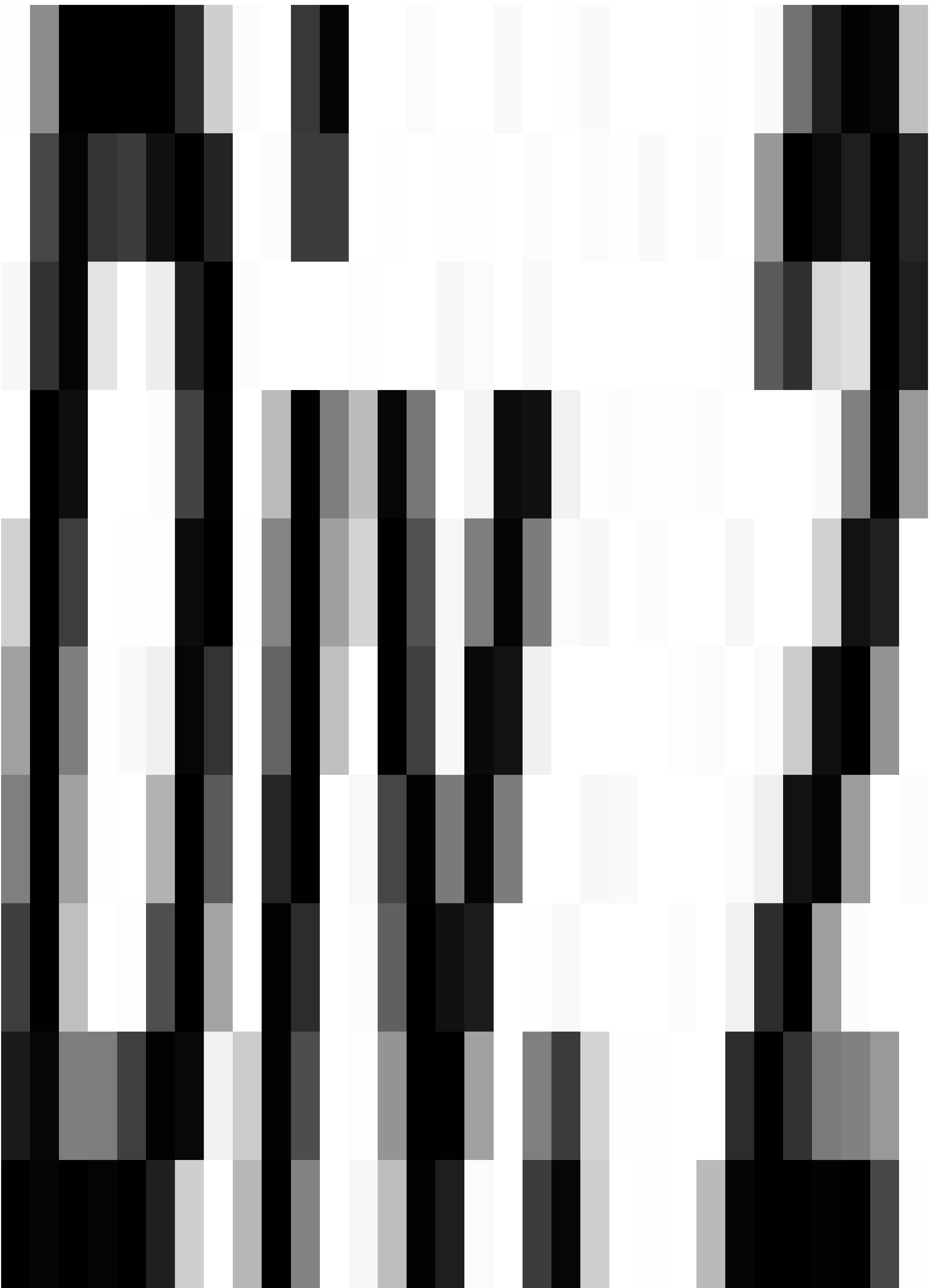

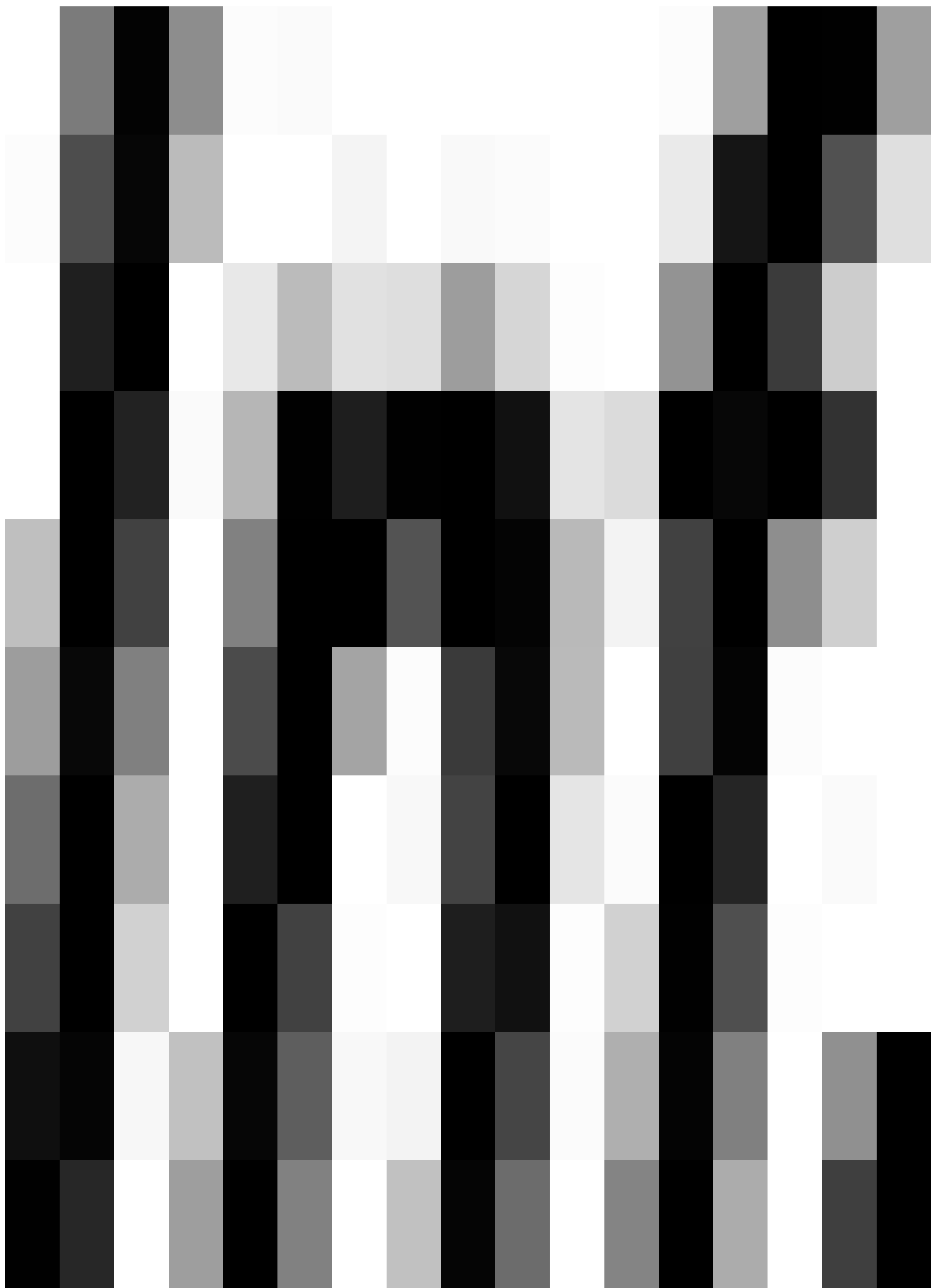

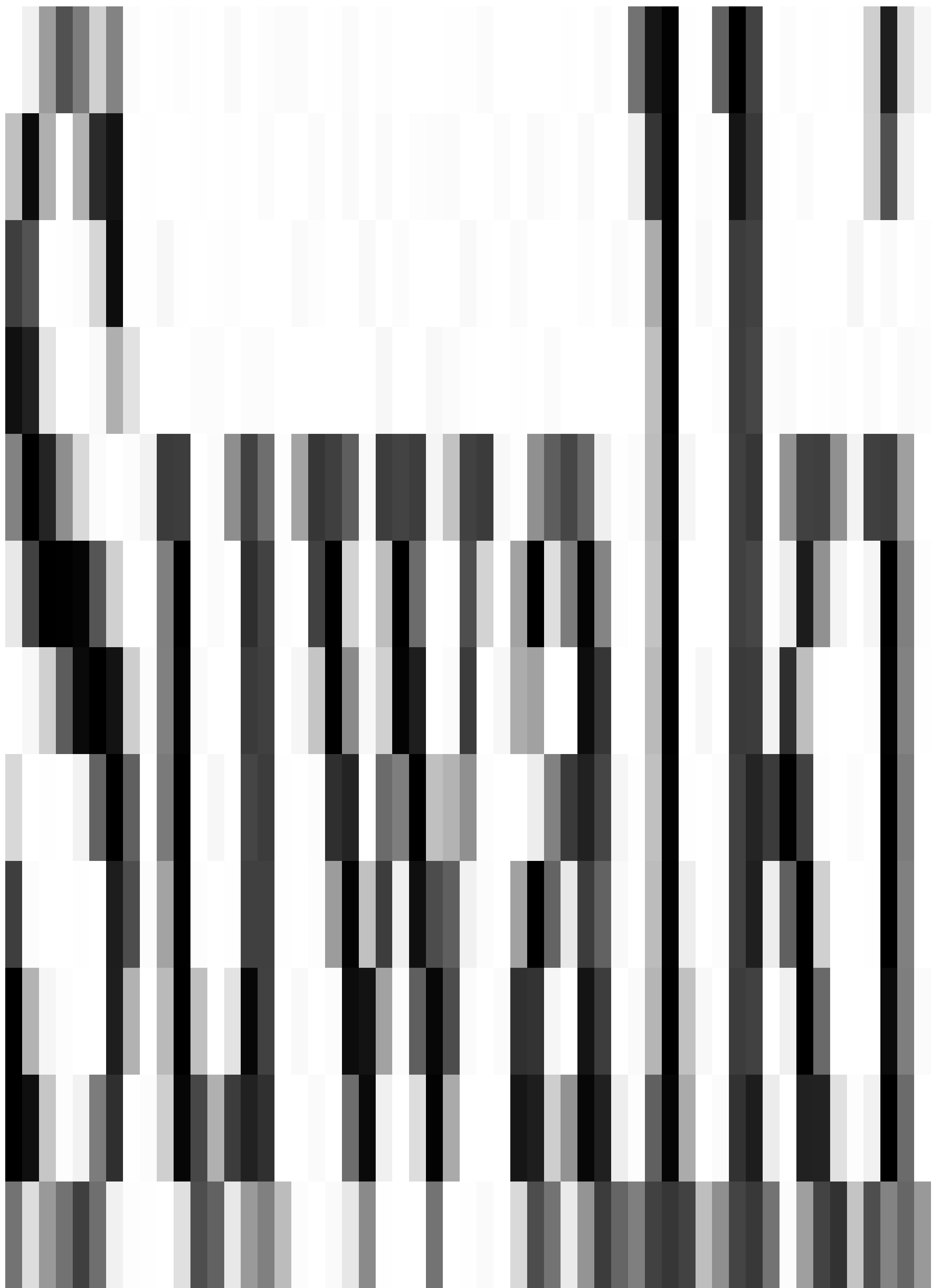

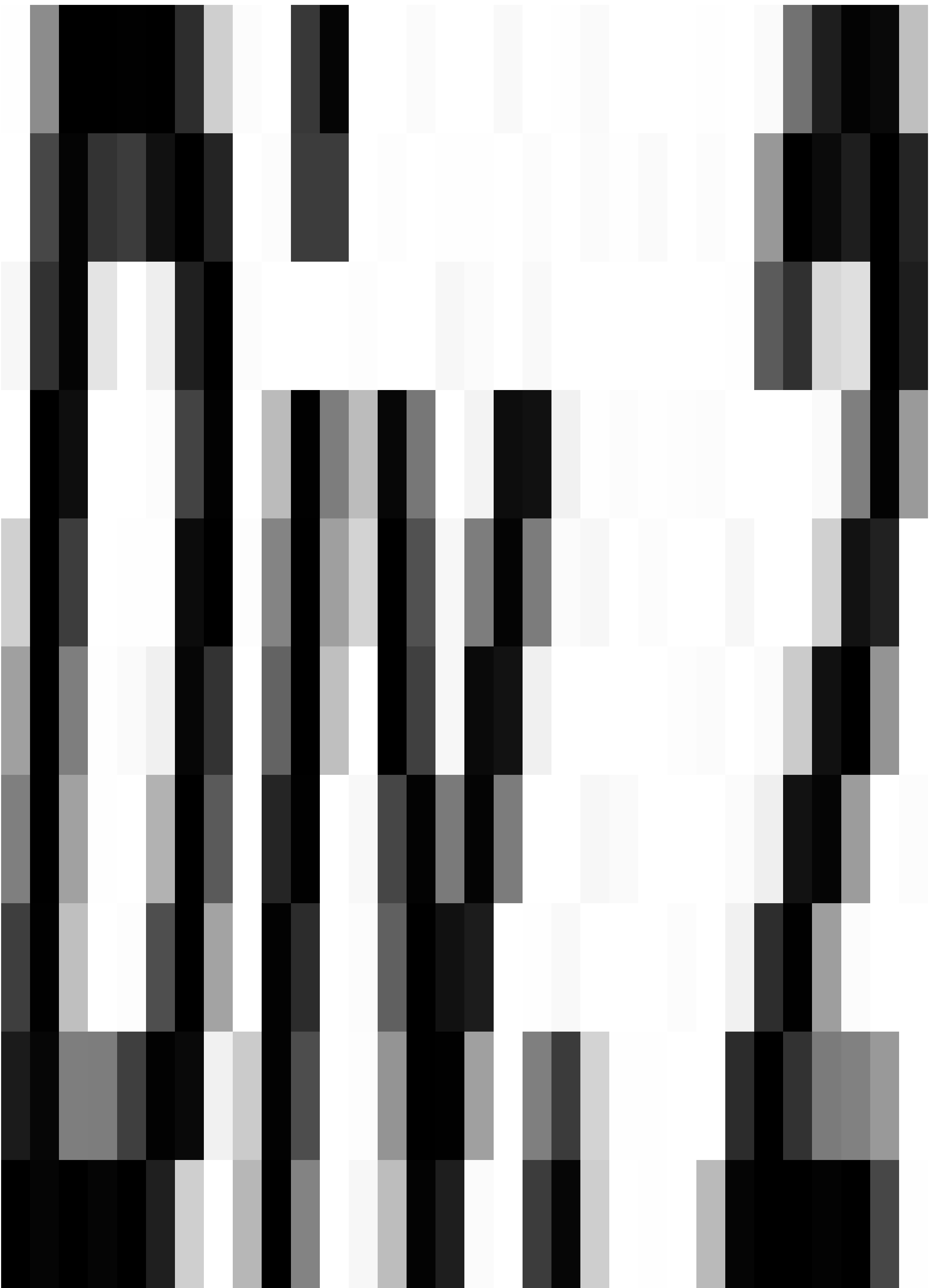

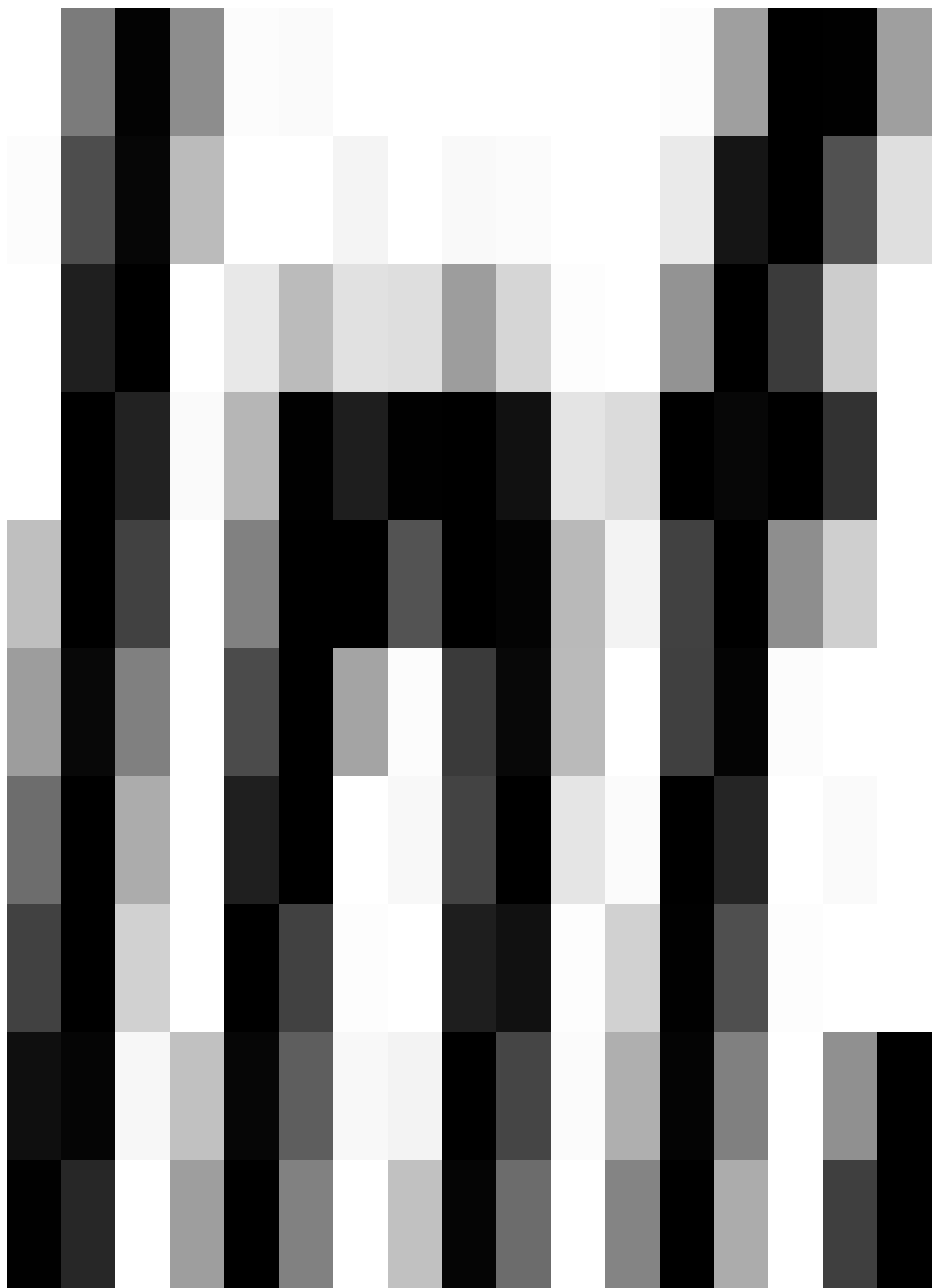

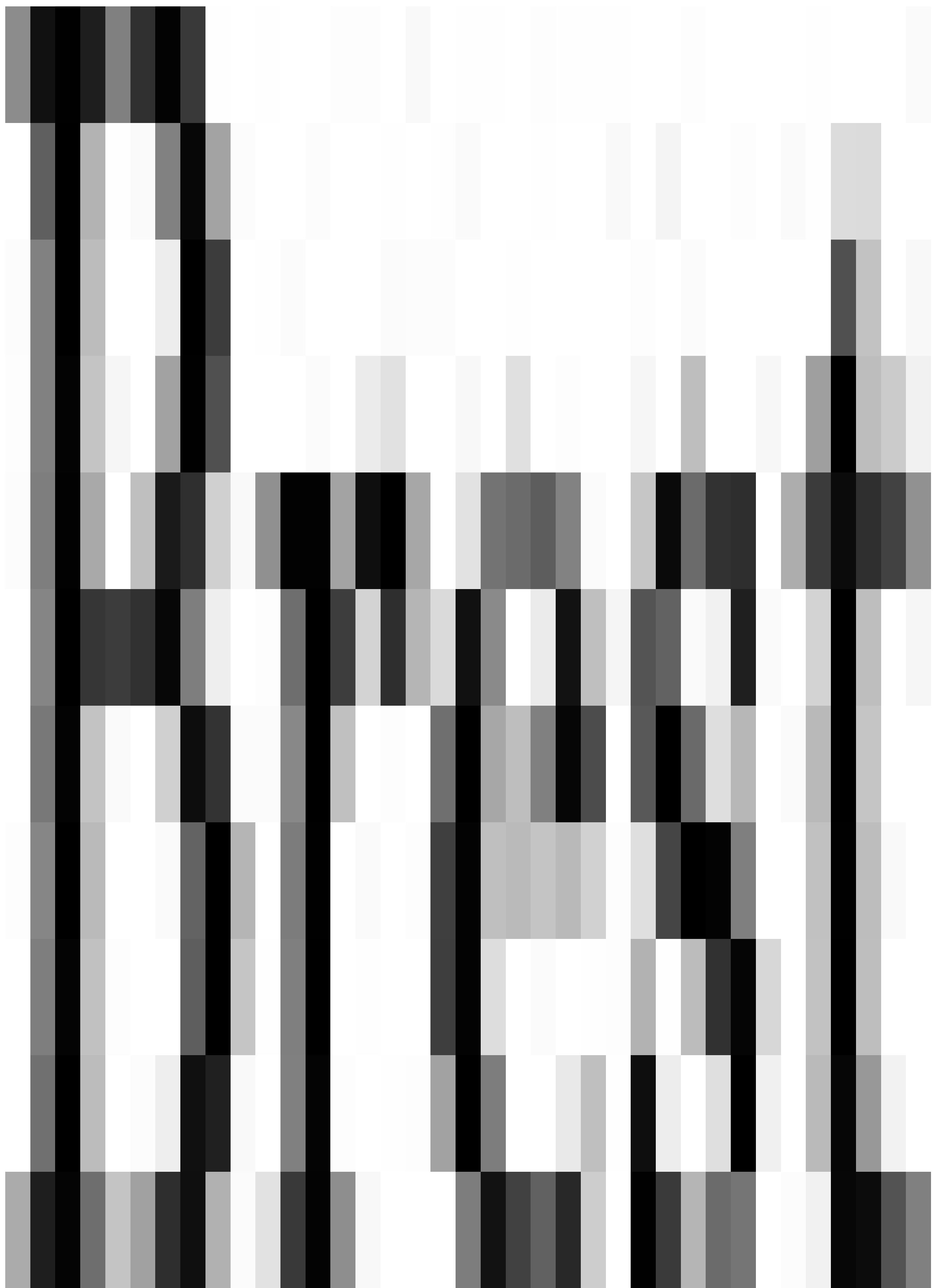

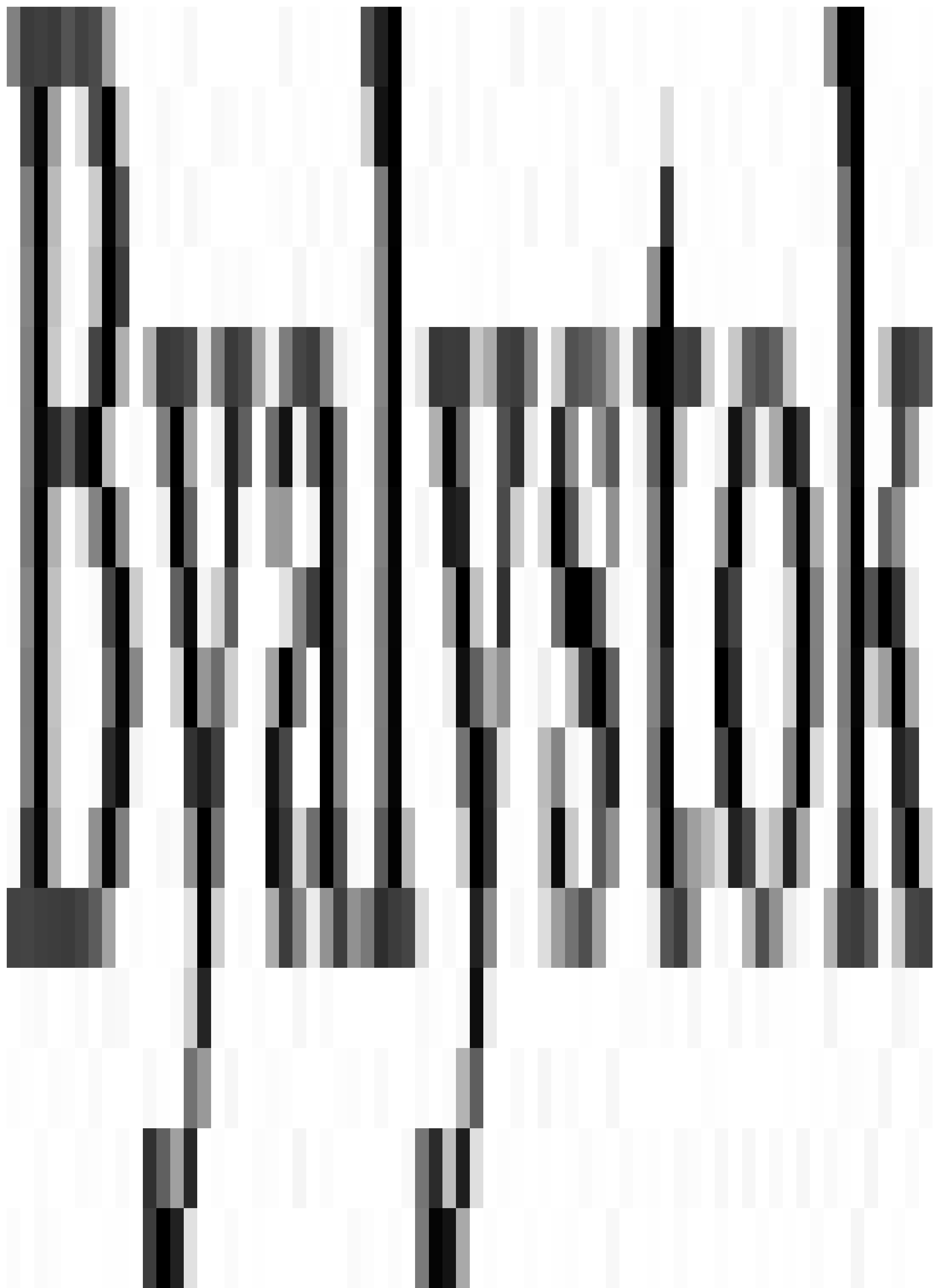

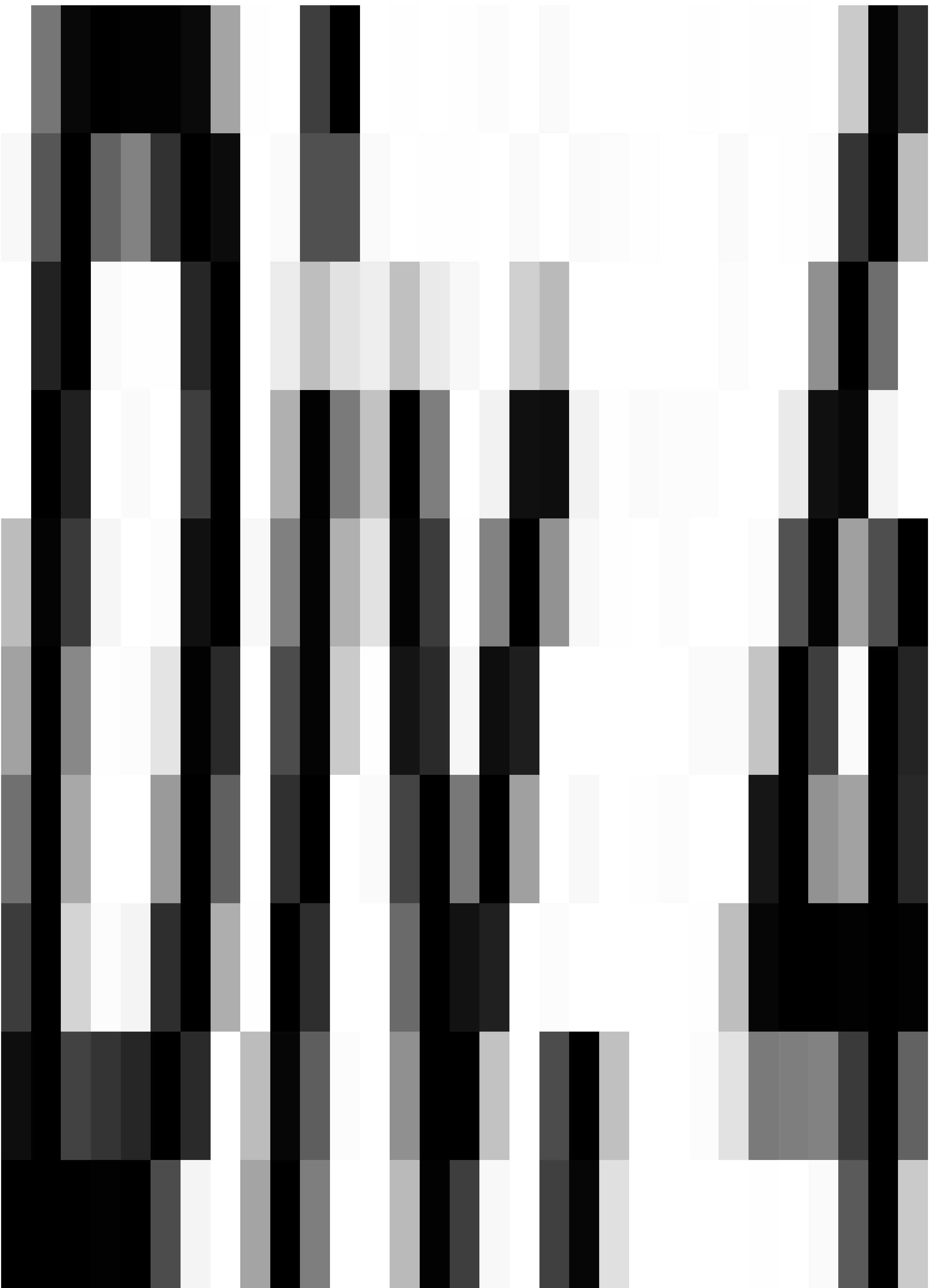

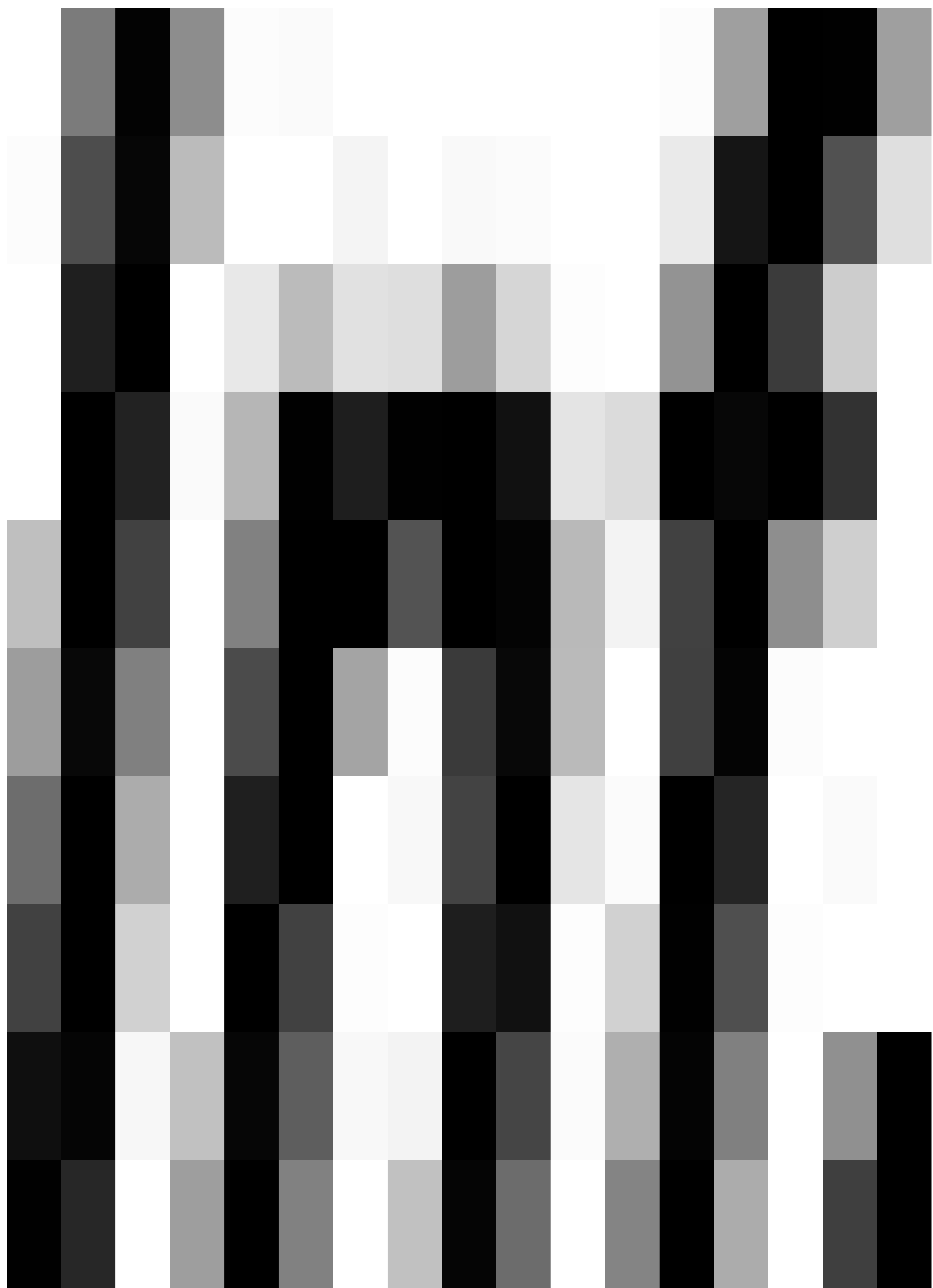

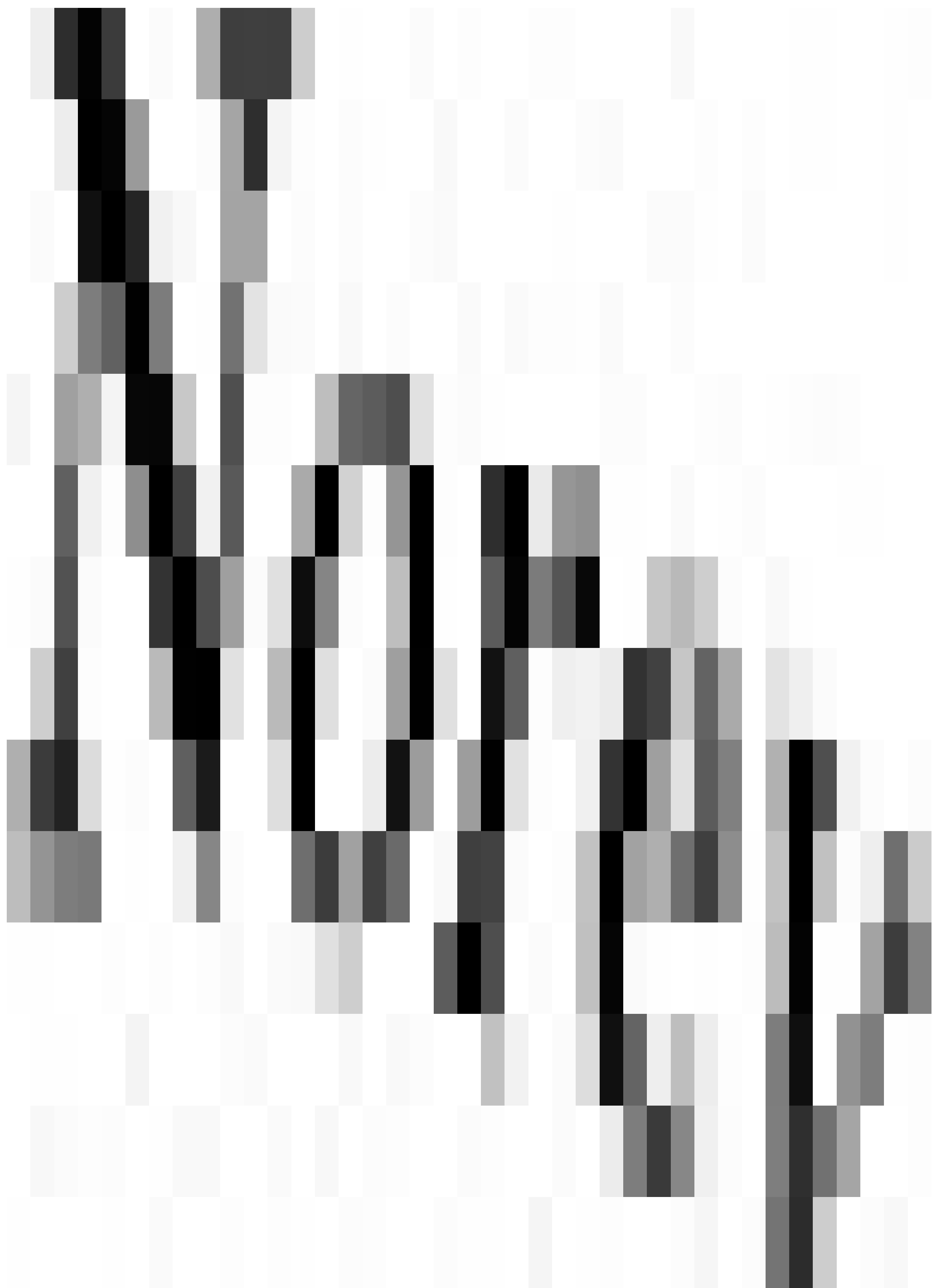

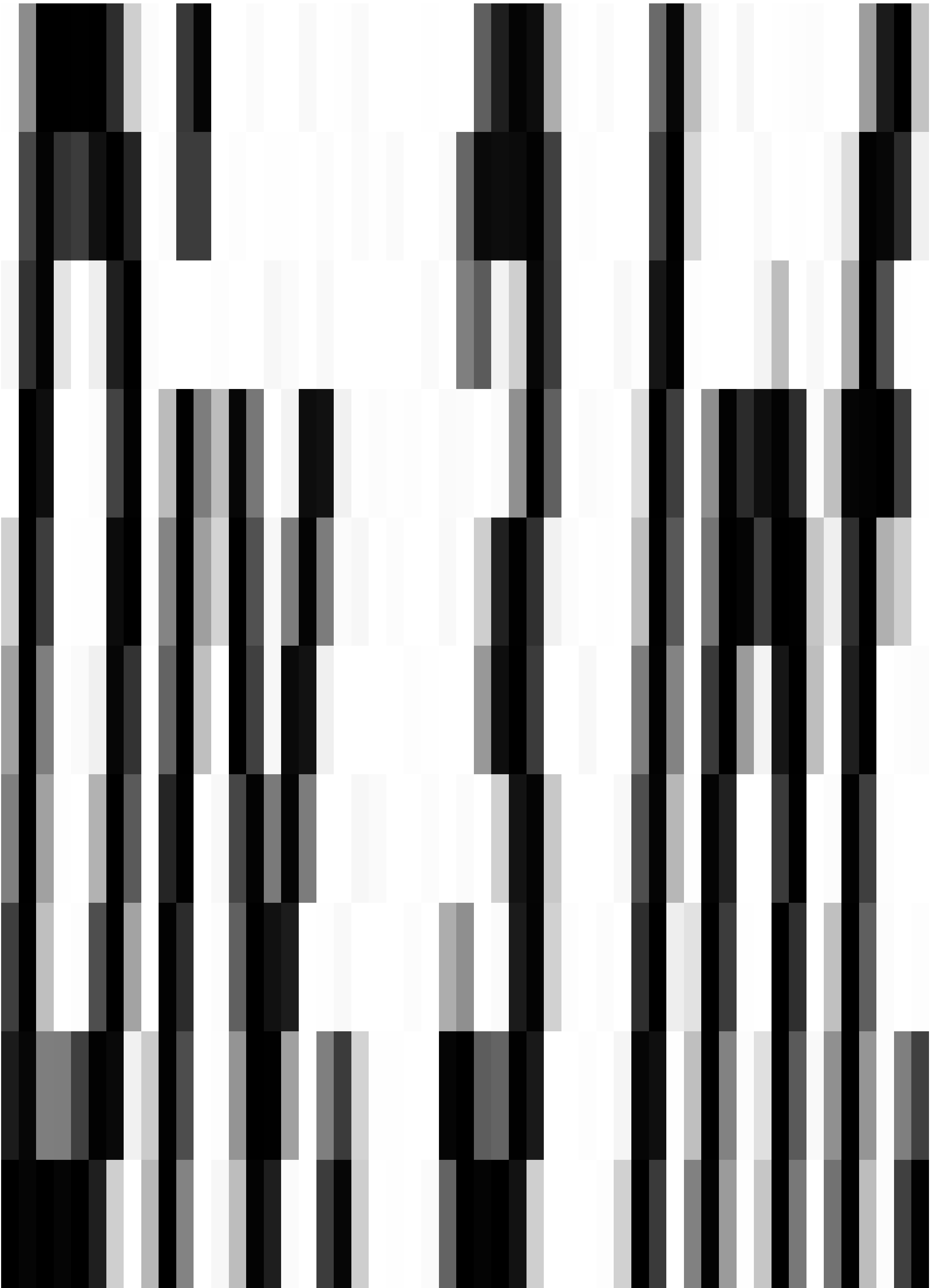

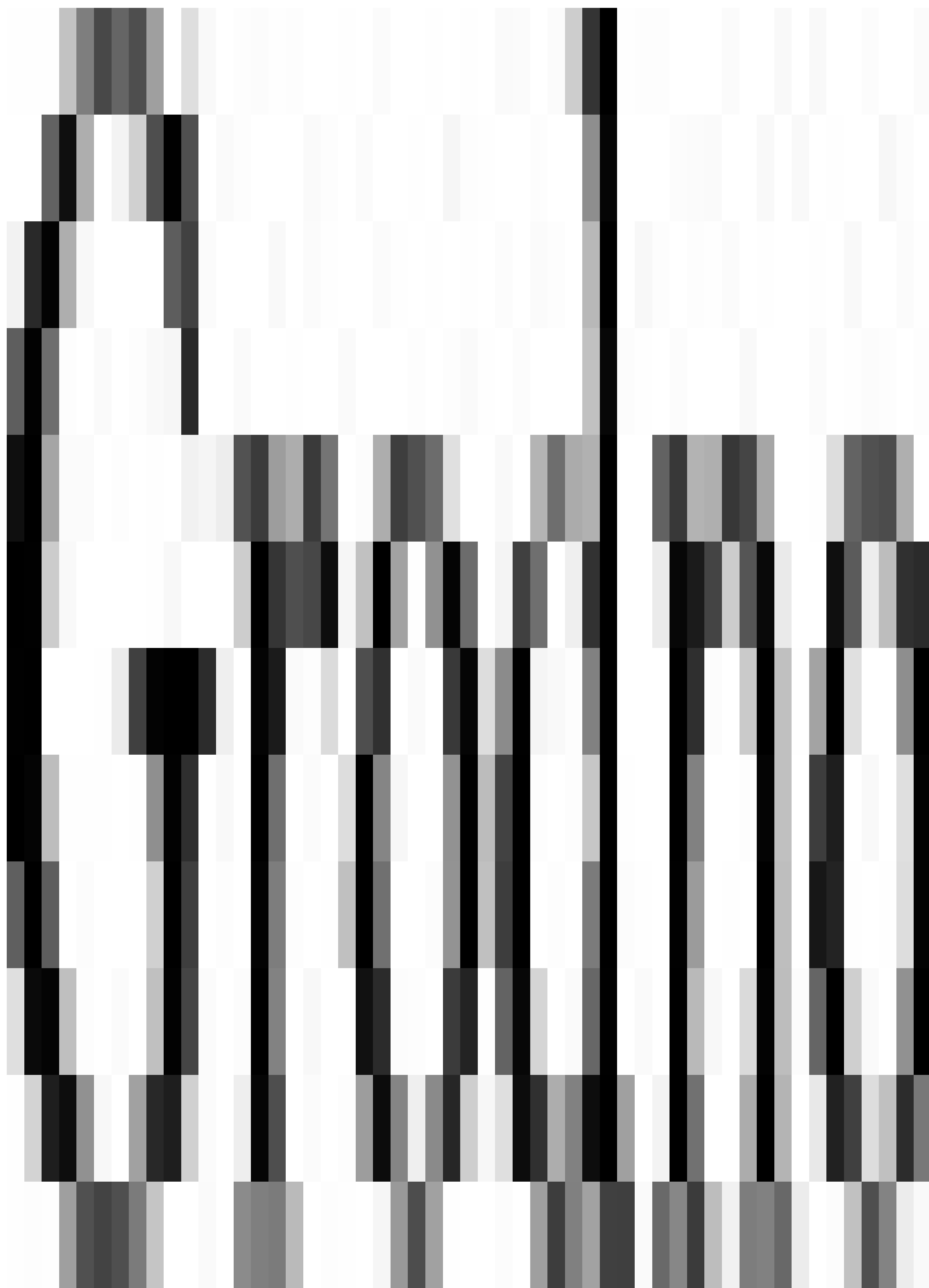

Byalystok

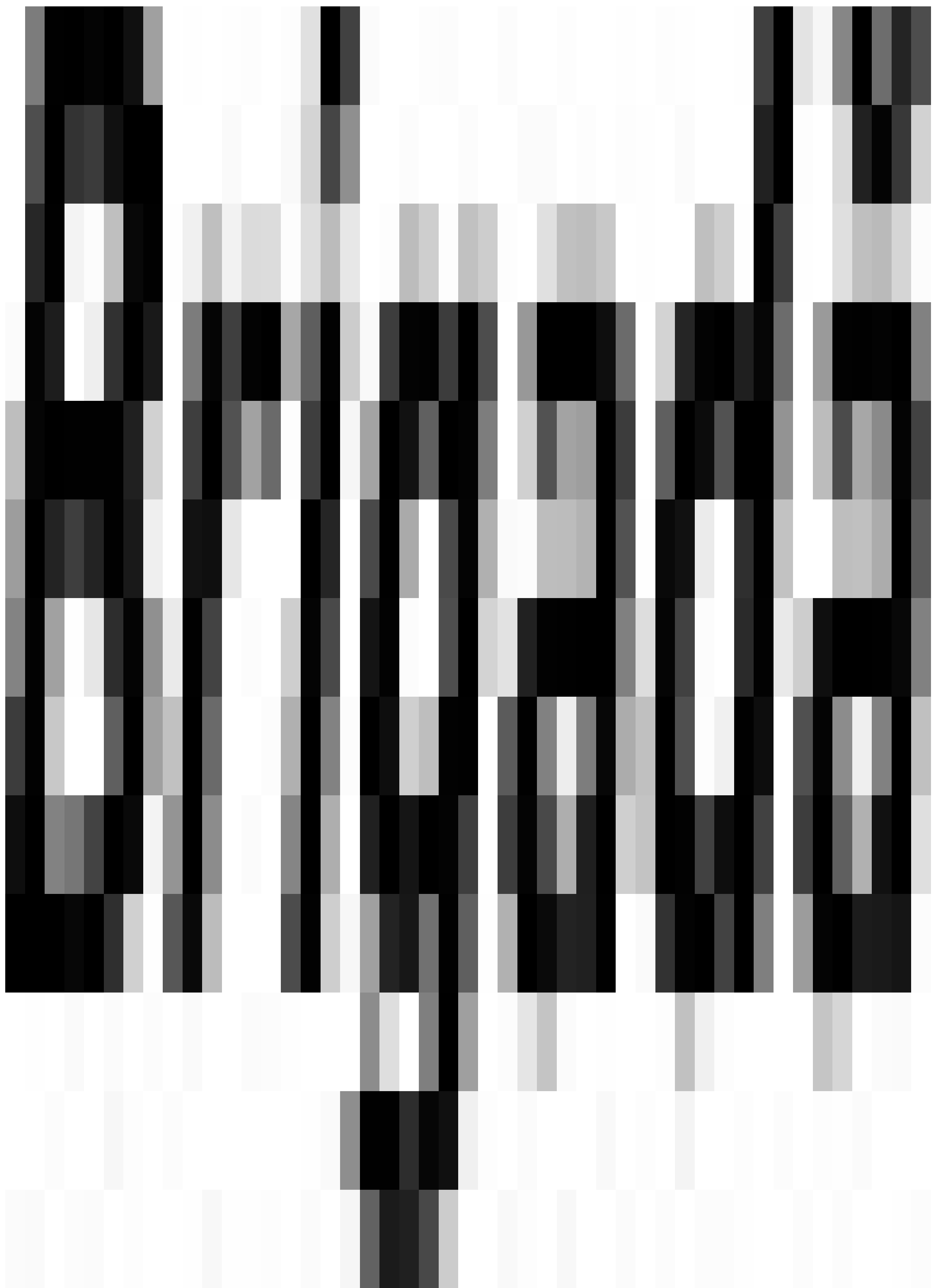

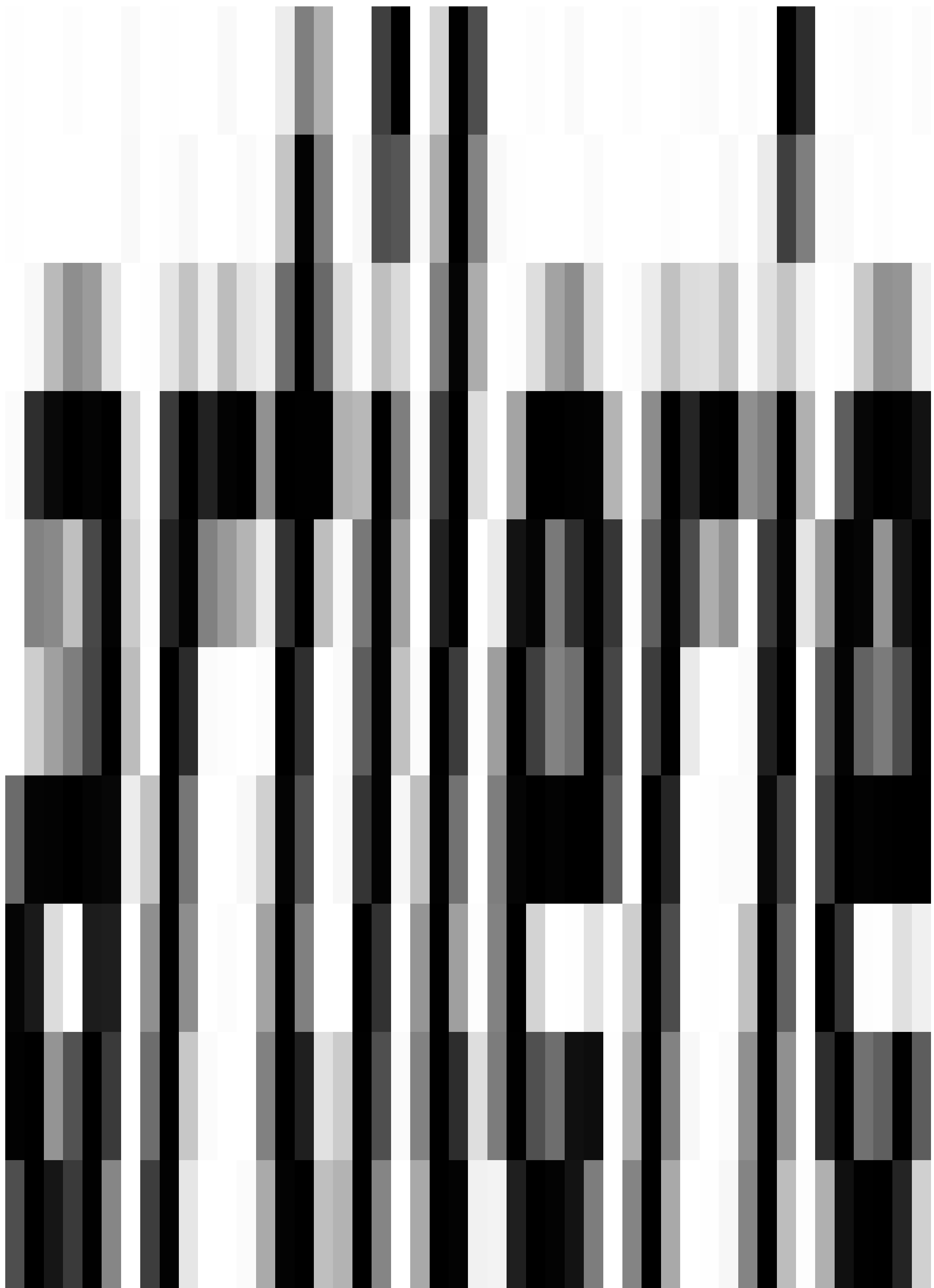

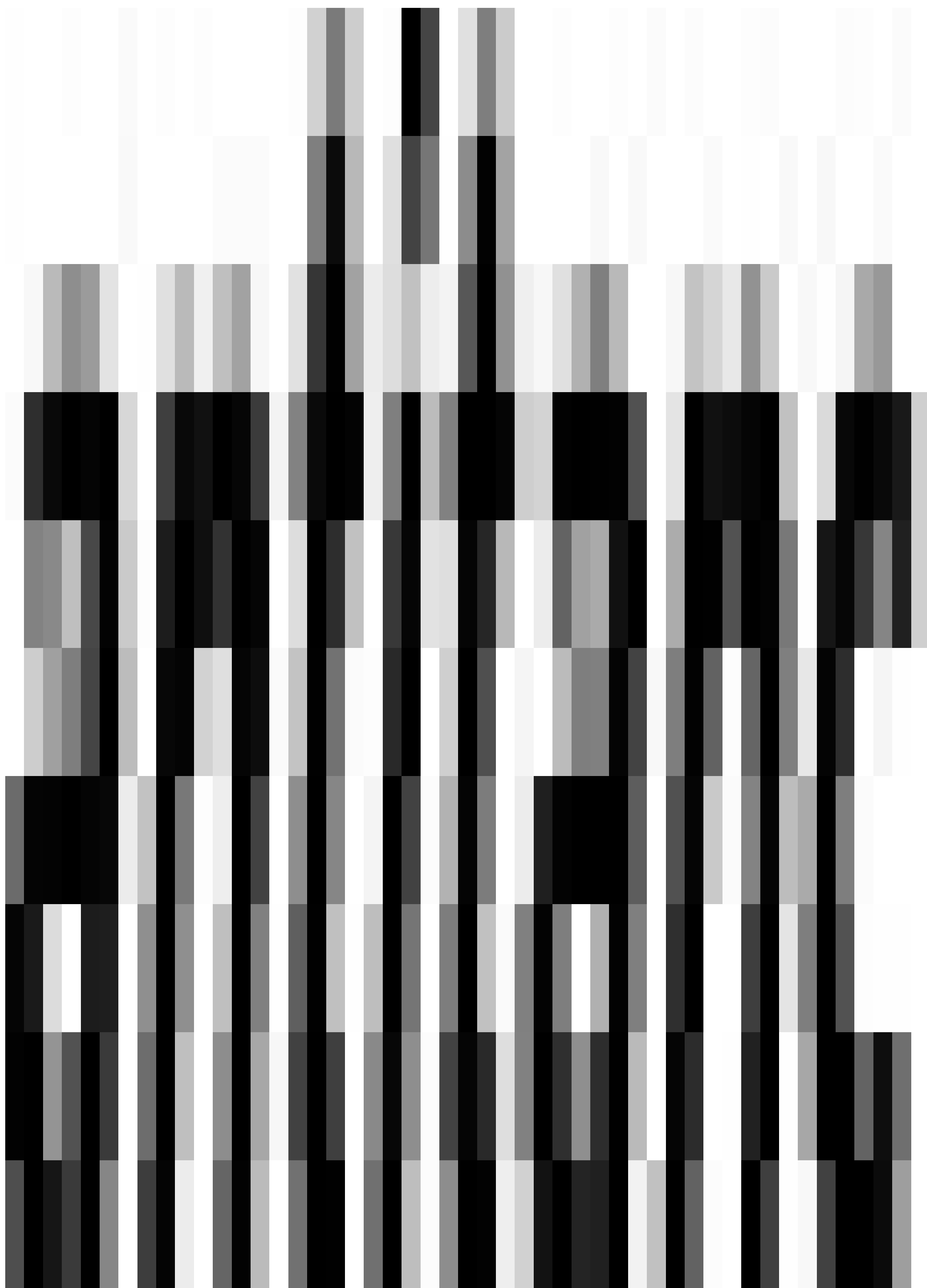

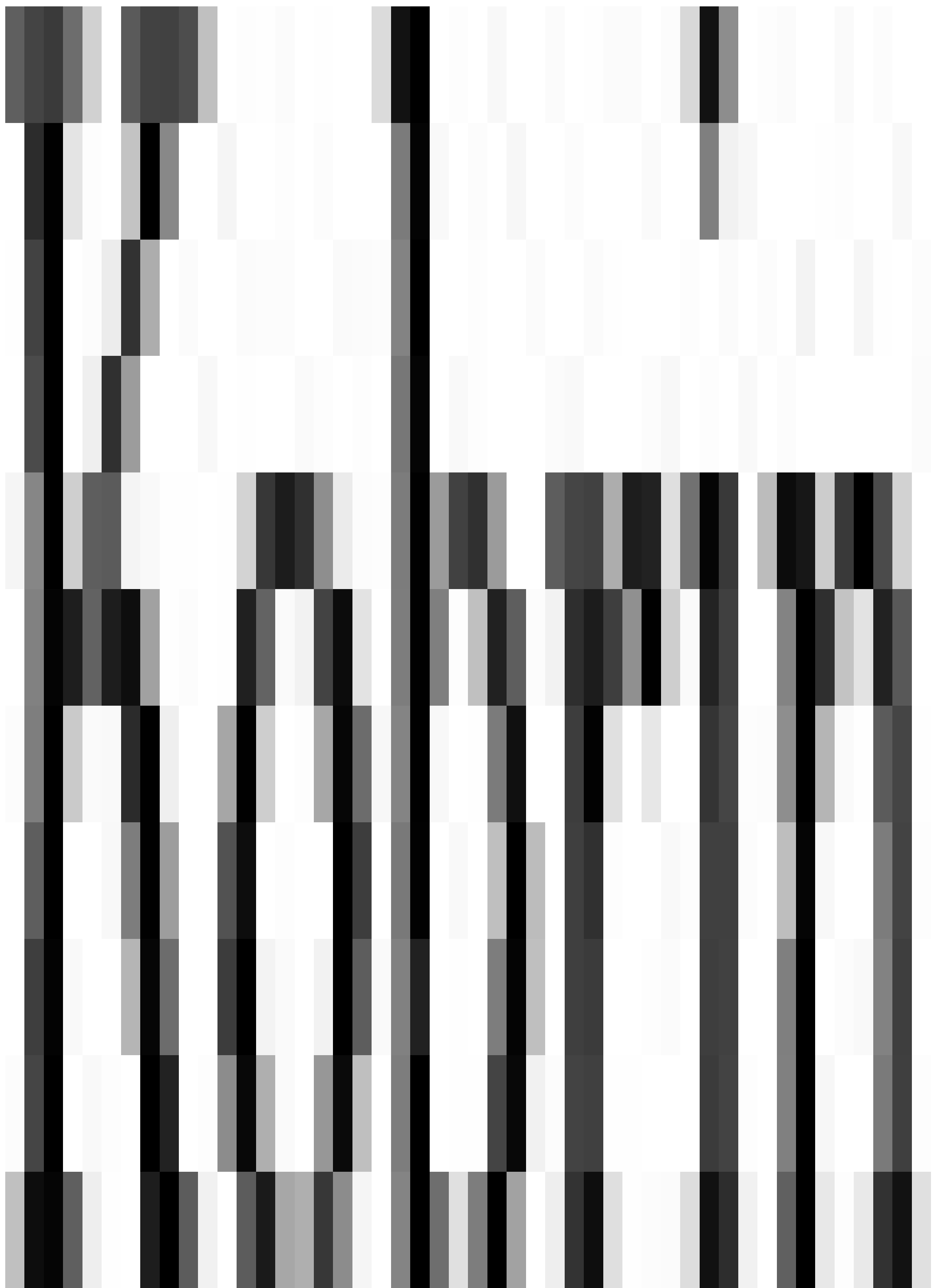

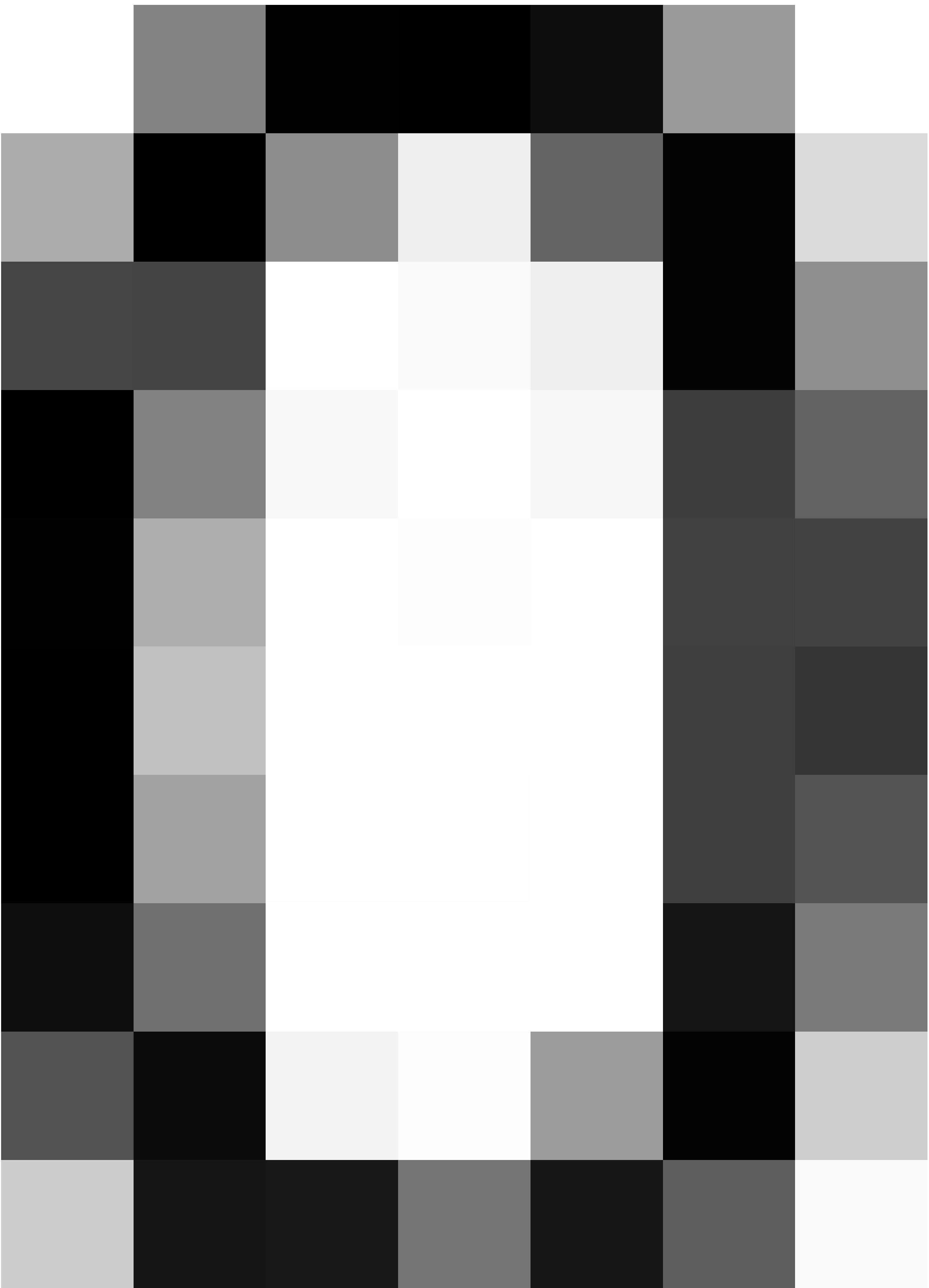

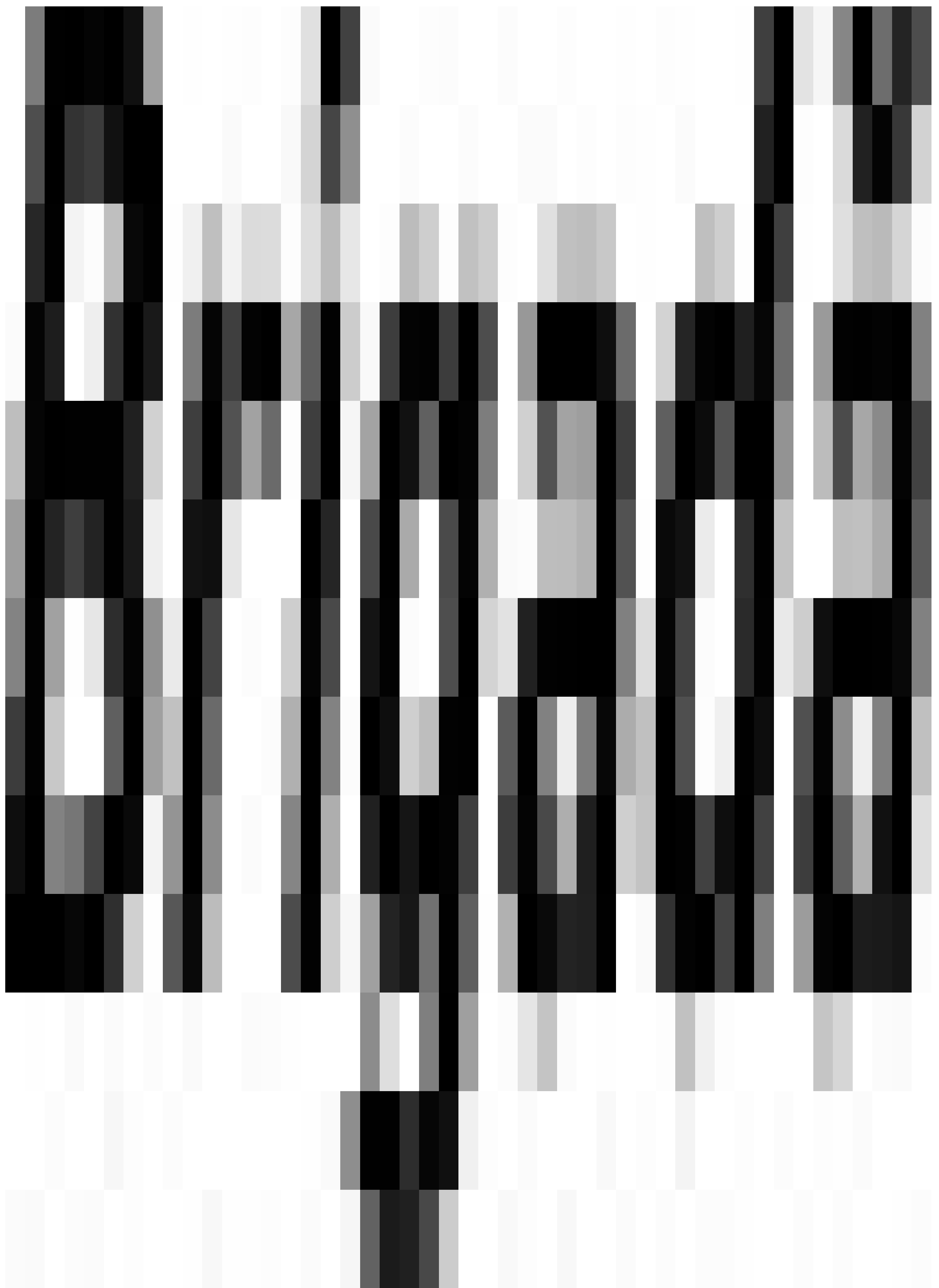

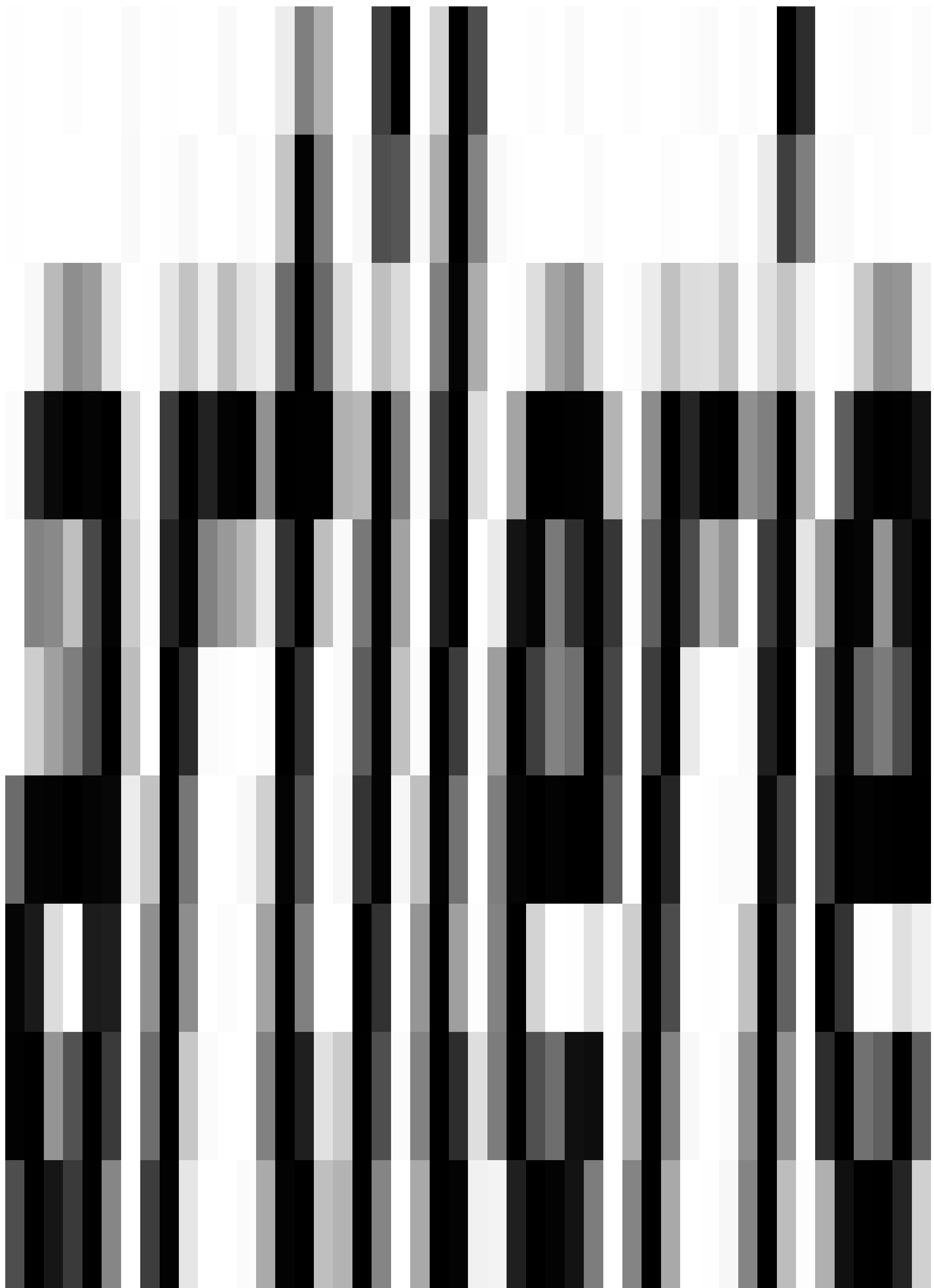

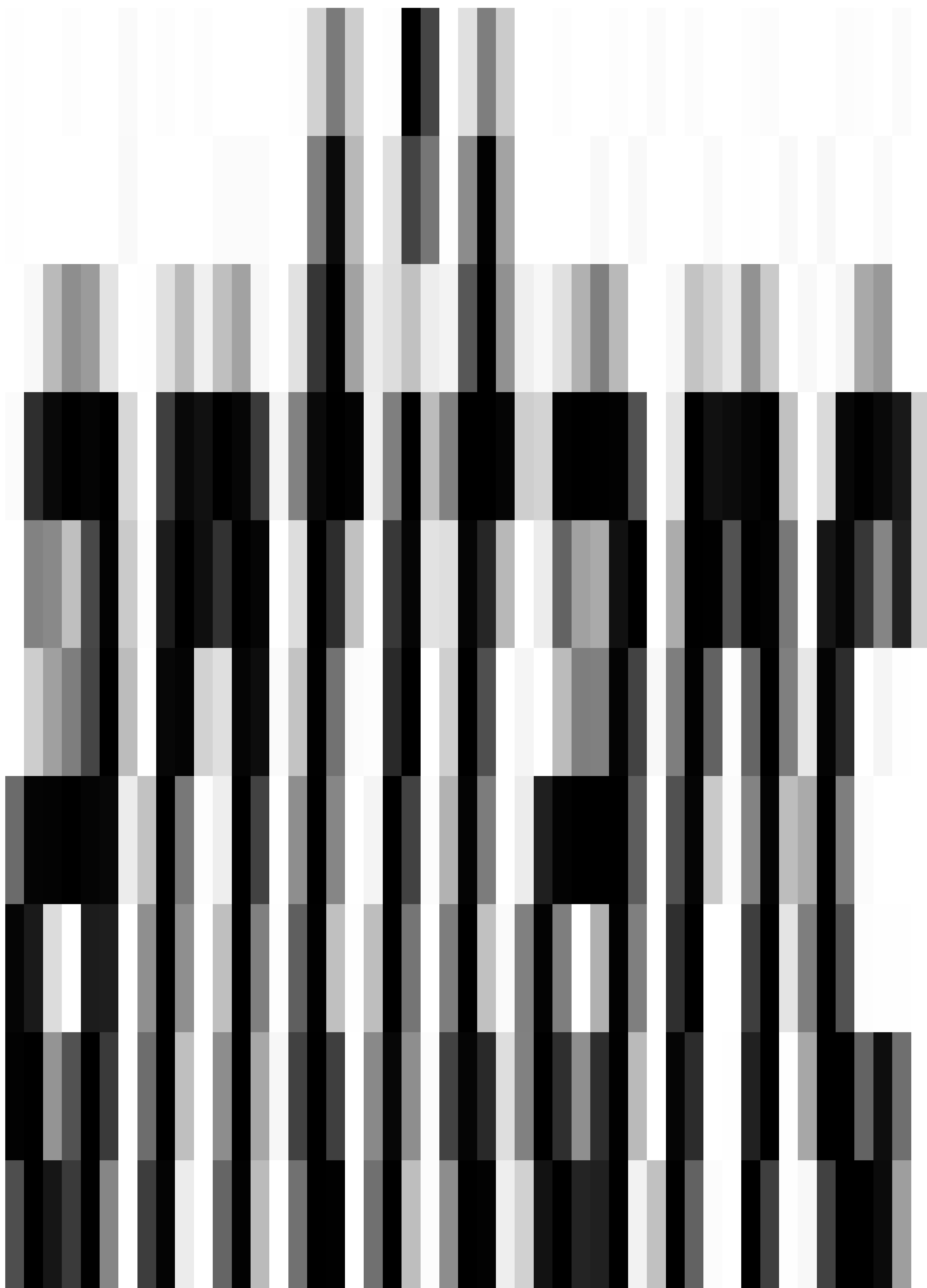

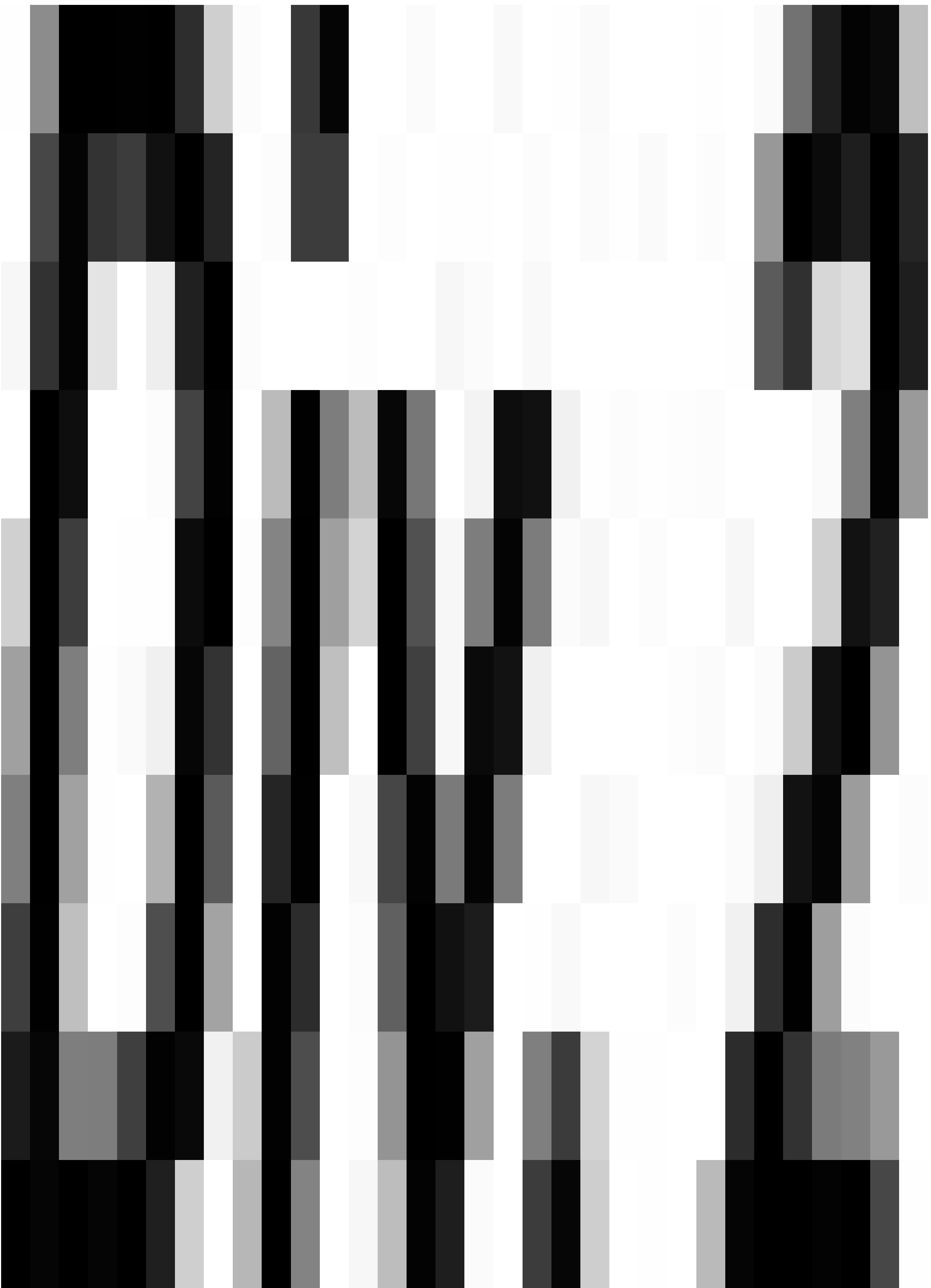

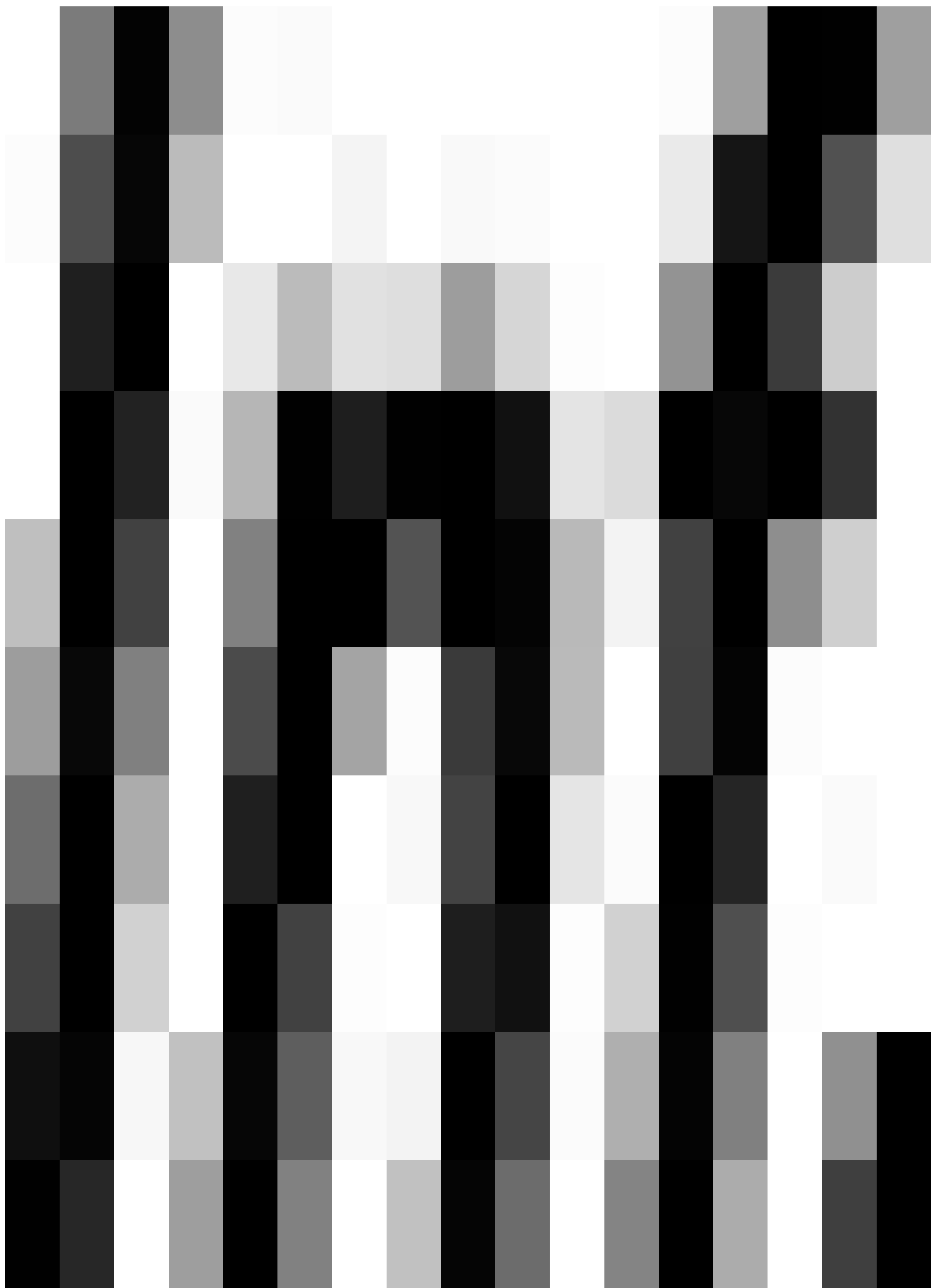

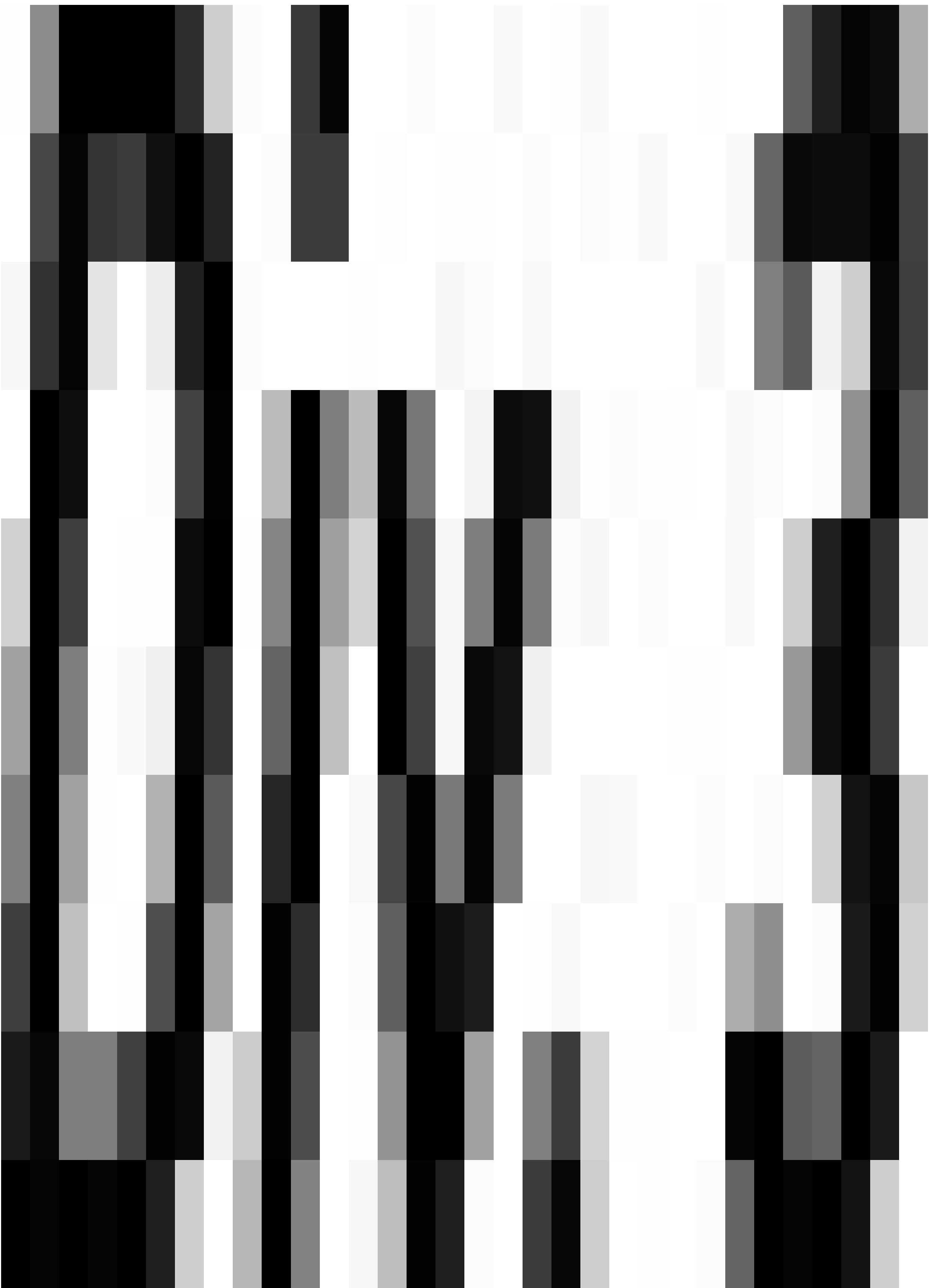

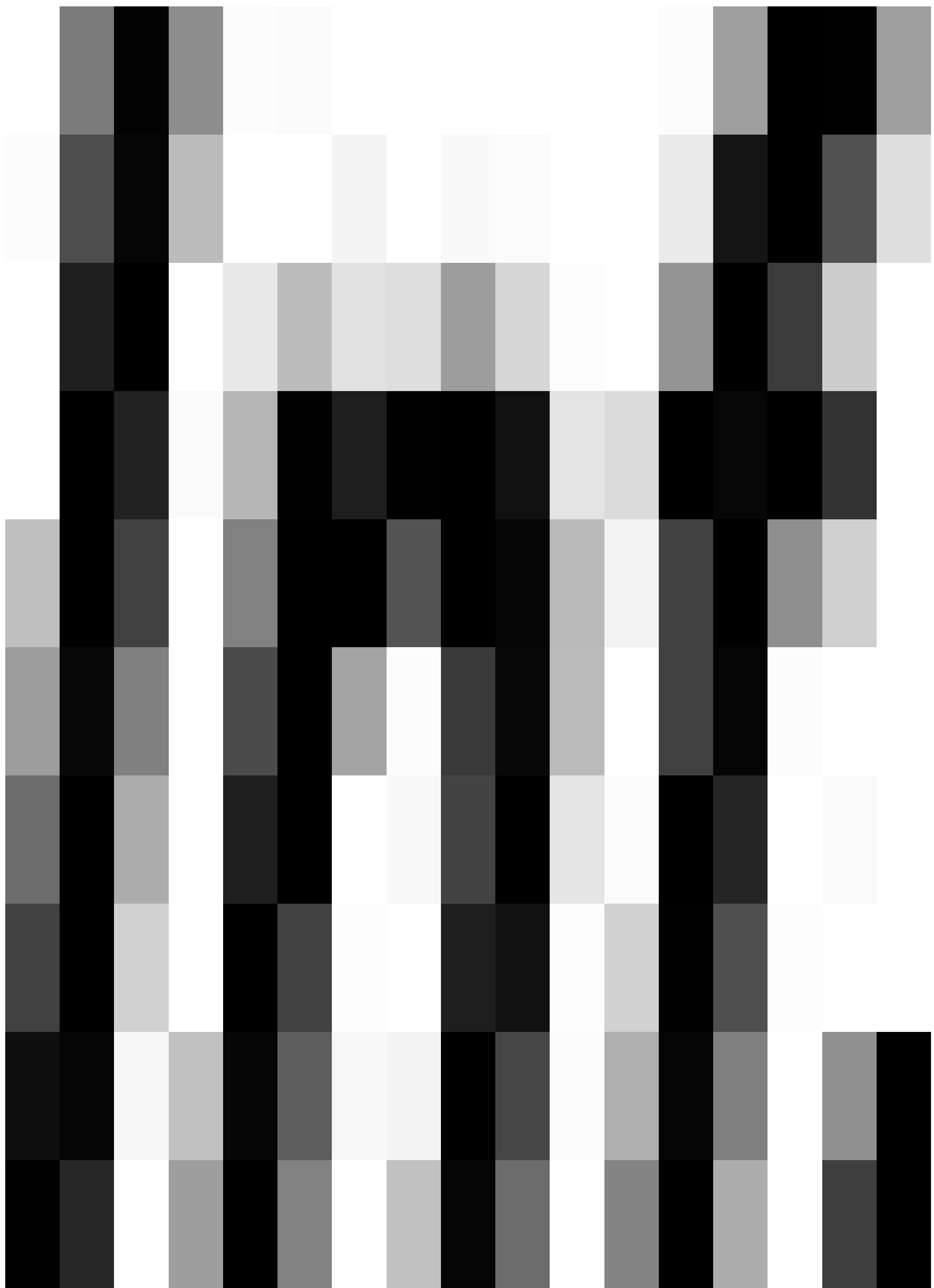

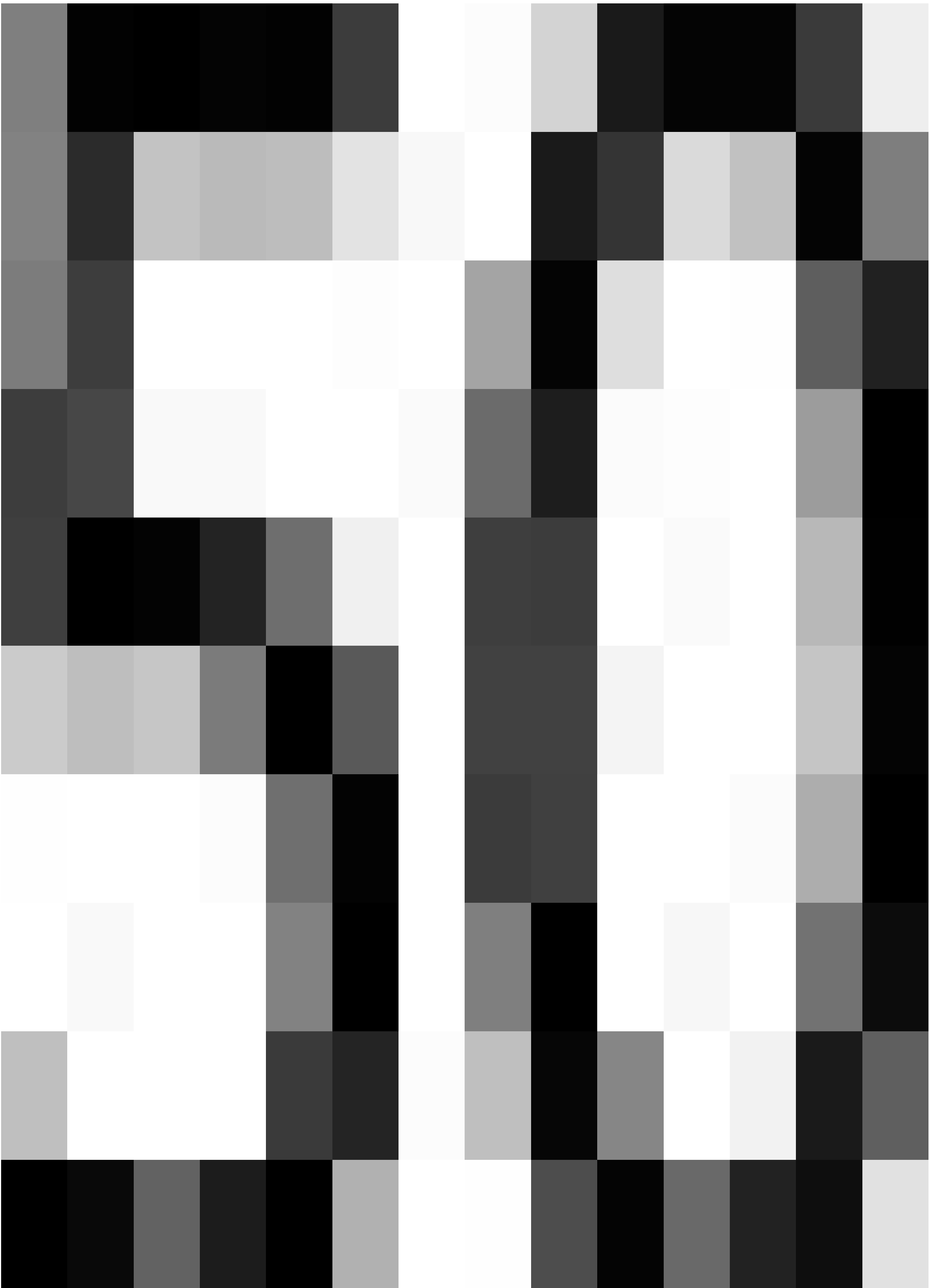

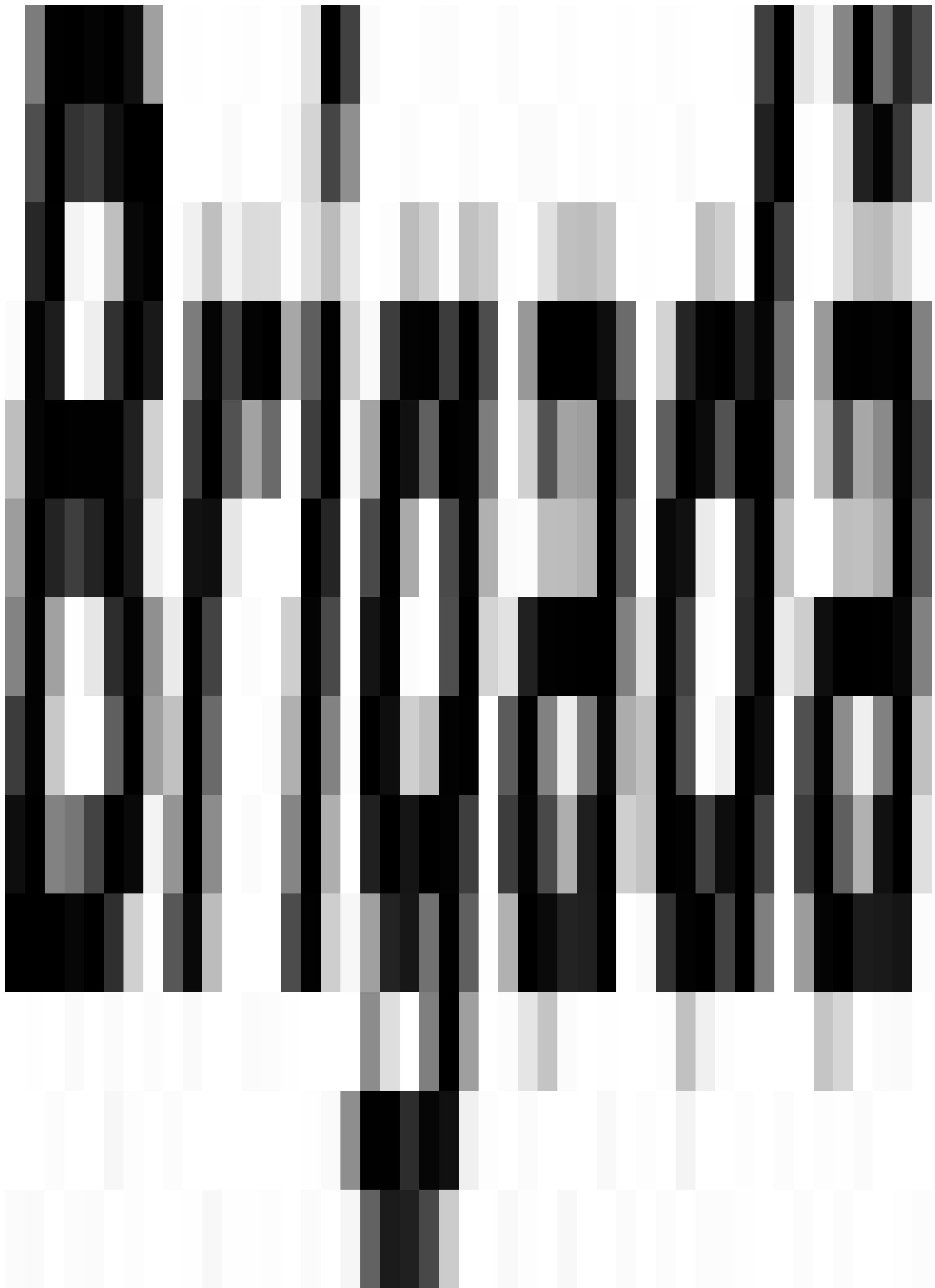

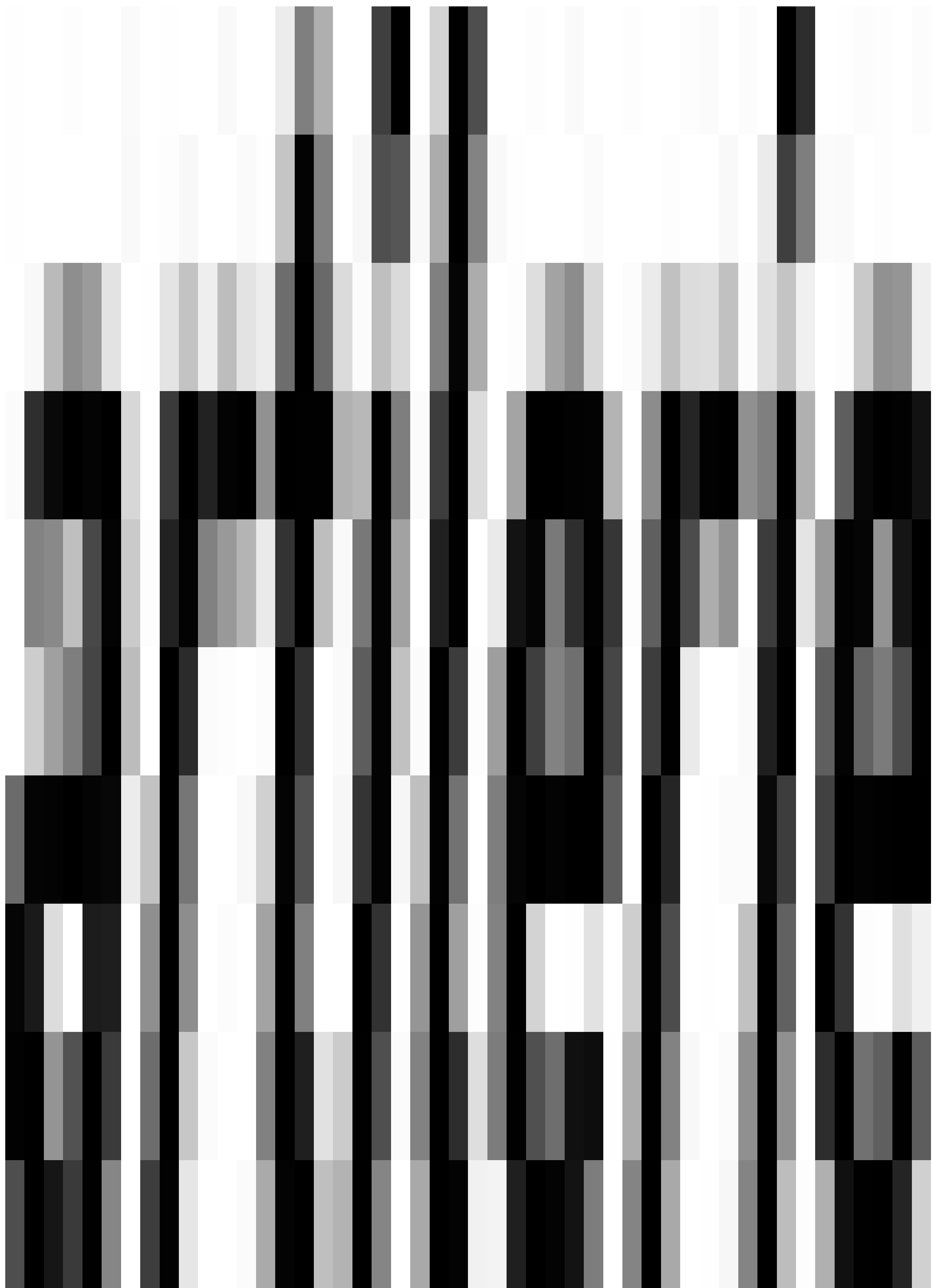

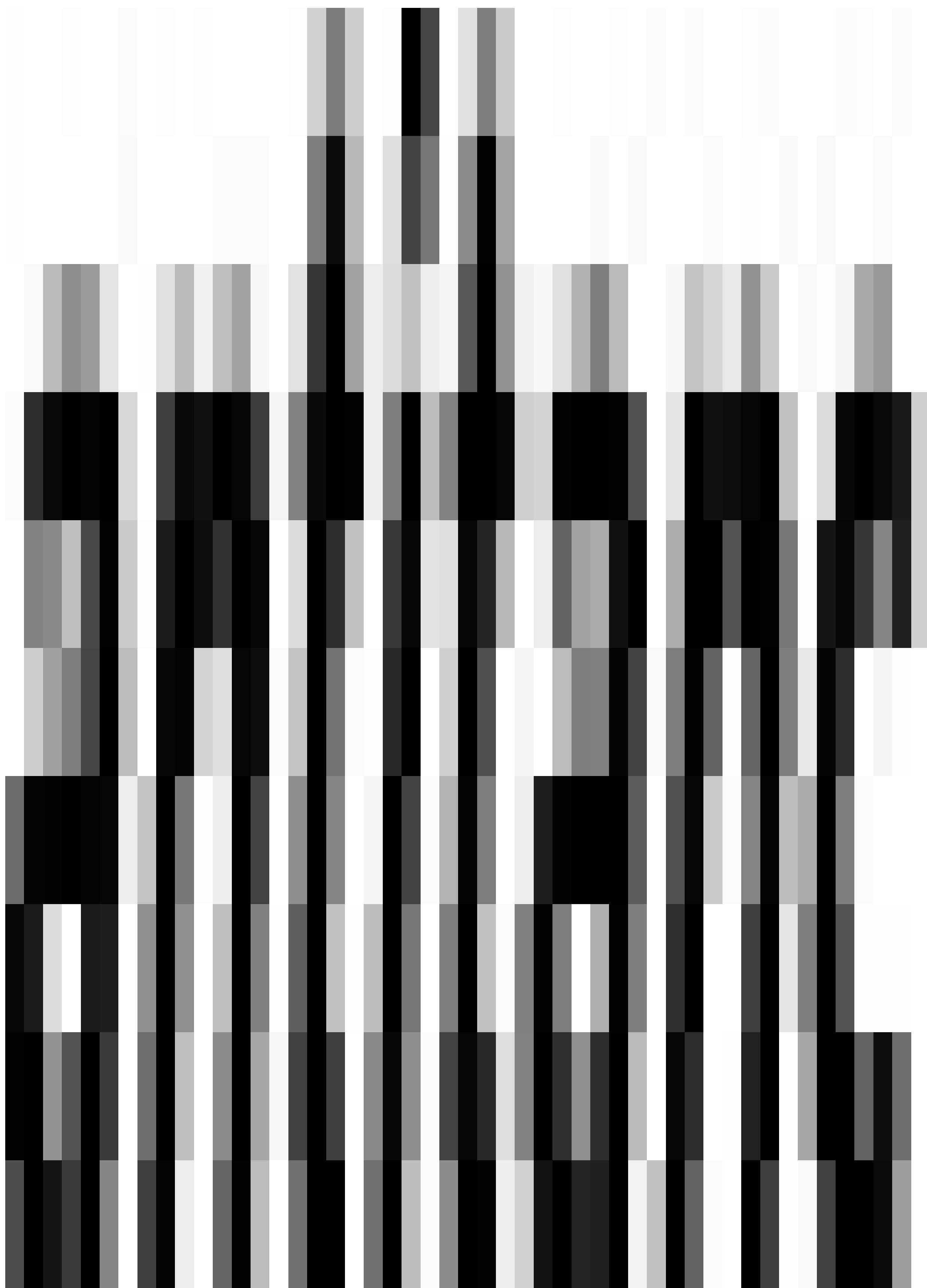

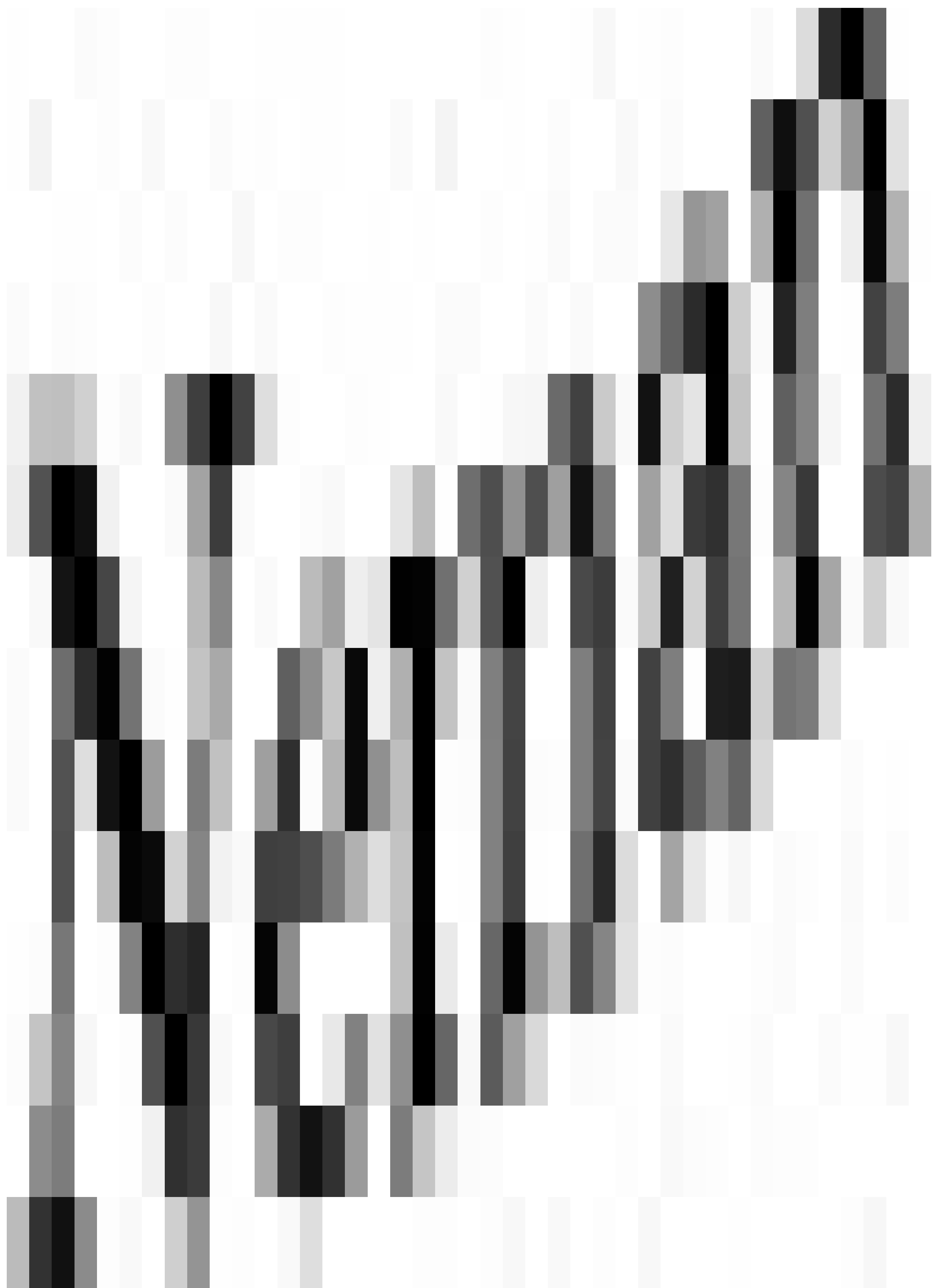

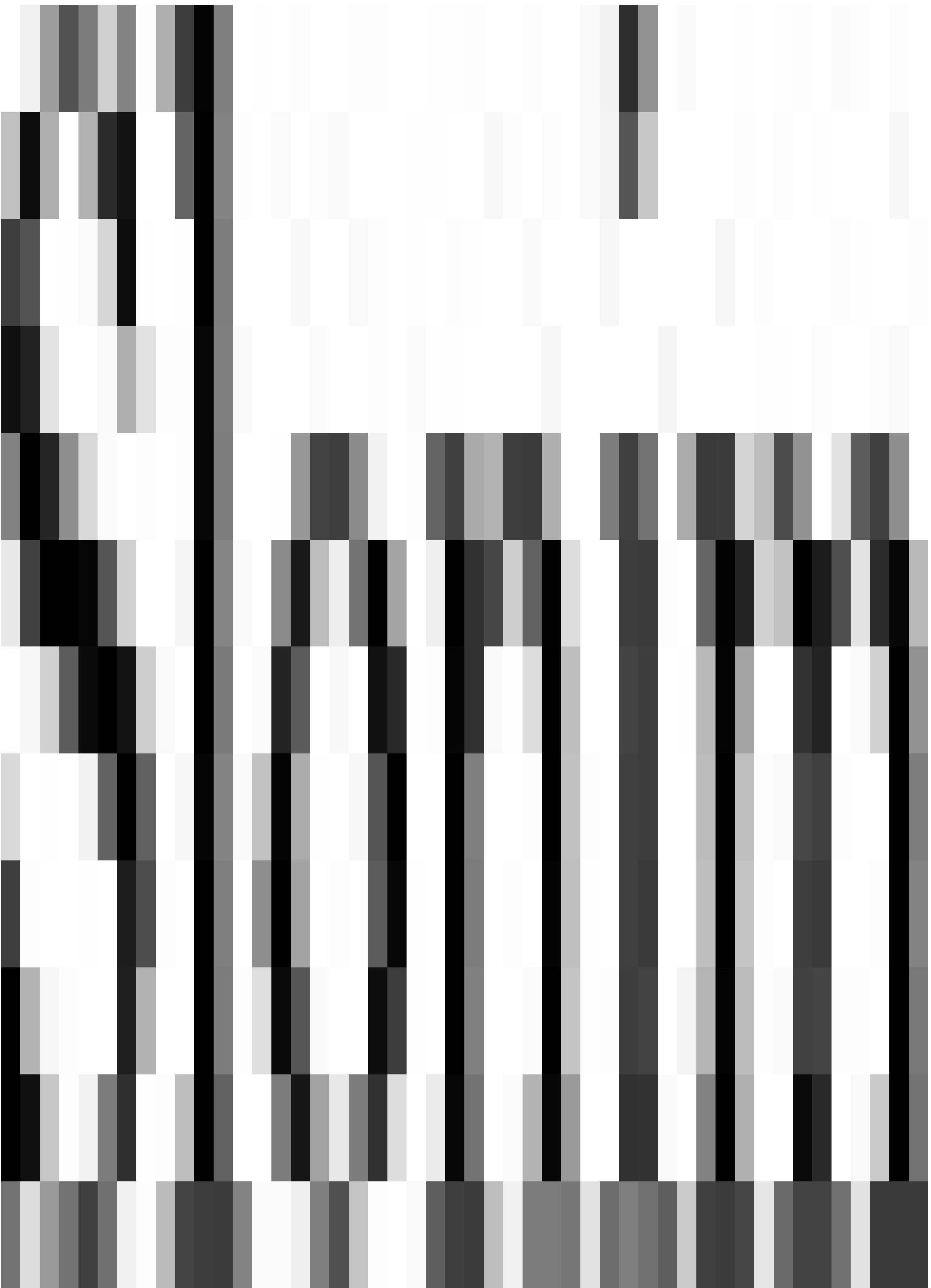

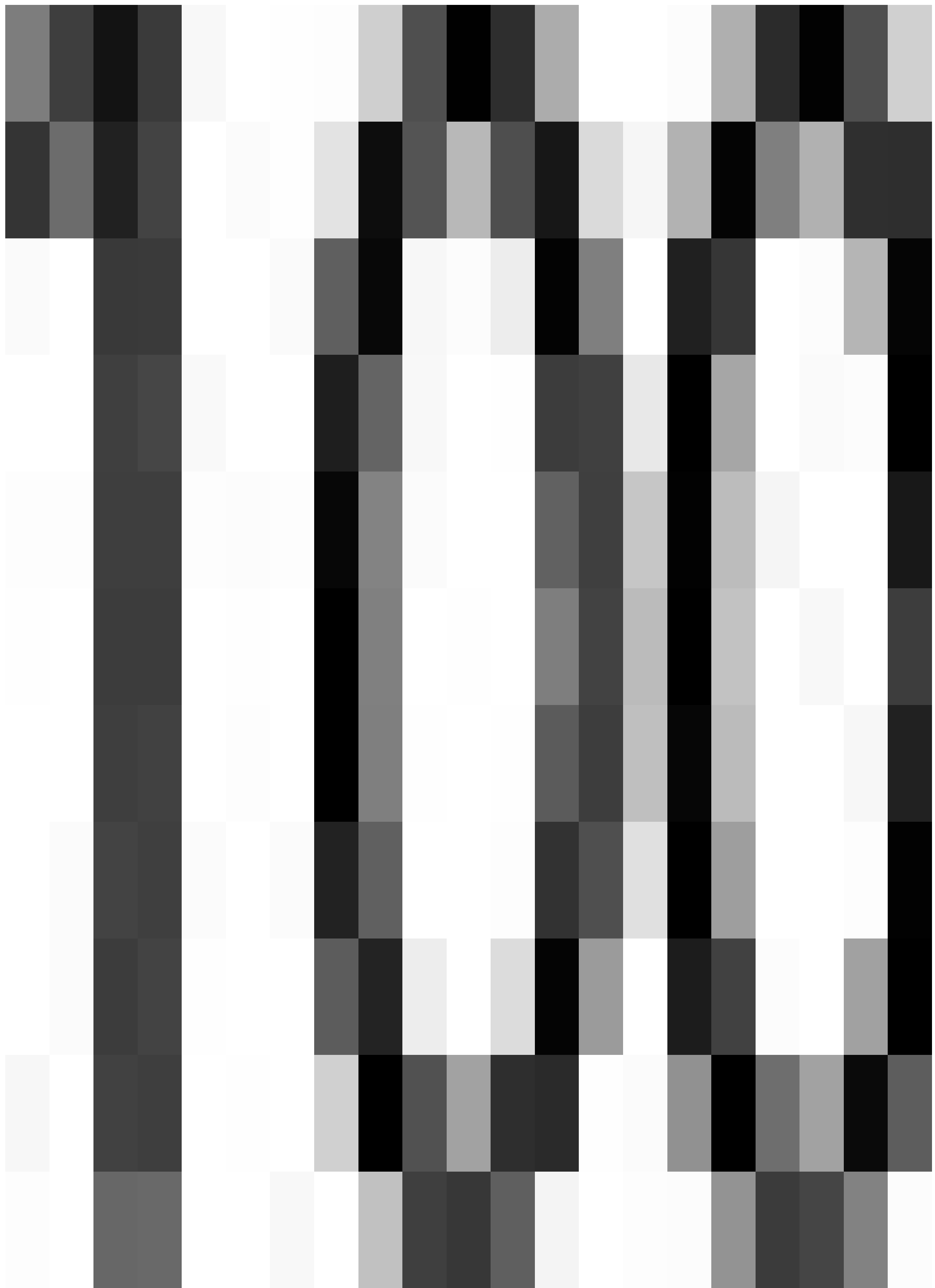

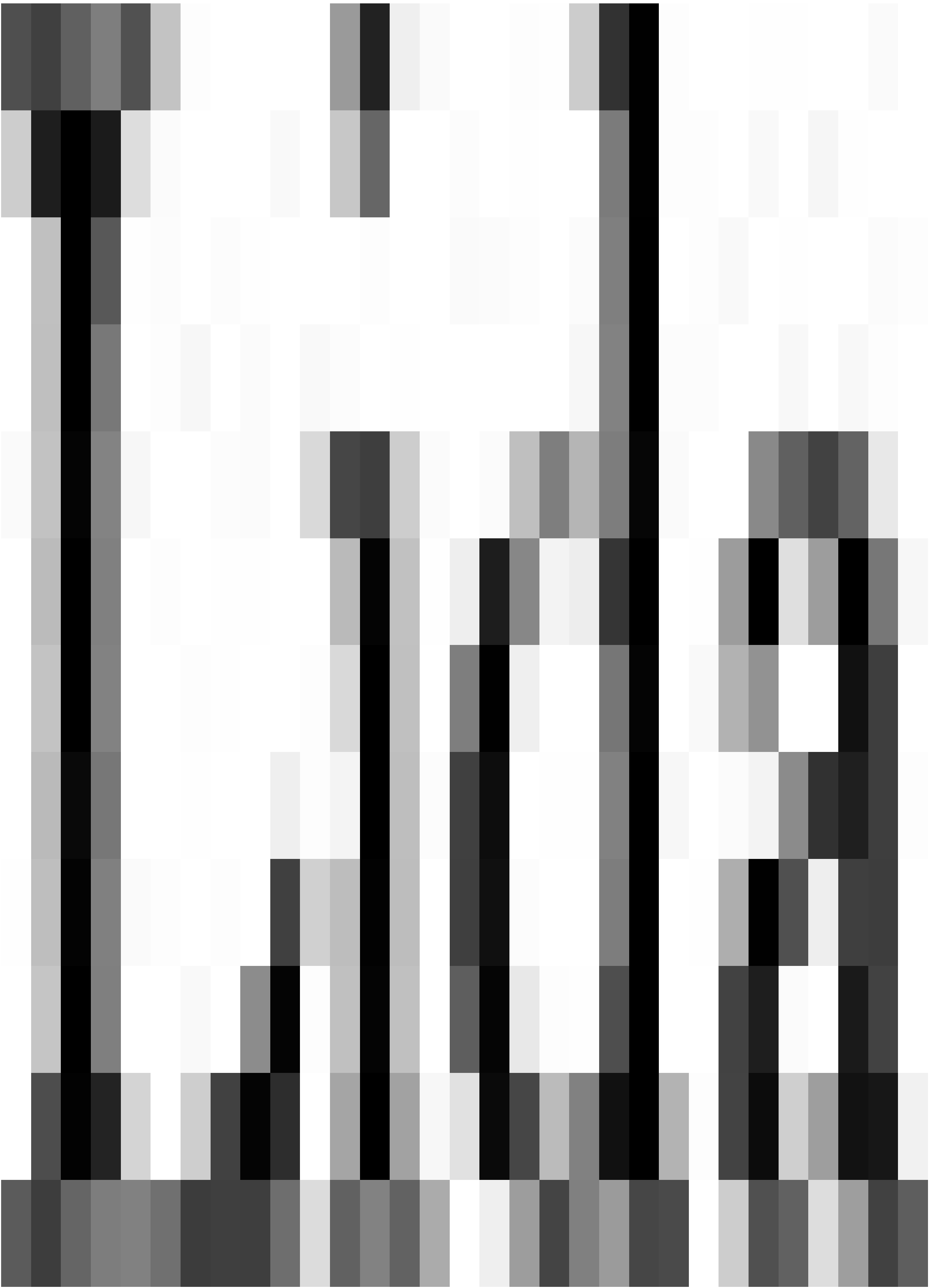

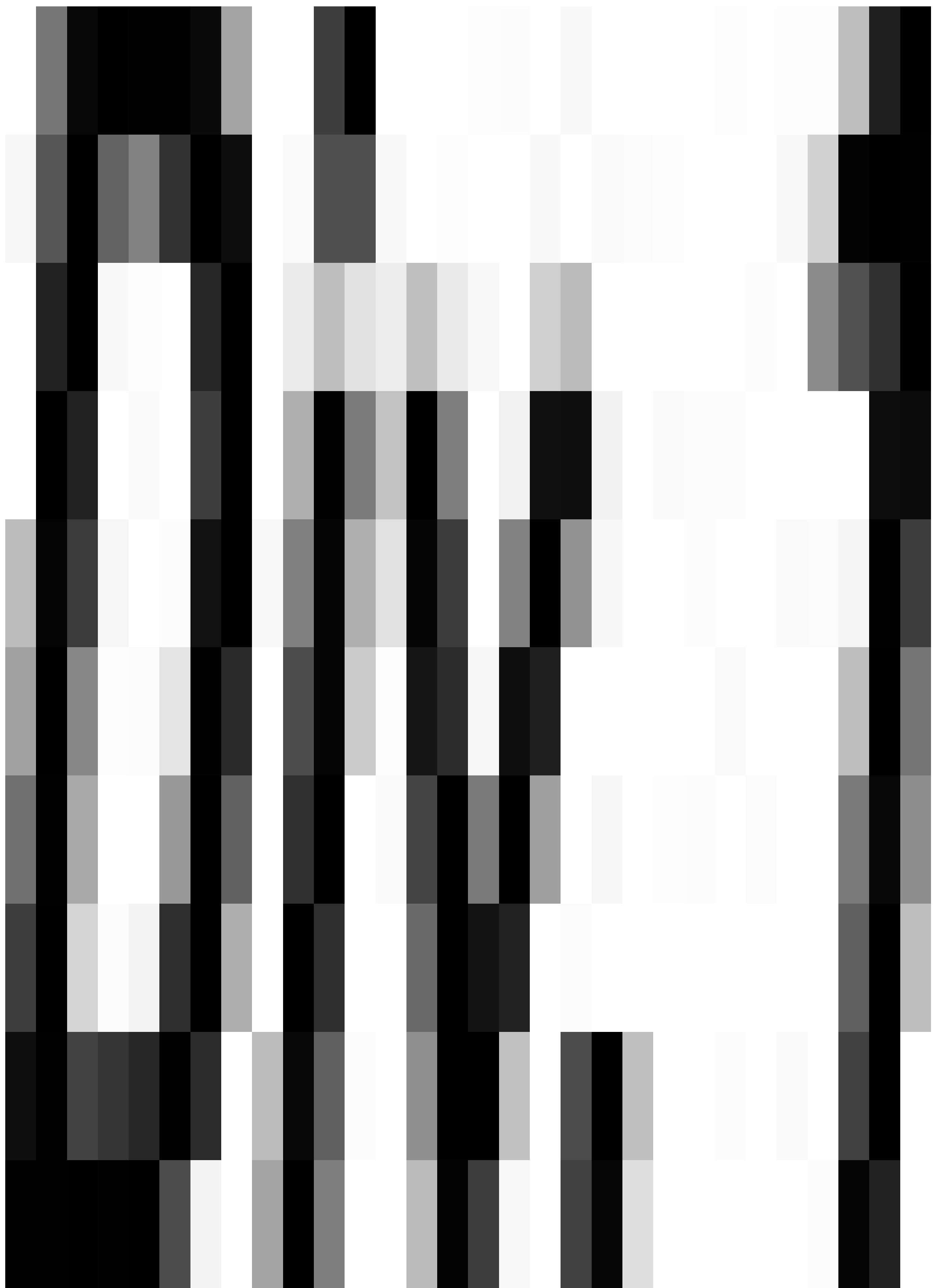

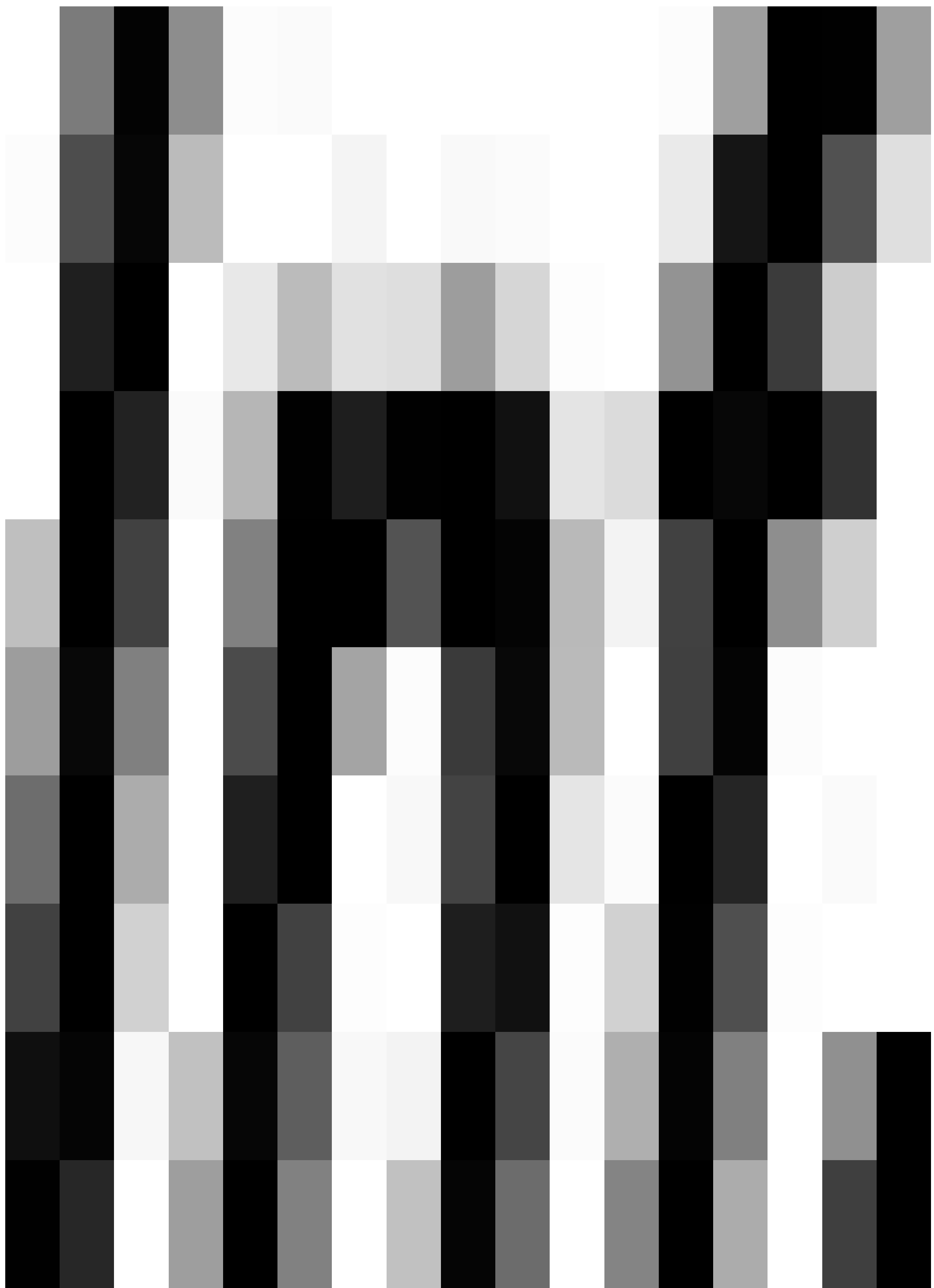

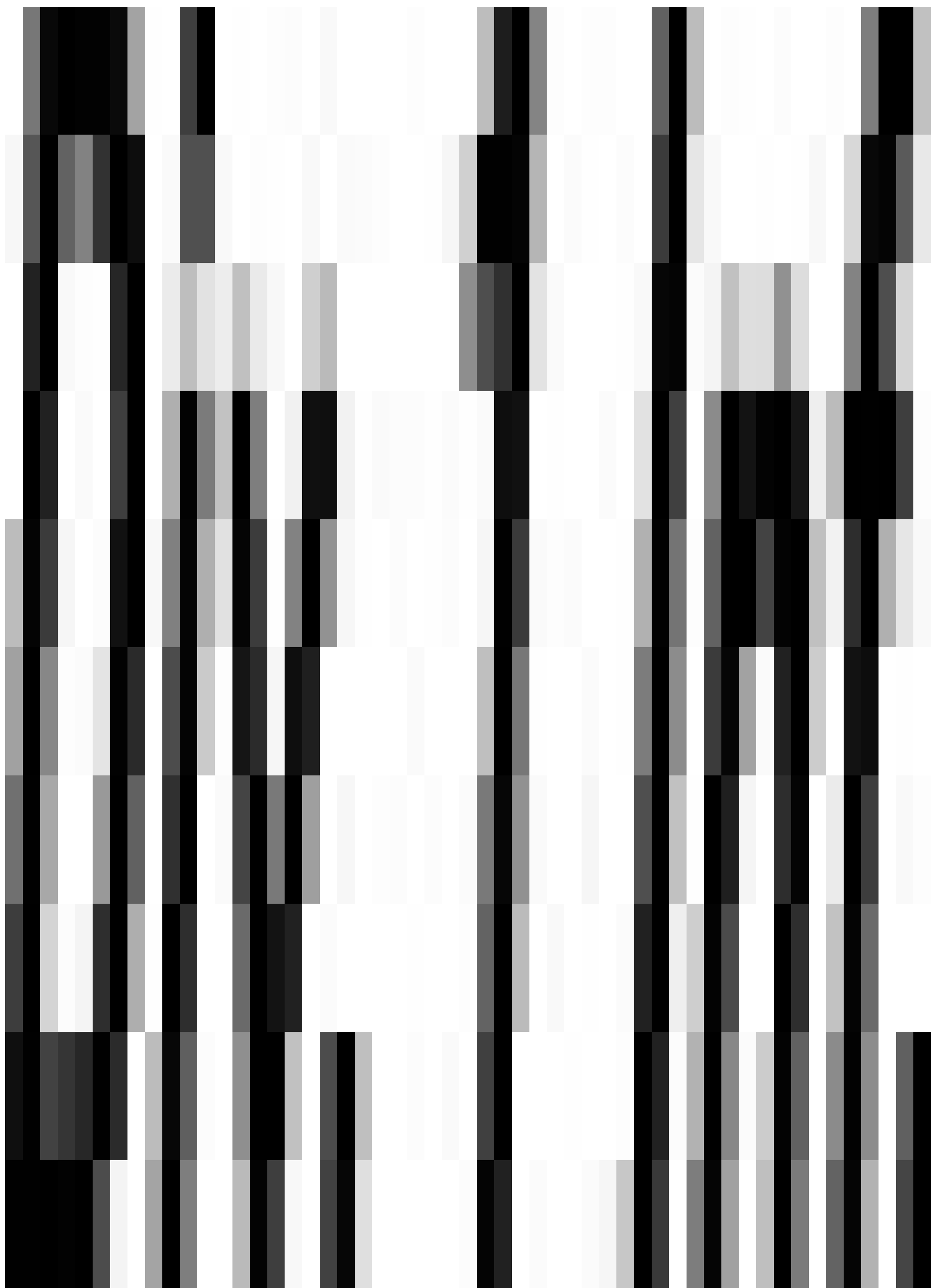

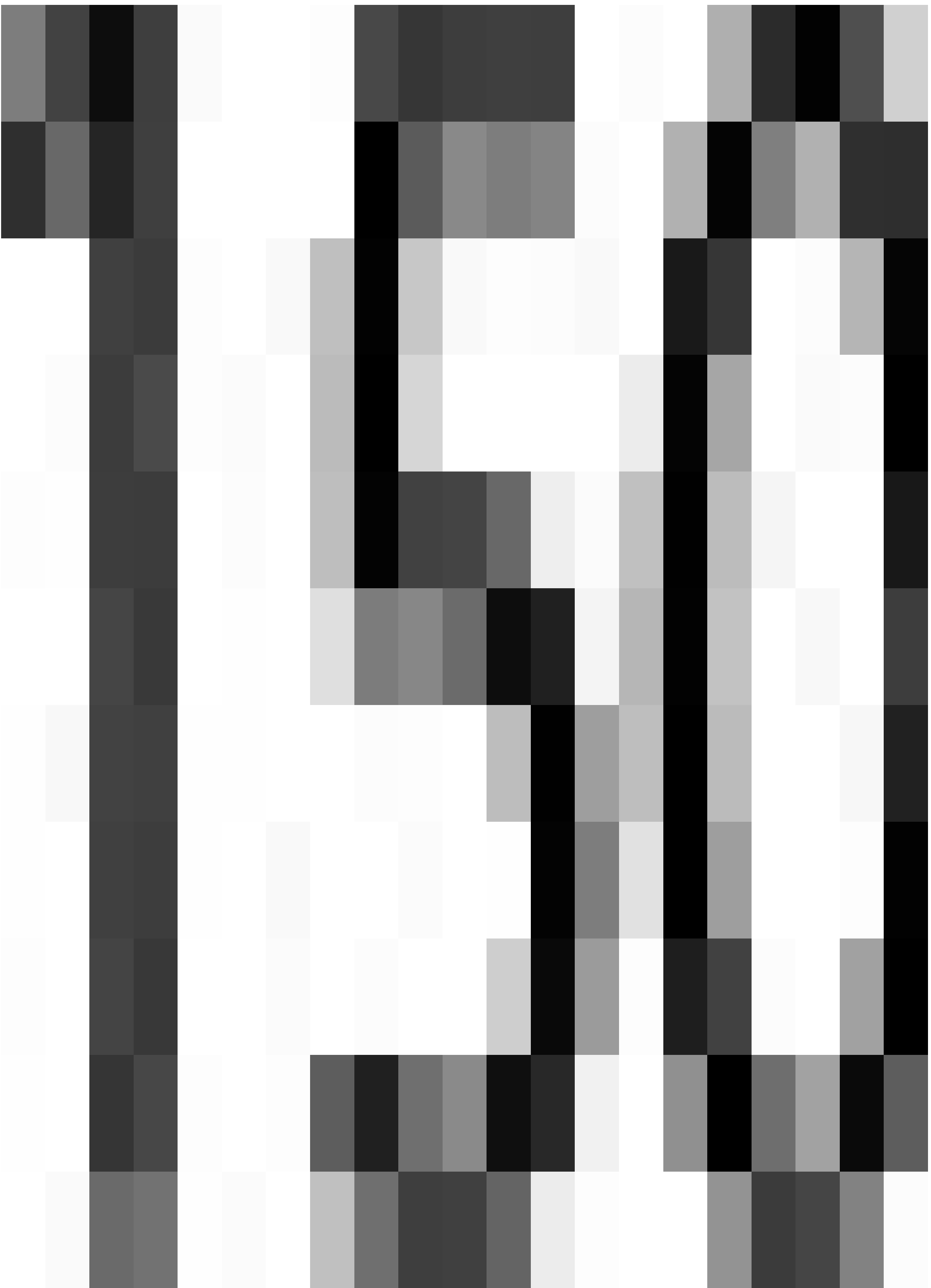

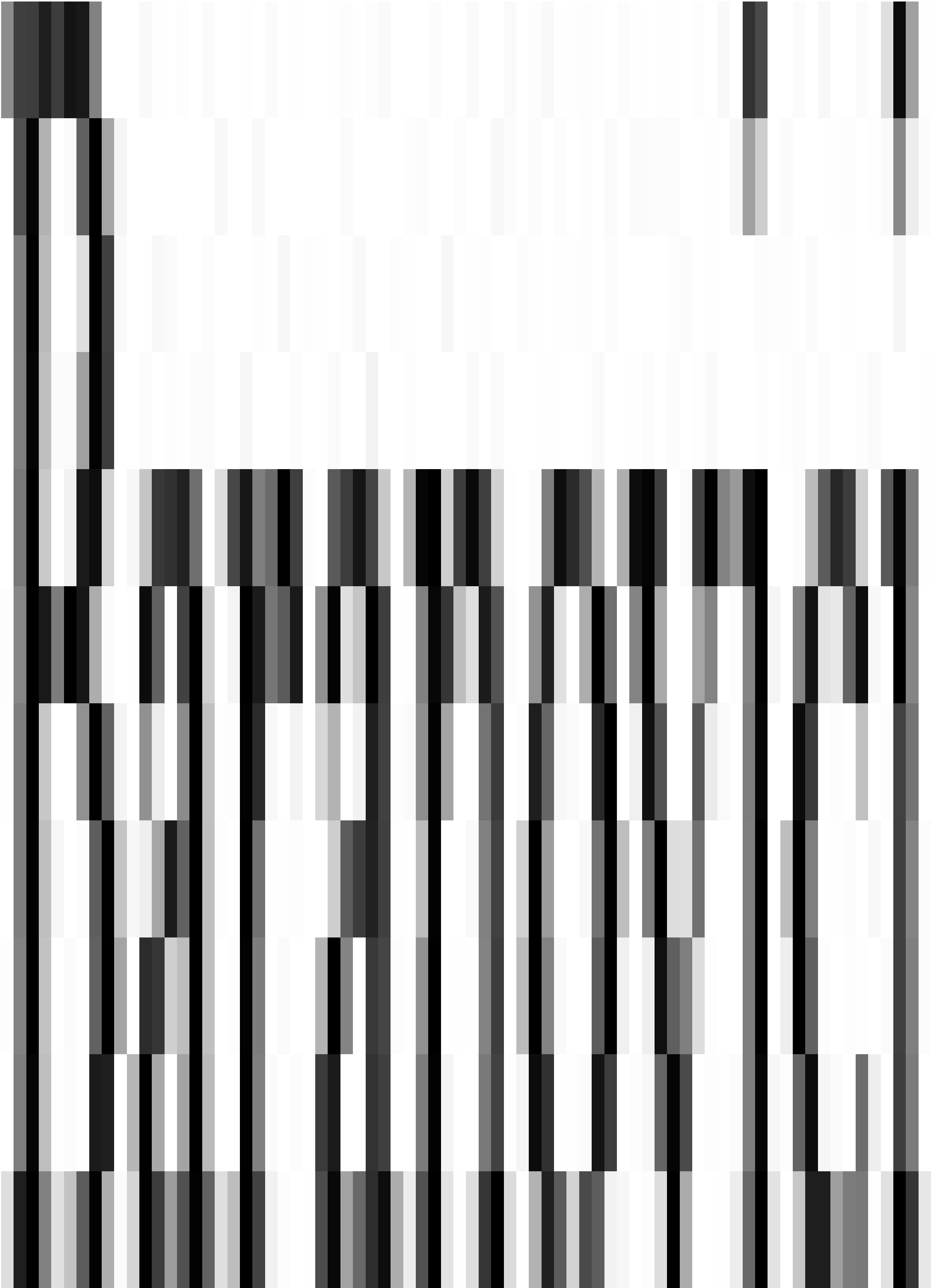

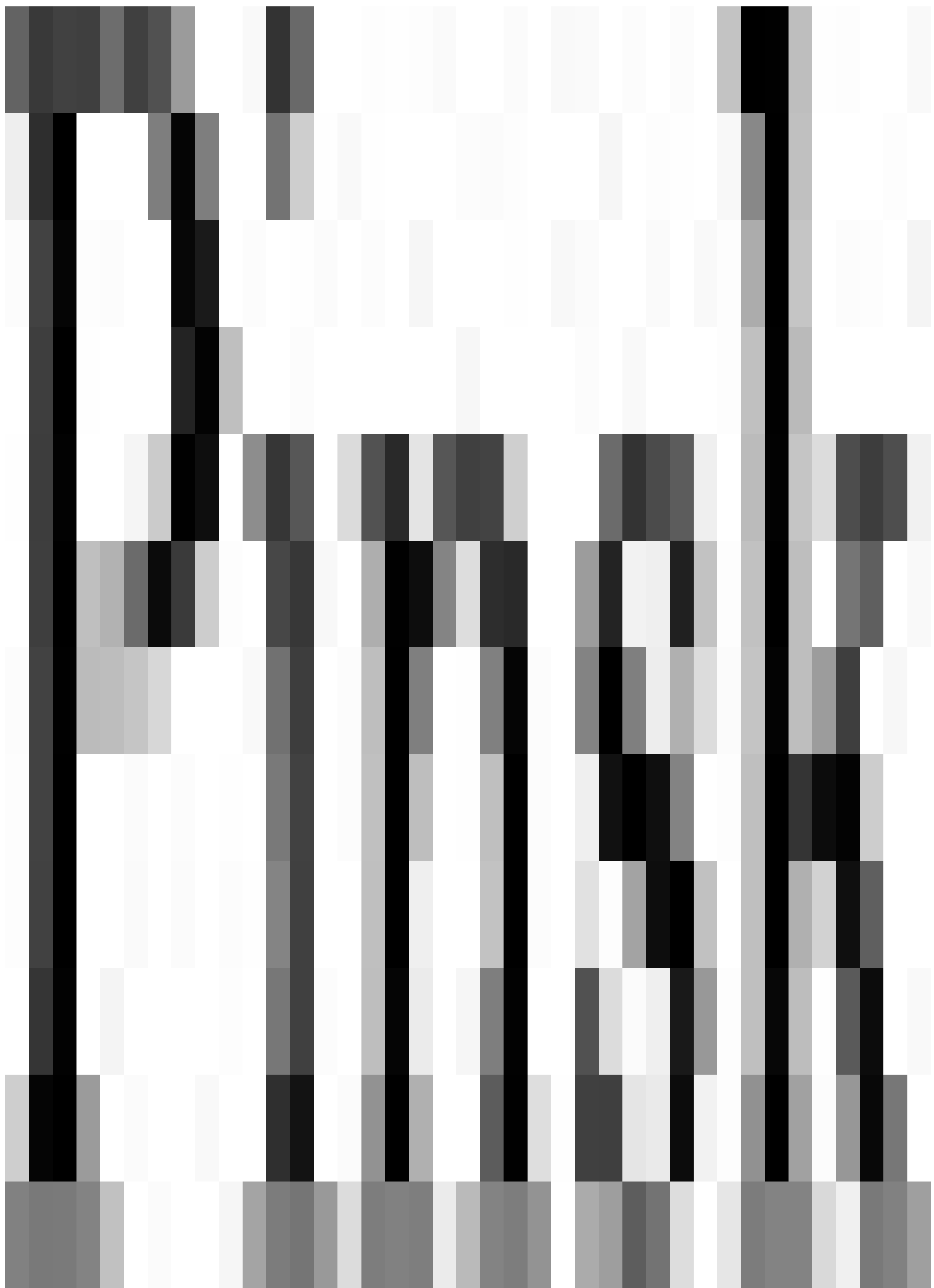

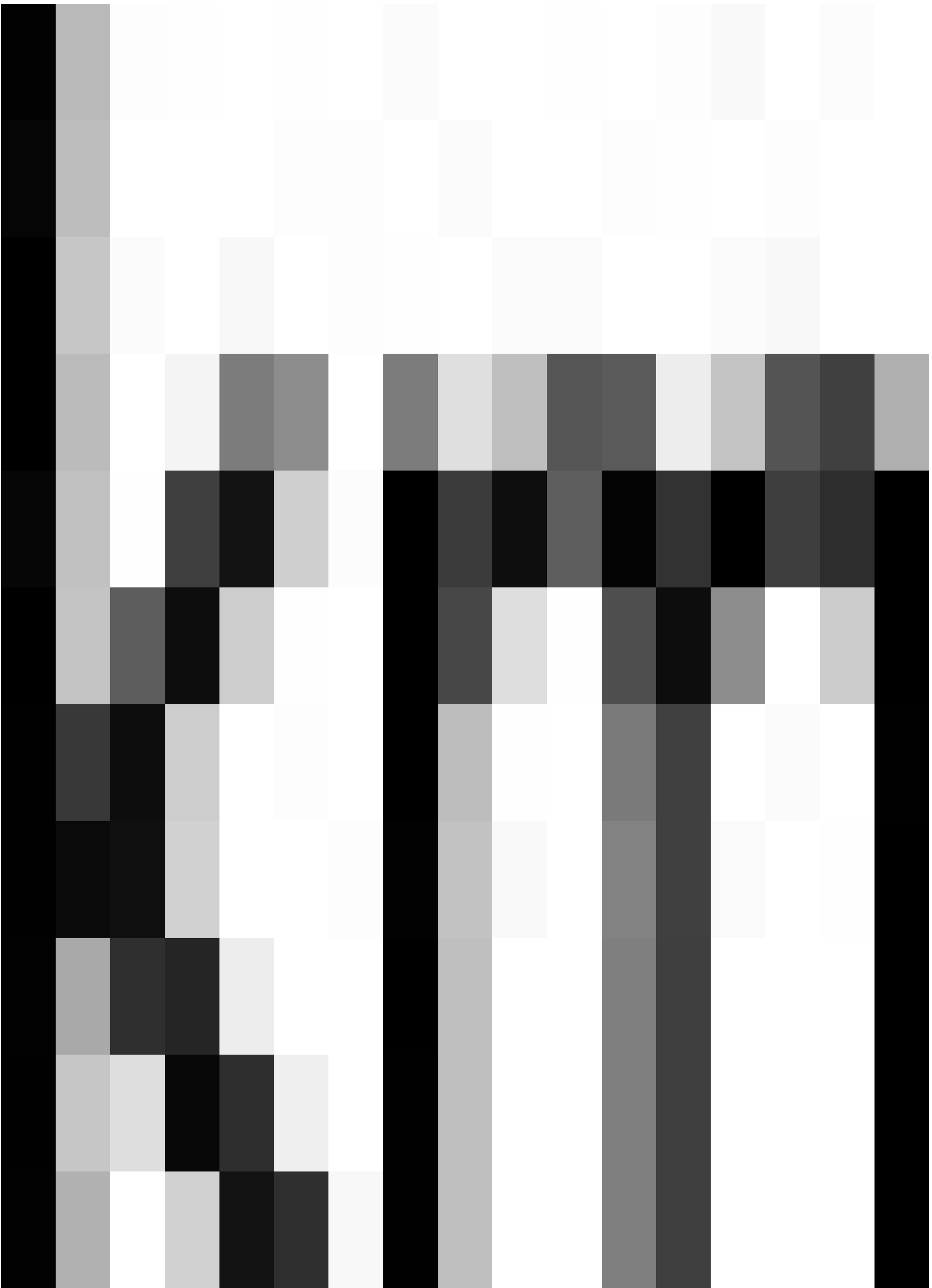

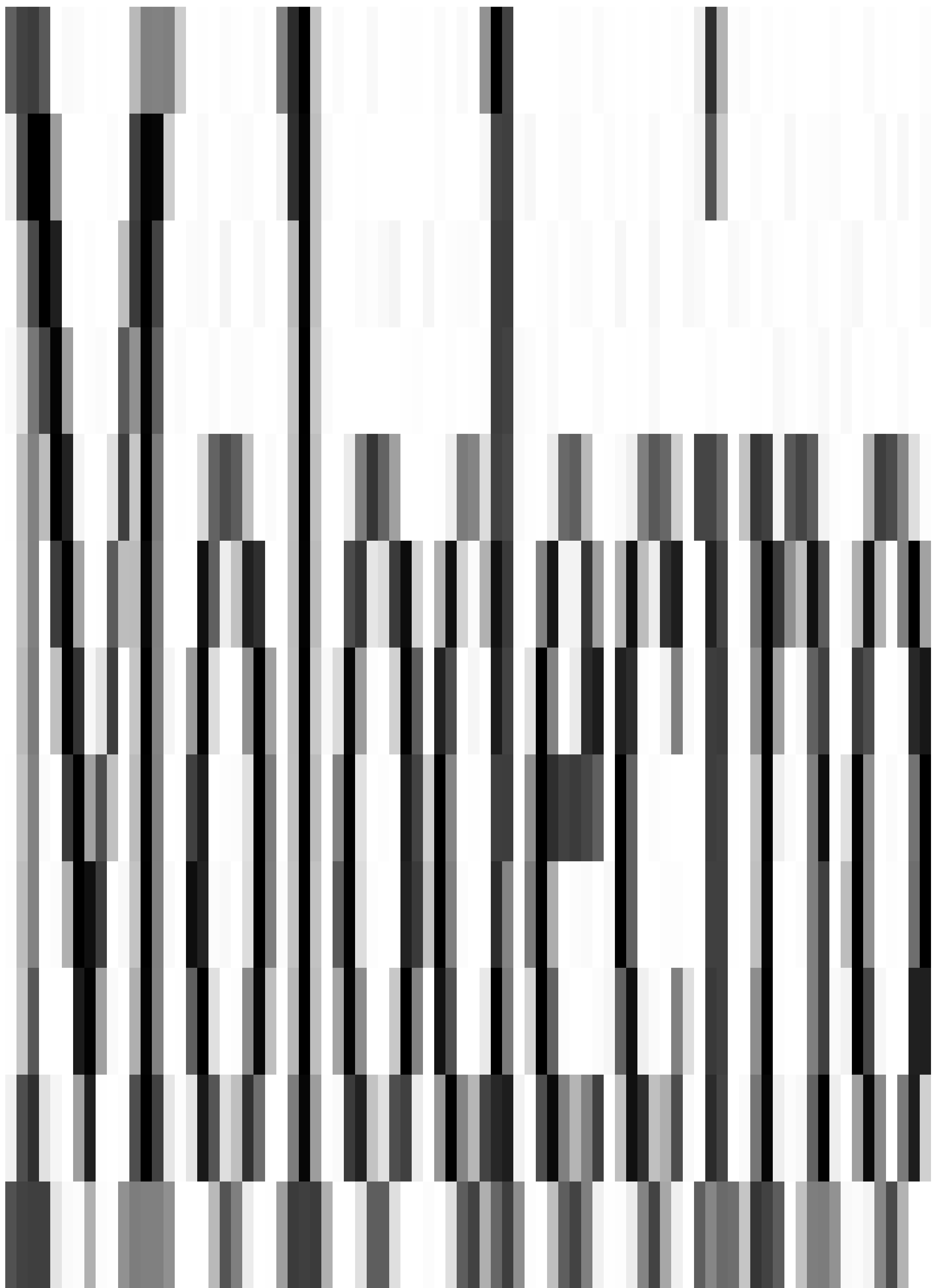

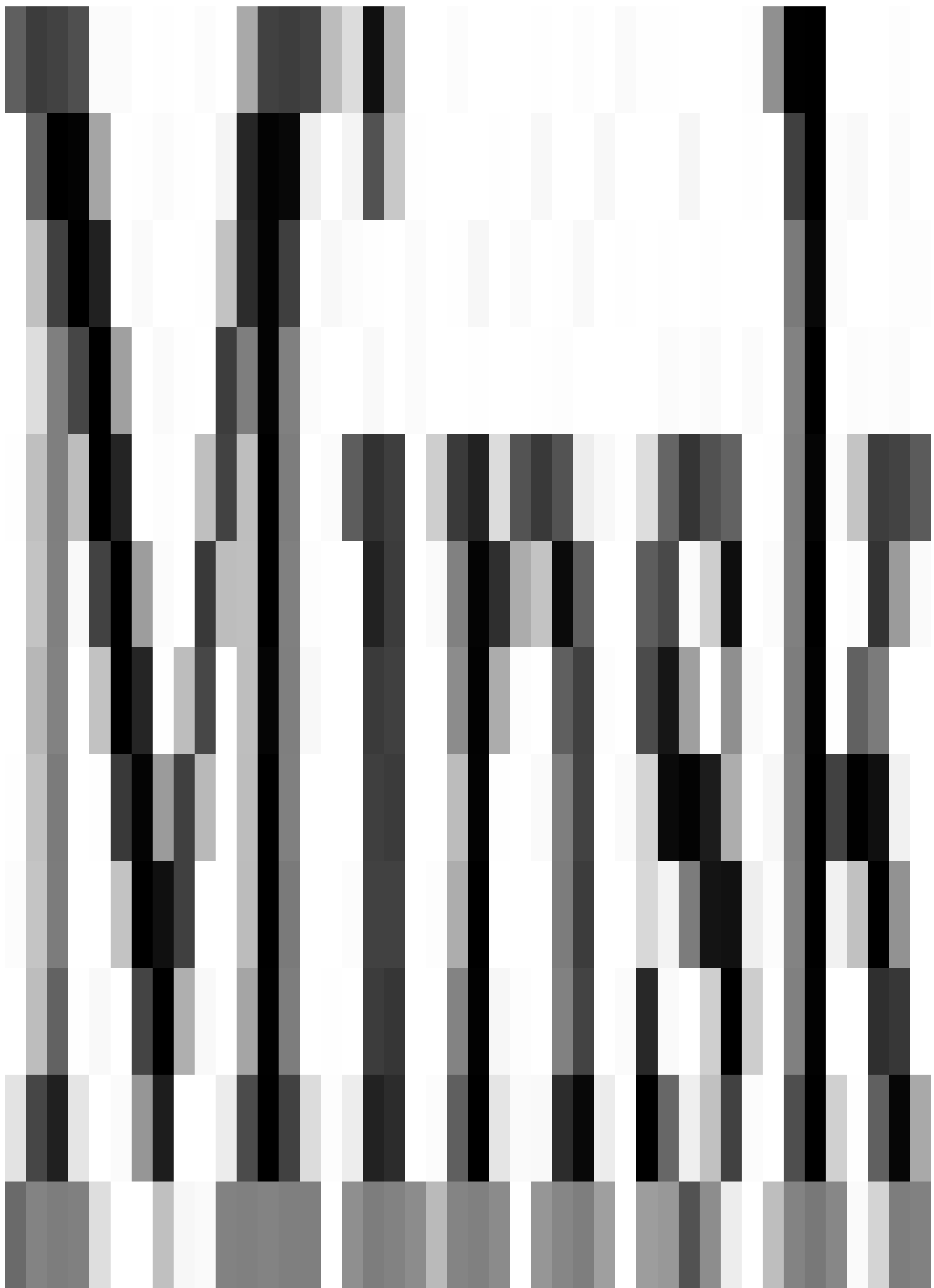

150

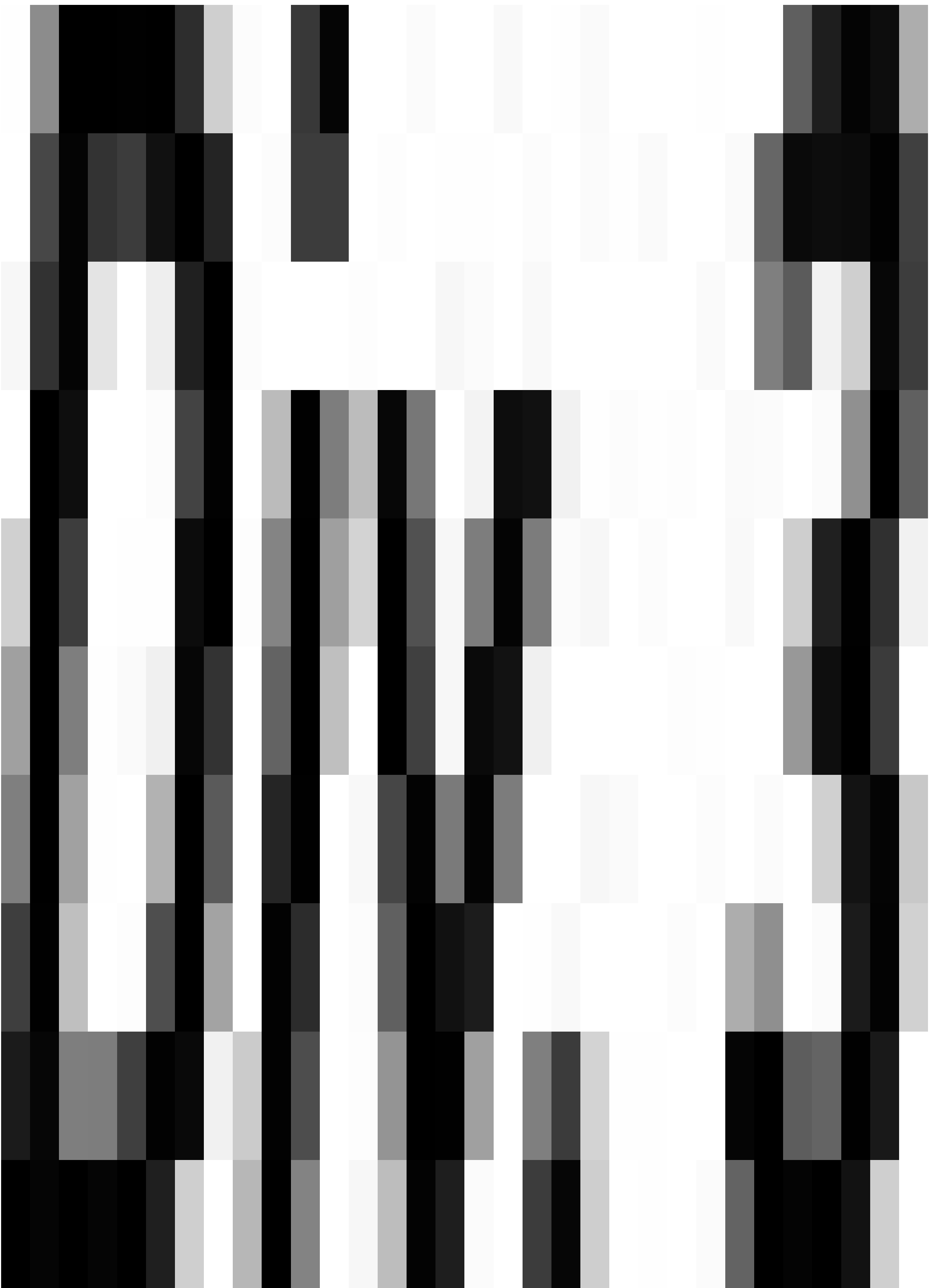

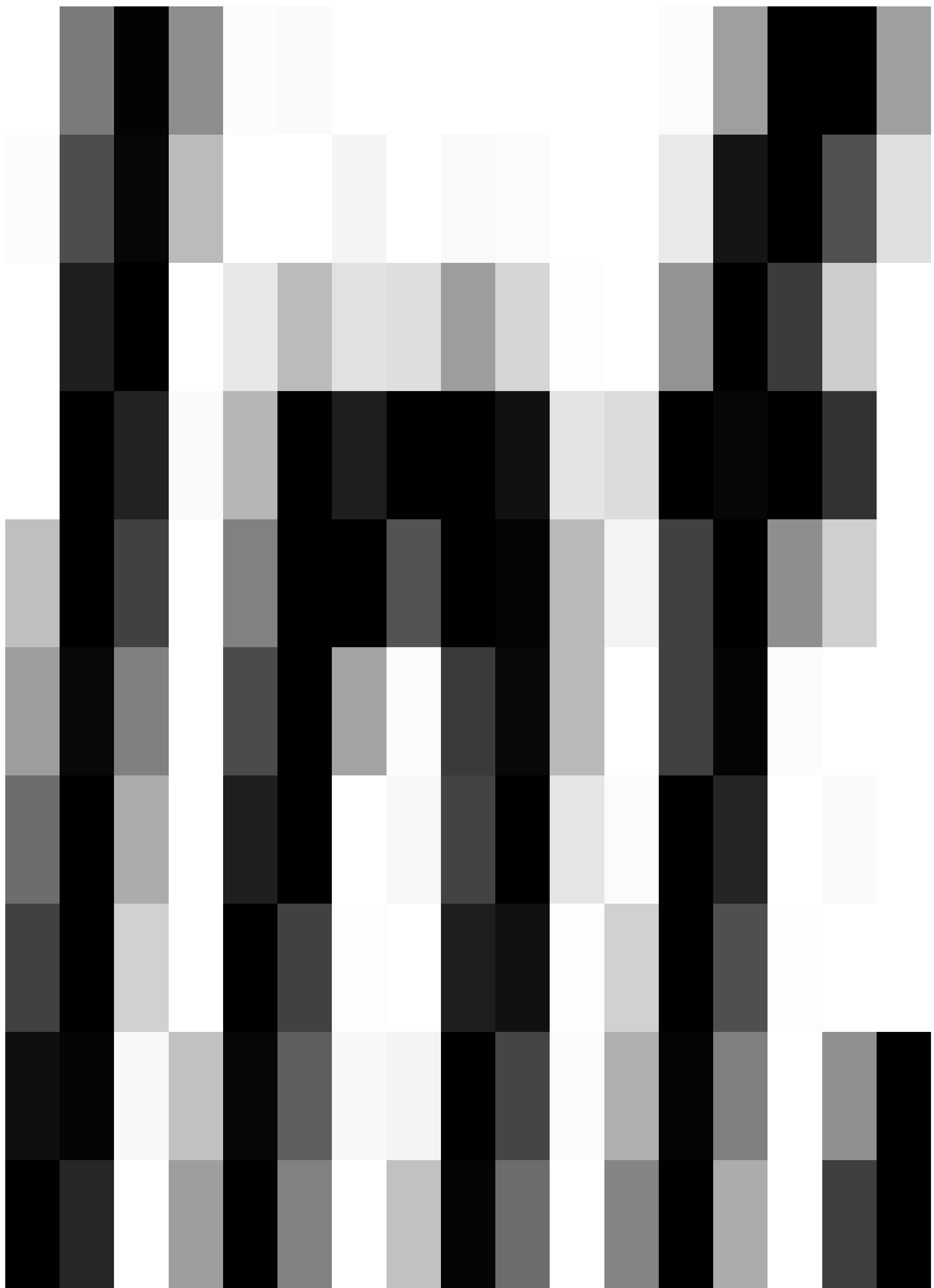

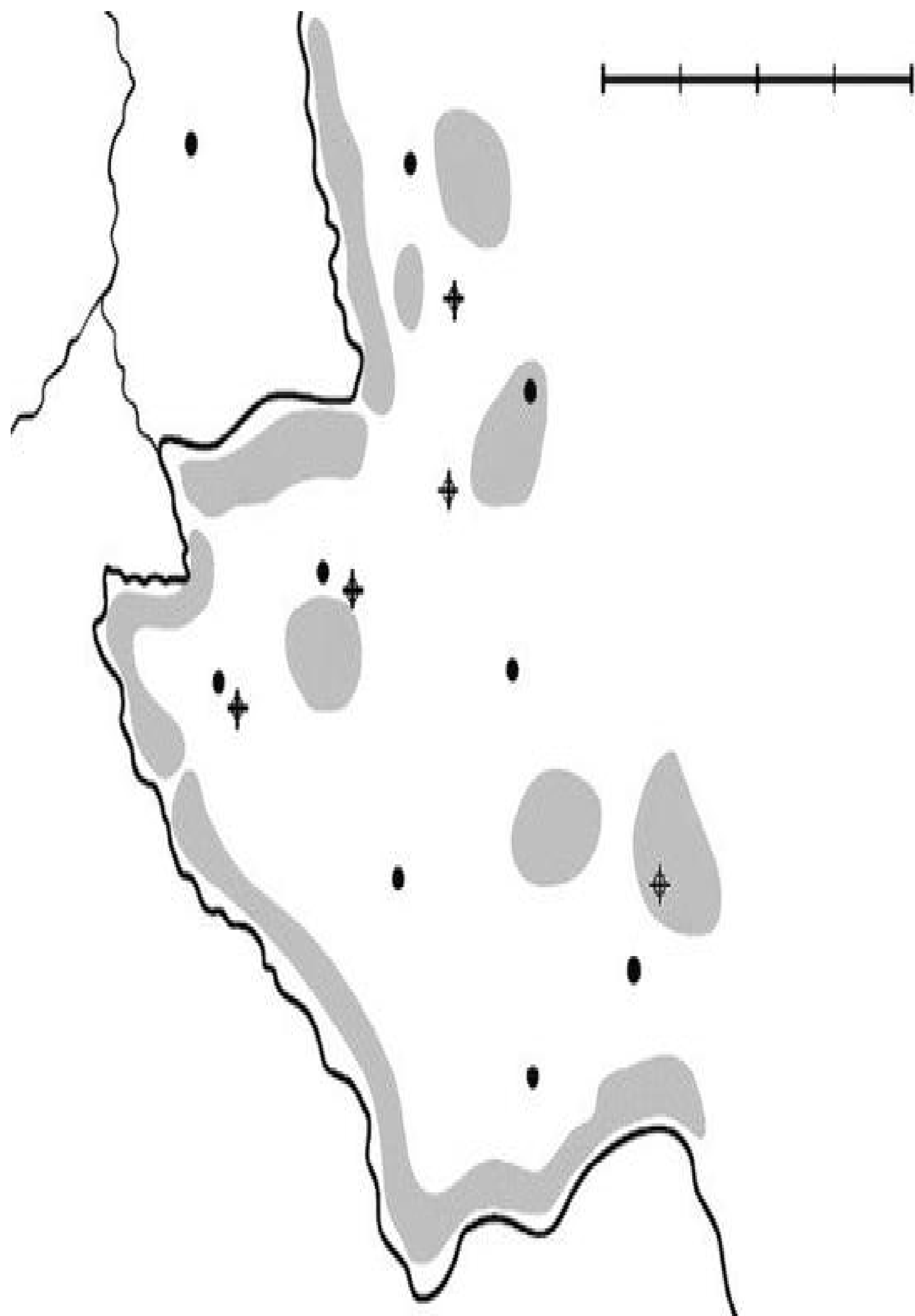

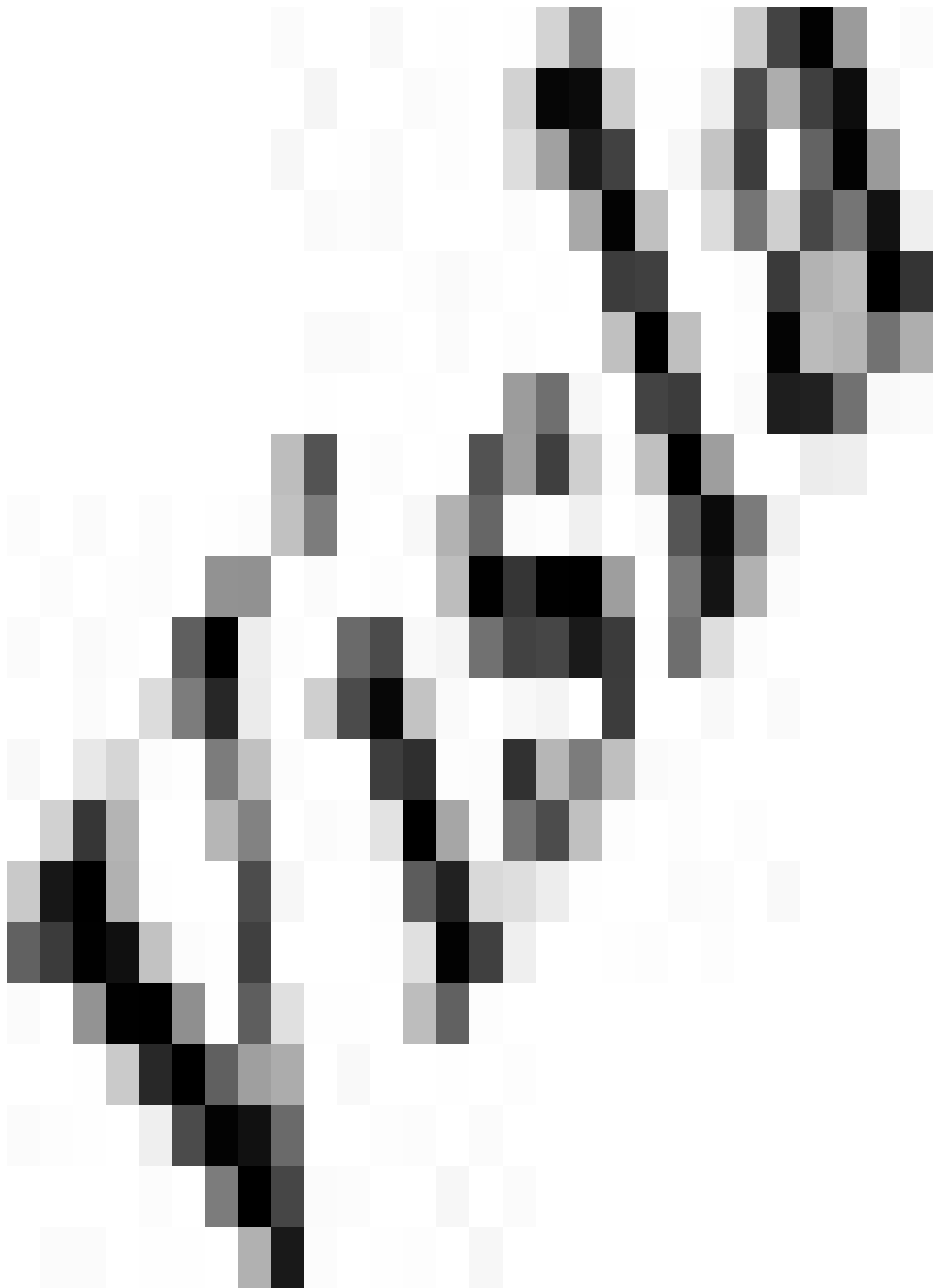
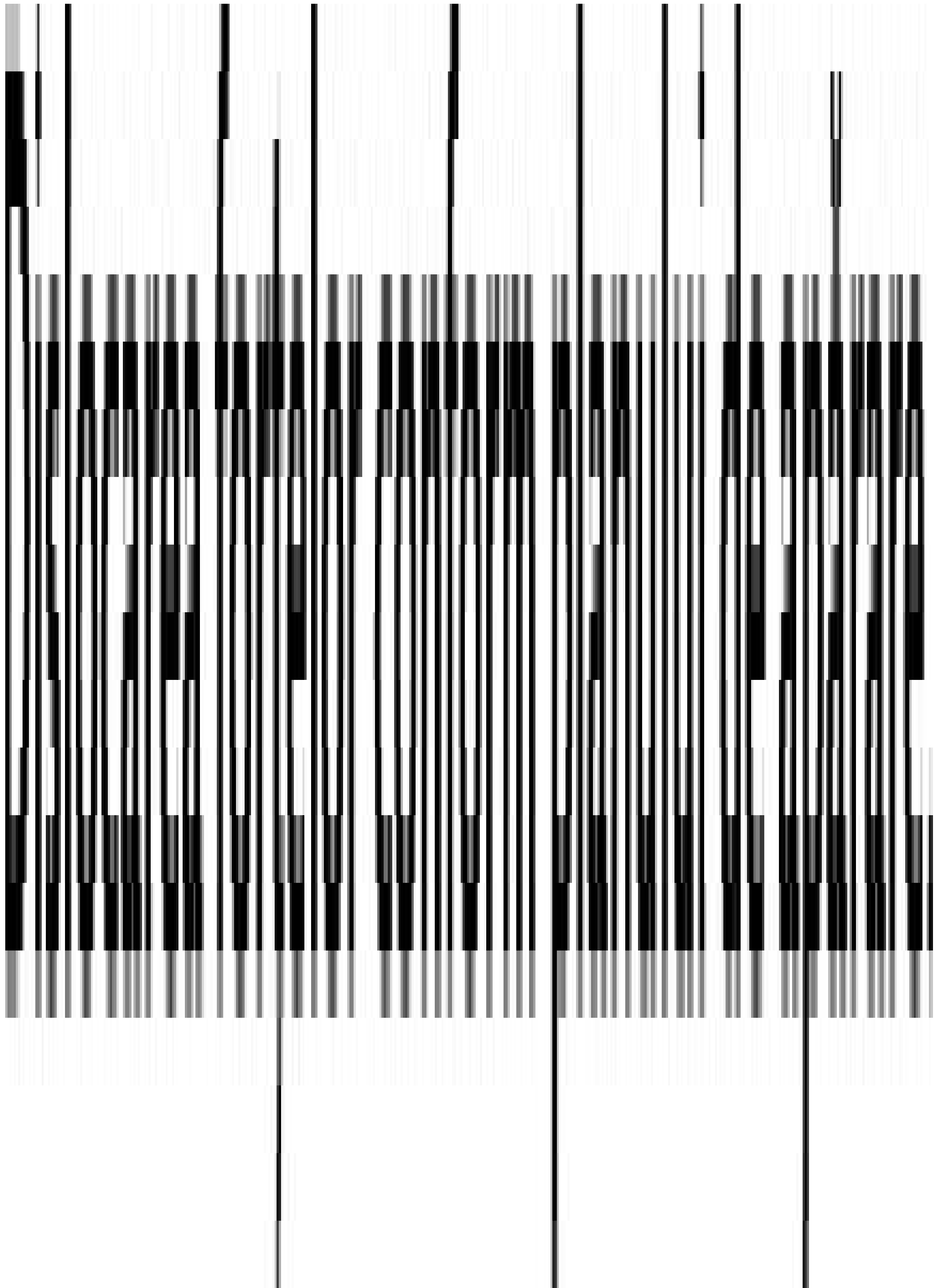
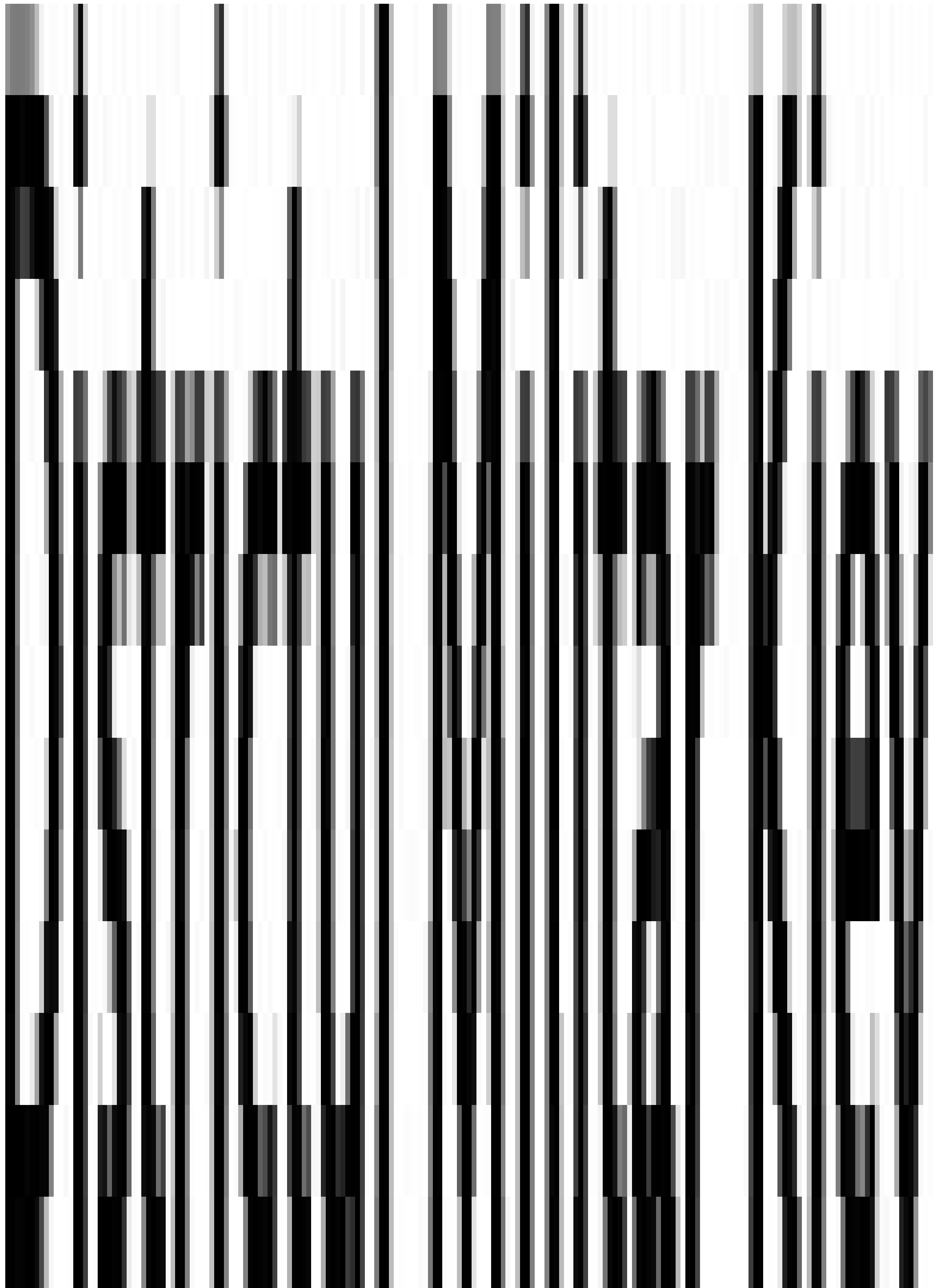
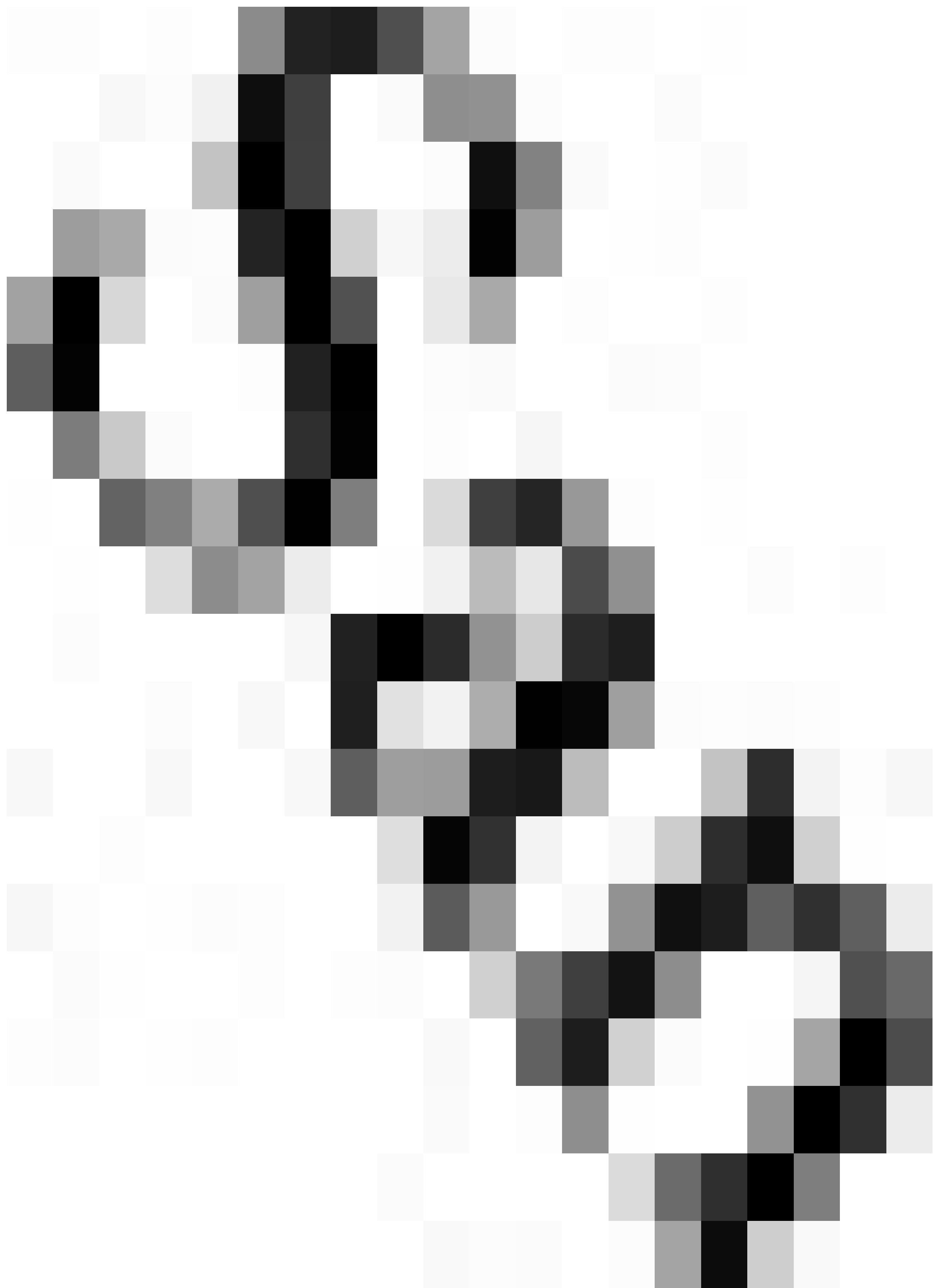
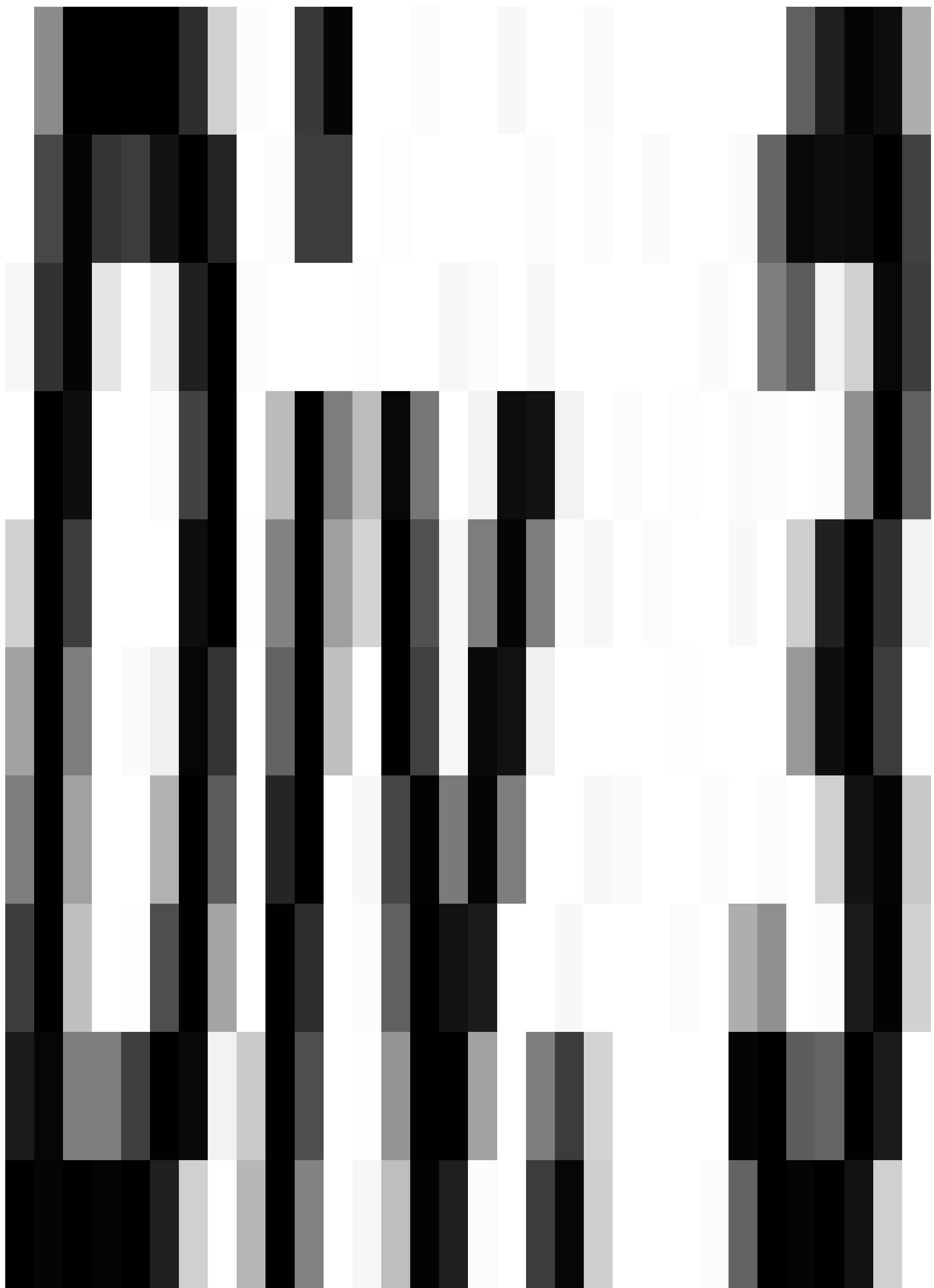

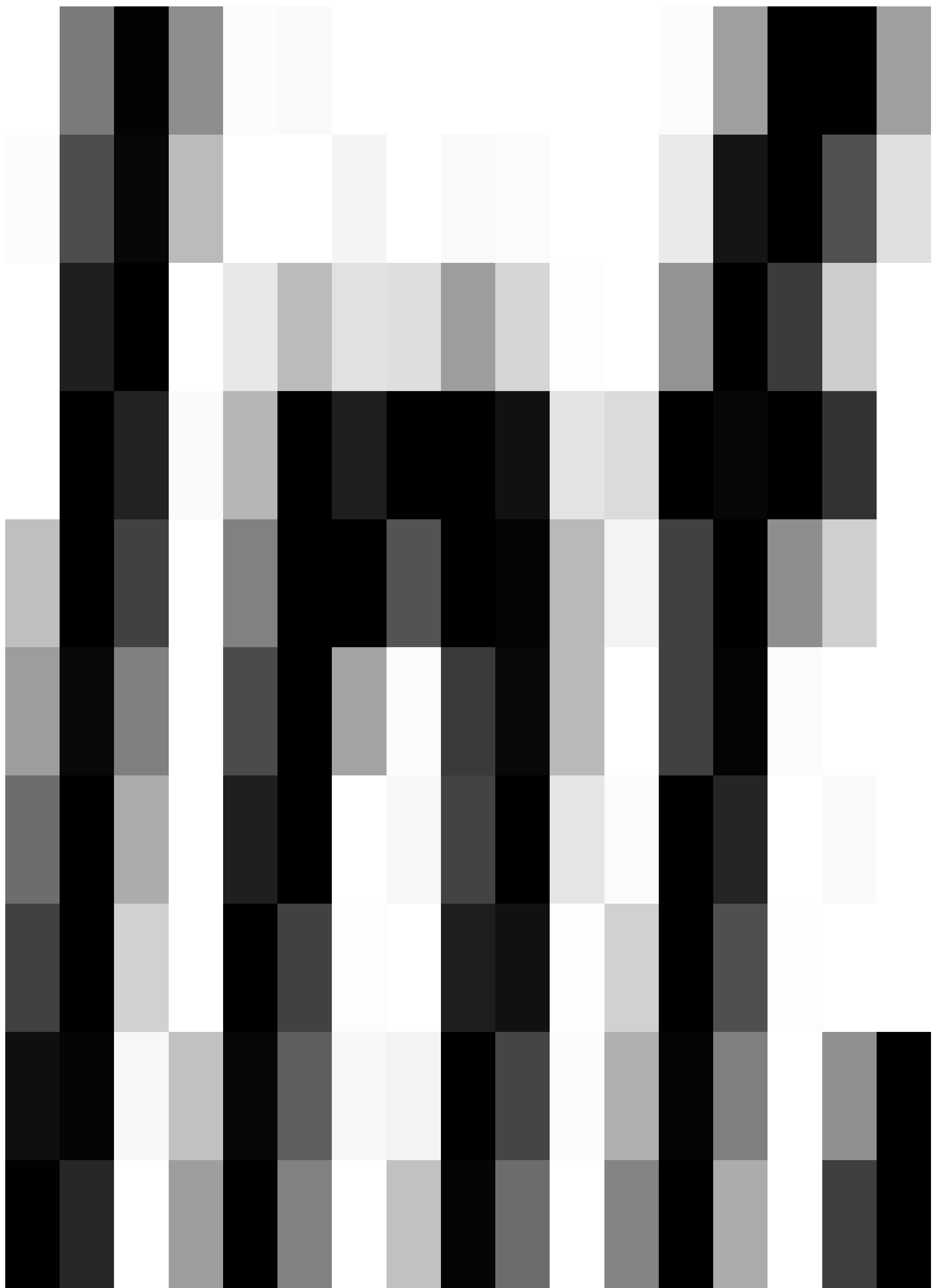

Fig. 7.

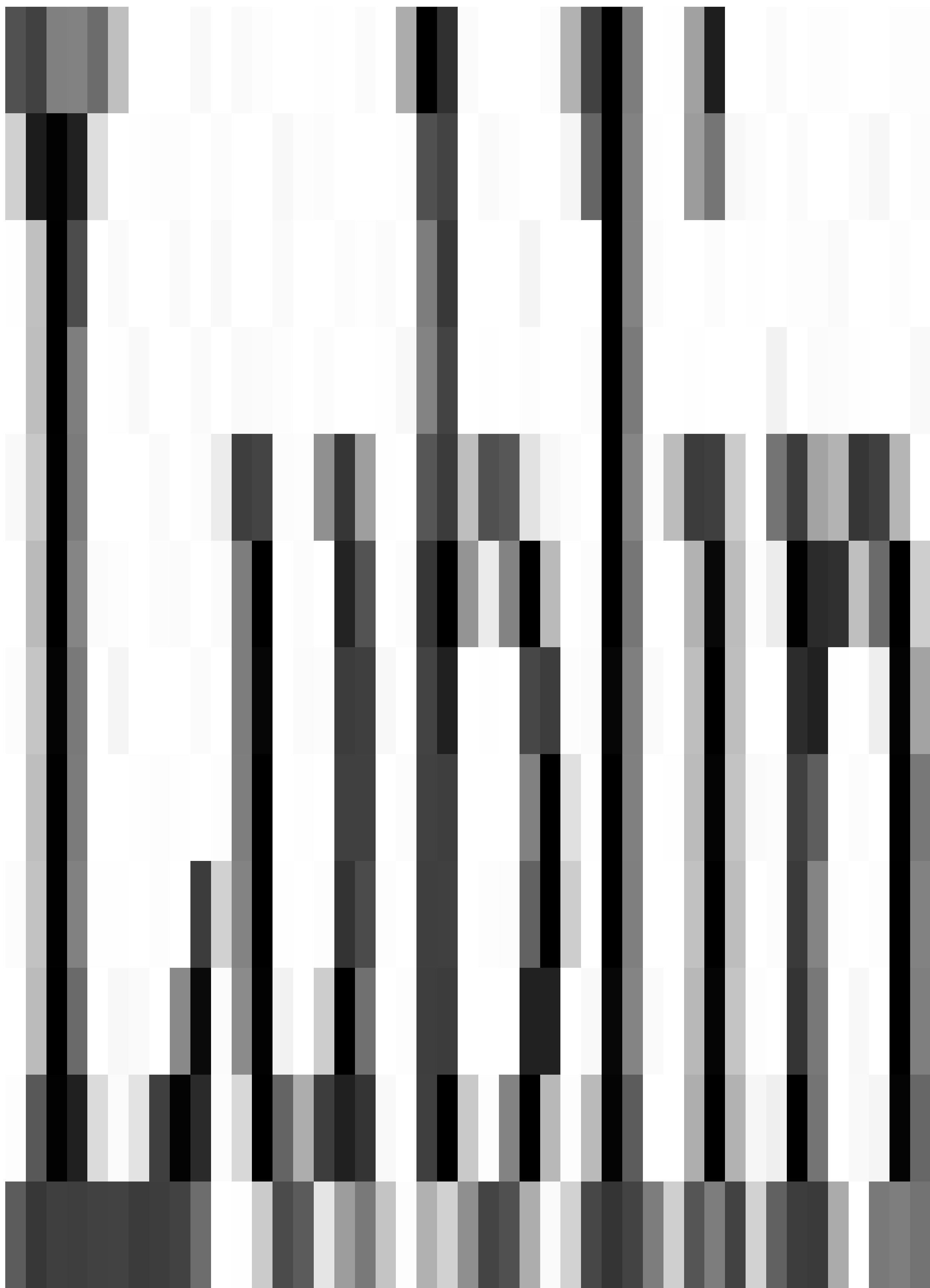

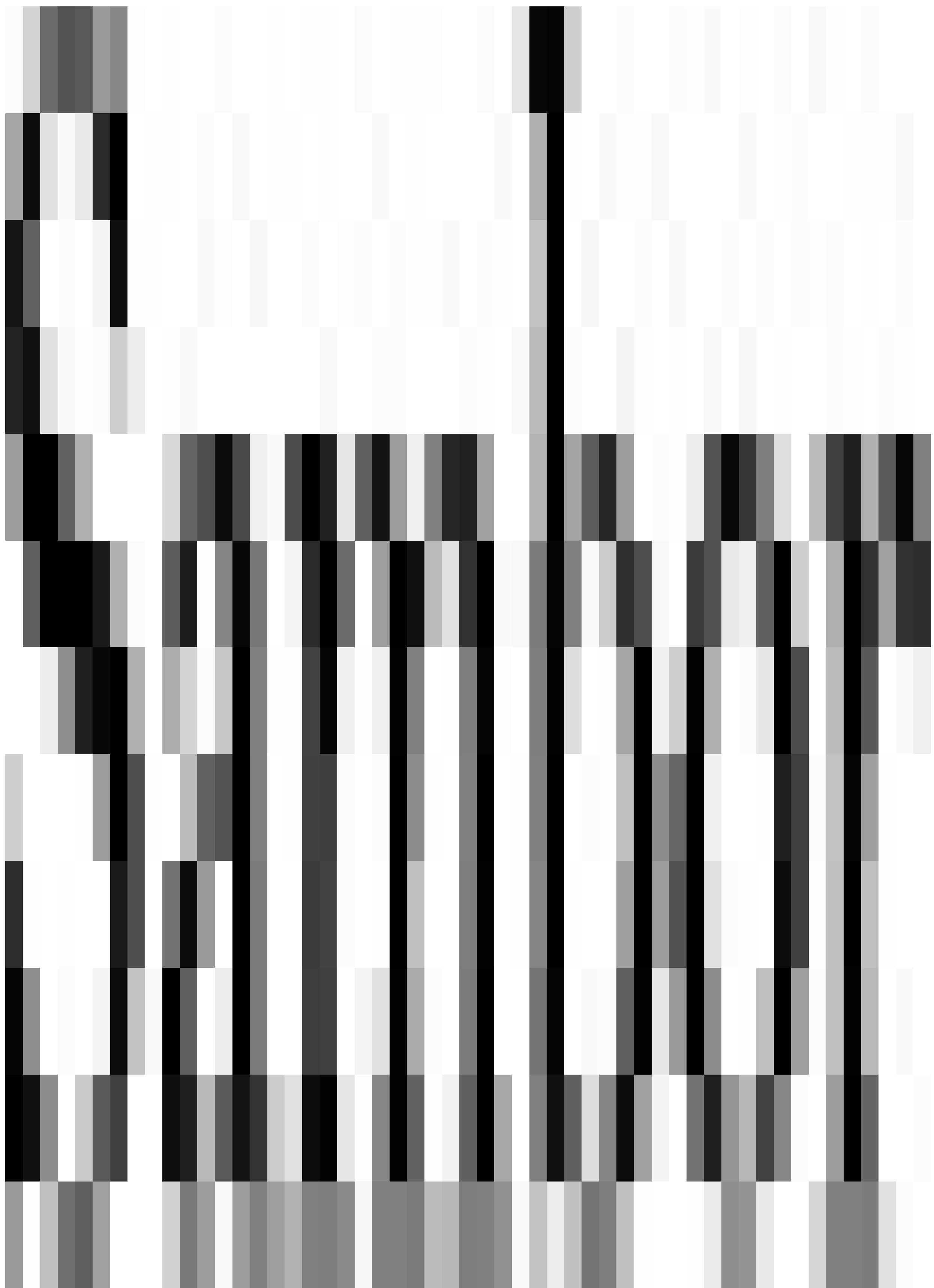

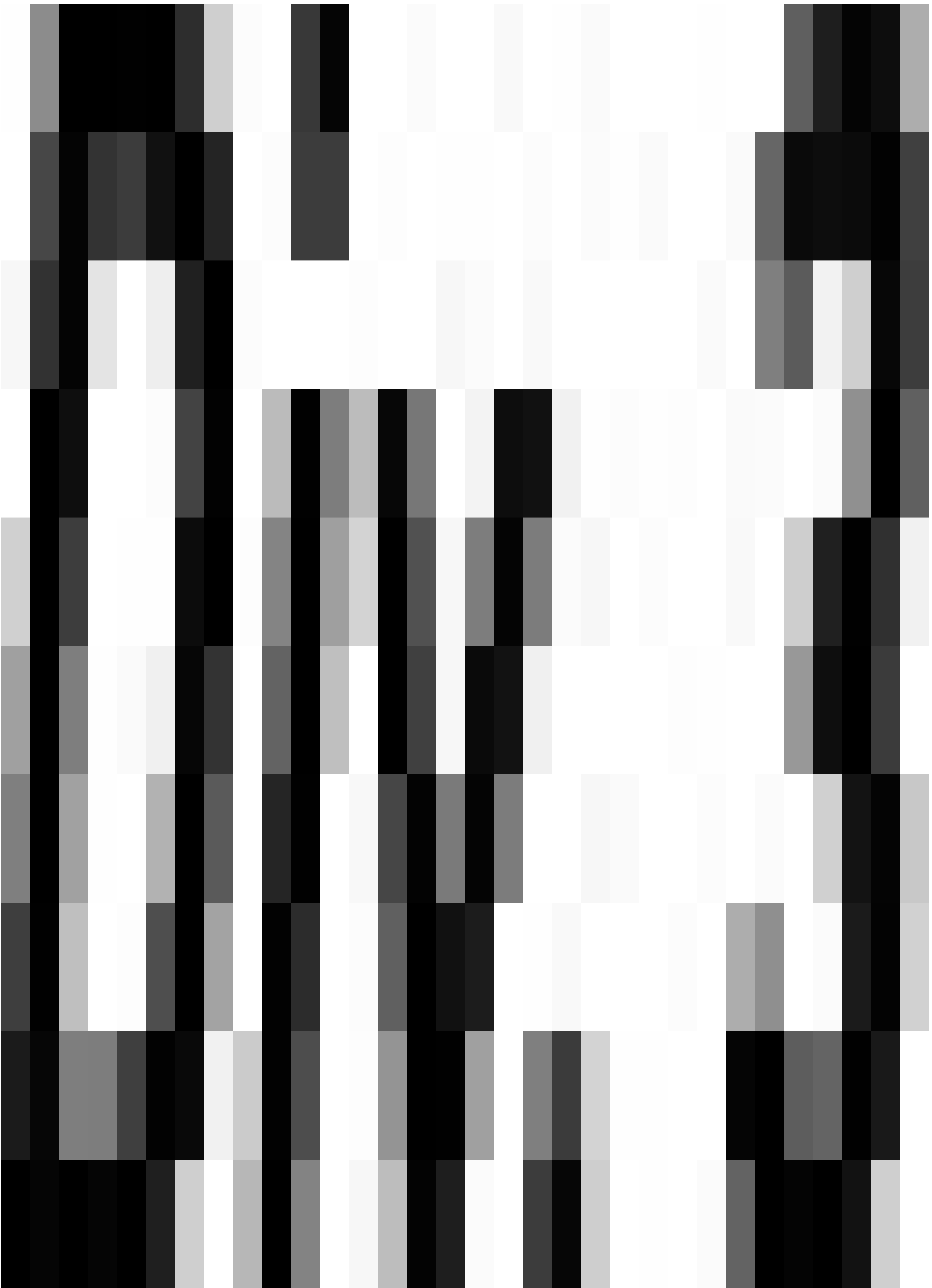

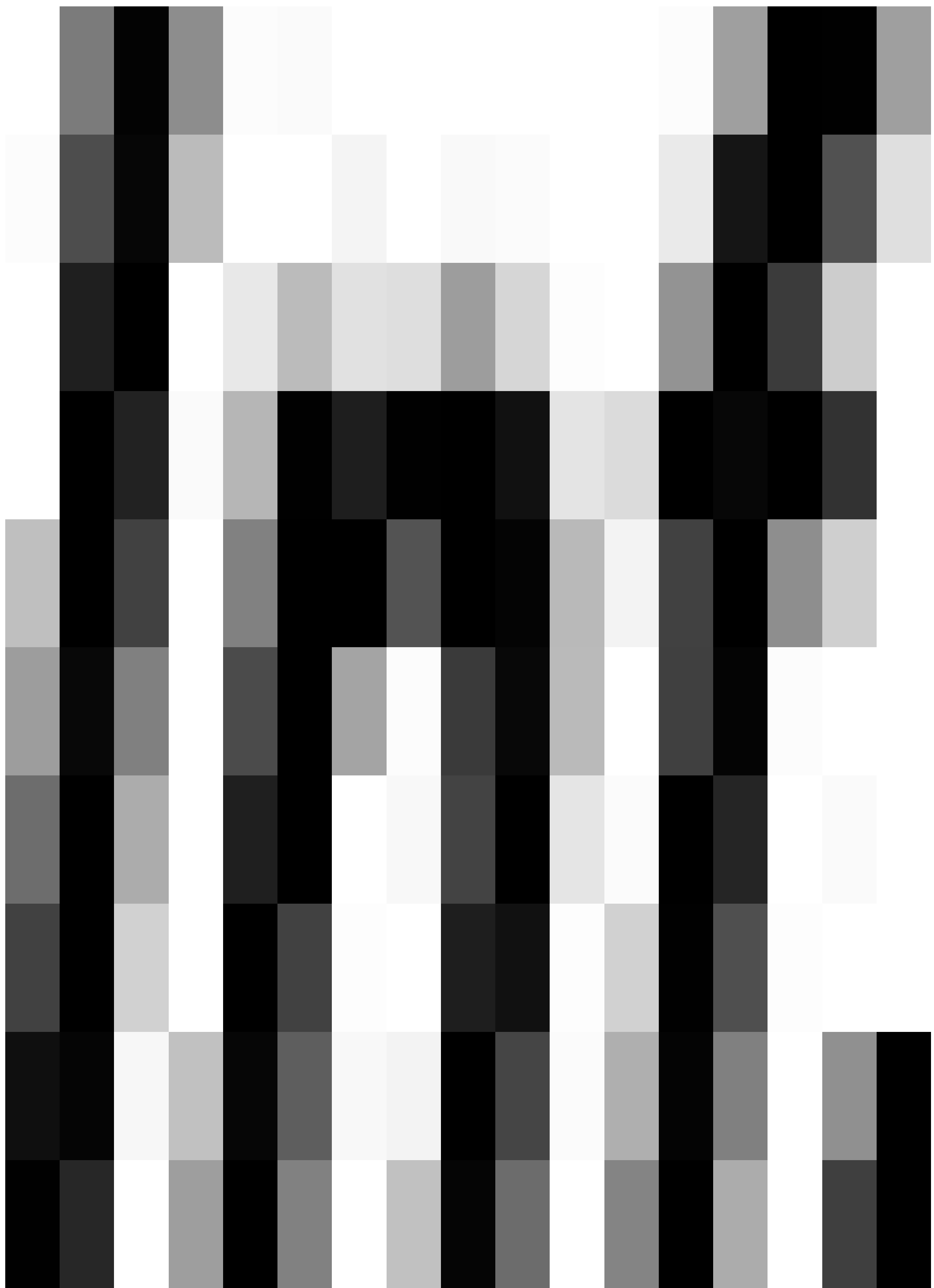

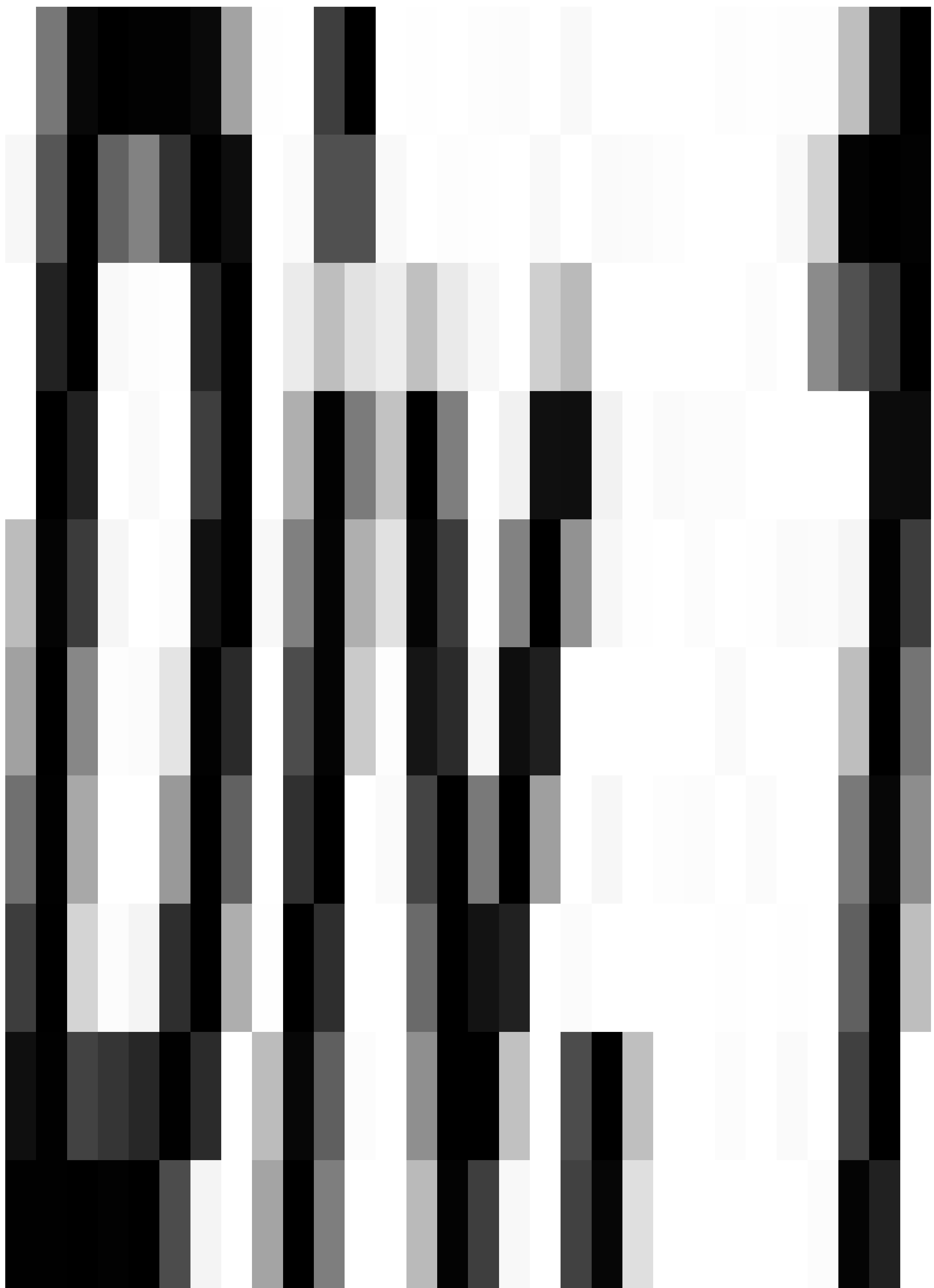

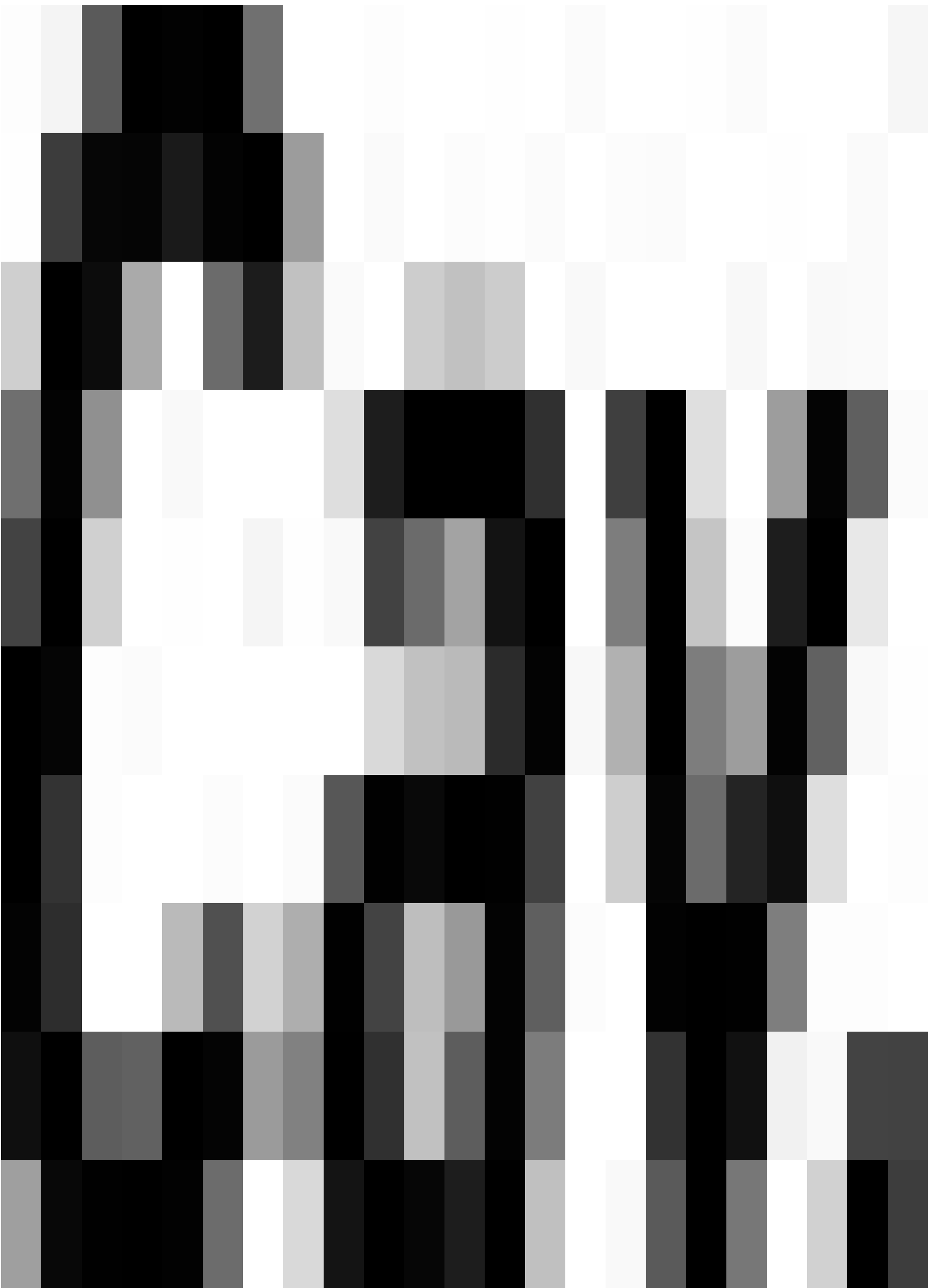

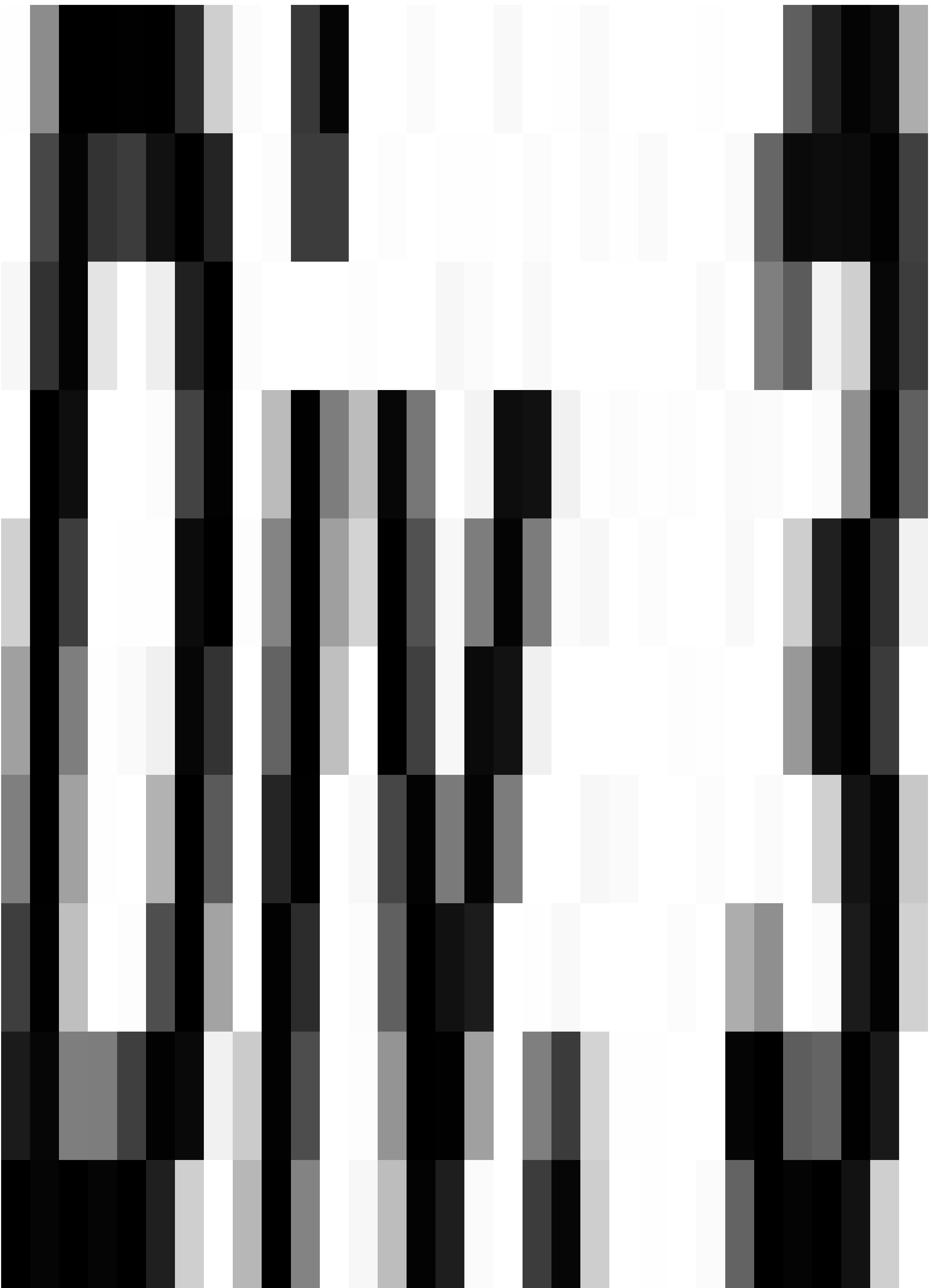

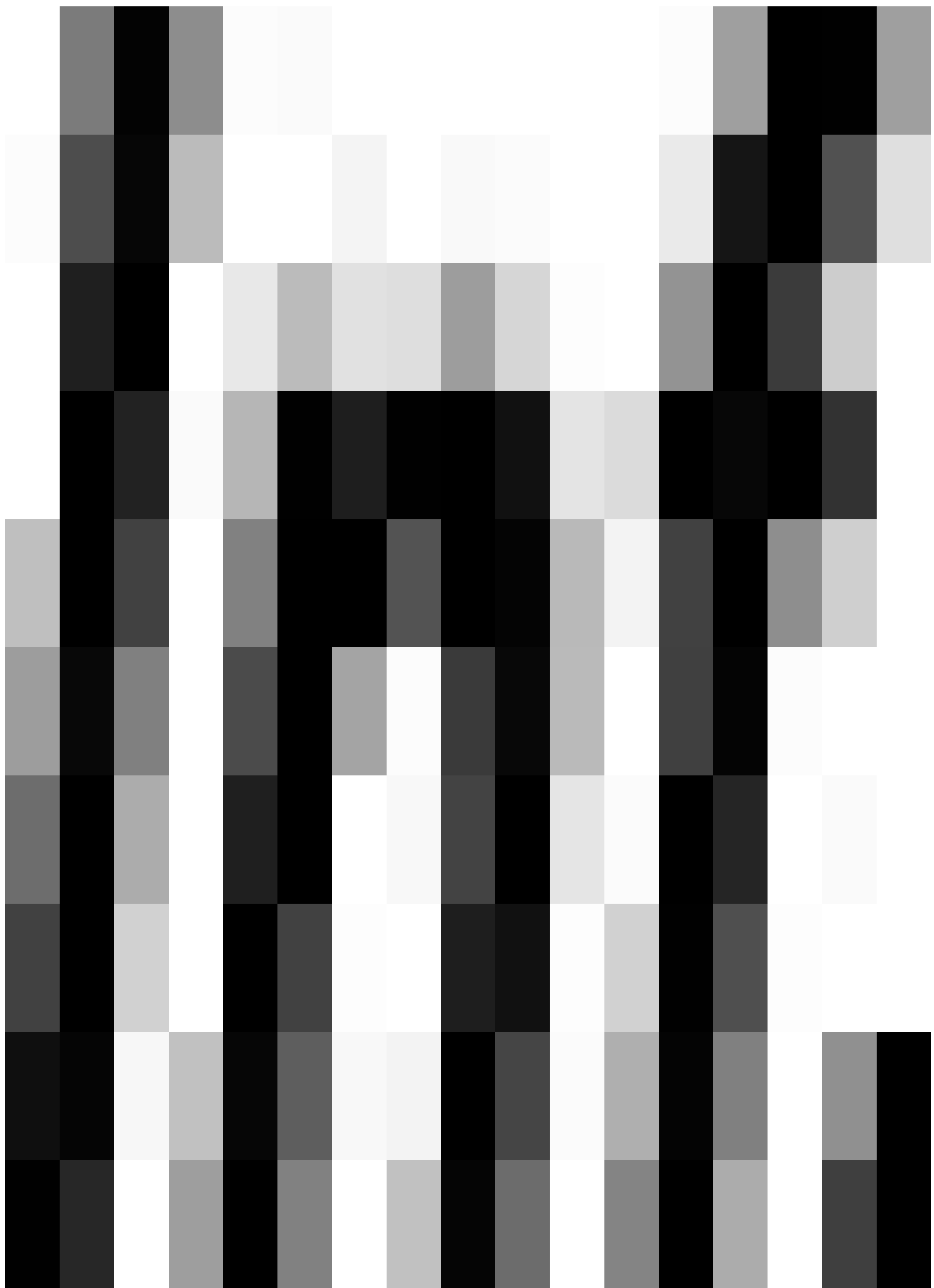

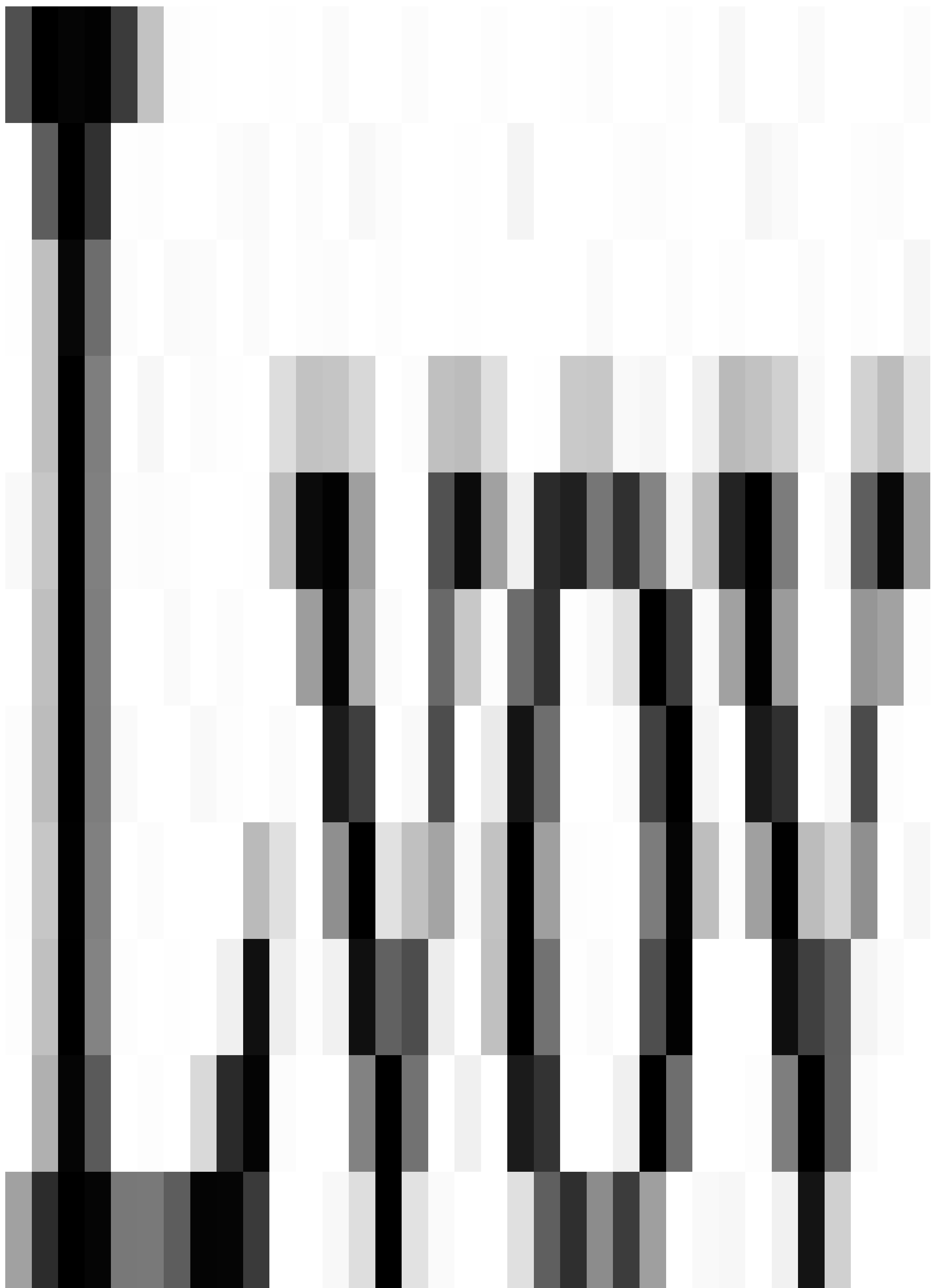
Brigadă artilerie antitanc

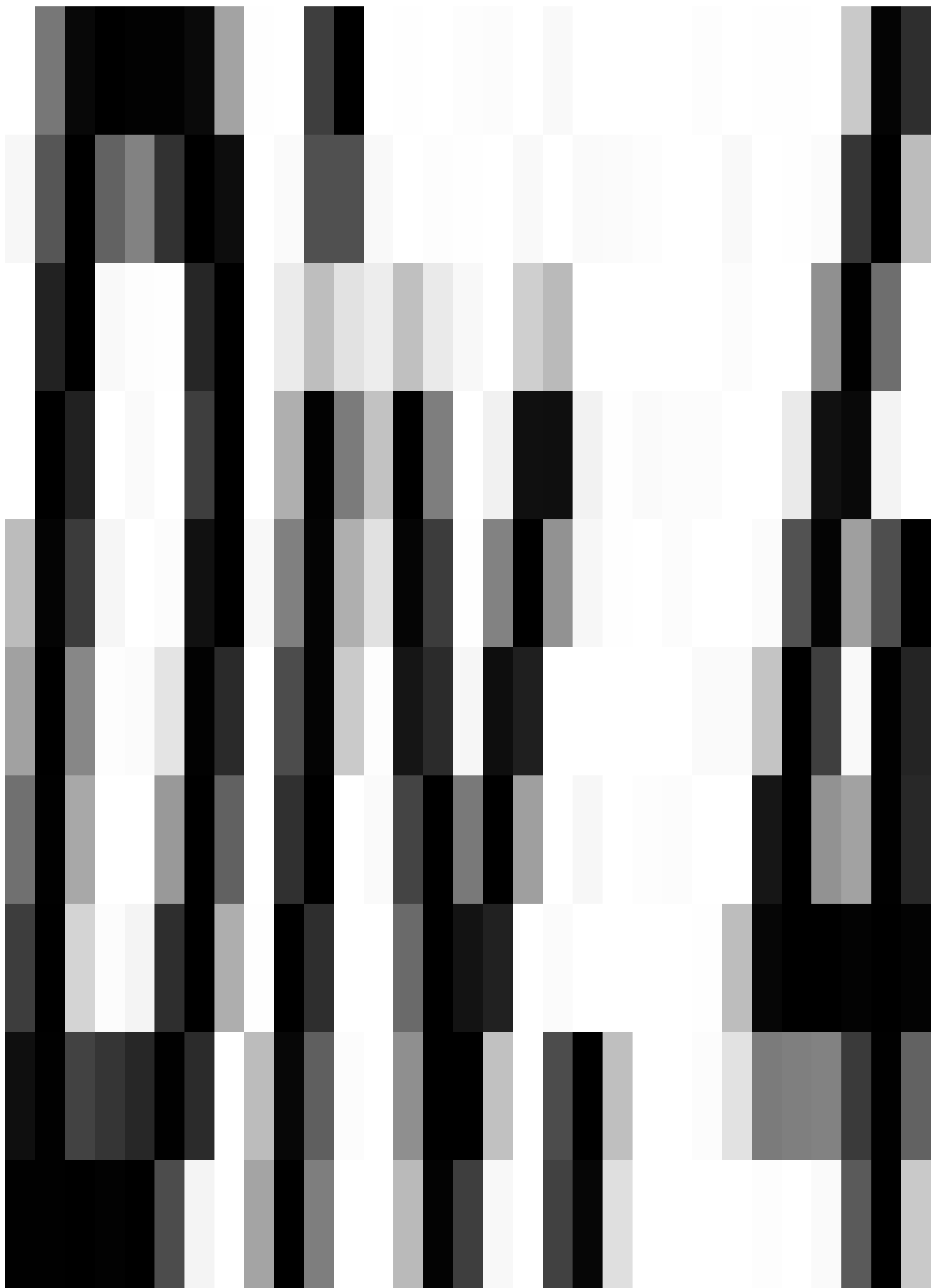

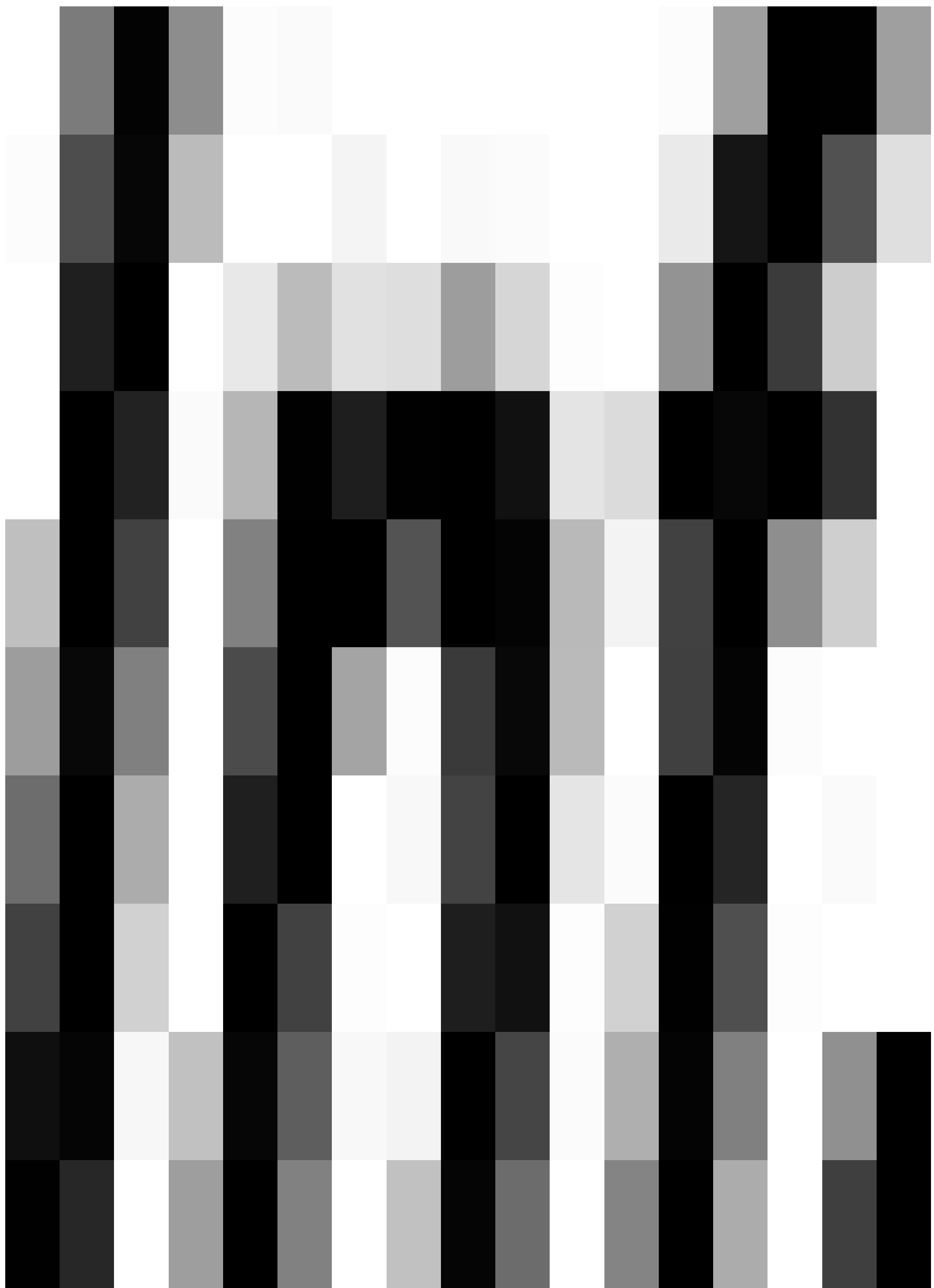

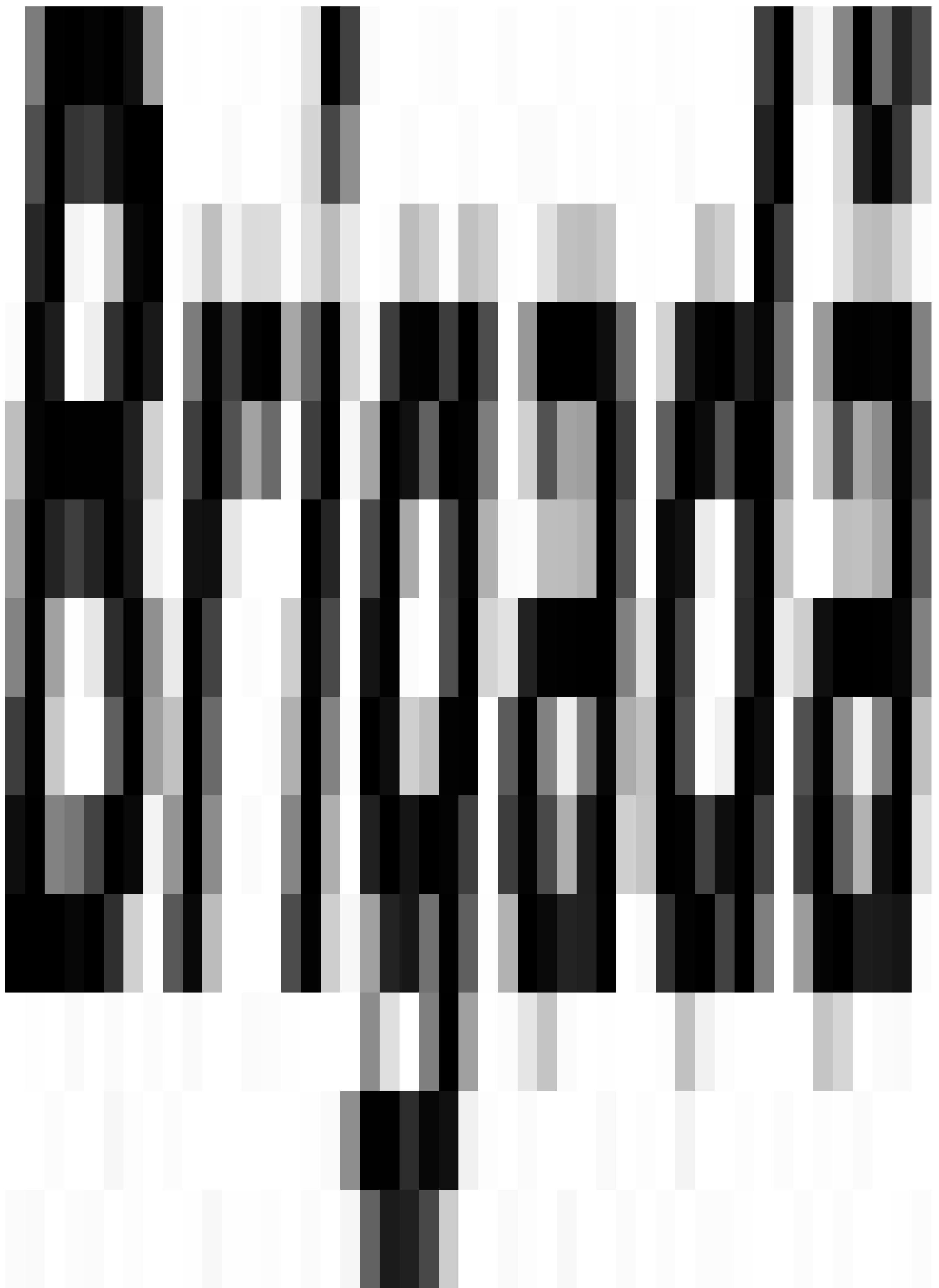

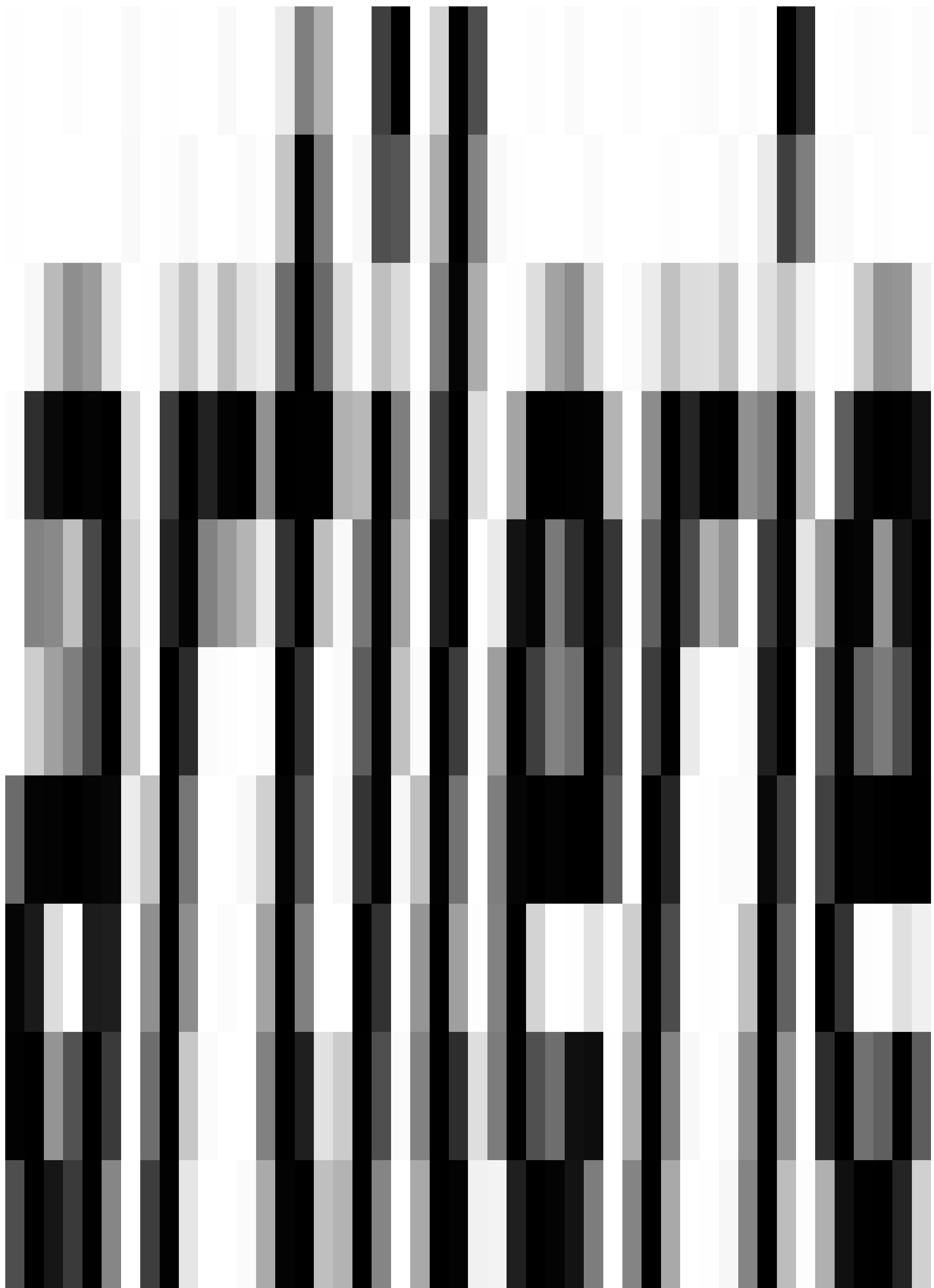

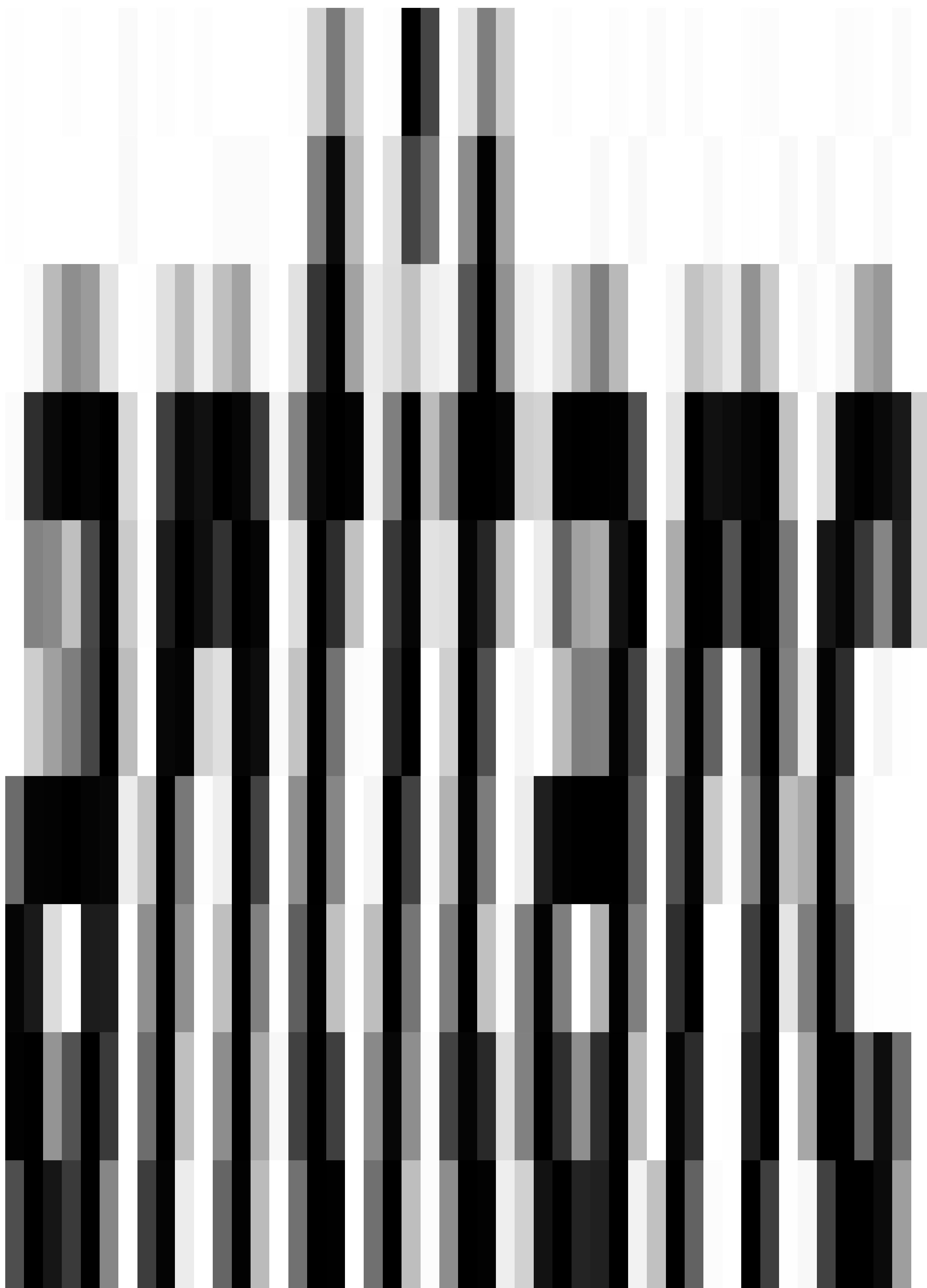

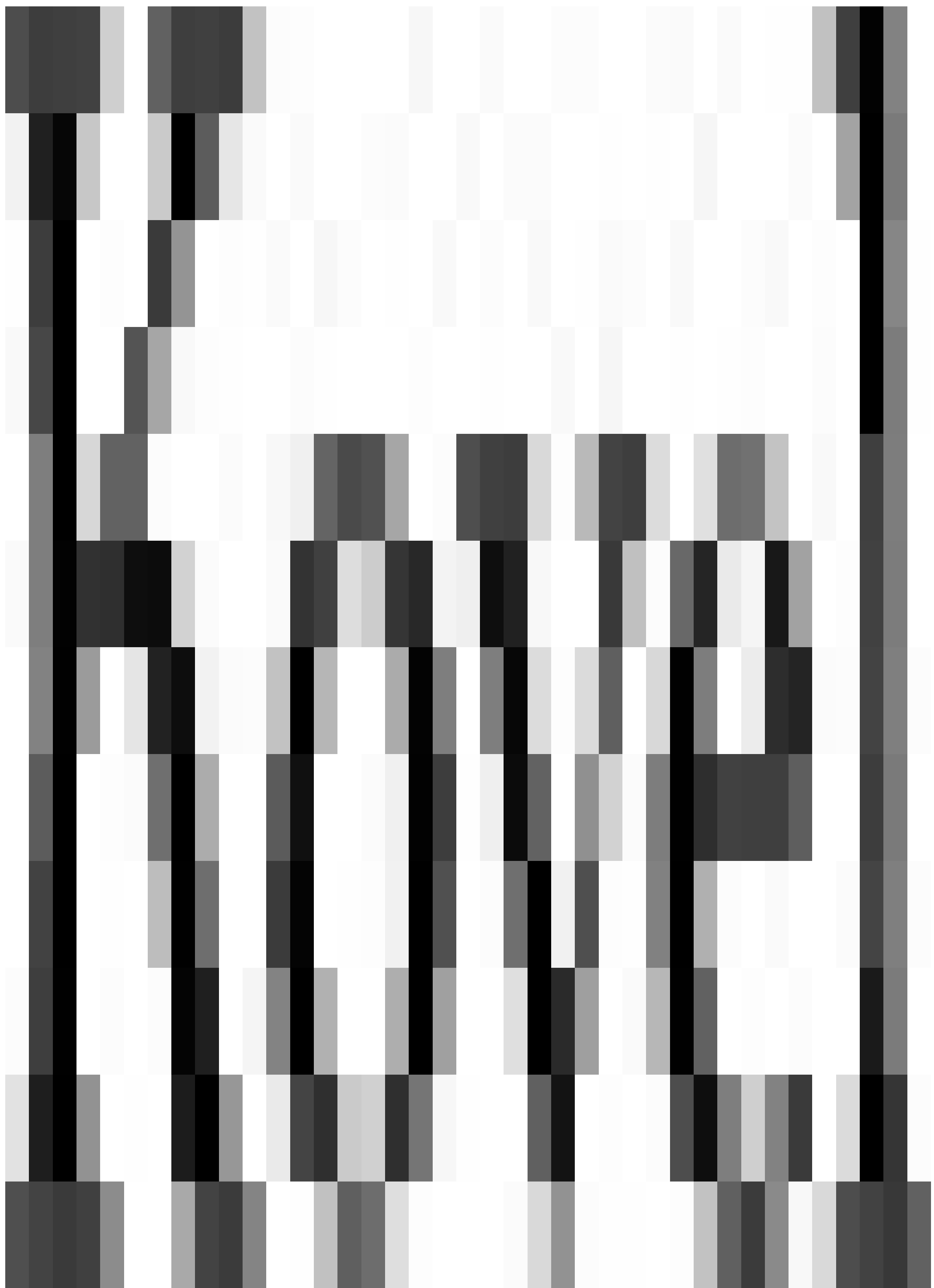

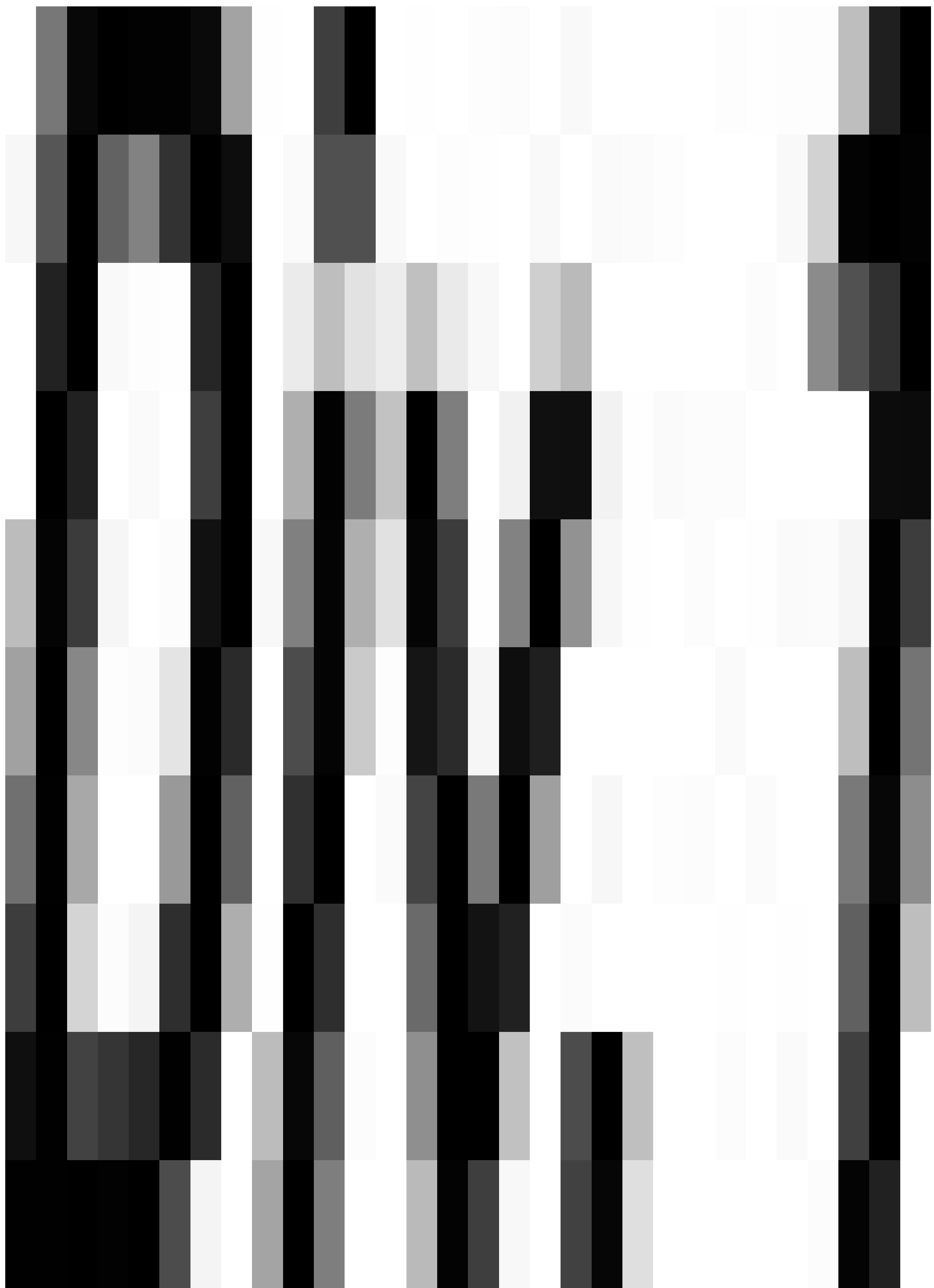

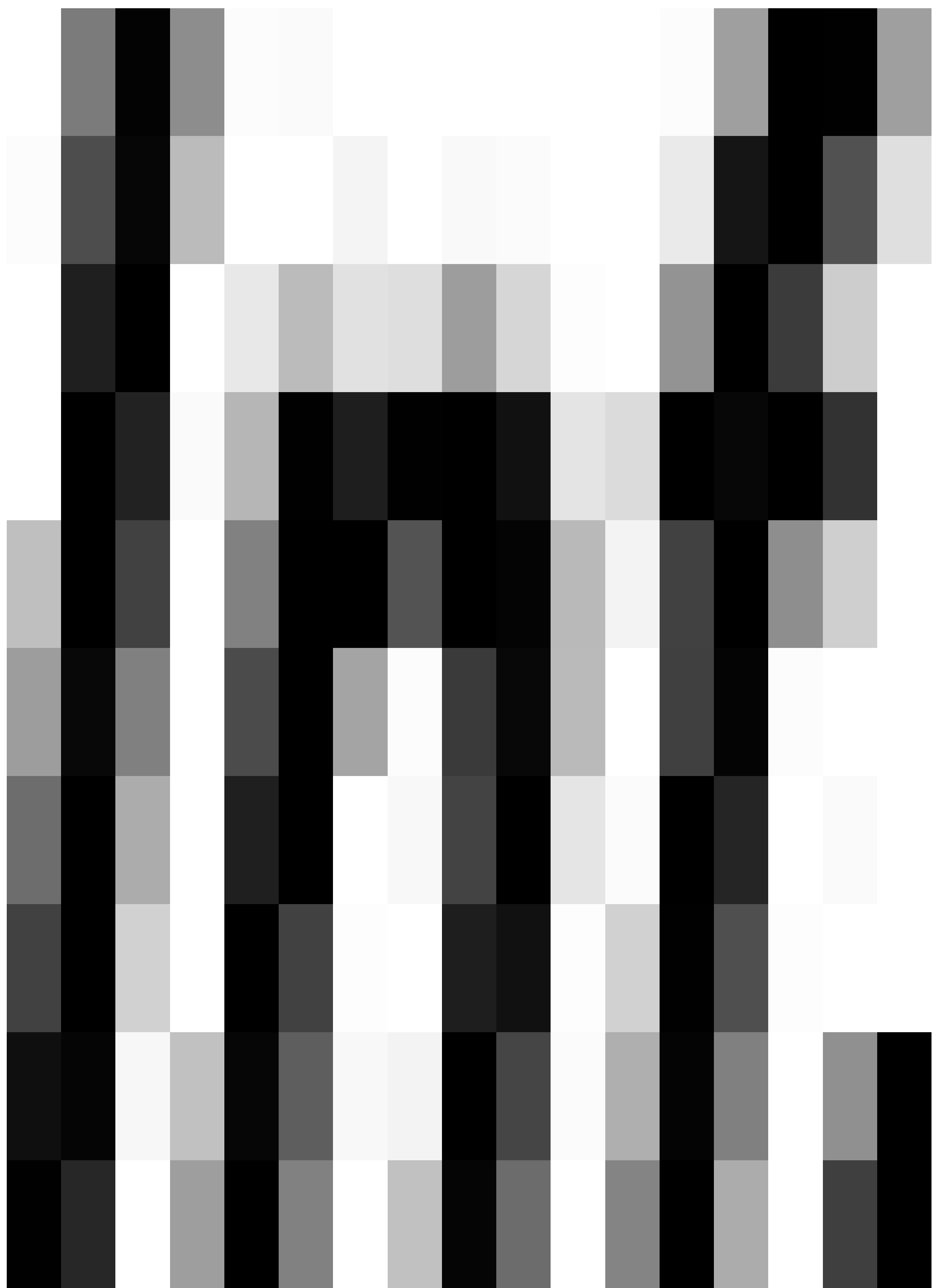

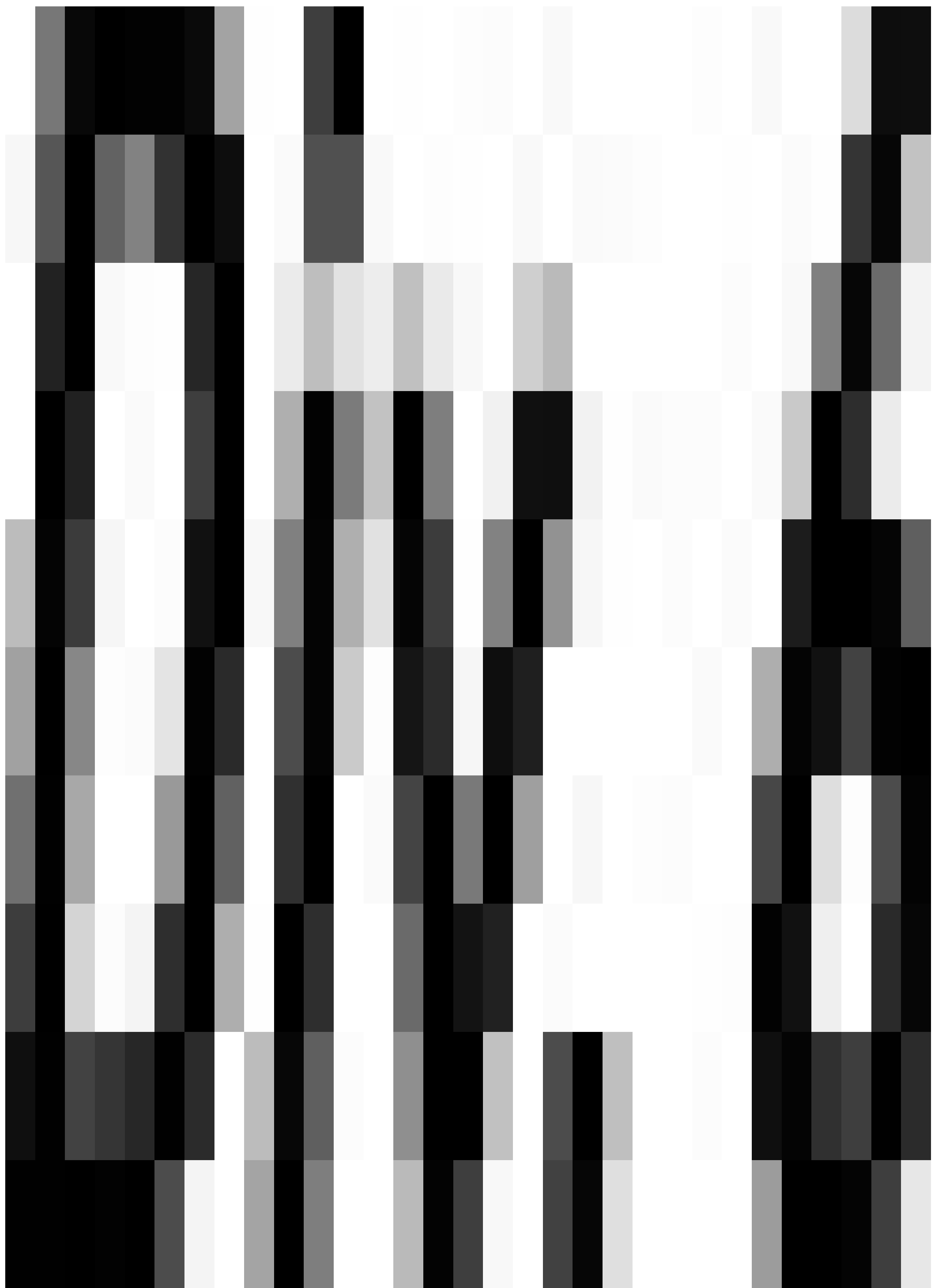

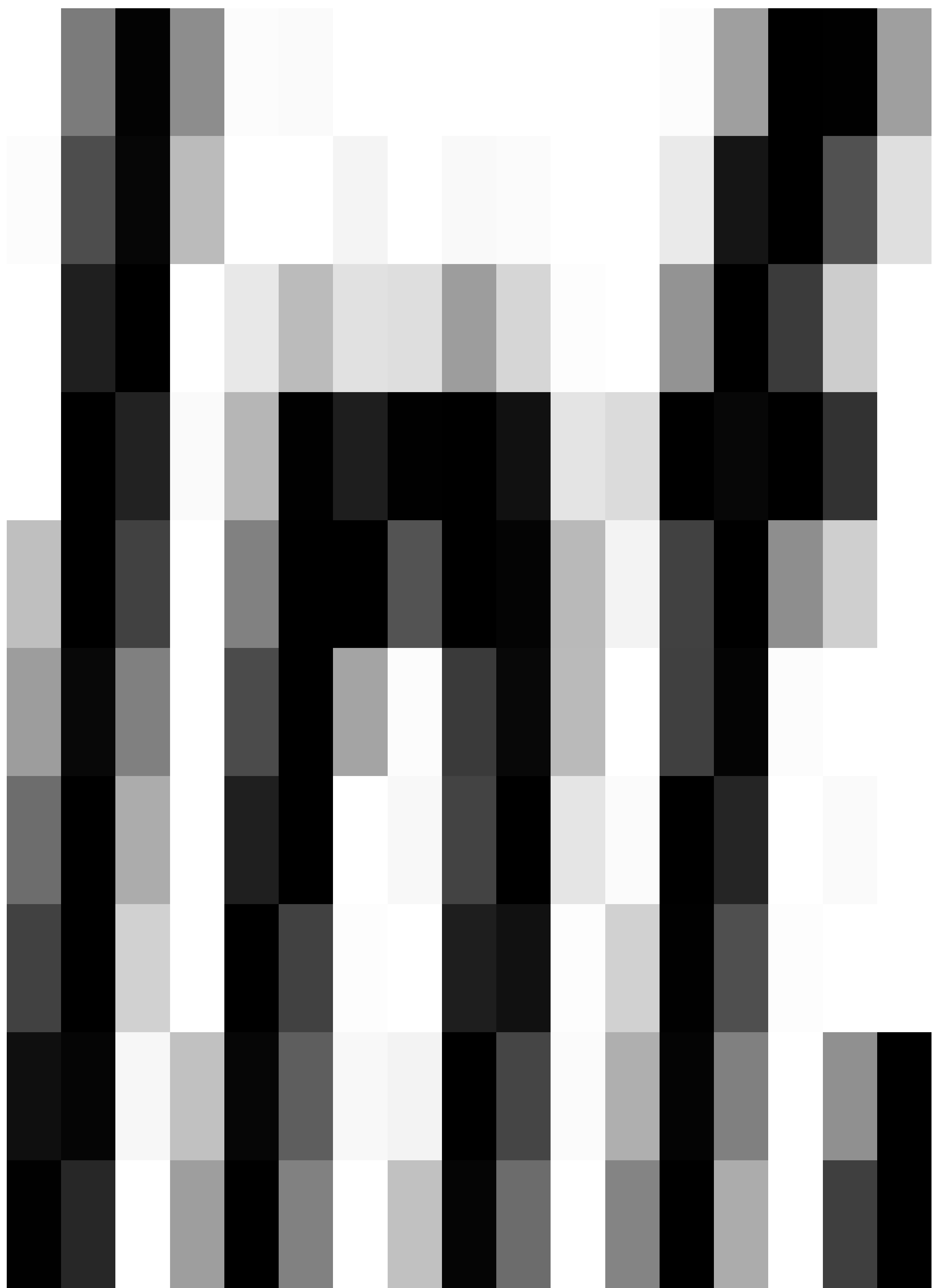

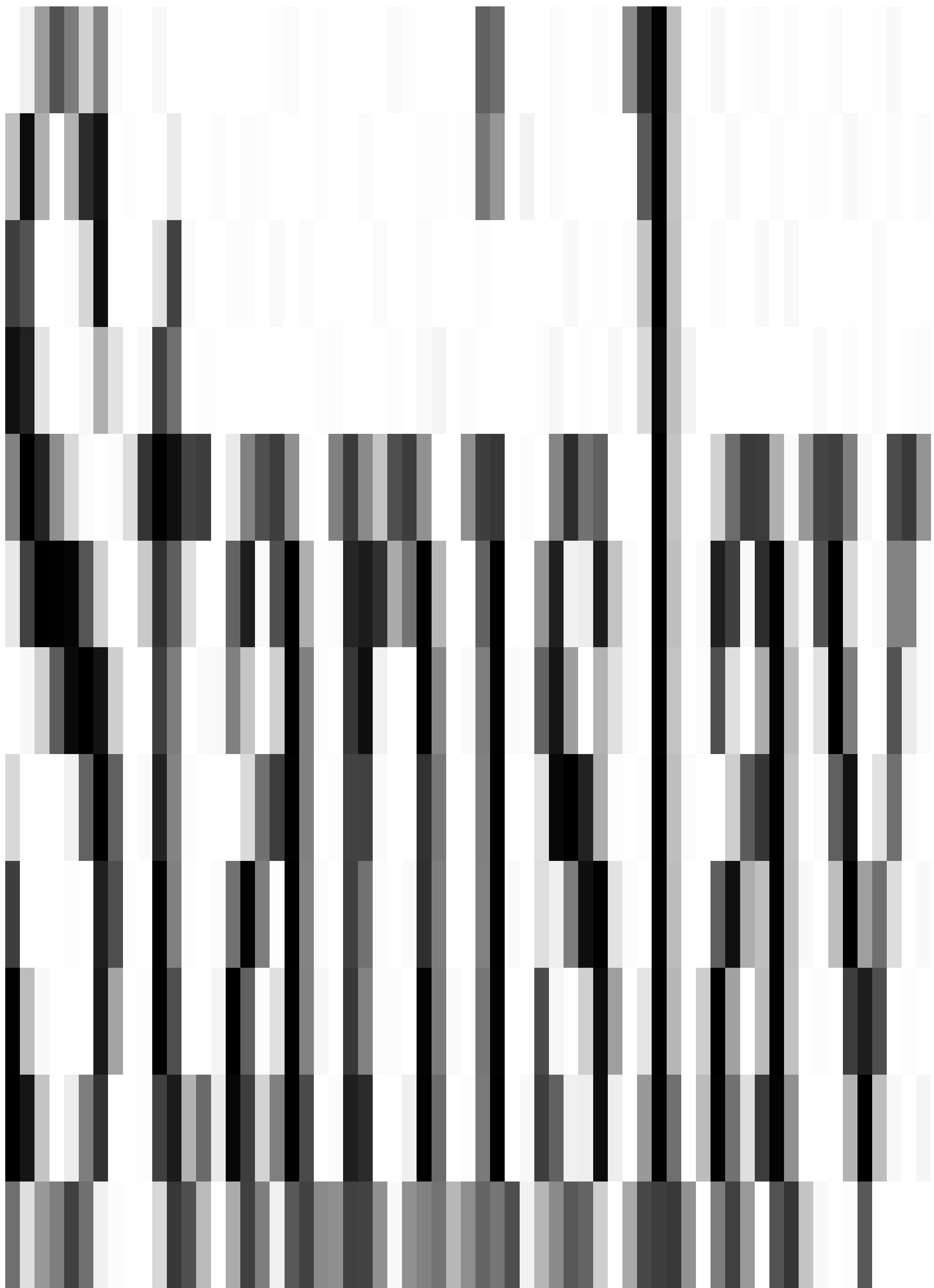

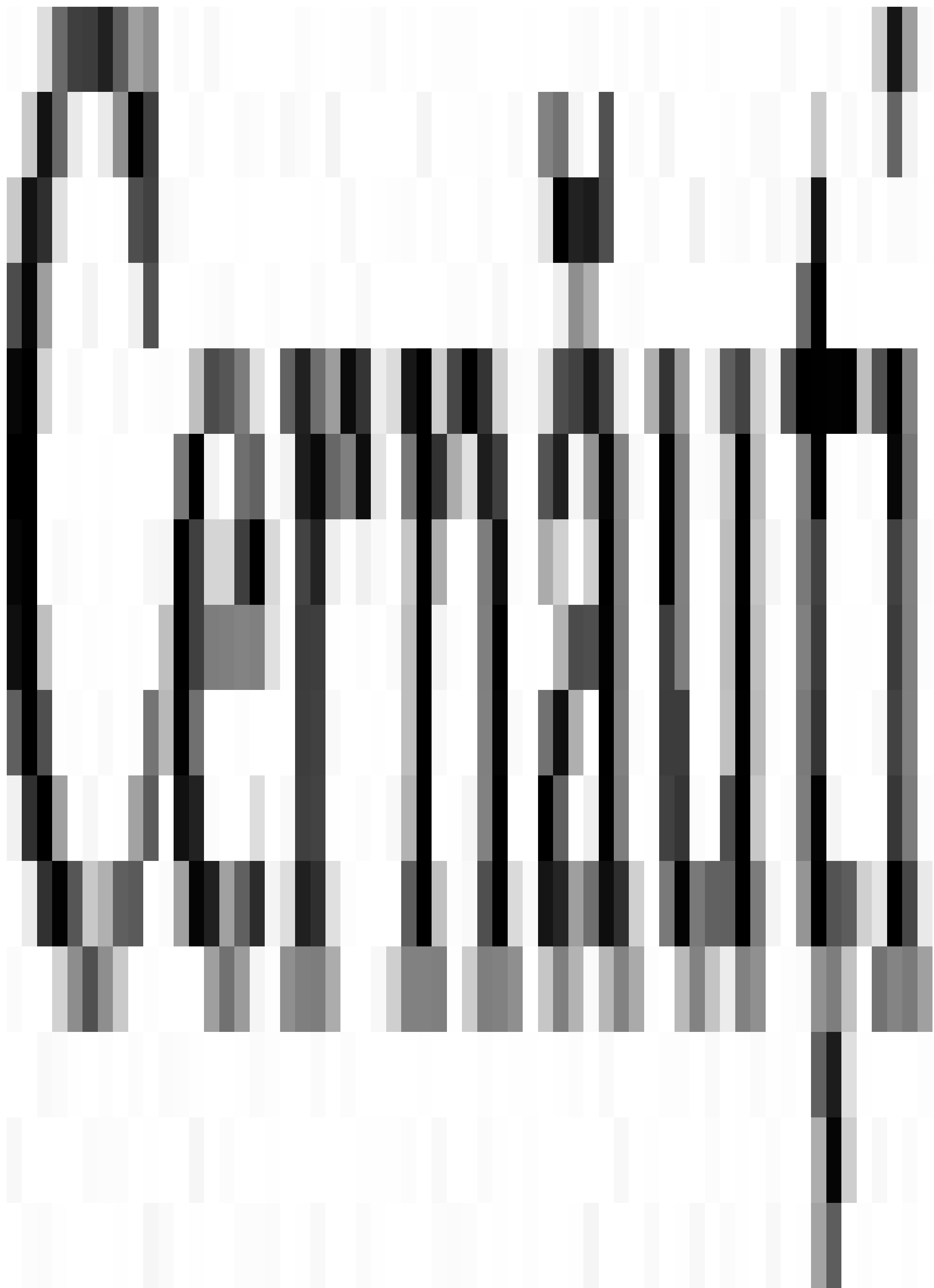

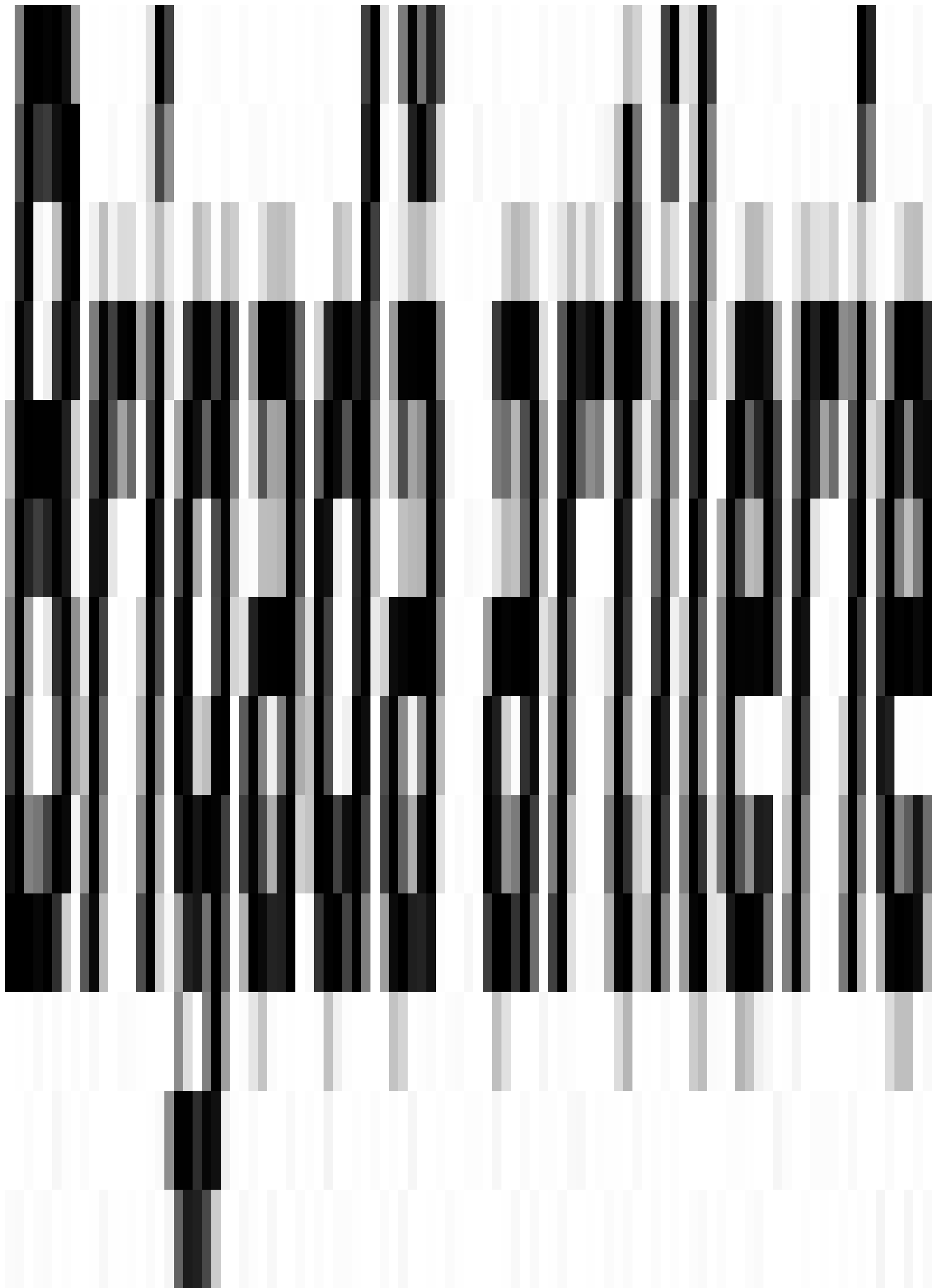

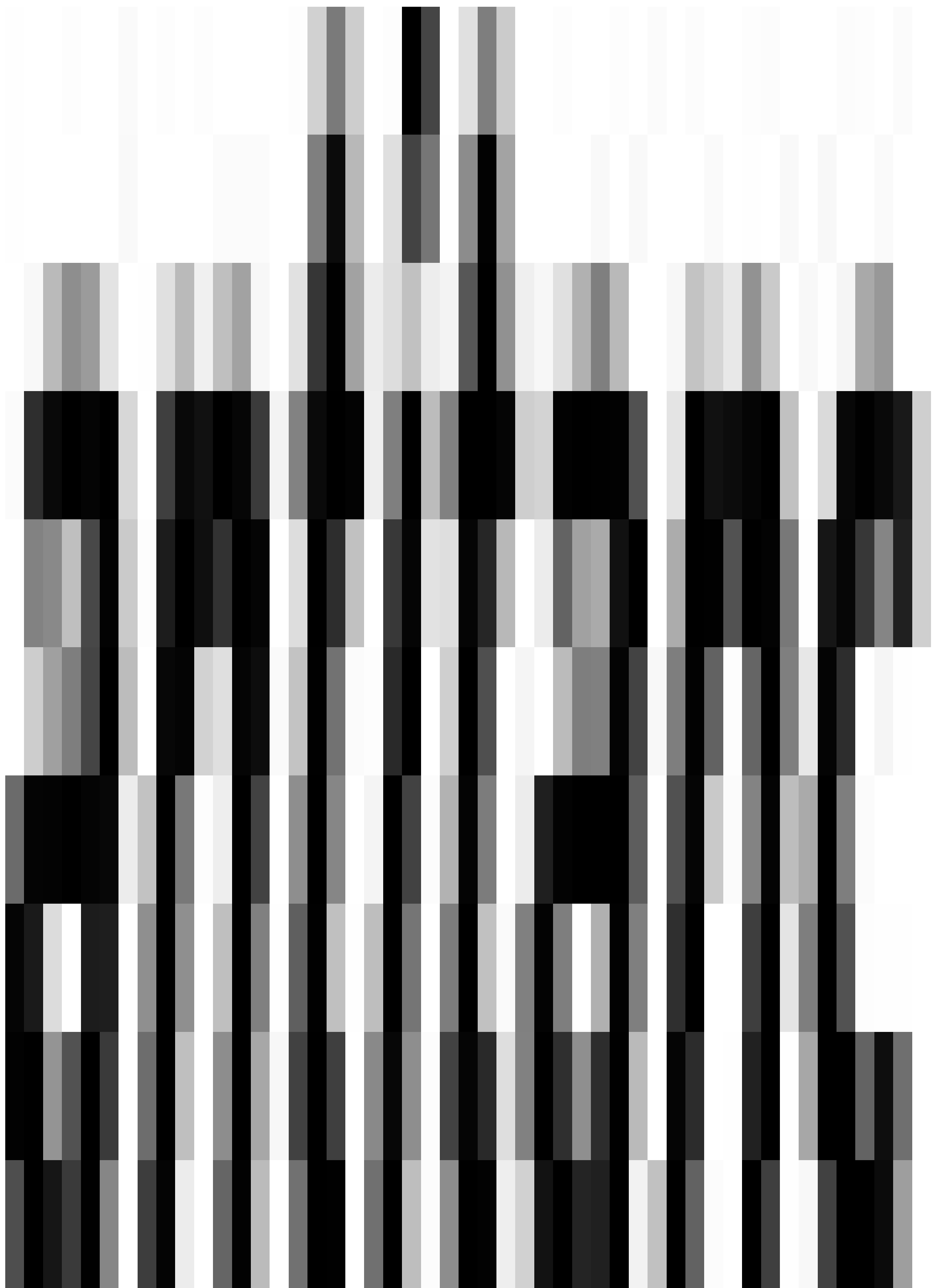

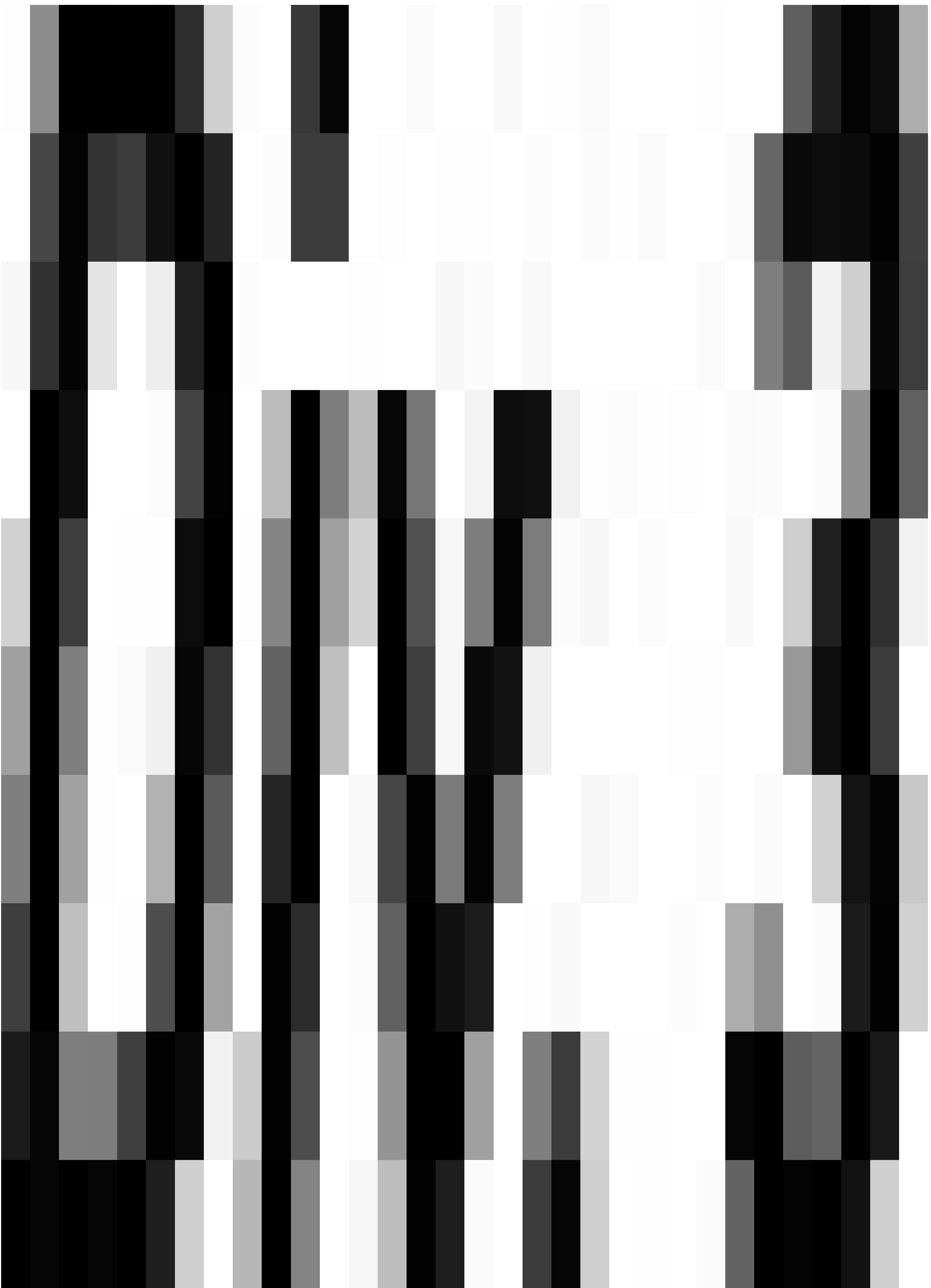

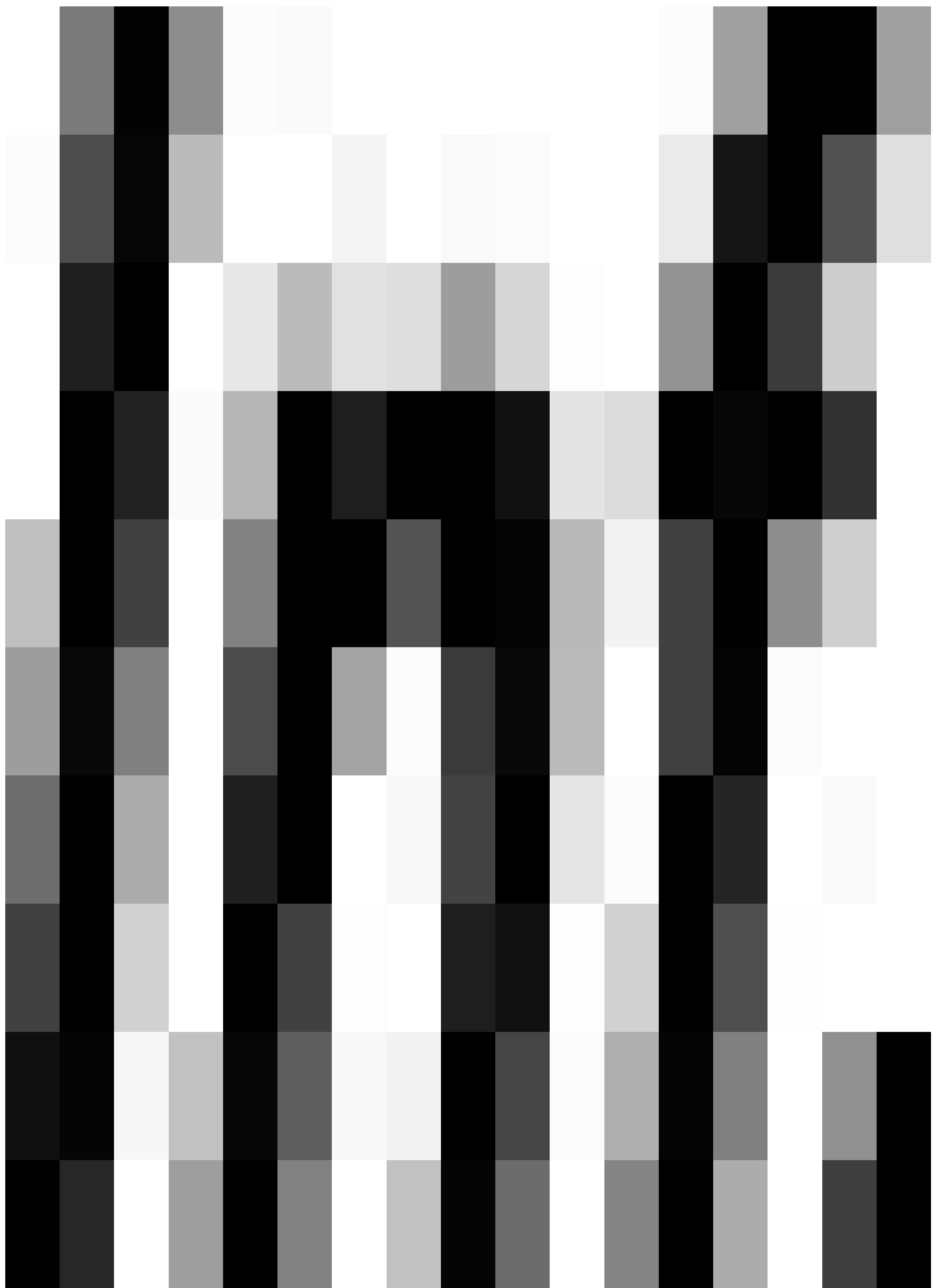

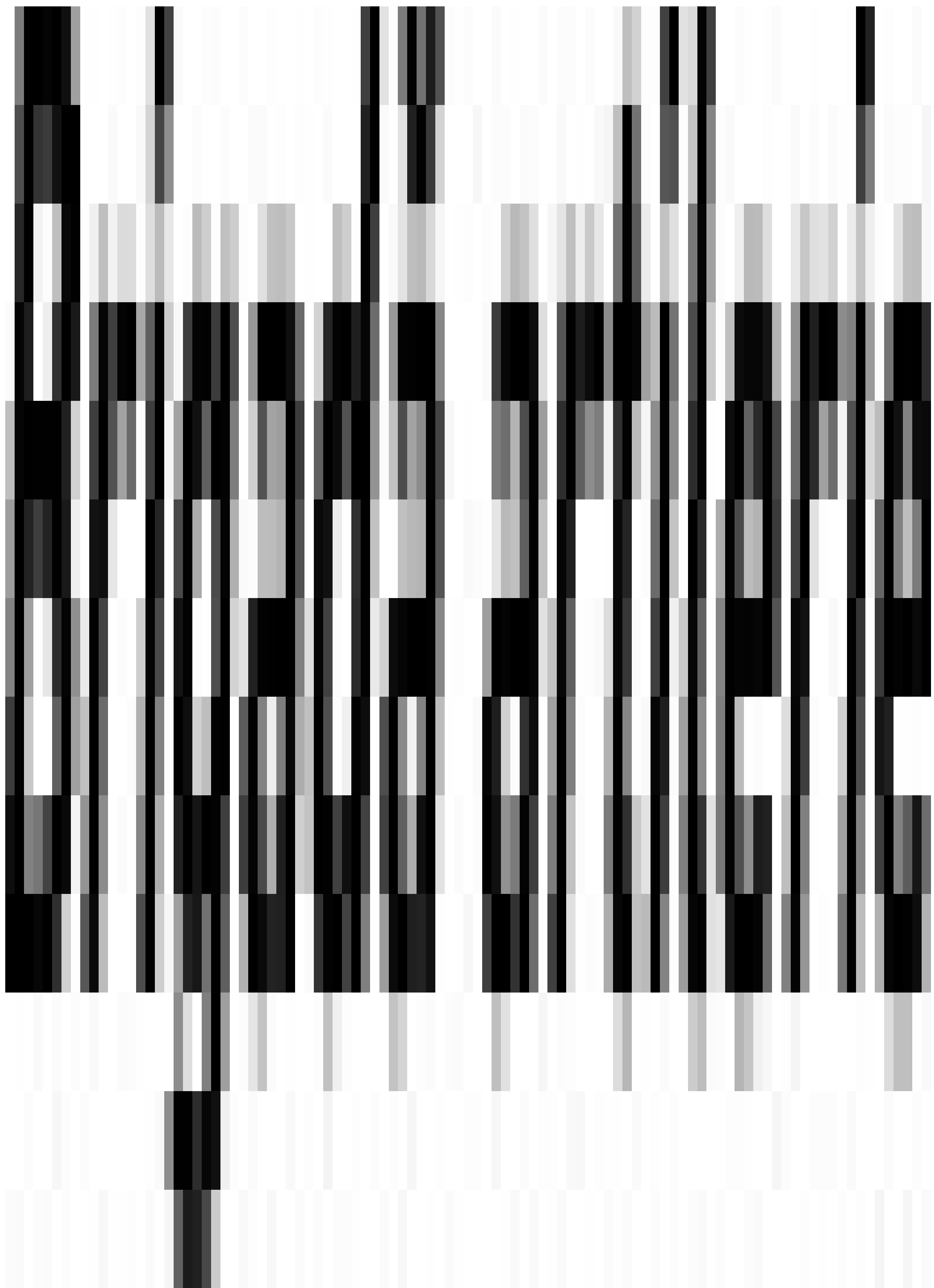

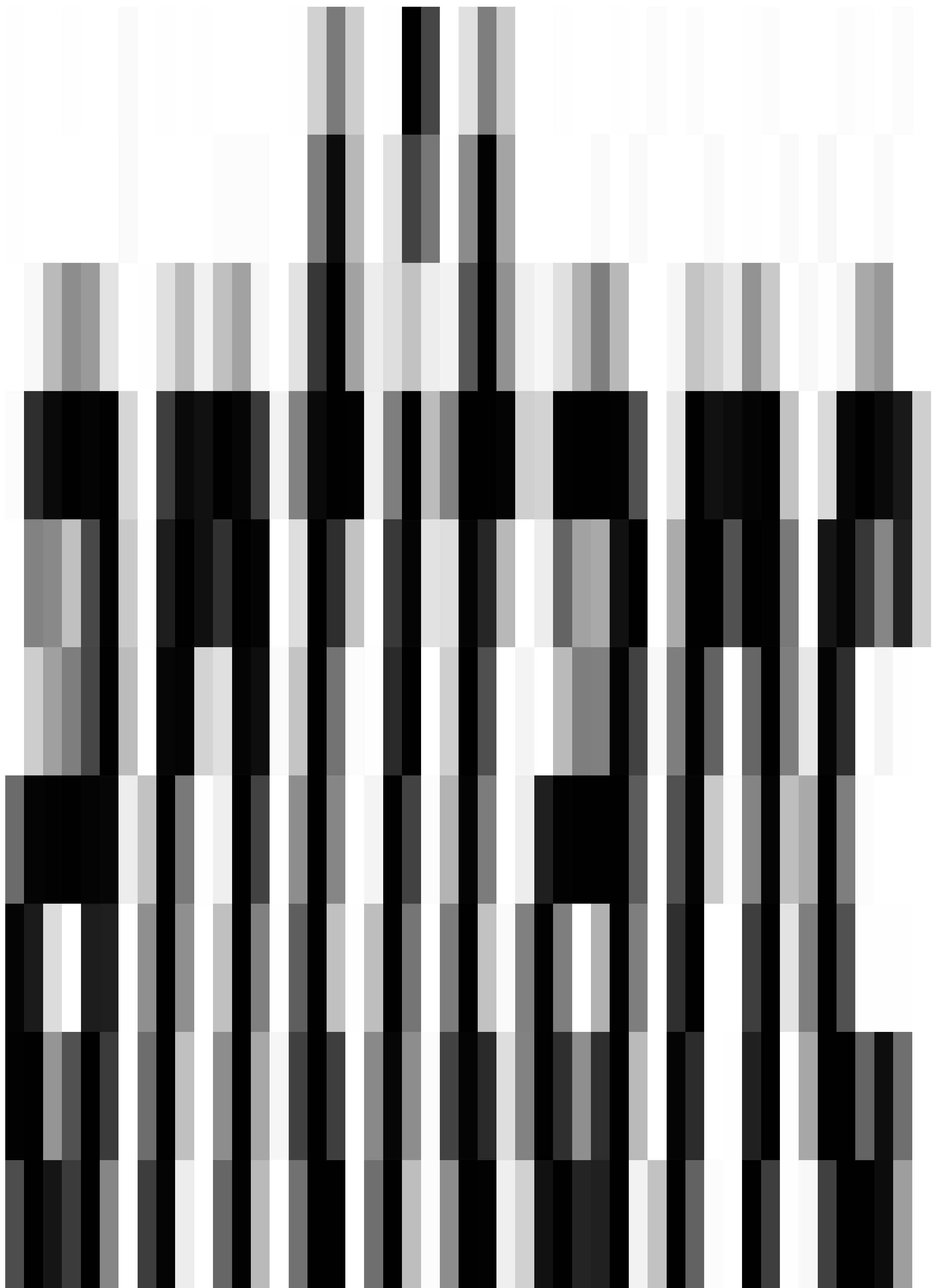

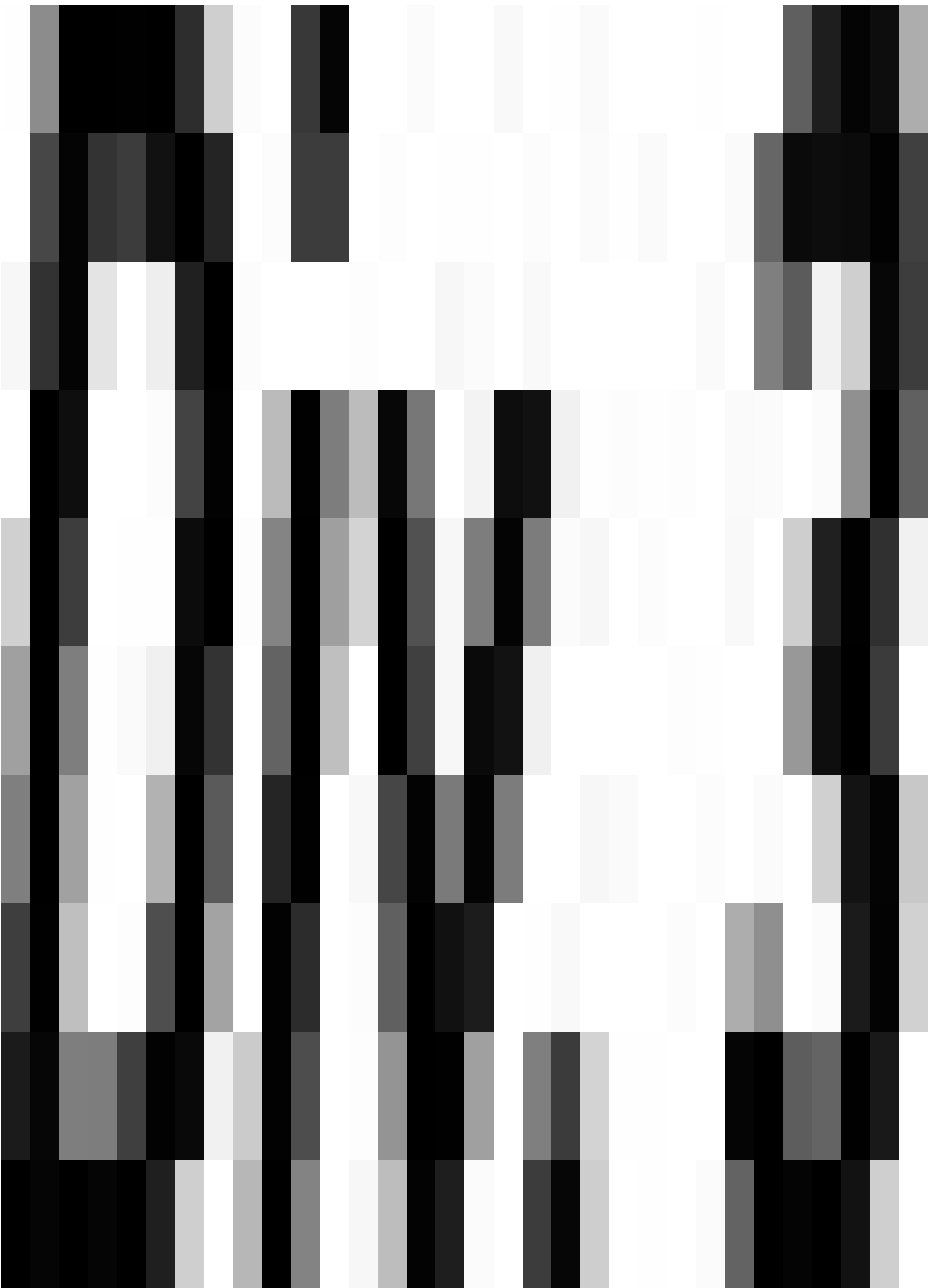

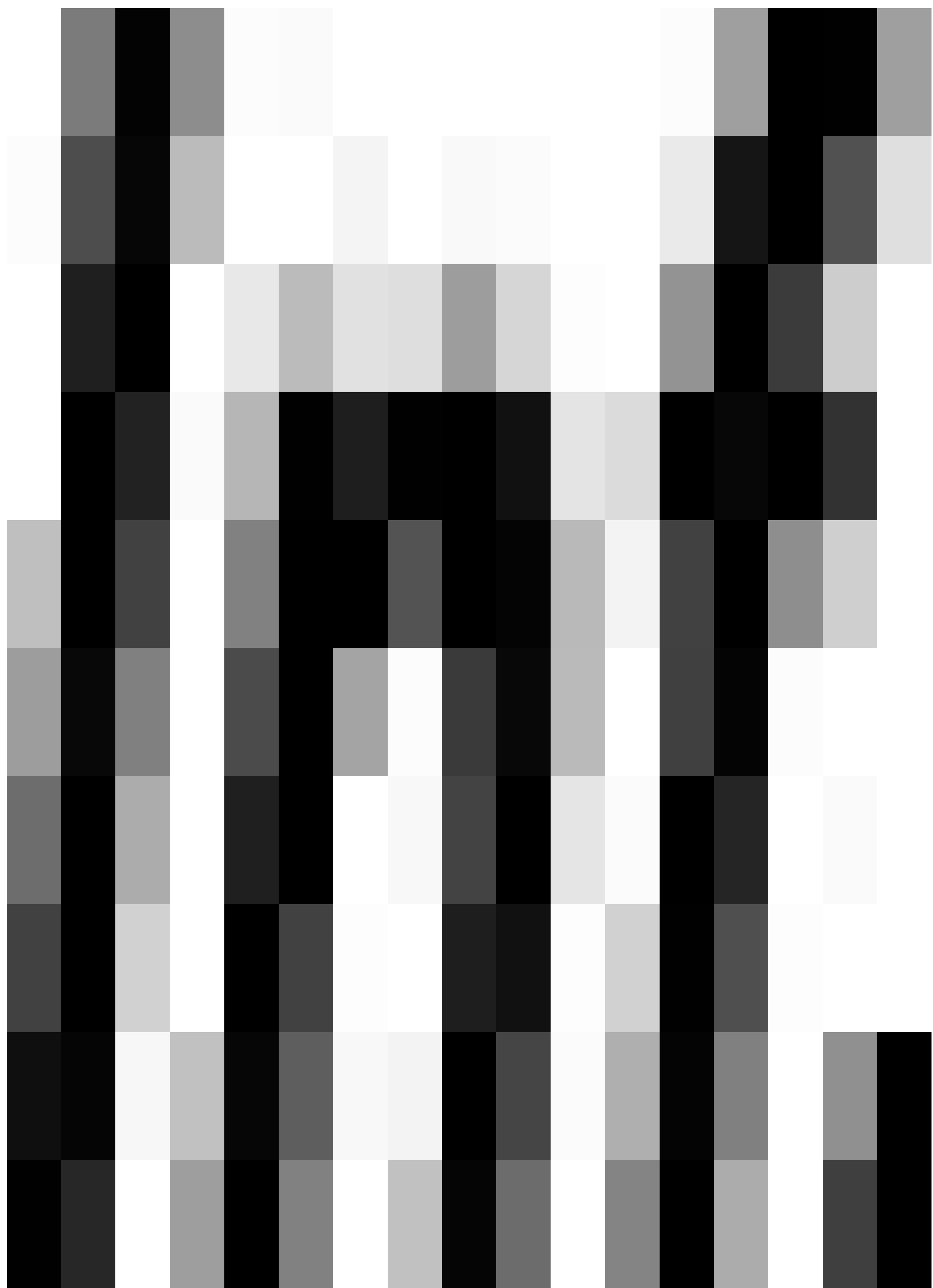

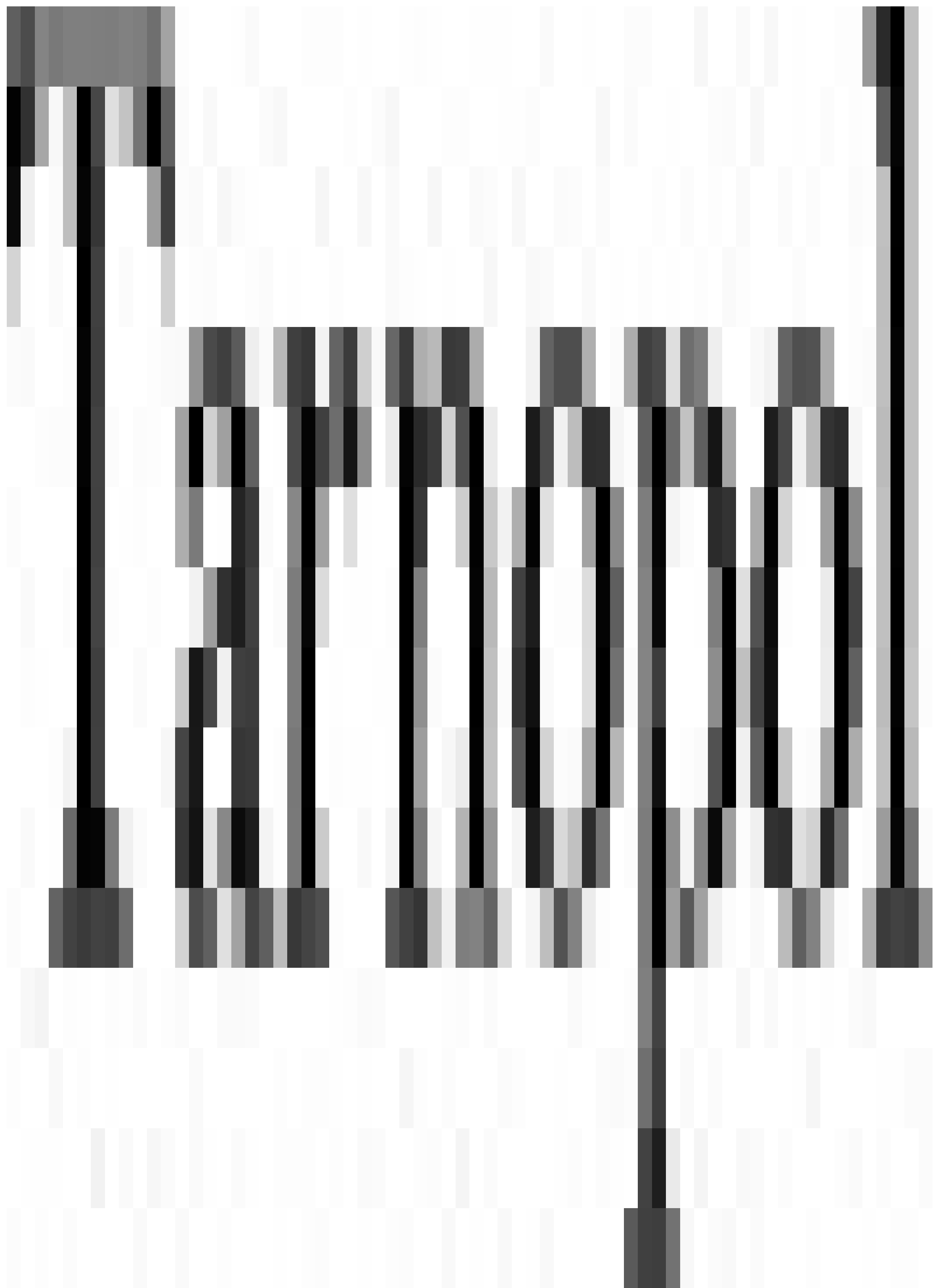

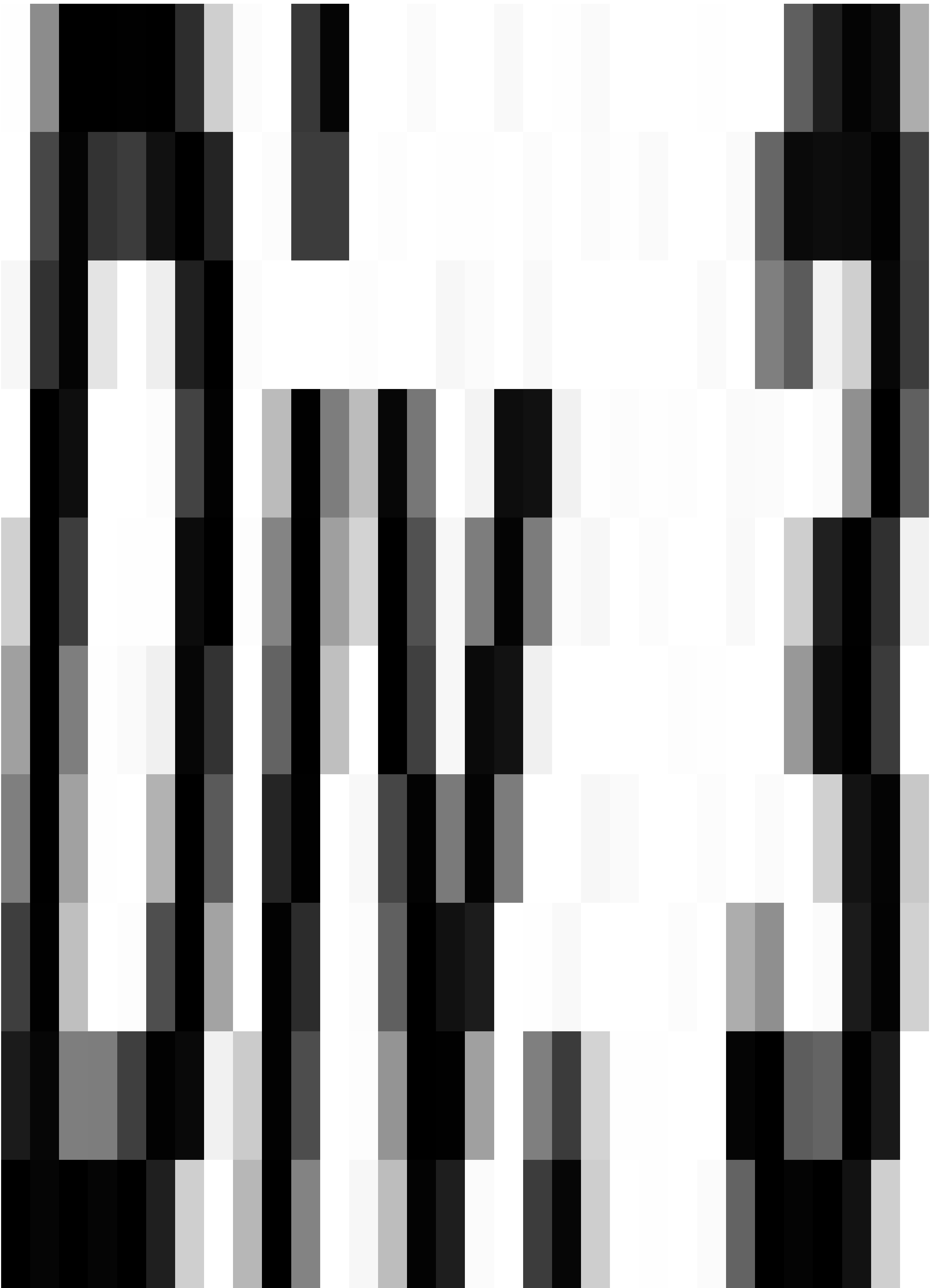

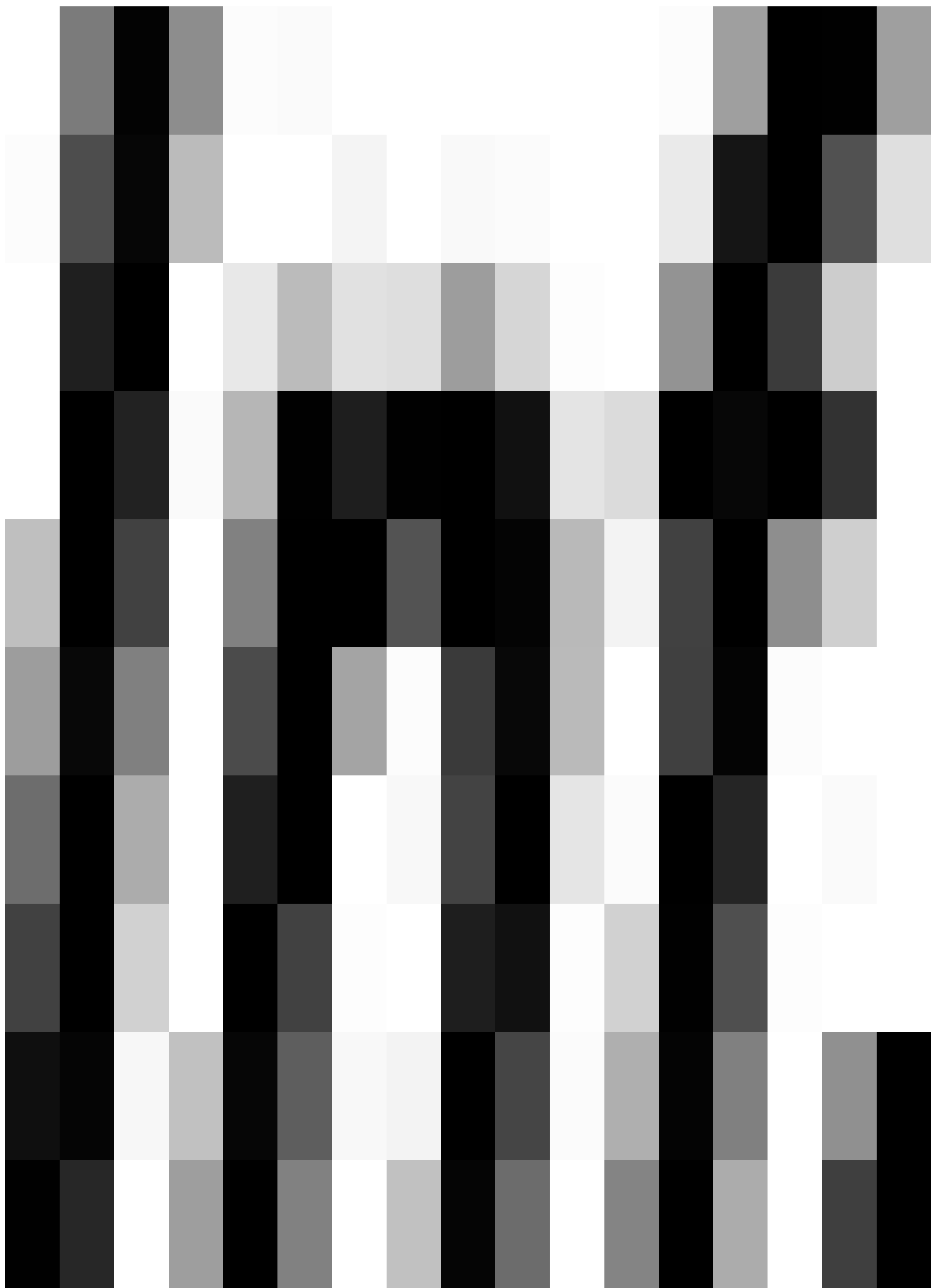

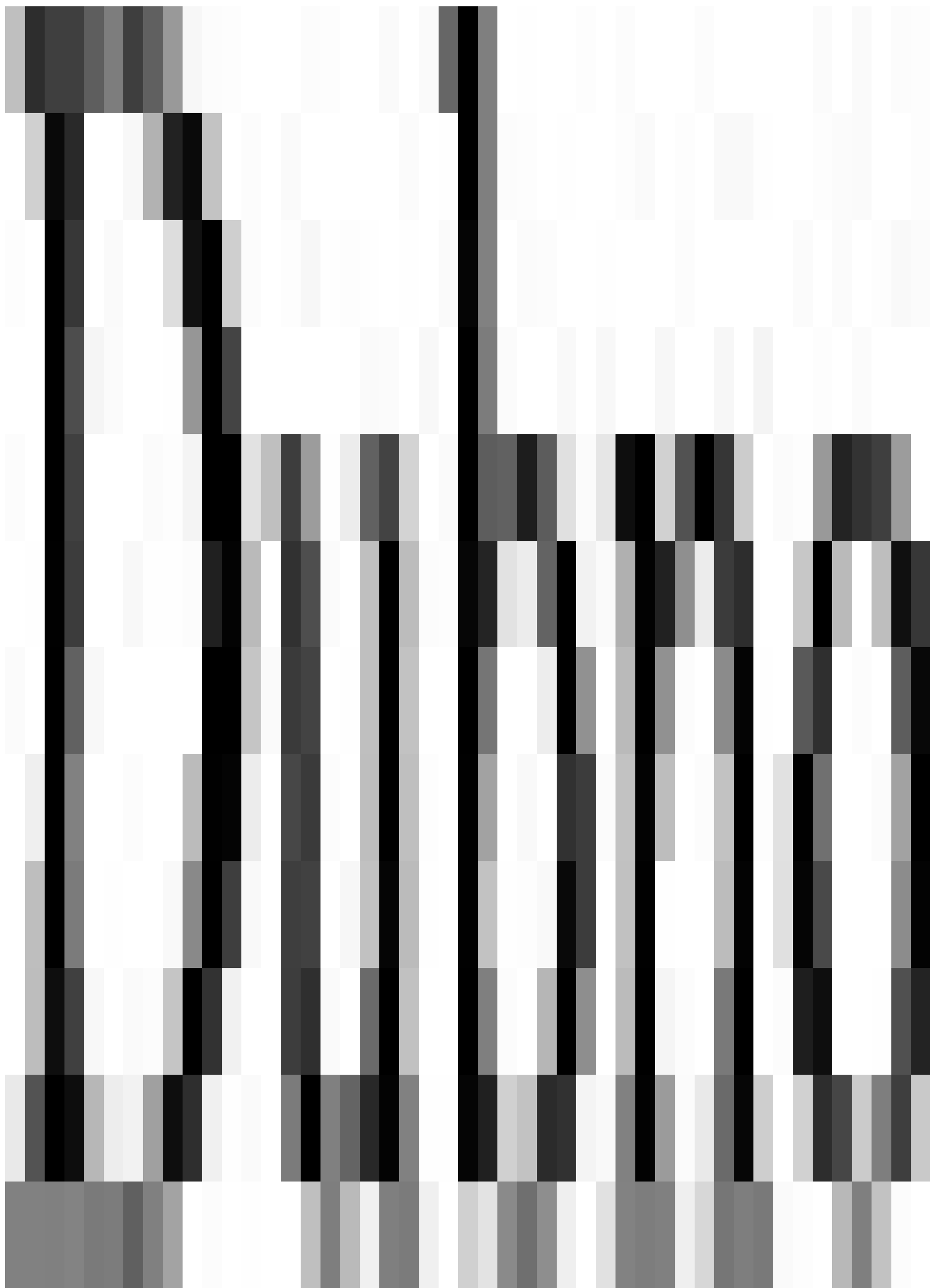

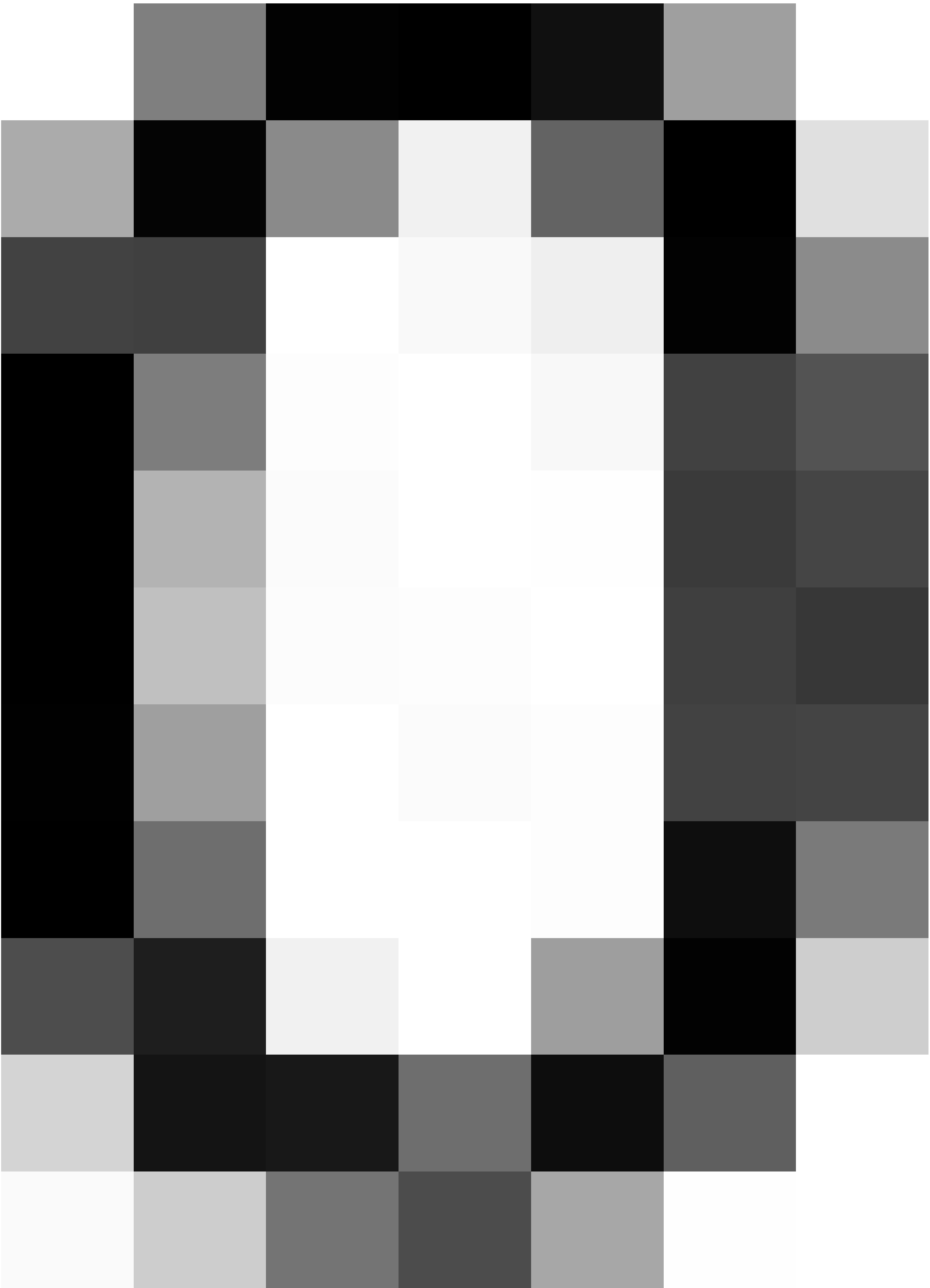

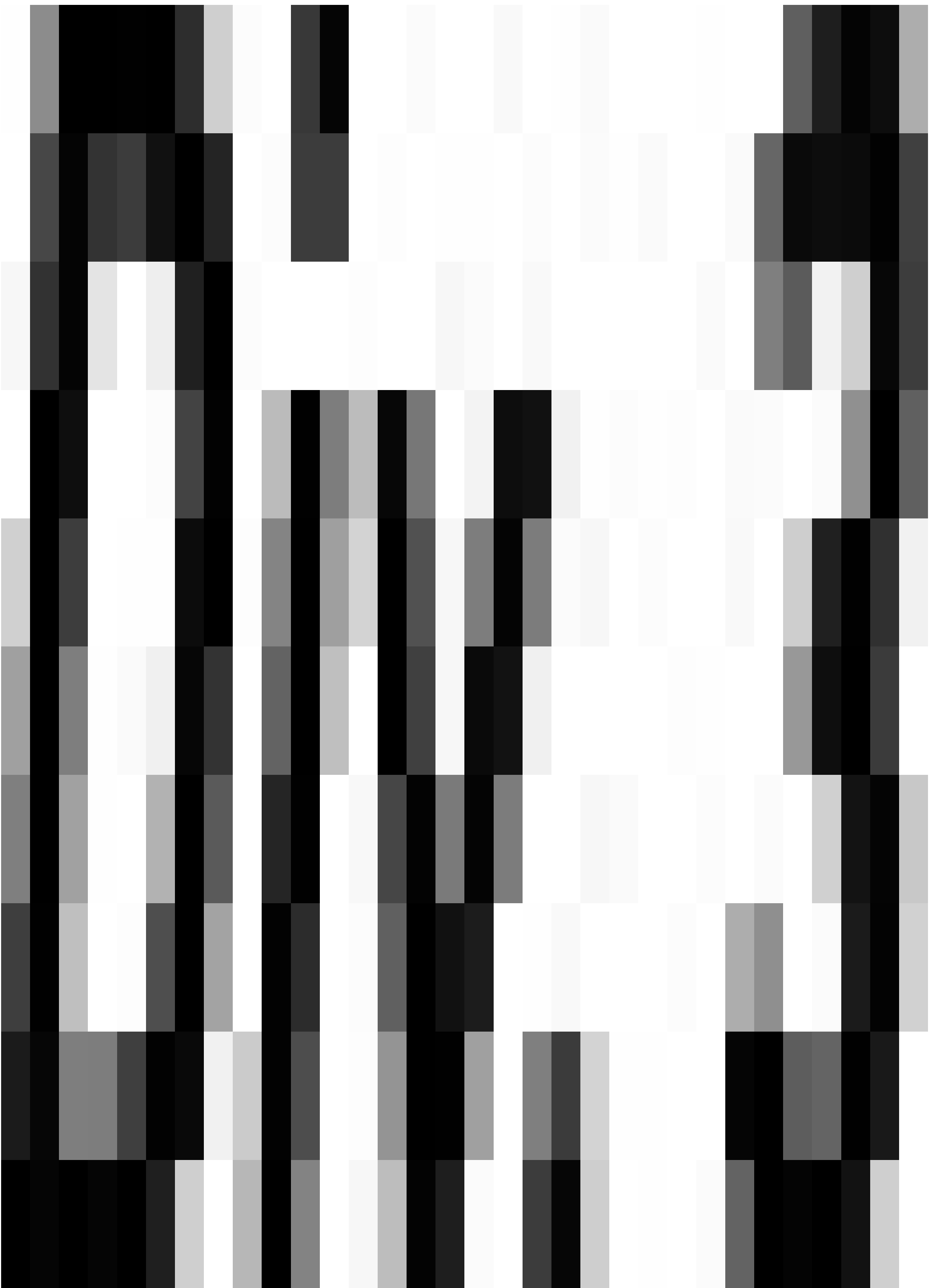

Tarnopol

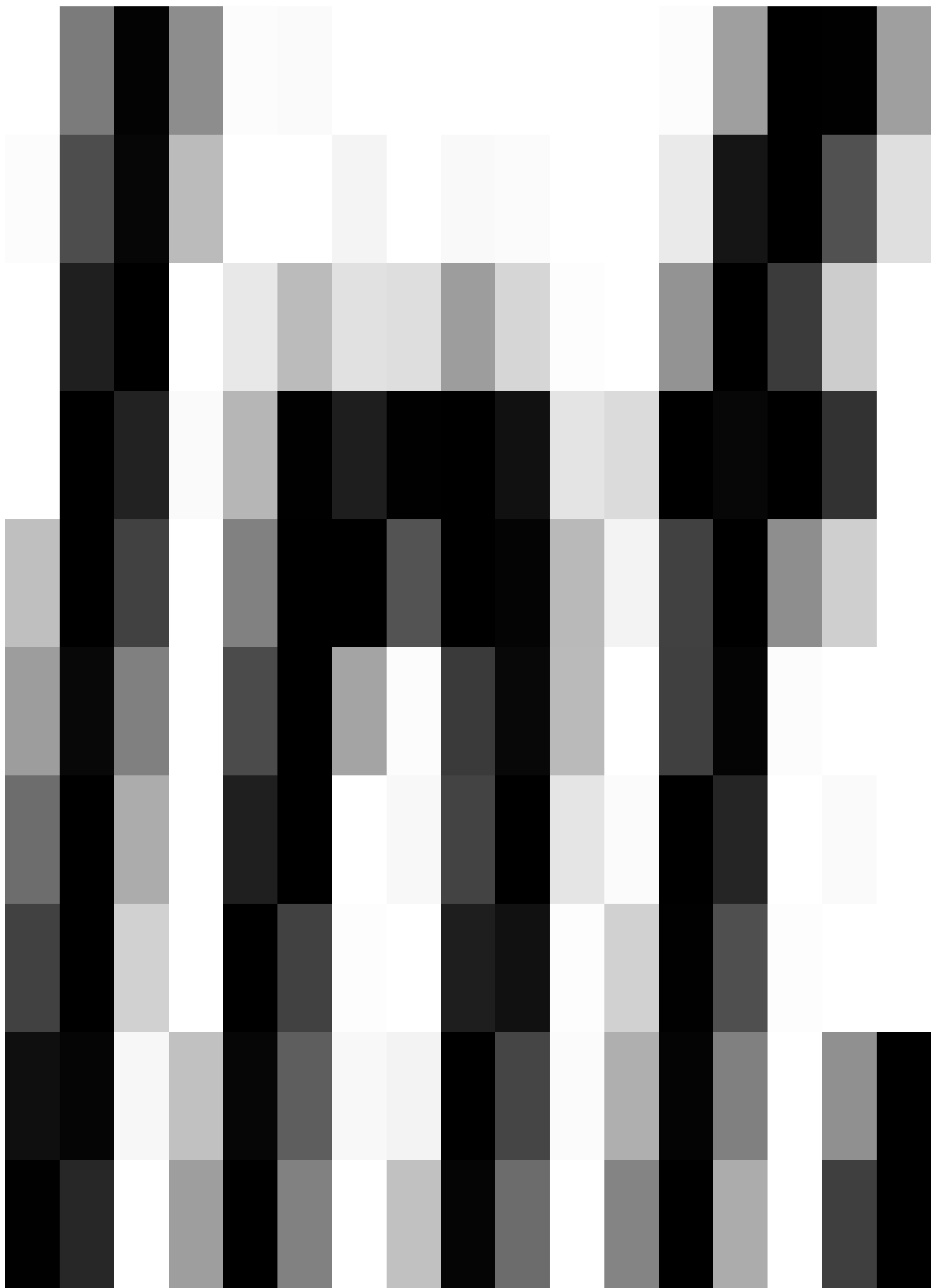

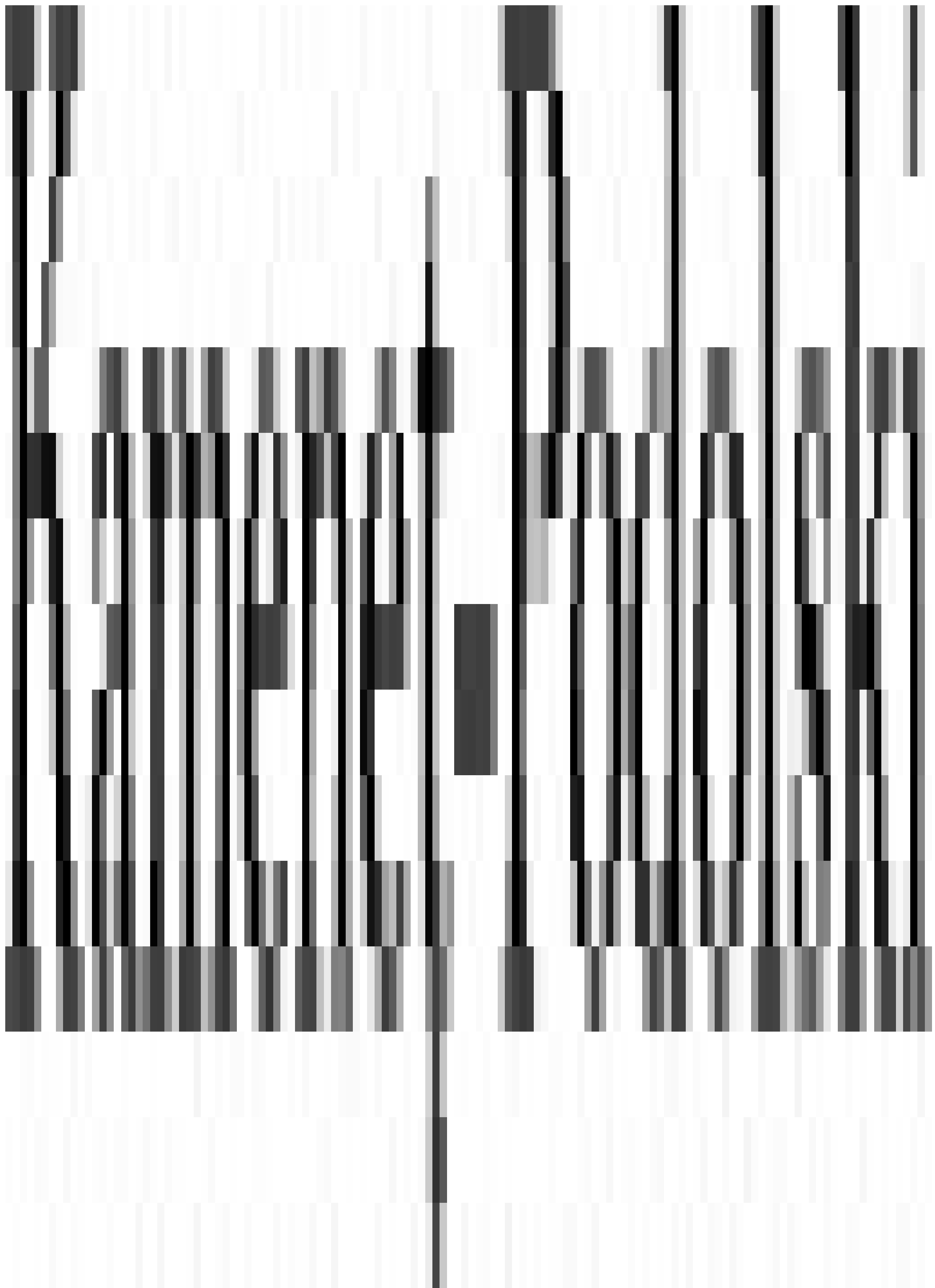

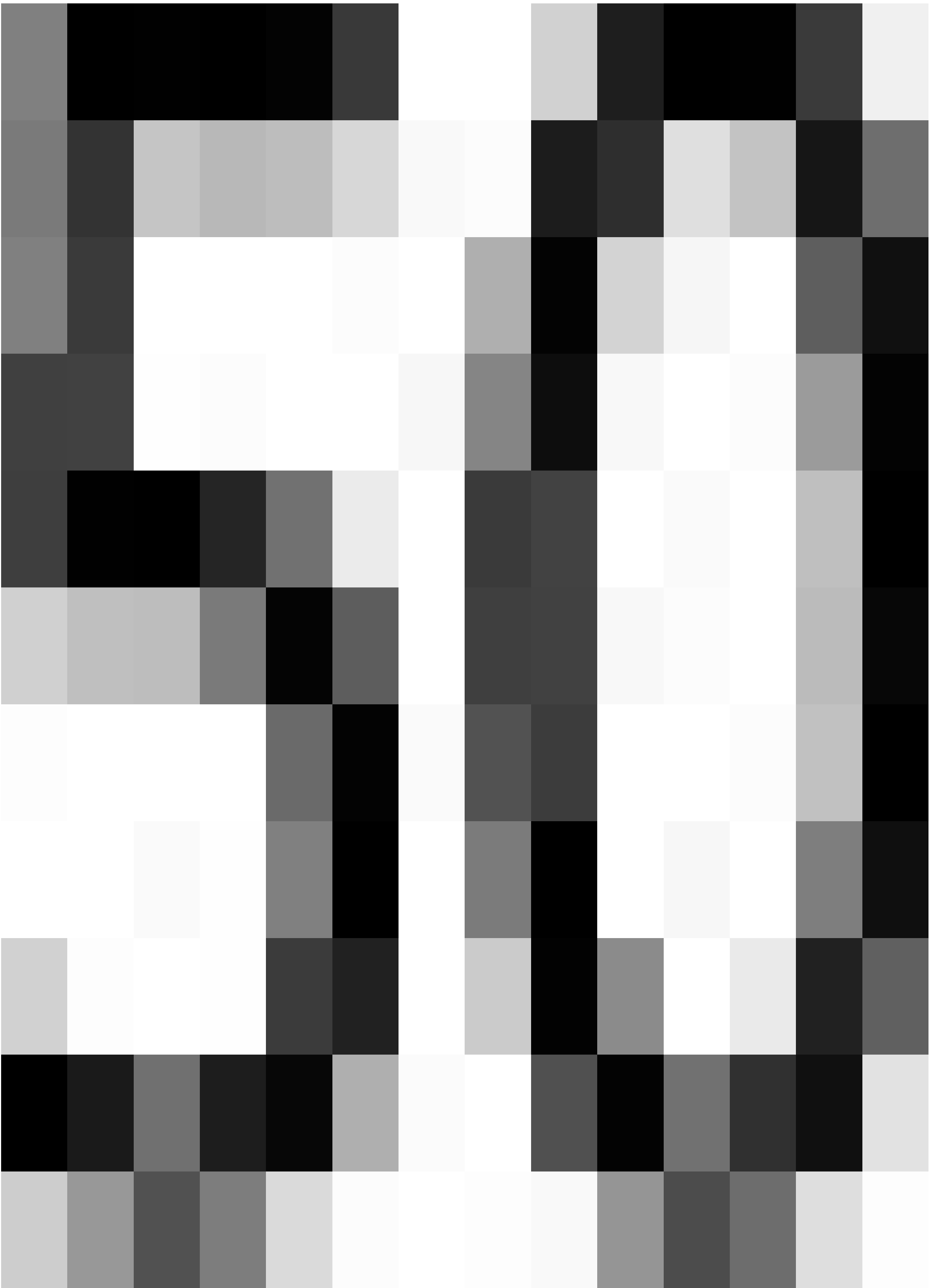

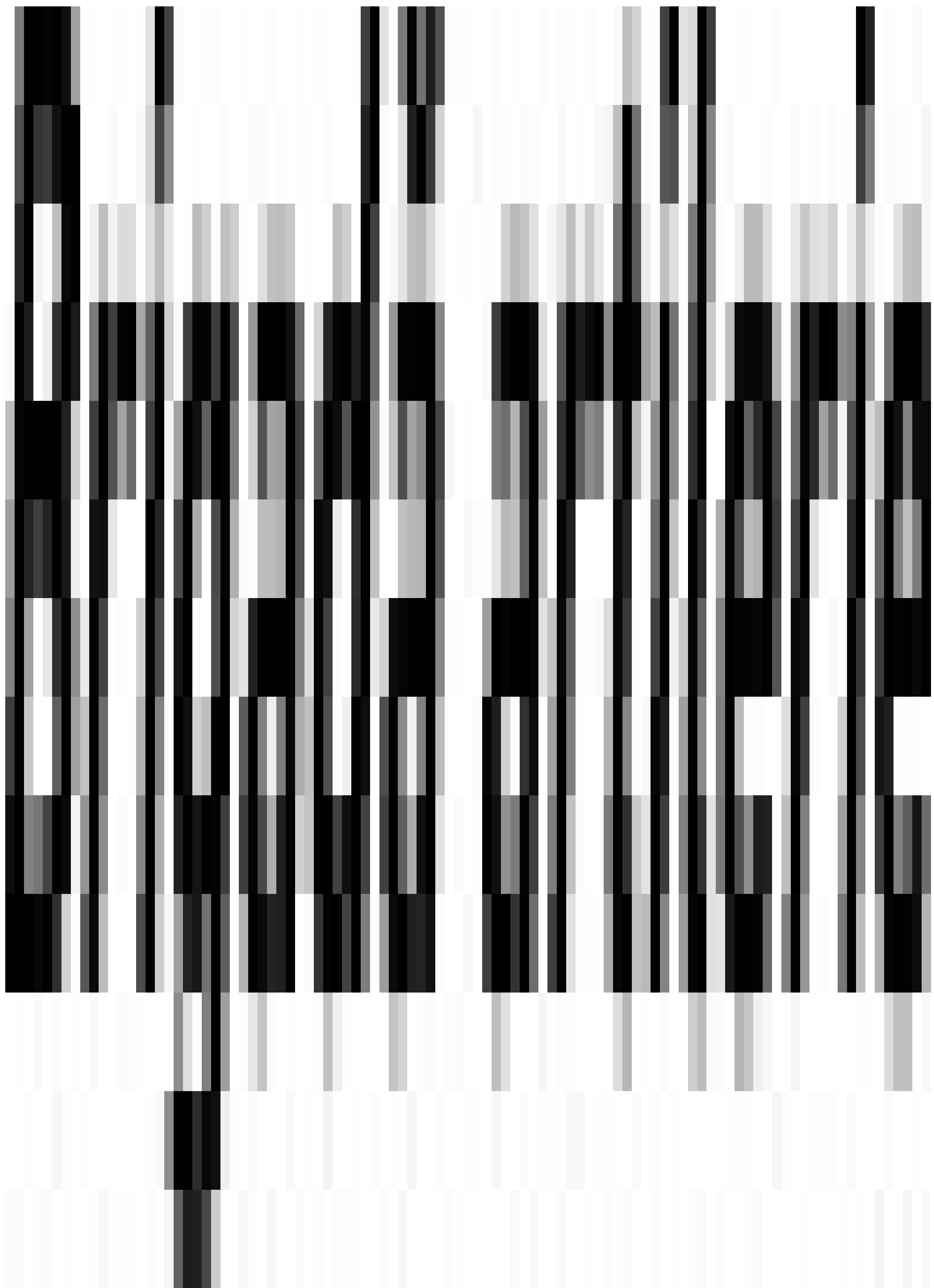

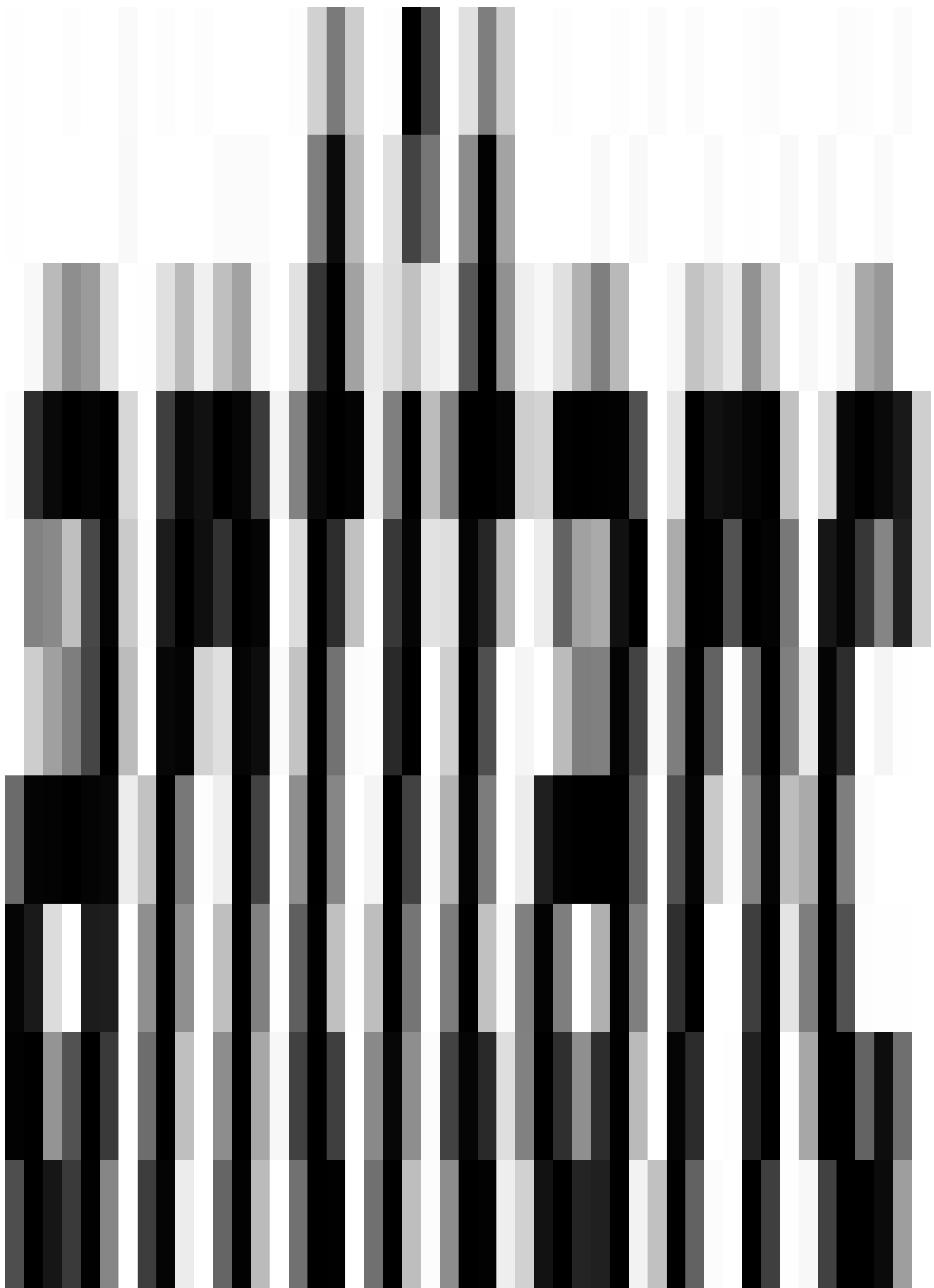

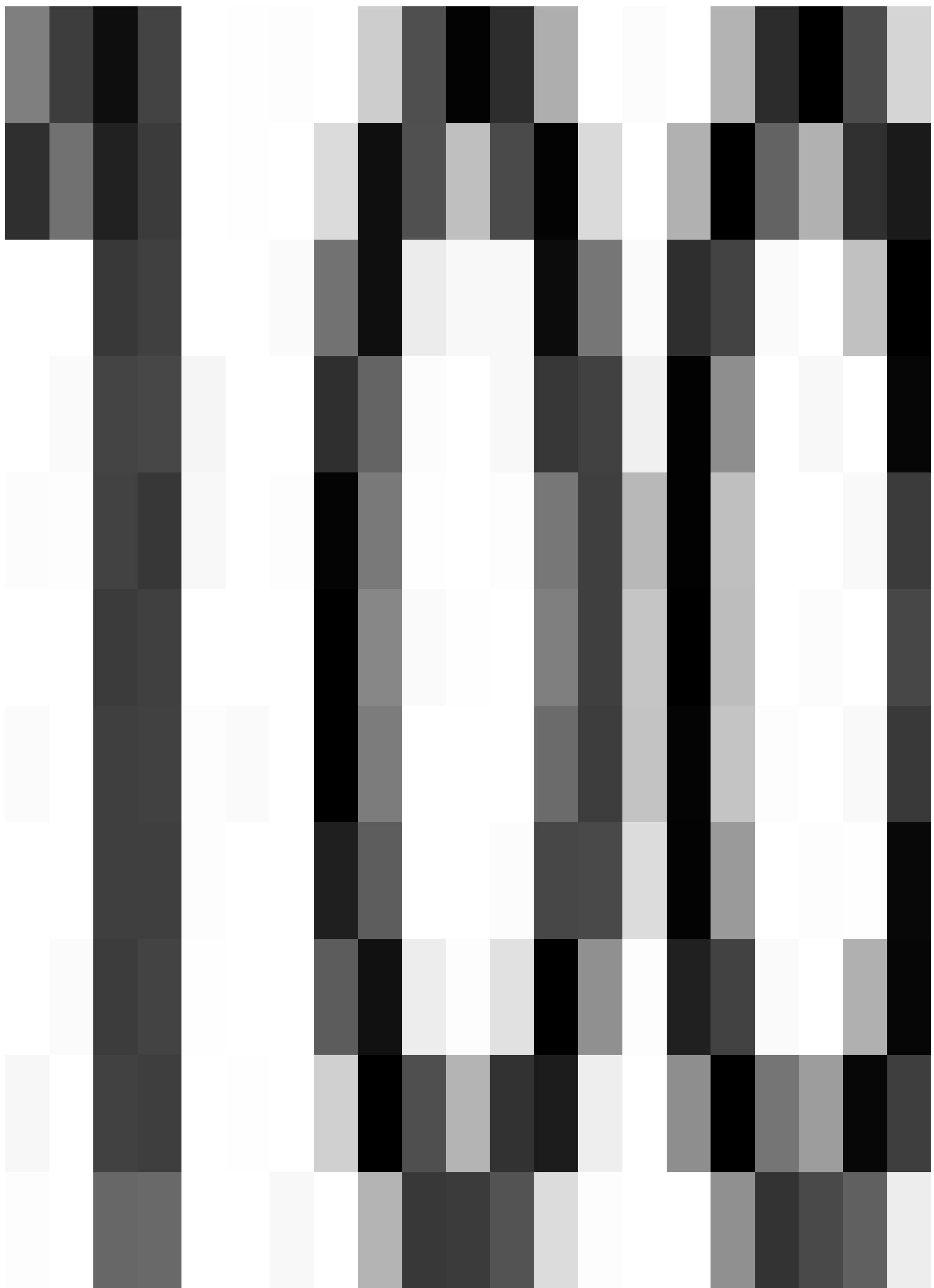

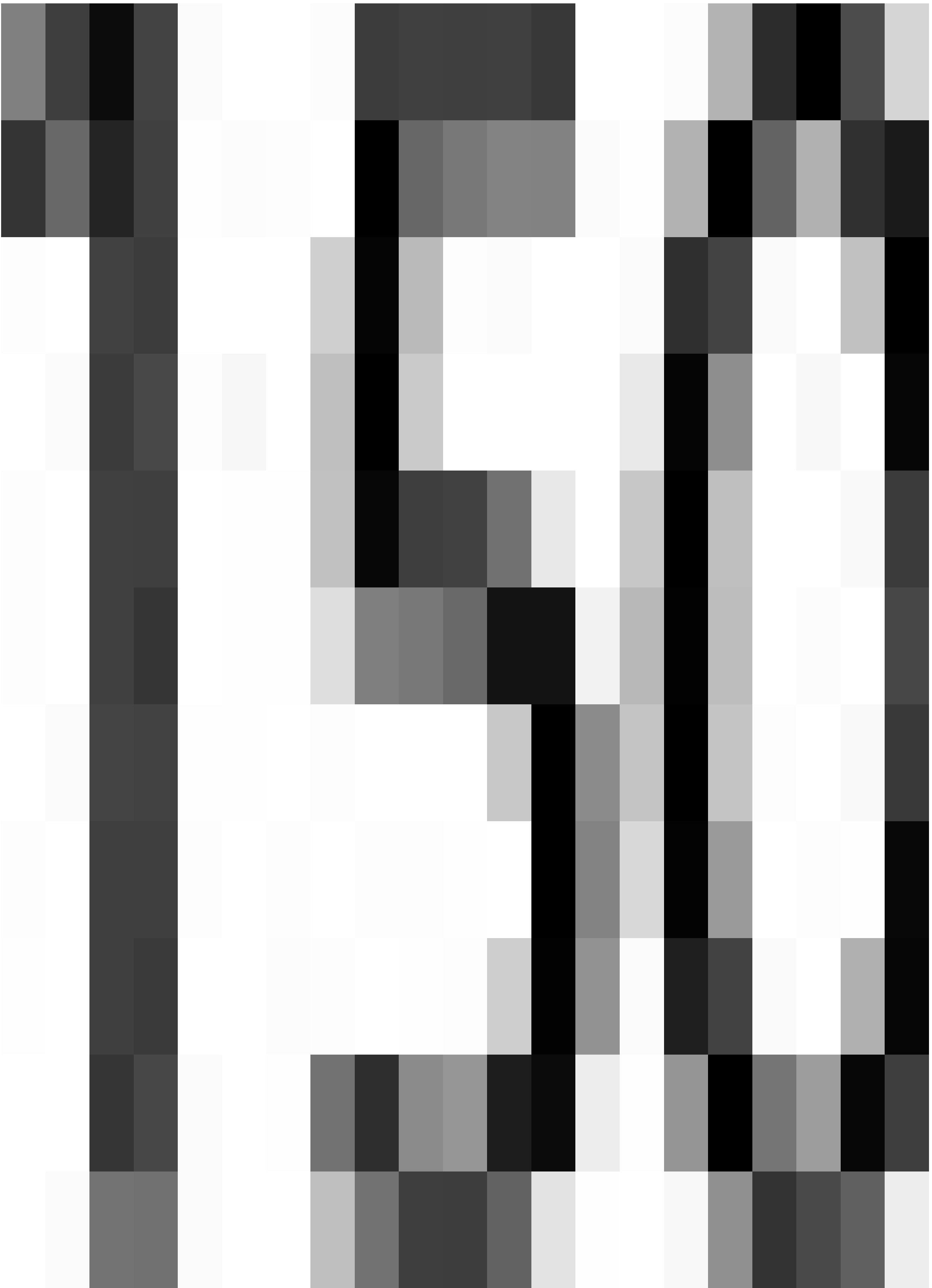

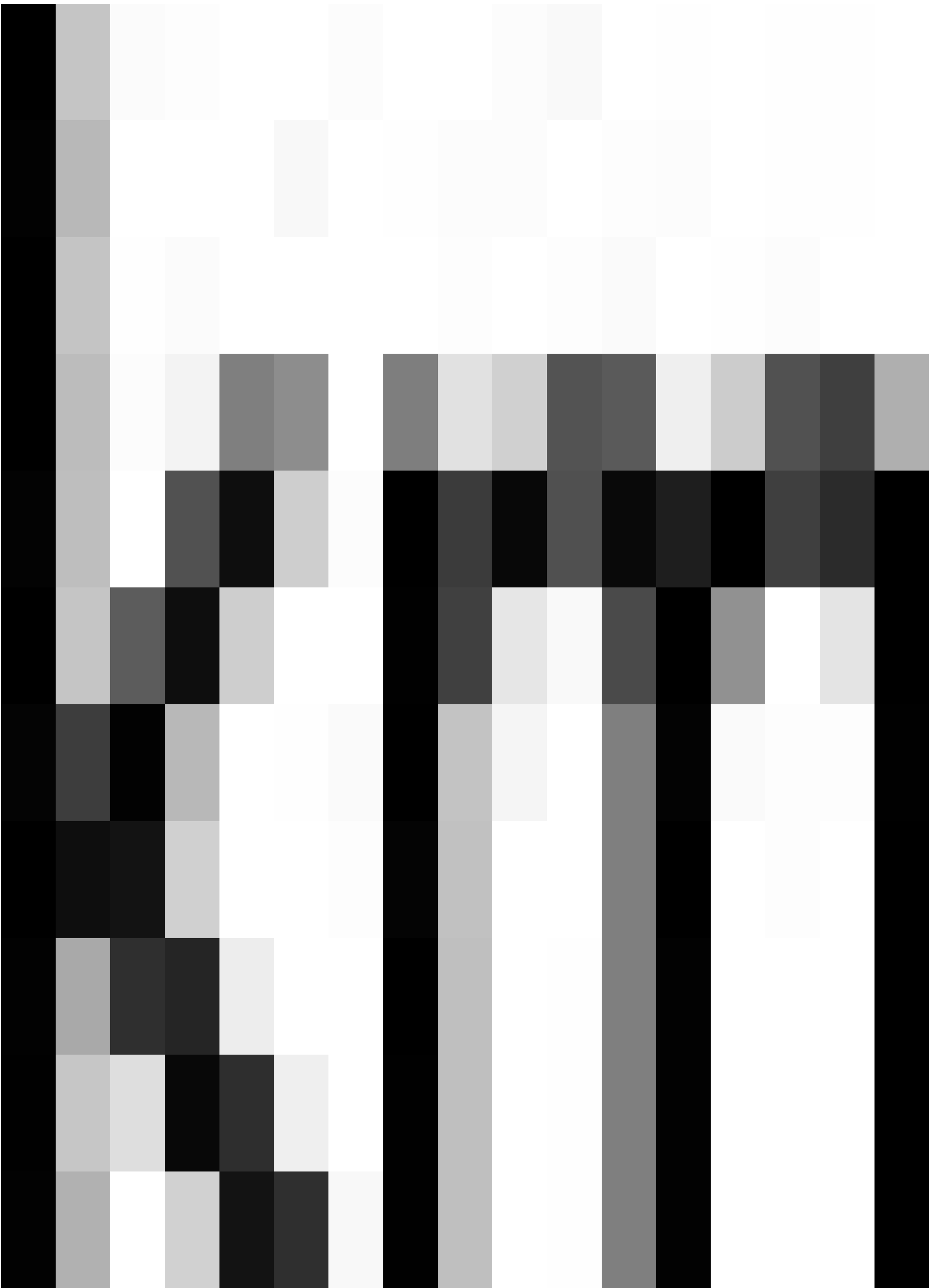

100

150

200

Ce sarcini puteau fi soluționate cu astfel de forțe? În conformitate cu paragraful 105 al Regulamentului de câmp din anul 1939, divizia de pușcași poate să țină o apărare îndârjită pe un front de 8–12 kilometri. În timpul defensivei în zona regiunii fortificate se considera posibilă dublarea lățimii frontului, adică până la cel mult 20–25 de kilometri. De fapt însă, unei divizii din primul eșalon îi reveneau 35–40 de kilometri de frontieră. Dar nici aceste cifre „medii pe spital“ nu reflectă tot tragismul situației: unitățile de acoperire erau întinse de-a lungul frontierei într-un „lanț“ aproape uniform, germanii însă atacau comasându-și forțele pe fâșii înguste de pătrundere. Astfel, pe frontul defensiv de 45 de kilometri al Diviziei 128 Pușcași (flancul sudic al Frontului Nord-Vest) pe 22 iunie frontiera a fost trecută de trei divizii de tancuri și de două divizii de infanterie ale Wehrmachtului.

Ce-a fost asta? O greșeală, o prostie, o crimă, „un complot al generalilor“? Ba nicidecum. Planurile de acoperire erau cât se poate de realiste – dacă erau utilizate conform menirii lor directe, adică în cazul punerii oportune în funcțiune a planului de acoperire. Iar oportună pentru un astfel de plan de acoperire putea fi doar perioada de înainte de începutul desfășurării armatei inamicului. De exemplu, să ne imaginăm o situație în care „ziua M“ a devenit cea de 22 iunie 1941 (această zi e remarcabilă și prin faptul că atunci căile ferate ale Germaniei au fost trecute la regimul transporturilor militare maxime și a început redislocarea amplă a trupelor germane spre est).

În dimineața de 22 mai se pune în aplicare planul de acoperire și formațiunile din primul eșalon, în mod organizat (nu sub bombardamentul inamicului) ocupă pozițiile defensive ce li se cuvin, și aceasta durează, conform planului de acoperire, 6–12 ore.****** Ce îi poate contrapune inamicul? În zona de frontieră, pe 22 mai, germanii nu aveau trupe deloc (cu excepția grănicerilor). În adâncimea de 100 de kilometri de la frontieră până la Wisla sunt împrăștiate circa 45 de divizii de infanterie; numai că pentru a ajunge la frontieră ele vor avea nevoie de 3–4 zile. Mai e nevoie de timp și pentru a evalua situația, pentru a depista începerea mobilizării în districtele de frontieră ale URSS, pentru a lua vreo decizie.**

Chiar dacă această decizie ar fi fost o tentativă disperată de a arunca în atac toate forțele disponibile, fără a aștepta concentrarea grupării prevăzute de Operațiunea Barbarossa, raportul numărului diviziilor de la vest și de la est de frontieră ar fi fost de 1,5 la 1. Plus râurile de frontieră, podurile deja aruncate în aer. Plus o mie de cazemate. Plus diviziile de pușcași din „adâncime" ajunse în M-5 la frontieră (ca să nu mai pomenim de 14 corpuri de armată mecanizate). Plus loviturile puternice ale aviației sovietice „asupra grupărilor de bază de trupe, nodurilor de cale ferată, podurilor și căilor ferate". Și sarcina „esticilor" devine absolut reală.

Spionaj

Ce a împiedicat, totuși, începutul oportun al mobilizării și punerea în aplicare a planurilor de acoperire? Răspunsul este extrem de simplu: conducerea politică și militară supremă a URSS habar nu avea de planurile reale ale inamicului și cu atât mai puțin de data concretă a începerii Operațiunii Barbarossa. Acesta e secretul. Da, în paginile operelor istoricilor propagandiști sovietici totul este cu mult mai interesant. Unele dintre poveștile inventate de istoricii sovietici sunt de-a dreptul superbe.

Astfel, de exemplu, în anul 1995, sub egida Biroului Federal de Securitate și a Serviciului de Informații Externe a văzut lumina tiparului o culegere de documente cu bulversantul titlu Secretele lui Hitler pe masa lui Stalin. Cu numărul unu era prezentat și ornat cu parafa „strict secret" un raport… despre conferința de presă a ambasadorului englez la Moscova, S. Cripps. Următorul „secret al lui Hitler" era raportul Comisariatului Poporului al Securității de Stat al URSS „cu privire la ecourile în cercurile corpului diplomatic în chestiunea încheierii tratatului dintre URSS și Iugoslavia". (116) În ultimii ani, cărțulii de soiul acesta au început să fie lansate în masă. Sunt alcătuite liste amănunțite: „patruzeci de avertismente incontestabile ale trupelor de cercetare", „o sută patruzeci de avertismente…" Drept „incontestabil" e invocat raportul grănicerilor despre faptul că sătencele

poloneze de pe malul de vest al Bugului strigau: „Rușilor! Aveți grijă! Curând o să vă atace nemții…“

După cum zice o superbă zicală franceză, „chiar și cea mai frumoasă fată nu poate să-ți dea mai mult decât ce are“. Conținutul și verosimilitatea rapoartelor serviciilor de cercetare sovietice (ca și ale oricăror altora) erau determinate înainte de toate și mai ales de existența surselor, adică a deținătorilor de informații secrete racolați. Toți ceilalți puteau, în cel mai bun caz, să transmită la Moscova, cu erori mai mari sau mai mici și cu întârziere, informații căpătate de la alte surse. În contextul „secretului zilei de 22 iunie“ nu are nici un sens să se discute despre patruzeci sau o sută patruzeci de comunicări obținute de la mereu flămânzii jurnaliști, deputați corupți, comis-voiajori și de la soția ambasadorului german. „Sursele“ de acest soi nu aveau accesul minim la documentele conducerii politice și militare supreme a Germaniei. Ce puteau ele să comunice în afară de diverse bârfe, inclusiv dezinformările serviciilor speciale germane, pe care le răspândeau premeditat în mediile de acest gen?

Cât privește generalii și ofițerii germani racolați de spionajul sovietic, lista lor nu va ocupa mult loc. Este o singură persoană, locotenentul-major Harro Schulze-Boysen, angajat al Departamentului cercetare al statului major al Luftwaffe.****** Locotenentul-major se străduia din răsputeri, dar în virtutea poziției lui de serviciu el se afla prea departe de birourile în care erau luate deciziile; de fapt, el colecta și îi transmitea spionajului sovietic zvonurile care circulau prin coridoarele statului major al Luftwaffe. Uneori (mai ales în chestiuni ce țineau eminamente de aviație) aceste zvonuri reflectau evenimente reale, dar la fel de des Schulze-Boysen devenea „sursa“ prin care dezinformarea serviciilor speciale germane curgea în torente spre Moscova.**

S-a descoperit că au existat o „sursă“ competentă și o comunicare veritabilă despre data de începere a Operațiunii Barbarossa. Pe 19 iunie 1941, angajatul Gestapo hauptsturmführerul Willie Lehman (agentul cu pseudonimul „Breitenbach“) s-a întâlnit cu un reprezentant al spionajului sovietic și i-a spus că războiul va începe pe 22 iunie la ora 3 dimineața. Publicului i-au fost aduse la cunoștință cele mai mici amănunte: unde a avut loc întâlnirea, ce semnale convenționale au fost

utilizate, cum era îmbrăcat în acea zi Lehman („obosit, cu cămașa purtată câteva zile“) etc.

Cu toate acestea, rămân valabile unele întrebări. Prima întrebare – de unde a aflat Lehman toate acestea? A torturat până la moarte vreun colonel de-al armatei? Există o regulă simplă și nestrămutată: informația secretă le este comunicată doar celor care au nevoie de ea pentru exercitarea obligațiilor de serviciu și doar în volumul necesar pentru exercitarea obligațiilor. Hauptsturmführerul (în Wehrmacht acest grad îi corespunde celui de căpitan) W. Lehman se ocupa de asigurarea sub aspectul contraspionajului a întreprinderilor din industria de război; mai simplu spus, urmărea ca la o uzină militară să nu fie nimic aruncat în aer și să nu fie scos din ea nici un desen tehnic secret; „frontul lui invizibil“ se întindea la sute de kilometri de Bug și Neman. Pentru ce să fi avut el nevoie de informația despre ziua (cu atât mai mult despre ora) începutului ofensivei pe frontul de est?

Ceea ce urmează e și mai interesant. Ca să vezi minune, comunicarea cifrată cu informația furnizată de Lehman lipsește în toate arhivele sovietice. Și știți de ce? „Fiind expediată prin intermediul ambasadorului Dekanozov, deci pe filiera Comisariatului Poporului al Afacerilor Externe, informația a stârnit indignarea lui Beria, pierzându-se undeva fie în arhivele Ministerului de Externe, fie prin hârtiile lui Beria.“ În arhiva Ministerului de Externe, unde mi s-a întâmplat să lucrez, se păstrează și ciornele programului întâlnirilor vreunui ambasador al unei țări puțin importante, de acum 70 de ani, iar singura confirmare documentară a reușitei spionajului sovietic „a fost pierdută“? Nici în arhivele militare nu există vreo urmă documentară a comunicării lui W. Lehman. După aceasta nu mai e cazul să ne mire relatările despre faptul că pe 25 aprilie 1941 „Breitenbach“ i-a comunicat spionajului sovietic despre pregătirea invaziei în Iugoslavia, invazie care se produsese pe 6 aprilie, iar „în anul 1935 a asistat personal la testarea primei rachete germane cu carburant lichid V-1 în poligonul din Peenemunde…“, știut fiind faptul că, în realitate, racheta în cauză a fost testată în 1942 și se numea V-2.********

Iar acum să apelăm la fapte reale și la date reale. Din decembrie 1940 până în martie–aprilie 1941 elaborarea Operațiunii Barbarossa s-a desfășurat într-un cerc foarte restrâns (vreo zece–douăzeci de persoane) al conducerii politice și militate supreme a Germaniei. Pătrunderea în el era visul de poveste al spionului și nu e cazul să ne mirăm că spionilor sovietici nu le-a reușit această minune.

Până la 1 mai planul a fost formulat definitiv, a fost stabilită data începerii operațiunii – 22 iunie 1941. (117) Din acest moment cercul celor admiși la informațiile despre Barbarossa a început să se extindă încet, dar continuu. (118) Cea mai timpurie dintre datele detectate este cea de 4 mai. În această zi comandamentul Corpului 48 Tancuri****** a primit „Indicațiile privind stabilirea pe pozițiile inițiale conform Operațiunii Barbarossa (Aufmarschanweisung Barbarossa)“. Peste două zile, în statul major al corpului este pregătit „ordinul pentru cercetare, care conținea primele sarcini de cercetare pentru divizii, statele majore ale trupelor de artilerie și de geniu“. (119) Bineînțeles, indicația de stabilire pe pozițiile inițiale încă nu este un plan al operațiunii; cu atât mai mult nu e vorba de data concretă a începerii ofensivei.**

În perioada dintre sfârșitul lunii mai și 10–13 iunie 1941 într-o mulțime de documente ale corpurilor și diviziilor se fac observate apariția „ordinului de atac“ și organizarea unor consfătuiri cu subordonații comandanților de regiment și de batalion autonom. În ansamblu, aceasta înseamnă că planul de invazie (în ceea ce-i viza pe ei) devenise cunoscut unui număr de circa o mie de ofițeri ai Wehrmachtului. Data exactă a începutului Operațiunii Barbarossa le este în continuare necunoscută, dar faptul ca atare al aducerii la cunoștința comandanților din veriga tactică a acestei informații denotă fără echivoc că atacul nu era nicidecum planificat pentru anii 1942–1943 sau cei ulteriori („după victoria asupra Angliei“), ci pentru următoarele săptămâni sau chiar zile.

De la jumătatea lunii iunie începe să se extindă și cercul persoanelor care au acces la principalul secret militar al celui de-al Treilea Reich – informația cu privire la ziua începerii operațiunii. Pe 10 iunie comandamentul suprem al Wehrmachtului informează în această

privință statele majore ale armatelor și grupurilor de armate subordonate nemijlocit. (120) Trei grupuri, șapte armate, în fiecare dintre ele – comandantul, șeful statului major, șeful departamentului operativ al statului major, plus generalii și feldmareșalii aparatului central al Wehrmachtului; adică vreo cincizeci de persoane. Pe 15 iunie în Registrul operațiunilor militare al Diviziei 3 Tancuri (a Grupului II Tancuri) apare următoarea adnotare: „Comandantul diviziei, șefii departamentelor operativ și al spatelui frontului, comandanții grupurilor de pătrundere și ai batalioanelor de geniști participă la jocul militar de comandă și de stat major la statul major al Corpului 24 Tancuri, în cadrul căreia este repetată în toate detaliile operațiunea viitoare… Ziua de 16 iunie este declarată ziua B minus 6“. (121) În următoarele trei zile adnotări cu caracter similar apar în documentele multor altor formațiuni.

Astfel, pe 17–19 iunie data precisă a începutului invaziei este cunoscută de comandanții corpurilor, diviziilor și regimentelor, de șefii statelor majore și ai departamentelor corespunzătoare; conform celei mai modeste estimări vreo mie de persoane. Nu există nici o confirmare documentară a faptului că spionajul sovietic a reușit să detecteze această dată. Da, am putea opta pentru o expresie mai prudentă: „până la momentul actual nimeni n-a dat publicității documentele respective“; mie însă această delicatețe mi se pare de prisos. Dacă ar fi avut ce să dea publicității, alcătuitorii culegerii Secretele lui Hitler pe masa lui Stalin nu și-ar fi refuzat plăcerea de a completa rapoartele despre conferințele de presă cu ceva mai cu greutate…

Desfășurare pe ascuns

Eșecul spionajului sovietic nu denotă nicidecum că, la începutul verii anului 1941, „stalinul colectiv“ s-a cufundat într-un somn pașnic. Dimpotrivă. De la sfârșitul lunii mai 1941 Armata Roșie s-a situat într-o stare specială, neobișnuită, ce nu corespundea timpului de pace. Comunicatul operativ al Marelui Stat Major nr. 1 o numește fără fasoane de prisos „desfășurare“ („Inamicul, luând-o înaintea trupelor noastre cu desfășurarea, a constrâns unitățile Armatei Roșii…“). Primul

care atrăsese atenția asupra acestei circumstanțe a fost Viktor Suvorov, apoi la opinia că Armata Roșie se afla în stare de desfășurare au aderat și unii istorici ruși „respectabili“, așa cum sunt P. Bobîlev și M. Meltiuhov. Pe de altă parte, mulți specialiști expun opinia întemeiată că desfășurarea strategică separată de mobilizare este imposibilă în principiu, de aceea este mai corect să nu vorbim despre „desfășurare“, ci despre efectuarea în mai–iunie 1941 „a unor acțiuni de premobilizare la scară mare“.

Opinia autorului acestei cărți se reduce la faptul că este absolut indiferent cum trebuie să se numească acest lucru. Este mai interesant și cu mult mai important să ne lămurim când a început și ce au reușit să facă până la 22 iunie 1941.

Nu e simplu de răspuns la prima întrebare. Strict vorbind, toată viața imperiului stalinist a fost „o acțiune de mobilizare“ mare și nesfârșită. Teza „inevitabilității confruntării militare a primului stat al muncitorilor și țăranilor cu forțele capitalismului în proces de putrezire“ era implantată adânc în gândirea bolșevică. Fiecare sovietic știa, era obligat să știe, că dușmanii, ca niște lupi flămânzi, adulmecă la frontiera URSS. Dacă e să vorbim mai concret, e cazul să fim de acord cu V. Suvorov, care datează începutul procesului de desfășurare cu luna august a anului 1939. Din momentul respectiv a început creșterea bruscă a efectivului forțelor armate ale URSS, cu mult înainte de începerea „acțiunilor de premobilizare la scară mare“ – efectivul (luând în calcul flota maritimă militară și forțele aviației militare) s-a apropiat de 4,7 milioane de oameni. O armată atât de numeroasă pe timp de pace nu avea nici o țară din Europa și din America.

În conformitate cu planul de mobilizare „PM-41“, după efectuarea mobilizării în „variantă vestică“, adică fără mobilizarea totală a districtelor din Extremul Orient și de Sud, efectivul forțelor armate trebuia să fie de 7,85 milioane de oameni. (127) Cu alte cuvinte, în acest scenariu de război, în cadrul mobilizării deschise urmau să fie încorporați „doar“ 3,2 milioane de rezerviști******, iar asta era într-adevăr puțin în comparație cu alte țări europene, în care efectivul armatei după mobilizare creștea de câteva ori. O parte (802 000 de oameni) au fost încorporați sub paravanul „aplicațiilor militare“ în**

lunile mai–iunie 1941. În ultimă instanță, la 22 iunie în forțele armate figurau circa 5,7 milioane de oameni, inclusiv în trupele terestre – 5,1 milioane de oameni (dintre ei în districtele de frontieră de vest 2 693 000, în armate și în formațiunile autonome ale Rezervei Comandamentului Suprem – 618 000). (128)

Judecând aritmetic, cu acest număr de oameni ar fi putut fi completate pe deplin, până la ultimul soldat, toate cele 303 divizii ale Armatei Roșii, inclusiv formațiunile amplasate adânc în spatele frontului. În realitate, constituirea forțelor armate decurgea cu mult mai complicat. În afară de divizii, armata regulată are și unități și subunități ale corpurilor, armatelor și fronturilor, iar în afara armatei regulate există entități din spatele frontului (de învățământ, medicale, tehnico-științifice) cu un efectiv enorm, de până la 30–40 la sută din efectivul total. De aceea, în realitate, la începutul războiului, în diviziile din districtele de frontieră de vest erau între 9 000 și 14 000 de oameni, iar în majoritatea cazurilor – circa 10 000–11 000. Evident mai puțin decât prevedea organigrama. Este un fapt incontestabil. Însă el poate fi evaluat diferit.

Istoriografia sovietică tradițională evalua situația în categoriile unei bătăi cu pumnii sau ale unei încăierări dintre două triburi primitive: dacă tribul A a scos la bătaie 160 de bărbați cu bâte, iar tribul B doar 120 cu bâte de același fel, A are o superioritate numerică evidentă ce face inevitabilă înfrângerea tribului B. Noi însă nu ne vom pripi cu concluziile și ne vom înarma nu cu bâte, ci doar cu un calculator.

Ca un tun de artilerie să tragă la țintă, sunt absolut necesare două persoane: comandantul servanților și ochitorul. Este foarte de dorit să existe și a treia persoană – servantul-încărcător (ca primii doi să nu fie distrași de la observarea câmpului de luptă și a țintei). Cei cărora această afirmație li se va părea discutabilă pot să privească orice fotografie a oricărui tanc din al Doilea Război Mondial. În turela tancului se află doi, uneori trei oameni, iar tunul de calibru 76 mm (iar spre sfârșitul războiului de calibru 85 mm) trage fără încetare. În turela gigantului sovietic KV-2 a fost instalat ditamai obuzierul de calibru 152 mm, cu care operau trei oameni (al patrulea era comandantul tancului, ocupat cu obligațiile lui). Însă echipa de servanți, stabilită de organigrama din aprilie 1941, a tunului de divizie de calibru 76 mm

consta din șase persoane, echipa obuzierului de divizie de calibru 122 mm – din opt oameni, cea a obuzierului de calibru 152 mm – din 10 persoane.

Continuăm investigațiile. Pentru completarea deplină a echipelor de servanți ale tuturor tunurilor regimentului de artilerie a diviziei de pușcași (opt obuziere de calibru 122 mm și 16 tunuri de calibru 76 mm) sunt necesare în total 168 de persoane. Iar conform organigramei din aprilie 1941 efectivul acestui regiment trebuie să fie de 1 038 de oameni. Doar unul din șase ostași ai regimentului de artilerie se află lângă tunuri. Dar ce fac ceilalți?

O minoritate efectuează munca cea mai importantă, ce necesită o înaltă calificare și o instruire îndelungată: asigură conducerea și transmisiunile, cercetarea, reglează tirul, pregătesc datele necesare pentru tragere. Majoritatea efectuează munci ce nu necesită o calificare înaltă: împing, sapă, cară, descarcă, spală și hrănesc caii, spală și hrănesc oamenii, le țin prelegeri de informare politică, le expediază scrisorile și le aduc pe cele primite, le dau salariile… Și iată că acești oameni – indiscutabil necesari și deloc de prisos – sunt recrutați cu citație de la comisariatul militar, iar în iunie 1941, în cadrul „primului val“ al mobilizării deschise, nu erau recrutați elevi de ieri (subiectul preferat „al inginerilor sufletelor omenești“ sovietici), ci rezerviști, adică bărbați care își satisfăcuseră serviciul militar în termen și dobândiseră ansamblul necesar de cunoștințe și de deprinderi.

Aceleași proporții sunt respectate și în toate celelalte unități și formațiuni. Cele trei regimente de pușcași ale diviziei de pușcași sunt compuse conform organigramei din 9 500 de oameni, din care trag nemijlocit din puști și mitraliere asupra dușmanului doar 4 500 (aici sunt incluși și servanții, „numerele 2“ ale echipelor de mitraliori). În divizia de tancuri, din fiecare șapte oameni înăuntrul tancului se află doar unul etc. Aceste cifre (probabil stranii pentru oamenii aflați departe de militărie) explică faptul observat empiric că în etapa finală a războiului, în anii 1944–1945, o divizie de pușcași începea cu succes o operațiune fiind compusă în cel mai bun (!) caz din 7 000–8 000 de oameni; cu astfel de efective Armata Roșie a ajuns victorioasă până la Berlin și la Praga.

Va fi cât se poate de oportun să comparăm divizia Armatei Roșii în stare de desfășurare mobilizațională cu un om slăbănog. Este un om cât se poate de viu, cu mâini, picioare, ochi și cap. El nu poate să efectueze zi de zi munca căreia îi poate face față un tip robust și bine hrănit, are nevoie să fie internat la un sanatoriu cu supraalimentare – dar, în caz de necesitate extremă, el poate depune eforturi timp de vreo două ore fără să apeleze la tratament special. O divizie poate să lupte câteva zile având efectivul de 10 000 de inși, cu caii nespălați, cu poșta militară lipsă, fără „colțul roșu“ pentru propagandă, fără sucursala de campanie a Băncii de Stat și chiar – la război ca la război – fără bucătăria cu mâncare caldă.

Mai rău – dar nu până la disperare – stăteau lucrurile în ce privește dotarea armatei cu tehnică: automobile și tractoare (inclusiv tractoare de artilerie). Conform situației de la 15 iunie 1941 (adică înainte de începutul mobilizării deschise!) în Armata Roșie figurau 272 000 de automobile (de toate tipurile) și 42 900 de tractoare (și tractoare de artilerie). (129) Dacă vom compara aceste cifre cu cele prevăzute de planul de mobilizare din 1941 (respectiv 595 000 și 90 800), se vede clar că lipsește jumătate din cantitatea necesară. Și asta e, fără îndoială, rău. Dar dacă vom compara cu numărul prevăzut de organigrama celor 110 divizii de pușcași, 20 de corpuri mecanizate și 10 brigăzi de artilerie antitanc, aflate în componența celor cinci districte de frontieră de vest, descoperim că erau de două ori mai multe tractoare decât erau necesare și de 1,6 ori mai multe automobile. Și, fiți atenți, conform acelor norme din organigramă potrivit cărora într-un regiment de obuziere al unei divizii de pușcași obișnuite la un tun reveneau două tractoare.

Astfel, problema nu consta în lipsa oamenilor și a tehnicii ca atare, ci în lipsa unui anumit număr de oameni și a unei anumite cantități de tehnică la momentul necesar în unele locuri. Cât privește „momentul“, pe calendarul lui Stalin era marcată o dată pe care n-o cunoaștem în intervalul dintre jumătatea lui iulie și sfârșitul lui august.****** În orice caz, e o dată care nu avea nimic în comun cu cea de 22 iunie 1941. Cât privește „locul“, redislocarea de mare amploare a trupelor Armatei Roșii a început la sfârșitul lunii mai 1941. Ea a început și a continuat destul de ciudat. Mai întâi s-au pus în mișcare trupele din districtele din**

interiorul țării, apoi cele din eșalonul doi al districtelor de frontieră. Primul eșalon al districtelor de frontieră n-a mai prins rândul – a început războiul.

Pe 22 mai 1941 a început îmbarcarea în eșaloane a formațiunilor Armatei XVI și ale Corpului 5 Mecanizat, ce se aflau în Transbaikalia și Mongolia; luând în calcul distanța enormă și graficul în vigoare a funcționării căilor ferate pe timp de pace, ele trebuiau să ajungă în Ucraina, în regiunea orașelor Berdicev, Proskurov, Șepetovka, în perioada dintre 17 iunie și 10 iulie.

Cam în aceeași perioadă (datele exacte nu pot fi precizate, deoarece procesul era acoperit de un văl de secretizare fără precedent chiar și pentru Uniunea Sovietică) a fost luată decizia cu privire la formarea a patru armate noi pe baza comandamentului și a trupelor din districtele din interiorul țării: Armata XIX (Districtul Caucazul de Nord), Armata XX (Districtul Oriol), Armata XXI (Districul Privoljie), Armata XXII (Districtul Ural). În plus, în componența acestor armate erau incluse formațiunile districtelor militare Moscova și Harkov. Ceva mai târziu, de la jumătatea lunii iunie, se formează Armata XXIV (Districtul Siberia) și Armata XXVIII (Districtul Arhanghelsk).

Facem bilanțul – trupele a șapte armate s-au îmbarcat pe la niște halte părăsite în vagoane cu ferestrele acoperite cu panouri de placaj și au purces spre apus. Încotro? Deciziile în această privință au fost precizate în repetate rânduri și schimbate radical după ce s-a întâmplat pe 22 iunie. Iar decizia inițială, reflectată în „Memoriul Vatutin“ din 13 iunie citat mai sus, preconiza că Armata XXII se concentrează în spatele Frontului Vest în regiunea orașului Vitebsk; Armatele XIX, XX și XXI se concentrau în adâncimea Frontului Sud-Vest pe fâșia dintre orașele Cernigov și Cerkasî. Armatele XXIV și XXVIII se desfășurau, corespunzător, la sud-vest și la nord-vest de Moscova. Termenele de încheiere a tuturor transporturilor (adică circa 3 000 de eșaloane de cale ferată) erau fixate pentru perioada 3–10 iulie. (130)

Trupele armatelor din Rezerva Comandamentului Suprem (al doilea eșalon strategic) nu numai că au început concentrarea înaintea primului eșalon, dar s-au ales și cu mai mulți rezerviști, recrutați sub acoperirea

„concentrărilor pentru instrucție“, decât districtele de frontieră. Astfel, nota informativă scrisă pe 20 mai de Direcția pentru mobilizare a Armatei Roșii „Cu privire la organizarea concentrării efectivului de rezerviști în diviziile de pușcași în anul 1941“ ne oferă următoarele cifre: în patru districte de frontieră sunt recrutați 134 000 de oameni, iar în districtele din interiorul țării care erau transformate în armate ale Rezervei Comandamentului Suprem 322 000 de oameni****** (ce-i drept, trebuie să ținem cont că nu sunt reflectate datele referitoare la Districtul Militar Special Baltic). (131) Aceasta a permis ca încă în cadrul „acțiunilor premobilizatoare de amploare“ efectivul diviziilor de pușcași din armatele Rezervei Comandamentului Suprem să ajungă la nivelul celui prevăzut de organigramă (sau aproape de el).**

Pe 9 iunie în biroul lui Stalin a avut loc consfătuirea ordinară (precedentele avuseseră loc pe 3, 6 și 7 iunie) a conducerii politice și militare supreme; ordinară, dar cu o durată record (în ansamblu 6 ore și 25 de minute). În afară de participanții permanenți (Timoșenko, Jukov, Vatutin, Malenkov) au fost convocați mareșalii Voroșilov și Kulik, comandantul suprem al Forțelor Armate Aeriene, Jigarev, șeful Comitetului de Stat pentru Planificare Voznesenski, șeful Departamentului de planificare și mobilizare a Comitetului pentru apărare de pe lângă Sovietul Comisarilor Poporului Safonov, comisarii poporului ai industriei aviatice și producătoare de tancuri Șahurin și Malîșev. Deși era cât se poate de așteptat ca o astfel de reuniune să ia decizia cu privire la începutul mobilizării, această decizie n-a fost luată. Dar nici consfătuirea din ziua respectivă n-a fost în van.

Pe 11 iunie, Vasilevski a dat o directivă olografă pentru comandantul Districtului Militar Special de Vest, în care se arăta că pentru a îmbunătăți starea de pregătire de luptă a trupelor districtului „toate diviziile de pușcași și direcțiile corpurilor de pușcași cu unitățile corpurilor să fie scoase din adâncime pe poziții în regiunile prevăzute pentru ele de planul de acoperire****** (directiva Comisariatului Poporului al Apărării cu nr. 503859). Diviziile din zona de frontieră să fie lăsate la locurile lor (subl. mea – M.S.), ținând cont de faptul că înaintarea lor spre frontieră în regiunile prevăzute pentru ele în caz de necesitate va fi efectuată conform unei indicații speciale… Înaintarea trupelor indicate să fie încheiată până pe 1 iulie 1941“. (132) A doua zi o**

directivă cu conținut similar a fost expediată în Districtul Militar Special Kiev.

Directiva expediată la Kiev conținea indicația directă: „Deplasarea trupelor să fie păstrată în deplin secret. Marșurile să fie efectuate în regim de aplicații tactice, pe timp de noapte“. (133) În directiva trimisă la Minsk cuvintele de acest fel lipseau, dar și acolo au fost luate măsuri extraordinare de respectare a secretului. În Registrul operațiunilor militare ale Frontului Vest******, evenimentele din ultimele zile antebelice sunt descrise în felul următor: „Trupele sunt concentrate la frontieră în conformitate cu indicațiile Marelui Stat Major al Armatei Roșii. Corpurilor și diviziilor nu li s-au dat ordine și dispoziții în scris. Comandanții diviziilor au primit indicațiile pe cale orală (subl. mea – M.S.) de la șeful statului major al districtului, generalul-maior Klimovskih. Efectivului i s-a explicat că merge la aplicații de amploare. Trupele luau cu ele tot echipamentul pentru instrucții (dispozitive, ținte etc)“. (134) Este curios că rapoartele privind cursul înaintării „diviziilor din adâncime“ soseau de la Minsk la Moscova în format de note informative, iar numerele lor de înregistrare erau, la mijlocul anului, 2, 3, 4, 5, 6, numărul unu nefiind încă descoperit în arhivă. (135)**

Dacă teza că Armata Roșie se pregătea să aplice o primă lovitură prin surprindere inamicului mai are nevoie de argumente suplimentare, această ordine uimitoare de desfășurare a trupelor poate servi ca atare drept dovadă exhaustivă. Pentru pregătirea de respingere a agresiunii se cuvenea mai întâi de toate să fie mobilizate și avansate pe pozițiile de luptă trupele primului eșalon al districtelor de frontieră, apoi așa-numitele „divizii din adâncime“ și abia după aceasta – dacă destinul oferea această șansă – să înceapă mobilizarea și deplasarea spre vest a trupelor din districtele din interiorul țării. În luna iunie 1941 totul a fost făcut exact invers. Dorința aprigă „de a nu-l speria pe Hitler înainte de termen“ a pus stăpânire în exclusivitate pe conștiința „stalinului colectiv“.

O altă manifestare (probabil cea mai neverosimilă dintre cele ce s-au produs în realitate) a dorinței „de a nu speria“ a fost păstrarea regimului de funcționare de pe timp de pace a căilor ferate. Să ne amintim că germanii instauraseră un regim special al transporturilor

militare cu o lună înaintea invaziei (pe 22 mai 1941). În decursul desfășurării Armatei Roșii înaintea războiului cu Polonia, în jumătatea distrusă, căile ferate din partea europeană a URSS au trecut la un regim special de activitate pe 12 septembrie 1939, cu cinci zile înainte de începutul operațiunii. (136) În iunie 1941, în pofida volumului enorm al transporturilor ce urmau să fie efectuate, nu s-a făcut nimic de genul acesta. Regimul transporturilor militare n-a fost instituit nici pe 22 și nici chiar pe 23, ci abia la ora 18.00 pe 24 iunie, în a treia zi de război! (137)

Ultimele zile de pace

S-au păstrat și acum sunt desecretizate procesele-verbale ale interogatoriilor comandantului Frontului Vest, generalul de armată D.G. Pavlov. Veridicitatea depozițiilor lui poate fi contestată – generalul sortit pieirii încerca să-și prezinte acțiunile în cea mai bună lumină posibilă. Pe de altă parte, mareșalul Timoșenko ocupa în momentul arestării lui Pavlov același post înalt, astfel că învinuiri aduse pe nedrept l-ar fi costat pe Pavlov.

Conform versiunii lui Pavlov, la ora unu în noaptea de 22 iunie acesta i-a raportat comisarului poporului că „în decurs de 36 de ore în intrândul de la Suwalki s-au tot deplasat neîntrerupt coloanele motomecanizate germane“ și, conform raportului comandantului Armatei III, „în multe locuri din partea nemților a fost scoasă sârma de îngrădire“. La care Timoșenko a răspuns, chipurile, astfel: „Fiți mai calm și nu vă panicați, totuși convocați statul major pentru orice eventualitate azi-dimineață, poate că se va și întâmpla ceva neplăcut, dar luați seama și nu vă lăsați provocați!“ (122) Interesantă formulare. „Ceva neplăcut.“ Oare invazia armatei de trei milioane a dușmanului crunt? E greu să nu observi că însuși comisarul apărării fie încă se îndoiește de inevitabilitatea atacului, fie își prostește subalternul. De ce?

Am putea scoate în afara discuției un astfel de caz, dacă ar fi singurul, dar nu este nici pe departe. Documentele expediate de la Comisariatul

Poporului al Apărării și de la Marele Stat Major în ultimele zile de pace șochează prin caracterul lor neadecvat.

Pe 18 iunie, comisarul apărării a semnat Ordinul nr. 0039 „Cu privire la situația construcției aerodromurilor operative conform planului de bază al construcțiilor din anul 1941“. (123) Cu patru zile înainte de invazia inamicului construcția aerodromurilor în districtele de frontieră trebuia sistată – marele șantier nu doar crea obstacole pentru zboruri, dar și demasca aerodromurile; în zona de frontieră de 50 de kilometri se putea începe distrugerea aerodromurilor, deoarece, dat fiind raportul de forțe de atunci, capturarea lor de către inamic era mai mult decât probabilă. Însă ordinul lui Timoșenko se referea la cu totul altceva. În partea lui constatativă se menționează că lucrările se derulează lent, fapt care nu-l împiedica să ordone consiliilor de război ale districtelor „să desfășoare imediat construcția aerodromurilor pe un front larg, încât construcția pistelor de zbor să fie terminată cel târziu pe 1 august, iar terminarea deplină a aerodromurilor cel târziu pe 1 octombrie (subl. mea – M.S.). Graficul efectuării să-mi fie prezentat cel târziu pe 25.6.41…“

Pe 18 iunie în biroul lui Stalin a avut loc consfătuirea ordinară cu conducerea militară. Au fost prezenți Molotov, Malenkov, Timoșenko, Jukov și adjunctul comisarului poporului al securității de stat, Kobulov. Ședința a durat destul de mult (2 ore și 45 de minute). Judecând după faptele și documentele cunoscute acum, nu s-a produs nici o schimbare majoră în ce privește efectuarea „acțiunilor premobilizatoare de amploare“ (adică a desfășurării strategice pe ascuns a Armatei Roșii). Rugămințile comandamentelor districtelor/fronturilor cu privire la forțarea înaintării, despre care scria în memoriul citat mai sus membrul Consiliului de război al Frontului Vest Fominîh, au fost respinse. A fost interzisă expres și o astfel de acțiune aparent presantă, precum evacuarea familiilor corpului de comandanți din zona de frontieră (de fapt din preajma frontului). Și asta deși ordinea acestei evacuări, termenele, transportul destinat, locurile de îmbarcare și de debarcare erau descrise amănunțit în anexele la planurile de acoperire ale districtelor. (138)

Pe 19 iunie, la ora 10.45, generalul-locotenent Konev, comandantul Armatei XIX, care se forma pe baza trupelor Districtului Militar

Caucazul de Nord, îi expedia o telegramă comisarului poporului al apărării: „Cer permisiunea să plec pe 3–5 zile la Rostov-pe-Don pentru a soluționa niște chestiuni de neamânat referitoare la treburile districtului“. Armata lui Konev se concentra cu începere de pe 10 iunie în regiunea orașului Cerkassî, constituind rezerva Comandamentului Suprem în spatele Frontului Sud-Vest. Pe 20 iunie, la ora 19.57, era expediată telegrama cifrată de răspuns: „Permit plecare la Rostov-pe-Don pe 3–5 zile. Timoșenko“. (124) Cel puțin până pe 24 iunie, armata din rezerva Comandamentului Suprem rămâne fără comandant, dar comisarul poporului al apărării nu vede nici un motiv pentru a interzice această plecare. Cât privește „caracterul de neamânat al chestiunilor referitoare la treburile districtului“, acesta s-a evaporat în noaptea spre 22 iunie și Konev s-a întors cu avionul (!) la Cerkassî, la statul major al armatei.

20 iunie 1941. Seara târziu, la ora 23.25, adjunctul șefului Marelui Stat Major, generalul-locotenent Sokolovski, îi telegrafia comandantului Districtului Militar Odessa: „Conform datelor furnizate de agenți, statul major german al aviației se interesează intens de amplasarea statelor majore ale unităților de tancuri și autoblindate din Chișinău. Se presupune că se pune la cale vreo diversiune. Șeful Marelui Stat Major a ordonat să vă previn în această privință“. (125) O diversiune. Posibilitatea ca statul major german al aviației să facă ultimele corecturi în lista țintelor pentru bombardamente nu se presupunea.

La 21 iunie, ora 18.48, trupele Wehrmachtului desfășurate pe frontul de est au început „executarea deschisă a ordinelor“. Nenumăratele coloane s-au pornit spre frontieră, comandanții companiilor (adică zeci de mii de oameni!) au primit textul ordinului-apel al Führerului adresat soldaților, pe care îl vor citi în subunitățile lor seara târziu (după cum se poate deduce din documentele disponibile – între orele 20.00–22.00, ora Berlinului). În acest moment, generalul Sokolovski expedia două telegrame, în Districtul Militar Special de Vest și în Districtul Militar Special Baltic: „Șeful Marelui Stat Major a ordonat să le permiteți reprezentanților Controlului de Stat, tov. Ponomariov, Kozamanov, Leontiev, accesul pentru inspectarea construcției regiunilor fortificate, fără a atinge aspectul operativ și tactic al chestiunii“. (38) Firește, nimeni nu o neagă, evidența și controlul sunt extrem de importante –

tocmai era momentul cel mai potrivit pentru a verifica dacă nu cumva un sac de ciment al poporului n-a fost vândut „la negru“.

Seara târzie de 21 iunie. În biroul lui Stalin este compus textul directivei de tristă faimă a Consiliului Suprem de Război, care începea cu cuvintele: „În decursul zilelor de 22–23.6.41 e posibil un atac prin surprindere al germanilor“. Și chiar și acest termen, de o absurditate tragică în situația reală, era bagatelizat de cerința ca trupele „să nu răspundă la nici o acțiune provocatoare ce ar putea genera complicații de mari proporții“.

Indiscutabil, această directivă a existat. Dosarul corespunzător de arhivă a fost desecretizat în luna mai 2002 și, luând cunoștință de manuscrisul original (scris de mâna lui Jukov pe trei pagini), putem să vedem și să evaluăm modificările introduse în text în decursul discuției. De exemplu, varianta „în noaptea spre 22.6.41“ a fost înlocuită în ultimă instanță cu una mai puțin concretă „în decursul zilelor de 22–23“. Din fraza „în cursul nopții spre 22.6.41 să fie ocupate pe ascuns punctele de foc ale regiunilor fortificate și instalațiile de campanie de la frontiera de stat“ au fost eliminate cuvintele „și instalațiile de campanie“. Instalațiile de campanie (șanțuri, tranșee, adăposturi, cazemate) din preajma câmpului regiunilor fortificate erau situate nemijlocit lângă linia de frontieră și probabil că autorii directivei încă se temeau să nu-i pună în gardă pe germani, prematur.

НЕСЕКРЕТНО
Акт № 622 23.05.02 г.

Шифром 258

[Во]енным советам ЛВО, ПрибОВО, ~~немедлен~~
ЗапОВО, КОВО, ОДВО.
Копия народному комиссару Военно-морского
флота.

[Сооб]щение ~~в ночь на~~ 22. ~~6.41~~ 23.6.41 г. возможно
[в]незапное нападение немцев на ~~Прибалтийские~~ фронтах
ПрибОВО, ЗапОВО, КОВО, ОДВО, ~~ЛВО~~.
[Напа]дение немцев может начаться с провока[ций]
~~утра 22.6.41 г. на рассвете рассредоточит~~

Fig. 8. „Directiva numărul unu”, manuscris

Timoșenko și Jukov au ieșit din biroul lui Stalin la ora 22.20, iar textul directivei a fost predat la Departamentul de cifrare al Marelui Stat Major abia la ora 23.45. Și totuși, din momentul transmiterii directivei până la ploaia de foc de artilerie de la frontieră rămâneau câteva ore. Un transfug a trecut Bugul, fruntașul Wehrmachtului Alfred Liskow, pentru a-i informa pe sovietici despre atacul iminent, iar în diferite cărți de memorii se întâlnesc și referiri la alți doi transfugi care au trecut înot râurile de frontieră în noapte dinspre 21 spre 22 iunie. Eroi necunoscuți încercau în ultimul minut să salveze „patria proletariatului mondial", dar ce făceau între timp cei din Comisariatul Apărării al URSS?

Există o descriere consemnată pe hârtie a lui Stalin la comunicarea despre invazia germană. Consemnarea a fost făcută de unul dintre principalii participanți la eveniment – mareșalul Jukov. Pe 19 mai 1956 el a elaborat și i-a transmis pentru aprobare lui Hrușciov proiectul de raport la Plenara CC al PCUS. Plenara n-a mai avut loc, dar textul discursului nerostit al lui Jukov s-a păstrat în arhivă: „Stalin, răsuflând greu în receptorul telefonului, în decurs de câteva minute n-a putut să spună nimic, iar la întrebările repetate a răspuns: «Este o provocare a militarilor germani. Să nu deschideți focul ca să nu dezlănțuim operațiuni mai ample…» Stalin și-a confirmat din nou ideea cu privire la provocarea nemților când a ajuns la Comitetul Central. Comunicarea că trupele germane pe un șir de sectoare au pătruns pe teritoriul nostru nu l-a convins că inamicul a început un război adevărat și pregătit din timp". (126) Trebuie menționat că Jukov urma să-și prezinte raportul la Plenară în prezența unui martor în viață – în primăvara anului 1956 Molotov încă era membru al Comitetului Central – și de aceea există temeiuri serioase pentru a crede în verosimilitatea acestei versiuni.

Pe 21 iunie 1941 șeful Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste, tovarășul Dimitrov, nota în jurnalul său: „I-am telefonat dimineață lui Molotov. L-am rugat să stea de vorbă cu Ios. Vissarionovici despre situație și despre indicațiile necesare pentru Partidele Comuniste. Molotov: «Situația nu e clară. Are loc un joc mare. Nu totul depinde de noi…»" (139)

O luptă mare, teribilă clocotea în capul celui mai important om al Țării Sovietelor. Nu putea să nu înțeleagă ce semnifică torentul de rapoarte ce se înmulțeau fără întrerupere în ultimele ore de dinainte de 22 iunie. Pe de altă parte, era foarte mare dorința de a nu întrerupe îndeletnicirea sa preferată – pregătirea pentru administrarea unei lovituri zdrobitoare prin surprindere concurentului său din Berlin –, iar experiența practică personală îi întărea gândul că nimeni dintre oameni nu putea, nu va îndrăzni să i se împotrivească. Bunul-simț și logica, de care era atât de mândru, îi sugerau că e greșit și periculos să-l compare pe Hitler cu nulități ca Buharin, Zinoviev sau Ejov. Înfumurarea umflată patologic făcea psihologic imposibilă recunoașterea fie și indirectă, fie și tacită a propriilor greșeli. Frământat de aceste chinuri, Stalin a părăsit neobișnuit de devreme, la ora 23.00, biroul său de la Kremlin.********

A doua zi a început războiul. Pentru pierderea jocului de către Stalin poporul sovietic urma să plătească foarte mult.

Merită menționat că în istoria contemporană a Rusiei a existat o clipă scurtă în care cu această concluzie evidentă erau de acord și corifeii consacrați ai științei istorice oficiale. Astfel, nimeni altul decât M.A. Gareev scria în iulie 1991: „Direcția de concentrare a eforturilor principale ale comandamentului sovietic nu a fost aleasă în interesele unei operațiuni strategice defensive (o astfel de operațiune pur și simplu nu era preconizată și nu se planifica), ci pentru aplicarea cu totul altor modalități de acțiune“.

Textul documentului a fost alcătuit pe 11 martie; pe 17 martie comisarul poporului al apărării, Timoșenko, șeful Marelui Stat Major, Jukov, membrul Consiliului Suprem de Război, Malenkov (această troică avea dreptul de a semna nominal cele mai importante directive), și președintele Comitetului pentru apărare de pe lângă Sovietul Comisarilor Poporului au petrecut în biroul lui Stalin șase (!) ore, de la 17.15 până la 23.30, fapt absolut neobișnuit pentru stilul de lucru laconic al „Stăpânului“.

„Eh, peste vreo douăzeci de ani, după un război bun, să ieși și să te uiți la Uniunea Sovietică din vreo treizeci–patruzeci de republici. Dracul știe cât e

de bine!“ Aceste cuvinte minunate sunt pronunțate în filmul Marele cetățean de protagonistul lui, conducătorul de partid Șahov (al cărui prototip era S.M. Kirov). Și se știe precis că Stalin nu doar a luat cunoștință de scenariul filmului, ci l-a și aprobat („este alcătuit indiscutabil corect din punct de vedere politic“) și a notat pe câmpurile scenariului o mulțime de observații. În virtutea unei ironii malițioase, Premiul Stalin le-a fost decernat realizatorilor filmului în anul 1941, cu puțin înainte de începutul „războiului bun…“

Urmează totalizarea detaliată, pe trei pagini, a comunicărilor ajunse până la momentul respectiv la Moscova de la locurile primelor lupte.

Comunicatul este indicat formal ca „din 20.00 22.6.41“, dar din însemnările de pe original se vede că documentul a fost predat la secția de cifrare a Marelui Stat Major în dimineața de 23 iunie.

Vă amintesc că în versiunea tradițională a istoriografiei sovietice atacul perfid și prin surprindere a fost efectuat cu forțele a 190 de divizii ale Germaniei și aliaților ei.

Merită menționat că ceea ce comandamentul german considera dezavantajos pentru el era tocmai această variantă a acțiunilor inamicului. Documentele disponibile denotă că în iarna–primăvara anului 1941 în cadrul consfătuirilor din perioada elaborării Operațiunii Barbarossa erau expuse în permanență temerile că „rușii, după ce vor depista scopurile noastre operative, după prima înfrângere vor organiza retragerea de mari proporții și vor trece în defensivă după vreo linie de apărare la est“.

Regulamentul de câmp din 1939 definea acest termen astfel: „Defensiva mobilă urmărește scopul de a câștiga în contul pierderii spațiului timpul necesar pentru organizarea apărării pe o linie nouă… Trupele ce apără linia intermediară trebuie să-i provoace inamicului atacator pierderi, să-l forțeze să se întoarcă, să piardă timpul cu organizarea ofensivei și, fără a intra în luptă cu el, să scape de lovitura lui“.

Mehlis a fost numit șef al Direcției politice principale (ce presupunea statutul de adjunct al comisarului poporului al apărării) pe 21 iunie

1941. Până în 1941 el fusese doar o singură dată (pe 13 martie, la o consfătuire de proporții cu conducerea industriei) în biroul lui Stalin.

În documentele antebelice cifra ce desemna ziua era separată de literă cu cratimă; adică „M-3“ însemna „ziua a treia a mobilizării“ și nu „ziua a treia ÎNAINTE DE ÎNCEPUTUL mobilizării“. În Wehrmacht sistemul de notare era altul și „W-5“ înseamnă în documentele germane „a cincea zi de dinainte de începerea operațiunii“.

Trebuie însă să ținem seama de faptul că comandanții formațiunilor mari participau la elaborarea planului de acoperire în ce privește acțiunile trupelor din subordinea lor; astfel, „secretul“ pecetluit cu ceară roșie în „pachetul roșu“ le era bine cunoscut (cel puțin în linii mari).

Dar unde erau toate celelalte? 35 de divizii de pușcași, una de cavalerie, o brigadă de pușcași în eșalonul doi și în rezervele comandamentului celor trei districte la care ne-am referit (Baltic, de Vest și Kiev); 28 de divizii de pușcași și trei de cavalerie în componența trupelor districtelor Leningrad și Odessa; 37 de divizii de pușcași în componența a cinci armate din rezerva Comandamentului Suprem. Și încă 58 de divizii de pușcași în districtele din interiorul țării, în Transcaucazia și în Extremul Orient.

Pentru pornirea în caz de alarmă de luptă erau rezervate: pentru unitățile de pușcași, de artilerie și de cavalerie – 2 ore vara și 3 ore iarna, pentru cele de tancuri (mecanizate) – 2 ore vara, 4 ore iarna, pentru subunitățile de serviciu – 45 de minute. Restul timpului era prevăzut pentru ieșirea unităților în regiunea de desfășurare și ocuparea pozițiilor de luptă.

Cuvântul „racolat“ alăturat acestui nume arată și indecent, și incorect. Fiind un antifascist convins, Schulze-Boysen căuta singur cu insistență să contacteze spionajul sovietic și în continuare a colaborat cu el nu pentru bani, ci din considerente ideologice.

V-1 este un avion fără pilot („rachetă de croazieră“) cu motor cu reacție; racheta balistică cu motor cu propulsie lichidă se numea V-2;

testările ambelor sisteme au început în anul 1942.

Formațiunile de acest fel erau numite în documentele Wehrmachtului „corp de armată (motorizat)“, dar aici și în continuare – în conformitate cu componența lor reală, sarcinile soluționate și pentru a le distinge de corpurile mecanizate ale Armatei Roșii – vor fi numite „corpuri de tancuri“; merită menționat că acest sistem de desemnare a fost adoptat și de literatura istorică militară sovietică tradițională.

În realitate, în cadrul mobilizării deschise din anul 1941 au fost încorporați de patru ori mai mulți oameni. Faptul a fost generat în primul rând de isteria care l-a cuprins pe „stalinul colectiv“, iar în al doilea rând de necesitatea de a recupera pierderile colosale ce depășiseră toate previziunile antebelice.

După cum s-a menționat mai sus, printre documentele desecretizate până la ora actuală nu există nimic ce ar permite să fie numită data exactă a începutului planificat al ofensivei Armatei Roșii. Ținând cont că încheierea concentrării armatelor Rezervei Comandamentului Suprem („Al doilea eșalon strategic“) era planificată până la 10 iulie, se poate presupune că jumătatea lunii iulie este cea mai timpurie dintre posibilele date ale începerii operațiunii. Condițiile naturale și climaterice ale Europei de Sud-Est fac ca încheierea operațiunilor militare să fie preferabilă înainte de luna noiembrie; în acest caz reperul temporal august–septembrie poate fi indicat ca „limita de sus“ a posibilelor termene de începere a invaziei.

În Districtul Militar Minsk 20 000, în Districtul Militar Special de Vest 24 000, în Districtul Militar Special Kiev 65 550, în Districtul Militar Odessa 24 000. În districtul Moscova 60 000, Harkov 58 550, Caucazul de Nord 48 000, Oriol 42 000, Privolgie 42 000, Siberia 36 000, Ural 30 000, Arhanghelsk 5 000.

Textul directivei conținea indicații ce schimbau întrucâtva – față de planul de acoperire – locurile de amplasare a trupelor, de exemplu, în regiunea Baranovici urmau să fie concentrate patru divizii de pușcași în locul uneia.

Trebuie menționat că Registrul operațiunilor militare ale Frontului Vest a fost antedatat, după ce fostul comandament al frontului a fost arestat și executat prin împușcare, prezumtiv prin august/septembrie 1941.

Mi-am exprimat în repetate rânduri (în cartea 23 iunie – ziua M, în articolele „Cele trei planuri ale tovarășului Stalin“, „Ultimele zile de pace“) presupunerea că lipsește, probabil, o „verigă“ care ar putea lega acțiunile atât de contradictorii, atât de iraționale la prima vedere ale lui Stalin. Această „verigă“ este versiunea referitoare la o provocare de mari proporții pregătită pentru 22–23 iunie – înscenarea unui atac al germanilor (tirul asupra cartierelor de locuit ale orașelor de frontieră și/sau bombardarea lor). În plus, cu această provocare planificată puteau să nu fie la curent nici chiar Timoșenko și Jukov; Stalin le-a trasat acestora o singură sarcină: să nu se lase provocați, și ei au cerut conștiincios același lucru celor din subordinea lor (și aceștia au executat întocmai!). Această ipoteză nu are confirmări documentare directe, iar șansele de a le descoperi în arhivele rusești sunt egale cu zero. Ce-i drept, nimeni n-a văzut electroni, protoni și neutroni; convingerea că ei există se bazează doar pe faptul că acest model teoretic permite să fie explicate un număr enorm de fapte și de fenomene ce pot fi observate în realitate.

Partea 2. frontul sud-vest

TANC GERMAN GREU „PANTERA" LOVIT ÎN TURELĂ

Capitolul 2.1

Efectivul, amplasarea, planurile taberelor

În zorii zilei de 22 iunie 1941 a început războiul. Armata Roșie a intrat în el fără să-și termine desfășurarea strategică și chiar fără să reușească să înceapă mobilizarea deschisă. Pentru nici una dintre țările europene cât de cât importante cel de-al Doilea Război Mondial nu a început cu o astfel de „surpriză“. Armata Roșie nu avea un plan de acțiune adecvat pentru situația creată, n-a reușit să-și constituie nici gruparea de atac prevăzută de planurile operative antebelice, nici o grupare defensivă improvizată. Acesta s-a dovedit a fi prețul pierderii enigmaticului „joc mare“ al lui Stalin, al cărui sens probabil că nu era înțeles până la capăt nici de el.

În aceste condiții inițiale, sarcina apărută în fața comandamentului Armatei Roșii nu avea soluții simple, de-a gata și sigure. Orice variantă de acțiune se putea solda cu un posibil eșec, orice variantă ducea inevitabil la pierderi mari de oameni și de tehnică. Totuși, variantele „celei mai bune alegeri dintre cele mai proaste“ au existat, și pe diferite sectoare ale imensului teatru de operațiuni de război ele erau substanțial diferite. Vom începe să le examinăm de la sectorul în care situația era pentru Armata Roșie cea mai favorabilă, adică de la Frontul Sud-Vest. Acolo se desfășura cea mai mare și cea mai bine înarmată dintre grupările de trupe ale Armatei Roșii, acolo inamicul îi era inferior la toți parametrii cantitativi.

Raport de forțe

În componența Frontului Sud-Vest, desfășurat pe baza trupelor Districtului Militar Special Kiev, erau 32 de divizii de pușcași și două de cavalerie. Inamicul (Armatele VI și XVII ale Grupului de Armate Sud împreună cu rezervele) avea 24 de divizii de infanterie (inclusiv patru divizii de infanterie ușoară, cu un efectiv mai mic decât al celor „normale“ – două regimente de infanterie în loc de trei). Astfel că

Wehrmachtul nu doar că nu avea superioritate numerică de infanterie, ci avea un efectiv cu o treime mai mic decât al celor care se apărau. Dar nici asta nu e totul – în zona Frontului Sud-Vest erau debarcate două armate din Rezerva Comandamentului Suprem (Armata XVI în regiunea Șepetovka–Jitomir și Armata XIX în regiunea Cerkassî), în componența cărora se preconiza includerea a 16 divizii de pușcași.

Artileria Frontului Sud-Vest (regimentele de artilerie ale corpurilor de armată și regimentele din Rezerva Comandamentului Suprem, fără a lua în calcul artileria „de putere mare și specială“) consta din 30 de regimente de artilerie autonome (patru în componența Armatei V, cinci în a Armatei VI, două în a Armatei XXVI, patru în a Armatei XII, cincisprezece în subordinea comandamentului frontului). Inamicul avea în zona Frontului Sud-Vest șapte batalioane de tunuri, trei mixte și șapte de obuziere, în total 17 batalioane de artilerie autonome. Cu alte cuvinte, pe direcția respectivă Armata Roșie avea aproape de două ori mai multe regimente de artilerie (cu câte trei sau patru divizioane în fiecare) decât batalioanele pe care le avea inamicul!

Era cât se poate de solidă și gruparea de artilerie grea sovietică: cinci (cu numerele 4, 168, 324, 330, 536) regimente de obuziere de putere mare și patru (cu numerele 34, 245, 315, 316) divizioane de artilerie autonome „de putere specială“. (140) Sub aspect organizatoric, toate îi erau subordonate comandamentului frontului, la dispoziția căruia se aflau în ansamblu 192 de obuziere de calibru 203 mm și 35 de obuziere supergrele de calibru 280 mm. (3) Concentrarea mare de artilerie grea în zona Frontului Sud-Vest nu era, desigur, întâmplătoare – aceasta era pregătirea materială de ofensivă asupra orașelor Cracovia și Katowice, în timpul căreia artileria de calibre mari trebuia să zdrobească fortificațiile inamicului. Iar inamicul avea în componența Armatelor VI și XVII (în rezerva Grupului de Armate Sud artileria de mare putere lipsea cu desăvârșire) doar 13 batalioane. Erau înarmate în cea mai mare parte cu obuziere de calibru 210 mm, dar aveau și sisteme mai grele: mortiere de calibru 305 mm, tunuri de calibru 240 mm. În condițiile completării depline conform prevederilor maxime ale organigramelor, în componența celor 13 batalioane germane puteau să

se adune 117 sisteme de artilerie de mare putere. De două ori mai puține decât erau în dotarea Frontului Sud-Vest.

La capitolul număr al trupelor de tancuri și de autoblindate superioritatea sovieticilor era pur și simplu covârșitoare. În componența Frontului Sud-Vest erau opt corpuri de armată mecanizate, adică 16 divizii de tancuri și 98 de motorizate (să ne amintim că divizia motorizată sovietică îi corespundea în fond ca structură, iar ca număr de tancuri prevăzut de organigramă îi era superioară diviziei de tancuri germane). În plus, în componența Armatei XVI soseau și se debarcau în regiunea orașelor Berdicev și Proskurov încă trei divizii de tancuri și una motorizată. În total se adună 28 de formațiuni mari de tancuri și de autoblindate.

Inamicul avea în componența Grupului 1 Tancuri doar cinci divizii de tancuri, precum și trei divizii motorizate și brigada motorizată SS „Leibstandart Adolf Hitler“.****** Toate cele cinci divizii ale Grupului de Armate Sud aveau în componența lor un regiment de tancuri format din două batalioane (componența minimă), între 143 și 149 de tancuri în fiecare divizie; în total 728 de tancuri. Dar dacă scădem tanchetele cu mitralieră Pz-I și așa-numitele „tancuri de comandant“ „înarmate“ cu machete de tun, rămân doar 666 de tancuri (100 de tancuri Pz-IV, 355 Pz-III, 211 Pz-II).**

Merită să acordăm atenție și numerotării acestor divizii: 9, 11, 13, 14, 16. Mult trâmbițata de istoricii sovietici „experiență de doi ani de purtare a unui război modern“ consta în realitate în faptul că la campania poloneză ele n-au participat (deoarece încă nu existau) și abia una din cinci, Divizia 9 Tancuri, luase parte la campania de pe frontul de vest (mai–iunie 1940), dar și atunci pe un sector secundar, cel olandez. Celelalte patru au fost înființate în a doua jumătate a anului 1940 pe baza formațiunilor mari de infanterie și, cu excepția câtorva zile de război în Iugoslavia, unde au reușit să se remarce, Diviziile 11 și 14 Tancuri nu aveau deloc experiență de luptă.

Pentru a întregi tabloul merită să punem la socoteală și cele trei (191, 197, 243) batalioane de tunuri de asalt (tunul cu țeavă scurtă de calibru

75 mm în cabină blindată pe baza șasiului tancului mediu Pz-III), un batalion de autotunuri „vânătoare de tancuri“ și un batalion de tancuri aruncătoare de flăcări, construite având la bază tancurile franceze B-1bis capturate în cursul campaniei din Franța. Luând în calcul și aceste subunități, se adună în total vreo 770 de mașini de tehnică blindată înarmată.

Dacă toate cele 28 de divizii de tancuri și de autoblindate aflate în zona Frontului Sud-Vest ar fi avut efectivul în conformitate cu organigrama și ar fi fost introduse în luptă, germanilor li s-ar fi opus o hoardă blindată de 9 500 de tancuri, însă, după cum s-a menționat absolut corect în studiile a două generații de istorici sovietici, efectivul real era foarte departe de cel prevăzut în schema teoretică. Istoria i-a rezervat lui Stalin puțin timp, iar comandamentului Frontului Sud-Vest – puține tancuri. Puține înseamnă 4 700;******** astfel, superioritatea numerică asupra inamicului era de „doar“ șase la unu. Să nu uităm și de 800 de automobile blindate BA-10 dotate cu un tun de calibru 45 mm pe turelă rotativă de tanc.

Putem să calculăm și mai rigid. Tancurile nu luptă în gloate mari, ele se află în dotarea formațiunilor militare corespunzătoare. În virtutea acestei logici, trebuie excluse din lista comună tancurile împrăștiate în număr mic prin diviziile noi în curs de constituire. Cu această metodică de calcul trupele de tancuri și autoblindate ale Frontului Sud-Vest se reduc la 14 divizii, în fiecare dintre ele fiind aproximativ cam tot atâtea câte erau în diviziile de tancuri ale inamicului.

Tabelul 9

	KV	T-34	T-28	BT, T-26	BA-10
DT19 (CM22)	----	----	----	148	58
DT41 (CM22)	31	----	----	345	?*

DT25 (CM22)	----	----	----	129	?*
DT10 (CM15)	63	38	45	193	56
DT37 (CM15)	1	34	----	277	14
DT8 (CN4)	50	140	60	62	57
DT32 (CM4)	49	173	----	128	28
DT81 (CM4)	----	----	----	238	18
DT12 (CM8)	58	98	----	179	54
DT34 (CM8)	8	----	48	267	10
DT15 (CM16)	4	----	69	156	54
DT39 (CM16)	----	----	----	203	16
DT43 (CM19)	5	9	----	232	?
DM109 (CM5)	----	----	----	154	?
TOTAL :	269	492	222	2711	٣٧٨ .٦

Notă:

• nu sunt luate în calcul tanchetele cu mitralieră T-27, T-37, T-38, T-40

• sunt luate în calcul doar tancurile în stare de funcționare (cu excepția datelor din DM 215, DT 34, DT 39, DM 109)

• în DT 34 erau tancuri T-35, nu T-28

Astfel, doar în componența formațiunilor de mari proporții apte de luptă se aflau circa 3 700 de tancuri în stare de funcționare (!) și 400 de autoblindate BA-10.

Superioritatea cantitativă covârșitoare a părții sovietice era completată de superioritatea la fel de mare la capitolul caracteristici tactice și tehnice ale tehnicii blindate. În dotarea celor cinci divizii de tancuri ale Grupului de Armate Sud erau doar 335 de tancuri medii (Pz-IV și Pz-III, ultimele modele, cu tun de calibru 50 mm și „plasture“ pe blindajul frontal al corpului). Toate celelalte erau tancuri ușoare (100 de tancuri Pz-III de primele modele cu tun de calibru 37 mm și 211 Pz-II). De cealaltă parte a frontului însă, tancurile cele mai noi****** (KV și T-34) erau cât tancurile germanilor de toate tipurile, inclusiv tancuri ușoare și autotunuri.**

Ținând minte că timp de jumătate de secol ni s-a tot repetat că „două treimi din tancurile sovietice erau defecte“, vom reproduce imediat cifrele reale referitoare la trupele de tancuri și de autoblindate ale Districtului Militar Special Kiev la 1 iunie 1941: 1 029 de tancuri de categoria 1 (noi, în stare bună) și 3 217 tancuri de categoria 2 („aflate în exploatare, în stare cât se poate de bună și apte pentru a fi utilizate conform destinației directe“).****** Sursa fiind „Inventarul disponibilității și stării tehnice a mașinilor de luptă“, semnat pe 11 iunie 1941 de șeful Secției 2 a Departamentului 1 al Direcției principale de**

tancuri și autoblindate, tovarășul Sedukov. (141) Nu e de mirare că peste 99 la sută din cele mai noi tancuri T-34 și KV erau în stare bună. Dar și 89 la sută din numărul total al tancurilor T-26 „învechite iremediabil“ erau în stare bună, și 90 la sută din tacurile BT-5/7; erau în stare bună și 79,5 la sută din tancurile cu trei turele T-28 scoase de mult timp din producție.

O imagine autentică despre posibilitățile de reparație și deservire a tancurilor de pe Frontul Sud-Vest este furnizată de lista incompletă a depozitelor de articole pentru autoblindate și tancuri de subordonare districtuală și centrală de pe teritoriul Districtului Militar Special Kiev: nr. 376 din Tarnopol cu capacitate de 95 de vagoane, nr. 965 din Lvov cu capacitate de 143 de vagoane, nr. 130 din Harkov cu capacitate de 550 de vagoane, nr. 304 din Kiev cu capacitate de 674 de vagoane. (142) Bineînțeles, în depozitele Direcției de autoblindate și tancuri a districtului nu se păstrau doar piese de schimb, și totuși cifra de 1 500 de vagoane este impresionantă.

Mai ales după ce o confrunți cu acest fragment din raportul șefului serviciului de intendență al Grupului 1 Tancuri al Wehrmachtului din 4 august 1941: „Aprovizionarea cu piese de schimb rămâne în continuare nesatisfăcătoare. Din cele 25 de tone care au fost aduse în divizie doar 25% erau în stare bună. Astfel, deseori lipsesc unele piese de schimb neînsemnate, dar a căror lipsă împiedică reparația rapidă“. (143) Sau cu scrisoarea pe care pe 3 iulie șeful statului major al Grupului 1 Tancuri i-a expediat-o generalului-inspector al trupelor „mobile“ (de autoblindate și tancuri): „Trebuie să vă cer ajutorul. Noi solicităm piese de schimb, dar nu ni se trimite nimic. Probabil că solicitarea parcurge o cale prea lungă. Atelierele sunt pline, dar nu putem să lucrăm, deoarece nu avem piese de schimb. Ducem lipsă îndeosebi de motoare de tanc (ies din funcțiune din cauza prafului), sisteme de transmisie Variorex, role de susținere de model vechi pentru Pz III...“ (144)

Tema preferată a disputelor falsificatorilor moderni ai istoriei este lipsa în corpurile mecanizate a numărului de automobile prevăzut de organigramă, al cărui scop era să transporte carburanți și piese de schimb.

În situația reală în care nici o divizie de tancuri de pe Frontul Sud-Vest (cu excepția Diviziei 34 Tancuri) n-a parcurs în ofensivă mai mult de 30–40 de kilometri și nu a purtat lupte mai mult de o zi–două, disputa despre transportul carburanților și munițiilor își pierde sensul.

Cu toate acestea, trebuie evaluat volumul real al resurselor materiale care le-ar fi fost necesare tancurilor ce ar fi înaintat impetuos sute de kilometri în adâncul teritoriului inamicului. Mai ales când dispunem de un document extrem de prețios, anume raportul citat mai sus al serviciului de intendență (Quartiermeister) al Grupului 1 Tancuri al Wehrmachtului din 4 august 1941. (143) La momentul respectiv, diviziile Grupului 1 Tancuri luptau lângă Kiev și Uman (adică la cel puțin 500 de kilometri de frontieră), iar din inamicul lor – corpurile mecanizate ale Frontului Sud-Vest – rămăsese doar numerele. Acest rezultat a fost obținut cu prețul consumului****** în fiecare 24 de ore în medie a:**

• 1 000 de metri cubi de carburanți

• 500 de tone de muniții

• 400 de tone de alimente.

Autorii raportului german considerau că au de aprovizionat 10 divizii. În componența corpurilor mecanizate ale Frontului Sud-Vest – fără a lua în calcul Corpul 24 Mecanizat în curs de constituire care nu avea nici mașini, nici tancuri în cantități ce ar merita menționate – erau de două ori mai multe divizii. Respectiv, pentru aprovizionarea lor care să le permită să lupte așa cum luptau formațiunile motorizate germane era nevoie de circa patru mii de tone de toate acestea pe zi. Ținând cont de uimitoarele capacități de a se usca și de a se scurge ale benzinei în URSS, să luăm drept reper o cifră rotundă: cinci mii de tone de carburanți, muniții și alimente pe zi.

Ce fel de probleme puteau să aibă cu transportul acestui volum de încărcături corpurile mecanizate ale Frontului Sud-Vest? Ce nu aveau

îndeajuns? Problemele erau enorme – dar erau în capete și nu constau în automobile deficitare. Să ne apucăm de numărat: 2 300 de camioane în Corpul 4 Mecanizat, 2 500 de camioane în Corpul 8 Mecanizat, 1 500 în Corpul 15 Mecanizat, aceleași 1 500 în Corpul 16 Mecanizat, 1 000 în Corpul 22 Mecanizat, 900 în Corpul 9 Mecanizat și 700 în Corpul 19 Mecanizat. În total 10 400 de automobile. Fără a lua în calcul mobilizarea mașinilor din economia națională. Împărțim acest număr la doi (o parte a mașinilor se ocupa de transportul încărcăturilor și utilajelor speciale, altele au fost luate de șefi pentru a-și evacua pianele și florile decorative etc.). Rămân 5 000 de camioane. Cel mult o treime din acest număr sunt ZIS-uri cu capacitate de trei tone, celelalte sunt cu capacitate de 1 500 de kilograme. Conform acestor calcule, 10 000 de tone de încărcătură (de două ori mai mult decât cea necesară pentru o zi) puteau fi transportate cu o singură cursă…

Unitățile autonome antitanc ale Grupului de Armate Sud aveau în zona Frontului Sud-Vest trei subunități antitanc: două batalioane (525 și 652) de tunuri tractate obișnuite, cu câte 36 de „ciocănașe“ de calibru 37 mm în fiecare și un batalion (670) de autotunuri antitanc de calibru 47 mm (despre cât de valoros era în luptă acest „device“ am scris mai sus). În total (și presupunând că toate subunitățile acestea erau completate până la ultimul nasture) se adună 99 de tunuri. În comparație cu numărul formațiunilor mari de tancuri ale Frontului Sud-Vest cifra este pur și simplu neserioasă.

În componența Frontului Sud-Vest se desfășurau cinci brigăzi de artilerie antitanc (1, 2, 3, 4, 5) dotate în total cu 600 de tunuri de calibrele 76, 85 și 107 mm. Era cam straniu să fie consumate proiectile de aceste calibre contra tancurilor pe care le aveau germanii, dar la război (ca, de altfel, și în oricare alte circumstanțe) rezerva nu e o povară. Am citat mai sus „Indicațiile temporare de utilizare în luptă a brigăzilor de artilerie antitanc“ elaborate la statul major al Districtului Militar Special Kiev, în conformitate cu care o brigadă putea (trebuia) să oprească ofensiva a 400–500 de tancuri ale inamicului, iar fiecare tun „e în stare să tragă de cel puțin 3–4 ori pe minut la țintă, dintre care o lovitură scoate tancul din funcțiune“. Pentru cele cinci brigăzi de artilerie antitanc pur și simplu nu erau atâtea tancuri ale inamicului în

zona Frontului Sud-Vest, astfel că brigăzile nu puteau să-și manifeste posibilitățile; cu toate acestea, am putea presupune, cât se poate de realist, că brigăzile de artilerie antitanc existente ar fi fost suficiente pentru a da lovitura de grație unităților de tancuri destul de scărmănate ale inamicului ce au spart defensiva diviziilor de pușcași și au trecut prin tirul tunurilor antitanc din cazematele de pe Linia Molotov.

O particularitate a operațiunilor de luptă din vara anului 1941 a fost utilizarea tunurilor antiaeriene grele ca mijloc improvizat de luptă contra tancurilor (într-o măsură și mai mare această temă a ocupat în ultimul timp paginile literaturii de istorie militară). Și deși tunul antiaerian de calibru mare (85 sau 88 mm), cu greutate de 4–5 tone, cu dimensiuni mai mari decât înălțimea omului, nu era, eufemistic vorbind, cea mai potrivită armă pentru un duel cu un tanc, nevoia (lipsa tunurilor antitanc adecvate sarcinii) i-a constrâns pe germani să se folosească și de el.

În zona ofensivei Grupului 1 Tancuri, a Armatelor VI și XVII, au fost concentrate 14 batalioane de apărare antiaeriană grele și așa-numite batalioane „mixte", în dotarea cărora erau tunuri antiaeriene de calibru 88. Strict vorbind, toate erau destinate îndeplinirii sarcinilor lor directe – lupta contra aviației inamicului (iar ținând cont de raportul de forțe ce se constituise pe cerul de deasupra Ucrainei Apusene, această componență a forțelor de apărare antiaeriană nu era câtuși de puțin excedentară); în plus, trebuie luat în calcul și faptul că 10 din cele 14 batalioane făceau parte sub aspect organizatoric din componența Luftwaffe și nu i se subordonau comandamentului forțelor terestre. Cu toate acestea, în zona Frontului Sud-Vest inamicul avea (mai bine zis, ar fi putut avea dacă unitățile ar fi fost completate pe deplin) 160 de tunuri antiaeriene grele.********

Armata Roșie trăia într-o altă dimensiune numerică: pe 22 iunie 1941 în dotarea trupelor Frontului Sud-Vest figurau 1 140 de tunuri antiaeriene de calibre 76 mm și 85 mm. (3)

Cititorul a observat, probabil, că în această carte războiul aerian este scos în afara cadrului de examinare; celor interesați de el le pot

recomanda spre lectură Noua cronologie a catastrofei în două volume, în care evenimentele din primele zile sunt examinate literalmente oră cu oră, la fiecare aerodrom și în fiecare regiment de aviație. (145) Iar aici ne vom limita la o scurtă notă informativă.

Potrivit unei abordări rigide, eliminând din lista generală regimentele aviatice de cercetare, regimentele aviatice de asalt (la începutul războiului erau dotate cu biplane învechite I-15bis), eliminând așa-numitele „regimente în curs de constituire“, eliminând regimentele de bombardiere grele, dotate cu giganții învechiți cu patru motoare TB-3 – în componența Forțelor Armate Aeriene ale Districtului Militar Special Kiev în momentul începerii războiului erau 1 174 de avioane de vânătoare (inclusiv 222 de MiG-3 și Iak-1) și 586 de avioane de bombardament. În total 1 760 de avioane și peste 1 600 de echipaje. În plus, operațiunile de luptă de pe cerul Ucrainei putea fi antrenat Corpul 4 al aviației de bombardament cu rază lungă de acțiune (Zaporojie, Melitopol) compus din șase regimente în dotarea cărora figurau 345 de avioane de bombardament și Corpul 2 al aviației de bombardament cu rază lungă de acțiune (Kursk) compus din șase regimente cu 252 de avioane de bombardament.

Inamicul avea în componența Corpului 5, care acționa împreună cu Grupul de Armate Sud deasupra Ucrainei, trei grupuri (regimente aviatice) de avioane de vânătoare și opt grupuri de avioane de bombardament. În total (luându-se în calcul și avioanele temporar nefuncționale) în dotarea Corpului 5 figurau 247 de avioane de bombardament (163 de Ju-88 și 84 de He-111) și 109 avioane de vânătoare Bf-109. Pe cerul de deasupra Frontului Sud-Vest nu era nici un avion în picaj Ju-87. A doua zi după începutul operațiunilor de luptă (pe 23 iunie) a venit ordinul cu privire la mutarea din România pe aerodromurile din sudul Poloniei a încă unui grup de avioane de vânătoare, ce avea în dotare 20 de avioane Messerschmitt în stare bună.

Astfel, în ce privește numărul total al avioanelor și echipajelor Forțelor Armate Aeriene sovietice, acestea aveau pe acest teatru al operațiunilor militare o superioritate cantitativă aproape cvintuplă. Luând în calcul bombardierele cu rază lungă de acțiune, ea devine sextuplă. Avioanele de vânătoare sovietice erau de nouă ori mai multe decât cele germane.

Să menționăm de la bun început că în decursul acelei zile lungi de 22 iunie Forțele Armate Aeriene au pierdut la sol 135 de avioane (126 de avioane de vânătoare și nouă avioane de bombardament) și încă vreo 25–34 de avioane de vânătoare în lupte aeriene. Inamicul a pierdut iremediabil în ziua respectivă 33 de avioane (28 de avioane de bombardament și cinci avioane de vânătoare). Un calcul simplu arată că raportul dintre numărul avioanelor beligeranților în prima zi de război aproape că nu s-a schimbat.

Pentru a întregi imaginea trebuie să menționăm și existența unei „a treia forțe" – insurgenții antisovietici. Pentru trupele Frontului Sud-Est pe pământul, exprimându-ne în limbajul ziarului Pravda, „eliberat de sub jugul panilor" din vestul Ucrainei, ordinea instituită de „eliberatorii" de la NKVD a generat mai întâi oroare, apoi dorință de răzbunare. Execuțiile în masă prin împușcare a deținuților din închisorile din vestul Ucrainei în primele zile ale războiului au turnat și mai mult gaz pe focul revoltei ce stătea să se declanșeze. Cea mai mare „vâlvătaie" s-a ridicat în Galiția, care în ultimul un veac și jumătate se aflase în componența Imperiului Habsburgic, apoi în cea a Poloniei, și în care atitudinea față de Rusia fusese și mai înainte lipsită de deosebită simpatie.

Examinarea amănunțită a acestei teme depășește cadrul prezentului studiu, dar trebuie menționat succint doar că amploarea influenței „celei de-a treia forțe" asupra cursului și rezultatului operațiunilor de luptă nu trebuie nici diminuată (cum se obișnuia în istoriografia sovietică), nici exagerată (cum a devenit, din păcate, la modă în ultimul timp).

Bineînțeles, grupurile de gherilă a naționaliștilor ucraineni și polonezi, mici, prost înarmate și fără să aibă un comandament unic, nu puteau să intre în luptă deschisă cu armata regulată și să-i provoace daune grave. Pe de altă parte, existența insurgenților antisovietici care au asigurat spionajului german un număr suficient, ba chiar excedentar de agenți, a dus la zădărnicirea pretutindeni a mobilizării oamenilor și mijloacelor de transport în Armata Roșie. Contribuția cea mai substanțială a naționaliștilor la succesul Wehrmachtului a fost crearea unei astfel de

ambianțe în jurul familiilor corpului de comandă al Armatei Roșii de ocupație încât încă din primele ore de război mulți comandanți și-au abandonat subordonații și s-au dus iute să-și salveze soțiile și copilele de inevitabila răfuială cruntă.

Ultimul palier al comparației, dar nu ca importanță, este gradul de calificare a comandanților. Grupul de Armate Sud era comandat de general-feldmareșalul Rundstedt. În biografia lui e greu de găsit măcar ceva neobișnuit – totul e cât se poate de „ordinar". Militar provenit dintr-o dinastie militară, tatăl său avansând până la gradul de general-maior al armatei prusace, la vârsta de 12 ani a intrat la școala de cadeți, în anul 1893 a devenit locotenent, iar în 1907 a absolvit Academia Militară.

Viitorul lui inamic, comandantul Frontului Sud-Vest, generalul-colonel Kirponos, avea să se angajeze peste doi ani, în 1909, în gospodăria silvică Koroviak ca paznic de pădure. În anii Primului Război Mondial maiorul Rundstedt a fost șeful statului major al unui corp de infanterie, fiind distins cu două Cruci de Fier. Pădurarul Kirponos a fost mobilizat în armată în septembrie 1915, dar nu s-a prea grăbit să lupte – abia în anul 1917 a ajuns pe frontul românesc ca felcer al companiei.

După înfrângerea Germaniei, Rundstedt și-a continuat serviciul în Reichswehr, în anul 1927 era general-maior, iar în momentul venirii la putere a lui Hitler avea gradul de general-locotenent și comanda Grupul de Armate 1 din Berlin. În al Doilea Război Mondial Rundstedt a intrat cu gradul de general-colonel și în funcția de comandant al Grupului de Armate Sud, care a ocupat în septembrie 1939 Varșovia. A urmat campania franceză în cursul căreia Rundstedt a comandat Grupul de Armate A, care a spart frontul lângă Sedan și a încercuit forțele principale ale Aliaților lângă Dunkerque. După victoria din Franța a obținut gradul militar suprem de general-feldmareșal.

După ce Rusia a fost înfrântă în război, felcerul Kirponos s-a lansat în revoluție și, după cum scrie în autobiografie, a fost „inițiatorul organizării detașamentelor roții de partizani… Pe 1 iulie 1919 am fost numit în funcția de asistent al șefului școlii de comandanți roșii din

orașul Jitomir… În luna mai a anului 1920 am fost numit în Școala nr. 2 de plutonieri roșii din Kiev, unde am deținut funcțiile de la comandant al echipei de intendență până la cea de comisar al școlii…“ (146) Culmea carierei militare a lui Kirponos – timp de trei ani (din 1931 până în 1934) șef al statului major al Diviziei 51 Pușcași la Odessa, după care a fost trimis într-o fundătură de provincie ca șef al Școlii de infanterie din Kazan.

Saltul amețitor a început după războiul cu Finlanda. Șeful școlii de infanterie a fost mobilizat în armata activă și a devenit comandantul Diviziei 70 Pușcași. În ultimele zile ale războiului, divizia lui Kirponos a săvârșit o faptă eroică – îngrozitoare, sângeroasă, absolut lipsită de sens. Conform condițiilor Tratatului de pace, orașul Vîborg (Viipuri) urma să-i revină Uniunii Sovietice. Cu toate acestea, Stalin și Timoșenko au ordonat, fără să aștepte ziua și ora încetării focului, ca orașul să fie luat cu asalt. Diviziei 70 Pușcași i s-a dat misiunea să ocolească orașul pe gheața Golfului Finic și comandantul diviziei a pornit în fruntea liniilor de atac. Curajul personal manifestat de Kirponos a fost luat în seamă – el a fost distins cu Steaua de Aur de Erou al Uniunii Sovietice și cu numirea drept comandant al Corpului 49 Pușcași.

Poate că în acest moment ar fi fost cazul ca tovarășul Stalin să se oprească, dar nu, prea i-a căzut cu tronc modestul și curajosul proaspăt general-maior Kirponos. În iunie 1940, sărind deodată peste câteva trepte ale carierei, fostul comandant de divizie este numit… comandant al trupelor Districtului Militar Leningrad. Dar și asta s-a dovedit prea puțin. În februarie 1941 Stalin l-a numit pe G.K. Jukov șef al Marelui Stat Major, iar funcția eliberată de el, cea de comandant al Districtului Militar Special Kiev – cel mai puternic district militar din Uniunea Sovietică – a fost ocupată de Kirponos, care obținea astfel a treia, în nouă luni (!!!), avansare în grad, devenind general-colonel.

„Un exemplu rar în istoria războaielor…“

În pofida aritmeticii raportului de forțe care abia dacă le oferea germanilor o șansă teoretică de a se apăra cu succes, comandamentul

Wehrmachtului planifica o operațiune ofensivă cu scopuri ferme și pe mare adâncime. Sarcina generalilor germani era simplificată într-o anumită măsură de faptul că aveau o idee cât se poate de vagă despre efectivul inamicului. Astfel, în documente cifra estimată era 1 900 de tancuri, dintre care 1 000 în „grupurile motorizate de șoc“, iar „forțele aeriene ale inamicului în Galiția, Volînia și nordul Ucrainei de până la Nipru“ erau estimate la 700 de avioane de vânătoare și 325 de bombardiere. (147)

„Indicațiile pentru înaintare (Aufmarscheinweisung) Barbarossa“, aprobate pe 2 mai 1941, formulau sarcina Wehrmachtului în zona Grupului de Armate Sud în felul următor: „Sarcina operațiunii constă în principal în a lichida armata rusă în regiunile vestice ale Rusiei. Pentru aceasta trebuie spart frontul rus în câteva locuri cu forțe superioare, printr-o lovitură rapidă și în adâncime spre est ca să fie zădărnicită retragerea forțelor ruse după Nipru și să fie lipsit comandamentul rus de posibilitatea de a efectua contraoperațiuni coerente… Sarcina de onoare a fiecărui comandant trebuie să devină tendința de a nu permite retragerea inamicului apt de luptă spre est“. (148)

Deoarece în cadrul distribuirii generale a forțelor și mijloacelor Wehrmachtului în componența Grupului de Armate Sud a fost inclusă o grupare de tancuri relativ puțin numeroasă, după unele ezitări comandamentul german a renunțat la intenția de a aplica două lovituri (asupra bazei nordice și a celei sudice ale „intrândului de la Lvov“). Toate cele cinci divizii de tancuri au fost unite în componența unui singur grup de tancuri, nr. 1, care urma să efectueze o operațiune atât de complicată precum pătrunderea la adâncimea de 350–400 de kilometri și învăluirea unilaterală a unei grupări mari a inamicului.

Condițiile naturale și geografice de pe teren nu lăsau o mare libertate de alegere la stabilirea direcției loviturii principale. Centura de sud a „intrândului de la Lvov“ trece pe lanțul Munților Carpați – pe acolo putea să treacă un grup diversionist, dar nu o armată mecanizată de la jumătatea secolului XX. Regiunea de la sud de Carpați – Basarabia și stepele din sudul Ucrainei – părea optimă pentru aplicarea formațiunilor mari de autoblindate și de tancuri, dar în fața atacatorilor

răsărea un obstacol constituit din râurile Prut, Nistru, Bugul de Sud și tocmai în cursul lor inferior, adică cu nivelul cel mai ridicat al apei. Regiunea de la nord de linia Kovel–Rovno–Novograd-Volînski (Polesia ucraineană) este un masiv nemărginit de păduri și mlaștini; armata germană nu știa să lupte în locuri de acest fel. Fostul general al Wehrmachtului Philippi le descrie astfel în cunoscutul său studiu postbelic: „Chiar și la începutul lunii iulie se mai puteau observa urmele noroaielor de primăvară. Apele neregulate ale bălților mai inundau deseori malurile; sectoare mari de teren nu se uscaseră. Drumurile practicabile erau extrem de puține, aproape orice deplasare în afara lor fiind exclusă“. (149)

Astfel, prin eliminare, rămânea o singură variantă acceptabilă – orientarea loviturii principale a formațiunilor mecanizate mari spre partea nordică a „intrândului de la Lvov“. E de menționat că și această decizie avea potențial două subvariante: ofensiva strict la est, pe axa Luțk–Rovno–Jitomir, sau spargerea fortificațiilor de la frontieră pe centura de vest a „intrândului de la Lvov“, cu ofensiva ulterioară spre sud-est, pe axa Lvov–Tarnopol–Proskurov. În acest din urmă caz germanii urmau să se deplaseze pe așa-numitul „lanț galițian“ ce se înălța la cumpăna apelor dintre afluenții Pripeatului și afluenții Nistrului; aceasta le permitea să meargă pe drumuri de țară vârtoase și să evite necesitatea de a forța numeroasele obstacole acvatice.

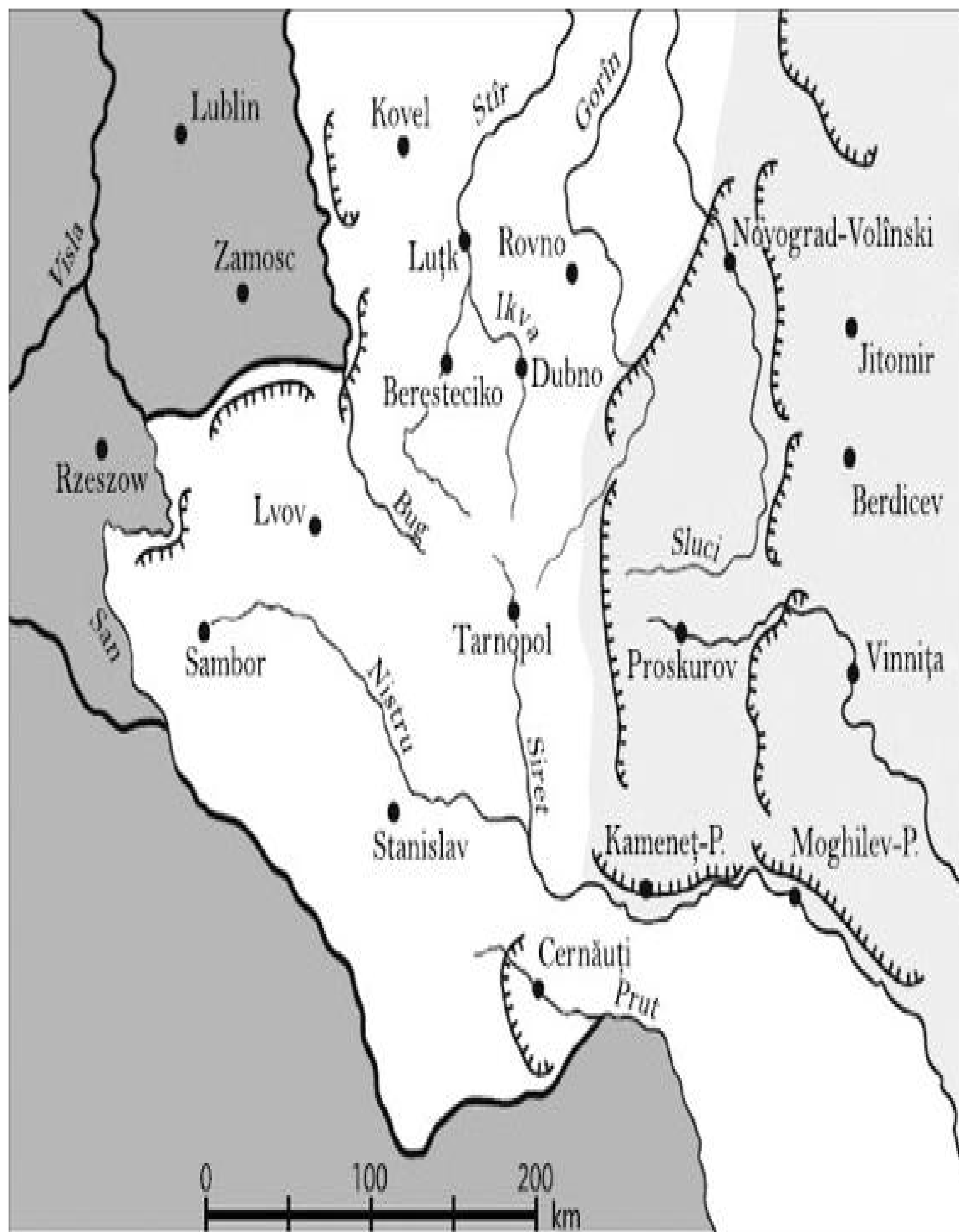

Fig. 9. **Districtul Militar Special Kiev**

Această posibilitate a fost menționată în „Indicațiile pentru înaintare“ citate mai sus, dar comandamentul Wehrmachtului a optat pentru prima „subvariantă“, adică deplasarea pe un teren mlăștinos și forțarea consecutivă a trei râuri: Stîr, Gorîn și Sluci. S-ar putea presupune că decizia de a înainta de-a lungul marginii sudice a mlaștinilor din Polesia a fost determinată de dorința de a surprinde în cursul învăluirii unilaterale preconizate o grupare cât mai mare de trupe sovietice; căci în cazul înaintării spre Tarnopol și Proskurov, forțe considerabile ale Armatei Roșii ar fi putut să rămână în afara „pungii de încercuire“ ce se constituia.

În ultimă instanță, Grupului 1 Tancuri i-au fost trasate următoarele sarcini:

„După spargerea fortificațiilor de la frontieră el se deplasează cu formațiunile motorizate și unitățile atașate cât mai repede spre est în felul următor: Corpul 48 Tancuri prin Sokal, Radziechow, Szurowice (lângă Stîr) spre Dubno, Corpul 3 Tancuri prin Vladimir-Volînski, Luțk spre Rovno… Sarcina numărul unu a Grupului Tancuri este să ocupe cât mai repede locurile de trecere peste râul Stîr lângă Szurowice, Beresteciko și Luțk, ca de pe această poziție prin Berdicev și Jitomir să meargă spre Kiev. Centrul eforturilor trebuie deplasat într-acolo unde primele succese vor fi mai mari… În cursul ulterior al operațiunii Grupul 1 Tancuri trebuie să instaleze la timpul oportun capete de pod lângă Kiev și mai jos de el, în timp ce masa de bază a trupelor, fără să piardă timpul, continuă ofensiva la vest de Nipru spre sud-est, pentru a-i tăia inamicului calea de retragere peste Nipru și astfel a pune baza pentru distrugerea lui“. (150)

În componența fiecărui corp de tancuri dintre cele menționate mai sus erau incluse câte trei divizii. Nu fără o anumită harababură, care s-a prelungit chiar până în ziua începerii invaziei, componența lor a fost stabilită în modul următor: Diviziile 13 și 14 Tancuri și Divizia 25 Motorizată în componența Corpului 3 Tancuri „de nord“, Diviziile 11 și 16 Tancuri și Divizia 16 Motorizate în componența Corpului 48 Tancuri „de sud“. În eșalonul doi aștepta comanda de a trece frontiera Corpul 14 Tancuri (Divizia 9 Tancuri, Divizia Motorizată SS „Wiking“ și

Brigada Motorizată SS „Leibstandart Adolf Hitler“). În timp ce comandamentul sovietic (dacă e să judecăm după planurile elaborate înainte de război) considera posibil să desfășoare și să deplaseze pe teatrul de război din vestul Ucrainei între 30 și 42 de divizii de tancuri și de motorizate, generalii Wehrmachtului nu vedeau un număr suficient de drumuri nici măcar pentru cinci divizii de tancuri și trei de motorizate; ei au considerat posibil să introducă în luptă Corpul 14 Tancuri abia după ce formațiunile mari de infanterie ale Armatei XVII au spart regiunea fortificată Rava–Ruska și au deschis pentru circulația tancurilor direcția Jolkev–Busk–Brodî.

Corpurile de tancuri sunt „vârful de suliță“, un detaliu important, dar nici pe departe unicul și cu atât mai mult nu cel de cele mai mari dimensiuni. La fel ca pe toate celelalte sectoare ale frontului de est, în zona Grupului de Armate Sud masa principală a trupelor germane era constituită din divizii de infanterie. Iar diferența față de deciziile luate de comandamentele Grupurilor de Armate Nord și Centru consta în faptul că comandamentul Grupului de Armate Sud nu și-a expus riscurilor puțin numeroasele divizii de tancuri și sarcina de a sparge liniile de fortificație de la frontieră le-a fost impusă în exclusivitate unităților de infanterie; diviziile de tancuri trebuiau să intre în „breșa“ făcută pentru ele de infanterie, iar diviziile de motorizate urmau să se deplaseze în eșalonul doi în urma celor de tancuri.

Lungimea totală a frontierei (de la Wlodawa la nord până la Lipcani la sud) în zona Districtului Militar Special Kiev, luând în calcul meandrele râurilor de frontieră Bug și San, era de peste 900 de kilometri. Dacă germanii ar fi desfășurat cele 24 de divizii de infanterie pe care le aveau de-a lungul întregii frontiere, ar fi rezultat o „ață“ incapabilă nici măcar de apărare, cu atât mai puțin de „o lovitură rapidă și în adâncime spre est“. Bineînțeles, comandamentul Grupului de Armate Sud n-a comis această eroare și a respectat cu strictețe Regula nr. 1 a artei operative (concentrarea forțelor pe direcția aleasă). 18 divizii de infanterie din primul eșalon ale Armatelor VI și XVII au fost desfășurate pe sectorul dintre Liuboml și Peremîșl, care sub aspect aritmetic constituia doar o treime din toată lungimea frontierei din zona Districtului Militar Special Kiev. La sud de Peremîșl acționa un grup de imobilizare nu prea puternic alcătuit din două așa-numite „divizii de pază“.****** La sud**

de orașul Sanok, adică pe toată lungimea centurii sudice a „intrândului de la Lvov" până la râul Prut, trupele germane lipseau cu desăvârșire.

La fel de ferm erau comasate forțele și la nivel tactic. Cele 18 divizii disponibile n-au fost înșirate într-un lanț uniform. În zona viitoarei lovituri principale a corpurilor de tancuri, între Vladimir-Volînski și Kristinopol, erau concentrate șapte (iar luând în calcul și Divizia 9 Infanterie ce avea misiunea de a înainta spre sud, separând trupele sovietice de trecerile peste râul Bug de lângă Kristinopol, erau chiar opt) divizii de infanterie. Încă un „cheag de forțe" se afla în regiunea Rava–Ruska, unde trei divizii de infanterie ale Wehrmachtului erau pregătite să înainteze de-a lungul șoselei Zamostie–Jolkev. Pe celelalte sectoare infanteria germană înainta într-o formațiune cât se poate de „rărită" – în medie câte 20–25 de kilometri de front la o divizie, ceea ce depășea de câteva ori normele regulamentare adoptate în Armata Roșie.

Concentrându-și cea mai mare parte a forțelor în primul eșalon, comandamentul Grupului de Armate Sud a rămas cu rezerve foarte slabe: șase divizii, inclusiv una (nr. 4) incompletă de pușcași de munte, și trei (nr. 97, 99, 100) de infanterie ușoară. Dar, probabil, cea mai pronunțată manifestare de „curaj la limită cu nesăbuința" a fost amplasarea statelor majore. Cel mai important stat major (comandamentul Grupului de Armate) se afla lângă orașul Rzeszow, la 60 de kilometri pe șosea de la frontieră, la depărtare de trupele lui, separat de ele de râul San. Nu era cu mult mai sigură nici amplasarea statului major al Armatei XVII. E greu să nu-ți amintești în acest context de povestea morții lui Vasili Ivanovici Ceapaev – statul major al diviziei lui s-a îndepărtat la câteva zeci de verste de unitățile sale și a fost distrus totalmente în urma unei incursiuni îndrăznețe a cavaleriei cazacilor…

Cea mai importantă (ca să nu spunem și mai dur – unica) condiție ce permitea reușita planului operativ al comandamentului Grupului de Armate Sud trebuia să devină pasivitatea comandamentului Frontului Sud-Vest. În cartea citată mai sus, generalul Philippi scrie:

„Gruparea trupelor ruse îi oferea comandamentului Armatei Roșii șanse considerabile de apărare reușită. El putea să utilizeze eficient această

grupare pentru a le aplica o lovitură intervenționiștilor, concentrând, de exemplu, ca într-un pumn, formațiunile mari de mecanizate amplasate reușit în adâncime și forțele mari rămase neîncercuite de la frontiera ungară, precum și transferând în componența acestui grup un număr anumit de unități de la frontiera basarabeană, unde nu se desfășurau operațiuni de luptă active. Lovitura unui astfel de pumn puternic putea fi îndreptată asupra flancului stâng al penei de pătrundere germane. În acest caz planul german elaborat cu atâta siguranță s-ar fi aflat în pericol de eșec. Doar apreciind corect capacitatea rușilor de a comanda trupele (subl. mea – M.S.), comandantul Grupului de Armate și-a putut asuma riscul legat de intenția expusă mai sus…

În ansamblu, planul despre care discutăm și înfăptuirea lui reușită sunt un exemplu rar întâlnit în istoria războaielor de învăluire unilaterală eficientă – cu atât mai remarcabil, cu cât e puțin probabil ca influența factorului surpriză să fi depășit cadrul primelor bătălii. Și cu toate că inamicul ar fi trebuit să-și dea seama cu promptitudine ce fel de pericol îl amenință, el i-a făcut totuși comandamentului german «un serviciu amabil», necesar pentru înfăptuirea planului pe care îl descriem". (149)

Amplasarea și starea trupelor de pe front

Imediat lângă frontieră, în zona viitoarei ofensive a Armatelor VI și XVII ale Wehrmachtului, se aflau zece divizii sovietice: între Liuboml și Kristinopol patru (nr. 45, 62, 87. 124) divizii de pușcași ale Armatei V, mai departe Divizia 3 Cavalerie și trei (nr. 41, 159, 97) divizii de pușcași ale Armatei VI, lângă Peremîșl și mai la sud se aflau două (99 Pușcași și 72 Pușcași de munte) divizii ale Armatei XXVI. Divizia 135 Pușcași din componența Armatei V se afla la nord de Luțk, la 80 de kilometri de la frontieră.

În Carpați, de-a lungul curbei sudice a „intrândului de la Lvov", se desfășurau divizia de pe flancul stâng (173 Pușcași) a Armatei XXVI și șase divizii de pușcași (pușcași de munte) ale Armatei XII. Cinci corpuri de pușcași (nr. 31, 36, 37, 49 și 55) din eșalonul doi al frontului, cu câte trei divizii de pușcași în fiecare, se aflau în marș și spre dimineața de 22

iunie au ajuns la „frontiera veche“ sau ceva mai la vest de ea (pe linia Sarnî–Tarnopol, adică erau la 150–200 de kilometri de linia frontului).

Cele mai puternice trei corpuri mecanizate (nu doar în componența Frontului Sud-Vest, ci și în toată Armata Roșie), Corpurile 8, 4 și 15 s-au concentrat de-a lungul „arcului“ Sambor–Lvov–Brodî–Kremeneț, la 50–100 de kilometri de la frontieră. Corpul 22 Mecanizat a fost rupt în două: Divizia 41 Tancuri (după numărul de tancuri, cea mai mare în toată Armata Roșie) se afla lângă frontieră, în preajma orașului Vladimir-Volînski, celelalte două divizii ale corpului (19 Tancuri și 215 Mecanizată) erau amplasate între Luțk și Rovno. Aceste formațiuni de tancuri și de autoblindate puteau ajunge pe front în decurs de o zi sau două.

La baza sudică a „intrândului de la Lvov“, în zona Stanislav (actualmente Ivano-Frankovsk)–Cernăuți, se desfășura Corpul 16 Mecanizat. Trei corpuri mecanizate în curs de constituire, relativ slabe (nr. 9, 19 și 24), se aflau în adâncime, respectiv lângă Novograd-Volînski, Berdicev și Proskurov, la 200–250 de kilometri de linia frontului. În fine, în zona Berdicev–Șepetovka–Proskurov debarcau formațiunile mari ale Armatei XVI din Rezerva Comandamentului Suprem, inclusiv Divizia 109 Motorizată.

Brigăzile de artilerie antitanc subordonate direct comandamentului frontului se aflau în regiunea Novograd-Volînski (Brigada 5), Luțk (Brigada 1), Tarnopol (Brigada 2), Stanislav (Brigada 3), Kameneț-Podolsk (Brigada 4); cu excepția Brigăzii 1 Artilerie antitanc, toate erau la peste 100–150 de kilometri de frontieră.

Astfel s-a creat următoarea situație paradoxală: în pofida superiorității numerice generale a trupelor Frontului Sud-Vest, în zona primei confruntări germanii aveau o superioritate numerică dublă în infanterie, iar pe direcțiile loviturii principale (Sokal–Kristinopol–Rava-Ruska) aceasta era triplă și chiar cvadruplă.

Diviziile de pușcași ale Frontului Sud-Vest nu numai că nu s-au aflat la momentul potrivit în locul potrivit, dar la începerea de facto a războiului ele nu aveau efectivul conform organigramei pe timp de pace.

Pe timp de pace ele aveau un efectiv de „10 000“, dar în realitate în divizii erau câte 9 000–9 500 de persoane. În decursul mobilizării pe ascuns sub pretextul „concentrărilor pentru instrucție“ în diviziile de pușcași ale Districtului Militar Special Kiev au fost recrutați peste 60 000 de oameni, permițând majorarea efectivului cu 1 000–3 000 de oameni.*******

Cifrele și termenele concrete ale mobilizării complete sunt citate în monografia sa de notorietate antologică de generalul Vladimirski (în momentul începutului războiului – adjunct al șefului Departamentului operativ al statului major al Armatei V a Frontului Sud-Vest):

„Cu începere de la 20 mai 1941, în scopul reciclării tot efectivul de soldați și sergenți în rezervă ce locuiesc în regiunile apusene ale Ucrainei a fost convocat la concentrări de instrucție de 45 de zile în diviziile de pușcași. În legătură cu aceasta, în fiecare divizie de pușcași (cu excepția Diviziei 135) s-au încadrat suplimentar circa 2 500 de soldați și câte 150–200 de sergenți. Aceasta a permis ca efectivul fiecărei divizii de pușcași să ajungă la 12 000–12 500 de oameni sau 85–90% conform organigramei pe timp de război…

Ordinea de mobilizarea prevăzută de planurile de mobilizare ale unităților se reducea în fond la următoarele. Fiecare unitate era împărțită în două eșaloane mobilizaționale. În primul eșalon mobilizațional erau incluse 80–85 la sută din efectivul activ al unității… Termenul în care primul eșalon trebuia să fie gata să pornească în marș pentru executarea misiunii de luptă a fost stabilit la ora 6. Eșalonul mobilizațional doi al unității consta din 15–20% din efectivul activ, precum și din tot efectivul rezerviștilor mobilizați. Termenul pentru a fi gata de luptă pentru eșalonul doi al unităților și, prin urmare, pentru toată formațiunea a fost stabilit: pentru formațiunile amplasate în zona de frontieră, precum și pentru trupele de apărare antiaeriană și ale Forțelor Militare Aeriene – nu mai târziu de ziua stabilită a mobilizării, iar pentru toate celelalte formațiuni – peste 24 de ore (subl. mea – M.S.). Spre sfârșitul acestor termene tot efectivul mobilizat trebuia, după prelucrarea igienică, să primească arma, uniforma, echipamentul și munițiile și să se încadreze în subunitățile în care era înregistrat“. (43)

Astfel, pentru mobilizare completă diviziile de pușcași ale primului eșalon al Frontului Sud-Est au avut nevoie de doar o zi sau două – măcar în acest sens „marele joc“ al lui Stalin i-a fost de folos Armatei Roșii și în cadrul „acțiunilor antemobilizaționale de proporții mari“ s-a reușit să se facă mult încă înainte de dimineața de 22 iunie. Iar acum să aruncăm o privire asupra situației de pe cealaltă parte a râului de frontieră.

În zona defensivei Armatei V, germanii aveau în primul eșalon nouă divizii de infanterie, fapt ce le oferea o superioritate numerică dublă. Însă această superioritate trebuia trecută pe malul răsăritean al Bugului, ca atare trebuiau instalate poduri de pontoane, trecute pe ele 16 000 de oameni și 5 000 de cai din fiecare divizie, iar apoi desfășurată divizia din coloană de marș în formațiune de luptă pentru ofensivă – toate acestea nu se făceau deloc simplu și deloc repede. Chiar și în cadrul aplicațiilor, în lipsa oricărei rezistențe a inamicului, o asemenea manevră dura cel puțin jumătate de zi. Dar dacă inamicul opune rezistență? Dacă distruge podurile cu tir de artilerie (în componența Armatei V erau patru regimente autonome de artilerie, adică cel puțin 12 divizioane de artilerie grea), bombardează din aer, dacă întâmpină inevitabil micile detașamente de avangardă cu uraganul de foc al mitralierelor și aruncătoarelor de mine? Cât timp va dura în această situație deplasarea „superiorității numerice“ abstracte și ce va rămâne din această superioritate?

Variante

Făcând bilanțul tuturor celor expuse în prezentul capitol, putem contura trei variante principiale diferite de acțiune la care ar fi putut să recurgă comandamentul Frontului Sud-Vest.

Prima variantă. Apărarea îndârjită în zona regiunilor fortificate de lângă frontieră și înaintarea forțată la maximum a corpurilor de pușcași din eșalonul doi al Frontului Sud-Vest spre frontieră. În acest caz, condiția succesului operațiunii defensive devenea capacitatea trupelor

Armatelor V și VI să opună rezistență o anumită perioadă de timp, cât se poate de concretă (dar nicidecum infinită).

Corpurile de pușcași din eșalonul doi (15 divizii) se aflau la aproximativ 200 de kilometri de frontieră. Dacă își continua același marș pedestru, cu convoiul și cu țintele de instrucție, aveau de mers alene până la frontieră încă 7–10 zile. Însă când există dorință și un comandament priceput oamenii luptă cu totul altfel. Ne putem aminti în acest context de felul în care englezii și-au evacuat trupele (300 000 de oameni) din Dunkerque peste Canalul Mânecii: a fost pus în funcțiune totul, orice navă, oricât de veche, capabilă să se țină pe apă, de la șalupe de agrement până la remorchere portuare și goelete de pescuit. Pe teren uscat și ferm totul se poate face cu mult mai repede și mai lesne.

Înainte de toate, trebuia redusă masa trupelor transportate – pentru a asigura o defensivă reușită la frontieră nu era câtuși de puțin necesar a transfera concomitent toate cele 15 divizii, cu toate serviciile și unitățile lor de intendență; era necesar și suficient să fie deplasat pe linia regiunilor fortificate de lângă frontieră „nucleul de luptă“ (subunitățile de mitraliori, de aruncătoare de mine, de apărare antiaeriană, de apărare antitanc) alcătuit din 5–7 divizii. Apropo, nu sunt fantezii tardive de diletant, ci decizia elaborată în februarie 1941 în cadrul jocului militar din Districtul Militar Special Baltic (atunci, din șase divizii de pușcași din eșalonul doi au fost scoase divizioanele antitanc și au fost transferate rapid pe „frontul“ convențional; în virtutea ironiei stranii a istoriei, jocul se desfășura, convențional, pe „25–30 iunie“). (151)

Cinci mii de camioane ar fi putut să transporte acest „nucleu de luptă“ într-o singură cursă, cel mult două. Camioane disponibile existau: conform situației de pe 22 iunie 1941, în componența Frontului Sud-Vest figurau 19 351 de autocamionete cu capacitatea de 1,5 tone și 12 316 camioane ZIS-5 cu capacitatea de trei tone.****** Din momentul anunțării mobilizării deschise, mașinile din armată trebuiau să devină cu mult mai multe. Tractoare pentru transportul artileriei erau 6 865, inclusiv 1 142 de remorchere „Komsomoleț“, cu 268 mai multe decât erau necesare conform organigramei (ca să nu mai vorbim de faptul că**

un tun antitanc de calibru 45 mm putea fi tractat de orice automobil). (152)

În fine, nimeni nu anulase cel mai productiv tip de transport terestru, calea ferată – cu atât mai mult cu cât orașele Kovel și Lvov erau noduri feroviare foarte mari, în care convergeau căile ferate din toată Ucraina Apuseană. Nu era nevoie să fie transportată încărcătura cea mai grea și mai voluminoasă – munițiile – deoarece fuseseră pregătite în zona de frontieră în cantități enorme. În ansamblu, dacă ar fi existat un comandament dotat cu voință și cu capacitatea de a-și manifesta spiritul de inițiativă, eșalonul doi al infanteriei frontului ar fi putut fi transferat la frontieră în 2–3 zile.

Ar fi putut oare diviziile din primul eșalon al frontului să reziste 2–3 zile? Nu există un răspuns cert la această întrebare. Și nici un supercalculator modern cu programarea operațiunilor militare nu-l va da, deoarece în mașina-minune trebuie introdus un parametru foarte discutabil: „echilibrul moral al trupelor“. Finlandezii de pe Linia Mannerheim, cu un raport de forțe cu mult mai prost (pentru ei), au rezistat trei luni. Divizia 41 Pușcași a apărat Rava-Ruska până la ora 15.00 pe 27 iunie. Garnizoanele unor cazemate au opus rezistență până la sfârșitul lunii iunie. Pichetul 13 al Detașamentului 90 Grăniceri a luptat 11 zile… Apelând la Regulamentul de luptă PU-39 vedem că apărarea în fața inamicului superior numeric era considerată o normă și nicidecum un caz de forță majoră și, dată fiind existența a sute de cazemate din beton armat în regiunile fortificate Vladimir-Volînski, Strumilov și Rava-Ruska, această apărare ar fi putut să fie fermă. Cel puțin în cadrul termenului indicat de 2–3 zile.

În situația dată, ostașii diviziilor de la frontieră nu prea aveau de ales: sau moartea cinstită în luptă, sau pieirea în lagărul german pentru prizonieri. Statistica este acum bine cunoscută: două treimi din prizonierii din vara anului 1941 n-au supraviețuit până în primăvara anului următor; pierderile iremediabile în luptă în 2–3–4 zile de apărare îndârjită ar fi putut fi considerabil mai mici.

Varianta a doua. Chiar după primele împușcături să fi fost începută retragerea trupelor din „intrândul de la Lvov“ spre est, pe linia râurilor

Srîr, Ikva, Siret sau și mai departe, peste râul Sluci, spre regiunile fortificate de la „frontiera veche“. Aceasta ar fi permis să fie redusă considerabil lungimea liniei de apărare, să fie îndesite de două ori formațiunile de luptă (în urma joncțiunii pe noua poziție a trupelor eșaloanelor unu și doi ale frontului), să se câștige timp pentru mobilizarea organizată și completă a tuturor diviziilor din eșalonul doi. La prima vedere, această soluție pare rezonabilă și chiar umană. Așa ar fi fost, dacă ar fi fost adoptată cu o lună înainte de 22 iunie. În situația reală însă, un astfel de mod de acțiune ar fi avut neajunsuri substanțiale și ar fi generat probleme suplimentare.

Mai întâi vă vom aminti că Regulamentul definește replierea drept „cea mai complicată manevră“. Să repliezi trupele la 100–200 de kilometri, păstrând totodată capacitatea de a le conduce, păstrând și cel puțin o parte din armamentul greu nu este o sarcină simplă. Infanteriei îi vine greu să se desprindă de unitățile motorizate ale inamicului care o urmăresc, să se desprindă de aviație este imposibil în principiu și trupele care au ieșit din fortificații și s-au întins în coloană de marș se transformă într-o țintă ideală pentru atacurile cu bombe.

Munții de muniții concentrați în zona de frontieră ar fi trebuit în această variantă abandonați inevitabil pentru că în trei zile nu se poate transporta cu automobilele ceea ce a fost adus timp de trei luni cu vagoanele. Fortificațiile de la „frontiera veche“ erau cu mult mai slabe și nu mai era timp suficient pentru reutilarea lor. În fine, nu se poate să nu luăm în calcul și factorul moral – după toată trăncăneala despre invincibilitate și despre „stâlpul sovietic de hotar, de care își va sparge capul orice agresor“, să începi războiul cu retragerea la 200 de kilometri însemna să te aștepți la consecințe.

Varianta a treia. Să fie utilizat principalul avantaj și să fie aplicată lovitura cu corpurile mecanizate în flancul și în spatele grupării principale a inamicului. Conturul frontierei oferea condiții ideale pentru aceasta: fără să tragă nici un foc de pușcă, Corpurile 4 și 8 Mecanizate atârnau deasupra spatelui adânc al Grupului de Armate Sud: cel de-al treilea „viteaz de poveste“, Corpul 15 Mecanizat, pe două șosele, Brodî–Lvov și Zolocev–Lvov, putea să li se alăture în decurs de o zi sau două.

Doar aceste trei corpuri mecanizate aveau în total 2 500 de tancuri, inclusiv 720 de cele mai noi KV și T-34.

Ofensiva formațiunilor de tancuri spre vest, pe linia Rzeszow–Tarnow și spre nord prin Bilgorai asupra Lublinului a fost elaborată în repetate rânduri – și la alcătuirea planurilor operative ale operațiunii ofensive a Frontului Sud-Vest, și în cadrul numeroaselor exerciții de simulare ale comandamentelor și statelor majore. (93, 153) Exact la fel, în repetate rânduri și în diferite variante erau desenate „săgețile roșii“ ce se întindeau de la Kovel prin Chelm până la Lublin. Itinerarele de înaintare, pozițiile și direcțiile de atac au fost studiate de multe ori, astfel că o „improvizație temerară“ nici nu era necesară în cazul respectiv. Corpul 22 Mecanizat care înaintase spre Kovel era, desigur, mai slab decât formațiunile similare de la sud, dar avea în componența sa 700 de tancuri, inclusiv 31 de tancuri KV.

Și dispozitivul de luptă al grupării inamicului a contribuit la succesul loviturii aplicate de corpurile mecanizate. Concentrând o mare parte a diviziilor de infanterie lângă baza nordică a „intrândului de la Lvov“, comandamentul Wehrmachtului a slăbit inevitabil flancurile. În zona Peremîșl–Samok, germanii aveau o divizie de infanterie ușoară și două divizii de pază, adică vreo divizie și jumătate, conform normelor din armata germană. La nord de Peremîșl, pe un sector de 40 de kilometri de frontieră pe râul San, inclusiv importantul nod rutier Iaroslav, aveau doar două divizii de infanterie. Pe direcția Liuboml–Chelm două divizii de infanterie ale Wehrmachtului trebuiau să asigure 50 de kilometri de front. Comandamentul german nici măcar nu se aștepta la o contralovitură a unităților mecanizate mari ale inamicului, estimând componența grupării de tancuri sovietică de două ori mai mică decât era în realitate, nebănuind existența tancurilor KV și T-34, invulnerabile pentru tunul antitanc de bază german de calibru 37 mm.

În cazul în care capacitatea reală de luptă a corpurilor mecanizate ale Armatei Roșii ar fi corespuns dotării lor tehnice, totul s-ar fi terminat cu încercuirea și zdrobirea Grupului de Armate Sud cu consecințe evidente, și nu la scară operativă, ci la cea strategică pentru toată gruparea Wehrmachtului pe frontul de est. Ținând cont de cunoștințele noastre actuale despre capacitatea de luptă a Armatei Roșii, gradul de

calificare a comandanților ei și disponibilitatea de a lupta a soldaților, putem să afirmăm cu încredere nestrămutată că o eventuală contraofensiva a corpurilor mecanizate s-ar fi terminat cu zdrobirea lor totală, pierderea tuturor armelor și munițiilor, moartea sau luarea în prizonierat a efectivului.

Dar pentru un astfel de rezultat germanii ar fi fost nevoiți să plătească. Să plătească cu pierderea temporară a inițiativei, cu zădărnicirea programului operațiunii ofensive minuțios planificate. Să plătească cu pierderi grave ale propriilor divizii de tancuri, cărora nu le promitea nimic bun lupta de întâmpinare cu 700 de tancuri sovietice noi. Să plătească cu irosirea rezervelor Grupului de Armate (care oricum erau foarte puține), în lipsa cărora era imposibilă asigurarea ulterioară a sporirii forțelor în cursul înaintării în adâncul teritoriului sovietic. În ultima instanță, pierzând 5–7 zile cu „măcinarea“ hoardei blindate sovietice, Wehrmachtul și-ar fi putut relua înaintarea spre est de Bug în primele zile ale lunii iulie, când i s-ar fi opus 15–20 de divizii de pușcași complet mobilizate ale Frontului Sud-Vest – dar acesta este un cu totul alt scenariu de luptă de frontieră și foarte probabil cu un alt rezultat calitativ.

Primele decizii și evaluări

Pentru care dintre variantele de acțiune descrise mai sus a optat comandamentul Frontului Sud-Vest? Toate trei, fără excepție. Tentativa întreruptă înainte de a începe aplicarea loviturii cu corpurile mecanizate asupra Lublinului. Apoi tentativa de a menține linia regiunilor fortificate cu o „ață“ de divizii de pușcași ale primului eșalon al frontului. Și abia apoi replierea rămășițelor distruse ale trupelor frontului spre linia „frontierei vechi“.

În seara de 22 iunie, la ora 21.15, de la Moscova a fost expediată la statele majore ale fronturilor Directiva nr. 3 a Consiliului Suprem de Război al Armatei Roșii, semnată de „troica“ Timoșenko, Jukov și Malenkov. În compartimentul referitor la flancul sudic al frontului au fost puse sarcinile următoare:

„… d) Armatele Frontului Sud-Vest, menținând cu tărie frontiera de stat cu Ungaria (curbura sudică a „intrândului de la Lvov“ – M.S.), cu lovituri concentrice pe direcția comună spre Lublin cu forțele Armatelor V și VI, nu mai puțin de cinci corpuri mecanizate, (subl. mea – M.S.) și cu toată aviația frontului să încercuiască și să distrugă gruparea inamicului ce înaintează pe frontul Vladimir-Volînski–Kristinopol, spre sfârșitul zilei de 24.6 să pună stăpânire pe regiunea Lublin. Să se asigure trainic dinspre direcția Cracovia.“ (154)

În fond, cam asta e totul. Prin emiterea acestei Directive contraofensiva corpurilor mecanizate ale Frontului Sud-Vest s-a epuizat fără măcar să înceapă. Nici un pluton de tancuri n-a trecut prin nici un loc frontiera. Nimeni n-a descoperit deocamdată nici un document (ordine, rapoarte de luptă) care să arate că măcar cineva a încercat să execute Directiva Consiliului Suprem de Război sau s-a pregătit să o execute. Este cu atât mai straniu, cu cât unul dintre autorii și semnatarii Directivei nr. 3, șeful Marelui Stat Major, generalul de armată Jukov, a ajuns seara târziu pe 22 iunie la Kiev, iar apoi a plecat la Tarnopol, unde de pe 19 iunie se transferase statul major al Frontului Sud-Est.********

Să trecem la examinarea acțiunilor reale, dar singurele acțiuni reale ale comandamentelor și ale statelor majore ale formațiunilor frontului s-au redus la faptul că au deschis „pachetele roșii“ și au încercat să înceapă realizarea planului de acoperire. Un detaliu caracteristic – mareșalul Bagramian (la momentul respectiv colonel, șef al Direcției operative a statului major al Frontului Sud-Vest) chiar și peste 30 de ani și-a intitulat capitolul corespunzător al memoriilor sale: „Districtul Militar Special Kiev – 41 intră în vigoare“. (155) Dar planul de acoperire a mobilizării, concentrării și desfășurării trupelor era prin definiție nepotrivit pentru situația războiului început prin invazia inamicului, iar tentativele de a acționa în strictă conformitate cu el doar agravau această situație.

A agravat-o și mai mult lipsa unei estimări adecvate a grupării și a planurilor inamicului. În prima zi de război numărul trupelor incluse în luptă de inamic a fost subestimat considerabil. (Și asta a servit drept temei pentru evaluarea nejustificat de calmă a situației de pe front.) Astfel, în Comunicatul operativ nr. 01 până la ora 18.00 pe 22 iunie

statul major al Armatei VI a detectat în fața frontului Diviziei 3 Cavalerie „cel mult un regiment de infanterie cu o companie de tancuri“ (de fapt acolo se afla o divizie de infanterie), în zona regiunii fortificate Rava-Ruska „cel mult o divizie de infanterie cu un batalion de tancuri“ (în realitate – trei divizii de infanterie, poate și un batalion de „tunuri de asalt“). (156)

Spre dimineața de 24 iunie conținutul comunicatelor comandamentului sovietic începe să corespundă cu numărul real al diviziilor de infanterie ale inamicului pe frontul Armatelor V și VI ale Frontului Sud-Vest, dar totodată apare o problemă, anume exagerarea multiplă a numărului tancurilor inamice. Comunicatul operativ al statului major al Frontului nr. 5 de la ora 20.00 din 24 iunie informa despre prezența de frontul Wlodawa–Sokal (adică în zona Armatei V) a „peste 2 000 de tancuri“ – în condițiile în care în realitate la momentul respectiv au fost introduse în luptă trei divizii (nr. 11, 13 și 14) de tancuri ale Wehrmachtului și începea înaintarea peste frontieră a celei de a patra (nr. 16), cu câte 150 de tancuri în fiecare. (158)

Și asta nu e totul. Informațiile exagerate erau deseori însoțite de altele de-a dreptul false. În informarea statului major al Frontului nr. 2 de la ora 22.00, din 23 iunie, se arată că, „pe șoseaua dinspre Brest spre Kovel la ora 6.00 a fost observată înaintarea tancurilor, numărul lor n-a fost stabilit“. (159) A doua zi, în Comunicatul operativ nr. 5 citat mai sus, se arăta, despre aceleași tancuri, că „pe direcția Brest–Kovel acționează formațiuni mecanizate mari ale inamicului; la ora 17 și 15 minute o coloană de tancuri se deplasa având capul la Ratno, iar coada la Velikorita“. Între Ratno (o localitate din Polesia ucraineană, de pe cursul superior al râului Pripiat) și Velikorita (în regiunea Brest a Bielorusiei) sunt 45 de kilometri pe șosea, iar acoperirea unei astfel de distanțe nu se putea face decât de câteva divizii de tancuri, ceea ce nu era cazul. (160)

Greșelile din activitatea spionajului și a cercetașilor la război sunt absolut inevitabile, comandanții sunt nevoiți întotdeauna să ia decizii pe baza unor informații incomplete și deseori eronate. Nu e nimic ieșit din comun în faptul că i s-a părut cuiva, undeva, că vede o coloană enormă de tancuri inamice. Totuși, de la Kovel (în raionul respectiv se aflau

statul major al Armatei V și statul major al Corpului 15 Pușcași) până la Ratno sunt 50 de kilometri pe șosea. O grupă de cercetași pe motociclete putea parcurge această distanță tur-retur în două ore. Un biplan An-2 ar fi putut să zboare la Ratno și să aterizeze pe orice porțiune de câmp de lângă statul major de lângă Kovel într-o oră. În realitate însă, cercetașii Frontului Sud-Vest au avut nevoie de patru zile pentru ca pe 27 iunie în comunicatul de cercetare nr. 7 să se recunoască, în sfârșit, cu justificări rușinoase: „Informațiile despre acțiunile unor unități motomecanizate mari din direcția Brest spre Kovel nu s-au conformat. Aici acționează unități de infanterie și de cavalerie mici cu un număr mic de tancuri". (161)

A mai fost o circumstanță ce împiedica comandamentul Frontului Sud-Vest să ia decizii adecvate. O vom numi „factorul Tiulenev". Pe 21 iunie, la Moscova a fost luată decizia cu privire la constituirea Frontului Sud. Frontul se desfășura, în fond, pe baza formațiunilor mari ale Districtului Militar Odessa, dar s-a decis ca statul major să fie amplasat la Vinnița, adică pe teritoriul Districtului Militar Kiev. Acest paradox se explica, cel mai probabil, prin faptul că sarcina principală a noului front trebuia să devină acoperirea direcției Moghilev-Podolski–Vinnița, adică a bazei sudice a „intrândului de la Lvov". Oricum, pe Frontul Sud-Vest a apărut „cel de-al treilea comandant", alături de Kirponos și Jukov. Acesta era fostul comandant al Districtului Militar Moscova, devenit comandantul trupelor Frontului Sud, generalul Tiulenev.

Conform criteriilor formale, comandantul de front Tiulenev era doar cu o treaptă mai sus decât comandantul de front Kirponos (general de armată vs general-colonel). Dar conform „listei de ranguri" neoficiale, statutul lor era pur și simplu incomparabil. Tiulenev era un „erou al războiului civil" recunoscut oficial, și nu doar un simplu erou, ci unul cu trei ordine Drapelul Roșu, membru al Armatei I Cavalerie, prieten al mareșalului Budionnîi (în Armata I Cavalerie Tiulenev fusese șeful Departamentului de cercetare). În anul 1930 Tiulenev a devenit comandantul Brigăzii Speciale Cavalerie „Stalin", apoi și-a continuat serviciul în aparatul central al Comisariatului Poporului al Apărării, iar din 1938 a fost comandantul trupelor Districtului Militar Transcaucazian și membru al Consiliului de Război de pe lângă

Comisariatul Poporului al Apărării. În fine, în august 1940 Stalin l-a desemnat pe Tiulenev comandant al Districtului Militar al Capitalei, adică i-a încredințat paza vieții și puterii sale. Unui comandant cu atâta autoritate i-au desemnat și un membru al Consiliului de Război al Frontului Sud, nimeni altul decât fostul șef al Direcției principale politice a Armatei Roșii (cu funcția de adjunct al comisarului poporului al apărării), tovarășul Zaporojeț.

Ajunși la Vinnița, Tiulenev și Zaporojeț au început să bombardeze Moscova cu rapoarte, iar apoi și cu scrisori adresate personal tovarășului Stalin, în care comunicau despre nenumăratele mulțimi ale inamicului ce se adunaseră la frontiera sovieto-română. De dragul adevărului, trebuie să subliniem de la bun început că nu ei au fost primii care le-au inventat. Estimări absolut neadecvate ale componenței grupării Wehrmachtului din România fuseseră făcute și mai înainte. Astfel, în Comunicatul special al Direcției Cercetare a Marelui Stat Major din 31 mai 1941, componența trupelor germane, nu germano-române, în zona de frontieră („în Moldova și nordul Dobrogei“) era estimată la 17 divizii, inclusiv două de tancuri și patru motorizate; în plus, în Ucraina subcarpatică, adică pe teritoriul ocupat la momentul respectiv de maghiari, au fost depistate patru divizii germane, iar „în București și la vest de el“, încă 11 divizii din Rezerva Comandamentului Suprem al Wehrmachtului. (162)

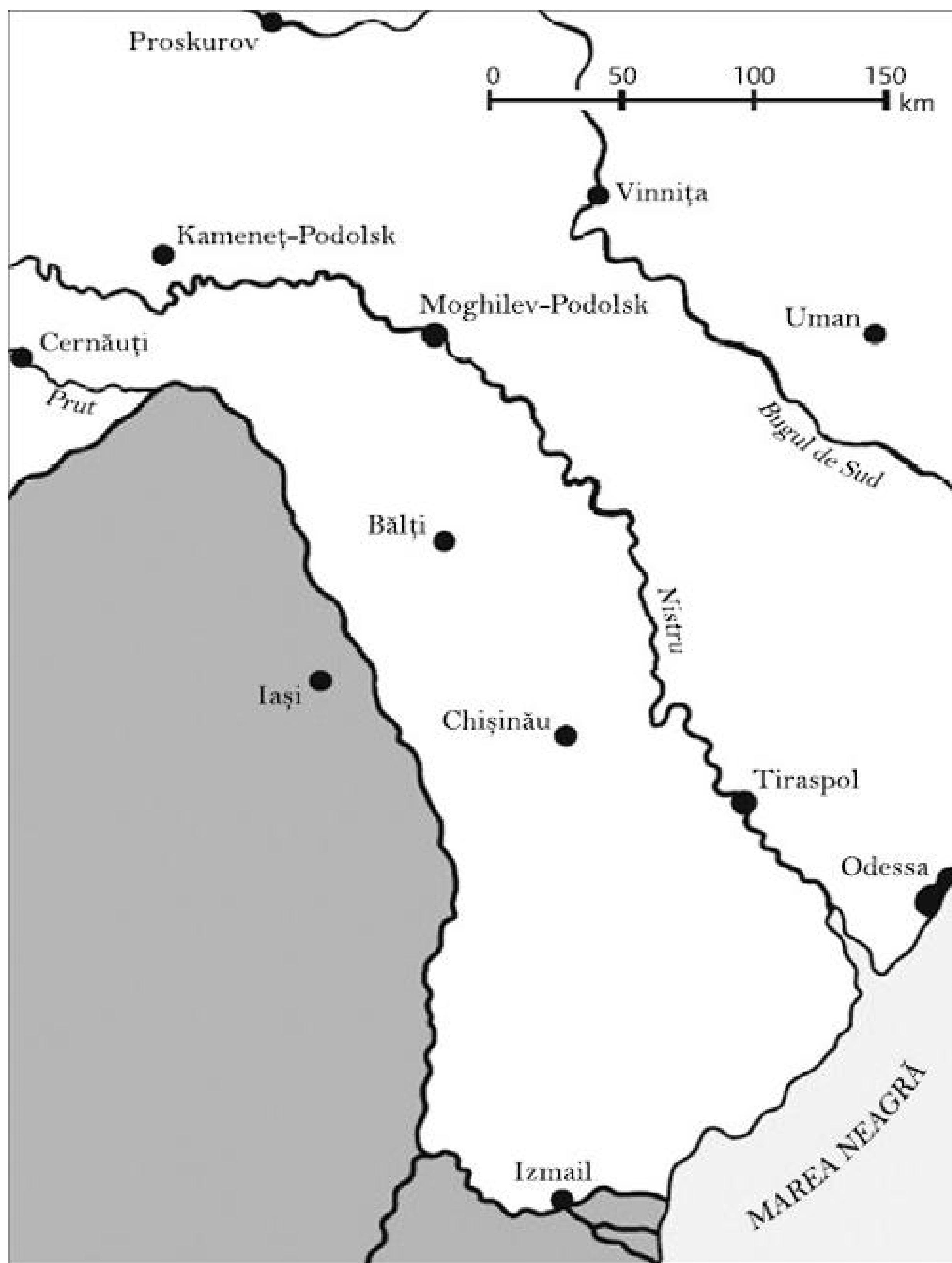

Fig. 10. **Districtul Militar Odessa**

După începutul războiului cifrele au început să crească. Comunicatul de cercetare nr. 1/660724 al Direcției Cercetare a Marelui Stat Major al Armatei Roșii de la ora 20.00, din 22 iunie, informa că „În Slovacia și în Ucraina subcarpatică numărul trupelor germane e de 13–15 divizii; în România 33–35 de divizii, inclusiv patru de tancuri, 11 de motorizate și una de infanterie de munte“. Comunicatul de cercetare nr. 3/660739 de la ora 20.00, din 24 iunie, diminua aceste estimări fantastice: „Gruparea totală a inamicului din fața Frontului Sud este de 15 divizii germane, dintre care 6 de infanterie, 7 de motorizate, 2 de tancuri. În regiunea București–Ploiești–Pitești se presupune existența unor rezerve pentru front de 15 divizii germane“. (163)

În realitate, Armata XI a Wehrmachtului desfășurată în România avea în componența ei șapte divizii de infanterie și un singur batalion (nr. 190) de „autotunuri de asalt“. În Ungaria nu era în general nici o divizie germană. Comandantul Frontului Sud ar fi putut, venind la fața locului și clarificând situația, să curme această dezinformare. Din păcate, în loc să procedeze astfel, pe 1 iulie, la ora 19.50, le-a expediat lui Stalin și Timoșenko un raport în care evaluează situația de pe două fronturi (dintre care unul nu-i fusese dat de nimeni în subordine) în felul următor:

ШИФРОВКА №40551.

Ц А ... Подана 5.7.41. 20.38 Принята 5.7.41. 21.03.
...не 8 отдела оперупра Генштаба Красной Армии 5.7.41. 22.45.

Пр I № 723 /наш ПР 40550/.

3. Общая численность войск противника перед Южным фронтом /до 40 пехотных дивизий, до 3-х танковых дивизий, до 10 мех.дивизий/ дает ему общее превосходство в живой силе в 3-4 раза, в технике - в 2-2,5 раза при им... ющейся средней оперативной плотности наших войск - одна стр.дивизия на 70-80 километров.

В направлении возможного главного удара /в Винни... ком/ противник имеет возможность создать еще большую п...

Fig. 11. Raport al comandamentului Frontului Sud către Stalin

„Spre sfârșitul zilei de 30.6 inamicul a constituit două grupări operative de șoc de bază: grupul mobil de la Rovno–Brodî contra Frontului Sud-Est și cea de-a doua, Botoșani–Iași, pe care o estimăm ca alcătuită din 15–16 divizii de infanterie, 2–3 divizii de tancuri și cel mult 4 divizii mecanizate. Situația operativă a acestor grupări ne permite să ajungem la concluzia că inamicul va tinde prezumtiv să aplice o lovitură dublă concentrică cu ambele grupări: a) una scurtă pe direcțiile Brodî–Tarnopol și Cernăuți–Tarnopol, b) concomitent o lovitură în adâncime în direcțiile Rovno, Berdicev și Botoșani–Vinnița… Lipsa rezervelor operative pentru front ne face să ne expunem temerea pentru direcția Vinnița cu toate consecințele ce decurg de aici pentru Frontul Sud-Est…“ (164)

În următorul mesaj adresat lui Stalin (din 5 iulie) Tiulenev și Zaporojeț descriu un tablou sumbru: „Componența totală a trupelor inamicului din fața Frontului Sud (aproape 40 de divizii de infanterie, aproape trei divizii de tancuri, aproape 10 divizii motorizate) îi oferă o superioritate de 3–4 ori în forță vie, de 2–2,5 ori în tehnică în condițiile densității operative medii actuale a trupelor noastre – o divizie de pușcași la 70–80 de kilometri… Armatele Frontului Sud au posibilitatea de a îndeplini sarcina trasată prin metoda defensivei mobile (adică retrăgându-se neîntrerupt – M.S.), sprijinindu-se pe regiunea fortificată de la Nistru…“ (165)

Mai trebuie amintit că, în afară de cele șapte divizii ale Wehrmachtului, în fața Frontului Sud se afla și armata română.****** Nominal, gruparea trupelor române era destul de solidă: 13 divizii de infanterie, o divizie de tancuri și autoblindate, trei brigăzi de infanterie de munte și trei brigăzi de cavalerie, în total circa 17 divizii „conform organigramei“. După efectivul prevăzut de organigramă (17 700 de oameni) divizia română era chiar superioară diviziei de infanterie a Wehrmachtului.**

Corespundea oare potențialul real de luptă al armatei române acestei componențe de trupe? În această privință au fost expuse diferite opinii și evaluări. După cum vedem, în rapoartele sale Tiulenev nu făcea în general diferență între formațiunile de infanterie germane și române,

recunoscând astfel implicit că divizia română nu-i este inferioară celei germane. Judecata de valoare a lui Hitler era cu totul alta: „Nici o iluzie în raport cu aliații… De la români nu se poate să așteptăm în general nimic. E posibil ca ei să poată doar să se apere sub acoperirea unui obstacol puternic (a unui râu), dar și atunci doar acolo unde inamicul nu va ataca. Antonescu și-a mărit armata terestră în loc să o micșoreze și să o amelioreze“. (166)

Pe de altă parte, în componența Districtului Militar Odessa figurau în ajunul războiului 13 divizii de pușcași, trei de cavalerie, patru de tancuri și două de motorizate, o grupare foarte puternică de artilerie (13 regimente autonome de artilerie, inclusiv cinci regimente de obuziere de mare capacitate). (140) Aviația avea de două ori mai multe avioane decât gruparea de aviație germano-română ce îi era opusă (și asta fără a lua în calcul Forțele Armate Aeriene ale Flotei de la Marea Neagră și Corpul 4 Aviație cu rază lungă de acțiune din Zaporojie). Conform tuturor canoanelor științei militare, trupele Districtului Militar Odessa, sprijinindu-se pe două linii defensive naturale puternice (râul Prut și fluviul Nistru în cursul lor de jos) și pe sute de cazemate din regiunile fortificate Kameneț-Podolsk și Moghilev-Podolsk, putea să asigure o apărare stabilă împotriva a șapte divizii germane și șapte române.

Tiulenev însă a raționat altfel și, îndemnat de rapoartele lui defetiste, Cartierul General al Comandamentului Suprem a început să transfere în componența Frontului Sud, una după alta, formațiunile Frontului Sud-Vest: Corpul 17 Pușcași (flancul stâng, estic al Armatei XII), Corpul 55 Pușcași (rezerva comandamentului Frontului Sud-Vest), Corpul 16 Mecanizat (Armata XII), Brigada 4 Artilerie antitanc. Strict vorbind, acest „transfer“ nu însemna deplasarea trupelor în spațiu – toate (sau aproape toate) au rămas la locurile lor, dar acum nu mai putea fi vorba de utilizarea acestor trupe pentru întărirea defensivei Armatelor V și VI ale Frontului Sud-Vest, ce s-au pomenit sub „tăvălugul de oțel“ al principalei grupări de șoc a Wehrmachtului.

Rezultatul final al acestei „arte operative“ a fost zdrobirea nimicitoare. Flancul drept (nordic) al Frontului Sud, compus din fostele formațiuni ale Frontului Sud-Vest, le-a cedat practic fără luptă românilor (acolo nu era nici o divizie germană) Bucovina de Nord; orașul Cernăuți a fost

ocupat pe 5 iulie, în a treia (!) zi a ofensivei inamicului. Trupele româno-germane au avut nevoie de trei săptămâni pentru a ocupa cea mai mare parte a Basarabiei și pentru a forța Nistrul. Pe 25 iulie Cartierul General a transferat în componența Frontului Sud trupele ce se retrăgeau în dezordine ale Armatelor VI și XII ale Frontului Sud-Vest (la momentul respectiv în componența Armatei XII fuseseră transferate și toate rămășițele Armatei XXVI). În componența Frontului Sud ele au și fost încercuite și nimicite în regiunea orașului Uman.

Această unitate militară (inițial regiment) avea o structură cât se poate de unică, ba încă și modificată în repetate rânduri. Pe 22 iunie 1941 era ceva de genul unei „brigăzi de infanterie“ sau „divizie cu efectiv redus“.

Nu sunt incluse tancurile Diviziilor 13, 17 și 57 ale Armatei XVI, tancurile-amfibii cu mitralieră T-37/38/40 și mai vechile tanchete T-27.

Suma aritmetică a tancurilor din 14 divizii este 761, o cifră ce poate fi acceptată doar ca estimativă, deoarece procesul de completare cu tancuri noi se desfășura neîntrerupt și este reflectat diferit în documente diferite. Astfel, în diferite documente din același dosar de arhivă (Arhiva Centrală a Ministerului Apărării, f. 38, r. 11353, d. 909) numărul total de tancuri T-34 în componența Frontului Sud-Vest este indicat ca 485, 493, 496, 519.

Nu sunt luate în calcul tancurile-amfibii T-37/38/40, tanchetele T-27, tractoarele pe bază de T-26.

Pentru amatorii cifrelor exacte: „Până în ziua a 42-a a operațiunii au fost consumate 42 984 de metri cubi de carburanți, 21 011 tone de muniții, 16 540 de tone de alimente“.

Acest număr nu se împarte la 12, deoarece două divizioane ale apărării antiaeriene ale armatei (275 și 279) aveau în componența lor nu trei, ci două baterii de tunuri antiaeriene de calibru 88 mm.

Divizia de pază este o entitate militară-polițistă specifică cu misiunea de a păzi spatele frontului și de a lupta cu partizanii (diversioniștii), întărită cu un regiment de infanterie și cu un batalion de artilerie

ușoară; chiar și două divizii de acest fel îi erau inferioare la toți parametrii unei divizii de infanterie (de pușcași) normale.

În ansamblu (și nu doar în diviziile de pușcași) în district, sub paravanul „concentrării pentru instrucție“, au fost recrutați 142 000 de oameni, fapt ce a permis ca efectivul total să fie de 907 000. (128) Sub aspect aritmetic, asta înseamnă câte 15 600 de oameni în fiecare din cele 58 de divizii ale districtului, dar în realitate circa 30–35% din efectiv nu se afla în divizii, ci în unitățile și în subunitățile din subordonarea corpurilor, armatelor și districtului.

Aceste cifre sunt preluate direct din documente originale, însă în cunoscuta „Culegere statistică nr. 1“ sunt indicate cifre mai mari: 34 779 de camioane în componența trupelor Districtului Militar Special Kiev.

În memorii, Jukov a încercat din răsputeri să se delimiteze de Directiva nr. 3 și chiar a inventat o poveste cum că la ora 13.40 el plecase pe calea aerului de la Moscova la Kiev, iar despre Directivă a aflat abia seara târziu, la statul major al Frontului Sud-Vest la Tarnopol; însă din „Registrul vizitelor“ se vede că la ora 14.00 Jukov abia intrase în biroul de la Kremlin al lui Stalin și la ora 16.00 a ieșit din el.

Istoriografia sovietică tradițională prezintă participarea României la războiul contra URSS ca o realitate obiectivă, un fenomen implacabil al naturii, care nu depindea de acțiunile și de voința oamenilor. Realitatea este mult mai complicată. În perioada interbelică, nou-născuta Românie se orienta – și în politica externă, și în edificarea forțelor armate – spre Franța și aliata ei, Cehoslovacia. La începutul celui de-al Doilea Război Mondial, România i-a oferit azil guvernului Poloniei și efectivului armatei poloneze zdrobite prin eforturile comune ale Germaniei și URSS; România a devenit furnizorul de petrol prețios pentru blocul anglo-francez. România a încheiat războiul în componența coaliției antihitleriste, iar regele Mihai a fost distins cu Ordinul Victoria (Pobeda) – și asta nu e o glumă. Există temeiuri serioase pentru a presupune că, dacă n-ar fi fost „ideea temerară de debut“ a lui Stalin cu ocupația în vara anului 1940 a Basarabiei și Bucovinei de Nord (aceasta

din urmă n-a făcut parte niciodată din Imperiul Rus), în anul 1941 s-ar fi putut să nu existe deloc un front român pentru Armata Roșie.

Capitolul 2.2

Lvov

Să revenim însă la primele zile de război și la trupele primului eșalon al Frontului Sud-Vest. Vom începe descrierea scurtei și tristei povești a zdrobirii lor cu operațiunile militare din „intrândul de la Lvov“, adică din zona ofensivei Armatei XVII a Wehrmachtului. În etapa inițială, i se trasase sarcina să imobilizeze prin luptă trupele Armatelor VI, XXVI și XII ale Frontului Sud-Vest, să nu permită transferarea lor în zona loviturii principale, să ocupe un important nod rutier, Lvov, și să asigure condițiile pentru exploatarea breșei astfel create de Corpul 14 Tancuri.

Terenul pe care s-a desfășurat bătălia, ca de multe ori în istorie, a jucat un rol important. Spre capitala istorică a Galiției duc trei drumuri: unul din nord (Tomaszow–Zolkiew–Lvov) și două din vest (Radîmno–Iavorov–Lvov și Peremîșl–Grodek Jagiellonski–Lvov). Terenul de la sud de drumul Peremîșl–Lvov era foarte mlăștinos, întretăiat de numeroșii afluenți ai Nistrului; deplasarea maselor mari de trupe e puțin probabilă pe acolo. Zona de la vest de drumul de nord, de la Janow până la Nemirov și mai departe pe teritoriul Poloniei până la Bilgoraj, e un masiv de pădure deasă, pe alocuri mlăștinoasă. La est este în câmp deschis, dar presărat cu numeroase râulețe mici, afluenți ai râului Bug. Zona dintre cele două drumuri de vest este o înălțime deluroasă acoperită de pădure. Armata ce înaintează pe această direcție urmează să forțeze (în afară de râul de frontieră San) două obstacole: râul Vișnea și râul Vereșcița, care în regiunea Grodek-Jagiellonski–Luben Wielki****** reprezintă un lanț mic de lacuri legate între ele cu brațe de râu.**

Probabil că, ținând cont de aceste circumstanțe, comandamentul Armatei XVII a Wehrmachtului a decis să aplice lovitura principală de-a lungul drumului de nord, pe direcția cea mai scurtă și relativ practicabilă spre Lvov. Acolo era concentrat Corpul de Armată (de infanterie) 4 compus din Diviziile 71, 295, 24, 262 Infanterie; corpului i-au fost atașate un batalion de „autotunuri de asalt“, unicul în componența Armatei XVII, și un batalion de tancuri aruncătoare de

flăcări (această subunitate se presupunea să fie utilizată pentru lovirea cazematelor din regiunea fortificată Rava-Ruska). De la nord, din vârful intrândului înainta spre Lvov Corpul 49 Infanterie de munte (Divizia 1 Infanterie de munte, Diviziile 68 și 257 Infanterie). Divizia 101 Infanterie ușoară trebuia să ocupe orașul de frontieră Peremîșl și să înainteze de-a lungul drumului spre Sudova Vișnia și Lvov.

Primele două zile

În primele ore de război situația în zona ofensivei Armatei XVII (ca, de altfel, pe tot frontul de est) i-a generat comandamentului german un aflux de euforie:

„6.00. Pe toată lățimea frontului corpurile noastre se ciocnesc doar de o rezistență slabă, luptele sunt purtate la început doar cu trupele de grăniceri ale inamicului. Judecând după toate acestea, inamicul a fost luat prin surprindere. Podul [peste râul San] de lângă Peremîșl n-a fost aruncat în aer, podul de lângă orașul Radîmno este în mâinile noastre în stare bună. Ofensiva evoluează pretutindeni fără obstacole…

10.15. Inamicul este luat prin surprindere. Fortificațiile de la frontieră sunt ocupate de trupele inamicului doar parțial. Rezistența se intensifică, dar rămâne haotică…

11.30. Am cucerit podul de cale ferată din regiunea orașului Peremîșl“. (167)

Încrederea că „rezistența haotică“ va fi înfrântă în orele următoare era atât de mare încât la ora 11.15 comandamentul Armatei XVII a propus să fie „introdus în luptă Corpul 14 Tancuri fie după-amiază, fie în prima jumătate a zilei următoare, 23.06.41“. (167) În realitate însă, germanii au reușit să introducă Corpul 14 Tancuri în breșa formată abia în seara de 28 iunie, comandamentul german subapreciind serios regiunea fortificată Rava-Ruska și Divizia 41 Pușcași, comandată de generalul-maior Mikușev, care o apăra.********

Chiar și în situația atacului neașteptat (pentru Stalin), formațiunile Armatei VI a Frontului Sud-Vest au intrat în luptă destul de organizat.****** Încă din 20 iunie comandantul armatei, generalul-locotenent Muzîcenko, a emis ordinul: „Statele majore ale corpurilor, diviziilor, regimentelor să se afle pe loc. Să nu plece nicăieri din regiunea în care sunt amplasate. Pentru tot felul de aplicații legate de deplasarea din regiunea de amplasare să fie cerută permisiunea Consiliului de Război… Divizioanele de apărare antiaeriană să fie rechemate de urgență din tabăra de instrucție de la Lvov în formațiunile lor, iar de îndată ce vor sosi să li se dea misiunea de a apăra din aer amplasarea diviziilor…“ (168) În Divizia 41 Pușcași acest ordin a fost executat întocmai, subunitățile de artilerie ce se aflau pe poligoane au fost readuse în divizie, corpul de comandanți, datorită interacțiunii bine stabilite cu grănicerii, a fost alarmat la ora 2.00 noaptea. Ca urmare, unitățile Diviziei 41 Pușcași au reușit să ocupe pozițiile defensive înainte ca inamicul să ajungă la primele linii ale regiunii fortificate Rava-Ruska.**

Conform planurilor de construcție, regiunea fortificată trebuia să constea din 306 (!) instalații de luptă, grupate în 13 noduri defensive, așa-numitele puncte de sprijin. Până la începutul războiului au fost construite circa 150 de cazemate; nodurile de ambrazură blindate, armamentul, instalațiile și pompele de filtrare a aerului au fost minate în circa 90 de cazemate. Ce-i drept, armamentul nu a fost instalat nici de departe în volum complet; cu toate acestea, opt tunuri de calibru 76 mm, 52 de tunuri de calibru 45 mm și 181 de mitraliere, ascunse după un strat de doi metri de beton armat pentru fortificații, așteptau infanteria inamicului ce înainta. (41, 42) Au fost utilate din timp și pozițiile defensive – cu tranșee, cazemate și adăposturi blindate – pentru soldații care urmau să le apere.

Pentru întărirea Diviziei 41 Pușcași, a ajuns la jumătatea zilei la Rava-Ruska Regimentul 209 Artilerie al corpului (36 de obuziere de calibru 152 mm). Este o forță serioasă – la indicatorul „greutate a loviturii comune“ un regiment de acest fel depășea o divizie de infanterie a Wehrmachtului. Merită atenție și tempoul lent cu care remorcherele, fapt pe care le place să-l sublinieze unii istorici contemporani, au tractat obuzierele grele de la târgușorul Șklo (la 10 kilometri est de Iavorov)

până la Rava-Ruska (în ucraineană Rava-Russkaia), pe o distanță de 32 de kilometri în linie dreaptă, dar prin pădure mlăștinoasă. A doua zi, pe 23 iunie 1941, diviziei i-a fost atașat și mai puternicul Regiment 135 Artilerie al Rezervei Comandamentului Suprem (24 de tunuri de calibru 122 mm și 24 de tunuri-obuziere de calibru 152 mm).

Spre seara de 22 iunie starea de spirit de la statul major al Armatei XVII a Wehrmachtului a început să se schimbe:

„19.30. În seara de 22.6 inamicul a reușit să spargă formațiunile de luptă ale trupelor noastre pe flancul drept al Diviziei 262 Infanterie în regiunea de la nord-vest de Rava-Ruska…

20.00. Situația periculoasă de pe flancul stâng al Corpului de Armată IV se complică și mai mult. Corpul de Armată IV își aduce rezervele aflate în subordonarea directă a comandamentului corpului…

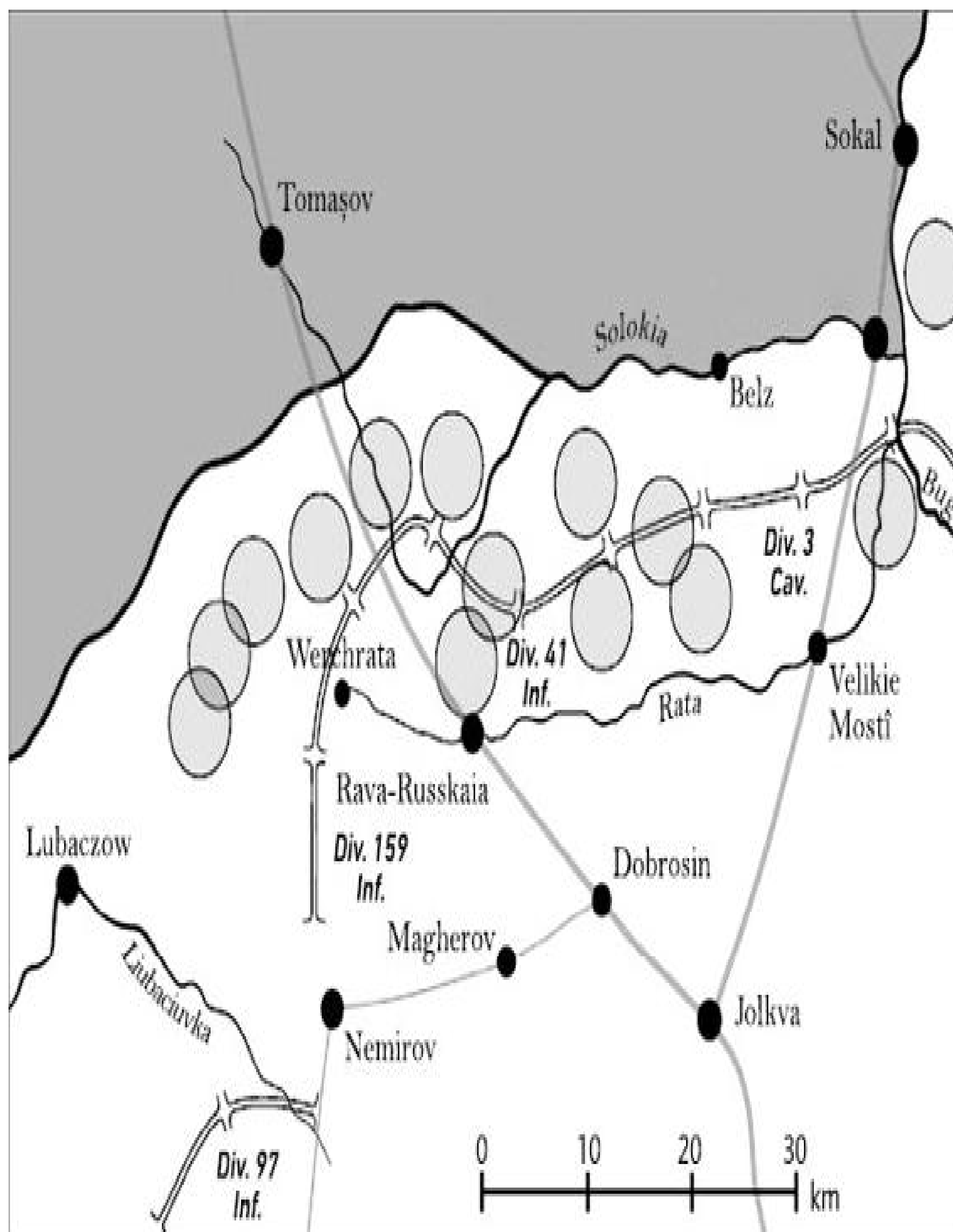

Fig. 12. **Regiunea Fortificată Rava-Russkaia**

Situația generală a zilei… contralovituri puternice ale inamicului din pădurile de la nord-vest și nord-est de Rava-Ruska…“ (167)

A doua zi, panica aproape că pusese stăpânire pe germani, din moment ce au raportat apariția a nu mai puțin de 150 de tancuri, în realitate inexistente:

„13.00. Corpul de Armată IV raportează concentrarea formațiunilor mari de tancuri ale inamicului în regiunea Hrebenne cu scopul de a ataca pozițiile Diviziei 262 Infanterie în regiunea Kornie (localitate la cotitura sudică a râului Solokia, la 10 kilometri nord de Rava-Ruska – n.red.).

Situația la zi… Pe la amiază s-a observat concentrarea a circa 150 de tancuri***** care prin acțiunile lor intense periclitează pozițiile Diviziei 262 Infanterie în regiunea Kornie… Cu forțele Corpului de aviație V au fost efectuate două raiduri asupra grupării inamicului din această regiune…“ (167)***

Există o descriere amănunțită a operațiunilor de luptă ale Diviziei 41 Pușcași, alcătuită de fostul șef al statului major al diviziei, colonelul (ulterior – general-maior) Eriomin. (169) Articolul lui publicat în anul 1959 (în scurta epocă a „dezghețului“ hrușciovist) este la fel de ieșit din comun ca istoricul luptelor de lângă Rava-Ruska. În articolul lui Eriomin nu sunt prezentate nici „avalanșa de tancuri cu transportatoare autoblindate“ în formațiunile de luptă ale diviziei de infanterie a Wehrmachtului, nici diversioniști cu foarfece („legătura cu statul major al armatei a funcționat fără întreruperi“), nici omniprezenta aviație germană care „de dimineață până seara atârna deasupra câmpului de luptă“, nici plângeri cu privire la lipsa sau defectele părții materiale („unitățile au fost aprovizionate de la depozitul diviziei cu muniții, cu armamentul și echipamentul necesar conform normelor pe timp de război“); diviziile inamicului au numere concrete și nu se observă nici una în plus, spre deosebire de multiplele mărturii legate de numărul interminabil al trupelor germane.

Bilanțul primei zile de război în expunerea fostului șef al statului major al Diviziei 41 Pușcași era următorul:

„Unitățile noastre, acționând pe un teren pe care-l cunosc bine, încurajate de primele succese și folosind cu iscusință avantajele și foloasele defensivei, se simțeau sigure în fortificațiile pregătite și utilate din timp, respingeau toate atacurile inamicului… Am reușit să menținem cu pierderi relativ mici poziția defensivă decisivă, nu doar producându-i inamicului o înfrângere cât se poate de considerabilă, dar oprindu-i și înaintarea ulterioară pe tot frontul nostru… Fără a avea informații despre situația de pe fronturi și pe baza acțiunilor reușite pe sectorul nostru, eram optimiști, considerând că pe toată întinderea frontierei vestice trupele noastre au acționat nu mai puțin reușit…“

A acționat nu mai puțin reușit și vecinul din dreapta al diviziei lui Mikușev – divizia de cavalerie comandată de generalul-maior Maleev. S-ar părea că o divizie de cavalerie nu prea e adaptată pentru defensiva statică, dar și din considerente pur aritmetice divizia de cavalerie a Armatei Roșii (8 968 de oameni conform organigramei) era cu mult mai mică decât Divizia 9 Infanterie a Wehrmachtului ce înainta pe porțiunea Belz–Kristinpopol. Dar această divizie de cavalerie nu era una simplă, ci Divizia basarabeană „G.I. Kotovski“, distinsă cu ordinele Drapelul Roșu și Lenin. Cât privește regimentul de tancuri din componența Diviziei 3 Cavalerie (Regimentul 44 Tancuri), acesta era unul dintre cele mai vechi din Armata Roșie și își trăgea obârșia de la „primul divizion blindat proletar“, constituit încă din anul 1917!

În ajunul războiului, Divizia 3 Cavalerie fusese dislocată în localitatea Mostî Veliki. În jumătatea a doua a zilei de 22 iunie, înaintând vertiginos spre nord, divizia, cu regimentul ei de tancuri și două regimente de cavalerie, a contraatacat alungându-i pe germani din zona gării Parhaci.****** Ulterior, Divizia 3 Cavalerie, întărită cu Regimentul 491 Pușcași al Diviziei 159 Pușcași, a ținut frontul în spațiul dintre râurile Solokia și Rata până în seara de 27 iunie. Anticipând evenimentele, deviem mult de la cronologie și menționăm că Divizia 3 Cavalerie a supraviețuit până la sfârșitul anului 1941 (o situație unică pentru un front care a fost de două ori zdrobit în „pungile“ de la Uman**

și de la Kiev), în decembrie a devenit Divizia 5 Cavalerie Gardă și cu această titulatură a ajuns până la Berlin.

Cu totul altfel au evoluat evenimentele la vest de Divizia 41 Pușcași. Vecinul din stânga, Divizia 159 Pușcași, fără un regiment, transferat în Divizia 3 Cavalerie, după o tentativă nereușită de a-l contraataca pe inamic, s-a repliat spre localitatea Verhrata mai la sud, fiind urmărită de Divizia 71 a Wehrmachtului aflată în ofensivă. Pe 23 iunie presiunea inamicului s-a intensificat și Divizia 159 a început să se retragă în dezordine, lăsând gol flancul stâng al regiunii fortificate Rava-Ruska. În dimineața de 24 iunie, detașamentul de avangardă al Diviziei 71 Infanterie germane (două companii de bicicliști), a ocupat, după o luptă scurtă, Nemirovul. Trei puncte de sprijin de pe extrema stângă ale regiunii fortificate au fost ocupate de germani, care au trecut la lichidarea metodică a cazematelor blocate. În Registrul operațiunilor militare ale Armatei XVII a Wehrmachtului citim:

„23 iunie. Situația generală la zi… În jumătatea a doua a zilei au fost cucerite două puncte de sprijin fortificate ale inamicului în regiunea Brusno și Velki Dzial…

24 iunie. 15.00. Rezistență extrem de încrâncenată și contraatacuri insistente ale inamicului… Drept exemplu poate servi comportamentul garnizoanei cazematei de lângă Brusno. După ce și-au dat seama că rezistența ulterioară este fără speranță, soldații ruși s-au împușcat. Un soldat rus care a transmis somația germană de a înceta rezistența și de a se preda a fost împușcat de comandantul garnizoanei cazematei…“ (167)

Comandamentul Armatei XVII și al Corpului IV ale Wehrmachtului au evaluat repede situația. În seara de 23 iunie au fost date ordinele în conformitate cu care pe direcția Rava-Ruska din rezerva armatei au fost transferate două divizii proaspete: 296 Infanterie și 97 Infanterie ușoară. Atacul frontal asupra regiunii fortificate de-a lungul Tomaszow–Zolkiew trebuia să fie efectuat doar de Divizia 296 Infanterie, iar trei divizii (71 Infanterie, 295 Infanterie, 97 Infanterie ușoară) urmau, înaintând de pe poziția Verhrata–Nemirov, să ocolească regiunea fortificată pe la sud; Divizia 24 Infanterie și Divizia 262

Infanterie continuau ofensiva pe flancul drept al regiunii fortificate. În ansamblu, Divizia 41 Pușcași și rămășițele Diviziei 159 Pușcași au fost atacate de șase (!) divizii ale Wehrmachtului; e puțin probabil ca pe toată întinderea frontului de est să se mai fi înregistrat ceva asemănător…

Incomparabil mai reușit pentru germani evolua înaintarea Corpului 49 Infanterie de munte. Toate podurile și vadurile peste râul San au fost cucerite fără luptă. La ora 6.40 (ora Berlinului) statul major al corpului constată: „Pe tot spațiul inamicul n-a tras nici un foc de artilerie“. Până la ora 15.00, Divizia 1 Infanterie de munte a forțat în câteva locuri râul Liubaciuvka (la 7–10 kilometri sud de frontieră). Divizia 97 Pușcași care acoperea „vârful intrândului de la Lvov“ (cu Diviziile 159 și 41, ea făcea parte din componența Corpului 6 Pușcași ai Armatei VI) a trecut la defensiva mobilă și, judecând după faptul că spre sfârșitul celei de-a doua zile de război infanteria Wehrmachtului a reușit să treacă două râuri și să se deplaseze 20–25 de kilometri în adâncul teritoriului sovietic, această „defensivă“ s-a transformat într-o retragere dezordonată.

În mod regretabil, fie doar pentru istorici, în urma unităților și formațiunilor zdrobite aproape că nu rămân (sau nu rămân deloc) documente. La fel și în cazul Diviziei 97 Pușcași drept sursă principală de informații poate servi doar Registrul operațiunilor militare al Corpului 49 Infanterie de munte a Wehrmachtului. (170)

„22 iunie, 20.00. Ofensiva noastră s-a dovedit a fi pentru inamic o surpriză totală. La frontieră au opus rezistență doar grănicerii. Inamicul n-a reușit nici până acum să creeze o linie defensivă…

23 iunie, ora 8.00. În momentul actual Divizia 68 Infanterie înaintează într-un ritm bun și fără vreo ripostă din partea inamicului…******

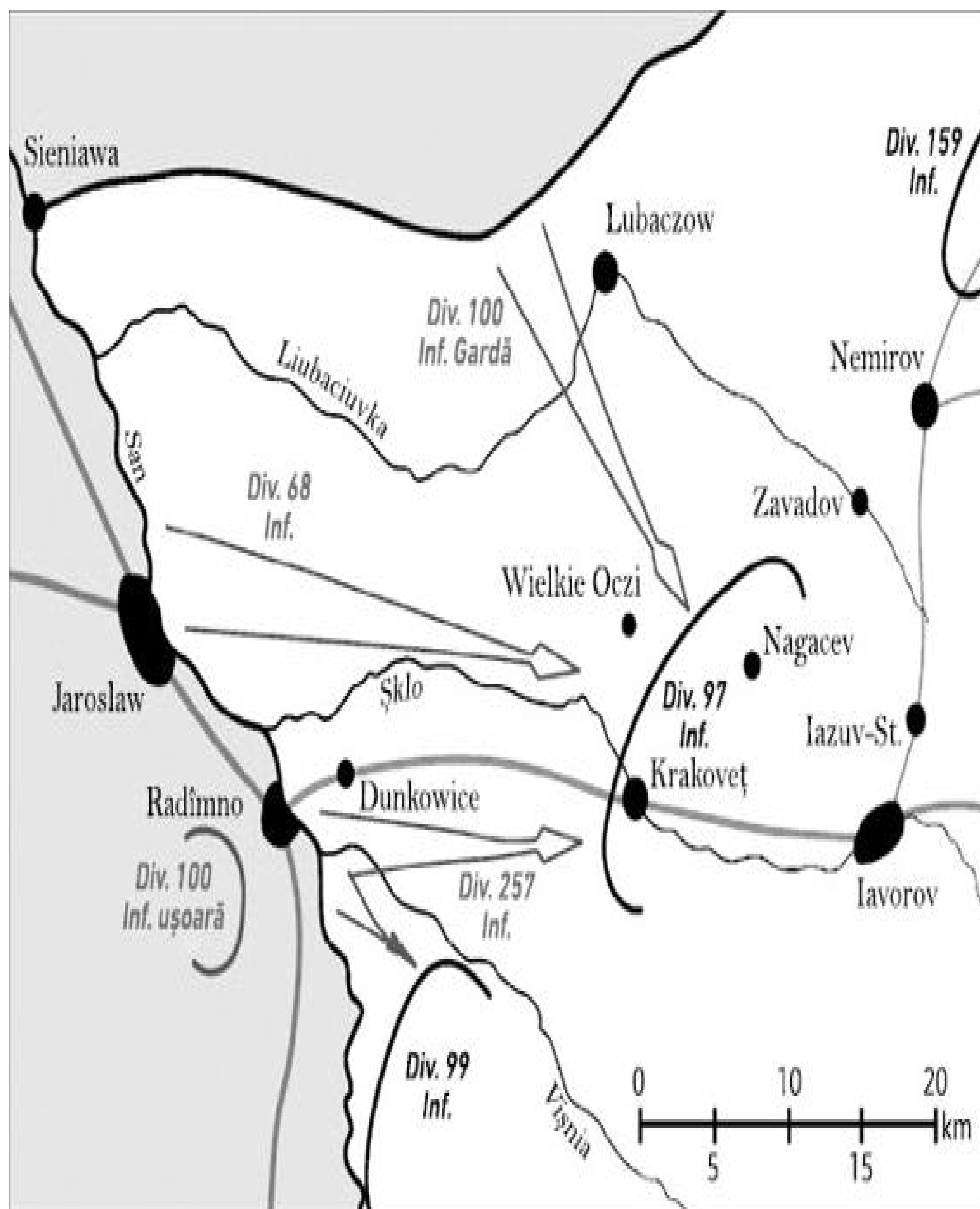

Fig. 13. **Corpul 49 Infanterie Munte al Wehrmachtului, acțiunile militare din 22-23 iunie**

11.30. Divizia 68 Infanterie a pierdut contactul cu inamicul.

16.00. Divizia 257 Infanterie intră periodic în contacte de luptă cu inamicul….

22.15. Inamicul s-a retras pe 23.6 pe tot frontul. Se remarcă lipsa rezistenței organizate, rezistența este opusă doar de unele grupuri răzlețe…“

Spre dimineața de 24 iunie, în urma retragerii Diviziilor 97 și 159 Pușcași, în frontul apărării Armatei VI, la sud-vest de Nemirov, s-a format o breșă cu lățimea de 10–15 kilometri. A apărut pericolul real al încercuirii Diviziei 41 Pușcași și al ieșirii trupelor germane pe șoseaua Zolkiew–Lvov. Divizia lui Mikușev și garnizoanele cazematelor din regiunea fortificată Rava-Ruska continuau lupta eroică și inegală, dar optimismul din prima zi începea să se spulbere. După cum scrie în articolul său Eriomin, „în rândul efectivului au început să apară involuntar și să se răspândească stări de spirit de nerăbdare, de necaz și chiar de nemulțumire din cauza lipsei de susținere din partea aviației și tancurilor noastre; fiecare se gândea – unde sunt ele și de ce nu sunt atât de mult timp?“

Nerăbdarea și chiar nemulțumirea erau cât se poate de ușor de înțeles și de justificat: divizia și-a îndeplinit și chiar și-a depășit partea ei de muncă comună, constrângând comandamentul Armatei XVII a Wehrmachtului să aducă la Rava-Ruska șase divizii. Minuni nu există și, după ce și-au concentrat trupele pe flancul estic, germanii și-au slăbit inevitabil flancul vestic, unde „în vârful intrândului de la Lvov“, în zona dintre Liubaciuv până la râul San, au rămas doar subunitățile împrăștiate pe drumurile de pădure ale două divizii de infanterie (Divizia 1 Infanterie de munte și Divizia 68 Infanterie). Astfel se creau condiții ideale pentru aplicarea unei lovituri zdrobitoare cu tancurile cu forțele a două corpuri mecanizate (Corpul 4 și Corpul 8) pe direcția nordică, spre Bilgoraj și mai departe spre Lublin.

Oferea posibilități serioase și situația de pe direcția Peremîșl, unde Divizia 99 Pușcași continua să apere orașul, iar în seara de 23 iunie a

cucerit podul feroviar peste râul San. (167) Cum drumul de sud (Lvov–Grudek–Peremîșl) rămânea însă pe toată întinderea lui în mâinile comandamentului sovietic, el putea fi utilizat pentru concentrarea de formațiuni mari mecanizate lângă Peremîșl cu sarcina de a înainta ulterior spre Rzeszow, în regiunea unde era amplasat statul major al Grupului de Armate Centru.

Dar n-a fost făcut nimic din toate acestea. Istoria reală și scurtă a operațiunilor militare a Corpului 4 Mecanizat, cel mai puternic din toată Armata Roșie, depășește cadrul oricărei logici.

Divizia 81 Motorizată

Zdrobirea rușinoasă a Corpului 4 Mecanizat este certificată tacit, dar elocvent, de starea dosarelor lui de arhivă. În fondul Corpului (Arhiva Centrală a Ministerului Apărării, f. 3429, registrul 1, dosarul 1) se păstrează doar un document. Este așa-numitul „Formular istoric“ (adică scurta expunere oficială a istoriei unității militare), iar ultima consemnare din formular este datată 24 mai 1941. Operațiunile de război ale corpului nu sunt reflectate cu nici un cuvânt. Din componența Corpului 4 Mecanizat făceau parte trei divizii: două de tancuri (8 și 32) și una motorizată (81). În Arhiva Centrală a Ministerului Apărării nu există un fond al Diviziei 52 Tancuri. Adică lipsește cu desăvârșire. Fondul Diviziei 8 Tancuri există (Arhiva Centrală a Ministerului Apărării, f. 3008, r. 1, d. 3), dar în el nu se află nici un document operativ de pe 22 iunie și de mai târziu. Nu ne vor fi de mare ajutor nici memoriile – corpul a fost comandat de generalul Vlasov, al cărui nume a devenit în URSS un sinonim al trădării; în consecință, nu s-au găsit nici doritori de a-și împărtăși amintirile despre serviciul lor împreună cu Vlasov.

Cu toate acestea, Corpul 4 Mecanizat n-a dispărut fără urmă: s-au păstrat rapoartele comandamentelor Diviziilor 8 și 32 Tancuri expediate la statele majore superioare, a rămas consemnată în documentele Wehrmachtului „reflectarea“ acțiunilor de luptă (și a lipsei de acțiune) a corpului. Poate fi preluat și câte ceva util din „Formularul istoric“ citat

mai sus. De exemplu, informația despre faptul că „dintre toate unitățile și formațiunile mecanizate ale districtului (Corpul 4) a ocupat locul 1 și i-a fost înmânat Drapelul roșu transmisibil al Districtului Militar Special Kiev «Pentru întâietate în pregătirea de luptă»“. Mai jos putem să luăm cunoștință și de notele (nota maximă fiind 5) pe care le-a primit în cadrul verificării efectuate de inspectori cel mai bun corp mecanizat al districtului: tir – 3, starea și întreținerea părții materiale – 3, pregătirea inginerească – 3,5 și pregătirea tactică – 3,8. În schimb, în ce privește pătura partinică, totul era extraordinar de bine: 1 884 de comuniști, 2 593 de candidați la membru ai partidului, 14 290 de comsomoliști, în total 52 la sută din efectiv. (171)

Orientarea pregătirii de luptă era cât se poate de previzibilă. Pe 25–29 septembrie 1940 statul major al Corpului 4 Mecanizat a participat la aplicațiile organizate personal de comisarul poporului al apărării cu tema „Ofensiva armatei și introducerea corpului mecanizat în breșă“; între 10 și 16 octombrie – la aplicațiile organizate de Consiliul de Război al Districtului Militar Special Kiev pe tema „Introducerea corpului mecanizat în breșă, forțarea obstacolului acvatic și lupta de întâmpinare“. Unde anume intenționau să facă breșe și ce intenționau să forțeze sunt consemnate într-un document interesant – raportul de luptă al șefului statului major al Diviziei 81 Motorizată din 30 iunie: „În unitățile și în statul major al diviziei nu sunt hărți ale regiunii de la est și de la sud-est de Lvov. Vă rog să ne trimiteți numărul posibil de exemplare“. (177)

La începutul războiului în Corpul 4 Mecanizat figurau 101 tancuri KV, 313 T-34, 75 T-28, 290 BT și 103 T-26 (inclusiv cele cu lansatoare de flăcări), în total 882 de tancuri, fără a lua în calcul tanchetele-amfibii cu mitraliere. Precum și 198 de automobile blindate, inclusiv 89 BA-10 cu tunuri. În total – peste o mie de mașini cu tehnică blindată. După numărul de tancuri grele și medii, Corpul 4 Mecanizat echivala aproape întru totul cu o armată de tancuri sovietică tipică din anii 1944–1945.

În procesul de aprovizionare a Corpului 4 Mecanizat n-a fost dată uitării tehnica ce asigură acțiunile de luptă ale tancurilor. În componența corpului erau 245 (conform altor documente 274) de tractoare cu șenile, aproape 3 000 de automobile, inclusiv 2 146 de

camioane, 567 (conform altor documente 606) de mașini speciale (cisterne, ateliere de reparații etc.). Și toate acestea încă înainte de începutul mobilizării deschise și fără a lua în calcul preluarea automobilelor de la întreprinderile economiei naționale. În cadrul mobilizării pe ascuns sub acoperirea „concentrărilor de instrucție“ efectivul Corpului 4 Mecanizat a ajuns de 33 700 de oameni, adică 94% din efectivul complet prevăzut de organigramă.

Iată ce autentică secure blindată ținea în mâini comandamentul Frontului Sud-Vest, iată ce putere a fost irosită fără pricepere și fără rezultat în decursul unei săptămâni de război. Vom începe descrierea acestei povești triste și rușinoase cu „veriga slabă“ a corpului mecanizat – Divizia 81 Motorizată. Așa s-a întâmplat că această formațiune a acționat un pic mai activ decât celelalte două divizii ale corpului și a rămas și cu mult mai multe documente (cinci dosare de arhivă, inclusiv rapoartele unităților și Registrul acțiunilor de luptă ale diviziei, scris pe urmele fierbinți ale evenimentelor).

Pentru Divizia 81 Motorizată războiul a început cu Ordinul comandantului corpului nr. 1 din 22 iunie, în conformitate cu care până la ora 10 dimineața a zilei de 22 iunie trebuia să „termine concentrarea în regiunea pădurii de la vest de Ianuv și să fie gata de acțiuni de luptă pe direcția Nemirov–Radîmno–Ianuv-Peremîșl“. După care „unitățile diviziei au fost ridicate la semnalul de alarmă la ora 3.15 pe 22 iunie și până la ora 16.00 s-au concentrat în regiunea pădurii de la 3 kilometri la vest de târgușorul Ianuv“. (172) Regiunea de concentrare a diviziei – pusă la adăpost de pădure față de observarea și de loviturile aviației inamicului și în apropiere de cele trei drumuri principale – oferea o gamă vastă de opțiuni de utilizare a diviziei. Vom menționa de la bun început că în prima zi de război Divizia 81 Motorizată n-a suferit nici o pierdere provocată de aviația germană.

Divizia a suferit pierderi, și destul de sesizabile, din partea comandamentului Armatei VI. Unul dintre cele două regimente motorizate de pușcași (nr. 202) i-a fost luat imediat „pentru serviciul în garnizoana orașului Lvov“. Din cel de-al doilea regiment motorizat de pușcași (nr. 323) au luat o companie „pentru paza statului major al

Armatei VI“. Pentru paza aceluiași stat major a fost luată și o companie de tancuri din Regimentul 53 Tancuri al diviziei. Putem presupune că aceste măsuri extraordinare ale comandamentului Armatei VI au fost determinate de existența la Lvov și în împrejurimi a unor grupuri de insurgenți ucraineni, chiar dacă erau destule trupe NKVD în zonă, care teoretic aveau drept misiune lupta împotriva insurgenților: Școala districtuală a corpului de comandanți inferiori ai trupelor de grăniceri, Regimentul 6 Motorizat de pușcași al trupelor operative ale Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne (NKVD), Regimentul 66 al Diviziei 10 a trupelor Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne pentru paza construcțiilor feroviare, Regimentul 233 (poate și Regimentul 229) al trupelor de escortă ale Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne. Da, numeric, toate regimentele acestea erau echivalente mai degrabă cu un batalion de pușcași al armatei, iar insurgenții înarmați ai Organizației Naționaliștilor Ucraineni erau în primele zile de război la Lvov nu mai mulți de un batalion… Să menționăm de la bun început că în seara de 23 iunie comandamentul Armatei VI a luat „pentru paza și instaurarea ordinii în orașul Lvov“ și regimentul motorizat de pușcași al Diviziei 8 Tancuri. (173)

Ulterior „demontarea“ diviziei în părți componente a continuat în felul următor: un batalion de pușcași al Regimentului 323 Motorizat de pușcași a fost trimis dimineața devreme pe 23 iunie la Radziechow unde, împreună cu două batalioane de tancuri ale Diviziei 32, trebuia să ajute unitățile Corpului 15 Mecanizat să zdrobească Divizia 11 Tancuri germană (despre cum s-a întâmplat asta și cu ce s-a terminat, vezi în capitolul următor); încă o companie a Regimentului 323 Motorizat de pușcași a fost trimisă la ora 8 (nu se știe dacă dimineața sau seara) împreună cu un pluton de tancuri în regiunea orașului Busk (la 65 de kilometri în linie dreaptă est de locul în care era concentrată divizia) „cu sarcina de a lichida grupurile debarcate ale inamicului“. Se pare că divizia motorizată de pușcași era văzută de comandantul Armatei VI ca o rezervă de companii de infanterie și plutoane de tancuri, care erau scoase câte una din amplasament și utilizate în funcție de necesități, inclusiv în lupta cu imaginarele „grupuri debarcate“.

Acțiunile militare reale ale diviziei au început în jumătatea a doua a zilei de 22 iunie, când Batalionul 2 al Diviziei 323 Motorizate de pușcași,

împreună cu o companie de tancuri și cu compania de cercetași a Regimentului 53 Tancuri, a pornit pe șoseaua Ianiv–Iavorov spre frontieră. Pe la ora 17.30 acest grup de luptă a ajuns la orășelul Glinița (la 6 kilometri vest de Krakoveț), iar compania de cercetași a plecat și mai departe la vest și lângă localitatea Zaleska Wola a dat peste infanteria germană în ofensivă. S-a încins o luptă scurtă, judecând după Registrul operațiunilor de luptă al Diviziei 81 Motorizate de pușcași, în care au fost pierdute două tancuri, iar dacă e să dăm crezare Registrului operațiunilor de luptă al Corpului 49 Infanterie de munte a Wehrmachtului, au fost scoase din luptă patru mașini blindate de cercetare (Panzerspähwagen). Cu acest episod, din păcate, se termină toate referirile la acțiunile și la existența ca atare a „grupului de luptă“ din Registrul operațiunilor de luptă a diviziei.

Ca rezultat al tuturor acestor deplasări stranii, în subordinea comandamentului diviziei au rămas: o singură (!) companie de pușcași, un regiment de tancuri (la începutul războiului în el figurau 226 de tancuri BT în stare bună, inclusiv 97 cele mai noi BT-7M cu motoare Diesel), un regiment de artilerie cu efectiv complet și dotat deplin (36 de tunuri), un batalion de cercetași (în dotarea căruia erau 16 automobile blindate și 13 cele mai noi tancuri amfibii T-40), câte un divizion de apărare antitanc și de apărare antiaeriană, un batalion de transmisiuni (patru motociclete, 31 de automobile, șase stații radio, 107 kilometri de cablu). (174) Tuturor acestora li s-a dat Ordinul corpului mecanizat nr. 03 de la ora 18.00 pe 22 iunie – să fie gata de înaintarea în comun cu Divizia 8 Tancuri de-a lungul șoselei Iavorov spre frontieră.

La ora 6.30 în dimineața de 23 iunie șeful statului major al regimentului de tancuri al diviziei semnează al doilea comunicat operativ de la începutul războiului: „Regimentul a petrecut în bună ordine noaptea în regiunea de concentrare… Regimentul e aprovizionat completamente cu muniții. Efectivul este în așteptarea ordinului de luptă contra inamicului care a întrecut orice măsură. Vremea, relieful favorizează îndeplinirea sarcinii de luptă“. (175)

N-au stat mult în așteptare – diviziei i s-a dat un nou ordin: să înainteze în regiunea localității Dobrosin (la nord de Zolkiew) și să fie gata de ofensivă fie asupra Mostî Velki, fie asupra Rava-Ruska. Însă nici acest

ordin n-a rămas mult timp în vigoare – la ora 6.30, pe 24 iunie, în conformitate cu „ordinul verbal al comandantului Corpului 4 Mecanizat“ (de la începutul acțiunilor de luptă reală nu se știe de ce ordinele scrise au fost înlocuite cu indicații verbale) divizia a pornit în ofensivă pe a treia direcție – prin Magherov spre Nemirov. (172)

Dacă e să dăm crezare celor scrise în Registrul operațiunilor de luptă al diviziei, tancurile BT („bîstrohodnîi tank“ – „tanc rapid“) s-au târât 30 de kilometri pe un drum de pădure de la Dobrosin până la Nemirov, în decurs de șapte ore. Acest tempo de țestoasă ar fi putut fi explicat prin existența artileriei tractate de remorchere cu mers lent,****** însă această presupunere este greșită – în același Registru al operațiunilor de luptă citim: „Divizionul 2 al Regimentului 125 Artilerie avea sarcina de a susține atacul Regimentului 53 Tancuri, dar a întârziat desfășurarea și n-a tras nici un foc“. Documentul trece sub tăcere locul unde s-au aflat în acest timp Divizioanele 1 și 3 ale regimentului de artilerie. Infanteria rămasă în divizie era, după cum s-a menționat, de doar o companie (mai puțin de 200 de oameni). Strict vorbind, prin regiunea localității Nemirov trebuiau să se afle câteva mii din rămășițele Diviziei 159 Pușcași, dar nu se poate depista nici o urmă a participării lor la lupte nici în documentele sovietice, nici în cele germane.**

Astfel, chestiunea interacțiunii dintre arme a fost scoasă din discuție încă înainte de luptă. Rămăsese (teoretic) principalul atu – concentrarea forțelor, lovitura în avalanșă cu două sute și ceva de tancuri. Din păcate, două batalioane de tancuri (din patru) au dispărut din descrierea operațiunilor de luptă ale diviziei, fără vreo referință sau explicație. Cu toate acestea, chiar și Batalioanele 1 și 4 ale regimentului de tancuri care au luat parte (dacă e să dăm crezare Registrului operațiunilor de luptă al diviziei) la lupta pentru Nemirov aveau circa 120–130 de tancuri. S-ar părea că nu erau chiar puține…

Descrierea luptei de la Nemirov ocupă puțin loc în Registrul operațiunilor de luptă:

„La ora 14.00 detașamentul de cercetași a trimis patrule care n-au depistat prezența inamicului în Nemirov. La ora 15.00 tot efectivul detașamentului a intrat în Nemirov și a fost supus pe neașteptate tirurilor tunurilor

antitanc și aruncătoarelor de mine, care erau camuflate minuțios în casele din Nemirov. În această luptă s-a constatat prezența în Nemirov a cel puțin unui batalion de infanterie, a cel puțin unei baterii de tunuri antiaeriene, a cel puțin două tunuri de artilerie de câmp, a cel puțin unui divizion de artilerie cu bătaie lungă.

Două batalioane ale Regimentului 53 Tancuri și compania de pușcași 8 a regimentului motorizat de pușcași a locotenentului-major Strukov au intrat în Nemirov pentru a distruge inamicul. La ora 17.00, ca rezultat al atacului, inamicul a fost zdrobit, rămășițele s-au retras în direcția vest. Orașul ardea. Străzile sunt acoperite de cadavrele fasciștilor. Dat fiind efectivul mic al infanteriei, n-am reușit să ne întărim pe poziția ocupată. Tancurile au fost retrase și Nemirovul a fost părăsit…

Pierderile din lupta pentru Nemirov: 36 de tancuri BT-7 și cel mult 65 la sută din efectivul Companiei 8 Pușcași a Regimentului 323 Motorizat de pușcași“. (172)

Descrierea extrem de amănunțită a luptei de la Nemirov, făcută de această dată de germani, aruncă o umbră de îndoială asupra celei de mai sus. Registrul operațiunilor de luptă al Diviziei 71 Infanterie, raportul comandantului batalionului (divizionului) de vânătoare de tancuri și „istoria căii de luptă a diviziei“ scrisă după război ne oferă un tablou mult diferit. (176) Din aceste documente rezultă că la ora 14.00, ora sovietică, adică 13.00, ora Berlinului, când detașamentul de cercetare sovietic nu descoperise „prezența inamicului“, tabloul din Nemirov era cu totul altfel: „era aproape de ora 13.15, Nemirovul era cuprins de flăcări din toate părțile. În oraș și în împrejurimile ardeau în jur de 35 de tancuri rusești“. Era rezultatul luptei pe care germanii o duseseră din jurul orei 11.40 (ora sovietică 12.40) cu tancurile grele rusești (KV și T-34) din componența Diviziei 8 Tancuri, despre care vom discuta mai târziu. Este evident că Divizia 81 Motorizată s-a apropiat de Nemirov după lupta începută dimineața de Divizia 8 Tancuri, iar orășelul Nemirov nu era Moscova, Londra sau Shanghai, astfel încât 35 de tancuri care ard să poată rămâne neobservate. Populația orașului era în anul 1940 de 3 000 de locuitori, iar după standardele rusești localitatea nu putea fi considerată nici măcar un sat mare. Cum puteau

rămâne neobservate de cercetașii sovietici casele și tancurile care ardeau ca niște torțe?

Absolut stranie este și informația descoperită în Comunicatul operativ al statului major al Armatei VI nr. 3 de la ora 18.00 pe 24 iunie, în care se arăta că întregul Corp 4 Mecanizat „se deplasează... pe itinerarul: Divizia 8 Tancuri – Dobrosin. Magherov, Nemirov, Iazuv Starîi; Divizia 81 Motorizată – Magherov, Vișenka Male, Stajiska…“, ceea ce înseamnă că, după ce a ieșit din Dobrosin, Divizia 81 Motorizată s-a îndreptat spre Magherov, către sud, trecând la circa 12 kilometri pe lângă Nemirov.

Este plauzibil ca statul major al armatei pur și simplu să nu fi știut unde se află și ce fac trupele din subordine. Cel mai probabil, Divizia 81 a participat la luptă, dar detașamentul ei de cercetare, aflat în avangardă, n-a intrat în Nemirov, ci într-unul din sătucele minuscule ce-l înconjoară. S-ar putea ca la acțiunile detașamentului de cercetare să se refere următoarea însemnare din Registrul operațiunilor de luptă al Diviziei 71 Infanterie a Wehrmachtului: „În perioada dintre 14.00 și 14.30 a urmat un atac repetat, mai slab, cu tancurile, apoi, pe la ora 16.00 încă unul, un al treilea atac asupra Batalionului 2 al Regimentului 211 Infanterie aflat în ofensivă la sud de Sosnovi (un orășel la 2 kilometri nord-est de Nemirov – M.S.). Și aceste două atacuri au fost respinse cu succes. Dar a fost nevoie ca Batalionul 2 al Regimentului 211 Infanterie să se replieze puțin“.

Seara, cineva a atacat încă o dată Nemirovul, din moment ce în documentele germane se arată că „pe la ora 20.00 a urmat ultimul atac cu tancuri asupra Nemirovului de la est și nord-est. A fost respins cu tirul sistemelor defensive corespunzătoare. Au fost distruse încă 10 tancuri“, însă în arhivele rusești nu au fost identificate mărturii ale acestui atac.

Principalul însă constă în faptul că prin acțiunile răzlețe ale subunităților a două divizii sovietice (Divizia 8 Tancuri și Divizia 81 Motorizată) inamicul n-a fost zdrobit, „rămășițele“ lui rămânând în Nemirov, de unde a doua zi și-au reluat ofensiva. Cât privește pierderea tancurilor, se observă o uimitoare asemănare a datelor din ambele părți. Uimitoare prin faptul că numărul declarat de germani al tancurilor sovietice distruse („mai multe de 50“) este chiar întrucâtva mai mic

decât cel al pierderilor recunoscute în documentele diviziilor sovietice (19 tancuri în Divizia 8 și 36 în Divizia 81 Motorizată).

Oricum, chiar și după pierderea a 36 de tancuri în regimentul de tancuri al Diviziei 8 Motorizate trebuiau să rămână vreo două sute de tancuri. Chiar și în grupul de batalioane de tancuri care a atacat Nemirovul trebuiau să rămână 70–80 de tancuri. Însă Registrul operațiunilor de luptă al Diviziei 81 Motorizate caracterizează starea ei în felul următor: „de la ora 20.00, rămășițele diviziei (subl. mea – M.S.) efectuează un marș în regiunea Iazuv-Novîi–Șklo".

În timp ce, în seara de 24 iunie, subunități răzlețe se retrăgeau din Nemirov, lângă târgușorul Krakoveț era în toi o luptă încrâncenată. Registrul operațiunilor de luptă al Corpului 49 Infanterie de munte al Wehrmachtului o descrie cât se poate de amănunțit și cu cele mai dramatice expresii. Problema însă constă în faptul că acest eveniment nu poate fi confruntat cu nici un document sovietic. În seara de 24 iunie nici o unitate de tancuri din componența diviziilor Corpului 4 Mecanizat se pare că nu se afla acolo, dar lupta cu tancurile sovietice s-a desfășurat.

„Pe la 18.00 în zona Diviziei 68 Infanterie s-a creat o situație critică. Formațiunile inamicului, care se deplasau din Kohanovka și din pădurile de la vest și de la est de această localitate, cu susținerea artileriei și tancurilor, au atacat formațiunile diviziei în regiunea Svidnița și Nagaciuv. Batalionul 168 Cercetași și Batalionul 3 al Regimentului 169 Infanterie (din componența Diviziei 68 Infanterie) au fost nevoite să abandoneze Svidnița și să se retragă la Skolin. Formațiunile de tancuri ale inamicului, amplasate la Kohanovka, deplasându-se pe ambele părți ale (ilizibil) prin Ruda Krakovețka, au atacat unitățile noastre în regiunea Krakoveț.

Alte unități de tancuri dușmane au spart formațiunile de luptă ale Regimentului 169 Infanterie în regiunea de la sud de șoseaua de lângă Rosnovka–Predborze (actualmente Prevorie, localitate de lângă șosea la câțiva kilometri est de Krakoveț – M.S.) și au pătruns în adâncime până la

Predborze. Regimentul 169 Infanterie (fără un batalion) a fost nevoit să se retragă în pădure la nord-vest de Rosnovka…

Batalionul 525 Vânătoare de tancuri, ce se afla în pădure la 2 kilometri sud-est de Mlîn (localitate de lângă șosea la șapte kilometri vest de Krakoveț – M.S.), a fost pus pe la 18.30 la dispoziția comandamentului Diviziei 69 Infanterie cu scopul de a respinge lovitura unităților de tancuri ale inamicului în regiunea Krakoveț… După tentativa eșuată de a scoate de pe poziții unitățile noastre în regiunea Nagaciuv, unitățile brigăzii mecanizate [sovietice], după cât se pare, încearcă să răzbată pe direcția vest spărgând linia Kohanovka–Svidnița. Ofițerii statului major ai corpului sunt convinși că Divizia 68 Infanterie, în interacțiune cu Divizia 1 Infanterie de munte, va reuși să aplice o contralovitură reușită și să respingă inamicul care a rupt frontul…

19.30. Comandamentul corpului primește la telefon un raport în care se spune că zgomotul canonadei pe direcția estică se stinge; după toate aparențele, sursa zgomotului s-a deplasat și mai departe spre est…“ (170)

Cine a luptat acolo? Dacă încă nu s-a încurcat de tot în acest vârtej de numere și de date, cititorul își poate aminti că pe 22 iunie pe șosea au plecat spre vest, spre frontieră, batalionul de pușcași al Regimentului 323 Motorizat de pușcași și o companie de tancuri. Nu se mai spune nimic despre ele în documentele diviziei. Nu este exclus ca aceste subunități să fi participat la lupta de lângă Krakoveț din seara de 24 iunie, dar este cam greu de crezut că o singură companie de tancuri i-ar fi putut provoca emoții atât de mari comandamentului corpului german. În seara de 24 iunie, Diviziile 8 și 32 Tancuri se aflau, pare-se, în cu totul alte locuri (Divizia 8 s-a retras din Nemirov la est înspre Magherov, iar Divizia 32 a fost trimisă la Kameneț-Bugskaia). Poate că satul Krakoveț a fost atacat tocmai de acele două batalioane de tancuri ale Regimentului 53 Tancuri al Diviziei 81 Motorizate care au dispărut din Registrul operațiunilor de luptă al diviziei? Drept un fel de confirmare indirectă a acestei versiuni pot servi chiar acțiunile tanchiștilor sovietici: de la Kohanovka ei atacă pe trei direcții diferite, lor adăugându-li-se un alt grup care înainta de-a lungul șoselei de la Rosnovka. Așa ceva nu se putea petrece decât în cazul absenței desăvârșite a unei conduceri comune.

A doua zi, 25 iunie, a devenit ultima zi a acțiunilor de luptă ale Diviziei 81 Motorizate. Componența formațiunii devenise la momentul respectiv destul de ciudată: un batalion de infanterie (după lupta de lângă Radzehuv în divizie a revenit Batalionul 1 al Regimentului 323 Motorizat de pușcași), un regiment de artilerie (se pare cu efectiv complet), un divizion de vânătoare antitanc. Batalionul de cercetași cu toate tanchetele și mașinile lui blindate dispare fără urmă (nu există nici o referire la existența lui nici în documentele ulterioare ale diviziei, din iunie și din iulie). Spre seara de 25 iunie intră în luptă și două companii de tancuri, dar unde erau celelalte subunități ale regimentului de tancuri al diviziei este cu neputință de înțeles.

În ajunul luptei, în conformitate cu Ordinul corpului mecanizat nr. 007, divizia i-a fost subordonată comandantului Corpului 6 Pușcași. Teoretic, printr-o lovitură vertiginoasă a subunităților ei de tancuri și motorizate de pușcași, divizia trebuia să atace inamicul și să-i vină în ajutor Diviziei 97 Pușcași, care se retrăgea de-a lungul șoselei spre Iavorov. Practic Divizia 81 Motorizată s-a transformat într-un batalion de infanterie cu un regiment de artilerie, care însă acționa foarte slab („începutul ofensivei Regimentului 323 Motorizat de pușcași n-a fost precedat de pregătire de artilerie. Pozițiile de foc și punctele [inamicului], ce ocupau înălțimile de pe ambele părți ale șoselei Iavoruv–Nakonecina, n-au fost neutralizate“. Rămășițele Diviziei 81 Motorizate au fost salvate momentan de distrugere doar de faptul că, la 5–10 kilometri mai la nord de șosea, inamicul a fost atacat posibil de unitățile Diviziei 32 Tancuri a Corpului 4 Mecanizat.

În descrierea din Registrul operațiunilor de luptă al Diviziei 81 Motorizate, evenimentele s-au desfășurat în felul următor:

„La 13.00 unitățile diviziei au atacat inamicul la periferia estică a târgușorului Krakoveţ, fără succes. Numeroasele tentative de a ataca inamicul n-au avut succes. Divizia 97 Pușcași, pe frontul căreia își desfășurau acțiunile Regimentul 323 Motorizat de pușcași și Divizia 84 Antitanc, a început retragerea dezordonată la ora 16.00. Drept urmare, pe front a rămas [doar] Regimentul 323 Motorizat de pușcași, care până la

momentul respectiv a suportat pierderi de efectiv și de materiale de până la 80 la sută. La 19.00, sub presiunea forțelor superioare ale inamicului, Regimentul 323 Motorizat de pușcași și Divizia 84 Antitanc s-au retras în regiunea Nakonecina.

La ora 18.00, un reprezentant al statului major al Armatei VI a transmis ordinul verbal al comandantului Armatei VI de a ataca inamicul la nord de Velike Przedmescie (mahalaua de nord a orașului Iavorov – M.S.) spre Liasek și Cota 280. La 18.30, două companii de tancuri ale Regimentului 53 Tancuri au pornit la atac, fără succes, acțiunile tancurilor fiind independente, fără susținerea artileriei și infanteriei“. În condițiile în care tocmai atunci infanteria se retrăsese până la Velike Przedmescie, iar regimentul de artilerie nici nu plecase de acolo.

Între timp, comandamentul inamicului planifica și își înfăptuia intențiile. Dat fiind că Divizia 1 Infanterie de munte și forțele principale ale Diviziei 65 Infanterie erau implicate în luptă la nord de șosea, zdrobirea trupelor sovietice din regiunea Iavorov a fost pusă în sarcina Diviziei 257 Infanterie:

„11.35 Concentrarea forțelor mari ale inamicului la Iavorov a obligat statul major al corpului să-i dea Diviziei 257 Infanterie, care rămăsese în afara contactului cu inamicul, ordinul de a deschide urgent focul artileriei diviziei din regiunea Porudenko asupra regiunii Iavorov, îndeosebi asupra ieșirii estice din oraș și asupra intersecțiilor de drumuri…“

Merită o atenție deosebită soarta ulterioară a indicației de a deschide „urgent“ focul.

„13.25. Divizia 257 Infanterie informează că pentru atacul aerian asupra Iavorovului, indicat în ordin, va fi necesară o regrupare care va dura circa trei ore. În această perioadă tirul asupra Iavorovului nu este posibil. Ofensiva poate fi efectuată cu forțele a două regimente de infanterie.

13.40. A fost transmis la telefon de la statul major al corpului ordinul pentru Divizia 257 Infanterie: a) Divizia 257 Infanterie să desfășoare ofensiva doar cu forțele unui grup de regiment, dar cu artileria întărită, b) timpul – nu mai devreme de 16.30.

16.25. Raport prealabil de la Divizia 257 Infanterie: În fața diviziei lipsește inamicul. Divizia efectuează pregătire de artilerie…

18.15. Comandantul corpului îi permite Diviziei 257 Infanterie să ia cu asalt Iavorovul. În cazul evoluției proaste a evenimentelor, el își asumă răspunderea…“ (170)

N-a fost nevoie să-și asume răspunderea – evenimentele evoluau, evident pentru germani, foarte reușit. În rândurile succinte ale Registrului operațiunilor de luptă al Diviziei 81 Motorizate zdrobirea diviziei este descrisă astfel:

„La ora 17.30 (ora Berlinului 16.30) artileria inamicului a deschis focul din regiunea crângului de la sud-vest de Nakonecina (cel mult două divizioane) asupra pozițiilor de tir ale artileriei noastre și asupra mijloacelor de transport. Tirul artileriei este reglat de avioane. Artileria noastră a fost suprimată.

La ora 20.00 s-a încins o luptă încrâncenată, periferia estică a Nakonecina a fost supusă tirului în rafală al artileriei și al aruncătoarelor de mine ale inamicului… Mașinile de transport aflate pe șosea ardeau. Pozițiile artileriei supuse tirului artileriei și al aruncătoarelor de mine ale inamicului au fost părăsite. Încercarea de a scoate bunurile materiale a eșuat. Tirul inamicului nu permitea apropierea de pozițiile de foc.“*****

Grupul corpului de comandă cu rămășițele Regimentului 323 Motorizat de pușcași a ocupat pozițiile de apărare circulară și a rezistat astfel până dimineață. Tirul înverșunat al artileriei, aruncătoarelor de mine și mitralierelor care a început la ora 18.30, pe 25 iunie, nu a încetat până dimineață. Din toate părțile, în cercul mic în care erau strânse rămășițele subunităților cădeau necontenit obuzele și minele inamicului. Tentativa de a răzbate spre Iavorov a eșuat… Grupul de sub conducerea [comandantului diviziei] colonelului Vîrîpaev, ce ieșea în direcția Liasek, a fost de asemenea întâmpinat de focul puternic al inamicului. Doar câțiva soldați și unele grupuri mici au ieșit spre seara zilei de 26.6 și dimineața zilei de 27.6 din acest cerc.

Printre cei care n-au reușit să iasă din cerc sunt: comandantul diviziei, adjunctul lui, șeful statului major al diviziei, șeful Departamentului operativ al statului major, șeful Departamentului de cercetare al statului major, șeful statului major al artileriei diviziei, comandantul Regimentului 323 Motorizat de pușcași, șeful statului major al Regimentului 323 Motorizat de pușcași, adjunctul lui, comandantul Regimentului 125 Artilerie, adjunctul lui. Nominal divizia încă exista – spre sfârșitul zilei de 27 iunie în componența ei a fost readus Regimentul 202 Motorizat de pușcași pentru că sarcina de asigurare a ordinii în Lvov la momentul respectiv nu mai era de actualitate. Au fost numiți comandanți noi, dar toate acestea constituiau doar o umbră palidă a formațiunii motorizate puternice care fusese Divizia 81 cu doar cinci zile în urmă.

Divizia 8 Tancuri

Forța principală de șoc a corpului mecanizat erau, desigur, diviziile de tancuri – în cazul în care corpul mecanizat era utilizat ca mecanism bine ajustat și nu ca rezervă de batalioane și companii. Elementul component principal al Corpului 4 Mecanizat era vechea Divizie 8 Tancuri. Divizia a fost constituită pe baza Brigăzii 24 Tancuri, care venise la Lvov în cadrul „campaniei de eliberare“ din anul 1939. Comandantul diviziei era colonelul Fotcenkov, participant la războiul din Spania, cavaler al Ordinului Lenin.

Divizia 8 Tancuri era înarmată și echipată la un nivel la care alte divizii de tancuri ale Armatei Roșii puteau doar să viseze. La baza dotării stăteau cele mai noi tancuri: 50 de tancuri KV și 140 de tancuri T-134. La acestea se adăugau, germanii neavând în „intrândul de la Lvov“ nimic altceva în afară de diviziile de infanterie, 60 de tancuri cu trei turele T-28.****** În dotarea diviziei mai intrau 206 de tancuri BT-7, 20 de tancuri T-26 și 16 tancuri lansatoare de foc HT-26. (178) În total: 312 tancuri, fiind luate în calcul doar cele în stare de luptă.**

Tancurile sunt doar începutul unei liste foarte lungi. În afară de ele, la începutul războiului în divizie figurau 57 de automobile blindate cu tun

BA-10, 39 de mașini blindate ușoare, 84 de remorchere cu șenile (inclusiv 30 de cele mai noi „Voroșiloveț" cu motor Diesel de 400 de cai-putere), 78 de autocisterne de diferite tipuri, 967 de camioane (în fond „ZIS"-uri de trei tone), 135 de autospeciale (inclusiv 124 de mașini ale parcului de poduri de pontoane, cinematograful mobil, tipografia, camerele de duș și camera de dezinfectare, precum și „mașina de transport a șalupei"), 38 de autoturisme, 177 de motociclete. Vom menționa și 12 stații de radio pe șasiuri de automobil, inclusiv două stații RSB foarte puternice cu rază de acțiune de sute de kilometri.

Raportul despre operațiunile militare ale Diviziei 8 Tancuri (semnat de adjunctul comandantului diviziei, comisarul major de batalion Podporinov, și de adjunctul șefului statului major, căpitanul Șabalin) începe cu o frază extrem de interesantă: „Divizia 8 Tancuri a început deplasarea unităților spre regiunea concentrării la ordinul Corpului 4 Mecanizat pe 18 iunie 1941". (173) Pe 18 iunie. Cu patru zile înainte de atacul prin surprindere al Germaniei asupra URSS. În documentele Districtului Militar Special Baltic această dată (18 iunie) figurează în repetate rânduri, dar în Districtul Militar Special Kiev este deocamdată unicul dintre cazurile similare pe care le-am descoperit.

Citim în continuare: „Pe 21 iunie 1941 în pădurile de la est de Ianuv erau concentrate: Regimentul 8 Motorizat de pușcași, Regimentele 15 și 16 Tancuri și Regimentul 8 Artilerie și obuziere în efectiv complet, celelalte unități ale diviziei s-au aflat până la 22.06.41 în orașul Lvov în regiunea concentrării de mobilizare. Ieșirea deplină a unităților diviziei a fost efectuată până la ora 16.00 pe 22.06.41, unde au și fost efectuate mobilizarea deplină (subl. mea – M.S.) și introducerea unităților diviziei în luptă".

Așadar, divizia în efectiv complet, perfect înarmată, ridicată prompt la semnalul alarmei de luptă și mobilizată deplin, este gata de luptă.

După cum s-a menționat mai sus, raportul despre operațiunile de luptă ale diviziei a fost alcătuit în august, când desfășurarea și rezultatul acestor operațiuni erau cunoscute cu precizie. Doar această circumstanță poate explica maniera stranie în care autorii raportului au trasat sarcina diviziei: „Să-l inducă pe inamic în eroare, creându-i

percepția că un număr mare de formațiuni de tancuri se află pe sectorul Armatei VI, fapt realizat prin transferul unităților diviziei în componența Corpului 4 Mecanizat, de pe un flanc al armatei pe altul, și prin efectuarea marilor manevre ale diviziei în perioada 23–26.06.41“. Indiscutabil, manevrele au fost mari. Numai că divizia nu fusese dotată cu cele mai noi tancuri doar pentru a juca rolul unei construcții butaforice.

Ordinul de luptă nr. 001 al comandantului Armatei VI a fost dat în noaptea dinspre 22 spre 23 iunie. (179) La momentul respectiv, cea mai mare teamă îi inspira comandamentului armatei o posibilă lovitură a tancurilor germane, care spărseseră frontul Armatei V vecine, aplicată spre sud, de-a lungul șoselei Mostî Velki–Zolkiew–Lvov. Prin urmare, Corpului 4 Mecanizat i s-a ordonat „pentru reținerea inamicului, în cazul pătrunderii lui în regiunea Mostî Velki, spre dimineața zilei de 23.6.41, să deplaseze infanteria motorizată pe pozițiile Jeșdeț, Turînka (localitate de lângă șosea, la circa 10 kilometri nord de Zolkiez – M.S.). Ca atare, Regimentul Motorizat de pușcași al Diviziei 8 Tancuri s-a deplasat pe pozițiile indicate, n-a dat acolo de inamic (în momentul respectiv Corpul 48 Tancuri al Wehrmachtului își desfășura înaintarea strict spre est, spre Radzehov și Beresteciko), iar la ora 18.30 „a plecat și a fost pus la dispoziția comandantului Armatei VI în regiunea Brzuchovice (o suburbie nord-vestică a Lvovului – M.S.). (173)

A plecat și nu s-a mai întors în dispozitivul diviziei, astfel că, încă înaintea operațiunilor active de luptă, Divizia 8 Tancuri a rămas fără infanterie. Acest fapt trebuie apreciat în contextul evenimentelor reale: dacă Divizia 8 Tancuri ar fi efectuat un raid în adâncime, la 100–200 de kilometri în adâncul defensivei inamicului, ceea ce făceau în iunie 1941 diviziile de tancuri germane, lipsa infanteriei motorizate proprii ar fi putut deveni fatală. În realitate, divizia a acționat până în momentul dezintegrării ei definitive în zona defensivă a propriilor trupe.

Următorul ordin (nr. 002) al comandamentului Armatei VI a fost dat la 24 iunie (ora precisă nu este indicată în document). De data aceasta, Corpul 4 Mecanizat urma în sfârșit să se ocupe de cele pentru care fusese constituit. În strictă conformitate cu tema aplicațiilor antebelice

(„lupta de întâmpinare și forțarea obstacolului acvatic“), corpului i s-a ordonat „în interacțiune cu Divizia 97 Pușcași pe 24.6.41, la ora 14.00, să aplice o lovitură pe direcția Nagaciuv–Zaleska Volia (localitate de lângă șoseaua Iavorov, la 10 kilometri est de frontieră – M.S.) pentru zdrobirea inamicului și respingerea sa peste râul San“. (180) Nici o divizie a Corpului 4 Mecanizat n-a reușit să ajungă nici măcar până la punctul inițial (târgușorul Nagaciuv) al ofensivei planificate.

În raportul despre operațiunile de luptă ale Diviziei 8 Tancuri evenimentele de pe 24 iunie sunt descrise extrem de laconic:

„În timpul efectuării marșului spre Iazuv Starî, Regimentul 15 Tancuri a luptat cu unitățile inamicului în regiunea Nemirov, a distrus aproape un batalion de infanterie, 10–12 tunuri antitanc, o baterie de artilerie, 10 mitraliere de calibru mare și a pierdut în această luptă 19 tancuri T-34.

Regimentul 16 Tancuri n-a participat la lupte.

Regimentul Motorizat de pușcași îndeplinea misiunea de stabilire a ordinii în orașul Lvov și păzea căile de acces în Lvov de pe direcție vestică“. (173)

Să încercăm acum să înțelegem ce înseamnă toate acestea. Divizia are patru regimente (două de tancuri, unul de artilerie și unul de pușcași). Doar unul dintre ele îndeplinește sarcina de luptă. Despre regimentul de artilerie nu era scris în general nimic, lipsa de activitate a unuia dintre cele două regimente de tancuri nu a meritat nici o explicație. Apoi, cum se putea ca, deplasându-se din regiunea de concentrare a diviziei (pădurea de la șapte kilometri nord-est de Ianuv) spre Iazuv Starî, să ajungă la Nemirov? Din documente germane se știe că tancurile sovietice s-au apropiat de Nemirov dinspre est, pe drumul din Magherov, dar cum au ajuns ele pe acest drum și pentru ce nu e clar. Nu e vorba de geografie, ci de aritmetică – unitatea care a luptat lângă Nemirov nu seamănă deloc cu un regiment de tancuri. Să apelăm din nou la Registrul operațiunilor de luptă al Diviziei 71 Infanterie a Wehrmachtului:

„11.40... Ocuparea imediată a pozițiilor de către toate mijloacele antitanc disponibile (aproximativ două tunuri antitanc de calibru 50 mm și opt

tunuri antitanc de calibrul 37 mm). Un tanc intră rapid în Nemirov și virează la nord, spre Vrubliacin (localitate la câțiva kilometri nord-est de Nemirov – M.S.) Pierderi materiale considerabile...

La distanța de 1 kilometru urmau în formațiune densă aproximativ 18 tancuri, dintre care primul a fost lichidat de tirul direct în față al unui tun antitanc în piața iarmarocului din Nemirov. El blochează drumul spre nord. Din această cauză tancurile următoare virează spre sud și la ieșirea din oraș dau de Batalionul 171 Vânătoare de tancuri (subunitate a Diviziei 71 Infanterie), ce efectua un marș, acesta a ocupat imediat pozițiile și a distrus câteva tancuri.

8 tancuri care se deplasau în coloană de marș au fost interceptate la marginea orașului de [tirul] tunurilor antitanc și oprite de primul tanc lovit care a blocat drumul. Au fost arse unul câte unul cu ajutorul tunurilor antitanc, puștilor și mitralierelor antitanc.

4 tancuri ce se deplasau la capătul coloanei comune au deviat de la periferie spre nord și au atacat trecând câmpul în marginea nordică a Nemirovului. La circa 500 de metri înainte de intrarea în oraș au fost lovite de tunurile antitanc și de tunurile de infanterie (în Wehrmacht acest termen desemna tunurile cu țeavă scurtă de calibrele 75 mm și 150 mm – M.S.).

După atacul acestor tancuri a urmat un atac slab al infanteriei, care a fost oprit aproximativ la 1 kilometru la nord-est de Nemirov (pe la ora 13.00)…“

Un tanc, 18 tancuri, opt tancuri, patru tancuri. Chiar dacă adunăm aceste cifre, abia fac jumătate de batalion de tancuri, dar nu e cazul să le adunăm, deoarece este evident că ultimele patru fac parte din suma celor precedente. Pe de altă parte, în „Istoria Diviziei 71“, scrisă după război, se vorbește despre 35 de tancuri sovietice imobilizate până la amiază în regiunea Nemirov, dar nu e cert că toate erau din componența Diviziei 8 Tancuri (este absolut de neînțeles cum poate fi distrus un KV sau un T-34 trăgând cu pușca antitanc, cu mitraliera sau cu tunul de infanterie cu țeavă scurtă). În orice caz, nu se întrevede nimic asemănător cu un regiment de tancuri în atac (150 de tancuri); mai

mult, dacă ar fi acționat un regiment (și nu un batalion în grupuri răzlețe), în divizia germană s-ar fi produs, cu siguranță, mari breșe.

Însemnarea din 25 iunie în raportul despre operațiunile militare ale Diviziei 8 Tancuri începe astfel: „Regimentul 15 Tancuri compus din 54 de tancuri a ajuns în noaptea spre 26.06.41 în regiunea Magherov, cercetașii au stabilit aflarea inamicului în Magherov. Tancurile Regimentului 15 Tancuri, la 150 de metri unul de altul, au atacat și au purtat o luptă de noapte în târgușorul Magherov“. Nu e greșeală de tipar – în noaptea dinspre 25 spre 26 iunie regimentul redus până la dimensiunile unui batalion s-a apropiat de Magherov. O confirmă și însemnarea din Registrul operațiunilor de luptă al Armatei XVII a Wehrmachtului: „26 iunie. Seara și noaptea inamicul ne-a atacat pozițiile cu forțele tancurilor grele și supergrele în regiunea Rava-Ruska și Magherov (fapt menționat deja în comunicatul din 25.6). Atacurile au fost efectuate parțial în întuneric la lumina proiectoarelor…“ (167)

De unde (retrăgându-se la est de la Nemirov sau deplasându-se spre nord de la Ianuv) s-a apropiat regimentul de tancuri de Magherov, unde s-a aflat el în a doua jumătate a zilei de 24 iunie și toată ziua până seara târziu la 25 iunie este imposibil de înțeles. Și principalul – de ce în regiment erau 54 de tancuri, unde erau celelalte? Judecând după raportul semnat de aceleași persoane, în ajun pierduse doar 19 tancuri… Oricum, lupta de noapte de la Magherov a fost dusă cu multă încrâncenare și cu pierderi de ambele părți. În raportul Diviziei 8 Tancuri citim: „Au fost distruse o baterie de tunuri de calibru 75 mm, o baterie de aruncătoare de mine, a fost distrus statul major al Regimentului 7 Artilerie și au fost capturate documentele lui, noi am pierdut 19 tancuri“.

Însemnarea din Registrul operațiunilor de luptă al Armatei XVII a Wehrmachtului este pătrunsă de o profundă neliniște: „Conform comunicatelor ce parvin din trupe, pare dificil să le opunem rezistență tancurilor supergrele ale inamicului cu armamentul antitanc de care dispunem. Comunicatele despre inutilitatea tuturor proiectilelor antitanc fără excepție și a proiectilului perforant al obuzierului ușor de câmp trebuie verificate încă o dată… Comandamentul a indicat să li se adauge unităților artileria antiaeriană. Divizia 97 Infanterie ușoară și

Divizia 24 Infanterie au reușit să respingă atacurile inamicului, dar cu prețul unor pierderi mari. În regiunea Magherov unitățile trupelor noastre au fost încercuite. În consecință, incursiunea aeriană asupra Magherovului a fost anulată până la dispoziția următoare…“

Pe 25 iunie au intrat în luptă și alte două regimente ale Diviziei 8 Tancuri: „Batalionul 3 Tancuri al Regimentului 16 Tancuri a fost pus la dispoziția statului major al Corpului 6 Pușcași în regiunea Iavoruv, unde a purtat lupta cu artileria și infanteria inamicului. Grupul 8 Artilerie de obuziere a purtat în decursul zilei lupta cu artileria inamicului în regiunea de la est****** de Iazuv Starîi“. (173) Punct. Nu se spune nimic mai mult despre participarea diviziei la bătălia de lângă Iavoruv. Pierderile tancurilor (dacă au existat) nu sunt indicate. De ce regimentul s-a transformat în „Batalionul 3 Tancuri“, unde erau în timpul acesta batalioanele 1, 2 și 4? În documente n-a fost descoperită nici o referire la ele. E cazul să explicăm și că tancurile grele KV se aflau în primele batalioane ale regimentelor de tancuri.**

De fapt, și singurul batalion de tancuri medii cu care era dotată Divizia 8 Tancuri a produs asupra germanilor o impresie puternică:

„11.50. Forțe mari de tancuri și autoblindate ale inamicului din Iavorov au atacat flancul stâng al Diviziei 60 Infanterie și flancul drept al Diviziei 1 Infanterie de munte. Inamicul a aplicat repetate lovituri în grupuri de câte 10–25 de tancuri. Pentru respingerea atacului a fost antrenat în totalitate Batalionul 525 Vânătoare de tancuri. Statul major al Corpului 49 evaluează situația astfel: la Iavorov se află cel puțin o divizie de tancuri care luptă cu înverșunare.

16.35. A parvenit un raport prealabil de la Divizia 1 Infanterie de munte: Divizia a respins contraatacurile inamicului, sprijinit de tancuri, din Iavorov și Iazuv Starîi între orele 9.40 și 10.30. Se remarcă tirul puternic al artileriei inamicului asupra diviziei ziua“. (170)

Cu aceasta povestea operațiunilor de luptă ale tanchiștilor Diviziei 8 Tancuri în „intrândul de la Lvov“ se termină. A doua zi „din rămășițele Regimentelor 15 și 16 Tancuri a fost constituit un regiment de tancuri

de marș“ care a plecat pe șoseaua Lvov–Busk, pentru a fi pus la dispoziția comandantului Corpului 15 Mecanizat pentru a participa la contralovitura de la Beresteciko. Dacă e să dăm crezare rapoartelor comandanților Corpului 15 Mecanizat, „regimentul de marș făcut din rămășițe“ a sosit la locul desemnat având în componență 65 (șaizeci și cinci) de tancuri. Din cele 312 tancuri, în urma pierderilor raportate de 38 de tancuri, la noul loc de dislocare au ajuns doar 65 de tancuri?

Chiar luând în calcul pierderile neindicate în raport ale Batalionului 3 Tancuri al Regimentului 16 Tancuri, în lupta de lângă Iavorov–Iazu-Starîi, cifrele nu se potrivesc deloc.

Am atras atenția publicului asupra acestei aritmetici stranii încă din anul 2004 în cartea Butoiul și cercurile. Am propus și un termen corespunzător: „molima tancurilor“. Indignarea opiniei publice patriotice n-a avut și nu are margini, dar în anii trecuți de atunci nimeni n-a găsit totuși nici o explicație decentă a dispariției a nu mai puțin de două sute de tancuri.

Divizia 32 Tancuri

Inițial din componența Corpului 4 Mecanizat făceau parte Diviziile 8 și 10 Tancuri, dar apoi, după ce a început al doilea val al formării corpurilor mecanizate, în februarie–martie 1941, Divizia 10 Tancuri a fost transferată în nou constituitul Corp 15 Mecanizat, iar în componența Corpului 4 Mecanizat a fost inclusă o nouă divizie de tancuri cu numărul 32, constituită pe baza Brigăzii 30 Tancuri. Rocade similare au fost făcute și în alte corpuri mecanizate ale Districtului Militar Special Kiev, iar ca rezultat multe corpuri aveau o divizie de tancuri „veche“, bine completată, și o divizie „nouă,“ cu un număr de ordine mare și cu un număr mic de tancuri noi, uneori lipsind cu desăvârșire. Spre exemplu, Diviziile 12 și 34 Tancuri ale Corpului 8 Mecanizat sau Diviziile 10 și 37 ale Corpului 15 Mecanizat, ale căror operațiuni de luptă vor fi examinate ulterior.

Corpul mecanizat al lui Vlasov a devenit o excepție de la această regulă – nou-născuta Divizie 32 Tancuri a reușit să capete, ca supliment la cele 70****** de tancuri ușoare T-26 și 31 de tancuri BT-7, 49 de tancuri KV și 173 de tancuri T-34 (ultima cifră este un record absolut între toate diviziile de tancuri ale Armatei Roșii). Dar e o mare întrebare dacă e cazul să ne bucurăm de acest record. Probabil ar fi fost mai rațional ca tancurile deficitare de tip nou să fie distribuite altfel, asigurând cu ele mai întâi de toate diviziile „vechi“, regulate, bine organizate și cu efectiv complet.**

Judecând după faptul că „divizia era aprovizionată cu echipament ingineresc în proporție de 28 la sută, se simțea îndeosebi lipsa numărului necesar de unelte pentru amenajarea adăposturilor (fierăstraie, lopeți, topoare)“, istoria i-a rezervat puțin timp comandamentului. Deopotrivă cu lipsa topoarelor, existau și probleme mai grave. Astfel, în regimentul motorizat de pușcași al diviziei figurau doar 60 de camioane și 16 motociclete; este clar că era imposibil să transporți efectivul cu acest număr de mijloace de transport și regimentul s-a transformat de fapt într-o unitate de infanterie obișnuită. Regimentul de artilerie al diviziei avea doar 19 tractoare STZ-5. (181) Judecând după documentele disponibile, nimănui nu i-a trecut prin cap nici măcar să redistribuie mijloacele de tracțiune existente între diviziile corpului (vă amintesc că în divizia motorizată de pușcași erau 133 de remorchere, inclusiv 20 de „Voroșiloveț“, pentru care în componența diviziei motorizate pur și simplu nu existau obiecte de tractat).********

Mai pe scurt, Divizia 32 Tancuri avea probleme cu utilarea tehnică și problemele erau destul de multe pentru a-i fi prezentate unui cititor neexigent drept „cauze obiective“ ale zdrobirii senzaționale a diviziei. La o examinare un pic mai atentă a faptelor reale devin vizibile și multe altele. Cât privește regimentul motorizat de pușcași fără automobile, acesta a avut același destin ca mobilele Regimente Motorizate de pușcași 8 al Diviziei 8 Tancuri și 202 al Diviziei 81 Motorizate – prin decizia comandamentului Armatei VI și acest regiment a fost scos din componența diviziei de tancuri și retras în rezervă să păzească Lvovul și statul major al armatei.****** Acolo s-a și aflat până în dimineața de 28 iunie, când, în conformitate cu ordinul nr. 009 al comandantului Armatei VI, regimentul a fost transferat în subordinea comandantului**

Corpului 6 Pușcași, iar inamicul a venit el însuși la locul bătăliei ce urma să se desfășoare. (182) În cazul acestei variante de utilizare a unui regiment motorizat de pușcași existența sau lipsa numărului complet de mijloace de transport auto nu schimba cu nimic starea de fapt.

Regimentul de artilerie al diviziei de tancuri trebuia să constea, conform organigramei, din două divizioane, 24 de tunuri (12 obuziere de calibru 122 mm și 12 obuziere de calibru 152 mm). 19 tractoare pentru 24 de tunuri sunt, desigur, puține, dar încă nu e o catastrofă. Mai ales dacă ținem seama de faptul că regimentul de artilerie al Diviziei 32 Tancuri avea realmente 27 de camioane ZIS-5. Greutatea unui obuzier de calibru 122 mm în poziție de marș, adică împreună cu așa-numita „cotigă“ (o căruță cu roți pe care în timpul deplasării se sprijină fălcelele tunului) este de 2 900 de kilograme, greutate echivalentă cu cea a unui autoturism mare cu tot cu pasageri. În regimentul de artilerie ușoară al diviziei de pușcași un astfel de obuzier era tractat de șase cai – să aibă oare o forță de tracțiune mai mică un camion cu capacitatea de trei tone? În fine, putea să devină un „tractor“ extrem de puternic, cu trei capete mai sus decât STZ-5 cu mersul lent, oricare dintre cele 173 de tancuri T-134 din dotarea diviziei.

După cum și-a dat seama probabil cititorul priceput, toată „teoria“ aceasta nu are nici o relevanță practică, iar problema a fost rezolvată extrem de simplu: „regimentul de artilerie nu a fost echipat complet cu tractoare și și-a lăsat jumătate din partea sa materială în cantonamentul de iarnă“. Așadar, un divizion a fost lăsat în cantonament, iar pentru tractarea celor 12 tunuri ale celuilalt divizion se află în dotare 19 remorchere. Acestea sunt suficiente? Deloc! „Din cauza lipsei mijloacelor de deplasare a tunurilor a fost nevoie să fie transportate în regiunea concentrării la semnalul de alarmă în două curse.“ Însă nici această frază din raportul despre operațiunile de luptă ale diviziei nu este cea mai stranie. Altceva e uimitor. „Înainte de începutul operațiunilor de luptă nivelul pregătirii de luptă al unităților diviziei era caracterizat astfel… Regimentul 32 Artilerie de obuziere n-a reușit să efectueze nici o tragere de instrucție cu tunurile. Efectivul nu era pregătit de tragere în condiții de campanie.“ (181)

Ce înseamnă „n-a reușit“? Constituirea diviziei a început în luna martie. În aprilie în Ucraina Apuseană e destul de cald, iar în mai se întâmplă să fie și foarte cald – timpul cel mai potrivit pentru instrucțiile din câmp. După intrarea în funcție, comisarul apărării, Timoșenko, a emis la 16 mai 1940 celebrul ordin nr. 120 în care a cerut ca „trupele să fie învățate să facă numai ceea ce e necesar la război și numai așa cum se face la război!“ Această frază, transformată în lozincă, etalată pe pereții tuturor „colțurilor roșii“, a fost repetată de sute de ori la toate adunările de partid ale corpului de comandanți. Trei luni nu au fost de ajuns unui regiment de artilerie al unei divizii de tancuri, amplasată la 70 de kilometri de frontieră, să organizeze o tragere de instrucție?

Raportul despre operațiunile de luptă ale Diviziei 32 Tancuri (semnat pe 2 august 1941 de comandantul diviziei, colonelul Pușkin) nu conține, din fericire, fraze despre cum divizia se deplasa încoace și încolo pe front, cu scopul de a-l induce în eroare pe inamic, dar în realitate deplasările diviziei au fost mai ample decât ale Diviziei 8 Tancuri.

Prima zi de război a trecut relativ calm – divizia a plecat din locul amplasării permanente (suburbiile orașului Lvov) și pe la ora 14.00 s-a concentrat în regiunea Lias Zagumennîi (la patru kilometri sud-vest de Zolkiew). Seara târziu (la 23.00) a parvenit ordinul de a trimite două batalioane de tancuri ale diviziei în regiunea Radziechow, pentru a acționa împreună cu batalionul de pușcași al Diviziei 81 Motorizate împotriva diviziei de tancuri a inamicului care înainta spre Beresteciko.

Următoarea notă din raport suscită întrebări: „Pe 23 iunie divizia a primit ordinul ca în interacțiune cu Divizia 6 Tancuri și Divizia Motorizată pușcași să încercuiască și să distrugă inamicul în regiunea Dunkowice (localitate lângă șoseaua Iavorov la 5 kilometri est de frontieră – M.S.). După ce a trecut până la mai puțin de 30 de kilometri de regiunea Lozina (localitate la 6 kilometri nord-vest de Ianuv – M.S.), la ora 10.00, aflându-se în marș, a primit cea de-a doua sarcină, să distrugă tancurile inamicului în regiunea târgușorului Mostî Velki…“ (181)

Comandamentul Armatei VI a trasat sarcina înaintării de-a lungul șoselei Iavorov spre frontieră abia pe 24 iunie și, dimpotrivă, pe 23 iunie Corpului 4 Mecanizat i-a fost dată misiunea să acționeze pe direcția

nordică, spre Mostî Velki–Parchacz. E posibil să fi existat vreun ordin de-al comandantului corpului mecanizat, care deocamdată nu s-a descoperit.

În continuare totul se produce destul de clar și, din păcate, tradițional:

„O coloană a diviziei a trebuit să vireze pe un drum la 180 de grade. La sosirea în regiunea târgușorului Mostî Velki, divizia de tancuri a inamicului n-a fost depistată.

După ce unitățile diviziei au ajuns în regiunea de concentrare la inițiativa comandamentului diviziei (uite așa ceva tocmai că nu era tradițional – M.S.) a fost detașat un grup de tancuri compus din Batalionul 1 Tancuri al Batalionului 64 al regimentului de tancuri sub comanda locotenent-colonelului Golias pentru a acționa în comun cu Divizia 3 Cavalerie în regiunea Parchacz împotriva unităților Diviziei 9 Infanterie ale inamicului. La ora 17.00 grupul de tancuri al lui Golias s-a concentrat în regiunea fortificată Ciornîi Lias și era gata de atac, dar a fost primit un nou ordin al comandantului Armatei VI privind distrugerea trupelor aeropurtate și a 300 de tancuri ale inamicului în regiunea Kamenka Strumilova (pe hărțile moderne – Kamenka Bugskaia sau pur și simplu Kamenka – M.S.). Unitățile diviziei și grupul de tancuri al lui Golias au început să execute noul ordin, dar tancurile inamicului n-au fost depistate, iar în Kamenka Strumilova erau alte unități de-ale noastre…

Pe 24 iunie pe la ora 1 ziua divizia s-a concentrat în regiunea Dzibulki, Batiatîce (localitate la 6 kilometri nord de Kamenka – M.S.), organizând cercetarea pe direcția Kamenka Strumilova. La ora 11.00 a fost primit ordinul de concentrare la ora 15.00 în regiunea Iazuv Starîi (adică să parcurgă în patru ore circa 85 de kilometri – M.S.), borna 236, cu sarcina ca în interacțiune cu Divizia 8 Tancuri și Divizia 81 Motorizată de pușcași să distrugă inamicul în regiunea Olșin–Hotîneț–Mlîna (localități de lângă șoseaua Iavorov la vest de Krakoveț – M.S.)… În timpul marșului pe străzile orașului Lvov divizia s-a întâlnit cu torentele de mașini de luptă și de transport ale Corpului 8 Mecanizat ce îi veneau în întâmpinare. Pe străzile orașului Lvov se desfășurau lupte de stradă cu diversioniștii. Cu multe dificultăți, depășind ambuteiajele stradale ale mașinilor, pe la ora

2.00 pe 25 iunie divizia s-a concentrat în regiunea păduroasă din Ianuv, Grabnik…“

Întâlnirea față-n față a două torente de oțel pe străzile înguste ale orașului medieval nu s-a soldat cu distrugerea a sute de tancuri doar fiindcă „Panzerfaust“ încă nu fusese inventat la momentul respectiv. Iar cauza acestui „incident“ consta în faptul că formațiunile de tancuri ce se aflau pe teritoriul „intrândului de la Lvov“ erau comandate de toți concomitent: de Armata VI, de statul major al Frontului Sud-Vest, Jukov personal. Ca rezultat, pentru transferarea în regiunea Brodî n-a fost utilizată Divizia 32 Tancuri, care se afla aproape de autostrada Busk–Brodî, ci Corpul 8 Mecanizat, care la momentul respectiv umbla încoace și încolo în sectorul de sud-vest al „intrândului de la Lvov“.

Prima (și ultima) luptă a Diviziei 32 Tancuri s-a desfășurat în seara de 25 iunie, între Iazuv Starîi și Nagaciuv. La câțiva kilometri mai la sud în același timp (a doua jumătate a zilei de 25 iunie) inamicul a fost atacat de unitățile Diviziei 81 Motorizate, în prima jumătate a zilei tot acolo au luptat un batalion de tancuri și un regiment de artilerie ale Diviziei 8 Tancuri. Dacă e să dăm crezare raportului comandantului Diviziei 32 Tancuri, el nici nu știa de asta – în orice caz, nici un fel de acțiuni comune ale celor trei divizii ale acestui corp mecanizat nu se întrevăd:

„La ora 10 [pe 25 iunie] divizia a primit ordinul comandantului Corpului 4 Mecanizat, conform căruia divizia trebuie să dezvolte lovitura Corpului 6 Pușcași în ofensiva lui (din corpul de pușcași în regiunea respectivă rămăseseră unitățile pe jumătate distruse ale unei singure divizii de pușcași – 97 – M.S.), dar statul major al Corpului 6 Pușcași i-a dat diviziei de tancuri o sarcină de sine stătătoare – să atace pe direcția regiunii puternic fortificate antitanc (de unde avea să ia pe teritoriul sovietic inamicul aflat în marş o regiune antitanc, ba încă puternic fortificată? – M.S.), cu prezența unui râu (un pârâu ce se vărsa în râulețul Retîcin – M.S.) și a terenului mlăștinos, fără să susțină acțiunile diviziei nici cu infanterie, nici cu artilerie.

Pe la ora 14.00 divizia s-a concentrat pe pozițiile inițiale Șipki, Tîşîki, Borousî. La ora 18 și 20 de minute divizia a atacat unitățile Corpului de

armată 5 al inamicului pe direcția Basiaki–Varenițî–Semeruvka (localități la 7–8 kilometri nord-vest de Iazuv Starîi – M.S.) În urma luptei au fost distruse: tancuri (care nu erau deloc acolo – M.S.) – 16, tunuri de calibru 75 mm – 4, tunuri antitanc – 8, remorci cu muniții – 14. Pierderile noastre – 15 tancuri". (181)

Judecând după registrul operațiunilor militare al Corpului de infanterie de munte al Wehrmachtului, evenimentele principale ale luptei cu tancurile în zona Iavorov–Nagaciuv s-au petrecut în prima jumătate a zilei și, prin urmare, nu au nimic de a face cu operațiunile de luptă ale Diviziei 32 Tancuri. Apariția pe câmpul de bătălie a tancurilor KV din componența Diviziei 32 Tancuri e descrisă, se prea poate, în următoarele rânduri:

„Divizia 1 Infanterie de munte informează că divizia a întâlnit cele mai grele tancuri ale inamicului, de un tip necunoscut până acum (ele lipsesc în ghidurile noastre), contra cărora mijloacele antitanc ale diviziei, inclusiv proiectilele perforante de calibru 37 mm PgGr40 (proiectile subcalibrate cu miezul din carbid și wolfram – M.S.) nu sunt eficiente. În unele cazuri soldații vânători de tancuri se aruncau asupra tancurilor cu grenade de mână și cu pistoale și le scoteau din funcțiune…" (170)

În comunicatele germane ce făceau bilanțul zilei de 25 iunie este practic imposibil de detectat cota Diviziei 32 Tancuri în totalul pierderilor și succeselor:

„22.15. Un corp de tancuri al inamicului a efectuat în decursul întregii zile atacuri din regiunea Iavorov cu forțe mari cu susținerea tancurilor și artileriei contra Diviziei 68 Infanterie și a Diviziei 1 Infanterie de munte. Atacurile au fost respinse cu pierde mari din ambele părți.

26 iunie 1941.

22.15. Statul major al corpului a transmis în armată următorul raport zilnic: Ca rezultat al operațiunilor defensive reușite contra forțelor tancurilor lângă Iavorov inamicul din zona corpului se retrage la sud-est…

23.00. Curățarea câmpurilor de bătălie a arătat că pe sectorul de front din fața corpului în cursul luptelor defensive cu tancurile pe 24 și 25 iulie au fost scoase din luptă cel puțin 100 de tancuri și au fost capturate peste 50 de tunuri…“ (170)

Nici de data aceasta germanii n-au exagerat prea mult numărul tancurilor sovietice scoase din luptă. Pierderea a 15 tancuri a fost recunoscută în raportul comandantului Diviziei 32 Tancuri, două companii de tancuri ale Diviziei 81 Motorizate au fost cel mai probabil distruse complet, a suportat unele pierderi și batalionul de tancuri al Diviziei 8 Tancuri care a luptat în dimineața de 25 iunie. S-ar putea aduna cu mare probabilitate 70–80 de tancuri. Succesul a fost obținut cu prețul unor pierderi mari, după criteriile Wehrmachtului. Pe 26 iunie s-au decis retragerea în rezervă a Diviziei 68 Infanterie, cea care suferise cele mai mari pierderi, și înlocuirea ei pe frontul ofensivei corpului cu Divizia 4 Infanterie de munte (era o formațiune cu efectiv incomplet, cu două regimente de infanterie în locul celor trei prevăzute de organigramă).

În cifre concrete, pierderile grele în luptele de pe 24–25 iunie au fost următoarele: (183)

Divizia 1 Infanterie de munte – 101 morți, 235 de răniți, în total 336 de oameni.

Divizia 68 Infanterie – 114 morți, 433 de răniți, în total 547 de oameni.

Divizia 257 Infanterie – 23 de morți, 67 de răniți, în total 90 de oameni.

În încheierea relatării despre bătălia de lângă Iavorov, voi cita încă un fragment de însemnare stranie din Registrul operațiunilor de luptă al Corpului 49 Infanterie de munte din 26 iunie:

„11.00. Statul major al Armatei XVII, ținând seama de situația calmă din aer (dar în cazul intensificării acțiunilor [aviației inamicului] situația existentă anterior trebuie să fie restabilită), a detașat pentru lupta contra tancurilor grele o baterie antiaeriană, care actualmente se află în regiunea Krakoveț pentru realizarea sarcinilor de apărare antiaeriană“. După cum vedem,

tunurile antiaeriene germane, patru la număr (dacă e vorba de o baterie de tunuri grele de calibru 88 mm) au apărut, însă după ce ciocnirea luase sfârșit. Iar tunul german antitanc standard de calibru 37 mm era, în lupta cu noile tancuri sovietice, practic inutil, fapt confirmat o dată în plus și de raportul comandantului Diviziei 32 Tancuri: „Blindajul tancurilor noastre nu este perforat de tunurile de calibru 37 mm ale nemților; au fost cazuri în care un tanc KV fusese lovit de 100 de ori, dar blindajul n-a fost perforat“. (181)

Când apărarea antitanc a inamicului trosnea din toate încheieturile, iar soldații germani „se aruncau asupra tancurilor cu grenade de mână“, namila blindată a Diviziei 32 Tancuri s-a întors la 180 de grade și pe drumul de țară Iavorov–Sudova Vișnia a plecat la sud:

„Pe 26 iunie, la ora 4.00, divizia a primit ordinul comandantului Corpului 4 Mecanizat să se deplaseze în regiunea Grudek Iagellonski–Sudova Vișnia cu sarcina de a zdrobi o coloană de 300 de tancuri ale inamicului care se deplasa de la Mostiska la Lvov. Pe la ora 18 (de la Iazuv-Starîi până la Sudova Vișnia sunt 30 de kilometri pe drum – M.S.) divizia s-a concentrat în regiunea fortificată Zamlînie. Cercetașii batalionului de tancuri al Regimentului 64 Tancuri au depistat pe poziția de pe râul de lângă Sudova Vișnia unitățile de avangardă ale Regimentului 14 Infanterie al inamicului, dar în această regiune nu se aflau tancuri de-ale inamicului…“

Tancurile germane nu puteau nicidecum să se afle acolo în virtutea absenței lor pe tot frontul Armatei XVII a Wehrmachtului. Dar cineva le-a văzut totuși și în Comunicatul operativ nr. 09 al statului major al Frontului Sud-Vest de la ora 20.00 de pe 26 iunie? Deși nu se aflau în zonă, ele erau din ce în ce mai prezente în rapoartele comandanților sovietici: „unitățile mecanizate ale inamicului se apropie de Sudova Vișnia dinspre vest“, se arată într-unul dintre ele. (183) Imediat după marșul lipsit de sens spre Sudova Vișnia, la ora 17.00, pe 26 iunie, Divizia 32 Tancuri a primit ordin să se concentreze în regiunea Obroșin (o suburbie de sud-vest a Lvovului) pentru a fi „gata de acțiune asupra Liuben Velki (localitate pe șoseaua Sambor–Lvov). Divizia a efectuat un marș nocturn de 40 de kilometri. Astfel, a fost scoasă de pe sectorul de la Iavorov, unde i-ar fi putut acorda un ajutor decisiv Corpului 6 Pușcași, și transferată pe direcția Mostiska, unde s-a dovedit că nu sunt

tancuri, iar la sfârșitul zilei următoare a fost retrasă 10 kilometri est de Grudek Jagellonski, fără sarcină activă. (181)

Cu aceasta, acțiunile Diviziei 32 Tancuri ca formațiune mecanizată de șoc au luat sfârșit. Pe 28 și 29 iunie, „divizia a ținut defensiva mobilă pe șoseaua Ianov și Grudek Jagellonski", trecând în repetate rânduri la contraatac și reținând înaintarea infanteriei inamice spre Lvov. În seara de 19 iunie a fost primit ordinul de retragere la est de Lvov. „În timpul trecerii prin Lvov, unitățile diviziei au purtat lupte de stradă, nimicind punctele de foc din casele și din podurile orașului. În timpul retragerii din Lvov au fost distruse depozitele cu muniții, carburanți, alimente și partea materială rămasă". (181) A urmat retragerea necontenită la est, cu punctul terminus după Nipru.

Ultimele eforturi

În seara de 26 iunie la statul major al Armatei VI a fost semnat Ordinul nr. 005. La începutul lui era o frază stranie: „Armata, continuând acoperirea concentrării trupelor, în decursul zilei de 27.6.41 apără poziția…" Linia frontului trecea acum prin Kamenka Bugskaia, malul sudic al râului Rata (acest sector era menținut în continuare de Divizia 3 Cavalerie), Dobrosin, Starici (localitate la 15 kilometri nord-est de Iavorov), Grudek Jagellonski și Luben Velki. (184) Divizia 41 Pușcași și garnizoanele cazematelor din regiunea fortificată Rava-Ruska continuau lupta fiind aproape totalmente încercuite. Departe la vest, practic adânc în spatele frontului inamicului, Divizia 99 Pușcași a Armatei XXVI continua să mențină orașul de frontieră Peremîșl și chiar să contraatace periodic pe direcția șoselei Peremîșl–Sudova Vișnia.

Ordinul nr. 005 a autorizat retragerea Diviziei 41 Pușcași din zona regiunii fortificate Rava-Ruska. În noaptea spre 27 iunie divizia, după cinci zile de lupte cu inamicul superior, s-a retras organizat la Dobrosin și mai departe spre Zolkiew. Garnizoanele unor cazemate ale regiunii fortificate au continuat să tragă până la 29–30 iunie, și asta nu e o legendă eroică, ci un fapt confirmat de documentele inamicului.

După ce au stat în Carpați șase zile fără să facă nimic, cinci divizii ale Armatelor XXVI și XII au început retragerea sub presiunea unor forțe infime ale inamicului (două divizii de pază, adică două regimente de infanterie cu artilerie puțină). Însuși comandamentul Frontului Sud-Vest, raportând la 22.00 pe 28 iunie, a fost nevoit să recunoască că „retragerea unităților Armatelor XXVI și XII, în noaptea spre 28.6.41, pe noua poziție Luben Velki–Drogobîci–Borislav–Tuhlia și mai departe de-a lungul frontierei de stat a fost efectuată în lipsa unor acțiuni corespunzătoare din partea inamicului“. (274)

Ultima poziție defensivă la vest de Lvov putea să devină micul lanț de lacuri al râului Vereșcița, ce traversa două drumuri principale pe linia Ianuv–Grudek Jagellonski–Luben Velki. Comandamentul Armatei VI a trimis acolo două regimente motorizate de pușcași (scoase anterior din componența Diviziei 81 Motorizate și a Diviziei 8 Tancuri) și două regimente de artilerie din Rezerva Comandamentului Suprem (441 și 445). Pe aceeași poziție au fost retrase rămășițele Diviziei 97 Pușcași și ale Diviziei 81 Motorizate. Apărarea mai trebuia să fie întărită și de Divizia 32 Tancuri retrasă în suburbiile vestice ale Lvovului. Forțele erau destul de multe, mai ales dacă luăm în seamă condițiile terenului cât se poate de favorabile celor care se apărau – dar avalanșa retragerii pusese stăpânire în totalitate asupra trupelor. Situația trupelor era caracterizată astfel în raportul Consiliului de război al Armatei VI din 29 iunie:

„Divizia 41 Pușcași, care a suportat pierderi considerabile, necesită să fie completată; Divizia 159 Pușcași și-a pierdut comandamentul, a fost dezorganizată de aviație și necesită să fie retrasă în spatele frontului pentru a fi completată… Divizia 81 Motorizată este nerodată, prost organizată, neinstruită cum trebuie (divizia fusese constituită pe baza Brigăzii 81 Pușcași, a cărei istorie începea din anul 1923). A pierdut o parte considerabilă a efectivului și a părții materiale. Divizia 3 Cavalerie este aptă de luptă, are un spirit de luptă ferm“. (185)

Ultimele zile de luptă lângă suburbiile vestice ale Lvovului sunt descrise astfel în Registrul operațiunilor de luptă al Armatei XVII a Wehrmachtului:

„27 iunie 1941.

… Sarcina imediată a armatei este acum urmărirea energică a forțelor de bază ale inamicului și intrarea în contact de luptă cu ele, pentru a-l antrena în luptă.

12.50. În zona ofensivei Corpului 49 Infanterie de munte și a Corpului 4 Artilerie inamicul evită lupta și se retrage. Unitățile de avangardă avansează repede. Pe la ora 16, subunitățile de cercetare ale Corpului 49 Infanterie de munte au ajuns practic la defileul cu lacuri de lângă Grudek Jagellonski…

28 iunie 1941.

Dis-de-dimineață a fost reluată urmărirea unităților inamicului în retragere…

4.15. Subunitățile de avangardă ale Diviziei 4 Infanterie de munte au ocupat podul de cale ferată de lângă Kamennobrod (localitate la 5 kilometri nord de Grudek Jagellonski – M.S.). Podul nu e deteriorat, Divizia 1 Infanterie de munte a ajuns la marginea pădurii de la vest de Ianuv…

11.15. Corpul 49 Infanterie de munte (Diviziile 4 și 1 Infanterie de munte) a reușit să pătrundă prin defileuri cu lacuri între marele lac de acumulare de lângă Grudek Jagellonski și Ianuv.

14.45. În zona ofensivei Diviziei 4 Infanterie de munte și a Diviziei 1 Infanterie de munte, precum și a Diviziei 257 Infanterie, inamicul contraatacă cu susținerea tancurilor. Contraatacurile au fost respinse fiind distruse 23 de tancuri inamice (în raportul comandantului Diviziei 32 Tancuri din Armata Roșie, aceste evenimente sunt descrise astfel: „În urma luptei de pe poziția Lias Miejski–Fl. Petershof au fost distruse 3 tancuri, 4 autoturisme, 150 de motociclete, au fost scoase din luptă o baterie, 8 aruncătoare de mine și circa 400 de oameni din infanteria inamicului. Pierderile noastre – 8 tancuri“).

29 iunie 1941.

Dis-de-dimineață și până la amiază se observă deplasarea trupelor noastre pe tot frontul, pe alocuri de dimensiuni foarte mari.

06.30. Unitățile Diviziei 257 Infanterie pătrund prin lanțul de lacuri în apropiere de Cerlianî–Grudek Jagellonski. Inamicul se apără cu forțe mici, dar destul de îndârjit. A fost trimisă o grupă de cercetași în direcția Luben Velki. Podurile din regiunea Cerliana și Grudek Jagellonski au fost aruncate în aer de inamic.

Divizia 4 Infanterie de munte a înaintat din regiune, de pe ambele părți ale râului Mșana pe direcția Rudno (suburbie vestică a Lvovului – M.S.). În prima jumătate a zilei pe poziția Rudno inamicul a contraatacat cu utilizarea subunităților de tancuri, inclusiv de tancuri supergrele (în raportul despre operațiunile de luptă ale Diviziei 32 Tancuri citim: „La ora 7, Regimentul 63 Tancuri a contraatacat inamicul în regiunea Konopnișa–Feeruvka și în interacțiune cu Regimentul 8 Motorizat de pușcași a distrus 8 tunuri, 11 tunuri antitanc, 5 mașini de transport și 100 motociclete“. Contraatacurile inamicului au fost sprijinite de aviația germană de bombardament din direcția Lvov. Contraatacurile inamicului au fost respinse…)

30 iunie 1941.

04.20. Lvovul a fost capturat fără luptă de unitățile Diviziei 1 Infanterie de munte…“ (167)

Ziua de 30 iunie se va păstra mult timp în istoria orașului care se părea că văzuse și mai înainte multe lucruri oribile în decursul existenței sale. O miasmă cadaverică sufocantă plutea deasupra Lvovului, iar în cartierul închisorilor orașului era în general imposibil să stai fără mască de gaze. Au început să-i împuște pe deținuți încă în seara de 24 iunie, iar timpul în zilele respective era foarte călduros.

Judecând după raportul din 12 iulie 1941 al șefului Direcției penitenciare a Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne (NKVD) al Ucrainei, căpitanul securității de stat A.F. Filippov, din închisorile din Lvov au fost „evacuați conform categoriei 1“ 2 464 de deținuți.****** În raportul statului major al Corpului 49 Pușcași de munte german, prezentat statului major al Armatei XVII, la ora 12.00 pe 01.07.41 „evacuarea conform categoriei 1“ era descrisă astfel:**

„După intrarea trupelor germane pe 30.6.41, în Lvov în cele trei închisori din oraș au fost descoperite câteva sute de cadavre de bărbați și femei, care au fost omorâți în decursul ultimelor zile. Astfel, în subsolurile închisorii militare a orașului Lvov doar într-o singură celulă au fost descoperite aproximativ 120 de cadavre de bărbați și femei stivuite unul peste altul… După cum a arătat examinarea cadavrelor, omorul a fost precedat de torturi și de chinuri crunte. Pe toate părțile corpurilor cadavrelor sunt răni grave provocate de lovituri și împunsături…“

Departamentul doctorului Goebbels a valorificat situația plenar: au fost aduși corespondenți cu aparate de fotografiat și camere de filmat, apoi au editat și o carte de scrisori ale soldaților germani în care relatau despre cele văzute. Vreme de cinci decenii propaganda sovietică a negat cu înverșunare masacrarea deținuților, dar, întrucât prea mulți oameni văzuseră munții de cadavre mutilate, a fost inventată o tratare a evenimentelor „corectă“, fixată în marea lucrare în șase volume Istoria Marelui Război pentru apărarea Patriei:

„Pentru efectuarea actelor de terorism comandamentul fascist a utilizat batalionul special cu nume de cod „Nachtigall“… Batalionul „Nachtigall“ a fost înființat de Secția 2 a spionajului Wehrmachtului în iarna anilor 1940/41 și alcătuit din elemente antisovietice, pregătite special pentru activități diversioniste și teroriste.***** Bandele teroriste ale Batalionului „Nachtigall“ dădeau buzna în casele oamenilor pașnici, îi scoteau din apartamente, îi duceau în curtea închisorii (subl. mea – M.S.) și acolo erau nimiciți cu ferocitate. Trei mii de avocați, medici, ingineri și alți reprezentanți ai intelectualității au căzut victime ale terorii în noaptea spre 2 iulie…“ (275)***

În aceeași zi de 30 iunie 1941, un grup de conducători ai aripii lui Bandera a Organizației Naționaliștilor Ucraineni a sosit la Lvov sub bubuitul canonadei, a proclamat înființarea statului ucrainean suveran și a constituit un „guvern“ format din ei înșiși. În pofida tuturor asigurărilor de fidelitate, a pancartelor și a foilor volante cu lozinca „Heil Hitler! Слава Гітлерові“ (Slavă lui Hitler – n.tr.), lipite de partizanii lui Bandera prin tot orașul, germanii au fost extrem de indignați de înființarea, fără coordonare cu Berlinul, a unui „guvern“ pe un teritoriu ocupat cu prețul sângelui soldaților germani. Pe 9 iulie,

„șeful guvernului“, Stețko, a fost arestat și transportat la Berlin, unde a fost adus sub escortă de la Cracovia și Bandera însuși. Pe 15 iulie au fost eliberați vii și nevătămați, dar „scânteia“ din 30 iunie de la Lvov a aprins flacăra unui război civil care a ars cu vâlvătăi în Galiția până la sfârșitul anilor 1940.

Pe hărțile moderne ale Ucrainei aceste localități se numesc Gorodok și Veliki Liuben; Zolkiew – Jovkva, Janow – Ivano-Frankovo, Kristinopol – Cervonograd. După încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, Peremîșl a revenit în Polonia și se numește acum Przemysl.

Gheorghi Nikolaevici Mikușev. Născut în anul 1898, provenit din populația komi, participant la războiul civil. În perioada interbelică a fost comandant de regiment în celebra Divizie 25 „Ceapaev“, comandant de brigadă, din iunie 1940 general-maior. A căzut în luptă în preajma orașului Kozeleț (regiunea Cernigov) pe 9 septembrie 1941, fiind personal în fruntea contraatacului efectuat de ostașii diviziei sale.

Paza și eventuala aruncare în aer a podurilor se aflau în mâinile trupelor Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne, de aceea cucerirea celor mai importante poduri nu le poate fi reproșată comandamentelor unităților armatei.

Este greu de spus cu certitudine ce evenimente reale se ascund în spatele acestui comunicat straniu. Nici o unitate de tancuri a Armatei Roșii nu se afla în regiunea Rava-Ruska. Dar în dotarea Diviziei 41 Pușcași în locul celor 17 tanchete amfibii ce se cuveneau conform organigramei erau tancuri ușoare obișnuite (cel mai probabil T-26). Germanilor putea să li se pară tanc și remorcherul blindat cu șenile „Komsomoleț“, dotat cu o mitralieră în dispozitivul în formă de glob de pe placa frontală a corpului. În Districtul Militar Special Kiev erau multe remorchere „Komsomoleț“, în unele divizii de pușcași 50 sau mai multe.

Actualmente Mejirecie, localitate la șase kilometri sud de Kristinopol, la vărsarea râului Rata în râul Bug.

În documentele Wehrmachtuui sunt menționate lupta crâncenă și contraatacurile inamicului din seara de 22 iunie în regiunea localităților Lazî și Lașki (la 5–7 kilometri est de frontieră, lângă râul Șklo). Unii istorici ruși arată că în preajma războiului în regiunea respectivă a fost transferat regimentul de motocicliști al corpului mecanizat; retragerea rapidă a celor care se apărau deja până la ora 8 dimineața a zilei de 23 iunie confirmă într-o oarecare măsură această versiune.

Dotarea Diviziei 81 Motorizate cu tehnică de tracțiune era absolut ieșită din comun: 133 de remorchere, inclusiv 20 de „Voroșiloveț" foarte puternice (nu e clar ce puteau să tracteze ele în componența unei divizii motorizate) și 29 de „Komsomoleț".

O ilustrare extrem de sugestivă a ce este regimentul de artilerie al diviziei când este utilizat cu pricepere. Conducerea generală a fost întreruptă. Lipsea legătura cu unitățile. Subunitățile care au răzbătut până în regiunea Iavorov au fost întâmpinate de tirul inamicului (unitățile venite dinspre sud ale Diviziei 257 Infanterie). O parte a subunităților de luptă ale Diviziei 97 Pușcași continua să se retragă în direcția Iavorov. Ele au fost urmate de subunitățile Regimentului 323 Motorizat de pușcași și ale Regimentului 125 Artilerie, care au părăsit bunurile materiale. Comandamentul a luat măsuri de reținere a unităților ce se retrăgeau, dar au putut fi impuse cu dificultate (adică soldații germani au început să-și părăsească în panică pozițiile).

Tancul era dotat cu un tun cu țeavă scurtă de calibru 76 mm (echivalent cu tunul de regiment de calibru trei țoli) în turela principală și cu două mitraliere în turelele laterale. Tunul trebuia să distrugă punctele de foc ale inamicului ce se apăra; mitralierele capabile să tragă în unghi de 90 de grade în raport cu axa mișcării tancului purtau denumirea cam sinistră de „curățătoare de tranșee" și erau destinate lichidării forței vii ascunse în tranșee; pe baza experienței războiului cu Finlanda, o parte considerabilă a tancurilor T-28 au fost echipate cu un „plasture" pe blindajul frontal, iar ca grad de protecție T-28 era cât se poate de comparabil cu tancul „greu" german Pz-IV.

Așa e scris în textul raportului, dar este aproape cu siguranță o greșeală de tipar și trebuia să fie scris „la vest de Iazuv Starîi", deoarece la est de

Iazuv era o pădure deasă și inamicul nu s-a aflat acolo în ziua respectivă.

Aceste cifre sunt reproduse în raportul din august al comandantului diviziei, dar conform inventarelor antebelice în Divizia 32 Tancuri la 5 iunie figurau 98 de tancuri T-26 în stare bună de funcționare.

Remorcherul greu cu șenile „Voroșiloveț“, echipat cu un motor Diesel de tanc de 400 de cai-putere, era destinat pentru două sarcini principale: tractarea sistemelor de artilerie de putere mare și specială (obuziere de calibru 203 mm și mai mare) și evacuarea (tractarea) tancurilor grele.

Ce-i drept, trebuie precizat că înainte de aceasta efectivul regimentului a fost pus să alerge din plin: pe 22 iunie a fost efectuat un marș de 30 de kilometri de la Lvov la Zolkiew, apoi unul de la Zolkiew spre Krehov și abia după aceasta revenirea la Lvov.

Conform estimărilor istoricilor numărul celor omorâți a fost mult mai mare (până la 3 500 de oameni), deoarece o parte a deținuților arestați în primele zile de război nu a fost prinsă documentar de autoritățile sovietice.

Batalionul „Nachtigall“ („Privighetoarea“) era o unitate de luptă a naționaliștilor ucraineni, înființat sub egida Abwehr; îi era subordonat Organizației Naționaliștilor Ucraineni a lui Bandera. Funcția de „ofițer de legătură“ al Wehrmachtului pe lângă statul major al batalionului era exercitată de T. Oberlander, care în Germania de Vest postbelică a devenit ministru pentru problemele persoanelor strămutate. Cum activitatea acestui minister (și chiar simplul fapt al existenței lui) irita la culme conducerea sovietică, s-a decis să se declanșeze o campanie de discreditare a lui Oberlander. Cu această ocazie în paginile edițiilor propagandistice sovietice a fost lansată teoria potrivit căreia Batalionul „Nachtigall“ era responsabil pentru masacrele din Lvov, comise în realitate de trupele NKVD.

Capitolul 2.3

Dubno

În planurile comandamentului Wehrmachtului direcția Lvov era doar o zonă a unei lovituri auxiliare. Evenimentele principale urmau să se desfășoare pe frontul Armatei VI, care trebuia să spargă fortificațiile de la frontieră de lângă râul Bug și să introducă prin breșă două corpuri ale Grupului 1 Tancuri. În „Indicațiile cu privire la înaintare“, aprobate pe 2 mai 1941 de comandamentul Armatei VI, sarcina unuia dintre aceste corpuri era formulată astfel:

„Corpul 48 Tancuri cucerește vadurile de trecere peste râul Bug de ambele părți ale orașului Sokal, sparge pozițiile de la frontieră ale inamicului și deschide calea pentru formațiunile sale motorizate prin Tartakow, Stojanow, Radziechow pentru deplasarea prin Leșniov spre Dubno... Este importantă cucerirea rapidă, prin surprindere, a trecerilor peste râul Stîr, lângă Șurovițe și Beresteciko.

Divizia 11 Tancuri trebuie ținută cât mai aproape de Sokal. Pentru ca, după ce diviziile de infanterie vor captura malul estic al Bugului, ea să poată fi, în caz de necesitate, avansată pentru spargerea pozițiilor eșalonate în adâncime ale inamicului. După pătrundere, forțele motorizate ale corpului pot fi îndreptate spre Radziechow de asemenea și prin Kristinopol.“ (187)

Pătrunderea spre Beresteciko

Sarcina, mai ales în prima etapă a realizării ei, nu era simplă: urma să fie forțat râul Bug, să fie străpunse fortificațiile regiunii Strumilov, forțat râul Stîr și abia după toate acestea era posibil accesul la șoseaua Brodî–Dubno.

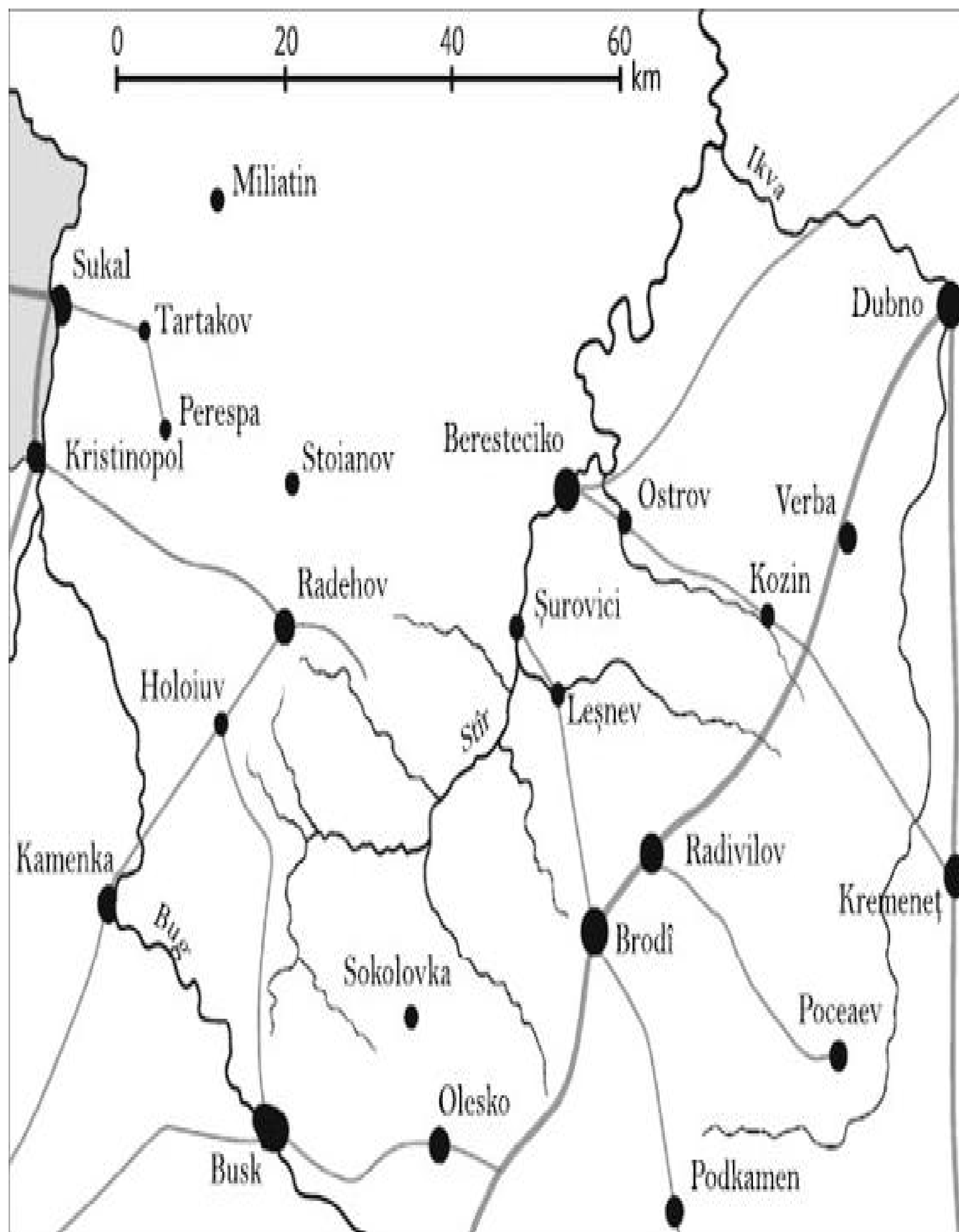

Fig. 14. **Fâșia ofensivei Corpului 48 Tancuri al Wehrmachtului**

Terenul de la Bug până la Stîr este o luncă umedă, o pădure pe alocuri mlăștinoasă, cu o mulțime de râulețe mărunte, iar drumurile asfaltate erau puține sau nu existau deloc. „Șoseaua" principală de la Sokal spre Radziechow–Beresteciko este descrisă în Registrul operațiunilor de luptă al serviciului de intendență al Grupului 1 Tancuri al Wehrmachtului (însemnare de pe 24 iunie) astfel: „Cu toate că șeful Secției intendență se deplasează cu motocicleta cu ataș și nu are nicăieri de așteptat, el parcurge 30 de kilometri în 4 ore. Diferența dintre șosea și drumul de țară constă doar în faptul că șoseaua e mai lată…" (230)

Pentru germani, condiția obținerii succesului în această situație devenea ritmul alert al ofensivei – trebuiau să captureze trecerile peste râul Stîr (la 60 de kilometri est de frontieră) înainte ca inamicul luat prin surprindere, unitățile Armatei Roșii, să reușească să-și aducă rezervele și să organizeze o defensivă stabilă. Și privind la situația de pe partea cealaltă a frontului, factorul timp devenea esențial: vor putea oare trupele amplasate lângă frontieră, împreună cu garnizoanele regiunilor fortificate să-l rețină pe inamic cât era necesar pentru înaintarea până la poziția râului Stîr a formațiunilor antitanc mobile?

În virtutea faptului că desfășurarea trupelor Frontului Sud-Vest n-a fost dusă până la capăt, pe 22 iunie lângă frontieră, în zona Sokal–Kristinopol, se aflau doar o divizie de pușcași – nr. 24 (a Corpului 27 Pușcași al Armatei V) și Regimentul 21 Artilerie al corpului. Zădărnicirea spargerii frontului cu aceste forțe era imposibilă – de cealaltă parte a Bugului, comandamentul Wehrmachtului concentrase patru (111, 75, 57 și 297) divizii de infanterie. Reținerea inamicului sau reducerea ritmului înaintării lui părea teoretic posibilă – ținând seama de existența obstacolului reprezentat de râu și a cazematelor regiunii fortificate. Regiunea fortificată Strumilov nu se deosebea prin nimic major de cea de la Rava-Ruska, cazematele erau de aceeași construcție și cu aceeași dotare, și cam tot atâtea la număr (au început să construiască vreo 180, au construit și au înarmat cu 100 mai puține) – dar acolo nu s-a găsit un general Mikușev. Rezultatul se vede limpede în însemnările Registrului operațiunilor de luptă ale Corpului 48 Tancuri al Wehrmachtului:

„03.15. Inamicul este luat totalmente prin surprindere și la început aproape că nu opune rezistență. Podul extrem de important din regiunea Socal e în mâinile noastre, în stare nedeteriorată. Forțarea Bugului se desfășoară fără incidente…

05.00. Încă nu se observă rezistența organizată a inamicului…

09.45. Ofensiva diviziilor de infanterie se desfășoară reușit. Unitățile Diviziei 57 Infanterie luptă pentru Cota 234 de la nord de Perespa… Divizia 75 Infanterie se deplasează pe direcția Tartakow (localitate la 12 și 8 kilometri est de frontieră). În această regiune inamicul se retrage la est. Podurile militare în zona Diviziilor 57 și 75 Infanterie au fost deja construite. Podul de lângă Kristinopol a fost de asemenea capturat nedeteriorat…

13.30. Până în prezent continuă rezistența cazematelor în regiunea coloniei Rawszczyn; aceste puncte de foc țin sub tir unele sectoare de drum destinate deplasării tancurilor. Cazematele sunt construite conform ultimului cuvânt al științei inginerești.

15.00. Diviziile de infanterie au ajuns la prima poziție a ofensivei (drumul Tartakow–Perespa)…

20.00. Subunitățile de cercetare ale Diviziei 57 Infanterie reușesc să înainteze pe direcția Torki (localitate la 20 de kilometri est de Sokal – M.S.)

Evaluarea generală a situației:

Prima zi de lupte a adus un succes deplin. Fortificațiile puternice ale inamicului de lângă râul Bug au fost sparte ca rezultat al unui atac curajos al trupelor noastre, care au reușit să pătrundă în pozițiile inamicului la o adâncime de până la 20 de kilometri…“ (188)

În situația creată încă rămâneau unele posibilități de a retrage la est unitățile Diviziei 124 Pușcași, care își păstraseră capacitatea de luptă, și de a trece la defensivă mobilă – cu atât mai mult cu cât terenul împădurit și mlăștinos cu o mulțime de obstacole fluviale favoriza defensiva. Însă în dimineața de 23 iunie comandantul Armatei V, în Ordinul de luptă nr. 3 i-a cerut Corpului 27 Pușcași „să treacă la

ofensivă fermă pe tot frontul“. (189) Ce-i drept, Vladimirski, la începutul războiului adjunct al șefului Secției operative a statului major al Armatei V, afirmă în studiul său că „generalul-maior Potapov nu-și făcea iluzii în privința operațiunilor ce urmau“, dând ordinul cu privire la ofensivă pentru a executa indicațiile comandamentului frontului. (43) Oricum a fost, tentativa de a ataca cu forțe dezorganizate inamicul superior numeric s-a terminat cu împingerea, spre sfârșitul zilei, a Diviziei 124 pe poziția Pecihvostî–Drujkopol (localități la 20 de kilometri est de linia Tartakow–Perespa), iar apoi cu încercuirea și zdrobirea ei în regiunea Miliatin.********

În documentele inamicului operațiunile de luptă ale unităților de infanterie din ziua de 23 iunie sunt reflectate astfel:

„Situația diviziilor de infanterie:

Divizia 57 Infanterie a depășit rezistența neînsemnată a inamicului, a ajuns la poziția Perespa, Spasov (localitate la 5 kilometri est de Perespa – M.S.) și continuă ofensiva… Divizia 75 Infanterie de asemenea înaintează într-un ritm bun, întâmpinând rezistența neînsemnată a inamicului.

17.00. Divizia 57 Infanterie, în pofida stării proaste a rețelei rutiere, a continuat urmărirea neîntreruptă a inamicului, care opunea doar o rezistență slabă, și a ajuns pe poziția Stoianuv– Volița–Drujkopolska.

La ora 15.30 a fost observată o coloană de unități ale inamicului (în componența lor sunt și subunități de tancuri) ce se deplasa de la Porițk (localitate la 20 de kilometri nord-est de Socal – M.S.) pe direcția vest… Conform datelor furnizate de soldații inamicului luați prizonieri, sarcina acestei coloane este de a captura podurile din regiunea Sokal. Împotriva acestor unități ale inamicului ce amenință flancurile noastre și liniile de aprovizionare corpul dispune doar de forțe limitate…“ (188)

În timp ce pe flancul stâng (nordic) al Corpului 48 Tancuri infanteria germană depășea „rezistența neînsemnată a inamicului“, detașamentele motorizate de avangardă se deplasau fără oprire spre est, iar motocicliștii au întrecut considerabil unitățile de tancuri ce se împotmoliseră în regiunea mlăștinoasă de la nord-est de Radziechow.

Primul, la ora 17.00, judecând după însemnarea din Registrul operațiunilor de luptă al corpului, care a repurtat un succes a fost batalionul de motocicliști al Diviziei 11 Tancuri, care „în cursul unui atac temerar“ a capturat podurile nedeteriorate de pe râul Stîr în regiunea Merva (localitate la 5 kilometri sud-vest de Beresteciko) și Beresteciko. În jurul orei 18.30, Regimentul 11 Infanterie motorizată a ajuns la râul Stîr, lângă Szurovice, unde a fost nevoit să se oprească în fața unui pod aruncat în aer. La ora 9 seara, pe 23 iunie, batalionul de cercetare al Diviziei 57 Infanterie a forțat râul Stîr, în regiunea Pliașev (la 6 kilometri în josul râului de la Beresteciko, la 65 de kilometri est de frontieră).

Însemnarea de bilanț din Registrul operațiunilor de luptă al Corpului 48 Tancuri pentru ziua de 23 iunie:

„În această zi diviziile corpului au demonstrat performanțe remarcabile. Astăzi trupele au aflat cu adevărat ce înseamnă drumurile impracticabile din Rusia. Diviziile ce se deplasează în formațiune pedestră sunt nevoite să pășească prin nori de praf, pe căldură mare, pe drumurile de țară alături de șoseaua pe care merg tancurile. Dar și șoseaua are în cea mai mare parte îmbrăcăminte de pământ și în general se află într-o stare lamentabilă…“

Comandamentul Corpului 48 Tancuri considera că succesele lui ar fi fost și mai mari dacă nu l-ar fi împiedicat conducerea superioară (statele majore ale Grupului 1 Tancuri și al Armatei VI). Însemnările din Registrul operațiunilor de luptă al corpului, din zilele de 22 și 23 iunie, abundă în descrieri ale discuțiilor în contradictoriu cu șefii în chestiunea introducerii în luptă a diviziilor de tancuri. În timp ce comandamentul corpului deja la ora 6.30, pe 22 iunie, a propus să fie introdusă imediat în luptă Divizia 11 Tancuri, comandamentul superior a manifestat prudență (după cum au arătat evenimentele ulterioare – exagerată) și a interzis utilizarea formațiunilor de tancuri înainte ca infanteria să-și consolideze pozițiile pe malul răsăritean al Bugului. În consecință, Divizia 11 Tancuri a început înaintarea pe poduri lângă Sokal abia la ora 15.00 pe 22 iunie și seara târziu subunitățile ei de avangardă au ajuns la Stoianuv, Radziechow. În întregime, divizia a trecut Bugul abia la ora 5.00 dimineața, pe 24 iunie. Cât privește cea de-

a doua divizie de tancuri a corpului (Divizia 16 Tancuri), aceasta a primit ordinul de a începe trecerea Bugului la ora 14.00 pe 24 iunie.

Obstacolul principal legat de acțiunile inamicului au devenit pentru germani câteva noduri ale apărării regiunii fortificate Strumilov în regiunea Kristinopol și Sokal. Fiind înconjurate din toate părțile, garnizoanele acestor cazemate au luptat patru zile. Însemnarea de pe 25 iunie din Registrul operațiunilor de luptă al Corpului 48 Tancuri: „Aproape 20 de cazemate opun rezistență, inamicul se apără extraordinar de îndârjit și luptă până la ultimul cartuș. Batalionul 51 Geniu și de asalt (o subunitate specială de distrugere a cazematelor – M.S.) se tot ocupă de scoaterea din luptă a unor puncte de foc“. Desigur, un sistem defensiv dezorganizat, chiar cu împotrivirea curajoasă a unei părți a sa, nu poate fi un obstacol în adevăratul sens al cuvântului, însă și rezistența eroică opusă în unele puncte separate ale frontului a împiedicat mult deplasarea inamicului. Tocmai de aceea, germanii raportau la 24 iunie, ora 9.30, că Divizia 16 Tancuri „nu poate deocamdată să se deplaseze pe șoseaua Kristinopol–Radziechow, deoarece cazematele inamice în această regiune n-au fost scoase din luptă… Ocolirea cazematelor, folosind drumurile de pădure de la nord de șosea, este absolut imposibilă, dat fiind faptul că ele sunt impracticabile pentru deplasarea mijloacelor de transport motorizate“. (188)

Și principiile generale ale artei operative de la timpul respectiv, și planul cât se poate de concret de acoperire a Districtului Militar Special Kiev preconizau că pătrunderea formațiunilor motorizate mari ale inamicului va fi respinsă de introducerea în luptă a rezervelor mobile: brigăzi de artilerie antitanc și corpuri mecanizate.

Față de „formațiunile motorizate mari ale inamicului“, care erau desenate pe hărțile de aplicații ale comandamentelor și statelor majore înainte de război, care prevedeau câteva mii de tancuri pe direcția unei singure operațiuni, Divizia 11 Tancuri a Wehrmachtului arăta destul de palid. În componența ei erau doar 143 de tancuri, dintre care doar 67 medii, cu blindaj antiproiectil parțial (20 Pz-IV și 47 Pz-III modernizate cu tun de calibru 50 mm). Chiar și fără a ne aminti de normativele antebelice și mai fantastice de utilizare a brigăzilor de artilerie antitanc, e cazul să presupunem că o brigadă antitanc (120 de tunuri de calibru

76 mm și mai mari) trebuia dacă nu să distrugă definitiv, să „reducă la jumătate“ Divizia 11 Tancuri.

Nici o brigadă antitanc sovietică nu a împiedicat înaintarea Diviziei 11 Tancuri germane, apoi cea a întregului Corp 48 Mecanizat, spre Beresteciko, Dubno. Iar asta n-a nedumerit pe nici unul dintre comandanții sovietici – la comandamentul Frontului Sud-Vest, în documentele cunoscute din iunie 1941 neexistând nici cea mai mică referire la această chestiune – și nici sutele de istorici militari sovietici.

În Districtul Militar Special Kiev, în conformitate cu directivele din aprilie al Comisariatului Apărării, erau înființate cinci brigăzi de artilerie antitanc. (191) Două dintre ele (nr. 3 și 4) erau formate în regiunea Gaisin și respectiv Vinnița, adică lângă baza sudică a „intrândului de la Lvov“; antrenarea lor în operațiunile de luptă de lângă Beresteciko, Dubno te-ai mira să fi fost posibilă – nu atât din cauza distanței și a dificultăților marșului, cât în virtutea preocupării comandamentului frontului față de pericolul prezentat de o grupare mitică de forțe de tancuri ale inamicului din România. Pe flancul drept (nordic) al Frontului Sud-Vest puteau fi introduse în luptă teoretic trei brigăzi: nr. 1, 2 și 5. Planul de acoperire a Districtului Militar Special Kiev preconiza o „rocadă“ destul de complicată:

Brigada 5 Artilerie antitanc din regiunea Belokorovici (la 60 de kilometri nord-est de Novograd-Volînski) se deplasează în marș forțat spre vest, spre târgușorul Torcin de lângă șoseaua Vladimir-Volînski–Luțk.

Brigada 1 Artilerie antitanc din regiunea Rovno–Luțk pleacă la sud, spre târgușorul Sokoluvka (la nord de șoseaua Busk–Brodî.)

Brigada 2 Artilerie antitanc din regiunea Ternopol–Skalat înaintează spre vest la Vinniki (suburbie de sud-est a Lvovului).

În realitate însă, Brigada 5 Artilerie antitanc la începutul războiului nu avea dotarea completată cu tehnică și armament; în plus, în timpul prevăzut n-ar fi reușit să parcurgă 250 de kilometri până în regiunea de concentrare planificată. Din aceste considerente, comandantul Armatei

V a interzis cu de la sine putere „rocada“ brigăzii de artilerie antitanc la sud. Brigada a rămas în regiunea în care fusese amplasată până la război și a intrat în luptă pe șoseaua Vladimir-Volînski–Luțk (despre aceste evenimente va fi vorba în capitolul următor). Rămâneau, totuși, Brigada 2 Artilerie antitanc și automagistrala Tarnopol–Kremeneț–Dubno, pe care brigada putea să ajungă sau direct la Dubno, sau via Kremeneț–Kozin, la Beresteciko. O altă variantă posibilă de înaintare – pe șosea de la Tarnopol spre Zolocev, Brodî, Leșnev. Și într-un caz, și în celălalt distanța nu e mai mare de 150 de kilometri, tractoarele cu mers lent cu viteza de opt kilometri pe oră o puteau parcurge târâș-grăpiș în decursul unei zile, iar, dacă ținem cont de ordinea și spiritul organizatoric ce domneau în Armata Roșie, în decurs de două zile.

Înainte de război brigăzile de artilerie antitanc nu reușiseră să capete mijloacele de tractare mecanică cuvenite și din această cauză n-au putut să lupte. Din păcate, nimeni n-a încercat să răspundă la întrebarea de ce n-au reușit? Ce le-a împiedicat să le capete? Pentru completarea conform organigramei a cinci brigăzi de artilerie antitanc erau necesare 825 de tractoare. Un alt beneficiar prioritar erau corpurile mecanizate; în Districtul Militar Special Kiev ele erau opt la număr (inclusiv Corpul 24 Mecanizat în curs de constituire în care nu prea era nimic de tractat) și pentru completarea lor erau necesare în total 2 816 tractoare. În trupele districtului figurau – încă înainte de mobilizarea deschisă – 6 865 de tractoare. Unde e aici problema insolubilă?

E cazul să amintim, de asemenea, că remorcherul de artilerie nu este un aparat tehnic unic, nu e un avion, nu e un tanc și nu e un aparat de radiotelegrafie; ca remorcher pentru tunurile de calibru mediu puteau fi utilizate (și au fost utilizate pretutindeni în decursul întregului război) tractoare agricole obișnuite, care erau mii și mii pe ogoarele colhoznice. În fine, pentru tractarea celor patru divizioane ale brigăzii de artilerie care erau dotate cu tunuri de calibru 76 mm putea fi utilizat orice camion (greutatea tunului era de o tonă și jumătate – ca a unui autoturism fără pasageri).

Conform situației de pe 18 iunie la Skalat, în regiunea de amplasare a Brigăzii 2 Artilerie antitanc sovietice, din resursele Centrului au fost debarcate 25 de tractoare grele ST-2 și STZ-5 cu motor Diesel, 250 de

camioane ZIS-5 cu o capacitatea de trei tone și 200 de camioane GAZ-AA cu capacitatea de o tonă și jumătate. (192) Astfel, chestiunea tractării a 72 de tunuri, deși nu e cert că erau toate disponibile, de calibrele 85 mm și 107 mm, cu numărul disponibil de remorchere, fusese soluționată în întregime. Tunurile de calibrul „de trei țoli“, rămase fără remorcher cu șenile, puteau fi transportate, ba chiar și cu o viteză cu mult mai mare, cu automobile. Din păcate, nu s-a făcut nimic din toate acestea.

Corpul 15 Mecanizat

„Înfrângerea definitivă a unităților mecanizate ale inamicului“, în conformitate cu planurile antebelice, trebuia să le fie provocată de corpurile mecanizate. Mai aproape decât celelalte de zona de pătrundere a Corpului 48 Tancuri al Wehrmachtului se aflau Corpul 4 Mecanizat (subordonat operativ comandamentului Armatei VI) și Corpul 15 Mecanizat (din rezerva comandamentului frontului). Tentativa de a acționa „conform regulamentului“ a fost făcută în prima jumătate a zilei de 22 iunie prin dispoziție de luptă (nenumerotată). Frontul Sud-Vest i-a ordonat comandantului Armatei VI ca folosind unitățile Corpului 4 Mecanizat din regiunea Zolkiew „să aplice o contralovitură puternică și să distrugă inamicul în comun cu detașamentul Corpului 15 Mecanizat, detașat pentru lichidarea trupelor aeropurtate ale inamicului din Radziechow“. (193) Dar comandantul Armatei VI, generalul-locotenent Muzîcenko, nu era dintre oamenii care se despart cu ușurință de ceea ce le aparținea. Drept rezultat, pentru a acționa în „zona defensivei străine“ n-au fost trimise corpul mecanizat și nici una dintre diviziile lui, ci două batalioane de tancuri ale Diviziei 32 Tancuri și un batalion de pușcași al Diviziei 81 Motorizate.

Remarcăm un detaliu caracteristic al relațiilor dintre generalii lui Stalin. În Comunicatul operativ nr. 01 al statului major al Armatei VI se spune: „La ora 16 și 30 de minute din componența Diviziei 32 Tancuri au fost detașate două batalioane de tancuri și un batalion de infanterie motorizată din Divizia 81 Motorizată pentru a contraataca pe direcția

Radziechow“. (194) În raportul comandantului Diviziei 32 Tancuri este indicată cu totul altă oră: „La ora 23.00 Batalionul 3 al regimentului de tancuri, în baza ordinului comandantului Corpului 4 Mecanizat, a înaintat în regiunea târgușorului Holoiuv, cu sarcina de a zdrobi inamicul în regiunea Radziechow“. (181) Au lovit în inamic, cu intensitatea și cu rezultatul despre care se va vorbi ulterior, în decursul zilei de 23 iunie, iar pe 24 iunie au primit ordin să revină în diviziile lor. Astfel, rolul de protagonist al bătăliei de lângă Radziechow–Beresteciko urma să-i revină doar Corpului 15 Mecanizat.

Corpul 15 Mecanizat făcea parte cu certitudine din grupul celor mai puternice formațiuni ale Armatei Roșii, alături de Corpul 4 Mecanizat, Corpul 8 Mecanizat și Corpul 15 Mecanizat, ale Frontului Sud-Vest. Forța de șoc principală a corpului era „vechea“ Divizie 10 Tancuri, comandată de generalul-maior Ogurțov. Conform situației de pe 1 iunie 1941, în divizie figurau ca fiind în stare bună: 63 de tancuri KV (dintre care 57 de „categoria 1“, adică noi de tot), 38 de tancuri T-34 (toate de categoria 1), 40 de tancuri cu trei turele T-28, 168 de tancuri ușoare BT-7, 25 de tancuri T-26 (inclusiv opt cu aruncătoare de flăcări), în total 334 de tancuri. De două ori și ceva mai multe decât în Divizia 11 Tancuri germană, cu superioritatea incomparabilă a caracteristicilor tehnice și tactice. Precum și: 56 de automobile blindate dotate cu tun BA-10, 27 de BA-20 ușoare, 86 de remorchere (inclusiv 30 de „Voroșiloveț“), 908 camioane și 43 de autoturisme, 74 de autocisterne, 13 stații de radio „de regiment“ 5-AK pe șasiuri de automobil și patru stații de radio puternice RSB. (195)

Constituită recent (pe baza Brigăzii 18 Tancuri), Divizia 37 Tancuri de sub comanda colonelului Anikușkin a primit cu mult mai puțină tehnică nouă: 1 tanc KV și 34 de tancuri T-34. Armamentul principal erau tancurile ușoare: 254 BT-7, 23 T-26 (toate de „categoria 2“), în total 312 tancuri apte de luptă. Automobilele blindate erau puține de tot: 14 automobile BA-10 și 10 automobile BA-20. La fel ca în toate formațiunile mecanizate noi, beleaua cea mare era completarea proastă cu mijloace de transport auto și cu mijloace de tractare mecanică a artileriei – conform situației de pe 1 iunie, în divizie figurau 31 de tractoare, 329 de camioane, 154 de autospeciale și 18 autoturisme, 86 de autocisterne (iată că la acest indicator divizia nu le era inferioară prea

multora). Mijloacele de transmisiuni radio erau în mod tradițional multe: 17 stații radio 5-AK și două stații 11-AK puternice, dar la momentul respectiv perimate tehnic. (196)

Divizia motorizată a Corpului 15 Mecanizat (Divizia 212 Mecanizată) era cu mult mai slabă. Regimentul de tancuri al diviziei se afla la stadiul inițial de constituire și reușise să primească doar 32 de tancuri BT și cinci tancuri T-26. În schimb, batalionul de cercetare al diviziei era dotat cu cele mai noi tanchete amfibii T-40, în conformitate totală cu organigrama (17 tanchete). În raportul din august al comandamentului corpului mecanizat se afirmă că Divizia 212 Motorizată, „fiind asigurată aproape complet cu efectivul de ostași roșii, nu avea deloc mașini pentru transportul efectivului și nu putea să asigure nici măcar cu mijloace de transport auto pentru a aduce muniții, alimente, carburanți și lubrifianți… Regimentul de artilerie avea 8 tunuri de calibru 76 mm, 16 obuziere de calibru 122 mm și 4 obuziere de calibru 152 mm (până la completarea conform organigramei lipseau opt obuziere de calibru 152 mm – M.S.), iar mijloacele de tractare erau doar pentru un divizion, dar și acesta fără spatele frontului“.

Aceste afirmații sunt greu de crezut, deoarece există „Inventarul mijloacelor existente“ din 1 iunie 1941. În conformitate cu acest document, în divizie figurau 174 de camioane și 64 de autospeciale, 53 de remorchere (20 STZ-5, 27 „Komsomoleț“ și șase remorchere grele „Komintern“). (206) În orice caz, e puțin probabil ca lipsa tuturor mijloacelor de transport auto ce i se cuveneau unei divizii motorizate să fi influențat substanțial operațiunile de luptă.

Până pe 22 iunie, dotarea formațiunilor Corpului 15 Mecanizat s-a îmbunătățit vizibil față de raportul de pe 1 iunie. Numărul total al automobilelor blindate a crescut până la 177, cel al autospecialelor a ajuns la 549, în dreptul rubricii „mașini de transport“ stă numărul 1 919. La capitolul efectiv (33 935 de oameni, adică 94 la sută din efectivul prevăzut de organigramă) Corpul 15 Mecanizat a ajuns în general pe primul loc între toate corpurile mecanizate ale Frontului Sud-Vest. (197)

La fel ca în cazul majorității celorlaltor formațiuni ale Frontului Sud-Vest, aproape că nu s-au păstrat documente inițiale (ordine, comunicate operative, rapoarte de luptă) ale Corpului 15 Mecanizat. Există însă trei rapoarte enorme, pe zeci de pagini, despre operațiunile de luptă ale corpului și ale fiecăreia dintre diviziile lui de tancuri, alcătuite în august 1941. (198, 199, 200) Alcătuite dincolo de Nipru, la sute de kilometri de locul evenimentelor, după zdrobirea de facto și în ajunul desființării formațiunilor. Aceste trei rapoarte au fost incluse în componența celebrei colecții „Culegere de documente de luptă ale Marelui Război pentru Apărarea Patriei", desecretizate formal abia în anul 1964, publicate pentru publicul larg la începutul anilor 1990. Ele sunt de notorietate antologică pentru specialiști, au fost citate în repetate rânduri în cărți, sunt accesibile pe internet.

Prima chestiune în ordinea expunerii este legată de situația în spațiu a unităților corpului la începutul războiului. După cum am menționat în capitolul precedent, în zilele de 18–20 iunie în formațiunile (cel puțin în unele dintre ele) Armatei VI și ale Corpului 4 Mecanizat a început procesul de concentrare și de deplasare a trupelor în regiunile de pornire stabilite de planul de acoperire. Însă în Corpul 15 Mecanizat subordonat direct comandamentului districtului (frontului) nu s-a produs – nu se știe de ce – nimic din toate acestea. Ca rezultat, în dimineața de 22 iunie diviziile de tancuri ale corpului se aflau în locurile lor de amplasare permanentă: Divizia 10 Tancuri în Zolocev, Divizia 37 Tancuri în Kremeneț, la 75 de kilometri (pe linie dreaptă, nu pe drumuri) una de alta. În același timp, regimentul de artilerie și divizionul de artilerie antiaeriană ale Diviziei 10 Tancuri se aflau pe poligonul din apropierea Ianuvului (la 100 de kilometri de locul de amplasare a forțelor de bază ale diviziei), iar regimentul motorizat de pușcași al Diviziei 37 Tancuri se afla în Berejanî (la 100 de kilometri vest de Kremeneț). Batalioanele de construcție de pontoane și poduri ale diviziilor de tancuri se aflau la concentrări de instrucție lângă râul Nistru la sud de Lvov.

Alarma de luptă a fost anunțată după începutul de facto al războiului (la ora 4.45 conform raportului corpului mecanizat sau la 5.45 conform raportului Diviziei 10 Tancuri). Comandanții au deschis „pachetul roșu" cu ordinul scris cu anticipație al Consiliului de Război al Districtului

Militar Special Kiev din 31 mai 1941. Ordinul dat Diviziei 37 Tancuri a fost descoperit în fondul de arhivă al direcției trupelor de autoblindate și tancuri a Frontului Sud-Vest. Deși documentul e ornat cu parafa „Deosebit de important. Strict secret“, el nu conține nimic senzațional – sarcini cât se poate de ordinare, corespunzătoare planului general de acoperire a districtului:

„1. Pentru acoperirea mobilizării, concentrării și desfășurării trupelor Districtului Militar Special Kiev unităților de lângă frontieră li s-a dat sarcina – prin apărarea îndârjită a fortificațiilor pe linia Frontierei de Stat să nu permită invazia inamicului pe teritoriul districtului.

2. Corpul 15 Mecanizat împreună cu Brigada 1 Artilerie antitanc (din rezerva Districtului Militar Special Kiev) se concentrează până la ora 24.00 M-1 în regiunea Sokoluvka–Zolocev–Brodî.

3. Divizia 37 Tancuri, pregătită după semnalul de alarmă de luptă, să înainteze peste 3 ore după darea alarmei din punctele de amplasare [permanentă] și să se concentreze până la ora 15.00 M-1 în regiunea… (urmează o listă de târgușoare minuscule la 5–10 kilometri sud-vest de Brodî)“. (201)

Spre seara de 22 iunie coloanele de avangardă ale diviziilor de tancuri ale corpului au ajuns la linia șoselei în zona Olesko–Brodî, unitățile Diviziei 10 Tancuri au parcurs câte 20–30 de kilometri, iar unitățile Diviziei 37 Tancuri – peste 50–60 de kilometri. Divizia 212 Motorizată, dacă e să dăm crezare raportului comandamentului corpului mecanizat, s-a deplasat din Brodî și a ocupat pozițiile în defensivă pe malul drept (răsăritean) al râului Stîr de la Borduleaki până la cursul superior.

Numărul mic al avioanelor germane în zona Frontului Sud-Vest a permis ca acest marș să fie efectuat cu pierderi minime (în Divizia 37 Tancuri au fost uciși doi oameni) în urma loviturilor aeriene – și asta în situația în care divizionul de tunuri antiaeriene al Diviziei 10 Tancuri rămăsese la Ianuv, iar divizionul de tunuri antiaeriene al Diviziei 37 Tancuri avea o singură baterie (patru tunuri de calibru 37 mm). Pierderile principale au fost determinate de dispersarea inițială a unităților corpului: Divizia 10 Tancuri s-a deplasat fără regimentul de

artilerie, Divizia 37 Tancuri – fără regimentul motorizat de pușcași, iar regimentul de artilerie al diviziei a lăsat cea mai mare parte a tunurilor (21 de obuziere de calibru 122 mm) în locul de cantonament din cauza lipsei tractoarelor.********

Dată fiind starea terenului și existența drumurilor, Corpul 15 Mecanizat putea să fie introdus în luptă în cel puțin două variante. Varianta rațională și prudentă era ca, utilizând șoseaua magistrală Brodî–Dubno și drumurile de țară, Corpul 15 Mecanizat să fie concentrat în regiunea Leșnev–Ostruv și să fie gata să contraatace inamicul lângă trecerile peste râul Stîr. O altă cale spre est, în afară de cea peste râul Stîr, Corpul 48 Tancuri al Wehrmachtul nu avea, iar schema rețelei rutiere sugera destul de convingător că inamicul urma să se deplaseze spre Berestecicko și Szurovice. Varianta hotărâtă și temerară ar fi preconizat deplasarea corpului spre vest pe șoseaua Brodî–Busk–Lvov, iar după aceasta, împreună cu Corpul 4 Mecanizat, aplicarea unei lovituri distrugătoare asupra flancului și spatelui grupării principale a inamicului, de-a lungul uneia dintre cele două automagistrale, Zolkiew–Kristinopol–Sokal sau, și mai în adânc, Zolkiew–Rava-Ruska, Tomaszow–Zamostie.

În realitate însă, a fost luată o altă decizie. N-am reușit să găsim nici un fel de lămuriri în privința ei. Pare că cei de la statul major al frontului au aruncat o privire pe hartă, au descoperit că trei puncte – regiunea de concentrare a Corpului 15 Mecanizat, Radziechow și Sokal – se află pe aceeași linie dreaptă și au desenat cu fermitate o săgeată roșie. În continuare săgeata pe hartă s-a transformat în Ordinul de luptă nr. 01 al statului major al Corpului 15 Mecanizat de la ora 9.00 de pe 23 iunie. Se preconiza ca „printr-o lovitură pe direcția Radziechow–Bîșuv–Sokal să fie distrusă gruparea de la Sokal a inamicului, fără a permite retragerea lui pe malul apusean al râului Bug“. (202) Principala chestiune era ca inamicul să nu fugă.

Înainte de a intra în lupta de întâmpinare cu inamicul lângă Radziechow, diviziile de tancuri ale corpului urmau să parcurgă 40–50 de kilometri printr-o pădure mlăștinoasă, întretăiată de o sumedenie de râulețe. Sarcina nu era simplă, mai ales ținând seama de lipsa batalioanelor de construcție a pontoanelor și podurilor și de existența în

dotare a tancurilor KV de 50 de tone. Dar greu nu înseamnă imposibil. În vara anului 1944, în decursul Operațiunii Bagration****** formațiunile de tancuri ale Frontului 1 Bielorus au trecut luptând peste 400 de kilometri prin Polesia bielorusă absolut lipsită de drumuri. Nici unitățile Corpului 48 Tancuri ale Wehrmachtului, în iunie 1941, nu s-au deplasat prin aer de la Radziechow la Beresteciko și de la Beresteciko la Dubno. În divizia de tancuri – atât cea germană, cât și cea sovietică – majoritatea absolută a efectivului se află în afara tancurilor, astfel că are cine să se ocupe de cercetarea itinerarelor de deplasare, instalarea podețelor de nuiele sau de bârne, a locurilor de trecere și a potecilor.**

Posibilitatea de a parcurge 40 de kilometri prin pădurile dintre râurile Bug și Stîr a fost dovedită practic chiar în prima zi de război. În raportul despre operațiunile de luptă ale Diviziei 10 Tancuri citim:

„La ora 9 și 30 de minute detașamentul de avangardă al diviziei compus din Batalionul 3 al Regimentului 20 Tancuri și Batalionul 2 al Regimentului 10 Motorizat de pușcași s-a deplasat pe itinerarul Ojiduv (localitate de lângă șosea la 6 kilometri vest de Olesko)–Sokoluvka–Toporuv–Radziechow cu sarcina de a lichida trupele aeropurtate ale inamicului în regiunea Radziechow… Spre sfârșitul zilei de 22.6.41 detașamentul de avangardă a ocupat Radziechow și a trecut la defensivă la periferiile de nord-vest și de sud ale Radziechowului“. Și asta nu e totul. În aceeași zi „patrula de cercetare a detașamentului de avangardă compusă din șase tancuri, ajungând în regiunea Korcin (localitate lângă drumul Kristinopol–Radziechow la 12 kilometri est de frontieră – M.S.) la ora 22.00 a întâlnit inamicul a cărui forță consta din cel mult două batalioane de infanterie cu tunuri antitanc; în urma luptei au fost distruse șase tunuri antitanc ale inamicului și aproape un pluton de infanterie“. (199)

Dis-de-dimineață pe 23 iunie, detașamentul de avangardă al Diviziei 10 Tancuri a intrat în luptă cu unitățile Diviziei 11 Tancuri a Wehrmachtului care s-a apropiat de Radziechow. A fost prima bătălie de tancuri din zona Frontului Sud-Vest și ultima bătălie a tancurilor Corpului 15 Mecanizat cu tancurile inamicului. Lupta a fost inegală. Diviziei de tancuri germane (ce-i drept, la momentul respectiv de Radziechow nu se apropiase nici pe departe toată divizia) nu i-a opus

rezistență corpul mecanizat, și nici una dintre diviziile lui, ci doar un batalion de tancuri și unul de pușcași, plus că batalionul de tancuri era „al treilea“. Este o precizare foarte importantă. Conform organigramei, regimentul de tancuri era compus din patru batalioane. Primul batalion era de tancuri grele (31 KV), batalioanele doi și trei erau batalioane de tancuri medii (câte 51 T-34 în fiecare), iar al patrulea era batalionul de tancuri cu aruncătoare de flăcări (27 OT-26 și 11 T-26 cu tunuri). Dar deoarece în toată Divizia 10 Tancuri erau doar 38 de tancuri T-34, batalioanele de pe locul trei erau dotate în principal cu tancuri ușoare BT cu blindaje antiglonț.

În raportul Diviziei 10 Tancuri, bătălia de tancuri de lângă Radziechow este descrisă astfel:

„La ora 5.15 detașamentul de avangardă a fost atacat de pe direcția târgușorului Stoianuv de tancurile inamicului (aproape 100) [cu susținerea] a două baterii de artilerie grea și aproape un divizion de tunuri antitanc. La 5 și 30 de minute, detașamentul de avangardă a fost atacat de un alt grup de tancuri de pe direcția Iuzefuv. Concomitent, inamicul bombarda și trăgea cu mitraliera din aer (5 avioane). Detașamentul de avangardă a menținut poziția pe care o ocupa până la ora 13.30 și, după ce și-a epuizat munițiile, s-a repliat pe poziția Maidan Starîi (localitate la 14 kilometri sud de Radziechow – M.S.). Au fost distruse aproape 20 de tancuri ale inamicului și 16 tunuri antitanc“. (199) Propriile pierderi nu sunt indicate, dar în raportul corpului mecanizat sunt plasate următoarele cifre: „au fost pierdute 20 de tancuri BT, 6 tancuri 6, au fost uciși 7 oameni, răniți 11 și dispăruți 32 de oameni“. (198)

Descrierea bătăliei în Registrul operațiunilor de luptă al Corpului 48 Tancuri al Wehrmachtului coincide cu aceasta minut cu minut. Ce-i drept, descrierea germană e mai amplă și mai emoțională:

„05.30. Avangarda de tancuri a corpului a ajuns în regiunea Radziechow și la nordul acestei localități s-a ciocnit de rezistența unităților motorizate ale inamicului ce acționau cu susținerea tancurilor. Cercetarea noastră aeriană a depistat deplasarea acestor formațiuni din regiunea Holoiuv și de mai la sud-est în direcția Radziechow. Unitățile corpului au ajuns să fie implicate în prima lor bătălie de tancuri. Regimentul 15 Tancuri, ocupând poziția inițială

printr-o manevră de învăluire, se deplasează pe direcția Radziechow. Inamicul opune o rezistență îndârjită și contraatacă în pofida propriilor pierderi.

Pe la ora 12.30 prima bătălie de tancuri în fond s-a terminat, inamicul care a suferit pierderi mari a fost împins spre sud. Pe câmpul de luptă se aflau vreo 30 de tancuri distruse, dar și pierderile noastre sunt considerabile. Însă rezultatele ca atare ale bătăliei de tancuri câștigate le insuflă trupelor încredere și le stimulează spiritul de luptă…“

În continuare, în comunicatul de bilanț din ziua de 23 iunie:

„… Experiența operațiunilor de luptă:

1. Pentru trupele noastre a fost o surpriză rezistența fanatică a tanchiștilor ruși. Tancurile noastre și mijloacele antitanc sunt net superioare tancurilor ușoare ale inamicului, cu toate acestea, ele continuă de obicei să atace ignorând pierderile. Chiar și când situația e disperată, motorul și șenilele sunt distruse, tancul rusesc continuă să tragă până la ultimul obuz sau reia lupta după ce lasă să treacă propriile tancuri. Aproape toți tanchiștii tancurilor distruse ale inamicului sunt găsiți morți sau arși.********

2. Inamicul aplică tancurile grele și rapide dotate cu un tun de calibru 76,2 mm (este descrierea primei întâlniri cu T-34), care lovesc excelent țintele și de la distanțe mari. Aceste mașini sunt evident superioare tancurilor noastre (subl. mea – M.S.). Tunul antitanc de calibru 37 mm este eficient doar la distanțe mici; tunul antiaerian de calibru 88 mm este absolut inutil la distanțe mai mari decât cele medii“. (188)

Apariția unui tip nou, „net superior“, de tancuri sovietice i-a alarmat pe germani. Pe 24 iunie Departamentul intendență al Grupului 1 Tancuri a expediat Departamentului intendență al Grupului de Armate Sud un raport special în această privință. Documentul este remarcabil mai întâi de toate prin faptul că în el apare cifra concretă a pierderilor de tancuri ale Diviziei 11 Tancuri în bătălia de lângă Radziechow:

„Divizia 11 Tancuri a avut în regiunea Stoianuv–Radziechow o ciocnire de luptă cu tancurile rusești, în cursul căreia 35 de tancuri rusești au fost scoase din luptă cu prețul a 7 tancuri proprii. Între tancurile rusești [a fost depistat] un tip nou, necunoscut anterior… Trebuie pregătit tot necesarul pentru a-l tracta și repara“. (203) Așadar, bătălia dintre detașamentul de avangardă al Diviziei 10 Tancuri a Corpului 15 Mecanizat și Divizia 11 Tancuri germană de lângă Radziechow a avut loc, fără îndoială. Cât privește participarea la luptă a grupului de două batalioane de tancuri și unul motorizat de pușcași ale Corpului 4 Mecanizat, se ridică unele semne de întrebare. În raportul din august al comandantului Diviziei 5 Tancuri ea e descrisă astfel:

„Două batalioane de tancuri în interacțiune cu batalionul motorizat de pușcași de sub comanda locotenent-colonelului Lîsenko au purtat de la ora 7 până la ora 20 lupta cu Batalionul 65 Tancuri și Bateria 25 Tunuri antitanc ale inamicului, în periferia de est a Radziechowului, Ganunin, unde purta lupte de reținere Divizia 10 Tancuri. În urma bătăliei au fost distruse 18 tancuri ale inamicului, 5 tunuri antitanc, 10 tunuri și un pluton de infanterie motorizată. Pierderile grupului de tancuri sunt de 11 tancuri“. (181)

Este greu să coroborezi acestea cu documentele inamicului, dar și cu bunul-simț. Numerele unităților Wehrmachtului din raportul Diviziei 32 Tancuri sunt evident imaginare, bateriile de apărare antitanc nefiind numerotate, iar bateriile de tancuri autonome cu numere proprii existând, dar nu în Grupul 1 Tancuri german. Durata indicată a bătăliei, de la ora 7.00 până la ora 20.00, denotă mai degrabă faptul că autorul raportului nu deținea nici o informație concretă despre eveniment.

În Registrul operațiunilor de luptă al Diviziei 81 Motorizate sunt indicate alte ore, mai verosimile:

„La ora 15.00, pe 23 iunie, Batalionul 1 al Regimentului 323 Motorizat de pușcași și două batalioane [de tancuri] ale Diviziei 32 Tancuri au atacat inamicul în regiunea Radziechow. Inamicul a suportat pierderi mari. Batalionul 1 al Regimentului 323 Motorizat de pușcași a pierdut 13 oameni și are 18 răniți. La ora 19.00, inamicul cu aproape o brigadă de

***infanterie cu tancuri și artilerie a pornit în atac asupra batalionului. Batalionul s-a repliat pe poziția Volia Holoevska*“.**

În Registrul operațiunilor de luptă al Corpului 48 Tancuri german nu există nici cea mai mică referire la operațiunile de luptă în regiunea Radziechow în jumătatea a doua a zilei de 23 iunie. În schimb e prezentă următoarea însemnare:

„18.30… Divizia [11 Tancuri] a stabilit legătura cu subunitățile de avangardă ale Diviziei 297 Infanterie, care se deplasau dinspre Pavluv. Unitățile de avangardă ale diviziei au ajuns chiar azi la Radziechow și au înlocuit Batalionul 231 Cercetare [al Diviziei 11 Tancuri] și o companie a Batalionului 61 Antitanc, care staționau acolo pentru pază…“ (188)

Așadar, după încheierea bătăliei cu detașamentul de avangardă al Diviziei 10 Tancuri, Divizia 11 Tancuri germană a lăsat la Radziechow o acoperire din forțe minime: un batalion de cercetare (adică un batalion de infanterie cu efectiv redus) și o companie (12 „ciocănașe“) a batalionului antitanc. Dacă această acoperire ar fi fost într-adevăr atacată de două batalioane de tancuri ale Diviziei 32 Tancuri (adică vreo 100 de tancuri, în majoritate T-34),****** germanii ar fi observat un eveniment atât de important și l-ar fi reflectat în documente. În fine, nota de admirație sinceră față de bărbăția inamicului, cu care bătălia de tancuri de lângă Radziechow este descrisă în Registrul operațiunilor de luptă al corpului de tancuri german, ne face să presupunem că unitățile Armatei Roșii erau în minoritate, fiind puțin probabil ca germanii să fi fost atât de încântați dacă asupra lor ar fi căzut lovitura unei sute de T-34.**

Cel mai probabil, participarea la bătălie a grupului de luptă al Corpului 4 Mecanizat s-a redus la faptul că o parte (cea mai mică) a grupului a ajuns la Radziechow și spre seară a fost atacat de infanteria inamicului care s-a apropiat de oraș („inamicul în număr de aproape o brigadă de infanterie cu tancuri și artilerie“). După o luptă scurtă, subunitățile Corpului 4 Mecanizat s-au repliat și cu asta totul a luat sfârșit.

Strict vorbind, cu aceasta a luat sfârșit și participarea Corpului 15 Mecanizat la „grandioasa bătălie de tancuri din Ucraina Apuseană“. În continuare a început ceva unic chiar și pentru iunie 1941. Timp de cinci zile – 23, 24, 25, 26 și 27 iunie –, două divizii de tancuri ale corpului s-au târât prin pădure, făcând zigzaguri sofisticate, ba apropiindu-se, ba îndepărtându-se de Radziechow. La prima vedere, itinerarul acestei „ofensive“ amintește de desenul unui copil. Recitind de mai multe ori descrierea acestor marșuri în rapoartele Corpului 15 Mecanizat, cititorul meticulos va reuși să surprindă și o anumită logică stranie a celor întâmplate.

În cea mai succintă expunere lucrurile s-au desfășurat astfel: Divizia 10 Tancuri s-a despărțit în două grupuri, ale căror nuclee erau Regimentele 20 și 19 Tancuri. Regimentul 19 s-a împotmolit într-o mlaștină de lângă Turze și a petrecut acolo cea mai mare parte a zilei de 23 iunie, Regimentul 20, urmând un itinerar întortocheat, a ajuns târâș până la târgușorul Holoiuv și, chipurile (nu există nici o referire în acest sens în documentele inamicului), a încercat să atace pe direcția Radziechow. A doua zi, comandamentul superior a decis să deplaseze corpul mecanizat la est, spre Brodî, Radzivilluv, dar apoi s-a răzgândit și a ordonat să revină spre Holoiuv și Ohladuv. Apoi divizia și-a adunat puterile pentru a trece la ofensivă, dar corpului i-a parvenit ordinul de retragere tocmai spre Zalojțî-Nove (la 40 de kilometri sud de Brodî), apoi s-a răzgândit și au decis din nou să atace. Dimineața devreme, pe 27 iunie, corpului i-a parvenit un nou ordin al comandamentului Frontului Sud-Vest, de această dată „stop“, anulat și el câteva ore mai târziu și înlocuit cu ordinul de a înainta spre Beresteciko. Între timp, Divizia 37 Tancuri, pusă în mișcare de ordinele corpului și ale frontului, a trecut în repetate rânduri râul Radostavka în diferite locuri și în diferite direcții, ba înaintând, ba acoperind Divizia 10 Tancuri, ba atacând tancuri germane inexistente la sud de Toporuv.

Inamicul urmărea cu o ușoară nedumerire aceste deplasări stranii ale tancurilor, avansând totuși trupe de infanterie de acoperire, puțin numeroase, spre pozițiile râulețelor de pădure, pe linia Rasziechow–Lopatin–Leșnev. În Registrul operațiunilor de luptă al Corpului 48 Tancuri al Wehrmachtului citim:

„24 iunie.

Pe la ora 07.00 cercetarea aeriană raportează pentru prima dată despre o mare masare de forțe de tancuri ale inamicului la sud de drum [Radziechow–Szurowice]; drept contraacțiune, comandamentul Diviziei 11 Tancuri detașează o companie de tancuri pentru acoperire în regiunea de la sud de Lopatin.

… În decursul zilei cercetarea noastră aeriană a căpătat în repetate rânduri date despre masarea unui număr mare de forțe de tancuri și de motorizate ale inamicului în regiunea de la sud de Radziechow și Leşnev… Spre seară, Divizia 57 Infanterie a primit la telefon indicația ca pe 25 iunie, după Divizia 297 Infanterie, să-și asume sarcina de a acoperi flancul de sud al corpului...

25 iunie.

Ora 15.00. Batalioanele întărite ale Diviziei 57 Infanterie au ajuns la Lopatin și Leșnev. Cercetarea a depistat prezența inamicului la sud de trecerile peste râu… Pericolul pentru flancul drept al corpului încă nu a fost eliminat pe deplin. Inamicul a încercat să aplice lovituri ca de ac cu forțe mici, care au eșuat ca rezultat al acțiunilor Diviziei 57 Infanterie“. (188)

Referirea la „lovituri ca de ac cu forțe mici“ s-ar putea să aibă legătură cu două episoade ale acțiunilor Diviziei 10 Tancuri. În raportul din luna august al comandamentului diviziei ele sunt descrise astfel:

„25 iunie… Pentru a le opune rezistență detașamentelor mari de cercetare ale inamicului, comandantul Regimentului 20 Tancuri a detașat un grup compus din 15 tancuri, iar apoi a fost efectuat un contraatac cu forțele Regimentului 20 Tancuri și ale regimentului motorizat de pușcași cu susținerea a două baterii ale regimentului de artilerie de obuziere. În adâncul defensivei antitanc a inamicului, unitățile noastre au fost întâmpinate cu tir de artilerie extraordinar de puternic. La apariția tancurilor noastre, tancurile inamicului (în regiunea Holoiuv–Ohladuv nu mai era de mult nici un tac german, Divizia 11 Tancuri la momentul respectiv ocupase Dubno, Divizia 16 Tancuri o urma în marş, trecând râul

Stîr în regiunea Szurowice – M.S.) n-au primit lupta și s-au repliat după linia dealurilor, unde inamicul avea o apărare antitanc puternică și bine organizată. În urma luptei, conform calculelor comandanților regiunii fortificate, s-au numărat în regiunea atacului 56 de tunuri antitanc strivite și scoase din luptă și 5 tancuri distruse. Pierderile noastre: 4 tancuri KV, 7 tancuri BT…

26 iunie… Din inițiativa particulară (subl. mea – M.S.) a comandantului regimentului, locotenent-colonelul Proleev, Regimentul 19 Tancuri, la ora 10, a atacat inamicul în regiunea dealurilor de la sud-est de Radziechow. În regiunea Denbinî Ohladovskie (localitate la 3 kilometri nord de Ohladuv – M.S.) regimentul a fost întâmpinat de tirul ordonat al tunurilor antitanc. În urma atacului au fost distruse aproape 70 de tunuri antitanc (adică mijloacele antitanc ale unei divizii de infanterie a Wehrmachtului aproape în totalitate – M.S.), 18 tancuri (???) și aproape un batalion de infanterie. Pierderile regimentului: 9 tancuri KV și 5 tancuri BT-7… După atacul particular regimentul a revenit pe poziția inițială…“ (199)

Să admitem că, spre deosebire de multe altele, informațiile despre pierderile proprii nu sunt fictive. În acest caz, adunând punctual cifrele din raport, aflăm că Divizia 10 Tancuri, în decursul zilelor de 23–26 iunie, a pierdut în lupte: 13 tancuri KV, șase tancuri T-34, 32 de tancuri BT, în total 51 de tancuri. O problemă pentru elevii din clasa întâi – câte tancuri au rămas în divizie? Răspunsul este în raportul comandamentului corpului mecanizat – 39 (treizeci și nouă) de tancuri. „Spre sfârșitul zilei de 26.6.41 unitățile corpului aveau: Divizia 10 Tancuri – 10 tancuri KV, 5 tancuri T-34, 4 tancuri T-28, 20 de tancuri BT-7“. (198) Luând drept cifră inițială numărul tancurilor în stare bună indicat în inventarul din iunie (antebelic), este evidentă lipsa inexplicabilă a 244 de tancuri, inclusiv 40 de tancuri KV și 27 de tancuri T-34.

Divizia 37 Tancuri n-a suportat nici o pierdere în lupte pentru că nu a avut ciocniri cu inamicul. Nu mai puțin de 26 de tancuri (1 KV, 15 BT-7 și 10 T-26) au fost lăsate în regiunea cantonamentului antebelic în orașul Kremeneț. Dintre ele figurau ca aflate în reparație medie doar opt tancuri BT. Despre cauzele pentru care au fost lăsate toate celelalte tancuri nu se spune nimic în raport. Dar să nu ne legăm de lucruri

mărunte, cu atât mai mult cu cât „molima tancurilor“ din Divizia 37 Tancuri era cât se poate de modestă. În dimineața de 28 iunie în divizie figurau 211 tancuri, inclusiv 26 de tancuri T-34. (200) Lipseau inexplicabil „doar“ 75 de tancuri. Bineînțeles, chiar după prima tentativă de a trece la ofensiva fermă (28 iunie), dimensiunile „molimei“ au crescut brusc, dar despre asta se va vorbi ceva mai târziu.

În timp ce în calea de deplasare a Corpului 48 Tancuri al Wehrmachtului n-a apărut nici o brigadă de artilerie antitanc, iar Corpul 15 Mecanizat umbla încolo și încoace prin păduri și mlaștini, unicul inamic al tanchiștilor germani a fost aviația sovietică. Chiar și cu intensitatea cu care era utilizată (un zbor de 2–3 avioane pe zi putea fi considerat o performanță rară în regimentele de bombardiere ale Forțelor Armate Aeriene ale Frontului Sud-Est), loviturile aeriene s-au dovedit foarte eficiente. Pe 24 iunie comandantul Diviziei 11 Tancuri îi raporta statului major al corpului:

„Loviturile aeriene aplicate asupra diviziei de tancuri îngrămădită pe un singur drum de marș și deplasându-se printr-o trecere îngustă, în afară de încetinirea considerabilă a deplasării au provocat și pierderi mari de oameni și de bunuri. Până la ora actuală în divizie au fost stabiliți 10 morți și 50 de răniți, în majoritatea răniți grav. În plus, conform unor date încă incomplete, au fost pierdute 16 mașini, printre care unele foarte prețioase, de exemplu tractoare grele… Vă rog cu insistență să aveți grijă în instanțele superioare în privința furnizării acoperirii suficiente cu avioane de vânătoare…“ (204)

Rugămintea a rămas fără răspuns. În Registrul operațiunilor de luptă al Corpului 48 Tancuri citim:

„24 iunie

08.00 Divizia 11 Tancuri raportează despre raidurile permanente ale aviației inamice asupra podurilor din regiunea Szurowice și asupra șoselei. Cu toate că s-a solicitat comandamentului corpului, în repetate rânduri, ... acoperire aeriană, avioanele de vânătoare pentru aceste scopuri au fost detașate la scară redusă…

Pe la ora 10.00 Batalionul 61 Motocicliști a înaintat din regiunea capului de pod din regiunea Ostruv, iar Regimentul 110 Infanterie motorizată a înaintat din regiunea capului de pod în regiunea Szurowice. Deplasarea lor pe drum este încetinită foarte mult de raidurile aviației inamice…

25 iunie

După cum era de așteptat, ... forțele aeriene rusești, conștiente de situația ce s-a creat, atacă dis-de-dimineață în permanență unitățile corpului care s-au deplasat... Ofensiva noastră este în continuare încetinită din cauza acestor atacuri…“

De fapt, și această „deplasare încetinită“ se desfășura într-un ritm de 20–25 de kilometri pe zi. La ora 7.30, pe 25 iunie, subunitățile de avangardă ale Diviziei 11 Tancuri s-au apropiat de Dubno, la ora 11.00 a început lupta și la 14.10 a parvenit raportul că orașul a fost capturat. În același timp, la ora 14.00, statul major al corpului s-a transferat la Beresteciko. Divizia 16 Tancuri încă în seara de 24 iunie a ajuns la până la Radziechow, unde a fost nevoită să se oprească din cauza aglomerației de pe drumul spre Szurowice. După intervenția energică a comandamentului corpului, subunitățile părții sedentare ale Diviziei 11 Tancuri au fost orientate spre drumul de țară Stoianuv–Beresteciko și până la ora 19.00, pe 25 iunie, Divizia 16 Tancuri era în regiunea trecerilor peste râul Stîr, de lângă Szurowice. Dis-de-dimineață pe 26 iunie regimentul de tancuri al diviziei de tancuri ce se deplasa în avangardă a ajuns la intersecția drumului Beresteciko–Kremeneț, cu magistrala principală, șoseaua Brodî–Dubno.

La Dubno germanii nu au capturat doar munți de armament abandonat (inclusiv 42 de obuziere grele de calibru 210 mm), ci și carburanți foarte prețioși pentru unitățile aflate în ofensivă: 5 200 de metri cubi de benzină și 420 de metri cubi de motorină. (205) Trupele NKVD desigur că fuseseră la Dubno, însă nu aruncaseră în aer depozitele, deoarece până în ultimul minut înainte de retragere fuseseră ocupate cu activitățile lor obișnuite.

Închisoarea cea mare de la Dubno a început să fie construită la jumătatea anilor 1930 și trebuia să devină a treia ca mărime din

Polonia. A fost construită până la capăt după „campania eliberatoare“. În decursul profundelor transformări social-politice, la închisoare au ajuns să se afle concomitent între 1 500 și 2 000 de deținuți, dar cu puțin înainte de 22 iunie a fost trimis în Siberia pe calea ferată un convoi de deținuți și închisoarea a rămas aproape goală. În ea rămăseseră vreo 400 de condamnați și aflați sub anchetă penală.

„Pe 24.06 la ora 10 dimineața prin telefon s-a comunicat că pentru transportul deținuților condamnați, conform articolelor contrarevoluționare, vor fi oferite vagoane. La această dată numărul condamnaților și al celor aflați sub anchetă, deținuți conform articolelor contrarevoluționare, era de 320 de persoane. Vagoanele pentru transportul deținuților au sosit pe 24 iunie la ora 17.00. În timpul respectiv, orașul Dubno era supus bombardamentului și tirului de artilerie din partea inamicului, precum și, după informațiile deținute de șeful garnizoanei, spre orașul Dubno dinspre târgușorul Verba inamicul se află în ofensivă cu 127 de tanchete.

Dată fiind situația presantă, pentru luarea măsurilor cu deținuții am făcut legătura la telefon cu adjunctul șefului Direcției Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne din regiunea Rovno, locotenentul securității de stat tov. Klimov, care la momentul respectiv se afla la comitetul regional de partid. Tov. Klimov a dat la telefon dispoziția ca în cazul imposibilității de a fi evacuat, contingentul de deținuți desemnat pentru transport să fie lichidat, iar ceilalți deținuți să fie eliberați. La ora 20.00 am trecut la executarea dispoziției adjunctului șefului Direcției Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne privind lichidarea deținuților conform articolelor contrarevoluționare, dat fiind că inamicul ocupase gara Dubno și continua să înainteze spre oraș. Nu am putut [să lichidez] toți deținuții pasibili de lichidare, au rămas închiși în celule circa 60–70 de oameni…“

Probabil că nici însuși șeful închisorii din Dubno, al cărui raport expediat pe 28 iunie șefului Direcției penitenciare a Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne al RSS Ucrainene e citat mai sus, nu cunoștea tot volumul de muncă efectuată, deoarece oameni vii au fost descoperiți în închisoare, dar într-un număr cu mult mai mic.

„Dis-de-dimineață pe 27 iulie 1941 a fost efectuată examinarea închisorii din orașul Dubno. Până la momentul respectiv închisoarea fusese capturată de localnicii ale căror rude se mai aflau în incinta închisorii. Celulele de închisoare în care zăceau cadavrele celor împușcați au fost de asemenea deschise prin efracție de locuitori. Scopul lor era de a duce cadavrele rudelor împușcate, lucru pe care l-au și făcut cu ajutorul căruțelor. Tabloul ce apărea în fața celor care au intrat în cazematele închisorii era îngrozitor – pur și simplu nu poate fi descris în cuvinte. Pretutindeni zăceau cadavre împușcate și mutilate de baionete… Despre cruzimea cu care erau torturați... deținuții politici nevinovați mărturisește un lucru găsit în timpul curățării celulelor închisorii și al scoaterii cadavrelor deținuților: a fost găsită pielea totalmente jupuită de pe o mână de om pe care se mai aflau unghiile. În afară de aceasta, a fost găsită și o talpă de om cu fâșii de piele ce încă atârnau de ea…

S-a stabilit că unii deținuți – într-un alt document se precizează că erau opt deținuți – au reușit să evite împușcarea, alegându-se doar cu răni. Rămiții se află în clinica particulară a orașului Dubno. Aceştia, precum şi persoanele care au reușit să se salveze prin evadare au fost interogați și au depus mărturii că execuțiile prin împușcare au fost efectuate pe la ora 10 seara, marți, pe 24 iunie 1941. Supraviețuitorii au reușit să se salveze prin faptul că au izbutit să spargă ușile celulelor sau pereții cu ajutorul caloriferului… Probabil că din cauza gălăgiei ce s-a stârnit gardienii închisorii au decis să-i omoare pe toți cei care rămăseseră, lucru pe care l-au și făcut în zorii zilei de miercuri, 25 iunie…“ (207)

Ca totul să fie clar până la capăt, naziștii nu intenționau nicidecum să transforme clădirea într-un „muzeu al totalitarismului“. Nici pe departe! „Cu toate că ușile tuturor celulelor erau sparte, pe unele etaje ale închisorii s-a reușit să se creeze condiții pentru internarea deținuților în spațiu închis. În total, în acest scop au fost pregătite patru etaje cu 118 celule cu suprafață medie și mare. După luarea acestor măsuri, închisoarea poate fi considerată pregătită pentru primirea deținuților politici și de altă natură…“

Corpul 8 Mecanizat

În timp ce diviziile de tancuri ale Corpului 15 Mecanizat umblau cu pași mărunți încolo și încoace în „triunghiul fermecat“ format din localitățile Radziechow, Busk și Brodî, cu laturile de câte 35–40 de kilometri, Corpul 8 Mecanizat, o altă unitate de tancuri puternică, se deplasa spre locul viitoarei bătălii într-un zigzag larg, asemenea unui schior de slalom gigant.

În ajunul războiului, Corpul 8 Mecanizat al generalului-locotenent Riabîșev era în cantonament la sud-vest de Lvov, în zona Drogobîci–Strîi. Pe hărțile pentru variantele din aprilie și din mai (1941) ale Planului de desfășurare strategică simbolul Corpului 8 Mecanizat apare chiar în vârful „intrândului de la Lvov“, iar săgeata roșie se întinde de la el spre Cracovia. Era direcția preconizatei lovituri principale. Despre rolul pe care urma să-l joace corpul mecanizat în ofensiva viitoare se poate judeca și după gradul comandantului (general-locotenent, și asta în timp ce Armata V din vecinătate era comandată de un general-maior), și după dotarea corpului cu tehnică de luptă și auxiliară.

Constituirea Corpului 8 Mecanizat a început în cadrul „primului val“ al corpurilor mecanizate (în iulie 1940) fiind compus din Diviziile 12 și 15 Tancuri și Divizia 7 Motorizată. La fel ca în cazul Corpului 4 Mecanizat, vecin cu acesta, în primăvara anului 1941 una dintre aceste divizii (Divizia 15 Tancuri) a fost transferată în Corpul 16 Mecanizat în curs de constituire, iar în componența Corpului 8 Mecanizat a fost inclusă noua divizie de tancuri, 34, înființată pe baza Brigăzii 26 Tancuri.

După aceste rocade, forța principală de șoc a corpului a devenit „vechea“ Divizie 12 Tancuri. Conform situației de pe 1 iunie 1941, în divizie figurau (luând în calcul doar tancurile în stare bună) 58 de tancuri KV, 98 de tancuri T-34, 102 tancuri BT, 77 de tancuri T-26 (inclusiv 16 cu aruncătoare de flăcări), în total 335 de tancuri apte de luptă. La capitolul număr de tancuri de „tip nou“, Divizia 12 Tancuri ocupa locul trei între diviziile de tancuri ale Districtului Militar Special Kiev. La capitolul număr de remorchere (125, inclusiv 30 „Voroșiloveț“) era pe locul întâi. În plus, divizia a primit 54 de automobile blindate cu tun BA-10, 20 de autoblindate ușoare BA-20, 933 de camioane și 26 de autoturisme (inclusiv vehiculele mari ZIS-101 și Mercedes), 75 de autocisterne.

Divizia motorizată a corpului a fost constituită pe baza Diviziei 7 Pușcași „M.V. Frunze“, distinsă cu două ordine Drapelul Roșu și cu Drapelul Roșu de Muncă. Conform situației de pe 1 iunie 1941 în divizie figurau 935 de camioane, 151 de autospeciale și 35 de autoturisme, 43 de mașini blindate de diferite tipuri în stare bună, 121 de tractoare (fără a lua în calcul cele 33 aflate în reparație) și 136 de motociclete. Regimentul de tancuri al diviziei era dotat slab, în el figurând doar 83 de tancuri BT în stare bună******. În schimb, batalionul de cercetare a primit un număr de tancuri-amfibii mai mare decât cel prevăzut de organigramă (28), inclusiv 11 dintre cele mai noi, T-40.**

Divizia 34 Tancuri era înarmată mai prost decât toate formațiunile de tancuri pomenite mai sus. Baza înarmării diviziei consta din tancuri ușoare T-26, dintre care 241 erau în stare bună (inclusiv 30 cu aruncătoare de flăcări). Având aceeași armă (un tun de calibru 45 mm) și același blindaj antiglonț ca BT, T-26 îi era considerabil inferior în viteză și mobilitate. Dintre tancurile noi erau doar opt tancuri grele KV. În plus, în dotarea diviziei figurau 26 de tancuri BT și 48 de giganți cu cinci turele T-35. În timpul paradelor din Piața Roșie, acest monstru producea o impresie de neșters asupra publicului, dar e greu de apreciat potențialul lui de luptă. Având un armament extraordinar de puternic, un tun de calibru 76 mm, două tunuri de calibru 45 mm, două mitraliere, acest tanc cu blindajul antiglonț și gabarit enorm devenea o țintă de instrucție pentru tunurile antitanc ale inamicului. (208)

Conform situației de pe 3 iunie 1941, în Divizia 34 Tancuri erau doar 42 de tractoare și 649 de mașini de toate tipurile. Am putea presupune că până la începutul războiului aceste cifre au crescut întrucâtva, deoarece numărul total al tractoarelor și al mijloacelor de transport auto ale Corpului 8 Mecanizat, indicate în documente, depășește suma aritmetică a prezenței lor în trei divizii cu aproximativ 70 de tractoare și 600 de automobile. În ansamblu însă, la începutul războiului Corpul 8 Mecanizat reprezenta o formațiune de șoc puternică alcătuită din 32 000 de oameni, 925 de tancuri și automobile blindate, peste 3 500 de tractoare cu șenile și mașini cu roți.********

La fel ca în majoritatea cazurilor similare, fondurile de arhivă ale corpului mecanizat și ale diviziilor lui există nominal, dar în realitate

sunt aproape goale. Documentele Departamentului operativ al statului major al corpului (Arhiva Centrală a Ministerului Apărării, f. 3438, inv. 1) încep din iulie 1941 – până la momentul respectiv rămăseseră foarte puţine. În fondul de arhivă al Diviziei 7 Motorizate (Arhiva Centrală a Ministerului Apărării, f. 1057) sunt câteva documente de până la 22 iunie și nimic mai mult. În fondul Diviziei 12 Tancuri (Arhiva Centrală a Ministerului Apărării, f. 3012) documentele operative lipsesc cu desăvârșire. Însă lipsa documentelor iniţiale este compensată într-o oarecare măsură de numeroasele rapoarte și comunicate despre operaţiunile militare ale corpului și ale diviziilor lui, alcătuite în iulie–august 1941, păstrate în fondurile de arhivă ale statelor majore superioare. Mai există, de asemenea, un document absolut unic – Registrul operaţiunilor de luptă ale Diviziei 34 Tancuri, alcătuit, după cum se poate presupune, la un interval de timp minim după evenimentele descrise (însemnarea de lângă sigiliul de ceară roșie înștiinţează: „cusut, sigilat pe 2.7.41“), și asta permite reconstruirea verosimilă a scurtei, dar tragicei istorii a acestei formaţiuni.

În ajunul războiului, Corpul 8 Mecanizat făcea parte din componenţa Armatei XXVI. Această circumstanţă este confirmată direct de toate documentele cunoscute, însă Armata XXXIV Tancuri a întâmpinat zorii zilei de 22 iunie aflându-se la Grudek-Jagellonsk, adică în zona Armatei VI vecine, lângă șoseaua Lvov–Peremîșl. Când și pentru ce ajunsese ea acolo? Deocamdată n-a fost găsită nici o explicaţie a acestui fapt. Divizia 12 Tancuri era amplasată în orașul Strîi, Divizia 7 Motorizată – în Drogobîci. Judecând după raportul din iulie al comandantului Corpului 8 Mecanizat, unităţile corpului au fost ridicate la alarmă de luptă la ora 5.40, pe 22 iunie. (209) Ce-i drept, în Registrul operaţiunilor de luptă al Diviziei 12 Tancuri este indicată ora 2 noaptea, data de 22 iunie. (210) Comandanţii au deschis „pachetele roșii“, cu ordinul Consiliului de Război al Armatei XXVI din 17 mai 1941 în conformitate cu care formaţiunile Corpului 8 Mecanizat trebuiau să se concentreze la nord-vest de orașul Sambor.

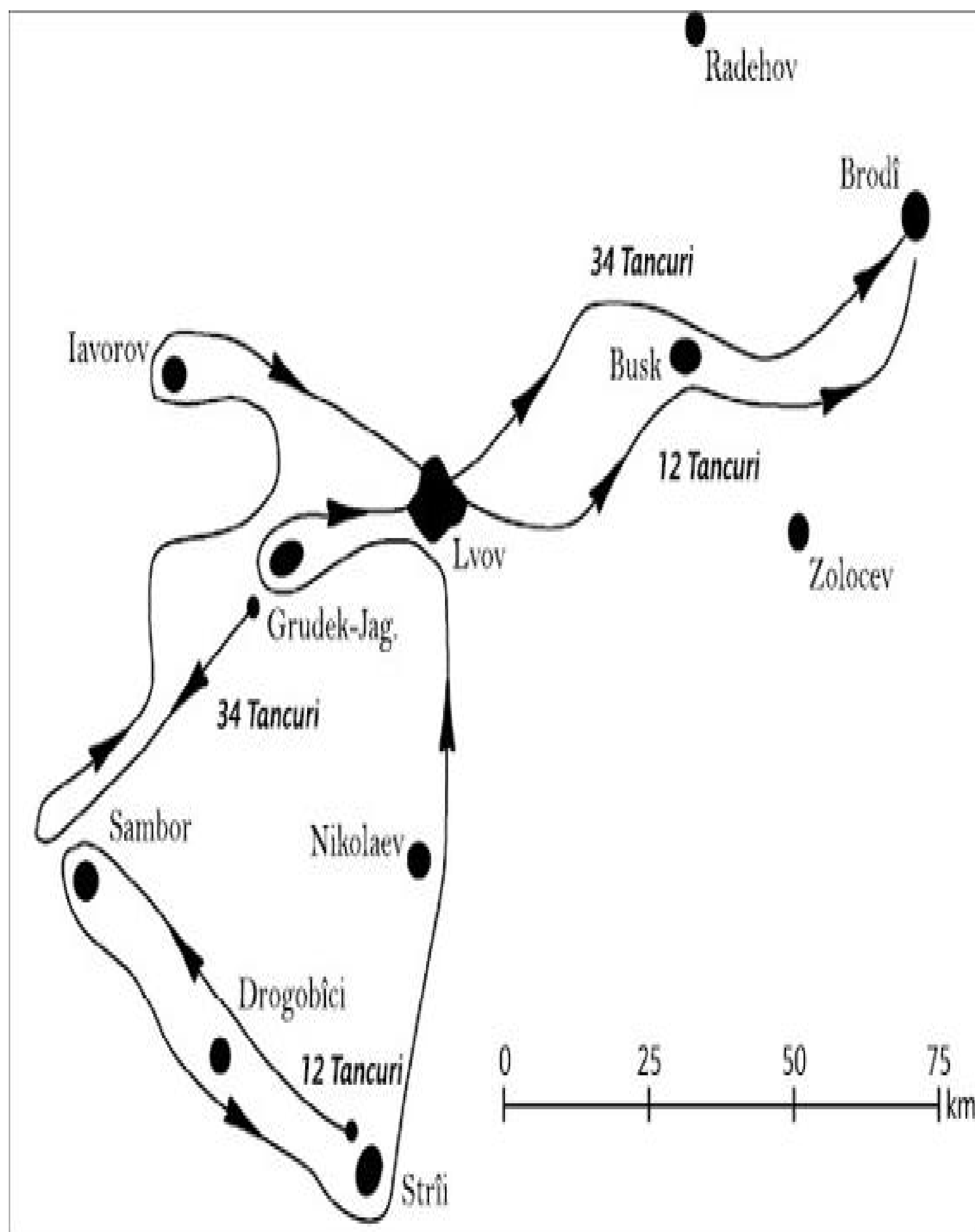

Fig. 15. **Direcțiile înaintării diviziilor Corpului 8 Mecanizat Tancuri**

Corpul înainta evident spre „vârful“ intrândului frontierei, de la care, conform planurilor antebelice, urma să înainteze spre vest. Dar, după cum scrie în memoriile sale postbelice adjunctul comandantului Corpului 8 Mecanizat, comisarul de brigadă (ulterior general) N. Popel, „inamicul, care a început războiul cu o lovitură neașteptată, ne dicta voința sa, ne strica planurile“. (211) Comandamentul Frontului Sud-Vest nu s-a hotărât totuși să înceapă ofensiva – nici spre vest, spre Cracovia, nici spre nord, spre Lublin. În seara de 22 iunie, la ora 20.40, când încă nu toate unitățile corpului mecanizat reușiseră să ajungă până la Sambor, comandantul Corpului 8 Mecanizat a primit ordinul comandantului Frontului Sud-Vest ca prin marș forțat nocturn să ajungă, până în dimineața de 23 iunie, în regiunea Vinniki-Kurovițe (la est de Lvov) și să fie „gata de contraatacul asupra unităților motomecanizate ale inamicului, depistate în regiunea Sokal“. (212) Probabil că, pentru a nu crea un ambuteiaj de netrecut pe șoseaua Sambor–Lvov, diviziile de tancuri (sute de tancuri, mii de mașini, tractoare și motociclete) au pornit înapoi pe diferite căi – de exemplu, Divizia 12 Tancuri a primit ordinul să se întoarcă „pe unde a venit“, adică prin Strîi, Nikolaev spre Lvov și Kurovițe.

Ordinul frontului conținea o singură greșeală, dar una extrem de nesăbuită – corpul mecanizat era transferat în subordinea operativă a Armatei VI. Bineînțeles, comandantul de armată Muzîcenko s-a pus imediat pe treabă. După cum afirmă în raportul său comandantul Corpului 8 Mecanizat, Riabîșev, în dimineața de 23 iunie „a fost primit ordinul verbal al comandantului Armatei VI cu privire la întoarcerea corpului și concentrarea lui în regiunea Iavoro–Grudek-Jagellonski“. (209) E straniu, dar Riabîșev a purces la executarea „ordinului verbal“, care contrazicea ordinul scris al comandamentului frontului, și coloane de tancuri huruitoare și întinse pe mai mulți kilometri au pornit târâș spre vest. La drept vorbind, ele se târau în direcții diferite, deoarece trupele nu reușeau să reacționeze la comenzile, mereu altele, ale șefilor, iar până la Kurovițe n-a izbutit să ajungă în general nimeni.

Comandantului Armatei VI nu i s-a permis să se poarte mult timp samavolnic și la ora 15.20 (în orice caz, aceasta e ora indicată în

document) el a trimis un ordin: „Comandantului Corpului 8 Mecanizat. Opriți unitățile și întoarceți-le pe itinerarul Krasna. (localitate la 6 kilometri sud de Busk – M.S.). Stabiliți legătura cu comandantul Corpului 15 Mecanizat, acționând în comun distrugeți grupul de tancuri al inamicului pe direcția Dubno“. (213) E straniu, dar corpul mecanizat a început să execute ordinul semnat la ora 15.20 abia la ora 6 dimineața, pe 24 iunie, după cum scrie în raportul său Riabîșev, sau la ora 3.30, după cum e notat în Registrul operațiunilor de luptă al Diviziei 34 Tancuri. (214) Oricum, pe la amiaza zilei de 24 iunie Corpul 8 Mecanizat prezenta grupuri de oameni, tancuri și mașini împrăștiate haotic la zeci de kilometri unele de altele; câte ceva se mișca cu insistență, câte ceva se oprise, deoarece șoferii nu dormiseră de peste 48 de ore.

Pe străzile înguste al Lvovului unitățile Corpului 8 Mecanizat, care plecau spre Busk–Brodî, s-au întâlnit cu mașinile de luptă ale Diviziei 32 Tancuri și ale Corpului 4 Mecanizat, care se întorceau după bătălia care nu avusese loc de lângă Kamenka Bugskaia pe șoseaua de la Iavorov. Toată nebunia aceasta a luat sfârșit abia spre seara de 25 iunie, când Corpul 8 Mecanizat a ajuns cu capetele coloanelor diviziilor de tancuri la Brodî. Deși distanța dintre Strîi și Brodî nu e mai mare de 140 de kilometri în linie dreaptă, tancurile Corpului 8 Mecanizat au parcurs aproximativ 350–400 de kilometri.****** Pentru formațiunile mecanizate din timpul respectiv să parcurgă în cinci zile 400 de kilometri era un rezultat excelent. Rămâne discutabil doar prețul plătit pentru el.**

Într-unul dintre articolele sale, scris la zeci de ani după război, generalul Riabîșev a lăsat să-i scape fraza: „În timpul marșului pe distanța de 500 de kilometri, în urma loviturilor aplicate de aviație și din motive tehnice, corpul a pierdut aproape jumătate din tancurile de construcție învechită“. Este o frază bună, „corectă“, „necesară“ și i-a fost hărăzită o viață lungă. În timpul copierii și citării fraza a fost îmbunătățită de mai multe ori. Mai întâi au fost eliminate ca inutile cuvintele „de construcție învechită“. Rezulta că formațiunea a pierdut în timpul marșului jumătate din tancuri. Apoi au uitat numărul corpului și, ceea ce e mai important, au uitat despre marșul absolut unic, ca lungime, efectuat de corp înainte de intrarea în luptă. Ulterior,

„corpurile mecanizate“ (la plural) ale Frontului Sud-Vest „pierduseră în marş, în primele zile de război, jumătate din tancuri“. În această formulare fraza le convenea tuturor, căci dădea „explicația obiectivă“ cauzelor dispariției unei hoarde de câteva mii de tancuri. Totul se stricase. Nu erau tancuri, ci „sicrie“, niște vechituri fără speranță de recuperare…

În documente descoperim cu totul alte cifre. Registrul operațiunilor de luptă al Diviziei 34 Tancuri conține două referiri la tehnica rămasă în urmă în timpul marșului: „24 iunie. Până în momentul ieșirii diviziei din regiunea pădurii Iavorov–Grudek–Jagellonski au rămas în urmă 45 de mașini cu roți, 29 de tancuri T-26, 17 tancuri T-35 și 6 tancuri BT. Până la ora 18.00 în regiunea Busk–Krasne–Kozluv a fost efectuată alimentarea mașinilor și au început să vină și cei rămași în urmă. La ora 18.00, divizia și-a continuat deplasarea… 26 iunie. Au rămas în urmă 10 tancuri T-35, 15 tancuri T-26, 18 mașini cu roți“. (214) Au rămas temporar în urmă în timpul marșului și au fost „pierdute irecuperabil“ sunt noțiuni absolut diferite, dar, chiar și uitând de asta, vedem cifrele „pierderilor“ de o șesime și nicidecum de jumătate din numărul total al tancurilor.

În ce-i privește pe cei „rămași în urmă pentru totdeauna“, „Raportul cu privire la operațiunile de luptă ale Diviziei 34 Tancuri“, datat 2 august 1941, ne oferă o oarecare imagine despre numărul lor: „Au rămas în urmă 7 tancuri BT, 3 tancuri T-26, 2 autoblindate BA-10 și 3 autoblindate BA-20“. (215) Doar 10 tancuri ușoare. Mai puțin de patru la sută din numărul inițial. Ce-i drept, în numărul acestora n-au intrat tancurile T-35 de 50 de tone. Acești monștri nici nu fuseseră construiți pentru marșuri forțate, iar tentativa de a le mâna ca pe niște motociclete s-a soldat cu un rezultat cât se poate de previzibil: „Cele 38 de tancuri T-35 în timpul deplasării de la Grudek-Jagellonski spre vest spre Peremîșl și de acolo spre nord-est spre Dubno, în majoritatea lor au rămas în urmă, iar circa 10 tancuri au rămas în urmă din cauza prăbușirii podurilor, iar celelalte n-au ajuns până la regiunea Dubno din motive tehnice“.********

Registrul operațiunilor de luptă al Diviziei 12 Tancuri, antedatat, judecând după conținut, în însemnarea de pe 24 iunie conține

următoarea frază: „dată fiind deplasarea fără oprire, mașinile rămase în urmă nu puteau să-și ajungă din urmă coloanele și numărul lor creștea mereu, în perioada indicată divizia a pierdut în urma avarierilor și bombardamentelor: 2 tancuri KV, 2 tancuri HT-133 (varianta cu aruncător de flăcări a tancului T-26), 1 tanc BT-7, 3 tancuri T-34, aproape 20 de camioane“. În total – opt tancuri. O cifră în limita marjei de eroare a stabilirii numărului inițial de tancuri într-o divizie. La sfârșitul Registrului operațiunilor de luptă, la capitolul concluzii, autorul revine din nou la tema pierderilor din timpul marșului: „În prima zi de război au ieșit din funcțiune circa 12 tancuri KV, care nu aveau piese de schimb și funcționau fără controale“. (210)

De ce două s-au transformat în 12 și ce legătură are asta cu faptul că partea concluzivă a raportului a fost scrisă în august, când trebuiau explicate pierderile enorme ale diviziei? Întrebarea rămâne deocamdată fără răspuns. În orice caz, nimic care să semene măcar de departe cu „pierderea a jumătate din toate tancurile“ nu există în documentele reale.

Ordinul de luptă nr. 0015 al Comandamentului Frontului Sud-Vest trasa sarcina de a aplica din regiunea Brodî o lovitură cu forțele a trei corpuri mecanizate (nr. 4, 8 și 15), care să zdrobească gruparea motorizată a inamicului ce spărsese frontul și să înainteze spre regiunea Voinița–Miliatin–Sokal. (216) În traducere în limbajul geografiei înseamnă o ofensivă pe direcția nord–vest pe o adâncime de 80–90 de kilometri. S-a ordonat ca ofensiva să înceapă „la ora 7.00 fix, pe 25 iunie“, dar, deoarece comandantul Armatei VI, Muzîcenko, a dispus astfel, Corpul 4 Mecanizat și Corpul 15 Mecanizat continuau să penduleze încolo și încoace prin pădure fără să iasă din ea, iar la Corpul 8 Mecanizat, aflat în marș de la Busk la Brodî în dimineața de 25 iunie, nu avea cine să execute ordinul.

Seara târziu (la 22.30) pe 25 iunie la statul major al frontului a fost semnat ordinul nr. 0016; sarcina fusese lăsată aceeași, gruparea inamicului era numită ca și mai înainte „din Radziechow“ (deși Divizia 11 Infanterie germană ocupase între timp Dubno și se pregătea să înainteze spre Ostrog, Șepetovka), începutul atacului a fost transferat la

ora 9.00 dimineața pe 26 iunie. Din partea Corpului 4 Mecanizat la contralovitură trebuia să participe doar Divizia 8 Tancuri. (217) La momentul respectiv această divizie lupta cu infanteria germană în regiunea Iavorov–Magherov și nici nu începuse înaintarea spre Brodî. Corpul 15 Mecanizat nu voia nici în ruptul capului să iasă din pădure. Astfel, lovitura nimicitoare a celor trei corpuri mecanizate s-a transformat în ofensiva solitară a Corpului 8 Mecanizat.

Corpul este compus din trei divizii. La ofensivă au luat parte două (Diviziile 12 și 34 Tancuri). E greu de înțeles ce făcea Divizia 7 Motorizată „M.V. Frunze“, distinsă cu două ordine Drapelul Roșu și cu Drapelul Roșu de Muncă. În raportul comandantului Corpului 8 Mecanizat sunt scrise literalmente următoarele: „Divizia motorizată de pușcași a atacat la ora 13 inamicul pe sectorul Borduliaki–Stanislavcik–Monastîrek, dar n-a avut succese deosebite în această luptă și a rămas pe poziția pe care o ocupa până la lăsarea întunericului“. (209) Borduliaki, Stanislavcik, Monastîrek sunt localități de lângă râul Stîr, pe al cărui mal apusean pendula dintr-un loc în altul Divizia 37 Tancuri a Corpului 15 Mecanizat.

Principalul în această poveste enigmatică este faptul că, în timp ce în regiunea Brodî se aflau două divizii motorizate de pușcași (nr. 7 și 212), diviziile de tacuri ale Corpului 8 Mecanizat au început forțarea luncii mlăștinoase a râulețelor Slonuvka și Sîtenka, fără susținerea cuvenită din partea infanteriei. În concluziile Registrului operațiunilor militare al Diviziei 12 Tancuri e arătat cât se poate de autocritic:

„Consider radical incorectă aplicarea tancurilor în lupta de lângă Leșnev, Korsuv, cota 241,0, căci în fața diviziei era un râuleț ce trebuia forțat de infanterie, iar apoi puteau să-l treacă și tancurile. În al doilea rând. De la începutul aplicării tancurilor a fost urcat un batalion (în propriul regiment motorizat de pușcași al diviziei erai trei batalioane de acest fel – M.S.) de infanterie pe tancuri, care a ajuns, stând mult timp lângă râu în imposibilitatea de a-l trece, sub tirul aruncătoarelor de mine și al artileriei; tancurile stăteau atât de aproape unele de altele încât unele se agățau reciproc cu șenilele. În fine, inamicul era atât de puțin numeros, încât folosirea întregii divizii nu era necesară“. (210)

Nu întâlnești chiar atât de des în documentele militare cuvinte de acest fel („inamicul era atât de puțin numeros“), dar în cazul dat ele comportă o dublă corectitudine. Trecerile peste râu de la Leșnev erau apărate de un batalion de infanterie întărit al Wehrmachtului și de o divizie de tancuri trimisă să-l zdrobească. Pe un teren împădurit și mlăștinos, unde e greu (sau chiar imposibil) să desfășori pe potecile înguste o masă mare de tancuri în formațiune de luptă, e lipsit de sens să le aduni la grămadă în așa fel încât „unele dintre ele se agățau reciproc cu șenilele“. Nu a fost angajată nici o „divizie“ împotriva batalionului de infanterie german. În realitate, la lupta de pe 26 iunie a participat un grup de tancuri al Diviziei 12 Tancuri, într-un număr de mai puțin de două batalioane:

„26 iunie. De dimineață a început ofensiva Diviziei 12 Tancuri asupra inamicului care se apăra pe linia râului Slonuvka; la momentul respectiv în ambele regimente erau cel mult 75 de tancuri (??? Vezi cifrele pierderilor din timpul marșului reproduse mai sus – M.S.), dar nici acestea nu puteau să fie utilizate toate din cauza terenului mlăștinos. Operațiunile militare pentru cucerirea Leșnev-Korsuv, cota 241,0, au început cât se poate de reușit și până la ora 14.00 șase tancuri au ajuns în vârful cotei 241 (la 4,5 kilometri nord de Leșnev, acest deal este cu 30–40 de metri mai înalt decât împrejurimile – M.S.), iar infanteria a forțat râul și s-a apropiat de târgușorul Leșnev, care a fost incendiat de artileria noastră… În regiunea ofensivei diviziei acționa Regimentul 92 Infanterie al inamicului, întărit cu un divizion de tunuri antitanc, cu o baterie de aruncătoare de mine grele și o baterie de artilerie. În perioada luptei unitățile noastre au pierdut: 5 tancuri KV, 18 tancuri T-34, 10 tancuri BT-7“. (210) Vom menționa imediat că în raportul comandantului diviziei figurează cifre de trei ori mai mici pentru pierderile de tancuri. „În această luptă Divizia 12 Tancuri a suferit pierderi mari de efectiv și materiale: 8 tancuri au fost scoase din funcțiune, 2 tancuri s-au împotmolit în mlaștină“. (209)

Divizia 34 Tancuri, după ce avea să se concentreze în regiunea de la vest de Srebno, trebuia, prin ofensiva peste râul Sîtenka, la nord, să acopere flancul drept al grupării principale de șoc a corpului. În Registrul operațiunilor de luptă evenimentele zilei de 26 iunie sunt descrise extrem de succint:

„Purtând lupta în pădurile de la nord de râul Sîtenka regimentele de tancuri n-au avut succes în înaintare din cauza tirului puternic de artilerie. În urma lupta există pierderi: cel puțin 31 de tancuri T-26, 5 tancuri BT, 3 automobile blindate.

Trofee – a fost distrus statul major al Detașamentului 137 de trupe aeropurtate,***** au fost luați aproape 30 de prizonieri, inclusiv 3 ofițeri, au fost distruse 17 mașini cu roți, aproape 150 de biciclete, 35 de motociclete, tanchete, iar în regiunea Krupeț au fost distruse 4 tancuri, 2 tunuri antitanc. Inamicul a pierdut aproape 250 de oameni morți și răniți. Eroul Uniunii Sovietice, Frolov, care acționa împreună cu o divizie în regiunea Srebno, a dispărut“. (214)***

În raportul din august cu privire la operațiunile de luptă ale Diviziei 34 Tancuri îi este dată o apreciere foarte critică ideii inițiale a operațiunii:

„Stârnește îndoieli și utilizarea Diviziei 34 Tancuri, când a fost dat ordinul comandantului Corpului 8 Mecanizat să acționeze în pădurea de la nord de Radzivilluv, dată fiind prezența obstacolelor (râul Slonuvka și râul Sîtenka), precum și a locurilor mlăștinoase, ce stânjeneau acțiunile de manevră ale diviziei și după ce a întâlnit o unitate puternică de artilerie și de aruncătoare de mine a inamicului divizia a pierdut cel puțin 30 de tancuri. Propunerea comandantului Diviziei 34 Tancuri, colonelul Vasiliev, era să nu intre în păduri și să nu traverseze cursurile de apă, ci să acționeze pe direcția Brodî, distrugând tancurile inamicului ce se deplasau de la Brodî la Radzivilluv“.***** (215)***

Și totuși, chiar și lovitura organizată și aplicată astfel a zguduit până la temelie defensiva Corpului 48 Tancuri al Wehrmachtului:

„26 iunie. 09.00. Din Divizia 57 Infanterie a parvenit comunicarea că la sud de Leșnev a început mult așteptata contralovitură a forțelor de tancuri ale inamicului. Cea mai mare parte a forțelor Diviziei 57 Infanterie se află în regiunea Lopatin și nu pot fi distrase pentru respingerea acestei contralovituri… Situația de lângă Leșnev devine critică. Batalionul întărit 1 al Regimentului 179 Infanterie a opus o rezistență dârză și a suferit în acest timp pierderi mari. În pofida rezistenței opuse de trupele noastre, rușii au reușit cu ajutorul susținerii puternice a artilerie și tancurilor să

treacă râul și să ocolească orășelul pe ambele flancuri. Din cauza tirului necontenit al inamicului n-am reușit să aruncăm în aer podul situat la sud de Leșnev. Unele unități de tancuri ale inamicului au pătruns în regiunea coloniei Mîtnița (localitate la 5,5 kilometri sud de Berestecicko – M.S.) și au ajuns la râul Stîr în regiunea de la vest de Beresteciko (e straniu, dar nici unul dintre documentele sovietice depistate nu vorbește despre o pătrundere atât de adâncă – M.S.). Unitățile noastre de infanterie și artilerie din regiunea Leșnev au început pe alocuri să se retragă sub presiunea inamicului. Doar lipsa de organizare a atacului rusesc și implicarea personală a comandantului Diviziei 57 Infanterie au zădărnicit înrăutățirea ulterioară a situației. La ordinul comandamentului corpului unitățile Regimentului 199 întărit, ce înaintează în regiunea Sitno pentru executarea misiunii de asigurarea a flancurilor, au fost întoarse [spre Leșnev] cu scopul de a respinge inamicul.

Ora 12.10. Din păcate, situația ne obligă să punem în funcțiune pentru respingerea atacului inamicului Divizia 16 Tancuri. Divizia a primit ordin să arunce în luptă toate forțele disponibile în sectorul în care a pătruns inamicul. Comandamentul corpului încearcă să implice toate unitățile antitanc accesibile. La cererile urgente ale trupelor terestre, Luftwaffe efectuează raiduri permanente asupra comasărilor mari ale inamicului, observate pe ambele părți ale drumului în regiunea Broda–Leșnev.

*Ora 14.00. Unitățile de avangardă ale Diviziei 16 Tancuri poartă lupte în regiunea Kremeneț, în timp ce brigada de infanterie motorizată******** a diviziei, separată în regiunea Leșnev de celelalte forțe în timpul pătrunderii inamicului, se află încă pe malul vestic al râului Stîr.*

Situația din regiunea de la sud de Beresteciko rămâne critică și seara. Inamicul, utilizând tancuri, înaintează de pe terenul împădurit de la nord-est de Leșnev, prin Redkuv spre Ostruv (este ofensiva Diviziei 34 Tancuri – M.S.). Seara el reușește să blocheze temporar drumul în regiunea Ostruv (nici acest succes nu este reflectat în Registrul operațiunilor de luptă al Diviziei 34 Tancuri – M.S.). La ora 18.00, dată fiind situația creată, comandamentul corpului a ordonat să fie pregătite podurile de pe râul Stîr pentru a fi aruncate în aer. După ce au fost aruncate în luptă toate unitățile antitanc ce se aflau la periferia sudică a orașului Beresteciko,

tancurile rusești care au pătruns până la Ostruv au fost respinse cu mari pierderi…“ (188)

Pentru prima dată de la începutul războiului trupele germane din zona ofensivei Grupului de Armate Sud au ajuns într-o situație fără exagerare critică. Este cu atât mai remarcabilă reacția comandanților Wehrmachtului la o atare situație:

„Ora 20.30. Dat fiind că tancurile rusești s-au apropiat la 6 kilometri de punctul de comandă al corpului, precum și din cauza raidurilor permanente ale aviației inamicului, ce fac imposibilă munca sistematică, direcția a fost transferată la punctul de comandă de rezervă, situat la un conac la 2 kilometri nord-vest de Beresteciko (subl. mea – M.S.).

Evaluarea situației: Deocamdată nu se observă factori care ar cere devierea de la planul inițial (tancurile rusești ajunse la opt kilometri de statul major al corpului nu sunt un motiv de modificare a planurilor de ofensivă). Statelor majore ale diviziilor le-au fost expediate radiograme cu indicații pentru ziua de 27 iunie. Un ordin general pentru tot corpul nu va fi emis. Divizia 57 Infanterie va trebui să recucerească sectorul de râu de lângă Leșnev. Dacă inamicul va încerca să contraatace, să fie luate toate măsurile pentru a respinge aceste contraatacuri. Sarcina pentru Divizia 11 Tancuri este aceeași ca pe 26 iunie – înaintarea prin Ostrog pe direcția spre Șepetovka (adică la 100–130 de kilometri est de Beresteciko – M.S.).

Experiența operațiunilor de luptă:

Cu toate că rușii au lovit un loc foarte vulnerabil de pe flancul corpului, n-au reușit să beneficieze de rodul atacului lor reușit de lângă Leșnev. În adâncul zonei de pătrundere din partea lor nu se observă nici o conducere metodică a luptei. Inamicul pulverizează lovitura de șoc în atacurile unor grupuri mici de tancuri (sau chiar ale câte unui tanc singur), ce nu sunt corelate nici în timp, nici în spațiu și aproape niciodată nu sunt însoțite de infanterie. Din cauza acestei pulverizări a forțelor, mijloacele noastre antitanc relativ puține au reușit să respingă unitățile de tancuri ale inamicului și să distrugă totodată multe tancuri rusești…“ (188)

Atunci când făceau această însemnare în Registrul operațiunilor de luptă germanii încă nu știau ce mare noroc au avut – comandamentul Diviziei 12 Tancuri (forța principală de șoc a Corpului 8 Mecanizat) a apreciat raidurile permanente ale aviației inamice, precum și rezistența activă opusă de inamic în ansamblu ca un „factor care cere modificarea radicală a planului inițial“. În Registrul operațiunilor de luptă al Diviziei 12 Tancuri situația este descrisă astfel:

„De la ora 14.00 până la 20.00 au fost efectuate cel puțin 20 de raiduri ale aviației de bombardament asupra unităților diviziei și asupra spatelui frontului ei. În lipsa aviației noastre, avioanele inamicului zburau foarte jos. Spatelui frontului regimentelor și al diviziei i-a fost provocată o pagubă mare, au fost incendiate mașini cu muniții, carburanți, lubrifianți și alte bunuri… Acțiunile insuportabile ale aviației inamicului l-au constrâns pe comandantul Diviziei 12 Tancuri să ia decizia cu privire la scoaterea diviziei din luptă. Până la ora 24.00 divizia a fost scoasă din luptă și spre dimineața zilei de 27.6 s-a concentrat [în regiunea orașului] Podkamen“. (210)

S-a concentrat la Podkamen înseamnă că s-a retras la sud de Leșnev la 40 de kilometri. Un marș forțat solid. Într-un document elaborat mai târziu la Direcția principală de tancuri și autoblindate a Armatei Roșii cu titlul „Greșelile comise în acțiunile Corpului 8 Mecanizat“ această ieșire din luptă este descrisă astfel: „În pădurile din regiunea Boldurî (localitate la 6 kilometri sud de Leșnev – M.S.) pe 26.06 unitățile de tancuri ale Diviziei 12 Tancuri au fost supuse unui bombardament puternic de către aviația inamicului și au început să se retragă spontan pe direcția Brodî–Podkamen. Pe drum, tancurile se întâlneau cu membrii statului major al Corpului 8 Mecanizat și s-au îndreptat în grupuri în regiunea Brodî (adică îi prindeau pe tanchiști și îi forțau să se întoarcă dincolo de Brodî – M.S.). Ca rezultat, comandantul Diviziei 12 Tancuri spre sfârșitul zilei de 26.6 s-a retras la Podkamen, cu 30 de tancuri. Statul major al diviziei a pierdut comanda regimentelor, de asemenea, probabil, a fost pierdută comanda în statele majore ale regimentelor și ale batalioanelor de tancuri“. (217)

Informația operativă nr. 09 a statului major al Frontului Sud-Vest de la ora 20.00 de pe 26 iunie a făcut bilanțul primei zile de contraofensivă în felul următor: „Corpul 8 Mecanizat, la ora 9.00 pe 26.6.41, a atacat nehotărât unitățile mecanizate ale inamicului din regiunea Brodî pe direcția Beresteciko și, fără a avea susținerea suficientă a aviației și din partea vecinului din stânga (Corpul 15 Mecanizat), a fost oprit de inamic în regiunea inițială pentru atac. Corpul 15 Mecanizat, acționând la fel de nehotărât, n-a executat ordinul de a ataca…“ (218)

Ziua a doua a ofensivei (27 iunie) este descrisă în Registrul operațiunilor de luptă al Diviziei 12 Tancuri cu un laconism fără seamăn și cu un calm cu epic: „Diviziei de tancuri nu i-au fost trasate sarcini de luptă. În regiunea Podkamen unitățile diviziei se aduc în bună ordine, vin mașinile rămase în urmă, își recuperează ceea ce-au pierdut în decursul zilei de 26.6.41“. Comandamentul diviziei s-a rostogolit atât de repede și atât de departe din zona operațiunilor de luptă, încât în decursul întregii zile, chipurile, n-a reușit să facă legătura cu statul major al corpului mecanizat și să afle ce evenimente se produc acolo și ce ordine sunt emise.

Despre aceste evenimente se discută în decursul multor decenii în paginile literaturii istorice și memorialistice. Publicului cititor îi sunt cunoscute în principal din memoriile lui N. Popel, scrise foarte expresiv de un autor-fantomă, care în momentul respectiv era adjunctul comandantului Corpului 8 Mecanizat. În versiunea lui Popel, lucrurile s-au derulat astfel: în zorii zilei de 27 iunie la statul major al corpului a parvenit ordinul de retragere a corpurilor mecanizate dincolo de linia Zolocev–Podkamen–Pociaiev. Câteva ore mai târziu a parvenit un ordin cu un conținut exact contrar – să se înainteze spre Dubno. Peste alte două ore, în cantonamentul Corpului 8 Mecanizat a venit personal adjunctul comandantului Frontului Sud-Vest, comisarul de corp Vașughin, și, fără a se sinchisi de expresii și amenințări, a cerut ca ofensiva să înceapă imediat. (211) N.S. Hrușciov, în memoriile sale de notorietate mondială, amintindu-și de ultima sa conversație cu Vașughin, reproduce cuvintele acestuia despre faptul că el, chipurile, le-a dat comandanților corpurilor niște ordine verbale care contraziceau ordinele Consiliului de Război al Frontului. (219)

Ce s-a întâmplat în realitate? Să începem cu faptul că până și la o grădiniță de copii ordinele cu privire la trecerea la pierderi a unor cantități de griș și cu privirea la angajarea unei femei de serviciu sunt perfectate în scris, în timp ce „ordinul stop“ al comandamentului frontului, chiar dacă o fi fost dat, a fost dat verbal și prin intermediul curierilor. În orice caz, astfel e descris episodul în raportul comandantului Corpului 8 Mecanizat, pe care l-am citat în repetate rânduri mai sus: „La ora 2.30, pe 27.6.41, la comandantul Corpului 8 Mecanizat a venit generalul-maior Paniuhov și i-a transmis următorul ordin verbal al comandantului Frontului Sud-Vest…“ (209)

Raportul din august al comandamentului Corpului 15 Mecanizat conține o frază absolut stranie: „27 iunie. În conformitate cu ordinul Frontului Sud-Est nr. 0019 din 28.6.41 în dimineața zilei de 29.6.41 se ordonă retragerea pe linia cotelor de la Zolocev…“ (198) Pe 27 iunie la corp parvine un ordin de pe 28 iunie? Numărul enigmaticului ordin este 0019, dar totodată există (în formă cât se poate de scrisă) ordinul 0017 din 27 iunie și ordinul 018 din 28 iunie, ultimul trasând sarcina de a „exploata succesul Corpului 8 Mecanizat“, iar Corpului 8 Mecanizat i se ordonă să înainteze spre vest de râul Ikva, de la Dubno spre Ostrog. Cu alte cuvinte, ordinul nr. 018 putea să apară doar după raportul despre succesele acestei înaintări.

În sfârșit, pentru a întregi tabloul haosului total, autorii lucrării Culegere de documente de luptă-36, după referirea la „ordinul nr. 0019“ au plasat o notă de subsol: „În prezenta culegere nu este publicat, deoarece nu se pretează lecturii“. Cum vine asta? Istoria i-a furnizat Frontului Sud-Vest 4 500 de tancuri și nu s-a găsit o mașină de dactilografiat ca lumea la statul major al frontului?

Cu numerotarea ordinelor comandamentului Frontului Sud- Vest sunt mari probleme. Pe 28 iunie a fost emis ordinul nr. 0018, iar pe 29 iunie apare ordinul nr. 0025. Desigur, în decurs de 36 de ore pot fi emise câteva ordine, dat să fie tocmai șapte! În raportul lui Riabîșev este reprodus un număr debusolant: „La ora 6.00, pe 27.6.41, în regiunea de la 2 kilometri la sud de Brodî prin intermediul comisarului de brigadă a fost primit cel de-al doilea ordin al comandantului Frontului Sud-Vest nr. 2121, din 27.6.41 cu privire la înaintarea Corpului 8 Mecanizat de la

ora 9.00 pe 27.6.41 pe direcția Brodî–Verba–Dubno…“ (209) Chiar dacă ordinul înmânat comandantului Corpului 8 Mecanizat era perfectat ca un așa-numit „ordin de luptă particular“ (în acest caz trebuia să fie o altă numerotare, care să nu coincidă cu numerotarea ordinelor generale ale comandantului frontului), nu e clar cum de putea să apară în a șasea zi de război un document cu un astfel de număr de ordine?

Ca să nu mai ocupăm atenția cititorului cu clarificarea ulterioară a detaliilor acestei povești obscure, vom menționa două concluzii esențialmente importante și certe. Prima: la statul major al Frontului Sud-Vest nu existau nici unitate de voință, nici fermitate în luarea deciziilor și în transpunerea lor în viață. A doua: toată avalanșa aceasta matinală de ordine nu a avut o influență sesizabilă asupra acțiunilor, de fapt a lipsei de acțiune, diviziilor Corpului 8 Mecanizat. Divizia 12 Tancuri s-a repliat (ca să utilizăm un termen eufemistic) la Podkamen, încă înainte de emiterea „ordinului stop“ (în cazul în care acest ordin a existat în realitate), și a staționat cu cea mai mare parte a forțelor sale toată ziua de 27 iunie, fără să mai acorde vreo atenție oricăror ordine ale frontului și ale corpului mecanizat.

Cât privește Divizia 34 Tancuri, ea nu s-a „repliat“ nicăieri, ci din dimineața până în seara zilei de 27 iunie a continuat să lupte la nord de râul Sîtenka, în zona Hotîn–Kozin. Această concluzie nu se bazează doar pe Registrul operațiunilor de luptă al Diviziei 34 Tancuri, ci este confirmată direct de documentele inamicului (Registrul operațiunilor de luptă al Corpului 48 Tancuri al Wehrmachtului):

„27 iunie… Cu începere dis-de-dimineață inamicul trece râul la nord de capul de pod și din nou atacă cu forțe mari subunitățile noastre… Tentativele rușilor de a pătrunde pe acest sector, după cum se și aștepta comandamentul corpului, sunt în toi…

14.30. Înaintarea brigăzii de infanterie motorizată [a Diviziei 16 Tancuri] este întreruptă în permanență din cauza tancurilor inamicului, care acționează din pădurile de la sud de drum [Ostruv–Kozin]. De la amiază brigada se află în luptă în apropiere de Hotin…

19.00. Brigada de infanterie motorizată încă nu reușește să stabilească legătura cu subunitățile de avangardă ale Diviziei 16 Tancuri. Brigada luptă cu forțele mari ale inamicului în regiunea Gonoratka (localitate la 5 kilometri est de Hotîn – M.S.), totodată au fost distruse multe tancuri inamice…" (188)

Așadar, în prima jumătate a zilei de 27 iunie amplasarea trupelor germane în triunghiul Beresteciko–Dubno–Kremeneț era următoarea: Divizia 11 Tancuri plecase departe la est și ocupase Ostrogul (la 50 de kilometri est de Dubno), Divizia 16 Tancuri se pomenise ruptă în două părți – regimentul de tancuri plecase pe drumul spre Kremeneț, unde a și fost oprit pe poziția râului Ikva de formațiunile eșalonului doi al Frontului Sud-Est, iar brigada de infanterie motorizată fusese angajată în lupta cu unitățile Diviziei 34 Tancuri a colonelului Vasiliev în regiunea Hotin; Divizia 57 Infanterie ținea apărarea cu frontul spre sud în zona Leșnev–Korsuv; de la nord-vest spre poziția râului Stîr se apropiau Diviziile 111 și 75 Infanterie.

În Dubno, germanii au lăsat forțe minime: subunitățile părții sedentare ale Diviziei 11 Tancuri, un batalion de transmisiuni, direcția artileriei și alte câteva subunități ale Corpului 48 Tancuri. La fel și pe șoseaua principală Brodî–Verba–Dubno nu era nimic în afară de unele trupe germane puțin numeroase de acoperire. Prin urmare, dacă Vașughin, comisarul de corp, într-adevăr bătea din picior, amenința cu execuția prin împușcare și mâna trupele înainte, el avea în fond dreptate – momentul pentru capturarea orașului Dubno, un nod rutier foarte important al Ucrainei Apusene, era extrem de favorabil și nu se putea să fie ratat.

Din păcate, în pofida disponibilității teoretice a unei mase mari de trupe mecanizate, nu s-a găsit nimeni care să profite de momentul oportun. Divizia de tancuri se aduna cu insistență „în bună ordine", Divizia 7 Motorizată se retrăgea foarte alene de pe poziția râului Stîr spre Brodî, Brigada 34 Tancuri era angajată în luptă între râurile Sîtenka și Pliașcevka. Abia la ora 14.30, oră indicată în Raportul cu privire la operațiunile de luptă ale Diviziei 34 Tancuri, subunitățile de avangardă ale regimentelor de tancuri ale Diviziei 34 Tancuri au început să iasă

prin Sitno pe șoseaua Brodî–Dubno și până la ora 16.00 capetele coloanelor diviziei se apropiau de Verba. (215) Pentru întărirea Diviziei 34 a fost trimis un grup de 30 de tancuri KV și T-34 din componența Diviziei 12 Tancuri,****** care „se repliau“ cu mult mai lent decât celelalte și au fost întoarse la Brodî, la ordinul comandantului corpului mecanizat. Spre sfârșitul zilei de 27 iunie, grupul a făcut joncțiunea cu divizia lui Vasiliev. (209)**

Rezultatul final al zilei de 27 iunie abundente în evenimente a fost următorul: „Pe drumul de pe sectorul Smoliarnia–Verba divizia distruge aproape 40 de motocicliști, 4 tancuri ușoare, în regiunea Verba capturează 20 de automobile și odată cu lăsarea întunericului ajunge la Podlujie (32 de kilometri pe șosea de la Sitno, la 6 kilometri de periferia sudică a orașului Dubno – M.S.), Regimentul 67 Tancuri pătrunde la periferia sudică a orașului Dubno, unde este supus unui tir puternic al tunurilor antitanc și al artileriei dinspre periferia sudică a Dubno și din Zabramie (suburbie vestică a orașului Dubno – M.S.). La lăsarea întunericului unitățile diviziei se adună la Podlujie“. (215)

Faptul că subunitățile de avangardă ale Diviziei 34 Tancuri au ajuns la suburbiile orașului Dubno este confirmat pe deplin și de însemnările din Registrul operațiunilor de luptă al Corpului 48 Tancuri al Wehrmachtului: „Seara, numeroasele formațiuni motorizate și de tancuri ale inamicului, formând o coloană lungă, au pătruns de pe direcția Brodî spre nord-est, trecând printre unitățile de avangardă și brigada de pușcași ale Diviziei 16 Tancuri… Atacul unităților de tancuri ale inamicului lângă Tarakanov (suburbie sudică a orașului Dubno – M.S.) pe direcția generală asupra Dubno a provocat pierderi mai grave decât se presupunea mai înainte. Lângă periferia de sud-vest a orașului Dubno a fost respins încă un atac al tancurilor inamicului…“

Se părea că până la cucerirea orașului rămăsese puțin de tot. Se poate presupune că rapoarte referitoare la aceasta au parvenit la statul major al Frontului Sud-Vest. Fie din această cauză, fie din alta, dar la ora 4.00 dimineața pe 28 iunie a apărut Ordinul de luptă nr. 018, semnat de patru membri ai Consiliului de Război al frontului – Kirponos, Purkaev, Vașughin, Hrușciov. Documentul este destul de amplu, are 412 cuvinte, dar toate se reduc la unul: „Hai!“ Ordinul nu doar trasa cele mai ferme

sarcini, dar pentru prima dată indica strict unde trebuiau să se afle spre sfârșitul zilei de 28 iunie statele majore al corpurilor de armată participante la operațiune.

Intenția generală se reducea la faptul ca prin ofensiva din trei părți (de la est, sud și vest) să fie presată gruparea mecanizată a inamicului. Corpul 36 Pușcași (trei divizii de pușcași) de pe poziția Trostianeț – râul Ikva trebuia să ajungă la linia Mlînov–Kozin (adâncimea ofensivei – 15–20 de kilometri), statul major al corpului – la Dubno. Divizia 14 Cavalerie, împreună cu unitățile Corpului 5 Cavalerie, trebuia, înaintând de pe poziția Kremeneț – râul Ikva, să zdrobească regimentul de tancuri al Diviziei 16 Tancuri germane și spre sfârșitul zilei să ajungă la Hotin–Kozin (adâncimea ofensivei – 25 de kilometri). Cea mai uluitoare sarcină a fost trasată pentru două divizii de pușcași ale Corpului 37 Pușcași – înaintând de pe poziția Zolocev–Podkamen–Pociaev, ele trebuiau să ajungă pe poziția râurilor Stîr și Radostavka (adâncimea ofensivei – 34–40 de kilometri).

Pe acest fundal, sarcinile trasate corpurilor mecanizate arată destul de modest. Corpul 15 Mecanizat trebuia, în sfârșit, să ocupe Beresteciko „și să-i acorde sprijin Corpului 8 Mecanizat la zdrobirea grupurilor inamicului care au pătruns peste râul Ikva“. Corpul 8 Mecanizat trebuia să ajungă din urmă și să zdrobească „unitățile motomecanizate ale inamicului care acționau la est de râul Ikva pe direcția spre Ostrug“ (adică Divizia 11 Tancuri germană). După distrugerea inamicului, să se concentreze spre sfârșitul zilei la Zdolbunov, Mizoci, Ojenin (localități la 20–30 de kilometri est de Dubno). (220)

Și toate acestea trebuiau făcute într-o singură zi.

28 iunie

Nu vom afla niciodată cu adevărat la ce se gândeau și pe ce mizau cei trei generali și Hrușciov, care au semnat Ordinul nr. 018. Poate că era metoda sovietică tradițională de administrare, „dacă ai nevoie de o tonă de cărămizi, cere două tone“, dar au decis că, pentru ca trupele să

înainteze trei kilometri, trebuie să le ordone să înainteze până la capătul opus al globului. În schimb, se știe precis cum s-au terminat toate acestea. Chiar din rapoartele și informațiile operative semnate de aceiași generali:

„Raport cu privire la situația Frontului Sud-Est de la ora 22.00 de pe 28.6. 41.

… Corpurile 36 și 37 Pușcași, Corpul 15 Mecanizat și Divizia 14 Cavalerie au trecut [în ofensivă] de pe frontul (sic) Dubno–Kremeneț–Zolociov spre nord-vest. Ofensiva evoluează extrem de lent și în ziua de 28.6.41 încă nu s-a soldat cu rezultate substanțiale…“ (221)

„Informația operativă nr. 013 de la ora 10.00 de pe 29.6.41, statul major al Frontului Sud-Vest

… Corpul 36 Pușcași trece la defensivă pe malul de est al râului Ikva, pe frontul Zbîtîn–Sudovice–Kremeneț. Corpul 5 Cavalerie (Divizia 14 Cavalerie cu Regimentul 512 Pușcași al Corpului 36 Pușcași) trece la defensivă pe poziția Kremeneț–Dunaiuv (adică toate au rămas în regiunea de pornire din ofensiva planificată de ordinul nr. 018 – M.S.). Corpul 37 Pușcași înaintează pe direcția Stanislavcik, Divizia 139, la ora 23.00 pe 28.6.41 [a ajuns la] Busk (adică a efectuat un marș, dar fără a ajunge la linia de contact cu inamicul – M.S.)…“ (222)

„Ordinul de luptă nr. 0025. al statului major al Frontului Sud-Vest. 29.6.41.

… Armata VI, compusă din Corpul 36 Pușcași (Diviziile 140 și 146 Pușcași), Corpul 37 Pușcași (Diviziile 141, 139 și 80 Pușcași), Corpul 6 Pușcași, Corpul 5 Cavalerie (Diviziile 3 și 14 Cavalerie) să se instaleze ferm pe poziția Dubno–Kremeneț–Zolociov–Bobrka. La căderea întunericului, pe 29.6.41, Corpul 37 Pușcași se repliază pe poziția Novîi Pociaiuv–Iasenuv“ (adică totul s-a terminat cu replierea pe poziția inițială a ofensivei care n-a avut loc). (223)

În aceeași zi de 29 iunie, Consiliul de Război al frontului a emis o directivă (nenumerotată), în care a dat aprecierea acțiunilor unor

formațiuni care au luat parte la luptele de lângă Dubno–Kremeneț:

„… Nimeni nu organizează legătura dintre vecini. Divizia 14 Cavalerie și Divizia 141 Pușcași (a Corpului 37 Pușcași), se aflau la distanța de 12 kilometri între ele, dar nu știau care și unde se afla... Radioul este utilizat prost. Legătura radio dintre Corpul 36 Pușcași, Corpul 8 Motorizat și Corpul 19 Motorizat n-a funcționat din cauza lipsei undelor și a semnalelor de recunoaștere (adică a eforturilor organizatorice elementare ale statelor majore respective – M.S.)… În trupe au avut loc cazuri de panică (Diviziile 140 și 146 Pușcași ale Corpului 36 Pușcași 36), când chiar fără să vadă inamicul sau la apariția lui neînsemnată, subunitățile fugeau în spatele frontului, lăsând totul în urma lor, iar comandanții subunităților și unităților nu luau măsurile necesare cuvenite pentru instaurarea ordinii…“ (224)

Pe 28 iunie, după o pregătire, instruire și concentrare de multe zile, a trecut, în sfârșit, la ofensivă Corpul 15 Mecanizat. Nominal, la aplicarea loviturii zdrobitoare au participat trei divizii de tancuri (nr. 8, 10 și 37), care cu doar o săptămână în urmă aveau în total în dotarea lor peste 950 de tancuri în stare bună, inclusiv 114 tancuri KV și 212 tancuri T-34. Până în dimineața de 28 iunie, circa 530 de tancuri au dispărut nu se știe unde. S-au evaporat sub dogoarea soarelui torid din iunie. Au fost și pierderi în luptă – până la momentul respectiv Diviziile 8 și 10 Tancuri pierduseră circa 100 de tancuri (e dificil de invocat cifre exacte, dată fiind dezorganizarea ce domnea în unitățile de tancuri). În orice caz, rămâneau încă trei sute și ceva de tancuri (în principal în componența Diviziei 37 Tancuri). Conform criteriilor germane, acestea ar fi fost suficiente pentru completarea a două divizii de tancuri.

Infanteria (nu în valoare absolută, ci proporțional cu acest număr de tancuri) era puțină – două regimente motorizate de pușcași ale Diviziilor 10 și 37 Tancuri (Regimentul Motorizat de pușcași al Diviziei 8 Tancuri rămânea în suburbiile vestice ale Lvovului). Mai era, ce-i drept, și întreaga divizie motorizată de pușcași, care încă nu participase la luptă, dar ea continua să „apere“ cu insistență, fără să intre în contact cu inamicul, regiunea Brodî–Radzivilluv, adică se aflau în zona Corpului 8 Mecanizat vecin.

În timpul irosit anterior de Corpul 15 Mecanizat mergând inutil încolo și încoace prin pădure, inamicul a reușit să-și îmbunătățească considerabil apărarea – unitățile Diviziei 57 Infanterie au fost înlocuite de două divizii abia venite de la frontieră (Divizia 29 Infanterie lângă Radzehuv și Divizia 9 Infanterie lângă Lopatin). Nu e cazul să ne îndoim că germanii au pregătit fundamental poziția defensivă de-a lungul malului mlăștinos al râulețului Ostruvka, astfel că, în cazul dat, cuvintele „regiune puternic fortificată antitanc" nu mai erau lipsite de temei. În ansamblu, ținând seama de condițiile terenului împădurit și mlăștinos, sarcina trasată pentru Corpul 15 Mecanizat nu era chiar atât de simplă cum s-ar putea crede ținând cont doar de numărul tancurilor sovietice antrenate în operațiune.

Vom menționa de la bun început că în Registrul operațiunilor de luptă al Corpului 48 Tancuri german, în însemnările de pe 28 și 29 iunie, nu există nici cele mai mici trimiteri la operațiuni de luptă în regiunea în care chipurile s-a desfășurat ofensiva Corpului 15 Mecanizat. E oarecum straniu, ținând cont de faptul că vârful contraloviturii țintea locul de amplasare a statului major al Corpului 48 Tancuri, iar distanța de la Lopatin la Beresteciko este de doar 25 de kilometri. Astfel, pentru a descrie evenimentele zilei de 28 iunie vom fi nevoiți să ne folosim în principal de rapoartele din august ale comandamentului Corpului 15 Mecanizat și ale diviziilor lor. La o lectură atentă și ele sunt cât se poate de elocvente.

Prima care a trecut la ofensivă, la ora 11.00 pe 28 iunie, a fost Divizia 10 Tancuri, compusă din rămășițele a două regimente de tancuri și, nu se știe de ce, dintr-un singur (din trei) batalion de pușcași al Regimentului 10 Motorizat de pușcași. Unde erau toate celelalte, inclusiv subunitățile de pontoane și poduri? Divizia, sau mai bine spus ce se mai păstrase din ea, s-a înfipt în malul mlăștinos al râului Ostruvka la nord de Lopatin și cu aceasta totul s-a terminat. Ce-i drept, în raportul corpului mecanizat este dată o descriere dramatică a unei bătălii încrâncenate:

„Unitățile diviziei nu au putut să treacă pe podul de bârne de pe domeniul Volia Adamovska–Severuvka și au fost încercuite (?) de inamic… Comandantul corpului mecanizat, colonelul Ermolaev, văzând toată situația și imposibilitatea unităților Diviziei 10 Tancuri de a trece peste

râul Ostruvka pe un singur pod de bârne, aflat sub tirul aproape a unui divizion de artilerie grea și al tunurilor antitanc ale inamicului din regiunea Lopatin și din regiunea Ohladuv (de la Ohladuv până la podul de bârne cu ghinion erau circa 10 kilometri și, lucrul cel mai straniu, chiar în regiunea Ohladuv se concentra pentru ofensivă „grupul de marș“ al Diviziei 8 Tancuri), a trimis un delegat de legătură (în condițiile în care Divizia 8 Tancuri avea 12 stații radio, iar Divizia 10 Tancuri – 17 stații radio) în Divizia 8 Tancuri pentru a transmite ordinul verbal al diviziei de a forța râul Ostruvka în regiunea Guta–Șkliana pentru a susține Divizia 10 Tancuri dinspre nord, cu o lovitură asupra Lopatînului… (urmează o relatare amănunțită despre nenorocirile prin care a trecut delegatul de legătură).

… La ora 21 infanteria inamicului împreună cu tunurile antitanc s-a insinuat de pe direcția Opluțko și Koleniki (adică dinspre sud-vest) în pădurile domeniului Volia Adamovska, unde s-a încins lupta de foc a tancurilor cu infanteria. Se lăsa noaptea. Toate tentativele Diviziei 10 Tancuri de a trece râul Ostruvka nu au fost încununate de succes… Rămânerea Diviziei 10 Tancuri în regiunea respectivă, noaptea, aflându-se sub tirul încrucișat al artileriei (cu câteva pagini mai înainte în raport e spus că la începutul „ofensivei“ Divizia 10 Tancuri avea 10 obuziere de calibru 122 mm și 12 obuziere de calibru 152 mm, adică de două ori mai multe decât avea batalionul inamicului) fiind încercuită, era lipsită de rost și putea să conducă la pierderea în întregime a diviziei…“

De la ora 11 dimineața până seara târziu în timpul acestei lupte încrâncenate Divizia 10 Tancuri a suportat pierderi: „1 tanc KV, 7 tancuri BT, 1 tanc T-34 (în total 9 tancuri), 6 răniți, 1 mort. A dispărut fără urmă comandantul Regimentului 10 Artilerie (a tras oare acest regiment măcar o singură dată asupra dușmanului?) maiorul Borovnev“. Și inamicul, care a încercuit și a zdrobit dacă nu chiar o divizie, cel puțin două batalioane (unul de tancuri și unul de pușcași), a suportat, de asemenea, pierderi: „conform datelor furnizate de un martor ocular, au fost distruse o baterie a inamicului și 15 motociclete“. (198)

Operațiunile de luptă ale Diviziei 8 Tancuri sunt descrise literalmente astfel: „Divizia 8 Tancuri, după ce a primit ordinul verbal prin

intermediul delegatului de legătură, a luptat cu inamicul până pe 29.6.41 pe direcția Ohladuv, fiind expusă unui tir de artilerie intens și suportând pierderi mari, s-a retras din regiunea Ohladuv în pădure la sud-est de Ohladuv". Câteva cuvinte despre această luptă au fost descoperite și în „Raportul cu privire la operațiunile de luptă al Diviziei 8". Iată-le în întregime: „Regimentul de marș a purtat lupte în regiunea Ohladuv–Toporuv, aflându-se în subordinea comandantului Corpului 15 Mecanizat. În urma luptelor au fost pierdute 12 tancuri. Regimentul de artilerie de obuziere a luptat aflându-se pe pozițiile de foc în regiunea Holoiuv (adică la 10 kilometri de regimentul de tancuri), Volia Holoievska". (173)

Unica tentativă de a executa ordinul de a ataca s-a făcut observată doar în acțiunile Diviziei 37 Tancuri. Din păcate, tentativa a fost neîndemânatică, neorganizată și a costat scump. În conformitate cu decizia comandantului, divizia trebuia să treacă pe malul estic al râului Stîr în regiunea târgușorului Monastîrek, să se deplaseze pe un drum de țară până la Borduliaki și acolo să treacă pe malul vestic. În raport nu există nici un fel pe precizări referitoare la această intenție, dar se poate presupune că în acest fel comandantul a decis să scape de necesitatea de a construi două poduri de pontoane peste gurile mlăștinoase ale râurilor Radostavka și Ostruvka. Tot planul acesta s-a risipit împreună cu podul aruncat în aer de inamic lângă Borduliaki. Atunci a fost luată decizia de a trece râul Stîr lângă Stanislavcik, dar acolo unde inamicul avea aproape un batalion de infanterie.

„La ora 14.00 pe 28.6.41 Regimentul Motorizat de pușcași, cu Batalionul 3 al Regimentului 74 Tancuri a început atacul asupra trecerilor peste râu de lângă Stanislavcik. Batalioanele din fruntea Regimentului 73 Tancuri ce s-au desfășurat pe malul răsăritean al râului Stîr au organizat cu o mică întârziere sprijinul de foc al Regimentului Motorizat de pușcași care până la momentul respectiv ocupase trecerile peste râu, suportând pierderi considerabile. După ce au forțat râul Stîr, 6–8 tancuri ale Batalionului 3 al regimentului de tancuri, ce acționau în comun cu Regimentul Motorizat de pușcași pentru a cuceri cota 202,0 (la circa 1,5 kilometri vest de trecerea peste râu – M.S.), au ajuns sub tirul intens al artileriei inamicului din partea domeniului Lias Denbnik și au fost lovite și scoase din funcțiune."

După ce a suportat pierderi considerabile și neavând sprijin suficient din partea tancurilor (deși erau disponibile 200 și ceva de tancuri, inclusiv 26 de tancuri T-26, dotate cu un tun de 3 țoli – M.S.), „Regimentul Motorizat de pușcași a fost nevoit să sisteze ofensiva și să treacă în defensivă pe malul apusean al râului Stîr, chiar lângă trecerile peste râu de lângă Stanislavcik. La rândul său, inamicul care acoperea cu forțe de aproape un batalion trecerile pe malul apusean al râului Stîr, suportând pierderi mari, a început replierea pripită pe direcția cotei 202,0 de pe domeniul Lias Denbnik. În urma pierderii temporare a conducerii, s-a reușit cu mare greutate ca Regimentul 73 Tancuri, care continua să tragă în inamicul ce se replia, să fie trecut pe malul apusean al râului Stîr pentru a continua ofensiva pe urmele inamicului ce se retrăgea…“ (200)

Acum urma să fie depășită poziția râului cu ghinion, care în raportul comandantului Diviziei 37 Tancuri este numit periodic „pârâu“, Ostruvka. Această sarcină s-a dovedit insurmontabilă: „Tentativa de a trece pe poduri râul Ostruvka la nord de cota 202,0 a eșuat, deoarece cele 2–3 tancuri din fruntea coloanei ce s-au apropiat de pod au fost imediat lovite și au luat foc. Câteva tancuri au încercat să ocolească podul pe la dreapta și pe la stânga, dar ocolirea s-a dovedit imposibilă; tancurile s-a împotmolit în mocirlă și au fost lovite de tirul de artilerie al inamicului. A devenit absolut evident că în lipsa unui tir de artilerie puternic și fără infanterie ofensiva nu poate fi continuată…“

Lucrul acesta a devenit absolut evident în momentul în care a fost scris raportul din august. Pe 28 iunie situația era apreciată altfel. Într-unul dintre dosarele de arhivă ale Direcției autoblindate și tancuri a Frontului Sud-Vest a fost descoperită o foaie de hârtie semnată de șeful statului major al Diviziei 37 Tancuri, colonelul Semciuk: „Comandantul Regimentului 73 Tancuri. Monastîrek. Ora 18.00 28.6.41. Comandantul diviziei a ordonat ca imediat, pe propria răspundere, să ocupăm trecerea peste râu și să continuăm îndeplinirea sarcinii“. (227) Referința la „propria răspundere“ n-a fost de ajutor, primele pierderi de luptă de la începutul războiului și moartea comandanților au demoralizat repede și ireversibil trupele. „Conform datelor șefului statului major al Regimentului Motorizat de pușcași, căpitanului Karțev, pierderile regimentului sunt de circa 60 la sută din tot efectivul regimentului. Au

fost uciși comandantul regimentului, maiorul Șlîkov, și adjunctul lui, maiorul Șvarț. Poziția ocupată de Regimentul 37 Motorizat de pușcași pe malul sudic al râului Stîr (așa e scris în text, dar dacă e să dăm crezare informației că regimentul a trecut totuși pe malul apusean al râului Stîr, trebuia să fie scris „pe malul nordic“ – M.S.) pe sectorul Borduliaki–Stanislavcik e împresurată de cadavre și de răniți. Regimentul 37 Motorizat de pușcași este foarte demoralizat“. (228) Seara târziu, pe 28 iunie, divizia s-a retras pe malul sudic al râului Radostavka, adică a revenit în locația sa inițială.

Cu aceasta, operațiunile militare ofensive ale Corpului 15 Mecanizat au luat sfârșit. A urmat o retragere neîntreruptă ce s-a terminat dincolo de Nipru.

Evenimentele principale ale zilei de 28 iunie s-au desfășurat lângă șoseaua Brodî–Dubno, în zona ofensivei Corpului 8 Mecanizat. La momentul respectiv corpul ajunsese să fie divizat în două părți: grupul de avangardă (Divizia 34 Tancuri și detașamentul de marș compus din 30 de tancuri ale Diviziei 12 Tancuri sub comanda generală a comisarului Popel), care a pătruns până la suburbiile sudice ale orașului Dubno, și forțele principale compuse din Divizia 7 Motorizată și Divizia 12 Tancuri, concentrate lângă orașul Brodî. Tot acolo, lângă Brodî și mai la nord (de-a lungul drumului spre Leșnev), se afla și Divizia 212 Motorizată a Corpului 15 Mecanizat (teoretic transferată în subordinea directă a comandamentului frontului, dar în realitate nefiind comandată de nimeni). Sarcina zilei anterioare a Corpului 8 Mecanizat fusese să cucerească Dubno (sau cel puțin să facă joncțiunea forțelor principale cu grupul de avangardă lângă Dubno), sarcina trasată de ordinul Frontului Sud-Vest nr. 018 preconiza ofensiva la est de râul Ikva pe direcția Mizoci–Ostrog.

Aceste planuri au rămas doar pe hârtie. Corpul 8 Mecanizat n-a mers mai departe de orășelul Verba; la drept vorbind, și la Verba a ajuns doar un singur batalion al Diviziei 7 Motorizate, iar forțele principale ale corpului de armată s-au împotmolit lângă intersecția de drumuri din apropiere de Tarnovka.

În Registrul operațiunilor de luptă al Corpului 48 Tancuri al Wehrmachtului despre această bătălie se vorbește dureros de puțin: „28 iunie… Parvin din nou rapoarte despre o coloană motorizată foarte lungă însoțită de tancuri ce se deplasează de la Brodî spre Dubno… Brigada de infanterie motorizată [a Diviziei 16 Tancuri] luptă la sud de Kozin, precum și în apropiere nemijlocită de oraș; brigada a reușit să distrugă în întregime câteva formațiuni de infanterie puternice ale rușilor, precum și să scoată din funcțiune multe tancuri de-ale inamicului". Și nimic mai mult. Cât privește regimentul de tancuri al Diviziei 16 Tancuri, abia seara târziu pe 28 iunie a primit ordin să oprească înaintarea spre Kremeneţ, să se întoarcă la 180 de grade și să ajungă la Verba: zdrobirea Corpului 8 Mecanizat s-a produs fără participarea lui. (188)

Evenimentul, care la nivelul comandamentului corpului de tancuri german a fost considerat doar un episod nesemnificativ, s-a întipărit mult timp în memoria soldaților de rând ai Wehrmachtului. În Istoria căii de luptă a Diviziei 16 Tancuri editată după război******** lupta cu tancurile rusești este descrisă cu mult dramatism:

„… Ostașilor companiei 8 a Regimentului 64 Infanterie le-a fost destul de dificil în lupta cu tancul greu rusesc. De pe poziții de foc ce se schimbau în permanență, el presa infanteria cu foc și tărăgăna cucerirea satului… Tarnovka se cutremura de exploziile grenadelor antitanc, casele ardeau cu vâlvătăi, tot armamentul din dotare era îndreptat spre distrugerea tancurilor. Vântul împrăștia în jur fum și funingine. Un tun greu de infanterie (tunul de regiment cu țeavă scurtă de calibru 150 mm – M.S.) a reușit să scoată din luptă două tancuri medii. Tunurile antitanc de calibru 50 mm erau inutile chiar și de la distanța de 400 de metri. Noi și noi coloși de oțel intrau în Tarnovka, dar ostașii Diviziei 16 Tancuri rezistau cu demnitate. Un tun antiaerian de calibru 88 mm a distrus în jumătate de oră 4 tancuri. După ce atacul a fost respins, morții și răniții au fost adunați și fumul s-a risipit, pe câmpul de luptă au putut fi numărate 22 de tancuri scoase din funcțiune…"

Citând acest fragment din Istoria Diviziei 16 Tancuri, domnul Isaev îl însoțește cu următorul comentariu: „Acest episod caracterizează bine încordarea bătăliei ce avusese loc". (22) Sunt absolut de acord cu această apreciere: soldații germani care luptau contra „coloșilor de oțel"

fără să dispună de un armament antitanc adecvat acționau cu o mare încordare; se poate spune chiar – cu bărbăție și dârzenie. Dar în opinia mea episodul respectiv caracterizează mai întâi de toate și în principal proporțiile „molimei tancurilor“ ce s-a produs în Corpul 8 Mecanizat încă înainte de luptă. Germanii au ținut minte vreme de decenii încăierarea cu un KV („tancul greu rusesc“) și își amintesc cu mândrie că au scos din luptă 22 de tancuri rusești cu prețul unor pierderi mari. Dar unde erau în timpul acesta toate celelalte tancuri?

La începutul războiului Divizia 12 Tancuri avea în dotare 335 de tancuri în stare bună (să subliniem aceste cuvinte cu o linie triplă), inclusiv 156 de tancuri KV și T-34. În timpul marșului spre regiunea de concentrare au fost pierdute fie opt, fie 18 tancuri. Cât privește cele rămase în urmă în timpul marșului, de la 24 până 28 iunie toate tancurile ar fi putut să ajungă fără mare grabă de la Lvov la Brodî. În lupta de lângă Leșnev au fost pierdute fie opt, fie 33 de tancuri. Vă atenționez că și cifrele minime nu sunt luate te miri de unde, ci din ditamai „documente de arhivă“. Dar chiar dacă luăm în calcul doar estimările maxime, până pe 28 iunie divizia a pierdut doar 51 de tancuri, inclusiv 17 tancuri KV și 21 de tancuri T-34. Alte 30 de tancuri au plecat împreună cu Divizia 34 Tancuri spre Dubno; să admitem că toate acestea erau de „tipuri noi“ (KV și R-34). Chiar și în cazul unei metode atât de rigide de calcul rezultă că în Tarnovka trebuiau să intre „coloșii de oțel“ într-un număr de 254 de tancuri, inclusiv 88 de tancuri KV și T-34 indestructibile („Tunurile antitanc de calibru 50 mm erau inutile chiar și de la distanța de 400 de metri“.) Și încă 83 de tancuri BT din componența Diviziei 7 Motorizate, care până în ziua respectivă încă nu luptaseră în realitate. Unde erau toate acestea?

În jumătatea a doua a zilei la locul luptei au ajuns unitățile Diviziei 75 Infanterie a Wehrmachtului și au blocat șoseaua în regiunea Sitno, în spatele coloanei trupelor Corpului 8 Mecanizat. Ce-a urmat e descris în diferite documente în fond la fel, dar cu diferite grade de emotivitate.

Registrul operațiunilor de luptă al Diviziei 12 Tancuri: „Comandantul Corpului 8 Mecanizat, apreciind situația ca nefavorabilă, a dat dispoziția de retragere din luptă. Coloana mașinilor statului major și a mașinilor de transport ce se retrăgea era acoperită din dreapta de

rămășițele (???) tancurilor. În timpul intrării în luptă tancul [comandantului diviziei] generalului-maior Mișanin a fost lovit și a luat foc. În timpul acestei lupte au fost uciși comandantul Diviziei 12 Tancuri, generalul-maior Mișanin, și șeful transmisiunilor, Krutiev. În noaptea spre 29.6 divizia se retrage în regiunea Podkamen pentru a se pune în ordine (tot de asta și tot acolo divizia se ocupase toată ziua și pe 27 iunie – M.S.). În urma luptei de lângă Sitno divizia a suferit pierderi: 6 tancuri KV, 15 tancuri T-34, 7 tancuri BT-7, 11 tancuri T-26, 15 autoblindate BA-10, 3 autoblindate BA-20; 8 tunuri de calibru 37 mm, 8 obuziere de calibrele 122 mm și 152 mm, cel puțin 190 de camioane. Aceste bunuri materiale au fost distruse de tirul tunurilor antitanc sau de aviație, au ars sau au fost scoase din funcțiune de echipaje“. (210)

Raportul generalului-locotenent Riabîșev „Operațiunile de luptă ale Corpului 8 Mecanizat între 22 și 30.6.41“: „Comandantul Diviziei 12 Tancuri, generalul-maior Mișanin, a fost ucis pe câmpul de luptă, șeful statului-major, colonelul Popov, a fost strivit în tanc (așa e scris în text – M.S.), adjunctul comandantului pentru tehnică a fost ucis. Șeful transmisiunilor diviziei a fost ucis. Comandanții Regimentelor 23 și 24 Tancuri au ajuns în încercuire [lângă Dubno] împreună cu unitățile Diviziei 34 Tancuri. O parte considerabilă a corpului de comandă a statului major al diviziei, fiind supusă unui bombardament, a fost parțial ucisă, parțial rănită; mulți membri ai corpului de comandanți și mulți ostași roșii au fugit cuprinși de panică de pe câmpul de luptă în frunte cu fostul adjunct al comandantului diviziei, comisarul de regiment Volkov, considerând că totul e distrus și pierdut. După ce au pierdut o cantitate mare de tancuri, artilerie și mijloace de transport auto, rămășițele Diviziei 12 Tancuri, până la ora 24.00 pe 28.6, fără vreun sistem de conducere, au ieșit, în părți răzlețe, din încercuire și s-au concentrat la sud-est de Brodî. Din acest moment Divizia 7 Motorizată și rămășițele Diviziei 12 Tancuri au încetat să existe ca organisme de luptă…“ (229)

Memoriile lui N.K. Popel: „În acest moment tancul lui Mișanin a luat foc. Generalul a ieșit fără grabă din mașina ce ardea. Fără să spună vreun cuvânt, singur, cu pistolul în mână, s-a dus să ridice infanteria ce se ascunsese. S-a auzit o rafală și Mișanin, la fel în tăcere, s-a lăsat la pământ… Riabîșev n-a părăsit trecătoarea [locul de ieșire din

încercuire], a așteptat până au trecut de ea regimentele Diviziei 7 Motorizate care încheiau coloana ce se deplasa. Abia noaptea târziu, când ultimul pluton a trecut de „poartă“, Riabîșev a urcat în automobilul „Emka“ și a pornit în viteză mare spre Brodî. Pe drum dădea de ostași care rătăceau în gloate, de mașini ce ardeau, de răniți care zăceau în șanțuri. Poziția pe care trebuia să o ocupe divizia lui Nesterov [Divizia 12 Tancuri], nu era ocupată de nimeni.

Niște ostași roșii rătăciți au spus că infanteria motorizată a pornit spre sud, pare-se spre Ternopol. Comandantul corpului a virat pe șoseaua de sud și peste vreo douăzeci de kilometri a ajuns din urmă coada coloanei lungi. Nimeni nu știa nimic. Nu i-au văzut pe Nesterov și Vilkov (cu acest nume e prezentat în memorii adjunctul politic Volkov – M.S.). Rabîșev a încercat să oprească mașinile. Din cabina unei autocamionete... o voce somnoroasă a pronunțat calm:

– Care comandant al corpului? Generalul nostru e trădător. A șters-o la fasciști.

Dmitri Ivanovici a tras brusc de mânerul portierei, l-a înșfăcat de centiron pe cel care vorbea și l-a tras afară.

– Eu sunt comandantul corpului vostru.

Fără să-și pună pistolul în toc, Riabîșev se deplasa de-a lungul coloanei, oprea companiile, batalioanele, le ordona să ia poziția defensivă cu frontul spre nord-vest… (211)

Lunga zi de 28 iunie s-a terminat în dimineața de 29, când membrul Consiliului de Război al Frontului Sud-Vest, comisarul de corp Vașughin, s-a întors la statul major, a intrat în biroul său de serviciu și s-a împușcat.

Ultima luptă

După impetuoasa „retragere din luptă“ a rămășițelor Diviziei 7 Motorizate și a Diviziei 12 Tancuri, Divizia 34 Tancuri care a pătruns până la Dubno a ajuns într-o pustietate aproape totală. În spatele cuvântului „aproape“ se ascund două circumstanțe. În primul rând, pe malul răsăritean al râului Ikva, la 10 kilometri de Divizia 34 Tancuri, se afla Divizia 140 Pușcași, însă ea „s-a consolidat trainic pe poziția defensivei“ și peste câteva zile, fără să mai interacționeze cu tanchiștii lui Vasiliev, s-a repliat spre est.

În al doilea rând, în regiunea Brodî încă se afla Divizia 212 Motorizată a Corpului 15 Mecanizat, dar nici ea nu avea să rămână mult timp acolo. Deja în seara de 28 iunie, „sub presiunea forțelor superioare numeric ale inamicului [divizia] s-a retras pe o poziție nouă: cota 261,0, Gaie Smolenske–Glușin–Goloskovițe“ (toate se află la 5–8 kilometri sud-vest de Brodî – M.S.). (198) A doua zi, pe 29 iunie, inamicul a apărut într-adevăr. Divizia 57 Infanterie germană, de pe poziția râului Slonuvka, a trecut la ofensivă asupra orașului Brodî și, în dimineața de 1 iulie, Divizia 212 Motorizată a ajuns în regiunea târgușorului Oleiuv (la 36 de kilometri sud de Brodî). Acolo a și fost zdrobită de unitățile venite din vest ale recent introdusului în luptă Corpul 14 Tancuri german: „În regiunea Ratșce–Oleiuv, în timpul luptei cu infanteria și tancurile inamicului, care au spart frontul, au dispărut comandantul Diviziei 212 Motorizate, generalul-maior Baranov******, și șeful statului major al diviziei, colonelul Perșakov“. După ce și-a pierdut comandanții, divizia s-a descompus repede. Dincolo de Nipru, până la 12 iulie, au ajuns doar 745 de oameni… (198)**

Între timp, comandamentul german aducea la Dubno tot ce putea, căci o divizie de tancuri sovietică alături de un nod de transport extrem de important era pentru ei ca un cui în talpă. Dis-de-dimineață, pe 28 iunie, la Dubno au sosit subunitățile de avangardă ale Diviziei 111 Infanterie, spre amiază au ajuns și forțele principale ale diviziei și asta i-a salvat pe germani de pierderea imediată a orașului. I-a ajutat, din păcate, și lentoarea comandamentului „grupului lui Popel“, care a reluat ofensiva abia în seara de 28 iunie:

„28 iunie. La ora 17.00, la ordinul comisarului de brigadă Popel, Divizia 34 Tancuri a atacat pentru a doua oară orașul Dubno. Regimentul 67 Tancuri, pe direcția Zabramie (dinspre sud) cu un batalion al Regimentului Motorizat de pușcași. Regimentul 68 Tancuri a atacat Dubno dinspre vest, de pe direcția Aleksandruvka–Elșbețin–Kleșciha.

Inamicul a introdus aproape două divizioane de artilerie din regiunile de la vest de Dubno. În regiunea Zabramie se află unitățile de aruncătoare de mine ale inamicului. În Dubno – cavaleria, infanteria, convoaiele și tancurile inamicului. Noaptea s-a lăsat peste divizie. În urma luptei avem aproape 30 de tancuri scoase din funcțiune și arse, legătura cu tancurile care au răzbătut câte unul la periferia vestică a orașului Dubno este pierdută…“ (214)

Această descriere imperturbabilă a evenimentelor contrastează foarte mult cu felul în care lupta este descrisă în Registrul operațiunilor de luptă al Corpului 48 Tancuri al Wehrmachtului:

„28 iunie.

19.20. În jumătatea a doua a zilei, mai spre seară, inamicul a adus mai aproape de Dubno rezervele și artileria, efectuează recunoașterea prin luptă cu tancurile și infanteria. Comandamentul corpului se așteaptă la un atac realizat cu toate forțele încă în noaptea asta sau dis-de-dimineață, fapt pentru care a cerut întăriri de la Grupul de tancuri – un batalion întărit, din componența Corpului 55 Artilerie. În caz contrar, orașul poate să cadă în mâinile inamicului. Corpul 55 Artilerie satisface această cerere a corpului și detașează un batalion.

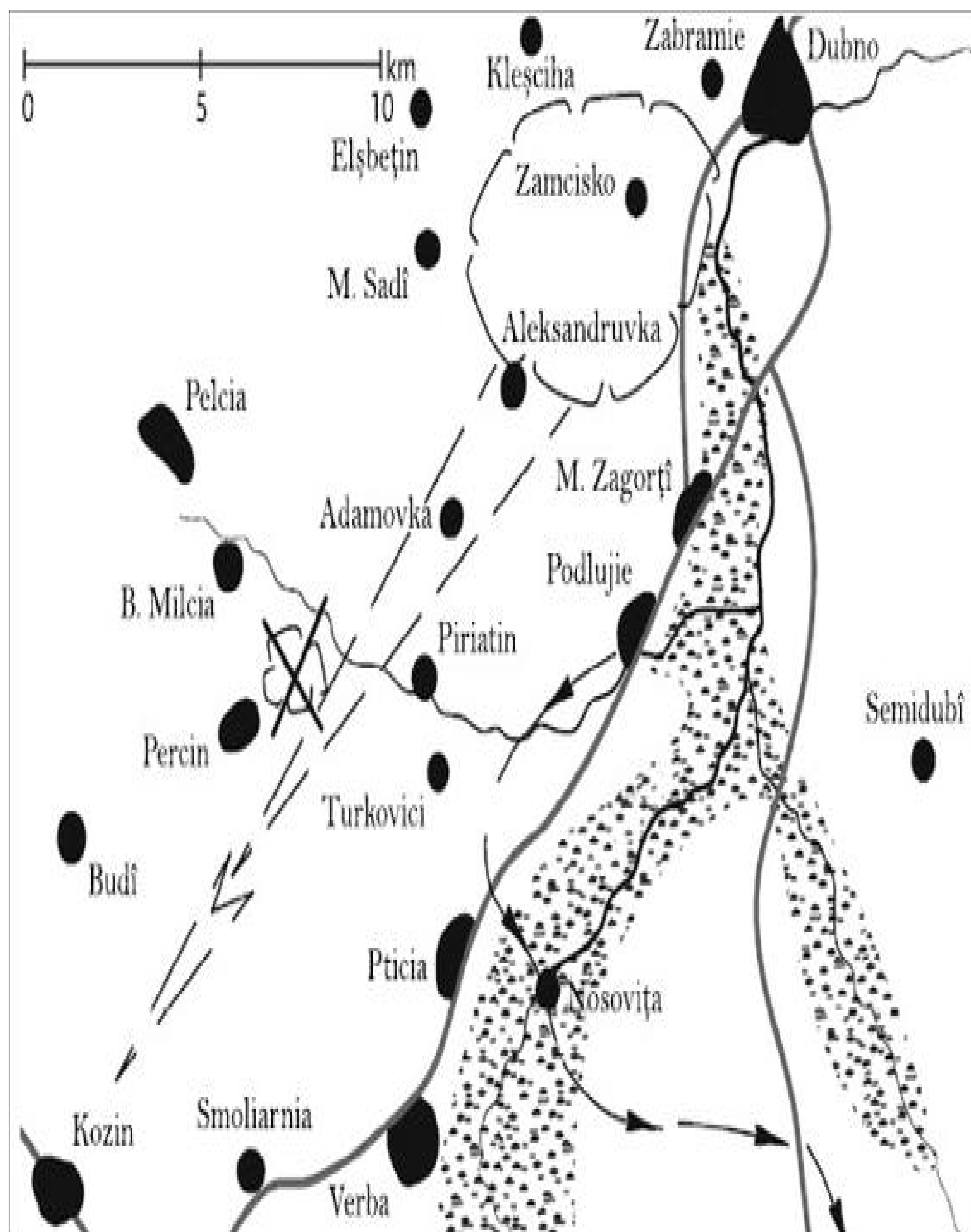

Fig. 16. **Lupta de la Dubno**

20.00. Recunoașterea aeriană a detectat poziționarea în pădurea de la sud-vest de Dubno a circa 80 de tancuri! (să fi știut autorul documentului câte tancuri avea Corpul 8 Mecanizat și câte ar fi putut să se afle lângă Dubno, probabil că n-ar fi pus semnul exclamării, ci semnul întrebării – M.S.)

24.00. Situația de lângă Dubno este critică, inamicul atacă de seara târziu cu infanteria și tancurile în partea de vest a orașului. Rezultatul luptelor rămâne deocamdată neclar. Comandantul pieței din Dubno a cerut de urgență întăriri, dar în cursul acestei nopți corpul nu poate să detașeze deocamdată forțe suplimentare.

29 iunie.

06.00. Trupele noastre au reușit, încordându-și toate puterile, să respingă inamicul care ataca cu forțe mari dincolo de periferia orașului Dubno. De la ora 04.00 inamicul continuă să atace cu infanteria și tancurile, între ele sunt observate tancuri supergrele cu tun de calibru 150 mm (adică KV-2). Dat fiind că ofensiva tancurilor noastre se amână, situația din regiunea Dubno rămâne și în continuare gravă…“

Germanii s-au ciocnit de o problemă în privința utilizării propriilor tancuri, iar discuția pe marginea ei, care se transforma deseori în ciondăneală, s-a desfășurat pe 28 și 29 iunie. Până la urmă a fost luată decizia de a trimite Divizia 16 Motorizată a Corpului 48 Tancuri al Wehrmachtului în ajutorul Diviziei 11 Tancuri, care s-a năpustit în regiunea Ostrog asupra Armatei XVI a Eșalonului strategic 2 al Armatei Roșii, iar sarcina de a ataca dinspre sud și de a zdrobi trupele sovietice lângă Dubno îi fusese trasată Diviziei 16 Tancuri, al cărei regiment de tancuri abia la ora 14.00, pe 29 iunie, a reușit să se apropie de Verba. Lupta de lângă Dubno, între timp, continua să se desfășoare cu aceeași intensitate:

„De la ora 13.00 inamicul continuă să atace energic Dubno cu infanteria și tancurile cu sprijinul puternic al artileriei. După cât se vede, în cursul contraatacurilor noastre inamicul a fost respins.

14.35. A fost primită o radiogramă: «Dubno a fost capturat de ruși!» Din fericire, radiograma nu se confirmă. Cu toate acestea, situația rămâne încordată. Se acumulează rapoartele, dar imaginea rămâne în continuare neclară. După cât se vede, inamicul a reușit să pătrundă printre formațiunile de luptă ale Diviziei 111 Infanterie la sud-vest de Dubno și să continue ofensiva asupra periferiei de est a orașului. Nici situația Diviziei 111 Infanterie deocamdată nu e clară.

17.00. În sfârșit parvine raportul comandantului pieței orașului, generalul-maior von Stumpfeld: toate atacurile inamicului au fost respinse, a fost distrus un număr mare de tancuri inamice. Divizia 44 Infanterie și unitățile batalionului de recunoaștere al Diviziei 16 Motorizate încă n-au sosit [la Dubno] …“ (188)

În Registrul operațiunilor de luptă al Diviziei 23 Tancuri evenimentele acestei zile (29 iunie) sunt descrise cu același laconism ca și precedentele:

„De la ora 6.00 divizia continuă să atace Dubno dinspre sud și dinspre vest și cu forțele principale ale regimentelor de tancuri. Regimentul 67 Tancuri se află la periferia de sud a Zabramie, Regimentul 68 Tancuri la 800 de metri la vest de Dubno. Infanteria Regimentului Motorizat de pușcași suportă pierderi de aproape 40 la sută. Pierderile tancurilor: Regimentul 67 Tancuri – aproape 40, Regimentul 68 Tancuri – aproape 35 (este numărul de tancuri, nu de procente – M.S.)

Asupra unor grupuri de tancuri care întreprind tentativa de a înainta spre Dubno trage artileria (divizia lui Vasiliev era înarmată în fond cu tancuri ușoare T-26 cu blindaj antiglonț – M.S.) din Dubno, Ivanie, Golovșcița. Tancurile KV aruncate [în atac] sunt scoase din funcțiune de artileria inamicului, două tancuri KV ard, atacul a eșuat din cauza lipsei artileriei și a infanteriei de câmp…

Divizia pierde orice legătură cu alte unități ale Armatei Roșii. În această luptă din preajma orașului Dubno au fost distruse: 9 tunuri antitanc ale inamicului, aproape 30 de tancuri, aproape 65 de motociclete, 34 de camioane. Inamicul a pierdut aproape 200 de oameni morți și răniți.“

În divizie au rămas 65 de tancuri T-26 și cinci tancuri KV (unul dintre ele inapt pentru trageri), două tancuri BT.

„Inamicul supune regiunea unui tir intens de artilerie. Asupra punctului de comandă al regiunii se trage fără întrerupere pe toată suprafața. Inamicul a aruncat foi volante din aer.“

În noaptea dinspre 29 spre 30 iunie lângă Verba (adică la circa 15 kilometri sud de Dubno) s-a produs un episod descris extraordinar de expresiv în Registrul operațiunilor de luptă al Corpului 48 Tancuri:

„În timpul nopții a parvenit un raport neliniștitor despre faptul că un grup de luptă care a înaintat în regiunea Verba s-a ciocnit de forțele de tancuri superioare numeric ale inamicului și a fost nevoit să se retragă. În afară de aceasta, grupul a fost nevoit să poarte o luptă nocturnă cu infanteria superioară numeric a inamicului. Subunitățile dușmanului care atacau cu strigăte sălbatice «ura!» au aplicat mitralierele. Grupul de luptă a fost nevoit să se retragă și mai la sud de Verba.

30 iunie 1941

După cât se pare, în cursul luptelor grele de noapte în regiunea Pticie Divizia 16 Tancuri a suferit pierderi mari…“ (188)

În raportul de luptă al statului major al Diviziei 16 Tancuri a Wehrmachtului momentul acțiunii e modificat din noapte în seara târziu, dar descrierea ca atare a evenimentului nu e mai puțin dramatică:

„Grupului de luptă Siekenius (un regiment de tancuri, o baterie de tunuri antiaeriene de calibru 88 mm și un batalion de infanterie motorizată) i-a fost trasată pe 29.06 sarcina de a trece prin Verba spre Dubno. După o luptă grea grupul de luptă a ajuns seara la Pticie… La ora 21.30 rușii au efectuat un contraatac cu tancurile și infanteria. Rușii se băteau extrem de încrâncenat, deseori câțiva oameni săreau concomitent pe tancurile [noastre] și trăgeau în membrii echipajului. În afară de aceasta, ei fixau explozibil de tancurile care staționau. De aceea pe la ora 23.00 regimentul de tancuri a fost retras la sud de Verba. Au fost pierdute 10 tancuri grele

(jumătate din toate tancurile Pz-IV ale diviziei – M.S.). De aceea am fost nevoiți să amânăm ofensiva asupra Dubno ce ne-a fost ordonată pentru dimineața zilei de 30.06…" (231)

De unde au apărut „forțele superioare numeric", care s-au repezit asupra tanchiștilor germani, cu strigăte sălbatice de „ura!", ba chiar în așa măsură încât a doua zi Regimentul 16 Tancuri s-a dovedit inapt de acțiune? În însemnarea de pe 30 iunie din Registrul operațiunilor de luptă al Diviziei 34 Tancuri sunt doar câteva cuvinte care pot fi oarecum raportate la acest eveniment: „Trupele din spatele frontului diviziei și unităților în decursul zilelor de 28 și 29 iunie au organizat defensiva cu prezența tancurilor, distrugând 10 tancuri ale inamicului și cel puțin 10 motociclete. Cele 12 tancuri scoase din funcțiune ale inamicului sunt în majoritatea lor tancuri medii, sunt utilizate [de noi] pentru lupta cu artileria în Verba și Pticie". Aceeași relatare se repetă și în raportul din august cu privire la operațiunile de luptă ale diviziei: „În timpul acțiunilor curajoase și pline de spirit de inițiativă chiar și ale unor mașini separate de-ale noastre inamicul nu ne lasă să ne apropiem de el, abandonează pozițiile și fuge lăsând orice fel de bunuri materiale… O confirmă lupta trupelor din spatele frontului Diviziei 34 Tancuri, când au fost capturate 12 tancuri de-ale inamicului abandonate de echipaje". (215)

Dar sunt posibile și alte variante. S-ar putea ca germanii să fi fost atacați la Verba de unele subunități ale Diviziei 7 Motorizate, care pătrunsese încă din ziua de 28 iunie. Nu este exclus să fi fost subunitățile Diviziei 140 Pușcași, ce se hotărâseră să treacă râul Ikva și să-l atace pe inamic (iar prezența tancurilor li s-o fi năzărit de frică nemților în întuneric).

Oricum, succesul îndrăznețului atac nocturn nu mai putea să schimbe mare lucru. Cercul din jurul „grupului lui Popel" se micșora cu fiecare luptă, devenind tot mai strâns. De Dubno s-a apropiat Divizia 44 Infanterie, apoi Divizia 299 Infanterie, care a înlocuit Divizia 111 Infanterie, care trecuse la ofensivă înspre Kremeneț. În seara de 30 iunie a fost luată decizia (posibil, greșită) de a ieși din încercuire în două direcții diferite: trupele din spatele frontului (inclusiv batalionul medico-sanitar cu tot cu răniți) să fie scoase pe la est, peste râul Ikva,

iar unitățile de luptă să răzbată spre Kozin „cu sarcina de a ajunge pe drumul Kozin–Kremeneț, pentru a face joncțiunea cu Divizia 14 Cavalerie și Divizia 140 Pușcași și de a acționa în continuare în comun cu ele“.

Prima parte a sarcinii s-a realizat parțial: „Odată cu căderea întunericului unitățile sedentare ale diviziei răzbat prin luptă spre Pticie și ulterior peste podul de lângă Staraia Nosovița spre șosea, de unde ajung luptând la Kremeneț, Starokonstantinov și mai departe în adâncime, pierzând la Pticie aproape 50 la sută din mașini, scoase totalmente din funcțiune de tirul artileriei, brutăria și parcul de pontoane al batalionului de pontoane“. Unitățile de luptă ce rămăseseră în front s-au apropiat pe la ora 7 dimineața pe 1 iulie de târgușorul Bolșaia Milcea. Acolo a avut loc și ultima lor luptă:

„1 iulie

Ora 7.00. Divizia s-a apropiat de Milcea și cu masa principală a tancurilor a intrat în periferiile nordice și sudice ale Milcei. Inamicul cu forțele de aproape 4 baterii, aproape 40 de tunuri antitanc și aruncătoare de mine atacă divizia… Sub tirul din regiunea Bolșaia Milcea și din pădurile de la vest de Buda și sub tirul a aproape 40 de tancuri ale inamicului din pădurile de la nord-est de Piriatin divizia de tancuri și-a pierdut în luptă toate bunurile materiale. În urma luptei, în divizie au rămas: 13 tancuri T-26, 4 tancuri T-34 și 12 mașini cu roți. Mașinile n-au carburanți. În regiunea luptelor de lângă Bolșaia Milcea comandantul diviziei, colonelul Vasiliev, adjunctul politic al comandantului, comisarul de regiment Nemțev, adjunctul șefului Secției 1 a Diviziei 34 Tancuri, căpitanul Șevcenko, acționând la nord de Bolșaia Milcea, în componența unui grup de tancuri al Regimentului 67 Tancuri, nu ies din luptă și legătura cu acest grup e pierdută.

Efectivul unităților diviziei și bunurile materiale rămase sunt transferate prin ordinul comisarului de brigadă tov. Popel în pădurea de la vest de Belgorodok (un masiv silvic dintre Buda și Verba – M.S.). Lipsesc benzina și alimentele, bunurile materiale rămase nu sunt capabile de deplasare. La lăsarea întunericului se apropie șeful statului major, locotenent-colonelul

Kurepin, și adjunctul comandantului diviziei, maiorul Bojko. Din efectivul diviziei s-au adunat 395 de oameni.

Am înnoptat în pădurea de la vest de Belgorodok. Colonelul Kurepin și comisarul de brigadă tov. Popel au dat ordinul să fie scoase din funcțiune bunurile materiale rămase, munițiile și detașamentul să iasă din încercuire în pădurile de la est de Verba… (214)

După ce a parcurs 250 de kilometri prin pădurile și mlaștinile Volîniei,****** „grupul lui Popel“ a trecut pe 24 iulie linia frontului în regiunea Belokorovici. Din încercuire au ieșit: 46 de persoane din corpul de comandă superior și mediu, 30 de persoane din corpul de comandă inferior, 73 de soldați de rând. Au căzut în luptă sau au dispărut fără urmă comandantul diviziei, șeful statului major și șeful secției operative a statului major al diviziei, comandantul și șeful statului major al Regimentului 67 Tancuri, șeful statului major al Regimentului 68 Tancuri, comandantul, șeful statului major și doi comandanți de batalioane ai Regimentului 34 Motorizat de pușcași.**

În dimineața de 26 iunie rămășițele diviziei au ieșit din încercuire, s-au retras la nord și, după ce au parcurs câteva sute de kilometri prin Polesia ucraineană, pe 24 iulie, în regiunea Belokorovici, au trecut linia frontului. Au ieșit din încercuire în total 1 500 de oameni cu trei tunuri. Comandantul diviziei, generalul-maior F.G. Sușcii, a murit de pe urma rănilor pe 14 iulie 1941.

Această lipsă este cât se poate de convențională; regimentul a deplasat o baterie de obuziere de calibru 152 mm și o baterie de obuziere de calibru 122 mm, în total opt obuziere, un număr ce coincide cu numărul remorcherelor din regiment (patru tractoare CTZ-65 și cinci tractoare STZ-5). Dar în divizie mai erau 10 „Voroșiloveț“ și opt „Komintern“, ca să nu mai vorbim de faptul că drept remorcher putea fi utilizat oricare din cele 312 tancuri. Păcat că abia după zdrobirea deplină în raportul comandamentului diviziei apare fraza: „în caz de forță majoră, în funcție de situație, e de dorit ca regimentul de artilerie să fie tractat de tancuri, detașând pentru aceasta o companie de tancuri“.

Numele operațiunii a fost dat după Piotr Ivanovici Bagration (1765–1812), general rus provenit din mica nobilime georgiană, care și-a început cariera ca soldat de infanterie, ajungând la gradul de maior în doar 11 ani, urmare a meritelor sale profesionale. Recunoscut pentru calmul și curajul său, indiferent de situație, Bagration s-a remarcat în Războiul Ruso-Turc din 1787–1791, participând la campaniile lui Suvorov în Elveția și Italia din 1799, dar și în diverse alte campanii. Posteritatea și-a câștigat-o în timpul bătăliei de la Borodino din 26 august 1812, care a și determinat eșecul campaniei lui Napoleon în Rusia. Aflat atunci în fruntea trupelor sale, Bagration a fost grav rănit, murind trei săptămâni mai târziu. (n.ed.)

Pentru o evaluare adecvată a acestor cuvinte trebuie comparat numărul tancurilor pierdute (26) și numărul pierderilor umane irecuperabile (39 de oameni) ale detașamentului de avangardă – iar în numărul acestor pierderi nu au fost incluse doar echipajele, ci și ostașii din batalionul de pușcași.

În două regimente de tancuri ale Diviziei 32 Tancuri erau 173 de tancuri T-34 și doar cinci tancuri BT-7.

În iulie 1941 cam același număr de tancuri în stare bună era menținut și în Divizia 11 Tancuri a Wehrmachtului, la care ne-am referit în repetate rânduri mai sus.

Suma aritmetică a numărului de tancuri indicat mai sus în trei divizii este de 741. În toate celelalte surse sunt prezentate cifre cu mult mai mari, de la 850 până la 930. Aceasta se explică prin faptul că în această carte în categoria „tancuri“ nu sunt incluse tanchetele-amfibii și de alt tip înarmate cu mitraliere și nu este luat în calcul numărul mare de tancuri deteriorate de diferite tipuri.

Prin Riabîșev a fost pusă în circulație cifra de 500 de kilometri care e repetată în sute de cărți și articole; unicul lucru căruia îi corespunde această cifră poate fi doar lungimea teoretică a itinerarului cu condiția ca unitățile să fi ajuns în toate regiunile de concentrare prevăzute de ordinele în permanentă schimbare; în realitate însă, de fiecare dată ordinul nou parvenea înainte să fi fost executat precedentul.

Există însă un document în care sunt indicate cauzele pierderilor referitor la fiecare dintre cele 47 de tancuri T-35. Din el rezultă că șase tancuri au fost lovite și scoase din luptă în bătălia de lângă Verba și Pticie, adică au ajuns până la suburbiile orașului Dubno. Alte 12 s-au defectat și au fost abandonate în iulie, în timpul replierii de la Brodî–Dubno spre Zolocev–Tarnopol. 29 de tancuri într-adevăr „n-au ajuns până la regiunea Dubno“. Dintre acestea 12 au fost pierdute în timpul marșului din cauza defectării cutiilor de viteze și a sistemului de transmisie, fapt care poate fi în egală măsură corelat atât cu uzura tehnicii, cât și cu acțiunile ignorante ale mecanicului-șofer.

Desigur că nu era nici un „detașament de trupe aeropurtate“, dar în componența Diviziei 57 Infanterie a Wehrmachtului erau patru subunități cu numărul 157 – batalionul de transmisie, batalionul de geniu, batalionul de cercetare și batalionul antitanc.

Ultima frază este formulată destul de confuz. S-ar putea să fie vorba de următoarele: din regiunea Brodî, înaintând de-a lungul drumului principal (șoseaua Brodî–Radzivilluv–Dubno) să atace tancurile inamicului (în realitate era un regiment de tancuri al Diviziei 16 Tancuri a Wehrmachtului ce se deplasa pe drumul Kozin–Kremeneț).

Divizia de tancuri a Wehrmachtului era compusă organizatoric din două brigăzi: una de tancuri (în care după reorganizarea din toamna anului 1940 rămăsese doar un regiment de tancuri) și una de infanterie motorizată, a cărei bază era constituită din două regimente de infanterie.

În altă parte a raportului lui Riabîșev despre ele se spune „25 de mașini grele și medii“.

În Germania postbelică, astfel de lucrări au fost scrise aproape despre fiecare divizie a Wehrmachtului, folosindu-se documente provenite din arhivele militare și informații extrase din memoriile participanților la evenimente

În realitate a fost rănit, a căzut prizonier și a murit de tifos într-un lagăr german pentru prizonieri de război.

Însemnarea din Registrul operațiunilor de luptă al Diviziei 34 Tancuri de pe 6 iulie: „Cazuri frecvente de atitudine ostilă a populației. Declarații adresate ostașilor: «Predați-vă, prizonieri, neamțul n-o să vă împuște». «Noi avem acum puterea noastră» și agitația în rândul ostașilor să treacă de partea dușmanului. Trecerea frontierei de stat (frontierei sovieto-polone din anul 1939 – M.S.) și întâlnirile cu colhoznicii. O mare simpatie a colhoznicilor față de Armata Roșie“.

Capitolul 2.4

Luţk

Rezumat

În Arhiva Militară de Stat a Germaniei, în fondul Corpului 3 Tancuri al Wehrmachtului se păstrează un text pe două file. (232) În partea de sus e titlul: „Corpul 3 în campania de război din anul 1941 contra Rusiei Sovietice. Pătrunderea operativă până în suburbiile Kievului. 22.06 – 10.07.41“.

Făcând abstracţie de tonul eroic al propagandei militare, structura de bază a evenimentelor este surprinsă veridic:

„Dis-de-dimineaţă, pe 22 iunie 1941, când diviziile de infanterie ale Corpului 3, însoţite de bubuitul a trei sute de tunuri, au început ofensiva peste râul Bug în regiunea Grubeşuv, probabil că nici cel mai optimist nu şi-ar fi putut imagina că în a 19-a zi a operaţiunii, pe 10 iulie, Corpul 3 Tancuri îşi va atinge primul obiectiv operativ, aflat la 450 de kilometri. Kievul era atât de departe!

Silezienii din Divizia 298 Infanterie şi austriecii din Divizia 44 Infanterie sparg în primele două zile printr-un asalt temerar fortificaţiile de la frontieră ale inamicului, apărate cu îndârjire. Deja a doua zi reuşim să lansăm înainte mai întâi Divizia 14 Tancuri prin flancul stâng al corpului, iar apoi şi Divizia 13 Tancuri prin flancul nostru drept şi mai la sud de el. Ambele divizii de tancuri concurau între ele la înaintarea spre scopul indicat după ce au ieşit în spaţiul operativ liber de la sud-est şi de la est de Vladimir-Volînski…

În timp ce Divizia 298 Infanterie încă trebuia să poarte o luptă crâncenă pentru cucerirea fermă a oraşului Vladimir-Volînski, tancurile corpului luptă în prima bătălie de tancuri de lângă Aleksandruvka şi mai la sud de ea (în documentele sovietice este numită de obicei lupta de lângă localitatea Voiniţa – M.S.). Ea se termină cu distrugerea a 267 de tancuri

ale inamicului și astfel cu un succes total. Pe 25 iunie a fost ocupat Luțkul, a fost forțat râul Stîr…

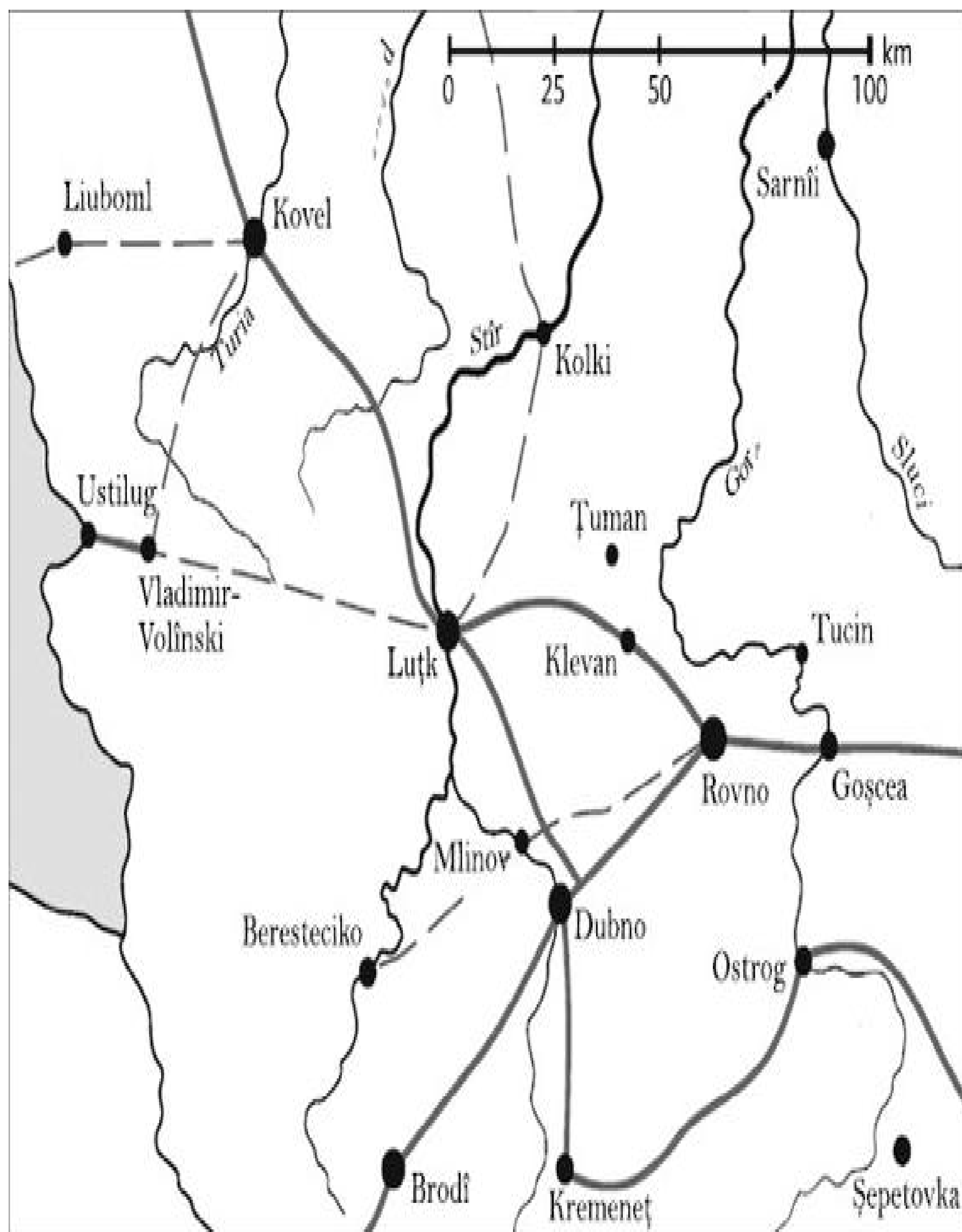

Fig. 17. **Fâşia înaintării Corpului 3 Tancuri Wehrmacht**

Divizia 13 Tancuri, acționând în laterala «drumului tancurilor» (șoseaua Luțk–Rovno–Novograd-Volînski), înainta impetuos la sud-est de Luțk și după câteva lupte grele a cucerit orașul Rovno (pe 28 iunie), în timp ce Divizia 14 Tancuri trebuia să-și încordeze toate forțele pentru a menține Luțkul împotriva atacurilor puternice ale inamicului repetate iar și iar dinspre nord-est și est. De îndată ce Divizia 14 Tancuri va fi înlocuită în lupta ei grea de Divizia 298 Infanterie care o urma neobosit, dar încă era implicată în lupte grele, divizia de tancuri se va deplasa în urma Diviziei 13 Tancuri spre Rovno…

Ambele divizii de tancuri staționează acum lângă râul Gorîn. Mai întâi mai la sud, iar curând și mai la nord de «drumul tancurilor», precum și pe acest drum, râul e forțat prin luptă și trupele se deplasează mai departe spre râul Sluci, ajungând astfel la Linia Stalin modernă și solid fortificată. Imediat după trecerea peste râul Gorîn o ploaie torențială spală toate drumurile de țară de cernoziomul ucrainean. În timp ce Divizia 14 Tancuri este nevoită să pătrundă din nou pe «drumul tancurilor», Divizia 13 Tancuri se târăște chinuitor, o mașină după alta, pe terenul desfundat spre râul Sluci.

Pentru Divizia 14 Tancuri de la 20 de kilometri vest de Novograd-Volînski începe o luptă strânsă pentru Linia Stalin eșalonată în adâncime. Aici e necesar să fie capturate primele cazemate plasate în linia din față, în timp ce Divizia 13 Tancuri, datorită energiei nemaipomenite a comandamentului și a soldaților, le-a făcut față neașteptat de repede tuturor dificultăților rutiere și pe 6 iulie este gata să treacă la spargerea Liniei Stalin lângă Gulsk (localitate lângă râul Sluci la 10 kilometri sud-est de Novograd-Volînski). A doua zi Gulskul e cucerit împreună cu cazematele și cu trecerea peste râu, este creat un cap de pod [pe malul estic al râului], pe 8 iulie unitățile au ajuns pe «drumul tancurilor» la est de fortificații.

Situația Diviziei 14 Tancuri e alta. Ea urma să «ia taurul de coarne». Într-o luptă grea de cinci zile divizia ce s-a maturizat pentru o astfel de situație depășește fortificațiile. Orașul a fost ocupat, râul a fost forțat și astfel Linia Stalin a fost spartă și în acest loc, la fel ca la sud de Novograd-

Volînski, unde Divizia 25 Motorizată, între două divizii de tancuri, se alătură cu succes ofensivei.

Acum nu mai sunt opriri. Corpul, cu Divizia 13 Tancuri în avangardă, are nevoie doar de 24 de ore și ceva ca prin Jitomir, unde încă se produc unele ciocniri, să ajungă cu ofensiva până la Kiev. Deja dis-de-dimineață pe 10 iulie primele tancuri ale Diviziei 13 Tancuri ajung până la Irpen și astfel se află nemijlocit în fața cercului defensiv interior al Kievului…

Pierderile corpului constau din 806 morți, 388 de dispăruți și 2 426 de răniți.“

Drept un alt „curs scurt de istorie“ a operațiunilor de luptă pe direcția Luțk–Rovno pot fi considerate directivele Consiliului de Război al Armatei V, emise la sfârșitul lunii iunie și la începutul lunii iulie 1941. Dosarul de arhivă respectiv a fost desecretizat în luna mai 2012 și acum avem posibilitatea să aflăm cum era văzută situația de partea cealaltă (sovietică) a frontului:

„Comandantului (scris de mână: Corpului 22 Mecanizat)

Adjunctului pentru politică (scris de mână: al Corpului 22 Mecanizat)

26.6.41

Inamicul, acționând cu îndrăzneală, în grupuri mici, pătrunzând prin spațiile neocupate de trupele noastre în dispozitivul unităților noastre, dezorganizează munca, creează panică în rândul părții mai puțin ferme a ostașilor… Faceți imediat ordine, cu mână forte, până la aplicarea măsurilor de influență disciplinară – executarea prin împușcare. Consiliul de Război al Armatei vă avertizează că veți purta o foarte mare răspundere personală în fața Patriei Sovietice.

S-a stabilit că în noaptea de azi, de 26 spre 27, inamicul va face o tentativă de a forța râul Stîr. Imediat, în cursul nopții de 26 spre 27 și în continuare, corpul de comandanți să fie repartizat în subunități și unități; explicați-le concret că pentru fuga de pe front va urma execuția prin împușcare. În

cazul apariției unor astfel de fapte faceți ordine cu fermitate“.***** (233)***

„Ordinul nr. 02 pentru trupele Armatei V

28.6.41

Atitudinea criminală față de averea poporului – armament, muniții, mașini de luptă și de transport – capătă dimensiuni mari. În decursul a șase zile de război au fost pierdute multe bunuri materiale. Pe drumuri sunt abandonate atât mașini de luptă, cât și de transport, armament și alte tipuri de bunuri materiale în stare cât se poate de funcțională. Mai rău – nu se iau nici un fel de măsuri cu cei care comit această crimă extrem de gravă.

ORDON: Comandanților formațiunilor să pună la punct evidența strictă a bunurilor materiale și să defere imediat pentru pierderea lor Curții Marțiale.“ (234)

„Directiva Consiliului de Război al Armatei V.

Tuturor comandanților corpurilor, diviziilor și adjuncților lor pentru munca politică.

Dați-vă seama că sarcina aceasta este centrală, căci direcția Novograd-Volînski este cheia orașului Kiev… Consiliul de război vă somează să realizați această sarcină cu orice preţ, întocmai, fără a acorda atenție nici unor cauze. Șoseaua Novograd-Volînski–Jitomir nu trebuie cedată în nici un caz inamicului. Regiunea fortificată Novograd-Volînski să fie restabilită și transformată într-o cetate inexpugnabilă pentru inamic.

Pentru abandonarea samavolnică a frontului și lipsa de dorință de a realiza cu perseverență sarcinile trasate vinovații să fie deferiți imediat judecății Curții Marțiale, fără a ține seama de persoane… E timpul să ne dăm seama că noi înșine creăm tot felul de condiții pentru retragere. Este o rușine că subordonații Dvs., din cauza raidurilor și bombardamentelor aviației, a exploziilor proiectilelor artileriei și a vâjâitului gloanțelor, abandonează defensiva sau înaintarea și încep să se retragă cu de la sine putere cuprinși de panică.

E timpul să punem capăt neputinței unor comandanți și lucrători politici. Consiliul de Război nu mai poate să îndure în continuare această rușine. În directiva sa, punctul 6, Cartierul General cere ca, fără a ține seama de persoane, să fie executați prin împușcare nu numai cei care s-au lăsat cuprinși de panică, ci și superiorii lor care au admis panica și retragerea samavolnică fără permisiunea comandamentului superior…" (235)

Dar drept cea mai succintă expunere a sensului celor întâmplate poate servi citatul cu cifrele pierderilor germane, reprodus mai sus. Corpul 3 Tancuri înseamnă trei divizii: Diviziile 13 și 14 Tancuri și Divizia 25 Motorizată. Luând în calcul și unitățile subordonate corpului de armată se adună circa 60 000 de oameni. Iar pierderile generale după 19 zile de înaintare neîntreruptă la o adâncime foarte mare, cu forțarea a trei râuri și străpungerea a două regiuni fortificate, au fost de doar 3 620 de oameni. Șase la sută din efectivul inițial. Fiecare divizie a pierdut în medie pe zi, în acele lupte atât de „încrâncenate", câte 55–60 de oameni; și nu erau pierderi irecuperabile, ci generale, în aceste cifre fiind incluși și răniții, și bolnavii, și cei căzuți din mașină, și cei care și-au scrântit un picior, și cei care au băut pe arșiță apă rece din pârâu.****** Da, cu certitudine, dacă Armata Roșie n-ar fi opus nici o rezistență, pierderile germane ar fi fost și mai mici…**

În zona de frontieră

Mă grăbesc să-l previn de la bun început pe cititor să nu tragă o concluzie greșită și nedreaptă. Starea de lucruri din Armata V nu era nicidecum mai proastă decât a vecinilor ei. Mai degrabă dimpotrivă – după ce și-au pierdut aproape toată tehnica de luptă grea, formațiunile Armatei V au păstrat până pe la jumătatea lunii iulie aproape 30–40 la sută din efectiv, un fapt absolut ieșit din comun. Pur și simplu documentele statului major al armatei s-au păstrat (deja lucrul acesta denotă că Armata V nu era cea mai proastă) și până în momentul scrierii acestei cărți au fost declasificate. După ce vor fi declasificate fondurile comandamentului Armatei VI vor fi descoperite și acolo exact aceleași directive. Deocamdată însă putem să cităm, de exemplu, ordinul nr. 027 din 25.6.41, semnat de Consiliul de Război al Armatei VI:

„… Să fie sporită exigența față de subordonați. Să fie somați să nu cedeze nici un petic de pământ sovietic (aici ar fi trebuit să fie pus punct, dar punctul lipsește – M.S.) fără să-i provoace pierderi grave inamicului. În fiecare divizie să se afle la 2–3 kilometri de linia întâi câte un detașament de baraj***** și la intersecțiile de drumuri, unde să fie adunați cei care au părăsit câmpul de luptă și să fie întorși pe front“. (236)***

Situația ce s-a creat pe direcția Luțk în dimineața de 22 iunie era de asemenea cât se poate de tipică pentru flancul drept (nordic) al Frontului Sud-Vest. Inamicul acționa în strictă conformitate cu fundamentele tacticii militare – a concentrat în regiunea Grubeșuv o grupare puternică de șoc compusă din Diviziile 298, 44 și 299 Infanterie, Diviziile 13 și 14 Tancuri; de asemenea, a constituit un grup de imobilizare compus din Diviziile 56 și 62 Infanterie. Acestea din urmă (reunite în componența Corpului de Armată 17), trebuiau, înaintând de-a lungul drumului Liuboml–Kovel, să acopere flancul stâng al grupării de șoc și să nu permită transferul unităților Armatei Roșii de pe direcția Kovel pe direcția Luțk.

Direcția loviturii principale era pentru germani linia Vladimir-Volînski–Luțk, sarcina principală la prima etapă a operațiunii era să captureze trecerile peste râul Stîr și să ajungă la autostrada Luțk–Rovno–Jitomir. De la orașul de lângă frontieră Ustilug spre Luțk duce o șosea (și în acest sens sarcina Corpului 3 Tancuri al Wehrmachtului era întrucâtva mai ușoară decât a Corpului 48 Tancuri care trebuia să ajungă până la râul Stîr lângă Beresteciko pe drumuri de țară impracticabile). Pe de altă parte, și sarcina părții care se apăra era înlesnită de faptul că terenul de mai la nord de „drumul tancurilor“ era o pădure mlăștinoasă absolut de netrecut pentru armata germană. Prin urmare, germanii urmau să spargă defensiva „frontal“, de-a lungul șoselei, sau să încerce să-l ocolească pe inamic pe la sud, pe un teren fără drumuri, traversat de o sumedenie de râulețe mici, dar ridicat, deschis și relativ nu prea mlăștinos.

În situația în care trupele Districtului Militar Special Kiev nu își încheiaseră desfășurarea și concentrarea, amplasarea trupelor sovietice la începutul războiului era următoarea: nemijlocit în zona de frontieră se aflau trei divizii de pușcași – Diviziile 45 și 62 la sud și la nord de

drumul Liuboml–Kovel și o divizie de pușcași (Divizia 87 Pușcași) în regiunea Vladimir-Volînski și mai la sud. O altă divizie de pușcași (Divizia 135 Pușcași) se afla în regiunea Kiverțî (la 12 kilometri nord-est de Luțk). Tot acolo era concentrată și Brigada 1 Artilerie antitanc, absolut completă, dotată cu tunuri și tractoare. Lângă Vladimir-Volînski era amplasată Divizia 41 Tancuri a Corpului 22 Mecanizat, iar forțele principale ale corpului mecanizat (Divizia 19 Tancuri și Divizia 215 Motorizată, unitățile din subordinea corpului) se aflau în regiunea orașului Rovno, la 150 de kilometri de frontieră.

Astfel, pe direcția Luțk, la începutul războiului, Armata V le putea opune celor trei divizii de infanterie ale inamicului (și celor două divizii de tancuri ale Corpului 3 Tancuri din spatele lor) doar o divizie de pușcași și una de tancuri. O situație, eufemistic vorbind, nu prea simplă. Pe de altă parte, exista posibilitatea de a o schimba brusc în favoarea ei: de a transfera prin rocadă Divizia 62 Pușcași care era practic inactivă, de a aduce spre Vladimir-Volînski Divizia 135 Pușcași, Brigada 1 Artilerie antitanc și puternicul „pumn“ de artilerie (în componența Armatei V erau patru regimente de artilerie din subordinea corpului de armată și un regiment de artilerie din Rezerva Comandamentului Suprem). Pentru a face toate acestea era nevoie de timp. De altfel, și inamicul avea nevoie de timp ca sub grindina bombardamentelor să asambleze poduri peste râul de frontieră Bug și sub ploaia de foc a mitralierelor și artileriei din cazematele Regiunii Fortificate Vladimir-Volînski****** să treacă pe malul estic înalt zeci de mii de oameni, cai, căruțe și mașini.**

Din păcate, nici măcar teoretic trupele Armatei V nu au intenționat să acționeze astfel. De ce? Pentru că planul de acoperire și planul de apărare nu sunt nici pe departe același lucru (ne-am referit mult la asta în Partea 1). Istoria zdrobirii Armatei V oferă una dintre cele mai elocvente ilustrări ale acestui adevăr incontestabil.

În cadrul planului strategic general al Armatei Roșii, trupele Armatei V (întărite și cu un corp de pușcași și un corp mecanizat din Eșalonul 2 al Frontului Sud-Est) trebuiau să înainteze pe linia Kovel–Luboml–Lublin. În cadrul sarcinii generale trasate pentru Armata V au fost elaborate planul desfășurării operative a trupelor și planul de acoperire ca parte

componentă a acestuia. Vorbind mai simplu și mai scurt – totul se deplasa spre Kovel. În ajunul războiului, trei dintre cele cinci regimente de artilerie ale armatei se aflau la est de Kovel, în cantonamentele de la Povursk. Punctul de comandă de campanie al Armatei V a fost desfășurat în regiunea coloniei Bîten (la 20 de kilometri sud-est de Kovel), iar la ora 1 noaptea pe 22 iunie tot încolo a plecat conducerea armatei în frunte cu șeful statului major, generalul-maior D.S. Pisarevski. (43) Este curios că acest transfer al statului major la punctul de comandă de campanie (un semn evident de pregătire de acțiunile militare ce urmau să înceapă curând) s-a produs încă înainte de ora 2.30, când la statul major a parvenit așa-numita „Directivă numărul unu".

La ordinul comandantului Armatei V, generalul-maior Potapov, emis la ora trei și ceva dimineață pe 22 iunie, comandanții formațiunilor au deschis „pachetele roșii" și au purces la realizarea sarcinilor preconizate de planul de acoperire. De exemplu, Ordinul de luptă nr. 1 pentru Corpul 22 Mecanizat****** dispunea intrarea în regiunea suburbiilor de sud și de sud-vest ale Kovelului până la ora 8 dimineața M-3, iar pentru Divizia 41 Tancuri a acestui corp – până la ora 17.00 M-1. (269) Ca rezultat, în dimineața de 22 iunie 1941 divizia de tancuri – principala dintre rezervele comandamentului Armatei V ce se aflau realmente în punctul critic – a plecat spre nord pe drumul Vladimir-Volînski–Kovel, deschizând literalmente calea germanilor, care înaintau pe șoseaua Luțk. Alte două divizii ale Corpului 22 Mecanizat (Divizia 19 Tancuri și Divizia 215 Motorizată) au pornit din regiunea Rovno tot spre Kovel.**

Raportul „Cu privire la acțiunile Diviziei 19 Tancuri în perioada 22.6–22.7.41" ne permite să urmărim itinerarul pe care divizia se deplasa spre Kovel. (237) Nu era nicidecum autostrada Rovno–Luțk–Kovel. Coloana de mulți kilometri a diviziei de tancuri se târa prin pădure, la circa 10–20 de kilometri nord de șosea –, dar, cum în pădure nu există poteci drepte, itinerarul mișcării reprezintă o curbă complicată, întortocheată. În consecință, drumul care oricum era lung s-a lungit considerabil și divizia a ajuns până la suburbiile de nord-est ale Kovelului abia seara târziu pe 23 (douăzeci și trei) iunie.

Faptul că o divizie de tancuri dotată cu nu prea puternicele tancuri T-26 a reușit să parcurgă în 48 de ore vreo 200 de kilometri printr-o pădure virgină poate fi considerat o performanță nemaipomenită (tanchiștii germani nu-și băgau „nici nasul“ în locuri dintr-acestea). Dar această „performanță“ n-a adus decât daune (pierdere de timp, consum sporit de benzină, epuizare a efectivului de șoferi), iar ca rezultat divizia a ajuns la 50 de kilometri de câmpul bătăliei ce urma să se desfășoare. De ce nu s-au folosit pentru marș de șosea? Raportul nu conține nici un răspuns la această întrebare și nici o discuție pe marginea ei. Dar s-ar putea presupune că răspunsul e foarte simplu: deplasarea s-a desfășurat conform planului antebelic de acoperire (și nu e nicidecum o „bănuială“, ci un fapt). Acest plan, fiind o parte componentă a planului general operativ de război, preconiza înaintarea cât mai pe ascuns a trupelor Armatei Roșii spre frontieră; din această cauză enorma coloană huruitoare de oțel a fost ascunsă „de ochii lumii“ în pădurea deasă.

Sarcinile prevăzute de Planul de acoperire antebelic au fost realizate conștiincios, în decursul întregii zile, căci, după cum scrie Vladimirski, „în decursul zilei de 22 iunie comandantul armatei și statul major încă nu dispuneau de date despre situație, care ar fi cerut modificarea grupării forțelor și introducerea de corecturi în sarcinile trasate pentru trupe de planul de acoperire“. Cu același calm stoic, Vladimirski constata: „Podurile [peste Bug] se aflau sub paza trupelor Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne care nu le-au pregătit să fie aruncate în aer și de aceea ele au ajuns în mâinile inamicului în stare perfectă“. (43) Ca rezultat, primele ore de război pe direcția Luțk au trecut cât se poate de tipic. În Registrul operațiunilor de luptă al Corpului 3 Tancuri al Wehrmachtului citim:

„Ora 3.45. Divizia 44 Infanterie. Podul peste râul Bug lângă Grodek (pod de cale ferată la sud-vest de Ustilug – M.S.) a fost capturat…

Ora 4.00. Divizia 298 Infanterie pe drumul Zabuje–Vîdranița (la nord de Ustilug – M.S.) Nici un foc de artilerie din partea inamicului…

Ora 4.35. Divizia 44 Infanterie a ajuns la marginea vestică a pădurii de la sud de Berezina (localitate la trei kilometri de Bug – M.S.). Nici o rezistență din partea inamicului pe linia întâi a defensivei…

Ora 5.00. Divizia 298 Infanterie a început la ora 3.50 construcția unui pod peste Bug lângă Lușkov (localitate la patru kilometri nord-vest de Ustilug – M.S.). A început trecerea peste râu a artileriei ușoare… Divizia 44 a început construcția unui pod militar. Două poduri de pontoane sunt gata…

Ora 5.50. Raport expediat la statul major al Grupului 1 Tancuri. Rușii au fost luați prin surprindere. Pe linia întâi se află doar patrulele…

Ora 6.40. Divizia 298, compania lui Schulze a capturat podurile de lângă Piatîdni (localitate la intersecția dintre autostradă și râul Lug, aproximativ la jumătate de drum între Ustilug și Vladimir-Volînski; compania lui Schulze va fi menționată și în continuare în repetate rânduri ca detașament de avangardă al diviziei – M.S.)… Comandantul Grupului 1 Tancuri a permis introducerea în luptă a diviziilor de tancuri.

Ora 8.00. Un raport expediat la statul major privind situația Grupului 1 Tancuri: două treimi din artileria Diviziei 44 Infanterie se află pe partea estică a Bugului…

Ora 10.15. Podul de lângă Gorodlo (la șapte kilometri nord- vest de Ustilug – M.S.) este gata. Două treimi din artileria Diviziei 298 se află pe malul de est…“ (238)

Până la începutul războiului, Divizia 87 Pușcași rămânea în cantonament lângă Vladimir-Volînski, lângă frontieră se aflau doar câte un batalion al fiecăruia dintre cele trei regimente ale diviziei, trimise încolo ca să participe la construcția grăbită a cazematelor, precum și un șir mic și rar de pichete de grăniceri. Pe la ora 10 dimineața (ora sovietică) de câmpul de luptă au început să se apropie forțele de bază ale Diviziei 87 Pușcași. Din acest moment și până în seara de 23 iunie, în zona dintre râurile Bug și Lug s-a dat o bătălie crâncenă, ceea ce a făcut ca în unele momente, pe unele sectoare, germanii să fie respinși spre frontieră.

Comandantul Armatei V i-a ordonat comandantului Diviziei 41 Tancuri să deplaseze în regiunea Vladimir-Volînski și să transmită în subordinea operativă a Diviziei 87 Pușcași un regiment de tancuri; ordinul a fost executat exact pe jumătate și în ajutorul infanteriei au fost lăsate două batalioane de tancuri.****** (239) Oricum, contraatacurile trupelor sovietice cu participarea tancurilor sunt menționate și în Registrul operațiunilor de luptă al Corpului 3 Tancuri al Wehrmachtului – ce-i drept, judecând după context, este vorba de grupuri mici de tancuri și nicidecum de două batalioane (circa 100 de tancuri). Seara a apărut și aviația sovietică – însemnarea din Registrul operațiunilor de luptă al Corpului 3 Tancuri de la ora 21.00 notează „două raiduri aeriene ale inamicului asupra Ustilugului“. Acesta a fost primul, unicul și cât se poate de reușit episod al operațiunilor de luptă ale aviației de bombardament a forțelor aeriene ale Frontului Sud-Vest din prima zi de război: 34 de bombardiere SB, atacând în două valuri, au aruncat de la înălțimea de 1–2 kilometri „peste comasarea de tancuri și infanterie ale inamicului“ 226 de bombe FAB-100; pierderi irecuperabile de avioane n-au fost înregistrate. (240)**

În ansamblu, bătălia de la frontieră se desfășura pentru germani mult mai puțin reușit decât pentru vecinul din dreapta, din zona Corpului 48 Tancuri. În a doua zi de război, la ora 12.45 pe 23 iunie, la punctul de comandă al Corpului 3 Tancuri a venit comandantul Grupului de Armate Sud, feldmareșalul Runstedt în persoană; în urma discuției au convenit că „inamicul din fața Corpului 3 Tancuri e mai puternic decât cel din fața vecinului, deoarece rușii se străduie să apere Vladimir-Volînski și drumul important de la vest la est“. (238) Inamicul nu era mai puternic și nici mai numeros, dar s-a dovedit mai îndârjit, dar nici această îndârjire nu putea să schimbe radical situația. Forțele Diviziei 87 Pușcași au fost suficiente doar pentru a menține timp de două zile sectorul central al zonei de defensivă de lângă șoseaua Ustilug–Vladimir-Volînski. La sud nu era nimic și nimeni, în afară de garnizoanele cazematelor regiunii fortificate.

Pe la amiaza zilei de 23 iunie Divizia 44 Infanterie a Wehrmachtului a pătruns prin linia cazematelor și a început învăluirea Diviziei 87 Pușcași de la sud. Apariția motocicliștilor germani pe flancul și în spatele diviziei s-a soldat cu consecințele obișnuite pentru Armata Roșie –

unitățile s-au retras haotic spre râul Lug și dincolo de el, regimentul de artilerie de obuziere al diviziei a ajuns dincolo de râul Turia, la 17 kilometri nord de Vladimir-Volînski, iar Regimentul 16 Pușcași s-a repliat tocmai până la Oziutîci (localitate de pe malul drept al Turiei la 25 de kilometri est de Vladimir-Volînski).

Spre dimineața de 24 iunie forțele principale ale Diviziei 87 Pușcași au fost încercuite în regiunea Seleț (localitate de lângă râul Lug la 8 kilometri sud de Vladimir-Volînski). Subunitățile ce își păstraseră capacitatea de luptă au continuat să opună rezistență toată ziua de 24 iunie, iar în zorii zilei de 25 iunie, spărgând încercuirea, au plecat în regiunea pădurii dese dintre râurile Turia și Stohod. În această luptă a căzut comandantul diviziei, generalul-maior F. Aliabușev. Relatarea operativă a statului major al Frontului Sud-Vest nr. 14 din 30 iunie comunică: „Efectivul Diviziei 87 Pușcași în număr de 200 de oameni sub comanda [șefului statului major al diviziei] colonelului Blank a spart încercuirea și i s-a alăturat Corpului 15 Pușcași“. (241) 200 de oameni din circa 6 000–7 000 care se pomeniseră în încercuire.********

La încheierea relatării despre operațiunile de luptă ale Diviziei 87 Pușcași trebuie menționați și unii parametri cantitativi, cu care poate fi evaluat fondul real al evenimentelor. Pierderile Diviziei 44 Infanterie a Wehrmachtului au fost de 26 de morți și 78 de răniți, în total 104 oameni.****** (242) Divizia 14 Tancuri a pierdut în luptele de pe 23 iunie (în prima zi de război ea abia trecea râul Bug) șapte morți și 19 răniți, în total 26 de oameni. (243) Pierderile Diviziei 298 Infanterie din primele zece zile de război erau mult mai mari – 520 de oameni; chiar dacă le atribuim luptelor de lângă Vladimir-Volînski jumătate din aceste pierderi, și în acest caz rezultă că pentru zdrobirea Diviziei 87 Pușcași germanii au plătit cu pierderea a circa 400 de oameni (inclusiv răniți și bolnavi). Aceste cifre se îmbină destul de greu cu relatările despre „luptele încrâncenate și rezistența îndârjită“ a diviziei în dotarea căreia figurau realmente 448 de puști-mitralieră și 170 de mitraliere grele, 149 de aruncătoare de mine, 95 de tunuri, 32 de obuziere de calibru 122 mm și 12 obuziere grele de calibru 152 mm și era sprijinită de două batalioane de tancuri. (244)**

Cu mult mai mari au fost în zilele respective pierderile „inamicului" neînarmat. Într-un memoriu scris de unul dintre actorii principali ai evenimentului, acesta e descris astfel:

„23.6.41. La ora 11 și 30 de minute la închisoarea din orașul Luțk a sosit un grup operativ al Direcției Comisariatului Poporului al Securității de Stat și Direcției Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne pentru regiunea Volînia, al cărei șef era căpitanul Securității de Stat, tov. Rozov.

Tot acolo, lângă închisoare, m-a chemat șeful Direcției Comisariatului Poporului al Securității de Stat, tov. Beloțerkovski, care mi-a ordonat să-i predau grupului operativ al tov. Rozov pe toți deținuții aflați în închisoarea din orașul Luțk, condamnați conform articolelor Codului Penal al RSS Ucrainene nr. 54 p. 2, 11 și mai ales pe [membrii] Organizației Naționaliștilor Ucraineni. Clarificând mai amănunțit situația, căpitanul Securității de Stat tov. Rozov mi-a ordonat ca în decurs de 20 de minute să-i predau pentru executare prin împușcare pe toți deținuții condamnați conform articolului 54-2,11 deoarece inamicul se află la 7 kilometri de orașul Luțk (după cum se vede, securiștii nu aveau o părere prea bună despre capacitatea de luptă a Armatei Roșii – M.S.)…

Am selectat și am scos în curtea din spate a închisorii aproximativ 800 de oameni, care au fost împușcați chiar acolo pe loc de grupul operativ menționat mai sus, de ostașii companiei trupelor de escortă ale Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne și de corpul de șefi și de gardieni ai închisorii. După ce am revenit din închisoarea interioară, nu l-am găsit lângă închisoare pe adjunctul șefului închisorii, Leskin, dar cu ajutorul angajaților închisorii l-am găsit pe Leskin la jumătate de kilometru de închisoare, unde fugise, de frică, să se ascundă… La 20 de minute după împușcarea deținuților închisorii am primit indicația că inamicul nu se află la 7 kilometri, ci la 25 de kilometri și am început imediat să strângem cadavrele. Toate cadavrele celor 70 și ceva de condamnați la pedeapsa capitală și circa 800 de aflați sub anchetă au fost îngropate de noi, iar locurile în care s-au aflat cadavrele au fost stropite cu gaz și pârjolite, după care toate locurile acestea au fost presărate cu var.

În plus, gardienii închisorii și unitățile militare au împușcat în împrejurimile închisorii deținuți care au încercat să evadeze. Pentru a strânge aceste cadavre, la dispoziția șefului Direcției Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne a fost adunat un grup de lucrători ai miliției care a strâns toate cadavrele. În total au fost împușcați în închisoare și lângă ea circa 1 000 de oameni. Au fost lăsați în închisoare circa 1 000 de oameni, majoritatea acuzați de crime de drept comun conform articolelor Codului Penal al RSS Ucrainene. Am părăsit închisoarea din orașul Luțk împreună cu comandantul companiei trupelor de escortă, locotenentul-major Fahurdinov, și tot efectivul lucrătorilor închisorii după ce unitățile militate au pierdut legătura cu Direcția Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne, pe 25.6.41, la ora 23 și 30 de minute…

Șeful secției penitenciare a Direcției Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne pentru regiunea Volînia

Sergentul Securității statului / Stan /“

Sergentul Stan afirmă că a împușcat doar 1 000 de oameni și tot atâția au fost „lăsați în închisoare“. Însă în Comunicatul special nr. 85426 din 28 iunie 1941 șeful Direcției penitenciare a Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne al RSS Ucrainene, căpitanul Securității de stat Filippov, scrie:

„La ora 12.00 pe 23.06, din dispoziția șefului, tov. Stan, deținuții au fost scoși iarăși în curtea pentru plimbări și din toți deținuții au fost selectați 14 oameni condamnați conform Decretului Prezidiului Sovietului Suprem al URSS din 26.06.40, 30 de oameni condamnați conform articolelor de drept comun și 40 de minori… După ce au fost selectați cei 84 de deținuți indicați, cei aproape 2 000 de deținuți care au rămas în curtea pentru plimbări au fost împușcați. Tot materialul de evidență și dosarele personale ale deținuților au fost arse…“ Aceeași cifră (2 000 de împușcați în închisoarea din orașul Luțk) este reprodusă și în documentul „Situație-raport a plecării și mișcării eșaloanelor referitor la închisorile Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne al RSS Ucrainene“. (186)

E greu de spus cine minte în acest caz. Poate că mint șefii cei mari care s-au temut să le comunice unor șefi și mai mari că au lăsat în închisoare o mie de deținuți vii; poate că minte sergentul care a împușcat cu de la sine putere înainte de plecarea de la Luțk încă 1 000 de oameni și nu vrea să o recunoască.

Bătălia de tancuri de lângă Voinița

În dimineața de 24 iunie situația de pe front era următoarea. Pe direcția Kovel acțiunile inamicului s-au încununat de un succes deplin, chiar cu depășirea planului. Cele două divizii de infanterie ale Corpului de armată 17 chipurile au fost interceptate de o „coloană de tancuri“ inamice, în realitate inexistentă, ce se deplasa pe șosea de la Brest la Kovel. Vladimirski scrie că sursa dezinformării era aviație de recunoaștere a frontului. Comandantul Corpului 15 Pușcași, colonelul Fediuninski, a perceput această dezinformare cu o neînțeleasă grabă și disponibilitate de a fi înșelat, iar după aceasta nu mai putea fi nici vorbă de vreo regrupare a forțelor de pe direcția Kovel pe direcția Luțk. Mai mult, unitățile Diviziei 62 Pușcași au fost deplasate mai aproape de Liuboml, eliminând astfel până și posibilitatea ipotetică a deblocării Diviziei 87 Pușcași, încercuite la sud de Vladimir-Volînski. În plus, ulterior, pregătindu-se „de respingerea unei lovituri cu tancurile dinspre Brest“, Fediuninski a obținut permisiunea de a replia un flanc, adică de a ceda orașul Liuboml și de a retrage trupele spre Kovel.

În timp ce la nord de Kovel se juca o farsă tragică, pe direcția Luțk se apropia un deznodământ tragic. Divizia 298 Infanterie a Wehrmachtului a ocupat Vladimir-Volînski, avansând o parte a forțelor spre nord, pe drumul spre Verba, pentru a respinge o eventuală contralovitură a trupelor sovietice (după cum au arătat evenimentele ulterioare, această prudență n-a fost de prisos). Divizia 44 Infanterie încheia încercuirea și zdrobirea Diviziei 87 Pușcași. Mai la sud de locul bătăliei înainta Divizia 299 Infanterie, iar dat fiind că pur și simplu nu avea în față nici un inamic, ofensiva se desfășura în ritm de marș forțat: în seara de 22 iunie divizia a ajuns la râul Lug în regiunea Ianevici (la 22 de kilometri sud de Vladimir-Volînski), apoi a trecut pe malul de est

și și-a continuat deplasarea spre târgușorul Lokaci, întrecându-și toți vecinii.

În „breșa“ de 30 de kilometri ce se formase au fost introduse diviziile de tancuri: Divizia 14 Tancuri a ocupat în seara de 23 iunie Vladimir-Volînski și dis-de-dimineață pe 24 iunie a pornit spre est, având sarcina să ocupe Luțkul și trecerile peste râul Stîr; Divizia 13 Tancuri a fost apropiată de frontieră cu mult mai târziu și la ora 17.00 pe 23 iunie a început trecerea tancurilor ei peste Bug, iar în dimineața de 24 iunie ajungea din urmă infanteria ce plecase departe înainte. (238)

Și iată că în această situație comandamentul Armatei V își pregătea contralovitura; să subliniem această circumstanță importantă – nu ocuparea zonei defensive cu forțele din rezerva armatei, ci o contralovitură cu sarcina „de a zdrobi gruparea de la Vladimir-Volînski a inamicului și de a restabili situația de la frontiera de stat“. (43) Planul operațiunii era foarte frumos și solid. Divizia 135 Pușcași și Divizia 19 Tancuri, sprijinite de tirul puternic al grupului de artilerie al armatei (în el a fost inclus Regimentului 460 Artilerie a corpului de armată și artileria Diviziei 135 Pușcași), îl atacă pe inamic frontal, de-a lungul șoselei, Divizia 215 Motorizată aplică o lovitură pe flanc, de la Verba spre Vladimir-Volînski, Brigada 1 Artilerie antitanc se deplasează în eșalonul doi fiind gata să respingă contraatacul tancurilor inamicului.

Poziția inițială pentru trecerea la ofensivă a fost stabilită pe linia Voinița–Lokaci. Acolo, în dimineața de 24 iunie, Divizia 135 s-a întâlnit cu subunitățile de avangardă ale Diviziei 14 Tancuri germane. În virtutea unui concurs fericit de împrejurări, poziția respectivă era cât se poate de comodă defensiv: topografia e foarte neobișnuită, cu o „cruce“ din patru râulețe mici, ce se intersectau lângă Lokaci, astfel frontul și flancul celor care se apărau erau acoperite de un „șanț antitanc“ natural. Toate acestea nu le-au fost de ajutor și Divizia 135 Pușcași s-a repliat spre est, în pădurea de lângă orășelul Aleksandruvka (la opt kilometri sud-est de Voinița). În raportul de luptă nr. 06 al statului major al Corpului 22 Mecanizat toate acestea sunt descrise astfel: „În urma atacului unui grup mic de tancuri ale inamicului și panica ce s-a stârnit cu această ocazie în spatele frontului Diviziei 135 Pușcași, aceasta, la ora 10.00, pe 24.6.41 s-a repliat de pe poziția Voinița–

Pavlovice–Lokaci pe poziția Holopece, colonia Kotlî. Din cauza întârzierii unităților [corpului mecanizat] a fost imposibilă acordarea oricărui ajutor…“ (245)

Dar unde erau diviziile Corpului 22 Mecanizat? Divizia 215 Motorizată, al cărei regiment de tancuri era dotat cu tancuri rapide BT, a rămas, din motive neînțelese, foarte mult în urmă în marș și a ajuns în regiunea Verba abia în seara de 24 iunie. Divizia 18 Tancuri a primit la ora 3.30 dimineața, pe 24 iunie, ordinul (nu se știe din ce cauză verbal) de a înainta spre regiunea Voinița–Aleksandruvka. (237) În linie dreaptă de la Kovel e o distanță de 55 de kilometri, dar tancurile nu se deplasează prin pădure în linie dreaptă. Mergând pe drumuri de pădure, divizia (mai curând subunitățile ei de avangardă) a ajuns pe la amiaza zilei de 24 iunie la șosea, dar, cum regiunea ce îi fusese stabilită era ocupată de inamic, a traversat drumul și s-a concentrat în pădurea de la nord de târgușorul Șelvuv.

Evenimentele ulterioare sunt descrise în câteva documente, dar asta nu le face mai ușor de priceput. După cum era de așteptat, cele mai simple și mai scurte relatări sunt descoperite în arhivele germane. La ora 17.15 statul major al Diviziei 14 Tancuri îi expediază comandamentului corpului radiograma: „Cu începere de la ora 16.15 se desfășoară atacul cu tancurile asupra pădurii de la est de Aleksandruvka“. Raportul de seară este un pic mai amănunțit: „În timpul noii înaintări din Aleksandruvka la ora 17.00 regimentul de tancuri a reușit să distrugă 87 de mașini blindate (Pz.Fahrzeuge) și 4 baterii. Pierderile noastre – 6 mașini blindate (Pz.Fahrzeuge). În prezent regimentul de tancuri își completează munițiile și face plinul. Să ajungem la Torcin [astăzi] e puțin probabil…“ (246)

Spre dimineața de 25 iunie numărul tancurilor și al tunurilor sovietice distruse crește considerabil:

„25 iunie… Ora 6.40 Apelul telefonic al generalului-colonel von Kleist (comandantul Grupului 1 Tancuri). Comandantul corpului comunică despre succesul Diviziei 14 Tancuri în lupta de pe 24 iunie: au fost distruse 8 baterii, 40 de tunuri antitanc, 158 de tancuri ale inamicului“. (238) În raportul statului major al Diviziei 14 Tancuri de la ora 23.00 de pe 26

iunie e scris: „Numărul total de tancuri distruse în bătălia de tancuri a crescut până la 215“. (247) Și asta în condițiile în care în sprijinul Diviziei 19 Tancuri în regiunea respectivă a apărut doar Regimentul 131 Tancuri al diviziei motorizate (a Corpului 9 Mecanizat), care avea în regiunea Luțk cel mult 35 de tancuri; chiar dacă germanii le-au distrus pe toate într-o singură zi (ceea ce contrazice direct afirmațiile comandantului regimentului), nici această presupunere nu explică transformarea numărului 158 în 215. Dar nici asta nu e culmea – în revista operațiunilor militare ale Corpului 3 Tancuri citată la începutul capitolului e vorba de 267 de tancuri sovietice distruse în bătălia de lângă Aleksandruvka…

Dintre documentele sovietice accesibile, cel elaborat în toiul evenimentelor este Raportul de luptă nr. 6 al statului major al Corpului 22 Mecanizat citat mai sus. În el, bătălia tancurilor este descrisă în felul următor:

„La ora 14.00 pe 24.6, după o scurtă pregătire de artilerie, subunitățile Regimentelor 37 și 38 Tancuri [ale Diviziei 19 Tancuri], printr-un contraatac din pădurea de la nord de Șelvuv pe direcția Aleksandruvka au restabilit până la ora 16.30 situația, constrângând inamicul să se retragă pe poziția Voinița–târgușorul Lokaci. Pe la ora 17.00, în urma unui contraatac al tancurilor grele și medii ale inamicului, s-a produs o bătălie încrâncenată între tancurile inamicului și tancurile Corpului 22 Mecanizat. Ca rezultat, rămășițele Regimentelor 37 și 38 Tancuri s-au repliat în crângul de la est de colonia Serniciki (localitate la sud de șosea, la 25 de kilometri est de Voinița – M.S.). Pierderile de efectiv uman și bunuri materiale sunt în curs de clarificare“.

S-a păstrat și raportul de luptă nr. 02 al statului major al Diviziei 19 Tancuri. Nu e clar când a fost scris (în document e indicată data de 23 iunie, ceea ce e o greșeală evidentă). În el apar pentru prima dată unele cifre concrete (preluate ulterior de sute de ediții, inclusiv de monografia lui Vladimirski) referitoare la numărul tancurilor care au luat parte la luptă:

„… La ora 13.30, înainte de a termina concentrarea, comandantul diviziei a primit ordinul verbal de atac de la comandantul Corpului 22 Mecanizat. Au fost trimise la atac tancurile reunite ale întregii divizii sub comanda

comandantului Diviziei 37 Tancuri la ora 14.00, cu sarcina de a contraataca trupele aflate în ofensivă ale inamicului la (urmează o listă lungă a unor localități foarte mici din regiunea Aleksandruvka–Voinița – M.S.). La atac au plecat 45 de tancuri T-26 și 12 BA-10. Toate acestea au fost pierdute. Când tancurile au ajuns în regiunea pădurii de la sud-est de Cota 228,5, satul Honevice, orizontul 234, infanteria inamicului a început să se retragă, iar din pădure a fost deschis un tir puternic de artilerie, arme și mitraliere. Apoi a urmat atacul tancurilor medii și grele ale inamicului, s-a încins o luptă intensă între tancuri. Lupta a durat 2,5 ore și după pierderea a mai mult de jumătate din tancurile noastre (subl. mea – M.S.) a început retragerea. În această luptă a fost rănit grav comandantul Diviziei 19 Tancuri. Unitățile s-au retras și au ocupat regiunea de apărare“. (248)

Raportul despre operațiunile de luptă ale Diviziei 19 Tancuri, alcătuit la sfârșitul lunii iulie, repetă aproape cuvânt cu cuvânt conținutul Raportului de luptă nr. 2, dar îl completează cu o listă uluitoare a pierderilor: în lupta de lângă Voinița au căzut comandantul Corpului 22 Mecanizat, general-maior Kondrusev, comandantul Regimentului 37 Tancuri, locotenent-colonel Bibik, și comandantul Regimentului 38 Tancuri, locotenent-colonel Samsonov; a doua zi a dispărut șeful artileriei Diviziei 19 Tancuri, locotenent-colonel Vasilenko, și a fost rănit mortal comandantul regimentului de pușcași al diviziei, locotenent-colonelul Sokolin. (249)

Pentru a întregi imaginea poate fi reprodus și un fragment din memoriile mareșalului Rokossovski:

„Spre seara de 25 iunie la Punctul de comandă al corpului nostru din regiunea Klevani (la 100 de kilometri est de Voinița – M.S.) a venit pe jos comandantul Diviziei 19 Tancuri, generalul-maior Semencenko, foarte indispus, cu palma mâinii drepte bandajată. El ne-a comunicat că divizia lui este totalmente zdrobită… Curând aici a ajuns și unul dintre comisarii de regiment al aceluiași corp, care ne-a comunicat că a fost ucis generalul Kondrusev și că întreg corpul de armată a fost zdrobit. Tonul depresiv și starea de descumpănire a comandantului diviziei și a comisarului de regiment m-au făcut să-i sfătuiesc destul de convingător să înceteze imediat să trăncănească despre pieirea corpului (de armată)…“ (250)

Aritmetic, Rokossovski avea perfectă dreptate: pierderea a „mai mult de jumătate“ din 45 de tancuri încă nu e zdrobirea unei divizii de tancuri (ca să nu mai vorbim de tot Corpul 22 Mecanizat în ansamblu). Divizia 19 Tancuri avea cu mult mai multă tehnică blindată; la raportul cu privire la operațiunile ei de luptă este anexată „Nota explicativă cu privire la bunurile materiale pierdute“ (iar în documentele de acest fel numărul inițial al bunurilor materiale nu este cel puțin exagerat), din care rezultă că pe 22 iunie 1941 în divizie figurau 183 de tancuri (147 de tancuri T-26, șapte tancuri OT-26 cu aruncătoare de flăcări, 29 de tancuri BT) și 58 de automobile blindate BA-10 dotate cu tunuri. (251) Regimentul de artilerie al diviziei a primit un set complet de tunuri (12 obuziere de calibru 152 mm) și 28 de remorchere cu șenile STZ-3 pentru tractarea lor (fără a lua în calcul cele 10 remorchere grele „Voroșiloveț“ din regimentele de tancuri și cele patru remorchere ușoare „Komsomoleț“ din Regimentul Motorizat de pușcași).

În condițiile disponibilității teoretice a tuturor acestora, descrierea operațiunilor de luptă de a doua zi (25 iunie) ocupă în raport doar un singur alineat:

„Regimentul 19 Motorizat de pușcași și regimentul de artilerie de obuziere au ocupat poziția defensivă de-a lungul malului estic al râului Serna (nu e clar cine avea de gând să apere divizia întorcându-se cu fața la pădure, iar cu dosul la germanii care se deplasau în marș pe șosea spre Luțk – M.S.). Statul major al diviziei se află în Bogușuvka. La ora 19.00 tancurile germane s-au apropiat de Luțk, o parte s-au îndreptat spre Antonovka-Bogușuvka, probabil cu scopul de a le tăia unităților noastre căile de retragere (o altă modalitate de interacțiune cu inamicul în afară de retragere nici nu se pune în discuție – M.S.). Tot atunci a fost primit ordinul verbal prin intermediul delegatului de legătură al statului major al Corpului 22 – de a se retrage pe direcția Rojițe, de a trece râul Stîr și de a se concentra în regiunea Sikirici (localitate de lângă drumul Luțk–Koșki la 23 de kilometri nord-est de Luțk – M.S.)“. (237)

În descrierea ulterioară a operațiunilor de luptă ale diviziei doar o singură dată apar patru tancuri – toate celelalte au dispărut fără urmă.

Cu titlu de ipoteză putem să presupunem următoarea reconstrucție a evenimentelor. În decursul unui marș îndelungat (de 2,5 zile), de peste

250 de kilometri, unitățile diviziei s-au îndepărtat unele de altele și într-o măsură considerabilă s-au dezorganizat și în consecință în regiunea Voinița–Șelvuv pe la amiaza zilei de 24 iunie a ajuns cel mult jumătate din tehnica blindată a diviziei. Pregătirea pentru a intra în luptă era și mai puțină. Comandanții au decis să-și îndemne subordonații prin exemplul lor personal. „Batalionul ofițeresc“ de marș compus din 45 de tancuri, plin de curajul disperării, dar fără vreo interacțiune cu infanteria și cu artileria, a pornit în atac frontal și a fost prins în tirul tunurilor de calibru 50 mm ale tancurilor germane Pz-III; un rezultat, din păcate, previzibil ținând cont de armamentul cu care era dotată Divizia 19 Tancuri. După ce și-a pierdut corpul de comandanți, divizia s-a dezintegrat fulgerător, abandonând tehnica blindată în pădure și pe drumuri. Pe măsură ce unitățile germane ce înaintau spre Luțk descopereau noi și noi tancuri abandonate, creșteau și cifrele corespunzătoare din rapoartele Diviziei 14 Tancuri și ale Corpului 3 Tancuri ale Wehrmachtului.

Cât privește participarea la contralovitură a încă unei divizii a Corpului 22 Mecanizat, descrierea operațiunilor de luptă (aici ar fi potrivite ghilimelele) ale Diviziei 215 Motorizate va ocupa foarte puțin loc. Fondul de arhivă al diviziei este în mod tradițional gol. În dosarul „Rapoartele și relatările formațiunilor Corpului 22 Mecanizat“ (Arhiva Centrală a Ministerului Apărării, f. 3456, reg. 1, d. 14) nu a fost plasat nimic din partea Diviziei 215 Motorizate. În dosarul 11 („Rapoartele de luptă ale unităților“) există, totuși, două documente (Comunicatul operativ nr. 1 și un raport de luptă nenumerotat) din 22 iunie, în care e reflectat procesul pornirii diviziei în marș din Rovno.

Merită atenție (ca ilustrare pentru teza despre „lovitura nimicitoare a aviației germane“) descrierea primelor atacuri cu bombe: „La ora 19.15, 19.20, 19.25 a fost bombardat de trei ori orășelul militar și parcul [de artilerie] – există un număr neînsemnat de victime, a luat foc un șopron, au fost luate măsuri de stingere a incendiului“. În pagina următoare apar și cifrele concrete ale pierderilor: „După bombardarea orașului Rovno – 2 morți, 3 răniți, 2 contuzii“. (252) După aceste evenimente, Divizia 215 Motorizată a pornit în marș spre Kovel, iar informațiile despre această formațiune dispar din documentele militare.

În monografia lui Vladimirski operațiunile de luptă ale diviziei, de la începutul lor până la sfârșit, sunt descrise astfel: „Forțele principale ale Diviziei 215 Motorizate (fără batalionul de tancuri) în decursul nopții spre 25 iunie au ocupat poziția inițială pentru ofensiva asupra poziției Verba–Ovadno, pregătindu-se, la decizia colonelului Barabanov, să atace la ora 4 pe 25 iunie inamicul după un tir de artilerie de 15 minute.

Comandamentul fascist, descoperind apropierea dinspre nord-est de Vladimir-Volînski a unităților Diviziei 215 Motorizate, îi avansează rapid în întâmpinare Divizia 298 Infanterie, care, luându-i-o înainte Diviziei 215 Motorizate, în zorii zilei de 25 iulie a atacat prin surprindere ea însăși cu sprijinul puternic al artileriei și aviației, obligând-o mai întâi să treacă în defensivă, iar apoi să se retragă la nord, lângă râul Turia. Cu aceste operațiuni ale Diviziei 215 Motorizate s-a și încheiat contralovitura eșaloanelor doi ale Armatei V“. (43)

Strict vorbind, aici sunt descrise intențiile comandamentului Diviziei 215 Motorizate și acțiunile reale ale inamicului. Dar să nu ne legăm de cuvinte, mai important e altceva – unde a dispărut regimentul de tancuri****** (iar în el erau 129 de tancuri BT, adică doar un pic mai puține decât în diviziile de tacuri germane)? Și mai strict vorbind, acolo trebuiau să se afle chiar două regimente de tancuri, deoarece ordinul comandantului Armatei V presupunea acțiunile în comun ale Diviziei 215 Motorizate și ale unui regiment de tancuri al Diviziei 41 Tancuri, transferat anterior (de fapt fiind compus din două batalioane) pentru întărirea Diviziei 87 Pușcași. Am pus această întrebare încă în primul Butoi în cercuri, iar răspunsul s-a găsit în documentele Wehrmachtului. Toate tancurile erau pe loc, chiar într-un număr excedentar, după cum o denotă radiogramele Diviziei 298 Infanterie:**

„24.6.41. La nord de Vladimir-Volînski au fost distruse 5 tancuri, alte 4 au făcut cale întoarsă, dar se află încă în apropiere… În pădurile de la nord de Verba, după spusele localnicilor, se află 200–300 de tancuri (subl. mea – M.S.).

25.6.41 Evenimentele zilei în expunere generală: Mai întâi este respins atacul inamicului dinspre Verba, sprijinit de tancuri și de artilerie. Dimineața ofensiva unui regiment spre nord, dincolo de Verba, spre râul

Turia, ofensiva celui de-al doilea regiment spre nord-est prin Moghilno (localitate la 8 kilometri est de Verba – M.S.), la fel spre sectorul râului Turia. La dreapta, pe direcția Moghilno nu avem contacte cu inamicul, în regiunea Verba rezistența inamicului a fost înfrântă, ofensiva continuă, amplasarea precisă a liniei întâi este la ora actuală necunoscută. (253)

„Amplasarea precisă“ era greu de găsit, deoarece, după o luptă scurtă cu un regiment de infanterie german, Divizia 215 Motorizată a ajuns în regiunea localității Sofievka. Prin partea locului acest toponimic este foarte răspândit, dar Vladimirski comunică de două ori că „Divizia 215 Motorizată s-a concentrat în regiunea Sofievka (la 50 de kilometri est de Kovel)“. Pe o hartă militară la scara de 1:84 000 din anul 1935 acest târgușor se numește Sofianovka, poți să ajungi la el de la Kovel pe poteci încurcate pe care umblă doar capre; un marș forțat-fulger de la Verba prin Kovel spre Sofievka/Sofianovka poate fi considerat o performanță excepțională…

La încheierea trecerii în revistă a operațiunilor de luptă ale Armatei V în împrejurimile vestice ale Luțkului e cazul să menționăm absența oricăror urme reale ale Brigăzii 1 Artilerie antitanc, prima ca număr de ordine și unica brigadă care a primit înainte de începutul războiului un set complet de armament de bază și de tractoare de artilerie (50 de tractoare ST-2 și 120 de tractoare STZ-5). (254) Însă inamicul n-a observat deloc prezența unei formațiuni puternice de tancuri, înarmate cu tunuri de calibrele 76 și 85 mm,****** ce perforau pe de-a întregul așa-numitele tancuri „grele“ germane. Și asta e foarte straniu, dacă ținem seama că în primele zile de război documentele Wehrmachtului fixau foarte scrupulos (uneori chiar și cu o exagerare ce poate fi înțeleasă) orice apariție a ceva nou în armamentul și în structura Armatei Roșii.**

În fine – și asta e principalul –, participarea la lupte a Brigăzii 1 Artilerie antitanc nu-și găsește o reflectare demnă în cifrele pierderilor tancurilor germane – în dimineața de 3 iulie, adică după multe lupte și marșuri, Divizia 14 Tancuri pierduse irecuperabil 15 tancuri, altele 28 se aflau în reparații. (276) Ultima cifră putea să aibă legătură doar în cea mai mică măsură cu acțiunile Brigăzii 1 Artilerie antitanc, deoarece,

după lovitura unor proiectile de acest calibru, e puțin probabil ca tancurile germane să mai fi avut nevoie de reparații.

Podul de lângă Rojișce

Divizia 14 Tancuri a Wehrmachtului a avut nevoie de toată ziua de 25 iunie pentru a parcurge 35 de kilometri de la câmpul de luptă de lângă Aleksandruvka până la Luțk. Această lentoare stranie sugerează ideea că 150 de tancuri nu au fost pur și simplu „găsite“ acolo de germani; e posibil ca unele subunități ale Diviziei 19 Tancuri sovietice să fi purtat o luptă despre care n-a mai aflat niciodată comandamentul diviziei, al Corpului 22 Mecanizat și al Armatei V (după cum ține minte cititorul atent, ceva similar s-a produs și pe direcția Lvov, în seara de 24 iunie pe șoseaua Krakoveț–Iavorov). Cât privește cealaltă divizie de tancuri (Divizia 13 Tancuri) a corpului de tancuri german, pe 25 iunie ea se deplasa „în marș și cu cântec“. O consemnare scurtă („brigada de infanterie motorizată se deplasează șezând pe mașini“) din raportul de luptă expediat la statul major la ora 14.00, pe 25 iunie, este o mărturie destul de elocventă în acest sens. (255)

După ce s-a deplasat pe drumurile de țară de la sud de șoseaua principală, Divizia 13 Tancuri a ajuns la ora 6 seara pe 25 iunie la suburbiile de sud ale Luțkului și la podul peste râul Stîr. De data aceasta, podul a fost aruncat în aer de îndată ce pe el au ajuns huruind primele trei tancuri ale batalionului de recunoaștere al diviziei. (256) Ce-i drept, această circumstanță a reținut doar câteva ore ofensiva Diviziei 13 Tancuri și în dimineața de 26 iunie orașul și extrem de importanta intersecție de drumuri (la sud spre Dubno și la est spre Rovno) era în mâinile inamicului. Rămășițele formațiunilor Armatei V s-au retras după râul Stîr; în descrierea lui Vladimirski evenimentele s-a derulat astfel: „Comandamentul Armatei V în timpul plecării la un nou Punct de comandă în noaptea spre 26 iunie a devenit martorul ocular al retragerii dezorganizate a subunităților Diviziei 135 Pușcași, a Diviziei 19 Tancuri și a Regimentului 460 Artilerie al Corpului 27 Pușcași. Un torent de oameni, căruțe, automobile, tunuri goneau pe șoseaua spre Rovno și doar intervenția energică a ofițerilor statului

major al armatei și intervenția generalului Potapov în persoană au oprit această fugă și au curmat răspândirea ulterioară a panicii“. (43)

La sud de Luțk, în susul râului Stîr până la vărsarea în el a râului Ikva, se deplasau în marș spre est două divizii de infanterie a Wehrmachtului (nr. 229 și 111), iar în dimineața de 26 iunie forțau râul Stîr și întreceau de fapt formațiunile de tancuri ale Corpului 3 Tancuri. Și mai la sud, Corpul 48 Tancuri a ocupat Beresteciko și Dubno. În această situație comandamentul german a decis să beneficieze de situația favorabilă de pe flancul sudic al Grupului 1 Tancuri și să trimită Divizia 13 Tancuri la Rovno pe o cale lungă, în schimb sigură și lipsită de pericole, prin răscrucea de drumuri de la est de Mlînov. Divizia 14 Tancuri a primit ordinul să înainteze spre est, spre Rovno, în așa fel încât un grup de marș al diviziei să se deplaseze nemijlocit pe șosea, iar altul pe drumurile de țară la 5–8 kilometri sud de șosea. (257)

Ordinul a fost dat, dar n-a fost executat și pe hărțile Marelui Stat Major german semnul ce indica Divizia 14 Tancuri a rămas timp de două zile și jumătate „lipit“ de Luțk. Ofensiva necontenită a diviziei de tancuri germane a fost întreruptă de unitățile sovietice ale Diviziei 131 Motorizate (Corpul 9 Mecanizat) și de Regimentul Motocicliști al Corpului 22 Mecanizat. S-au păstrat documentele acestor unități și studierea lor ne permite să restabilim claritatea și să vedem în detaliu felul în care a luptat Armata Roșie – în cazurile în care încerca să lupte.

Divizia 131 Motorizată a început să fie constituită toamna târziu în anul 1940 pe baza Diviziei 131 Pușcași. Divizia, la fel ca tot Corpul 9 Mecanizat în ansamblu, era dotată cu mult mai prost decât puternicele corpuri mecanizate (Corpul 4 Mecanizat, Corpul 8 Mecanizat, Corpul 15 Mecanizat) ale primului eșalon al Frontului Sud-Vest. În același timp, e de menționat că, în comparație cu diviziile de tancuri ale Corpului 9 Mecanizat, Divizia 131 Motorizată arăta cu mult mai bine – își spunea cuvântul faptul că fusese constituită pe baza unei divizii de pușcași active. De exemplu, regimentul de artilerie al Diviziei 131 Motorizate era dotat aproape complet cu tunuri (opt tunuri de calibru 76 mm, 16 obuziere de calibru 122 mm, 8 obuziere de calibru 152 mm) și a primit 28 de remorchere (STZ-3 și STZ-5); în divizionul antitanc

era un set de remorchere „Komsomoleț“ ce depășea prevederile organigramei (erau 37 la număr). (268)

Regimentul de tancuri al diviziei (Regimentul 58 Tancuri) era încă incipient, în locul celor 258 de tancuri BT-7 prevăzute în organigramă în realitate erau 123 de tancuri, dintre care 40 aveau nevoie de reparație urgentă, iar două treimi din tancurile aflate în stare relativ bună erau BT-5 produse în anul 1934. Pentru unitățile în curs de constituire, ba încă și din corpurile mecanizate ale eșalonului doi, o atare situație nu era o raritate. Uimitor este altceva – în „Raportul cu privire la operațiunile de luptă ale Regimentului 58 Tancuri“ informația despre înarmarea atât de sărăcăcioasă nu se termină cu tradiționalele lamentări, ci cu o concluzie categorică: „Regimentul era cât se poate de apt de luptă și gata să pornească la luptă cu bandele fasciste“. (258)

Divizia 131 Motorizată urma să intre în luptă cu „bandele fasciste“ mai devreme decât alte formațiuni ale Corpului 9 Mecanizat. Comandantul Armatei V, generalul-maior Potapov, a ordonat scoaterea diviziei din componența corpului mecanizat și înaintarea ei în marș forțat spre poziția râului Stîr de lângă Luțk. E posibil ca această decizie să fi fost luată pentru că Divizia 131 Motorizată (spre deosebire de diviziile de tancuri ale Corpului 9 Mecanizat) era dotată măcar pe jumătate cât prevedea organigrama cu tehnică cu roți (29 de autoturisme, 429 de camioane și 95 de autospeciale) și putea să efectueze un marș forțat.****** (268) Calea ce trebuia străbătută era destul de lungă – de la Novograd-Volînski la Luțk distanța e mai mare de 160 de kilometri în linie dreaptă.**

În planul de acoperire, itinerarul înaintării Regimentului 58 Tancuri a fost trasat conform aceleiași logici ca în cazul Diviziei 19 Tancuri – pe poteci dosite de pădure, în lateral față de șoseaua principală. Nebunia „secretizării“ a ajuns până la faptul că regimentul n-a trecut râul Gorân pe pod, ci cu un bac sătesc în târgușorul Bașino, în condițiile în care „bacul putea să transporte doar un singur tanc și era defect și nepregătit“. Doar faptul că aviația germană era extrem de puțin numeroasă în zona Frontului Sud-Vest a permis să fie comise astfel de erori și să nu fie pierdută toată tehnica încă din timpul marșului spre câmpul de luptă…

Marșul de 122 de kilometri până la târgușorul Bronniki (localitate de lângă șosea la 14 kilometri nord-vest de Rovno) a durat aproape 48 de ore. „La ora 16.00 la Bronniki au sosit 35 de tancuri, din care, pe baza ordinului comandantului Diviziei 131 Motorizate, au fost constituite un batalion de marș în număr de 14 tancuri sub comanda căpitanului Teremet și o companie de recunoaștere compusă din 10 tancuri sub comanda căpitanului Rudenko“. (258) Așa e scris în textul raportului. Să considerăm că cifra 35 nu e o greșeală de tipar: în acest caz rezultă că în timpul marșului au rămas în urmă 48 din cele 83 de tancuri în stare bună.

„Conducerea generală a ambelor grupuri, precum și a unui batalion al Regimentului 743 Motorizat (al Diviziei 131 Motorizate) și a unui divizion de artilerie i-a fost atribuită comandantului Regimentului 58 Tancuri, locotenent-colonelul Kanșin. Acestei grupări i-a fost trasată sarcina: să se concentreze la periferia de est a orașului Luțk și să nu-i dea inamicului posibilitatea să treacă râul Stîr, menținând trecerile peste râu în mâinile lor până la apropierea forțelor principale ale diviziei“. (258) Și aceste ultime cuvinte, și faptul includerii într-un grup de luptă de marș a unor subunități răzlețe ale altei divizii denotă că, în 48 de ore, 450 de automobile n-au reușit totuși să transporte „forțele principale“ (sau măcar jumătate din ele, un regiment de pușcași) ale Diviziei 131 Motorizate pe 122 de kilometri. Vă amintesc încă o dată că este vorba despre una dintre cele mai bune divizii, una care a luptat realmente și a oprit câteva zile ofensiva germanilor.

„La ora 18.00 (25 iunie), la periferia de sud-est a Luțkului a început comasarea inamicului ce se pregătea de trecerea râului. Pe la ora 20.00, sub acoperirea tirului de artilerie și de aruncătoare de mine, inamicul a început să treacă râul pe flancul stâng al defensivei noastre. În pofida forțelor superioare ale inamicului, unitățile noastre l-au reținut până la ora 15.00, 26 iunie. În această zi, în luptele de lângă orașul Luțk tancurile noastre au luat parte la două atacuri, provocându-i daune grave inamicului, care a pierdut mai mult de o companie din efectiv, 8 motociclete și un tanc (remarcați estimările atât de modeste și cât se poate de realiste ale pierderilor suportate de inamic – M.S.).

În rândul unor subunități ale unităților de pușcași care acționau în comun cu tancurile a început retragerea în panică. În această privință comandantul Regimentului 58 Tancuri, locotenent-colonelul Kanșin, i-a spus tehnicianului militar de rangul 1, Pucinin, care venise la el: «Nu e atât de greu să-l învingi pe inamic cât să depășești panica propriilor trupe».“ (258)

Tehnicianul militar Pucinin nu venise singur, ci împreună cu locotenentul Loktev, iar ei au mai adus 27 de tancuri ale regimentului – unicul caz pe care-l știu în care tancurile rămase în urmă în timpul marșului nu s-au evaporat în aer, ci, fie și cu o oarecare întârziere, au ajuns la câmpul de luptă.

Judecând după Raportul de luptă nr. 010 al statului major al Corpului 22 Mecanizat, ziua de 27 iunie începea astfel: „Conform informațiilor verbale primite de la șeful artileriei Regimentului 131 Motorizat de pușcași, căpitanul Galperin, se știe că: în noaptea spre 27 iunie Divizia 136 Pușcași și Divizia 87 Pușcași (la momentul respectiv putea fi vorba doar de rămășițele răzlețe ale acestor formațiuni – M.S.) se retrăgeau în dezordine de pe poziția pe care o ocupau spre est, la ora 5.00 s-au retras de pe poziția pe care o ocupa Divizia 131 Motorizată…“ (259) Și totuși, cineva continua să rețină toată ziua Divizia 14 Tancuri a Wehrmachtului lângă Luțk. De aceea are rost să continuăm lectura Raportului cu privire la operațiunile militare ale Regimentului 58 Tancuri:

„Reținând forțele superioare ale inamicului, care avea intenția să aplice o lovitură asupra statului major al diviziei, ce se afla la Sapoguv (suburbie de nord-est a Luțkului – M.S.), 12 tancuri, sub comanda locotenent-colonelului Kanșin și a căpitanului Teremet, la ora 10.00 (pe 27 iunie) au pornit la luptă. În această luptă, din partea inamicului a fost organizat un tir extrem de puternic al artileriei antitanc, cu activitatea foarte intensă a infanteriei motorizate, care era, probabil, aproape un regiment (din nou o estimare cât se poate de realistă – M.S.). După ce a pierdut cel mult o companie și jumătate de morți și răniți, inamicul, care nu a rezistat în fața tirului puternic din partea noastră, și-a întrerupt ofensiva și a trecut la defensivă temporară, comasându-și forțele pe pozițiile pe care le apărau. În această luptă au căzut eroic: locotenent-colonelul Kanșin, locotenentul-

major Pavlovski, locotenenții Statin și Loktev, sublocotenentul Porohniavîi, 4 persoane din corpul de subofițeri și din efectivul de soldați.

Din acest moment, șeful statului major, maiorul Legheza, și-a asumat comanda regimentului. Pe 28 iunie toate tancurile care au rămas, în număr de 7, au fost utilizate, la ordinul comandantului diviziei, pentru recunoaștere și pentru paza statului major al diviziei…“ (258)

Acest fragment scurt de document este extraordinar de informativ. Vedem a câta oară tentativa disperată a comandantului curajos de a-și atrage după el prin exemplu personal subordonații – și inevitabilul rezultat al ciocnirii dintre eroismul unor persoane și mașina Wehrmachtului. Vedem că și această „mașină“ – cel puțin în unele cazuri – se poticnea evident, amintind de zicala rusească „Cu cei mici – voinic, cu voinicii – mic“. Mijloacele de foc ale diviziei de tancuri a Wehrmachtului (nu doar tunurile de pe tancuri, ci și un batalion de vânătoare antitanc în toată regula) puteau să lovească 12 tancuri ușoare fără a se opri și fără a trece la „defensivă temporară“. În sfârșit, vedem tradiționala pentru vara anului 1941 „aritmetică stranie“, în cadrul căreia batalionul se transformă în companie, 50 de tancuri se transformă în 12, pierderile din rândul comandanților sunt mai mari decât cele din rândul soldaților…

La nord de Luțk mai era un punct potrivit pentru trecerea trupelor pe malul estic al râului Stîr – podul de cale ferată de lângă Rojișce. Desigur, nu era varianta optimă – mai întâi pentru că de la Rojișce până la autostrada principală trebuia străbătut un masiv compact de pădure mlăștinoasă (sau să se întoarcă de-a lungul malului estic al râului la Luțk). Pe de altă parte, podurile de cale ferată suportă încărcături mari, fapt de o importanță esențială pentru trecerea pe celălalt mal a tancurilor…

Prima tentativă de a cuceri „din fuga calului“ podul de lângă Rojișce a început la ora 6 dimineața pe 24 iunie, când „compania de șoc“ a lui Schulze din componența batalionului de recunoaștere al Diviziei 298 Infanterie a fost trimisă într-un raid îndepărtat cu sarcina „de a ocupa podul de lângă Rojișce important pentru aprovizionarea tancurilor“.

(238) Spre seară, un grup de motocicliști germani cu aruncătoare de mine și puști antitanc a ajuns la pod. Acolo avea să se întâlnească cu regimentul de motocicliști al Corpului 22 Mecanizat, care fusese prevăzător trimis la Rojișce încă pe 23 iunie la ordinul comandantului Armatei V. Rezultatul întâlnirii a fost următorul:

„La ora 21.00, pe 24.6, inamicul a început pregătirea de artilerie și a tras din aruncătoare de mine până la ora 22.00. Cercetașii trimiși de compania 1 în număr de 6 oameni sub comanda sergentului-major Laptev au stabilit: o comasare de motocicliști cu puști automate și sosirea unui tun antitanc lângă podul de cale ferată cu scopul de a acoperi trecerea peste râu. La ora 4.00 pe 25.6, un grup de motocicliști ai inamicului, cel mult 20 de persoane, s-a apropiat de podul de cale ferată și, sub acoperirea tirului aruncătoarelor de mine, a încercat să treacă podul de cale ferată. N-au reușit să treacă peste râu. Cu tirul mitralierei grele a companiei 2 grupul de motocicliști a fost distrus“. (260)

Regimentul de motocicliști al corpului mecanizat chiar și completat conform organigramei (1 417 persoane) putea fi considerat „regiment“ doar cu numele. În realitate, la începutul războiului aceste unități erau un batalion de pușcași, și nu unul întărit, ci unul slăbit de lipsa (insuficiența) armamentului de infanterie greu. În majoritatea absolută a cazurilor, de existența regimentelor de motocicliști nu-și amintesc nici comandanții corpurilor mecanizate în rapoartele lor, nici istoricii postbelici. Însă Regimentul 23 Motocicliști al Corpului 22 Mecanizat s-a dovedit chiar foarte remarcabil.

În seara de 25 iunie de râul Stîr s-a apropiat Divizia 14 Tancuri a Wehrmachtului, din componența căreia a fost trimis la Rojișce „grupul de luptă“ compus dintr-un batalion de infanterie motorizată și un batalion de obuziere al regimentului de artilerie al diviziei; acum germanii aveau o oarecare superioritate numerică de efectiv și o superioritate covârșitoare a gurilor de foc. Rezultatul tentativei de a captura podul a rămas același:

„La ora 22.00 pe 25.5 inamicul a încercat din nou să treacă râul pe podul de cale ferată. Sub efectul tirului de artilerie și al aruncătoarelor de mine compania 2 n-a reușit să respingă complet grupul de motocicliști care

trecea pe podul de cale ferată. Pentru sprijin și pentru distrugerea grupului care a pătruns traversând podul de cale ferată în număr de aproape 100 de oameni a fost transferată de pe flancul stâng compania 4 sub comanda sublocotenentului Andreikov. Prin contralovitură și atac, cu tirul bateriei antitanc de sub comanda locotenentului Raskov, grupul de 100 de oameni al inamicului a fost în majoritatea lui distrus, iar câțiva oameni au luat-o la fugă pe malul vestic al râului Stîr“. (260)

În continuare ambele părți își sporeau puterile. Germanii au transferat la Rojișce batalionul de recunoaștere și batalionul de motocicliști ale Diviziei 14 Tancuri. Comandamentul Armatei V a trimis la Rojișce rămășițele Diviziei 19 Tancuri, care a reușit să adune și să deplaseze spre pod două batalioane de pușcași, 14 tunuri ale regimentului de artilerie și patru tancuri T-26. (237) Ce-i drept, germanii afirmă că pe 26 iunie în lupta de lângă Rojișce „au fost descoperite pentru prima dată tancurile rusești supergrele“. (257) Poate să fie și adevărat, deoarece unitățile Armatei Roșii care luptau lângă Rojișce deveneau un „centru de condensare“ în jurul căruia se adunau subunitățile răzlețe ale altor divizii. Conform raportului Regimentului 23 Motocicliști, „între 24.6 și 27.6 inamicul a pierdut: aproape 200 de morți, au fost distruse 4 motociclete, 2 tunuri antitanc și au fost luați 2 prizonieri. Regimentul a pierdut: 70 de morți, 90 de răniți. Au fost pierdute un automobil, 6 aruncătoare de mine“. (260) Germanii n-au mai reușit să ocupe trecerea peste râu.

Pe 28 iunie, comandamentul german și-a dat seama în sfârșit că „irosirea“ unei divizii de tancuri pentru a ataca la nesfârșit o regiune fortificată este irațională. La ora 15.50, detașamentul de avangardă al Diviziei 298 Infanterie s-a apropiat de Rojișce și subunitățile Diviziei 14 Tancuri au putut să se îndrepte spre est, de la Luțk pe șosea spre Rovno. Seara târziu, pe 28 iunie, statul major al Diviziei 298 Infanterie raportează: „Vizavi de capul de pod Rojișce e inamicul. Extinderea capului de pod prin atac de la ora 17.00. Am ajuns până la zona Rudnia. În prezent contraatacul inamicului cu tancuri… Sarcina pentru ziua următoare: apărarea capului de pod Rojișce și a flancului de nord“. (261)

Pe 29 iunie, după ce Corpul 15 Pușcași a abandonat Kovelul, germanii au îndreptat întăriri pe șosea de la Kovel spre Rojișce: artileria motorizată cu detașamentul de avangardă de infanterie al Corpului de armată 17. În seara aceleiași zile de Rojișce s-a apropiat Regimentul 648 Pușcași din componența Diviziei 200 Pușcași, din Eșalonul doi al Frontului Sud-Vest. (260) 30 iunie, 1 iulie… A fost ocupat orașul Rovno, au fost capturate trecerile peste râul Gorîn lângă Goșcia și Ostrog, în zona Frontului Vest vecin germanii au ocupat orașele Minsk și Bobruisk (la 400 de kilometri est de frontieră), iar lupta de lângă Rojișce nu se domolea nicidecum. Germanii n-au putut totuși să treacă pe acest pod blestemat prin luptă; el le-a căzut în mâini după ce în cadrul retragerii generale a trupelor Armatei V spre linia „frontierei vechi" unitățile ce luptau la Rojișce s-au retras la est, în pădurile dintre râurile Stîr și Gorîn.

Cea mai mare divizie

Astfel era Divizia 41 Tancuri a Corpului 22 Tancuri. La începutul războiului în dotarea ei figurau peste 400 de tancuri (cifra exactă nu poate fi știută, dar cea mai mică dintre cele întâlnite în documente e 414), inclusiv 376 de tancuri în stare bună „de categoriile 1 și 2". Cu mult mai multe decât tot Corpul 3 Tancuri al Wehrmachtului. Baza parcului de tancuri a diviziei era constituită din tancuri ușoare T-26, dar a reușit să primească și tancuri de tipuri noi – monștrii blindați KV-2, dotate cu un obuzier de calibru 152 mm, 31 la număr.

Divizia a fost constituită pe baza Brigăzilor 36 și 38 Tancuri, unele dintre cele mai vechi din Armata Roșie (înființate în anii 1932 și respectiv 1935). În septembrie 1939 ambele brigăzi au participat la invadarea Poloniei și au parcurs atunci destul de reușit mai mult de 250 de kilometri; Brigada 36 a forțat râul Bug, a ocupat orașul Helm, a forțat râul Vepl, a ocupat localitățile Piaski și Petrkuv și puțin i-a lipsit să ajungă până la Lublin. Acum, în vara anului 1941, tanchiștii Brigăzii 41 Tancuri urmau să facă o a doua încercare…

Bilanțul succint al „operațiunilor de luptă“ ale celei mai mari divizii de tancuri este făcut într-un document semnat pe 11 iulie 1941 de Consiliul de Război al Armatei V. E destul de dificil de definit acest document, judecând după conținutul său:

„Comandantului și adjunctului politic ai Diviziei 41 Tancuri

Copia: Comandantului Corpului 22 Mecanizat

În tot răstimpul luptelor Dvs. cu divizia Dvs. pe nici un sector al frontului Armatei n-ați făcut nimic sesizabil. Mai mult decât atât, Dvs., ca un comandant nepăsător, în mod criminal, ba încă și fără luptă, ați pierdut 31 de tancuri costisitoare KV. Un comandant responsabil pentru activitatea lui n-ar fi permis niciodată așa ceva, unde mai pui că și condițiile retragerii Dvs. au fost extraordinar de favorabile. V-ați retras fără luptă și inamicul nu plana deasupra Dvs. Și totuși ați izbutit și în aceste condiții să împrăștiați tancurile care v-au fost încredințate. În afară de aceasta, în raportul prezentat Consiliului de Război al Armatei n-ați relatat despre starea reală a diviziei și ați mințit Consiliul de Război.

În timpul ofensivei diviziei Dvs., de pe 2.7.41, asupra târgușorului Olîka v-ați comportat jalnic, ba chiar cu lașitate. Ca rezultat ați pierdut bunurile materiale pe care le aveați…“ (262)

Spre deosebire de multe alte divizii de tancuri distruse și/sau dispărute, Divizia 41 a lăsat în urma sa un număr considerabil de documente, inclusiv raportul cu multe pagini „Bilanțul operațiunilor de luptă ale Diviziei 41 Tancuri de pe 22.6 până pe 22.7.41“, scris și semnat de un nou corp de comandă; s-au păstrat și rapoartele semnate de colonelul Pavlov (comandantul inițial al diviziei). Studierea documentelor permite concretizarea, ba chiar detalierea evaluării făcute acțiunilor diviziei de Consiliul de Război al Armatei V.

Vom menționa de la bun început că ar fi corect ca răspunderea pentru prăbușirea diviziei să fie împărțită cu Pavlov și de comandantul Corpului 15 Pușcași, Fediuninski. De fapt, Pavlov e de vină doar că i-a permis peste măsură activului comandant al corpului să „taie în bucățele“ divizia de tancuri. În vara anului 1941, astfel de acțiuni s-au

întâmplat în repetate rânduri și pe multe fronturi, dar nu se poate să nu recunoaștem că Fediuninski i-a întrecut pe toți. Un colonel precoce, numit prin protecția lui Jukov în funcția de comandant de corp de armată, el nu a văzut în divizia de tancuri ce i-a fost transferată în subordonare operativă un instrument complex de realizare a unei liste cât se poate de concrete de sarcini, ci iarăși, „un sac de tancuri". „Sacul" a fost folosit într-un registru care a oscilat între farsă și tragedie.

„La ora 17.25 pe 22.6 prin ordinul Statului Major al Armatei – se arată în bilanţ, observând totuși că statul major al armatei ajunsese să comande companii – a fost detașată o companie compusă din 15 tancuri T-26 în regiunea Dubovo (suburbie de nord a Kovelului – M.S.) pentru lichidarea trupelor aeropurtate (evident și acestea imaginare).

La ordinul verbal al Statului Major al Armatei prin intermediul comandantului Corpului 15 Pușcași a fost detașată o companie de tancuri T-26 în regiunea Mațiuv (localitate pe drumul Kovel–Liuboml – M.S.) pentru a cerceta direcția Krîluv…

La ora 23.00 pe 23.6, la ordinul verbal al comandantului Corpului 15 Pușcași transmis prin intermediul delegatului de legătură, căpitan Ktitarenko, a fost detașată o companie de tancuri pentru a lupta cu 8 avioane (???) ce au aterizat în regiunea Novoselki. După ce s-a tot deplasat toată noaptea, căpitanul Kulakov n-a găsit nici trupe aeropurtate, nici avioane…

La ora 10.00 pe 24.6 la dispoziția personală a comandantului Corpului 15 Pușcași o companie de tancuri îi este subordonată comandantului Diviziei 45 Pușcași… La ora 16.00 pe 24.6 delegatul de legătură, căpitan Ktitarenko, a transmis la telefon: «Prin ordinul comandantului Corpului 15 Mecanizat să fie detașate 30 de tancuri suplimentar la cele 20 de tancuri detașate anterior (probabil, compania despre care s-a scris mai sus – M.S.) și să fie transmise la dispoziția comandantului Diviziei 45 Pușcași»…

Pe 26.6 o companie de tancuri T-28 a fost trimisă la Liublineț (localitate la opt kilometri sud-vest de Kovel – M.S.) pentru a acoperi direcția Vladimir-

Volînski…

Pe 27.6 la ordinul verbal al comandantului Corpului 15 Pușcași transmis prin delegatul de legătură, maior Starodubțev, a fost detașată o companie de tancuri T-26 pentru a acoperi statul major al corpului în regiunea Kovel și au fost detașate suplimentar o companie de tancuri R-26 a Regimentului 82 Tancuri, o companie de tancuri T-26 a Regimentului 81 Tancuri în regiunea Cerkassî și o companie a Regimentului 82 Tancuri în regiunea Dubovo pentru a acoperi retragerea Corpului 15 Pușcași din Kovel…“ (263)

Această artă operativă, deopotrivă cu evidenta fărâmițare a puternicului „berbec blindat“ în grupuri mici și răzlețe, a avut și alte două consecințe nu mai puțin distrugătoare. În primul rând, orice tanc din epoca respectivă (german, englez, sovietic) era un dispozitiv greu de servit, cu resurse mici, nesigur. Cu chiu, cu vai, dar în condițiile unei formațiuni mari (divizie de tancuri, corp mecanizat) puteau fi asigurate întreținerea tehnică corectă și reparația curentă a tancurilor. Transferate într-o divizie de pușcași, în care jumătate din efectiv nu văzuse niciodată în viață nici măcar o bicicletă, tancurile erau lăsate de fapt în voia sorții. Prima defecțiune, măruntă sau serioasă, devenea și ultima.

În al doilea rând, demoralizarea generală a Armatei Roșii chiar din primele ore de război ajunsese la nivelul la care doar controlul strict și permanent din partea unui comandant cu voință devenea condiția necesară, dar nici pe departe întotdeauna suficientă, pentru executarea misiunii de luptă. Într-o astfel de armată împrăștierea tancurilor cu companiile în diferite direcții echivala cu zdrobirea diviziei înainte ca lupta să aibă loc.

Nu este clară până la capăt soarta celor două batalioane de tancuri care pe 22 iunie au fost transferate în subordinea comandantului Diviziei 87 Pușcași. După cum am menționat mai sus, în documentele germane este consemnată participarea în repetate rânduri a tancurilor sovietice în luptele de lângă Vladimir-Volînski. Pe de altă parte, nimic asemănător cu două batalioane de tancuri (adică o sută de tancuri) nu se depistează nici în descrierea luptei, nici chiar în lista victoriilor declarate ale

inamicului. În raportul de luptă al Diviziei 298 Infanterie a Wehrmachtului scris la ora 15.20, pe 25 iunie, după încercuirea și zdrobirea Diviziei 87 Pușcași lângă Vladimir-Volînski, sunt prezentate următoarele cifre: „Până la momentul actual au fost distruse 37 de mașini blindate de diferite dimensiuni, unele au ars“. (265) Mașinile blindate de „diferite dimensiuni“ nu sunt nicidecum doar tancuri. Divizia 87 Pușcași avea tehnica sa blindată, care depășea prevederile organigramei. Remorcherele blindate cu șenile, „Komsomoleț“ erau nu mai puțin de 52. (266) În fine, nu este exclus că în raportul de luptă de la ora 15.20 erau luate în calcul și tancurile Diviziei 215 Motorizate, lovite și scoase din funcție în lupta de dimineață de lângă Verba.

După ce gloata enormă de tancuri a Diviziei 41 Tancuri a petrecut în staționare (sau în deplasări convulsive) cinci zile lângă Kovel, a început retragerea la est. Raportul Bilanțului operațiunilor de luptă ale Diviziei 41 Tancuri descrie cât se poate de elocvent:

„Pe 27 iunie, la ora 15.00, comandantul Regimentului 81 Tancuri a raportat că grupul lui de recunoaștere, de asigurare pe direcția Melnița (localitate la 12 kilometri sud de Povursk – M.S.), prin intermediul chestionării unităților ce se retrag din Povursk spre Kovel – adică prin colectarea zvonurilor panicarde – a stabilit că Povurskul e ocupat de inamic“, ceea ce însemna că germanii, chipurile, au ocolit orașul și se aflau la 30 de kilometri est de Kovel. „Șeful statului major al batalionului de geniu al Corpului 15 Pușcași, prezentându-se la Punctul de comandă, a raportat că a aruncat în aer podurile din Kovel și că în Kovel nu se află nimeni. NU aveam legătura cu Corpul 15 Pușcași. Delegatul trimis din Divizia 41 Tancuri, maiorul Starodubțev, s-a întors, n-a găsit statul major al corpului de pușcași.

Știind că poziția replierii ulterioare a Corpului 15 Pușcași este râul Stohod, comandantul Diviziei 41 Tancuri, colonel Pavlov, a decis să atace cu Regimentul 81 Tancuri [pe direcția] Voloșki–Povursk, cu Regimentul de tancuri 82 – Voloșki-Melnița, cu misiunea de a elibera trecerile peste râul Stohod. Șeful statului major al Diviziei 41 Tancuri a trimis o misiune de recunoaștere spre Melnița–Povursk. La ora 16.30 colonelul Pavlov a decis, fără să aștepte rezultatele recunoașterii, să avanseze în regiunea indicată, fără a avea autorizația comandantului Corpului 15 Pușcași. Ca rezultat, s-

a dovedit că inamicul nu se afla nici la Povursk, nici la Melnița, atacul a fost zadarnic. În decursul întregii nopți spre 28.6 statul major a adunat de pe câmpuri și de pe drumuri mașinile rămase, fără a se preciza în urma căror evenimente, și doar spre dimineață s-a reușit stabilirea locului unde se aflau unitățile.

Pe 28 iunie, la ora 15.00, din dispoziția dată de comandantul Corpului 15 Pușcași, divizia s-a repliat în regiunea Vislo, Sofianovka, Iablonovka (deja dincolo de Stohod, la 10–15 kilometri nord-vest de Kolki – M.S.), domeniul Taras; Regimentul de artilerie de obuziere s-a concentrat în regiunea Cotei 170,3, cu sarcina de a-și găsi în această regiune poziții de foc cu scopul de a acoperi retragerea unităților corpului de pușcași, care se retrag pe malul de est al râului Stohod. Pe 28 iunie, la ora 20.00 (peste 24 de ore după plecarea diviziei – M.S.) inamicul a cucerit Kovelul și își continuă ofensiva pe direcția Povursk…“ (263)

Divizia 41 Tancuri (mai bine zis, ceea ce rămăsese din ea) a stat două zile în pădurea de la est de râul Stohod, după care în dimineața de 30 iunie a pornit în marș în regiunea Olîka–Klevan. Concentrându-se în regiunea respectivă, la amiaza zilei de 1 iulie divizia a trecut la ofensivă cu sarcina de a ajunge în regiunea Mlînov–Dubno și de a întretăia șoseaua Dubno–Rovno. După cum scrie Vladimirski, în momentul acestei prime, unice și ultime operațiuni active a Diviziei 41 Tancuri, ca armanent mai figurau 106 tancuri T-26 și 16 tancuri grele KV-2. Nu erau chiar puține, căci nici una dintre diviziile de tancuri ale Grupului 1 Tancuri al Wehrmachtului nu avea la momentul respectiv atâtea tancuri în stare bună. Nici efectivul se pare că nu s-a pierdut cu totul în timpul „marșului prin pădure“ – în raportul de luptă al comandantului diviziei din 28 iunie citat mai sus citim: „Pierderile de efectiv sunt de aproximativ 15 la sută fără [a lua în calcul] Regimentul Motorizat de pușcași“. (264)

Descrierea acestei ofensive în raportul comandamentului diviziei constă în proporție de trei pătrimi din toponime – denumiri de târgușoare, cătune și pâraie mici și minuscule. În traducere, ele înseamnă următoarele. În prima zi, Regimentul 82 Tancuri a parcurs 4–5 kilometri la sud, un batalion de-al lui a trecut râul Putinka, unde a intrat în luptă cu infanteria inamicului, al cărei efectiv a fost estimat la

un batalion. În urma luptei „a distrus 3 tunuri antitanc, 20 de infanteriști, iar ceilalți au fost respinși în direcția sud–vest. În virtutea întunericului ce s-a lăsat și a lipsei infanteriei, Regimentul 82 Tancuri a fost nevoit să se retragă în poziția inițială. Pierderile: 5 tancuri T-26, 2 tancuri KV s-au prăbușit pe poduri și un tanc KV a fost deteriorat și aruncat în aer. 2 morți, 6 răniți“. Opt tancuri pierdute irecuperabil și opt morți și răniți. Cel de-al doilea regiment de tancuri al diviziei (Regimentul 81 Tancuri), „ce se deplasa în eșalonul doi în urma Regimentului 82 Tancuri a ajuns la ora 21.30, s-a desfășurat [în formațiune de luptă], dar inamicul s-a retras. La lăsarea întunericului regimentul s-a concentrat în pădurea de la sud de Nosovici (adică s-a retras pe malul de nord al râului Putilovka – M.S.).

În dimineața celei de-a doua zile a ofensivei (2 iulie) Regimentul 81 Tancuri a înaintat considerabil spre sud și se afla la opt kilometri de șoseaua Mlînov–Rovno. Germanii apărau căile de acces la șosea și la ieșirea din pădure regimentul de tancuri a dat de inamic. „Lupta a durat de la ora 6.00 până la ora 11.00. Ca rezultat, inamicul a fost respins la est, au fost distruse 17 motociclete, 3 tunuri antitanc, o baterie de artilerie și a fost dispersat aproape un batalion de infanterie. De pe câmpul de luptă nu s-au întors: 4 tancuri T-26, 2 autoblindate, au fost uciși 9 oameni, răniți 21“. (263) Printre cei uciși era comandantul batalionului de tancuri, căpitanul Cerniavski.

Cu aceasta, lovitura nimicitoare s-a terminat. Deja la ora 7 dimineața la statul major al Corpului 22 Mecanizat a parvenit ordinul comandantului Armatei V cu privire la retragerea generală la 200 de kilometri după linia frontierei vechi spre orașul Korosten. „După primirea ordinului diviziile au început de la ora 11–11.30 retragerea metodică.“ Ce-i drept, din cele scrise ulterior în raportul de luptă nr. 019 a statului major al Corpului 22 Mecanizat rezultă că retragerea nu prea era metodică: „Unitățile diviziilor, dispersate de bombardamentele intense ale aviației inamicului, au început, în grupuri de mașini și coloane mici de pedeștri, să se deplaseze spre regiunea de concentrare. Pe itinerarul retragerii corpului se mișcă grupuri răzlețe de mașini și pedeștri din unitățile Corpului 9 Mecanizat, Corpului 27 Pușcași, Corpului 31 Pușcași. De la est spre vest pe același itinerar și în același

timp se produce o mișcare mare și neorganizată a eșaloanelor doi mobilizate…“ (267)

Pe 6–7 iulie unitățile Diviziei 41 Tancuri, după ce parcurseseră mai mult de 200 de kilometri pe drumurile impracticabile ale Polesiei ucrainene, au ajuns în regiunea Bovsunî–Tesnovka (la 20 de kilometri nord-vest de orașul Korosten). „În urma marșurilor neîntrerupte și îndelungate la ora 24.00 pe 7.7.41 divizia avea 27 de tancuri T-26, 4 autoblindate, două tancuri KV aflate în marș.“ În raportul de luptă nr. 025 al statului major al Corpului 22 Mecanizat de la ora 19.00, 7 iulie, e prezentă o precizare interesantă a acestei informații: „Unitățile Diviziei 41 Tancuri au sosit în următoarea componență: Regimentul 81 Tancuri – 10 tancuri, 240 de oameni și toate mașinile de transport; Regimentul 82 Tancuri – 9 tancuri și toate mașinile de transport“. (278)

Au trecut exact două zile și jumătate din acest număr infim de tancuri începe să se dizolve încet în negura pădurii: „La ora 20.00, pe 9.7.41 unitățile diviziei și-au încheiat concentrarea în regiunea colonia Baranovka–colonia Siniavka, având doar 10 tancuri“. (263) Cu aceasta, istoria Diviziei 41 Tancuri ca formațiune mare de tancuri s-a terminat definitiv.

Nu pare posibilă stabilirea pe bază documentară a circumstanțelor ieșirii din funcțiune a fiecăruia dintre cele circa 320 de T-26 pierdute, care în ajunul războiului erau considerate în stare bună și pregătite de luptă. Două batalioane (circa 100 de tancuri) au dispărut în regiunea Vladimir-Volînski – nu este exclus ca vreo douăzeci dintre ele să fi fost lovite în luptă. Cât privește forțele principale ale diviziei, în raportul de multe pagini cu privire la operațiunile ei de luptă pot fi numărate, generalizând toate referințele concrete la pierderile de luptă, 12 tancuri T-26 scoase din funcțiune (trei în regiunea Liuboml și nouă în timpul retragerii de la Olîka la Mlînov). La acestea mai pot fi adăugate trei tancuri T-26 care au ars în timpul retragerii prin Olîka (posibil în urma atacurilor cu bombe ale inamicului). În orice caz, cu toate interpretările forțate posibile, suntem nevoiți să constatăm că 90 la sută din tancurile ușoare ale Diviziei 41 Tancuri au fost pierdute fără concursul inamicului

(dacă nu atribuim categoriei „concursul inamicului“ faptul ca atare al începerii războiului).

Desigur, aceste tancuri erau învechite tehnic, nu prea puternice și blindajul lor putea fi perforat de orice tun antitanc. Dar parcă puternicele tancuri gigant KV-2 cu blindaj invulnerabil au fost utilizate mai bine. Prima referire la aplicarea tancurilor KV în luptă este descoperită chiar în primul alineat al raportului cu privire la operațiunile de luptă ale diviziei:

„După ieșirea din regiunea de cantonament (orașul Vladimir- Volînski), a pierdut 3 tancuri KV din numărul tancurilor concentrate la ordinul Statului-Major al Armatei în pădurea Pivnic în perioada de mobilizare. Din numărul tancurilor pierdute, 2 tancuri KV au rămas în spatele frontului inamicului, luptând eroic, provocându-i pierderi mari inamicului, trăgând doar din mitraliere, deoarece nu aveau nici un obuz.“

Așadar, două tancuri au luptat, dar uriașii de 52 de tone au fost utilizați ca tanchete cu mitraliere. Fraza despre „lipsa obuzelor“ e valabilă doar pentru tribunal. Tancul KV-2 era dotat cu un obuzier de calibru 152 mm; era unul dintre cele mai răspândite sisteme de artilerie ale Armatei Roșii (câte un divizion de obuziere de acest fel avea fiecare divizie de pușcași, motorizată și de tancuri), au fost acumulate 2,63 milioane de obuze pentru ele sau în medie câte 690 de obuze pentru fiecare tun. Așa era în ansamblu în Armata Roșie, dar nemijlocit în districtele vestice de frontieră erau concentrate câte 773 de obuze pentru fiecare tun (fără a lua în calcul proiectilele pentru tunul-obuzier de calibru 152 mm). (3) Și această abundență n-a fost suficientă pentru a înarma cele mai noi tancuri (oricât de enormă părea la exterior turela tancului KV-2, în tanc nu încăpeau mai mult de 36 de obuze).

După ce divizia a trecut în regiunea Kovel, „toate tancurile KV ale Regimentelor 81 și 82 Tancuri au fost trimise în regiunea Dubov pentru a bara direcția Brest-Litovsk“. Acolo au și staționat inactive în așteptarea miticei coloane de tancuri ale inamicului. Următoarea referire la tancurile KV în raport vizează momentul retragerii diviziei din Kovel: „În perioada retragerii unităților Corpului 15 Pușcași în conformitate cu dispoziția dată de șeful garnizoanei, 5 tancuri KV au

fost aruncate în aer“. Iarăși e greu de înțeles sensul acestei fraze fără a fi auzită la tribunal. În primul rând, cu ce ocazie șeful garnizoanei comandă o divizie de tancuri? În al doilea rând, de ce trebuie aruncate în aer tancurile grele? Chiar dacă din motive tehnice ele deveniseră inapte de efectuarea marșului în componența diviziei, cinci tancuri KV plasate în tranșee sunt un „punct de sprijin“, pe care infanteria germană nu-l putea distruge fără a antrena aviația sau artileria grea.

Trei tancuri KV au fost abandonate în regiunea Vladimir- Volînski, cinci au fost aruncate în aer la Kovel. Câte din 31 de mașini trebuiau să rămână? Răspunsul corect e 16. Această cifră de tancuri KV disponibile în Divizia 41 Tancuri, conform situației de pe 1 iulie, e numită de Vladimirski (în raportul comandamentului diviziei nu e spus în general nimic). În decursul ofensivei asupra localității Mlînov, „2 tancuri KV s-au prăbușit pe poduri și 1 tanc KV a fost deteriorat și aruncat în aer“.

Altele două tancuri KV deteriorate (din ce cauză) au fost aruncate în aer de echipaje în timpul retragerii din Olîka. Soarta enigmatică a încă unui monstru blindat este descrisă astfel: „Unitățile au reușit foarte greu să răzbată prin orășelul cuprins de flăcări (Olîka), unde au fost pierdute 3 tancuri T-26 și un tanc KV care, încercând să iasă din cercul de foc, a luat foc și a explodat“. (263) Este greu de înțeles cum putea un tanc cu motor Diesel să se aprindă de la flăcările caselor de lemn ce ardeau, dar să nu ne cramponăm de amănunte. Principalul e altceva – au fost pierdute „unul câte unul“, șase tancuri din 16, dar spre Korosten se deplasează doar două („două tancuri KV aflate în marș“). Doar un tanc se poate presupune că a putut să fie lovit de inamic („1 tanc KV a fost deteriorat și aruncat în aer“).

Așa a luptat această divizie: tancurile ușoare s-au dovedit prea ușoare, cele grele erau prea grele și se prăbușeau năvalnic de pe poduri. Nu există nici cea mai mică îndoială că, dacă cele 400 de tancuri ale Diviziei 41 Tancuri ar fi fost de la bun început ascunse în tranșee lângă șoseaua Ustilug–Vladimir-Volînski, germanii ar fi avut un pic mai multe probleme.

Ultimele două corpuri mecanizate

Nominal, în componența Districtului Militar Special Kiev (Frontul Sud-Vest) figurau opt corpuri mecanizate. Unul dintre ele (Corpul 24 Mecanizat) se afla în etapa cea mai de început a constituirii și nu poate fi atribuit categoriei formațiunilor de autoblindate demne de a fi menționate. Altul, Corpul 16 Mecanizat, chiar în primele zile de război a fost transferat în componența Frontului Sud, apoi a fost transferat nominal în componența Frontului Vest, dar în procesul dislocării a ajuns în epicentrul bătăliei de lângă Berdicev; s-a întâmplat în iulie, iar luptele de lângă Berdicev (la 320 de kilometri de cel mai apropiat punct de frontieră) pot fi numite „bătălie de la frontieră“ doar cu titlu de glumă foarte sumbră. Rămân șase corpuri mecanizate care au luat parte realmente la luptele din iunie ale Frontului Sud-Vest. Despre operațiunile de luptă (adică despre zdrobirea) Corpului 4 Mecanizat, Corpului 8 Mecanizat, Corpului 15 Mecanizat, Corpului 22 Mecanizat am relatat deja mai sus. Ne-a rămas să examinăm istoria scurtă a ultimelor două (Corpurile 9 și 19 Mecanizate).

Corpul 19 Mecanizat făcea parte din lista celor „reduse în rândul 1“ și conform planurilor Marelui Stat Major al Armatei Roșii chiar și spre sfârșitul anului 1941 urma să primească mai puțin de o treime din tancurile prevăzute de organigramă; aprovizionarea cu celelalte genuri de bunuri materiale era efectuată aproximativ în aceeași proporție. Corpul 9 Mecanizat făcea parte formal din categoria celor „de luptă“, dar în realitate, la începutul războiului, era înzestrat cu tehnică de luptă și auxiliară și mai prost decât corpul 19 Mecanizat. Ambele corpuri erau amplasate în adâncimea districtului: Corpul 9 în regiunea Novograd-Volînski–Șepetovka, Corpul 19 și mai departe de frontieră, în regiunea Jitomir–Berdicev.

Chiar în primele zile de război ambele corpuri și-au pierdut diviziile „lor“ motorizate: la ordinul comandantului Armatei V, Divizia 131 Motorizată a fost scoasă din componența Corpului 9 Mecanizat și deplasată spre râul Stîr la nord de Luțk (am examinat amănunțit acest proces în paragraful precedent), Divizia 213 Motorizată a Corpului 19 Mecanizat, fiind „motorizată“ mai degrabă cu numele, a rămas în urmă în timpul marșului spre front și în ultimă instanță a intrat în luptă lângă

Șepetovka în componența „grupului lui Lukin“, adică a grupului de trupe ale Armatei XVI a Eșalonului strategic doi al Armatei Roșii. În consecință, și Corpul 9 Mecanizat, și Corpul 19 Mecanizat s-au transformat în „grupuri de luptă“ cu componența improvizată: două divizii de tancuri incomplete și unitățile puțin numeroase ale corpului de armată.

După cum se știe, același pahar poate fi numit „pe jumătate plin“ sau „pe jumătate gol“ – totul depinde de unghiul de vedere și de starea de spirit a observatorului. Desigur, Corpul 9 Mecanizat și Corpul 19 Mecanizat nu erau corpuri mecanizate în adevăratul sens al cuvântului și ar fi fost absurd de așteptat să facă ceea ce n-au făcut „cei trei voinici de poveste“ (Corpul 4 Mecanizat, Corpul 8 Mecanizat, Corpul 15 Mecanizat), ce fuseseră dotate cu sute de tancuri de „tipuri noi“. Pe de altă parte, adunând scrupulos efectivele, tancurile și tunurile disponibile, vom vedea că „grupurile de luptă“ ale Corpurilor 9 și 19 Mecanizate la capitolul componență erau aproximativ echivalente cu o divizie de tancuri germană (vezi Tabelul 10), iar o divizie de tancuri germană era în stare să facă multe și de toate.

Tabelul 10

	d.t. 20	d.t. 35	d.t. 40	d.t. 43	d.t. germ.
efectiv, mii de pers.	10,5	10,5	7,3	8,4	16
tancuri	36	102	16	246	150
obuziere 122 mm	12	6	8	12	24 (105 mm)
obuziere 152 mm	12	4	4	12	12
automobile	244	188	157	640	

Notă:

• efectivul este indicat (cu excepția Diviziei 43 Tancuri) ca două treimi din numărul real al efectivului într-un corp mecanizat

• pentru Divizia 43 Tancuri sunt indicate doar tancurile în stare bună de categoriile 1 și 2

• pentru Divizia 40 Tancuri nu sunt luate în calcul 180 de tanchete și mitraliere T-27, T-37, T-38

• în raportul din august al comandamentului Diviziei 43 Tancuri se afirmă că obuzierele de calibru 152 mm erau doar patru

Divizia 43 Tancuri a Corpului 19 Mecanizat era înzestrată mult mai bine decât altele. Divizia a fost constituită pe baza Brigăzii 35 Tancuri distinse cu ordinul Drapelul Roșu a Districtului Militar Leningrad care participase la „Războiul de Iarnă“ din Finlanda.****** În raportul cu privire la operațiunile de luptă ale Diviziei 43 Tancuri citim: „Corpul de comandă superior și mediu este de asemenea pregătit cât se poate de satisfăcător, majoritatea aveau experiență de luptă din războiul cu Finlanda. Divizia era completată cu specialiști atât cantitativ, cât și calitativ cât se poate de satisfăcător, echipajele mașinilor de luptă sunt instruite, multe dintre ele aveau experiență de luptă și au însușit totalmente tehnica disponibilă“. (270) Strict vorbind, deja faptul ca atare al lipsei în raport al tradiționalului „plâns al Iaroslavnei“ spune multe.**

Divizia 43 Tancuri a reușit să primească până la 1 iunie cinci tancuri KV, iar apoi în decursul lunii iunie câteva tancuri T-34 (în diferite documente sunt indicate cifrele doi sau nouă): toate celelalte erau tancuri ușoare T-26. În lista de bunuri materiale ale diviziei se remarcă numărul neobișnuit de mare (pentru o divizie în curs de constituire) de

cisterne pentru benzină (67) și nouă stații radio 5-AK pe șasiuri de automobil. (271).

Divizia 40 Tancuri a Corpului 19 Mecanizat era încă „crudă“ de tot. O particularitate unică a acestei divizii era dotarea ei cu tanchete-amfibii cu mitraliere T-37/T-38 care se preconiza să fie utilizate ca tanc de linie. Bineînțeles, tancheta ușoară cu blindaj antiglonț subțire nu putea realiza sarcinile tancului în condițiile abundenței de mijloace de apărare antitanc de care dispuneau diviziile de infanterie sau de tancuri germane. În conformitate cu abordarea adoptată în această carte, aceste „tancuri“ nu sunt luate deloc în calcul în lista generală. Pe de altă parte, nici să uităm de existența lor nu e cazul, deoarece aceste „mitraliere autopropulsate“, acoperite de rău de bine cu un blindaj, oricum o fi fost el, puteau, fără îndoială, să tragă asupra infanteriei inamicului, ba chiar să o facă mult mai activ decât o mitralieră grea obișnuită, ai cărei servanți sunt apărați doar de tunică.

Corpul 9 Mecanizat este faimos mai ales datorită faptului că în preajma războiului a fost comandat de viitorul mareșal și de două ori Erou al Uniunii Sovietice Rokossovski, iar Divizia 20 Tancuri a corpului a fost comandată de asemenea de un viitor mareșal și de două ori Erou, Katukov.****** Toate celelalte erau tradiționale pentru formațiunile de tancuri în curs de constituire: nu erau completate la toate capitolele ce țineau de bunurile materiale, dotarea regimentelor de tancuri cu mașini învechite foarte uzate fizic: astfel, în Divizia 20 Tancuri din numărul infim de tancuri (36) 30 erau tancuri BT-5 produse în anul 1934, în Divizia 35 Tancuri figurau 40 de tancuri cu două turele și cu mitraliere T-26 din primele tranșe ale producției în serie (În Tabelul 10 ele nu sunt luate în calcul).**

În a doua jumătate a zilei de 22 iunie unitățile Corpurilor 9 și 19 Mecanizate au început deplasarea spre vest. Deși Corpul 19 Mecanizat era amplasat cu 80–100 de kilometri mai la est de Corpul 8 Mecanizat, el l-a întrecut cu aproape 24 de ore și a ajuns în regiunea Rovno în dimineața de 25 iunie, demonstrând încă o dată posibilitățile mari de marș ale trupelor mecanizate sovietice (150–200 de kilometri în 2,5 zile este un rezultat cât se poate de onorabil). După cum scrie Vladimirski,

„comandantul corpului [19] a organizat marșul ținând seama cu strictețe cu starea reală a tehnicii autoblindatelor și a tancurilor și de disponibilitatea mijloacelor de transport auto. Înainte de a porni în marș fiecare divizie de tancuri a Corpului 19 Mecanizat a fost împărțită în două eșaloane – cel mobil și cel pedestru. În eșaloanele mobile ale diviziilor de tancuri au fost incluse toate tancurile în stare bună, unite în regimente de tancuri (câte un regiment de tancuri de marș în fiecare divizie), precum și efectivul regimentului motorizat de pușcași și al subunităților speciale ale diviziilor, care putea fi transportat cu mijloacele disponibile de transport auto“. (43)

Ordinul de luptă nr. 002, emis de comandantul Corpului 19 Mecanizat, generalul-maior Feklenko, la ora 20.00 pe 23 iunie (în seara celei de-a doua zile de război), începe cu o frază absolut feerică: „Informațiile despre inamic – din comunicatele guvernului“. (272) E mai ceva decât faimoasa „planifica operațiunile pe globul geografic“(așa spunea Hrușciov despre Stalin); globul școlar conține cel puțin informații veridice despre situarea mărilor și a continentelor… Din păcate, acest nivel calitativ de conducere a trupelor nu s-a schimbat nici în zilele următoare: „În tot timpul marșului, până pe 26.6.41, statul major al diviziei [43] n-a avut nici o informație de la statele majore superioare despre situația de pe front… Aveam datele cele mai diverse și mai contradictorii despre inamic… Se știa că mai la stânga acționează Corpul 36 Pușcași, dar regiunea în care acționa nu era cunoscută cu precizie, iar căutarea statului major al Corpului 36 Pușcași a fost zadarnică…“ (270) Nu rămâne decât să amintesc încă o dată că legătura nu este asigurată de existența mijloacelor tehnice (cornul de vânătoare, tam-tamul, stația de radio, telefonul prin satelit), ci de existența subiecților care doresc să facă schimb de informații.

Ordinul nr. 002 la care ne-am referit trasa sarcina ca diviziile corpului să ajungă în regiunea inițială de concentrare pe linia râului Stubla de pe sectorul Klevan–Varkovițe. În realitate, pe această poziție în dimineața de 25 iunie a ajuns doar Divizia 40 Tancuri, iar Divizia 43 Tancuri a „frânat nițel“ la est de Rovno, „comandantul Corpului 19 Mecanizat a reținut înaintarea ulterioară în regiunea de concentrare cu 24 de ore dată fiind neclaritatea situației și necesitatea de a aștepta să

vină unitățile rămase în urmă“. (270) În continuare lipsa de coordonare între acțiunile Diviziilor 40 și 43 în privința timpului și a locului nu făcea decât să sporească, fapt ce a avut consecințe distrugătoare – mai ales dacă ținem seama că fiecare dintre aceste „grupuri de luptă“ era slab și puțin numeros. Acționau nesincronizat și în direcții diferite și subunitățile Diviziei 40 Tancuri.

Prima care a intrat în luptă a fost o companie de tancuri care în seara de 24 (nu e o greșeală de tipar) iunie a ajuns la trecerile peste râul Ikva de lângă Mlînov, unde, în comun cu unitățile Diviziei 228 Pușcași****** în decurs de o zi și o noapte, până în seara de 25 iunie a respins tentativele subunităților de avangardă ale Diviziei 111 Infanterie a Wehrmachtului de a trece pe malul de est. În această companie de sub comanda locotenentului-major Ivașkovski a fost adus ceea ce în componența Diviziei 40 Tancuri putea să fie numit „tanc“. În decursul unei zile de luptă încrâncenată cu infanteria germană aproape toate acestea au fost pierdute: „Spre sfârșitul zilei de 25 iunie compania de tancuri a pierdut 11 tancuri T-26, 2 tancuri T-28, având în componența ei 3 tancuri T-26 ce necesită reparații… În perioada operațiunilor compania de tancuri a distrus aproape un batalion de infanterie, 3 mitraliere grele, 4 puști-mitralieră și un aruncător de mine“. (273)**

În dimineața de 26 iunie în regiunea Mlînov a sosit regimentul de tancuri de marș al Diviziei 40 Tancuri; concomitent, la râul Ikva au ajuns și forțele principale al Diviziei 111 Infanterie germane. „La ora 12.00, pe 26 iunie, inamicul a deschis un tir în rafale din toate tipurile de arme sub care unitățile Diviziei 228 Pușcași și-au pierdut prezența de spirit și au început să se retragă în dezordine și doar datorită eforturilor eroice ale comandanților statului major al Diviziei 40 Tancuri situația unităților Diviziei 228 Pușcași a fost restabilită“. (273) Aceste fraze ar putea fi apreciate, din păcate, ca o tendință destul de tipică de a transfera vina pe „parteneri“, dar și propriul raport cu privire la operațiunile de luptă ale Diviziei 228 Pușcași descrie acest episod destul de elocvent: „Regimentul 767 Pușcași, urmărit de infanteria inamicului cu sprijinul artileriei și al aruncătoarelor de mine de pe front și ca urmare a apariției a aproape unui batalion de

infanterie cu artilerie și aruncătoare de mine în spatele frontului său, a fost nevoit să înceapă retragerea în pădurea de la sud-est de Raduv (localitate la 20 de kilometri est de Mlînov – M.S.). (225)

Regimentul de tancuri de marș al Diviziei 40 Tancuri a luptat la Mlînov până în seara de 26 iunie. În raport nu e nici o explicație – cu ce era înarmat acest regiment, dacă au fost utilizate în luptă tanchete T-27, T-37, T-38 (dar nimic altceva decât trei T-26 nu mai rămăsese în divizie). Raportul conține o frază destul de confuză: „Regimentul, cu ajutorul a 3 tancuri, a oprit temporar în repetate rânduri inamicul". Totul s-a terminat cu faptul că „legătura cu vecinii din dreapta și cei din stânga lipsea, fapt datorită căruia inamicul a avut posibilitatea de a ocoli flancurile și regimentul s-a pomenit în încercuire. În urma luptei regimentul a pierdut 100 de oameni morți, răniți și dispăruți". (273) Despre pierderile tehnicii de luptă (în special a tancurilor) nu e spus nimic.

În același timp, în decursul zilei de 26 iunie, Regimentul Motorizat de pușcași al Diviziei 40 Tancuri a ajuns la râul Ikva, la frontul de 16 kilometri dintre Targovița și Adamovka (cel puțin așa e scris în raportul cu privire la operațiunile de luptă ale diviziei). Un regiment de pușcași (ba încă și incomplet) nu putea nici să se apere, nici, cu atât mai puțin, să atace pe un front de 16 kilometri; e greu de înțeles care era sensul acțiunilor lui izolate de alte unități ale Corpului 19 Mecanizat. Este cert doar rezultatul: „În urma luptei a pierdut aproape 1 200 de oameni – morți, răniți și dispăruți, a zdrobit aproape două batalioane de infanterie ale inamicului. Conform ordinului comandantului Corpului 19 Mecanizat, luptând și fixându-ne pe anumite poziții, sub comanda căpitanului (subl. mea – M.S.) Bondar, s-a retras pe poziția Iasenevici (localitate la 11 kilometri vest de Rovno – M.S.).

Pe acest sector participarea Diviziei 40 Tancuri la contralovitură s-a terminat, rămășițele răzlețe ale unităților diviziei s-au retras spre seara de 27 iunie în regiunea orașului Rovno. Unicul rezultat al operațiunilor diviziei a fost oprirea temporară a marșului Diviziei 111 Infanterie a Wehrmachtului o zi sau două și în consecință Divizia 111 Infanterie a putut să ajungă la Dubno abia în dimineața de 28 iunie; dacă „grupul

lui Popel“ (ba chiar și tot Corpul 8 Mecanizat) ar fi acționat mai energic, această reținere i-ar fi costat pe germani pierderea orașului Dubno, dar în realitate totul s-a terminat pentru ei cu o „sperietură ușoară“.

Forța de șoc principală a Corpului 19 Mecanizat, Divizia 43 Tancuri, a acționat pe direcția principală cu sarcina de a înainta spre Dubno. După cum s-a menționat mai sus, în dimineața de 25 iunie eșalonul mobil al diviziei a ajuns într-o regiune de la est de Rovno (Taikurî, Goșcia) și în decursul zilei de 25 iunie a așteptat sosirea subunităților rămase în urmă. În raportul cu privire la operațiunile de luptă ale diviziei componența „eșalonului mobil“ este indicată cât se poate de concret: patru batalioane de tancuri unite înainte de luptă într-un regiment de tancuri și două batalioane ale Regimentului Motorizat de pușcași; judecând după descrierea ulterioară a luptei, în regiunea localității Taikurî (la 13 kilometri sud-est de Rovno) a ajuns și regimentul de artilerie al diviziei (posibil, incomplet).

Aceste forțe au fost utilizate în felul următor: „La ora 4 [pe 25 iunie] de la statul major al Corpului 19 Mecanizat a fost primită următoarea dispoziție de luptă: «Să fie detașate imediat la Dubno două batalioane motorizate de pușcași și să fie curățat Dubno de unitățile inamicului, să fie ocupată trecerea [peste râul Ikva] și să fie menținută cu fermitate până la venirea tancurilor, ulterior, după venirea tancurilor să fie zdrobit inamicul în regiunea Dubno». La ora 6 detașamentul motorizat de pușcași (două batalioane) al Regimentului 43 Motorizat de pușcași, sub comanda maiorului Ivancenko, cu un pluton de tancuri și o baterie de artilerie a regimentului, a purces la realizarea sarcinii trasate…“ (270)

Cu toate că „statul major al diviziei nu avea nici o informație despre inamic și despre acțiunile unităților noastre pe front“, și e foarte probabil că nu avea „nici o informație“ nici statul major al Corpului 19 Mecanizat, concursul de împrejurări era de așa natură încât decizia cu privire la ofensiva imediată asupra orașului Dubno era sub aspect teoretic cea mai reușită. Germanii încă nu erau la Dubno și se oferea șansa de a ocupa orașul cu pierderi minime. La modul teoretic, sarcina

era înlesnită și de prezența în regiunea Dubno (lângă Pogorelțe, Mlodava) a unităților Diviziei 228 Pușcași (batalionul de recunoaștere al diviziei, Regimentul 799 Pușcași și Regimentul 669 Artilerie); dacă e să dăm crezare raportului cu privire la operațiunile de luptă ale diviziei, „batalionul de recunoaștere a pătruns în centrul orașului Dubno, unde s-a și încins lupta“. (225)

Însă pe 25 iunie nu se face observată nici o interacțiune a pușcașilor motorizați ai Diviziei 43 Tancuri cu infanteria Diviziei 228 Pușcași; intervalul de timp dintre 6 dimineața și 8 seara (14 ore) a fost utilizat pentru a parcurge cu mașinile 30–40 de kilometri, „a se concentra în regiunea pădurilor de la sud-vest de Mlodava“ și a observa cu începere de la ora 20.00 cum „Regimentul 795 Pușcași (așa e scris în text, dar logic ar trebui să fie Regimentul 799) al Diviziei 228 Pușcași, rupt de divizie și de Corpul 36 Pușcași care acționau mai la stânga, se retrage în dezordine în direcția est“. (270) Din păcate, Divizia 11 Tancuri germană a utilizat ziua de 25 iunie cu mult mau fructuos; în Registrul operațiunilor militare al Corpului 48 Tancuri al Wehrmachtului citim:

„Divizia 111 Tancuri cu Regimentul 110 Infanterie motorizată, depășind rezistența slabă a inamicului, în decursul nopții [dinspre 24 spre 25 iunie] a continuat ofensiva. Pe la ora 07.30 subunitățile de avangardă ale diviziei au ajuns în partea de sud din preajma orașului Dubno. Regimentul de tancuri al diviziei, dată fiind starea proastă a rețelei rutiere, s-a împotmolit în regiunea Ostruv (la 35 de kilometri vest de Dubno – M.S.). Batalionul de recunoaștere al diviziei a răzbătut prin terenul împădurit de lângă orașul Mlînov și s-a apropiat de Dubno dinspre nord.

Cu începere de la ora 11.00 Regimentul 110 Infanterie motorizată asaltează Dubno dinspre sud. În Dubno se află multe unități ale inamicului. În același timp, detașamentul de recunoaștere încearcă să pătrundă dinspre nord. Atacul decurge reușit, contraatacurile de pe flancuri ale inamicului au fost respinse. La ora 14.10 Dubno e cucerit“. (188)

După ce a ratat ocazia favorabilă, „Regimentul 43 Motorizat de pușcași a trecut la sfârșitul zilei la ofensivă, dar, după ce a fost întâmpinat cu

tir organizat de mitraliere și aruncătoare de mine din regiunea Pogorelțe, a trecut până în dimineața de 26.6.41 la defensivă“. (270)

Apoi a venit ziua de 26 iunie, bogată în evenimente. Dis-de-dimineață, Divizia 11 Tancuri a Wehrmachtului a ieșit în două coloane din Dubno: brigada de infanterie motorizată a diviziei se deplasa strict spre est, spre Ostrog, iar regimentul de tancuri trebuia să ocupe mai întâi Mlodava și acolo, virând la dreapta, să înainteze de-a lungul drumului spre Ostrog. În regiunea Mlodava a și avut loc prima întâlnire a regimentului de tancuri al Diviziei 11 Tancuri germane cu Regimentul Motorizat de pușcași al Diviziei 43 Tancuri:

„Regimentul 43 Motorizat de pușcași, folosindu-și plutonul de tancuri ca ambuscadă antitanc, a scos din funcțiune două tancuri ale inamicului și, după ce a lăsat să treacă tancurile inamicului, a separat cu tirul infanteria ce înainta în urma lor, deschizând asupra ei focul din puști și mitraliere. În urma luptei, inamicul a fost respins la periferia vestică a localității Pogorelțe. La ora 7 inamicul a repetat atacul cu tancurile, încercând să ocolească Regimentul 43 Motorizat de pușcași pe la stânga. Divizia 228 Pușcași și regimentul ei de artilerie de obuziere 485 au părăsit fără avertisment frontul și s-au retras în dezordine, dezgolindu-ne în întregime flancul stâng. Sub amenințarea încercuirii totale și a distrugerii, Regimentul 43 Motorizat de pușcași s-a retras luptând și a ocupat o nouă poziție defensivă de-a lungul unui pârâu fără nume în regiunea Krîluv (localitate la intersecția șoselei Dubno–Rovno cu râul Stubla – M.S.). În procesul luptei Regimentul Motorizat de pușcași i-a provocat inamicului următoarele pierderi: au fost nimiciți aproape 120 de infanteriști, ce se deplasau în urma tancurilor, 2 tancuri, 2 tunuri antitanc și 4 mitraliere“. (270)

Această descriere a luptei coincide minut cu minut (ținând cont de diferența de fus orar) cu cea din documentele inamicului: „Unitățile de avangardă ale diviziei au cucerit la ora 06.30 Mlodava“; mai mult, germanii recunosc că au pierdut nu două, ci trei tancuri. Între timp, pe poziția râul Stubla de lângă Krîluv–Varkovițe înainta regimentul de tancuri de marș al Diviziei 43 Tancuri. O „minune“ obișnuită pentru luna iunie a anului 1941 s-a produs și de data aceasta: „La ora 5.00, pe

26.6.41, grupul de tancuri al diviziei, unite într-un singur regiment de tancuri, a înaintat din regiunea Netreba, având în componența sa 2 tancuri KV, 2 tancuri T-34 și 75 de tancuri T-26". (270) Este remarcabil (și în aceeași măsură tipic) faptul că lipsa a trei tancuri KV și a 157 (!) de tancuri T-26 nu este comentată deloc, autorii raportului neamintind de ele. Două treimi din tancurile diviziei, care cu o săptămână în urmă figurau ca fiind în stare bună (să subliniem cu linie triplă aceste cuvinte), au dispărut fără urmă…

Lipsa regimentului de obuziere al diviziei este explicată astfel de autorii raportului: „Artileria diviziei (Regimentul 43 Artilerie de obuziere), ce se deplasa din regiunea Taicurî tractată de tractoare cu viteza de 6 kilometri pe oră, se afla încă pe drum și la începutul atacului nu putea să deschidă focul". Distanța dintre Taikurî și Varkovițe este de 29 de kilometri în linie dreaptă sau de 40 de kilometri pe drumuri. Cu viteza de șase kilometri pe oră și cu două „popasuri" de câte o oră fiecare, tractoarele trebuiau să ajungă la Varkovițe pe la ora 14.00. Tocmai atunci începuse atacul tancurilor. Dar nici o referire la participarea la luptă a regimentului de obuziere nu apare până la cea din seara târzie a zilei de 26 iunie. Descrierea ca atare a luptei sună ca un cântec victorios:

„Comandamentul Diviziei 43 Tancuri a oprit infanteria și artileria Diviziei 228 Pușcași ce se retrăgeau și a dat ordinul să intre în luptă în comun cu divizia. După restabilirea ordinii necesare a fost luată decizia de a ataca imediat… După ce a observat înaintarea tancurilor noastre, inamicul a deschis un foc de baraj asupra marginii pădurii. Fără să se oprească, tancurile au ajuns la periferia vestică a Krîluvului, având în față două tancuri KV și două tancuri T-34, s-au întors din mers și cu un foc în rafale au dezorganizat sistemul de apărare antitanc și formațiunea de luptă a infanteriei, care a început să se retragă la vest.

Urmărind infanteria inamicului, tancurile noastre au fost întâmpinate de tirul tancurilor inamicului din ambuscade de pe loc, dar [ambuscada] a fost atacată de tancurile KV și T-34 care au luat-o înainte, iar în urma lor și de tancurile T-26. Regimentul 86 Tancuri și Regimentul 43 Motorizat de pușcași, continuând să înfrângă infanteria inamicului și semănând

confuzie în rândurile ei, au început lupta de întâmpinare cu tancurile inamicului. Tancurile inamicului n-au rezistat tirului și atacului impetuos al tancurilor, au început să se retragă, reținându-se pe flancuri, dar erau repede lovite și scoase din funcțiune de tancurile noastre ce manevrau pe câmpul de luptă. Tancurile KV și T-34, neavând cantitatea suficientă de proiectile perforante, trăgeau cu proiectile brizante și cu masa lor striveau și distrugeau tancurile inamicului și tunurile antitanc, trecând de la o poziție la alta.

Lupta a durat circa patru ore până la căderea deplină a întunericului. Urmărind tancurile inamicului ce se retrăgeau, unitățile diviziei au ajuns la periferia estică a orașului Dubno, la poziția Pantalia–Racin. Retrăgându-se spre Dubno, inamicul a aruncat în aer în urma sa podurile, lipsind astfel divizia de [posibilitatea] de a pătrunde în Dubno pe urmele infanteriei lui ce se retrăgea… Pierderile noastre: 2 tancuri KV (ambele au ars), 15 tancuri T-26, dintre care patru cu aruncătoare de flăcări; 128 de morți și răniți“. (270)

Această poveste, foarte atipică pentru luna iunie a anului 1941, trezește unele îndoieli. În primul rând, inamicul, „în rândurile căruia s-a semănat confuzie“ și care a fugit de pe câmpul de luptă „aruncând în aer podurile în urma sa“, nu știe nimic despre toate acestea. Desigur că nu a fost aruncat în aer nici un pod de peste râul Ikva, nu există nici o referire la intenții de acest fel. În Registrul operațiunilor de luptă al Corpului 48 Tancuri al Wehrmachtului, scris foarte amănunțit, luptei de întâmpinare cu Divizia 43 Tancuri îi sunt dedicate doar două fraze: „Deja de la ora 14.00 tancurile noastre luptă cu unitățile de tancuri ale inamicului în regiunea Varkovițe“ și „Și seara regimentul de tancuri continuă lupta din apropiere de Varkovițe“. (188)

În al doilea rând, și asta e cu mult mai important decât orice descrieri ale luptei, „tancurile inamicului ce se retrăgeau“ luptau deja la ora 5 dimineața, pe 27 iulie, lângă localitatea Mizoci, adică se aflau la 25 de kilometri est de Dubno și după ora 14.30 continuau ofensiva spre Ostrog; cât privește Brigada 11 Infanterie motorizată, în seara de 26 iulie ea a ajuns până la localitatea Bușcia (la 35 de kilometri sud-est de Dubno) și la ora 6 dimineața pe 27 iunie a cucerit Ostrogul și trecerile

peste râul Gorîn. Probabil, unica modalitate decentă de a îmbina realitatea cu raportul comandamentului Diviziei 43 Tancuri va fi următoarea explicație: nu exista un front compact, situația evolua extrem de dinamic, una dintre subunitățile motorizate ale Diviziei 43 Tancuri a luat-o înainte de pe câmpul de luptă de lângă Mlodava-Varkovițe, a ajuns până la suburbiile din Dubno și s-a uitat cu binoclul la acoperișurile ascuțite ale bisericilor catolice ale străvechiului oraș…

În seara de 26 iunie, în bătălia de lângă Mlînov–Dubno a intrat un nou participant – Divizia 13 Tancuri a Wehrmachtului, proaspătă, care aproape că nu avusese pierderi în luptă de la începutul războiului. După ce a capturat în seara de 26 iunie trecerile peste râul Stîr de la sud de Luțk, Divizia 13 Tancuri a ajuns pe autostrada Luțk–Dubno și, după ce s-a deplasat pe ea 35 de kilometri până la intersecția cu drumul Mlînov–Rovno, a virat la stânga. Aceasta însemna ruperea formațiunii de luptă a diviziilor Corpului 19 Mecanizat și crea pericolul cuceririi de către germani a orașului Rovno din mers. În această situație nu rămânea nimic mai bun de făcut decât să fie retrase la Rovno unitățile Corpului 19 Mecanizat care își păstraseră capacitatea de luptă și de subordonare. Divizia 43 Tancuri s-a retras destul de organizat, prin luptă: „În timpul retragerii diviziei de la Dubno la Rovno au fost distruse 3 tancuri medii (2 au fost arse) și circa 15 automobile cu infanterie; pierderile noastre: 3 tancuri T-26, 1 tanc cu aruncător de flăcări, 7 automobile și 17 morți și răniți“. (270)

Retragerea Diviziei 228 Pușcași spre râul Gorîn este descrisă astfel în raportul comandamentului ei: „Divizia, fără să aibă cu începere de pe 25.6.41 nici ajutor, nici legătură atât cu statul major al corpului, cât și cu unitățile Corpului 36 Pușcași, a fost nevoită să înceapă retragerea din luptă. Între timp divizia a pierdut toată artileria de obuziere, toată artileria ușoară de divizie, toate aruncătoarele de mine, aproape 50 la sută din mitralierele grele, aproape 50 la sută din efectiv, iar Regimentul 799 Pușcași a pierdut 75 la sută de efectiv – morți, răniți și dispăruți; în plus, divizia a pierdut toate bunurile statului major, toate mijloacele de transmisiune, artileria regimentelor și batalioanelor“. (225)

În decursul zilelor de 27 și 28 iunie Divizia 43 Tancuri purta lupte încrâncenate în suburbiile orașului Rovno, reținând ofensiva Diviziei 13 Tancuri germane. În aceste două zile divizia a pierdut 16 tancuri T-26 și 101 oameni morți și răniți. Seara târziu, pe 28 iunie, rămășițele a două divizii ale Corpului 19 Mecanizat s-au retras pe poziția râului Gorîn în zona Tucin–Goșcia.

Deși avea comandanți foarte celebri, nu s-au păstrat aproape deloc documentele inițiale ale Corpului 9 Mecanizat; cel puțin până în prezent nimeni nu le-a publicat. Fondurile de arhivă ale corpului mecanizat, ale Diviziilor 20 și 35 Tancuri există nominal, dar sunt în mod tradițional „goale“ (nu conțin documente operative din primele săptămâni de război). Nu ne rămâne decât să cităm cele câteva alineate din monografia lui Vladimirski, în care autorul descrie participarea Corpului 9 Mecanizat la contralovitura aplicată de corpurile mecanizate ale Armatei V:

„În timp ce unitățile Corpului 19 Mecanizat se retrăgeau luptând pe poziția râul Stubla și mai departe spre Rovno, asupra flancului grupării inamice aflate în ofensivă, din regiunea Stavok–Romașkovka (localitate de lângă șoseaua Luțk–Rovno la nord de Olîka – M.S.), a trecut la ofensivă în zorii zilei de 27 iunie Corpul 9 Mecanizat.

Divizia 35 Tancuri a colonelului N.A. Novikov, deplasându-se pe direcția Stavok, Pokoșuv, Zabolotțe, Mlînuv, pe la orele 3–4 pe 27 iunie a ajuns la poziția colhozul Malin, Uețe (la 15 kilometri nord de Mlînov), unde a intrat în confruntare cu unitățile de avangardă ale Diviziei 299 Infanterie a inamicului. Pe această poziție divizia s-a desfășurat și a apărat-o până la sfârșitul zilei de 27 iunie (adică, n-a existat nici o ofensivă după „intrarea în confruntare cu inamicul“ – M.S.).

Divizia 20 Tancuri a colonelului M.E. Katukov, deplasându-se în stânga Diviziei 35 Tancuri pe direcția comună târgușorul Olîka, Dolgoșie, Mlînov, în timp ce se apropia de Petușkov, pe 27 iunie, a fost atacată cu foc de puști automate și mitraliere de către unitățile Diviziei 13 Tancuri și ale Diviziei 299 Infanterie ale inamicului. Divizia 20 Tancuri s-a desfășurat în formațiune de luptă și la ora 7 pe 27 iunie a trecut la

ofensivă asupra localității Petușkov. În decursul zilei unitățile diviziei au purtat lupte încrâncenate pentru a cuceri Petușkov și Dolgoșie, ce erau apărate de unitățile Diviziei 299 Infanterie și ale Diviziei 13 Tancuri ale inamicului (e greu de înțeles cum au ajuns acolo „unitățile Diviziei 13 Tancuri“ care în momentul respectiv înaintau de-a lungul șoselei Mlînov–Rovno și se apropiaseră de periferiile vestice ale orașului Rovno – M.S.). În jumătatea a doua a zilei inamicul a detectat flancurile descoperite ale Diviziei 20 Tancuri și intervalele dintre unitățile ei și a început să ocolească divizia, amenințând să pătrundă în spatele ei și să o încercuiască.

„În această situație, comandantul Corpului 9 Mecanizat a luat decizia ca pe 27 iunie, odată cu lăsarea întunericului, să retragă Diviziile 35 și 20 Tancuri pe linia marginii de sud a pădurii din regiunea Romașevskaia, Klevan, și acolo s-au și concentrat.“ (43)

Cu această mutare „înainte-înapoi“, la sud-vest de șoseaua Luțk–Rovno și înapoi, contralovitura Corpului 9 Mecanizat a început și în decurs de o zi s-a terminat. Posibil că o variantă și mai bună ar fi fost să nu fi plecat deloc de pe poziția râul Putilovka de lângă Olîka, deoarece în după-amiaza de 28 iunie la șosea a ajuns Divizia 14 Tancuri germană. Unitățile Corpului 9 Mecanizat au reținut ofensiva Diviziei 14 Tancuri timp de două zile (28 și 29 iunie) și asta nu i-a permis inamicului să depășească poziția râul Gorîn din mers și pe calea cea mai scurtă (distanța dintre Klevan și râu e de doar 10 kilometri).

Făcând bilanțul operațiunilor de luptă ale Corpurilor 9 și 19 Mecanizate și estimând posibilele variante ale utilizării lor din punctul de vedere al cunoașterii noastre prezente, putem presupune că varianta optimă ar fi fost renunțarea de la bun început la tentativele de a ataca diviziile de tancuri masate pe malul estic al râurilor Gorîn și Stubla, concentrând forțele lângă șoseaua Rovno–Goșcia, iar cea mai mare parte a tancurilor să fi fost îngropate în tranșee și utilizate ca puncte de foc fixe. În acest caz pierderile ar fi fost mai puține, iar înaintarea necontenită a Corpului 3 Tancuri al Wehrmachtului ar fi putut să fie reținută încă vreo câteva zile.

Acest ordin și cele citate în continuare au fost semnate de comandantul trupelor Armatei V, generalul-maior Potapov, șeful statului major, generalul-maior Pisarevski, membrul Consiliului de Război, comisarul de divizie Nikișev.

În Divizia 25 Motorizată, conform datelor de pe 2 iulie, din numărul total al pierderilor – 236 de oameni – cei bolnavi constituiau 19 la sută (45 de oameni).

Înființate în iunie 1941, ca urmare a retragerii generalizate a Armatei Roșii pe toate fronturile, detașamentele de baraj (zagriaditelnîe otriadî) se subordonau Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne (NKVD) și acționau în spatele trupelor regulate, având rolul de a împiedica răspândirea panicii printre soldații Armatei Roșii, de a împiedica dezertările în masă și de a opri retragerile necontrolate ale trupelor, inclusiv prin măsurile cele mai drastice.

După cum scrie Vladimirski (adjunctul șefului Secției operative a statului major al Armatei V), până la începutul războiului a fost terminată construcția a 97 de cazemate ale Regiunii Fortificate Vladimir-Volînski, dintre care 61 au fost dotate cu armament și ocupate de garnizoane. (43) Iar conform relatărilor istoricilor moderni pe la 10 mai erau în stare gata de luptă cel puțin 70 de cazemate.

În original documentul era datat cu „ziua 1 de mobilizare“, ulterior în text „M-3“ a fost corectat (scris cu mâna deasupra rândului) cu „24.6“.

În raportul extraordinar de agramat „Bilanțul operațiunilor de luptă al Divizie 41 Tancuri de pe 22.6 până pe 22.7.41“ e spus că ordinul de a transfera batalioanele de tancuri a fost dat la ora 17.30 pe 22 iunie, când coloanele de tancuri ale diviziei se apropiau de Kovel; în cazul dat e mai oportun să se spună că tancurile n-au fost „lăsate“, ci „întoarse“ în regiunea Vladimir-Volînski.

La începutul războiului în divizie erau circa 10 000 de oameni (9 973, după cum e indicat într-unul din documente, dar nu se știe dacă au fost luați în calcul „rezerviștii“ chemați sub arme pentru „concentrarea

pentru instrucție“). În afara încercuirii a rămas unul dintre cele trei regimente de pușcași și unul dintre cele două regimente de artilerie. Conform informației statului major al Frontului Sud-Vest, la 15 iulie în componența Diviziei 87 Pușcași figurau 2 611 oameni.

Într-un raport al Grupului 1 Tancuri aceste pierderi sunt raportate la ziua de 2 iulie, dar ținând cont de faptul că după spargerea liniei de frontieră divizia a fost scoasă din componența Grupului 1 Tancuri, se poate presupune că cifrele reflectă doar pierderile în luptele de pe 22–24 iunie.

Într-o notă de subsol Vladimirski informează că „regimentul de tancuri al Diviziei 215 Motorizate, după ce și-a consumat toți carburanții, a rămas în urma diviziei în regiunea Kazin, care e la 15 kilometri nord-vest de Luțk“. Kazin este o localitate de lângă șoseaua Luțk–Kovel, la nord de Rojișce. De la Rovno până la Kazin sunt cel mult 100 de kilometri pe șosea; este pur și simplu de neconceput cum au putut pe o atare distanță să-și „consume toți carburanții“ tancurile BT-7 cu autonomia de marș (pe șenile, la tancurile celor mai vechi serii de producție) de 375 de kilometri. Și mai neclar este cum de s-a produs această belea între două depozite enorme de carburanți și lubrifianți – cel de la Kovel și cel de la Kiverțî; după cum scrie Vladimirski însuși, în depozitele armatei au fost rezervate 33 (treizeci și trei) de stații de alimentare cu carburanți și lubrifianți. Cu această cantitate de benzină tancurile Armatei V puteau să facă o călătorie până la Lisabona tur-retur.

În brigadă nu erau tunuri de calibru 107 mm, dar cu tunuri aeriene de calibru 85 mm erau înarmate nu patru (după cum prevedea organigrama), ci șase divizioane.

Există o legendă statornică despre faptul că în primele ore de război comandantul Corpului 9 Mecanizat (viitorul mareșal și dublu Erou al Uniunii Sovietice) Rokossovski a capturat cu de la sine putere baza auto districtuală de la Șepetovka și i-a transmis camioanele „capturate“ acolo Diviziei 131 Motorizate; deocamdată această versiune n-a putut să fie nici confirmată, nici infirmată documentar.

Această brigadă a devenit o veritabilă „forjerie de cadre“ pentru trupele de tancuri și autoblindate; funcțiile de comandant și de șef al statului major au fost deținute (în diferite perioade) de viitorul comandant al Diviziei 10 Tancuri Ogurțov, de viitorul comandant al Diviziei 37 Tancuri Anikeșkin și de viitorul mareșal Rotmistrov.

În primele zile de război Katukov era bolnav, se afla la tratament în spital, iar divizia era comandată de colonelul Cerniaev. Formula „de două ori Erou“ desemnează faptul că respectivul a primit de două ori distincția „erou al URSS“, instituită în 1934.

Divizia Corpului 36 Pușcași (Eșalonul doi al Frontului Sud-Vest) a început la 16 iunie deplasarea din regiunea Jitomir spre vest și la 24–25 iunie a ajuns la râul Ikva din zona Mlînov–Dubno.

Capitolul 2.5

Frontul Sud-Vest. Bilanț

Seara târziu, pe 30 iunie, la statul major al Frontului Sud-Vest a fost aprobat Ordinul de luptă nr. 0027. După constatarea scurtă, imperturbabilă a înfrângerii suferite („după lupte încordate inamicul a cucerit cu unitățile sale mobile regiunea Dubno–Ostrug–Rovno“) era formulată următoarea decizie: „Armatele Frontului Sud-Vest se retrag până pe 9.7.41 pe poziția regiunilor fortificate Korosten, Novograd-Volînski, Șepetovka, Starokonstantinov și Proskurov, unde, sprijinindu-se pe regiunile fortificate, organizează o apărare îndârjită… Vor apăra poziția intermediară Sarnîi, râul Sluci, Ostrug, Skalat, Ciortkov, Kolomîia, Berhomet până pe 6.7.41“. (280)

Decizia cu privire la retragerea trupelor până la linia regiunilor fortificate de la „frontiera veche“ putea fi una dintre variantele raționale de acțiune – dacă ar fi fost luată în primele ore de război.****** Spre sfârșitul celei de-a noua zile de operațiuni de luptă situația se schimbase radical. În momentul semnării Ordinului nr. 0027, inamicul, cu forțele a două divizii de tancuri (Divizia 13 Tancuri și Divizia 11 Tancuri) a forțat râul Gorîn în regiunea Goșcia (lângă șoseaua Rovno–Novograd-Volînski) și Ostrog. Aceasta însemna că poziția intermediară de retragere stabilită de ordin fusese ocupată de inamic în două puncte. Mai la sud, de la Lvov spre Zolociov, Tarnopol și mai departe spre „frontiera veche“ își dezvolta ofensiva Corpul 14 Tancuri al Wehrmachtului.**

Pe direcția Novograd-Volînski ofensiva Corpului 3 Tancuri al Wehrmachtului era reținută de rămășițele unităților Corpurilor 9 și 19 Mecanizate, iar în zona Ostrog, Șepetovka în calea ofensivei Corpului 48 Tancuri al Wehrmachtului, în virtutea unui concurs întâmplător de împrejurări, s-au pomenit formațiunile Armatei XVI a Eșalonului strategic doi, transferat încolo de la Extremul Orient în lunile mai–iunie. Aceasta a permis să fie oprită câteva zile deplasarea unităților motorizate ale inamicului, dar n-a putut să schimbe situația în ansamblu – la 6 iunie linia Sarnîi, Ostrog, Skalat, Ciortkov se afla în spatele frontului german, ba chiar mai la est de această linie au avansat

nu numai diviziile de tancuri, ci și multe divizii de infanterie ale Wehrmachtului. Pe 9–10 iulie (când trupele Frontului Sud-Vest, în conformitate cu Ordinul nr. 0027, trebuiau să se retragă pe poziția regiunilor fortificate) formațiunile motorizate germane au spart linia regiunilor fortificate Șepetovka, Novograd-Volînski și Starokonstantinov în toată adâncimea, au forțat râul Sluci și au ajuns la Jitomit și Berdicev. Cu aceasta, operațiunea defensivă de pe linia „frontierei vechi“ s-a încheiat fără să fi început.

În 20 de zile infanteria Wehrmachtului a parcurs 250 de kilometri de la frontieră până la râul Sluci (judecând după harta Marelui Stat-Major german, spre seara de 10 iulie pe poziția râului Sluci sau la est de ea se aflau Diviziile 299, 298, 44, 111, 75, 57, 9 și 297 Infanterie), iar tancurile au plecat și mai departe spre est. Aceste ritmuri nu le erau inferioare câtuși de puțin „defilării triumfale a trupelor germane prin Franța“, așa cum istoriografia sovietică numea campania franceză a Wehrmachtului. Dar și în septembrie 1939, în cursul așa-numitului „marș eliberator“, Armata Roșie ocupase voievodatele estice ale Poloniei (numite ulterior Ucraina Apuseană) doar puțin mai repede – și asta în condițiile în care armata poloneză se afla în agonie.

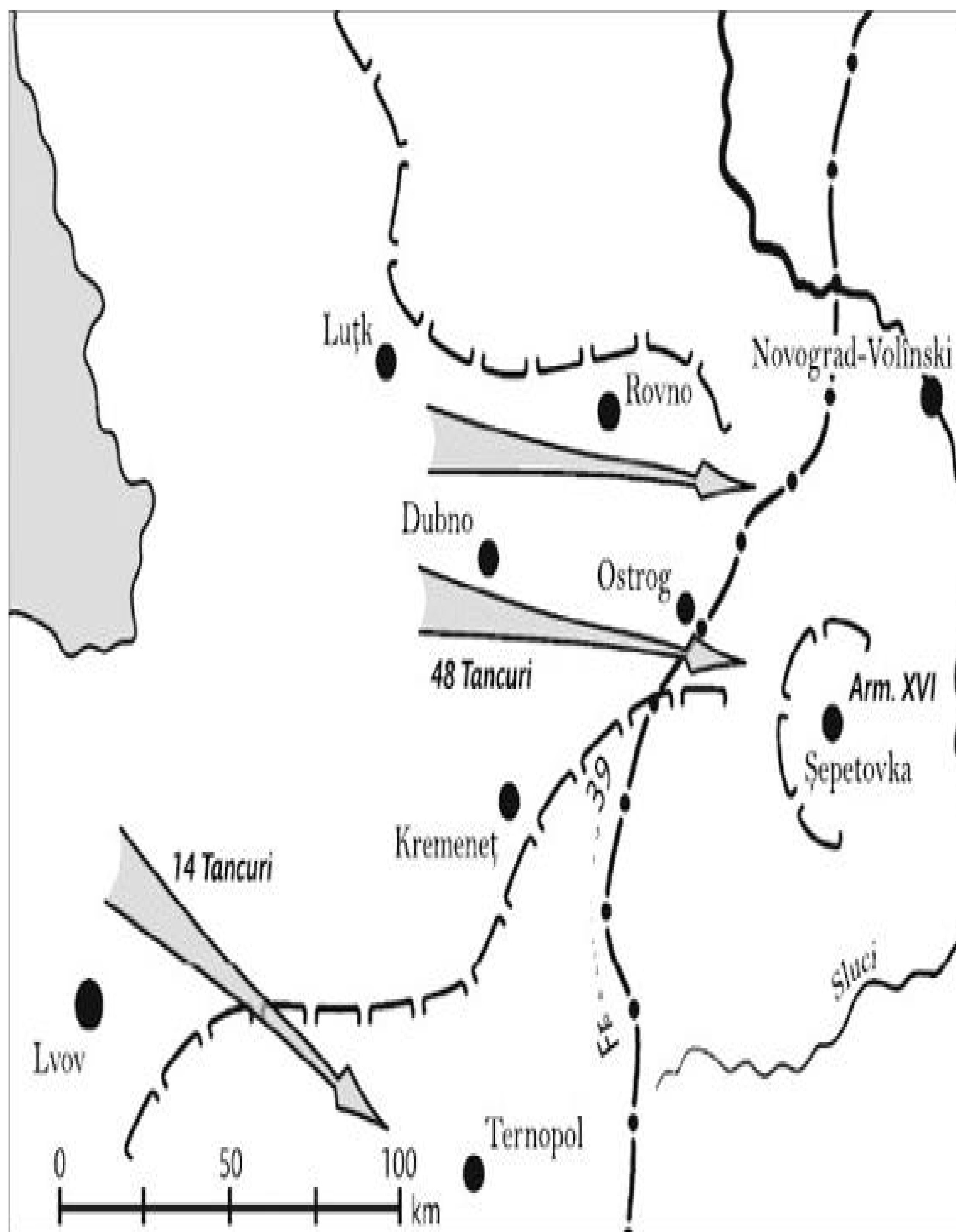

Fig. 18. **Frontul Sud-Vest. Sfârșitul lui iunie 1941**

Ce preț a plătit Wehrmachtul pentru un succes de asemenea proporții? Vreau să menționez înainte de toate celelalte cifrele uluitoare ale pierderilor de tunuri antitanc în formațiunile Grupului 1 Tancuri (vă amintim că nu e vorba doar de divizii de tancuri și de motorizate, ci și de divizii de infanterie atașate la corpurile de tancuri la etapa inițială a operațiunii). (298) În cele 42 de zile lungi de război, răstimp în care Frontul Sud-Vest a pierdut peste 4 000 de tancuri, germanii au pierdut doar 105 tunuri antitanc (Vezi Tabelul 11).

Tabelul 11

	CT 3	CT 48	CT 14	total
Pak-36 de 37 mm	27	42	18	87
Pak-38 de 50 mm	4	6	5	15
Flak de 88 mm	3	---	---	3

Merită o atenție deosebită ultimele două rânduri ale tabelului. O tabără pierde sute de tancuri de „tipuri noi“, iar cealaltă – doar 18 tunuri capabile teoretic să perforeze blindajul unui tanc KV sau T-34. Mai trebuie ținut cont de faptul că în tabel sunt indicate pierderile de până la 3 august, iar tancurile în cantități ce merită menționate se „terminaseră“ în unitățile de tancuri ale Frontului Sud-Vest cu 3–4 săptămâni mai înainte, astfel că o parte a acestor tunuri fuseseră pierdute încă în lipsa vreunui contact cu tancurile Wehrmachtului.

Bineînțeles, asupra tancurilor sovietice nu trăgeau doar artileriștii din diviziile Grupului 1 Tancuri al Wehrmachtului. Se afirmă că tancurile sovietice grele au fost distruse în fond de tirul tunurilor antiaeriene de calibru 88 mm și în zona de ofensivă a Grupului de Armate Sud în acest scop a fost utilizat regimentul de elită de artilerie antiaeriană „Hermann Goering“. Din păcate, pierderile de efectiv ale acestei unități ne fac să avem dubii în privința faptului că artileriștii antiaerieni germani au văzut mai mult de o duzină de tancuri KV. Conform situației de pe 2 iulie, pierderile erau de cinci morți și 21 de răniți, până pe 16 iulie, pierderile regimentului au crescut până la 10 morți și 35 de răniți. (299) Totodată nu trebuie să uităm că nimeni nu i-a scutit pe artileriștii antiaerieni de îndeplinirea obligațiunilor directe, iar avioanele sovietice nu bombardau și nu trăgeau nicidecum cu baloane colorate…

Pierderile (morți, răniți, dispăruți) de efectiv ale formațiunilor motorizate ale Grupului de Armate Sud sunt prezentate în Tabelul 12. (300)

Tabelul 12

	Număr inițial	Pierderi până pe 2–4.7	Pierderi până pe 14–16.7	%
DT 11	16 148	923	2 368	14,0
DT 16	17 133	644	1 855	10,8
DT 13	16 811	361	1 272	7,6
DT 14	16 811	397	1 475	8,8
DT 9	16 295	?	1 053	6,5
DM 16	15 266	92	792	5,2
DM 25	15 079	236	890	5,9
SS „Wiking“	19 155	?	644	3,4
Media aritm.	16 587		1 293	7,7

Pierderile deosebit de mari (după criteriile Wehrmachtului) ale diviziilor de tancuri ale Corpului 48 Tancuri sunt rezultatul cât se poate de clar al bătăliei de lângă Dubno, de lângă Ostrog (unde Divizia 11 Tancuri germană, aproape singură, sub avalanșa de lovituri ale aviației sovietice****** lupta contra Diviziei 109 Motorizate, Diviziei 213 Motorizate și Regimentului de tancuri al Diviziei 57 Tancuri) și de lângă Berdicev, unde în calea tancurilor germane au apărut Corpul 16 Mecanizat și Brigada 3 Artilerie antitanc, ambele proaspete, care încă nu participaseră la lupte. La fel de lesne explicabile sunt și pierderile relativ mici ale formațiunilor Corpului 14 Tancuri (Diviziei 9 Tancuri și Diviziei Motorizate SS „Wiking“) – corpul a fost introdus în luptă cu 6–7 zile mai târziu decât celelalte și înainta mai la sud de regiunea bătăliilor principale.**

Nu este la fel de evidentă cauza pierderilor relativ mici ale diviziilor motorizate ale Corpurilor 48 și 3 Tancuri (Divizia 16 Motorizată și Divizia 25 Motorizată). Aceste divizii înaintau invariabil în eșalonul doi al corpurilor lor, rămânând în urma diviziilor de tancuri din avangardă cu o zi sau două și cu 20–40 de kilometri pe teren. Chiar și acest decalaj s-a dovedit suficient ca pierderile lor să fie de două ori mai mici. Dacă această presupunere e corectă, ea denotă că și în cazurile în care germanii se ciocneau de rezistența unităților Armatei Roșii, această rezistență nu dura mult și diviziilor din eșalonul doi le revenea în fond misiunea de a aduna prizonieri și trofee.

Pierderile diviziilor de infanterie atașate la corpurile de tancuri erau în ansamblu și mai mici. Astfel, până pe 2 iulie, Divizia 57 Infanterie (cea de care s-a zdrobit contralovitura Diviziei 12 Tancuri) a pierdut 211 oameni (54 de morți, 157 de răniți), Divizia 44 Infanterie a pierdut doar 104 oameni, Divizia 298 Infanterie a pierdut 520 de oameni (aceste pierderi mari după criteriile Wehrmachtului sunt, după toate probabilitățile, rezultatul luptelor contra Diviziei 131 Motorizate 131 a Corpului 9 Mecanizat la nord de Luțk).

În ansamblu și în medie, o divizie a Grupului 1 Tancuri pierdea în luptele din primele trei săptămâni de război câte 60 de oameni pe zi. Într-un segment de timp de două ori mai mare, în decursul a 42 de zile de război (până pe 3 august), grupul a pierdut 16 584 de oameni (5 029 morți și dispăruți, 11 555 de răniți), adică fiecare divizie a pierdut câte circa 45 de oameni pe zi. (301) În total, Grupul de Armate Sud (fără a lua în calcul Armata XI) a pierdut de pe 22 iunie până pe 20 iulie 43 700 de oameni morți, răniți și dispăruți, care, împărțiți la numărul diviziilor, prezintă aceleași (46 de oameni pe zi) cifre ale pierderilor. (305) Maximul absolut trebuie considerat, probabil, numărul pierderilor Diviziei 68 Infanterie, care în trei zile de luptă (24–26 iunie) cu unitățile Corpului 4 Mecanizat lângă Krakoveţ, Iavorov a pierdut 547 de oameni morți și răniți (câte 182 pe zi).

Pierderile irecuperabile ale tancurilor germane s-au dovedit extrem de mici. Până pe 5 iulie Grupul 1 Tancuri a pierdut doar 85 de tancuri, în acest număr fiind incluse, de altfel, și 11 tanchete Pz-I cu mitraliere. (302) Ulterior, ritmul creșterii pierderilor chiar s-a redus și până pe 3 august pierderile irecuperabile totale de tancuri germane (inclusiv Pz-I și așa-numitele „tancuri ale comandanților“) au fost de 156 de tancuri. (303) Comparând aceste cifre cu pierderile de efectiv, vedem că în diviziile de tancuri ale Wehrmachtului la un tanc pierdut irecuperabil reveneau 50–70 de oameni morți și răniți. Chiar dacă împărțim această cifră la patru (presupunând că pierderile de efectiv ale unui regiment de tancuri reprezentau aproximativ o pătrime din pierderile unei divizii), oricum pierderile de tanchiști din armata ce luptă vor fi de zeci de ori mai mari decât pierderile de tancuri.

Germanii își păzeau tancurile puțin numeroase, de aceea în fiecare divizie figura un număr mare (ce depășea pierderile irecuperabile) de tancuri temporar deteriorate și în reparație. La jumătatea lunii iulie tabloul concret al pierderilor era următorul: (304)

Tabelul 13

	Irecuperabil	Reparație
DT 11(la 19.7)	30	33
DT 16 (la 13.7)	54	61
DT 13 (la 18.7)	8	42
DT 14 (la18.7)	17	35
DT 9 (la 13.7)	10	55
total:	119	226

Adunate într-un singur tabel, aceste cifre arată clar că în diviziile ce luptau activ (Divizia 11 Tancuri, Divizia 16 Tancuri) pierderile irecuperabile sunt aproximativ egale cu numărul tancurilor scoase doar temporar din funcțiune. Și dimpotrivă, în formațiunile ce s-au aflat mai mult în marș decât în luptă (Divizia 9 Tancuri) tancurile ajunse la reparație sunt cu mult mai multe decât cele pierdute irecuperabil. Faptul acesta ne dă temeiuri să presupunem că tancurile deteriorate temporar nu sunt numai (și nu sunt atât) tancurile lovite, dar nu definitiv, de tirul inamicului, ci și (cât și) cele ce s-au defectat din motive tehnice. E cazul să amintim, de asemenea, că toate tancurile germane fără excepții funcționau pe benzină, iar calibrele tunurilor antitanc sovietice începeau de la 45 mm; un tanc german lovit realmente cu proiectilul în coastă avea șanse mari să ia foc, iar un tanc care a ars nu poate fi reparat (din cauza încălzirii se produce „fragilizarea“ oțelului din blindaj, după care rămășițele tancului sunt bune doar de dat la retopire).

„Mult“ și „puțin“ sunt noțiuni relative. Dacă ne amintim că la începutul războiului în dotarea trupelor Districtului Militar Special Kiev figurau 1 900 de tunuri antitanc de calibru 45 mm, 870 de tunuri de divizie de calibru 76 mm, 1 140 de tunuri antiaeriene de calibrele 76 mm și 85 mm (plus 4 500 de tunuri de calibrele 45 mm și 76 mm din turelele tancurilor și din autoblindate), pe acest fundal pierderile de tancuri ale Wehrmachtului erau infime. Dar, raportate la numărul inițial al tancurilor Grupului 1 Tancuri (728), pierderile s-au dovedit foarte mari și la jumătatea lunii iulie în stare bună se afla doar puțin mai mult de jumătate din efectivul inițial de tancuri. De fapt, formațiunile de tancuri ale Wehrmachtului s-au transformat în divizii de infanterie motorizată, întărite cu câte un batalion de tancuri.

Să privim acum situația din cealaltă parte a frontului. Una dintre multele deosebiri majore ale URSS față de Franța sau de Polonia era

geografia de cu totul alte proporții, și în aceste proporții pierderea ca atare a unui „petic de pământ“ cu dimensiunile de 250 pe 250 de kilometri nu era o catastrofă.****** Însă era o nenorocire, o nenorocire veritabilă și ireversibilă, pierderea armatei ce se afla pe acest teritoriu. Ceea ce s-a reușit să fie retras dincolo de linia regiunilor fortificate de la „frontiera veche“ erau doar niște rămășițe răzlețe ale Districtului Militar Special Kiev, care, conform situației din dimineața de 22 iunie, nu le era inferior la capitolul efectiv și armament armatelor celor mai mari puteri europene.**

S-a păstrat un document care ne permite să comparăm pierderile trupelor frontului în cifre concrete. La statul major al Frontului Sud-Vest a fost elaborată nota informativă „Date despre formațiunile și unitățile ce fac parte din componența armatelor frontului conform situației de pe 15.7.41“. (281) În nota informativă sunt reproduse datele despre efectivul a 28 de divizii (de toate tipurile). Media aritmetică este de 4 086 de oameni și ea permite, la prima vedere, să presupunem că pierderile erau de „doar 60 la sută“ din efectivul inițial. Însă aceasta este o cifră care ne induce în eroare. Pentru a face o evaluare mai realistă trebuie în primul rând să luăm în seamă faptul că în lista celor 28 de divizii au fost incluse și trei divizii ale Armatei XII (Diviziile 44 și 192 Pușcași de munte și Divizia 240 Motorizată), care erau aproape inactive și de aceea nu au suferit pierderi însemnate; e suficient să le scoatem din listă ca efectivul mediu al diviziilor să se reducă la 3 317 oameni.

Dar nici asta nu e totul. În privința a 15 divizii de pușcași (inclusiv cele de pușcași de munte) ale frontului, autorii notei informative au fost nevoiți să se limiteze la scurta însemnare „nu sunt rapoarte“, ceea ce în situația reală a verii anului 1941 nu dădea temeiuri pentru optimism. În această listă au fost incluse, de exemplu, Divizia 124 Pușcași, care mai târziu a ieșit din încercuire cu un efectiv de 1 500 de oameni, și Divizia 228 Pușcași, zdrobită în câteva zile de lupte lângă Mlînov și Dubno. Trei divizii de pușcași ale Armatei VI (eroica Divizie 41 și Diviziile 97 și 159 care s-au evaporat în primele zile de război pe direcția Lvov) nu figurează deloc în listă. Lipsesc în nota informativă și datele despre șase divizii ale Corpurilor 8 și 15 Mecanizate. E clar că în

cazul în care cifrele rămășițelor de efectiv ale acestor formațiuni ar fi fost luate în calcul în nota informativă, efectivul mediu al diviziilor frontului ar fi fost mai mic de 3 000.

Stârnește îndoieli întemeiate și veridicitatea ca atare a datelor incluse în nota informativă. Iată, de exemplu, Divizia 135 Pușcași (Armata V), zdrobită pe 24 iunie chiar în prima luptă lângă Voinița, care ulterior apare rareori în documente doar în contextul „unitățile diviziei s-au retras în dezordine“. După cum scrie Vladimirski, care face trimitere la un document inițial ce se păstrează în Arhiva Centrală a Ministerului Apărării, până pe 30 iunie în Divizia 135 Pușcași, împreună cu Regimentul 16 Pușcași al Diviziei 87 au rămas doar 1 511 oameni“. (43) Peste două săptămâni puteau să rămână și mai puțini, însă în nota informativă a statului major al Frontului Sud-Vest în dreptul Diviziei 135 Pușcași stă cifra 3 335. Se afirmă că în divizie mai rămăseseră 56 de tunuri, dar este foarte greu de crezut că o divizie care a pierdut mai mult de 80 la sută din efectiv a păstrat jumătate din armamentul artileriei.

În opinia autorilor notei informative, în Divizia 81 Motorizată (Corpul 4 Mecanizat) pe 15 iulie mai rămăseseră 33 de tunuri. De unde s-a luat această „abundență“? Regimentul de artilerie al diviziei a fost zdrobit și toate bunurile lui materiale au fost pierdute pe 25 iunie în lupta de lângă Krakoveț, Iavorov. S-a păstrat Comunicatul operativ nr. 010 al statului major al Diviziei 81 Motorizate, scris la ora 23.00, pe 8 iulie, după retragerea rămășițelor diviziei în spatele frontului. În conformitate cu acest document, Regimentul Motorizat de pușcași nu are în general nici un tun, în Regimentul 323 Motorizat de pușcași au rămas două tunuri de calibru 76 mm, în regimentul de artilerie al diviziei era „cel mult 20 la sută din efectiv, artilerie nu există, în afară de puști, nu există nici un fel de armament“, datele referitoare la situația divizionului antitanc lipsesc. (297) În continuare, se comunică faptul că din rămășițele Regimentelor 202 și 323 a fost constituit un „batalion de marș“, însă în nota informativă efectivul Diviziei 81 Motorizate este indicat ca 3 287 de oameni. Cam multișor pentru un batalion…

Datele exacte despre pierderile Frontului Sud-Vest nu vor fi cunoscute niciodată. Documentele inițiale disponibile ne permit să presupunem că diviziile care au ajuns în zona ofensivei inamicului au pierdut până la 10 iulie cel puțin 70–80 la sută din efectiv. În total, aceasta înseamnă pierderea a 300 000–350 000 de oameni, adică de zece ori mai mulți decât a pierdut inamicul. Faptele ne obligă să revizuim opinia statornicită în istoriografia sovietică și rusă conform căreia în primele săptămâni de război în ce privește Frontul Sud-Vest – spre deosebire de frontul vecin, Vest – starea lucrurilor n-a fost chiar atât de proastă, s-a reușit evitarea catastrofei încercuirii, iar trupele au fost retrase mai mult sau mai puțin organizat spre est. Din păcate, la est, dincolo de linia „frontierei vechi“, au fost retrase rămășițele trupelor, în care divizia se transforma într-un regiment de pușcași foarte jerpelit.

Din formațiunile mecanizate ale Frontului Sud-Vest – cele mai mari și mai puternice din toată Armata Roșie – au rămas doar numerele și denumirea de „divizia de tancuri“. În culegerea statistică cât se poate de oficială Declasificat. Pierderile Forțelor Armate ale URSS se comunică faptul că până la 6 iulie Frontul Sud-Vest a pierdut irecuperabil 4 381 de tancuri. (282) De 50 de ori mai multe decât a pierdut inamicul. Desigur, e puțin probabil ca tentativa declarată de a stabili pierderile sovietice cu exactitatea de până la un tanc să merite să fie luată în serios, dar ordinea de mărime generală nu trezește îndoieli: au fost pierdute aproape toate tancurile (mai mult de 90 la sută). Referitor la multe alte divizii ce s-au aflat în epicentrul bătăliei din Ucraina Apuseană adverbul „aproape“ poate fi în general eliminat.

Documentele accesibile ne permit într-o serie de cazuri să „reglăm claritatea“ și să examinăm procesul de dispariție a puternicelor corpuri mecanizate în detaliu. Să începem cu Divizia 37 Tancuri (Corpul 15 Mecanizat), de la care s-a păstrat un raport de luptă cu enumerarea amănunțită a pierderilor de efectiv.****** (283) Așadar, 103 morți, 280 de răniți. Cifrele sunt foarte modeste, în orice divizie a Wehrmachtului, care lupta cu începere de pe 22 iunie, morții și răniții erau cu mult mai mulți. Dar aceste cifre nu încheie lista pierderilor Diviziei 37 Tancuri, ci abia o începe.**

653 de persoane „au dispărut“, pentru 2 040 de persoane se arată că au dispărut „din alte cauze“. Acestea sunt toate pierderile? Încă nu! Circa 2 500 de oameni au dispărut fără vreo explicație a cauzelor. La această concluzie ne duce aritmetica elementară: la începutul războiului, în divizie erau (judecând după raportul din august al comandamentului) 9 775 de oameni, iar până pe 12 iulie în regiunea de concentrare de lângă orașul Piriatin (dincolo de Nipru) au ajuns 2 423 de oameni. (200) Conform raportului din august al comandamentului Corpului 15 Mecanizat erau și mai puțini – doar 2 021. (198)

Uite-așa o „piramidă“ a pierderilor irecuperabile: 103, 653, 4 500. Morți, „dispăruți“, dispăruți inexplicabil. Conform unui concurs straniu de împrejurări aritmetice, numărul morților este exact de 50 de ori mai mic decât numărul „dispăruților“. Merită atenție și raportul uimitor dintre pierderile de tancuri și de tanchiști. La Piriatin au ajuns doar șase tancuri (un tanc T-34 și cinci tancuri T-26) din 312 ce figurau la începutul războiului ca mașini în stare bună. Totodată însă, pierderile consemnate de efectiv ale celor două regimente de tancuri ale diviziei sunt de doar 112 oameni (50 de morți, 62 de răniți).****** Dar poate că e vorba de o divizie unică, extrem de dezorganizată? Să continuăm munca plicticoasă cu cifrele și să consultăm documentele acestei divizii într-adevăr unice în felul ei.**

Divizia 34 Tancuri a colonelului Vasiliev a luptat realmente cinci zile (de pe 26 până pe 30 iunie); în ultimele zile inamicul avea o superioritate numerică multiplă. Divizia 34 Tancuri le-a făcut germanilor probleme atât de grave, încât acestea au fost reflectate în documentele comandamentului suprem al Wehrmachtului. S-au păstrat o mulțime de documente inițiale ale acestei divizii, inclusiv Registrul operațiunilor de luptă, scris chiar în timpul desfășurării operațiunilor. Divizia este fără îndoială unică, cea mai bună dintre cele mai bune. În raportul din august cu privire la operațiunile de luptă ale diviziei sunt prezentate următoarele cifre ale pierderilor de efectiv: 209 morți, 456 de răniți și bolnavi, 4 388 de dispăruți. (284) Din păcate, chiar și în această divizie eroică dispăruții sunt de 20 de ori mai mulți decât morții. Dar și în acest caz aritmetica pierderilor „nu se potrivește“ categoric – în afară de „dispăruții“ trecuți la evidență au

mai dispărut nu se știe cum și unde încă vreo câteva mii de oameni.****** Și în această divizie numărul tancurilor pierdute (275, fără a le lua în calcul pe cele deteriorate, fără a-i lua în calcul pe toți giganții grei T-35 cu cinci turele) depășește considerabil numărul trecut în evidență al morților și răniților din cele două regimente de tancuri (în total 136 de oameni). (285)**

Acum să apelăm la documentele puternicului Corp 4 Mecanizat al lui Vlasov. După ce a luptat cu un rezultat infim în „intrândul de la Lvov“, corpul a pornit într-un marș forțat impetuos spre est. Pe 29 iunie a abandonat Lvovul, pe 3 iulie era deja la Zbaraj (la 135 de kilometri est de Lvov), în dimineața de 9 iulie se afla în regiunea orășelului Ivanopol (la 180 de kilometri de Zbaraj). În fine, pe 12 iulie rămășițele celei mai puternice formațiuni de tancuri ale Armatei Roșii au trecut, pe podurile din Kiev, Niprul și s-au concentrat în regiunea Priluki (la 650 de kilometri est de frontieră). În realitate nu mai exista de mult un corp mecanizat unic și dirijabil, deoarece în timpul retragerii subunitățile corpului erau mereu unite, divizate, transmise în componența altor unități ale frontului etc.

Judecând după raportul comandantului Diviziei 32 Tancuri privind pierderile acestei divizii ce avea în dotare un număr record de tancuri de „tip nou“ (49 de tancuri KV, 146 de tancuri T-34, 28 de tancuri BT-7, 58 de tancuri T-26), (286) este imposibil de înțeles unde, când și în ce împrejurări a fost pierdut acest munte de tehnică militară. În luptele din iunie, judecând după același raport, divizia a pierdut 34 de tancuri (15 în cursul contraloviturii de lângă Iavorov, opt în timpul retragerii spre Lvov, 11, chipurile, de cele două batalioane trimise spre Radzehuv). Unicul episod legat de pierderea tancurilor în luptă în timpul retragerii spre est este descris astfel în raport:

„Pe 10.7.41 grupul de tancuri al căpitanului Karpov (10 tancuri și două automobile blindate) s-a concentrat în regiunea Beizîmovka și la ora 20 l-a atacat pe inamic pe direcția Olșanka, dar, nefiind sprijinit de infanterie, la ora 23 s-a retras și a ocupat poziții defensive la 300–400 de metri sud de Olșanka. În decursul zilei următoare, grupul a luptat din răsputeri în același raion, dar în urma evadării de pe front a Regimentului 32

Motorizat de pușcași a fost nimicit și abandonat pe câmpul de luptă, cu excepția unui tanc“. (287)

Se adună o sumă de 43 de tancuri pierdute în timpul luptelor. Se poate presupune că încă vreo câteva au fost pierdute în ciocnirile cu inamicul despre care autorii raportului au uitat să relateze. Pe 3 iulie divizia a transferat 10 tancuri în altă unitate, fapt descris în raport printr-o frază absolut intraductibilă: „Comandantul Corpului 37 Pușcași, în numele Consiliului de Război (care Consiliu de Război? Al cărui front? Al cărei armate?), a reținut și a lăsat pentru întărirea Diviziei 32 Artilerie antiaeriană (ce mai e și asta?) 10 tancuri sub comanda căpitanului Egorov“. (288) Oricum, pierderea a circa 200 de tancuri nu este explicată nicicum în raport.

Pierderile de efectiv ale Diviziei 32 Tancuri sunt indicate de două ori și de fiecare dată altele. În textul raportului e scris: „Divizia a pierdut 103 de morți și 259 de răniți“. Însă în anexa la raport („Datele despre pierderile unităților Diviziei 32 Tancuri în perioada dintre 22.6 și 30.7.41“) sunt prezentate cifre mai mari: în total au fost pierduți 495 de oameni (139 de morți, 356 de răniți), inclusiv în cele două regimente de tancuri 191 de oameni (64 de morți, 127 de răniți). Pierderile sunt cam de aceleași proporții ca în diviziile menționate mai sus, pierderile de efectiv ale regimentelor de tancuri sunt de asemenea mai mici decât numărul tancurilor pierdute. Principalul este însă că datele prezentate în raport cu privire la numărul morților și răniților sunt de zeci de ori mai mici decât pierderile reale ale diviziei. Divizia a intrat în război cu un efectiv de 9 337 de oameni, iar la 15 iulie – conform datelor de la statul major – în ea rămăseseră doar 736 de oameni. (281) Dar unde sunt încă opt mii de oameni?

Cea de-a doua divizie de tancuri a Corpului 4 Mecanizat a fost dotată puțin mai slab cu cele mai noi tancuri – în dotarea Diviziei 8 Tancuri figurau 50 de tancuri KV și 140 de tancuri T-34 (precum și 122 de tancuri „de tip vechi“ în stare bună). N-am reușit să stabilesc pe baza documentelor pe care le-am descoperit efectivul exact al diviziei, dar, cunoscând efectivul total al corpului mecanizat (33 734 de oameni), putem presupune că efectivul diviziei era de cel puțin 9 500–10 000 de

oameni. Pe 13 iulie situația Diviziei 8 Tancuri era descrisă astfel în Registrul operațiunilor de luptă: „Divizia (9 tancuri, 600 de ostași ai Regimentului Motorizat de pușcași) se află pe poziții defensive pe frontul vast Andrușevka–Malaia Klitenka–Kropivna…“****** Mai înainte, judecând după însemnările din același Registru al operațiunilor de luptă, divizia pierduse în luptele din luna iunie 50 de tancuri (inclusiv pierderile „regimentului de tancuri de marș“, transferat în subordinea operativă a comandantului Corpului 15 Mecanizat). Alte nouă tancuri au fost pierdute în timpul retragerii. Dar unde sunt toate celelalte?**

La raportul cu privire la operațiunile de luptă ale Diviziei 8 Tancuri este anexată „Lista mașinilor de luptă și auxiliare disponibile“. (289) Acest document este remarcabil prin faptul că ne permite să dezvăluim viabilitatea neverosimilă a indestructibilelor camioane sovietice. Pe 1 august în divizie rămăseseră trei tancuri – din cele 312 ce figuraseră ca funcționale conform situației de pe 22 iunie. Au fost pierdute 99 la sută din tancuri. În schimb, din cele 572 de camioane ZIS-5 au rămas nevătămate 317, din cele 360 de camioane GAZ au rămas întregi 139. Până și autoturismele „Emka“ s-au dovedit aproape invulnerabile – din 23 s-au păstrat 17.

Aceste proporții atât de interesante ar putea fi înțelese în situația în care tancurile ar fi fost pierdute în decursul unor lupte încrâncenate ce au durat zile la rând; în acest caz pierderile de camioane ale diviziei de tancuri, care, deși se află în apropiere de câmpul de luptă, nu se deplasează totuși pe linia întâi, ar fi putut să fie mai mici. Dar Divizia 8 Tancuri și-a pierdut tancurile în decursul unor marșuri de mai multe zile. După cum ne explică istoricii ruși moderni – s-au pierdut din cauza loviturilor aviației germane ubicue și atotdistrugătoare. Dar ce fel de bombardamente or fi fost acestea, sub care tancurile cu motoare Diesel (!), acoperite cu blindaje ce nu pot fi perforate de schije, ard ca niște lumânări, iar rablele de placaj Gaz cu motoare pe benzină își tot văd nestingherit de drum?

Pe fundalul acestei „ordini în unitățile de tancuri“ arată cât se poate de ordinar raportul de luptă cu privire la pierderile de efectiv ale Diviziei

8 Tancuri. (290) În divizia care de pe 13 iulie se transformase într-un batalion incomplet, sunt luate în evidență (ba încă și conform situației de pe 30 iunie) doar următoarele pierderi: 306 morți, 696 de răniți, 1 033 de dispăruți. Lipsa a încă vreo 6 000–6 500 de oameni nu este explicată în nici un fel.

Încă o divizie „veche“, din cadre regulate, care a fost dotată înainte de începutul războiului cu un număr considerabil de tancuri de „tipuri noi“ (63 de tancuri KV și 38 de tancuri T-34) era Divizia 10 Tancuri. Divizia a trecut Niprul având în componența sa 4 650 de oameni (conform raportului comandamentului Corpului 15 Mecanizat) sau chiar 5 253 (conform raportului comandamentului diviziei). Este un „record“ absolut în rândul tuturor diviziilor de tancuri ale Frontului Sud-Vest. Ce-i drept, în acest context e cazul să ne amintim de aforismul despre „paharul pe jumătate gol sau pe jumătate plin“. Divizia 10 Tancuri a pierdut jumătate din efectiv – este foarte puțin sau foarte mult? Nu mai puțin oportună este și întrebarea: unde erau acești 5 000 de oameni, din moment ce pe 7 iulie din toate unitățile acestei divizii s-a reușit să se adune „un batalion de marș de infanterie de la Regimentul 10 Motorizat de pușcași, o companie de tancuri de la Regimentul 20 Tancuri, divizionul de marș de artilerie compus din 3 tunuri de calibru 152 mm și 2 tunuri de calibru 122 mm, o companie de recunoaștere compusă din două mașini blindate și 2 tancuri BT, un pluton de transmisii și 2 stații de radio 5-AK“. (291)

În mod tradițional, aritmetica pierderilor „nu se potrivește“. În raportul din august al comandamentului diviziei sunt prezentate următoarele cifre: 210 morți, 587 de răniți. Simpla și onesta rubrică „dispăruți“ lipsește, ea a fost înlocuită cu construcții complexe precum „nu s-au întors de pe câmpul de luptă în timpul atacului și în timpul ieșirii din luptă“, „au rămas în urmă în timpul marșului“, „n-au ieșit din luptă fiind încercuiți de inamic“; în total, din aceste considerente lipseau 2 145 de oameni. (292) Încă vreo 1 500 (doar dacă e să credem că dincolo de Nipru, la Pripiatin, au ajuns 5 000 de oameni!) lipseau fără vreo explicație a cauzelor.

În luptele din iunie de lângă Radzehuv și Lopatin, Divizia 10 Tancuri a pierdut (mai precis vorbind, aceste pierderi sunt indicate în rapoartele comandamentului diviziei și comandamentului corpului mecanizat) exact 60 de tancuri, inclusiv 14 tancuri KV și șapte tancuri T-34. A urmat retragerea neîntreruptă la est, dar în dimineața de 6 iulie în divizie rămăseseră doar 20 de tancuri (inclusiv două tancuri KV și trei tancuri T-34). Vreo 250 de tancuri, inclusiv 47 de tancuri inexpugnabile KV și 28 de tancuri T-34, s-au pierdut nu se știe unde și cum. Cu automobilele lucrurile stăteau cu mult mai bine: dincolo de Nipru au ajuns 648 de mașini (mai mult de jumătate din numărul inițial al parcului de automobile). (293)

Asupra cauzelor și circumstanțelor pierderii de tancuri sovietice poate fi aruncată o privire și din partea opusă a frontului. Conform rapoartelor de luptă ale diviziilor Corpului 48 Tancuri al Wehrmachtului (Divizia 11 Tancuri, Divizia 16 Tancuri, Divizia 16 Motorizată) până pe 14–15 iulie (iar până la această dată Corpurile 8, 15 și 16 Mecanizate își pierduseră aproape toate tancurile), aceste divizii și-au atribuit respectiv 390, 357 și 64 de tancuri sovietice distruse și capturate. (310) Chiar dacă, în pofida oricărei logici, am presupune că rapoartele statelor majore sunt alcătuite cu nivelul zero de date exagerate, chiar și în acest caz rezultă că aproximativ două treimi din numărul real al tancurilor sovietice nici măcar n-au fost văzute de germani (mai precis, au fost văzute cu mult mai târziu, când unitățile de ariergardă cercetau terenul și numărau trofeele).

Concluzia finală trasă din această mare de cifre este evidentă: pierderile de luptă (legate nemijlocit de acțiunile inamicului) ale Frontului Sud-Est sunt de multe ori mai mici decât pierderile generate de dezertarea fățișă sau pe ascuns. Cirezile grase ale savanților sovietici/ruși care au păscut jumătate de veac pe imașul studierii istoriei Marelui Război pentru apărarea Patriei se uitau țintă la aceste cifre și nu le vedeau. E și clar de ce „istoricii“ trebuiau să spună povești despre „eroismul în masă nemaivăzut în istoria omenirii“. Cu mult mai important este însă altceva – și-a dat oare seama de sensul celor întâmplate comandamentul suprem al Armatei Roșii? Acum, pe baza

documentelor descoperite, putem da un răspuns cât se poate de concret la această întrebare – și-a dat seama cu vârf și îndesat!

În Arhiva Centrală a Ministerului Apărării se păstrează o foaie de hârtie (Arhiva Centrală a Ministerului Apărării, f. 38, reg. 11360, d. 5, f. 35) cu un tabel dactilografiat cu cifrele numărului inițial și ale micșorării numărului de tancuri și automobile ale Corpurilor 2 și 18 Mecanizate ale Frontului Sud. Cifrele sunt cât se poate de tipice: tancurile au dispărut, mașinile au rămas. Cifrele acestea sunt subliniate de cineva și în partea de jos a foii, cu un scris rotunjit și citeț, e scris: „E clar – unitățile părții sedentare au fost lăsate fără conducere, ele s-au lăsat cuprinse de panică și au spălat putina, lăsând corpurile mecanizate fără muniții, carburanți și lubrifianți“.

A încercat să clarifice situația și adjunctul comandantului Frontului Sud-Vest, generalul-maior al trupelor de tancuri Volski:

„Cifrele pierderilor din tabel sunt arătate strict orientativ. A fost colectat materialul, există actele pentru fiecare mașină din pierderile irecuperabile, dar răspunsul definitiv poate fi prezentat doar după examinarea actelor, după efectuarea unei investigații suplimentare care trebuie să dezvăluie cauzele adevărate și numărul pierderilor irecuperabile… Vă rog pentru a doua oară în privința trimiterii unor comisii pentru examinarea materialelor la fața locului și stabilirea cauzelor pierderilor irecuperabile de bunuri materiale…“ (294)

„Acum acord atenție exclusivă clarificării – de ce au fost pierdute atât de multe bunuri materiale, în ce împrejurări au fost abandonate bunurile materiale și câte au fost abandonate. Probabil va trebui să deferim pe câte cineva justiției, dintre cei care au abandonat bunurile materiale fiind dezorientați, ca să fie învățătură de minte pentru viitor…“ (295)

„S-a stabilit că mecanicii-șoferi (e adăugat scris de mână cuvântul „unii“ – M.S.) ai mașinilor BT și T-26 au tendința de a defecta mașina și de a nu intra în luptă. Sunt doar unele persoane și totuși există și dintr-aceștia. Combaterea e simplă: la judecată și executare prin împușcare, dar faptul defectării este foarte greu de stabilit. În unele, câteva mașini plecau în pădure, stăteau în pădure sub pretextul că erau defecte, iar

după ce lupta se termina ieșeau din pădure. În această privință trebuie să lucreze dur aparatul politic și Secția specială de contraspionaj…" (296)

„În această privință" variantele puteau să fie fix două. Sau să se dea a lehamite din mână, spunând ceva de genul „unul bătut face cât doi nebătuți". Sau toate cele întâmplate în primele zile de război să fie numite „trădare", „sabotaj", „complicitate cu inamicul" și să fie aplicate pedepse corespunzătoare. Nu se putea să se limiteze la o mustrare aspră în situația în care unui om căzut în luptă îi revin 50 de dispăruți, când tancurile se defectează cu grămada, iar automobilele zboară impetuos spre est. Un singur om putea să aleagă o variantă din acestea două și toți știau cum se numește omul acesta. Stalin s-a gândit cât s-a gândit și la mijlocul lunii iulie a luat decizia. „Ca să fie învățătură de minte pentru viitor" a fost arestat (și ulterior executat prin împușcare) un grup mare din corpul superior de comandă al Frontului Vest în frunte cu generalul de armată Pavlov. Pe toți ceilalți șefi Conducătorul i-a iertat – el nu avea alți generali pentru acest război.

Mareșalul Bagramian (colonel, șef al Secției operative a statului major al Districtului Militar Special Kiev în ajunul războiului) afirmă în memoriile sale că șeful statului major al frontului, Purkaev, propunea retragerea trupelor până la linia „frontierei vechi" încă pe 22 iunie.

În Registrul operațiunilor de luptă Corpului 48 Tancuri citim: „28 iunie. De îndată ce se face ziuă, avioanele inamicului atacă în permanență capul de pod al Diviziei 11 Tancuri în regiunea Ostrog… Raidurile neîntrerupte ale aviației inamicului se soldează cu pierderi numeroase… 29 iunie. Inamicul are în regiunea amplasării Diviziei 11 Tancuri dominația absolută în aer; avioanele dușmanului, utilizând armamentul de la bord, trag asupra trupelor noastre din zbor razant… 30 iunie. Divizia 11 Tancuri, care a suferit pierderi mari în cursul raidurilor aeriene ale inamicului, se află într-o situație foarte dificilă…"

Pentru comparație vom menționa că un astfel de teritoriu e mai mare decât suprafața unor țări precum Belgia, Olanda, Danemarca, Elveția

și un pic mai mic decât teritoriul Irlandei.

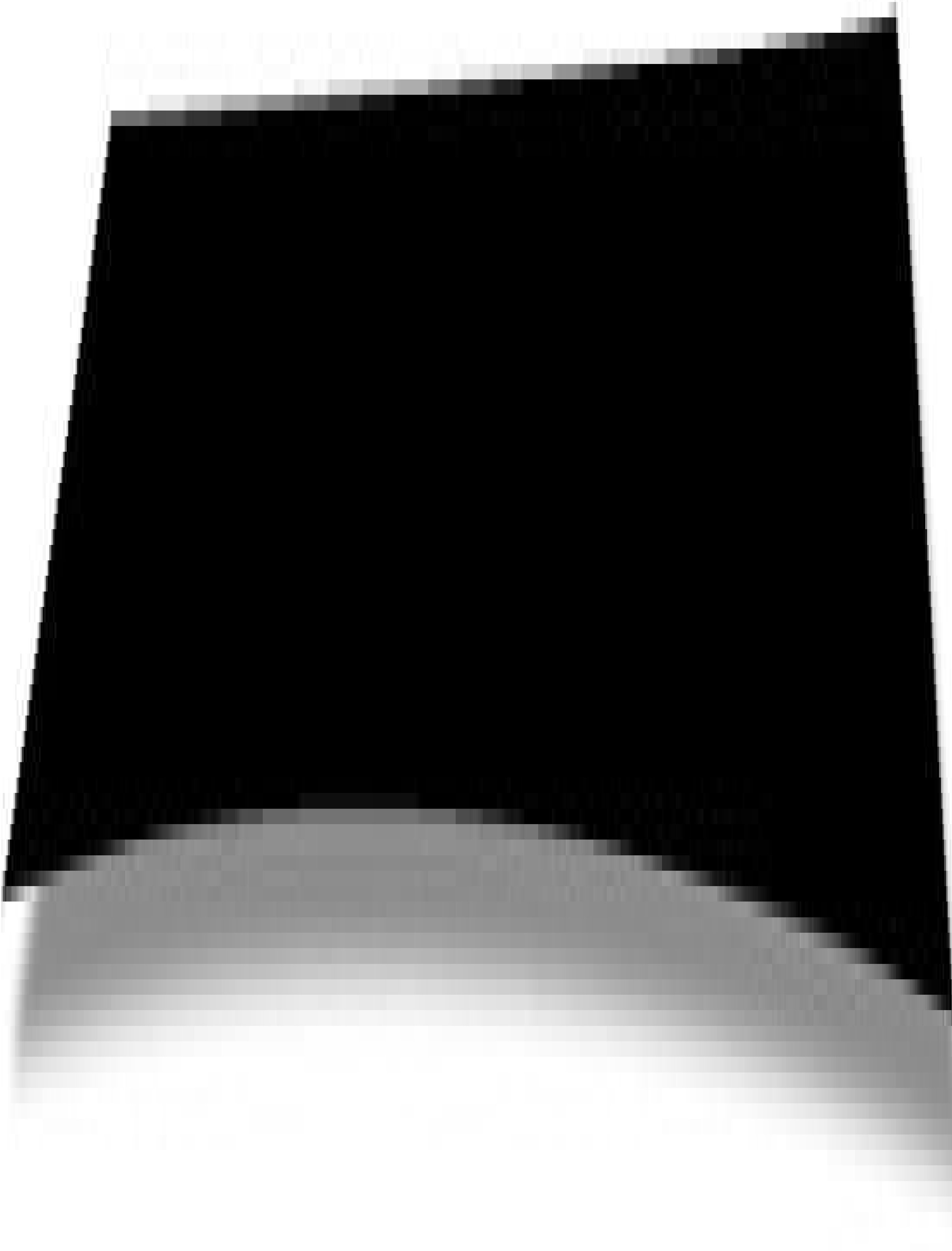
În raportul de luptă perioada este indicată ca „de pe 22.06 până pe 1.07“, dar documentul ca atare este o anexă la raportul cu privire la operațiunile de luptă dintre 22.6 și 10.7; confruntarea cifrelor prezentate în raportul de luptă cu date din alte surse permite de asemenea să presupunem că e vorba de o greșeală de tipar și că în raportul de luptă sunt luate în calcul pierderile de la începutul războiului până pe 10 iulie.

Mai trebuie să ținem cont de faptul că pierderile unui regiment de tancuri și pierderile echipajelor tancurilor (ale „tanchiștilor“ în sensul strict al cuvântului) sunt lucruri diferite. Conform organigramei, într-un regiment de tancuri două treimi din efectiv se află în afara tancurilor.

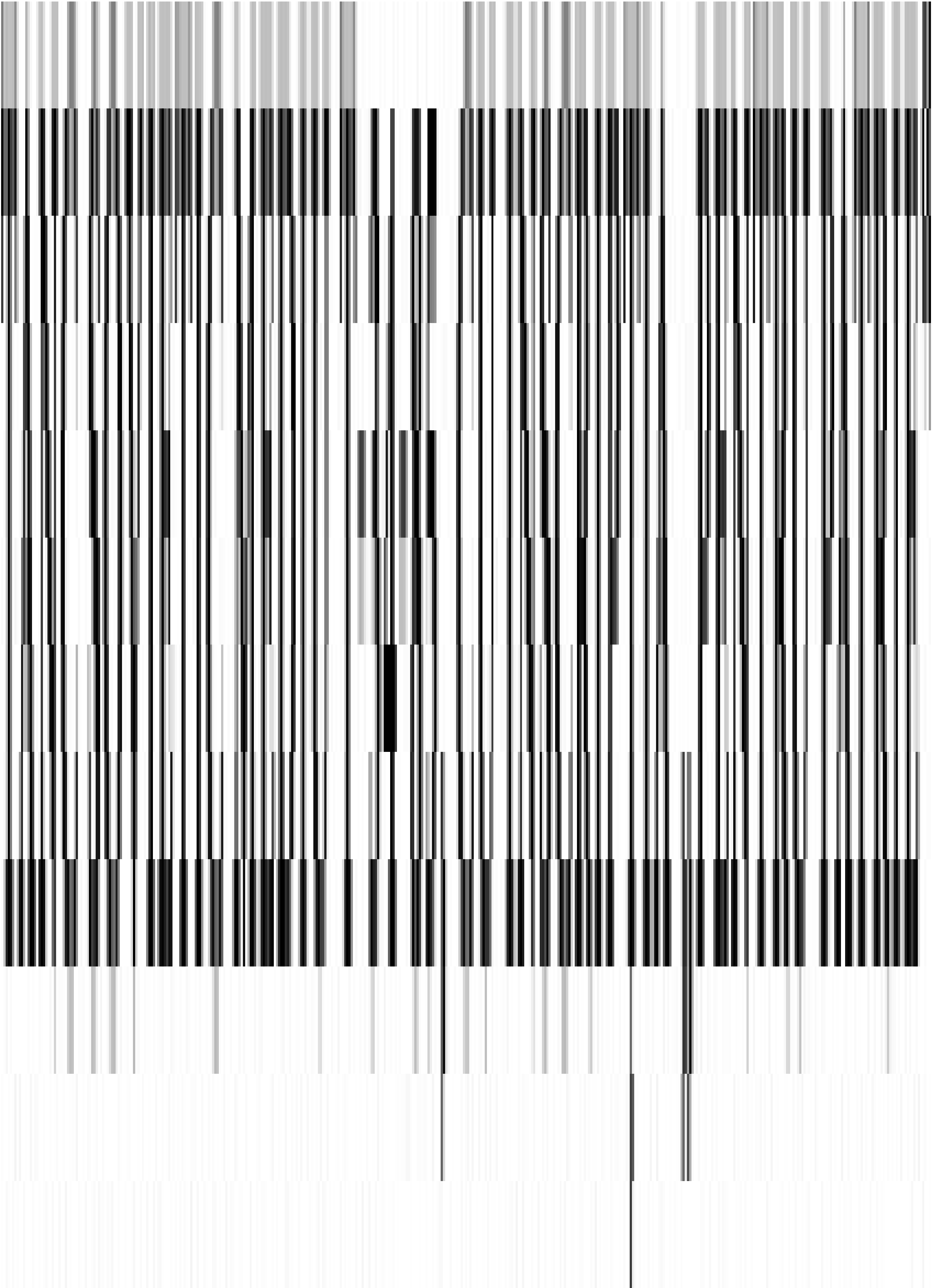
La începutul desfășurării operațiunilor de luptă efectivul Diviziei 34 Tancuri era de 9 299 de oameni, iar după ultima luptă de la sud-vest de Dubno au reușit să se adune 395 de oameni, ceea ce indică o „lipsă“ de 3 800 în comparație cu cifrele pierderilor luate în evidență în raport; totuși, trebuie să ținem cont de faptul că un anumit număr de oameni care nu a fost indicat în documente s-au retras dincolo de râul Ikva în componența subunităților părții sedentare și a batalionului medical-sanitar al diviziei.

Însă în nota informativă a statului major al Frontului Sud-Vest pe 15 iulie în Divizia 8 Tancuri figurau 1 306 oameni.

PARTEA 3. ÎN ZONA GRUPULUI DE ARMATE „CENTRU“

Capitolul 3.1

Efectivul, amplasarea, planurile taberelor

În capitolele precedente am examinat desfășurarea operațiunilor de luptă în Ucraina Apuseană, în zona Frontului Sud-Vest. Acolo a fost desfășurată cea mai puternică grupare de trupe din toată Armata Roșie, iar inamicul – două armate ale Grupului de Armate Sud – la o serie de parametri (cantitatea artileriei, tancurilor, aviației) îi era de multe ori inferior. În Bielorusia situația era cu mult mai complicată. Pentru Wehrmacht era direcția loviturii principale – la scara întregii campanii contra URSS – și acolo era concentrat cel mai puternic Grup de Armate Centru, care la unii indicatori le era superior celorlaltor două (Grupurile de Armate Nord și Sud) laolaltă. În aer, ofensiva trupelor germane era sprijinită de Flota 2 aeriană, cea mai mare grupare de aviație, în dotarea căreia se aflau jumătate din toate avioanele de luptă ale frontului de est (inclusiv toate bombardierele în picaj Ju-87).

Prezența în componența Grupului de Armate Centru a două grupări mecanizate de șoc (Grupurile 2 și 3 Tancuri, în total nouă divizii de tancuri și șapte divizii motorizate) i-a permis inamicului să planifice și să efectueze operațiunea de învăluire adâncă și de încercuire a trupelor Frontului Vest. În consecință, doar puțini comandanți și puține state majore au reușit să iasă din „pungă“. Zdrobirea trupelor pe câmpul de luptă a fost completată de răfuiala demonstrativă pe care i-a organizat-o Stalin comandamentului Frontului Vest. Una dintre consecințele acesteia își pune amprenta pe munca istoricilor până în prezent – au rămas foarte puține documente inițiale, dări de seamă, rapoarte ale frontului zdrobit; și în fond nu mai avea cine să scrie memorii.

Această împrejurare va influența considerabil conținutul acestei părți a prezentei cărți: dacă anterior am apelat la documentele Wehrmachtului doar pentru completare, verificare și „control“, în continuare în multe cazuri ele se vor dovedi unicele surse de informații.

„Bagration“ și „Barbarossa“

Înainte de a număra tancurile, tunurile, avioanele și de a alcătui tabele ale raportului de forțe dintre părți, e cazul să luăm cunoștință de „partea a treia“, de particularitățile terenului care în acest teatru al operațiunilor de război au determinat într-o mare măsură desfășurarea și rezultatul acestor operațiuni. Teritoriul Bielorusiei și al sudului Lituaniei este acoperit de cele mai mari masive păduroase din Europa. La sud de drumul Brest–Sluțk–Bobruisk se întinde „marea“ nemărginită a mlaștinilor și pădurilor Polesiei, unde nu există drumuri și în cele mai multe locuri nici măcar poteci. La nord de linia Sluțk–Rogacev începe încă o regiune păduroasă enormă, întinsă pe sute de kilometri pe ambele maluri ale râului Berezina. Harta Bielorusiei este împestrițată de „pete verzi“ (pădurile virgine Suprasl, Belovejie, Nalibok) și în multe alte locuri.

Sectoarele relativ deschise de teren sunt pe alocuri mlăștinoase, pe alocuri acoperite de vreun crâng, crestate de albiile nenumăratelor râuri mici, afluenți ai Nemanului și Pripiatului. La drept vorbind, formațiunile motorizate ale Wehrmachtului puteau să ajungă la „spațiul operativ“ doar după trecerea pe malul estic al Niprului, dar de la frontieră până la Nipru ele aveau de parcurs 450–550 de kilometri; foarte puține țări europene au asemenea dimensiuni.

Să deplasezi pe un astfel de teren la 500 de kilometri nouă divizii de tancuri nu este o sarcină simplă, chiar și în lipsa vreunui inamic. În cazul prezenței inamicului sarcina devine incredibil de complicată: o companie de pușcași (două sute de bărbați tineri și sănătoși) poate să oprească deplasarea unei divizii de tancuri doar plasându-i în cale o grămadă ordinară de trunchiuri de copaci. Un pluton de geniu care aruncă în aer podul peste un râuleț de pădure și minează căile de acces spre el poate să rețină ofensiva pe 24 de ore. Concepțiile obișnuite despre raportul de forțe își pierd aici sensul și rostul; un batalion de tancuri se deosebește de o divizie de tancuri doar prin lungimea coloanei de marș – nici divizia, nici batalionul nu se pot desfășura în formațiune de luptă pe un drum strâns din ambele părți de zidul pădurii sau de verdeața de smarald a mlaștinii, de la 500 de metri de locul de întâlnire

cu inamicul câmpul de luptă deja nu se mai vede, iar la capătul coloanei gălăgia luptei nici nu se aude…

Și, cu toate acestea, efectuarea unei operațiuni ofensive reușite în Bielorusia e posibilă și lucrul acesta a fost dovedit practic de două ori: de la vest spre est în vara anului 1941 și de la est spre vest în vara anului 1944. Și cu Operațiunea Bagration, efectuată de forțele a patru fronturi ale Armatei Roșii în vara anului 1944, ne vom începe relatarea.

Înainte de toate vom menționa că toți cei care au scris vreodată despre aceasta – istorici, jurnaliști sau generali care au condus operațiunea – caracterizează într-un glas „Bagration“ ca o operațiune organizată strălucit, ca un succes remarcabil și o demonstrație a celui mai înalt nivel al capacității de luptă al Armatei Roșii, obținute după „școala“ grea și sângeroasă a trei ani de război. Istoricii ruși moderni își permit să amintească și despre faptul că operațiunea din vara anului 1944 nu fusese nici prima, nici a doua, și nici chiar a zecea tentativă de a sparge defensiva trupelor germane pe linia Vitebsk–Orșa–Nipru. Operațiunea Bagration a fost o tentativă reușită – și de aceea inclusă în manualele școlare de istorie – de a realiza o ofensivă de mare amploare în Bielorusia. Iar ea a fost precedată de:

„Cu începere de pe 12 octombrie 1943 până pe 1 aprilie 1944 Frontul Vest de sub comanda generalului Sokolovski a efectuat pe direcția Orșa 11 operațiuni… Toate aceste operațiuni s-au terminat nereușit și frontul n-a realizat sarcinile trasate de Marele Cartier General. În cursul nici uneia dintre operațiunile enumerate n-a fost spartă defensiva inamicului nici măcar la adâncimea ei tactică, operațiunea se termina în cel mai bun caz cu infiltrări neînsemnate în defensiva inamicului… În toate operațiunile efectuate Frontul Vest îi era net superior inamicului în forțe și mijloace. Cu toate acestea, toate operațiunile se terminau cu eșec și din luna octombrie frontul nu s-a mișcat înainte…“ (306)

Acest citat este din raportul (păstrat secret până la destrămarea URSS) comisiei speciale de sub președinția lui Malenkov, trimis de Comitetul de Stat pentru Apărare ca să clarifice circumstanțele și cauzele lipsei de rezultat a acțiunilor Frontului Vest. Da, desigur, pe fundalul grandioasei

Operațiuni Bagration tentativele de a efectua ofensiva invocată mai sus par niște episoade nesemnificative de război, dar și în aceste „episoade“ numărul soldaților Armatei Roșii antrenați în lupte (circa 32–34 de divizii) era cât se poate de comparabil cu componența de luptă a Grupului de armate Centru din luna iunie 1941.

Cât privește prețul eșecului, în decursul tentativelor eșuate de a trece la ofensivă, Frontul Vest a consumat 7 261 de vagoane de muniții. Cel mai oribil „preț“ însă este reprezentat de 62 300 de morți și 219 400 de răniți. (306) Dar nici asta nu e totul. În afară de cele 11 tentative eșuate ale Frontului Vest de a sparge flancul nordic al defensivei Grupului de Armate Centru au mai fost trei operațiuni ofensive relativ reușite, efectuate Frontul Bielorus pe flancul sudic (de la Gomel–Recița pe 20–30 noiembrie 1943, de la Kalinkovici–Mozîr pe 8–30 ianuarie 1944, Rogacev–Jlobin pe 21–26 februarie 1944). În urma acestor operațiuni trupele sovietice au reușit să înainteze 100 de kilometri și să instaleze între râurile Pripiat și Nipru o bază de atac pentru înaintarea în continuare asupra flancului și asupra spatelui frontului grupării principale a inamicului. Prețul acestui succes local: 41 200 de morți, 134 500 de răniți. (307)

Total: 457 de morți și răniți doar în etapa de pregătire, de cucerire a pozițiilor inițiale pentru ofensiva de mare amploare.

Pe la jumătatea lunii iunie 1944 pentru efectuarea Operațiunii Bagration a fost înființată o grupare de trupe fără precedent de numeroasă: patru fronturi (Frontul 1 Baltic, Fronturile 3, 2 și 1 Bieloruse), 156 de divizii de pușcași și 12 divizii de cavalerie, 12 corpuri de tancuri și mecanizate, 16 brigăzi de tancuri autonome, în total circa 178 de „divizii convenționale“.****** Precum și patru divizii de infanterie, o brigadă de cavalerie și o brigadă de tancuri ale Armatei Populare a Poloniei. Și în timpul ofensivei ce începuse au fost introduse suplimentar 24 de divizii de pușcași. În dotarea grupării figurau 4 000 de tancuri și autotunuri. Din aer ofensiva era sprijinită de aviația ce consta din 2 500 de avioane de vânătoare, 1 800 de avioane de asalt, 1 000 de avioane de bombardament.**

Inamicul (Grupul de Armate Centru compus din Armata V Tancuri, Armatele IV, IX și II) avea pe frontul dintre Dvina de Vest și Pripiat 30 de divizii de infanterie, o divizie de tancuri, patru divizii motorizate („Panzergrenadiere“). Plus două divizii așa-numite „divizii de câmp ale aviației“, două divizii de pază, două brigăzi de cavalerie, trei „grupuri de luptă ale corpurilor de armată“, toate acestea putând fi echivalate aproximativ cu șapte „divizii convenționale“. Mai târziu, după începutul ofensivei Armatei Roșii în Bielorusia, au fost transferate două divizii de tancuri. Chiar dacă luăm în calcul cele patru divizii ungare incluse în componența Armatei II a Wehrmachtului, inamicul nu avea nici 50 de divizii. La începutul operațiunii, germanii aveau circa 500 de tancuri, gruparea de aviație dispunea de circa 300 de avioane de bombardament și 160 de avioane de vânătoare.

Astfel, la începutul Operațiunii Bagration avea de patru ori mai multe divizii decât inamicul, de opt ori mai multe tancuri și o superioritate absolută a aviației. Sunt esențialmente importante în cazul dat și cifrele absolute. Gruparea trupelor sovietice avea un efectiv de peste 2,3 milioane de oameni – această concentrare de „forță vie“ permitea efectuarea unor lucrări de geniu de amploare nemaipomenită; astfel, de exemplu, în prima zi a ofensivei peste râul Pronia (afluent de est al Niprului) au fost instalate 78 de locuri de trecere și patru poduri capabile să suporte 60 de tone, în mlaștinile de netrecut erau puse pe distanțe de zeci de kilometri poduri de bârne și nuiele pe care putea trece un tanc etc.

Dar aceasta nu era totuși toată componența grupării de trupe sovietice. În spatele frontului Grupului de Armate Centru se afla și acționa intens o enormă „armată“ de partizani. Chiar și conform evaluărilor documentare moderne, epurate de exagerările propagandistice ale epocii sovietice, în vara anului 1944 în Bielorusia acționau cel puțin 130 000 de partizani înarmați. Cu o noapte înainte de începutul ofensivei partizanii au efectuat câteva mii de diversiuni, distrugând, de exemplu, 40 000 de șine de cale ferată, paralizând de fapt transporturile pe calea ferată în spatele frontului Grupului de Armate Centru. (308) Și în continuare, în decursul întregii operațiuni detașamentele de partizani interacționau reușit cu unitățile armatei regulate, le aprovizionau cu

informații de spionaj, distrugeau sistemul de transport și liniile de transmisiuni în spatele frontului inamicului.

Trebuie menționate și circumstanțele importante ce țin de timpul acțiunii. Calendarul indica sfârșitul lunii iunie 1944. Wehrmachtul suportase un șir de înfrângeri grele și se retrăgea pe toate fronturile, Aliații debarcaseră în Normandia și germanii n-au mai reușit de data aceasta să-i arunce în mare, peste orașele Germaniei fuseseră aruncate peste 500 de kilotone de bombe. Rezultatul final al războiului nu-i mai trezea îndoieli nici unui ins rezonabil și pe 20 iulie (exact în toiul Operațiunii Bagration) sub masa lui Hitler a explodat o bombă adusă de niște ofițeri complotiști. Și dacă generalii de la Berlin erau gata să-și riște viața pentru a doborî regimul hitlerist, și soldații de pe frontul de est erau tot mai puțin dispuși să plătească cu singura lor viață pentru prelungirea agoniei „celui de-al Treilea Reich“.

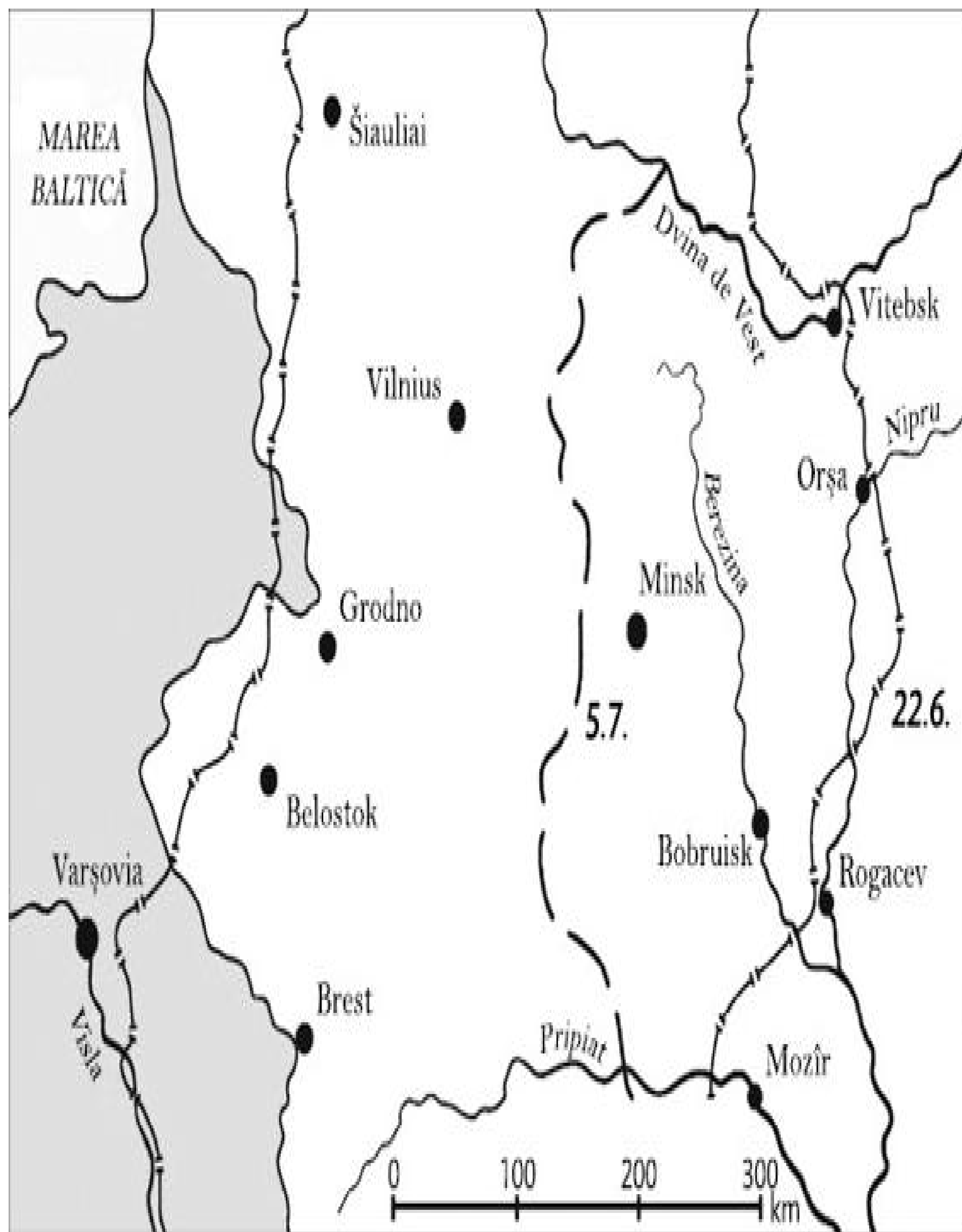

Fig. 19. **Operațiunea Bagration (vara lui 1944)**

Aceasta era situația în care Operațiunea Bagration evolua în felul următor. La prima etapă (de pe 23 iunie până pe 5 iulie) frontul defensivei inamicului a fost spart în regiunea Vitebsk și Bobruisk, formațiunile mobile ale Armatei Roșii au trecut la o ofensivă impetuoasă, parcurgând în 12 zile vreo 200 de kilometri. Totodată, în regiunea Vitebsk–Bobruisk și la est de Minsk au fost făcute trei „pungi“ locale, în care au fost încercuite trupele inamicului cu un efectiv de peste 130 000 de oameni. Unitățile Wehrmachtului care au evitat încercuirea se retrăgeau la vest sub loviturile neîntrerupte ale aviației sovietice; fotografiile de arhivă ale coloanelor zdrobite nu se deosebesc de imaginile similare din vara anului 1941.

În etapa a doua a operațiunii (cam între 5 și 30 iulie) Armata Roșie își continua ofensiva, deși într-un ritm întrucâtva mai lent, iar inamicul a reușit să-și retragă relativ organizat rămășițele, evitând „pungile“. Spre sfârșitul lunii iulie, linia cea mai avansată a înaintării trupelor sovietice coincidea aproximativ cu frontiera din anul 1941: în Regiunea Baltică frontul s-a dus la vest de Șiauliai, iar pe alocuri unitățile de avangardă au ajuns la țărmul Mării Baltice, mai la sud frontul a trecut prin Suvalki și mai departe pe malul râului Bebja la vest de Belostok. Pe direcția Brest, formațiunile Frontului 1 Bielorus, înaintând la sud de zona mlaștinilor din Polesia, au ajuns până la Varșovia și chiar au capturat capetele de pod de pe malul vestic al Vistulei.

Strict vorbind, cu aceasta operațiunea ofensivă s-a încheiat, deși în istoriografia sovietică era datată invariabil cu 29 august.****** De fapt, în decursul lunii august trupele Armatei Roșii n-au avansat vizibil; mai mult, în Regiunea Baltică germanii au reușit să aplice o contralovitură, să respingă unitățile de avangardă ale Frontului 1 Baltic înapoi spre Șiauliai și să restabilească astfel comunicarea terestră cu Grupul de Armate Nord.**

Să facem bilanțul. În 40 de zile de ofensivă (sau în 68 de zile de operațiune, dacă acceptăm versiunea oficială) trupele Armatei Roșii au înaintat la 500–550 de kilometri. Pierderile inamicului (morți, răniți, dispăruți) erau de circa 350 000–400 000 de oameni, fapt care, ținând

cont de efectivul inițial al Grupului de Armate Centru, nu poate fi caracterizat altfel decât zdrobire totală. Prețul victoriei: 178 500 de morți, 587 300 de răniți, în total 765 800 de oameni. Pierderile de efectiv ale celor care atacau au depășit de două ori pierderile celor care se apărau. Pierderile de tehnică de luptă ale Armatei Roșii erau de 2 957 de tancuri, 2 447 de tunuri și de aruncătoare de mine, 822 de avioane. (309)

Chiar și fără a pune la îndoială veridicitatea datelor reproduse mai sus, cât se poate de oficiale, se poate afirma că pierderile Armatei Roșii nu s-au limitat la aceste cifre. S-a pierdut timp. August, septembrie, octombrie, noiembrie, decembrie – timp de cinci luni lungi au stat pe loc trupele sovietice înainte să poată, pe 12 ianuarie 1945, să reia ofensiva de la Vistula la Odra și mai departe asupra Berlinului. Da, desigur, și-a jucat rolul și factorul politic (Stalin aștepta răbdător ca germanii să înece în sânge Revolta de la Varșovia), dar la sfârșitul lunii septembrie revolta a fost înăbușită definitiv, dar frontul nu s-a urnit din loc; au stat în defensivă timp de multe luni trupele sovietice și pe un front de sute de kilometri nord de Varșovia. Probabil, trebuie recunoscut și faptul că, după supraîncordarea Operațiunii Bagration, Armata Roșie avea nevoie de un răgaz îndelungat pentru restabilirea forțelor.

Iar acum să revenim la evenimentele din vara anului 1941. Locul acțiunii este același, la fel condițiile climatice, durata zilei și adâncimea mlaștinilor. Încă un element al asemănării dintre „Bagration“ și „Barbarossa“ este efectivul grupării care se apără. În componența trupelor Frontului Vest și ale flancului stâng (sudic) al Frontului Nord-Vest ce a ajuns sub lovitura Grupului de Armate Centru erau doar 47 de „divizii convenționale“ (26 divizii de pușcași, opt divizii de cavalerie, 13 divizii de tancuri și șase divizii motorizate, un corp de trupe aeropurtate și trei brigăzi antitanc), adică un număr aproape egal cu cel al trupelor germane și ungare la începutul Operațiunii Bagration.

În continuare însă apar și se înmulțesc în permanență diferențele. Cei care se apără dispun de un „pumn“ puternic de tancuri și de autoblindate – peste 2 200 de tancuri în stare de funcționare (!), inclusiv 430 din cele mai noi tancuri KV și T-34, și peste 500 de automobile

blindate BA-10 dotate cu tunuri; este un cu totul altul – în comparație cu Grupul de Armate Centru din vara anului 1944 – nivel de înarmare, care permite teoretic aplicarea unor contralovituri nimicitoare, stricarea planurilor inamicului și impunerea „propriului joc“. De partea „esticilor“ e și o grupare mare de aviație, în componența căreia figurează 1 634 de avioane de luptă (881 de avioane de vânătoare și 735 de avioane de bombardament).****** Acest „nor“ de avioane de luptă schimbă esențial situația – ei au cu ce să-și acopere din aer trupele, au cu ce să atace coloanele motorizate ale inamicului ce se deplasează pe „drumurile-trecători“ de pădure.**

Dar diferența principală dintre „Bagration“ și „Barbarossa“ se descoperă când luăm cunoștință de componența grupării celor care atacă – în acest caz ne transferăm din țara uriașilor în țara liliputanilor. Generalii germani nici nu puteau să viseze la un număr de divizii exprimat prin trei cifre. Tot Grupul de Armate Centru (da, cel mai puternic din componența trupelor invadatoare) avea doar 49 de „divizii convenționale“ (31 de infanterie, una de cavalerie, nouă de tancuri, șase motorizate, trei de pază, o brigadă motorizată și un regiment motorizat). E o aproximativă egalitate de forțe cu gruparea Armatei Roșii. Dar dacă e să comparăm cu Operațiunea Bagration, e de patru ori mai puțin decât avea partea atacatoare în vara anului 1944.

În dotarea celor nouă divizii de tancuri germane erau (fără a lua în calcul tanchetele cu mitraliere) 1 700 de tancuri; cu luarea în calcul a șase batalioane și două baterii de „tunuri de asalt“, patru batalioane de „vânătoare de tancuri“ autopropulsate și două batalioane de tancuri cu aruncătoare de flăcări se adună în total circa 2 000 de tancuri și autotunuri. Un pic mai puține decât au cei care se apără sau de două ori mai puține decât avea Armata Roșie în Operațiunea Bagration. Din aer, Grupul de Armate Centru era sprijinit de Flota 2 Aeriană, în dotarea căreia erau (inclusiv cele deteriorate!) 1 145 de avioane de luptă (400 de avioane de vânătoare, 568 de bombardiere, 117 de avioane multirol Me-110). De 1,5 ori mai puține decât aveau cei care se apărau sau de 4,6 ori mai puține decât avea partea atacatoare în Operațiunea Bagration.

Acum, pentru comoditate, vom prezenta toată multitudinea aceasta de cifre în două tabele simple:

Tabelul 14

	Wehrmacht	Armata Roșie	Coef.
Total divizii	49	47	1,04
Inclusiv de infanterie	33	28	1,18
Tancuri, autotunuri	2 000	2 200	910
Avioane de luptă	1 150	1 630	710

Tabelul 15

	Armata Roșie	Wehrmacht	Coef.
Total divizii	207	48	4,3
Inclusiv de infanterie	190	41	4,6
Tancuri, autotunuri	4 000	500	8 000
Avioane de luptă	5 300	460	11 500

Notă: categoriei „de infanterie“ îi sunt atribuite și diviziile de pușcași, de cavalerie și de pază.

Mai trebuie menționat că Tabelul 14 nu reflectă extrem de importantul fapt că, în primele zile ale lunii iulie, la est de Berezina germanii s-au întâlnit cu numeroasele, totalmente mobilizatele divizii ale Eșalonului strategic 2, de exemplu, cu formațiunile Corpurilor 5 și 7 Mecanizate ce aveau în dotare peste 1 500 de tancuri.

Concluzia generală nu suscită îndoieli: în cadrul acelei științe militare care numără diviziile, calibrele, kilotonele de bombe și milimetrii blindajelor, în vara anului 1941 Wehrmachtul avea puține șanse să efectueze o operațiune ofensivă reușită, ba încă și la o adâncime enormă; ținând cont de particularitățile terenului, de existența numeroaselor obstacole reprezentate de râuri și de cele două linii de regiuni fortificate șansele chiar se apropiau de zero. Numai că realitatea s-a dovedit cu totul alta.

Pe poziția Vitebsk–Orșa–Nipru germanii au ajuns pe 10 iulie 1941. În unele puncte au ajuns și mai devreme, dar pe toată întinderea acestei linii Wehrmachtul a ajuns în ziua a 20-a a desfășurării operațiunii. Ritmurile sunt de nouă ori mai rapide decât ale Operațiunii Bagration (și asta dacă numărăm strict, limitând durata operațiunii ofensive a Armatei Roții cu ziua de 1 august 1944).

Pierderile celor care se apărau (ale Frontului Vest al Armatei Roșii) nu sunt cunoscute cu precizie de nimeni. Culegerea de statistică a lui Krivoșeev estimează puterile generale ale Frontului Vest (bineînțeles, fără a lua în calcul cele trei divizii ale Frontului Nord-Vest zdrobite în zona dintre frontieră și Vilnius) la 418 000 de oameni. Ținând seama că două treimi din formațiunile Frontului Vest au rămas în „pungă“, iar diviziile care au ieșit din încercuire își păstraseră în cel mai bun caz o

mie sau două mii de oameni, cifra estimativă reală a pierderilor – vom examina mai amănunțit această chestiune la sfârșitul acestei părți a cărții – trebuie majorată până la 500 000–550 000 de oameni. E o cifră evident mai mare, dar în principiu comparabilă cu pierderile germane irecuperabile în urma Operațiunii Bagration.

S-au dovedit absolut, frapant de incomparabile pierderile atacatorilor. Până pe 10 iulie 1941 pierderile generale (morți, răniți, dispăruți) ale Grupului de Armate Centru erau de circa 24 000–26 000 de oameni. De 30 de ori mai puține decât pierderile Armatei Roșii în cursul Operațiunii Bagration. Pierderile germane erau de circa 2,5 la sută din efectivul inițial al Grupului de Armate Centru, de aceea nu e de mirare că Wehrmachtul n-a avut nevoie nici de cinci luni, nici de cinci săptămâni și doar de cinci zile de pauză operativă. Pe 29 iunie diviziile de tancuri au închis încercuirea lângă Minsk, pe 3 iulie a fost reluată ofensiva spre est, pe 10 iulie a fost ocupat Vitebskul și a început forțarea Niprului, pe 16 iulie germanii au ocupat Smolenskul…

Sapienti sat. „Înțeleptului îi ajunge atât“, după cum ziceau în Antichitate latinii. În cazul dat însă, chiar și unui om nu prea deștept ar trebui să-i fie clar că o atare diferență uluitoare dintre proporțiile pierderilor nu poate fi consecința funcționării proaste a filtrului de aer al motorului tancului T-34 sau a construcției învechite a clapetelor blindate ale cazematelor din Regiunea Fortificată Minsk. Nici chiar avantajele tactice ale primei lovituri, pe care Stalin i le-a dăruit inamicului nu pot să explice o astfel de zdrobire, într-un astfel de ritm și cu pierderi atât de infime ale învingătorului. Cauza înfrângerii era cu mult mai serioasă și cititorului care a depus efortul și a avut răbdarea de a ajunge până aici cu lectura cărții totul ar trebui să-i fie absolut clar. Însă titlul cărții obligă și de aceea purcedem la analiza amănunțită a pieirii rapide a Frontului Vest.

Planuri de invazie

Decizia strategică luată de comandamentul suprem al Wehrmachtului de a aplica lovitura principală asupra sectorului central al frontului de

est, prin Bielorusia spre Smolensk, era foarte riscantă și discutabilă. Cât privește modalitatea de punere în aplicare a acestei decizii, aceasta, cel puțin în etapa primelor operațiuni, era cât se poate de trivială și previzibilă. Conturul frontierei („intrândul de la Belostok“ ce se întindea departe spre vest), particularitățile terenului și rețeaua rutieră existentă sugerau un plan de acțiuni evident al trupelor germane: aplicarea a două lovituri puternice cu formațiunile mobile la baza „intrândului“ cu deplasarea ulterioară a unui grup de tancuri pe un teren relativ deschis de la Suvalki spre Vilnius, iar a altui grup de tancuri de-a lungul șoselei magistrale de la Brest spre Baranovici.

După aceasta apărea un număr mare de variante ale acțiunilor ulterioare. Comandamentul sovietic, judecând după conținutul Planului de acoperire a Districtului Militar Special de Vest, presupunea că inamicul va aplica lovituri pe direcțiile Suvalki–Lida, Suvalki–Belostok, Sedlțe–Belsk, Brest–Baranovici; cu alte cuvinte, era așteptată tentativa de a încercui trupele Frontului Vest pe teritoriul „intrândului“ sau ceva mai la est, până la poziția Lida–Novogrudok–Baranovici. Este semnificativ că intenția de a acționa atât de atent și moderat a fost manifestată și de comandamentul suprem al Wehrmachtului, chiar în cursul ofensivei ce începuse. Comandantul Grupul de Armate Centru, general-feldmareșalul Bock, notează pe 25 iunie 1941 în jurnalul său:

„Führerul se interesează cât de mare va fi zona încercuirii în preajma Minskului și își manifestă preocuparea în privința faptului dacă vor reuși trupele noastre excesiv de extinse pe teren să constrângă să se predea forțele mari ale rușilor ce vor cădea în încercuire. În această ordine de idei, Führerul își pune întrebarea dacă n-ar trebui, pentru a evita eșecul, să strângem cleștele nostru de tancuri lângă Novogrudok“. (311)

Dimpotrivă, comandamentul Grupului de Armate Centru și al Grupului 3 Tancuri al Wehrmachtului a propus în repetate rânduri și cu insistență să se acționeze mult mai ferm, cu dezvoltarea ofensivei Grupului 3 Tancuri prin Vilnius spre Poloțk și Vitebsk. Această variantă permitea ocolirea masivului de păduri de nepătruns prin regiunea cursului superior al râului Berezina și ulterior de a „grebla“

în încercuire toată gruparea trupelor sovietice ce se aflau la vest de Nipru. Dar comandamentul suprem a respins aceste propuneri ca aventuroase și a decis să se „limiteze“ cu încercuirea trupelor Frontului Vest cu joncțiunea „penelor de tancuri“ în regiunea Minskului. De fapt, și în acest caz diviziile de tancuri urmau să parcurgă circa 350 de kilometri (în linie dreaptă, iar ținând cont de lungimea reală a drumurilor și de necesitatea de a efectua manevre de luptă – cu mult mai mult); în plus, în timp ce aripa nordică (Grupul 3 Tancuri) se putea deplasa într-o zonă de teren relativ deschisă, flancul sudic (Grupul 2 Tancuri) avea de trecut zeci de kilometri de pădure mlăștinoasă de la nord de Pripiat.

În ultimă instanță, totul a ieșit și mai complicat: corpurile de tancuri s-au întâlnit lângă Minsk, diviziile de infanterie au închis „cercul mic“ al încercuirii la 50–70 de kilometri la vest de Baranovici, între râurile Zelvianka și Șciara, iar unul dintre cele trei (nr. 24) corpuri de tancuri ale Grupului 2 Tancuri a ajuns prin Sluțk la Bobruisk și mai departe spre Rogacev pe Nipru; spre sfârșitul lunii iulie formațiunile Grupului de Armate Centru s-au pomenit împrăștiate bizar pe un teritoriu imens, iar distanțele dintre corpurile aceleiași armate puteau să fie de sute de kilometri, iar decalajul dintre formațiunile mobile și infanteria ce le urma era de circa 150–200 de kilometri. Dacă am suprapune hărțile operative din zilele respective pe harta Europei de Vest s-ar dovedi că infanteria și tancurile luptau în țări diferite…

Dispunerea operativă a grupării era cât se poate de tradițională pentru Wehrmacht: comasarea fermă a forțelor pe direcția loviturii principale, concentrarea celei mai mari părți a trupelor în primul eșalon cu rezerve minime. Pe palma îngustă de pământ a „intrândului de la Suvalki“ s-au îngrămădit nouă divizii de infanterie, unite în patru corpuri ale Armatei IX, și șapte divizii (patru de tancuri și trei motorizate) ale Grupului 3 Tancuri. Pe direcția Brest, la baza sudică a „intrândului de la Belostok“, se concentra cea mai puternică formațiune din toată gruparea Wehrmachtului de pe frontul de est – Grupul 2 Tancuri (cinci divizii de tancuri, trei divizii motorizate și un regiment motorizat autonom), șase divizii de infanterie și o divizie de

cavalerie; la etapa de spargere a fortificațiilor de la frontieră toată masa aceasta enormă de trupe i-a fost subordonată operativ comandantului Grupului 2 Tancuri. Feldmareșalul Bock face o remarcă sceptică în această privință:

„Guderian este mulțumit: acum sub comanda lui se află unitățile a 15 divizii diferite! În afară de aceasta, pe frontul lui sunt concentrate mase mari de infanterie, fapt care în cazul unei evoluții nefavorabile a situației ar putea duce la pierderi mari și nejustificate“. (311)

Germanii au reușit să evite pierderile mari și nejustificate (cu o singură excepție creată de apărătorii cetății Brest), dar concentrarea infanteriei pe latura sudică a „intrândului“ a depășit, probabil, limitele raționale – în componența grupului de imobilizare a inamicului au fost detașate 10 divizii de infanterie. Ulterior – și asta se vede clar pe hărțile operative ale Marelui Stat Major german – acest dispozitiv de luptă a condus la faptul că unitățile de infanterie se deplasau pe căi înguste, între masive păduroase, una după alta, fără a intra în contact cu inamicul, transformându-se treptat într-o adunătură haotică de oameni și de tehnică militară.

Nu era sută la sută tradițională nici decizia de a plasa diviziile de tancuri (șapte din cele nouă disponibile) în primul eșalon al ofensivei; după cum știm, comandamentul Grupului de Armate Sud a acționat mai prudent și spargerea fortificațiilor de la frontieră a fost efectuată pretutindeni cu forțele diviziilor de infanterie; diviziile de tancuri au fost introduse în breșă una după alta.

Bineînțeles, fiecare dintre aceste două procedee tactice își are avantajele și neajunsurile sale; alegerea era deseori determinată de prioritățile subiective, personale ale comandanților superiori. Guderian, în măsura în care putem judeca după memoriile lui, era de părerea neclintită că puterea de șoc a formațiunilor de tancuri poate și trebuie să fie utilizată în cursul primei lovituri. Cât privește situația din zona Grupului 3 Tancuri, acolo germanii nu prea aveau de ales. De la frontieră până la podurile peste Neman de lângă Alitus și Merkine erau vreo 40–60 de kilometri, infanteria nu putea să parcurgă într-o zi această distanță, trebuia sau să fie aruncate în ofensivă formațiunile

mobile sau să se resemneze cu faptul că inamicul (Armata Roșie) va reuși să arunce în aer podurile și să se pregătească de apărare pe malul estic al râului.

O altă particularitate a Grupului de Armate Centru a fost includerea în componența lui a unui număr neobișnuit de mare de subunități de artilerie grea: 25 de batalioane autonome, dotate cu obuziere de calibru 210 mm sau cu sisteme de artilerie și mai puternice (pentru comparație vom menționa că Grupul de Armate Nord avea doar șapte batalioane de acest fel, iar Grupul de Armate Sud – 13). S-ar putea presupune că comandamentul Wehrmachtului se aștepta să întâmpine o rezistență îndârjită a regiunilor fortificate de pe Linia Molotov și se pregătea să distrugă cazematele conform tuturor regulilor științei și tehnicii militare din anii respectivi. După cum se știe acum, în majoritatea cazurilor aceste pregătiri s-au dovedit de prisos, dar acolo unde germanii au fost nevoiți să pătrundă prin lupte (lângă Brest, Semiatîce, Grodno) prezența tunurilor grele s-a dovedit pentru ei de o importanță critică.

Starea trupelor Frontului Vest

Problema (aici s-ar potrivi mai bine cuvântul „nenorocirea“) principală a Frontului Vest – la fel ca și a vecinilor lui de la nord și de la sud – era împrăștierea haotică a formațiunilor frontului într-un spațiu enorm. La fel ca în zona Districtului Militar Special Kiev (Frontul Sud-Vest), până în dimineața de 22 iunie în vestul Bielorusiei n-a fost constituită nici o grupare de trupe planificată pentru ofensivă, nici una improvizată pentru defensivă. Și înfrângerea lui Stalin în enigmaticul „mare joc“ urma să fie plătită cu mult sânge.

Strict convențional, pot fi numite patru „eșaloane“ (în acest context cuvântul poate fi utilizat doar între ghilimele) în care începutul războiului a surprins trupele Frontului Vest. De-a lungul frontierei s-a întins un lanț de divizii de pușcași: trei divizii ale Armatei III lângă Grodno–Avgustova, cinci divizii și un corp de cavalerie al Armatei X în

vârful „intrândului de la Belostok“, patru divizii ale Armatei IV lângă baza sudică a „intrândului“. În spatele liniei diviziilor de pușcași, la distanțe de 20–100 de kilometri de la frontieră se aflau diviziile de tancuri și cele motorizate din patru corpuri mecanizate (corpurile 11, 6, 13 și 14).

În zona ofensivei Grupului de Armate Centru s-a pomenit și flancul sudic al Frontului Nord-Vest, de la Prenai până la Druskeninkai. Pe acest sector lângă frontieră se aflau o divizie de pușcași (Divizia 128 Pușcași) și regimentul de pușcași al Diviziei 126 Pușcași; celelalte unități ale acestei divizii erau mai la est, lângă râul Neman. Dincolo de Neman, în regiunea Alitus era amplasată Divizia 5 Tancuri (a Corpului 3 Mecanizat). Strict vorbind, acolo mai erau trei divizii, încă două „divizii lituaniene“ (Divizia 179 Pușcași și Divizia 184 Pușcași) aveau în cel mai bun caz o valoare nulă și chiar din primele ore de război comandamentul a avut grijă să le transfere adânc în spatele frontului; Divizia 84 Motorizată (a Corpului 13 Mecanizat) a ocupat, chipurile, poziții defensive pe malul estic al Nemanului lângă Kaunas, dar nici germanii, nici naționaliștii lituanieni înarmați, care au pus mâna pe oraș pe 23 iulie, n-au observat această „defensivă“.

Diviziile de pușcași, subordonate direct comandamentului Districtului Militar Special de Vest, au început pe 11 iunie înaintarea spre vest în conformitate cu cunoscutele directive ale comisarului poporului al apărării („toate diviziile de pușcași din adâncime și comandamentele corpurilor de pușcași cu unitățile corpurilor să fie retrase în cantonament în regiunile prevăzute pentru ele de planul de acoperire… retragerea trupelor indicate să fie terminată până pe 1 iulie 1941“). (132) Înaintarea poate fi realizată diferit; în cazul dat, sarcina de a asigura caracterul secret era pe primul loc. S-a ajuns până la faptul că „corpurilor și diviziilor nu li se dădeau ordine și dispoziții în scris; comandanții primeau indicațiile pe cale orală de la șeful statului major al districtului, generalul-maior Klimovskih. Efectivului i se explica că se deplasează la aplicații de amploare, trupele luau cu ele toate utilajele de instrucție (aparate, ținte etc).****** (312) Deplasându-se prin marșuri nocturne scurte pe întortocheatele drumuri de pădure, „cu aparate și ținte“, opt divizii de pușcași ale Corpurilor 21 și 47 Pușcași**

se aflau în dimineața de 22 iunie la distanțe de 150–250 de kilometri de frontieră (în zona Lida–Molodecino, respectiv, Inanțevici–Sluțk). Între ele, în zona de 100 de kilometri de la Ivie până la Nesvij erau împrăștiate trei divizii ale Corpului 17 Mecanizat.

În fine, pot fi numite convențional „eșalonul patru“ cele patru divizii de pușcași din regiunea Minsk–Borisov; tot acolo se aflau trei divizii ale Corpului 20 Mecanizat în curs de constituire.

Dispersarea trupelor la o adâncime enormă (până la 300–350 de kilometri) era agravată de lipsa unei distribuiri cât de cât raționale a forțelor în primul „eșalon“. Diviziile de pușcași erau întinse într-un lanț aproape uniform de-a lungul întregii frontiere, nu se întrevede nici o concentrare a forțelor pe direcțiile lesne previzibile ale posibilei lovituri aplicate de inamic (lângă bazele „intrândului“). Mai mult, din cele patru divizii de pușcași ale Armatei IV, două (Divizia 6 Pușcași și Divizia 42 Pușcași) erau amplasate în Brest, la distanța unei lovituri de aruncător de mine de la frontieră; tot acolo se afla și una (Divizia 22 Tancuri) dintre cele trei divizii ale Corpului 14 Mecanizată. Instalarea cazărmilor unei divizii de tancuri lângă stâlpii de hotar nu mai e pregătire de ofensivă, e pur și simplu o absurditate dincolo de toate limitele. În situația primei lovituri prin surprindere aplicate de inamic toate cele trei divizii au ajuns sub ploaia de foc a artileriei și au suferit pierderi considerabile fără să reușească să tragă măcar un singur foc.

Trei brigăzi antitanc ce făceau parte din componența trupelor districtului se aflau în ajunul războiului lângă orașul Lida, în Rujanîstok (localitate la 28 de kilometri vest de Grodno) și în Mihailovo (localitate la 32 de kilometri est de Belostok). Dacă unim pe hartă cu o linie convențională aceste trei puncte, obținem un arc, curbat spre nord-vest, înspre „intrândul de la Suvalki“. Nu e greu de priceput logica unei atare amplasări a brigăzilor antitanc, dacă ne amintim că în toate planurile antebelice era prevăzută posibilitatea unei ofensive germane dinspre Suvalki pe direcția Grodno sau Lida. Din păcate, aceste planuri erau elaborate fără să se știe nimic despre planurile reale ale inamicului și, în consecință, din cele trei brigăzi doar una (Brigada 8 Artilerie antitanc din regiunea Lida) putea să înainteze

teoretic spre Vilnius (90 de kilometri pe șosea) și să întâmpine acolo cu tir de artilerie tancurile germane atacatoare. În schimb, pe direcția Brest, lângă autostrada Brest–Kobrin–Slutk, în zona ofensivei celei mai puternice grupări de tancuri a Wehrmachtului, nu se afla nici o brigadă de artilerie antitanc! Nici una!

În scrierile istoricilor sovietici/ruși orice referiri la brigăzile de artilerie antitanc erau însoțite obligatoriu de precizarea fermă că aceste brigăzi nu erau dotate complet cu armament și nu aveau mijloace de tracțiune mecanică, adică faimoasa controversă despre „paharul pe jumătate gol" era finalizată radical – s-a poruncit ca paharul să fie considerat gol de tot. Unii tovarăși nu se sinchisesc să facă declarații dure: „Starea brigăzilor antitanc al Districtului Militar Special de Vest nu poate fi numită altfel decât monstruoasă… De facto mobilitatea lor poate fi caracterizată ca nulă". (313) Vom arunca o privire asupra acestei „stări monstruoase" prin prisma faptelor.

Pe 8 iunie 1941 șeful Secției operative a statului major al Districtului Militar Special de Vest, generalul-maior Semionov, îi raportează șefului Marelui Stat Major Jukov despre procesul de constituire a brigăzilor de artilerie antitanc. (314) În condițiile în care organigrama prevedea 5 322 de oameni, cele trei brigăzi ale districtului (nr. 6, 7 și 8) au, respectiv, un efectiv de 5 332, 5 187 și 5 147 de oameni. Un efectiv aproape complet. Da, tunurile erau aproximativ jumătate din cele prevăzute de organigramă, dar în cifre absolute e vorba de 60, 52 și 54 de tunuri. Tunurile erau următoarele: 64 de tunuri de calibru 76 mm, 84 de tunuri antiaeriene de calibru 85 mm și 18 tunuri cu bătaie lungă de calibru 107 mm. Vă amintesc că în Wehrmacht un rol similar (rezerva antitanc a comandamentului corpurilor și armatelor) îi revenea unui batalion antitanc autonom, care avea în dotare 36 de „ciocănașe" de calibru 37 mm. Și nimeni nu le-a numit starea „monstruoasă".

Nu este exclus că până la începutul războiului tunurile din brigăzile de artilerie antitanc din Districtul Militar Special de Vest au devenit și mai multe; în același raport generalul Semionov informează că, până pe 1 iulie, pentru înzestrarea brigăzilor de artilerie antitanc urmează să fie

primite 72 de tunuri de calibru 76 mm și 60 de tunuri de calibru 85 mm. Conform situației de pe 8 iunie mobilitatea brigăzilor era, într-adevăr, foarte mică (doar patru tractoare cu șenile în Brigada 7 și șapte în Brigada 8). De fapt, nici la momentul respectiv totul nu era chiar atât de „monstruos", căci pentru tractarea tunurilor de calibru 76 mm cu greutatea de o tonă și jumătate putea fi utilizat orice (!) camion.

Mai mult, de pe 8 până pe 22 iunie s-au schimbat multe. S-a schimbat ceva și pe întinderile fostei URSS și în anul 2007, la Minsk, a fost editată cu enormul tiraj de 300 de exemplare o culegere de documente antebelice, printre care, de exemplu, era și textul complet al memoriului pe care fostul membru al Consiliului de Război Fominîh l-a expediat pe 19 iulie 1941 șefului Direcției Politice Principale, Mehlis. S-a dovedit că în locul punctelor de suspensie ce apăruseră în edițiile precedente ale documentului erau scrise următoarele:

„Și abia în ultimul timp a fost permis la demersul nostru să luăm tractoare din diviziile de pușcași, iar artileria diviziilor de pușcași să fie trasă de cai (în cele de unde am luat tractoarele). Transferul tractoarelor din diviziile de pușcași a decurs în luna iunie foarte energic și la începutul războiului brigăzile de artilerie antitanc au fost în fond completate cu tractoare (subl. mea – M.S.)". (103)

Componența de luptă a trupelor de tancuri ale frontului poate fi descrisă cu cuvintele „Corpul 6 Mecanizat și toate celelalte". Foarte puternicul Corp 6 Mecanizat îi era inferior la capitolul număr de tancuri „de tipuri noi" (114 tancuri KV și 238 de tancuri T-34) doar Corpului 4 Tancuri (din Districtul Militar Special Kiev), iar după multe alte criterii (număr total al tancurilor, automobilelor, motocicletelor) ocupa primul loc în toată Armata Roșie. În Corpul 6 Mecanizat erau tot atâtea tancuri câte erau în celelalte cinci corpuri mecanizate ale Frontului Vest, iar în ce privește numărul automobilelor, tractoarelor, automobilelor blindate ușoare BA-20, motocicletelor, Corpul 6 Mecanizat avea mai multe decât aveau toate celelalte cinci corpuri laolaltă. Era o formațiune destul de puternică și „vechea" Divizie 5 Tancuri (a Corpului 3 Mecanizat din Districtul Militar Special Baltic).

Celelalte cinci corpuri mecanizate se împărțeau de asemenea distinct în două grupuri: apte de luptă limitat, care aveau în dotare între 300–500 de tancuri – Corpul 11 Mecanizat, Corpul 13 Mecanizat și Corpul 14 Mecanizat, precum și două formațiuni în curs de constituire (Corpul 17 Mecanizat și Corpul 20 Mecanizat), care erau corpuri mecanizate doar cu numele. Parametrii cantitativi principali sunt prezentați în Tabelul 16:

Tabelul 16

	CM 6	CM 11	CM 13	CM 14	DT 5
Total tancuri	968	376	281	510	255
Inclusiv KV și T-34	352	31	0	0	50
Autoblindate BA-10	135	91	28	21	56
Automobile	4 506	919	1 312	1 361	1 154
Tractoare și remorchere	284	57	117	99	62

Notă: nu sunt luate în calcul tancurile-amfibii, pentru Divizia 5 Tancuri sunt indicate numai tancurile funcționale.

Ca să fim drepți, trebuie să menționăm că există documente (rapoarte, note informative, rapoarte ale Direcției principale a trupelor de tancuri și autoblindate a Armatei Roșii) în care este indicat un număr cu mult mai mare de tancuri de „tipuri noi". (322) Astfel, conform situației de pe 22 iunie, în trupele de tancuri și de autoblindate de pe „direcția vestică" (este greu de spus precis ce poate să însemne acest termen raportat la 22 iunie, probabil că în lista generală au fost incluse Corpul 5 Mecanizat și Corpul 7 Mecanizat care au luat parte la bătălia de lângă Senno, Lepel la începutul lunii iulie) figurau 210 tancuri KV și 422 de tancuri T-34. În orice caz, nu suscită îndoieli faptul că uzinele militare ale țării care „dormea pașnic" funcționau din zori până-n zori, eșaloanele cu tancuri noi se deplasau spre vest, iar în luna iunie 1941 Districtul Militar Special de Vest a primit cele mai multe tancuri T-34.

Numărul infim de tancuri în Corpurile 17 și 20 (56 și respectiv 94) nu înseamnă nicidecum că potențialul de luptă al acestor formațiuni era aproape de zero. Mai întâi vom menționa că acest „număr infim" este aproximativ echivalent cu numărul tancurilor apte de luptă rămase în diviziile Grupului 1 Tancuri al Wehrmachtului pe la jumătatea lunii iulie a anului 1941; dar nimeni și niciodată nu le-a declarat inexistente. Cea de-a doua (și principala) nuanță constă în faptul că cuvântul „mecanizat" este doar un adjectiv pentru substantivul „corp". Chiar și un corp care nu a primit tancuri și numărul de automobile cuvenit conform organigramei înseamnă trei divizii, zeci de mii de oameni, sute de tunuri și de aruncătoare de mine. Numărul „țevilor" merită o examinare un pic mai amănunțită.

La jumătatea lunii mai (în Districtul Militar Special de Vest directiva corespunzătoare a fost expediată pe 16.5.1941) a fost luată decizia de a înarma regimentele de tancuri ale diviziilor de tancuri în curs de

constituire cu tunuri, „pentru ca ele în caz de necesitate să poată să se bată ca regimente și divizioane antitanc“ . Totodată se menționa că procedeele tactice de tragere directă cu tunurile de calibre 45 mm și 76 mm de pe tancuri și cu tunurile obișnuite (tractate) sunt în mare parte asemănătoare și pregătirea servanților din rândul efectivului regimentelor de tancuri n-ar trebui să ia mult timp. Pentru Corpul 17 Mecanizat a fost prevăzută primirea a 168 de tunuri neincluse în organigramă (96 de tunuri de calibru 76 mm și 72 de tunuri de calibru 45 mm), Corpului 20 Mecanizat i-au fost destinate 210 tunuri (120 de calibru 76 mm și 90 de calibru 45 mm). Pentru tractarea acestor „țevi“ corpurile trebuiau să primească suplimentar 208 și, respectiv, 260 de camioane. (315)

Decizia a fost luată la jumătatea lunii mai, termenul de executare a fost stabilit pentru 1 iulie. Bunurile materiale necesare pentru executarea directivei erau cu vârf și îndesat.****** Din păcate, n-am reușit să stabilesc la nivel de cifre concrete cum a fost realizată directiva respectivă, dar chiar dacă Corpurile 17 și 20 Mecanizate ar fi reușit să primească până pe 22 iunie măcar jumătate (sau chiar o treime) din numărul tunurilor enumerate mai sus, ele s-ar fi transformat în veritabile brigăzi de artilerie antitanc, ba încă întărite cu câte un batalion de tancuri și cu câteva regimente de infanterie. O forță teoretic cât se poate de suficientă pentru a bloca câteva „direcții rutiere“ printre pădurile și mlaștinile Bielorusiei.**

Necesită o precizare serioasă și legitimitatea utilizării termenului „încercuire“ în privința istoriei zdrobirii Frontului Vest. Strict vorbind, faptul că linia frontului este reprezentată pe hartă ca o curbă închisă încă nu este un temei suficient pentru a evalua situația ca fiind de o deosebită forță majoră. Încercuirea (în cazul dat nu e vorba de un pluton de cercetași încercuiți într-o poiană ținută sub tir din orice punct) se deosebește de „neîncercuire“ mai întâi prin faptul că gruparea încercuită e lipsită de posibilitatea de a primi resurse materiale din spatele frontului și, după ce își consumă rezervele de muniții, carburanți și alimente, pierde capacitatea de a opune rezistență.

Un exemplu clasic în această privință este încercuirea Armatei VI germane lângă Stalingrad. Germanii nu puteau să aibă prin definiție depozite instalate prealabil lângă Volga, aprovizionarea armatei se făcea „de pe roți“ și în această situație ei nu puteau să acumuleze rezerve considerabile; iarna cumplită și stepa pustie au exclus posibilitatea de a utiliza resurse locale pentru a-i asigura pe cei încercuiți cu mâncare și combustibil. Este oare comparabilă această situație cu ce s-a întâmplat în Bielorusia în vara anului 1941? „Încercuirea“ Frontului Vest s-a produs pe un teritoriu cu suprafața echivalentă cu a câtorva țări europene, printre numeroase depozite cu carburanți și muniții. În preajma războiului în districtele vestice de frontieră au fost acumulate „zăcăminte“ enorme de mijloace materiale pentru purtarea războiului – aceste rezerve erau prevăzute pentru susținerea operațiunilor militare nu doar ale trupelor din districtele de frontieră (viitoarele fronturi), ci și ale formațiunilor Eșalonului strategic 2, și nu numai pe durata unei săptămâni.

„Voi da citirii o mică notă informativă. În total, pentru a asigura mașinile de luptă (exclud absolut mijloacele de transport pe roți) pentru un marș de 500 de kilometri sunt necesare pentru alimentare 1 200 de tone de combustibil.“ Această frază este din raportul prezentat de comandantul Districtului Militar Special de Vest (iar anterior șef al Direcției principale a trupelor de tancuri și autoblindate a Armatei Roșii a Muncitorilor și Țăranilor), generalul Pavlov, în cadrul Consfătuirii din decembrie (1940) a corpului comandamentului suprem al Armatei Roșii. Era vorba de aprovizionarea cu combustibil a unui corp mecanizat completat conform normelor organigramei. Tot ce era realmente în componența Frontului Vest în iunie 1941 poate fi redus aproximativ la două „corpuri mecanizate convenționale“, iar 500 de kilometri de marș era maximul absolut a ceea ce puteau și trebuiau să parcurgă unitățile de tancuri în timpul luptelor din „încercuire“ pe teritoriul Bielorusiei apusene. Astfel, necesarul total de combustibil pentru unitățile de tancuri ale frontului poate fi estimat la 2 500 de tone, iar luând în calcul mașinile cu roți – la 5 000 de tone. Este mult? Exista atâta combustibil în realitate?

„Referitor la compartimentul carburanți și lubrifianți. În total pe teritoriul ocupat de inamic se aflau 25 de depozite. În depozite se aflau 33 000 de

tone de benzină de categoria 1, 8 000 de tone de categoria 2, 5 000 de tone de motorină… S-a stabilit că în mâinile inamicului a ajuns depozitul de carburanți și lubrifianți din Molodecino cu cantitatea de benzină de categoria 1 – 2 438 de tone, de categoria 2 – 947 de tone, motorină – 301 tone și diferite uleiuri – 200 de tone… Șeful depozitului de carburanți și lubrifianți de la Bobruisk, Avdeev, a raportat că depozitul de carburanți și lubrifianți a fost distrus. În realitate depozitul de carburanți și lubrifianți cu circa 900 de tone de benzină i-a revenit inamicului și a fost incendiat doar de aviația noastră… La Borisov în depozit erau 1 000 de tone de benzină; au fost deschise clapetele cisternelor când inamicul a apărut pe teritoriul depozitului. Nu i-au dat foc benzinei, nu se poate stabili dacă a fost vărsată pe pământ toată benzina…" (316)

Și așa mai departe pe o mulțime de pagini. Benzina era vărsată, i se dădea foc, depozitele erau bombardate de propria aviație… Dar în pofida chiar și acestor eforturi, inamicul (după cum scrie în jurnalul său șeful Marelui Stat Major al trupelor terestre, F. Galder) a acoperit o treime din consumul său de benzină din contul trofeelor. La vest de Minsk se aflau 16 depozite de carburanți și lubrifianți, inclusiv enormul depozit nr. 932 din Baranovici cu capacitatea de 5 000 de tone de carburanți. Harta-schemă arată distinct că din orice punct al Bielorusiei apusene până la cel mai apropiat depozit de carburanți și lubrifianți era o distanță de cel mult 50–60 de kilometri. În zona Grodno–Belostok–Brest (iar acolo se aflau toate cele patru corpuri mecanizate apte de luptă) depozitele erau amplasate și mai compact. Totodată, nu trebuie să uităm că înseși rezervoarele de carburanți ale mașinilor de luptă și ale celor de transport sunt un „depozit" mare de benzină, iar nemijlocit în unitățile de tancuri ale districtului se aflau realmente câte două–trei stații de alimentare cu carburanți.

Situația luptei în încercuire le solicită formațiunilor mecanizate mai mult să tragă decât să se deplaseze (la urma urmei, un tanc care și-a consumat până și ultima picătură de carburant poate fi utilizat ca punct de foc fix). Munițiile unui corp mecanizat încap în 100 de vagoane (cifra a fost numită în cadrul Consfătuirii din decembrie la care ne-am referit mai sus). Deci, pentru două „corpuri convenționale" sunt necesare 200 de vagoane. În depozitele districtuale ale Districtului Militar Special de Vest au fost concentrate în preajma războiului 6 700 de vagoane de

muniții, dintre care 2 000 de vagoane se aflau în 10 depozite care s-au pomenit pe teritoriul ocupat de inamic încă de pe 29 iunie. (317) Pentru a pricepe mai bine această „numărătoare de vagoane“ vom menționa că în anul 1943 toată Armata Roșie, pe toată întinderea imensă (cel puțin 2 000 de kilometri) a frontului sovieto-german, consuma în medie 5 638 de vagoane pe lună. (3)

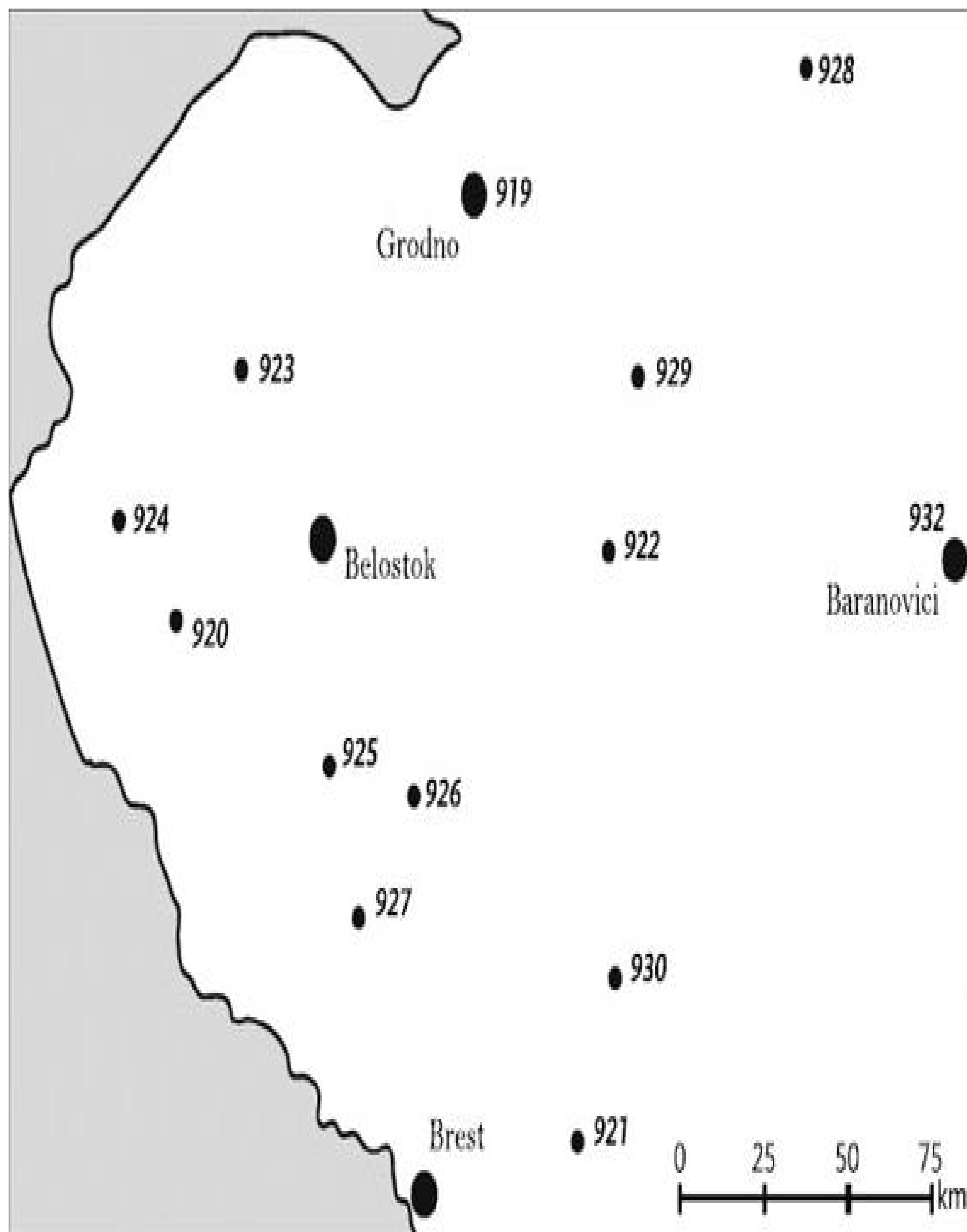

Fig. 20. **Depozite de combustibil pe teritoriul intrândului Belostok**

Trecând de la vagoane la unități de măsură mai obișnuite, vom apela la telegrama pe care a expediat-o în seara de 24 iunie la statul major al Frontului Vest adjunctul șefului Marelui Stat Major, generalul-locotenent Sokolovski. Marele Stat Major îi amintește comandamentului frontului că, potrivit situației de pe 20 iunie, districtul/frontul avea 610 000 de proiectile pentru tunurile de regiment de calibru 76 mm și 690 000 de proiectile pentru tunurile de divizion de calibru 76 mm, 720 000 de proiectile pentru obuzierele de calibru 122 mm, 480 000 de proiectile pentru tunurile antiaeriene de calibru 76 mm și 3 604 de proiectile pentru tunurile de calibru 45 mm (și asta nu e doar artileria antitanc a diviziilor de pușcași, ci și armamentul a 2 000 de tancuri și de automobile blindate). (318) În telegramă lipsesc datele referitoare la proiectilele pentru obuzierele de calibru 152 mm, dar dacă socotim convențional resursele Frontului Vest ca fiind o cincime din rezervele totale ale celor cinci districte de frontieră, obținem încă circa 560 000 de proiectile. (3)

La vederea acestor cifre se ridică inevitabil întrebarea – cine și pe cine a încercuit? Cei care au acumulat în depozitele staționare câte 7–12 seturi de muniții pentru fiecare „țeavă“ sau armata aflată în ofensivă care a pătruns la sute de kilometri în adâncul teritoriului inamicului, lipsită temporar de posibilitatea transportului proiectilelor pe calea ferată (ecartamentul era diferit), cu un set, cel mult două, de muniții cărate cu camioane sau cu antetrenurile tunurilor?

Are o importanță destul de mare și dimensiunea „cercului“ încercuirii. Centura exterioară a „pungii“ estice (în zona Novogrudok–Minsk) avea o întindere de circa 400 de kilometri. Pentru instalarea unei defensive stabile pe un front cu o astfel de întindere, conform regulamentelor sovietice (Regulamentul de câmp-39) erau necesare cel puțin 200 de batalioane de pușcași (de infanterie). Totodată, în trupele germane în componența a șase divizii de tancuri****** figurau aritmetic doar 30 de batalioane de infanterie. Chiar dacă luăm în calcul cele 6–8 divizii motorizate și de infanterie care au constituit la sfârșitul lunii iunie perimetrul vestic al „cercului“, inamicul avea în total cel mult 80–100 de batalioane de infanterie. Germanii n-au putut să facă cu aceste forțe**

ceva similar cu acel front dublu al încercuirii care a fost creat în noiembrie 1942 în jurul Armatei VI a Wehrmachtului lângă Stalingrad (strict vorbind, nici n-au încercat să o facă).

„Să fie executat prin împușcare orice număr de oameni…“

Făcând un bilanț abstract și teoretic al tuturor celor expuse mai sus, s-ar putea spune că pentru trupele Frontului Vest situația era dificilă, dar nicidecum disperată.

Da, la bazele „intrândului“ inamicul avea o superioritate numerică covârșitoare, dar această superioritate abia urma să fie trecută peste râurile Bug și Neman. Cinci sute de „cutii“ de beton indestructibile ale cazematelor din regiunile fortificate Grodno, Osoveţ, Zambrov și Brest, concentrate lângă puținele „direcții rutiere“, permiteau teoretic cel puțin să fie încetinit ritmul ofensivei inamicului. Particularitățile terenului (masive păduri și mlaștini, întretăiate de „drumuri-trecători“ înguste) reduceau într-o măsură considerabilă noțiunea ca atare de superioritate numerică. În fine, raportul nefavorabil de forțe putea fi modificat printr-o simplă rocadă a forțelor de pe sectoarele pasive în regiunea în care se preconiza pătrunderea.

Cele 12 divizii de pușcași ale Eșalonului doi al frontului existau realmente și teoretic puteau fi transferate destul de repede la vest, pe pozițiile defensive naturale ale râurilor Kotra, Neman, Ross, Șciara, Iaselda. De bine, de rău, 35 000 de automobile, inclusiv 25 000 de camioane, s-au aflat în componența trupelor frontului încă înainte de mobilizarea deschisă. (128) Calculatorul sugerează că în dotarea Corpurilor 13 și 14 Mecanizate figurau 840 de tancuri și de automobile blindate cu tun BA-10. Da, erau mașini învechite tehnic, dar pur și simplu plasând în șanțuri****** 840 de cutii blindate cu câte un tun de calibru 45 mm putea fi instalat un baraj antitanc foarte puternic.**

„Argumentul“ principal al celor care se apărau ar fi putut să devină puternicul Corp 6 Mecanizat completat aproape sută la sută. Toate cele trei divizii ale corpului erau amplasate compact în regiunea Belostok, iar de acolo până la Varșovia se întinde banda de beton a unei autostrăzi. În calea presupusei ofensive a corpului mecanizat, între râurile Bug și Narev, germanii aveau o singură divizie de infanterie (Divizia 258 Infanterie); nu există vreo știință conform căreia o divizie de infanterie care se apără pe un front de 50 de kilometri poate să reziste la lovitura concentrată a mii de tancuri. Iar la Varșovia se afla statul major al Grupului de Armate Centru, cele mai importante baze de aprovizionare din spatele frontului, un mare nod de cale ferată. Ar fi deschis perspective serioase și o lovitură a Corpurilor 6 și 11 Mecanizate pe direcția nord–vest, prin latura nordică a „intrândului de la Belostok“; acolo inamicul avea doar trei divizii de infanterie (87, 102, 129), întinse pe un front de 130 de kilometri, și, în cazul succesului ofensivei, avalanșa de tancuri intra în flancul și în spatele întregii grupări a Wehrmachtului de la Suvalki…

Pot fi născocite, probabil, și alte „idei de deschidere“ ale partidei de șah, nu mai puțin frumoase, dar cititorului care a citit cu atenție precedentele sute de pagini trebuie să-i fie clar fără explicații lungi că toată scolastica aceasta nu aduce nimic la adevărul aspru al vieții. Armata Roșie de modelul anului 1941 nu putea să facă nimic din toate acestea – mai întâi de toate în virtutea lipsei unui corp de comandă calificat, capabil să-și asume inițiativa de a acționa temerar; sarcinile cât de cât complicate erau pentru o astfel de armată irealizabile în principiu.

În procesul-verbal al interogatoriului generalului de armată Pavlov, fost comandant al Frontului Vest, am descoperit o frază care conține, la prima vedere, unica soluție realistă a problemei: „În armată a fost trimis adjunctul meu pentru instituțiile de învățământ militar, Habarov, cu ordinul meu cel mai strict ca dacă va fi nevoie să execute prin împușcare orice număr de oameni, dar să oprească retragerea Armatei IV și să obțină ca statul major al armatei să ia în mâinile sale conducerea“. (319) Ideea este simplă și eficace. Istoria militară cunoaște un exemplu când în același an 1941, pe frontul sovieto-german, un ordin cu conținut similar a salvat o armată aflată la limita înfrângerii

inevitabile. Pe 16 decembrie, în a zecea zi a contraofensivei Armatei Roșii de lângă Moscova, când trupele germane au început să se replieze în dezordine spre vest, Hitler a emis un ordin în care a cerut: „Să fie menținut frontul până la ultimul soldat… Comandanții de toate nivelurile și ofițerii, influențând personal trupele, să facă tot posibilul pentru a-i obliga să-și mențină pozițiile și să-i opună o rezistență fanatic de îndârjită inamicului“. (320)

După cum se știe, această decizie – de a menține cu fanatism și obtuzitate fiecare metru de front – a generat nemulțumire în corpul suprem al generalilor și a dus la o serie de demisii de răsunet. Însă în ultimă instanță, în investigațiile și memoriile scrise după război, toți cei care au reușit să supraviețuiască au ajuns la părerea unanimă că decizia lui Hitler a fost singura corectă în situația ce se crease în decembrie 1941. Astfel, fostul șef al statului major al Armatei IV a Wehrmachtului, Blumentritt scrie: „Ordinul fanatic, ce obliga trupele să se mențină cu tărie pe fiecare poziție și în cele mai nefavorabile condiții, a fost, indiscutabil, corect. Hitler și-a dat seama instinctiv că orice retragere pe zăpadă și pe gheață va duce peste câteva zile la dezintegrarea întregului front și atunci armata germană ar fi avut aceeași soartă ca Marea Armată a lui Napoleon…“

Wehrmachtul a executat ordinul și, judecând după rezultatul final, a fost nevoit să împuște un număr destul de modest de soldați. Să obligi Armata Roșie de model an 1941 „să-și mențină pozițiile cu îndârjire fanatică“ era imposibil chiar și prin aplicarea unor măsuri atât de crunte. Da, acțiunile dure și crunte, ajungându-se până la împușcarea la fața locului, permit uneori să i se pună capăt panicii, dar ceea ce i s-a întâmplat Armatei Roșii în vara anului 1941 depășește cu mult cadrul îngust al termenului „panică“ (adică, un afect psihologic spontan și de scurtă durată). Și în acest sens nu putem să nu cădem de acord cu opinia unanimă a istoricilor sovietici, care de fiecare dată când venea vorba de soarta Frontului Vest, declarau ferm: „Înfrângerea era inevitabilă“.

Luând ca punct de reper efectivul acestor formațiuni, drept „divizie convențională“ e considerat un corp de tancuri sau mecanizat, două

divizii de cavalerie, patru brigăzi de tancuri.

S-ar putea ca această datare să fi fost condiționată de dorința de a evita coincidența prea elocventă a momentului încetării ofensivei sovietice cu începutul Revoltei de la Varșovia.

Fără a fi luate în calcul forțele aeriene ale Frontului Nord-Vest, noile regimente în curs de constituire și armamentul lui, cu luarea în calcul a Corpului 3 Aviație al aviației de bombardament cu rază lungă din Smolensk.

Registrul operațiunilor de luptă al Frontului Vest, din care a fost preluată această frază, a fost scris antedatat (nu mai înainte de 21 iulie) de noii comandanți, după arestarea comandamentului anterior (inițial) al frontului, inclusiv a generalului Klimovskih citat mai sus; ar fi cam nechibzuit să avem încredere în tot ce e scris acolo. Nu este exclus ca în spatele uimitoarei fraze despre „ordinele verbale“ să se afle faptul lichidării unor documente antebelice.

Pentru asigurarea cu tunuri „de divizion“ de calibru 76 mm a Armatei Roșii mobilizate complet erau necesare 5 730 de tunuri, iar la 22 iunie 1941 numărul tunurilor era de 6 447 – fără a lua în calcul cele 2 066 de tunuri învechite de modele din anii 1902–1930.

Diviziile 3 și 4 Tancuri ce înaintau spre Bobruisk–Rogacev se aflau la o sută de kilometri de „pungă“, iar Divizia 10 Tancuri ce înainta în eșalonul doi se afla încă în regiunea Baranovici.

Nu era nimic deosebit de „sofisticat“ sau complicat în această muncă; în trupe existau instrucțiunile, indicațiile și desenele tehnice corespunzătoare. Astfel, de exemplu, șanțul pentru tancul T-26 reprezenta un dreptunghi cu adâncimea de un metru, lungimea de patru metri, cu un sector în pantă de trei metri pentru intrarea și ieșirea tancului; în fața șanțului era ridicat un val de pământ cu înălțimea de 0,6 metri și lățimea de doi metri.

Capitolul 3.2

Vilnius

Primul pas pe calea încercuirii și zdrobirii Frontului Vest a fost făcut în sudul Lituaniei, în zona Frontului Nord-Vest vecin (Districtul Militar Special Baltic). Evenimentele stranii ce se produseseră în Districtul Militar Special Baltic în preajma războiului merită câteva referiri succinte la ele.

„Să fie aduse în stare de pregătire de luptă toate unitățile…“

Cu începere de pe 18–19 iunie (adică la jumătatea anului calendaristic și cu 3–4 zile înainte de „atacul prin surprindere“) la statele majore al Districtului Militar Special Baltic apar documentele operative cu numerele 1, 2, 3… Cel mai timpuriu dintre documentele descoperite se referă la Divizia 48 Pușcași. Nota informativă operativă cu numărul 1 a statului major al diviziei înștiințează că „executând ordinul, divizia a început marșul din orașul Riga la ora 23.00 pe 17.6.41 și, după ce a efectuat un marș nocturn (30 de kilometri), pe la ora 9.00 pe 18.6.41 s-a concentrat în pădurea de la sud-est de satul Dalbe“. (323) Apoi aceeași informație se repetă în documentul cu denumirea elocventă „Raport de luptă“ și cu numărul de ordine 2. (324)

În continuare (pe 19–21 iunie) documentele cu denumirile „notă informativă operativă“, „raport de luptă“, „dispoziție de luptă“, „ordin de luptă“ și cu numerele de ordine 1, 2, 3… au curs. Abundența lor devine explicabilă dacă ținem seama că pe 20 iunie adjunctul șefului statului major (…) generalul-maior Truhin, le-a cerut prin documentul nr. 01 (tipul documentului nu este indicat) statelor majore ale armatelor să prezinte câte trei note informative operative pe zi (despre situația de la orele 5.00, 12.00 și 17.00). (325) Câte trei note informative operative pe zi reprezintă o cerință încă modestă. În dosarul de arhivă al Diviziei 28 Tancuri (a Corpului 12 Mecanizat) s-a păstrat o foaie de hârtie: un

document fără denumire și fără număr de ordine, dar ora la care a fost scris e indicată concret: ora 19.00, 21 iunie 1941. Conținutul documentului vizează prezentarea zilnică a câte patru note informative operative (la orele 1.30, 5.00, 9.00 și 14.00), câte patru note informative despre rezultatele recunoașterilor și câte patru note informative despre apărarea antiaeriană. (326)

Sper că cititorul atent a remarcat că am omis un cuvânt – al CĂREI entități era adjunct al șefului statului major generalul Truhin? Întrebarea este foarte interesantă. Pe 20–21 iunie (și chiar și mai apoi, pe 22 și 23 iunie) în documente alternează neîntrerupt cuvintele „district“ și „front“; uneori chiar în același document (de exemplu, raportul despre recunoaștere nr. 01 de la ora 14.00 de pe 21.6.41) sunt utilizate ambele denumiri: „Frontul Nord-Vest“ și „Districtul Militar Special Baltic“. (327) Un document foarte curios („Indicații privind conducerea pe ascuns a trupelor nr. 01“) a fost emis la statul major al Frontului Nord-Vest la ora 12.00 pe 21 iunie. El este interesant nu numai pentru că are numărul de ordine 1 la mijlocul anului; deasupra denumirilor „Frontul Nord-Vest“ și „FRONTUL“ care sunt, la fel ca tot documentul, dactilografiate, este scris gras cu creion cafeniu (posibil ca acum 70 de ani creionul să fi fost roșu) „DISTRICTUL“. Este corectată și semnătura de pe document – șeful statului major al Frontului Nord-Vest, generalul-locotenent Klenov, este „colorat“ cu același creion și numit șef al statului major al „DISTRICTULUI“. (328)

Armata nu poate exista mult timp în stare de dezordine și iată că la ora 16.45 pe 21 iunie în numele șefului statului major al Frontului Nord-Vest, generalul-locotenent P. Klenov (în realitate documentul a fost semnat de adjunctul său, generalul-maior F. Truhin), tuturor șefilor de secții ale statelor majore și ai direcțiilor districtuale le-a fost adusă la cunoștință, cu obligația de a semna că au primit-o, următoarea dispoziție: „Unele state majore ale unităților și secții ale direcției districtuale utilizează în documente și convorbiri cuvintele „FRONT“, „Frontul Nord-Vest“ etc., divulgând astfel locul și existența conducerii frontului. Să fie curmat imediat acest fapt și de acum înainte statul major și conducerea să fie numite ale Districtului Militar Special Baltic“. (329) Adică toți (dacă e să vorbim despre ofițerii superiori) înțelegeau perfect sensul și semnificația desfășurării frontului pe baza

districtului; toți își dădeau seama ce înseamnă asta, ce va urma după asta și de ce această taină nu i se poate încredința nici măcar hârtiei cu parafa „strict secret“ ascunse într-un seif de oțel.

De fapt, ce să mai vorbim despre documentele operative ale statelor majore superioare, dacă șeful Direcției propagandă politică a districtului/frontului, comisarul de brigadă tovarășul Riabci, a ordonat pe 21 iunie: „Secțiile de propagandă politică ale corpurilor și diviziilor să nu le dea directive în scris unităților; sarcinile muncii politice să fie trasate pe cale orală prin intermediul reprezentanților lor“. (330)

Nu mai puțin interesant este și conținutul ca atare al documentelor de pe 18–21 iunie. Să începem cu cele principale, ale comandamentului districtului. Pe 18 iunie, comandantul Districtului Militar Special Baltic, generalul-colonel F.I. Kuznețov, semnează Ordinul nr. 00229 de multe pagini. Începutul era cât se poate de elocvent: „Cu scopul de a aduce cât mai rapid în stare de pregătire de luptă a teatrului operațiunilor de război, ordon…“****** El ordona:**

„… Șefului zonei de apărare antiaeriană până la sfârșitul zilei de 19 iunie 1941 (aici și în continuare, subl. mea – M.S.) să aducă în stare de pregătire de luptă deplină toată apărarea antiaeriană a districtului... Până pe 19.41 să fie raportată ordinea acoperirii de bombardierele în picaj a podurilor mari de cale ferată și rutiere, a depozitelor de artilerie și a celor mai importante obiective.

Până pe 21.6.41, în comun cu apărarea antiaeriană de la fața locului, să organizeze camuflarea luminii în orașele Riga, Kaunas, Vilnius, Dvinsk, Mitava, Libava, Șauliai, combaterea incendiilor în aceste orașe… Să înființeze pe direcțiile Telșiai, Șiauliai, Kaunas și Kalvarija detașamente mobile de luptă antitanc cu mine. În acest scop să aibă rezerve de mine antitanc, transportate cu automobile. Detașamentele să fie pregătite până la 21.6.41… Planul distrugerii podurilor să fie aprobat de Consiliul de Război al armatelor. Termenul de executare 21.6.41…“ (331)

În aceeași zi de 18 iunie bogată în evenimente, comandantul Corpului 12 Mecanizat, generalul-maior Șestopalov, semnează Ordinul nr. 0033. Documentul e ornat cu parafa „Strict secret. De importanță specială“,

un lucru deloc tipic pentru documentele de la nivel de corp de armată. Ordinul începe cu cuvintele: „Din momentul primirii prezentului ordin să fie aduse în stare de pregătire de luptă toate unitățile. Unitățile să fie aduse în stare de pregătire de luptă în conformitate cu planurile de ridicare la semnalul de alarmă de luptă, dar alarma de luptă să nu fie anunțată. Toată munca să fie efectuată repede, dar fără gălăgie, fără panică și pălăvrăgeală… Să fie completat efectivul fiecărei subunități. Să fie rechemat imediat efectivul din delegații și de la efectuarea a tot felul de lucrări…“ Urmează indicația de a începe la ora 23.00 pe 18 iunie deplasarea în regiunile de concentrare, iar toate punctele terminus ale itinerarelor se aflau în păduri. (332)

Decizia de a aduce unitățile corpului mecanizat în stare de pregătire de luptă nu a fost o manifestare a inițiativei personale a generalului Șestopalov. Ne putem convinge de acest lucru luând cunoștință de Registrul operațiunilor de luptă al Corpului 12 Mecanizat („numerotat, șnuruit și sigilat cu ceară roșie pe 10.9.41“). Istoria apariției ordinului este descrisă acolo destul de amănunțit: „La ora 23.10 pe 16.6 (nu e o greșeală de tipar, chiar pe 16 iunie) a fost primit de la statul major al Districtului Militar Special Baltic un plic de importanță specială („seria A“). Plicul a fost deschis la ordinul căpitanului Efimov (statul-major al corpului se afla la Mitava, iar comandantul a plecat la Panevejis, în dispozitivul Diviziei 202 Motorizate a corpului; plicul de importanță specială a fost deschis de adjunctul șefului secției operative a statului major al corpului – M.S.) Pe 17.6 printr-un mesaj cifrat i s-a raportat despre primirea directivei respective comandantului corpului, generalul-maior Șestopalov, care a venit la statul major al corpului la ora 23.30 pe 17.6“. (333)

După cum se și cuvine să se întâmple în armată, după ce i-a fost trimis comandantului corpului, în aceeași zi (18 iunie), un ordin cu conținut similar (iar în primele alineate copiat cuvânt cu cuvânt din ordinul lui Șestopalov) îi este dat și Diviziei 28 Tancuri din componența Corpului 12 Mecanizat. Documentul este remarcabil prin faptul că în el este indicat planul grafic de deplasare: toate marșurile erau nocturne; de la 5 dimineața până la 10 seara unitățile diviziei se ascund și poposesc în păduri. (334) Documentul corespunzător trimis la a doua divizie a Corpului 12 Tancuri (Divizia 23 Tancuri) poartă denumirea „Ordinul de

luptă nr. 1“, și a fost semnat la ora 18.00 pe 18 iunie. Se ordonă ca „marșurile să fie efectuate doar pe timp de noapte; în regiunile de concentrare și de popas să vă camuflați minuțios și să organizați paza și observarea pe tot perimetrul“. (335) Comandantul Regimentului 144 Tancuri din componența diviziei de tancuri emite la ora 8.30 pe 19 iunie Ordinul de luptă nr. 2; se ordonă „să i se interzică în mod categoric întregului efectiv orice deplasări prin regiunea de concentrare“. (336)

La ora 10 dimineața, pe 20 iunie, diviziile Corpului 12 Mecanizat, „executând ordinul nr. 0033, s-au concentrat în regiunile ce le-au fost indicate“ – fapt comunicat în nota informativă cu numărul doi a statului major al corpului. În aceeași zi Șestopalov emite dispoziția de luptă în care, între altele, indică neajunsurile descoperite în decursul marșului: „Ostașii roșii în timpul popasului își pun puștile în formă de piramidă și, lăsând un planton, umblă neînarmați. Ordon: Toți ostașii în orice loc de amplasare și de somn (!) trebuie să aibă armele cu ei. La sosirea la fața locului să se facă plinul tuturor mașinilor. Să se facă ordine deplină cu camuflajul și pregătirea de luptă“. (337)

În seara de 20 iunie șeful statului major al Corpului 12 Mecanizat, colonelul Kalinicenko, îi expediază șefului statului major al Diviziei 28 Tancuri o dispoziție cu următorul conținut: „După primirea prezentei dispoziții să-l trimiteți imediat pe șeful secției 2 la statul major al unității militare 9443 (Corpul 12 Mecanizat). Să aibă cu el o hartă la scara 100 000 a regiunii Prusia Orientală (Memel, Stalluponen, Suvalki)“. Pe document e notat: „Primit la ora 4.35. Numărul de intrare 47“. (338) În acest context mai trebuie precizat că Divizia 28 Tancuri se ascundea în pădurile de la vest la Șiauliai și de regiunea Stalluponen (actualmente Nesterov)–Suvalki o separau 150–180 de kilometri.

Nu rămânea în urma trupelor terestre nici aviația districtului. Nota informativă operativă nr. 01 a statului major al Forțelor Armate Aeriene ale Districtului Militar Special Baltic a fost emisă la ora 17.00 pe 20 iunie. Fără emoții deosebite, nota informativă constată: „Unitățile Forțelor Armate Aeriene în decursul zilei de 20.6.41 au efectuat mutarea bazelor pe aerodromurile operative, dispersarea și camuflarea bunurilor materiale pe aerodromuri. În decursul zilei de 20.6.41 unitățile Forțelor Armate Aeriene n-au desfășurat operațiuni de luptă

(această frază e tăiată cu penița; mai jos, cu aceeași cerneală e inserat: „În fiecare regiment se află câte o escadrilă în starea de pregătire nr. 2, celelalte se ocupă de instrucțiunea de luptă“). La ora 5 dimineață pe 21 iunie apare nota informativă operativă nr. 2 a statului major al Forțelor Armate Aeriene. Documentul constată rutinar: „În decursul nopții de 21.6.41 unitățile Forțelor Armate Aeriene n-au efectuat operațiuni de luptă…“ (339)

După lectura acestor ordine și note informative putem să luăm în mâini cât se poate de calm un document ce se păstrează în Arhiva Centrală a Ministerului Apărării (fond 221, registru 1351, dosar 201) și să citim absolut feerica frază de pe prima lui pagină: „Din registrul operațiunilor de luptă al trupelor Frontului Nord-Vest despre situația, starea și operațiunile de luptă ale trupelor de pe 18 până pe 23 iunie 1941.“ Apropo, pentru a o face nu e necesar să mergem la Podolsk******, documentul este accesibil într-o copie electronică de foarte bună calitate pe site-ul „Подвиг народа“ („Eroismul poporului“).**

Dar ce este de mirare în toate acestea? Două aspecte. În primul rând, nimic asemănător nu s-a reușit să se descopere în fondurile de arhivă ale districtelor Leningrad, de Vest, Kiev și Odessa (respectiv Fronturile Nord, Vest, Sud-Vest și Sud). Și asta e foarte straniu – cum a putut să apară în cadrul unei țări și al unei armate o atare diferență de date și termene de aducere a trupelor în stare de pregătire sporită de luptă? Al doilea și cel mai important aspect – de ce toate pregătirile acestea nu s-au reflectat deloc în cursul și în rezultatul bătăliei de la frontieră din Regiunea Baltică? Șocul și perplexitatea provocate de „atacul prin surprindere al inamicului“ au cuprins statele majore ale Frontului Nord-Vest în aceeași măsură în care au cuprins și statele majore ale tuturor celorlaltor fronturi. Sau poate nu „în aceeași“. Statul major al Armatei XI a Frontului Nord-Vest a părăsit Kaunasul și „și-a mutat baza“ la est în amiaza zilei, stabilind astfel un „record al zilei“ sui generis…

Marșul forțat spre Neman

Flancul stâng (sudic) al Frontului Nord-Vest urma să fie zdrobit de Grupul 3 Tancuri al Wehrmachtului. În ajunul invaziei, Grupul 3 Tancuri avea în componență două corpuri de tancuri: Corpul 39 Tancuri (Diviziile 7 de 20 Tancuri, Diviziile 14 și 20 Motorizate) și Corpul 57 Tancuri (Diviziile 12 și 19 Tancuri și Divizia 18 Motorizată). Trei divizii de tancuri din patru (Divizia 12, Divizia 19 și Divizia 20) fuseseră constituite în toamna anului 1940 pe baza unor divizii de infanterie; ele nu aveau nici pomeneală de „experiență de doi ani de purtare a unui război modern“.

În afară de diviziile indicate mai sus, din componența grupului mai făceau parte: Batalionul 101 Tancuri aruncătoare de flăcări, Divizionul 643 Vânătoare antitanc (tunuri antitanc cehe de calibru 47 mm pe șasiuri cu șenile ale tanchetei Pz-I), Regimentul de aruncătoare de mine reactive Nebelwerfer, șase batalioane de artilerie autonome (tunuri de calibre 150 mm și 210 mm), subunități de geniu, de recunoaștere, de tunuri antiaeriene. În primele zile de război, la etapa spargerii fortificațiilor de la frontieră (comandamentul german presupunea că va trebui să le spargă purtând lupte încrâncenate) Grupului 3 Tancuri i-au fost subordonate operativ două corpuri de armată (de infanterie): Corpul 5 (Diviziile 5 și 35 Infanterie) și Corpul 6 (Diviziile 6 și 26 Infanterie).

O particularitate a Grupului 3 Tancuri era componența extraordinar de sărăcăcioasă a parcului de tancuri. Nu i-a revenit nimic din ce avea mai bun Wehrmachtul la momentul respectiv (tancurile medii Pz-III) și companiile de tancuri medii prevăzute de organigramă erau dotate cu tancuri cehe Pz-38(t) – tancuri ușoare (cu greutatea de 9,7 tone) cu blindaj antiglonț****** și un tun de calibru 37 mm. Dar nici aceste „mașini viguroase“ nu s-au găsit în numărul necesar și ca tanc de linie în cele trei divizii al Grupului 3 Tancuri erau utilizate tanchetele cu mitralieră Pz-I în număr total de 126; în vara anului 1941 așa ceva nu mai era nicăieri (în Grupul 4 Tancuri regimentele nu aveau în general nici o Pz-I9, în Grupul 2 Tancuri erau 18, iar în Grupul 1 Tancuri – 8). Unicul tip de tanc care putea să le facă unele probleme tunurilor antitanc ale diviziilor de pușcași ale Armatei Roșii era așa-numitul tanc**

„greu“ Pz-IV; în fiecare divizie de tancuri a Grupului 4 Tancuri erau câte 30 de tancuri de acest tip.

Nu era cu mult mai bun nici parcul mașinilor cu roți – nu numai diviziile motorizate ale Grupului 3 Tancuri, reciclate din diviziile de infanterie obișnuite în ultimele luni înainte de invadarea URSS, ci și regimentele de infanterie motorizată ale diviziilor de tancuri erau dotate cu un amestec pestriț din cele mai diverse automobile; în majoritatea lor erau din trofee franceze (până și furgoane de pâine), fapt ce isca probleme inevitabile legate de întreținere, piese de schimb și capacitate de a circula pe „drumurile-direcții“ rusești. Dar, în ansamblu, dotarea sărăcăcioasă a Grupului 3 Tancuri și operațiunile lui de luptă reușite (plus cifra-record de mică a pierderilor de efectiv) pot servi drept o ilustrare grăitoare, chiar oarecum caricatural exagerată, a unei teze fundamentale: nu luptă tehnica, luptă (sau nu luptă) oamenii.

La etapa de planificare a operațiunii încercau cu obstinație (și în ultimă instanță – zadarnic) să înțeleagă ce are de gând să facă pe direcția respectivă comandamentul Armatei Roșii? Pe 16 mai 1941 statul major al Armatei IX a Wehrmachtului a elaborat un raport în care erau prezentate estimări extrem de contradictorii ale intențiilor inamicului: „Munca intensă de construcție a fortificațiilor de la frontieră în câteva linii peste aproximativ 5 kilometri, instalarea unui număr mare de cazemate de-a lungul frontierei, precum și concentrarea unor forțe masive nemijlocit lângă frontieră ne permit să presupunem că se pregătește o apărare de lungă durată, frontală a frontierei“. Pe câmpul documentului dactilografiat e scris cu mâna: „Numărul diviziilor pe care le presupune Comandamentul Suprem al trupelor terestre (trei pe 100 de kilometri!) la est de intrândul de la Suvalki și Divizia 5 Tancuri de lângă Alitus nu dau temeiuri pentru a trage o astfel de concluzie“.

Semnul exclamării accentuează atenția asupra adevărului evident pentru oricare specialist că, folosind forțele a trei divizii, nu poate fi asigurată apărarea de lungă durată pe un front de 100 de kilometri. În continuare, pe aceeași pagină a documentului, sunt presupuse, totuși, unele acțiuni și mai ferme ale Armatei Roșii: „Aducerea formațiunilor motorizate și a celor de tancuri în apropiere imediată de frontieră ne

dau posibilitatea să presupunem că în timpul pregătirii părții germane de atac inamicul va efectua în conformitate cu principiile lui tactice fundamentale (vezi anexa 2) un atac preventiv sau concomitent cu scopul limitat de a zădărnici pregătirile noastre de atac sau de a le împiedica". (340)

Pe 21 iunie, șeful Secției operative a statului major al Grupului 3 Tancuri semnează ultima de dinaintea războiului notă informativă de recunoaștere despre inamic (Feindnachrichtenblatt). Informația faptică despre inamic e multă și cât se poate de precisă: astfel, din cele nouă formațiuni ale Armatei Roșii ce figurează în notă, opt sunt prezentate cu numele lor locale, și amplasarea lor e detectată destul de aproape de cea reală. Și totuși, germanii nu reușesc să înțeleagă în continuare intențiile comandamentului sovietic. În consecință, e trasată sarcina: „În timpul interogatoriului este important de stabilit ce scopuri de amploare (de lungă durată) urmărește Comandamentul Suprem rus cu operațiunile sale. În timpul interogării ofițerilor prizonieri este important de clarificat de ce forțele rusești au fost desfășurate în fața Nemanului în loc să fie plasate, în condițiile superiorității așteptate a forțelor germane, dincolo de Neman sau în general să se opteze pentru tactica retragerii în adâncul țării mari…" (341)

Fără să mai priceapă enigma artei operative a Armatei Roșii (vom menționa între paranteze că deocamdată n-a reușit să o dezlege nimeni), comandamentul Grupului 3 Tancuri al Wehrmachtului se pregătea să lupte în conformitate cu toate regulile științei militare. Așteptându-se să întâmpine în zona de frontieră o rezistență încrâncenată, terenuri minate, cazemate din beton armat lângă drumuri, ambuscade în păduri, germanii chiar au exagerat întrucâtva cu complicarea itinerarelor de deplasare a formațiunilor motorizate; astfel, în „Indicațiile privind efectuarea operațiunilor Grupului 3 Tancuri" expediate la jumătatea lunii iunie la statele majore ale corpurilor, se spunea:

„Trebuie ținut cont de faptul că drumurile principale din zona ofensivei noastre sunt ocupate de trupele inamicului și au baraje la mare adâncime. De aceea ofensiva unităților de avangardă nu trebuie să se desfășoare nemijlocit pe drumuri sau în apropierea lor. Trebuie să înaintați la o parte de drumuri pentru ca ulterior să ieșiți la drum în spatele frontului și astfel

să zădărniciți retragerea forțelor lui de avangardă de la frontieră pe pozițiile din spatele frontului…" (342)

În avangarda ofensivei grupului de tancuri au fost plasate cinci batalioane de geniu, care urmau să scoată barajele de mine, să restabilească drumurile distruse și ulterior să instaleze poduri de pontoane peste Neman. Ținând cont că terenul din zona ofensivei (mai ales pe flancul sudic) abundă în lacuri și râulețe mici de pădure, se acorda o atenție specială capturării trecerilor peste râuri și fâșiilor de uscat dintre lacuri. „Posturile de grăniceri ale inamicului, detașamentele de pază, trecerile peste râu și podurile trebuie atacate și capturate în grupuri mici de șoc înainte ca inamicul să reușească să comunice despre pericol sau să distrugă construcțiile artificiale. Aceste acțiuni trebuie efectuate prin surprindere, cu iscusință, curaj și abnegație". (342)

Pentru a obține iscusința maximă și curajul maxim s-a decis să fie antrenați diversioniștii din regimentul cu destinație specială „Brandenburg". „Pentru lupta de capturare a fâșiilor de uscat dintre lacuri de lângă Kapciamiestis, Veisiejai și Șlavantai (localități la 25–30 de kilometri vest de Merkine – M.S.), precum și pentru capturarea trecerii peste râu de lângă Merkine, la dispoziția Diviziei 12 Tancuri sunt transferate unitățile regimentului cu destinație specială «Brandenburg». Subunitățile acestui regiment – câte 20–30 de oameni la fiecare obiectiv – trebuie să ocupe trecerile printre lacuri indicate din timp și să le mențină deschise și să ocupe podul din Merkine încă înainte de apropierea detașamentelor de avangardă [ale diviziei de tancuri] sau să zădărnicească aruncarea în aer a acestui pod". (343)

Toate eforturile și șiretlicurile acestea erau orientate spre o singură sarcină – chiar în prima zi a ofensivei, folosind la maximum factorul surprizei tactice, să ajungă la Neman și să captureze (să instaleze) trecerile pe malul de est mai înainte ca inamicul stupefiat să reușească să aducă forțe masive spre poziția de la râu. Sarcina era foarte complicată – ținând seama de particularitățile terenului și de distanța de 40–70 de kilometri de la frontieră până la Neman. Revenind la istoria operațiunilor de luptă ale corpurilor mecanizate ale Frontului Sud-Vest, vom menționa că sarcina de a înainta la o asemenea adâncime în

decursul unei singure zile nici nu se punea pentru ele (ca să nu mai vorbim de faptul că n-a fost niciodată realizată).

Până la urmă, formațiunile Grupului 3 Tancuri au fost desfășurate în ordinea următoare. Două divizii de tancuri (7 și 20) ale Corpului 39 Tancuri traversau frontiera de-a lungul șoselei Kaunas, apoi virau la est și înaintau de-a lungul drumului Kalvarija–Simnas spre Alitus. Diviziile motorizate ale corpului (14 și 20) rămâneau în eșalonul doi – pentru înaintarea lor pe teritoriul sovietic pur și simplu nu erau drumuri libere. La sud de Corpul 39 Tancuri, de-a lungul drumului Lazdijai–Seirijai, spre râul Neman înaintau două divizii de infanterie (5 și 35) ale Corpului de armată 5.

Cel mai complicat itinerar în privința condițiilor terenului le-a revenit formațiunilor Corpului 57 Tancuri; drumul principal (până la care trebuiau să ajungă parcurgând 15 kilometri de masiv de pădure cu numeroase lacuri) prin Kapciamestis, Leipalangis spre Merkine i-a fost oferit Diviziei 18 Motorizate (dar unul dintre cele două regimente de infanterie motorizată al diviziei a fost lăsat în eșalonul doi). Și Divizia 12 Tancuri trebuia să ajungă la drumul spre Merkine prin pădure, iar pentru executarea acestei misiuni divizia a fost întărită cu un regiment de infanterie din componența Corpului de armată 5. Divizia 19 Tancuri rămânea pe teritoriul „intrândului de la Suvalki“ în rezerva comandamentului grupului de tancuri.

Pe flancul stâng (nordic) al Grupului 3 Tancuri ofensiva formațiunilor motorizate era acoperită de două divizii de infanterie (Divizia 6 Infanterie, Divizia 26 Infanterie) ale Corpului de armată 6 – ele urmau să parcurgă 80 de kilometri și ceva și să captureze trecerile peste Neman lângă orașul Prenai (inițial se preconiza că după aceasta prin Prenai vor fi trecute pe malul estic al Nemanului două divizii motorizate ale Corpului 39 Tancuri). Flancul drept (sudic) al grupului de tancuri era acoperit prin ofensiva spre Grodno a Corpului de armată 8 al Armatei IX.

În ce-i privește pe diversioniștii din „Brandenburg“, a căror puterea atotdistrugătoare este glorificată de două generații de „istorici“ sovietici, participarea lor s-a redus la următoarele: „În jumătatea a

doua a zilei [comandantului Corpului 57] i s-a prezentat un locotenent – comandantul grupului de diversioniști (ai trupelor cu destinație specială). El nu știe nimic despre mașinile de transport și despre echipamentul necesar pe care-l are la dispoziția sa. Consultarea la telefon a comandamentului Grupului 3 Tancuri de către șeful direcției operative a statului major al corpului a arătat că utilizarea grupului special pe 22 iunie e puțin probabilă, deoarece utilajul tehnic trebuia comandat în prealabil de la Varșovia doar printr-o dispoziție specială a Grupului". (344) Ce-i drept, această circumstanță n-a exercitat nici o influență asupra ritmului și proporțiilor ofensivei germane.

La miezul nopții dintre 21 și 22 iunie, la statul major al districtului/frontului, transferat de la Riga la un Punct de comandă de campanie dintr-o pădure de lângă Panevejis, a fost scrisă nota informativă de recunoaștere nr. 02, ultima înainte de începerea războiului. Gruparea de trupe a inamicului de pe „direcția Kaunas–Vilnius" (în realitate era Grupul 3 Tancuri plus șapte divizii de infanterie ale Armatei XVI din componența Grupului de Armate Nord) era descrisă în felul următor. A fost stabilită existența statelor majore a patru divizii de infanterie, dar doar în cazul uneia (Divizia 5 Infanterie) numerotarea a coincis cu cea reală. În regiunea Insterburg (la 60 de kilometri de la frontieră) a fost „depistat" statul major al Corpului de armată 12, care în realitate se afla lângă Brest. Sunt menționate, de asemenea, șapte regimente de infanterie (dar nu e clar dacă ele făceau parte, în opinia autorilor notei, din componența diviziilor de infanterie depistate sau acționau de sine stătător), precum și inexistentul „Regiment 206 Cavalerie". În loc de patru divizii de tancuri în notă figurează doar unicul „Batalion 25 Tancuri". Totodată, în imediata apropiere de frontieră a fost depistată doar prezența Diviziei 5 Infanterie, a Regimentului 405 Infanterie și a unui batalion oarecare fără număr. Misteriosul „batalion de tancuri" se afla, chipurile, în regiunea Insterburg (actualmente Cerniahovsk). (345)

O atare evaluare a grupării inamicului – care nici pe departe nu coincidea cu situația reală – explică multe aspecte ale deciziilor și acțiunilor comandamentului Frontului Nord-Vest. Aproape în același moment în care a fost semnată nota informativă de recunoaștere nr. 02,

la statul major al districtului/frontului a parvenit de la Moscova directiva de tristă faimă „numărul unu“. După care, la ora 2 și 25 de minute pe 22 iunie, din partea Consiliului de Război al Districtului Militar Special Baltic a fost emisă Directiva (nenumerotată) pentru comandamentele Armatelor VIII și XI. Repetând cuvânt cu cuvânt textul Directivei de la Moscova („în decursul zilelor de 22–23 iunie e posibil un atac… să nu vă lăsați provocați… concomitent să fiți în stare de pregătire de luptă deplină“), comandamentul districtului/frontului a adăugat și câteva puncte din partea sa. De exemplu, a ordonat ca „familiile corpului de comandă a Diviziilor 10, 125, 33 și 128 Pușcași să fie transportate în spatele frontului doar în cazul în care frontiera va fi trecută de forțe masive ale inamicului“. (346)

Este o indicație foarte interesantă. Chiar dacă din toate documentele din perioada antebelică s-ar fi păstrat doar această frază, ea, singură, ar fi putut relata despre felul cum își închipuia viitorul război comandamentul suprem al Armatei Roșii. Diviziile 10, 125, 33 și 128 Pușcași constituiau primul, cel mai avansat eșalon al trupelor Frontului Nord-Vest; statele majore ale formațiunilor erau amplasate în orășele și târgușoare (Kuliai, Batakiai, Vilkaviskism, Seirijai) situate la distanțe de doar 20–30 de kilometri de frontieră. Deja faptul că în dimineața de 22 iunie în zona de frontieră rămăseseră familiile corpului de comandă este mărturia unei iresponsabilități dincolo de limite.****** Și chiar și după ce a primit de la Moscova avertismentul referitor la o posibilă invazie a inamicului (e straniu că nu districtele de frontieră avertizau Moscova, ci invers), F.I. Kuznețov încă are îndoieli în privința faptului că „trecerea frontierei de forțe masive ale inamicului“ este inevitabilă și că familiile corpului de comandă trebuie luate și transportate fără a sta pe gânduri nici un minut.**

Cât privește toate celelalte divizii situate la distanțe un pic mai mari de 30 de kilometri, comandamentul districtului nu vede absolut nici un motiv pentru evacuarea de urgență a familiilor corpului de comandă. Mai trebuie adăugat că planul de evacuare a familiilor corpului de comandă fusese elaborat în prealabil în Districtul Militar Special Baltic. În arhivă (Arhiva Centrală a Ministerului Apărării, f. 16, inv. 2951, d. 238) s-a păstrat o hartă, ornată cu parafa categoriei supreme de secretizare (stric secret/de importanță specială), a evacuării și

amplasării familiilor corpului de comandă. Este curios că toate „punctele de plasare“ se află la sud-vest de linia Siauliai–Vilniuc; probabil, autorii planului considerau invazia inamicului la o adâncime mai mare de 100–130 de kilometri extrem de puțin probabilă.

Ca rezultat al acestor evaluări și decizii, „gruparea de trupe“ a Frontului Nord-Vest în zona de frontieră de la sud de drumul Kalvarija–Alitus consta dintr-o sigură formațiune – Divizia 128 Pușcași. Forțele principale ale Armatei XI (trei divizii de pușcași) se aflau la nord de Kalvarija, Brigada 10 Artilerie antitanc era ascunsă într-un masiv păduros de la vest de Kaunas și pe 22 iunie nu putea nici măcar teoretic să împiedice ofensiva diviziilor de tancuri germane. Da, Directiva Consiliului de Război citată mai sus a dispus să fie „deplasate statul major al Diviziei 126 Pușcași și cantitatea posibilă a infanteriei și artileriei ei în regiunea Kalvarija, unde se vor deplasa toate unitățile Diviziei 126 Pușcași“ – în realitate însă, divizia ce se deplasa din adâncul districtului spre vest a reușit spre seara de 22 iunie să ajungă doar până la Alitus.

Bineînțeles, doar Divizia 128 Pușcași, singură, nu putea să mențină apărarea pe un front cu lățimea de 60 de kilometri și cu atât mai mult nu putea să oprească ofensiva a trei divizii de tancuri, două divizii de infanterie și a unei divizii motorizate ale inamicului. Aceasta însă este doar o jumătate de adevăr. Cea de-a doua jumătate constă în faptul că fuga în dezordine chiar după primele împușcături nu este unica alternativă a apărării îndârjite. Mai există teoretic două variante de acțiuni, care se numesc „defensivă mobilă“ și „repliere“. Nu trebuia inventat nimic nou, în Regulament e scris totul („să i se provoace pierderi inamicului aflat în ofensivă, să fie constrâns să se desfășoare, să piardă timp cu organizarea ofensivei și, fără a intra în luptă încordată cu el, să se evite lovitura lui“).

O divizie de pușcași înseamnă nouă batalioane de infanterie, șase (luând în calcul divizionul de apărare antitanc) divizioane de artilerie; ele sunt, teoretic, suficiente pentru ca pe fiecare dintre cele 3–4 direcții rutiere situate în zona ofensivei Grupului 3 Tancuri să-i aplice inamicului o serie de „împunsături de ac“ capabile să reducă ritmul ofensivei de la fenomenal la unul normal (câte 10–15 kilometri pe zi). În seara de 21

iunie unitățile Diviziei 128 Pușcași se aflau în regiunea Lazdijai–Seirijai–Simnas (adică în regiunea grupului de lacuri dintre cele două drumuri ce duceau spre Alitus), un loc ideal pentru organizarea ambuscadelor și a loviturilor asupra flancurilor. Cele cinci noduri de apărare ale regiunii fortificate Alitus, unde pe un front de 57 de kilometri dintre Kalvarija și Kapciamestis se aflau în diferite stadii de construcție 273 de cazemate (20 dintre ele deja construite) puteau, de asemenea, să-l împiedice cumva pe inamic. Iar într-un ritm normal al ofensivei, germanii ar fi ajuns la Neman în a treia sau a patra zi de război, ceea ce ar fi însemnat năruirea întregului plan al operațiunii.

În orice caz, rezultatul replierii trebuia să fie apariția diviziei (iar Divizia 128 Pușcași avea un efectiv care chiar depășea norma prevăzută de organigramă – 15 540 de oameni) pe malul estic al Nemanului. Dar nicăieri nu apărea nimic – Divizia 128 Pușcași pur și simplu a dispărut. A dispărut din notele informative ale statului major al frontului, a dispărut de pe harta operativă, a dispărut de pe câmpul de luptă.****** La ora 9.35, pe 22 iunie, comandantul Frontului Nord-Vest a raportat la Moscova: „Forțe masive de tancuri și de unități motorizate pătrund spre Druskeniki. Divizia 128 Pușcași este în cea mai mare parte încercuită, nu avem date precise despre situația ei“. Peste zece minute, la ora 9.45, a fost semnată Directiva Consiliului de Război al frontului, în care comandantului Armatei XI i s-a ordonat: „să asigure replierea Diviziei 128 Pușcași, fără a admite încercuirea ei, să pregătească pozițiile pe malul estic al râului Neman până la granița stângă a frontului“. (347) Atâta tot. Toate celelalte referiri la Divizia 128 constau din „nu avem legătura“, „situația diviziei nu este cunoscută“.**

Dispariția unei divizii nu înseamnă, desigur, anihilarea într-o clipă a 15 000 de oameni. Unii ostași, unele subunități răzlețe au intrat în luptă, au făcut inamicul să suporte pierderi; ciocnirile armate în pădurile de pe malul vestic al Nemanului au continuat până la sfârșitul lunii iunie. Judecând după listele cu morminte militare ce se păstrează în arhivele republicii Lituania, în regiunea drumului Seirijai–Alitus sunt înmormântați 88 de soldați germani. (348) Luând în calcul și răniții, care de obicei erau de trei ori mai mulți decât morții, rezultă cifrele unor pierderi destul de sensibile după criteriile Wehrmachtului. Însemnarea de pe 22 iunie din Registrul operațiunilor de luptă al

Grupului 3 Tancuri constată scurt, dar clar: „Acolo unde inamicul a primit lupta, el se apăra până la ultima suflare, cu îndârjire și curaj“.

Nu trebuie să uităm că la dispoziția comandamentului Frontului Nord-Vest mai era un instrument extrem de mobil și suficient de puternic (opt regimente de aviație de bombardament), capabil să frâneze înaintarea corpurilor de tancuri ale Wehrmachtului. Pentru aviația din epoca respectivă, o coloană de trupe motorizată era o țintă ideală. Bombele lansate de pe un bombardier „orizontal“ se împrăștiau în formă de elipsă foarte întinsă pe una din axele sale și în timpul atacului asupra unei coloane mecanizate trebuia vizată lovirea precisă doar pe o singură coordonată („mai la stânga–mai la dreapta“), iar „mai departe–mai aproape“ deja nu mai avea importanță în situația în care lungimea țintei se măsoară în kilometri. Și în timp ce distrugerea unui tanc era un eveniment cât se poate de puțin probabil (bomba FAB-50 perfora blindajul tancurilor ușoare doar dacă exploda nu mai departe de un metru sau doi de țintă, automobilele, cisternele cu benzină, remorcherele cu șenile, care constituiau în total 80 la sută din toate obiectele mobile ale diviziei de tancuri, erau foarte vulnerabile. Cel puțin, prin „loviturile masive ale aviației inamicului“ istoriografia sovietică explica în mod tradițional dispariția corpurilor mecanizate ale Armatei Roșii.

Deja la ora 9.45 pe 22 iunie, în Directiva Consiliului de Război citată mai sus comandantului Forțelor Armate Aeriene ale frontului i se ordonă „să bată cu lovituri puternice grupările inamicului de la Tilsit și de la Calvarija“. În intervalul dintre orele 10 și 12 (timpul exact nu este indicat în document), comandantul Forțelor Armate Aeriene ale Frontului Nord-Vest, generalul-maior Ionov, semnează Ordinul de luptă nr. 01/Mapa Specială. Documentul arată în mod evident schimbarea vertiginoasă a planurilor comandamentului frontului. În timp ce documentul inițial dactilografiat (scris, cel mai probabil, încă pe timp de pace) preconiza aplicarea loviturii asupra aerodromurilor și trupelor inamicului pe teritoriul Prusiei Orientale, corecturile scrise cu mâna cu cerneală neagră inserate în ordin schimbă distinct sarcina – acum se ordonă ca eforturile principale să fie concentrate asupra lichidării coloanelor motorizate și mecanizate ale inamicului ce se deplasează pe

teritoriul sovietic; de exemplu, pentru două divizii aviatice, ca obiectiv al atacului sunt indicate „tancurile din regiunea Kalvarija–Lazdijai–Seirijai“. (349)

La ora 12.20 bombardierele Regimentului 31 Aviație de bombardament au aplicat prima și cea mai puternică lovitură (în total la raid au luat parte 38 de echipaje), lansând asupra „comasării de trupe ale inamicului de la sud de Kalvarija“ 18 bombe FAB-250 și 174 de bombe FAB-100. (350) În total, până la sfârșitul zilei au fost efectuate cel puțin patru raiduri masive cu participarea a 103 bombardiere (în cazul altor câtorva raiduri este greu de identificat locul aplicării loviturii cu bombă sau datele despre ele nu sunt confirmate la confruntarea rapoartelor de luptă ale diferitelor state majore). În plus, cel puțin un raid a fost efectuat de forțele Corpului 3 Aviație cu rază lungă: la ora 15.40, nouă bombardiere ale Regimentului 207 Aviație cu rază lungă au atacat o coloană mecanizată a inamicului pe drumul Leipalingis–Merkine. În ansamblu, asupra coloanelor mecanizate ale Grupului 3 Tancuri au fost lansate circa 600–700 de bombe (în fond FAB-100). (351)

Care a fost rezultatul? În această privință lucrurile sunt cu mult mai complicate. În memoriile comandantului Grupului 3 Tancuri, H. Hott, vreo câteva cuvinte se referă la acțiunea (inacțiunea) Forțelor Armate Aeriene sovietice. Aceste cuvinte sunt: „N-au fost remarcate acțiuni ale tancurilor și ale aviației. Recunoașterea aeriană efectuată pe timp senin n-a depistat nici un fel de deplasări ale inamicului la est de Neman“. Atât. În Registrele operațiunilor militare ale Grupului 3 Tancuri și Corpului 57 Tancuri pe care le-am studiat nu se spune nici un cuvânt despre acțiunile aviației sovietice pe 22 iunie. Dar unde au căzut bombele?

Să ridicăm un pic vălul (deocamdată e devreme să vorbim despre soluționarea exhaustivă a problemei) de pe enigma eficienței uimitor de mici a acțiunilor Forțelor Armate Aeriene sovietice ne permite un raport al comandantului bateriei (companiei) 1 a Divizionului 84 Tunuri antiaeriene; această subunitate i-a fost atașată Diviziei 7 Tancuri cu sarcina „de a acoperi Divizia 7 Tancuri în regiunea includerii bateriei în coloana de marș“. Evenimentele primei zile de război sunt descrise în raport astfel:

„… Situația din aer. Ora 11.20. Un raid al bombardierelor inamicului «Martin-bomber» (așa numeau germanii bombardierul ușor cu două motoare SB, timpul coincide minut cu minut cu cel din raportul comandamentului Regimentului 31 Aviație de bombardament – M.S.). Ora 11.25. Alertă gaze. Ora 17.25. Lansarea bombelor de-a lungul drumului pe care se află în marș Divizia 7 Tancuri. În timpul tuturor raidurilor avioanele se aflau în afara razei de accesibilitate ale bateriei (subl. mea – M.S.).

Noi n-am suferit pierderi. Inamicul n-a suferit pierderi. N-am consumat nici un proiectil. (352)

Dezlegarea enigmei este, după cum vedem, foarte simplă. Cea mai slabă armă cu care putea fi dotată o baterie germană de tunuri antiaeriene era tunul cu tragere rapidă de calibru 20 mm FLAK-30/38 cu raza de accesibilitate a înălțimii (sub diferite unghiuri de ridicare) de 2 200–3 700 de metri, distanța de tragere oblică ajungea până la 4 800 de metri. Dar bateria (compania) 1 a Batalionului 84 era dotată – după cum putem judeca pe baza registrului de muniții consumate – cu un tun antiaerian mai puternic de calibru 37 mm, cu înălțimea accesibilă a tirului de circa 4 500–4 700 de metri. Dacă în ziua respectivă artileriștii antiaerieni nici n-au deschis focul („n-am consumat nici un proiectil“), faptul acesta ne obligă să presupunem că avioanele „atacatoare“ erau departe de zona în care puteau fi lovite. Mai simplu spus, au aruncat două sute de bombe de la înălțimea de cinci kilometri la nimereală, după care, cu simțul datoriei îndeplinite, au zburat înapoi…

În aceste condiții, cu o astfel de organizare a apărării, ofensiva Grupului 3 Tancuri al Wehrmachtului s-a transformat într-un marș forțat. În Registrul operațiunilor de luptă al Grupului 3 Tancuri el este descris astfel:

„Ora 4.10

Corpul de armată 6 a capturat fortificațiile de campanie de la frontieră ale inamicului. În timpul ofensivei se face observată o prezență cu mult mai

slabă a inamicului în apropierea frontierei, mai ales a artileriei, decât se presupunea anterior…

Pe la ora 6.00

Tancurile s-au apropiat de Kalvarija, pe care pe la ora 8.00 (așa e scris în text – M.S.), după ce am întâmpinat o rezistență slabă a inamicului, a cucerit-o Divizia 20 Tancuri…

Ora 6.15

Regimentul 30 Infanterie motorizată al Diviziei 18 Motorizate ajunge la Kapciamiestis (la 15 kilometri est de frontieră – M.S.) și, după ce întâmpină doar o rezistență neînsemnată, se deplasează spre Leipalingis.

Nici până acum nu e posibil să stabilim clar situația inamicului. Doar Corpul de armată 5 pe unele sectoare s-a ciocnit de rezistența înverșunată a inamicului. Divizia 5 Infanterie a pătruns în zorii zilei în Lazdijai și a distrus inamicul pe pozițiile (liniile) cazematelor.

Pe la ora 9.00

Până în momentul actual Grupul 3 Tancuri nu știe nimic cert despre prezența forțelor inamicului ce erau amplasate, conform informațiilor parvenite înainte de 22.06, lângă frontieră – dacă au reușit ele înaintea atacului să se replieze la timp ori s-au dovedit atât de stupefiate încât până acum au putut fi depistate doar rezistența neînsemnată și retragerea spre Neman…

Ora 10.40

Divizia 7 Tancuri trece prin Simnas, în timp de mai la nord de ea Divizia 20 Tancuri ocupă defileul lacustru dintre Simnas și lacul Zuvintas (la 25 de kilometri est de râul Neman – M.S.).

Ora 14

Prima care a atins scopul inițial al primei zile a ofensivei – de a ajunge pe un front larg până la râul Neman și de a se strădui să-l forțeze – a fost

Divizia 7 Tancuri, care la ora 13.10 a pătruns în partea vestică a orașului Alitus și a ocupat ambele poduri peste râul Neman, rămase intacte. Nimeni nu se așteptase la așa ceva.

Ora 17.15

Batalionul 30 Motocicliști (al Diviziei 18 Motorizate din componența Corpului 57 Tancuri) a ajuns până la podul de lângă Merkine și începe să treacă râul. Astfel, nu mai e de actualitate necesitatea nenumăratelor planuri de instalare a podurilor de pontoane ca râul să fie trecut de ambele corpuri de tancuri.

Ora 18.15

Regimentul 56 Infanterie din componența Corpului de armată 5 a ajuns în marș pedestru la râul Neman – o treabă excelentă a infanteriei, care într-un răstimp atât de scurt, în pofida ciocnirilor cu inamicul, a condițiilor proaste ale terenului și a vremii călduroase, a parcurs o distanță de peste 40 de kilometri (subl. mea – M.S.). Comandantul regimentului, colonelul Thum, a fost propus pentru decorare printr-un raport expediat Comandamentului Suprem…“ (353)

După ce și-a revenit repede din amețeala provocată de succesul neobișnuit și neașteptat, comandamentul Grupului 3 Tancuri a cerut să continue marșul dincolo de Neman, fără să se oprească nici un minut. „Corpurilor le-au fost comunicate sarcinile pentru seara de 22.6 și dimineața de 23.6: să se deplaseze înainte spre vest, fără să aștepte diviziile din eșalonul doi; înaintarea din seara de 22.6 să fie continuată cât se poate mai departe, Corpul 57 Tancuri să înainteze prin Oranî spre Eisiskes, Corpul 39 Tancuri – prin Olkieniki și Butrimonys spre Vilnius“. Minunea însă nu s-a produs și germanii n-au reușit să cucerească Vilniusul (la 130 de kilometri de frontieră) chiar în prima zi de război; cu toate acestea, Corpul 57 Tancuri care pe 22 iunie n-a avut alt inamic în afara terenului impracticabil, și-a trecut Divizia 12 Tancuri pe podul de lângă Merkine și până la căderea întunericului capul coloanei de marș a „panglicii de oțel“ de câțiva kilometri s-a deplasat la 25 de kilometri est de Neman, iar detașamentele de avangardă ale motocicliștilor au ajuns până la Oranî.

Bilanțul zilei este făcut în Registrul operațiunilor de luptă al Grupului 3 Tancuri în felul următor: „În procesul de instruire [a trupelor] Armata Roșie prefera, probabil, formele de desfășurare a luptei politice interne, ale războiului civil și revoluției în detrimentul operațiunilor de luptă pe front. În aceste zile conducerea ei și-a recunoscut incompetența“.

Divizia 5 Tancuri

Principala (și la drept vorbind unica) formațiune ce putea să fie folosită pentru aplicarea unei contralovituri imediate și puternice asupra trupelor germane ce pătrunseseră până la locurile de trecere peste Neman era Corpul 3 Mecanizat (Diviziile 2 și 5 Tancuri, Divizia 84 Motorizată). Corpul 3 Mecanizat era un corp mecanizat „vechi“, constituit încă din anul 1940; era o formațiune strâns închegată, bine dotată cu tehnică de luptă și auxiliară. Conform totalurilor anului 1940, Corpul 3 Mecanizat a fost recunoscut drept cel mai bun dintre toate corpurile mecanizate existente atunci în Armata Roșie. Primul comandant al formațiunii a fost viitorul mareșal Eriomenko, comandantul Diviziei 5 Tancuri (și ulterior șeful statului major al corpului) era viitorul mareșal Rotmistrov. La începutul războiului, în Corpul 3 Mecanizat erau circa 3 900 de automobile (unul dintre cei mai buni indicatori între toate corpurile mecanizate), 300 de tractoare și remorchere, 670 de tancuri, inclusiv 51 de tancuri KV și 50 de tancuri T-34. O forță serioasă și o luptă de tancuri de întâmpinare cu o sută de tancuri sovietice de „tipuri noi“ nu le promitea nimic bun tanchiștilor Grupului 3 Tancuri al Wehrmachtului.

În ultimele zile antebelice diviziile Corpului 3 Tancuri au fost scoase din locurile de amplasare permanentă și s-au concentrat în pădurile de la est de Neman în zona Ionava–Kaunas–Alitus. În seara de 22 iunie, prin Directiva nr. 3 a Consiliului de Război principal al Armatei Roșii a fost trasată sarcina „de a aplica o contralovitură puternică din regiunea Kaunas asupra flancului și spatelui grupării din Suvalki a inamicului, de a o distruge în interacțiune cu Frontul Vest și spre sfârșitul zilei de 24.6 de a cuceri regiunea Suvalki“. Când a fost luată această decizie, cei de la Moscova încă nu dispuneau de nici o informație cât de cât

amănunțită și veridică despre ce se întâmpla în realitate pe front; Directiva nr. 3 a fost pregătită cel mai probabil pe baza planurilor antebelice, în care era prezentă ideea „de a reteza intrândul de la Suvalki“ printr-o lovitură a corpurilor mecanizate din regiunea Kaunas–Alitus. (354) Și cu toate acestea, accidental sau nu, în cazul dat Directiva nr. 3 era cât se poate de adecvată situației ce se crease – ofensiva Grupului 3 Tancuri al Wehrmachtului reprezenta pericolul cel mai mare (înaintarea în adâncul spatelui Frontului Vest și încercuirea lui ulterioară) și pentru zdrobirea lui trebuiau utilizate rezervele apte de luptă.

La fel ca în cazul Frontului Sud-Vest, ordinul comandamentului suprem a fost ignorat. Spre deosebire de situația de pe Frontul Sud-Vest, dispunem de un document ce explică motivele acestei decizii – la ora 10 seara pe 22 iunie Consiliul de Război al Frontului Nord-Vest îi raporta comisarului poporului al apărării: „Lovitura principală [a inamicului] pe direcția șoselei Tilsit–Siauliai… Consider: înfrângerea inamicului pe această direcție [în] timpul cel mai scurt, pentru a opri lovitura inamicului, decide soarta operațiunii frontului…“ Totodată, situația pe direcțiile „Kaunas și Alitus“ era estimată ca mai puțin alarmantă, comandamentul frontului presupunea că „patru divizii ale Armatei XI luptă cu îndârjire, repliindu-se spre est, pentru a reține inamicul prin defensiva de pe malul drept al râului Neman“. (355)

În conformitate cu această apreciere a situației, comandamentul Frontului Nord-Vest a decis să utilizeze Corpul 3 Mecanizat pentru aplicarea loviturii nu pe direcția sud–vest (spre Suvalki), ci pe direcția nord–vest, spre Raseiniai, Skaudvile; totodată una dintre diviziile corpului mecanizat (Divizia 5 Tancuri) era scoasă din componența lui și transferată în subordinea operativă a Armatei XI. (356) Acest „transfer“ nu însemna vreo deplasare a trupelor în spațiu, deoarece Divizia 5 Tancuri era în permanență amplasată în regiunea Alitus. Acolo, lângă locurile de trecere peste Neman, ea urma să contraatace unitățile de tancuri germane care pătrunseseră până la râu.

Fondul de arhivă al Diviziei 5 Tancuri există și este neobișnuit (pentru o divizie zdrobită în primele zile ale războiului) de vast. El a fost

declasificat în decembrie 2009 și putem afla acum multe lucruri interesante. În el se află, de exemplu, „Sarcina pentru aplicațiile comandamentelor și statelor majore cu mijloacele de transmisiuni“, desfășurate în divizie pe 11–12 aprilie 1941. Situația inițială pentru „operațiunile de luptă“ convenționale era descrisă în felul următor: „Inamicul silește divizia noastră de pușcași să se retragă spre Neman în zona Merkine–Druskininkai. Aviația «vesticilor» a efectuat raiduri asupra orașelor Alitus, Prenai și a deteriorat podurile de peste Neman. Dominația în aer e de partea inamicului“. Nu este greu de observat uimitoarea asemănare cu realitatea de pe 22 iunie, cu singura diferență că adevărații „vestici“ n-au distrus podurile de peste Neman, ci dimpotrivă, voiau din răsputeri să zădărnicească distrugerea lor. În fața diviziei de tancuri, în cadrul aplicațiilor a fost trasată sarcina de a instala un pod de pontoane peste Neman lângă târgușorul Kaniukai (suburbie sudică a Alitusului), de a contraataca inamicul, de a ajunge spre sfârșitul zilei în regiunea defileului dintre lacuri de lângă Simnas și de a înainta a doua zi spre Kalvarija. (357)

Mai e în fondul de arhivă și așa-numitul „carnet de serviciu“ al șefului statului major al diviziei, în care sunt notate literalmente minut cu minut acțiunile comandanților și ale subalternilor lor în prima zi de mobilizare. (358). E și planul detaliat de acțiuni al serviciului de transmisiuni în timpul ridicării diviziei la semnalul de alarmă de luptă, schema liniilor de transmisiuni prin cablu în regiunea de concentrare a unităților diviziei în caz de alarmă (această regiune este situată la vest de Alitus, între râul Neman și lacuri). La plan este anexată o listă din care reiese că, potrivit situației de la sfârșitul lunii mai 1941, în Divizia 5 Tancuri figurau: o stație de radio puternică RSB, 14 așa-numite stații radio „de regiment“ 5-AK, 25 de stații radio portative de capacitate mică (RB, RRU, 6-PK), 194 de aparate de telefon și 358 de kilometri de cablu; toate astea, bineînțeles, în plus față de cele 170 de stații radio din tancuri. (359) Mai e un extras dintr-un document extrem de important (și supersecret) – schema de desfășurare mobilizațională a trupelor Districtului Militar Special Baltic; din document rezultă că la sfârșitul lunii mai, conform organigramei pe timp de război, erau întreținute aproape toate unitățile de luptă ale Diviziei 5 Tancuri: două regimente de tancuri, un regiment de artilerie și un regiment motorizat de pușcași,

batalionul de recunoaștere, batalionul de transmisiuni și divizionul de tunuri antiaeriene. (360)

Și mai e pompoasa „Istorie a Regimentului 9 Tancuri“ (unul dintre cele două ce făceau parte din componența Diviziei 5 Tancuri), în care în cele mai exaltate expresii este descrisă „calea de luptă“ a unității, adică participarea ei la zdrobirea, în septembrie 1939, a armatei poloneze zdrobite deja de germani:

„Nu există cuvinte care ar putea caracteriza plenar bucuria și mândria fiecărui ostaș. Toți ardeau de dorința comună de a intra în luptă și de a lupta pentru fericirea și bucuria popoarelor Bielorusiei Apusene. La ora 16.00 pe malul râului Neman s-a desfășurat o adunare de partid în cadrul căreia comuniștii și-au exprimat devotamentul nemărginit față de partidul lui Lenin–Stalin, au vorbit despre onoarea și gloria care i-au revenit fiecărui comunist… După adunare a avut loc mitingul întregului efectiv, care s-a desfășurat de asemenea cu un mare avânt… La ora cinci fix am trecut peste rețelele de sârmă ghimpată, am trecut de stâlpii de hotar barajele care timp de 20 de ani au separat popoarele Bielorusiei Apusene de frații lor de sânge care trăiau în familia unică a Marii Uniuni Sovietice… Spre sfârșitul zilei de 17 septembrie unitățile noastre s-au concentrat la distanța de 70 de kilometri de fosta frontieră, iar pe 20 septembrie erau în târgușorul Sokulka: în spate au rămas 400 de kilometri parcurși de noi pe teritoriul Bielorusiei Apusene. Va rămâne mult timp în memoria ostașilor și comandanților Marea Campanie Eliberatoare“.

De fapt, și printre aceste fraze patetice pot fi descoperite informații interesante. De exemplu, unele date cât se poate de concrete despre faptul dacă era adevărat că tehnica sovietică cu șenile se defecta chiar întotdeauna după 50–100 de kilometri de marș:

„Datorită cunoașterii bune a mașinilor și atitudinii pline de dragoste față de ele, tancurile și-au parcurs calea fără să se defecteze și fără staționări forțate. Tancul, al cărui comandant era comsomolistul tov. Cerniak, iar mecanic-șofer tov. Karpenko, a parcurs pe câmpurile și drumurile Bielorusiei Apusene, Lituaniei și Letoniei peste 2 000 de kilometri fără nici o defecțiune și fără nici o staționare forțată… Mecanicul-șofer tov. Karpenko își îngrijea cu atâta dragoste mașina, încât ea a funcționat 60 de

moto-ore peste normă… Tractoristul tov. Grigori Malîșev și-a condus tractorul pe distanța de 1 600 de kilometri și nicăieri n-a rămas în urma unității sale. El apărea întotdeauna acolo unde tancurile nu puteau să depășească de sine stătător obstacolele naturale…“ (361)

În fondul de arhivă al Diviziei 5 Tancuri lipsește doar „o nimica toată“ – documentele din primele zile (zile următoare nici n-a mai avut) de război adevărat contra unui inamic adevărat, îndârjit. Nimic – nici un ordin, nici o relatare operativă, nici un raport de luptă. Un istoric care va veni peste o sută de ani de pe Lună pe Pământ va putea costata cu toată certitudinea („documentele de arhivă confirmă incontestabil“) că totul s-a terminat cu Marea Campanie de Eliberare… Totuși, manuscrisele nu ard chiar toate până la unul. În cazul dat s-a păstrat Registrul operațiunilor de luptă al Regimentului 5 Obuziere al diviziei, scris de mână; deși într-un volum minim, el ajută la reconstruirea cursului real al evenimentelor:

„18 iunie 1941.

Ora 10.00. Regimentul 5 Artilerie de obuziere, care în componența tuturor subunităților (010/17) continua instrucțiile în tabăra de la Oranî, RSS Lituaniană, a fost ridicat de statul major al Diviziei 5 la semnalul alarmă de luptă (coincidență totală de conținut și dată cu ordinul similar din formațiunile Corpului 12 Mecanizat – M.S.) și se afla în regiunea Oranî de pe 18 până pe 20 iunie 1941. Regimentul era comandat de maiorul Komarov, adjunct al comandantului pentru politică era comisarul de batalion Bekarevici, șef al statului major – Tkaciov.

20 iunie 1941.

Ora 4.00. A parvenit ordinul de luptă al statului major al Diviziei 5 privind concentrarea regimentului la ora 8.00 în pădurea de la 1,5 kilometri est de Șvabișki (la 8 kilometri est de podul de la sud de Alitus – M.S.).

Ora 7.50. Regimentul s-a concentrat în pădurea de la 1,5 kilometri de Șvabișki, unde s-a aflat până pe 22 iunie 1941. În această regiune a fost organizată apărarea circulară și a fost efectuată instalarea adăposturilor blindate contra bombardamentelor aeriene…“ (362)

Regimentul de artilerie (de obuziere) al Diviziei 5 Tancuri avea o componență cât se poate de standardizată: două divizioane, șase baterii de câte patru tunuri; în dotarea regimentului erau 12 obuziere de calibru 122 mm și 12 obuziere de calibru 152 mm. Distanța de opt kilometri până la Neman și până la podurile peste el le permitea tunurilor de aceste calibre să tragă asupra comasării de forță vie și de tehnică ale inamicului, iar înaintarea regimentului de obuziere mai aproape de râu nu avea un sens practic; în plus, pădurea ascundea cu siguranță pozițiile de foc de observarea din aer.

Ce făceau în timpul acesta celelalte unități ale diviziei ridicate la semnalul de alarmă de luptă pe 18 iunie? Principala forță de șoc erau două regimente de tancuri în dotarea cărora figurau în total 50 de cele mai noi tancuri T-34, 26 de tancuri cu trei turele T-28, 165 de tancuri ușoare BT-7 și 14 tancuri T-26, în total 255 de tancuri (este enumerată doar tehnica blindată în stare funcțională). În divizie fuseseră și 27 de tancuri grele KV, dar în luna mai ele le-au fost transmise vecinilor din Districtul Militar Special de Vest (au fost expediate de la gara Voșkovîsk, ceea ce ne permite să presupunem că aceste tancuri KV au fost transferate în componența Corpului 11 Mecanizat). În plus, în divizie figurau 56 de automobile blindate cu tun BA-10. Luând în calcul armamentul divizionului de tunuri antiaeriene (o particularitate extraordinară a diviziei era un set complet de 12 cele mai noi tunuri antiaeriene cu tragere rapidă de calibru 37 mm), Divizia 5 Tancuri avea circa 320 de „țevi“ capabile să distrugă tancurile ușoare cu care era înarmat Corpul 39 Tancuri al Wehrmachtului.

Nu s-au păstrat, după cum am menționat, documente inițiale (sau mai sunt încă clasificate și inaccesibile). Dintre „sursele secundare“ (investigații, memorii) disponibile merită atenție un articol al lui S. Jegelevicius, doctor în istorie, docent al Universității din Vilnius. (348) Autorul a colectat un timp îndelungat amintirile martorilor oculari (dintre care unul fusese el însuși, ce-i drept la o vârstă foarte fragedă) și a utilizat, de asemenea, o astfel de sursă cum sunt listele de locuri de înhumare militare ce s-au păstrat în arhivele lituaniene; războiul de pe teritoriul regiunii Vilnius a fost relativ scurt (câteva zile în iunie 1941 și o săptămână–două în vara anului 1944), relațiile dintre ocupanți și localnici nu erau prea conflictuale și de aceea locurile de înhumare ale

soldaților germani și sovietici n-au fost supuse actelor de vandalism (cel puțin nu la scară mare, de masă).

S. Jegelevicius descrie astfel pregătirea de bătălie a Diviziei 5 Tancuri: „Pe 18–19 iunie tancurile s-au deplasat din tabăra militară din orașul Alitus pe malul înalt și abrupt (drept) al Nemanului… La distanța de 300–400 de metri de Neman, pe malul înalt, tancurile au fost dispersate la marginile a două sate vecine – Kaniukai și Muizelenai… O parte a tancurilor se aflau în adăposturile săpate în primele ore ale dislocării tancurilor. La marginea de nord-vest a crângului Kaniukai, lângă șosea a fost instalată o ambuscadă de tancuri. De acolo se vedeau podul peste Neman din Kaniukai, precum și șoseaua din apropierea tancului de pe malul stâng (vestic) și cel mai apropiat segment al șoselei sinuoase ce se ridica pe malul înalt drept (estic)“.

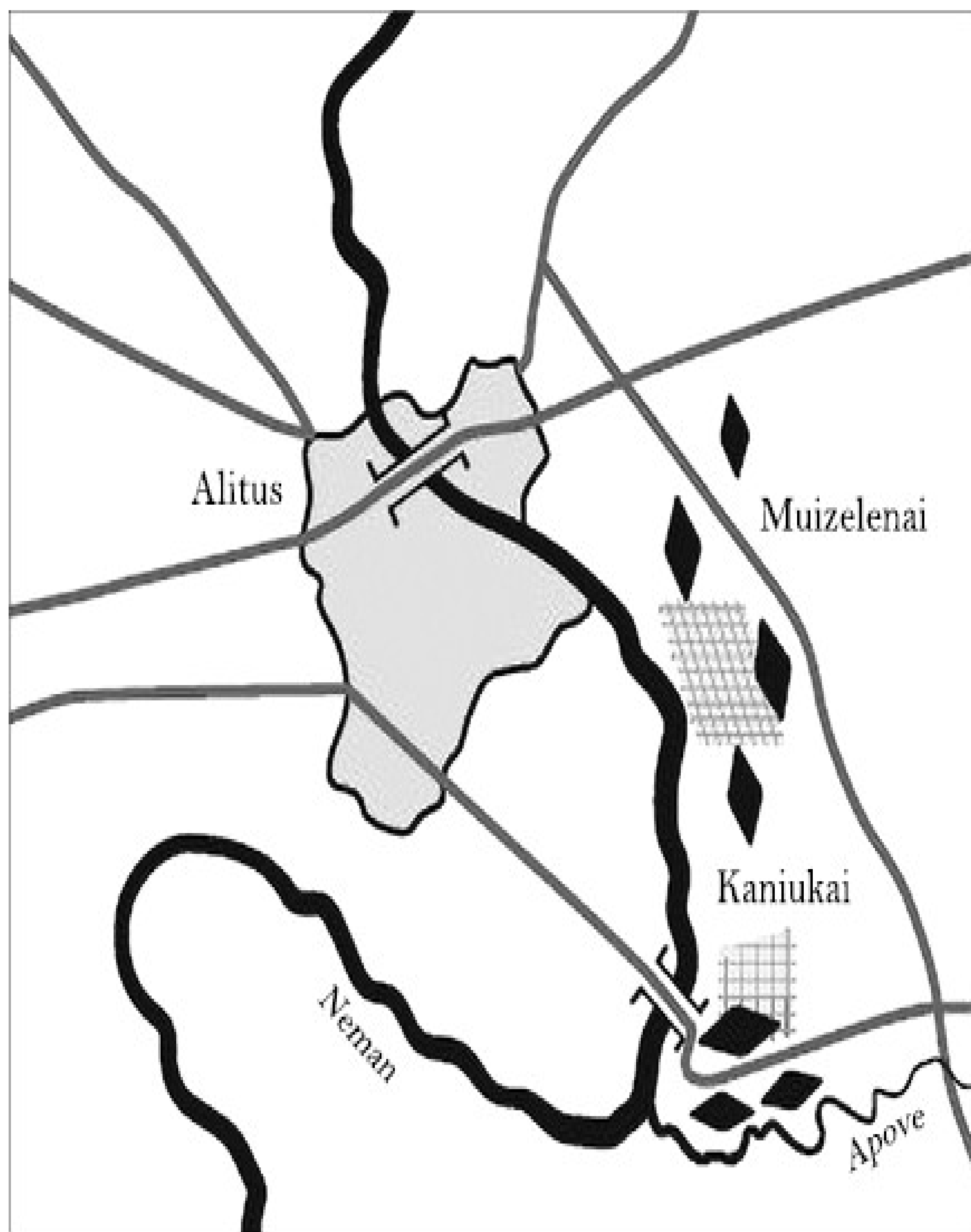

Fig. 21. **Lupta de tancuri de la Alitus**

Intenția de a utiliza o divizie de tancuri pentru apărarea statică este, posibil, discutabilă, dar nu e cazul să se pună în discuție faptul că malul estic al Nemanului de lângă podul („sudic“) de la Kaniukai era un loc ideal pentru ambuscadă. După ce treceau râul, tancurile trebuiau să vireze brusc, să parcurgă câteva zeci de metri pe malul nisipos și apoi să se cațăre pe panta înaltă și abruptă; motorul de 125 de cai-putere al tancului ceh de 10 tone vuia „de-i ieșea sufletul“ și cutia de oțel ieșea târâș pe terenul plat cu viteză de țestoasă. Un tanc sau două scoase din funcțiune pe pantă ar fi oprit inevitabil mișcarea întregii coloane, nu era loc pentru desfășurarea în dispozitiv de luptă, remorcherul pentru tractarea tancurilor ce au blocat mișcarea poate fi adus doar cu elicopterul. Pentru întregirea efectului, regiunea din stânga a ambuscadei este acoperită de albia râulețului Alove ce se varsă în Neman. În ansamblu, toate acestea amintesc foarte mult de legendarul Termopile, unde 300 de spartani au oprit într-un defileu montan oastea enormă a regelui persan…

„Termopile à la Alitus“ a fost preparată în felul următor. În prima jumătate a zilei de 22 iunie „grupul nordic“ de tancuri al Diviziei 5 Tancuri (dintre cele ce fuseseră concentrate în crângul de lângă satul Muizelenai) s-a pornit spre oraș, probabil cu misiunea de a trece pe pod pe malul vestic al Nemanului. În cursul deplasării, la marginea Alitusului, tancurile s-au pomenit sub lovitura aviației germane și câteva tancuri BT-7 arse au rămas să stea acolo ca un monument mut al zdrobirii până la sfârșitul războiului. În fond, cam asta a fost totul. Alte urme ale operațiunilor de luptă ale „grupului nordic“ al Diviziei 5 Tancuri nu se lasă descoperite – nici în documentele inamicului, nici în amintirile localnicilor. Cât privește locurile de înhumare a militarilor, în partea estică a Alitusului și pe câmpurile suburbane de lângă satul Muizelenai au fost înhumați 14 militari ai Wehrmachtului, dar printre ei nu era nici un tanchist (în inscripțiile de pe crucile de pe morminte germanii indicau cu precizie locul în care a servit răposatul, inclusiv compania). (348)

Prima care s-a apropiat de Alitus a fost Divizia 20 Tancuri germană,****** care a trecut fără să lupte Nemanul pe podul de nord ce nu fusese aruncat în aer și a pornit, pe lângă tancurile sovietice dispărute, spre aerodromul militar situat la nord-est de oraș. În cunoscuta lui carte de memorii, Otto Carius (la momentul respectiv tanchist în Divizia 20 Tancuri) scrie: „Am atins fără incidente primul obiectiv al deplasării noastre din ziua respectivă – aerodromul din Alitus. Fericiți, am aruncat de pe noi uniformele prăfuite și eram fericiți când în sfârșit am găsit apă ca să ne spălăm cum se cuvine. «Nu e rău deloc să lupți prin părțile astea», a zis pufnind în râs comandantul tancului nostru, subofițerul Deler, după ce și-a scos a nu știu câta oară capul din hârdăul cu apă“.**

Cam cu aceleași expresii este descrisă cucerirea Alitusului și în „Istoria căii de luptă“ a Regimentului 21 Tancuri al Diviziei 20 Tancuri:

„Viteza teribilă și terenul mlăștinos au condus la faptul că în a doua jumătate a primei zile de război doar unitățile slabe ale batalioanelor 1 și 2 au ajuns la Alitus. Am reușit să zădărnicim decolarea câtorva avioane rusești, în afară de aceasta au fost schimburi de focuri lângă aerodrom și la marginea pădurii. Recunoașterea aeriană a depistat în pădure câteva tancuri mari (probabil tancuri T-34 din componența Diviziei 5 Tancuri – M.S.), însă acestea n-au mai apărut. Noaptea, regimentul, împreună cu batalionul de motocicliști al diviziei, a păzit înălțimile de lângă capul de pod de la Alitus. În timpul nopții prin oraș a rătăcit un tanc rusesc, în rest a fost liniște și pace…“

Circumstanțele capturării aerodromului de către germani pot fi privite și din partea cealaltă a frontului. În raportul locotenent-colonelului Morozov, comandantului bazei aviatice 86 (ea presta servicii pentru aerodromul de la Alitus) citim: „În intervalul de timp dintre aproximativ orele 14 și 16, de la punctul de comandă am observat deplasarea unei coloane de tancuri spre Alitus. Luând coloana de tancuri a inamicului drept tancurile noastre, am continuat să stăm pe poziții de apărare a aerodromului. Podul de peste râul Neman n-a fost aruncat în aer și tancurile inamicului, trecând fără a întâmpina obstacole pe pod, au intrat în tabăra regimentului motorizat, în spatele flancului stâng al bazei aviatice și a aerodromului. Nu aveam legătura

cu unitățile. La ora 3.30 (așa e scris în text, probabil e vorba de ora 15.30), pe 22 iunie, după ce am primit o relatare de la ostașii batalionului de construcții nr. 181, care fugeau de tirul de mitralieră, precum și de la sergentul bazei, Belousov, că tancurile inamicului au apărut în tabăra regimentului motorizat de pușcași, am început imediat evacuarea… La Kaunas, baza s-a concentrat la ora 19.00 pe 22.6.41". Conform situației de pe 28 iunie, după câteva „evacuări" a rămas un efectiv de 66 de oameni. Un mort, trei răniți, 242 de dispăruți. (363)

Dar cum de a apărut necesitatea de a înmormânta 18 soldați germani? Bineînțeles, nu toți și nu chiar imediat au început „dislocarea", câte unii continuau să tragă cu pușca. A existat Regimentul 5 Motorizat de pușcași al diviziei de tancuri. Să nu uităm nici de faptul că – dacă e să le dăm crezare notelor informative ale statului major al Frontului Nord-Vest – în seara de 22 iunie de Alitus s-a apropiat o întreagă divizie de pușcași (Divizia 126 Pușcași) și nu doar a ajuns, ci a „apărat capul de pod din fața podului de peste râu". În fine, au existat și Regimentul 5 Artilerie menționat mai sus și cele 24 obuziere ale lui ascunse cu siguranță în pădure. Regimentul, dacă e să dăm crezare Registrului operațiunilor de luptă, trăgea activ și mult cu armele:

„22 iunie 1941.

Ora 5.20. Plutoanele de foc și plutoanele de reglare ale bateriilor 1, 2, 3, 4, 5, 6 au ocupat pozițiile de foc la marginea de vest a pădurii de la 1,5 kilometri est de Șvabișki, iar la ora 16.00 au deschis focul asupra comasărilor de unități motorizate și mecanizate și de infanterie ale inamicului din orașul Alitus, asupra marginilor orașului, asupra malurilor râului Neman și asupra podului sudic peste râul Neman din orașul Alitus; ca rezultat a fost reținută deplasarea unităților motorizate și mecanizate ale inamicului; acesta a fost derutat și a suportat pierderi mari".

După ce „grupul nordic" al Diviziei 5 Tancuri s-a repliat fulgerător de la Muizekenai la est, ca participanți potențiali la luptă au rămas doar regimentul de artilerie și un grup de tancuri (deocamdată nu pot fi stabilite componența și numărul de tancuri din grup), concentrate lângă

podul „sudic“ peste Neman; acolo s-au și desfășurat evenimentele principale ale zilei.

Cu toate că Divizia 7 Tancuri ce rămăsese în urmă a ajuns la podul de la Kaniukai nu mai devreme de orele 17.18 (adică peste 12–14 ore după începutul războiului și peste 3–4 ore după capturarea orașului și a podului nordic de subunitățile de avangardă ale Diviziei 20 Tancuri), podul n-a fost aruncat în aer. Una din posibilele explicații ale acestui fapt este expusă în articolul lui Jegelevicius: „În rândul populației localnice se vorbea că podul de la Kaniukai a fost salvat de distrugere de un tânăr membru al ilegaliștilor antisovietici. După ce tancurile sovietice au ajuns pe malul estic al Nemanului, el a descoperit în arbuștii mărunți de pe pantele șoselei cablurile ascunse ce se întindeau spre pod (pe atunci între râu și șosea se aflau trei gospodării țărănești, astfel că se putea umbla relativ cu siguranță prin locurile respective). În timpul raidurilor aviației germane asupra orașului Alitus, când a devenit clar că a început într-adevăr războiul, el a tăiat și a tras la o parte câțiva metri de cabluri“. (348) Și nu mai avea cine să aducă înapoi „câțiva metri de cablu“ (e cazul, probabil, să ne amintim în acest context de „Planul de distrugere a podurilor“ care, conform unui ordin dat pe 18 iunie, trebuia elaborat și adoptat până pe 21 iunie).

Lunga „panglică de oțel“ a tancurilor germane a început să se târască în sus pe panta înaltului mal de est și a ajuns în bătaia tirului tancurilor și obuzierelor regimentului de artilerie ce stăteau ascunse în ambuscadă. Evoluția ulterioară a evenimentelor nu se pretează la o reconstrucție logică și clară. Probabil, unicul fapt ce nu trezește îndoieli este cel că pe locul bătăliei au rămas tancuri deteriorate și arse. O duzină de tancuri germane și de vreo 2–3 ori mai multe sovietice. În cunoscuta relatare (publicată încă în anul 1988 în Revista de istorie militară și apoi citată de sute de autori) a statului major al Grupului 3 Tancuri se spune că, în cadrul luptei crâncene de lângă Alitus, Divizia 7 Tancuri a pierdut 11 tancuri, inclusiv patru așa-numite tancuri „grele“ (adică Pz-IV).

În cursul celei de-a treia zile de război, pe podul de la Kaniukai s-a deplasat spre est o subunitate de recunoaștere militară a Wehrmachtului, în componența căreia era și un translator, fostul ofițer

al serviciului de informații lituanian B. Ausrotas; el scrie în memoriile sale:

„După ce am trecut de podul peste Neman, a trebuit să urcăm pe o pantă abruptă de vreo 100 sau chiar mai mulți metri. Ajunși pe vârful plat al acestei coline, am văzut un adevărat cimitir al tancurilor… Am ieșit din automobile și am numărat pierderile noastre și ale inamicului. Eu am reușit să număr vreo 30 de tancuri sovietice T-34 sau de vreun tip asemănător. Tancurile germane erau vreo 12… Este greu de explicat de ce forțele de tancuri și autoblindate ale bolșevicilor au suferit aici o înfrângere. N-am observat urme ale acțiunii aviației [germane] în ajutorul unităților noastre de tancuri. Pe câmpul de luptă nu erau gropi adânci care rămân după explozia bombelor“. (348)

Și proiectilele de obuzier de calibru 152 mm puteau să lase gropi cât se poate de vizibile (greutatea unui proiectil era de 40 de kilograme, iar greutatea celei mai frecvent utilizate bombe aeriene germane era de 50 de kilograme), însă ele nu se văd – nici în memoriile lui Ausrotas, nici în fotografiile de arhivă ale câmpului de luptă de lângă podul de la Kaniukai. Și asta este „greu de explicat“ ținând cont că în Registrul operațiunilor de luptă al Regimentului 5 Obuziere tirul este infernal:

„Ora 17.00. Pentru lichidarea tancurilor care au pătruns în regiunea defensivei diviziei și pentru sprijinirea contraatacului tancurilor noastre, la ordinul comandantului regimentului, maiorului Komarov, bateria 2 comandată de locotenentul Fomin s-a plasat în formațiune de luptă în regiunea Kaniukai, de unde distrugea podul sudic din orașul Alitus și trăgea direct asupra punctelor de foc ale inamicului, situate pe malul estic (așa e scris în text – M.S.) al râului Neman, distrugând un tun al dușmanului; din cauza fumului și a focului n-a fost posibilă stabilirea celorlaltor pierderi. Forțele inamicului în această luptă n-au fost stabilite în întregime, dar a fost depistată trecerea pe podul sudic al orașului Alitus a aproape 60 de tancuri. Comandanții bateriilor 1, 3, 4, 5, 6 au ocupat posturi de observație pe malul estic al râului Neman și au sprijinit contraatacul Regimentelor 9 și 10 Tancuri de pe poziții de foc ascunse.***** Comandanții bateriilor au executat în mod strălucit misiunea“. (364)***

Participarea artileriei germane la lupta de lângă Alitus este descrisă în rapoartele de luptă ale unităților Diviziei 7 Tancuri cu cuvinte puține, fără strălucire:

„Regimentul 78 Artilerie

Raportul de dimineață de la ora 01.00 de pe 23.06.41

... În timpul ofensivei asupra orașului Alitus artileria, avansând rapid unele tunuri, reprimă rezistența inamicului… Apoi Divizioanele 1 și 2 au fost transferate în regimentul de tancuri pentru ofensivă cu scopul de a extinde capul de pod drept (adică sudic – M.S.). În cursul luptelor de astăzi subunitățile regimentului au distrus sau imobilizat 12 tancuri ale inamicului.

Pierderi: 1 rănit, 2 morți, dispăruți nu sunt.

Batalionul 42 Antitanc

Centrul de comandă al divizionului, ora 01.00, 23.06.41

… Compania 1 a divizionului antitanc (12 tunuri; cel mai probabil erau „ciocănașe“ de calibru 37 mm, dar nu este exclus să fi avut și câteva tunuri de calibru 50 mm – M. S.) îi era subordonată Regimentului 25 Tancuri și a imobilizat în jumătatea a doua a zilei 17 tancuri la est de Alitus. Compania 2 a divizionului era rezerva grupului lui Boineburg fără să efectueze vreo operațiune de luptă. Compania 3 a divizionului a luat parte la luptele grupului lui Boineburg până la Kalvarija și apoi în grupul lui Rottenburg (adică împreună cu regimentul de tancuri – M.S.) până la Alitus, iar în timpul acesta plutonul 1 în cadrul unei lupte de jumătate de oră a atacat o subunitate rusească mai puternică, a capturat 6 mașini de-ale inamicului și a luat 9 prizonieri.

Pierderi: locotenentul Vlonig (ilizibil), 2 subofițeri au fost răniți“. (365)

Desigur, cifrele pierderilor din timpul zilei prezentate în rapoartele de luptă sunt de obicei incomplete (inevitabila întârziere a informațiilor). Trebuie recunoscute drept mai precise datele referitoare la înhumările militare. Pe un teren de la circa un kilometru la est de podul de la

Kaniukai sunt înmormântați 23 de militari ai Wehrmachtului: patru din batalionul de recunoaștere al Diviziei 7, un genist și 18 din Regimentul 25 Tancuri al diviziei. (348) Ținând cont de aceste pierderi de efectiv, cifra de 11 tancuri pierdute nu pare nicidecum „micșorată“, mai degrabă invers – în lista generală au fost incluse, probabil, mașinile imobilizate și deteriorate temporar, inclusiv ieșirile din funcție din motive tehnice (fapt care pentru tancurile cehești în condiții rutiere dificile era destul de frecvent).

O altă modalitate, fie și indirectă, de a evalua veridicitatea relatării despre pierderea a 11 tancuri în lupta de lângă Alitus este analiza dinamicii și a cronologiei pierderilor Diviziei 7 Tancuri în prima lună de război. În relatarea statului major al Grupului 3 Tancuri de pe 7 iulie, pierderile irecuperabile ale Diviziei 7 Tancuri de până pe 30 iunie (adică deja după încheierea bătăliei pentru Minsk) sunt de doar 25 de tancuri (inclusiv patru tancuri Pz-IV, adică e de presupus că fie divizia n-a pierdut în luptele de pe 23–30 iunie nici un tanc Pz-4, fie că relatarea despre pierderile din lupta de lângă Alitus includea în sine și tancurile deteriorate, și cele ce puteau fi reparate). (366) Peste trei săptămâni, pe 21 iulie, pierderile irecuperabile de tancuri ale diviziei erau (fără a lua în calcul pierderile de tancuri Pz-2) de 46 de tancuri, inclusiv cinci tancuri Pz-IV. (367) În medie, Divizia 7 Tancuri a Wehrmachtului în decursul primei luni de război pierdea irecuperabil câte 1,5–2 tancuri pe zi – și pe acest fundal devine clar de ce „bătălia de lângă Alitus“ a fost inclusă în buletinul operațiunilor militare ale grupului de tancuri și a fost trimisă și mai sus, la statul major al Grupului de Armate Centru.

Pierderile de tancuri sovietice lângă Alitus sunt estimate în Registrul operațiunilor de luptă al Grupului 3 Tancuri la 70 de tancuri; această cifră este tăiată și în următoarea frază ea crește până la 80. (353) Dar unde și cum au fost pierdute aceste tancuri și nu are oare nevoie de ghilimele la cuvântul „pierdute“? În memoriile sale, Ausrotas scrie despre 30 de tancuri sovietice ce au încremenit pe câmpul de luptă de lângă podul de la Kaniukai. Da, memoria poate să-i joace feste omului, dar și datele despre mormintele militare confirmă indirect această cifră: la fața locului, la distanța de circa un kilometru de mal au rămas înhumați 39 de ostași roșii. Dar mai trebuie să ținem cont de faptul că, după spusele localnicilor care au luat parte la înmormântarea soldaților

sovietici, din unele tancuri arse erau scoase doar oseminte carbonizate care erau îngropate chiar lângă tancuri; aceste morminte anonime nu au fost luate în calcul ulterior în cadrul alcătuirii listei înhumărilor militare. (348) În orice caz, se observă o anumită asemănare a tristei proporții dintre pierderile de tancuri și cele de tanchiști (11 și 18 la germani, 30 și peste 39 de partea sovietică).

Nițel forțat, putem admite că în lupta de lângă Kaniukai nu au fost pierdute 30, ci 35, 40, 45 de tancuri sovietice. Dar unde au dispărut celelalte? În regiunea Muizelenai au rămas carcasele pârjolite ale 4–5 tancuri lovite de aviația germană. Până la 80 e încă destul de mult. Cea mai simplă și mai verosimilă explicație constă, în opinia mea, în faptul că în regiunea orașului Alitus și a împrejurimilor lui germanii au descoperit realmente 80 de tancuri sovietice și, cu conștiința curată, au unit într-o sumă generală tancurile imobilizate în luptă și cele abandonate fără luptă; și, la urma urmei, oare nu este un tanc abandonat al inamicului un trofeu legitim?

A fost oare utilizată principala forță de șoc a Diviziei 5 Tancuri, cele 50 de tancuri T-34? Drept temei pentru răspunsul negativ la această întrebare poate servi nu atât rezultatul final al luptei (e greu de imaginat situația în care întâlnirea dintre un tanc T-34 cu „cehii“ ușori s-ar fi putut termina astfel), cât lipsa oricăror referințe la tipul nou, necunoscut de tanc sovietic în documentele Wehrmachtului. Nici în Registrul operațiunilor de luptă al Grupului 3 Tancuri, nici în documentele Diviziei 7 Tancuri și ale subunităților ei (inclusiv, ceea ce e cât se poate de remarcabil, relatările batalionului antitanc!) nu e nici un cuvânt despre apariția pe câmpul de luptă a vreunui tanc necunoscut al inamicului. Pe fotografiile ce reprezintă tancurile lovite lângă podul de la Kaniukai nu se văd tancuri T-34.

Cât privește memoriile citate mai sus ale lui Ausrotas („vreo 30 de tancuri sovietice T-34 sau de vreun tip asemănător“), cel mai probabil a luat drept T-34 tancurile de un tip foarte asemănător la exterior, anume BT-7 (tancurile de bază, cele mai numeroase din Divizia 5 Tancuri). Detaliul care îi bătea la ochi imediat unui observator străin era deplasarea pronunțată a turelei spre partea din față a tancului, roțile mari „cât toată șenila“, plăcile oblice ale corpului, forma conică a

turelei – acestea sunt foarte asemănătoare la cele două tipuri de tancuri; pentru a deosebi un tanc BT-7 de un tanc T-34 trebuie să-l privești foarte atent, ba să mai știi și la ce anume să te uiți. Să nu uităm nici de faptul că în a treia zi de război Ausrotas își închipuia cum arată un „34“ cu mult mai prost decât își închipuie orice elev modern care a văzut de sute de ori acest tanc în filme, în parcuri, în cărți, în cărțile poștale ilustrate dedicate Zilei Victoriei…

Oricum ar fi, dar și după pierderea a 80 de tancuri, în dotarea Diviziei 5 Tancuri trebuiau să fi rămas încă vreo 170 de tancuri. E un număr mai mare decât în oricare dintre diviziile de tancuri ale Grupului 1 Tancuri al Wehrmachtului, iar la capitolul calitate (ținând cont de existența câtorva zeci de tancuri T-34) divizia stătea cu mult mai bine decât cele germane. Însă calea de luptă a Diviziei 5 Tancuri, începută atât de reușit în zilele Marii Campanii de Eliberare, s-a terminat cu ciocnirea cu tancurile germane de lângă Alitus. Da, sub aspect formal, divizia încă figura în listele componenței de luptă, dar formațiunea organizată și aptă de luptă nu mai exista. În Registrul operațiunilor de luptă al Frontului Nord-Vest despre aceasta e scris cât se poate de deschis: „Unitățile Diviziei 5 Tancuri, bombardate în repetate rânduri din aer, au primit lupta [contra] unităților moto-mecanice ale inamicului, după ce au suferit înfrângerea, au început replierea neorganizată din regiunea Alitus spre Kaunas și Vilno“. (368)

De la Alitus până la Vilnius diviziile de tancuri germane au mers pe două itinerare: Divizia 20 Tancuri se deplasa pe un drum de țară prin Onușkis–Rudișkes, ocolind pe la nord-vest masivul păduros de netrecut (Pușcia Rudnițka), ce se întindea la sud de Vilnius; Divizia 7 Tancuri s-a îndreptat strict spre est, prin Daugai–Valkininkai, ieșind prin masivul păduros spre așa-numitul „traiect al lui Pilsudski“ (drumul Grodno–Eisiskes–Vilnius). Spre seara de 23 iunie ambele divizii au ajuns la suburbiile Vilniusului, parcurgând cam câte 70–80 de kilometri pe zi – fapt ce dovedește fără echivoc lipsa unei rezistențe organizate. În același timp, în măsura în care se poate judeca după Registrul operațiunilor de luptă al Grupului 3 Tancuri, pe fiecare dintre itinerare s-au produs ciocniri cu rămășițele răzlețe ale Diviziei 5 Tancuri:

„23 iunie, ora 09.00

Divizia 7 Tancuri a Corpului 39 Tancuri trece la ofensivă spre Valkininkai, «traiectul lui Pilsudski» de pe capul de pod Alitus, lângă care se mai trag focuri izolate. După eliberarea podului de lângă Alitus și aprovizionarea cu combustibil, Divizia 20 Tancuri trebuie, de asemenea, să se deplaseze pe direcția Butrimonis.

Ora 12.40

Divizia 7 Tancuri întâmpină din nou lângă Valkininkai tancuri izolate ale inamicului și după o luptă scurtă își continuă marșul spre est până la «traiectul lui Pilsudski», pentru ca de-a lungul acestui drum să se deplaseze spre Vilnius.

Ora 18.30

Divizia 7 Tancuri luptă cu inamicul la sud-vest de Vilnius. În seara aceasta nu reușește să intre în oraș.

24 iunie, ora 07.50

Divizia 7 Tancuri a purtat în seara de 23.06.41 o luptă reușită la sud-vest de Vilnius și a intrat în orașul care la momentul respectiv fusese părăsit de inamic… Pe itinerarul pe care se deplasează Divizia 20 Tancuri spre Rudiskes–Vilnius inamicul a abandonat în totală dezordine o mare cantitate de avioane și tunuri, Divizia 20 Tancuri care a ajuns în seara zilei de 23.6 la Rudiskes (la sud-vest de Vilnius), pe 24 iunie efectuează deplasarea prin Trakai, suburbia de sud a Vilniusului, pe direcția Oșmianî…“ (353)

În „Istoria căii de luptă“ a Regimentului 21 Tancuri al Diviziei 20 Tancuri marșul spre Vilnius este descris astfel:

„Pe la ora 9, pe 23 iunie, regimentul ajunge la Vilnius. În dispozitivul de luptă al Batalioanelor 1, 2, 3 începe o cursă sălbatică și regimentul se întinde mult. Compania 5 întâlnește la Onușkis și în împrejurimi tancurile inamicului, lovește și imobilizează câteva, celelalte pleacă. Batalionul 2 a fost atacat cu tir de mitraliere și cu bombe din aer, dar aceste atacuri nu i-

au provocat daune. Lângă Rudișkis, Batalionul 1 se ciocnește de rezistența inamicului, imobilizează 2 tancuri și îi lovește pe pușcași. Batalionul 3, în lupta din regiunea Rudișkis (această luptă figurează și în Nota informativă operativă nr. 5 a statului major al Frontului Nord-Vest ca fiind acțiunile Diviziei 5 Tancuri – M.S.) pierde două tancuri Pz-IV și lovește și imobilizează câteva tancuri de-ale inamicului. Acestea erau primele pierderi ale regimentului“ (încă o confirmare a lipsei luptei și a pierderilor în timpul capturării podului „nordic“ și a aerodromului de la Alitus – M.S.).

Nici de data aceasta nu e nici o referire la întâlnirea cu tancurile T-34. Primul tanc de acest tip a fost depistat cu mult mai târziu, la Minsk, și acest eveniment și-a găsit, desigur, reflectarea în Istoria regimentului: „Pe 29 iunie, pe la ora 9.30 statul major al regimentului și Batalionul 2 au intrat în orașul care a ars aproape de tot… În oraș regimentul a văzut primul tanc T-34 imobilizat. Am fost uimiți cu acest prilej, deoarece nu bănuiam de existența unui atare tip de tancuri. În continuare regimentul a întâlnit aceste tancuri mai des decât ar fi vrut“.

Pe 24 iunie primele care au intrat în Vilnius au fost subunitățile Diviziei 7 Tancuri. În relatarea statului major al batalionului antitanc al diviziei, acest eveniment – capturarea primei capitale a unei „republici unionale“ de la începutul războiului – este descris cât se poate de prozaic: „Compania 1, împreună cu compania întărită de motocicliști, printr-o lovitură dată prin surprindere, a cucerit între orele 5 și 6 Vilniusul. A fost capturat, de asemenea, aerodromul local cu peste 30 de avioane“. (369) La ora 9.30 în oraș a intrat și Batalionul 1 al regimentului de tancuri al diviziei. Pierderile Diviziei 7 Tancuri în două zile (23 și 24 iunie) de înaintare de la Alitus până la Vilnius au fost următoarele: un mort, șase răniți în batalionul de motocicliști, cinci morți, 26 de răniți în batalionul de recunoaștere, cinci morți, 15 răniți, patru dispăruți în regimentul de tancuri; relatările altor unități și subunități ale diviziei nu conțin informații despre pierderi. (370)

Inamicul a suportat pierderi cu mult mai mari doar în paginile Registrului operațiunilor de luptă al Regimentului 5 Obuziere:

„Ora 18.00. Regimentul a ajuns luptând până la marginea pădurii de lângă stația Ponarî (adică din seara de 22 iunie a parcurs peste 75 de kilometri – M.S.), unde a ocupat dispozitivul de luptă și a deschis focul direct asupra tancurilor și a infanteriei motorizate ale inamicului care au pătruns cu forțele de aproape un regiment de tancuri cu artilerie și infanterie. Implicat de urmărire, inamicul n-a reușit să se desfășoare plenar în dispozitiv de luptă; regimentul a deschis focul în rafale și ca rezultat a distrus aproape două batalioane de tancuri dușmane, 4 baterii de tunuri antitanc, 4 baterii de aruncătoare de mine, 6 mitraliere de calibru mare. Pierderile noastre: au fost distruse 12 tunuri cu tractoare“. (371)

Bilanțul succint al operațiunilor de luptă ale Diviziei 5 Tancuri a fost făcut pe 2 iulie 1941 în relatarea șefului Direcției de autoblindate și tancuri a Frontului Nord-Vest în felul următor:

„De la ora 4.15 până la 9, pe 22 iunie, unitățile au fost în repetate rânduri bombardate de aviația inamicului (o justificare universală mai întâi pentru comandanții sovietici, iar apoi și pentru „istoricii“ sovietici – M.S.) și spre sfârșitul zilei Divizia 5 Tancuri a fost încercuită de inamic (ea putea să fie „încercuită“ doar de Divizia 20 Tancuri, al cărei efectiv în timpul acesta făcea baie în butoi și n-a pierdut în luptă nici un tanc –M.S.). În noaptea spre 23.6.41 Divizia 5 Tancuri cu tancurile ce-au mai rămas (38) și regimentul de artilerie de obuziere a ieșit din încercuire și s-a concentrat în regiunea pădurilor de la 10–15 kilometri sud-est de Vilnius. Pe 24.6.41 în regiunea Vilnius a fost încercuită de inamic și s-a împrăștiat. Ostașii și comandanții care au mai rămas au început să apară abia pe 26.6.41 în regiunea Poloțk (la 200 de kilometri nord-est de Vilnius – M.S.) și pe 30.6.41 în regiunea Pskov. Mașinile de luptă au fost totalmente distruse sau abandonate pe teritoriul inamicului…“ (372)

Strict vorbind, această relatare denotă doar lipsa la statul major al Frontului Nord-Est a informațiilor despre situația și locul în care se aflau rămășițele diviziei (lipsă care la rândul ei denotă destrămarea totală și definitivă a diviziei). Judecând după firimiturile disponibile de date veridice, rămășițele diviziei nu se repliau spre nord-est (spre Poloțk și Pskov), ci spre sud-est, spre Molodecino, în zona Frontului Vest. Dacă e să dăm crezare Registrului operațiunilor de luptă al Regimentului 5

Obuziere, în amiaza zilei de 25 iunie tunurile și oamenii care mai rămăseseră au ajuns în orașul Smorgon (la 75 de kilometri sud-est de Vilnius), apoi, pe la ora 18.00 pe 26 iunie, s-au repliat la Molodecino (la 40 de kilometri pe șosea de la Smorgon); pe 27 iunie rămășițele regimentului (trei plutoane de foc cu cinci obuziere) au ajuns la râul Berezina lângă orașul Borisov – un ritm de marș uluitor pentru tunurile grele tractate de remorchere cu șenile cu mersul lent, căci de la Molodecino până la Borisov, pe calea mai scurtă prin Vileika, Pleșenița, distanța e de peste 140 de kilometri.

Generalul de armată S.P. Ivanov (la începutul războiului – locotenent-colonel, adjunct al șefului statului major al Armatei XIII a Frontului Vest) scrie în memoriile sale despre faptul că în dispozitivul statului major al armatei de lângă orașul Molodecino comandantul Diviziei 5 Tancuri, colonelul F.F. Fiodorov, cu un grup de tancuri și automobile blindate ajunsese încă dis-de-dimineață, pe 24 iunie. (373) Distanța dintre Alitus și Molodecino e de 170 (o sută șaptezeci) de kilometri în linie dreaptă; dacă Fiodorov a reușit să efectueze un astfel de marș forțat în 24 de ore înseamnă că el n-a fost la Vilnius și și-a abandonat divizia pe undeva pe lângă Alitus. Am vrea să credem că memoria l-a înșelat pe autorul memoriilor și că într-adevăr comandantul se retrăgea împreună cu rămășițele diviziei sale, iar întâlnirea de la statul major al Armatei XIII de lângă Molodecino, descrisă în memorii, s-a produs în zorii zilei de 25 și nu de 24 iunie. Din păcate, în Ordinul de luptă nr. 1 al statului major al Armatei XIII din 24 iunie figurează (i-a fost trasată o sarcină de luptă) Divizia 5 Tancuri. (374) Faptul acesta oferă temeiuri serioase de a presupune că generalul Ivanov n-a greșit și că în dimineața de 24 iunie comandantul fugar al Diviziei 5 Tancuri a ajuns într-adevăr până la Molodecino.*******

„Este o nenorocire iremediabilă, se tânguia tanchistul, și va trebui să plătesc pentru ea cu capul." Astfel descrie S.P. Ivanov convorbirea sa cu Fiodorov, dar pronosticul comandantului diviziei s-a dovedit greșit din rădăcină. În haosul general al catastrofei celor două fronturi (Nord-Vest și Vest), „episodul mărunt" al zdrobirii uneia dintre multele divizii de tancuri a trecut neobservat. După desființarea oficială a Diviziei 5 Tancuri (pe 18 iulie), Fiodorov a comandat un timp ale formațiuni, iar apoi a ajuns

adânc în spatele frontului (Districtul Militar Ural) ca șef al Școlii Militare din Solikamsk.

La câțiva ani după zdrobirea Diviziei 5 Tancuri au devenit cunoscute faptele eroice uimitoare ale comandantului ei. În propunerea pentru decorarea cu Ordinul Războiul pentru Apărarea Patriei de gradul 1, semnată de adjunctul comandantului Districtului Militar Ural pe 5 iulie 1944, se comunică că tovarășul Fiodorov Fiodor Fiodorovici „pe 26 iunie 1941 în lupta de la marginea nord-estică a orașului Vilno personal din tancul său de comandant a distrus 6 tancuri ale inamicului. Pe 5.7.41, fiind rănit în lupta de lângă St. Krupki (RSSS Bielorusă) n-a părăsit câmpul de luptă și, așa rănit cum era, a continuat să comande divizia. În decurs de 2 luni după începutul Războiului pentru Apărarea Patriei, sub presiunea forțelor superioare numeric ale inamicului, cu mari pierderi de oameni și tehnică, comandând o divizie de tancuri, reținea ofensiva inamicului, dându-i astfel posibilitatea comandamentului Frontului Vest să aducă [rezervele] și să oprească inamicul în regiunea Smolensk și Elnia". Ca să vezi ce anume a permis să fie opriți nemții lângă Smolensk! Nu cele cinci armate ale Eșalonului Strategic doi, ci loviturile nimicitoare ale diviziei lui Fiodorov ce se topise în primele două zile ale războiului…

Ca să fim drepți, vom menționa de la bun început că tov. Fiodorov nu uita nici de subalternii săi. Astfel, pe 6 octombrie 1943, el semnează propunerea pentru decorarea cu steaua de aur de Erou al Uniunii Sovietice a unui comandant de tanc din plutonul de conducere al fostei sale divizii. Ca să vezi, „pe 25 iunie 1941, fiind comandantul unui tanc al comandamentului Diviziei 5 Tancuri, în lupta de lângă Rudzișki (la 20 de kilometri sud-vest de Vilno) tov. N. a distrus din tancul comandantului diviziei 12 tancuri ale inamicului. Luptând în aceeași zi, tov. N. a mai distrus în continuare încă 3 tancuri ale inamicului și 10 tunuri antitanc. Curajosul pușcaș tanchist tov. N-a semănat confuzie deplină în ofensiva detașamentului de avangardă al Diviziei 19 Tancuri a inamicului și i-a oferit comandamentului diviziei posibilitatea deplină de a organiza apărarea orașului Vilno și de a lua în stăpânire conducerea diviziei în luptă. Datorită acțiunilor pricepute și eroice ale echipajului, inamicul a fost reținut 48 de ore de forțe masive. Toată URSS, datorită pancartelor editate de Biroul Sovietic de Informații,

cunoaște fapta eroică a tov. N. și vitejia lui din primele zile ale Războiului pentru Apărarea Patriei“.

Referirea la pancartă e legată, probabil, de faptul că nu s-au găsit alte confirmări documentare. Sper că cititorul atent a apreciat și data la care s-a dat lupta, și numărul diviziei inamice, și tancurile germane oprite la Vilnius 48 de ore. Voi adăuga din partea mea că, potrivit situației de pe 30 iunie 1941 (adică după bătălia crâncenă din preajma Minskului), pierderile irecuperabile ale Diviziei 20 Tancuri germane erau: cinci tancuri Pz-IV, șapte tancuri Pz-38(t), trei tancuri Pz-I. (366)

Dacă așa ceva se scria în documentele oficiale, e cazul oare să ne mirăm că la începutul secolului XXI în Rusia în chip de „investigație istorică“ dl D. Egorov publică următoarele:

„Cucerirea Alitusului nu li s-a dat fasciștilor nicidecum cu sânge «puțin», orice-ar diminua Hoth în memoriile sale. Nemții au câștigat bătălia, dar nu se știe de ce și-au trecut sub tăcere pierderile. Pe 23 iunie statul major al Grupului de Armate Centru n-a primit nici un fel de date despre pierderile Grupului 3 Tancuri. De ce Hoth în memoriile sale și statul lui major în relatările sale au trecut sub tăcere pierderile de pe 23 iunie, aceasta-i întrebarea. Unica presupunere ce poate fi făcută este că victoria a fost «à la Pirus». Cele 50 de tancuri T-34 ale diviziei sovietice nu puteau nicidecum să nu le «strice cheful» tanchiștilor Wehrmachtului obișnuiți cu victoriile ușoare, dar Hoth se preface că nici nu le-ar fi văzut la Alitus. Informațiile (mai corect spus, memoriile publicate în URSS – M.S.) lui Rotmistrov despre cele 170 de tancuri și transportoare blindate imobilizate și arse doar pe 22 iunie au fost considerate în mod solidar de istorici ca exagerate de zece ori. Dar de ce de zece ori și nu de două sau de trei ori? Care-i, de fapt, problema? Puține umilințe ne-a rezervat soarta în acel iunie oribil? Pentru ce spun toate acestea? Pentru a-l apropia pe cititor de gândul: am fost trași pe sfoară, am fost «lucrați ca niște țărănoi». Pierderile LOR în lupta pentru Alitus NU PUTEAU să se limiteze doar la 11 mașini…“

Dincolo de Neman

Înaintarea Corpului 39 Tancuri al Wehrmachtului spre Vilnius era reținută de drumurile proaste și de Divizia 5 Tancuri: oricât de limitată era această rezistență, ea a redus întrucâtva ritmul marșului (germanii n-au reușit totuși să cucerească Vilniusul în seara de 23 iunie, iar apropierea de oraș a subunităților rămase în urmă ale Diviziilor 7 și 20 Tancuri a durat toată ziua de 24 iunie). La dispoziția Diviziei 12 Tancuri a Corpului 57 Tancuri se afla șoseaua Merkine–Oranî–Eisiskes și nu exista de fapt un inamic înarmat.

Da, teoretic, în Oranî se aflau Divizia 184 Pușcași și Regimentul 429 Obuziere din Rezerva Comandamentului Suprem; în realitate însă, divizia constituită din militarii fostei armate lituaniene parțial s-a împrăștiat, unii au trecut cu arme cu tot de partea germanilor, pe toți ceilalți comandamentul Frontului Nord-Vest i-a transferat în grabă la est. Cât privește regimentul de artilerie (adică cel puțin 36 de obuziere de calibru 152 mm), acesta a dispărut „englezește“, fără să-și ia rămas-bun – nici în documentele sovietice, nici în cele germane nu figurează nici un cuvânt despre participarea lui la operațiunile de luptă. Ca rezultat, spre sfârșitul zilei de 23 iunie tancurile germane au ajuns la drumul Vilnius–Lida în regiunea Voronovo, iar peste încă o zi grupul de avangardă al Diviziei 12 Tancuri era deja la Golșanî (la 45 de kilometri est de Voronovo).

Succesul neașteptat și rapid a reanimat vechile controverse despre adâncimea și direcția ofensivei Grupului 3 Tancuri: „În timpul discutării planului «Barbarossa» comandamentul Grupului de Armate Centru și cel al Grupului 3 Tancuri aveau puncte de vedere diferite în privința continuării operațiunii după forțarea Nemanului. Grupul 3 Tancuri intenționa să pătrundă imediat spre Dvina de Vest fără să se implice în soluționarea unor sarcini secundare… După ce a ajuns la Vilnius pe 24 iunie comandamentul Grupului 3 Tancuri, continuând să fie de părerea că unitățile inamicului s-au repliat la est și trebuie să fie urmărite până la Dvina de Vest, a încercat prin intermediul unui ofițer de transmisiuni al comandamentului Grupului de Armate Centru să-și aducă punctul de vedere la cunoștința Grupului de Armate. Comandamentul Grupului de Armate nu și-a schimbat dispoziția referitoare la înaintare cu sarcina pentru Grupul 3 Tancuri să ocupe înălțimile din regiunea Minsk“. (353)

Ordinele se execută și formațiunile motorizate ale Grupului 3 Tancuri au început să vireze la sud-est pentru a înainta spre Minsk de-a lungul drumurilor Golșanî–Volojin și Smorgon–Molodecino. Spre dimineața de 25 iunie primul eșalon al Grupului 3 Tancuri a părăsit în fond teritoriul RSS Lituaniene și și-a continuat ofensiva, ajungând adânc în spatele trupelor Frontului Vest. Iar diviziile de pe aripa sudică a Frontului Nord-Vest, măturate de uraganul ofensivei germane, continuau să se rostogolească spre est, împrăștiindu-se în țăndări mici care dispăreau fulgerător.

În seara de 24 iunie statul major al Frontului Nord-Vest s-a repliat la Daugavpils (la 155 de kilometri nord-est de Vilnius), expediind în prealabil Armatei XI ordinul de a retrage rămășițele de trupe pe poziția Kedainiai–Svencionis (la 35–70 de kilometri nord-est de linia Kaunas–Vilnius); aviației frontului i s-a ordonat „să zdrobească toate obiectivele militare la Königsberg, Danzig și Memel și podurile peste râul Neman“. (375) Dar nu mai avea cine să execute aceste ordine (și nici chiar să le transmită statelor majore subordonate). Pe 26 iunie, la ora 20.35, comandamentul Frontului Nord-Vest raporta la Moscova: „Nu se știe în ce stare și unde se află Diviziile 5, 33, 188, 128 Pușcași. Sunt mulți rămași în urmă și fugiți, reținuți [pe] direcția Dvinsk. Mult armament abandonat. Armata XI nu este o formație organizată și aptă de luptă“. (376)

Cu câteva ore mai înainte (la ora 16.25), la Marele Stat Major a parvenit o cifrogramă semnată de toți cei trei membri ai Consiliului de Război al Frontului Nord-Vest, cu următorul conținut: „Comisarului poporului al apărării al URSS. Conform unor fapte evidente, statul major al Armatei XI a căzut în prizonierat sau au fost luate în prizonierat (așa e scris în text – M.S.) documentele cifrate. În decurs de două zile de la statul major al Armatei XI parvin telegrame cifrate fabricate. Grupurile de recunoaștere trimise de mine în repetate rânduri (pe 23, 24, 25) n-au reușit să ia legătura cu statul major al Armatei XI…“ (377) Peste câteva zile statul major al Armatei XI a fost găsit: nu căzuse în prizonierat, pur și simplu relatările lui se deosebeau atât de mult de așteptările statului major al Frontului (ca să nu mai vorbim de planurile antebelice ale operațiunii defensive în Regiunea Baltică) încât au fost considerate falsificări germane…

Este pur și simplu uimitor că istoricii sovietici care au compus și au răspândit mitul despre comisarul poporului al Flotei Maritime Militare, amiralul N.G. Kuznețov, care chipurile „nu s-a temut să încalce interdicția lui Stalin" și a adus în ajunul războiului flota în stare de pregătire deplină de luptă, n-au scăpat nici o vorbă de bine despre „fapta eroică" similară a generalului F.I. Kuznețov. Nu cumva aveau dreptul să laude doar un singur Kuznețov?

Localitate aflată la 37 km de Moscova, unde se află sediul Arhivei Militare a Federației Ruse (n.ed.)

Pe un anumit număr (se pare că nimeni cu cunoaște cifrele concrete) de tancuri produse mai târziu de noiembrie 1940 era instalat un „plasture" de blindaj suplimentar pe placa frontală a corpului.

În anul 1962 au fost publicate (Buletinul Societății de Știință Militară de pe lângă casa districtuală a ofițerilor din Riga, nr. 5/1962) memoriile generalului-maior D. Makarenko (în preajma războiului – căpitan, șeful nodului de transmisiuni al statului major al Districtului Militar Special Baltic). El afirmă că pe la ora 15.00 pe 21 iunie adjunctul șefului statului major al districtului/frontului, general-maior Gusev, i-a expediat comandantului Diviziei 125 Pușcași o telegramă cu următorul conținut: „S-a aflat că Dvs., sub influența zvonurilor provocatoare și a propriilor Dvs. observații, folosiți cu de la sine putere garniturile de vagoane goale și trimiteți din garnizoană familiile comandanților. Vă ordon să le întoarceți pe toate la locul lor și peste două ore să raportați executarea".

Comandantul diviziei, generalul-maior A.S. Zotov, a fost luat prizonier. Există diferite versiuni ale luării lui în prizonierat. Cea eroică, relatată de Zotov însuși și inclusă în pompoasa Istorie a căii de luptă a diviziei, este următoarea: în dimineața de 22 iunie comandantul diviziei (în mod inexplicabil singur, fără stat major și pază) s-a deplasat pe linia întâi și a ajuns în raza tirului inamic; șoferul a fost ucis imediat, generalul a tras până i s-au terminat cartușele și a fost imobilizat de o gloată de inamici care s-au năpustit asupra lui. În anul 2006, A. Petrușin a publicat un fragment din procesul-verbal al interogatoriului lui Zotov în

prizonieratul german: „După ce am pierdut unitățile diviziei mele, împreună că un grup de comandanți ai statelor majore m-am îndreptat pe direcția sud-est, intenționând să trecem peste râul Neman și ulterior să ne unim cu forțele de bază ale trupelor sovietice. Împreună cu mine erau: comisarul diviziei, comisarul de regiment Berdnikov, șeful artileriei diviziei, colonelul Minin… Pe 29 iulie 1941 ne-am apropiat de șoseaua Minsk–Radoșkovici și în decursul a 48 de ore am încercat să o traversăm, dar nu reușeam, deoarece pe șosea se mișcau neîntrerupt trupe germane. Dat fiind că nu aveam posibilitatea de a ne ascunde și ținând cont de faptul că rezistența n-are rost, eu și însoțitorii mei ne-am predat…“

Însemnarea din Registrul operațiunilor de luptă al Grupului 3 Tancuri, conform căreia prima care a ajuns la Alitus a fost Divizia 7 Tancuri, e contrazisă de toate celelalte surse cunoscute.

Într-un limbaj pe înțelesul nespecialiștilor această frază are următorul sens: tunurile se aflau la o distanță de 7–8 kilometri de câmpul de luptă și servanții tunurilor nu vedeau acest câmp; comandanții bateriilor se aflau în nemijlocită apropiere de câmpul de luptă și reglau tirul la telefon sau prin intermediul stației radio.

Desigur că nu era singurul care fugise. În Nota informativă operativă nr. 4 a statului major al Frontului Vest de la ora 10.00 de pe 24 iunie citim: „Tot drumul de la Vilnius până la Molodecino este ticsit cu subunități de infanterie, artilerie și tancuri ce se retrag“.

Capitolul 3.3

Brest

Cuvintele „Brest“, „Cetatea Brest“ sunt primele care îi apar în memorie cititorului sovietic/rus când vine vorba despre perioada inițială a războiului. Nu vom încerca nici noi să încălcăm tradiția durabilă și vom începe examinarea operațiunilor de luptă ale trupelor Frontului Vest cu cele de pe direcția Brest, adică cu istoria zdrobirii Armatei IV. Istoria aceasta poate servi drept o ilustrație extraordinar de elocventă pentru enigmele „Marelui Joc“ făcut de Stalin în iunie 1941 și pentru consecințele acestui joc.

„Neajunsul principal al planurilor era caracterul lor ireal…“

În toate variantele cunoscute ale planului de desfășurare strategică elaborat în iarna–primăvara anului 1941, flancul stâng (sudic) al Frontului Vest trebuia să devină direcția uneia dintre loviturile principale ale Armatei Roșii. De exemplu, pe o hartă din 15 mai, semnată cu mâna lui de Vasilevski, se văd distinct două „săgeți“ roșii care se întind de la latura sudică a „intrândului de la Belostoc“ spre Varșovia și Demblin. Pe fiecare dintre aceste două direcții operaționale se presupunea să fie desfășurată câte o Armată (XIII și XIV); totodată Armata IV (cu statul major în orașul Kobrin) trebuia să fie cea mai puternică (se preconiza includerea în componența ei a două corpuri mecanizate).

Orientarea pregătirii de luptă a comandamentului și a statelor majore ale Armatei IV le corespundeau întru totul acestor planuri. Generalul-colonel Sandalov (în ajunul războiului – colonel, șef al statului major al Armatei IV), în investigația sa de istorie militară cu parafa „secret“ tipărită în anul 1961, scrie fără pic de jenă sau de îndoială:

„Toate aplicațiile antebelice, ca intenție și realizare, orientau trupele în principal spre efectuarea spargerii pozițiilor fortificate. Operațiunile ofensive de manevră, luptele de întâmpinare, organizarea și menținerea defensivei în condițiile unor situații dificile aproape că nu erau exersate deloc… În martie–aprilie 1941 statul major al Armatei IV a participat la un joc operativ districtual pe hărți la Minsk. A fost exersată o operațiune ofensivă pe front de pe teritoriul Bielorusiei Apusene pe direcția Belostok–Varșovia…

La sfârșitul lunii mai a avut loc o deplasare a armatei în câmp, urmată de jocul pe hărți. Era exersată o operațiune ofensivă din regiunea Prujanî–Antopol–Berioza-Kartuzskaia pe direcția Brest–Biala-Podliaska… În ajunul războiului, pe 21 iunie 1941, a luat sfârșit aplicația în două trepte a comandamentului și statului major al Corpului 28 Pușcași, organizată de statul major al armatei, cu tema: «Ofensiva corpului de pușcași cu depășirea unui obstacol fluvial»…

Pentru ultima săptămână a lunii iunie statul major al districtului pregătea un joc cu statul major al Armatei IV, de asemenea cu exersarea unei operațiuni ofensive. În plus, acțiunile efectuate, mai ales constituirea corpurilor mecanizate și a regimentelor de artilerie ale Rezervei Comandamentului Suprem, erau subordonate doar intereselor ofensivei, fără a se ține cont de faptul că ele urmau să țină și apărarea…“ (378)

Apropo de regimentele de artilerie din Rezerva Comandamentului Suprem. Odată cu începutul războiului, comandamentului Armatei IV trebuia să-i fie subordonat operativ Regimentul 120 Obuziere de mare putere din Rezerva Comandamentului Suprem, un regiment „vechi“, din armata regulată (constituit în anul 1929), ce reușise să ia parte la două „campanii eliberatoare“ (în Polonia și în Bucovina). Starea de spirit a corpului ofițeresc le corespundea plenar planurilor comandamentului suprem – cu câteva zile înainte de 22 iunie 1941 adjunctul pentru politică al comandantului regimentului, comisarul de batalion Rusakov, le-a explicat soțiilor comandanților „momentul actual“ spunând: „De ce vă neliniștiți? O duceți rău aici?****** O să înceapă tărăboiul și o să trăiți la Varșovia sau la Berlin“. (379)**

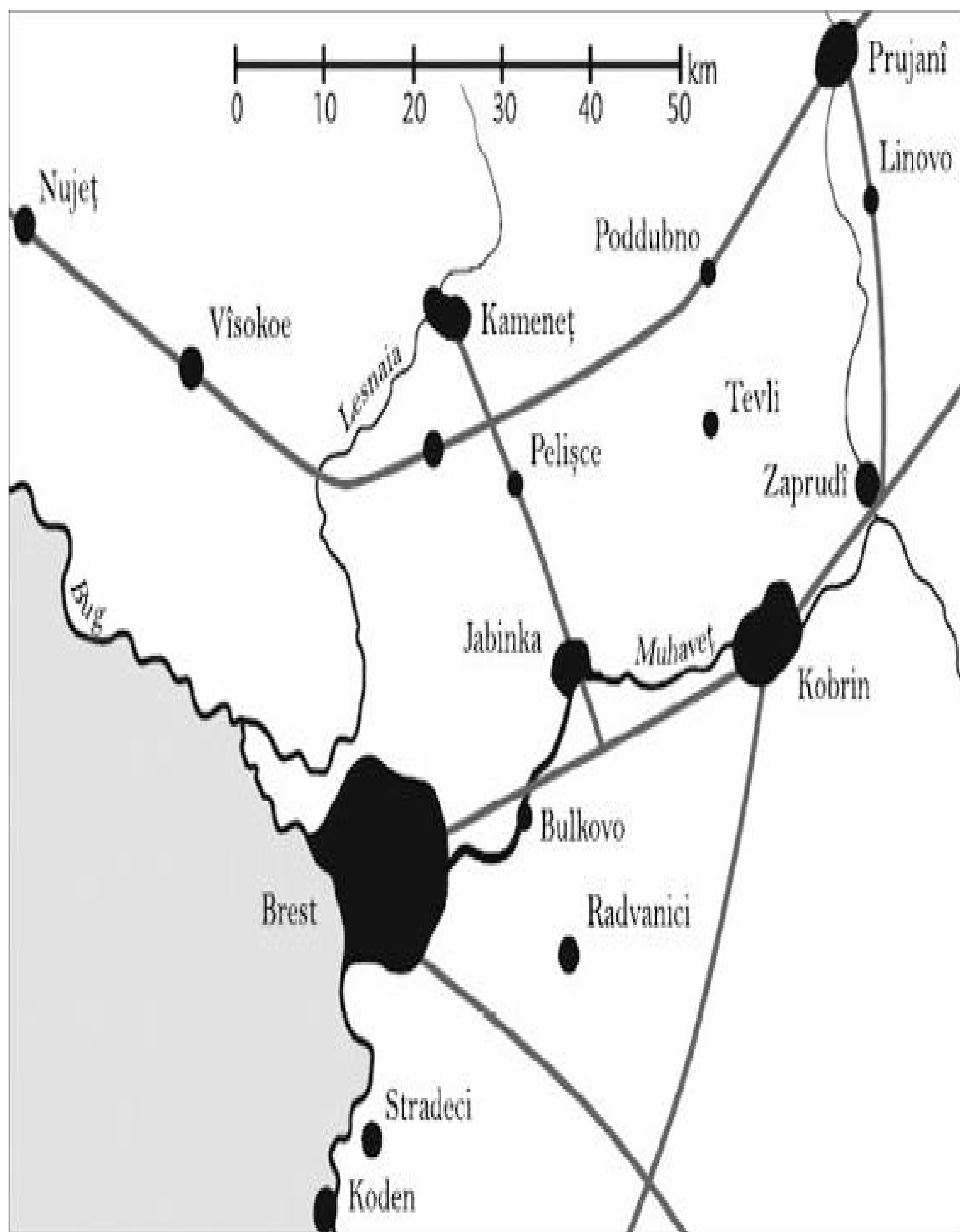

Fig. 22. **Regiunea acțiunilor militare ale Armatei IV**

Cu toate acestea, situația reală a Armatei IV de pe la jumătatea lunii iunie 1941 era dezolantă. În componența „armatei de șoc“ figurau doar patru divizii de pușcași și un corp mecanizat (nr. 14), dotat cu tancuri ușoare și învechite tehnic T-26, dar și numărul acestora era de jumătate din cel prevăzut de organigramă. Divizia 100 Pușcași ce urma să fie inclusă în componența Armatei IV se afla în regiunea Minsk și conform planului trebuia să sosească în zona Armatei IV abia spre sfârșitul celei de-a treia zile a mobilizării; includerea în componența Armatei IV a Corpului 47 Pușcași, ale cărui divizii erau amplasate în regiunea Baranovici–Sluțk, nu era planificată nici măcar pe hârtie. Vecinul din dreapta (Armata XIII) aproape că lipsea, presupusul stat major al viitoarei armate se afla la Moghiliov (la 500 de kilometri est de frontieră), iar când, în sfârșit, statul major al Armatei XIII s-a pus în mișcare (pe 16 iunie), el s-a pornit spre Belsk pe o cale oarecum foarte stranie, cu un popas la Novogrudsk și cu deplasarea ulterioară pe direcția diametral opusă Belskului, spre Molodecino…

Dar poate că planurile strategice ale comandamentului suprem al Armatei Roșii au suportat o modificare radicală și la un moment dat între 15 și 22 iunie a apărut un plan nou, care deocamdată n-a fost depistat în arhive, în cadrul căruia Armata IV urma să țină o defensivă îndârjită? Da de unde, Armata IV era pregătită de apărare și mai prost decât de ofensivă. În componența Armatei IV nu era nici o brigadă antitanc (și în acest sens armata a rămas unică pe toată întinderea frontierei sovieto-germane). Din cele patru divizii de pușcași, două (nr. 6 și 42) erau amplasate chiar lângă linia stâlpilor de hotar. La Brest, cel puțin jumătate din forțele și mijloacele acestor divizii erau înghesuite pe petecul de pământ al cetății Brest – în cazul aplicării de către inamic al unei prime lovituri prin surprindere aceste divizii erau condamnate să fie zdrobite.

Din cele trei divizii ale Corpului 14 Mecanizat, una (Divizia 22 Tancuri) se afla de asemenea chiar lângă frontieră, într-o tabără militară de la sud de Brest ce se vedea foarte bine de pe malul vestic al Bugului. Dementa siguranță de sine a ajuns până acolo încât, potrivit planului de acoperire, Divizia 22 Tancuri trebuia să ajungă în regiunea de

concentrare de lângă târgușorul Jabinka și mai la nord, adică deplasându-se la nord-est de frontieră, să treacă peste râul Muhaveț, să traverseze drumul Brest–Kobrin („Șoseaua Varșovia“) și două linii de cale ferată, paralizând astfel pe câteva ore toată circulația din regiunea Brest.

Foarte experimentatul ofițer de stat major, generalul-colonel Sandalov, a evitat, desigur, să utilizeze în cartea sa cuvântul „demență“, înlocuindu-l cu două fraze somptuoase: „Neajunsul principal al planului districtului și al planului armatei era caracterul lor ireal… O atare planificare a concentrării forțelor lângă frontieră era sortită din timp eșecului“. (378) Emeritul general trecut prin lupte nu s-a hotărât totuși să explice clar și pe de-a dreptul, militărește, că invazia inamicului nu fusese prevăzută în timpul elaborării planului.

Inamicul și-a abordat misiunea cu mult mai multă seriozitate. În zona loviturii principale (principale la scara întregului Front Est) a fost concentrat cel mai puternic grup de tancuri: cinci divizii de tancuri, o mie de tancuri, inclusiv 138 de tancuri Pz-IV și 381 de tancuri Pz-III, ultimele modele, cu blindaj frontal fortificat și cu un tun de calibru 50 mm; 500 de tancuri medii pe o singură direcție operațională – așa ceva germanii nu mai aveau nicăieri în altă parte. Din cele cinci divizii de tancuri, trei (nr. 3, 4 și 10) aveau o experiență reală de participare la lupte. Mai pe scurt, direcția Brest a devenit acel punct unic de pe harta frontului de est în care Wehrmachtul avea într-adevăr și superioritatea numerică, și superioritatea calitativă la capitolul tancuri. Iar infanteria pe care germanii au concentrat-o lângă latura sudică a „intrândului de la Belostok“ era atât de multă încât în primele zile de război toată această comasare de divizii pur și simplu nu încăpea pe drumurile pe „direcțiile rutiere“ din zonă.

Dat fiind acest raport de forțe, zdrobirea Armatei IV era, din păcate, inevitabilă. Unicul lucru care putea fi schimbat era ritmul zdrobirii și, respectiv, ritmul înaintării formațiunilor motorizate ale inamicului în adâncul Bielorusiei. Pentru realizarea acestei sarcini Armata IV avea trei „aliați“. În primul rând, râul Bug cu multă apă, un obstacol natural de importanță operativă, peste care n-ar fi fost deloc simplu să treacă

sute de mii de oameni și o mie de tancuri, mai ales în condițiile unei rezistențe active. În al doilea rând, cele 128 (și această cifră este cea mai mică dintre cele cunoscute deocamdată) de cazemate construite definitiv din Regiunea Fortificată Brest, dintre care în 49 fusese instalat armamentul și echipamentul special; fiind concentrate în 10 noduri ale defensivei, ele permiteau bararea cu tir de arme a direcțiilor rutiere principale din zona de frontieră. În al treilea rând, terenul împădurit și mlăștinos, greu de trecut sau în general de netrecut pentru mașinile cu roți; realmente în zona Brest–Baranovici erau doar două șosele, înconjurate pe zeci de kilometri de mlaștini de netrecut.

„Astăzi inamicul se află la distanța de cincisprezece kilometri de noi. Este, tovarășe Momîș-Ulî, foarte aproape atunci când nu există rezistență și e foarte departe atunci când fiecare pădurice, fiecare moviliță opune rezistență.“ Aceste cuvinte sunt rostite în nuvela lui A. Bek „Șoseaua Volokalamsk“ de legendarul general Panfilov.***** De la Brest până la râul Șciara distanța nu era de 15, ci de 150 de kilometri pe drumul cel mai scurt. În condițiile numite de Panfilov („când fiecare pădurice, fiecare moviliță opune rezistență“) pe acest sector germanii ar fi putut fi reținuți câteva săptămâni; de fapt, nici nu era nevoie de atât de mult timp și pentru desfășurarea eșaloanelor secunde ale trupelor Frontului Vest pe poziția defensivă naturală a râului Șciara ar fi fost suficiente 3–4 zile. În realitate însă, totul s-a întâmplat cu totul altfel.***

Ziua întâi

Spre deosebire de Districtul Militar Special Baltic (Frontul Nord- Vest), în care ridicarea reală a trupelor la semnalul de alarmă de luptă a început pe 16–18 iunie, situația din Districtul Militar Special de Vest nu se pretează la o descriere la fel de univocă. Documentele inițiale accesibile pentru studiu aproape că lipsesc sau chiar lipsesc cu desăvârșire. Registrul operațiunilor de luptă al Frontului Vest a fost scris antedatat și într-o situație în care multe personaje au început a fi mânate de dorința serioasă de a „corecta“ istoria zdrobirii frontului. Dacă e să dăm crezare celor scrise în anul 1961 de Sandalov, în Armata

IV nepăsarea mioapă (sau demonstrativă?) a atins dimensiuni extraordinare:

„Pe 21 iunie, nici comandamentul Armatei IV, nici comandanții formațiunilor și unităților, nici organizațiile sovietice și de partid ale regiunii Brest nu se așteptau la invazia trupelor germane fasciste și nu se gândeau că ea se va produce peste câteva ore. De aceea n-au fost efectuate nici un fel de acțiuni de aducere a trupelor în starea de pregătire de luptă în seara de 21 iunie pe direcția Brest. Cu 48 de ore mai înainte, pe 19 iunie, a avut loc plenara lărgită a Comitetului Regional de Partid la care a participat un număr mare de lucrători politici ai armatei… La întrebările participanților la plenară dacă pot să-și trimită familiile din Brest la est, secretarul Comitetului Regional de Partid a răspuns că nu e cazul să o facă pentru a nu genera stări de spirit indezirabile…“

Mai aproape de miezul nopții, comandamentul s-a adunat în incinta statului major al armatei din orașul Kobrin. Nimănui nu i-a fost dat să doarmă, în sensul propriu al cuvântului, în acea noapte fatală. Conform versiunii lui Sandalov, „pe la ora 2 noaptea, pe 22 iunie, s-a întrerupt legătura prin cablu în statul major al armatei cu districtul și cu trupele. Restabilirea legăturii s-a reușit abia la ora 3 și 30 de minute. Transmisioniștii noștri au descoperit cablurile tăiate la Zaprudî și Jabinka. După restabilirea legăturii, comandantul armatei a primit ordinul comandantului trupelor Districtului Militar Special de Vest de a pune trupele în starea de pregătire de luptă, transmis cu text clar prin telegraf (codul BAUDOT). Concomitent se indica să fie scoasă în primul rând fără zgomot «în pachete» Divizia 42 Pușcași și să fie adus în stare de pregătire de luptă Corpul 14 Mecanizat“. (378)

Sandalov și-a scris cartea la peste 20 de ani după ce s-au produs evenimentele în cauză, iar comandantul arestat al Frontului Vest, generalul de armată Pavlov, a depus mărturii peste câteva săptămâni după începutul războiului. În procesul-verbal al primului interogatoriu (de pe 7 iulie) evenimentele sunt descrise de el oarecum altfel:

„Conform indicației comisarului poporului, i-am chemat imediat la aparatul de înaltă frecvență pe toți comandanții armatelor și le-am ordonat să se prezinte la statul major al armatei împreună cu șefii statelor

majore și ai secțiilor operative. De asemenea, le-am propus comandanților să aducă trupele în starea de luptă (aici și în continuare, subl. mea – M.S.) și să ocupe toate construcțiile de tip de luptă și chiar și cele din beton armat neterminate. Korobkov, comandantul Armatei IV, a raportat că trupele lui sunt pregătite de luptă. A promis să verifice pregătirea de luptă a garnizoanei Brest. La care eu i-am indicat lui Korobkov că garnizoana trebuie să se afle în locul în care i se cuvine conform planului și i-am propus să purceadă imediat la executarea ordinului meu. Această convorbire cu comandanții de armate a avut loc pe la ora două noaptea.

La ora 3 și 30 de minute comisarul poporului al apărării mi-a telefonat din nou și m-a întrebat ce mai e nou. I-am răspuns că acum nu e nimic nou, legătura cu armatele e stabilită și indicațiile corespunzătoare le-au fost date comandanților. În decursul următoarelor 15 minute am aflat de la comandanți următoarele informații: de la Armata IV – «pretutindeni totul e calm, trupele execută misiunea dată de dvs.». La întrebarea mea dacă Divizia 22 Tancuri iese din Brest mi s-a răspuns: «Da, iese, la fel ca și alte unități»“. (319)

Au fost executați și Pavlov, și Korobkov. N-o să aflăm niciodată care dintre ei poartă partea cea mai mare din vină, dar nimeni n-a scos trupele din cetatea Brest (și nici din tabăra militară sudică). Acolo, în timp ce dormeau în cazărmile arhipline, le-a și acoperit ploaia de foc a artileriei germane.

Comandamentul Wehrmachtului a concentrat contra cetății Brest o grupare puternică de artilerie care corespundea complexității sarcinii trasate („nucleul cetății era citadela ei, situată pe o insulă scăldată la sud-vest de Bugul de Vest, iar la sud și la nord de brațele râului Muhaveț. Zidul circular al citadelei era o cazarmă de cărămidă cu etaj cu 500 de cazemate pentru amplasarea trupelor. Dedesubtul cazematelor se aflau depozitele, iar și mai jos – o rețea de treceri subterane… Cercul de bastioane cu construcțiile, cazărmile și depozitele cetății reprezenta acoperirea exterioară a citadelei. La exteriorul acestui cerc se întindea la 6 kilometri și ceva un val masiv de pământ cu înălțimea de zece metri, care era zidul exterior al întregii cetăți. Valul de pământ era înconjurat de brațele Bugului de Vest și ale Muhavețului, de canale și șanțuri late umplute cu apă“). Pe lângă propriul regiment de

artilerie, Diviziei 45 Infanterie care asalta cetatea i-au fost atașate trei batalioane de obuziere grele de calibru 210 mm și nouă baterii de aruncătoare de mine reactive „Nebelwerfer“ (inclusiv cele grele cu proiectile-rachetă de calibrele 280 mm și 320 mm).****** Pentru distrugerea cazematelor subterane s-a decis să fie folosite două instalații de mortiere cu propulsie autonomă de calibru 600 mm – un monstru cu greutatea de 126 de tone, capabil să lanseze la 4–6 kilometri proiectile cu greutăți între 1,2 și 2,2 tone.**

Desigur, noțiunile „mult“ și „puțin“ depind foarte mult de partea frontului din care sunt privite cifrele. Germanii considerau (despre asta se poate citi chiar în primele rânduri al unui raport al comandantului Diviziei 45 Infanterie) că aveau puțină artilerie: „Planul de ofensivă a artileriei a fost elaborat nu atât mizându-se pe acțiunea lui reală, cât pe efectul surprizei… În pofida numeroaselor demersuri ale diviziei, aprovizionarea era insuficientă și tirul de artilerie nu putea fi de lungă durată… Faptul că lansatoarele grele de mine reactive nu erau capabile să distrugă subsolurile și alte adăposturi ale cetății era cunoscut și a fost subliniat în repetate rânduri de comandantul diviziei…“ (380) Nu le-a prea reușit germanilor nici utilizarea mortierelor de calibru 600 mm. În prima zi ele au tras în total de șapte ori, după care ambele dispozitive au ieșit din funcție; pe 23 iunie au reușit să lanseze încă șapte proiectile, pe 24 iunie – 17, două proiectile n-au explodat.********

Toate aceste neajunsuri ale pregătirii de artilerie a asaltului, atât cele reale, cât și cele inventate din dorința de a se justifica pentru pierderile mari, au fost „compensate“ cu vârf și îndesat de felul în care comandamentul sovietic a utilizat cetatea Brest. Sandalov scrie despre aceasta cât se poate de sincer: „Numeroasele efective ale unităților diviziilor de pușcași n-au rămas în cetate pentru că aveau misiunea de a apăra cetatea, ci pentru că n-au putut să iasă din ea“. E și clar de ce – orice cetate este construită în așa fel încât să fie greu de intrat în ea; dar nu era cu nimic mai ușor să scoți pe sub tirul inamicului o gloată de câteva mii de oameni prin „urechea acului“ porților din zidul cetății.

Unitățile a două divizii de pușcași, precum și Regimentul 33 Geniu, spitalul militar districtual, subunitățile trupelor Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne, un număr mare de membri ai corpului

de comandă cu tot cu familii (!) au ajuns în capcană doar pentru că s-a decis ca clădirile din cetatea aflată la distanța de o împușcătură de armă de la frontieră să fie cazărmi. Nici cei doi ani petrecuți pe teritoriul „eliberat“ al Poloniei răsăritene, nici torentul rapoartelor alarmante ale cercetașilor ce venea în valuri în ultimele zile de dinainte de război n-au ajutat comandamentul Districtului Militar Special de Vest și al Armatei IV să ia o decizie care se impunea evident și să găsească pentru amplasarea efectivului un alt teren care să nu fie chiar lângă stâlpii de hotar.

La începutul tirului de artilerie în cetatea Brest se aflau unitățile Diviziilor 6 și 42 cam în următoarea componență: 10 batalioane de pușcași, un regiment de artilerie, patru batalioane speciale (transmisiuni, recunoaștere, apărare antitanc, apărare antiaeriană); corpul de comandă se afla parțial în cetate, parțial în apartamente din orașul Brest. În subunitățile în care s-a reușit să se păstreze ordinea și disciplina minimă comandanții încercau să execute misiunea pe care o cunoșteau bine – să-și scoată la semnalul de alarmă subordonații din cazărmi în regiunile de concentrare, care erau toate în afara cetății, iar pentru Divizia 42 Pușcași chiar la vreo zece kilometri de cetate. Acolo unde oamenii au fost cuprinși de panica ușor de înțeles într-o atare situație, mulțimea a luat-o în dezordine la fugă din cazărmi spre poartă. Și într-un caz, și în celălalt, o masă enormă de oameni a ieșit pe teren deschis, unde îi nimicea nemilos tirul artileriei germane. Conform numeroaselor mărturii ale supraviețuitorilor, toată curtea cetății era literalmente acoperită de cadavre.

Cifrele exacte ale pierderilor nu mai pot fi acum stabilite de nimeni. Pot oferi o oarecare idee despre proporțiile zdrobirii trei cifre din raportul Diviziei 45 Infanterie germane: la Brest și în cetatea Brest au fost capturate 14 576 de puști și 1 327 de mitraliere, au fost luați prizonieri 7 223 de oameni. (380) Însemnarea din Registrul operațiunilor de luptă al Frontului Vest este extrem de laconică: „Două divizii în întregime (cu efectivul de 12 000 de oameni), 5 și 42, concentrate în cetatea Brest, au suportat pierderi mari la ieșirea din cetate și au ieșit de acolo dezorganizate, abandonând o cantitate mare de bunuri materiale și toate rezervele“. (381)

În timp ce cele două divizii concentrate în regiunea Brest erau omorâte de tirul artileriei sau se transformau într-o gloată haotică, germanii își realizau fulgerător și cu succes sarcinile primordiale:

„Surprinderea prin care au fost luați rușii de tirul artileriei și al aruncătoarelor de mine reactive, precum și ofensiva foarte energică a infanteriei s-au soldat pentru început cu următoarele rezultate:

1) Podul de cale ferată peste râul Bug a fost capturat în urma unei incursiuni curajoase, explozibilul a fost eliminat și podul, împreună cu alt pod de dimensiuni mai mici, este apărat de distrugere. Trecerea trupelor pe podul de cale ferată a devenit posibilă.

2) Ofensiva Regimentului 130 Infanterie la sud de cetatea și de orașul Brest-Litovsk s-a soldat cu faptul că până la amiază au fost ocupate podurile nedeteriorate, importante pentru trecerea primei coloane de tancuri peste râul Muhaveț pe la sud-vest și sud-est de oraș; bărcile de asalt ale Batalionului 81 Geniu, care s-au ridicat în susul apei râului Muhaveț, au jucat un rol important la capturarea podurilor…

3) Podul de pontoane peste râul Bug de la marginea sudică a cetății a fost instalat repede; în plus, Batalionul 81 Geniu a construit, sub tirul inamicului, un pod provizoriu de 8 tone la marginea nordică a cetății“. (380)

Registrul operațiunilor de luptă al Frontului Vest constată: „Garnizoana cetății Brest (Diviziile 42 și 6 Pușcași) a suferit pierderi mari provocate de aviația și de artileria inamicului și în consecință Divizia 6 Pușcași a fost constrânsă pe la ora 7.00 pe 22.6 să cedeze luptând Brestul, iar unitățile răzlețe ale Diviziei 42 Pușcași se adună pe poziția… (urmează o listă de toponime de la 10–15 kilometri nord-est de Brest)“. Strict vorbind, germanii au capturat unicele obiective de care aveau nevoie la Brest – podurile peste Bug și ieșirea la șoseaua Varșovia – chiar din primele ore de război. Pe de altă parte, toate performanțele acestea rămâneau amenințate atâta timp cât în cetatea Brest erau unitățile Armatei Roșii care nu depuseseră armele.

Tentativa de a lua cetatea cu asalt a eșuat și în prima zi, și într-a doua – apărătorii-eroi au continuat să opună o rezistență nemaipomenit de

îndârjită până în seara de 29 iunie. Nici inamicul, care a pierdut în luptele pentru cetatea Brest 1 120 de morți și răniți – o cifră enormă pe fundalul general al pierderilor Wehrmachtului pe frontul de est –, n-a putut să nu recunoască bărbăția apărătorilor ei: „Rușii au luptat la Brest-Litovsk nemaipomenit de tenace și dârz, au dat dovadă de o excelentă instruire soldățească și în majoritatea lor au manifestat o hotărâre de a lupta demnă de respect“. (380)

Destinul comandamentului s-a dovedit nu mai puțin tragic. Comandantul Diviziei 42 Pușcași, generalul-maior Lazarenko, a fost arestat și pe 17 septembrie 1941 condamnat de Colegiul Militar al Curții Supreme a URSS la moarte prin împușcare.****** A fost recunoscut vinovat de faptul că „chiar în primul moment al atacului trupelor germane fasciste a dat dovadă de descumpănire și pasivitate, a abandonat în cetatea Brest o parte a trupelor diviziei, armament, depozitele de alimente și de efecte. Lazarenko nu le-a dat nici o indicație unităților respective… În loc să ia măsuri ferme de organizare a ripostei inamicului, a plecat cu de la sine putere la statul major al corpului ca să raporteze situația, lăsând în acest moment de răspundere unitățile rămase ale diviziei fără conducerea cuvenită“. (382) Comandantul Diviziei 6 Pușcași, colonel Popsui-Șapko, n-a supraviețuit până în toamna anului 1941; conform unor informații, el a căzut în luptă pe 31 iulie, însă cercetători contemporani informează că a fost arestat și executat prin împușcare pentru zdrobirea diviziei de la Brest. (383)**

La fel de reușit (pentru inamic) a început ofensiva și pe alte sectoare ale frontului Armatei IV. După cum scrie Sandalov, „în zona armatei dincolo de râul Bug erau situate două poduri de cale ferată (la Brest și la Semiatice) și patru poduri rutiere (Drohicin, Koden, Domacevo și Vlodava) în bună stare și funcționale. Aceste poduri se aflau în paza Detașamentului 89 Grăniceri (de la Brest), care, deși fusese inclus în componența Regiunii de acoperire 4, n-a primit nici o sarcină referitoare la pregătirea de distrugere a acestor poduri. În consecință, chiar în prima zi de război toate vadurile și podurile peste râu au fost capturate de inamic în stare funcțională“. Astfel, fără luptă și fără rezistență, a fost pierdută poziția defensivă naturală – râul Bug.

Nu s-a dovedit mai bună nici utilizarea poziției defensive făcute de mâna omului – a cazematelor Regiunii Fortificate Brest. În majoritatea cazurilor, germanii pur și simplu n-au observat existența regiunii fortificate. În raportul de seară al Armatei IV a Wehrmachtului expediat la statul major al Grupului de Armate Centru (pe la ora 20.30, pe 22 iunie) i-au fost rezervate doar câteva cuvinte: „Fortificațiile de la frontieră au fost străpunse pe sectoarele tuturor corpurilor“. (384) Sandalov descrie cu un calm imperturbabil cauza reală a acestui fapt: „Cea mai mare parte a efectivului Batalionului 17 Mitraliori (un batalion special de artilerie și mitraliori, în componența Regiunii Fortificate Brest 62 la începutul războiului erau trei batalioane de acest fel – M.S.) se replia pe direcția Vîsokoe, unde se afla statul major al regiunii fortificate 62… Pe aceeași direcție se replia și un grup al efectivului Batalionului 18 Mitraliori din regiunea Brest… Comandantul Regiunii Fortificate Brest, generalul-maior Puzîrev, cu o parte a subunităților batalioanelor de mitraliori, ce s-au repliat la el la Vîsokoe, s-a retras chiar în prima zi spre Belsk, iar apoi și mai departe la est…“ (378)

Sandalov nu oferă nici un fel de explicații (cu atât mai puțin aprecieri). „Se repliau… s-a retras“ și atâta tot. De ce trebuiau construite cazemate, dacă chiar în primele ore de război garnizoanele lor „s-au repliat“ la 20 de kilometri de cutia de beton? Ce avea de gând să găsească „mai departe la est“ comandantul regiunii fortificate? NU este exclus ca aceste întrebări să-i fi fost puse generalului Puzîrev în persoană. Dar răspunsurile sunt deocamdată necunoscute. „Născut în anul 1890. Comandant al regiunii fortificate 62. A murit pe 18 noiembrie 1941. Nu există date despre locul în care a fost înmormântat“ – iată tot ce le-a comunicat cititorilor săi cât se poate de oficiala Revistă de istorie militară. Cum, unde, în ce împrejurări a murit la vârsta de 51 de ani generalul Puzîrev – toate acestea rămân și peste șapte decenii acoperite de bezna densă a secretului de stat.

Dar în același timp unele subunități ale Regiunii Fortificate Brest i-au opus inamicului o rezistență înverșunată. Germanii ocupaseră Belostokul, Minskul și Bobruiskul, iar un grup de ostași ai Batalionului 17 Mitraliori (tocmai ai celui a cărui cea mai mare parte a efectivului „s-a repliat“ la est) continua să mențină câteva cazemate în regiunea

Semiatîce (acolo unde Bugul este traversat de calea ferată și de șoseaua spre Belsk). Comandantul Grupului de Armate Centru, feldmareșalul von Bock, notează în jurnalul său: „La o sută de kilometri de linia frontului, la Semiatîci, Divizia 293 continuă să lupte pentru câteva cazemate foarte bine fortificate, pe care este nevoită să le ia cu asalt una după alta. În pofida tirului de artilerie extrem de intens și a utilizării tuturor mijloacelor de distrugere moderne pe care le avem la dispoziție, garnizoanele acestor cazemate refuză cu îndârjire să se predea“. (311) Garnizoanele ultimelor două cazemate („Oriol“ și „Bîstrîi“) de sub comanda locotenentului I. Fiodorov și a sublocotenentului I. Șibakov au luptat până pe 29 iunie și doar după ce au încercuit singuraticele cutii de beton germanii au putut să năruiască cu mine grele acoperișurile care au îngropat sub ele o mână de eroi.

Pe flancul drept (nordic) al Armatei IV, infanteria Wehrmachtului a trecut cu succes Bugul și își dezvolta ofensiva pe direcția nord–est; spre seara de 22 iunie germanii au ajuns la localitățile Nujeț și Vîsokoe, adică în decursul unei zilei au înaintat 15–20 de kilometri. Divizia 49 Pușcași care li se opunea a rămas „fără stăpân“ – conform planului de acoperire ea trebuia să intre în componența Armatei XIII, însă, cum statul major al armatei n-a sosit la Belsk nici în prima zi, nici în următoarele zile de război, divizia a fost lăsată de capul ei. În continuare legătura statului major al Armatei IV cu Divizia 49 a fost pierdută definitiv, unitățile ei răzlețe, sub presiunea a patru divizii germane (Divizia 292 Infanterie, Divizia 252 Infanterie, Divizia 134 Infanterie, Divizia 131 Infanterie), au fost împinse spre pădurea Bieloveja; unde s-au „împrăștiat“ definitiv. Comandantul Diviziei 49 Pușcași, colonelul K.F. Vasiliev, a căzut prizonier.

Germanii s-au ciocnit de o rezistență îndârjită și destul de bine organizată doar pe flancul stâng (sudic) al Armatei IV. Acolo, printre pădurile și mlaștinile Polesiei, a ocupat poziția defensivă Divizia 75 Pușcași (cu statul major în orașul Malorita). Cu toate că ordinul de a ridica unitățile la semnalul alarmei de luptă a ajuns la statul major al diviziei concomitent cu începutul tirului de artilerie al inamicului, comandantul diviziei, generalul-maior S. Nedvighin, a reușit să păstreze ordinea și conducerea unităților. După ce au depășit repede confuzia inițială (însemnarea de la ora 3.25 din Registrul operațiunilor de luptă

al Diviziei 3 Tancuri a Wehrmachtului constată „lipsa aproape absolută a rezistenței“) subunitățile Regimentului 115 Pușcași al diviziei au intrat în luptă și au menținut câteva ore orășelul de lângă frontieră și gara de cale ferată Stradeci. În Registrul operațiunilor de luptă al Diviziei 3 Tancuri a Wehrmachtului citim:

„Ora 05.35. Batalionul de sub comanda lui Wellmann n-a ocupat gara de la Stradeci, dar în loc s-o facă s-a împotmolit într-o luptă crâncenă în fața clădirii gării.

Ora 06.35. Continuă luptele pentru Stradeci. După cum arată pierderile mari ale inamicului, el luptă până la ultimul soldat…“ (385)

În decursul câtorva zile Divizia 75 Pușcași a reținut pe poziția Malorita, șoseaua Brest–Kovel ofensiva a trei divizii (1 Cavalerie, 255 și 267 Infanterie) ale inamicului; pe hărțile operative ale Marelui Stat Major german se vede clar rămânerea în urmă tot mai mare pe zi ce trecea a flancului sudic al grupării de șoc, iar în Registrul operațiunilor de luptă al Corpului 24 Tancuri sunt numeroase însemnări gen „rezistența îndârjită a inamicului în zona Malorita… ofensiva se mișcă acolo foarte greu“. (405) Da, desigur, pe un teren de felul acesta (doar păduri și mlaștini) nu prea poți dezvolta viteze mari, însă nici un fel de teren ca atare nu poate opri armata inamicului… Pe 25 iunie divizia generalului Nedvighin a fost încercuită definitiv, unitățile ce au rupt încercuirea, împreună cu comandantul diviziei, s-au retras la Pinsk și mai departe prin pădurile nemărginite ale Polesiei au ajuns la zona Armatei XXI de lângă Nipru.

În conformitate cu planurile comandamentului Wehrmachtului, participantele principale la evenimentele din prima zi de război urmau să devină patru divizii de tancuri ale Corpului 47 Tancuri (Divizia 17 Tancuri, Divizia 18 Tancuri) și 24 (Divizia 3 Tancuri, Divizia 4 Tancuri). Cu utilizarea Corpului 24 Tancuri germanii au exagerat evident cu complexitatea și au făcut-o în același stil ca în cazul Grupului 3 Tancuri. În loc să ajungă pe calea cea mai scurtă, pe podurile de la Brest, la șoseaua Varșovia, Diviziile 3 și 4 Tancuri, cu dificultăți și vicleșuguri enorme (au fost utilizate, de exemplu, tancuri Pz-III, adaptate pentru

deplasarea pe sub apă pe fundul râului), au trecut Bugul la 15–20 de kilometri sud de Brest. După aceasta, tancurile germane au încercat să se deplaseze la est de râu, spre drumul Malorita–Kobrin, dar s-au împotmolit pe terenul mlăștinos. Judecând după Registrul operațiunilor de luptă al Diviziei 3 Tancuri, în prima zi de război terenul de netrecut îi împiedica cu mult mai mult decât rezistența opusă de inamic:

„Ora 10.30. Batalionul 3 Motocicliști raportează că itinerarul «roșu» de deplasare, ce se întinde la est de obiectivul intermediar 2, este de netrecut deoarece este foarte mlăștinos.

Ora 11.00. Starea catastrofală a rețelei rutiere în acest sector a servit drept cauză a numeroaselor ambuteiaje.

Ora 14.30. Catastrofala lipsă de drumuri în regiunea Faustynow, care a făcut imposibilă orice deplasare mai departe pe acest sector.

Ora 19.00. În raportul de seară expediat la statul major al corpului s-a menționat că înaintarea diviziei este reținută mai mult de lipsa drumurilor, decât de rezistența opusă de inamic…“ (385)

Până la urmă s-a decis să se revină la Bug, iar apoi pe drumul de țară Stradeci–Brest să se ajungă la șoseaua Varșovia. Spre seară unitățile de avangardă ale Diviziei 3 Tancuri au mers pe șosea până la Bulkovo, unde au dat de podul distrus peste râul Muhaveț; enorma panglică de oțel a încremenit din nou în stare de pasivitate forțată – și doar paralizia totală a conducerii de la statul major al Forțelor Armate Aeriene ale Frontului Vest i-a salvat pe germani de o lovitură nimicitoare din aer. S-ar părea că exista posibilitatea de a se întoarce, de la Bulkovo la Brest, de a reveni pe malul stâng (sudic) al râului Muhaveț și de a ocoli nenorocitul de pod pe la sud – dar această variantă de deplasare era inacceptabilă, deoarece în zona de la Bulkovo până la Kobrin, la sud de șoseaua Varșovia, era doar o mlaștină neîntreruptă. Pentru deplasarea tancurilor era nevoie de un drum și de un pod.

„Ora 20.10. În regiunea Bulkovo este în curs de instalare un pod cu capacitatea de 16 tone. Construcția podului a început cu o mare întârziere din cauza faptului că compania de pontoane și poduri a Batalionului 39

Geniu a venit foarte târziu. Doar tancurile cu posibilitate de deplasare subacvatică au reușit la ora 22.00 să forțeze râul [Muhaveț] în această regiune. Ele au izbutit să ajungă la Kobrin fără să întâmpine o rezistență substanțială a inamicului. Batalionul 3 Motocicliști care, deplasându-se conform planului, a ajuns deja la itinerarul rezervat unităților de tancuri, a reușit să răzbată până la Jabinka și să captureze podurile din această regiune." (385)

Nu se dezvolta cu mult mai reușit ofensiva Diviziilor 17 și 18 Tancuri la nord de Brest. Misiunea era să ajungă la șoseaua Vidomlia–Prujanî–Slonim, iar pentru aceasta era necesar să forțeze Bugul și râulețul Lesnaia. Pe la ora 10 dimineața, cu utilizarea tancurilor adaptate pentru deplasare subacvatică și datorită muncii de șoc a geniștilor, ambele obstacole acvatice au fost forțate; rezistența inamicului (Armata Roșie) aproape că a lipsit și, de fapt, acolo nici nu avea cine s-o opună – între sectoarele defensivei Diviziilor 49 și 42 Pușcași se căsca o breșă de mulți kilometri, iar Divizia 42 Pușcași revenise după măcelul din cetatea Brest.

Spre amiaza zilei de 22 iunie situația din zona de ofensivă a Corpului 47 Tancuri a început să se schimbe. În regiunea Pelișce a avut loc o luptă de întâmpinare între detașamentele de avangardă ale Diviziei 18 Tancuri germane și cele ale Diviziei 30 Tancuri ale Corpului 14 Mecanizat. Într-un raport al Grupului de Armate Centru aceasta este menționată ca „un atac puternic cu tancuri al rușilor". În pofida superiorității tehnice evidente a tancurilor medii germane asupra tancurilor ușoare T-26, ofensiva Diviziei 18 Tancuri s-a blocat și în ziua respectivă ea n-a trecut mai departe de Pelișce. Dar problemele principale au apărut la locurile de trecere peste Bug. Probabil că germanii nu cunoșteau (mai bine zis comandamentul nu a avut grijă să le cunoască) particularitățile deplasării pe o luncă inundată puțin de ape subterane – e suficient să distrugi în ea stratul superior al solului (brazda de iarbă) și orice tehnică pe roți se împotmolește până la butuc. Au fost nevoiți să tracteze câte unul camioanele cu remorchere cu șenile până la locul de trecere și asta a amânat termenele de forțare a râului peste orice limite. În fine, mai spre seară s-a prăbușit podul supraîncărcat, fapt care a oprit trecerea cinci ore. Nu-mi rămâne decât să repet că doar lipsa de acțiune

a aviației sovietice le-a permis germanilor să comită astfel de greșeli fără să piardă oameni și tehnică sub loviturile bombelor.*******

Deși cu referire la 22 iunie nu se poate vorbi de o anumită „linie a frontului“, drept linie aproximativă a înaintării Grupului 2 Tancuri al Wehrmachtului și a formațiunilor de infanterie atașate la el poate fi numită linia Vîsokoe–Pelișce–Jabinka–Radvanici – toate localități sunt situate la 20–30 de kilometri de frontieră. În comparație cu saltul fenomenal al Grupului 3 Tancuri spre Alitus și Oranî, succesele subordonaților lui Guderian s-au dovedit vizibil mai modeste. Și asta în situația în care comandamentul Armatei Roșii – și la Moscova, și la Minsk – i-a dăruit inamicului toate avantajele posibile ale primei lovituri aplicate prin surprindere.

„Retragerea s-a transformat în fugă…“

Spre seara de 22 iunie situația din zona defensivei Armatei IV era următoarea. Pe flancul drept, la punctul de joncțiune cu Armata X, infanteria Wehrmachtului se deplasa aproape fără să întâmpine obstacole în adâncul teritoriului sovietic, însă avea în față pădurea Bieloveja, în care ritmul deplasării infanteriei cu convoaie hipomobile urma să se reducă inevitabil. Pe flancul stâng, Divizia 75 Pușcași reținea cu lupte îndârjite înaintarea inamicului, iar terenul păduros și mlăștinos nu le oferea germanilor șansa de a face un salt fulgerător spre Pinsk. Cea mai alarmantă era situația în centrul dispozitivului operativ al Armatei IV: cu toate reținerile și neorânduielile, inamicul a reușit totuși să treacă peste Bug două divizii de infanterie și o parte considerabilă a forțelor a patru divizii de tancuri și acest „berbec blindat“ ajunsese la două drumuri magistrale (Vidomlia–Prujanî și Brest–Kobrin).

Ce forțe putea să-i opună inamicului comandamentul Armatei IV? Unitățile Diviziilor 6 și 42 Pușcași care la începutul războiului se aflau în cetatea Brest puteau fi incluse în lista pierderilor – chiar dacă acolo mai rămăseseră oameni vii, ei fie se aflau în „capcană“, fie se retrăgeau ca mulțime dezordonată la est. Însă nici pe departe nu toți au căzut în cursă. În afara cetății rămăseseră: un regiment de pușcași (al Diviziei

459 Pușcași) și patru batalioane de pușcași din componența Diviziilor 42 și 6 Pușcași, două regimente de artilerie ale Diviziei 42 Pușcași și două regimente de artilerie (nr. 447 și 455) ale corpului de armată. În total se adună ceva de genul unei brigăzi de pușcași, întărită cu un grup de artilerie puternic.

În adâncul dispozitivului armatei, lângă târgușorul Kossovo (între două drumuri, la 20 de kilometri sud-est de Rujanî), era amplasat Regimentul 120 Obuziere de mare capacitate al Rezervei Comandamentului Suprem. La începutul războiului în dotarea regimentului erau 36 de obuziere de calibru 203 mm și peste 2 000 de proiectile pentru ele, un număr mai mare decât cel prevăzut de organigramă de remorchere și de automobile (inclusiv un tip atât de rar pentru Armata Roșie de tehnică precum autovehiculul 4 × 4 cu roți și șenile ZIS-33), un efectiv de 2 171 de oameni. Fiind utilizat cu pricepere, un regiment de acest fel putea să transforme o coloană de tancuri germane ce se târa pe drumurile înguste de pădure într-o grămadă mare de fiare vechi pârjolite.

Dar rezerva principală a armatei rămânea Corpul 14 Mecanizat. Divizia 30 Tancuri se deplasa din regiunea de amplasare permanentă (orașul Prujanî) pe șoseaua spre Pelișce, unde detașamentele ei de avangardă au intrat în luptă cu subunitățile de tancuri ale inamicului; Divizia 205 Motorizată rămânea în regiunea de amplasare permanentă (lângă șoseaua Varșovia la sud și la nord de Bereza-Kartuzskaia), iar unul dintre regimentele ei motorizate de pușcași a fost avansat pe poziția râul Muhaveț lângă localitatea Zaprudî. Statul major al corpului mecanizat a ajuns la Postul de comandă prevăzut de planul de acoperire în regiunea Tevli.

Într-o situație incomparabil mai proastă s-a pomenit Divizia 22 Tancuri care a prins începutul războiului în tabăra sa de pe malul Bugului, sub tirul de artilerie al inamicului: „Au fost scoase din funcțiune pe loc o parte a mașinilor de luptă, o mare parte a mașinilor auxiliare, au fost distruse depozitele de muniții și de carburanți, au fost omorâți și răniți aproape 20 la sută din efectiv și familii. Mașinile scoase din funcție aveau câte un set de muniții și un rezervor de combustibil“. (386) Chiar în primele ore de război au fost omorâți doi adjuncți ai comandantului

Diviziei 22 Tancuri (comisarul de regiment A. Illarionov și inginerul militar de rangul 2 E. Certov), au fost răniți șeful statului major al diviziei, locotenent-colonelul A. Kislițîn, și comandantul Regimentului 44 Tancuri, maiorul N. Kvass. Pe la amiază regimentele de tancuri rărite considerabil ale diviziei au trecut râul Muhaveț și se concentrau în regiunea de la nord-vest de Jabinka, în timp ce Regimentul motorizat de pușcași al diviziei se retrăgea de la frontieră spre Radvanici.

În general și în total, spre seara de 22 iunie pe direcția Brest–Kobrin–Prujanî inamicul avea o superioritate numerică triplă, completată de superioritatea tehnică a tancurilor medii, care constituiau jumătate din parcul de tancuri ale Corpurilor 47 și 24 Tancuri ale Wehrmachtului, asupra tancurilor ușoare T-26 ale Corpului 14 Mecanizat. Probabil că la evaluarea unei situații de acest fel devine cât se poate de oportună utilizarea cuvântului „unica“. Unica decizie rațională ar fi fost cea de a trece la defensivă mobilă cu utilizarea pozițiilor naturale ale râurilor Muhaveț, Iaselda și Șciara. Poate că ar fi avut sens, profitând de confuzia temporară în rândurile inamicului și de încetinirea ritmului înaintării lui, să fie retrase imediat toate unitățile rămase întregi dincolo de râul Iaselda – acolo, în spatele și pe flancurile celor care se apărau, s-ar fi aflat o pădure deasă, de netrecut, un loc ideal pentru ambuscade pentru tancuri, pentru instalarea barajelor de mine, baricadelor din trunchiuri, pentru extenuarea inamicului în ofensivă.

În realitate însă, a fost luată o cu totul altă decizie:

„Ordinul de luptă nr. 02. statul major al Armatei IV, Zaprudî, 22.6.41 ora 18.30

Trupele Armatei IV, continuând în timpul nopții apărarea fermă a pozițiilor pe care le ocupau, din dimineața de 23.6.41 trec la ofensivă ocolind Brestul pe la nord cu misiunea de a distruge inamicul care a trecut Bugul de Vest… Corpul 14 Mecanizat (Diviziile 22, 30 Tancuri și Divizia 205 Motorizată) în dimineața zilei de 23.6.41 să aplice o lovitură de pe poziția Krivlianî–Pelișce–Hmelevo pe direcția generală spre Vîsokoe cu misiunea ca până la sfârșitul zilei să-l distrugă pe inamic la est de râul Bugul de Vest… Corpul 28 Pușcași aplică lovitura cu flancul său drept (Diviziile 6, 42 Pușcași și batalionul de tancuri al Diviziei 205 Motorizate)

pe direcția generală spre Brest, având misiunea să ocupe până la sfârșitul zilei Brestul. Atacul să înceapă la ora 5.00 pe 23.6.41 după un raid de foc de 15 minute". (387)

La o privire din perspectiva prezentului, această decizie e nebunie curată; despre ce fel de ofensivă putea fi vorba în condițiile existentului raport de forțe (și ținând cont de starea reală a acestor forțe)? Sandalov apreciază cât de poate de autocritic ordinul dat cu participarea lui: „Comandamentul armatei încerca să transpună în viață deciziile luate înainte de război în privința planului de acoperire, care nu corespundeau deloc situației ce se crea… Nici comandantul armatei, nici statul major al armatei, nici comandanții corpurilor de armată nu au abordat în fața statului major al frontului chestiunea inoportunității aplicării unei contralovituri și n-au prezentat propuneri privind trecerea la defensivă". (378) Dar, ca să fim drepți, trebuie să ținem cont și de circumstanțele în care a fost luată decizia sinucigașă de a trece la contraofensivă.

Mai întâi, trebuie menționat că nici statul major al Armatei IV, nici statul major al Frontului Vest, nici Marele Stat Major de la Moscova nu dispuneau de informații adecvate despre componența grupării și planurile inamicului. În Ordinul de luptă nr. 2 citat mai sus nu există în general nici o referire la inamic – fapt ce contravenea ordinii stabilite normativ de alcătuire a ordinelor de luptă, dar și bunului-simț. Nota informativă despre recunoaștere nr. 1 a statului major al Frontului Vest, scrisă până la ora 20.00 pe 22 iunie, a depistat două divizii de tancuri inexistente în realitate ce înaintau spre Belsk și n-a scos nici un cuvânt despre extrem de puternica grupare de tancuri de pe direcția Brest; intențiile inamicului au fost definite astfel: „Printr-o lovitură concentrică pe direcția Grodno și pe direcția nord-est spre Volkovîsk să reteze comunicațiile de bază [ale frontului]". (388)

Raționând abstract, existau unele temeiuri logice pentru o atare presupunere: lovitura asupra Belskului le-ar fi permis germanilor să înceapă ofensiva pe un teren relativ deschis și ulterior, prin „pasul" de 20 de kilometri dintre pădurile Suprasl și Bieloveja, să ajungă la drumul Belostok–Volkovîsk; din păcate, această „teorie" nu coincidea deloc cu deciziile comandamentului Wehrmachtului, care intenționa să

încercuiască trupele Frontului Vest în întregime, fără să-și irosească puterile cu o sarcină particulară de retezare a „intrândului de la Belostok“. Perturbând întrucâtva cronologia expunerii, vom menționa că și în a doua zi de război, după eșecul ofensivei, comandamentul Armatei IV, în Ordinul de luptă nr. 03, estima gruparea inamicului ca „o divizie de tancuri, două-trei divizii de infanterie“. (389)

A doua cauză și prima ca importanță a greșelii era lipsa de înțelegere, tragica lipsă de înțelegere a proceselor ce începuseră să se producă în trupele încredințate generalului Korobkov (sau, în aceeași măsură, oricărui alt comandant al Armatei Roșii). În capete încă răsunau marşurile vioaie antebelice, în memorie mai erau proaspete amintirile despre defilarea triumfală pe drumurile Poloniei zdrobite și celor de la statul major al Armatei IV tot li se mai părea că oamenii noștri sunt plini de bărbăție, că e destul să dea ordinul și va porni spre misiune avântat batalionul de șoc, blindat, se cutremura pământul sub șenile și dușmanii o vor lua la fugă sub presiunea oțelului și focului…

A venit dimineața de 23 iunie; formațiunile Armatei IV au trecut (?) la ofensivă. La drept vorbind, inamicul nici n-a observat această „ofensivă“. Două divizii de infanterie (Divizia 31 și Divizia 34) ale Corpului de armată 12 al Wehrmachtului și-au reluat mișcarea, au înaintat circa 20 de kilometri și spre sfârșitul zilei au ajuns pe linia Kobrin–Tevli. Însemnarea din Registrul operațiunilor de luptă al corpului este foarte laconică; „rezistența rușilor este neînsemnată de tot“. Pierderile Diviziei 31 Infanterie în ziua de 23 iunie au fost: un mort, cinci răniți, șase bolnavi“. (390)

În Registrul operațiunilor de luptă al Diviziei 3 Tancuri a Wehrmachtului pot fi deslușite cu greu câteva cuvinte cu care e amintită cumva lupta de întâmpinare cu tancurile Corpului 14 Mecanizat:

„Ora 06.20. Brigada de tancuri se află încă în fața localității Bulkovo. Grupul de luptă „Korvin“ raportează prezența unor formațiuni puternice ale inamicului la nord de Kobrin, în ele sunt inclusiv tancuri.

Se observă retragerea unităților inamicului din Kobrin pe direcția nord–est… La ordinul comandantului diviziei Batalionul 1 Recunoaștere, Batalionul 3 Motocicliști și Batalionul 3 al Regimentului 6 Tancuri (tancurile cu mers subacvatic care au trecut seara târziu pe 22 iunie râul Muhaveț lângă Bulkovo – M.S.) au început atacul asupra Kobrinului.

Ora 08.45. În urma asaltului subunitățile de avangardă au reușit să intre în Kobrin. Câteva tancuri au fost distruse, un pod a fost dărâmat și încă unul se află în stare nedeteriorată.

Ora 11.40. Batalionul 3 Motocicliști se află la Buhovici (localitate de lângă șosea la 5 kilometri nord-est de Kobrin – M.S.), în acest orășel n-au fost depistate trupe ale inamicului. Au fost capturate numeroase trofee…“ (385)

Ce-i drept, în nota informativă despre prizonierii și trofeele Diviziei 3 Tancuri, semnată pe 7 august 1941, o notă amănunțită, cu împărțire pe zile, figurează 137 de tancuri „capturate sau distruse“ pe 23 iunie. (391) Autorii notei n-au avut grijă de comoditatea viitorilor istorici și n-au ținut evidența separată a tancurilor distruse și a celor capturate. Se mai știe că Divizia 18 Tancuri a raportat că a imobilizat 120 de tancuri sovietice în lupta de lângă localitatea Șcenia (la 5 kilometri sud-vest de Prujanî). Nici raportul cu privire la operațiunile de luptă ale Corpului 14 Mecanizat – unicul document depistat până în prezent ce are legătură cu acțiunile Corpului 14 Mecanizat și ale diviziilor lui – nu prezintă o imagine clară a luptei ce avusese loc.

„În procesul de realizare a sarcinii trasate, corpul mecanizat, în comun cu Corpul 28 Pușcași, a purtat o luptă de întâmpinare cu tancurile și cu trei divizii de infanterie ale inamicului, sprijinite de aviație. Unele regimente au fost bombardate de 6 ori în decurs de 2–3 ore. Tactica inamicului: înainte (așa e scris în text – M.S.) bombardează aviația, înaintea infanteriei merg tancurile ușoare și medii. În timpul atacului tancurilor noastre tancurile ușoare pleacă și lupta e primită de tancurile medii. În urma luptei corpul a suportat pierderi considerabile, în principal provocate de aviație, și s-a repliat: Divizia 30 Tancuri spre Gorodniki–Liniovo, divizia 22 Tancuri în regiunea Guțki–Poliatîci–Andronovo

(suburbii de nord-vest ale Kobrinului, dar la ora 10 dimineața, „ora sovietică", germanii se aflau în Kobrin – M.S.)." (386)

Iată, în fond, tot ce s-a spus în raport despre un eveniment pe care unii autori îl numesc „cea mai mare luptă de tancuri din perioada inițială a războiului". Mai trebuie să ținem cont și de faptul că acest raport a fost scris de șeful Direcției autoblindate și tancuri a Frontului Central, colonelul Kabanov, pe 2 august și se încheie cu fraza următoare: „A fost scris pe baza puținelor documente disponibile și a relatărilor martorilor oculari".

Pe cât de neclară e desfășurarea luptei de tancuri, pe atât de evident îi este rezultatul final. La ora 9.50, „ora Germaniei", Divizia 18 Tancuri a Wehrmachtului a ocupat Prujanî și, fără să se oprească, a forțat din mers râul Iaselda pe podul ce nu fusese aruncat în aer. Apoi, fără să întâmpine aproape nici o rezistență, tancurile Corpului 47 Tancuri au parcurs 30 de kilometri pe sectorul din pădure al șoselei (în Registrul operațiunilor de luptă al corpului s-au transformat în 50 de kilometri) și la ora 8 seara au ocupat Rujanî. Divizia 3 Tancuri, deplasându-se în avangarda Corpului 24 Tancuri, a ocupat la ora 16.00 Bereza-Kartuzskaia, aceasta însemnând străpungerea definitivă a poziției de pe râul Iaselda pe tot frontul defensivei Armatei IV. În raportul despre operațiunile de luptă ale Corpului 14 Mecanizat zdrobirea definitivă a corpului este descrisă astfel:

„Spre sfârșitul zilei de 23 iunie Corpul 14 Mecanizat și Corpul 28 Pușcași, care n-au reușit să se pună în ordine, au fost supuse din nou unui atac combinat al aviației, tancurilor și infanteriei inamicului. Corpul de pușcași n-a rezistat loviturii și a început retragerea. Retragerea s-a transformat în fugă. Luptând în încercuire, formațiunile de tancuri au suferit pierderi mari; doar unele subunități mici au ajuns spre dimineața de 24.6 pe poziția Slonim Ivanțevici (localitate la 32 de kilometri pe șosea la nord-est de Bereza – M.S.). Divizia 205 Motorizată a ocupat poziții defensive de-a lungul râului Șciara, acoperind concentrarea Corpului 14 Mecanizat și Corpului 28 Pușcași reformate (așa e scris în text – M.S.). (386)

Raportul de luptă nr. 07 al statului major al Armatei IV nu e mai puțin elocvent:

„Aviația inamicului, spre sfârșitul zilei de 23.6.41, în comun cu unitățile de tancuri a atacat unitățile noastre pe poziția râului Iaselda. Unitățile răzlețe ale Corpului 28 Pușcași și Corpului 14 Mecanizat, care n-au reușit să se pună în ordine, n-au rezistat acestui atac, sprijinit de o cantitate mare de aviație, și au început replierea, care s-a transformat, în pofida unui șir de posturi de baraj, într-o retragere neorganizată și totală a unităților amestecate între ele după râul Iaselda. Spre dimineața de 24.6.41 unitățile s-au repliat la est de poziția Slonim, râul Șciara (adică, în decursul unei nopți, s-au „repliat“ la 50–60 de kilometri de Iaselda – M.S.), până la gara Ivanțevici, fiind acoperite lângă râul Șciara de Divizia 205 Motorizată“. (392)

Referirile permanente la loviturile aeriene nu sunt întâmplătoare și, cel mai probabil, reflectă obiectiv situația reală: trupele Armatei IV „se repliau“ în ziua respectivă atât de repede, încât la un moment dat au reușit să se desprindă de inamicul terestru, dar nu și de aviație, de care e imposibil să fugi în principiu. Dar și germanii se străduiau din răsputeri să nu rămână în urmă. În Registrul operațiunilor de luptă al Diviziei 3 citim:

„Ora 23.00. Unitățile de avangardă ale diviziei au ajuns pe poziția râul Șciara, au capturat un pod în stare nedeteriorată și au creat un mic cap de pod pe care se află subunitățile Batalionului 3 Motocicliști al corpului de tancuri. Comandamentul corpului a ordonat să fie urmărite cu toată energia unitățile înfrânte ale inamicului.

24 iunie. Ora 03.30. Brigăzii de tancuri i s-a dat indicația să facă plinul la mașinile coloanei de transport auto 9 ce s-au apropiat în ultimul moment, iar apoi, la ora 04.00, în comun cu batalionul de motocicliști, să se plaseze din nou în avangarda unităților noastre. Divizionul 2 al Regimentului 75 Artilerie urmează să înainteze imediat spre poziția râul Șciara.

Pe la ora 05.00 trupele au reușit să extindă capul de pod pe direcția est.

Ora 06.45. Brigada 3 Motorizată de pușcași a forțat râul Șciara pe pod în componența următoare…

Ora 08.15. Postul de comandă al diviziei a fost deplasat pe poziția râul Șciara (adică în 24 de ore statul major s-a deplasat 130 de kilometri – M.S.)“. (385)

Statul major al Armatei IV s-a repliat încă în seara de 23 iunie în orășelul Milovidî (la o cotitură mare a râului Șciara), iar apoi, spre seara de 24 iunie, și mai departe la est, spre Siniavka (localitate de lângă șoseaua Varșovia, la 70 de kilometri vest de Sluțk). Acolo, seara târziu, pe 24 iunie, a fost scrisă Nota informativă operativă nr. 01, prima la număr, dar care a făcut de fapt bilanțul operațiunilor de luptă ale Armatei IV:

„… Rămășițele unităților Diviziilor 6 și 42 Pușcași ale Corpului 28 Pușcași, după o serie de lupte defensive, s-au repliat până pe la ora 18 în regiunea Eusinovici–Talminovici (deja dincolo de partea estică a cotiturii râului Șciara – M.S.), unde se pun în ordine. Aceste rămășițe nu sunt apte de luptă… Corpul 14 Mecanizat, apărându-se activ, trecând în repetate rânduri la contraatac, a suferit pierderi mari de bunuri materiale și efectiv și pe 25.6.41 nu este în stare aptă de luptă.***** Regimentul 120 Artilerie de obuziere aproape că n-a fost utilizat din cauza duratei scurte a luptelor (o formulare interesantă: care e aici cauza și care efectul? – M.S.)… Din cauza bombardamentelor permanente și crunte infanteria este demoralizată și nu manifestă îndârjire în apărare. Comandanții tuturor formațiunilor sunt nevoiți să oprească și să întoarcă pe front subunitățile, iar uneori chiar și unitățile ce se retrag în dezordine, deși aceste măsuri, chiar și în pofida aplicării armelor, nu s-au soldat cu efectul scontat…“ (393)***

Un caz absolut ieșit din comun de „aplicare a armelor“ este descris de L. Lopuhovski în investigația sa a istoriei Regimentului 120 Artilerie de obuziere. „Un general necunoscut a barat drumul cu mașina sa ZIS și le-a ordonat artileriștilor să ocupe poziții de tragere chiar lângă drum și să deschidă imediat focul (în opinia lui Lopuhovski, era generalul-maior Habarov, cel căruia Pavlov i-a ordonat să „împuște orice număr oameni“, dar să oprească retragerea Armatei IV – M.S.)… Pentru a opri grupurile de militari ce fugeau cuprinși de panică tunurile au tras de câteva ori. La ordinul generalului, artileriștii au pus de-a curmezișul șoselei o mașină mobilă de reparații de tip «B» pentru a reține mașinile

și au plasat un baraj. Comandanții cu armele în mâini îi opreau pe cei care fugeau. Pe drum s-a format imediat un ambuteiaj. Au apărut avioane inamice, au început să bombardeze și pur și simplu au zdrobit barajul…“ (379)

Pe ultima linie

Pătrunderea unităților de tancuri germane spre râul Șciara modifica substanțial situația la scara întregului Front Vest. Și nu e vorba doar de aritmetica uluitoare – în 48 de ore a fost parcursă jumătate din distanța dintre Brest și Minsk. Pătrunderea inamicului în regiunea Slonim–Baranovici însemna ieșirea unităților mecanizate ale inamicului în spațiul operativ întins, la un teren relativ deschis și practicabil (spre deosebire de cel pe care le fusese dat să-l parcurgă la marginea Polesiei). În al doilea rând, odată cu pierderea Slonimului, era retezată principala magistrală de transport (șoseaua Belostok–Volkovîsk–Baranovici), pe care puteau fi repliate la est formațiunile Armatelor III și X.

Strict vorbind, această „repliere“ în formă de retragere spontană și dezordonată era în toi. Șeful Secției propagandă politică a Corpului 17 Mecanizat îi raporta pe 24 iunie statului major al frontului:

„Prin Baranovici, spre est, se mișcă într-un șuvoi neîntrerupt automobilele cu militari, familie, precum și pedestru, atât în grupuri, cât și câte unul. Chipul majorității dintre ei exprimă o stare de spirit panicată. Măsurile luate – organizarea corpul de comandă ce s-a adunat acolo – nu s-au soldat cu un rezultat pozitiv. În timpul nopții majoritatea au fugit. Totodată, mulți membri ai corpului de comandă se dovedesc neînarmați… Conducerea căii ferate și a comenduirii a fugit care încotro, comisariatele militare și alte instituții părăsesc orașul. Corpul de comandă nou-venit caută statele majore, dar despre majoritatea nu există informații…“ (404)

Nu mai rămăseseră speranțe că „rămășițele ce nu erau apte de luptă“ ale unităților și diviziilor zdrobite vor putea să contraatace și să împingă înapoi inamicul, iar comandamentul Frontului Vest punea în funcțiune în pripă rezervele. Prima dintre ele – la fel ca în multe situații

asemănătoare de pe acest front și de pe altele – a fost aviația. Speranțele nutrite față de ea se bazau atât pe concepțiile antebelice, extrem de exagerate referitoare la lovitura nimicitoare din aer, cât și pe primele rapoarte al propriilor trupe, în care aviația inamicului era prezentată ca o forță atotdistrugătoare.

„Pentru a evita ritmul rapid al ofensivei inamicului, în primul rând eu, pe data de 23, am trimis toată aviația de bombardament disponibilă în exclusivitate pentru a-l bombarda pe inamicul care înaintează în regiunea Kobrin.“ Aceste rânduri sunt din procesul-verbal al interogatoriului comandantului frontului, Pavlov. Toată „aviația disponibilă“ de pe flancul sudic al Frontului Vest consta la momentul respectiv din Divizia 13 Avioane de bombardament. Divizia cu „număr aducător de ghinion“ a devenit încă în perioada antebelică una dintre cele mai bune la capitolul pregătire de luptă din Forțele Armate Aeriene sovietice; era o formațiune foarte mare sub aspect numeric (cinci regimente aviatice), iar comandantul diviziei era absolut ieșit din comun – pentru Eroul Uniunii Sovietice, generalul-maior F.P. Polînin, războiul ce începuse pe 22 iunie 1941 era deja al treilea (în afară de participarea la războiul sovieto-finlandez în palmaresul generalului era și experiența războiului aerian în China, la care participase, cu întreruperi, cu începere din anul 1933).

Judecând după Nota informativă operativă nr. 3 a statului major al Diviziei 13 Aviație de bombardament, pe 24 iunie piloții diviziei au efectuat 146 de zboruri și au lansat peste coloanele mecanizate ale inamicului în regiunea Kobrin–Bereze–Prujana–Rujanî mai mult de o mie de bombe (591 de bombe FAB-100, 96 de bombe FAB-50, 326 de bombe AO-25, 171 de bombe AO-15). (394) Această lovitură a fost observată de inamic – deși, desigur, n-a dispărut fără urmă, după cum se întâmpla după primele lovituri cu bombe de cealaltă parte a frontului. A ajuns sub lovitura bombelor chiar și statul major al Grupului 2 Tancuri (despre asta scrie în memoriile sale Guderian). În Registrul operațiunilor militare al Diviziei 3 Tancuri a Wehrmachtului citim:

„Ora 12.00. Subunitățile coloanei de marș au fost supuse unui raid al bombardierelor inamice «Martin» (astfel identificau germanii

bombardierul cu două motoare SB – M.S.). Dar trupele din regiunea statului major al diviziei n-au suferit pierderi.

Ora 13.00. Subunitățile Divizionului 1 al Regimentului 11 Artilerie antiaeriană au fost dislocate în sectorul râului Șciara pentru a apăra podul…

Ora 14.25. Din cauza raidurilor avioanelor de vânătoare (avioanele de vânătoare lipseau cu desăvârșire – cel mai probabil, germanii au definit astfel apariția noului bombardier cu un motor SU-2 – M.S.) și de bombardament ale inamicului viteza de înaintare a diviziei s-a redus vizibil; însă în decursul acestor raiduri divizia a suferit doar pierderi mici". (385)

Chiar și pentru un astfel de rezultat destul de modest a fost nevoie să fie plătit un preț enorm – au fost pierdute (au fost doborâte sau au efectuat o aterizare forțată) 52 de avioane! Cauza pierderilor mari este, din păcate, foarte simplă: propria aviație de vânătoare s-a topit în decursul mutării în panică de pe aerodromurile de lângă frontieră, iar germanii acopereau ofensiva Grupului 2 Tancuri cu avioanele de vânătoare ale celei mai bune și mai numeroase „escadre a așilor"(JG-51) de sub comanda celebrului Molders. Cu toate acestea, chiar și cu acest nivel de pierderi (în decursul zilei a fost doborât fiecare al treilea avion!), divizia lui Polînin a continuat lupta și pe 25 iunie a efectuat în același raion încă 98 de zboruri și a lansat circa 500 de bombe. (395)

În orice caz, aviația din epoca respectivă era capabilă doar să încetinească ofensiva inamicului, să-i provoace pierderi mai mult sau mai puțin simțitoare. „Berbecul alcătuit din tancuri" putea fi oprit și zdrobit doar de trupe terestre. Și sub acest aspect, norocul militar, fie și o singură dată, s-a dovedit de partea Armatei Roșii: exact în locul la care au ajuns subunitățile de avangardă ale Grupului 2 Tancuri al Wehrmachtului se desfășurau trei divizii de pușcași (nr. 155, 121, 143) ale Corpului 47 Pușcași. O altă divizie de pușcași (nr. 55), la ordinul lui Pavlov, era mutată cu mijloace de transport auto de la Sluțk spre poziția râul Șciara. Într-o oarecare măsură poate fi considerat „noroc" și faptul că comandamentul german a alergat „după doi iepuri concomitent", adică un corp de tancuri (nr. 47) încerca să-și continue ofensiva prin

Baranovici, Stolbțî spre Minsk, iar altul (nr. 24) a fost trimis de-a lungul șoselei Varșovia spre Sluțk și mai departe spre Bobruisk. Din acest moment luptele de la cotul râului Șciara pot fi împărțite convențional în două operațiuni – pe direcțiile est (Sluțk) și nord.

Puținele documente păstrate permit să fie restabilită în linii foarte mari imaginea luptelor de pe direcția Sluțk. Râul Șciara traversează șoseaua Varșovia în două puncte. Sectorul vestic (de lângă Bîten, Domanovo) a fost forțat de un detașament de avangardă al Diviziei 3 Tancuri germane în noaptea spre 24 iunie. Înaintarea fără întrerupere a inamicului a fost oprită pentru prima dată pe poziția Milovidî; acolo au intrat în luptă unitățile Diviziei 205 Motorizate și rămășițele diviziilor de tancuri ale Corpului 14 Mecanizat. Spre amiază li s-au alăturat primele dintre unitățile nou-venite ale Diviziei 55 Pușcași; și pentru prima dată de la începutul războiului în Registrul operațiunilor de luptă al Corpului 24 Tancuri al Wehrmachtului apare o astfel de însemnare: „Inamicul opune o rezistență îndârjită cu scopul de a menține sectorul 2 de la Șciara. Inamicul are o artilerie și tancuri puternice. Se pare că aici deja nu sunt soldați luați prin surprindere în garnizoană pe timp de pace, ci soldați care apără poziții defensive bune, instalate cu iscusință… Divizia 3 Tancuri intenționează să înceapă ofensiva seara cu sprijinul bombardierelor în picaj, dar demersul pentru bombardiere a întârziat și din cauza întunericului ce se apropie atacul lor nu va mai putea fi efectuat. Cu toate acestea, divizia reușește să captureze podul peste sectorul 2 al râului Șciara“. (405)

În Raportul cu privire la operațiunile de luptă ale Corpului 14 Mecanizat toate acestea sunt descrise întrucâtva altfel, cu prezența obligatorie a omniprezentei aviații germane:

„24 iunie. Divizia 205 Motorizată, suferind pierderi mari, respinge atacurile inamicului și la ora 13.00 rămășițele ei sunt înlocuite de nou-venita Divizie 55 Pușcași. La ora 14.00 inamicul atacă după ce în prealabil a bombardat intens dispozitivul diviziei. Cu toate că au fost introduse tancurile rămase (25 de tancuri), divizia n-a rezistat și s-a repliat…“ (386)

S-a păstrat, oricât ar fi de straniu, Registrul operațiunilor de luptă al Diviziei 55 Pușcași, scris de mână. Însemnările din el sunt scurte, și asta nu face decât să confirme presupunerea că Registrul operațiunilor de luptă a fost scris pe urmele proaspete ale evenimentelor. Ziua de 24 iunie este descrisă astfel:

„24 iunie ora 13.00. Regimentul 111 Pușcași (sosit înaintea celorlalte – M.S.) a intrat în luptă cu un corp motomecanizat al inamicului pe poziția de la 5 kilometri de Milovidî. După pătrunderea unităților motomecanizate ale inamicului s-a repliat în regiunea Rogaci (localitate de pe cotul râului Șciara, la 10 kilometri sud-est de Milovidî). Pe la ora 16.00, pe 24 iunie, Regimentul 228 Pușcași, Regimentul 141 Artilerie, Batalionul 79 Recunoaștere, după ce au pregătit defensiva pe malul estic al râului Mîșanka (afluent de dreapta al râului Șciara, traversează șoseaua la 9 kilometri est de Milovidî), pe poziția șoseaua și pădurea de la nord de șosea, de la ora 16.00 până la ora 2.00 pe 25 iunie menține cu îndârjire această poziție, respingând trei atacuri ale inamicului…“ (396)

Judecând după Raportul de luptă nr. 07 al statului major al Armatei IV, Divizia 55 Pușcași n-a menținut poziția de pe râul Mîșanka și în seara de 24 iunie a trecut pe malul estic al râului Șciara. „La ora 14.00, pe 24.6.41, inamicul, după pregătirea de artilerie și de aviație, a trecut la ofensivă contra Diviziei 55 Pușcași, având în față un eșalon de tancuri (20–30 de tancuri). Unitățile diviziei n-au rezistat și, cu toată că au fost introduse în luptă eșaloanele secunde ale regimentelor și toate tancurile disponibile ale Corpului 14 Mecanizat (aproape 25 de mașini), au început să se replieze și până la ora 18 s-au repliat dincolo de râul Șciara.“ (392)

În orice caz, lupta crâncenă de la cotul Șciarei a avut loc și faptul este confirmat de însemnările din Registrul operațiunilor de luptă al Diviziei 3 Tancuri a Wehrmachtului:

„Ora 19.00… După ce au ajuns la cel de-al doilea loc de trecere peste râul Șciara, unitățile de avangardă ale grupului «Linnari» au fost supuse tirului din partea inamicului. Unele tunuri ale inamicului țin sub foc drumul pe care se deplasează trupele noastre, iar pe malul estic al râului se face observat cel puțin un regiment de infanterie al inamicului. Sunt,

probabil, subunitățile de ariergardă; nu se poate să le subapreciem dârzenia…

Ora 20.15. Începutul atacului a fost amânat până la ora 21.15. Sub acoperirea tirului tancurilor compania 1 a batalionului de motocicliști și compania 1 a Regimentului 394 Infanterie motorizată au creat un cap de pod. Se încinge un schimb de focuri crâncen, ce se soldează cu pierderi de ambele părți. Până la urmă subunitățile ce trecuseră peste râu au fost nevoite totuși să se întoarcă pe partea de vest a râului Șciara (rareori reușești să găsești așa ceva în descrierile luptelor din primele zile de război – M.S.).

25 iunie ora 07.00. Comandamentul a ordonat să încetăm ofensiva, să aducem subunitățile rămase în urmă, să facem plinul și să completăm seturile de muniții… Ofițerul subunității de recunoaștere a batalionului de motocicliști, care la ora 08.00 a plecat spre poziția Șciara cu misiunea de a clarifica situația de la est de râu, s-a întors și a comunicat că inamicul și-a părăsit pozițiile și se retrage pe direcția est…“ (385)

Pe 25 iunie Divizia 3 Tancuri germană înaintează impetuos de-a lungul șoselei spre Sluțk și spre seară se află în regiunea localității Semejevo la 37 de kilometri vest de Sluțk. Totuși, Registrul operațiunilor de luptă al diviziei tot mai consemnează ciocniri frecvente cu unitățile aflate în defensivă ale Armatei Roșii (în acest context trebuie luat în seamă faptul că pe sectorul dintre râul Șciara și Slonim drumul este traversat de albiile a cinci râuri, afluenți ai Pripiatului – Nacia, Lan, Balvamka, Moroci, Lokneea – și a două pâraie fără nume). Au avut loc și lupte cu grupuri izolate de tancuri – cel mai probabil subunități răzlețe ale Corpului 14 Mecanizat. Probabil, în această zi, 25 iunie, a dispărut (sau a fost ucis) comandantul Diviziei 55 Pușcași, colonelul D.I. Ivaniuk.

Ultima tentativă de a reține ofensiva Diviziei 3 Tancuri a fost făcută în dimineața de 26 iunie în suburbiile vestice ale Sluțkului. În Raportul cu privire la operațiunile de luptă al corpului mecanizat citim: „Pe 26 iunie rămășițelor regimentelor motorizate de pușcași ale Diviziilor 22 și 30 Tancuri le-a fost dată misiunea de a apăra până la ultimul cartuș și până la ultimul om orașul Sluțk pe malul estic al râului Sluci“. Judecând după Registrul operațiunilor de luptă al Diviziei 3 Tancuri a

Wehrmachtului, s-au găsit ostași și subumități care au executat acest ordin:

„Ora 08.50. La vest de Sluțk au fost observate circa 20 de tancuri ale inamicului, precum și tunuri de artilerie pe poziții de tragere…

Ora 09.00. Subunitățile grupului «Linnari» au început asaltul Sluțkului, care a fost cucerit pe la ora 10.30. Pretutindeni acționează lunetiștii inamicului care atacă inclusiv mașini neblindate izolate…

Ora 13.00. Grupul de luptă «Linnari», în comun cu Batalionul 1 al Regimentului 6 Tancuri, a reușit să treacă prin Sluțk mai departe. Sarcina de a curăța orașul de forțele rămase ale inamicului a fost asumată de Batalionul 1 al Regimentului 394 Infanterie“. (385)

În ansamblu, apărarea Sluțkului este descrisă în Registrul operațiunilor de luptă al Frontului de Vest cu următoarele cuvinte: „Unitățile Diviziilor 6 și 42 Pușcași, Corpul 14 Mecanizat și eșalonul secund al Diviziei 113 Pușcași, cărora le-a fost încredințată apărarea Regiunii Fortificate Sluțk, nu i-au opus în regiunea fortificată rezistență inamicului și, după ce au părăsit Sluțkul, se retrăgeau spre Bobruisk“. (406)

După ce a trecut prin oraș și prin fortificațiile Regiunii Fortificate Sluțk părăsite fără luptă, divizia lui Model (Divizia 3 Tancuri) s-a pornit spre Bobruisk în marș accelerat. În fața ei se rostogolea un val al gloatei înarmate ce se retrăgea în dezordine. Șeful Secției recunoaștere a Regimentului 97 Aviație de bombardament, căpitanul Lazutenko, raportează pe 27 iunie:

„Ora 12.30. Am zburat personal în recunoaștere la Sluțk de-a lungul șoselei Bobruisk–Sluțk la înălțimea de 5 metri. Trupele noastre se deplasează spre Sluțk, infanteria motorizată, mașinile blindate și artileria, mișcarea de la Sluțk spre Bobruisk, mașini încărcate cu obiecte și pedeștri, evacuare, mașini sanitare. Tir de tunuri antiaeriene de asupra Sluțkului nu e. Trupele salută avionul ce zboară. La Bobruisk nu e nimeni. Depozitele au fost aruncate în aer. Artileria antiaeriană a plecat de pe poziții și se deplasează spre est. Avioane de vânătoare pentru acoperirea

aerodromului de la Bobruisk nu sunt. Legătura cu Bobruiskul este întreruptă“. (442)

Asistentul șefului Direcției propagandă politică a Frontului Vest, comisarul superior de batalion Gorbunov,****** a observat acest marș-fugă de la aproape 5 metri și în raportul său sunt descrise tablourile vii ale unei zdrobiri înfirătoare:**

„În timpul retragerii trupelor noastre din zona defensivei în regiunea frontierei vechi lângă satul Filipovici, unitățile noastre se retrăgeau în grabă, trecând la defensivă care se dovedea să fie temporară, căci de îndată ce se apropiau unitățile de avangardă ale inamicului, unitățile noastre din apărare se retrăgeau în pripă. Retragerea se desfășura în panică, mai ales a coloanelor auto din regiunea Starîe Doroghi (localitate la 50 de kilometri est de Sluțk – M.S.) spre Bobruisk. Mașinile se deplasau cu viteză mare, câte două în rând, întrecându-se una pe alta, creând astfel și amplificând panica…

În unități sunt destul de multe cazuri de împușcare pe drumuri a celor suspectați de spionaj fără a avea pentru aceasta date întemeiate. Aceasta le oferă posibilitatea de a-și folosi activitatea mârșavă provocatorilor și diversioniștilor în privința scoaterii din funcțiune a corpului de comandă. Pe 27 iunie, în timpul deplasării coloanei de automobile, unul dintre comandanții necunoscuți a oprit mașinile cu corpul de comandă al Armatei IV, cărora li s-a propus să iasă cu mâinile ridicate din mașini, au încercat să-i dezarmeze și să-i împuște; aceasta însă nu s-a întâmplat doar datorită intervenției unui comandant care îi cunoștea pe unii dintre cei reținuți. În aceeași zi au fost împușcați șase lucrători ai Secției 3 (secția specială) de către un comandant de rang inferior din Regimentul 141 Pușcași…“ (397)

Pe direcția nord (Slonim–Baranovici), germanii au fost nevoiți să se ciocnească de rezistența îndârjită și să se implice în lupte grele de multe zile. Euforia de după „marșul forțat“ amețitor de la frontieră până la Slonim a trecut repede. Registrul operațiunilor de luptă al Corpului 47 Tancuri consemnează cu neliniște nedisimulată: „Inamicul reușește în repetate rânduri să răzbată până la șoseaua de la sud-vest de Slonim. Pe

la ora 15.30 unul dintre aceste atacuri ale inamicului efectuat cu sprijinul a numeroase tancuri, a căror forță și îndârjire sporesc tot timpul, se soldează cu pătrunderea însoțită de distrugerea unei mulțimi de mașini cu combustibil, care se deplasau pe șosea pentru a completa rezervele de carburanți ale regimentelor de tancuri“. (398) Judecând după memoriile lui Guderian, în ziua respectivă în timpul deplasării de la Prujanî la Slonim și înapoi, el s-a ciocnit de două ori cu infanteria sovietică, iar la Slonim, la Postul de comandă al Diviziei 17 Tancuri, a ajuns sub tirul tunurilor a două tancuri pătrunse în oraș.

Spre seara de 24 iunie situația a devenit critică. Legătura radio a Corpului 47 Tancuri cu Divizia 18 Tancuri s-a întrerupt; în Registrul operațiunilor de luptă al corpului apare însemnarea: „Suntem nevoiți să presupunem că rușii au reușit să distrugă statul major al Diviziei 18 Tancuri“. Abia spre dimineața de 25 iunie situația a devenit mai clară: „În ajun, cu începere de la ora 21.00 s-au desfășurat atacuri intense ale inamicului asupra pozițiilor Diviziei 17 Tancuri și mai ales a Diviziei 18 Tancuri, inclusiv asupra Postului de comandă a Diviziei 18 Tancuri. Cu toate acestea, inamicul n-a reușit în jumătatea a doua a zilei să-și extindă pătrunderea, atacurile au fost pretutindeni respinse cu pierderi mari. Pierderile noastre sunt de asemenea mari“. (398)

Pierderile ar fi putut să fie și mai mari dacă acțiunile Diviziilor 155, 121 și 143 Pușcași ar fi fost coordonate de un comandament unic. Din păcate, statul major al Corpului 47 Pușcași (împreună cu batalionul de transmisiuni și cu Regimentul 462 Artilerie al corpului) se afla la începutul războiului la est de Berezina și abia în noaptea dinspre 24 spre 25 iunie comandantul corpului, generalul-maior Povetkin, a sosit la Minsk, unde la statul major al frontului i s-a ordonat „să facă legătura cu Armata IV în regiunea Siniavka și să-și subordoneze Diviziile 121, 143, 155 Pușcași și Corpul 17 Mecanizat“. (399)

Generalul Povetkin n-a mai reușit să-și găsească subordonații, iar între timp lângă drumul Slonim–Baranovici se încinsese o luptă crâncenă. Extrem de indispus de reținerea neprevăzută a ofensivei, comandamentul Grupului 2 Tancuri al Wehrmachtului transfera în grabă rezervele spre râul Șciara, căci, spre norocul lor, cele două șosele principale fuseseră capturate de germani. În seara de 25 iunie în

regiunea Slonim a sosit Divizia 29 Motorizată, permițând ca Divizia 17 Tancuri să fie eliberată și trimisă în ajutorul Diviziei 18 Tancuri, ce ataca fără succes Baranovici. Apoi de pe șoseaua Varșovia la nord, spre Baranovici a virat o parte a forțelor Diviziei 4 Tancuri; Postul de comandă al Grupului 2 Tancuri a fost transferat în localitatea Tartaki (de lângă șosea, la 20 de kilometri sud-vest de Baranovici).

Cu prețul acestor eforturi (într-un singur punct au fost concentrate unitățile a trei divizii de tancuri!) germanii au reușit în jumătatea a doua a zilei de 26 iunie să spargă apărarea diviziilor de pușcași sovietice, iar în seara de 26 iunie Divizia 17 Tancuri germană a parcurs 60 de kilometri și a ocupat Stolbțî. Gradul de încrâncenare a luptelor e prezent elocvent de cifrele pierderilor. În primele zece zile de război Divizia 18 Tancuri a pierdut (morți, răniți și dispăruți) 1 346 de oameni – o cifră uluitoare pe fundalul pierderilor altor formațiuni ale Wehrmachtului, Divizia 29 Motorizată a pierdut 1 026 de oameni, Divizia 17 Tancuri – 653. (400) În lista pierderilor a ajuns și comandantul Diviziei 17 Tancuri, generalul von Arnim, rănit în luptele pentru Stolbțî.

Unica rezervă pe care o putea utiliza la momentul respectiv comandamentul Frontului Vest era Corpul 17 Mecanizat. Starea acestei formațiuni s-a dovedit ieșită din comun – cei 10 000 de oameni (cel mai probabil, rezerviștii veniți la „concentrare pentru instrucție“) nu erau înarmați nici măcar cu arme de infanterie; în cele trei divizii ale „corpului mecanizat“ figurau doar 56 de tancuri ușoare (nouă tancuri BT-7 și 47 de tancuri T-26) și 38 de automobile blindate. Dacă e să dăm crezare raportului șefului Secției propagandă politică al Diviziei 27 Tancuri, regimentul de obuziere al diviziei nu avea deloc proiectile (în condițiile în care în district erau acumulate 720 000 de proiectile doar de calibru 122 mm). (401) În fine, divizia motorizată de pușcași a corpului (Divizia 209 Motorizată de pușcași), amplasată la nord de Neman, în regiunea Ivie–Trabî–Golșanî, a fost scoasă în primele zile de război din subordinea corpului (nominal a fost subordonată comandamentului Armatei III, dar nu s-a găsit nici o urmă a participării ei la operațiunile de luptă de la vest sau de la nord de Neman, lângă Grodno–Lida–Trabî).

Aprecierea cea mai scurtă și mai dramatică a stării în care se afla Corpul 17 Mecanizat apare în telegrama parvenită la ora 14.13 pe 24 iunie la Marele Stat Major: „Adjunctul comandantului Corpului 17 Mecanizat, colonelul Kojohin Nikolai Viktorovici, pe 23 iunie, s-a sinucis, împușcându-se cu revolverul Nagan în inimă. Se desfășoară ancheta“. (402)

Desigur, o astfel de formațiune nu poate fi numită „corp mecanizat“; la fel de adevărat e și faptul că în ansamblu sub comanda general-maiorului Petrov se aflau trupe al căror efectiv corespundea unei divizii de pușcași întărite cu un batalion de tancuri și cu un grup de artilerie puternic.****** Despre felul în care au fost utilizate toate acestea putem citi în Raportul din august privind operațiunile de luptă al corpului mecanizat:**

„… În virtutea faptului că diviziile de pușcași ce acționau în regiunea Slonim au început să se replieze spre Baranovici, comandantul corpului a dat ordinul ca Diviziile 27 și 36 Tancuri să fie direcționate spre Baranovici. Pe la ora 16.00, pe 25 iunie, diviziile au început să se apropie de Baranovici și au ocupat pozițiile de apărare dinspre sud și sud-vest. Regimentul 71 Tancuri (al Diviziei 36 Tancuri) avea misiunea să ocupe pozițiile de defensivă a aerodromului din Baranovici, să distrugă pe aerodrom detașamentul de trupe aeropurtate al inamicului (de fapt era batalionul de recunoaștere al Diviziei 3 Tancuri germane – M.S.) și să scoată de acolo avioanele ce mai rămăseseră.

În decursul zilei de 26.6 inamicul a efectuat o recunoaștere aeriană intensă a regiunilor defensivei și bombardarea acestor regiuni din aer. Din dimineața de 26.6 comanda grupului de divizii de la Baranovici a fost preluată de asistentul comandantului Frontului Vest pentru instituțiile de învățământ militare, generalul-maior Habarov. Spre sfârșitul zilei de 26.6 generalul-maior Habarov a luat decizia de a replia Divizia 155 Pușcași, Divizia 121 Pușcași, Divizia 143 Pușcași pe poziția râul Ușa, iar Diviziile 27 și 36 Tancuri – în regiunea târgușorului Mir (la 18 kilometri vest de Stolbțî). Replierea diviziilor a început noaptea târziu, pe 27.6. Deja în timpul replierii spre Stolovici (la 10 kilometri de Baranovici) a fost detectată în spatele unităților ce se repliau mișcarea tancurilor și motocicletelor inamicului. De îndată ce s-a luminat de ziuă a apărut

aviația inamicului care, interacționând cu unitățile terestre, a împrăștiat în diferite direcții unitățile ce se repliau, parțial distrugându-le…" (403)

În orice caz, pe poziția Slonim–Baranovici ofensiva Grupului 2 Tancuri al Wehrmachtului a fost reținută trei zile (24, 25, 26 iulie) și istoria acestor lupte încă își așteaptă cercetătorul atent și nepărtinitor.

O duceau bine. L.N. Lopuhovski, fiul comandantului Regimentului 120 Artilerie de obuziere, își amintește: „Trăiam într-o casă bună de piatră a unui «osadnik» (colonist militar rezervist) polonez arestat de organele Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne și cu familia deportată. Mama mea, după toate chinurile traiului în apartamente închiriate și în cămine, era încântată de casa ce mai avea lângă ea și o livadă mare și bine îngrijită".

Deși cartea lui A. Bek este, conform tuturor criteriilor formale, o operă literară și nu un studiu istoric științific, ea nu poate fi atribuită categoriei de „beletristică ușoară". Toate evenimentele principale descrise în ea sunt reale, notate – după cum înștiințează chiar din primele rânduri autorul – după cele relatate de protagonistul cărții. Baurjan Momîș-Ulî însuși este o persoană absolut reală – el a fost comandant de batalion în divizia lui Panfilov, apoi comandant de regiment, a predat mulți ani tactica la Academia Militară. În Armata de Apărare a Israelului cartea lui A. Bek a fost inclusă în lista lecturilor obligatorii pentru corpul de comandă, și faptul acesta nu e un mit.

Este de remarcat că Sandalov n-a scos nici un cuvânt despre ele – își dădea seama (sau i s-a amintit) că trebuie păstrat mitul propagandistic despre prima în lume, unica și incomparabila „katiușa".

Îi amintesc încă o dată cititorului că în timpul spargerii Liniei Mannerheim au fost consumate, pe lângă toate celelalte, 46 000 de proiectile pentru obuzierul de calibru 203 mm, 6 000 de proiectile pentru sistemele de artilerie deosebit de puternice, 1 677 de bombe aeriene FAB-500.

Această poveste obișnuită a căpătat o evoluție absolut unică: în pofida necruțătoarei fraze „sentința este definitivă și fără drept de apel", generalul n-a fost împușcat: execuția a fost comutată la 10 ani de lagăr, apoi, pe 21 septembrie 1942, Lazarenko a fost eliberat înainte de termen, reabilitat în grad, numit comandant de regiment, iar apoi și de divizie. Pe 26 iunie 1944 a căzut în luptă, i s-a conferit post-mortem titlul de Erou al Uniunii Sovietice.

În urma „loviturii nimicitoare asupra aerodromurilor", cele două divizii de bombardiere (Divizia 12 Aviație de bombardament și Divizia 13 Aviație de bombardament) ale Forțelor Armate Aeriene ale Frontului Vest n-au pierdut nici un avion, pe aerodromurile Corpului 3 Aviație de bombardament cu rază lungă din regiunea Smolensk n-a căzut în general nici o bombă; Regimentul 39 Aviație de bombardament al Diviziei 10 Aviație mixtă care își avea baza în regiunea Pinsk a pierdut până la amiază 14 avioane din 48. În total, în prima zi de război 650 de bombardiere (inclusiv cu rază lungă) au efectuat doar 263 de zboruri de luptă și, apropo, trecerile peste râul Bug din zona Armatei IV au fost bombardate doar o singură dată, în dimineața de 22 iunie de un grup de 18 avioane.

Comandantul Corpului 14 Mecanizat, generalul-maior S. Oborin, a fost arestat pe 8 iulie. N-a fost arestat dincolo de Nipru, la Dovsk, unde au fost transferate pentru reorganizare rămășițele corpului, și nici la Smolensk, unde era amplasat statul major al Frontului Vest, ci la Moscova, în apartamentul său, unde comandantul corpului sosise pe 6 iulie. Colegiul Militar al Curții Supreme a URSS l-a condamnat pe Oborin la moarte prin împușcare „pentru încălcarea jurământului militar, lașitatea și pasivitatea criminală manifestate". A fost reabilitat în anul 1957.

Numele în document e scris neciteț, posibil – Gorbuhin.

În compartimentul consacrat Corpului 17 Mecanizat se comunică (ce-i drept, fără indicarea sursei concrete de informații) faptul că „la începutul războiului în dotarea corpului erau 163 de tunuri (dintre care 12 tunuri antiaeriene de calibru 37 mm și 54 de obuziere)". Dacă e adevărat, aritmetica elementară arată prezența a 43 de „țevi" peste

numărul celor prevăzute de organigramă; cel mai probabil, erau tocmai tunurile de calibrele 45 mm și 76 mm, cu care, conform Directivei din luna mai a Marelui Stat Major, trebuia să fie completat armamentul regimentelor de tancuri ale corpurilor mecanizate.

Capitolul 3.4

Grodno

În cele două capitole precedente am examinat cursul operațiunilor de luptă pe flancurile Grupului de Armate Centru. Și pe direcția Alitus–Vilnius, și în zona Brest–Baranovici, Wehrmachtul avea o superioritate numerică atât de semnificativă asupra primului eșalon al trupelor Armatei Roșii, încât înfrângerea acestora era realmente inevitabilă. Rezistența mai mare sau mai mică a trupelor, măiestria de conducători de oști a corpului de comandanți al Armatelor XI și IV puteau doar să schimbe prețul pe care urma să-l plătească pentru succes inamicul și ritmul ofensivei lui. Nici acest aspect, de altfel, nu e deloc lipsit de importanță, deoarece de acest preț și de acest ritm depindea rezultatul următoarei etape a bătăliei. În prezentul capitol va fi vorba despre operațiunile militare din centrul dispozitivului operativ al Grupului de Armate Centru (pentru Armata Roșie era flancul drept al Frontului Vest), unde se părea că formațiunile mecanizate sovietice erau pur și simplu „sortite succesului“.

Începutul

În toate variantele cunoscute ale planului de desfășurare strategică a Armatei Roșii, lângă latura nordică a „intrândului de la Belostok“ era preconizată apărarea; au renunțat până la urmă și la intenția de a aplica o lovitură scurtă pe direcția nord–vest cu misiunea de a „reteza intrândul de la Suvalki“. Trupele Armatelor III și X ale Districtului Militar Special de Vest se pregăteau de apărare, iar corpurile mecanizate concentrate în zona Belostok–Brest urmau să înainteze pe direcția sud-vest spre Varșovia și Demblin.

Terenul era cât se poate de favorabil sarcinilor apărării. În „vârful intrândului de la Belostok“, repetând aproape cu exactitate linia frontierei, curge râul Bebja cu maluri mlăștinoase (pe unele sectoare pe distanțe de circa zece kilometri). În adâncul zonei defensive probabile se află râul Neman cu apă multă. Pe flancul drept (nordic) se află canalul

Augustov ce unește Bebja cu Nemanul; „linia de demarcație a intereselor de stat ale URSS și Germaniei“ trasată în septembrie 1939 împărțise canalul în trei sectoare: centrul le-a revenit germanilor în „intrândul de la Suvalki“, iar extremitățile de nord și de sud ale canalului se aflau pe teritoriul sovietic. În consecință, pentru ofensiva spre Grodno germanilor le rămăsese un „culoar“ relativ deschis (Lipsk, Sopoțkin) cu lățimea de cel mult 20 de kilometri.

Se planificase consolidarea obstacolelor naturale cu două regiuni fortificate foarte puternice, Osoveț și Grodno, în componența cărora trebuiau să fie 594 și respectiv 606 cazemate – un record absolut între toate regiunile fortificate de la frontiera nouă. Dar n-au reușit să ducă la bun sfârșit grandiosul program și istoricii sovietici, fără să sfideze câtuși de puțin adevărul, aminteau de fiecare dată că în Regiunea Fortificată Grodno până la război au fost construite doar niște mizerabile 16 la sută din cazemate. Adică, în valoare absolută, 98 de cutii de beton indestructibile pentru tirul artileriei de divizie (jumătate din Linia Mannerheim) și în 42 dintre ele fuseseră instalate echipamentul special și armamentul.

Comasând ferm forțele (două corpuri de tancuri și două corpuri de infanterie) pe direcția Vilnius, comandamentul german a slăbit inevitabil centrul și flancul sudic al Armatei sale IX. De-a lungul marginii nordice de 130 de kilometri a „intrândului de la Belostok“ au fost întinse ca pe ață trei divizii de infanterie și în condițiile unei astfel de densități operative (peste 40 de kilometri la o divizie) nici nu poate fi vorba de o ofensivă reușită. Pe direcția Grodno, în zona de apărare a Armatei III sovietice, înaintau cinci divizii de infanterie ale Corpurilor de armată (de infanterie) 8 și 20 ale Wehrmachtului; în primul eșalon al Armatei III erau trei divizii de pușcași (nr. 56, 85 și 27), ceea ce – ținând cont de proprietățile terenului și de existența regiunii fortificate la care ne-am referit mai sus – permitea la modul teoretic asigurarea unei defensive rezistente.

Bineînțeles, comandamentul german era de altă părere în această privință. Corpului de armată 8 (de la nord spre sud: Diviziile 161, 28, 8 Infanterie) i s-a dat misiunea ca, înaintând pe direcția est, să forțeze râul Neman lângă Grodno și mai la nord și să se deplaseze până la

drumul auto Lida–Voronovo; astfel, la prima etapă a operațiunii infanteria urma să înainteze la o adâncime de până la 100 de kilometri. Două divizii de infanterie (nr. 162 și 256) ale Corpului de armată 20 trebuiau, înaintând spre sud-est de-a lungul malului stâng al Nemanului, să forțeze râurile Lososna și Svisloci; să înainteze la o adâncime de circa 75 de kilometri.

Ținând seama de sarcinile viitoarei spargeri a regiunii fortificate, în componența corpurilor de armată 8 și 20 ale Wehrmachtului a fost inclus un grup de artilerie nemaipomenit de puternic: deopotrivă cu 11 batalioane dotate cu tunuri de calibru 105 mm și obuziere de calibru 150 mm (în Armata Roșie aceasta s-ar fi numit „artileria corpului de armată“), erau cinci batalioane de obuziere grele de calibru 210 mm și patru batalioane de artilerie „de putere deosebită“ (tunuri de calibrele 240 mm și 305 mm). Lista este impunătoare, dar și trupele Armatei Roșii aveau cu ce să riposteze. În componența Armatei III erau două (nr. 152 și 444) regimente de artilerie de corp (și ambele se aflau în zona de frontieră). Asta înseamnă cel puțin șase divizioane. Iar în Armata X vecină erau șapte regimente de acest fel (nr. 130, 156, 262, 315, 311, 124, 375). E adevărat, în componența Armatelor III și X nu era artilerie de mare putere (obuziere de calibru 203 și mai mari), dar pentru astfel de sisteme de artilerie nu erau ținte adecvate – germanii n-au adus cu ei cazemate mobile pe rotile…

Ordinul de a ridica unitățile la semnalul alarmei de luptă cu deschiderea „plicurilor roșii“ (adică punerea în acțiune a planului de acoperire) a fost dat de comandantul Frontului Vest, Pavlov, înainte de începerea operațiunilor de luptă și – fapt ce era și mai semnificativ în condițiile specifice ale imperiului stalinist – fără să fi primit comanda corespunzătoare de la Moscova. Referirile la acest detaliu sunt împrăștiate din abundență prin literatura memorialistică, dar acum pot fi conformate și cu documente cât se poate de autentice perfectate în vara anului 1941. Primul dintre acestea este Registrul operațiunilor de luptă al Frontului Vest. La Registru e anexat un raport scurt (notă informativă) semnat pe 23 august de șeful statului major al Armatei X, generalul-maior Liapin, și de locotenent-colonelul Markușevici.

Evenimentele fatalei nopți dinspre 21 spre 22 iunie sunt descrise acolo în felul următor:

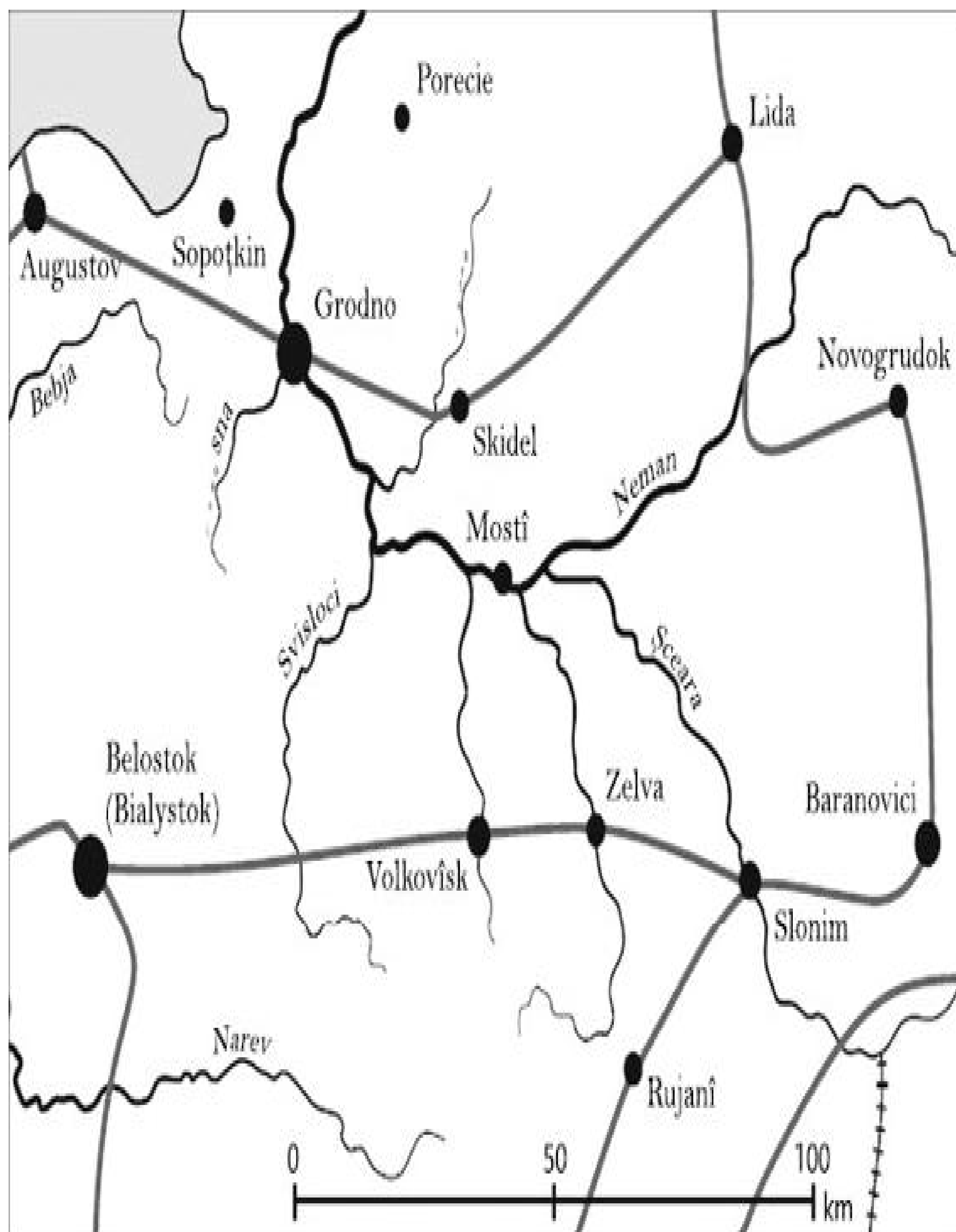

Fig. 23. **Regiunea acțiunilor militare ale Armatei III**

„Generalul-maior Golubev (comandantul Armatei X – M.S.) a fost convocat la statul major al armatei din apartamentul colonelului Luboțki în jurul orei 24 pe 21.6 și Pavlov i-a ordonat să se afle lângă aparatul de frecvențe înalte și să aștepte o dispoziție de importanță specială; Golubev nu știa despre ce fel de dispoziție e vorba. Între orele 24.00 și 1.30 pe 22.6 ofițerii statului major i-au avertizat pe comandanții corpurilor și diviziilor ca și ei la rândul lor să se afle lângă aparate și să aștepte dispoziția. Între orele 2 și 2.30 Pavlov a dat comanda scurtă la telefonul de înalte frecvențe ca unitățile să fie scoase conform «plicului roșu», avertizând concomitent că se transmite un mesaj cifrat amănunțit. Fără să aștepte telegrama cifrată, între orele 2.30 și 4.00 statul major al armatei le-a dat dispoziția tuturor comandanților corpurilor și diviziilor, cu excepția diviziei de pușcași unde a fost trimis un delegat… Legătura cu statul major al frontului a fost pe 22.6 satisfăcătoare nu doar prin radio, ci și prin telegraful Morse și chiar din când în când apărea pe frecvențele înalte…“ (407)

Aici mai trebuie menționat că comandamentul Armatei X nu putea să aibă nici un folos din prezentarea în acest mod a cronologiei evenimentelor; mai degrabă dimpotrivă, le-ar fi fost mai „comod“ să prezinte lucrurile astfel – nimeni nu i-a avertizat despre nimic și, chiar mai mult, erau intimidați cu somația „de a nu se lăsa provocați…“

Al doilea document este raportul comandantului Diviziei 7 Tancuri (Corpul 6 Mecanizat, Armata X), generalul-maior Borzilov. La acest document unic vom mai apela în repetate rânduri, dar deocamdată vom studia doar un fragment: „Pe 22.6.41, la ora 2.00 a fost primită parola prin intermediul unui delegat în legătură cu alarma de luptă cu deschiderea «plicului roșu». Peste 10 minute în unitățile diviziei a fost anunțată alarma de luptă și la ora 4.30 unitățile diviziei s-au concentrat la centrul de adunare (adică au ieșit din locul amplasării permanente – M.S.) la semnalul alarmei de luptă“.****** (408)**

Al treilea document – procesul-verbal al interogatoriului în prizonieratul german al comandantului Diviziei 4 Tancuri (din Corpul 6 Mecanizat, Armata X), generalul-maior Potaturcev, din 30 august 1941. Fără a avea nici o posibilitate de a se pune de acord cu generalii

menționați mai sus, Potaturcev descrie evenimentele realmente la fel ca ei: „Pe 22 iunie, la ora 24, a fost convocat la comandantul Corpului 6 Mecanizat, generalul-maior Hațkilevici. Pe la ora 2 noaptea,****** din spusele comandantului corpului care se întorsese de la comandantul Armatei X, generalul-maior Golubev, [el a aflat] că între Germania și Rusia a început războiul. După 2 ore de așteptare i s-a dat primul ordin – să ridice unitățile la semnalul de alarmă și să ocupe pozițiile prevăzute [de plan]“. (409)**

În orice caz, fermitatea manifestată de Pavlov (din păcate, prea târziu) n-a influențat deloc desfășurarea operațiunilor militare ce începuseră. Primele rapoarte ale statelor majore ale Armatei IX a Wehrmachtului reproduc cuvânt cu cuvânt tot ce am citit în documentele de pe alte sectoare ale frontului de est.

Nota informativă operativă a Armatei IX de pe 22 iunie, ora 6 și 45 de minute: „Trecerea frontierei a fost efectuată în conformitate cu planul ofensivei. Ofensivă pe tot frontul cu deplasare liberă înainte… Pe tot parcursul sectorului de acțiune a armatei e doar o rezistență slabă a inamicului. Până în prezent au fost remarcate unele acțiuni răzlețe ale artileriei ușoare a inamicului și pe sectorul Corpului de armată 8 e o baterie de artilerie grea a inamicului“. (410) Registrul operațiunilor de luptă al Corpului de armată 20: „Diviziile corpului reușesc să treacă fulgerător frontiera. Ofensiva înaintează vertiginos… Regimentul 481 Infanterie a reușit până la ora 13.00 să ajungă până la Novîi Dvor (localitate pe drumul Dombrova–Grodno la 20 de kilometri de frontieră – M.S.). Podurile [peste râul Bebja – M.S.] sunt întregi…“ (411)

Nu se deosebea deloc de cele descrise în repetate rânduri mai sus nici istoria Regiunii Fortificate Grodno: cea mai mare parte a cazematelor au fost abandonate fără luptă și, ca rezultat, la ora 5.15 Divizia 8 Infanterie a Wehrmachtului ce înainta spre Grodno a raportat spargerea fortificațiilor de la frontieră. Uite-așa, în vreo două ore, a fost făcut bilanțul unei „munci de șoc“ de construcție din decursul mai multor luni. Totodată însă, la fel ca pe alte sectoare ale frontului, unele garnizoane ale cazematelor au luptat câteva zile și au murit îngropate sub pereții dărâmați de tirul artileriei grele.

Probabil unicul lucru care nu le-a reușit în acea dimineață germanilor a fost operațiunea planificată a uneia dintre subunitățile faimosului Regiment „Brandenburg“. În Registrul operațiunilor de luptă al Corpului de armată 20 citim: „22 iunie, ora 02.30. Operațiunea regimentului cu destinație specială 800 atașat Diviziei 256 Infanterie, ce urma să fie efectuată înainte de ora «C», a eșuat. Unitățile implicate în operațiune au fost repliate pentru a nu tulbura calmul la frontieră și a nu atrage atenția inamicului“. (411) Astfel, cablurile de pe flancul stâng al Armatei III au rămas întregi. Toate celelalte au evoluat conform „standardului“ trist pentru Armata Roșie.

Cele mai multe succese au fost obținute de formațiunile Corpului de armată 8 ce înaintau la nord de Grodno (Diviziile 161 și 28 Infanterie). Ele au ajuns până la Neman, au forțat râul în câteva locuri și spre sfârșitul zilei de 22 iunie unitățile de avangardă ale Diviziei 161 Infanterie se deplasau spre Porecie (localitate la 23 de kilometri est de Neman). O notă informativă operativă a Corpului de armată 8 constată: „În masivul păduros de lângă Porecie nu se observă o apărare organizată. Există doar rezistența unor grupuri izolate ale inamicului“. (412) Germanii n-au greșit – Divizia 56 Pușcași care li se opunea s-a „risipit“ fulgerător. În procesul-verbal al interogatoriului lui Pavlov (de pe 7 iulie) citim: „În jumătatea a doua a zilei [22 iunie] Kuznețov [generalul-locotenent V.I. Kuznețov, comandantul Armatei III] a declarat cu voce tremurătoare că, după părerea lui, din Divizia 56 Pușcași a rămas numărul… acolo situația, după părerea lui, e catastrofală, deoarece unitățile răzlețe din regiunea Hoze (localitate de lângă Neman, la 16 kilometri nord de Grodno – M.S.) rețin cu greu asaltul inamicului, iar regimentul de pușcași ce se află între Hoze și Druskeninkai a fost zdrobit de o lovitură din spate a unor unități mecanizate foarte mari…“

Nu erau acolo nici un fel de „unități mecanizate“, nici mari, nici mici; formațiunile Grupului 3 Tancuri au trecut cu mult mai pe la nord, prin zona Alitus–Merkine, iar unicul batalion de „tunuri de asalt“ 184 atașat Corpului de armată 8 avea doar 18 autotunuri și a fost introdus în luptă mai la sud, pe direcția Grodno. În toate celelalte privințe generalul Kuznețov avea dreptate – divizia s-a dezmembrat de tot (în Raportul de luptă nr. 3 al statului major al Armatei III de la ora 12.30, 24 iunie, se

comunică faptul că „în urma luptelor Divizia 56 Pușcași are două detașamente mici și răzlețe de câte cel mult 700–800 de oameni“); și-a jucat rolul și faptul că în Divizia 56 Pușcași erau înrolați recruți din „regiunile eliberate“ al Poloniei răsăritene, care chiar după primele împușcături și-au aruncat armele și s-au împrăștiat pe la casele lor.

Evenimentele principale s-au desfășurat în centrul zonei ofensivei germane, pe direcția Soloțkin–Grodno. Depășind rezistența unităților Diviziei 85 Pușcași și a câtorva cazemate ale Regiunii Fortificate Grodno, subunitățile de avangardă ale Diviziei 8 Infanterie a Wehrmachtului a ajuns luptând din greu pe la amiază până la șoseaua Avgustov–Grodno. În această situație comandantul Armatei III a decis să-și pună imediat în aplicare rezerva principală – diviziile de tancuri ale Corpului 11 Mecanizat. La luarea acestei decizii au contribuit, probabil, rapoartele panicate ale subordonaților generalului Kuznețov despre tancuri grele germane care, chipurile, au apărut pe câmpul de luptă. Cel puțin, astfel descrie Pavlov acest episod în depozițiile sale: „L-am întrebat pe Kuznețov: ce face el cu Divizia 85 Pușcași? A răspuns că Divizia 65 s-a desfășurat pe poziția de la vest de Grodno și sub presiunea tancurilor grele ale inamicului a început replierea la sud, sud-est, dar că el, Kuznețov, aruncă în contraatac divizia de tancuri a lui Steklov (o greșeală evidentă, Divizia 29 Tancuri era comandată de colonelul Studnev – M.S.) și va încerca astfel să restabilească situația Diviziei 85“.

N-a rămas aproape nici un document inițial al Corpului 11 Mecanizat (ca și ale majorității altor formațiuni de tancuri zdrobite în vara anului 1941). Fondurile de arhivă ale corpului și ale celor trei divizii din componența lui (Divizia 29 Tancuri, Divizia 33 Tancuri, Divizia 204 Motorizată) există, dar conțin doar hârtii lipsite de importanță – registre de evidență ale corpului de comandă, borderouri de achitare a cotizațiilor comsomoliste, dar și acestea doar până pe 22 iunie; nu există documente operative (ordine, rapoarte de luptă, note informative operative și despre rezultatele misiunilor de recunoaștere). Toată „baza de surse“ accesibilă la momentul actual se reduce, în fond, la două documente: relatarea scurtă a adjunctului pentru politică al comandantului Corpului 11 Mecanizat, comisarul de regiment Andreev, din 15 iulie (publicată încă în anul 1989), și raportul amănunțit cu

privire la operațiunile de luptă ale corpului, scris de comandantul lui, generalul-maior Mostovenko la începutul lunii august (document declasificat în februarie 2005). În fondurile de arhivă ale Direcției principale de autoblindate și tancuri s-au păstrat, de asemenea, numeroase liste de inventar ale bunurilor materiale din corpurile mecanizate ale Districtului Militar Special de Vest, inclusiv din Corpul 11 Mecanizat. (413)

Cu tipul principal de tehnică de luptă – tancuri – corpul mecanizat era dotat doar în proporție de o treime în raport cu numărul prevăzut de organigramă; în valoare absolută însă, asta însemna circa 380 de tancuri, în cea mai mare parte tancuri ușoare T- 26. Tancurile de „tipuri noi“ erau puține: trei tancuri KV și 28 de tancuri T-34; ce-i drept, există documente în care numărul indicat de tancuri grele KV din componența Corpului 11 Mecanizat era cu mult mai mare (20 de tancuri), dar această cifră s-ar putea să fie legată de transferul început, dar care n-a fost dus până la capăt, al tancurilor grele din Divizia 5 Tancuri a Districtului Militar Special Baltic (la care ne-am referit anterior în capitolul corespunzător). Mai trebuie luat în seamă și faptul că, după cum e scris în raportul comandantului corpului, „în ziua pornirii, pe 22.06.41, o parte dintre mașini (10–15 la sută) erau defectate și n-au fost luate în marș“. (414) Automobilele blindate BA-10, înarmate cu un tun de calibru 45 mm, erau (conform criteriilor unui corp mecanizat aflat la etapa inițială de constituire) extraordinar de multe – 59 (iar conform altei liste 90).

Formațiunea cea mai aptă de luptă a Corpului 11 Mecanizat era Divizia 29 Tancuri; ea a fost constituită pe baza „vechii“ Brigăzi 25 Tancuri a armatei regulate fondate în anul 1935. Ce-i drept, brigada nu avea o experiență reală de luptă (dacă nu luăm în seamă „campania eliberatoare“ în Polonia). Conform situației de la jumătatea lunii aprilie 1941, în dotarea Diviziei 29 Tancuri figurau 173 de tancuri T-26 (inclusiv 13 cu aruncătoare de flăcări); ulterior acestei divizii i-a fost transmisă o mare parte a tancurilor de „tipuri noi“ care ajunseseră în dotarea corpului. În ansamblu, componența parcului de tancuri al diviziei era cât se poate de echivalentă cu al unei divizii de tancuri germane tipice din componența Grupului 3 Tancuri – aceleași 150–170 de tancuri ușoare și vreo treizeci de mașini dotate cu un tun de calibru

76 mm. Așa e în linii mari, dar, dacă mai „reglăm claritatea“, devine vizibil că greutatea unei lovituri comune a tunurilor de pe tancurile diviziei germane este de trei ori mai mică (germanii au țevi de calibre 20 mm și 37 mm), și nici nu e chiar corect ca blindajul tancului T-34 să fie comparat cu „plasturele“ de pe botul tancului german Pz-IV.

Diviziile Grupului 3 Tancuri al Wehrmachtului au ajuns în cinci zile de lupte până la Minsk; itinerarul ofensivei Diviziei 29 Tancuri sovietice s-a frânt lângă târgușorul Koniuhi, la 12 kilometri nord-vest de Grodno. Istoricii sovietici se străduiau să nu-i acorde deloc atenție acestei contradicții; istoricii tradiționaliști ruși contemporani au găsit vreo două sute de „cauze obiective“, începând cu dotarea incompletă a diviziei cu efectiv și artilerie și terminând cu construcția proastă a nodului de ungere a roții stângi de susținere din spate a șenilei. Multe dintre acestea sunt adevăr curat – de exemplu, „era deosebit de acută chestiunea asigurării cu tractoare, care nu dădeau posibilitatea de a ridica nici tunurile existente și de a efectua evacuarea tancurilor imobilizate“. (414) Este adevărat și faptul că în regiunea operațiunilor de luptă ale Diviziei 29 Tancuri se afla deja Regimentul 152 Artilerie de obuziere al corpului, ale cărui posibilități depășeau chiar și artileria unei divizii de tancuri dotate complet.

Însă toate particularitățile acestea nu trebuie transformate într-o „perdea de fum“ care să ascundă principalul. Iar principalul este faptul că tanchiștii germani și cei sovietici s-au confruntat cu inamici diferiți sub aspect calitativ. Divizia 8 Infanterie germană a întâmpinat contralovitura Diviziei 29 Tancuri în timpul marșului, iar lupta de întâmpinare cu tancurile este cel mai rău lucru care i se poate întâmpla infanteriei care în acest caz n-are nici adăposturi, nici poziții de tragere pregătite pentru tunurile antitanc, nici timp pentru a le găsi și a le face.

În acest moment propun să întrerupem pe un minut istorisirea noastră strict documentară și să apelăm la o sursă intenționat părtinitoare și inexactă. În anul 1942, în Germania a fost editată cartea unui oarecare Horst Slesina Soldații contra morții și a diavolului. Lupta noastră în URSS. Jurnal de soldat. Autorul era propagandist titular al Wehrmachtului (fapt ce și-a lăsat amprenta clară pe conținutul și intonația textului) și cartea lui era destinată înainte de toate „educației

patriotice militare a tineretului“. Cu toate acestea, să aruncăm o privire asupra felului în care lupta de lângă târgușorul Koniuhi arăta de la mică distanță:

„Pregătirile de defensivă se termină în câteva secunde. Graba exagerată și ordinele exaltate ar fi distrus starea de spirit psihologică, care este o armă necesară și cea mai bună în luptă. De îndată ce primele proiectile au fost lansate, ofițerul subunității antitanc scoate calm din buzunar o țigară și cere un foc de la soldații săi; acest gest are asupra lor un efect mai mare decât simplele ordine… Zguduindu-se și huruind, se apropie tunurile noastre de asalt. Deși sunt puține, doar o singură baterie (adică doar șase autotunuri – M.S.), ele sunt armele cele mai grele în lupta contra tancurilor. StuG-urile se apropie de drum din dreapta și din stânga. Acum trebuie să așteptăm…

Auzim bubuitul prelung al motoarelor, scrâșnetul și zăngănitul șenilelor de tanc… Mai aproape, tot mai aproape. Acum se vede fiecare detaliu. Turelele lor se răsucesc pentru că ei ne caută. Împușcături care urlă, scheaună și latră! Proiectilele trasoare lansate de tunurile antitanc ajung cu «degetele» lor de foc până la inamic. Tunetul mai profund al tunurilor de asalt. Cinci tancuri sovietice au fost literalmente ciopârțite și rupte în bucăți… Celelalte tancuri sovietice au intrat în bătălie și trag cu încăpățânare asupra pozițiilor noastre prin tancurile lor distruse și imobilizate…

Praful ce s-a ridicat, fumul prafului de pușcă și fumul uleiului ce arde ne ascund. Rușii trag frenetic cu mitralierele și tunurile. Tunul antitanc din partea dreaptă a drumului este lovit și scos din luptă. Schije, oțel și sânge amestecat cu noroi cad pe nisipul galben. Tancul rus înaintează – 40 de metri, 30 de metri… Frica înăbușă gâtlejul. O lovitură distrugătoare – foc, plăci de blindaj, o țeavă de tun, corpuri omenești, ulei arzând și un fum negru și dens care ascunde cu îndurare acest tablou îngrozitor… Focul se domolește, pentru că nu mai avem ținte. Ultimele tancuri s-au întors și au dispărut din vedere. Unsprezece făclii arzând, cuprinse de stâlpi enormi de fum murdăresc câmpul…“ (415)

Fără să încercăm să extragem prea multe din acest mesaj agitatoric bombastic, merită totuși atenție un aspect – în tabloul luptei descris în el

e absolut imposibil să vezi 150–200 de tancuri sovietice care atacă; sunt evident mai puține, doar vreo câteva zeci. Și lucrul acesta este foarte straniu. Nici un propagandist nu va diminua forțele inamicului învins, mai degrabă dimpotrivă…

În documentele operative ale Wehrmachtului, lupta de lângă târgușorul Koniuhi este descrisă extrem de laconic. În nota informativă de bilanț al zilei de 22 iunie a comandamentului Armatei IX citim: „Divizia 8 Infanterie cu Regimentul 84 Infanterie de pe flancul drept poartă o luptă grea lângă localitatea Koniuhi; inamicul contraatacă cu tancurile“. (410) În dimineața de 23 iunie Corpul de armată 8 a raportat că în luptele pentru Grodno au fost lovite și imobilizate 80 de tancuri sovietice; în nota informativă de seară (de pe la ora 22.00, pe 23 iunie) numărul acesta a crescut: „Numărul tancurilor inamicului lovite și imobilizate pe 22.6 în comparație cu notele informative de azi dimineață și pe baza datelor de ultimă oră a crescut până la 105–110“. (412) Cu toate reticențele ce țin de exagerarea inevitabilă a pierderilor inamicului, nu se poate să nu menționăm că astfel de cifre ale tancurilor sovietice imobilizate într-o singură luptă se întâlnesc extrem de rar în documentele Wehrmachtului.****** Nu ne rămâne decât să presupunem că lupta de lângă târgușorul Koniuhi a fost într-adevăr crâncenă și îndelungată (în versiunea propagandistică citată mai sus ea a durat 11 ore) și că tanchiștii colonelului Studnev au încercat cu disperare să execute misiunea dată.**

În raportul comandantului Corpului 11 Mecanizat lupta ce a avut loc pe 22 iunie este descrisă oarecum straniu, deși cât se poate de optimist: „Chiar în timpul primelor atacuri ale tancurilor noastre inamicul a suferit pierderi mari de tancuri (?) și în luptele următoare de îndată ce apăreau tancurile noastre se replia în spatele infanteriei sale aflate în defensivă… După întâlnirea de pe 22 iunie cu Divizia 29 Tancuri, suferind pierderi de circa 30 de tancuri (chiar dacă cuvântul „tancuri“ desemnează „tunurile de asalt“ autopropulsoare, nu e clar unde le-au găsit într-un număr atât de mare? – M.S.), tancurile germane s-au repliat și au fost utilizate ca tunuri antitanc [acționând] de după camuflaje și din adăposturi“. Din raport rezultă că în lupta de lângă târgușorul Koniuhi au fost antrenate și tancurile grele KV („două tancuri KV au pierit în prima zi pe poziția de la sud de Sopoțkin. Un

tanc s-a răsturnat și s-a înecat în mlaștină, al doilea a fost lovit la trenul de rulare“). (414) Iarăși, e straniu că H. Slesina nu se referă deloc la întâlnirea cu giganții blindați sovietici – deși un atare subiect i-ar fi făcut cu mult mai expresivă narațiunea dramatică despre lupta de lângă târgușorul Koniuhi.

În amănuntele concrete ale luptei respective rămân încă multe lucruri neclare, dar rezultatul final nu trezește îndoieli – germanii n-au reușit să cucerească orașul Grodno din mers, în prima zi a ofensivei. Din păcate, această jumătate de zi câștigată cu un preț mare n-a fost utilizată cu rost, pentru a pregăti apărarea orașului. În pofida ordinului categoric al Consiliului de Război al Frontului Vest („Comandantului Armatei III. Trebuie să menţineţi durabil prin toate mijloacele orașul Grodno“), seara târziu pe 22 iunie statul major al Armatei III s-a mutat la Lunno (la 40 de kilometri sud-est). Enormele depozite militare de la Grodno au fost în cel mai bun caz aruncate în aer. Astfel, pe 25 iunie șeful Secției operative a statului major al Frontului Vest, generalul-maior Semionov, raportează la Moscova: „Confirm detonarea depozitului de artilerie nr. 856 din Grodno. Incendierea depozitului cu explozia ulterioară din cauza focului a fost efectuată de șeful depozitului la ordinul comandantului Armatei III. Din cauza bombardamentului depozitul n-a avut de suferit, se știe că în total de la depozit trupelor le-au fost date 10–12 vagoane de muniții, celelalte aproape 250 de vagoane au fost distruse“. (443)

În timpul retragerii în dezordine n-au fost nici măcar distruse în toată regula podurile de peste Neman. Nota informativă operativă de bilanț de pe 23 iunie a statului major al Corpului de armată 8 al Wehrmachtului constată: „Podul automobilistic din Grodno, ușor deteriorat, a fost din nou restabilit și e capabil să suporte încărcături de cel mult 16 tone… a fost aruncată în aer partea din mijloc a podului de cale ferată din Grodno, pilonii podului sunt întregi“. Nota informativă operativă a statului major al Diviziei 8 Infanterie de la ora 22.00 de pe 23 iunie conține și un astfel de raționament, care s-ar putea să fie discutabil: „Pornind de la faptul că importantul nod [de transport] Grodno nu mai este apărat de ariergarda inamicului, iar detonarea podului, după cum se vede, a fost efectuată neglijent, poate fi trasă concluzia că în decursul zilei de ieri spiritul combativ al inamicului a

început să se reducă. Se creează impresia că succesul nostru de ieri a avut asupra comandamentului rus o influență mai mare decât asupra dârzeniei unor soldați ruși…“ (412)

Concepția operațiunii

Spre sfârșitul zilei de 22 iunie în zona Frontului Vest s-a creat următoarea situație. La nord de Grodno, inamicul (Divizia 161 Infanterie, Divizia 28 Infanterie) a forțat Nemanul și își dezvolta ofensiva spre est fără să întâlnească aproape nici o rezistență organizată. În regiunea Grodno ofensiva Diviziei 8 Infanterie germane a fost oprită temporar de o contralovitură a Diviziei 29 Tancuri, în timp ce Divizia 85 Pușcași a reușit să se replieze relativ organizat pe poziția râului Lososna. Divizia 256 Infanterie a Corpului de armată 20 al Wehrmachtului a respins Divizia 27 Pușcași pe malul sudic al râului Bebja și a ocupat Dombrova și Novîi Dvor; după cum se menționează în registrul operațiunilor de luptă al corpului, „cu excepția luptelor pentru cazematele de lângă Krasne pierderile noastre sunt foarte mici în comparație cu succesul repurtat“. (411) Succesele Diviziei 162 Infanterie nu erau la fel de impresionante – într-o luptă grea de mai multe ore („inamicul își apără cu îndârjire pozițiile în cazemate și utilizează lunetiști în copaci“) germanii au forțat canalul de la Avgustov și spre seară au ocupat orașul Avgustov.

De-a lungul laturii nordice a „intrândului de la Belostok“ inamicul s-a limitat la acțiuni de imobilizare; în timp ce una dintre cele trei divizii ale Corpului de armată 42 încă nu trecuse frontiera, celelalte două au înaintat câțiva kilometri în adâncul teritoriului sovietic, având în față două divizii de pușcași (nr. 2 și 8) și una de cavalerie (Divizia 6 Cavalerie) ale Armatei Roșii. De-a lungul laturii sudice ale „intrândului de la Belostok“ nouă divizii de infanterie ale Wehrmachtului, după ce au respins de la frontieră patru divizii de pușcași sovietice (nr. 13, 86, 113, 49), își dezvoltau cu succes ofensiva pe direcția nord–est. Pe linia Brest–Kobrin începea zdrobirea catastrofală a Armatei IV.

Aceasta era situația în realitate. Informațiile de care dispunea la momentul respectiv comandamentul Frontului Vest nu corespundeau realității în două aspecte importante: n-a fost depistată concentrarea celei mai puternice grupări de tancuri a inamicului (Grupul 2 Tancuri) pe direcția Brest și, dimpotrivă, au fost „depistate" două divizii de tancuri inexistente ce înaintau spre Belsk. În sfârșit, seara târziu, pe 22 iunie, la statul major al frontului a parvenit de la Moscova Directiva nr. 3 a Consiliului de Război Suprem al Armatei Roșii în care era trasată sarcina „reținând inamicul pe direcția Varșovia, de a aplica o contralovitură puternică cu forțele a cel puțin două corpuri mecanizate și aviației frontului asupra flancului și spatelui grupării de la Suvalki a inamicului, de a o lichida în comun cu Frontul Nord-Vest și spre sfârșitul zilei de 24.6 de a cuceri regiunea Suvalki". (99) Treaba nu s-a limitat la expedierea directivei, „seara târziu pe 22.6 la statul major al frontului a sosit mareșalul Uniunii Sovietice tov. Șapoșnikov și mareșalul Uniunii Sovietice tov. Kulik. Mareșalul Kulik s-a deplasat în Armata X, unde mai înainte, pe la ora 12, plecase pentru a conduce acțiunile corpului mecanizat și ale Corpului 6 Cavalerie adjunctul comandantului trupelor, generalul-locotenent Boldin I.V.". (416)

Documentele disponibile nu ne permit să stabilim cu precizie când (înainte de sau după primirea Directivei nr. 3) a fost luată decizia cu privire la ofensiva grupului de cavalerie mecanizat asupra orașului Grodno și dacă a existat în realitatea ordinul comandamentului frontului de a aplica o contralovitură în direcția opusă, la sud, spre Belsk. În orice caz, Nota informativă operativă nr. 2 a statului major al Armatei X de la ora 9.00 de pe 23 iunie confirmă că înaintarea reală a diviziilor Corpului 6 Mecanizat spre sud n-a avut loc: „În noaptea spre 23.6.41 Corpul 6 Mecanizat a ajuns în regiune: Divizia 29 Motorizată ocupă poziția defensivă de-a lungul râului Lososna pe frontul Kuznița–Sokulka cu frontul spre nord-vest, Diviziile 4 și 7 Tancuri s-au concentrat în regiunea pădurilor de la nord de Grudek". (417)

E necesar de asemenea de menționat că în timpul zilei de 22 iunie, fără să aștepte și fără să aibă pentru aceasta autorizații de la Moscova, comandamentul Frontului Vest a luat decizia de a replia unitățile Armatei X la 60–80 de kilometri de frontieră, pe poziția râului Narev. În raportul (nota informativă) citat mai sus al șefului statului major al

Armatei X, generalul-maior Liapin, despre aceasta se vorbește cât se poate de concret: „Ordinul de repliere spre râul Narev a fost primit de la șeful statului major al frontului, Klimovskih, de către generalul Liapin la telefonul de înaltă frecvență cu următorul conținut: «Toți să fie repliați la Narev în noaptea spre 23.6». Ordinul a fost primit între orele 14 și 16 pe 22 iunie“. (418) Nota informativă operativă nr. 2 a statului major al Armatei X constată că „în decursul nopții unitățile armatei se repliau pe malul de est al râului Narev, sub acoperirea întunericului nocturn“. Nu e nici pe departe cert că această relatare corespunde în toate privințele realității (în haosul ce începea să se instaureze ordinul cu privire la replierea trupelor putea să nu ajungă la statele majore corespunzătoare), dar nu putem să ne îndoim de faptul că Pavlov a luat repede și de sine stătător o decizie adecvată situației.*******

Cu puțin înainte de miezul nopții, la ora 23.40, pe 22 iunie, Pavlov a luat legătura cu adjunctul său, generalul-locotenent Boldin, care sosise între timp la Belostok, la statul major al Armatei X. Din acest moment începe una dintre cele mai dramatice și mai obscure povești din primele zile de război:

„La aparat e tov. Boldin

Întrebare: Ați luat cunoștință de situație și ce decizii ați luat?

Răspuns: Am luat cunoștință de situație. Consider corecte deciziile dvs., pe care șeful statului major i le-a transmis lui Golubev privind faptul că Golubev trebuie să se afle la Narev (adică privind replierea armatei pe poziția râului Narev – M.S.), iar Hațkelevici la sud de Sokulka (concentrarea Corpului 6 Mecanizat în pădurile de la nord-est de Belostok – M.S.).

Ascultați ordinul:

Trebuie să organizați un grup de șoc compus din corpul lui Hațkelevici plus Divizia 36 Cavalerie, unitățile lui Mostovenko (adică Corpul 11 Mecanizat) și să aplicați o lovitură pe direcția generală Belostok–Lipsk, la sud de Grodno, cu sarcina de a lichida inamicul pe malul stâng al râului

Neman și să nu admiteți ca unitățile lui să ajungă în regiunea Volkovîsk, iar după aceasta tot grupul va trece în subordinea lui Kuznețov. Aceasta este sarcina dvs. imediată. Situați-vă personal în fruntea realizării ei…“ (419)

Spre deosebire de sarcina trasată în Directiva nr. 3, Pavlov a „întors și mai mult“ vârful ofensivei spre nord-est și această inițiativă a fost, fără urmă de îndoială, rațională. Tentativa de a înainta de la Belostok spre Suvalki însemna că era necesar a deplasa o masă enormă de tancuri prin lunca mlăștinoasă a râului Bebja (lucru care era la fel de greu de făcut atât pe direcția nord–sud, cât și pe direcția sud–nord), iar în continuare trupele aflate în ofensivă ar fi ajuns pe teritoriul „intrândului de la Suvalki“, pe care germanii îl pregătiseră în prealabil de apărare. Iar ofensiva spre Grodno însemna mișcarea pe un teren relativ deschis, pe care era și o șosea veritabilă pe sectorul Sokulka–Grodno și lipseau orice fel de instalații defensive ale inamicului.

În mod paradoxal, succesul contraloviturii planificate a fost favorizat de acțiunile reușite ale inamicului: Corpul de armată 8 și diviziile Grupului 3 Tancuri forțaseră Nemanul la nord de Grodno și se deplasau impetuos spre est, deci, când grupul mecanizat și de cavalerie al lui Boldin putea să se concentreze și să treacă la ofensivă, germanii nu mai erau pe malul stâng al Nemanului. Astfel, apărea posibilitatea de a trece „precum cuțitul prin unt“ prin flancul și spatele descoperite ale grupării principale a inamicului și de a-i tăia căile de comunicare.

Vom menționa între paranteze că în luna mai 1942 o operațiune cu o concepție absolut similară a fost efectuată de germani. Atunci, în cadrul operațiunii ofensive de la Harkov, devenite de tristă faimă, trupele sovietice au forțat Donețul de Nord și, înaintând pe direcția vest, au ajuns la suburbiile Harkovului. După care gruparea de tancuri germană a aplicat o lovitură de la sud spre nord și, deplasându-se pe ambele maluri al Donețului de Nord, a retezat căile de comunicare ale trupelor sovietice care au ajuns în consecință într-o „pungă“ gigantică. Rezultatul final a fost zdrobirea a cinci armate sovietice, iar peste 200 000 de soldați și comandanți ai Armatei Roșii au ajuns prizonieri la germani. Am putea discuta în contradictoriu cum – ținând seama de capacitatea de luptă reală a beligeranților – s-ar fi putut termina

operațiunea pusă la cale de Pavlov, dar în etapa ei inițială grupul mecanizat și de cavalerie al lui Boldin părea să fie „sortit succesului".

Principala forță de șoc a grupului mecanizat și de cavalerie al lui Boldin era Corpul 6 Mecanizat (Diviziile 4 și 7 Tancuri, Divizia 29 Motorizată), una dintre cele mai puternice formațiuni de tancuri ale Armatei Roșii. Corpul fusese înființat în cadrul „primului val" al constituirii (iulie–august 1941) și până în iunie 1941 fusese dotat complet cu tehnică de luptă și auxiliară. În componența corpului figurau 3 504 camioane și 894 de autospeciale (locul întâi absolut între toate corpurile mecanizate ale Armatei Roșii), iar dacă luăm în calcul și cele 108 autoturisme, la opt persoane din efectiv le revenea un automobil, fără să fie puse la socoteală și cele 1 042 de motociclete.

Corpul mecanizat a primit 260 de remorchere cu șenile, inclusiv 22 de remorchere „Voroșiloveț" foarte puternice și 40 de remorchere ușoare blindate „Komsomoleț", 135 de autoblindate cu tun BA-10 (de asemenea locul întâi în toată Armata Roșie) și 91 de autoblindate de cercetare BA-20. Mijloacele de transmisiuni radio erau reprezentate (fără a lua în calcul stațiile radio din tancuri) de 51 de stații radio foarte puternice (cinci stații RSB și 46 de stații 5-AK) și 64 de stații „de batalion" (RB, RRU, 6-PK).

În Corpul 6 Mecanizat erau multe tancuri, vreo mie. E imposibil să fie date cifre exacte, deoarece în corpul mecanizat soseau șuvoi tancurile noi, abia ieșite din uzine, KV și T-34, și concomitent erau scoase din uz tancurile ușoare moralmente perimate. Numărul total al monștrilor grei KV nu generează controverse – în Corpul 6 Mecanizat ele erau 114 (63 în Divizia 4 Tancuri și 51 în Divizia 7 Tancuri). La 1 iunie figurau 238 de tancuri T-34 – această cifră e prezentă în majoritatea documentelor. La momentul respectiv ele erau distribuite astfel: 160 în Divizia 4 Tancuri și 78 în Divizia 7 Tancuri. Ulterior, în decursul lunii iunie, la Belostok au fost aduse de la uzine încă 114 tancuri T-34 și putem presupune că aceste livrări explică apariția în raportul comandantului Diviziei 7 Tancuri a cifrei de 150 de tancuri T-34. În ultimă instanță, numărul tancurilor de „tipuri noi" pendulează între 352 și 466, cu cea mai verosimilă estimare – 424 de tancuri.

Dar lista armamentului cu care era dotat Corpul 6 Mecanizat nu se epuiza câtuși de puțin cu tancurile de „tipuri noi“. Erau și 19 tancuri cu trei turele T-28 în stare bună (în total figurau 58 de tancuri), circa 420 de mașini BT (fără a lua în calcul mașinile uzate BT-2), 67 de tancuri T-26 (fără a le lua în calcul pe cele cu mitraliere) și cel puțin 44 de tancuri cu aruncătoare de flăcări HT-26 (conform unor date în componența Diviziei 29 Motorizate mai erau 17 tancuri HT-26 neprevăzute de organigramă). Așa au rezultat un corp mecanizat, cu două divizii de tancuri complete, ce aveau câte circa 370 de tancuri (inclusiv 200 de tancuri KV și T-34) fiecare, și o divizie motorizată care la capitolul număr de tancuri (180–200) le era superioară multor divizii de tancuri germane.

Pe fundalul acestei puteri nimicitoare, celelalte „componente“ ale grupului mecanizat și de cavalerie al lui Boldin arată evident mai palid, dar potențialul lor de luptă nu era nicidecum nul. În Corpul 11 Mecanizat – chiar ținând cont de cele 15 la sută tancuri deteriorate înainte de începutul războiului, chiar dacă îi credem pe cuvânt pe germanii care au declarat numere maxime de tancuri imobilizate în lupta de lângă Koniuhi, Grodno (110), trebuiau să rămână cel puțin 200 de tancuri funcționale și câteva zeci de automobile blindate; cu toate justificările referitoare la dotarea incompletă a corpului cu efectiv și artilerie (nici până în prezent nimeni n-a dat cifre concrete), Corpul 11 Mecanizat echivala cel puțin cu o „divizie de tancuri convențională“. Și e un adaos cât se poate de sesizabil la cele trei divizii ale Corpului 6 Mecanizat, și dacă o luăm în calcul, pe un front de 25–30 de kilometri trebuia să fie concentrate circa 1 200 de tancuri – o atare concentrare de tehnică blindată nu exista în anul 1941 în nici un alt punct al frontului de est.******

Pe 23 iunie în componența grupului mecanizat și de cavalerie a fost inclus Regimentul 124 Artilerie de obuziere (din rezerva frontului). În dotarea regimentului erau 48 de obuziere de calibru 152 mm și greutatea comună a loviturii lui era de 1,5 ori mai mare decât a unei divizii de infanterie a Wehrmachtului. Nu erau de prisos nici cele două divizii ale Corpului 6 Cavalerie (inițial se preconiza includerea în componența grupului mecanizat și de cavalerie doar a Diviziei 36 Cavalerie, dar în realitate la aplicarea contraloviturii a fost antrenată și

Divizia 6 Cavalerie). Bineînțeles, nimeni nu avea de gând să pornească la atac ca o lavă hipică prin păduri și mlaștini; în divizia de cavalerie din al Doilea Război Mondial calului îi revenea rolul de mijloc de transport, care, la unii parametri (capacitate mare de circulație pe teren accidentat și independență de aprovizionarea cu benzină), le era superior camioanelor din placaj din perioada respectivă. Mobilitatea înaltă a diviziilor de cavalerie a fost confirmată imediat în practică: în 24 de ore ele au parcurs circa 70–90 de kilometri (Divizia 6 Cavalerie de la Lomji la est, Divizia 36 Cavalerie de la Volkovîsk la vest) și s-au concentrat în regiunea Suvalki–Krînki.

Și nici diviziile nu erau dintre cele obișnuite. Divizia 6 de Kuban și Terek „S.M. Budionîi“ decorată cu Ordinul Drapelul Roșu era, fără exagerare, o formațiune de elită a Armatei Roșii, o adevărată „forjă de cadre“ pentru corpul ei de comandanți supremi. În toamna anului 1919 divizia s-a aflat sub comanda lui Timoșenko – viitorului mareșal și comisar al poporului al apărării al URSS; în anul următor, 1920, devine asistent al șefului statului major al Divizie 6 Cavalerie Merețkov – viitor mareșal și șef al Marelui Stat Major; în funcția de șef al statului major al regimentului de artilerie al diviziei și-a început strălucita carieră militară viitorul mareșal Moskalenko. În anii 1930, la comanda Corpului 6 Cavalerie s-au aflat doi viitori mareșali – Jukov și Eriomenko.

În septembrie 1939 Divizia 6 Cavalerie făcea parte din componența grupului mecanizat și de cavalerie care, sub comanda aceluiași Boldin, „a eliberat“ orașul Belostok (adică a preluat de la germani orașul polonez pe care aceștia îl ocupaseră). Prin urmare, ostașii și comandanții cunoșteau de mult timp și bine regiunea în care urmau să desfășoare operațiunile militare. Vorba cântecului, „Pe drumuri cunoscute, cu comisaru-n frunte, caii noștri la luptă-i mânăm…“ Vom menționa, de asemenea, că, în afară de cai, săbii și carabine, în Divizia 6 Cavalerie erau 155 de puști-mitralieră și 64 de mitraliere grele, 15 mitraliere antiaeriene și patru tunuri antiaeriene de calibru 76 mm, opt obuziere de calibru 122 mm, 24 de tunuri de calibru 76 mm, 48 de tancuri BT (în componența regimentului de tancuri al diviziei), nouă automobile blindate și 66 (șaizeci și șase) de stații radio.

Dacă ordinul lui Pavlov ar fi fost executat întocmai și grupul mecanizat și de cavalerie al lui Boldin și-ar fi început înaintarea pe 23 iunie, toată grămada aceasta gigantică de oțel s-ar fi năpustit peste singura Divizie 256 Infanterie a Wehrmachtului, care s-a deplasat înaintea celorlalte și a ajuns mai departe decât ele de la râul Bebja spre sud-est (cea de-a doua divizie a Corpului de armată 20, Divizia 162 Infanterie, abia ajungea pe malul nordic al râului Bebja lângă Lipsk). Dar pe 23 iunie grupul mecanizat și de cavalerie și numeroșii lui comandanți (mareșalul Kulik, generalul-locotenent Boldin, comandantul Armatei X, generalul-maior Golubev, comandantul Corpului 6 Mecanizat, generalul-maior Hațkelevici) își adunau gândurile și concentrau trupele. Cu toate că de la „regiunea pădurilor de la nord de Grudek“ (unde diviziile de tancuri ale Corpului 6 Mecanizat au ajuns în noaptea spre 23 iunie) până la Kuzniță distanța e de doar 40 de kilometri în linie dreaptă (sau de 62 de kilometri pe drum prin Bolșaia Berestovița, Krînki, Sokulka), deplasarea diviziilor de tancuri până la pozițiile inițiale a durat o zi și jumătate.

La un moment dat pe 23 iunie (ora precisă nu este indicată în document) Pavlov și-a pierdut răbdarea și spre statul major al Armatei X și-a luat zborul telegrama:

„De ce corpul mecanizat n-a atacat, cine e de vină, intensificați imediat acțiunile și nu vă lăsați cuprinși de panică, ci conduceți. Trebuie să bateți inamicul organizat, nu să fugiți fără conducere (această frază n-a apărut din întâmplare, deoarece în seara de 22 iunie toată conducerea militară, de partid și securistă a părăsit Belostokul, mutându-se pentru început într-o pădure de lângă Grudek – M.S.). Despre fiecare divizie trebuie să știți unde e, când și ce face și ce rezultate are. De ce nu-i trasați sarcina să atace corpului mecanizat?... Să țineți minte, dacă nu veți acționa intens, Consiliul de Război nu vă va mai suporta“ . (420)

După ce și-a descărcat astfel sufletul, în aceeași zi de 23 iunie Pavlov expediază pe trei adrese (lui Boldin, Golubev și Kuznețov) Dispoziția de luptă (nenumerotată) în care e trasată sarcina „de a continua ofensiva“, ba chiar la o adâncime cu mult mai mare:

„În dimineața de 24 iunie urmează:

1. Cu grupul de șoc compus din Corpurile 6 și 11 Mecanizate, Divizia 36 Cavalerie, sub comanda tov. Boldin, să continuați ofensiva fermă pe direcția generală spre Grodno, să cuceriți acest oraș și să continuați ofensiva pe ambele maluri ale râului Neman spre Druskininkai și Merkine. Obiectivul final – să ocupați târgușorul Merkine (la 60 de kilometri nord de Grodno – M.S.). Să țineți seama de asigurarea operațiunii de pe malul vestic al râului Neman din partea pădurilor din Avgustov și din partea localității Suvalki.

2. Comandantul trupelor Armatei III, tov. Kuznețov, să atace cu Diviziile 85 și 56 Pușcași pe direcția generală spre Grodno și să-și consolideze pozițiile la nord de acest oraș, cu Divizia 27 Pușcași să înainteze asupra frontului Labno (suburbie de vest a orașului Grodno – M.S.), Lipsk, Dombrova și să-și consolideze acolo pozițiile… Raportați imediat despre dispozițiile pe care le veți da". (421)

Între timp, infanteria germană își continua realmente ofensiva începută cu succes pe 22 iunie. Nota informativă operativă a statului major al Corpului de armată 8 de la ora 16.15 de pe 23 iunie comunică:

„Corpul de armată 8 a înfrânt ultima rezistență a inamicului la vest de râul Neman, a ocupat orașul Grodno și se deplasează spre est. Luptele de lângă Sopoțkin mai continuă. Trupele noastre au ajuns până la calea ferată Grodno–Porecie. A fost capturat un număr mare de tancuri și de tunuri de artilerie…" Nota informativă de bilanț al Corpului de armată 8 pentru ziua de 23 iunie: „Pe 23.6 inamicul n-a reușit să opună o rezistență organizată. O rezistență mai serioasă a inamicului s-a făcut remarcată la vest de Grodno. La Sopoțkin a fost încercuit un grup puternic al inamicului, care opune o rezistență îndârjită. Orașul Grodno a fost cucerit cu forțele Diviziei 8. Multe trofee…". Planurile pentru ziua următoare:

„Pe 24.06 Corpul de armată 8 continuă urmărirea Armatei III a rușilor care e zdrobită; misiunea e de a ajunge la șoseaua Lida–Vilnius (la 80–100 de kilometri est de Neman – M.S.). (412)

Diviziile 161 și 28 Infanterie înaintau spre est fără să aibă realmente un inamic în față, iar spre sfârșitul zilei Divizia 28 Infanterie a ocupat defileul dintre lacuri important sub aspect tactic din regiunea

târgușorului Ozerî (la 24 de kilometri est de Grodno). Divizia 8 Infanterie s-a împărțit în două grupuri de luptă: forțele principale ale diviziei au trecut pe malul drept al Nemanului și înaintau de-a lungul șoselei spre Skidel, iar spre sfârșitul zilei subunitățile de avangardă se aflau la un kilometru de râul Kotra, Regimentul 84 Infanterie de pe flancul drept a ocupat orașul Grodno și se deplasa încet spre sud de-a lungul malului stâng al Nemanului, respingând numeroasele contraatacuri ale unităților Corpului 11 Mecanizat; cât privește Divizia 85 Pușcași sovietică, aceasta (judecând după Nota informativă operativă nr. 4 a statului major al Frontului Vest), pe la ora 17.00, „a ocupat poziția la râul Svisloci" și „se punea în ordine", deoarece s-a retras fulgerător la 20 de kilometri de poziția de pe râul Lososna, pe care o ocupase în seara de 22 iunie. (422) În nota informativă operativă de bilanț pentru ziua de 23 iunie a statului major al Diviziei 8 Infanterie sunt menționate acțiunile intense și lipsite de rezultat ale aviației sovietice: „Asupra regiunii în care e amplasată divizia azi a fost efectuat de asemenea un număr mare de atacuri aeriene ale inamicului și întotdeauna de la mare altitudine (subl. mea – M.S.). Nici una dintre subunități n-a fost afectată serios".

E cazul să fie menționată și calitatea muncii detașamentelor de recunoaștere ale germanilor: în nota informativă a statului major al Corpului de armată 8 de pe 23 iunie sunt indicate numerele corecte ale diviziilor sovietice (Diviziile 56, 85, 27, 2 și 8 Pușcași, Divizia 29 Tancuri), a fost detectat faptul trecerii Armatei III la Lunno; germanii au greșit numind Divizia 204 Motorizată a Corpului 11 Mecanizat „brigada motorizată 86". (423)

Performanțele de pe 23 iunie ale Corpului de armată 20 german erau mai modeste. În Registrul operațiunilor de luptă citim:

„Ora 11. Atacul efectuat de detașamentul de avangardă asupra Kuznița a fost respins… Comandamentul Diviziei 256 îi propune comandamentului corpului să efectueze ofensiva asupra Kuznița cu forțele Regimentului 481 Infanterie (comandantul regimentului – colonel Weber) și detașamentului de avangardă cu utilizarea artileriei din dotarea lor… Inamicul se apără cu încrâncenare pe terenul păduros și deluros de la nord de Kuznița, utilizând pe alocuri tancuri ascunse în adăposturi (cel mai probabil, era

Divizia 33 Tancuri a Corpului 11 Mecanizat, care se concentrase încă pe 22 iunie pe poziția râului Lososna din regiunea Kuznița și mai la nord de ea – M.S.). Comandamentul corpului consideră că pe 23 iunie nu va mai reuși să cucerească Kuznița, … Regimentul 329 al Diviziei 162 Infanterie înlocuiește paza Diviziei 256 lângă râul Kamenka pe direcția vest și în împrejurimile Dombrovului. Celelalte unități ale diviziei se concentrează în regiunea Lipsk.

24 iunie. Ora 01.20. Kuznița este cucerită de forțele Regimentului 481 Infanterie împreună cu detașamentul de avangardă al Diviziei 256. Postul de comandă al corpului s-a mutat la Novîi Dvor. Divizia 256 înaintează mai departe spre sud-est pe direcția Podlipki (localitate la 4,5 kilometri sud-est de Kuznița – M.S.). (411)

Germanii au reușit să ocupe Kuznița (în următoarele câteva zile acest târgușor neînsemnat urmează să devină epicentrul unei bătălii crâncene) în noaptea dinspre 23 spre 24 iunie. Pe la amiază Regimentul 481 Infanterie va trece pe malul drept al râului Lososna, celelalte unități ale diviziei de infanterie au ajuns la râu la nord de Kuznița, până la localitatea Bakunî (la intersecția râului cu șoseaua Sokulka–Grodno). Divizia 162 Infanterie a început deplasarea de la râul Bebja spre sud, unitățile ei de avangardă au ajuns la târgușorul Sidra. Aceasta este situația în care i-a prins pe germani contralovitura grupului motorizat și de cavalerie al lui Boldin ce a început în prima jumătate a zilei de 24 iunie.

Tentativă de ofensivă

Conform logicii bunului-simț, conform tuturor canoanelor științei militare, avalanșa de oțel a tancurilor sovietice (400 de tunuri de calibru 76 mm protejate de un blindaj inexpugnabil pentru „ciocănașele“ germane – plus câteva sute de tancuri ușoare BT și T-26) trebuia să spulbere, să strivească, să facă praf Regimentul 481 Infanterie, iar apoi și celelalte unități ale Diviziei 256. Însă nimic din toate acestea nu s-a întâmplat – nici pe 24 iunie, nici în zilele următoare. Strict vorbind, în general nimic care să iasă din cadrul problemelor locale, de scurtă

durată, nu i s-a întâmplat unuia dintre corpurile de armată ale Wehrmachtului (Corpul de armată 20). O mie de tancuri și zeci de mii de ostași din Corpul 6 Mecanizat „s-au risipit“ și nu e clar unde și de ce.

Cu toate că în ultimii ani au fost publicate destul de multe articole și cărți în care este examinată istoria zdrobirii grupului mecanizat și de cavalerie a lui Boldin, povestea n-a devenit mai clară. Fondurile de arhivă ale Corpului 6 Mecanizat și ale diviziilor lui există nominal, dar în mod tradițional nu conțin documente operative inițiale. Și este întrucâtva straniu, dacă ne amintim că, potrivit organigramei, în componența Direcției corpului mecanizat figurau 11 furieri și încă 13 oameni a căror funcție era desemnată ca „gestionar al lucrărilor de birou“ – avea cine să scrie o notă informativă operativă, avea cine și să o perfecteze (96 de oameni în corpul de comandanți superiori), și cele 1 042 de motociclete puteau să ia cu ele vreo două mape de carton pline cu hârtii în timpul retragerii… Există doar două documente scrise după zdrobire; au fost alcătuite în decursul aceleiași luni, dar în situații esențialmente diferite. Este vorba de raportul comandantului Diviziei 7 Tancuri, generalul-maior Borzilov, parvenit la Direcția principală a trupelor de autoblindate și tancuri pe 4 august, și de procesul-verbal al interogatoriului în prizonieratul german al comandantului Diviziei 4 Tancuri, generalul-maior Potaturcev, de pe 30 august 1941.

Raportul lui Borzilor nu e mare, de doar trei pagini de text dactilografiat, procesul-verbal al interogatoriului lui Potaturcev este cu mult mai mare (generalul a fost foarte vorbăreț cu germanii), dar fondului chestiunii – descrierea participării diviziilor subordonate lor la contralovitura de lângă Grodno – și într-un caz, și în celălalt îi sunt consacrate doar câteva fraze.

Procesul-verbal al interogatoriului lui Potaturcev:

„După ce s-au concentrat în regiunea Grudek, ambele Regimente 7 și 8 Tancuri au fost trimise în marș spre Grodno, unde li s-au alăturat în dreapta unitățile Diviziei 11 (așa e scris în text, dar este vorba, bineînțeles, de Corpul 11 Mecanizat – M.S.), iar în stânga unitățile Diviziei 7, pentru apărarea (???) pe un front cu lățimea de 12 kilometri pe poziția Indura–Kuznița de unitățile germane ce înaintau de pe direcția Grodno. Despre

ordinea subordonării [unităților diviziei?] el n-a putut să dea informații clare. Postul lui de comandă se afla în regiunea Grudek, era imposibil să conducă divizia, deoarece se aflau departe unii de alții (așa e scris în text – M.S.). Deja în primele ore unitățile diviziei lui au fost distruse de forțele armate aeriene germane. El s-a deplasat cu cea mai mare parte a tancurilor pe linia [indicată conform] ordinului. I s-a dat ordinul strict să nu se retragă. În urma ocolirii și încercuirii orașului Grodno de forțele de avangardă germane pe direcția spre Volkovîsk, divizia a fost nevoită să se retragă și în cursul luptei din regiunea Belostok (???) a fost istovită și zdrobită complet, pe 30 iunie el cu câțiva soldați și ofițeri [care mai rămăseseră] a abandonat formațiunea ce încetase să mai existe". (409)

E greu de înțeles ceva din toate astea. Caracterul contradictoriu și confuz al depozițiilor ca atare este agravat de problema traducerii duble (din rusă în germană și din germană în rusă). Se știe cu certitudine că divizia lui Potaturcev – la fel ca toate celelalte formațiuni ale grupului mecanizat și de cavalerie al lui Boldin – avea misiunea de a ataca și nicidecum de a se apăra; „ordinul strict" îl soma să înainteze până la Merkine și nu să se apere „de unitățile germane ce înaintau de pe direcția Grodno". Ocolirea și încercuirea din partea malului drept al Nemanului (mai precis, pericolul iminent al acestei încercuiri) au îndemnat într-adevăr unitățile grupului mecanizat și de cavalerie al lui Boldin să se retragă, însă ele se retrăgeau, desigur, nu la vest spre Belostok, ci în direcția diametral opusă, spre Volkovîsk–Slonim.

Drept cauză principală a zdrobirii, Potaturcev numește acțiunea aviației germane (unitățile diviziei lui au fost distruse de forțele armate aeriene germane). Nu face să pierdem timpul pentru a demonstra absurditatea acestei afirmații, de aceea vom întoarce încă vreo câteva pagini ale procesului-verbal al interogatoriului: „La întrebarea dacă atacurile aeriene germane asupra tancurilor au fost reușite, a răspuns că o dată în timpul unui raid al «stukelor» (în jargonul german așa erau numite bombardierele în picaj Ju-87) asupra unei coloane de 16 tancuri n-a fost lovit nici un tanc. Nici o bombă n-a căzut pe tancuri. Acțiunea schijelor n-a provocat daune". Nu este singurul exemplu de autodezmințire. La începutul procesului-verbal al interogatorului citim: „Faptul că nemții au descoperit multe tancuri nedeteriorate a fost explicat astfel: fie că li s-a supraîncălzit motorul, fie că nu mai aveau combustibil". Iar peste

câteva pagini: „Penele de motor, după părerea lui, nu erau frecvente, deoarece aproape toate tancurile din divizia lui erau absolut noi“. După care în procesul-verbal apare însemnarea: „Aici el se contrazice pe sine însuși“.

Unicul, probabil, fapt semnificativ (și care, între altele, explică în mare măsură lipsa de logică depozițiilor lui Potaturcev) e conținut în propoziția: „Postul lui de comandă se afla în regiunea Grudek“. Ea arată deosebit de elocvent în îmbinare cu faptul că „nu stabileam legătura prin radio pentru a zădărnici interceptarea și luarea relevmentului de către partea germană“. Distanța dintre Grudek și Kuznița e de 45 de kilometri în linie dreaptă. Cum poți să conduci ofensiva unei divizii de tancuri aflându-te la o astfel de distanță de câmpul de luptă, ba încă și cu mijloacele de transmisiune radio deconectate? Oare nu sunt depozițiile lui Potaturcev atât de contradictorii din cauza că era nevoit să vorbească despre ceva ce n-a văzut și n-a auzit la fața locului?

Să apelăm acum la raportul generalului-maior Borzilov. Este scris într-o limbă rusă normală, fără traducere dublă, toate cuvintele sunt cunoscute – dar e greu se înțeles sensul celor întâmplate:

„Executând misiunea, în prima jumătate a zilei de 24.6 divizia s-a concentrat pe poziția inițială de atac la sud de Sokulka și Staroe Dubovoe (localitate la 8 kilometri vest de Indur – M.S.). Misiunea de recunoaștere a stabilit că acolo nu e o divizie de tancuri a inamicului, ci erau grupuri mici de tancuri (???) ce interacționau cu infanteria și cavaleria (???). Pe 24–25.6, executând ordinul comandantului corpului și al mareșalului tov. Kulik, divizia a aplicat lovitura: Regimentul 14 Tancuri – asupra Staroe Dubovoe și mai departe asupra Grodno, Regimentul 13 Tancuri – asupra Kuzmița și mai departe asupra Grodno, unde au fost distruse și puse pe fugă aproape două batalioane de infanterie și aproape două batalioane de artilerie.

După ce au executat misiunea, unitățile diviziei s-au concentrat în regiunea Kuznița și Staroe Dubovoe; în acest timp unitățile diviziei au pierdut 18 tancuri care au ars și s-au împotmolit în mlaștini. Pe 25–26

iunie, până la ora 21.00 divizia a purtat o luptă defensivă în interacțiune cu Divizia 29 Motorizată și Divizia 36 Cavalerie, a aplicat lovituri de la mică distanță în fața frontului Regimentului 128 Motorizat pușcași al Diviziei 29 Motorizate și al Diviziei 36 Cavalerie". (408)

Ce înseamnă „după ce au executat misiunea"? Misiunea, în conformitate cu ordinul comandantului frontului, era de a ocupa Merkine la sfârșitul zilei de 24 iunie. Din textul raportului parcă ar rezulta că ordinul primit de Borzilov de la comandantul corpului mecanizat trasa o sarcină de o amploare mai mică – de a ajunge până la Grodno. În realitate însă, după așa-zisa „executare a misiunii" se întoarce în regiunea inițială (Kuznița, Staroe Dubovoe). Dar contra cărui inamic a purtat după aceea „o luptă defensivă" această divizie de tancuri dotată cu trei sute de tancuri, ba încă și interacționând cu alte două divizii? Acest monstru blindat s-a apărat timp de două zile de o singură divizie de infanterie a Wehrmachtului? Și până la urmă n-a izbutit să se apere:

„Spre sfârșitul zilei de 26.6.41, inamicul, utilizându-și rezerva (care „rezervă"? Divizia 129 Infanterie, transmisă în subordinea Corpului de armată 20 se afla în marș și spre seara de 26.6 era încă în regiunea Sidra, având misiunea de a începe ofensiva din regiunea Kuznița în dimineața de 28 iunie – M.S.), a început ofensiva. La ora 21.00 unitățile Diviziei 36 Cavalerie și ale Regimentului 128 Motorizat de pușcași al Diviziei 29 Motorizate au început în dezordine (cu panică) să se replieze. Eu am luat măsuri pentru restabilirea situației, dar ele n-au avut succes. Am dat ordinul să fie acoperite unitățile Diviziei 29 Motorizate și ale Diviziei 36 Cavalerie ce se repliau, în regiunea târgușorului Krînki, am făcut a doua tentativă de a reține unitățile ce se repliau, unde am reușit să rețin Regimentul 128 Motorizat de pușcași (despre reținerea inamicului nu mai putea fi vorba – M.S.) și în noaptea dinspre 26 spre 27.6 să trec peste râul Svisloci la est de târgușorul Krinki (acesta era începutul retragerii generale în dezordine)…" (408)

Întrebarea de primă importanță e: unde au dispărut tancurile Diviziei 7 Tancuri? Au fost pierdute în luptă și s-au înecat în mlaștină 18 tancuri (trebuia să știi cum să găsești o mlaștină în regiunea Staroe Dubovoe–Kuznița – harta topografică arată că acolo e o câmpie deluroasă cu rare

pădurici pe alocuri). Alte pierderi nu sunt numite deschis. Tipurile tancurilor imobilizate nu sunt indicate, dar mai e un raport semnat de Borzilov pe 28 iunie în care el scrie: „Trebuie menționat că sunt scoase din funcțiune în principal tunurile și mitralierele, în rest mașina T-34 rezistă de minune la loviturile tunurilor de calibru 37, ca să nu mai vorbim de tancurile KV“. (424) În orice caz, conform situației de 22 iunie, în divizie figurau 368 de tancuri (această cifră rezultă după adunarea datelor prezentate în raportul lui Borzilov).****** Diferența aritmetică e de 350. În Wehrmacht acesta era parcul de tancuri a două divizii. Unde erau ele?**

Le-au bombardat germanii în prima zi a atacului prin surprindere? „La ora 4.00 aviația inamicului a bombardat Belostokul, târgușoarele Horoș și Novoselki, dar unitățile diviziei n-au fost supuse bombardamentului, în afara rămășițelor Regimentului 13 Tancuri. Pierderi: 26 de răniți și 4 morți, bunurile materiale n-au avut de suferit“. Poate că aviația inamicului a bombardat coloanele de tancuri ale diviziei în timpul marșului spre câmpul de luptă? „Executând ordinul, divizia s-a înfipt în ambuteiajele create pe toate drumurile de retragere în dezordine a unităților auxiliare ale armatei din orașul Belostok (serviciul rutier n-a fost pus la punct, din care cauză totul fugea în dezordine). Divizia, aflându-se în marș și în regiunea de concentrare de la ora 4.00 pe 23.6.41 până la ora 9.00 și de la ora 11.00 până la ora 14.00 s-a aflat tot timpul sub loviturile aviației inamicului. În perioada marșului și aflării în regiunea de concentrare până la ora 14.00 divizia a suferit pierderi: a) 63 de tancuri lovite și împrăștiate de aviația inamicului, b) au fost distruse spatele tuturor regimentelor, a suferit îndeosebi spatele frontului Regimentului 13. Au fost luate măsuri pentru a aduna unitățile auxiliare și tancurile împrăștiate“. (408)

Sunt împrăștiate multe – păsări, o gloată neorganizată de huligani. Regulamentul Armatei Roșii nu prevedea nici un astfel de tip de manevră, nici o astfel de categorie de pierderi precum „împrăștiate de aviație“. Probabil că din această cauză în toate versiunile publicate ale raportului lui Borzilov aceste cuvinte incorecte au fost eliminate din text. La fel s-a procedat și cu cuvintele „bunurile materiale n-au avut de suferit“ din descrierea bombardamentului de pe 22 iunie – ca să nu-i jeneze pe cititorii imaturi ideologic. Și au procedat corect – mitul despre atotdistrugătoarea

aviație germană trebuia păzit, îngrijit și răsfățat! De fapt, să-i dăm naibii pe falsificatori, cu mult mai important e altceva – cum putea fi efectuată practic o astfel de „manevră“? Oricât te-ai împrăștia, nu poți să fugi cu tancul de avion…

E posibil ca răspunsul la această întrebare să se fi găsit în descrierea operațiunilor de luptă****** ale Corpului 8 al Luftwaffe: „În timpul bombardamentului toate echipajele s-au speriat și și-au părăsit tancurile, caii s-au rupt de căruțe și galopau fără călăreți pe câmp. Tablouri îngrozitoare!“ (425) Într-adevăr, e un tablou îngrozitor al unei armate neinstruite și nemotivate, în care oamenii se comportă la fel ca nenorociții cai lipsiți de rațiune (în interiorul tancului, cu atât mai mult cu cât tancul e un KV sau un T-34, în timpul bombardamentului omul se află într-o siguranță cu mult mai mare decât în afara tancului).**

Să presupunem varianta cea mai proastă (și totodată cea mai puțin verosimilă) – „măsurile pentru a aduna tancurile împrăștiate“ nu s-au soldat cu nici un rezultat, n-au reușit să adune pe nimeni. 63 de tancuri au fost trecute pe lista pierderilor irecuperabile. 368 – 63 – 18 = 287. Nici o divizie de tancuri a Wehrmachtului de pe frontul de est nu avea atâtea tancuri (chiar dacă în categoria „tancurilor“ includem tanchetele de instrucție și de luptă Pz-I). Unde, cum și de ce divizia lui Borzilov a putut să piardă aproape trei sute de tancuri? Au fost nevoiți să le părăsească din cauza lipsei combustibilului?

„Asigurarea diviziei cu bunuri de luptă: carburanți și lubrifianți pentru B-70 și KB-70 (benzină de avion pentru motoarele tancurilor ușoare – M.S.) – 3 rezervoare, motorină – 1 rezervor.“ Este ceea ce avea divizia la începutul războiului. Rău. Este evidentă încălcarea crasă a numeroaselor ordine antebelice, în conformitate cu care în unități trebuiau să fie câte trei rezervoare de toate tipurile de carburanți și lubrifianți. Și cu toate acestea, de la Belostok până la Grodno, pe cel mai „strâmb itinerar“ (prin Grudek, Bolșaia Berestovița, Sokulka) e o distanță de doar 120 de kilometri; autonomia de marș cu un rezervor a tancului greu KV era de 180 de kilometri, iar al tancului T-34 era de 300 de kilometri (nu degeaba oamenii au inventat și au aplicat în tehnica de transport economicul motor Diesel). Deci, care e problema? Iar dacă totuși problema combustibilului a apărut, ea putea fi rezolvată: „Am izbutit să facem rost de un rezervor de

la depozitele arse de la Kuznița și din târgușorul Krinki (în general fiecare făcea rost de carburanți și lubrifianți cum putea).“ (408) O utilizare stranie a expresiei „a face rost“; pe propriul teritoriu, de la un depozit situat la 40 de kilometri de locul de amplasare permanentă a diviziei – asta înseamnă „fiecare făcea rost cum putea“? Dar cum oare „făceau rost“ de benzină germanii pe un teritoriu străin, înaintând câte 100 de kilometri pe zi?

Iar acum să încercăm să aruncăm o privire asupra situației „din partea cealaltă a frontului“. Din documentele germane decurge cu toată certitudinea că bătălia de două zile (24–25 iunie) cu tancurile în regiunea Kuznița–Sokulka–Sidra a avut loc în realitate, însă estimările proporțiilor ei sunt diferite și deseori contradictorii. Să începem mai întâi cu Registrul operațiunilor de luptă al Corpului de armată 20 (diviziile lui au suportat lovitura principală a grupului motorizat și de cavalerie al lui Boldin), iar în maldărul de informații ne vom strădui să găsim răspunsurile la doar două întrebări: câte tancuri au văzut germanii pe câmpul de luptă și câte tancuri au reușit să distrugă (mai precis, să le numească distruse).

„24 iunie… Pe la ora 10.00 grupul de luptă de avangardă al regimentului (Regimentul 256 Infanterie) a fost atacat de tancurile inamicului din regiunea Sokulka (este prima relatare despre contralovitura ce începuse și, judecând după oră și geografie, nu erau tancurile Diviziilor 4 sau 7 Tancuri; cel mai probabil e vorba de unitățile diviziei motorizate, care înaintea altor formațiuni ale Corpului 6 Mecanizat a ajuns la poziția râul Lososna – M.S.). Atacurile inamicului au fost respinse cu succes…

Pe la ora 12.00 grupul de luptă al Regimentului 481 Infanterie al Diviziei 256 Infanterie a forțat râul Lososna… Misiunea corpului este de a înainta mai departe spre Indura. Între timp, se intensifică atacurile cu tancurile ale inamicului (pe la amiază) asupra pozițiilor Regimentului 481 Infanterie. În cursul operațiunilor de luptă a fost distrus un număr mare de tancuri ale inamicului. A devenit necesară retragerea pe pozițiile anterioare a avangardei Diviziei 256, care avansase la est de Podlipki (localitate la 5 kilometri est de Kuznița – M.S.). Divizia 162 a fost de asemenea atacată de tancurile inamicului de la sud dinspre Sidra (și

această relatare are, probabil, legătură cu acțiunile Diviziei 29 Motorizate – M.S.). Aceste atacuri au fost de asemenea respinse cu succes.

Bateriile inamicului de pe pozițiile de la est de Sokulka trăgeau asupra Kuzniței și împiedicau substanțial Divizia 256 să-și execute misiunea de luptă (judecând după distanța de la care se trăgea, este prima și ultima referire la acțiunile Regimentului 124 Artilerie de obuziere – M.S.). Atacurile bombardierelor noastre în picaj au distrus aceste baterii și, în afară de aceasta, au distrus tancurile inamicului… Pe la ora 17.30 statului major al armatei i s-a raportat prin transmisiuni radio că în regiunea Lunno–Indura–Sokulka se observă o comasare mare de tancuri ale inamicului (probabil că au ajuns pe poziția inițială pentru atac). Atacurile continue ale tancurilor inamicului ne permit să presupunem că inamicul intenționează să recupereze Kuznița și să elimine Divizia 256 de pe capul pe pod pe care și l-a constituit [pe malul estic al râului Lososna].

Până în seară, Divizia 256 a respins cu succes 12 atacuri cu tancuri ale inamicului. În cursul luptelor au fost lovite și imobilizate circa 80 de tancuri ale inamicului. S-au evidențiat îndeosebi Divizionul 210 de „tunuri de asalt“ și Divizionul 2 al Regimentului 4 Tunuri antiaeriene (subunități atașate corpului de armată – M.S.). În timpul deplasării spre Sidra și Divizia 162 a fost nevoită să respingă atacurile cu tancurile ale inamicului. Au fost lovite și imobilizate cel puțin 20 de tancuri ale inamicului. Pe la ora 21.00 statul major al Diviziei 161 raportează un atac neașteptat de puternic cu tancurile al inamicului asupra Sidrei. Dat fiind că divizia s-a aranjat în dispozitiv de luptă pentru ofensivă și nu a fost organizat un front compact de apărare, a apărut pericolul pătrunderii tancurilor inamicului. Un anumit timp s-a iscat o situație critică care curând s-a reușit totuși să fie soluționată…

Nota informativă de bilanț al zilei de 24 iunie. Desfășurarea luptelor: după ce a ocupat dis-de-dimineață pe 24 iunie Kuznița, Divizia 256 Infanterie și-a continuat ofensiva spre Podlipki. 12 atacuri puternice cu tancuri ale inamicului de pe direcțiile sud-vest și sud-est au oprit ofensiva diviziei. În pofida atacurilor masive (circa 100 de tancuri cu sprijinul artileriei), inamicul n-a reușit totuși să ajungă la Kuznița.“ (411)

Relatarea de dimineață (de la ora 7.00 de pe 25 iunie) a statului major al Armatei IX a Wehrmachtului consemnează începutul replierii grupării de șoc a inamicului spre est: „Se pare că atacurile cu tancurile de ieri asupra Kuzniței și a regiunii de la sud de Grodno s-au încheiat. Pe drumurile Indura–Ross și Indura–Bolșaia Berestovița în direcții necunoscute se deplasează coloane motorizate mari". Dar la ora 18.05 statul major al armatei este nevoit să recunoască: „La sud-vest de Grodno, pe linia Dombrova–Sidra–Kuznița continuă atacurile cu tancurile". (471) Nu prea e clar cum se leagă această relatare cu precedenta (despre replierea coloanelor mecanizate mari spre est), dar în cursul zilei de 25 iunie cineva a atacat într-adevăr, și chiar cu forțe mari, pozițiile Corpului de armată 20 de lângă Kuznița. În Registrul operațiunilor de luptă al corpului citim:

„25 iunie… Ora 14.00 Generalul Kauffman, comandantul Diviziei 256 Infanterie, raportează personal despre un atac puternic cu tancuri al inamicului, inclusiv cu tancuri supergrele, asupra Kuzniței și a poziției diviziei lui (circa 200 de tancuri) de pe direcția sud–est (a fost, după cum se poate judeca din documentele germane depistate, cel mai masiv atac al tancurilor din iunie 1941 pe tot frontul de est – M.S.). Statul major al corpului a cerut imediat să intervină bombardierele în picaj, care au decolat repede și au spulberat atacul inamicului cu pierderi simțitoare pentru el…" (411)

Probabil acest episod al luptei este reflectat în descrierea operațiunilor de luptă ale Corpului de aviație 8 al Lufwaffe: „Din zorii zilei de 25 iunie rușii își continuă contraatacurile la vest de Grodno lângă Kuznița și lângă Dombrova-Belostoțka. Contra acestora, la ora 4 a zilei urmează prima noastră acțiune de răspuns cu un succes bun. Aici au fost din nou distruse multe tancuri și mașini. Avioanele de asalt, în maniera experimentată de mult timp, lovesc în cavalerie, artileria trasă de cai și în infanterie. Rușii se retrag, pe alocuri fug spre Belostok și Volkovîsk". (425)

În noaptea dinspre 25 spre 26 iunie, comandamentul Corpului de armată 20 emite un ordin în care trasează sarcina de a trece la apărare și face bilanțul celor două zile de lupte: „Corpul de armată 20 a reușit să respingă pe 24.06 și 25.06 numeroasele, uneori foarte puternicele,

atacuri ale inamicului în zona frontului Diviziilor 162 și 256. Totodată, unitățile Diviziei 256, acționând în apărare, au respins 13 atacuri ale inamicului și au distrus 108 tancuri; trupele Diviziei 161 au distrus până în prezent 56 de tancuri ale inamicului. Diviziilor le-a fost acordat un sprijin puternic de către Divizionul 2 al Regimentului 4 Tunuri antiaeriene, care au lovit și imobilizat 21 de tancuri ale inamicului, și de către unitățile Corpului de aviație 8 care doar pe 25.06 au nimicit 43 de tancuri, 44 de camioane și 5 baterii de artilerie ale inamicului". (427)

Așadar, chiar și la cele mai masive atacuri au participat – conform estimărilor celor atacați – între 100 și 200 de tancuri (să nu uităm totodată că „frica are ochii mari" și, de regulă, în momentul atacului nu se găsesc timp și nici nervi pentru a număra cu sânge-rece tancurile inamicului). În doar două zile au fost declarate distruse 228 de tancuri; acum putem doar să ghicim la ce „coeficient de exagerare" trebuie împărțit acest număr.

Este curios că în relatarea de seară (de la ora 22.00 de pe 25 iunie) a statului major al Armatei IX este făcută o evaluare cu mult mai umilitoare a acțiunilor unităților de tancuri sovietice: „Luptele de tancuri de lângă Grodno nu sunt o ofensivă de amploare planificată, mai degrabă au fost niște atacuri izolate (cu câte 10–20 de tancuri) de importanță locală. Scopul contraatacurilor era de a opri temporar ofensiva trupelor germane asupra Indurei. Uneori în tancurile lovite erau găsiți oameni în haine civile. În păduri au fost depistate tancuri abandonate". (472) Noaptea e un sfetnic bun și în relatarea de dimineață (de la ora 8.00 pe 26 iunie) cei de la statul major german s-au „dumirit" în sfârșit ce înseamnă tacurile abandonate de echipaje: „Tancurile nedeteriorate fără echipaje descoperite în păduri ne permit să tragem concluzia că echipajele așteaptă în ascunzișuri sigure momentul potrivit pentru atac". (473) O altă explicație nu le-a venit în minte ofițerilor Wehrmachtului…

După cum era de așteptat, cea mai puternică lovitură (și cele mai mari victorii declarate) i-a revenit Diviziei 256 Infanterie lângă Kuznița, adică în zona de acțiune a Diviziilor 4 și 7 Tancuri. Tipurile tancurilor lovite și imobilizate nu sunt indicate, însă în document se vede că numărul cel mai mare de tancuri imobilizate a fost declarat de diviziile

de tancuri, al căror armament antitanc consta din „ciocănașe“ de calibru 37 mm (și în cel mai bun caz din două tunuri antitanc de calibru 50 mm la un regiment de infanterie); doar tunarii antiaerieni aveau posibilitatea tehnică reală de a lovi și imobiliza tancurile T-34 și KV, dar și ei, judecând după textul ordinului, au declarat doar 21 de tancuri lovite.

Spre norocul istoricilor, s-a păstrat și raportul foarte amănunțit „Cu privire la acțiunile și succesele Batalionului 2 al Regimentului 4 Tunuri antiaeriene în perioada 22–27.6.41“. (428) Din componența batalionului făceau parte cinci subunități (baterii) cu numerele de ordine dintre 6 și 10 (în regimentele de tunuri antiaeriene germane numerotarea era consecutivă pentru toate cele trei batalioane). Tunurile aeriene grele de calibru 88 mm în număr de trei erau doar în trei baterii (nr. 6, 7 și 8), alte două baterii (nr. 9 și 10) aveau câte 12 tunuri antiaeriene ușoare de calibru 20 mm fiecare; în plus, bateria 6 avea două tunuri antiaeriene de calibru 20 mm. Așadar, în patru sute de tancuri sovietice de „tipuri noi“ urmau să tragă o duzină de tunuri antiaeriene de calibru 88 mm. În realitate, totul era întrucâtva altfel:

„Pe la ora 13.00 pe 24 iunie ambele baterii (nr. 8 și 9) au ocupat poziții pe colina 236, la sud-est de Podlipki, la 4 kilometri sud-est de Kuznița. Înaintarea unităților de avangardă s-a oprit. Tancurile inamicului ne-au atacat pozițiile de la începutul jumătății a doua a zilei până seara târziu. Deja în timpul primului atac, la ordinul ambilor comandanți ai bateriilor, toate tunurile au fost dispersate pe versanții din față ai colinelor pentru a opune rezistență tehnicii blindate atacatoare și pentru a o distruge. În decursul unei lupte defensive crâncene, sub focul necontenit al mitralierelor de pe tancuri (da, așa e scris în text și e foarte straniu, ținând cont de faptul că tancurile KV sau T-34 puteau să riposteze nu numai cu „foc de mitralieră“, ci și cu un ditamai proiectil de calibru 76 mm – M.S.) au fost respinse 9 atacuri ale inamicului. Până la ora 18.30 pe 24.6.41 două baterii au distrus în total 20 de tancuri ale inamicului. Au dat dovadă de o extraordinară bărbăție și îndrăzneală comandanții bateriilor 8 și 9, sublocotenenții Turm și Dickel…

Pe la ora 14.00 pe 24 iunie bateria 6 a părăsit pozițiile de la doi kilometri la sud-est de Kuznița și s-a mutat pe o colină de la doi kilometri la est de

Kuznița. Misiunea: apărarea antiaeriană, precum și apărarea de atacurile tancurilor care se înaintau de la sud spre Kuznița. La ora 16.50, 15 tancuri ale inamicului se deplasau pe direcția Lunno–Kuznița, bateria 6 a deschis focul și a distrus 5 tancuri. Celelalte tancuri s-au retras.

În noaptea dinspre 24 spre 25.06.41, pe la ora 3.45, trei tancuri de-ale inamicului au atacat pozițiile bateriilor 8 și 9. O mașină a inamicului a fost distrusă, celelalte s-au repliat…

Pe 25 iunie, pe la ora 4.30, bateria 7 a regimentului s-a dislocat din regiunea de la nord de Kuznița în dispozitivul Diviziei 162 Infanterie pentru a opune rezistență tehnicii blindate a inamicului observate lângă Sidra și pentru a o distruge. După ce a executat misiunea, bateria 7 a revenit în Divizia 256 Infanterie pe poziția de la nord de Kuznița“. (428)

Doar atât. În continuare în raport sunt menționate doar unele ciocniri izolate cu grupuri mici de tancuri. Bilanțul general: în cinci zile de război, tunarii antiaerieni au declarat că au imobilizat 31 de tancuri ale inamicului (tipurile mașinilor nu sunt indicate, faptul ca atare al apariției tancurilor grele nu este în general menționat). Dar lucrul cel mai impresionant este lista propriilor pierderi: „În total, în perioada 22–27 iunie divizionul a pierdut 9 răniți, unul dintre ei a murit ulterior de pe urma rănilor“. Două zile de „luptă defensivă crâncenă“ (de fapt, nici în celelalte zile efectivul nu s-a aflat într-un marș turistic), multe tancuri ale inamicului imobilizate, un mort, opt răniți.

Lebejanî–Novaia Mîș

În seara de 27 iunie, la statul major al Frontului Vest (la momentul respectiv el se mutase la Moghiliov) a fost scrisă Nota informativă operativă nr. 8. Legătura dintre comandamentul frontului și statele majore ale corpurile de armată și armatele ce se destrămau aproape că lipsea, relatările erau livrate la distanțe de sute de kilometri de delegați de legătură, de aceea nu e de mirare că în nota informativă de pe 27 iunie erau menționate evenimentele și amplasările trupelor din zilele

precedente. În Nota informativă operativă nr. 8 erau și următoarele cuvinte:

„Corpul 6 Mecanizat – Divizia 4 Tancuri s-a concentrat până la ora 18.00 pe 24.6.41 în regiunea Lebejanî–Novaia Mîș, având pierderi de până la 20–26 la sută, în fond din rândul tancurilor mici; tancurile KV nu suferă întotdeauna pierderi nici chiar după ce sunt lovite direct de bombe.

Divizia 7 Tancuri se afla în marș între Volkovîsk și Baranovici, luptând cu ariergărzile la vest de Volkovîsk.

Regimentul de motocicliști al Corpului 6 Mecanizat, suferind pierderi mari, s-a concentrat până la ora 23.00 în regiunea Stolbțî“. (429)

O simplă frază despre regiunea de concentrare și starea Diviziei 4 Tancuri a suscitat interesul nedisimulat al cititorilor și scriitorilor; căutarea „Lebejanî, Novaia Mîș“ pe internet se soldează cu sute de adrese. Din păcate, atenția publicului n-a fost atrasă nicidecum de ceea ce era acolo cu adevărat interesant, ci de cât se poate de ordinara constatare a faptului („tancurile KV nu suferă întotdeauna pierderi nici chiar după ce sunt lovite direct de bombe“******). Nota informativă a fost citată de aproape toți autorii care au scris despre operațiunile de luptă ale grupului motorizat și de cavalerie al lui Boldin (citatul face textul mai solid – referința la un document autentic „de arhivă“, geografia amănunțită, până la indicarea unor localități minuscule, a teatrului operațiunilor de luptă) – nimeni nu avea îndoieli, mirări, obiecții.**

În timp ce lucram la prima mea carte (Butoiul și cercurile), am încercat să găsesc aceste localități – Lebejanî și Novaia Mîș –, dar, oricât am studiat toate hărțile accesibile mie ale regiunii Sokulka–Kuznița–Indura, n-am reușit să găsesc aceste denumiri de localități și nici unele care să sune și să arate asemănător. A mai trecut câtva timp, a ajuns și la mine internetul rapid și motorul de căutare Google-map. Novaia Mîș****** a fost depistată într-o clipă – la patru kilometri nord-vest de Baranovici, pe partea cealaltă a autostrăzii magistrale. În Polonia antebelică această localitate era centru administrativ de gmină (în**

traducere – plasă); în aceeași gmină era și târgușorul Lebejanî, dar pe hărțile moderne el lipsește.

Cum să înțelegem toate acestea? De la Staroe Dubovoe, Indura, Kuznița (chipurile acolo a luptat pe 24–25 iunie Divizia 4 Tancuri) până la Baranovici e o distanță de 170 de kilometri pe drumul cel mai scurt (pe un drum de țară până la Krînki și apoi prin Bolșaia Berestovița spre șoseaua magistrală). În timpul deplasării urma inevitabil să traverseze patru (!) râuri: Svisloci, Ross, Zelvianka, Șciara. E adevărat, nu sunt râurile cele mai mari, nu sunt Amur sau Enisei, dar, pentru a le trece, tancurile aveau nevoie de poduri. Și nu de poduri rurale din bârne, ci de construcții serioase capabile să reziste la greutatea de 30 de tone a tancului T-34 și cea de 50 de tone a tancului KV. Podurile de acest fel sunt puține în locurile respective, iar instalarea unui pod plutitor cu această capacitate nu era un lucru deloc simplu, mai ales ținând cont de bombardamentele necontenite ale aviației inamice (germanii își dădeau seama perfect de importanța operativă a șoselei Belostok–Baranovici).

Dar nici asta nu e tot! În dimineața de 24 iunie Corpul 47 Tancuri al Wehrmachtului a ajuns la Slonim și în decursul întregii zile de 24 iunie (la fel ca și în următoarele două zile) în zona Slonim–Baranovici s-a desfășurat o luptă crâncenă, în care, de altfel, succesul îi revenea ba unei părți, ba celeilalte. Într-o atare situație „să te strecori ca un șoricel“ prin Slonim spre Baranovici (40 de kilometri pe un drum modern) n-ar fi fost deloc simplu; mai curând ar fi trebuit să ocolească Slonimul pe la nord, prin păduri și mlaștini, iar asta însemna pierderi suplimentare de timp.

Rezum: pentru a ajunge în seara de 24 iunie în regiunea Lebejanî–Novaia Mîș, divizia de tancuri ar fi trebuit să-și înceapă deplasarea de la Grudek (punctul inițial de concentrare a diviziilor de tancuri ale Corpului 6 Mecanizat) cel târziu în dimineața de 23 iunie. O cale de 170 de kilometri și patru treceri peste râuri în două zile reprezintă limita posibilităților de marș a unităților de tancuri ale Armatei Roșii din perioada respectivă. Cu alte cuvinte, divizia nici n-a trecut pe câmpul de luptă de lângă Kuznița.

Pot fi oare trase concluzii cu bătaie atât de lungă pe baza unei singure date dintr-un singur document? Desigur că nu. Autorii Notei informative operative nr. 8 (sau cei care au publicat-o, și așa ceva e posibil) puteau să greșească elementar indicând data, domnișoara dactilografă a apăsat altă clapă și 27 iunie s-a transformat în 24; ce-i drept, „domnișoara a greșit“ de două ori – în același text, alături, e și referința la regimentul de motocicliști al Corpului 6 Mecanizat, care „s-a concentrat până la ora 23.00 în regiunea Stolbțî“, adică a străbătut în goană mare încă 60 de kilometri de la Baranovici spre nord-est… În orice caz, n-am schimbat/completat nimic în reeditările ulterioare ale cărții – până în momentul în care în fondul de arhivă al Direcției operative a Frontului Vest, într-un dosar intitulat plicticos „Corespondență diversă“, am reușit să descopăr încă un document.

Cel mai probabil, tocmai această relatare a servit drept bază pentru scrierea Notei informative operative nr. 8. Pe o foaie de hârtie îngălbenită de timp e scris cu un creion simplu:

„Conform datelor colectate de delegații statului major al frontului, s-a constatat:

1. Pe 25.6 Baranovici era în mâinile noastre. Prin defensivă organizată Corpul 17 Mecanizat a scos din funcțiune cu tirul de artilerie circa 40 de tancuri ale inamicului și continuă să se mențină pe poziții.

2. Pe 24.6, la ora 17.18 Divizia 4 Tancuri se afla în regiunea Lebejanî–Novaia Mîș (delegatul a văzut cu ochii lui divizia); pierderile sunt de circa 20–25 la sută, în principal tancuri ușoare; tancurile KV nu sunt deteriorate nici chiar de loviturile directe ale bombelor.

3. Divizia 7 Tancuri se afla în marș între Volkovîsk și Baranovici, luptând ca ariergardă la vest de Volkovîsk.

4. Pe 24.6 rămășițele Corpului 13 Mecanizat se adunau în regiunea Stolbțî–Baranovici [indescifrabil] oameni și mașini.

5. Pe 24.6, la ora 23.00, în regiunea Stolbțî [se aflǎ] rămășițele regimentului de motocicliști al Corpului 6 Mecanizat (a suportat pierderi mari în lupta cu

trupele aeropurtate [ale inamicului] în număr de 300 de oameni susținute de un raid puternic al aviației).

Delegații: inginerul militar de rangul 3 S… [indescifrabil] și intendentul de rangul 3 Sidorov au raportat: pe 24.6 la ora 14.00 Divizia 4 Tancuri a plecat de la Slonim spre Baranovici…" (430)

Așadar, nici o „domnișoară" n-a înlocuit data de 27 cu cea de 24. Două grupuri de comandanți, independent unii de alții, comunică faptul că în jumătatea a doua a zilei de 24 iunie Divizia 4 Tancuri se afla între Slonim și Baranovici (faptul acesta, se pare, l-a șocat chiar și pe autorul relatării, care a considerat necesar să precizeze în mod special: „delegatul a văzut cu ochii lui divizia"). Cea de-a doua divizie de tancuri a Corpului 6 Mecanizat (Divizia 7 Tancuri) se afla, de asemenea, „cu totul nelalocul ei" – în loc să înainteze spre Grodno, s-a dovedit că efectua un marș de la Volkovîsk la Baranovici. Spre sfârșitul zilei de 24 iunie regimentul de motocicliști al Corpului 6 Mecanizat ajunsese la o distanță atât de enormă de câmpul de luptă de lângă Kuznița, încât pentru a explica motivele transformării regimentului în „rămășițe" a fost nevoie să fie inventate „trupele aeropurtate ale inamicului în număr de 300 de oameni".

Ce-a fost asta? N-o să aflăm niciodată răspunsul exact la această întrebare. Cea mai probabilă, care explică majoritatea faptelor depistate, mi se pare că e următoarea versiune: pe 22 iunie 1941 a început războiul. Peste vreo două zile Divizia 4 Tancuri, la fel ca tot Corpul 6 Mecanizat, s-a transformat într-o „formațiune de voluntari". Fiecare făcea cu de la sine putere ce voia; orice fel de conducere centralizată fusese pierdută – în pofida celor vreo cincizeci de stații radio și a tot felul de cabluri. Corpul mecanizat s-a dezmembrat în câteva grupuri care nu aveau legătură unele cu altele.

Primul grup a fost constituit din comandament și statul major, care s-au ascuns în adâncul pădurii și au deconectat legătura prin radio. Un alt grup, fără a șovăi mult timp, a luat-o la fugă spre est și în seara de 24 iunie au ajuns cu succes a Novaia Mîș. Dar s-au găsit și inși care, cu o îndârjire disperată, fără legătură și interacțiune cu propria artilerie și infanterie, i-au atacat pe germani lângă Kuznița – că doar n-or fi apărut

accidental în documentele germane însemnările despre 12 atacuri cu tancuri și despre două sute de tancuri lovite și imobilizate. Cine și câți au fost? Judecând după numărul de tancuri observate pe câmpul de luptă de germani, după numărul soldaților pierduți de ei, după timpul de care au avut nevoie pentru a „măcina“ un corp mecanizat uriaș, în luptă s-a avântat fiecare al patrulea sau cel puțin fiecare al cincilea sau al șaselea.

Da, rezultă o versiune nu prea bună. Absolut incorectă. Nu se înscrie în tabloul „eroismul în masă fără precedent în istorie“. Dar procesul-verbal al interogatoriului în prizonieratul german al comandantului Diviziei 4 Tancuri se înscrie?

„După ce și-a abandonat trupele, el a încercat [să ajungă] prin Slonim, Baranovici la Smolensk, iar de la Smolensk la Moscova. El presupunea că, în timpul în care el va ajunge la Smolensk, Moscova va cădea și el va putea să ajungă de acolo la familia sa.

Fiind rugat să ilustreze succint principiile de bază ale utilizării trupelor de tancuri rusești, el a cerut o foaie de hârtie și a desenat o schiță schematică… Explicații lui nu prea vaste [au lăsat] impresia de schematism și de [lecție] învățată cu o anumită dificultate, el s-a lăsat pe spate pe scaun după ce și-a terminat desenul…

Este curios că el oferă cu dragă inimă date despre divizia sa, despre structura și aranjarea dispozitivelor de luptă, chiar și despre principiile de aplicare în luptă a trupelor de tancuri. Nici nu-i trece prin minte că din punctul nostru de vedere el încalcă astfel cea mai sfântă datorie de ofițer. În opinia noastră, îi lipsesc onoarea națională și simțul datoriei, care pentru noi se înțeleg de la sine. Această observație nu este singulară, ci generală, [a unui fapt] ce se întâlnește în cadrul fiecărui interogatoriu al ofițerilor superiori“. (409)

Iată încă un ofițer superior, la fel din Divizia 4 Tancuri:

„În seara de 29.06.41, pe sectorul Batalionului 2 al Regimentului 25 Infanterie motorizată (al Diviziei 12 Tancuri a Wehrmachtului – M.S.) a fost luat prizonier un colonel rus care a spus că e «Bessarabier» (originar

din Moldova?) și că a trecut de partea noastră benevol, pentru că nu este de acord cu ideea sovietică. A spus că a fost șeful artileriei Diviziei 4 Tancuri a Armatei X (probabil, șeful artileriei Diviziei 4 Tancuri Efim Ivanovici Țvik – M.S.). Artileria diviziei e compusă dintr-un regiment de obuziere cu tunuri de calibre 12 centimetri și 15 centimetri. Divizia lui s-a retras cu lupte de la Belostok până la Minsk. De pe 26.06 el n-a mai avut legătură radio cu comandamentul armatei.

Divizia (adică comandanții diviziei germane) l-au îndemnat prin intermediul translatorului pe colonelul rus să se întoarcă în unitatea sa și să spună că rezistența este lipsită de sens și că prizonierii ruși nu sunt împușcați. Fără să stea mult pe gânduri colonelul rus a acceptat s-o facă. Astăzi, pe la ora 5 dimineața, el a fost trimis pe sectorul Batalionului 2 al diviziei de infanterie motorizată, la trupele rusești. Peste două ore de pe locul respectiv s-a raportat referitor la un număr mare de transfugi. NU se poate spune deocamdată dacă acest fapt are legătură cu activitatea colonelului. În timpul interogatoriului, prin intermediul translatorului acest colonel a mai spus că, după părerea lui, toată armata rusească se va destrăma peste 12 zile“.

Ca tabloul să devină complet, vom invoca și acea frază din Raportul de luptă al statului major al Diviziei 12 Tancuri a Wehrmachtului care îi succede pronosticului referitor la termenul destrămării Armatei Roșii: „Trei soldați ruși care au trecut de partea noastră dimineața devreme pe 30.06 au spus că sunt din Regimentul 251 Pușcași (numărul este vădit incorect – M.S.). În decursul ultimelor 5 zile nu li s-a dat nimic de mâncare și atunci când trebuia să meargă în atac asupra nemților ei au refuzat să execute ordinul locotenentului lor și l-au împușcat“. (431)

Din păcate, deocamdată n-au fost incluse în circuitul științific procesele-verbale ale interogatoriilor generalului-maior Zîbin, comandantului Diviziei 36 Cavalerie – încă o formațiune ce făcea parte din grupul motorizat și de cavalerie al Frontului Vest. Aceste interogatorii au fost multe; mai întâi în prizonieratul german în care a ajuns în iuie 1941, apoi în cadrul anchetei și al procesului care în august 1946 l-a condamnat pe fostul general la moarte prin împușcare „pentru că a pierdut capacitatea de a conduce divizia și pentru agitația antisovietică făcută în prizonierat“. (432)

Deznodământul

În raportul invocat mai sus al comandantului Corpului 11 Mecanizat, generalul-maior Mostovenko, operațiunilor de luptă ale Corpului 6 Mecanizat le-au fost consacrate fix două propoziții: „Ofensiva Corpului 6 Mecanizat n-a avut succes. Divizia 4 Tancuri s-a deplasat până la Kuznița și a început să se replieze“. La aceste două fraze mai poate fi adăugată una: „Prin dispoziția comandantului grupului mobil, generalul-maior Boldin, Divizia 33 Tancuri i-a fost subordonată comandantului Corpului 6 Mecanizat“. (414) După aceasta, la dispoziția lui Mostovenko au rămas Divizia 29 Tancuri, ce suferise anterior pierderi mari în lupta de lângă Koniuha, și Divizia 204 Motorizată. Cu aceste forțe Corpul 11 Mecanizat a contraatacat destul de reușit inamicul – pe hărțile operative ale Marelui Stat Major german din zilele de 24–26 iunie se vede clar cum linia frontului de la sud de Grodno mai întâi își oprește mișcarea, iar apoi începe să fie „împinsă“ spre nord, spre suburbiile orașului Grodno. Ca să fim, totuși, drepți, trebuie să menționăm că adversarul a două divizii sovietice era un singur regiment de infanterie al Diviziei 8 Infanterie a Wehrmachtului.

Se desfășurau incomparabil mai prost evenimentele de la est de Neman, unde infanteria inamicului își continua înaintarea necontenită. Nota informativă operativă a Corpului de armată 8 a Wehrmachtului constată la ora 15.45, de pe 25 iunie: „Corpul de armată 8, fără să întâmpine rezistența inamicului, se apropie, cu unitățile Diviziei 28 Infanterie, de Ostrino (localitate de după râul Kotra, la 46 de kilometri est de Grodno – M.S.), iar cu unitățile Diviziei 161 Infanterie se apropie de Radun (localitate la 85 de kilometri nord-est de Grodno – M.S.)… Planurile pentru 26.06: unitățile Diviziei 161 Infanterie să ajungă la Lida, cele ale Diviziei 28 Infanterie să ajungă la regiunea de la sud de Lida, Divizia 8, în funcție de situația vecinului din dreapta (adică din zona Corpului de armată 20, care respingea lovitura principală a formațiunilor de tancuri sovietice – M.S.) sau să acopere în continuare flancul drept, sau să ajungă în regiunea de la sud-est de Lida“. N-au stat

mult pe gânduri și deja seara târziu pe 25 iunie este luată decizia: „Ordinul nr. 4 pentru corpul de armată:

Armata IX virează spre sud pentru a împiedica replierea trupelor inamicului cu trecerea peste râul Neman spre nord și nord-est. Pentru executarea acestei misiuni Corpul de armată 8 trece la defensivă pe poziția râului Neman, pe frontul dintre Grodno și Mostî“. (412)

Cuvintele „trece la defensivă“ însemnau în cazul dat ofensiva (marșul) unităților Diviziei 28 Infanterie și a flancului stâng al Diviziei 8 Infanterie (s-a decis ca Divizia 161 Infanterie să fie lăsată în regiunea orașului Lida și să-i fie din nou subordonată comandamentului Corpului de armată 5) de pe poziția Ozerî–Ostrino spre sud cu scopul de a ajunge pe malul drept al râului Neman în zona Lunno–Mostî. Comandamentul Armatei III sovietice a apreciat la timp intențiile inamicului și pericolul încercuirii. Prima acțiune de răspuns a fost „strămutarea“ comandamentului. Generalul Mostovenko o descrie astfel în raportul său: „Comandantul Armatei III mi-a dat în subordonare rămășițele (detașamentele) Diviziilor 85 și 86 Pușcași… Cu începere de pe 25.6 n-am avut legătura cu statul major al Armatei III. Comandantul Armatei III a plecat prin Lunno spre est“.****** Mostovenko n-a fost singurul care a pierdut legătura cu generalul V. Kuznețov, în notele informative operative ale statelor majore ale Frontului Vest începe să se repete cu monotonie fraza: „N-au parvenit date despre locul aflării și acțiunile Armatei III“.**

În încheierea relatării despre arta operativă a comandamentului Armatei III, vom mai apela la un document. Este raportul comandantului Diviziei 209 Motorizate (a Corpului 17 Mecanizat), colonelul Muraviov, expediat statului major al frontului, semnat pe 25 iunie la ora 22.30. Două pagini de caiet școlar de aritmetică, acoperite cu un scris mare, lăbărțat. Strict vorbind, toată istoria zdrobirii Frontului Vest este expusă exhaustiv în acest raport, de aceea îl vom reproduce în întregime, de la primul până la ultimul cuvânt:

„Comandantului trupelor Districtului Militar Special de Vest, generalului de armată tov. Pavlov

Raportez:

1. Orice conducere din partea comandantului Armatei III e pierdută. Mi se adresează zilnic sute de comandanți care caută statul major al Armatei III, inclusiv mi s-a adresat pe 25.6.41 șeful statului major al Forțelor Armate Aeriene al Armatei III și șeful secției 3 (contraspionajul militar – M.S.).

2. O situație aproape exact similară e și în Corpul 4 Pușcași (din componența corpului făceau parte Diviziile 56, 85 și 27 Pușcași – M.S.).

3. Pe frontul Radun–Volkovîsk inamicul nu se manifestă deosebit de activ, iar problema constă exclusiv în pierderea conducerii. Fuge o masă de corp de comandă și de efectiv, și fuge fără ca vreunul dintre ei să fi văzut măcar un neamț viu (nu este o exagerare, deoarece la est de linia râul Neman–râul Svisloci la momentul respectiv nu erau trupe germane, cu excepția grupurilor de recunoaștere – M.S.), dar eminamente – «neamțul bombardează, nu ne lasă să trăim». În realitate pierderile provocate de aviație trupelor terestre în cadrul actualelor operațiuni de luptă sunt extrem de neînsemnate. De exemplu, Divizia 209 Motorizată în decursul zilelor de 22–25.6.41 este supusă sistematic raidurilor aviației și are în aceste zile 7 morți și 12 răniți. Eu am reținut în decursul acestor zile aproape 3 000 de oameni înarmați, sănătoși, care fugeau în exclusivitate de aviație, nu de trupele terestre.

4. Pe frontul Lida–Slonim în decursul zilelor de 22–25.6 în afară de acțiunile aviației [inamicului] eu n-am depistat nimic mai mult.

Rog:

Să fie înființate detașamente de baraj, fiind trimiși comandanți responsabili ai frontului pe anumite sectoare, iar acum toată masa aceasta nedirijată seamănă panică vorbind despre răscoale inexistente în târgușoare, despre parașutiști și trupe aeropurtate, ceea ce se răsfrânge foarte dăunător asupra trupelor noi care sosesc, [asupra] populației. Aceste zvonuri, absolut neverosimile, pătrund adânc în limitele Uniunii Sovietice. Trupelor de campanie le vine extrem de greu să se ocupe de muncile de reîntoarcere pe front a celor care fug fără nici un motiv de a o face“. (426)

Linia finală sub contraofensiva neefectuată a grupului motorizat și de cavalerie a fost trasă la ora 16.45, pe 25 iunie, când de la statul major al frontului a fost expediată următoarea telegramă: „Armatelor III și X. Comandantului Corpului 6 Mecanizat. Întrerupeți imediat lupta și în marș forțat, deplasându-vă zi și noapte, concentrați-vă la Slonim. Luați legătura radio cu Golubev (comandantul Armatei X) și nemijlocit cu mine. Raportați despre începutul deplasării în dimineața zilei de 26 și despre încheierea marșului. Radiografiați despre situația cu carburanții și munițiile". (433) Acest ordin a fost o parte componentă a deciziei cu privire la replierea generală a trupelor Armatelor III și X din „intrândul de la Belostoc" pe poziția Molodecino–Lida–râul Șciara. O decizie ce ar fi putut fi de folos cu vreo zece zile înainte de 22 iunie. În seara de 25 iunie replierea trupelor la est era tardivă și de fapt aproape că nu aveai pe cine să repliezi…

În aceeași seară de 25 iunie (doar că mai târziu, la ora 23.30), comandamentul Armatei IX a Wehrmachtului a luat decizia de a orienta Diviziile 8 și 28 Infanterie spre sud „pentru a contracara replierea trupelor inamicului peste râul Neman spre nord și nord-est". Diviziile de infanterie ale Armatei IV a Wehrmachtului au ajuns spre seara de 25 iunie la malul de sud al râului Narev și l-au și forțat în câteva locuri. Astfel, pentru replierea trupelor sovietice rămânea un „gât de carafă" îngust cu lățimea de 50–60 de kilometri, a cărui axă era șoseaua Belostok–Volkovîsk–Slonim. Drumul era bombardat necruțător de aviația germană. Chiar și în notele informative operative și în rapoartele statelor majore ale Wehrmachtului, adică în documente în care prin definiție nu-și au locul emoțiile, apar însemnări de genul: „După cum informează Corpul de armată 7, drumul Belostok–Volkovîsk, acolo unde trece prin pădure, este ticsit cu rămășițe ale inamicului zdrobit. 129 de tunuri (60 dintre ele – grele), 150 de tancuri (30 dintre ele – supergrele) au fost numărate pe un sector de drum cu lungimea de 14 kilometri. Tabloul forței vii distruse este mai îngrozitor decât cel de la Dunkerque… După cum comunică echipajele «Stukelor», drumul arată oribil. Pierderile rușilor sunt de nedescris…"

Rămășițele Corpului 11 Mecanizat, împreună cu rămășițele Diviziilor 56 și 85 Pușcași ce i-au fost atașate (cu efectivul de cel mult un batalion), și-au menținut apărarea pe malul drept al râului Neman între Lunno și Mostî. Comandantul corpului, generalul Mostovenko, scrie în raportul său:

„În momentul replierii spre râul Svisloci unitățile corpului erau reprezentate astfel:

Divizia 29 Tancuri – cel mult 350–400 de oameni, 25 de tancuri și 15 automobile blindate.

Divizia 33 Tancuri s-a repliat spre râul Ross având efectivul de 153 fără mașini de luptă.

Divizia 204 Motorizată – aproape două batalioane incomplete pedestre, 5 tancuri și 55 de automobile blindate.

… Cea mai mare presiune a inamicului a fost la trecerile peste râul Neman și mai ales lângă târgușorul Mostî. Inamicul a efectuat raiduri neîntrerupte ale aviației și un tir intens al artileriei și aruncătoarelor de mine. Toate atacurile lui au fost respinse. Din cauze de neînțeles pentru mine podul de lângă târgușorul Mostî n-a fost aruncat în aer. Eu nu aveam explozibil…

Pe 28 iunie, pe la ora 18, inamicul, după ce și-a întărit unitățile cu infanterie, tancuri și artilerie, a trecut la ofensivă, a străpuns apărarea din fața târgușorului și s-a apropiat de Mostî. Mostî a fost de câteva ori cucerit și din nou recucerit prin atacul la baionetă al unităților noastre și prin tir de mitralie. Batalionul de pușcași care menținea apărarea s-a repliat parțial pe pod, iar parțial a trecut înot râul Neman. Lupta pentru târgușorul Mostî a continuat în cursul nopții și inamicului nu i s-a permis să treacă pe malul sudic… În noaptea dinspre 28 spre 29.06.41 a fost dat ordinul de repliere spre poziția râului Șciara. Deplasarea a fost efectuată pe drumuri înțesate cu mașini de luptă și de transport arse și imobilizate, sub tirul artileriei și sub bombardamentul aviației…“ (414)

Într-adevăr, Divizia 28 Infanterie a Wehrmachtului n-a reușit să trează Nemanul lângă târgușorul Mostî până în seara de 28 iunie, fapt vizibil clar pe hărțile operative germane. Aceasta le-a permis rămășițelor celor două armate ale Frontului Vest să se retragă spre est, prin Volkovîsk până la râurile Zelvianka și Șciara. Acest punct al „drumului morții“ a devenit ultimul. Zona Slonim–Baranovici era ocupată compact de unitățile grupului de tancuri al lui Guderian, la nord de autostradă malurile Zelviankăi și Șciarei sunt foarte mlăștinoase și de netrecut. Cei care au decis să nu se predea au încercat să răzbată sau la nord, spre Novogrudek (unde au ajuns în „punga“ următoare, cea de la Minsk), sau la sud-est, prin Slonim, Rujanî în mlaștinile de lângă Pinsk. În raportul Armatei IV a Wehrmachtului expediat statului major al Grupului de Armate Centru (de la ora 2.30, de pe 1 iulie), citim: „Inamicul încearcă să iasă de pe terenul impracticabil din cursul inferior al Șciarei pe malul ei drept, spre Slonim. Aplicarea tancurilor de 55 de tone și ofensiva [infanteriei] în 8–12 rânduri (linii) unul după altul dovedesc cât de mult tinde el să răzbată prin Slonim pe drumurile mai practicabile spre sud-est…“ (434)

În aceste lupte și-au pierdut viața comandantul Corpului 6 Mecanizat, general-maior Hațkelevici, șeful artileriei corpului, general-maior Mitrofanov, comandantul Diviziei 29 Tancuri (a Corpului 11 Mecanizat), colonel Studnev, a dispărut șeful statului major al Corpului 6 Cavalerie, colonel Koval, au căzut în prizonierat (și acolo și-au pierdut și viața) comandantul corpului de cavalerie, general-maior Nikitin, adjunctul comandantului Corpului 11 Mecanizat, general-maior Makarov, și șeful artileriei Corpului 11 Mecanizat, general-maior Starostin. Și în prezent în pădurile și în mlaștinile din „triunghiul“ Zelva–Slonim–Rujana detașamentele de cercetași descoperă numeroase oseminte ale celor căzuți în lupte.

În raportul lui Borzilov mai e menționat un fapt extrem de interesant: „20.6.41. Comandantul corpului a desfășurat o ședință cu comandanții diviziilor, în cadrul căreia a fost trasată sarcina pregătirii de luptă sporite… comandantul corpului a avertizat ca aceste acțiuni să fie desfășurate fără zarvă, să nu i se spună nimănui despre asta, instrucția să fie continuată conform planului“. Ultima frază reproduce aproape

cuvânt cu cuvânt ordinul comandantului Corpului 12 Mecanizat (Districtul Militar Special Baltic) din 18 iunie („unitățile să fie puse în stare de pregătire de luptă în conformitate cu planurile de ridicare la semnalul de alarmă de luptă, dar semnalul de alarmă ca atare să nu fie dat; toată munca să fie efectuată repede, dar fără gălăgie, fără panică și pălăvrăgeală“).

În textul original al documentului după aceste cuvinte e scris între paranteze „(03.00 ora Germaniei)“, o greșeală evidentă; ora Germaniei era cu o oră în urma „orei sovietice“, adică la Berlin era ora 1 din noapte.

Unicul (dintre cele descrise în prezenta carte) episod cu un număr și mai mare de victorii declarate de germani este lupta de tancuri de lângă Aleksandrovka (Voinița) între Divizia 19 Tancuri a Corpului 22 Tancuri și Divizia 14 Tancuri germană.

Nu e cazul să fie căutată în aceste cuvinte dorința premeditată de „a-l scoate basma curată pe Pavlov“. Inima mea nu e plină de dragoste pentru omul care pe 21 decembrie 1939 îi scria lui Voroșilov: „Trebuie să scuturăm fără cruțare toată Finlanda, ca să le fie altora de învățătură; sunt sigur că de îndată ce o vom scoate la capăt cu Finlanda (indiferent de mijloacele și modalitățile pe care le vom aplica), vor uita imediat de ea și englezii, și francezii“. Dar din toți generalii disponibili el era unul dintre cei mai buni, avea o experiență solidă de participare la operațiuni de luptă (Primul Război Mondial, Războiul Civil, Calea Ferată Chineză de Est în anul 1929, Spania, unde tânărul comandant de brigadă Pavlov a ajuns unul dintre primii și de unde s-a întors Erou al Uniunii Sovietice), era gata să manifeste inițiative pasibile de pedeapsă (după cum afirmă unii autori, în anul 1938 el i-a adresat lui Stalin o scrisoare cu apelul de a pune capăt represiunilor în armată).

În „cei trei voinici“ ai Frontului Sud-Vest (Corpul 4 Tancuri, Corpul 8 Tancuri, Corpul 15 Tancuri) erau și mai multe tancuri, inclusiv tancuri de „tipuri noi“, dar arta operativă a comandamentului Frontului Sud-Vest și a Armatei VI a condus la faptul că aceste corpuri mecanizate au fost „destrămate“ într-o sumedenie de fragmente și introduse în luptă la distanțe de sute de kilometri unele de altele.

Un detaliu interesant. În textul original al raportului e scris: „Bunuri materiale: KV – 51, T-34 – 150, BT-5/7 circa 125, T-26 – 42. În afară de acestea – autoblindate, mașini de transport și autospeciale“. Dar în toate materialele publicate pe care le cunosc nu figurează nici KV, nici T-34, ele sunt înlocuite cu cuvintele „tancuri grele“, „tancuri medii“; fraza despre „autoblindate, mașini de transport și autospeciale“ a fost în general eliminată.

„Campania din anul 1941 din Rusia. Corpul de aviație 8“. În text e dată și o explicație: „Documentul a fost scris de colonelul în rezervă H. W. Deichmann, șeful de atunci al Direcției efectiv a Corpului 8, pe baza însemnărilor, chestionărilor și jurnalului comandantului corpului, generalul-feldmareșal v. Richthofen“.

Și nu numai tancurile KV. În raportul generalului Mostovenko (iar Corpul său mecanizat 11 era dotat în principal cu tancuri ușoare cu blindaj antiglonț) citim: „După 23.06.41 nemții au utilizat contra tancurilor noastre tunuri antitanc și bombardamente aviatice, care au incendiat vreo 6 tancuri“. Șase tancuri din aproape șase sute.

Apropo, toponimicul Mîș („șoarece“ – n.tr.) nu are nimic în comun cu mărunta rozătoare casnică. Târgușorul (care e destul de străvechi, e atestat în cronici din secolul al XVI-lea) și-a primit numele de la râul Mîșanka (sau Mîșa în varianta bielorusă) care în opinia etnografilor provine din cuvântul baltic-slav mașaz („mic“) sau mîșkas („păduros“).

V.I. Kuznețov a comandat ulterior Armata de șoc I lângă Moscova, Armata LXIII lângă Stalingrad și Armata de șoc III în timpul asaltului Berlinului; la sfârșitul războiului avea gradul de general-colonel, era Erou al Uniunii Sovietice și cavaler al Ordinului Suvorov.

Capitolul 3.5

Minsk

În decursul primelor trei zile de război formațiunile Grupului 3 Tancuri al Wehrmachtului au forțat Nemanul și, înaintând neîncetat, au ajuns la linia Vilnius–Voronovo, iar subunitățile de avangardă ale Diviziilor 20 și 12 Tancuri se apropiau spre sfârșitul zilei de 24 iunie de drumul Oșmianî–Golșanî. Unitățile Armatei Roșii care le opuneau rezistență (flancul stâng al Armatei XI a Frontului Nord-Vest) au fost zdrobite cu desăvârșire și se retrăgeau în dezordine spre est („mulți rămași în urmă și fugari, opriți pe direcția Dvinsk, mult armament abandonat; Armata XI nu mai este o formațiune organizată și aptă de luptă“). Noua propunere a comandamentului Grupului 3 Tancuri (de a efectua o învăluire și o încercuire de adâncime maximă a grupării trupelor sovietice pe linia fluviilor Dvina de Vest, Nipru) a fost din nou respinsă și diviziile de tancuri germane au început să vireze spre sud-est, spre Minsk.

Comandamentul Frontului Vest nu avea un plan de acțiune pregătit pentru o atare situație; planul de acoperire al Districtului Militar Special de Vest prevedea cinci variante „de asigurare a direcțiilor operaționale principale în cazul pătrunderii unităților motomecanizate ale inamicului prin regiunile defensive ale armatei“, dar în nici una nu era prevăzută pătrunderea inamicului mai departe de linia Vilnius–Lida, ba și într-un ritm atât de rapid. Corpul 11 Mecanizat, care într-una dintre aceste variante trebuia „să se concentreze pe malul nordic al râului Neman în regiunea Skidel și a pădurii mai la nord și mai la nord-est, în comun cu Divizia 11 Aviație mixtă și Divizia 12 Aviație de bombardament să atace unitățile motomecanizate ale inamicului ce vor pătrunde pe direcția generală Radun–Șalcininkai sau Lida–Oșmianî“, suferise spre sfârșitul zilei de 24 iunie pierderi considerabile, iar unitățile rămase în front erau antrenate în operațiunile grupului mecanizat și de cavalerie al lui Boldin (adică încercau să înainteze pe o cu totul altă direcție); Divizia 11 Aviație numită mai sus nu mai exista.

În situația critică creată, comandamentului frontului îi rămăseseră două „instrumente“, două grupuri de trupe: Corpul 21 Pușcași, care încă

înainte de începutul războiului își începuse înaintarea spre regiunea orașului Lida, și patru divizii de pușcași (nr. 64, 100, 108, 161), concentrate (sau la momentul respectiv în curs de concentrare) adânc în spatele frontului lângă Minsk. Operațiunile de luptă ale acestor două „grupuri de trupe“ s-au desfășurat în realitate independent una de alta și reprezentau două operațiuni separate. Prin urmare, are sens să facem separat și descrierea acestor evenimente.

Corpul 21 Pușcași

În conformitate cu planurile antebelice, corpul de pușcași compus din Diviziile 17 și 37 Pușcași trebuia, cu începere din cea de-a treia zi a mobilizării, să fie transferat pe calea ferată din regiunea de amplasare permanentă (Vitebsk–Poloțk–Lepel) pe linia râului Neman de la Druskeninkai până la Lunno; Divizia 24 Pușcași, la fel din a treia zi de mobilizare, era transferată în aceeași regiune cu automobilele și inclusă nemijlocit în componența Armatei III. Corpul 20 Mecanizat în curs de constituire trebuia să înainteze până în regiunea Oșmianî, iar Brigada 8 Artilerie antitanc – în regiunea orașului Lida. (435)

Mobilizarea deschisă a fost anunțată în URSS cu începere de pe 23 iunie, dar desfășurarea pe ascuns începută pe 13–18 iunie era în toi și spre sfârșitul zilei de 21 iunie situația formațiunilor din Eșalonul 2 al frontului (așa cum e indicată în Registrul operațiunilor de luptă al frontului) era următoarea: Brigada 8 Artilerie antitanc se afla deja în regiunea în care trebuia să se afle, Divizia 24 Pușcași era în marș lângă Molodecino, Divizia 37 începea debarcarea din eșaloane la gara Șalcininkai (la 45 de kilometri nord de Lida), divizia de pușcași era în marș (în seara de 23 iunie era în regiunea Trabî–Iuratișki, adică la 40 de kilometri nord-est de Lida). În plus, spre Molodecino din regiunea Poloțk înainta în marș Divizia 50 Pușcași (în planul de acoperire al Districtului Militar Special de Vest ea nu figura deloc). (436)

Reprezentând această amplasare pe hartă, vom vedea cum, în virtutea unui concurs de împrejurări absolut întâmplător, formațiunile Corpului 21 au ajuns acolo unde puteau fi introduse în luptă cu randamentul

maxim. Secțiunea de teren dintre Vilnius și Minsk reprezintă un „culoar“ destul de îngust (de 40–50 de kilometri), ce se mărginește la nord cu un masiv de netrecut de pădure mlăștinoasă de pe malul drept al râului Vilia, iar la sud cu un masiv păduros mlăștinos la fel de impracticabil, întretăiat de o mulțime de râuri mici (pădurea Naliboki). De la Vilnius până la Minsk fusese construit „un drum și jumătate“ – o șosea veritabilă cu îmbrăcăminte dură (Smorgon–Molodecino–Radoșkovici) și o „direcție rutieră“ foarte convențională pe linia Golșanî–Volojin–Rakov, alcătuită din drumuri de țară de grade diferite de „ameliorare“ (îmbrăcăminte dură era doar pe sectorul Rakov–Minsk).

Probabil, soluția cea mai bună ar fi fost să ocupe poziții defensive în zona de 35 de kilometri la vest de linia Molodecino–Volojon; în acest caz flancurile defensivei ar fi fost acoperite de râul Vilia și de mlaștinile din pădurea Naliboki, iar în fața frontului ar fi putut fi folosit ca obstacol natural antitanc râul Berezina****** cu malurile lui mocirloase, noroioase. Din păcate, nimeni dintre cei de la statul major al Frontului Vest nu știa (și, cel mai probabil, nici nu putea să presupună) că defensiva de pe flancurile învecinate ale Fronturilor Nord-Vest și Vest se va prăbuși cu o viteză atât de mare, prin urmare, nimănui nici nu i-a trecut prin minte să încetinească înaintarea Corpului 21 Pușcași spre sud-vest; dimpotrivă, înaintarea era forțată în fel și chip și spre dimineața de 25 iunie diviziile corpului au traversat „direcția rutieră“ Golșanî– Rakov și au ajuns în regiunea de la nord-est de Lida.**

În ajun, pe 24 iunie, comandamentul Frontului Vest a decis să-i subordoneze trupele ce se concentrau pe malul nordic al Nemanului conducerii Armatei XIII. Directiva operativă a Consiliului de Război al frontului, expediată statului major al Armatei XIII, a trasat sarcinile următoare:

„Unificați conducerea Corpului 21 Pușcași (statul major al corpului se află pe 23.6.41 în Lida), a Brigăzii 8 Antitanc, a Diviziilor 24 și 50 Pușcași și a tuturor unităților ce se vor afla în regiunea voastră, inclusiv și a celor ce se vor retrage dinspre Frontul Nord-Vest; pe acestea din urmă să le puneți în ordine și să le luați în subordinea voastră. .

Sarcina voastră: Corpul 21 Pușcași să ocupe cu Diviziile 24 și 37 Pușcași frontul Oșmianî – gara Beniakone (la 12 kilometri nord de Voronovo – M.S.) și să-și asigure apărarea de pe direcția Vilnius; cu Divizia 17 Pușcași să înainteze pe direcția generală spre Radun–Oranî cu scopul de a interacționa cu grupul de șoc al lui Boldin care aplică lovitura dinspre Belostok spre Lipsk–Grodno–Merkine. Utilizați Brigada 8 Artilerie antitanc pentru asigurarea apărării regiunii Lida dinspre vest sau dinspre nord-est.

Divizia 50 Pușcași este la dispoziția voastră“. (437)

În conformitate cu această directivă, comandantul Armatei XIII, generalul-locotenent Filatov, emite în aceeași zi Ordinul de luptă nr. 1; în el sunt repetate aproape cuvânt cu cuvânt sarcinile trasate de comandamentul frontului (cu completarea că se presupunea întărirea Diviziei 50 Pușcași cu Regimentul 84 al trupelor Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne și cu rămășițele Diviziei 5 Tancuri care au ajuns la Molodecino împreună cu comandantul lor). Se remarcă faptul că și în ordinul Armatei XIII, și în Ordinul de luptă nr. 1 al comandantului Corpului 21 Pușcași de la ora 9.00 de pe 25 iunie se presupunea ca brigada antitanc să fie lăsată în regiunea de la sud-vest de Lida („Brigada 8 Artilerie antitanc să asigure trainic apărarea dinspre vest și sud-vest pe direcția Lida de-a lungul malului estic al râului Dzitva“). În consecință, brigada a rămas la o distanță de 70–100 de kilometri de itinerarul de deplasare a diviziilor de tancuri germane; din păcate, această decizie denotă lipsa absolută de înțelegere a situației reale, necunoașterea grupării de forțe a inamicului și a intențiilor lui.

A doua zi, pe 25 iunie, această lipsă de înțelegere a fost confirmată în modul cel mai dramatic. Statul major al Armatei XIII, care până la momentul respectiv cutreierase o mare parte a Bielorusiei Apusene, se afla la Molodecino și, în conformitate cu Ordinul de luptă nr. 1, până la ora 10 pe 25 iunie trebuia să se transfere în regiunea târgușorului Ivie. Dar nu s-a transferat și până în seara de 25 iunie s-a aflat lângă târgușorul Gorodok – exact între două drumuri ce duceau la Minsk (la 17 kilometri sud de Molodecino), adică între două torente de trupe motorizate ale inamicului. Rezultatul este descris astfel în raportul

șefului Direcției operative a statului major al Armatei XIII, locotenent-colonelul Ivanov:

„La ora 20.00, pe 25.6.41, un grup de tancuri cu infanterie motorizată a atacat statul major al Armatei XIII în pădure la 4 kilometri nord de Gorodok; riposta era dată de posturile batalionului de transmisie și de corpul de comandă. Tancurile trăgeau drept în mașini și în oameni, generalul-locotenent [Filatov] a dat ordin cu privire la schimbarea postului de comandă, care s-a propus să fie înlocuit în regiunea Volojin, unele mașini au demarat iute în direcții diferite… Lipsește generalul-locotenent Filatov care s-a aflat nemijlocit în bătaia focului și, conform unor mărturii contradictorii, a rămas în viață, a plecat cu un automobil blindat sau cu o mașină cu șeful statului major, comandantul de brigadă Petrușevski, după ce a dat ordin de plecare, dar s-ar putea să fi și murit…“ (438)

Ba nu, soarta i-a lăsat generalului Filatov încă 19 zile de trai,****** pe 26 iunie s-a reușit să fie adunat corpul de comandanți care au supraviețuit (au dispărut 50 de oameni, inamicul a capturat bunurile statului major, inclusiv documentele cifrate) în suburbiile Minskului și în continuare statul major al Armatei XIII a condus operațiunile de luptă ale întregii grupări de la Minsk a trupelor Frontului Vest. Însă Corpul 21 Pușcași a rămas în general fără conducere (el n-a mai fost inclus totuși în componența Armatei III, de fapt și comandamentul acestei armate „s-a dizolvat în pădure“ în seara de 25 iunie), iar ulterior și fără legătura cu statul major al frontului.**

Inamicul (Corpul 57 Tancuri) a utilizat ziua de 25 iunie în felul următor. Divizia 12 Tancuri ce se deplasa încă de la frontieră în avangarda corpului a străbătut în decursul zilei distanța de 80 de kilometri de la Golșanî la Rakov. După cum se poate judeca din Registrul operațiunilor de luptă al Corpului 57 Tancuri totodată a evitat confruntările serioase cu unitățile Corpului 21 Pușcași ce îi întretăiau itinerarul deplasării; în însemnarea de pe 25 iunie acțiunilor Diviziei 12 Tancuri îi sunt consacrate doar două fraze: „Ofensiva Diviziei 12 Tancuri s-a încetinit (astfel au caracterizat germanii marșul-forțat de 80 de kilometri într-o zi – M.S.) îndeosebi în virtutea distrugerii podurilor și a condițiilor rutiere extrem de proaste… Divizia 12 Tancuri a ajuns în regiunea de la

nord de Rakov. Spre seară divizia s-a întâlnit aici cu un inamic puternic, pe care n-a reușit să-l respingă până la căderea amurgului“. (439) Astfel, Divizia 12 Tancuri, cu tancurile ei cehești (cu șenile înguste, 125 de cai-putere la greutatea de 10 tone), în patru zile de la începutul războiului a parcurs pe niște „drumuri“ cât se poate de convenționale 250 de kilometri de la frontieră până la linia întâi a Regiunii Fortificate Minsk; acolo avea să angajeze o luptă crâncenă de multe zile și să intre ulterior prima în Minsk.

Celelalte două divizii (Divizia 19 Tancuri, Divizia 18 Tancuri) ale Corpului 57 Tancuri au trecut râul Neman cu o întârziere de 1–2 zile (în raport cu cronologia ofensivei Diviziei 12 Tancuri) și n-au reușit să străbată în fugă și fără luptă terenul fără drumuri dintre Voronovo și râul Berezina. Primele ciocniri ale subunităților de avangardă ale diviziilor germane cu Divizia 37 Pușcași s-au produs în seara de 24 iunie. În nota informativă nr. 1 a statului major al Corpului 21 Pușcași acest episod este descris cât se poate de autocritic:

„Divizia 37 Pușcași, fiind atacată în jumătatea a doua a zilei de 24.6 de un grup al trupelor aeropurtate al inamicului cu tancuri (o descriere tipică pentru documentele sovietice din primele zile de război a detașamentelor motorizate de avangardă ale inamicului – M.S.) în regiunea târgușorului Voronovo, ca rezultat regimentul de pușcași cu Regimentul 170 Artilerie, slab comandate, nu i-au opus rezistența cuvenită inamicului și s-au retras în dezordine după râul Jijma, unde au trecut la defensivă.***** În dimineața zilei de 25.6 pe sectorul Olgovka–Rakovșcizna, în timp ce se pregătea de ofensivă, Regimentul 91 Pușcași, fiind atacat prin surprindere de un detașament aeropurtat al inamicului în regiunea târgușorului Trabî, a fost dispersat. Regimentul 20 Pușcași a ajuns cu avangarda la ora 5.00, pe 25.6, la Trokeli, fără să întâlnească în cale inamicul. Statul major al diviziei se află la Lipnișki. În perioada ciocnirii cu inamicul statul major al Diviziei 37 a pierdut conducerea trupelor“. (440)***

Rapoartele și notele informative operative ale statului major al Corpului 21 Pușcași menționează, desigur, lipsa acută de muniții, combustibil și alimente. Există și o altă sursă de informații – notele informative operative nr. 2 și 3 ale statului major al apărării antiaeriene din orașul Lida pentru zilele de 23 și 24 iunie. Acest document este

prețios prin faptul că reprezintă o opinie imparțială „din afară“ – comandantul Divizionului 229 Artilerie antiaeriană, căpitanul Sumarov, nu purta răspundere pentru acțiunile (și lipsa de acțiune) a trupelor terestre:

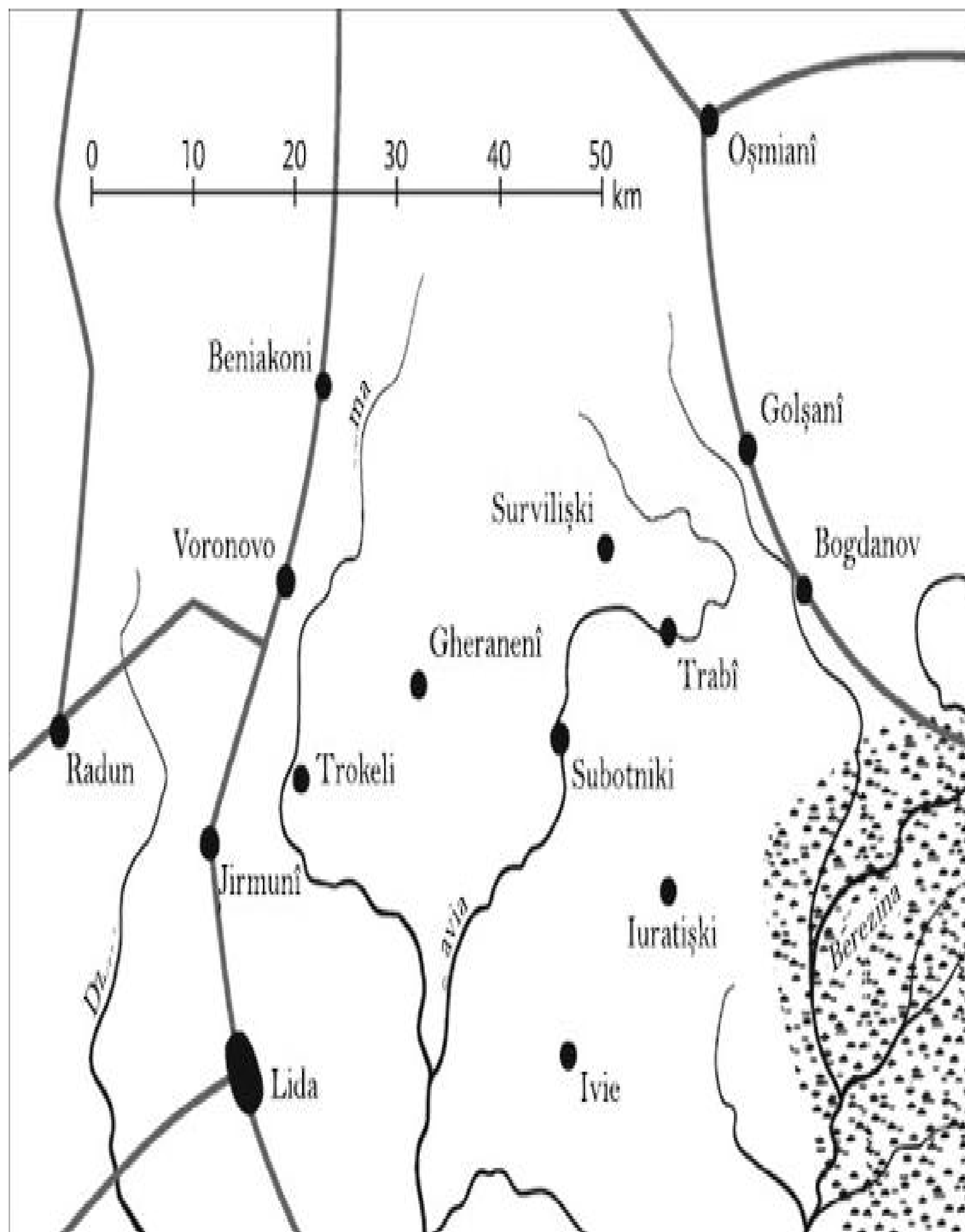

Fig. 24. **Regiunea acțiunilor militare ale Corpului 21 Pușcași**

„După bombardarea orașului, toată conducerea, precum: sovietul orășenesc, comitetul raional și comitetul orășenesc al Partidului Comunist (al bolșevicilor) din toată Uniunea, directorii întreprinderilor, miliția și Comisariatul Poporului al Afacerilor Interne și-au abandonat posturile și au fugit. Orașul a rămas fără nici un fel de conducere, de asemenea și sectoarele. Elemente ostile au început să jefuiască depozitele militare lăsate fără pază de unitățile militare, la fel, populația cară totul de la diferite baze de aprovizionare… Dat fiind faptul că în oraș au rămas nedeteriorate depozitul de carburanți și lubrifianți și depozitul principal de produse alimentare, o baterie a fost plasată să păzească depozitele respective…“ (444)

După ce au respins fără eforturi deosebite Divizia 37 Pușcași de pe pozițiile de pe râul Jijma, unitățile Diviziei 19 Tancuri a Wehrmachtului au ajuns în jumătatea a doua a zilei de 25 iunie la râul Gavia pe sectorul Trabî–Subotniki; în acest loc s-a terminat „viața lor dulce“:

„Ora 18.00. Lângă Trabî divizia s-a ciocnit pe neașteptate de apărarea puternică a inamicului, pe care n-a putut s-o depășească până la căderea întunericului…

Ora 22.00. Până în acest moment sunt ocupate de către Divizia 18 Motorizată locul de lângă Radun, Jirmunî;

De către Divizia 19 Tancuri periferiile târgușorului Trabî, o mare parte a zonei Survilișki–Trabî. Inamicul ce opunea rezistență a reușit, datorită luptelor corp la corp purtate cu iscusință și numeroaselor detonări ale drumurilor și podurilor, să oprească divizia, prin urmare, sarcina zilei – de a ocupa colinele de lângă Rakov – n-a fost realizată nici măcar aproximativ…

Ora 22.30. Din rezultatele misiunilor de recunoaștere terestră și aeriană rezultă concluzia că în masivul păduros mare de la sud și sud-est de linia generală Survilișki–Trabî–Rakov se află forțe mari ale inamicului… Chiar și în cursul nopții inamicul aplică lovituri numeroase asupra frontului Diviziei 19 Tancuri, pe care aceasta a reușit să le respingă cu succes cu

pierderi mari pentru inamic. Inamicul a reușit să găsească o breșă între dispozitivele de luptă ale corpului la sud-vest de Survilișki, în pădure, să pătrundă prin ea, să atace coloana rezervelor ce se deplasau pentru a completa trupele, precum și să incendieze un pod de lemn ce avea o mare importanță pentru transportul proviziilor și întăririlor…“ (439)

Așa s-a întâmplat să fie pentru germani prima întâlnire cu Divizia de Fier 24 din Samara-Ulianovsk, de două ori decorată cu Ordinul Drapelul Roșu; era cea mai veche și una dintre cele mai renumite divizii de pușcași ale Armatei Roșii, participantă la toate campaniile militare, inclusiv la cea poloneză (din anul 1920) și la războiul cu Finlanda (din anii 1939–1940). După încheierea războiului cu Finlanda, pe baza unităților Diviziei 24 Pușcași a fost înființată Brigada 8 Pușcași autonomă, care a fost amplasată pe peninsula finlandeză Hanko (brigada urma să facă fapte mari: să asigure debarcarea pe Hanko a 1–2 divizii de pușcași și să efectueze împreună cu ele un marș spre Helsinki din direcția vest); după constituirea brigăzii de pușcași autonome Divizia de Fier a fost reclădită de fapt din nou, dar tradițiile de luptă sădite de primul ei comandant, legendarul Gaik,****** s-au păstrat.**

Conform situației de pe 1 iunie, Divizia 24 Pușcași avea un efectiv de 10 390 de oameni, 415 automobile, un număr mai mare decât cel prevăzut de organigramă de tunuri antitanc de calibru 45 mm (65 în loc de 54) și de tunuri de calibru 76 mm (46 în loc de 34), patru tunuri antiaeriene de calibru 76 mm. E remarcabil faptul că, spre deosebire de cele comunicate de vecinii din corpul de armată (Diviziile 17 și 37 Pușcași), în Divizia de Fier munițiile n-au dispărut nici după prima luptă, nici după următoarele. Până în momentul intrării în luptă lângă târgușorul Trabî în divizie a apărut și propriul grup de tancuri: la gara Iurașki au fost găsite și descărcate opt tancuri grele KV „fără stăpân“, iar între 10 și 15 tancuri T-34 au fost atașate la divizie din trupele ce se retrăgeau spre est (probabil erau rămășițele Diviziei 5 Tancuri a Frontului Nord-Vest care fusese zdrobită lângă Alitus), 15 tanchete T-37/38 erau „proprii“, ale diviziei; au mai adunat o duzină de tancuri ușoare T-26 de la cei care se retrăgeau.

Nu s-au păstrat aproape deloc documente inițiale ale Diviziei 24 Pușcași (fondul de arhivă al diviziei există, dar conține în mod tradițional câteva

pagini „despre nimic“), nu s-au păstrat cu mult mai multe documente nici ale Corpului 21 Pușcași în ansamblu (în fondul de arhivă al Frontului Vest s-a păstrat un caiet școlar de aritmetică cu un raport cu privire la operațiunile de luptă ale Corpului 21 Pușcași semnat de adjunctul șefului statului major al corpului, locotenent-colonelul Regblat). Raportul de luptă a statului major al Corpului 21 Pușcași de la ora 9.45 de pe 26 iunie informează că în lupta de pe 25 iunie au fost distruse „circa 50 de tancuri și 14 avioane“ ale inamicului. (440) Mai e acolo o frază în deplină concordanță cu o însemnare din Registrul operațiunilor de luptă al Corpului 57 Tancuri german: „Conform depozițiilor unui prizonier, divizia de tancuri [nr. 19] avea misiunea să ajungă pe 25 iunie la Minsk, dar a fost oprită în regiunea indicată din cauza lipsei de combustibil, pe care îl așteptăm să fie adus astăzi“; ca rezultat al pătrunderii unităților Diviziei 24 Pușcași și al zdrobirii coloanei de transport, germanii n-au reușit să-și completeze rezervele.

Din păcate, acțiunile Diviziei 24 Pușcași au fost sprijinite foarte slab de alte formațiuni ale Corpului 21. Brigada 8 Artilerie antitanc (cu efectiv de 5 127 de oameni, 36 de tunuri de calibru 85 mm și 18 tunuri de calibru 107 mm) continua cu insistență să „mențină defensiva“ de-a lungul râului Dzitva, la nord și la sud de șoseaua Skidel–Lida; nici un tanc german nu a apărut acolo (și nici nu putea să apară). Divizia 17 Pușcași „apăra“ în același fel căile de acces spre orașul Lida, dar după ce de oraș s-au apropiat unitățile Diviziei 161 Infanterie (divizia Corpului de armată 8 a Wehrmachtului care a avansat înaintea tuturor și mai departe decât toți spre est), Divizia 17 Pușcași s-a retras, și, „după spusele unuia dintre comandanții brigăzii de artilerie se știa că Divizia 17 Pușcași a început retragerea pe direcția sudică trecând prin vad și înot râul Neman“; nu e greu de presupus câte bunuri materiale au fost abandonate în timpul acestei treceri „prin vad și înot“.

Chiar și într-o atare situație, luptând cu flancurile descoperite, Divizia 24 Pușcași și unitățile Diviziei 37 Pușcași ce își păstraseră capacitatea de luptă au reușit să le facă probleme foarte serioase germanilor – două divizii (Divizia 19 Tancuri și Divizia 18 Motorizată) au rămas mult timp încleștate în luptă; ulterior (ordinul a fost dat în dimineața de 28 iunie) li s-a alăturat și Divizia 14 Motorizată. Registrul operațiunilor de luptă al Corpului 57 Tancuri al Wehrmachtului descrie aceste lupte cu

expresii care aproape că e imposibil să fie întâlnite în alte documente din iunie 1941:

„26 iunie.

Ora 1.00. În decursul nopții artileria inamicului trage din masivul păduros de la sud-est și în jurul localității Survilișki și dis-de-dimineață trage intens asupra podului peste râul Kleva de lângă Survilișki, ce se află în fașa Diviziei 19 Tancuri.

Ora 7.00. Inamicul le aplică o contralovitură unităților Diviziei 19 Tancuri, situate pe colinele de la sud-vest de Survilișki. În lupta ce s-a încins e antrenat statul major al corpului care intenționa să se deplaseze la postul de comandă din pădurea de la nord de Survilișki… Inamicul a reușit să avanseze un kilometru și jumătate spre podul situat la sud de Survilișki…

Ora 14.00. În decursul primei jumătăți a zilei situația de lângă pod este parțial critică, totul în jurul podului și mai departe de postul de comandă al corpului din pădurea de la nord de Survilișki era sub un tir intens de artilerie. Din această cauză postul de comandă este transferat în spate la circa 3 kilometri.

Începe atacul Diviziei 19 Tancuri. Divizia nu reușește să ocupe colinele din cauza rezistenței foarte tenace și dirijate cu pricepere. Pierderile de tancuri sunt considerabile… În consecință, divizia de tancuri nu reușește să avanseze spre est. I se dau în repetate rânduri ordine de la corpul de armată să constituie o linie defensivă la vest de Subotniki–Survilișki–Trabî și să nu permită pătrunderea inamicului…

Ora 22.00. În decursul zilei, pe linia sa defensivă Jirmunî–Gheranenî, a respins numeroase atacuri ale inamicului și s-a menținut pe această linie până la căderea amurgului… Probabil că în masivele mari de pădure de la sud și sud-est de linia Suvilișki–Trabî–Bogdanov inamicul a primit întăriri considerabile de la forțele care s-au retras încoace de la vest.

27 iunie.

Seara. Divizia 18 Motorizată, care a primit dimineața ordinul verbal al comandantului Grupului 3 Tancuri de a se disloca pe linia Vilno–Oșmianî, a fost din nou resubordonată (adică lăsată pe locul luptei de lângă Gheranenî–Trabî – M.S.) Diviziei 57 Tancuri… În fața frontului Diviziei 19 Tancuri inamicul se întărește în permanență… Se vede că inamicul exercită o presiune deosebit de masivă asupra Diviziei 19 Tancuri, care se află într-o situație dificilă din cauza frontului lung, dar pozițiile ei sunt menținute în pofida pierderilor considerabile. Comandantul grupului de tancuri este cu certitudine conștient de faptul că situația Diviziei 19 Tancuri este grea și că menținerea pozițiilor ei este decisivă pentru încheierea cu succes a acestei operațiuni.

28 iunie.

Ora 4.00. După încă o noapte calmă, dis-de-dimineață [au fost reluate] acțiunile de luptă intense. Inamicul trage cu 2–3 baterii (inclusiv și de calibru mediu) asupra a tot ce mișcă. Trebuie menționat faptul că inamicul efectuează foarte bine observația care îi permite să vadă spatele frontului nostru…

În fața frontului Diviziei 19 Tancuri tentativa de pătrundere a inamicului lângă târgușorul Trabî este respinsă cu pierderi grele pentru inamic. Conform informației comunicate de divizie, inamicul a încercat în coloane compacte și adânc eșalonate să pătrundă prin Trabî pe direcția nord.

Ora 16.00. Misiunea de recunoaștere terestră a Diviziei 18 Motorizate a stabilit că teritoriul aflat în fața ei pe sectorul râurilor Jijma și Gavia (la 10 kilometri nord-est de Ivie) este liber de inamic (ceea ce înseamnă că Divizia 37 Pușcași s-a destrămat definitiv – M.S.). Divizia propune să ocupăm chiar azi acest sector. Comandamentul corpului aprobă această decizie și îi atribuie diviziei responsabilitatea pentru lipsa totală de acoperire a flancurilor învecinate dintre ea și Divizia 19 Tancuri care nu va putea să înainteze, deoarece forțele ei sunt necesare pentru respingerea contraatacurilor continue ale inamicului…

Inamicul a aplicat contra Diviziei 19 Tancuri tancuri grele (după cât se pare, de 55 de tone). Tirurile de artilerie intensificate ale inamicului ne

permit să conchidem că în decursul serii rușii intenționează să efectueze o tentativă puternică de pătrundere pe direcția nord.

Ora 19.00. În timpul unei conversații la telefon, comandantul corpului a subliniat că comandamentul, din păcate, n-are la dispoziție forțe suplimentare pentru întărirea defensivei sectorului Survilișki–Trabî… Diviziei i s-a recomandat să utilizeze tunurile de calibru mare***** pentru lupta cu tancurile grele rusești pe linia întâi a frontului…***

Astăzi e cazul să menționăm că Divizia 19 Tancuri, care trebuia să apere o linie neobișnuit de lungă a frontului de pătrunderea inamicului, în pofida resurselor sale limitate de infanterie, a respins cu succes toate atacurile inamicului. Deși pierderile ei cauzate de tirul uneori foarte intens al artileriei inamicului nu sunt nicidecum mici, toate unitățile diviziei au executat exemplar sarcinile trasate“. (439)

Dar nici asta nu e totul. În Registrul operațiunilor de luptă al Grupului 3 Tancuri, în însemnarea de pe 28 iunie, sunt prezente următoarele cuvinte: „Relatarea Corpului 57 Tancuri despre faptul că rușii au început contraatacul în dimineața zilei de 28 iunie cu forțe mari. Lupta contra unei mase mari de ruși i-a făcut pe soldații noștri să se gândească la viitor. Rușii au utilizat cele mai grele tancuri (4 la număr) care este imposibil să fie distruse de tunurile noastre antitanc de calibru 50 mm“. (353) Patru la număr. În Corpul 6 Mecanizat, tancurile KV erau 114 la număr. Și doar dacă vom depune eforturi deosebite am putea găsi vreo două referiri vagi la el în Registrul operațiunilor de luptă al Corpului de armată 20 al Wehrmachtului…

În seara de 28 iunie a fost luată decizia cu privire la retragere. În Registrul operațiunilor de luptă al Frontul Vest citim: „Pe 28.6 comandantul corpului a luat decizia și a dat ordinul – pentru a păstra forța vie și bunurile materiale diviziile să fie scoase din luptă și, sub acoperirea unei ariergărzi puternice, să se retragă pe poziția fostei frontiere de stat“. (469) După cât se pare, germanii au început „să se gândească la viitor“ atât de serios (dar și ariergărzile Corpului 21 Pușcași s-au dovedit rezistente), încât Divizia 19 Tancuri a Wehrmachtului nu s-a hotărât până la urmă să treacă la ofensivă până în seara de 29 iunie:

„29 iunie.

Noaptea a trecut în liniște, inamicul, contrar așteptărilor, n-a purces de dimineață la noi atacuri. Divizia 19 Tancuri informează că inamicul din fața ei a plecat la sud-est… În virtutea acestui fapt, demersul privind susținerea din aer a Diviziei 19 Tancuri cu forțele Corpului 8 Aviație este respins. Curând după expedierea acestei relatări cei din grupul de tancuri au clarificat că inamicul nu s-a retras, ci doar pe alocuri s-a repliat la cel mult 100 de metri, în rest și-a păstrat pozițiile.

Ora 14.00. Divizia 19 Tancuri, ca și mai înainte, are în față un inamic puternic (inclusiv tancuri grele) și consideră că de cu seară vor fi reluate atacurile cu forțe mari.

Ora 19.30. Ziua a trecut în general în liniște, pe sectorul Diviziei 19 Tancuri din ambele părți a tras artileria. Inamicul și-a menținut pozițiile în fața acestei divizii la fel ca și mai înainte din toate puterile. Dislocarea inamicului n-a urmat…“ (439)

Divizia 24 Pușcași s-a repliat în pădurea Naliboki având în front cel mult 2 000 de oameni. Acesta s-a dovedit a fi prețul luptelor ce au durat cinci zile. Dar nici rezultatul n-a fost mic: trei divizii ale Grupului 3 Tancuri au ajuns să fie scoase din bătălia pentru Minsk, cea de-a patru (Divizia 20 Motorizată) rămânea în zona Vilnius–Oșmianî, acoperind spatele grupării de șoc de o lovitură ipotetică de pe direcția nord–vest. În realitate însă, această măsură de precauție s-a dovedit de prisos – nu avea cine să dea lovitura. Divizia 50 Pușcași, rămasă fără orice conducere din partea statului major al Armatei XIII, mai întâi și-a adunat îndelung puterile pentru a da contralovitura asupra Smorgonului, apoi, chiar după prima întâlnire cu inamicul, s-a retras spre Pleșcenița (la 90 de kilometri est de Smorgon), dar nici acolo nu s-a menținut mult timp – Nota informativă operativă nr. 14 a Frontului Vest (de la ora 20.00 de pe 1 iulie) constată laconic: „Divizia 50 Pușcași, la ora 3.00 pe 1.7.41, a fost atacată în regiunea Pleșcenița de circa 120 de tancuri ale inamicului (la 1 iulie acolo nu era nici pomeneală de tancuri – M.S.) și în regiunea Logoisk de circa 100 de tancuri, după care divizia a început replierea dincolo de râul Berezina…“ (441)

Cerul fierbinte

Bătălia pentru Minsk a început în dimineața de 24 iunie, și a început în aer. În primele două zile gruparea Luftwaffe din zona Grupului de Armate Centru era ocupată cu treaba sa cea mai urgentă și de neamânat – cucerirea superiorității aeriene prin intermediul loviturilor masive aplicate aerodromurilor Forțelor Armate Aeriene sovietice. În a treia zi, germanii și-au putut permite să antreneze forțe considerabile și pentru aplicarea loviturii asupra centrului administrativ și de transport principal al Bielorusiei.

La modul teoretic, Minskul era cât se poate de bine protejat de atacuri aeriene – în oraș se afla statul major al așa-numitei „Zone vestice de apărare antiaeriană“, bazele unităților Brigăzii 7 Apărare antiaeriană, inclusiv o „ciudățenie“ de ultimă oră precum stația de radiolocație RUS-1 în componența companiei radio autonome 64 a trupelor de observare, înștiințare și transmisiune aeriană. Bineînțeles, istoricii sovietici au explicat „clar ca bună ziua“ de ce toate acestea n-au fost de ajutor: s-au terminat proiectilele (probabil în momentul primelor raiduri ale inamicului), tunurile aeriene se aflau (toate?) pe poligonul de la est de Minsk, în localitatea Krupki (și nu exista nici o posibilitate de deplasare pe propriul teritoriu la distanța de 100 de kilometri), unde mai pui că „bateriile Regimentului 188 Artilerie antiaeriană abia în ajun au fost reînarmate cu tunuri antiaeriene de calibru 85 mm cu PUAZO-3 (versiunea cea mai nouă a dispozitivului semiautomat de dirijare a tirului tunurilor antiaeriene – M.S.) și n-au reușit să însușească la modul cuvenit tehnica nouă“, iar tehnica de mai înainte era, firește, iremediabil perimată etc. (445)

Minskul trebuia apărat și de trei regimente de aviație ale Diviziei 43 Aviație de vânătoare (amplasate pe aerodromurile Loșcița și Slepianka din suburbiile Minskului și pe aerodromul din Puhovici, la 60 de kilometri sud-est de Minsk); la începutul războiului în ele figurau 60 de avioane I-153 și 115 avioane I-16 (și în versiunile cele mai recente cu motoare de câte 1 000 de cai-putere) și în prima zi de război ele n-au pierdut la sol nici un avion. Divizia acționa, judecând după Raportul de luptă al statului major al Diviziei 43 Aviație de vânătoare de la ora 20.00

de pe 25 iunie, cât se poate de intens – în trei zile (23, 24, 25 iunie) au fost executate 795 de misiuni de zbor și declarate doborâte 53 de avioane ale inamicului. (446)

Nu e cazul să ne îndoim de faptul că în spatele acestor cifre se află pierderi cât se poate de reale ale Luftwaffe. De exemplu, în regiunea Minskului și a suburbiilor lui de nord-vest s-a produs un eveniment cât se poate de semnificativ pentru primele săptămâni de război: șapte avioane în picaj Ju-87 din componența Corpului 8 Aviație al Luftwaffe au fost doborâte în decursul unei zile (încă doi „opincari“****** au fost doborâți pe 24 iunie în regiunea orașului Volkovîsk și e posibil să fie vorba de acțiunile Regimentului 162 Aviație de vânătoare al aceleiași Divizii 43 Aviație de vânătoare). Cu toate acestea, aviația germană și-a executat cu vârf și îndesat misiunea principală – de a dezorganiza munca serviciilor principale ale conducerii Frontului Vest.**

„În aer e dominația deplină a aviației inamicului – în cursul zilei orașul Minsk a fost supus în repetate rânduri bombardamentelor în valuri de către un număr de avioane între 8 și 50. În oraș sunt incendii și distrugeri mari. Sediul statului major al frontului și cel al statului major al Forțelor Armate Aeriene sunt deteriorate grav de loviturile directe ale bombelor de avion.“ (447) Astfel sunt descrise consecințele loviturii masive aplicate de Luftwaffe asupra capitalei Bielorusiei în Nota informativă operativă de seară a statului major al Frontului Vest de pe 24 iunie. În amintirile martorilor oculari acest eveniment s-a întipărit ca o veritabilă apocalipsă:

„S-au împrăștiat ca niște fulgi pietrele cu care erau pavate străzile… La intersecția dintre străzile Sovetskaia și Urițki zăceau răsturnate vagoanele de tramvai, transformate într-un mormânt comun al multor oameni de toate vârstele… Centrul Minskului a fost în întregime distrus. Deja pe la amiază au ieșit din funcțiune apeductul și aprovizionarea cu energie electrică. Cât mai era apă, pompierii încercau să lupte cu focul. Însă rugul în care dușmanii au transformat orașul ardea și mai tare… Vâlvătaia incendiilor de la Minsk se vedea de la distanța de 10 kilometri de oraș…“ (448)

Comandamentul Frontului Vest, așa cum li se cuvine unor militari, a raportat scurt și clar. În zorii zilei (la ora 3.47) de 25 iunie la Moscova, comisarului poporului al apărării, Timoșenko, i-a fost expediată o

telegramă cu următorul conținut: „Am inspectat Minskul. Minskul nu există. Am decis să evacuăm instituțiile guvernamentale. Pavlov, Fominîh, Ponomarenko“. (449) Evacuarea s-a soldat imediat cu pierderea legăturii cu trupele și conducerea lor. În Registrul operațiunilor de luptă al Frontului Vest citim: „25 iunie. În decursul aproape întregii zile statul major al Frontului Vest n-a dispus de informații despre situația de pe front… Seara târziu la statul major au parvenit informații (prin intermediul delegaților și al persoanelor civile) că localitatea Radoșkovici e ocupată de tancurile inamicului… 26 iunie. Pe la ora 4.00 la statul major al frontului au parvenit informații despre pătrunderea tancurilor inamicului pe direcția Zaslavl–Minsk (n-am reușit să stabilim sursa de informație). Comandamentul frontului a dat dispoziția cu privire la deplasarea Postului de comandă în regiunea Bobruisk… Conform noului ordin, statul major al frontului era transferat în regiunea Moghiliov (la 175 de kilometri est de Minsk – M.S.). În decursul zilei de 26 și în noaptea spre 27.6 statul major s-a aflat în mișcare spre Moghiliov și se aduna în regiunea noului Post de comandă. Conducerea trupelor în decursul acestei zile nu a fost de fapt efectuată…“ (450)

Подана 25.6.41 3.47 Принята 25.6.41 5.10

...ие 8 отдела опеpупра Генштаба Красной Армии 25.6.41 5.30

НКО СССР Тов. ТИМОШЕНКО

Осмотрели МИНСК. МИНСКА нет.

Решили эвакуировать Правительственные учреждения.

№ 21/ш. ПАВЛОВ, ФОМИНЫХ, ПОНОМАРЕНКО

Fig. 25. Telegrama comandamentului Frontului Vest către comisarul apărării al URSS, Timoșenko

Privit din apropiere, tabloul „evacuării Minskului“ era și mai trist.****** Registrul operațiunilor de luptă al Corpului 2 Pușcași îl descrie astfel: „Torente nesfârșite de mașini și oameni mergeau spre est, blocând drumurile și împiedicând deplasarea trupelor. Orașul Minsk, incendiat în multe locuri, ardea, părăsit de locuitori în voia sorții. Pompierii nu luptau cu incendiile, iar mașinile pompierilor plecau, de asemenea, la est. Organele puterii și ale miliției au părăsit orașul. Statul major al Districtului Militar Special de Vest, părăsind orașul, fără să fi organizat nici serviciul comenduirii, nici evacuarea bunurilor militare și prețioase“. (451) „Torentele nesfârșite“ nu deranjau doar prin faptul că blocau drumurile pe care se deplasau trupele. „Raportez că pe drumul Dzerjinsk se mișcă în torente ostași și comandanți rămași în urmă, fugiți de bombardamente și pur și simplu fugari, în principal din serviciul de intendență al statului major din subunitățile Diviziei 85 Pușcași, care prin înfățișarea lor (desculți, fără chipie, dezordonați) seamănă panică și demobilizare…“ (452)**

Nu era nicidecum pasivă în zilele respective nici aviația de bombardament sovietică. Da, primul eșalon al Forțelor Armate Aeriene ale Frontului (Diviziile 9, 10 și 11 Aviație) până la momentul respectiv se topise aproape în întregime (au rămas doar echipaje, formațiuni, escadrile izolate ce luptau cu încăpățânare), dar eșalonul doi (Diviziile 12 și 13 Aviație de bombardament, Corpul 3 Aviație de bombardament cu raza lungă de acțiune) mai era cât se poate de apt de luptă. Divizia 13 Aviație bombarda cu insistență coloanele de tancuri ale lui Guderian în zona Brest–Baranovici, iar diviziile de tancuri ale Grupului 3 Tancuri al Wehrmachtului erau copleșite de bombe de echipajele Corpului 3 Artilerie de bombardament cu rază lungă de acțiune. Judecând după raportul statului major al corpului de aviație, spre dimineața zilei de 24 iunie în unitățile corpului de aviație de bombardament cu rază lungă de acțiune figurau ca apte de luptă 137 de bombardiere DB-3f. (453) În ziua respectivă echipajele corpului de aviație au executat 170 de misiuni de zbor, au aplicat lovituri cu bombe asupra aerodromului din Vilnius (pe care se instalaseră unitățile de aviație germane), asupra comasării de trupe ale inamicului din regiunea Grodno.

Pe 26 iunie, comisarul poporului al apărării al URSS, mareșalul Timoșenko, a semnat o Directivă a Cartierului General în care formațiunilor de aviație cu rază lungă de acțiune le-a fost trasată sarcina „prin raiduri sistematice și neîntrerupte, zi și noapte, să distrugă tancurile inamicului… să bombardeze de la înălțimea de 400 de metri, nu cu grupuri mici, ci cu regimentele“. Nu e greu de înțeles logica comandamentului suprem: în zilele precedente, Moscova primise zeci de informații despre faptul că contraloviturile corpurilor mecanizate ale Armatei Roșii au fost zădărnicite de raidurile aviației inamicului, care „gonea după fiecare automobil“, „a scos din funcțiune circa 60–70 la sută din tancuri“, „a zdrobit spatele frontului tuturor diviziilor de tancuri“ etc. Acum Cartierul General spera că, plătind prețul pierderii celei mai prețioase și mai deficitare resurse (avioanelor și echipajelor aviației cu rază lungă de acțiune) va reuși dacă nu să zdrobească coloanele motorizate ale inamicului, măcar să le încetinească înaintarea spre est.

Peste două zile comandantul Corpului 3 Aviație de bombardament cu rază lungă de acțiune, generalul-maior Skripko, raporta la statul major al Forțelor Armate Aeriene ale frontului:

„Pe 26.6 erau realizate sarcinile de către toate regimentele corpului de avioane BD-3 în decursul întregii zile, distrugeam unitățile de tancuri ale inamicului în regiunea Molodecino–Vilno–Oșmianî–Krevo, fără a permite înaintarea lor la sud-est de poziția Rakov–Radoșkovici. Au fost executate 254 de misiuni de zbor ale bombardierelor DB-3 (bătălia tancurilor cu avioanele BD-3). Am bombardat de la altitudini mici, aplicând metoda picajului și, în afară de aceasta, am tras cu mitralierele în coloanele motorizate… Pe data de 28.6 avem 80 de avioane în stare bună și 17 avioane deteriorate“. (454)

254 de misiuni de zbor executate în decursului unei zile de vreo sută de avioane. Cu o atare încordare încă nu luptase nici o formațiune a aviației de bombardament sovietice. În ziua respectivă, de 26 iunie, în timp ce atacau în regiunea orășelului Radoșkovici o coloană de tancuri germană, și-au pierdut viața echipajele căpitanilor Nikolai Gastello și Aleksandr Maslov.****** De data aceasta inamicul a observat acțiunile aviației sovietice. Într-un raport al Regimentului 78 Artilerie al**

Diviziei 7 Tancuri al Wehrmachtului citim: „Pe 26 iunie, cu începere de la ora 8 dimineața, au fost remarcate acțiuni intense ale aviației inamicului care s-au intensificat într-o asemenea măsură încât ar putea fi numite dominația rușilor în aer. În timpul raidurilor aeriene de pe 26.06.41 regimentul a suferit următoarele pierderi: 4 morți, 20 de răniți… Din cauza podului deteriorat de aviație de lângă Radoșkovici (orașul e situat la confluența a două râulețe – M.S.) batalionul nu se poate deplasa mai devreme de ora 10“. (455)

Cifrele pierderilor (24 de oameni) nu sunt cine știe cât de mari în valoare absolută, dar constituie aproape două treimi din pierderile de efectiv ale Regimentului 78 Artilerie din primele nouă zile de război (39 de oameni). Raportate la un regiment de artilerie (în cazul dat – de obuziere), aceste proporții ale pierderilor nu prea sunt de mirare – nu e obligatoriu ca obuzierele să se afle lângă linia întâi și pierderile provocate de aviație pot fi relativ mari. Dar iată și o altă unitate militară, Regimentul 6 Infanterie motorizată al aceleiași Divizii 7 Tancuri; în primele nouă zile de război regimentul a pierdut doar 107 oameni, dar totodată doar unul din cele două batalioane ale regimentului a pierdut pe 26 iunie în urma raidului aviației sovietice 44 de oameni (12 morți, 32 de răniți). Într-un raport de luptă al batalionului de motocicliști al Diviziei 7 Tancuri se spune: „În urma raidului aviație inamicului batalionul a suferit pierderi grave de efectiv, mașini și utilaj“ – cifrele concrete ale pierderilor de pe urma loviturii aviatice nu sunt prezentate – dar în total, pe 26 iunie batalionul a pierdut „44 de oameni, morți și răniți, adică mai mult de jumătate din pierderile suferite în decurs de nouă zile“. (455)

În ansamblu, pentru toată Divizia 7 Tancuri a Wehrmachtului ziua de 26 iunie a devenit o zi a pierderilor neobișnuit de mari (iar după criteriile Wehrmachtului – în general „pierderi-record“): 193 de oameni (57 morți, 5 dispăruți, 131 de răniți). În alte zile pierderile Diviziei 7 Tancuri erau cu mult mai mici: pe 25 iunie a pierdut 32 de oameni, pe 27 iunie – 48, iar în zilele următoare ale lunii iunie pierderile devin în general de ordinul unităților (este important de menționat că în aceste cifre obținute prin adunarea celor din rapoartele unităților lipsesc datele referitoare la cel de-al doilea regiment de infanterie motorizată al diviziei (Regimentul 7 Infanterie motorizată); în plus, datele ca atare

din rapoartele de luptă inițiale de regulă nu sunt chiar exacte și complete). Această statistică se pretează la diverse interpretări. Cea mai adecvată mi se pare a fi următoarea evaluare: pierderile Diviziei 7 Tancuri a Wehrmachtului în lupta cu tancurile (podul de lângă Alitus) și cu infanteria (bătălia pentru Minsk) au fost atât de mici încât pe acest fundal chiar și pierderile cât se poate de modeste (în comparație cu numărul de misiuni de zbor executate și de bombe utilizate) provocate de aviația sovietică s-au dovedit pentru germani foarte semnificative.

Luptele din Regiunea Fortificată Minsk

Loviturile aviației au încetinit și au îngreunat întrucâtva înaintarea coloanelor de tancuri germane spre Minsk, dar numai trupele terestre puteau să le înfrângă definitiv: acestea însă rămăseseră puține de tot în componența Frontului Vest. Speranțele comandamentului frontului că diviziile încercuite la vest de râul Șciara vor reuși să iasă spre est într-o stare cât de cât aptă de luptă s-au dovedit în ultimă instanță zadarnice. Dimpotrivă, trupele inamicului au „plătit“ pentru zdrobirea fulgerătoare a primului eșalon al Frontului Vest cu pierderi minime (care nu depășeau în medie până pe 25–26 iunie 200–250 de oameni per divizie) și când au ajuns la Minsk aproape că își păstraseră componența inițială de forțe și de mijloace. În această etapă a campaniei problema principală a formațiunilor de tancuri ale Grupului de Armate Centru consta în cuantumul ce creștea zi de zi și oră de oră de tehnică de luptă și de transport ce rămânea împotmolită pe drumurile de țară desfundate („sunt excepțional de proaste condițiile pentru transporturi, drumuri înguste, nisipoase pe teren deluros, pe care circulația în două sensuri e pur și simplu imposibilă; mijloacele de transport grele ajung uneori la punctul de destinație în 24 de ore“). (353)

Operațiunile de luptă ale eșalonului doi al trupelor Frontului Vest au fost în ansamblu mai reușite: în regiunea Slonim–Baranovici marșul forțat al Corpului 47 Tancuri al Wehrmachtului a fost oprit de apărarea îndârjită a Diviziilor 155, 121 și 143 Pușcași și, în consecință, conexiunea „penelor de tancuri“ în regiunea Minsk nu le-a reușit germanilor; acest eșec va avea la rândul lui consecințe despre care va fi vorba ulterior.

Contralovitura corpului de pușcași asupra flancului Grupului 3 Tancuri a condus la faptul că trei divizii ale Wehrmachtului (Divizia 19 Tancuri, Diviziile 18 și 14 Motorizate) au rămas până pe 29 iunie țintuite de regiunea Lida–Trabî–Volojin.

Astfel, în dimineața de 26 iunie, pe linia Regiunii Fortificate Minsk (Rakov–Radoșkovici–Logoisk) au reușit să ajungă doar trei divizii de tancuri (nr. 7, 20 și 12). Este esențialmente important faptul că lângă Minsk n-a ajuns nici o divizie de infanterie (motorizată), artileria grea rămânea foarte mult în urmă, iar „în conformitate cu știința“ cele 15 regimente de infanterie motorizată din componența celor trei divizii de tancuri erau prea puține pentru a străpunge o regiune fortificată pe un front de zeci de kilometri.

Regiunea Fortificată Minsk era una dintre cele mai mari din componența așa-numitei Linii Stalin – sistemul de regiuni fortificate de lângă frontiera sovieto-polonă „veche“ care trecea atunci prin Radoșkovici–Rakov. Până la începutul anului 1936 în Regiunea Fortificată Minsk fuseseră construite 242 de cazemate cu mitraliere și 26 cu artilerie. În anul 1938 lucrările de construcție au fost reluate și în componența regiunii fortificate au apărut încă 10 cazemate dotate cu artilerie.****** În privința nivelului tehnic, toate construcțiile acestea le erau, desigur, inferioare cazematelor de pe Linia Molotov de la frontiera nouă, dar ar fi nedrept să fie numite „șoproane de beton“ primitive, asemenea cazematelor din prima tranșă a Liniei Mannerheim: 1,5 metri de beton armat foarte trainic, obloane blindate pe ambrazuri, instalații de filtrare a aerului și de ventilare, căptușeală din tablă de fier antischijă a pereților interiori, încălzire, iluminare etc.**

Neajunsul principal – pentru situația ce se crease în iunie 1941 – al Regiunii Fortificate Minsk era numărul mic al cazematelor dotate cu artilerie; oricât de ușoare și de slabe erau tancurile cehești din dotarea Grupului 3 Tancuri al Wehrmachtului, era imposibil să le fie perforat blindajul cu foc de mitralieră. Nici una dintre cele trei brigăzi de artilerie antitanc din componența Frontului Vest nu s-a aflat la timpul necesar la locul necesar: Divizia 6 s-a dizolvat fără urmă în pădurile de lângă Belostok, Divizia 8 „apăra“ cu încăpățânare Lida de niște tancuri inexistente, Divizia 7 în timpul marșului din regiunea Rejanîstok (la 28

de kilometri vest de Grodno) spre est „s-a dispersat pe drumuri diferite“ și apoi nu s-a mai concentrat niciodată (la Minsk au ajuns doar câteva tunuri cu servanții lor). (456)

Ar fi putut să se dovedească de maximă utilitate regimentul de tunuri antiaeriene, la care ne-am mai referit mai sus, dotat cu tunuri de calibru 85 mm; tunurile de această capacitate perforau cu ușurință blindajul „cehilor“ de la distanța de un kilometru, iar asupra tancurilor se putea trage și fără a însuși sofisticatul dispozitiv PUAZO-3. Din păcate, a fost luată altă decizie: „Situația generală pe sectorul de front de la Minsk era nefavorabilă și pe 26 iunie, la ordinul comandantului Zonei de Vest a Apărării Aeriene, unitățile Brigăzii 7 Apărare antiaeriană autonome, care acoperea Minskul, au început retragerea spre Borisov“. (445)

Până la urmă, au rămas să apere Minskul trei state majore și „trei divizii și jumătate“. Statele majore ale Corpurilor 2 și 44 Pușcași și statul major al Armatei XIII în curs de constituire care aproape din întâmplare s-a pomenit în seara de 26 iunie în suburbiile vestice ale Minskului; Diviziile 64 și 108 Pușcași din componența Corpului 44 Pușcași, Divizia 100 Pușcași din componența Corpului 2 Pușcași. Mai era și Divizia 161 Pușcași, dar posibilitățile ei erau foarte modeste: înainte de război divizia avea un efectiv de 3 000 de oameni (așa-numita „divizie de desfășurare triplă“) și abia cu câteva zile înainte de 22 iunie a fost completată cu rezerviști conform organigramei de pe timp de război. Toate formațiunile acestea (cu excepția Diviziei 100 Pușcași) au ajuns în regiunea Minsk în urma dislocării „formațiunilor din adâncime“ ale Districtului Militar Special de Vest începută la jumătatea lunii iunie, iar în cadrul ei, după cum scrie în cunoscutele sale memorii fostul comandant al Diviziei 64 Pușcași, generalul-maior Iovlev, „gara de destinație nu ne era comunicată, ea le era cunoscută doar organelor militare de comunicație“; la începutul războiului, statul major al Corpului 2 Pușcași se afla „la aplicații în regiunea Belostok“, de unde a revenit de urgență la Minsk.

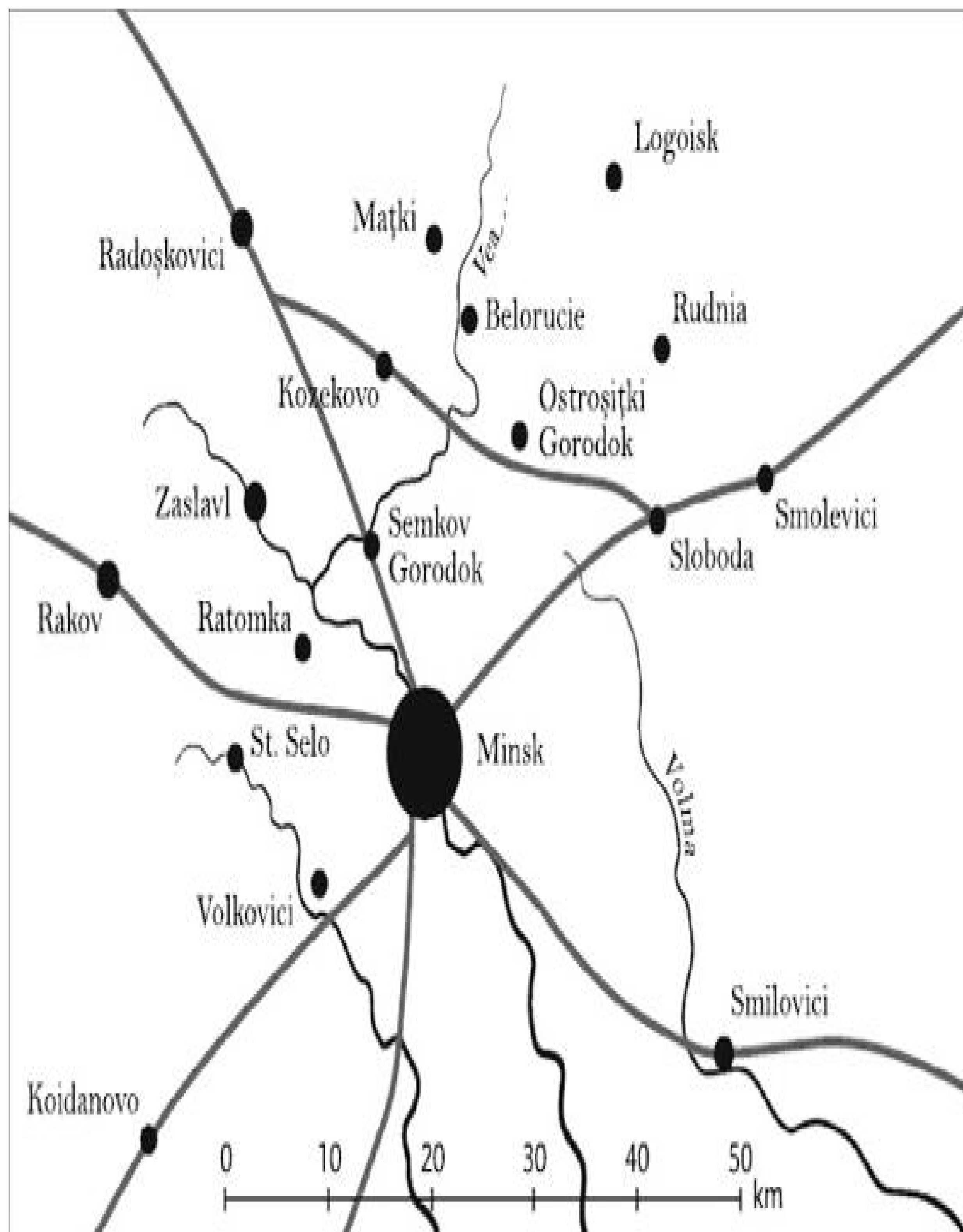

Fig. 26. **Luptele pentru Minsk**

Mobilizarea definitivă ale unităților corpului trebuia să se producă la Minsk, însă acolo „situația era de așa natură“ încât rezerviștii nu stăteau la coadă să se înroleze. Șeful Secției propagandă politică al Corpului 2 Pușcași, comisarul de brigadă Miftahov, raportează:

„Până la ora 24.00 pe 24 iunie recruții s-au prezentat în unități: în Regimentul 151 Artilerie al corpului s-au prezentat 86, trebuie să se prezinte 750, în Divizionul 86 Tunuri antiaeriene – 85 din 340, în Batalionul 10 Transmisiuni – 45 din 240, în Batalionul 5 Geniști – 210 din 410. La cele patru spitale militare a căror constituire e pusă în sarcina statului major al Corpului 2 Pușcași, rezerviștii s-au prezentat în proporție de între 6 și 27 la sută. E slabă prezentarea efectivului de rezerviști chiar și de la comisariatele de sector din orașul Minsk. Și mai prost stau lucrurile cu aducerea mijloacelor de transport auto. În Regimentul 151 Artilerie al corpului, din cele 204 mașini înregistrate s-au prezentat la regiment doar 10, în Batalionul 5 Pușcași autonom din 24 de mașini n-a primit nici una…“ (458) Chiar și în Divizia 100 Pușcași, amplasată constant la Minsk, „prezența efectivului de rezerviști este în proporție de 70 la sută… spre sfârșitul zilei de 25 iunie în divizie, mai ales în unitățile părții sedentare, numărul rezerviștilor care nu s-au prezentat era de 3 000 de oameni, la fel, divizia n-a primit 40 la sută din mijloacele de transport auto ce i se cuvin“. (461)

Neprezentarea rezerviștilor nu era însă beleaua cea mai mare – formațiunile Corpurilor 2 și 44 Pușcași se completau neîntrerupt cu oameni din contul unei surse ce nu era prevăzută de nici un regulament. În raportul politic al Corpului 2 Pușcași de pe 24 iunie citim: „Pe drumurile ce duc la Minsk s-a intensificat circulația ostașilor, comandanților inferiori și a corpului de conducere ce merg pe jos și cu automobile în căutarea unităților lor. Când îi reținem pe oamenii aceștia se clarifică faptul că ei fug în dezordine, panicați, cât mai departe de operațiunile de luptă… Comandantul a decis să rețină circulația acestor militari și să constituie din ei subunități și unități militare“. (459)

Era cu mult mai complicată soluționarea problemei asigurării trupelor rătăcitoare cu muniții. Pe 28 iunie, comandantul Armatei XIII

raportează la statul major al frontului: „Pe sectorul armatei merg într-un șuvoi neîntrerupt oameni și chiar și unități. A fost oprit și pus în ordine de luptă Regimentul 301 Artilerie de obuziere al Diviziei 108 Pușcași cu un număr limitat de proiectile. A trecut Regimentul 518 Artilerie antiaeriană care are bunuri materiale noi, dar nici un proiectil“. (460) Să menționăm că în districtele vestice erau concentrate: pentru fiecare tun antiaerian de calibru 76 mm în medie câte 1 109 proiectile, pentru tunurile antiaeriene noi de calibru 85 mm – câte 143 de proiectile.

În prima jumătate a zilei de 25 iunie diviziile Corpurilor 2 și 44 Pușcași au ocupat zonele defensive indicate. Din păcate, aceste forțe nu numai că erau puține, dar nici n-au fost utilizate în modul cel mai bun – sarcina trasată (apărarea Regiunii Fortificate Minsk) a fost înțeleasă ad litteram și cele două divizii de pușcași ale Corpului 44 Pușcași s-au întins uniform „ca pe o ață“ cu lungimea de 80 de kilometri, ce repeta conturul regiunii fortificate; această tactică ar fi fost, poate, oportună pentru respingerea ofensivei infanteriei poloneze, dar nu a tancurilor germane. Pe direcția cea mai amenințătoare (drumurile Rakov–Minsk și Radoșkovici–Minsk) au ajuns să se afle doar două regimente (nr. 30 și 159) ale Diviziei 64 Pușcași; unde mai pui că nici acolo nu se observa o concentrare de eforturi pe direcțiile rutiere (nici în notele informative operative, nici în schemele anexate la memoriile comandantului Diviziei 64 Pușcași); cel de-al treilea regiment al diviziei (Regimentul 288 Pușcași) s-a întins pe distanța de 15 kilometri în masivul păduros de la vest de râul Viacia (la nord de drumul Kozekovo–Sloboda), adică era într-o măsură considerabilă eliminat din operațiunile active.

A doua divizie a Corpului 44 Pușcași (Divizia 108 Pușcași) a fost desfășurată mai la sud, pe sectorul de 30 de kilometri Staroe Selo–Koidanovo******–Stankovo (localitate la 8 kilometri sud-est de Koidanovo), și tot fără concentrarea necesară a forțelor lângă șoseaua Koidanovo–Minsk; ulterior, aceasta a condus la faptul că lovitura Diviziei 17 Tancuri germane a fost suportată de unul dintre regimentele (Regimentul 444 Pușcași) diviziei în condițiile pasivității (consemnate direct în documente) altor unități. Suntem nevoiți să constatăm că acest fapt, cunoscut acum chiar și unor elevi curioși – anume că formațiunile mecanizate germane înaintau strict de-a lungul drumurilor, fără să riște**

(și, de fapt, fără să considere necesar) să se adâncească în păduri și mlaștini – încă nu era la momentul respectiv înțeles de comandanții Armatei Roșii.

Formațiunea cea mai aptă de luptă, Divizia 100 Pușcași decorată cu Ordinul Lenin (participantă la „campaniile eliberatoare“ din Polonia, Finlanda și România), a ocupat poziții defensive la sud de drumul Kozekovo–Sloboda, cuprinzând în semicerc suburbiile de nord ale Minskului, cu frontul spre vest, nord și est; nu prea e clar ce inamic și de unde aștepta să vadă acolo comandamentul sovietic. Cel mai bizar și întortocheat era dispozitivul de luptă operativ al Diviziei 161 Pușcași (inclusă, de asemenea, în componența Corpului 2 Pușcași) – un regiment de pușcași al diviziei (Regimentul 603 Pușcași), întărit cu două batalioane ale Regimentului 542, ocupa poziții defensive lângă localitatea Ostroșițki Gorodok (adică în zona Diviziei 100), celelalte unități rămânând în suburbiile estice ale Minskului.

În ultimă instanță, lovitura aplicată de trei (!) divizii de tancuri ale Wehrmachtului a căzut peste frontul a două regimente de pușcași ale Diviziei 64 Pușcași și peste flancul Diviziei 100 Pușcași; doar dârzenia și bărbăția extraordinare manifestate de ostașii și comandanții acestor divizii – care au primit deloc întâmplător, primele din Armata Roșie, titlul de unități de gardă – nu le-au permis germanilor să străpungă din mers defensiva organizată în acest fel.

Prima „mutare“ în bătălie a fost făcută de „roșii“ și ea s-a dovedit foarte eficientă. În raportul de luptă nr. 1 al statului major al Corpului 44 Pușcași acest eveniment – care ulterior a intrat, cu toate exagerările posibile, în nota informativă a Biroului de Informații Sovietic, în cărți și în manuale – este descrisă astfel: „În seara de 25.6.41 detașamentele de recunoaștere ale Diviziilor 64 și 108 Pușcași, trimise în misiune, au pătruns în adâncul dispozitivului inamicului și s-au ciocnit în regiunea Șeluhi–Dekșnianî–Putniki (la vest de Radoșkovici – M.S.) de unitățile motorizate tehnice ale inamicului. În urma luptei de noapte subunitatea depistată a fost distrusă complet (probabil, statul major al unei formațiuni militare), pe 27.6.41 am expediat la statul major al frontului documentele capturate“. (462)

Nu s-a ajuns până la „distrugerea completă a statului major al formațiunii militare“, dar documentele statului major al Corpului 39 Tancuri al Wehrmachtului au fost într-adevăr capturate de detașamentul de recunoaștere al Diviziei 64 Pușcași.

Ce-i drept, în Registrul operațiunilor de luptă al Diviziei 20 Tancuri germane faptul acesta a fost înlocuit „cu jenă“ cu distrugerea documentelor: „În jurul orei 20.00 comandantul Corpului 39, în timpul tentativei de a se apropia împreună cu avangarda batalionului 92 Recunoaștere (subunitate a Diviziei 20 Tancuri – M.S.) dinspre Olehnovici (localitate la 9 kilometri est de Radoșkovici – M.S.) de Radoșkovici intră pe neașteptate în luptă. Numeroase pierderi – morți și răniți, de asemenea și de automobile. Generalul este temporar izolat. Automobilele generalului și ale statului major al corpului sunt distruse de inamic împreună cu documentele radio și de altă natură“. Comandantul corpului, generalul trupelor de tancuri Schmidt, a supraviețuit, dar documentele, inclusiv harta operativă cu situația marcată și informații amănunțite despre componența de luptă a corpului, au ajuns la Moscova (ulterior „ecoul“ acestui eveniment va trece prin multe documente ale statelor majore sovietice).

În dimineața de 26 iunie, subunitățile de avangardă ale diviziilor de tancuri germane au început să ajungă la poziția Regiunii Fortificate Minsk. Ordinul nr. 5 dat în ajun cerea: „Pătrunderea Grupului 3 Tancuri spre Minsk este sarcina imediată și are o importanță decisivă pentru operațiunile Grupului de Armate Centru… Participarea la cucerirea orașului Minsk nu este sarcina principală a Grupului 3 Tancuri, pentru el este mai important să blocheze terenul de pe ambele părți ale orașului, îndeosebi drumurile auto și căile ferate pe direcția est“. (353)

Descrierile documentare existente ale evenimentelor zilei de 26 iunie sunt foarte confuze și contradictorii și este aproape imposibil să compunem din ele un tablou clar. „Ceața războiului“ prezentă inevitabil în rapoartele de luptă (caracterul fragmentar, întârziat și neveridic al informațiilor) era agravată de situația în care se aflau diviziile Grupului 3 Tancuri. Nu există minuni pe lume și marșul de cinci zile fără opriri pe distanța de 250–300 de kilometri a dus la faptul că „mecanismele“

unitare au început a se dezmembra în „subansambluri și agregate“ separate; ceea ce în articolele din ziare se obișnuia să fie numite „pene de tancuri“ s-au transformat în „ațe de oțel“ subțiri, lungi și deseori rupte.

Acest proces s-a manifestat cel mai elocvent în Divizia 7 Tancuri: în prima jumătate a zilei de 26 iunie, ariergarda diviziei (batalionul antitanc cu subunitățile de infanteria atașate la el) tot mai lupta lângă Molodecino, batalionul de motocicliști era la Radoșkovici, Regimentul 6 Infanterie motorizată se apropia de localitatea Mațki, subunitățile de avangardă al regimentului de tancuri au ajuns la drumul Kozekovo–Sloboda, batalionul de recunoaștere al diviziei se avânta spre Rudno; astfel, unitățile diviziei erau împrăștiate într-o zonă cu lungimea de 60 de kilometri – nu era cu mult diferit față de situația Diviziilor 20 și 12 Tancuri.

Această harababură a fost reflectată și în documentele statelor majore ale Armatei Roșii. În Registrul operațiunilor de luptă al Corpului 44 Pușcași însemnarea de pe 26 iunie începe astfel: „La ora 5.00 un grup de tancuri al inamicului de aproape 1 000 de mașini diferite a pătruns din târgușorul Radoșkovici spre Kozekovo… La ora 6.00 grupurile de tancuri ale inamicului, infanteria motorizată cu motocicletele și transportoarele cu sprijinul artileriei și aviației au început atacul asupra liniei întâi a regiunii fortificate…“ (463) Însă în Raportul de luptă nr. 1 al statului major al corpului (scris pe 30 iunie) infanteria inamicului „dispare“, iar tancurile devin cu mult mai puține: „Fără întrerupere, în decursul întregii zile tancurile inamicului, în grupuri mici de câte 5–10 tancuri, iar uneori și mai multe, au continuat să atace Regimentele 30 și 159 Pușcași (Divizia 64 Pușcași), îmbinându-și acțiunile cu raidurile aviației. Tancurile inamicului se răspândeau pe drumurile spre Gorodok Semkov și Minsk. În decursul zilei de 26.6.41 infanteria inamicului aproape că nu a apărut în fața frontului Corpului 44 Pușcași“. (462)

În Registrul operațiunilor de luptă al Grupului 3 Tancuri acțiunile de luptă de pe 26 iunie din apropierea Minskului sunt descrise destul de laconic: „Unitățile Diviziei 20 Tancuri s-au oprit la sud-est de Radoșkovici după ce au fost nevoite să depășească rezistența serioasă a inamicului lângă Grodek (e vorba, probabil, de Gorodok Semkov –

M.S.)… Lovituri cu bombe asupra comasării grupurilor noastre de tancuri din fruntea coloanelor… Parvine o relatare de la statul major al Diviziei 12 Tancuri… După străpungerea poziției cazematelor de la nord-est de Rakov batalionul de motocicliști întărit al Diviziei 12 Tancuri se află pe poziția cazematelor din fața localității Șubniki (la patru kilometri est de Zaslavl – M.S.) pe drumul Rakov–Zaslavl; unitățile regimentului de infanterie întărit al Diviziei 12 Tancuri au făcut joncțiunea cu unitățile Diviziei 20 Tancuri la sud-vest de Radoșkovici...“ (353)

Este cert – și confirmat de documentele ambelor părți – doar rezultatul final: „Gruparea de tancuri a inamicului, întâmpinată de tirul organizat al artileriei antitanc, artileriei de divizie și de corp, în decursul întregii zile [de 26 iunie] n-a spart frontul defensivei Diviziei 64 Pușcași care a rămas pe pozițiile ei“. Acest rezultat a fost, fără îndoială, favorizat de aflarea statului major al Corpului 44 Pușcași (iar din seara zilei de 26 iunie și a statului major al Armatei XIII) în regiunea Jdanovici (actualmente în raza orașului Minsk), la doar 20 de kilometri de câmpul de luptă; postul de comandă al Diviziei 64 Pușcași se afla în pădure lângă gara Ratomka, adică la 10 kilometri de linia întâi a frontului.

Cu mult mai reușit pentru inamic evoluau evenimentele zilei de 26 iunie la nord de Minsk. Profitând de faptul că poziția defensivă ocupată de unitățile Corpului 2 Pușcași era la sud de drumul Kozekovo–Sloboda, subunitățile de avangardă ale Diviziei 7 Tancuri a Wehrmachtului au ajuns spre seară, aproape fără luptă, la poziția Rudnia–Sloboda–Smolevici. Aceasta însemna ieșirea tancurilor germane pe autostrada de beton Minsk–Borisov–Smolensk și asta era, la drept vorbind, sarcina principală a operațiunii. E de remarcat faptul că sistemul de transmisiuni din Grupul 3 Tancuri era la momentul respectiv atât de defectat încât comandamentul german a aflat despre succesul său din rapoartele aviației de recunoaștere, dar și acestea conțineau o greșeală („conform raportului aviației de recunoaștere, unitățile Corpului 39 Tancuri au ajuns la ora 18.45 la șoseaua Minsk–Borisov; prezumtiv, sunt unitățile Diviziei 20 Tancuri“).

Tentativele de a aduce pe autostradă forțele principale ale Diviziei 7 Tancuri și flancul drept al Diviziei 20 Tancuri au întâmpinat rezistența

încrâncenată a unităților Corpului 2 Pușcași. În Registrul operațiunilor de luptă al Corpului 2 Pușcași stă scris:

„Pe 26 iunie, la ora 15.00, inamicul a atacat din regiunea Voronovo–Ostroșițki Gorodok pe direcția Skuratî–Kurganî (localitate la 6–9 kilometri sud-est de Ostroșițki Gorodok – M.S.). La atac au participat cel puțin un batalion de infanterie motorizată și de trupe aeropurtate și un batalion de tancuri. Nefiind întâmpinate de artilerie,***** tancurile au spart frontul [defensivei] infanteriei și au început să se adâncească în dispozitivul Regimentului 85 Pușcași (al Diviziei 100 Pușcași). Aproape 10 tancuri au fost incendiate de sticle cu benzină. O parte a tancurilor au ajuns până la Skuratî, dar încă vreo câteva tancuri au fost incendiate în regiunea eșalonului secund al regimentului și la Skuratî au ajuns doar 14 tancuri și câteva grupuri de infanterie motorizată și de motocicliști. Întâmpinând acolo apărarea Regimentului 542 Pușcași (al Diviziei 161 Pușcași) și nefiind în stare s-o spargă, tancurile și infanteria inamicului au început să se retragă spre nord-vest…***

Un alt grup al inamicului cu forța de aproape o companie de infanterie și cel puțin o companie de tancuri a atacat pe direcția Papernia–Dubovlianî (adică la sud de Ostroșițki Gorodok spre Minsk – M.S.). După ce 8 tancuri ale inamicului au fost arse, atacul infanteriei a fost respins cu pierderi mari pentru inamic, iar unele subunități ale Regimentului 355 Pușcași (al Diviziei 100 Pușcași) s-au aruncat în lupta corp la corp. Inamicul s-a retras în dezordine în direcția nord… La ora 17.00, după ce și-a adunat unitățile, inamicul și-a repetat atacul, dar cu mai puține forțe și mai puțină insistență. Atacurile de pe toate direcțiile au fost respinse în fața liniei întâi a defensivei… Pierderile Diviziilor 100 și 161 Pușcași, în pofida lipsei totale a artileriei, au fost neînsemnate“. (461)

Pe 27 iunie situația s-a înrăutățit considerabil – dispozitivele de luptă ale diviziilor de tancuri germane deveneau în mod firesc tot mai compacte (la linia întâi ajungeau unitățile și subunitățile rămase în urmă în timpul marșului) și „ațele subțiri de oțel“ începeau să se transforme într-un „pumn blindat“. Plus că în dimineața de 27 iunie Divizia 12 Tancuri a fost transferată în subordinea Corpului 39 Tancuri, astfel toate cele trei

divizii ce luptau în suburbiile de nord-vest ale Minskului au fost unite sub același comandament.

Între timp, în tabăra celor care se apărau au apărut problemele (de nerezolvat în ambianța haosului ce sporea). „Deja spre seara zilei de 26.6.41 artileria a început să simtă lipsa numărului necesar de proiectile, deoarece acestea nu erau aduse deloc din spatele frontului. Cele 15 mașini trimise de comandantul Diviziei 64 Pușcași să aducă obuze de la Minsk probabil că nu s-au întors până în prezent. Erau îndeosebi insuficiente obuzele de artilerie de calibru 152 mm și lipseau cu desăvârșire proiectilele pentru obuziere de calibru 122 mm“. (462) Lipsa proiectilelor a fost observată și de germani. „Se pare că lipsește transportul sistematic al munițiilor inamicului“ (Registrul operațiunilor de luptă al Grupului 3 Tancuri, însemnarea de pe 26 iunie).

Direcția loviturii principale a formațiunilor de tancuri germane a început să se deplaseze spre nord. După ce n-a reușit pe 26 iunie să spargă defensiva Regimentului 159 Pușcași de-a lungul șoselei Rakov–Minsk, Divizia 12 Tancuri a virat spre Zaslavl cu intenția de a pătrunde ulterior spre Semkov Gorodok și de a se apropia de Minsk dinspre nord-vest. Până la ora 11 dimineața, germanii au ocupat Zaslavlul; comandantul Diviziei 64 Pușcași, introducând în luptă ultimele rezerve (un batalion de pușcași), l-a constrâns pe inamic să se retragă; în această luptă și-a pierdut viața comandantul Regimentului 159 Pușcași, locotenent-colonelul Belov. Pe la ora 16.00 Divizia 12 Tancuri a ocupat din nou Zaslavlul și cu subunitățile de tancuri a înaintat încă cinci kilometri spre est, spre localitatea Laporovici.

Pe flancul nordic al Diviziei 64 Pușcași (în zona Mațki–Kozekovo–Semkov Gorodok) acționau deja două divizii de tancuri ale inamicului. Regimentul de pe flancul drept al diviziei s-a retras la est fără a primi ordinul respectiv. În Raportul de luptă nr. 1 al statului major al Diviziei 44 Pușcași această retragere e descrisă astfel: „Seara am primit unica radiogramă din toată ziua a Regimentului 288 Pușcași în care se comunica: «Regimentul s-a retras în pădurea de la nord-est de Logoisk». Noi nu știam ce se întâmplă în acest regiment. Oamenii trimiși pentru a stabili legătură nu se întorceau“. (462) Regimentul 30 Pușcași, rămas fără vecini, a reținut până seara atacurile tancurilor

inamice. Registrul operațiunilor de luptă al Grupului 3 Tancuri consemnează succint tentativele zadarnice ale Diviziei 20 Tancuri de a dezvolta ofensiva: „Ora 13.45. Divizia 20 Tancuri trebuie să depășească poziția cazematelor de la 6–7 kilometri sud-est de Radoșkovixi… Ora 19.30. Unitățile diviziei de tancuri tot mai luptă contra cazematelor de la sud de Radoșkovici“. (353)

Însemnarea de pe 27 iunie din Registrul operațiunilor de luptă al Corpului 44 Pușcași:

„Ora 10.00. Șeful statului major al Diviziei 64 Pușcași, colonelul Belîșev, a raportat că în decursul zilei de 26.6 au fost cazuri în care garnizoanele permanente și-au abandonat cazematele.***** Comandantul Corpului 44 Pușcași, comandantul de divizie Iușkevici, a ordonat să fie trimis imediat în regiunea operațiunilor militare adjunctul pentru partea politică al comandantului regiunii fortificate, să fie luate măsurile cele mai drastice de restabilire a garnizoanelor permanente în cazemate, iar în cazul abandonării cu de la sine putere a cazematelor cei care fug în spatele frontului să fie împușcați pe loc.***

Ora 10.30. A fost depistată circulația tancurilor inamicului din târgușorul Zaslavl în direcția Ratomka. În regiunea Loșanî exista un spațiu ce nu era ținut sub tirul din cazemate, în această direcție s-au îndreptat tancurile inamicului. După ce a lăsat să treacă tancurile, Regimentul 30 Pușcași a rămas pe poziția pe care se afla…

Ora 16.10. Legătura Regimentului 288 Pușcași cu statul major al Diviziei 64 Pușcași s-a pierdut. Tancurile inamicului circulă pe drumurile Rogovo–Kozekovo și Zaslav–Laporovici; concomitent, infanteria motorizată a inamicului acționează pe direcția Kozekovo–Vîșkovo (localitate la șapte kilometri sud de Kozekovo – M.S.). Regimentul 30 Pușcași a fost încercuit. Contraatacul regimentului de pușcași din Vîșkovo spre est n-a avut succes. La ora 16.10 legătura comandantului Diviziei 64 Pușcași cu comandantul Regimentului 30 Pușcași s-a pierdut și n-a mai fost restabilită.

Ora 18.00. La ordinul comandantului corpului de pușcași în Divizia 64 Pușcași au fost trimiși generalul-maior Orlov și comisarul de regiment

Usenko pentru a-i acorda ajutor Diviziei 64 Pușcași și pentru a restabili ordinea…

În decursul zilelor de 25, 26, 27 iunie unitățile Diviziei 64 Pușcași au distrus circa 350–400 de tancuri și automobile blindate ale inamicului, au fost luați câțiva prizonieri. Generalul-maior tov. Orlov au luat cele mai drastice măsuri pentru întoarcerea unor ostași roșii care fugeau de pe front în spatele frontului, cei mai mulți parte din componența garnizoanei regiunii fortificate…" (463)

O luptă nu mai puțin crâncenă s-a încins pe 27 iunie și la nord de Minsk. Pentru germani ziua a început cu un episod straniu: „Comandantul Corpului 39 Tancuri raportează printr-o radiogramă: Divizia 7 Tancuri a respins la ora 06.00 lângă Smolevici un atac de tancuri al inamicului din direcția Borisov cu pierderi grele provocate inamicului. Trebuie avută în vedere posibilitatea continuării atacurilor. Nu este oare vorba de rezervele de tancuri de lângă Moscova?" (353) Ce-a fost asta? „Rezervele de lângă Moscova", adică Divizia 1 Motorizată a Corpului 7 Mecanizat va ajunge la râul Berezina abia pe 29 iunie, iar la Minsk n-a fost niciodată. Cel mai probabil, germanii au fost atacați (e straniu că de pe direcția est) de una dintre numeroasele subunități ale corpurilor mecanizate zdrobite ale Frontului Vest (dar s-ar putea să fi fost și o subunitate a Diviziei 5 Tancuri a Frontului Nord-Vest, ce s-a retras de la Vilnius până la suburbiile estice ale Minskului).

Oricum o fi fost, relatările despre contraatacuri cu participarea tancurilor figurează în documentele germane de pe 27–28 iunie în repetate rânduri; germanii chiar au antrenat în acțiune rezerva antitanc (un pluton de tunuri antitanc de calibru 50 mm din componența batalionului antitanc al Diviziei 7 Tancuri și două tunuri antiaeriene de calibru 88 mm, plasate pe poziție de tragere lângă autostrada Minsk–Borisov) și au raportat că pe 27 iunie au distrus 35 de tancuri ale inamicului.

Însă evenimentele principale s-au desfășurat în regiunea Ostroșițki Gorodok–Belorucie, în care Divizia 100 Pușcași cu sprijinul Regimentului 151 Artilerie al corpului a aplicat o lovitură pe direcția nord, a înaintat 10–12 kilometri și a retezat comunicațiile Diviziei 7

Tancuri a Wehrmachtului ce pătrunsese în regiunea Smolevici. Situația a fost evaluată ca foarte alarmantă: „În eventualitatea continuării de către inamic a atacurilor organizate contra unităților Diviziei 7 Tancuri lângă Smolevici, comandantul Grupului 3 Tancuri i-a ordonat comandantului Corpului 39 Tancuri să efectueze, pentru a evita spargerea de către inamic a pozițiilor Diviziei 7 Tancuri, retragerea unor forțe limitate la vest“. (353)

În realitate, germanii s-au limitat cu întoarcerea la 180 de grade a batalionului de recunoaștere al Diviziei 7 Tancuri, iar la ora 16.30 i-au trasat sarcina să înainteze de la Rudnia spre Ostroșițki Gorodok. (455) Probabil acest episod e reflectat într-un raport al șefului Secției propagandă politică a Corpului 2 Pușcași: „Aproape un regiment de infanterie cu un batalion de tancuri a început să înainteze de la Rudnia pe direcția vest asupra flancului și spatelui frontului Regimentului 603 Tancuri (al Diviziei 161 Pușcași), atașat de Divizia 100 Pușcași“. (464) Iar rolul principal în deblocarea comunicațiilor Diviziei 7 Tancuri a fost jucat de ofensiva unităților de infanterie motorizată ale Diviziei 20 Tancuri, începută la ora 7 seara, de la Mațki spre Belorucie, sprijinită de acțiunile regimentului de tancuri ce înainta de-a lungul drumului dinspre vest.

Lupta încrâncenată a durat până la căderea întunericului, unitățile Diviziei 100 Pușcași, ce au suferit pierderi mari, s-au repliat spre târgușorul Papernia (localitate de lângă râul Viacia la trei kilometri sud de drumul Kozekovo–Sloboda). (461) „Atunci când bateriile și-au îndreptat tirul bine reglat asupra pozițiilor inamicului, rezistența a încetat și ofensiva noastră putea să continue. Printre tunurile antitanc, lansatoarele de mine și cuiburile de mitralieră abandonate zăceau cadavrele soldaților sovietici. Artileria și tancurile inamicului au reușit să plece.“

28 iunie

Deznodământul s-a produs pe 28 iunie, când la locul bătăliei de lângă Minsk au început să se apropie dinspre sud-vest unitățile de avangardă

ale Diviziilor 17 și 18 Tancuri ale Grupului 2 Tancuri. Din momentul acesta situația corpului de pușcași a devenit absolut disperată – ultima rezervă neutilizată, Divizia 108 Pușcași, care anterior aproape că n-a acționat deloc, a ajuns acum sub lovitura forțelor superioare ale inamicului:

„Ora 10.00. La statul major al Corpului 44 Pușcași au parvenit informații despre retragerea Regimentului 444 Pușcași (al Diviziei 108 Pușcași) din regiunea Dzerjinsk (Koidanovo). Comandantul Corpului 44 Pușcași i-a ordonat comandantului Diviziei 108 Pușcași să mute postul de comandă mai aproape de Regimentul 444 Pușcași, să conducă personal lupta Regimentului 444 Pușcași…

Ora 10.10. Comandantul Corpului 44 Pușcași, comandantul de divizie Iușkevici,***** i-a dat adjunctului său, generalul-maior Orlov, ordinul verbal să plece la Regimentul 444 Pușcași și să restabilească cu mână de fier ordinea, să-i someze să se apere dârz, să nu facă nici un pas înapoi, să nu-i permită nimănui să plece în spatele frontului, iar în raport cu fugarii și cu cei ce nu execută cerința de a se întoarce pe front să aplice armele.***

Ora 10.45. Comandantul Corpului 44 Pușcași, comandantul de divizie Iușkevici, în ordinul nr. 5 le cere comandantului Diviziei 64 Pușcași și garnizoanelor regiunii fortificate să-și apere cu dârzenie poziția și să nu facă nici un pas înapoi; să-i întoarcă la locul lor pe toți fugarii care părăsesc cu de la sine putere câmpul de luptă, iar în cazul în care ei nu doresc să-i împuște pe loc…

Ora 12.00. Regimentul 444 Pușcași este atacat de câteva grupuri de tancuri din regiunea Dzerjinsk în număr total de circa 70 de tancuri.***** Tancurile inamicului au strivit un divizion de artilerie ușoară, au zdrobit Divizionul 3 al Regimentului 49 Artilerie al corpului și au pătruns în interiorul defensivei Diviziei 108 Pușcași.***

Ora 13.00. Tancurile inamicului care au pătruns din regiunea Dzerjinsk au atacat postul de comandă al Corpului 44 Pușcași în regiunea pădurii de la est de Volkovici. Ca rezultat, 4 tancuri ale inamicului au fost distruse de tirul bateriei antitanc, două tancuri au fost deteriorate și duse prin

remorcare. Există pierderi la postul de comandă: 7 morți, trei dintre ei comandanți, 22 răniți“. (463)

Între timp nu stăteau nicidecum cu mâinile-n sân nici „vechii adversari“; Divizia 12 Tancuri a pătruns, în sfârșit, prin defensiva istovitului Regiment 159 Pușcași (al Diviziei 64 Pușcași) și la ora 16.00 a intrat în Minskul distrus de bombardamente. În centrul zonei defensivei Diviziei 64 Pușcași câte cineva încă opunea rezistență, fapt consemnat succint în documentele Diviziei 20 Tancuri a Wehrmachtului: „Pe 28 iunie, la ora 04.30, regimentul de tancuri, cu Batalionul 3 în față, pornește din nou în ofensivă. La început mișcarea e bună, dar apoi apare inamicul tot mai puternic. Chiar și cu sprijinul unui batalion al Regimentului 59 Infanterie motorizată nu reușește să înfrângă rezistența, iar propriile pierderi cresc…“ În această fază, ultima, a bătăliei, Divizia 20 Tancuri îi pierde pe comandantul regimentului de infanterie motorizată (mort) și pe comandantul regimentului de artilerie (rănit). Abia spre seara de 28 iunie Divizia 20 Tancuri ajunge la drumul Ostroșițki Gorodok–Minsk și, după ce virează spre sud, la ora 9.30, pe 29 iunie, intră în Minsk.

Statul major al Corpului 44 Pușcași pierde definitiv legătura cu unitățile subordonate. „La ora 24 legătura cu Divizia 108 Pușcași s-a întrerupt de tot și nu s-a mai restabilit, iar delegații trimiși de la statul major al corpului la statul major al Diviziei 64 Pușcași – asistentul șefului Secției operative, maiorul Nartov, și șeful Secției parte sedentară, locotenentul-major Sîroejkin, delegatul din partea Regimentului 539 Pușcași și trei comandanți [din] batalionul de transmisiuni al corpului, inclusiv un comandant de batalion de transmisiuni, căpitanul Așavski, nu s-au întors nici ei.“ (462)

Pe 29 iunie comandanții și ostașii rămași în front ai Diviziilor 64 și 108 s-au concentrat în masivul păduros dintre Ratomka și Staroe Selo; tot încolo se duceau numeroasele grupe de ostași care se retrăgeau de la vest, iar în seara de 30 iunie au apărut și comandanții statului major al Armatei III împreună cu comandantul ei, generalul-locotenent V.I. Kuznețov. Au decis să răzbată spre sud-est și această decizie s-a dovedit corectă: latura de sud a „pungii de la Minsk“ era încă foarte subțire****** – unitățile Diviziei 17 Tancuri germane s-au întins pe**

sectorul de 60 de kilometri de la Stolbțî la Minsk, iar Divizia 18 Tancuri a fost aruncată de Guderian să ocolească Minskul pe la sud, peste râurile Svisloci și Volma spre magistrala Minsk–Borisov. Ieșirea din încercuire a început în noaptea dinspre 1 spre 2 iulie – s-a reușit să fie scoși din „pungă“, cu lupte, circa 3 000 de oameni.

Replierea Corpului 2 Pușcași (adică a puținelor unități ale Diviziilor 100 și 161 care și-au păstrat capacitatea de luptă și aceea de a fi conduse) a început mai înainte – comandantul corpului, generalul-maior Ermakov, a dat ordinul respectiv la ora 3.00, pe 28 iunie. Unitățile se repliau luptând pe malul estic al râului Volma, în vastul masiv păduros dintre drumurile Minsk–Smolevici și Minsk–Smilovici. Atmosfera e redată elocvent de câteva rânduri dintr-un raport al Secției politice a corpului: „Șeful statului major al Corpului 331 Pușcași, maiorul Margon, și-a pus capăt vieții. Comandantul de regiment a fost grav rănit, iar șeful statului major, maiorul Margon, n-a reușit să conducă replierea regimentului, în consecință două batalioane nu s-au prezentat la locul de adunare fixat“. Pe o altă pagină a dosarului de arhivă a Direcției politice a Frontului Vest este descris astfel, probabil, același episod: „Maiorul Morgun a ucis trei comandanți și și-a provocat o rană gravă“. (467)

Pierderile inamicului (după cum se poate judeca din rapoartele unităților Diviziei 7 Tancuri) din ziua de 28 iunie au fost de ordinul unităților, dar una dintre ele s-a dovedit „de foarte mare rezonanță“ – a fost ucis comandantul unui regiment de tancuri al diviziei, colonelul Rothenburg, propus să fie decorat pentru forțarea cu succes a Nemanului lângă Alitus. Circumstanțele în care și-a pierdut viața sunt descrise astfel în Registrul operațiunilor de luptă al Grupului 3 Tancuri: „După ce a fost rănit ușor, fiind în drum spre postul medical al diviziei, iar drumul trecea pe teritoriul ocupat de inamic“. În documentele Corpului 2 Pușcași și ale Diviziei 100 Pușcași se subliniază că „servieta personală cu documente a fost trimisă la statul major al corpului“. (487)

Deși inamicul nu depunea eforturi deosebite pentru a-i urmări pe cei care se retrăgeau (germanii aveau nevoie de drumuri – de șoselele spre Borisov și Moghiliov, nu de urmărirea prin păduri a celor care se retrăgeau), dincolo de râul Volma au ajuns doar grupuri mici de ostași

și comandanți. În memoriul comisarului de batalion Dibrov (reprezentantul Direcției politice a frontului în Divizia 161 Pușcași) citim: „În regiunea Volma, din ostașii și din corpul de comandanți ce au rămas și din cei adunați din Divizia 155 Pușcași, Divizia 100 Pușcași, Divizia 108 Pușcași – în total 1 200 de oameni – au fost constituite două batalioane. În perioada luptelor Divizia 161 Pușcași a suferit pierderi neînsemnate, morți și răniți (cel mult circa 354 de oameni), celelalte pierderi au ajuns în încercuire (așa-numiții dispăruți), au răzbătut spre alte unități sau umblă pe drumuri și prin păduri și își caută unitățile“. (468)

Așa a luat sfârșit bătălia de trei zile pentru Minsk. Ținând cont că din partea germană au acționat în exclusivitate formațiuni de tancuri, e oportun să menționăm și nivelul pierderilor de tehnică. Pe 7 iulie comandamentul Grupului 3 Tancuri al Wehrmachtului a expediat la Secția parte sedentară a Marelui Stat Major al trupelor terestre raportul cu privire la pierderi. Conform situației de pe 30 iunie au fost pierdute irecuperabil: 30 de tancuri în Divizia 19 Tancuri, 25 de tancuri în Divizia 7 Tancuri (dar trebuie luat în calcul că 11 tancuri ale diviziei au fost pierdute lângă Alitus), 15 tancuri în Divizia 20 Tancuri; conform situației de pe 4 iulie, Divizia 12 Tancuri a pierdut irecuperabil 11 tancuri. (486) În total, în cele trei divizii ce au luptat lângă Minsk (Divizia 7 Tancuri, Divizia 12 Tancuri, Divizia 20 Tancuri) au fost pierdute irecuperabil 51 de tancuri.******** Dacă eliminăm din categoria „tanc“ tanchetele cu mitralieră Pz-I, în lista pierderilor rămân 41 de tancuri.

Este vorba de „mica“ Berezina, afluent de dreapta al Nemanului, ce nu trebuie confundată cu „marea“ Berezina, afluent al Niprului.

Pe 8 iulie în regiunea Moghiliov comandantul Armatei XIII va fi grav rănit în timpul unui raid al aviației inamice; a decedat la un spital militar de la Moscova pe 14 iulie 1941.

Pe 25 iulie comandantul Regimentului 170 Artilerie, maiorul Nesterenko, și comisarul militar, instructorul politic Gribkov, au expediat Comitetului Central al Partidului Comunist (al bolșevicilor) și

Comitetului de Stat pentru Apărare o scrisoare în care, între altele, se spunea: „În Divizia 37 Pușcași infanteria a servit drept sursă de panică… în primele lupte infanteria își abandona artileria în voia sorții și noi pierdeam bunuri materiale“.

Gaik Bjișkian s-a născut în anul 1887 în orașul persan Tabriz și era armean. A participat la mișcarea revoluționară cu începere din anul 1903. A plecat voluntar pe frontul Primului Război Mondial să lupte contra turcilor; pentru bărbăția ieșită din comun a fost decorat cu două Crucea Sfântul Gheorghe. După Revoluția din Octombrie s-a dat de partea bolșevicilor, în vara anului 1918 a organizat în Povolgia din câteva detașamente de partizani separate o divizie de pușcași aptă de luptă. În războiul cu Polonia a comandat un corp de cavalerie, a reușit să asigure retragerea acestuia pe teritoriul Prusiei germane și astfel a salvat efectivul de prizonieratul polonez. A fost arestat în vara anului 1935 și acest arest a fost, probabil, unul dintre primele cazuri de represiune contra „eroilor războiului civil“ proslăviți oficial. A evadat în timp ce era transportat la închisoare, apoi a fost din nou arestat. În decembrie 1937 a fost condamnat la moarte prin împușcare și executat.

Probabil este vorba de tunurile de calibru 105 mm (care nu trebuie confundate cu obuzierul ușor de calibru 105 mm!) care în număr de patru puteau să se afle în componența regimentului de artilerie al diviziei de tancuri a Wehrmachtului; aceste tunuri puternice cu țeavă lungă erau capabile să perforeze blindajul tancului KV.

Așa erau poreclite de ruși Ju-87 – n.tr.

Șeful de sector al Comitetului Regional de Partid Minsk, M. Sorokin, îi scria pe 5 iulie 1941 lui Stalin: „Până la ora 10 seara pe 24 iunie nimeni nu știa că orașul trebuie evacuat. Nici noi, lucrătorii de răspundere ai Comitetului Regional al Partidului Comunist (al bolșevicilor) al Bielorusiei, nu știam. La ora 10 seara secretarii Comitetului Regional și alți lucrători de conducere ai orașului, fără să anunțe pe nimeni, au urcat în mașini și au plecat, după cum am aflat ulterior, în orașul Moghiliov, lăsându-i pe ceilalți lucrători de răspundere ai Comitetului Regional fără mijloace de transport“.

În documentele Grupului 3 Tancuri, ale formațiunilor și unităților ei, pe care le-am studiat nu figurează nici o referire la căderea pe drum a vreunui bombardier sovietic doborât și la pierderile de tehnică și/sau efectiv provocate de ea. Cât privește cazurile de cădere a avioanelor ce ardeau din care nimeni nu s-a parașutat, într-un raport de luptă al batalionului de tunuri antiaeriene al Diviziei 7 Tancuri figurează două episoade de acest fel, de pe 26 și 27 iunie (regiunea Radoșkovici–Rogovo), care în principiu pot fi corelate cu istoria pieirii echipajelor căpitanului Aleksandr Maslov și al locotenentului-major Isaak Presaizen. Să nu uităm că acest batalion de tunuri antiaeriene nu era nicidecum singurul în regiunea respectivă...

Sunt datele minime din toate cele cunoscute; în unele lucrări cât se poate de oficiale ale istoricilor sovietici erau indicate cifre mai mari: 326 de cazemate, inclusiv 34 construite în anii 1938–1939.

La momentul respectiv această localitate fusese redenumită Dzerjinsk; în documente figurează ambele denumiri.

În ajunul zilei de 26 iunie toată artileria Diviziei 100 a fost transferată la dispoziția Corpului 44 Pușcași, adică pe o direcție mai amenințată de tancuri; divizionul de artilerie antiaeriană autonom al Corpului 2 Pușcași fusese trimis încă pe 23 iunie prin ordinul frontului la gara Negoreloe (la 45 de kilometri de Minsk pe șoseaua spre Stolbțî).

Cazurile nu erau singulare, după cum rezultă din pierderile uimitor de mici ale batalioanelor de geniu germane: „Lângă Zaslavl s-a manifestat din nou Batalionul 32 Geniu, împreună cu tancurile, unitățile de motocicliști și cele antitanc, el a asaltat 22 de buncăre, pierderile – doar 2 răniți. Geniștii Batalionului 58 Geniști, în componența detașamentului de avangardă al Diviziei 7 Tancuri, în comun cu regimentul de tancuri, au neutralizat buncărele de pe drumul Radoșkovici–Ostroșițki Gorodok, pierderi – 4 morți, 14 răniți“. (NARA, T 313, R 231, ff. 160–161)

Iușkevici Vasili Aleksandrovici (1897–1951), membru al Partidului Comunist (al bolșevicilor) din anul 1919, la jumătatea anilor 1930 a comandat Divizia 100 Pușcași și Corpul 13 Pușcași. Consilier militar în

Spania, la revenirea de acolo a fost supus represiunilor, a fost eliberat în noiembrie 1939, numit șef al secției 1 a Direcției pregătire de luptă a Armatei Roșii a Muncitorilor și Țăranilor. A prins începutul războiului având gradul vechi de „comandant de divizie“ și în funcția de comandant al Corpului 44 Pușcași; ulterior a comandat armate, a fost avansat general-colonel. Ultima funcție exercitată a fost cea de comandant al Districtului Militar Privolgia.

Pe 28 iunie cea mai mare parte a tancurilor Diviziei 17 Tancuri a Wehrmachtului a staționat fără combustibil în regiunea Stolbțî–Nesvij, deci cifra de 70 de tancuri – o treime din numărul total – s-a putea să fi fost exagerată.

Dacă e să dăm crezare unei însemnări din Registrul operațiunilor de luptă al Grupului 3 Tancuri, la ora 17.00, pe 29 iunie, pe drumul Minsk–Smilovici din „pungă“ a ieșit fără să întâmpine obstacole o coloană mecanizată cu lungimea de 10 kilometri.

În raportul cu privire la operațiunile de luptă ale Diviziei 100 Pușcași între 26 și 28 iunie se afirmă că divizia a distrus 101 tancuri ale inamicului.

Capitolul 3.6

Bilanț

Încheierea încercuirii de lângă Minsk s-a produs relativ lent. În decursul a cel puțin trei zile – 29 și 30 iunie, 1 iulie – la sud de Minsk era doar un baraj destul de găurit format din subunitățile și unitățile Diviziei 17 Tancuri a Wehrmachtului ce se apropiau de oraș; la fel de subțire era și „ața de oțel“ a Diviziei 18 Tancuri, ce s-a întins la sud-est de Minsk pe lungimea de 35 de kilometri de la râul Volma până la Jodino. Pe „frontul“ foarte convențional breșa dintre Corpul 47 Tancuri și Corpul de tancuri era acoperită de două formațiuni mobile: Divizia 10 Tancuri și Divizia Motorizată SS „Reich“.

Raționând abstract, această situație crea posibilitatea de a debloca gruparea încercuită a trupelor Frontului Vest printr-o lovitură aplicată dinspre est, dar comandamentul Armatei Roșii nici măcar n-a încercat să acționeze astfel. În dimineața de 27 iunie (telegramele corespunzătoare au fost predate centrului de transmisiuni ale Marelui Stat Major la ora 7.00), cu semnăturile lui Budionnîi, Malenkov și Pokrovski (Consiliul de Război al așa-numitului „grup de armate al Rezervei Comandamentului Suprem“) au fost date ordinele de desfășurare a Armatelor XXII, XX și XXI pe linia fluviilor Dvina de Vest–Nipru (Poloțk, Vitebsk, Orșa, Moghiliov, Rogaciov, Recița). (470) S-ar putea (deși e puțin probabil să fie necesar) discuta despre „caracterul umanist“ al acestei decizii, dar de pe pozițiile logicii dure a războiului nu existau alte variante: era prea târziu pentru a fi salvate rămășițele armatelor zdrobite ale Frontului Vest, iar Moscova putea fi salvată doar prin alinierea unui front nou pliat pe poziția defensivă naturală a fluviilor Dvina de Vest și Nipru.

Rezistența opusă în cele două „pungi ale încercuirii“ (Belostok– Slonim și Novogrudok–Minsk) a continuat până în primele zile ale lunii iulie. În propozițiile lapidare ale rapoartelor statelor majore ale Grupului de Armate Centru tragedia celor încercuiți este descrisă astfel:

„29 iunie.

În unele cazuri izolate inamicul tot mai opune o rezistență îndârjită și încrâncenată. În principal, tinde să spargă încercuirea și să se replieze la est. O conducere unică a operațiunii de spargere și repliere nu se simte…

30 iunie.

În cursul încheierii încercuirii și scotocirii regiunii din spatele frontului, inamicul tot mai opune o rezistență disperată. Artileria și aviația inamicului nu acționează… Se pare că în regiunea Minsk inamicul este demoralizat. Nu mai opune nici o rezistență organizată și totuși, din când în când, în grupuri mai mici de un regiment, aplică lovituri cu scopul de a-și debloca trupele încercuite, uneori cu sprijinul tancurilor…

1 iulie.

În noaptea dinspre 30 iunie spre 1 iulie lupte încordate continuau doar lângă Zelva, în alte regiuni inamicul opunea o rezistență neînsemnată – se observă într-o oarecare măsură demoralizarea lui totală. Numărul prizonierilor și al trofeelor crește. Numărul lor total este deocamdată greu de stabilit…

4 iulie.

În pădurea Naliboki inamicului nu i-au mai rămas forțe pentru a opune o rezistență simțitoare și cu începere de pe 3 iulie el a început să treacă de partea noastră într-un număr tot mai mare și mai mare. Prizonierii și transfugii depun mărturii că trupele au rămas fără alimente și că sunt demoralizate. Doar acolo unde au rămas comisarii, ele se decid să opună rezistență…“ (474)

Conform situației de până la 4 iulie inclusiv, în zona de acțiune a Grupului de Armate Centru au fost luați prizonieri 217 000 de oameni și, după cum se spune într-un raport al statului major al Grupului de Armate, „numărul lor crește tot mai mult“. (475) Pe 8 iulie comandantul Grupului de Armate, generalul-feldmareșal von Bock, a emis un ordin în care a fost făcut bilanțul operațiunii: „Bătălia dublă pentru Belostok și Minsk a luat sfârșit. Grupului de Armate i s-au opus patru armate rusești, compuse din circa 32 de divizii de pușcași, 8 divizii

de tancuri, 6 brigăzi mecanizate și 3 divizii de cavalerie. Din toate acestea noi am reușit să zdrobim 22 de divizii de pușcași, 7 divizii de tancuri, 6 brigăzi mecanizate și 3 divizii de cavalerie… Până ieri numărul prizonierilor și cantitatea bunurilor militare capturate erau exprimate de cifrele următoare: au fost luați prizonieri 287 704 oameni, inclusiv câțiva generali de corp de armată și de divizie. Au fost capturate și distruse 2 585 de tancuri, inclusiv cele mai grele, și 1 449 de tunuri de artilerie…“ (476)

Aceste cifre n-au rămas definitive. Judecând după nota informativă a Grupului de Armate Centru de pe 28 septembrie, în bătălia de lângă Belostok–Minsk au fost luați prizonieri 338 500 de oameni, au fost distruse și capturate 3 188 de tancuri și 1 830 de tunuri. (477)

Cifrele prezentate în ordinul lui Bock denotă că germanii au exagerat întrucâtva componența inițială a grupării Frontului Vest: ei au numărat 49 de formațiuni (divizii și brigăzi); în realitate însă, în componența Frontului Vest erau 44 de divizii, dar, dacă luăm în calcul trupele de pe flancul stâng al Armatei XI a Frontului Nord-Vest (trei-patru divizii care au ajuns în zona ofensivei Grupului 3 Tancuri al Wehrmachtului), greșeala este foarte mică. Conform evaluării germane, au rămas „nezdrobite“ 11 divizii; e imposibil să nu se observe că această cifră coincide pe deplin cu datele prezentate în Registrul operațiunilor de luptă al Frontului Vest: „Au reușit să iasă din încercuire detașamente și grupuri izolate, dintre care cele mai numeroase s-au dovedit Diviziile 155, 143 și 24 Pușcași. Dintre celelalte unități mari au ieșit grupuri mici și unele persoane. Pe pozițiile râului Berezina și la sud de el au ajuns luptând doar Diviziile 50, 100, 161, 64, 108, 143, 155, 55, 75 Pușcași, Corpurile 20 și 14 Mecanizate, Corpul 4 Aeropurtate și niște rămășițe mici (de cel mult 1 000 de oameni) ale Diviziilor 24, 6 și 42 Pușcași“. (478)

În total – 12 divizii de pușcași și două corpuri mecanizate. Sunt enumerate în principal formațiunile eșalonului doi al frontului, dar sunt prezente și trei divizii ale Armatei IV (nr. 6, 42 și 75). Mai târziu, în august 1941 a fost alcătuită „Lista unităților militare ale Districtului Militar Special de Vest care au ieșit din Bielorusia Apuseană și participă

la lupte, conform situației de pe 1.8.41". (479) Nu există diferențe substanțiale între aceste liste: la numărul celor ieșite din încercuire au fost adăugate două divizii de pușcași (nr. 49 și 121) și Corpul 17 Mecanizat, dar n-au fost incluse în listă Corpul 14 Mecanizat și Divizia 24 Pușcași. Toată abundența aceasta de cifre și numere se reduce la faptul că două treimi din formațiunile de trupe ale Frontului Vest au fost pierdute în întregime, iar o treime se pare că a ieșit din încercuire. Iar acum să încercăm să precizăm care era starea (componența) în care au ieșit din luptă diviziile ce au evitat încercuirea.

Starea documentelor inițiale ale trupelor Frontului Vest (la care m-am referit în repetate rânduri mai sus), precum și starea statelor majore în care trebuiau să fi fost scrise aceste documente sunt de așa natură încât nici nu poate fi vorba de cifre exacte; tot ce ne stă în puteri sunt niște evaluări vagi, orientative, pe baza unor surse documentare răzlețe și contradictorii.

Diviziile 6 și 42 Pușcași sunt tocmai acele „divizii de la Brest" zdrobite în primele două zile de război, caracterizate în seara de 24 iunie în Nota informativă operativă nr. 1 a Armatei IV ca „rămășițe ce nu sunt apte de luptă". Cu toate acestea, autorii Registrului operațiunilor de luptă al frontului le-au inclus în lista celor ieșite din încercuire, ce-i drept, cu precizarea „rămășițe mici (de cel mult 1 000 de oameni)". Mai există Nota informativă operativă nr. 10 de pe 4 iulie, iar în acest document sunt prezentate datele următoare: „Divizia 6 Pușcași – 340 de oameni, Divizia 42 Pușcași – 4 000 de oameni, dintre ei 50 la sută nu au echipament". (480) Patru mii de oameni într-o divizie care împreună cu Divizia 6 Pușcași s-au retras în decurs de o săptămână de la Brest până la Nipru e ceva fantastic; o posibilă explicație ar putea fi că dincolo de Nipru în divizie a fost înrolat efectivul mobilizat (de aici și afirmația stranie despre cei „50 la sută care nu au echipament").

În Nota informativă operativă nr. 10 figurează și Divizia 55 Pușcași care la 4 iulie avea un efectiv de 800 de oameni.

A fost inclus în lista celor ieșiți din încercuire Corpul 14 Mecanizat; în conformitate cu raportul cu privire la operațiunile de luptă ale Corpului 14 Mecanizat, în momentul scoaterii corpului pentru reconstituire (29

iunie) în diviziile lui rămăseseră: 285 de oameni în Divizia 205 Motorizată, 450 – în Divizia 22 Tancuri, 1 090 – în Divizia 30 Tancuri. (386) În medie, câte 600 într-o divizie.

În „Lista unităților militare“ din august a fost inclus Corpul 17 Mecanizat. În raportul comandamentului corpului se constată cât se poate de autocritic: „Nu pare posibil să poată fi stabilite caracterul și numărul pierderilor reale ale corpului“. Cu toate acestea, în raport figurează câteva cuvinte care permit să fie estimat orientativ efectivul ieșit din încercuire: „În decursul zilelor de 14, 15, 16, 17 iulie din efectivul unităților și din rămășițele corpului mecanizat a fost alcătuit un detașament de 1 400 de oameni care a apărat poziția de la râul Soj… Pe 22.7, la ordinul generalului-maior Borzikov, din rămășițele corpului a fost constituit și trimis pe pozițiile de pe linia întâi în regiunea Iarțevo un regiment motorizat de pușcași sub comanda maiorului Șipiliuk și pe 25.7 a fost constituit un batalion motorizat de pușcași“. (403) Chiar dacă am presupune că toate cele trei formațiuni („detașamentul“, regimentul și batalionul) au fost constituite din oameni diferiți și am exclude posibilitatea completării corpului cu forțe proaspete, chiar și în aceste condiții nici pe departe indiscutabile, unei divizii a Corpului 17 Mecanizat îi reveneau în medie câte 1 600–1 800 de oameni.

În capitolul precedent a fost citat memoriul comisarului de batalion Dibrov (reprezentantul Direcției politice a frontului) în care se spune că, din rămășițele a trei divizii care au ajuns dincolo de râul Volma, au fost constituite două batalioane cu efectiv total de 1 200 de oameni. Cele trei divizii sunt Diviziile 155, 100 și 108 Pușcași. O să remarcăm că prima dintre ele figurează în Registrul operațiunilor de luptă al frontului în lista celor cu „efectivul cel mai numeros“. Este de remarcat și că aceste trei divizii sunt din trei corpuri mecanizate diferite; este cât se poate de oportun de presupus că pe undeva au ieșit din încercuire și alte rămășițe ale acestor divizii. De exemplu, Corpul 44 Pușcași (Diviziile 64 și 108 Pușcași împreună cu subunitățile altor formațiuni ale frontului ce li s-au alăturat) a scos din încercuire circa 3 000 de oameni.

Probabil cea mai numeroasă și mai de succes – pe acest fundal îngrozitor – s-a dovedit Divizia de Fier 24, din care au ieșit din încercuire circa 2 000 de oameni.

Rezumăm: conform estimării celei mai optimiste, în medie efectivul diviziilor Frontului Vest ce au ieșit din încercuire era de cel mult 1 500 de oameni în fiecare. În continuare, calculul este foarte simplu: 18 divizii (12 de pușcași plus două corpuri mecanizate) cu câte 1 500 de oameni în fiecare. În total se adună 27 000. Rotunjim până la 30 000. Majorăm numărul obținut de 1,5–2 ori (pe lângă divizii, din componența frontului mai făceau parte unitățile și instituțiile corpurilor, armatei, părții sedentare, de învățământ militar etc). Total: 45 000–60 000 de oameni, este tot ce a rămas din Districtul Militar Special de Vest. Iar în ajunul războiului – după cum e indicat în „Culegerea statistică nr. 1“ – în el erau 600 000 de oameni (și asta fără a lua în calcul 71 000 de inși convocați pentru „concentrare de instrucție“).

600 – 60 = 540.

Au fost pierdute irecuperabil nouă zecimi din efectiv. În valoare absolută – mai mult de jumătate de milion. O confirmare indirectă a corectitudinii acestei estimări a pierderilor poate fi găsită în culegerea statistică cunoscută și cât se poate de oficială a lui Krivoșeev (Parafa secretizării a fost anulată), conform căreia de pe 22 iunie până pe 9 iulie Frontul Vest a pierdut 521 de unități de arme de foc.

Câteva cuvinte (fără pretenții de amploare enciclopedică) despre soarta corpului de comandanți al frontului zdrobit.

Au fost uciși în primele lupte și în timpul ieșirii din încercuire: comandantul Corpului 6 Mecanizat, generalul-maior M.G. Hațkilevici, și șeful artileriei corpului, generalul-maior A.S. Mitrofamov, comandantul Corpului 13 Mecanizat, generalul-maior P.N. Ahliustin, comandantul Corpului 21 Pușcași, generalul-maior V.B. Borisov, comandantul Diviziei 27 Pușcași, generalul-maior A.M. Stepanov, comandantul Diviziei 29 Tancuri, colonelul N.P. Studnev.

Au dispărut (sau și-au pierdut viața în circumstanțe neidentificate): comandantul Corpului 5 Pușcași, generalul-maior A.V. Garnov, adjunctul lui, generalul-maior F.I. Budanov, și șeful artileriei corpului, generalul-maior G.P. Kozlov, adjunctul comandantului Corpului 13 Mecanizat, generalul-maior V.I. Ivanov, șeful statului major al Corpului

11 Mecanizat, colonelul S.A. Muhin, șeful statului major al Corpului 6 Mecanizat, colonelul E.S. Koval, comandantul Diviziei 6 Pușcași, colonelul Popsui-Șapko, comandantul Diviziei 8 Pușcași, colonelul N.I. Fomin, comandantul Diviziei 55 Pușcași, colonelul D.I. Ivaniuk, comandantul Diviziei 25 Tancuri (a Corpului 13 Mecanizat), colonelul N.M. Nikiforov, comandantul Diviziei 36 Tancuri (a Corpului 17 Mecanizat), colonelul M.Z. Miroșnikov, comandantul Diviziei 209 Motorizate, colonelul A.I. Muraviov.

Au căzut prizonieri: comandantul Corpului 4 Pușcași, generalul-maior E.A. Egorov, comandantul Corpului 6 Cavalerie, I.S. Nikitin, șeful statului major al Corpului 21 Pușcași, generalul-maior D.E. Zakutnîi, șeful Direcției de tancuri și autoblindate a Armatei X, colonelul G.I. Antonov, adjunctul comandantului Corpului 11 Mecanizat, generalul-maior P.G. Makarov, și șeful artileriei corpului, generalul-maior N.M. Starostin, comandantul Diviziei 13 Pușcași, generalul-maior A.Z. Naumov, comandantul Diviziei 49 Pușcași, colonelul K.F. Vasiliev, comandantul Diviziei 4 Tancuri, generalul-maior A.G. Potaturcev, comandantul Diviziei 29 Motorizate, generalul-maior I.P. Bikjanov, comandantul Diviziei 36 Cavalerie, generalul-maior E.S. Zîbin. După terminarea războiului, Egorov, Naumov, Zîbin, Zakutnîi au fost executați. Potaturcev a murit în închisoare înainte de proces, Antonov a colaborat activ cu Vlasov, dar a reușit să evite repatrierea în URSS.

Au fost răniți: șeful statului major al Armatei III, generalul-maior A.K. Kondratiev, comandantul Diviziei 85 Pușcași, generalul-maior A.V. Bondovski, comandantul Diviziei 86 Pușcași, colonelul M.A. Zașibalov, comandantul Diviziei 6 Cavalerie, generalul-maior M.P. Konstantinov, comandantul Diviziei 31 Tancuri (a Corpului 13 Mecanizat), colonelul A.S. Kalihovici. (488)

În total – 34 de comandanți superiori (generali sau colonei cu funcție de generali).

Soarta Comandamentului Suprem al Frontului Vest a fost și mai tragică. Comandantul trupelor, generalul de armată D.G. Pavlov, șeful statului major, generalul-maior V.E. Klimovskih, șeful artileriei, generalul-locotenent N.A. Klici, șeful transmisiunilor, generalul-maior

A.T. Grigoriev, adjunctul comandantului forțelor armate aeriene ale frontului, generalul-maior Taiurski, au fost arestați și împușcați. În cadrul aceluiași dosar ca și Pavlov a fost condamnat și împușcat comandantul Armatei IV, generalul-maior Korobkov. Comandantul forțelor armate aeriene ale Frontului Vest, I.I. Kopeț, s-a împușcat (sau a fost împușcat în timpul arestării). Șeful Secției operative a statului major al frontului, generalul-maior I.I. Semionov, a fost arestat și condamnat la 10 ani de închisoare, dar în octombrie 1942 a fost eliberat înainte de termen și reabilitat în grad. (382)

Iar acum să încercăm să evaluăm dimensiunile pierderilor de efectiv cu care Grupul de Armate Centru a plătit pentru zdrobirea atât de nimicitoare a inamicului său.

În Nota informativă operativă a statului major al Armatei IX a Wehrmachtului de pe 2.7.41 este indicat că de pe 22 până pe 28 iunie armata a pierdut 4 764 de oameni, inclusiv irecuperabil – 1 449 (morți și dispăruți). (482) Raportate la cele 12 divizii din componența ei înseamnă pierderea a câte 57 de oameni pe zi (în realitate – și mai puțini, deoarece din componența armatei, în afară de diviziile de infanterie, făceau parte și unele subunități și unități autonome subordonate corpurilor de armată și armatei). După criteriile lunii iunie 1941 această cifră e un pic mai mare decât de obicei; se poate presupune că suma finală a fost influențată (în sens crescător) de pierderile diviziilor de infanterie ale Corpului de armată 20, care au respins lovitura grupului motorizat și de cavalerie al lui Boldin.

Pierderile Grupului 3 Tancuri sunt cu mult mai mici: de pe 22 iunie și până pe 2 iulie doar 1 769 de oameni, inclusiv 583 irecuperabil. (483) Din rapoartele la cele șapte divizii din componența grupului, rezultă câte 24 de oameni pe zi – o cifră fenomenală, mai ales ținând seama de calea de luptă al Grupului 3 Tancuri și de parcul ei de tancuri „perimat iremediabil“ (să le restituim istoricilor sovietici această definiție sonoră).******

În Nota informativă operativă a statului major al Grupului de Armate Centru de la ora 3.30 de pe 3 iulie se spune: „conform unor date incomplete pierderile Armatelor IV și IX și ale Grupului 3 Tancuri sunt

de: au fost uciși 221 de ofițeri și 2 655 de soldați, răniți 389 de ofițeri și 7 125 de soldați, au dispărut 20 de ofițeri și 945 de soldați“. (484) În total, pierderile sunt de 11 355 de oameni, inclusiv cele irecuperabile de 3 841 de oameni.

Pierderile Grupului 2 Tancuri nu sunt reflectate în nota informativă operativă citată mai sus. Dar sunt cunoscute datele așa-ziselor „decade“ (listele de bilanț ale pierderilor Wehrmachtului în fiecare 10 zile de război), în conformitate cu care de pe 22 iunie până pe 20 iulie grupul de tancuri al lui Guderian a pierdut 4 368 de oameni, inclusiv 1 142 irecuperabil. La prima vedere, datele nu coincid, dar trebuie să ținem cont că în dimineața de 3 iulie ambele grupuri de tancuri (nr. 2 și 3) au fost unite într-o singură armată de tancuri nr. 4 (ulterior această decizie a fost recunoscută drept nu prea reușită și totul a fost restabilit cum fusese); astfel, pierderile consemnate în „decade“ ca pierderi de până pe 20 iulie sunt, de fapt, pierderile de până la sfârșitul zilei de 2 iulie.

Astfel, drept cifră minimă suficient de exactă pentru o estimare orientativă a pierderilor Grupului de Armate Centru în primele zece zile de război poate fi considerată cea de 16 000 de oameni (11 355 + 4 368), inclusiv 5 000 de pierderi irecuperabile (3 841 + 1 142). Ținând seama de inevitabilul caracter inexact și incomplet al notelor informative scrise pe urmele fierbinți ale luptelor, cifrele obținute trebuie majorate cu 20–25 la sută. Astfel ajungem la estimarea maximă a pierderilor totale suferite de Grupul de Armate Centru în timpul zdrobirii Frontului Vest (de pe 22.6 până pe 2.7), cea de 19 000–20 000 de oameni. În medie o divizie pierdea câte 40 de oameni pe zi.

Raportul acestor pierderi față de pierderile inamicului (Armata Roșie) este de circa 1 la 27. Dacă e să calculăm însă doar pierderile irecuperabile, rezultă o proporție de-a dreptul nemaipomenită (1 la 80), dar în cazul concret dat este o abordare profund eronată, deoarece în Armata Roșie raportul ca atare al numărului celor răniți și scoși definitiv din luptă era absolut anormal (pierderile irecuperabile erau de câteva ori mai mari decât cele sanitare din contul cotei enorme a celor „dispăruți“ în structura pierderilor). Nimeni nu va numi acum numărul răniților din unitățile Frontului Vest și nici n-a îndrăznit nimeni nici

până prezent să pună în discuție această temă. De aceea ne vom limita la proporția „modestă“ de 1 la 27. Poate chiar 1 la 25.

De regulă, cifrele ce exprimă media aritmetică nu reflectă tabloul plenar, de aceea e cazul să „reglăm puțin claritatea“ și să examinăm pierderile diviziilor germane afectate la maximum.

Erau mari (probabil cele mai mari din Grupul de Armate Centru) pierderile Diviziei 18 Tancuri (a Grupului 2 Tancuri). În primele 10 zile de război divizia a pierdut (în fond în luptele contra Corpului 47 Pușcași de lângă Slonim–Baranovici) 1 346 de oameni.

Divizia 45 Infanterie care a asaltat cetatea Brest a pierdut în opt zile de lupte 1 120 de oameni; pierderile medii zilnice sunt de 140 de oameni și aceste cifre foarte mari sunt, de asemenea, indicatori-record pentru Grupul de Armate Centru.

Divizia 29 Motorizată (a Grupului 2 Tancuri) care în decurs de 4–5 zile a menținut sub numeroase lovituri ieșirea din „punga“ de la Belostok a pierdut până pe 2 iulie 1 026 de oameni; aproximativ câte 100 pe zi.

N-au trecut fără urme în statistica pierderilor Wehrmachtului nici luptele purtate în zilele de 25–28 iunie în regiunea Trabî–Ivie cu Divizia de Fier 24 a generalului Galițki. După cum scrie (și scrie, de altfel, referindu-se la un raport de serviciu) în memoriile sale H. Hoth, comandantul Grupului 3 Tancuri, „în primele trei săptămâni de lupte pierderile Diviziei 19 Tancuri și ale Diviziei 14 Motorizate au fost în ansamblu de 163 de ofițeri și 3 422 de subofițeri și soldați“. (485) În medie, câte 85 de oameni pe zi.

Pierderile maxime au fost, probabil, cele ale Diviziei 7 Tancuri de pe 26 iunie; după cum am menționat mai sus, divizia a pierdut în ziua respectivă mai mult de 193 de oameni („mai mult“, deoarece în această cifră n-au fost incluse pierderile unuia dintre regimentele de infanterie motorizară ale diviziei). Acest nivel maxim al pierderilor se explică, cel mai probabil, prin faptul că pe 26 iunie divizia a ajuns sub o lovitură

masivă a aviației sovietice; în toate celelalte zile pierderile ei erau cu mult mai mici, fiind în total de circa 500 de oameni în luna iunie.

Toată abundența aceasta de cifre nu este reprodusă nicidecum pentru a-l istovi pe cititor. Numărul pierderilor zilnice medii, mari, maxime ale diviziilor Wehrmachtului ne oferă o anumită „platformă de sprijin“, care ne permite să apreciem posibilitățile reale ale mijloacelor de distrugere din epoca respectivă și proporțiile potențialelor „pierderi sângeroase“ (există în militărie și acest termen cam sinistru ce desemnează totalitatea morților și răniților).

În linii mari și în ansamblu, pentru diviziile germane ale Grupului de Armate Centru prima săptămână de război a constat din marșuri, deranjate rareori de unele ciocniri de scurtă durată. Acestui „regim de operațiuni militare“ îi corespundeau pierderi de câte 40–50 de oameni pe zi per divizie. Divizia 45 Infanterie n-a mărșăluit lângă zidurile cetății Brest, ci a purtat o luptă încordată – cu „pierderi sângeroase“ de circa 140 de oameni pe zi. Au fost nevoite să poarte lupte crâncene de multe zile Diviziile 7, 18, 19 Tancuri, Divizia 29 Motorizată – și pierderile lor se apropie de cota de 100 de oameni pe zi (sau o depășesc considerabil). Bineînțeles, toate cifrele acestea pot să fie incomplete și imprecise; e cât se poate de posibil ca unele episoade ale luptelor încordate să fi rămas în afara cadrului cărții noastre, deci se poate presupune că pierderile reale ale diviziilor Wehrmachtului ajungeau în unele momente critice până la cota de 200–250 de oameni pe zi.

Dar ce vedem de partea cealaltă a frontului? Divizia 128 Pușcași (a Armatei XI a Frontului Nord-Vest) dispare în decursul unei singure zile, 22 iunie; efectivul ei era de 15 500 de oameni – unde s-au pierdut cu toții? Vecinul din stânga al Diviziei 128 Pușcași era Divizia 56 Pușcași a Frontului Vest; în Raportul de luptă nr. 3 al statului major al Armatei III de la ora 12.30 de pe 24 iunie se afirmă că „în urma luptelor Divizia 56 Pușcași are două detașamente mici separate de câte 700–800 de oameni“. Ce fel de lupte sunt astea, în care o divizie pierde câte 4 000–5 000 de oameni pe zi? Putem să discutăm la infinit despre proprietățile tactice și tehnice ale mitralierelor și aruncătoarelor de mine sovietice și germane, dar nici un fel de nuanțe tehnice nu pot servi drept explicație a

faptului că pierderile zilnice ale unei divizii a unei părți beligerante erau de douăzeci de ori mai mari decât ale unei divizii din cealaltă tabără.

De fapt, aceste întrebări sunt cât se poate de retorice. Răspunsul este cunoscut. Situația ce s-a creat pe Frontul Vest este remarcabilă doar prin faptul că procesul care în documentele statelor majore ale Armatei Roșii era desemnat cu cuvintele „divizia s-a risipit“ își găsește o expresie cantitativă certă în cifra celor luați prizonieri de germani. Dacă luăm ca bază estimarea obținută mai sus a pierderilor totale ale frontului (540 000 de oameni), cei 338 500 de prizonieri înregistrați de germani reprezintă 63 la sută din pierderile Frontului Vest.******

Este foarte important să subliniem că numărul total ale celor „risipiți“ era, fără îndoială, mai mare decât numărul celor luați prizonieri de germani. Un anumit număr (mii?, zeci de mii?) de foști ostași ai Armatei Roșii s-au îmbrăcat în haine civile și au evitat prizonieratul – s-au ascuns în sate mici din adâncul pădurilor, s-au întors acasă (în condițiile unei încercuiri foarte „găurite“ așa ceva era posibil la scară geografică mare, inclusiv circulația locuitorilor Poloniei răsăritene în Polonia apuseană), li s-au alăturat partizanilor, au devenit „polizei“****** etc. Este în afara îndoielilor și faptul că multe mii (zeci de mii?) de „încercuiți în iunie“ au rătăcit câteva luni pe poteci de pădure spre est și au ajuns la ai lor după ce au fost scrise toate rapoartele, memoriile și „listele“ citate mai sus.**

E foarte greu, dacă în general e posibil, de făcut o estimare cât de cât realistă a numărului „evitaționiștilor“ (cei care și-a abandonat unitățile, dar totodată au evitat plasarea în lagărul german pentru prizonieri). Puținele cifre împrăștiate prin diferite documente ale statelor majore sovietice ne permit doar să afirmăm că cei dispăruți au fost de multe ori mai mulți decât morții.

„În perioada luptelor Divizia 161 Pușcași (în care au rămas, după cum se spune în același raport politic, doar 700 de oameni – M.S.) a suferit pierderi neînsemnate de morți și răniți (aproximativ 354 de oameni, cel mult), ceilalți s-au pierdut, au ajuns în încercuire (așa-numiții dispăruți), au răzbătut până la alte unități sau umblă pe drumuri și prin păduri și își caută unitățile“. (468)

„În Regimentul 797 Pușcași al Diviziei 232 Pușcași au fost uciși și răniți: corp de comandanți – 14, corp de comandanți – 82, trupă – 904 (în total rezultă un raport de 1 la 7 – M.S.). Există toate temeiurile pentru a presupune că majoritatea celor dispăruți au fugit care încotro, au dezertat de pe câmpul de luptă și se află în pădurile din regiunea în care acționează divizia“. (489)

„Probabil pierderile de efectiv sunt exprimate de o cifră ce nu depășește 5 la sută din efectivul total“ – așa e scris în raportul cu privire la operațiunile de luptă ale Corpului 17 Mecanizat, care în realitate a pierdut trei sferturi din efectiv. (403) Baza aviatică 86 (personalul de la sol al aerodromului de lângă orașul Alitus) a pierdut în șapte zile de război: 1 mort, 3 răniți, 242 de dispăruți. (363)

Bineînțeles, sunt „cazuri particulare izolate“. E la fel de indiscutabil că deocamdată nimeni n-a găsit nici un „caz particular“ contrar – un exemplu de divizie în care pierderile de morți și de răniți să fi fost mai mari decât numărul celor fugiți care încotro. Trecând de la particular la general, de la pierderile unor unități și formațiuni la pierderile în ansamblu ale Frontului Vest, putem propune doar o estimare foarte vagă, bazată pe presupunerea că numărul morților și al răniților pe de o parte (în cazul dat în unitățile Armatei Roșii) nu putea să depășească mai mult decât de 4–5 ori indicatorul corespunzător al inamicului (Wehrmachtul). Cu această condiție (da, foarte șubredă și puțin probabil demonstrabilă) se poate presupune că pierderile Frontului Vest au fost de 80 000–100 000 de morți și răniți și de circa 400 000–450 000 de „risipiți“.

VÂNĂTORUL DE TANCURI GERMAN „ELEFANT" ÎN ATAC

VÂNĂTORUL DE TANCURI GERMAN „ELEFANT" ÎN ATAC

Documentele Secției spionaj și contraspionaj a Corpului de armată 17 (al Grupului de Armate Sud). (490)

26 iunie 1941

Raport de bilanț cu privire la rezultatele interogării prizonierilor de război:

„… Echipamentul e într-o stare foarte proastă, parțial zdrențuit. Încălțămintea este parțial uzată, sunt folosite pingele suplimentare. Prizonierii se plâng foarte mult pe aprovizionarea proastă cu alimente în unitățile lor; ei spun că le dădeau de mâncare crupe crude. Pe 25.6 mulți prizonieri se plângeau că n-au mâncat nimic de la începutul războiului. Unii prizonieri produc impresia de oameni foarte epuizați și apatici față de ce li se întâmplă…

În afară de comisari, doar un număr relativ mic exprimat în procente din efectiv este de acord cu orânduirea politică din țară. Aproape toți ofițerii sunt comuniști sau au venit din rândurile organizației comuniste a tineretului. Atitudinea tuturor față de colhozuri este negativă…

În depozițiile prizonierilor se face observată teama lor de a fi împușcați în prizonierat. După spusele lor, dacă ar fi avut certitudinea că nu vor fi împușcați, e posibil ca un număr cu mult mai mare de militari ruși ar fi preferat să se predea. Patru prizonieri afirmă că ar fi auzit că militarii Regimentului 98 Artilerie și-au abandonat tunurile, tehnica și au fugit care încotro.

Am observat că petlițele majorității prizonierilor sunt rupte, precum și semnele distinctive de pe mâneci și din alte părți ale uniformei…“

12 iulie 1941

Raport cu privire la interogatoriile prizonierilor de război

„… S-a confirmat din nou faptul că partea cea mai mare a prizonierilor aduși au luat decizia de a trece de partea noastră fiind influențați de foile volante aruncate de noi din aer. La întrebarea de ce formațiuni întregi nu depun armele a fost dat răspunsul că foile noastre volante sunt percepute încă sceptic de majoritate și ei nu au încredere deplină în conținutul lor. Propriii comandanți, bineînțeles, depun eforturi pentru a spori îndoielile.

Le este dificil să treacă de partea noastră și pentru că propriii comandanți îl împușcă fără să stea pe gânduri pe oricine, dacă văd intenția de a depune armele. De asemenea, și mitralierele noastre ce sunt puse în funcțiune de îndată ce e observat cineva fac evadarea prea riscantă. După toate aparențele însă, modalitatea aleasă de ușurare a operațiunilor militare prin aruncarea din aer a foilor volante este pentru noi prețioasă…“

24 iulie 1941

Raport cu privire la interogatoriul unui transfug

„… Starea de spirit din unitate (Batalionul autonom de mitraliori al regiunii fortificate – M.S.) este deprimantă. Toți vor de mult să termine războiul, dar prin înfricoșare dură sunt constrânși de comandanți să lupte în continuare. După ce funcționa megafonul [german] comandanții umblau cu pistoalele și cu degetele pe trăgaci și amenințau să-l împuște pe oricine va încerca să fugă la nemți. În pofida intimidării, impresionați de propagandă, soldații s-au înțeles să părăsească pe ascuns cazematele noaptea, să-i închidă în ele pe comandanți și să fugă la nemți. Dar planul acesta a eșuat din cauza retragerii nocturne neașteptate. Cu toate acestea, transfugul este convins că ceilalți soldați oricum vor părăsi unitatea cu prima ocazie. El însuși a reușit să fugă atunci când în timpul retragerii a fost pus santinelă ca să observe un eventual atac al nemților.“

24 iulie 1941

Raport cu privire la stările de spirit în trupele inamicului

„… Prizonierii de război afirmă că abia acum, în prizonierat, ei pot să stea de vorbă deschis unii cu alții. În Armata Roșie nimeni nu îndrăznește să-și expună părerea, deoarece vede în fiecare ascultător un spion. De aceea se produce atât de rar înlăturarea din funcții a comisarilor și a comandanților comuniști. Este extrem de greu să fugă de partea germanilor, fuga poate să se producă doar în timpul ofensivei germane în momentul în care trupele se retrag în dezordine. Prizonierii sunt ferm convinși că mai devreme sau mai târziu toată armata va fugi la germani, deoarece nimeni dintre ostașii Armatei Roșii nu înțelege pentru ce trebuie să lupte. Masa principală a ostașilor Armatei Roșii sunt colhoznici ostili regimului sovietic, deoarece le-a fost luată proprietatea privată. Tații majorității ostașilor Armatei Roșii au fost deportați, omorâți sau trăiesc în sărăcie lucie. Trupele continuă să opună rezistență doar sub o teroare foarte puternică…“

6 august 1941

Raport cu privire la interogatoriul unor transfugi

„Compania 9 a Batalionului 3 a Regimentului 8 Infanterie motorizată SS i-a adus pe următorii transfugi sovietici-ruși (sunt enumerați nouă oameni, toți originari din Leningrad, în vârstă de 18–19 ani – M.S.). Acești transfugi au comunicat următoarele:

Starea de spirit din unitatea noastră militară este foarte proastă. Noi nu simțim nici un fel de ură față de germani. Comisarul nostru, evreu, ne spunea că germanii ne vor sfâșia în bucăți, dar noi nu l-am crezut. În schimb am crezut în cele scrise în foile volante germane aruncate deasupra unității noastre din avioane.

Eram hrăniți foarte prost. Primeam câte 400 de grame de pâine pe zi. Iar la început ne dădeau doar câte 100 de grame de pâine pe zi. Pâinea era foarte proastă. Primeam o soldă de 8 ruble pe lună. Starea de spirit din Leningrad este foarte proastă. Oamenii așteaptă să intre germanii în oraș

și speră că după aceea vor veni vremuri mai bune. Pe sectorul de pădure de unde am venit se află încă mii de soldați care vor să treacă de cealaltă parte. Unitatea noastră militară se autodizolvă."

Documentele Secției de spionaj și contraspionaj a Grupului 3 Tancuri (al Grupului de Armate Centru). (491)

14 iulie 1941

Situația din Bielorusia

„La fel ca în Lituania, pe teritoriul Bielorusiei, care i-a aparținut anterior Poloniei, populația, cu excepția evreilor, salută trupele germane ca trupe eliberatoare. Cauza: colectivizarea forțată la sat și deportările și execuțiile care au însoțit-o. N-am găsit confirmări ale răfuielilor sângeroase în masă cu persoane civile arestate, despre care ne vorbea convingător populația. Probabil, odată cu apropierea trupelor germane, arestații au fost duși la est. Bucuria populației – a bielorușilor (greco-catolici) și polonezilor (romano-catolici) este aceeași, nu există contradicții grave între ei.

Este de remarcat că și locuitorii regiunilor Bielorusiei care au făcut parte în permanență din Uniunea Sovietică privesc intrarea trupelor germane fără nemulțumire. Cauza: gestionarea colectivă în agricultură a degenerat într-un sistem de constrângere, în cadrul căruia oameni muncesc zi și noapte și nu-și văd roadele muncii. Foametea din anii 1933, 1934, 1935 este încă ținută bine minte de țărani. Dacă poporul nu-și exprimă la început bucuria pretutindeni, faptul se explică prin incertitudinea legată de viitor și prin intimidarea promovată de puterea sovietică, care a anunțat că obligația fiecărui german va fi de a-i nimici pe ruși.

În orașe domnește o indiferență mai mare, care în orașele mari, de exemplu în Minsk, evoluează în ostilitate și ură. Însă nepăsarea se transformă în ură față de Stalin după ce, urmând directivele lui Stalin din discursul lui de pe 3.7.1941, comuniștii au început înainte de retragere să incendieze orașe, de exemplu Vitebskul. Dat fiind că oamenii din orașe și din colhozuri trăiau acum din faptul că statul le repartiza zilnic din

depozitele sale produsele de necesitate vitală, lumea jefuiește depozitele ca să nu sufere de foame. În măsura în care e posibil, trupele germane încearcă să curme jafurile și depun eforturi pentru efectuarea distribuirii echitabile…

N-a fost depistată nici o manifestare de nesupunere în fața Puterii Sovietice. Pasul de la critică și de la neacceptarea interioară a rânduielilor sovietice până la rezistența activă este foarte greu de făcut de acest popor atât de chinuit și lipsit de spirit de inițiativă.

Dat fiind că populația se identifică drept bielorusă, simte comunitatea cu Rusia și poziția ei negativă în raport cu Moscova are un caracter social-economic, e cât se poate de probabil că și în regiunile rusești vom găsi o stare a lucrurilor asemănătoare cu cea din regiunea pe care o descriem.

4 august 1941.

Raport cu privire la atitudinea populației civile ruse față de germani.

„Pentru a executa misiunea ce mi-a fost dată de a elucida și de a colecta date despre comportamentul și poziția populației civile ruse am vizitat pe 3 august două biserici din oralul Velij. Bisericile erau atât de arhipline de credincioși (pe 2 august Biserica Ortodoxă sărbătorește ziua Sfântului Ilie – M.S.), încât nu toți și-au găsit un loc în ele și erau nevoiți să stea în fața bisericii și în cadrul ușilor. Era o priveliște zguduitoare să-i vezi pe oamenii aceștia simpli care se închină și plâng, ascultând cu atenție predica preotului. Căci poporul rus a fost de 22 de ani lipsit cu forța de posibilitatea de a se aduna la sărbătorile bisericești. Cu lacrimi în ochi, ei îi mulțumesc în genunchi forței supreme pentru eliberarea lor de către armata germană de jugul comunismului. Recunoștința și bucuria lor este atât de mare încât rugăciunea finală a preotului pentru victoria trupelor germane și a marelui Führer i-a atins la inimă. Bieții oameni își amintesc cu groază tirania cruntă a bolșevismului și, după cum mărturisesc ei, mai bine ar pleca agățați de scările mașinilor noastre în Germania decât să ajungă măcar o clipă din nou sub jugul roșu.“

Documentele Secției spionaj și contraspionaj a Diviziei 10 Tancuri (a Grupului de Armate Centru). (492)

10 iulie 1941

Tema: depoziții ale prizonierilor

„8 prizonieri au mărturisit că sunt din Regimentul 542 Pușcași (al Diviziei 161 Pușcași, participant la bătălia pentru Minsk – M.S.). Regimentul a fost utilizat lângă Minsk, după care s-a aflat în retragere. Ultimele lupte din ariergardă au avut loc cu 3 zile în urmă. Ofițerii au plecat cu automobilele, în unitate au rămas doar câțiva comandanți inferiori, comuniști. Cea mai mare parte a regimentului s-a împrăștiat, deoarece nu mai dorea să lupte. Când prizonierii au aflat de la locuitorii satului că, dacă se vor preda trupelor germane, nu vor păți nimic, ei, de îndată ce au văzut automobilele noastre de recunoaștere, ne-au ieșit, cu mâinile ridicate, în întâmpinare“.

20 iulie 1941

Tema: depoziții ale prizonierilor

„Ieri seara, la postul nostru de pază de pe linia întâi de lângă Leonidovka, a trecut de partea noastră un soldat rus și a depus următoarele mărturii:

Pe 7 iulie regimentul de infanterie a fost transferat de la Voronej lângă Elnia. Aici a fost utilizat la construcția fortificațiilor de câmp. În afară de aceasta, la instalarea fortificațiilor au fost antrenați 20 000 de muncitori de la Moscova. Aprovizionarea muncitorilor și a regimentului era extrem de sărăcăcioasă. În ultimele două zile nu li s-au dat în general nici un fel de alimente, în regiment a început o revoltă și o parte a militarilor au luat decizia de a trece de partea germanilor. Despre intenția lor a aflat [comandamentul], după care rebelii au fost plasați pe linia întâi în timpul atacului tancurilor germane.

La sud și la nord de Elnia a fost adusă o cantitate mare de artilerie (tunuri antitanc de calibrele 152, 76 și 50 mm). Comandantul le-a spus soldaților că pentru neexecutarea ordinelor au fost împușcați 9 generali (la momentul respectiv, comandamentul Frontului Vest încă nu fusese împușcat, dar Hotărârea Comitetului de Stat pentru Apărare nr. 169 semnată de Stalin fusese adusă la cunoștința trupelor și în ea erau nouă nume ale generalilor arestați – M.S.). Locul în care era amplasat regimentul era desemnat ca postul de campanie nr.16. Trupele amplasate în Elnia și în jurul ei, în urma luptelor din ultimele zile, sunt foarte istovite și doar teama de a fi împușcați în prizonierat îi reține pe militari să treacă de partea noastră.

26 iulie 1941

*Dragă Girgenson,*********

În afară de faptul că sunt bine îți comunic astăzi următoarele:

Putem să constatăm cu certitudine că foile volante germane acționează bine atât asupra soldaților ruși, cât și asupra populației civile. Comandanții grupurilor mele de recunoaștere se conving în permanență personal de asta…

Acum, când totul se aduce în bună ordine, avem de gând să punem la punct viața economică și anume agricultura. Aici, în centrul Rusiei, la 60 de kilometri sud-est de Smolensk, populația rurală le urează comisarilor roșii să se ducă dracului. Ea răspunde la apelul nostru de a începe neîntârziat cositul fânului. Ea ne aprovizionează, deseori benevol, cu lapte, ceapă, carne. Dacă vor fi trimiși încoace câțiva oameni liniștiți și pricepuți, plus oameni care posedă cunoștințe agricole și tehnice, știu limba, propagandiști, nu va fi greu să punem la punct aici fără pierderi mari o viață normală și recoltarea roadei.

Nivelul de viață al oamenilor de aici este atât de scăzut încât chiar și o mică parte din venitul obținut din activitatea agricolă ar fi cât se poate de suficientă pentru a ameliora considerabil ambianța socială, a spori

capacitatea de cumpărare pe de o parte și a stimula dorința de a munci pe de alta.

Nu vom putea să desființăm întreprinderile colective mari și, de fapt, nici nu e nevoie să o facem. Fie și din cauza că aici n-au mai rămas țărani așa cum îi știm noi, adică oameni capabil să muncească de sine stătător. Dar dacă acestor zilieri de stat săraci în loc de jumătate de morgen de pământ (circa 12 ari – M.S.), un porc și o vacă o să le dăm toate acestea în cantitate dublă în folosință privată, ei vor fi fericiți și mulțumiți. În afară de aceasta, dacă îi vom spune comunității: din recolta strânsă de pe loturile voastre pe pământ veți primi încă atâtea % din profit, vom stimula astfel spiritul de inițiativă și în urma selecției pe baza rezultatelor muncii vom putea să punem temelia unei noi stări sociale mijlocii, iar celor mai buni din rândurile acesteia s-ar putea să le dăm posibilitatea de a fi promovați în funcții de conducere…“

Documentele Secției spionaj și contraspionaj a Corpului 48 Tancuri (al Grupului de Armate Sud). (493)

16 iulie 1941.

Tema: amănunte speciale din procesele-verbale ale interogatoriilor:

„… S-a confirmat că populația ucraineană este influențată de propaganda foarte activă din foile volante germane aruncate din avioane. Conținutul lor este transmis de la om la om, din gură în gură, în principal de femei și copii, deoarece ei, după cum ni se comunică, pot să stea de vorbă neîmpiedicați de nimeni cu soldații.

Transfugii utilizează pentru evadare în principal momentele de derută, de exemplu în timpul raidurilor aviației germane. O circumstanță remarcabilă este faptul că ei vin parțial și din regiunile din spatele frontului rușilor. Astfel, unii transfugi au declarat că au fost nevoiți să răzbată din regiunea Kiev pe direcția vest până la întâlnirea cu primele trupe germane (la mijlocul lunii iulie 1941, unitățile Corpului 48 Tancuri

german luptau în regiunea Berdicev, adică doritorii de a se preda urmau să parcurgă circa 150 de kilometri – M.S.).

Este de remarcat faptul că musulmanii din rândul prizonierilor subliniază îndeosebi în timpul interogatoriilor opiniile lor anticomuniste. Tonul cu care vorbesc ei despre bolșevism se evidențiază prin asprimea lui și prin ferma convingere a [propriei] superiorități.

Prizonierii aduceau cu ei foile volante germane și povesteau independent unii de alții că ofițerii le dădeau foile volante după ce fugeau comisarii…“

Documentele Secției spionaj și contraspionaj a Corpului 4 Aviație al Luftwaffe. (494)

Nr. 1 082/41, secret

„Trupele române l-au luat prizonier pe comisarul politic al unei subunități a Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne a bazei militare maritime din orașul Odessa, care a răspuns la următoarele întrebări:

… Populația rusă nu cunoaște care e starea adevărată pe front. Populația ştie doar despre luptele din regiunea Kiev, de lângă Belaia Țerkov și Jitomir. Despre pierderea Basarabiei nu s-a comunicat până pe 22 august. Se comunica doar despre luptele de lângă râul Prut. Populația rusă e prelucrată de propagandă în așa fel încât nu poate să aibă părerea ei.

Interogatul consideră că după următoarele succese germane, precum cucerirea Leningradului, Moscovei, Kievului etc., populația se va ridica. La aceasta va contribui lipsa mare de produse alimentare și de îmbrăcăminte. Femeile se vor revolta primele. Această revoluție ar putea fi accelerată pe calea propagandei permanente prin foi volante și eliberarea câtorva prizonieri de nădejde, care vor putea să se întoarcă. Acești prizonieri trebuie să difuzeze informația despre faptul că aici prizonierii nu sunt nicidecum împușcați, ci tratați bine.

Probabil, după pierderea centrelor politice și industriale, influența autorităților asupra populației se va diminua și aceste mijloace (teroarea) nu vor mai fi eficiente… El consideră că rezistența nu poate să continue mai mult de 3 luni, deoarece în urma pierderilor suferite toate rezervele vor fi epuizate. Situația dezastruoasă a populației și pierderile suferite ar putea frânge rezistența organelor de conducere...“

Însemnări din jurnalul soldatului din Wehrmacht Willi Kubeck (495)

„După ce a trecut o lună și jumătate a campaniei în Rusia, după ce mi-am făcut o imagine despre locuitorii pașnici ai Ucrainei, îmi vine în minte gândul să-mi păstrez amintirile pentru anii de după război. Primul lucru care m-a uimit a fost starea de spirit binevoitoare a populației civile. N-am avut cunoștință de nici un caz de atac asupra soldaților noștri, în orice caz pe sectorul sudic al frontului. Nu ne era frică atunci de nici un fel de acte ostile din partea populației civile, nici chiar ajungând în spatele frontului inamicului în misiune de recunoaștere. Când ne duceam în sat ca să facem rost de-ale gurii, la fel nu ne era teamă că cineva dintre localnici ne va înfige în spate cuțitul sau toporul. Nu am cunoștință despre nici un incident de acest fel, în caz contrar comandamentul ne-a fi interzis cu toată strictețea să facem aceste raite.

Impresia mea personală este că populația civilă îl ura din tot sufletul pe marele său conducător, Stalin. Auzeam în permanență: „Lenin – gut, Stalin – …“ și spunând aceste cuvinte oamenii făceau un gest semnificativ care pretutindeni însemna același lucru și de aceea era ușor de înțeles: lațul pe gât. Îl urau pe Stalin cel mai mult din cauza colectivizării agriculturii. După realizarea ei, pământurile, uneltele agricole, vitele, păsările confiscate de la țăranii înstăriți au fost declarate proprietate de stat, cu alte cuvinte au fost transmise în proprietate colectivă. Dar deciziile principale erau luate de partocrații urâți de toți. Toți locuitorii cutărui sau cutărui sat munceau în comun, primeau pentru aceasta pâine și bani – foarte puțini – echivalentul a circa jumătate de marcă a Reichului pe zi în banii noștri. Partea cea mai mare a profitului era însușită de stat, locuitorilor satului le rămânea doar atât cât să poată să se descurce cu chiu cu vai.

Din partea noastră locuitorii Ucrainei așteptau că vom pune capăt colectivizării. Poate că conducerea noastră va înțelege totuși că aceasta oferea posibilitatea de a ne face un aliat din Ucraina. Sunt ferm convins că mulți țărani erau de partea noastră în lupta contra regimului stalinist. Nu a fost nici o subunitate de-a noastră cu care voluntarii din rândul localnicilor să nu fi colaborat activ…“

Din procesul-verbal al interogatoriului generalului-maior Zakutnîi, fost șef al statului major al Corpului 21 Pușcași (496)

„… După părerea generalului, acest război este extraordinar de nepopular în Rusia și poate să conducă cu ușurință la doborârea regimului ce guvernează acum. Guvernul sovietic poate să evite acest pericol doar pe calea încheierii la timp a unei păci separate. Are o mare importanță, după spusele generalului, chestiunea referitoare la cât de departe se va deplasa frontul spre est. Dacă germanii vor reuși să ocupe spații mari ale Rusiei, pentru guvernul sovietic va apărea pericolul că pe teritoriul ocupat va fi înființat un guvern rus paralel. Apariția unei astfel de posibilități este deosebit de periculoasă pentru guvernul sovietic și de aceea el, indiscutabil, va fi nevoit să zădărnicească înființarea guvernului paralel prin încheierea la timp a păcii separate. Dacă însă nu se va reuși evitarea înființării guvernului paralel, datorită încheierii unei astfel de păci [conducerea sovietică] va încerca să păstreze pentru ea cel puțin rămășițele teritoriului Rusiei.

Zakutnîi și-a expus majoritatea opiniilor politice din proprie inițiativă, în acest sens nu i-au fost puse întrebări concrete. El simțea în mod evident nevoia de a se pronunța pe această temă, de aceea afirmațiilor în această privință trebuie să li se acorde o importanță deosebită.“

Din memoriul procurorului militar șef V. Nosov, expediat adjunctului comisarului poporului al apărării al URSS, comisarul de armată de rangul 1 L. Mehlis.********

27 septembrie 1941

„Pe 10–20 iulie, anul curent, unitățile Corpului 25 Pușcași, ce ocupau poziții defensive în regiunea orașului Vitebsk–Suraj-Vitebski, s-au împrăștiat în mod rușinos, i-au deschis inamicului calea pentru deplasarea spre est, iar ulterior, ajungând în încercuire, au pierdut majoritatea efectivului și bunurilor materiale. Ancheta desfășurată în această privință a stabilit următoarele:

… În ziua de 11 iulie pe sectorul defensivei ocupat de două batalioane ale Regimentului 501 Pușcași, unitățile motorizate și mecanizate ale inamicului, în număr necunoscut (n-au fost misiuni de recunoaștere), au pătruns peste Dvina de Vest spre șoseaua Vitebsk–Smolemsk și Vitebsk–Suraj. Numitele două batalioane ale Regimentului 501 Pușcași, neavând conducerea cuvenită, s-au împrăștiat în panică. Cuprins de panica „încercuirii“, în noaptea spre 12 iulie, a început să-și schimbe locul de amplasare statul major al corpului. Pe la ora 16.00, pe 12 iulie, comandantul corpului, generalul-maior Cestohvalov, cu un grup de comandanți de la statul major și cu batalionul de transmisiuni, abandonând o parte a automobilelor, a sosit la postul de comandă al Diviziei 134 Pușcași din satul Prudniki. Sosirea lor a introdus imediat panica în unitățile diviziei, deoarece cei sosiți, inclusiv Cestohvalov însuși, relatau panicați despre pierderile pe care nemții chipurile le-au provocat unităților Diviziei 162 Pușcași, despre bombardamentele aeriene etc…

După indicația dată de comandantul corpului, Cestohvalov, cu privire la retragere, a început fuga panicată spre est. Primii care au fugit au fost statul major al corpului și eșalonul secund al statului major al Diviziei 134 Pușcași, condus de șeful statului major al diviziei, locotenent-colonelul Svetlicinîi, care de pe 9 iulie a lipsit de la postul de comandă („a rămas în urmă“) și abia în momentul replierii, pe 12 iulie, a sosit în satul Prudniki. În lipsa conducerii, mașinile goneau în panică spre est, spre târgușorul Ianovici. Fuga în panică a comandanților de la statul major a avut o influență nefastă asupra unităților și asupra organelor sovietice locale, care lăsau totul baltă și fugeau spre est, fără să fi văzut vreun inamic și chiar fără să fi auzit focuri de armă. Pe 13 iulie statul major al corpului s-a oprit lângă târgușorul Ianovici, dar pe 14 iulie s-a mutat în pădurea de lângă satul Ponizovie, abandonând orice conducere a unităților corpului

și pierzând legătura cu statul major al armatei. Urmând exemplul statului major al corpului fugeau care încotro unitățile militare, fără să-i opună nici o rezistență inamicului, abandonând bunurile materiale și munițiile…

*La intrarea în satul Rîpșevo, la ora 23.00, coloana statului major a fost întâmpinată cu strigăte „Stai!“ și cu tirul dezordonat al unui detașament mic de recunoaștere german; după spusele martorilor oculari, cercetașii erau în număr de vreo 10 oameni. Șeful statului major al corpului, colonelul Vinogradov, al cărui automobil era în fruntea coloanei, nu și-a oprit automobilul, a trecut mai departe și a ieșit din sat. Comandantul corpului, generalul-maior Cestohvalov, care îl urma în cel de-al doilea automobil, a oprit mașina, a aruncat arma personală, a ridicat mâinile și s-a îndreptat spre nemți.******** Șeful serviciului de geniu al statului major al corpului, locotenent-colonelul Egorov, care se afla în aceeași mașină, a sărit din mașină și a luat-o la fugă în partea opusă, prin grădini spre pădure. La fel au procedat ceilalți comandanți și lucrători politici ai statului major al corpului…*

Aflându-se în încercuire, sub influența fricii, unii comandanți și lucrători politici, pentru a-și ascunde apartenența la corpul de comandanți al Armatei Roșii, și-au rupt însemnele distinctive și petlițele, au dezbrăcat echipamentul militar și au îmbrăcat costume civile, iar o parte dintre ei chiar și-au distrus documentele personale și pe cele de partid. Șeful Secției politice a corpului, comisarul de regiment Lavrentiev, și-a distrus carnetul de partid, și-a înlocuit uniforma de comandant cu un costum zdrențuit de «deținut», și-a lăsat barbă, și-a pus o traistă pe umăr și, ca un laș și un trântor, s-a deplasat în decursul câtorva zile din urma unităților, fără să facă nimic, demoralizând efectivul cu înfățișarea sa. Când i s-a propus o uniformă militară, a refuzat s-o ia și s-a dus de unul singur, în costumul său de «deținut», spre est. La fel se deplasau de unii singuri comisarul militar al corpului, comisarul de brigadă Kofanov, colonelul Stulov, șeful secției speciale a corpului, locotenentul-major al trupelor securității de stat Bogatko. Acesta, împreună cu dactilografa sa, deghizându-se în costume de colhoznici, se dădeau drept «refugiați» și se îndreptau spre orașul Viazma…“ (497)

Din Comunicatul special al Direcției de contraspionaj a Comisariatului Poporului al Securității de Stat „Cu privire la manifestările antisovietice și stările de spirit politice negative în rândul scriitorilor și jurnaliștilor“

[Cel târziu 24 iulie 1943]

Treniov K.A.

Evit să citesc ziarele, mi-e silă să citesc ziarele, pline de minciuni și de mistificări… Cât privește țara noastră, ea nu mai este în stare să reziste războiului, cu atât mai mult cu cât e puțin probabil că vor fi mulți cei care vor accepta să lupte pentru păstrarea regimului existent… Trebuie să fim consecvenți. Au desființat Internaționala Comunistă, trebuie revizuit imnul «Internaționala», s-ar putea să nu le fie pe plac aliaților… (Treniov a făcut aluzii că se retrage în mod conștient din activitățile obștești și se străduie să stea în umbră, pregătind trecerea fără complicații de partea «noului regim» care va fi, conform convingerii lui, instaurat după război).“

Novikov-Priboi A.S.

„Țăranului trebuie să i se acorde indulgență în economie, în orientarea inițiativei lui spre gospodăria personală. Oricum așa se va întâmpla ca rezultat al războiului… Nu poate să stea Rusia singură infinit de mult deoparte de țările capitaliste, și va trece mai devreme sau mai târziu pe această cale, însuși guvernul o va înțelege…“

Fedin K.A.

„Tot ce e rusesc a pierit de mult pentru mine odată cu venirea bolșevicilor; acum trebuie să înceapă o epocă nouă, când poporul nu va mai suferi de foame, nu va da totul de pe el ca să prospere o anumită grămăjoară de oameni (bolșevicii). Pentru sângele vărsat la război poporul va cere plată și uite atunci o să înceapă ceva grozav… Poate că se va vărsa din nou sânge…“

Tolstoi A.N.

„Noi avem deja grijă de pe acum ca să avem în rezervă resurse militare umane – pentru eventualitatea că, atunci când războiul va lua sfârșit, vom mai fi nevoiți să ne batem cu aliații noștri pentru împărțirea și reorganizarea Europei… În viitorul apropiat va trebui să admitem inițiativa privată, încă Nouă Politică Economică, fără ea nu se vor putea restabili și reanima economia și circulația mărfurilor…“

Pogodin N.F.

„Îngrozitoarele lecții de viață, ce i-au fost predate țării și erau cât pe ce să se încheie literalmente din întâmplare cu cedarea Moscovei, pe care nemții n-au cucerit-o pe 15–16 octombrie 1941 pentru că pur și simplu n-au crezut în lipsa absolută la noi a oricărei organizări, trebuie să ne spună înainte de toate un singur lucru – așa nu se poate să mai fie, așa nu se mai poate să trăim, așa nu vom supraviețui… Ceva e în neregulă la noi în mecanismul ca atare și el din când în când se blochează și scârțâie. Ceva e în neregulă la noi în sistemul ca atare. Ce e bine e bine, și multe sunt la noi excelente, dar și cele rele s-au manifestat la noi în astfel de doze, încât pur și simplu nu înțelegi cum și când puteau să se întâmple acestea…“

Gladkov F.V.

„Gândiți-vă, de 25 de ani e puterea sovietică, dar chiar și înainte de război oamenii umblau în zdrențe, sufereau de foame… În orașe precum Penza, Iaroslalvl, în anul 1940 oamenii se umflau de foame, nu puteau să ia masa și să facă rost măcar de pâine. Acestea ne sugerează gânduri foarte serioase: pentru ce trebuia făcută revoluția, dacă peste 25 de ani oamenii sufereau de foame înainte de război la fel cum suferă acum…“

Dovjenko A.P.

„Tema demascării caracterului vicios al educației sovietice, a nimicniciei pedagogului sovietic, a caracterului greșit al propagandei și a rezultatelor

tragice ale acestora trebuie să devină tema principală a artei, literaturii și cinematografiei sovietice în timpul cel mai apropiat…“ (498)

Din cartea lui M. Koriakov Eliberarea sufletului (anul 1952)

„… Regiunea Baltică, Polesia, Volînia, Galiția, Bucovina, Basarabia au fost ocupate, anexate la URSS, «eliberate», conform terminologiei sovietice. Savurând victoriile ușoare, fulgerătoare, îndopându-se cu merindele gratuite și abundente ale ocupației, ostașii și comandanții Armatei Roșii aveau o stare de spirit semeață. Era «tineretul stalinist», crescut într-un climat artificial, de seră, plin de credință în geniul «marelui, înțeleptului și iubitului Stalin», în «misiunea eliberatoare a Armatei Roșii», în «invincibilitatea armelor sovietice».

A început războiul… S-au dovedit a fi slabe mlădițele de credință în Stalin, crescute în climat de seră. S-au ofilit de îndată ce s-a îndreptat spre ele respirația fierbinte, arzătoare a luptelor grele și nereușite. În decurs de decenii bolșevismul stârpea în generația tânără credința organică, națională în Rusia; acum uraganul impetuos al războiului a spulberat și credința în Stalin – în sufletul soldatului rus s-a făcut pustiu de bate vântul. Astfel a început dispersarea Armatei Roșii.

În iulie și în august – primele luni de război – în armata regulată s-au încadrat contingente noi: milioane de țărani din Ucraina, Caucazul de Nord, Povolgia, Rusia Centrală. Nu comsomoliști, ci oameni de 30–40 de ani, un strat nou – mai din profunzime – al poporului, slab atins de propaganda bolșevică, de ideile de «eliberare» a Europei, de purtarea unui război ofensiv. În memoria acestor ostași se întipărise altceva: faptul că în anul 1930 bolșevicii luau din gospodăriile individuale, clădite de tați și de bunici, caii, vacile și le mânau cu forța în colhoz; că în anul 1932 cătune și sate rusești și căzăcești mureau de foame, erau acoperite de buruieni, erau deportate în tundra polară, în nisipurile Turkestanului, în lagărele de concentrare din Kolîma.

Noii recruți au adus pe front stările de spirit antisovietice, care și-au găsit imediat ecoul în rândurile «tineretului stalinist» zdrobit lângă frontieră în

primele zile de război. Și nu doar ecoul, ci și forma lui certă – predispoziția directă spre defetism. După ce și-au pierdut credința în Stalin, cu sufletele pustiite, tinerii «epocii staliniste» s-au simțit atrași de nemți. Au apărut «cufundarii», care se ascundeau în beciuri și subsoluri. După ce trecea valul german, «cufundarii» ieșeau. Foștii comuniști și comsomoliști se angajau, de regulă, în serviciul nemților. Ostașii bătrâni se îmbrăcau în haine țărănești, se dădeau mai aproape de satul natal ca să împartă colhozurile și să reconstruiască gospodăriile individuale. Cei care erau departe de satele natale se opreau în casa vreunei văduve, soții de soldat din alt sat.

Pe câmpiile Rusiei se desfășura o mare dramă militară, socială, politică, dar, mai ales, o foarte profundă dramă psihologică populară. Este incorect să credem că milioane de ruși s-au dus la nemți. Nu s-au dus nici la nemți, nici la bolșevici, s-au dus pur și simplu unde vedeau cu ochii…“

În continuare nivelul pierderilor Grupului 3 Tancuri a crescut și a devenit cât se poate de „normal“ conform criteriilor Wehrmachtului; în 50 de zile de război, de pe 22 iunie până pe 10 august, șapte divizii și o brigadă (Brigada 900 Infanterie motorizată) ale grupului au pierdut 17 199 de oameni, adică fiecare divizie a pierdut câte 46 pe zi. (NARA, T 313, R 231, f. 140)

În ultimii ani, în cercurile patriotice a căpătat o răspândire extrem de mare istorioara despre faptul că „nemții îi prindeau pe toți bărbații cu vârste de recrutare și îi înregistrau ca prizonieri“. Pe autorii și promotorii acestei aiureli nu-i jenează câtuși de puțin simplele întrebări: „Pentru ce?“, „Cine trebuia să-i hrănească?“, „Cum se leagă asta cu faptul eliberării a sute de mii de prizonieri de război reali?“ Prin Rețeaua mondială circulă și un oarecare „ordin de pe 8 iulie“. Da, un ordin de pe 8 iulie există. Ce-i drept, este de pe 8 iulie 1943 (patruzeci și trei), a fost semnat de Himmler și nu are nici o referire la directă la Wehrmacht, război și prizonierii de război. „Prizonierii-bărbați cu vârstele între 16 și 55 de ani, luați în timpul luptei cu bandele (subl. mea – M.S.) în zona operațiunilor de luptă, în spatele frontului armatelor, în comisariatele estice, în Guvernământul General și în Balcani, sunt considerați prizonieri de război“.

Miliții formate din localnici, folosite pentru controlul populației și aplicarea politicii germane de ocupație din teritoriile care aparținuseră URSS (n.ed.)

În document lipsesc datele de orice fel, lipsește și semnătura. Dar nu e greu de stabilit destinatarul – cel mai probabil este Brigadeführerul SA Thomas Girgensohn, german baltic (Baltendeutsche), șeful Secției de recunoaștere a statului major al SA („detașamente de asalt“), în atribuțiile căruia intra și selecția cadrelor pentru administrația civilă de pe teritoriile ocupate ale Uniunii Sovietice.

Documentele procuraturii militare (de toate nivelurile) și ale tribunalelor militare sunt închise ermetic pentru cercetători, deci putem doar să presupunem câte rapoarte de acest gen mai stau ascunse sub praful „GULAG-ului arhivistic“.

Circumstanțele în care a căzut prizonier (dacă o fi căzut) generalul Cestohvalov nu sunt elucidate nici până în prezent. Conform unor versiuni, el a fost ucis în cursul schimbului de focuri la prima întâlnire cu germanii, conform alteia – a fost ucis în timp ce încerca să evadeze; e clar doar că nu s-a aflat în prizonierat german un timp cât de cât îndelungat.

Epilog

Pe 16 iulie 1941 tovarășul Stalin a semnat personal Hotărârea Comitetului de Stat pentru Apărare nr. 169, în care erau spuse următoarele: „Comitetul de Stat pentru Apărare trebuie să recunoască faptul că unii comandanți și ostași de rând manifestă instabilitate, spirit alarmist, lașitate rușinoasă, aruncă armele și, uitând de datoria lor față de Patrie, încalcă grav jurământul, se transformă într-o turmă de oi, care fug cuprinși de panică din fața inamicului care s-a obrăznicit“.

Obiectul de cercetare, sarcina, obiectivul aceste cărți a fost să dăm sintagmei „unii ofițeri și ostași de rând“ un conținut concret. Să transferăm discutarea chestiunii „factorului uman“ și a rolului jucat de el în înfrângerea catastrofală a Armatei Roșii din domeniul emoțiilor, frazelor rituale, isteriei, jonglării cu citate comode, în sfera științei; pentru început, a unei științe așa cum e aritmetica. „Știința începe acolo unde încep măsurările“, spunea Mendeleev.

Sarcina este foarte dificilă. Tancurile, tunurile, avioanele pot fi numărate, grosimea blindajului poate fi măsurată, capacitatea reală de perforare a proiectilelor poate fi verificată pe poligonul de trageri. Dar cum să măsori „spiritul combativ“, cum să apreciezi în parametri cantitativi existența calificării comandanților și motivația de a-și onora datoria militară a soldaților? Dar dificil nu înseamnă imposibil. Și cu toate că răspunsurile nu vor fi niciodată la fel de simple și certe ca în problemele de mecanică clasică, putem să găsim și criteriile obiective (ce permit evaluarea cantitativă) corespunzătoare, și documentele care conțin informația inițială necesară pentru o evaluare cantitativă.

Drept prim criteriu ca importanță poate servi structura pierderilor de efectiv. Nu tancurile constituie armata, ci oamenii. Să zdrobești armata inamicului înseamnă să-i lichidezi fizic pe soldații inamicului sau să-i constrângi să renunțe la onorarea datoriei de militar, iar distrugerea tehnicii militare joacă în acest proces un rol strict auxiliar, subordonat.

Din păcate, nu există nici o posibilitate de a alcătui listele nominale ale pierderilor sau cel puțin de a stabili cu precizie cu o marjă de eroare de o mie de oameni numărul morților, răniților, dezertorilor și prizonierilor (în condițiile concrete ale verii anului 1941 ultimele două categorii sunt într-o măsură considerabilă similare – mai întâi se producea fuga în pădure, iar apoi, peste câteva zile sau săptămâni, mutarea din pădure în lagărul pentru prizonieri). Mai rău, prăbușirea Armatei Roșii a fost atât de profundă și de rapidă încât utilizarea ca atare a termenilor obișnuiți din limbajul militar devine problematică. Poate oare să fie numit „dezertor“ soldatul pe care l-au părăsit toți comandanții – de la comandantul batalionului până la comandantul armatei? Poate oare să fie numită „unitate militară“ locul din care a fugit samavolnic acest soldat?

Cu toate acestea, din nefericire pentru Rusia – și spre ușurarea vieții viitorilor istorici –, disproporția dintre „pierderile sângeroase“ (morți și răniți) și pierderile rezultate din haos și prăbușire (dezertori, prizonieri) este atât de net exprimată încât pentru stabilirea și calcularea ei este suficientă chiar și acea cantitate modestă de informații de care dispunem noi acum.

Strict vorbind, primul pas spre detectarea acestei disproporții a fost făcut acum 20 de ani. În anul 1993 a văzut lumina tiparului prima ediție a culegerii statistice Indicativul „secret“ a fost anulat, în care un colectiv de istorici cât se poate de oficial, „cu statut social de prestigiu“, în frunte cu generalul-colonel G.F. Krivoșeev, a publicat date despre pierderile Armatei Roșii distribuite pe ani și operațiuni de război. Acolo, între altele, e scris negru pe alb că numărul celor „dispăruți“ constituia 71 la sută din numărul total al pierderilor Fronturilor Sud și Briansk, 77 la sută din pierderile Frontului Sud-Vest, 65 la sută din pierderile Frontului Vest (sunt datele pentru anul 1941).

În alte evidențe ale culegerii lui Krivoșeev, morții și dispăruții au fost uniți la rubrica comună „pierderi irecuperabile“, însă și în acest caz predominanța enormă a numărului celor „dispăruți“ se vedea distinct: pierderile irecuperabile s-au dovedit de 5,7 ori mai mari decât cele sanitare pe Frontul Nord-Vest (de pe 22.6 până pe 9.7), de 4,4 ori mai

mari decât pierderile sanitare de pe Frontul Vest (de pe 22.6 până pe 9.7), de 2,5 ori pe Frontul Sud-Vest (de pe 22.6 până pe 6.7), de 7,3 ori pe același Front Sud-Vest în perioada dintre 7.7 și 26.9. Astfel de proporții absurde, aproape incompatibile cu logica și fără precedent în istoria militară modernă (numărul răniților în toate luptele din secolul XX depășește de 2,5–3 ori numărul morților), pot să aibă doar o singură explicație: pierderile irecuperabile constau în principal din „dispăruți“, iar morții erau exponențial mai puțini.

Datele prezentate în culegerea lui Krivoșeev (pe care înșiși autorii culegerii s-au străduit din răsputeri să nu le observe și să nu le înțeleagă) au indicat direcția generală a căutărilor ulterioare. Nu ne puteam limita doar la ele cel puțin din două cauze: nu există o detaliere amănunțită, informațiile sunt de ordin prea general (pentru tot anul 1941 și pentru un întreg front), dar și cifrele pierderilor ca atare, prezentate de Krivoșeev, sunt diminuate considerabil. Pentru a umple această lacună au fost scrise Părțile 2 și 3 ale acestei cărți. Am reușit să depistez cifrele concrete ale pierderilor din primele 10–15 zile de război din zeci de unități și formațiuni ale Fronturilor Sud-Vest și Vest. Rezultatul investigației a confirmat – și chiar a consolidat considerabil – estimările inițiale. Da, dispăruții erau de multe ori (deseori exponențial) mai mulți decât numărul total al morților și răniților ținuți în evidență de documentele statelor majore.

Judecând formal, numărul „pierderilor în luptă“ evidențiate în documente și numărul lor real pot să nu coincidă. Și dacă toate informațiile noastre despre istoria primelor săptămâni de război s-ar fi limitat doar la cifrele indicate mai sus, ar fi fost cât se poate de oportună emiterea ipotezei și nu a afirmației categorice, după cum s-a făcut de-a lungul multor decenii, că dispăruții în realitate și-au pierdut viața luptând până la ultimul cartuș în încercuire, de unii singuri, rupți de comandamente și de state majore.

În unele cazuri chiar așa a și fost. Și sunt cunoscute destul de multe cazuri de acest fel. Mai sus am arătat în repetate rânduri cum apare în documentele Wehrmachtului descrierea unei lupte cu „nu se știe cine“ (în documentele sovietice corespunzătoare acest episod nu e reflectat

deloc și din aceste documente este imposibil să pricepi cine a luptat totuși acolo). Cu toate acestea, în ansamblu și în principal, „ipoteza“ indicată mai sus este categoric greșită. Dispăruții din vara anului 1941 au fost, cu puține excepții, dezertori și prizonieri.********

În primul rând trebuie să ne amintim că „dispăruții“ n-au dispărut fără urme. Ei sunt vizibili distinct: și în cadrele cronicii de cinema germane care a fixat enormele coloane de ostași roșii prizonieri ce pleacă dincolo de orizont, și în documentele statelor majore ale Wehrmachtului. După cum am arătat mai sus, două treimi din pierderile Frontului Vest sunt acoperite în întregime de numărul de prizonieri luați în evidență de germani (dacă însă acceptăm cifrele lui Krivoșeev – 418 000 de oameni în perioada dintre 22.6 și 9.7 –, cei 338 500 de prizonieri capturați de germani vor constitui nu două treimi, ci patru cincimi din toate pierderile frontului). În total, până la sfârșitul anului 1941 germanii au luat în prizonierat 3,8 milioane de oameni, adică circa jumătate din numărul real al pierderilor******** sau 85 la sută din pierderile indicate în culegerea lui Krivoșeev (4,47 milioane de oameni).

Prizonierii capturați și luați în evidență (ceea ce nu e deloc unul și același lucru!) în documentele Wehrmachtului sunt doar o parte componentă (deși cea mai mare) a numărului total de „dispăruți“. Un număr enorm de ostași roșii au evitat prizonieratul și au făcut-o în modurile cele mai diverse. Astfel, în anul 1941 doar organele Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne (fără a lua în calcul activitatea detașamentelor de baraj ale armatei) au reținut 710 755 de dezertori (datele sunt preluate din raportul șefului Secției de combatere a banditismului a Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne al URSS, A.M. Leontiev, din 30 august 1944). (499) În pofida exactității formale (de ordinul unităților) aceste rapoarte nu oferă, bineînțeles, un tablou complet al celor întâmplate.

Avem toate temeiurile să presupunem că majoritatea dezertorilor n-au fugit înapoi (la est), în îmbrățișările Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne, ci s-au străduit să rămână pe teritoriul ocupat de inamic, să se întoarcă acasă, să se oploșească în casa unei soții de soldat

miloasă etc. În vara anului 1941 germanii treceau cu vederea toate acestea – războiul li se părea câștigat, iar pe câmpuri se pârguia recolta care trebuia strânsă până la ultimul bob, treierată și trimisă în direcția necesară, adică în Germania, care se confrunta în mod tradițional cu dificultăți grave în privința grâului propriu; în această situație nu era rațional să-i prindă pe foștii soldați sovietici și să-i țină în lagăre în care trebuiau păziți și cât de cât hrăniți.

Ne poate da o oarecare imagine despre numărul dezertorilor (natura însăși a fenomenului exclude posibilitatea unei evidențe exacte) cifra celor „înrolați repetat". Conform datelor aceleiași culegeri a lui Krivoșeev, „939 700 de militari din numărul celor anterior dispăruți și care au fost în prizonierat au fost înrolați repetat pe teritoriul eliberat de ocupație". Interpretarea univocă a acestei fraze este împiedicată de conjuncția „și" („dispăruți ȘI care au fost în prizonierat"). Pe de o parte, apare posibilitatea „evidenței duble" (mai întâi ca prizonier, apoi ca „înrolat repetat"). Pe de altă parte, la timpul respectiv, când a început eliberarea de anvergură a teritoriilor ocupate (anii 1943–1944), cea mai mare parte a prizonierilor fusese de multă vreme transferată în lagărele de pe teritoriul Germaniei și eliberarea lor, repatrierea (iar într-o serie de cazuri și înrolarea în serviciul militar) s-au produs după terminarea războiului. Cât privește prizonierii din anul 1941, două treimi n-au reușit să supraviețuiască în prima iarnă de război.

Nici pe departe nu toți cei „dispăruți" și aciuați pe teritoriul ocupat au supraviețuit până când ar fi putut să fie înrolați repetat în Armata Roșie. Sute de mii de oameni și-au pierdut viața luptând de ambele părți ale războiului civil, atât ca trupe auxiliare de ocupație, cât și ca membri ai detașamentelor de partizani, sub bombardamente, au murit de foame și de boli, au fost împușcați ca ostatici, „complici ai partizanilor", „complici ai ocupanților". În fine, nu trebuie să uităm că în anii 1943–1944 pe teritoriile URSS eliberate de sub ocupația germană a fost organizată în masă „înrolarea nemijlocită în unitățile militare". În practică, aceasta însemna că bărbații cu vârste de recrutare descoperiți erau trimiși fără sentimentalisme de prisos să-și „ispășească vina" în luptă, deseori fără să fie îmbrăcați în uniformă militară. Oamenii aceștia nu figurează deloc în documentele de

mobilizare ale Direcției Marelui Stat Major și nimeni nu știe câți au fost și câți au căzut în lupte.

Un alt grup de fapte ce dovedește convingător (fie și indirect) că dispăruții în masa lor principală nu erau nicidecum căzuți în lupte are legătură cu cifrele Wehrmachtului. Pe baza unui număr enorm de exemple, particulare și generale, am arătat că pierderile Wehrmachtului au fost fenomenal de mici: câte 40–50–60 de oameni din divizie pe zi, luându-i în calcul și pe cei răniți și bolnavi. Pierderile germane s-au dovedit de zeci de ori (!) mai mici decât pierderile formațiunilor Armatei Roșii care le-au opus rezistență. Și în acest caz va trebui fie să presupunem că soldații sovietici trăgeau în nemți cu cocoloașe de hârtie, fie să recunoaștem că cei care trăgeau erau de multe ori mai puțini decât cei „dispăruți".

Proporțiile pierderilor de tehnică de luptă (tancuri) ale Armatei Roșii sunt aproximativ aceleași ca proporțiile pierderilor de efectiv și ne conduc spre concluzii similare în privința cauzelor acestor pierderi. Un fenomen depistat și descris încă în lucrarea Butoiul și cercurile – ritmul și amploare neobișnuit de mari ale pierderilor tancurilor în afara luptelor, ceea ce am numit „molima tancurilor" – și-a găsit confirmarea indiscutabilă în sute de pagini de documente inițiale ale statelor majore ale Armatei Roșii. În decurs de 7–10 zile (iar uneori cu mult mai repede) diviziile de tancuri sovietice își pierd toate (sau aproape toate) tancurile, în timp ce pierderile de luptă reflectate vădit în documente sunt de 15–20, cel mult 25 la sută din numărul lor inițial. Toate celelalte au fost pierdute fără contribuția inamicului (dacă nu introducem în categoria „contribuție a inamicului" faptul ca atare al războiului ce începuse). Această „molimă a tancurilor", inedită în istorie, a făcut Frontul Sud-Vest să piardă irecuperabil de 60 de ori mai multe tancuri decât a pierdut inamicul.

Documentele statelor majore ale Armatei Roșii denotă proporțiile absolut neverosimile de pierderi de tancuri și de tanchiști. În timp ce în diviziile de tancuri ale Wehrmachtului la un tanc pierdut irecuperabil revin 30–40 (uneori și 70–80) de oameni morți și răniți, în diviziile de tancuri sovietice pierderile de efectiv consemnate sunt de doar 2–3–4

ori mai mari decât pierderile de tancuri. În cazurile în care documentele ne permit să stabilim nu doar pierderile diviziei în întregime, ci și ale regimentelor de tancuri (de exemplu, Diviziile 32, 34 și 37 ale Frontului Sud-Vest), se descoperă că la trei tancuri pierdute irecuperabil revin doi oameni (morți sau răniți).

Se pare că găsim cea mai precisă și mai obiectivă apreciere a acțiunilor trupelor de tancuri sovietice în documentele inamicului. Acolo unde tancurile sovietice dispar cu miile (Frontul Sud-Vest), germanii pierd cel mult o sută sau două sute de tunuri antitanc. Subunitățile germane de tunuri antiaeriene, care chipurile au respins atacul a sute de tancuri sovietice de „tip nou“ (KV și T-34), au pierdut doar câteva zeci de oameni morți și răniți. Acolo unde parcă ar fi trebuit să lupte un regiment de tancuri al Armatei Roșii, în documentele statelor majore ale Wehrmachtului e menționată apariția „unor grupuri de tancuri mici și separate“; acolo unde avalanșa de o mie de tancuri ale Corpului 6 Mecanizat trebuia să strivească și să facă pilaf o divizie de infanterie a Wehrmachtului, în documentele germane este menționată apariția a 100–200 de tancuri. Chiar dacă, în pofida oricărei logici, am presupune că rapoartele germane au fost scrise fără exagerare, și în acest caz reiese că germanii n-au văzut pe câmpul de luptă cel puțin două treimi din numărul disponibil de tancuri sovietice.

Un alt criteriu, foarte informativ, care permite estimarea numărului „unor comandanți și ostași de rând care au manifestat instabilitate, spirit alarmist, lașitate rușinoasă“, este ritmul ofensivei inamicului. Acest indicator, spre deosebire de multe dintre cele numite mai sus, se pretează unei estimări matematice exacte: există documente textuale ale statelor majore ale Wehrmachtului, există hărțile operative ale Marelui Stat Major german, totul e perfect vizibil. Infanteria germană înaintează în ritm de 15–20 de kilometri pe zi, reușind totodată să distrugă sute de cazemate de beton și să forțeze unul după altul râuri cu multă apă (unele excepții care au fost aproape toate menționate în capitolele precedente ale cărții nu fac decât să confirme această legitate generală). În condițiile înaintării în acest ritm, germanii nu aveau deloc timp să lupte; nu era un război, ci un marș victorios. Realitatea acestui

marş poate fi îmbinată cu descântecele propagandistice despre „luptele încordate și împotrivirea înverșunată a Armatei Roșii“, dar numai cu o condiție: se împotrivea cu înverșunare doar o mică parte a enormei armate sovietice.

În fine, o mărturie indirectă, dar cât se poate de elocventă, este starea ca atare (adică lipsa aproape totală) a documentelor operative ale Armatei Roșii. Voi aminti încă o dată că un comandant de divizie sau de corp de armată nu luptă de unul singur, din componența statului major al formațiunii fac parte mai mult de vreo sută cincizeci de oameni, jumătate dintre ei constituie corpul de comandanți superiori; doar furierii și secretarii erau vreo două duzini. Ce făceau toți oamenii aceștia, de nu puteau să scrie câte două note informative operative pe zi sau n-au putut să-și bage în sân acest teanc subțire de hârtie și să-l ia cu ei în timpul retragerii?

De fapt, cine avea să scoată documentele statului major atunci când au dispărut în masă întregi state majore, împreună cu cei care le comandau? Amploarea dispariției corpului de comandanți al Armatei Roșii este pur și simplu uluitor:

• 163 de comandanți de divizii (brigăzi)

• 221 de șefi ai statelor majore ale diviziilor (brigăzilor)

• 1 114 comandanți de regimente

Aceasta e lista comandanților trupelor terestre (fără a fi luați în calcul comandanții din aviație care nu s-au întors din raidul de luptă) dispăruți în tot decursul războiului. (500) Ținând cont de faptul că, potrivit organigramei, o divizie de pușcași avea nevoie de un comandant, un șef al statului major și cinci comandanți de regimente, ajungem la concluzia că numărul ofițerilor dispăruți ar fi fost suficient pentru completarea corpului de comandă a 150–200 de divizii.

Iar acum să trecem de la aritmetica elementară la istoria militară. Să începem cu studiul fundamental al lui N.N. Golovin Eforturile militare ale Rusiei în războiul mondial.****** Generalul-locotenent al Armatei Imperiale Ruse și-a încheiat munca la carte în anul 1939 și la momentul respectiv „războiul mondial“ era unul, fără numere de ordine. O secțiune destul de voluminoasă a cărții este consacrată analizei structurii pierderilor de efectiv ale armatei ruse. (501) Utilizând o masă enormă de documente – rusești, germane, austriece –, Golovin depistează raportul dintre „pierderile sângeroase“ (morți și răniți) și numărul prizonierilor.**

În ansamblu, în decursul întregului război și în toate armele armatei ruse rezultă raportul de 61 la 39. „Pierderile sângeroase“ sunt de peste 1,5 ori mai mari decât numărul prizonierilor. Acest indicator (Golovin îl numește „elasticitate morală a trupelor“) devine cu mult mai prost în timpul campaniei de vară din anul 1915 – o perioadă a înfrângerilor grele și a retragerii adânci a armatei ruse. Cu mult mai prost înseamnă raportul de 59 la 41 („pierderile sângeroase“ tot sunt mai mari decât numărul prizonierilor). Celor care au uitat le amintesc că este vorba despre războiul care în toate manualelor sovietice a fost caracterizat drept „imperialist“, „antipopular“, „un măcel străin intereselor oamenilor muncii, organizat de guvernul moșierilor și capitaliștilor“. Este remarcabil că nici actualii „patrioți sovietici“ ruși nu se pronunță activ împotriva acestor aprecieri și nu se grăbesc să numească Primul Război Mondial „război pentru apărarea Patriei“.

Însă în structura armatei ruse erau și unități militare constituite după criteriul apartenenței la o stare socială, în care atitudinea față de război (orice război) era principial alta. Este vorba de cazaci și de Garda Imperială; bărbați care într-un șir lung de generații au fost educați în spiritul fidelității necondiționate față de jurământul militar. În unitățile de cazaci raportul dintre „pierderile sângeroase“ și prizonieri era de (în tot cursul războiului) 94 la 6, iar în unitățile Gărzii Imperiale – de 91 la 9.

Armata rusă a început să se destrame abia după Revoluția din Februarie. În campania din vara anului 1917 „pierderile sângeroase“

devin mai mici decât numărul prizonierilor (45 la 55). De fapt, la momentul respectiv orice cifre referitoare la pierderile de pe front erau acoperite de torentul imens al dezertorilor. Golovin apreciază astfel situația din vara anului 1917: „Nu încape nici o îndoială că avem de a face în exclusivitate cu influența demoralizatoare a revoluției. Masa soldățească rusă nu dorește să se bată și la fiecare zece eroi care și-au vărsat sângele pentru Patrie revin câte doisprezece–treisprezece dintre cei care și-au aruncat armele“.

Din păcate, nu știu cum a apreciat N.N. Golovin (a murit în ianuarie 1944) situația în care la fiecare zece eroi care și-au vărsat sângele pentru Patrie reveneau câte 30–40–50 din cei care și-au aruncat armele.

Și totuși câți erau: 30, 40 sau 50? Care era raportul real dintre morți, răniți și „dispăruți“ în vara anului 1941? Între 1 la 3 și 1 la 5 e o diferență, totuși! Da, din punctul de vedere al aritmeticii aceste valori nu pot fi nicidecum echivalate. Însă între aritmetică și istoria militară există o sumedenie de diferențe; una dintre ele constă în faptul că, pentru a stabili cauzele zdrobirii unei armate, nu are absolut nici o importanță dacă în pădure au fugit trei pătrimi, patru cincimi sau nouă zecimi din efectiv. În orice caz, chiar și în cazul celei mai mici dintre aceste cifre, armata, care nu întâmplător este numită un „organism militar“, este condamnată la pieire.

Dacă tot e vorba de o îndeletnicire atât de oribilă cum e războiul, s-ar potrivi următoarea comparație: nu contează în câte părți a fost tranșat omul – trei, patru sau șapte. În oricare dintre variante diagnosticul e clar, de pronostic nici nu mai poate fi vorba, cauza decesului este stabilită cu o certitudine ce exclude orice echivoc. În contextul discuțiilor furtunoase ce nu se potolesc în jurul „concepției lui Solonin“, are rost să menționăm că nu au nici cea mai mică importanță pentru diagnostic motivele care l-au făcut să acționeze pe „măcelar“ – nu contează dacă a comis crima contra plată, la beție, într-un acces de gelozie, în timpul unui jaf etc. Și cu atât mai mult nu are nici un sens practic să ne irosim puterile și timpul dacă în timpul vieții insul tranșat a fost bolnav sau nu de gastrită.

Exact la fel nu avea nici un sens practic ocupația pe care au exersat-o două generații de istorici sovietici, iar acum cauza lor este continuată cu o imensă însuflețire de mii de amatori pe nenumărate forumuri din internet. Toți gigabiții aceștia de cuvinte irosite în discuțiile despre construcția filtrului de aer al motorului tancului T-34, despre geniul de conducător de oști (sau incapacitatea) lui Jukov, despre procentul asigurării regimentelor de aviație cu pâlnii pentru combustibil și scări mobile sunt doar pălăvrăgeală goală, fără rost. Chiar din primele zile de război cea mai mare parte a efectivului Armatei Roșii a aruncat armele și s-a împrăștiat prin păduri. Este cât se poate de suficient pentru susținerea aserțiunii potrivit căreia Armata Roșie s-a transformat într-o gloată înarmată care aruncă armele frenetic. Gloata nu e în stare să lupte. Acesta este diagnosticul final al cauzei înfrângerii Armatei Roșii în vara anului 1941.

Prima mea carte (Butoiul și cercurile) a fost scrisă acum zece ani și ceva. În decursul acestor ani am primit o sumedenie de scrisori din diferite colțuri ale lumii. Nu o dată oameni animați de cele mai bune intenții m-au sfătuit: „Nu vă atingeți de soldatul de rând! Ocărâți-l pe Stalin, ocărâți-i pe generalii incapabili și lași, iar dacă nu vă este de ajuns, puteți să ajungeți și la colonei și maiori. Dar nu-l ponegriți pe omul de rând! Cititorii dumneavoastră potențiali sunt fiii și nepoții acelor soldați, nu-i respingeți cu povestiri despre dezertarea în masă, despre cele șase milioane de arme aruncate…“

Înțeleg această logică, dar n-o voi urma. Din păcate, prieteni, va trebui să bem fără a-l îndulci adevărul amar al istoriei noastre tragice comune. La fel cum nu poți trece o prăpastie în două salturi, nu te poți elibera de amețeala conștiinței totalitare distrugând doar o jumătate a ei.

Orice stat totalitar plantează, deopotrivă cu cultul Conducătorului divinizat, mitul Poporului înzestrat cu toate virtuțile posibile. Acest Popor strălucește în lumina reflectată, emanată de Conducătorul-Soare, în fața lui oricine trebuie să-și plece cu umilință capul. Războiul la care Conducătorul își va trimite Poporul poate fi doar Sfânt, Mare și

pentru apărarea Patriei. Participarea Poporului la Războiul Sfânt îi arată lumii un exemplu de eroism în masă fără egal în istorie.

Tot ce există pe lume își are prețul. Dubioasa plăcere de a savura povești despre sacralitatea și minunăția sa nu i-a fost oferită poporului sovietic nicidecum gratis. Și renunțarea la libertate, la dreptul de a decide ceva în propria țară era doar o mică parte din preț. Mai trebuia să trăiască într-o baracă cu „facilități în curte“, să se spetească la munci peste puterile lui plătite cu bănuți (două treimi din populație muncea în colhozuri în general pentru pontaje), să tremure de frig stând la coadă după o scrumbie ruginită și să amorțească cu votcă frica alungată în subconștient. Dar nici acestea nu sunt prețul întreg! Plata principală este obligația „la primul apel al partidului și guvernului“ să meargă la război și să-și sacrifice copiii. Unde să meargă și contra cui să lupte? O să mergeți unde vă va trimite la luptă tovarășul Stalin…

Poporul sovietic (actualmente rus) a plătit scump pentru o poveste frumoasă, toate celelalte i-au fost furate pas cu pas și, ca om, îi înțeleg perfect pe cei care mă bombardează cu torente de injurii („ne ia tot ce ne-a mai rămas, canalia!“). Dar și mai bine îi înțeleg pe veteranii care în zeci de scrisori mi-au scris ce bucurie e pentru ei să supraviețuiască până în timpul când perdeaua de minciuni, ce a înfășurat ca o pânză groasă istoria acelui război oribil, a început să se destrame.

Privirea calmă, lucidă asupra trecutului propriei țări, disponibilitatea de a recunoaște greșelile comise, simțul rușinii pentru crimele săvârșite în numele poporului tău și cu mâinile poporului tău – toate acestea sunt un lux accesibil doar unei societăți sănătoase, ce își edifică ferm și sigur viitorul. Își va putea permite vreodată acest lux Rusia? Doar bunul Dumnezeu știe…

Samara, 30 iunie 2013

Demonstrarea și apărarea unei concluzii atât de ordinare a devenit posibilă abia acum, după apariția primelor cărți ale lui Solonin; anterior, în anul 1993, alcătuitorii culegerii lui Krivoșeev au stabilit

fără pic de jenă (și cu o precizie uimitoare), pe pagina 338, că din 4 559 de oameni înregistrați în rapoartele statelor majore ca „dispăruți“, 4 059 se aflau în prizonierat.

După cum am menționat în repetate rânduri, un număr enorm de documente inițiale s-a pierdut (sau n-au fost scrise deloc), deci este din start imposibil de stabilit numărul total al pierderilor prin adăugarea cifrelor din rapoartele statelor majore. A fost și rămâne adecvată situației doar „metoda balanței“, respectiv confruntarea a trei cifre: efectivul armatei regulate de pe 22 iunie, efectivul de la sfârșitul anului, numărul total al oamenilor înrolați în armata regulată (acest element component este un obiect de discuție și de permanentă precizare). În ansamblu, metoda balanței conduce la estimarea minimă a pierderilor irecuperabile din anul 1941 la 7,5–8 milioane de oameni. Vezi mai amănunțit în 22 iunie. Anatomia catastrofei, pp. 367–370.

În timpul războiului, Golovin s-a înrolat comandant al Gărzii Imperiale a regimentului de husari din Grodno, a fost promovat general-locotenent, a fost șef de stat major de armată, a fost propus șef al Academiei Marelui Stat Major, dar n-a obținut funcția din cauza începerii revoluției. A participat activ la „mișcarea albă“, a reprezentat în calitate de consilier militar guvernul lui Kolceak la conferința de la Versailles. În anul 1927, în emigrație la Paris, a organizat și a condus „Cursurile militare superioare“, care îndeplineau de fapt funcțiile Academiei Militare ruse în exil.

Surse

1. Declasificat. Pierderile forțelor armate ale URSS, sub redacția lui G.F. Krivoșeev, Voenizdat, 1993, p. 368

2. „Culegere de documente de luptă din timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei“, CDL, nr. 34, p. 142

3. „Asigurarea cu artilerie în timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei din anii 1941–1945“, culegere de statistică, vol. 1, Moscova-Tula, Editura GAU, 1977 (pe www.soldat.ru)

4. ȚAMO, f. 35, op. 11333, d. 23, p. 353

5. NARA, T315, R 323, f. 0019

6. NARA, T315, R 323, f. 0040

7. NARA, T315, R 323, ff. 0052–0062

8. BAMA, RH 2448/198, s. 20

9. NARA, T313, R 15, f. 0127

10. BAMA, RH 209/26, s. 35

11. BAMA, RH 2449/8, s. 108

12. NARA, T313, R 15, f. 0113, 0127

13. BAMA, RH 2420/18, s. 12

14. BAMA, RH 209/26, s. 37

15. I.I. Ivlev, „Liniștea mi-a răspuns – ieri el nu s-a întors de la luptă“, Arheologie militară, nr. 1, 2011

16. Hahn, Fritz. Waffen und Geheimwaffen des deutschen Heeres 1933–1945, Koblenz: Bernard & Graefe, 1987

17. Declasificat…, pp. 162–164

18. NARA, T313, R 15, f. 0385

19. M. Meltiuhov, „Problema raportului de forțe al părților pe 22 iunie 1941“ (în culegerea Marea catastrofă națională–3, Iauza-EKSMO, 2008)

20. http:/militera.lib.ru/docs/da/indexhtl,http://mechcorps.rkka.ru/index.htm,http://www.soldat.ru/doc/

21. A. Ulanov, D. Șein, Totul e-n regulă în trupele de tancuri? Unde au dispărut tancurile lui Stalin?, Vece, 2011

22. A.V. Isaev, De la Dubno la Rostov, Tranzitkniga, 2004

23. A.N. Osokin, Marea taină a Marelui Război pentru Apărarea Patriei, Vremea, 2007

24. I. Verhovski și V. Tîrmos, Stalin, Scenariul secret de începere a războiului, Olma-Press, 2005

25. Internet-almanahul „Lebăda“, nr. 525, 29 aprilie 2007 (http://www.lebed.com/2007/art4992.html)

26. A. Isaev, op. cit., p. 80

27. RGASPI, f. 17, op. 162, d. 32, p. 67

28. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, cartea 1, Fundația Democrația, 1998, p. 623

29. ȚAMO, f. 16, op. 1709, d. 39, pp. 57–59

30. Declasificat…, pp. 351, 355

31. E. Prociko, „Remorcherele artileriei Armatei Roșii“, revista Colecția de blindate, nr. 3/2002

32. M.I. Meltiuhov, Șansa ratată a lui Stalin, Editura Vece, 2000, p. 597

33. Muller-Hillebrand, Armata terestră a Germaniei. Anii 1933– 1945, Izografus, 2002

34. RGASPI, f. 17, op. 162, d. 32, p. 41

35. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 7, p. 106

36. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 7, pp. 175, 262

37. V.A. Semidetko, „Sursele înfrângerii din Bielorusia“, VIJ, nr. 4/1989

38. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 22, pp. 54–56

39. G.K. Jukov, Amintiri și reflecții, vol. 1, Olma-Press, 2002, p. 233

40. A.G. Horkov, „Regiunile fortificate de la frontierele de vest ale URSS“, VIJ, nr. 12/1987

41. A.A. Krupennikov, În primele lupte, Krasnogorsk. 1998. Pe http://www.vn-parabellum.com/fort/krupennikov.html

42. Forumul istoric-fortificațional ucrainean http://relicfinder.info/forum/viewropic.php?f=58&t=326

43. A.V. Vladimirski, Pe direcția Kiev. Pe baza experienței desfășurării acțiunilor de luptă de trupele Armatei V a Frontului Sud-Vest în iunie–septembrie 1941, Voenizdat, 1989

44. Comunicat despre acțiunile de luptă ale artileriei Armatei Roșii în războiul cu Finlanda. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 209, pp. 58, 59, 125

45. Declasificat…, pp. 106, 122

46. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 1, p. 65

47. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, pp. 290, 291

48. SBD, nr. 33, p. 118

49. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, pp. 330, 331

50. ȚAMO, f. 3431, op. 1, d. 1, p. 39

51. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, pp. 148–152

52. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, pp. 91 și 92

53. SBD, nr. 33, p. 188

54. ȚAMO, f. 38, op. 11353, d. 5, p. 112

55. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 1, pp. 4, 5

56. M.I. Meltiuhov, Șansa ratată a lui Stalin, Editura Vece, 2000, pp. 601, 604

57. M.I. Meltiuhov, op. cit., p. 592

58. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, cartea 2, Fundația Democrația, 1998, p. 508

59. H. Guderian, Amintirile unui soldat, Smolensk: Rusici, 1999, pp. 408-409

60. E. Middeldorf, Campania rusească: tactica și armamentul, SPb.: Poligon, 2000. pp. 60, 63

61. Pe http://www.lexicon-der-wehrmacht.de/Zusatz/Heer/Panzerdivision41htm

62. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 1, p. 3

63. E. Middeldorf, op. cit., p. 16

64. Hans Fritz, op. cit.

65. Pe http://pro-tank.ru/blog/456-pravda-0-panzerjager

66. ȚAMO, f. 332, op. 4948, d. 186, p. 4

67. ȚAMO, f. 28, op. 11627, d. 41, pp. 45–53

68. Izvestia, 4 mai 1939

69. M. Solonin, „Cele trei planuri ale tovarășului Stalin“ (în culegerea Nu există bine la război, Iauza-EKSMO, 2010: M. Solonin, „Prima

lovitură“, săptămânalul Curierul militar-industrial, nr. 24, 25, 26, 27/2012, http://vpk-news.ru/articles/8968

70. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 239, pp. 1–37

71. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 239, pp. 197–244

72. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 242, pp. 84–90

73. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 237, pp. 118–130

74. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 225, pp. 1–17

75. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 239, pp. 245–277

76. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 241, pp. 86–97

77. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 218, pp. 1–45

78. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 241, pp. 75–84

79. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 241, p. 55

80. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 237, pp. 48–64

81. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 241, pp. 101–117

82. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 237, pp. 1–15

83. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 241, pp. 16, 17

84. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, cartea 2, Fundația Democrația, 1998, p. 303

85. RGASPI, f. 17, op. 162, d. 33, pp. 42–51

86. V. Nevejin, Stalin despre război. Discursuri de la petreceri din anii 1933–1945, Iauza-EKSMO, 2007

87. I. Stadnik, „Germania își pierde ardoarea…“, Timpul știrilor, nr. 170, 15.09.2005

88. GARF, f. R-8418, op. 25, d. 683, p. 227

89. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 245, p. 12

90. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, cartea 2, Fundația Democrația, 1998, pp. 358–361

91. Ibidem, 147

92. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 242, l.16, f. 28, op. 11627, d. 41, pp. 25, 38; f. 48, op. 3408, d. 19, p. 90

93. M. Solonin, „Jocul necunoscut din luna mai a anului 1941“, săptămânalul Curierul militar-industrial, nr. 7, 22 februarie 2012,

http://vpk-news.ru/articles/8636

94. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 239, pp. 106, 107

95. RGASPI, f. 17, op. 162, d. 36, p. 11

96. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 3, p. 200

97. ȚAMO, f. 16, op. 1071, d. 1, pp. 2–5

98. ȚAMO, f. 16, op. 1071, d. 1, p. 6

99. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, cartea 2, p. 440

100. ȚAMO, f. 16, op. 1071, d. 38, pp. 1–8

101. ȚAMO, f. 16, op. 1071, d. 38, pp. 10–14

102. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, cartea 2, p. 432

103. În ajun: Districtul Militar Special de Vest. Documente și materiale, coordonator V.I. Adamușko ș. a., Minsk: NARB, 2007, doc. nr. 135

104. Hotărârea CA de pe lângă SCP al URSS „Cu privire la ordinea elaborării la MSM al ARMȚ a chestiunilor strict secrete de importanță specială“ din septembrie 1938 – ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 209, p. 230; Planul de elaborare a planurilor operative pentru anii 1940–1941 – ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 209, p. 221

105. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 237, pp. 138–156

106. ȚAMO, f. 148a, op. 3763, d. 110, pp. 10–13, citat după http://www.almanacwhf.ru/?no=4&art=3

107. NARA, T 314, R 545: BA-MA, RH 24-8/42

108. BA-MA, RH-20 – 4/1182, traducerea documentului vezi http://www.solonin.org/doc_plan-prikryitiya-po-nemetski

109. NARA, T 314, R 1138, f. 696

110. Planurile de acoperire a regiunilor vestice sunt publicate în Revista de istorie militară, nr. 2–6/1996

111. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 243, pp. 173–176

112. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, cartea 2, pp. 229, 235, 241, 285

113. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, cartea 2, p. 233

114. ȚAMO, f. 131, op. 12507, d. 30

115. ȚAMO, f. 208, op. 2511, d. 206, l.44, SBD, nr. 36, p. 32

116. Secretele lui Hitler pe masa lui Stalin, Mosgorarhiv, 1995

117. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, Cartea 2, p. 147

118. Site-ul personal al lui M. Solonin, http://www.solonin.org/docs

119. NARA, T 314, R 1138, f. 473

120. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, cartea 2, p. 341

121. NARA, 3 panzerdivision, KTB, f. 037

122. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, cartea 2, p. 457

123. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 3, pp. 251, 252

124. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 46, p. 192

125. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 22, p. 36

126. Gheorghi Jukov. Stenograma plenarei din octombrie (1957) a CC al PCUS și alte documente, Fundația Democrația, 2001, p. 140

127. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, cartea 1, p. 614

128. Efectivul numeric și cel de luptă al Forțelor Armate ale URSS în perioada Marelui Război pentru Apărarea Patriei, Culegerea statistică nr. 1 (22 iunie 1941), 1994

129. ȚAMO, f. 38, op. 11373, d. 67, pp. 97–116, citat după http:mechcorps. rkka.ru/files/spravochnik/docs/d_gabtu_003.html

130. Anul 1941 – lecții și concluzii, colectiv de autori sub redacția generalului-maior Nelasov, Voenizdat, 1992

131. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 242, pp. 195–201

132. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 242, p. 132

133. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, cartea 2, p. 357

134. ȚAMO, f. 208, op. 2511, d. 206, p. 8

135. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 46, pp. 72, 87, 103, 130, 150

136. M.I. Meltiuhov, Șansa ratată a lui Stalin, Vece, 2000, p. 110

137. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 22, p. 177

138. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 238

139. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, cartea 2, p. 417

140. Efectivul de luptă al Armatei Sovietice. Partea 1 (iunie– decembrie 1941). Direcția militară științifică a MSM, redactor responsabil colonelul Grîliov, pp. 7–15

141. ȚAMO, f. 38, op. 11353, d. 909, pp. 2–10

142. ȚAMO, f. 38, op. 11373, d. 5, p.114

143. NARA, T 313, R 15, ff. 490–498

144. NARA, T 313, R 15, f. 368

145. M. Solonin, O nouă cronologie a carastrofei (vol. 1), O altă cronologie a catastrofei (vol. 2), Iauza – EKSMO, 2010, 2011

146. Autobiografia lui Kirponos a fost publicată în Revista de istorie militară, nr. 7/1989

147. NARA, T 314, R 1138, ff. 559, 640

148. NARA, T 314, R 1138, f. 535

149. A. Philippi, Problema Pripiat, Literatura străină, 1959

150. NARA, T 314, R 1138, ff. 540, 541

151. ȚAMO, f. 28, op. 11627, d. 15, p. 24

152. ȚAMO, f. 229, op. 157, d. 20, pp. 6 și 9

153. M. Solonin, „Jocurile anului 41“, săptămânalul Curierul militar-industrial, nr. 45, 46/2012

154. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, cartea 2, pp. 440, 441

155. I. Bagramian, Așa a început războiul, Voenizdat, 1971

156. „Culegere de documente de luptă din timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei“, CDL, nr. 36, p. 182

157. CDL, nr. 36. p. 10

158. CDL, nr. 36, p. 22

159. CDL, nr. 36, p. 16

160. Traducerea documentului capturat „Instrucțiune de desfășurare a luptei de către un regiment de tancuri și de către o formație de tancuri“, aprobat pe 18.01.1941, se păstrează în ȚAMO, f. 229, op. 157, d. 3, p. 173

161. CDL, nr. 36, p. 37

162. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, cartea 2, p. 290

163. ȚAMO, f. 16, op. 1071, d. 38, pp. 7, 19

164. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 47, pp. 282–284

165. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 47, pp. 590–591

166. F. Halder, Jurnal de război, vol. 3, nota de pe 30 martie 1941, Voenizdat, 1971

167. BA-MA, RH-20-17/774 (Jurnalul acțiunilor de luptă ale Armatei XVII a Wehrmachtului)

168. „Primele zile de război în documente”, Revista de istorie militară, Nr.5/1989, p. 44

169. N. Eriomin, „Primele zile de lupte pe direcția Rava–Russka“, RMI, nr. 4/1959, pp. 61–75

170. BA-MA, RH-24-49/8 (Jurnalul acțiunilor de luptă ale Corpului de armată 49 al Wehrmachtului)

171. ȚAMO, f. 3429, op. 1, d. 1, pp. 3, 4

172. ȚAMO, f. 1230, op. 1, d. 23, pp. 1–13 (Jurnalul acțiunilor de luptă ale Diviziei 81 Motorizate)

173. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, pp. 148–152 (Raport succint despre acțiunile de luptă ale Diviziei 8 Tancuri între 22.6 și 1.8.41)

174. ȚAMO, f. 1230, op. 1, d. 13, p. 18

175. ȚAMO, f. 1230, op. 1, d. 13, p. 26

176. http://niemirow41.narod.ru/Taim/Taim_boi-History_71_ID.html

177. ȚAMO, f. 1230, op. 1, d. 4, p. 54

178. ȚAMO, f. 38, op. 11353, d. 865, p. 209

179. CDL, nr. 36, p. 184

180. CDL, nr. 36, p. 186

181. CDL, nr. 33, pp. 181–192 (Raportul despre acțiunile de luptă ale Diviziei 32 Tancuri)

182. CDL, nr. 36, p. 196

183. CDL, nr. 36, p. 30

183. BA-MA, RH 24-29/8, s. 108

184. CDL, nr. 36, p. 194

185. CDL, nr. 36, p. 199

186. A. Gurianov, A. Kokurin, „Evacuarea închisorilor“, revista Harta, nr. 6 (vezi: http://www.hro.org/node/6729)

187. NARA, T 314, R 1138, f. 538

188. BA-MA, RH-24-48/4, s. 11–50 (Jurnalul acțiunilor de luptă ale Corpului 48 Tancuri al Wehrmachtului)

189. CDL, nr. 36, p. 130

190. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, cartea 2, p. 234

191. ȚAMO, f. 16, op. 1709, d. 26, pp. 56–57

192. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 21, p. 451

193. CDL, nr. 36, p. 11

194. CDL, nr. 36, p. 183

195. ȚAMO, f. 38, op. 11353, d. 865, p. 242

196. ȚAMO, f. 38, op. 11353, d. 865, p. 245

197. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, p. 3

198. CDL, nr. 36, pp. 253–275 (Raport despre acțiunile de luptă ale corpului 15 mecanizat)

199. CDL, nr. 33. pp. 193–214 (Raport despre acțiunile de luptă ale Diviziei 10 Tancuri)

200. CDL, nr. 33, pp. 217–232 (Raport despre acțiunile de luptă ale Diviziei 37 Tancuri)

201. ȚAMO, f. 229, op. 157, d. 7/1, p. 255

202. ȚAMO, f. 229, op. 157, d. 7/1, p. 288

203. NARA, T 313, R 15, f. 346

204. NARA, T 314, R 1138, f. 922

205. NARA, T 313, R 15, f. 371

206. ȚAMO, f. 38, op. 11353, d. 865, p. 247

207. BA-MA, RH-24-48/198, s. 21–25 (Raportul Direcției poliției militare atașate de Corpului 48 Tancuri din 1.7.41)

208. ȚAMO, f. 38, op. 11353, d. 865, pp. 226, 233, 277–279

209. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, pp. 101–107 (Raport despre acțiunile de luptă ale Corpului 8 Mecanizat)

210. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, pp. 108–111 (Jurnalul acțiunilor de luptă ale Diviziei 12 Tancuri)

211. N.K. Popel, În vremuri grele, Editura ACT, 2001

212. CDL, nr. 36, p. 13

213. CDL, nr. 36, p. 186

214. ȚAMO, f. 3029, op. 1, d. 8, pp. 2–11 (și pe verso) Jurnalul acțiunilor de luptă ale Diviziei 34 Tancuri

215. ȚAMO, f. 229, op. 157, d. 7/1, pp. 59–63 (Raportul despre acțiunile de luptă ale Diviziei 34 Tancuri din 2.8.41)

216. CDL, nr. 36, p. 24

217. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, p. 186

218. CDL, nr. 36, p. 30

219. N.S. Hrușciov, Timpul. Oamenii. Puterea, IIK „Știrile Moscovei“, 1999

220. CDL, nr. 36, p. 37–38

221. CDL, nr. 36, p. 43

222. CDL, nr. 36, p. 44

223. CDL, nr. 36, p. 45

224. CDL, nr. 36, p. 51

225. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 14, pp. 15, 16 (Raportul despre acțiunile de luptă ale Diviziei 228 Pușcași)

226. CDL, nr. 33, p. 237

227. ȚAMO, f. 229, op. 157, d. 7/1, p. 270

228. ȚAMO, f. 229, op. 157, d. 7/1, p. 273

229. ȚAMO, f. 229, op. 157, d. 7/1, pp. 129–130

230. NARA T 313, R.15, f.f. 137–147 (Jurnalul Serviciului sedentar al Grupului 1 Tancuri)

231. NARA, T 314, R 1133, f. 1398

232. BA-MA, RH24-3/50

233. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 6, p. 28

234. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 6, p. 31

235. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 6, pp. 124, 125

236. ȚAMO, f. 1230, op. 1, d. 1, p. 37

237. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 14, pp. 21–22 (Raportul despre acțiunile de luptă ale Diviziei 19 Tancuri)

238. BA-MA, RH 24 – 3/43 (Jurnalul acțiunilor de luptă ale Corpului 3 Tancuri al Wehrmachtului)

239. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 14, pp. 5–14 (Raportul despre acțiunile de luptă ale Diviziei 41 Tancuri)

240. M. Timin, „Lovitura de răspuns. Acțiunile aviației sovietice de bombardament pe 22 iunie 1941“, revista Aviapark, nr. 2, 2010

241. CDL, nr. 36, p. 53

242. NARA, T 313, R 15, f.125

243. NARA, T T 314, R 183, f. 90

244. ȚAMO, f. 131, op. 12951, d. 36, pp. 31–32

245. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 10, p. 4

246. NARA, T 314, R 183, ff. 88, 90

247. NARA, T 314, R 183, f. 138

248. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 11, p. 13

249. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 14, p. 27

250. K. Rokossovski, Datoria de soldat, Voenizdat, 1997

251. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 14, p. 24

252. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 11, l. pp. 7, 8

253. NARA, T 314, R 183, ff. 86, 106

254. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 21, p. 451

255. NARA, T 314, R 183, f. 104

256. NARA, T 314, R 183, f. 114

257. NARA, T 314, R 183, f 138

258. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, pp. 168–170 (Raportul despre acțiunile de luptă ale regimentului de tancuri al Diviziei 131 Motorizate)

259. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 10, p. 5

260. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 14, pp. 1, 2 (Raportul despre acțiunile de luptă ale regimentului de motocicliști al Corpului 131 Mecanizat)

261. NARA, T314, R 183, f. 171

262. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 6, p. 128

263. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 14, pp. 5–8 (Raportul despre acțiunile de luptă ale Diviziei 41 Tancuri)

264. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 11, l. 17

265. NARA, T 314, R 183, f. 105

266. ȚAMO, f. 229, op. 157, d. 20, p. 3

267. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 10, p. 11

268. ȚAMO, f. 38, op. 11363, d. 6, p. 214

269. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 6, p. 1

270. CDL, nr. 33, pp. 233–248 (Raport despre acțiunile de luptă ale Diviziei 43 Tancuri)

271. ȚAMO, f. 38, op. 11363, d. 865, p. 256

272. CDL, nr. 33, p. 159

273. ȚAMO, f. 229, op. 157, d. 7/2 pp. 425–428 (citat după http://mechcorps.rkka.ru/files/spravochnik/docs/d_gabtu_003.html)

274. CDL, nr. 36, p. 43

275. Istoria Marelui Război pentru Apărarea Patriei, în 6 volume, sub redacția lui Pospelov, vol. 2, p. 32, Voenizdat, 1961

276. NARA, T 314, R 183, f. 313

277. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 6, p. 89

278. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 19, p. 15

279. ȚAMO, f. 3029, op. 1, d. 46, p. 18

280. CDL, nr. 36, p. 54

281. CDL, nr. 36, p. 38

282. Declasificat. Pierderile forțelor armate ale URSS, Voenizdat, 1993, p. 368

283. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, p. 89

284. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, p. 122

285. ȚAMO, f. 3029, op. 1, d. 46, pp. 3, 36

286. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, p. 167

287. CDL, nr. 33, p. 185

288. CDL, nr. 33, p. 184

289. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, p. 153

290. ȚAMO, f. 229, op. 157, d. 7/1, p. 144

291. CDl, nr. 36, p. 269

292. CDL, nr. 33, p. 205

293. CDL, nr. 33, p. 211

294. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, p. 7

295. ȚAMO, f. 38, op. 11353, d. 3, p. 5

296. ȚAMO, f. 229, op. 157, d. 3, p. 149

297. ȚAMO, f. 1230, op. 1, d. 4, p. 79

298. NARA, T 313, R 15, f. 498

299. NARA, T 313, R 15, ff. 114, 127

300. NARA, T 313, R 15, ff. 101, 104, 114, 122, 125, 127

301. NARA, T 313, R 15, f. 492

302. NARA, T 313, R 15, f 385

303. NARA, T 313, R 15, f 496

304. NARA, T 313, R 15, f 442

305. Rapoartele pe 10 zile despre pierderile trupelor terestre, pe http://ww2stats.com./cas_ger_okh_dec41.html

306. Textul raportului comisiei lui Malenkov pe http://www.battlegield.ru/report-to-stalin-11-04-1944.html

307. Declasificat…, pp. 226–227

308. V. Boiarski, Partizanii și armata. Istoria ocaziilor ratate, Minsk, Harvest, 2001

309. Declasificat…, pp. 203, 371

310. BA-MA, RH 24-48/198, s. 20, 34, 35

311. F. Bock, Eu am stat la poarta Moscovei. Jurnale de război din anii 1941–1945, Iauza, Eksmo, 2006

312. ȚAMO, f. 208, op. 2511, d. 206, p. 8

313. A. Isaev, Necunoscutul an 1941. Oprirea războiului-fulger, Eksmo, 2010

314. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 45, p. 559

315. În ajun. Districtul Militar Special de Vest – Documente și materiale, Minsk: NARB, 2007, p. 12

316. ȚAMO, f. 208, op. 2526, d. 27-A, pp. 423–432

317. I. Boiko, „Spatele Frontului Vest în primele zile ale Războiului pentru Apărarea Patriei“, RMI, nr. 8/1966

318. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 22, p. 325

319. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, cartea 2, pp. 456–469

320. K. Reinhardt, Cotitura de lângă Moscova. Falimentul strategiei hitleriste în iarna anilor 41/42, Voenizdat, 1980

321. ȚAMO, f. 38, op. 11353, d. 5, pp. 110, 132

322. ȚAMO, f. 38, op. 11353, d. 909, pp. 33–35, 103

323. ȚAMO, f. 221, op. 1351, d. 64, p. 26 (document pe www.podvignaroda.ru)

324. ȚAMO, f. 221, op. 1351, d. 64, p. 18 (document pe www.podvignaroda.ru)

325. ȚAMO, f. 221, op. 1351, d. 42, p. 1 (document pe www.podvignaroda.ru)

326. ȚAMO, f. 3025, op. 1, d. 3, p. 14

327. ȚAMO, f. 221, op. 1374, d. 33, p. 1

328. ȚAMO, f. 221, op. 1351, d. 2, p. 13 (document pe www.podvignaroda.ru)

329. ȚAMO, f. 221, op. 1351, d. 42, p. 2 (document pe www.podvignaroda.ru)

330. ȚAMO, f. 344, op. 5564, d. 1, p. 47 (citat după RMI, nr. 5/1989, p. 51)

331. ȚAMO, f. 221, op. 7833, d. 3, pp. 17–21 (citat după CDL, nr. 34, pp. 22–25)

332. ȚAMO, f. 619, op. 266019, d. 11, pp. 14–15 (citat după CDL, nr. 33, pp. 23–24)

333. ȚAMO, f. 3447, op. 1, d. 29, p. 1

334. ȚAMO, f. 3025, op. 1, d. 5, p. 1

335. ȚAMO, f. 3021, op. 1, d. 3, p. 1

336. ȚAMO, f. 3021, op. 1, d. 4, p. 3

337. ȚAMO, f. 3025, op. 1, d. 3, pp. 3, 7

338. ȚAMO, f. 3025, op. 1, d. 3, p. 6

339. ȚAMO, f. 221, op. 1374, d. 11, pp. 1–3

340. NARA, T 313, R 224, f. 100

341. NARA, T 313, R 224, f. 153

342. H. Hoth, Operațiuni cu tancuri, Voenizdat, 1961, Anexa 2

343. NARA, T 314, R 1470, f. 962

344. NARA, T 314, R 1470, ff. 67–85 (Jurnalul acțiunilor de luptă ale Corpului 57 Tancuri al Wehrmachtului)

345. CDL, nr. 34, pp. 30, 31

346. CDL, nr. 34, p. 34

347. CDL, nr. 34, pp. 37, 38

348. S. Jegelevicius, „Cu privire la chestiunea participării Diviziei 5 Tancuri la luptele de pe 22 iunie 1941“ (pe http://www.solonin.org/other_s-egelyavichyius-i-m-solonin)

349. ȚAMO, f. 221, op. 1374, d. 5, p. 1

350. ȚAMO, f. 221, op. 1374, d. 11, p. 5

351. ȚAMO, f. 208, op. 2589, d. 26, pl. 12

352. NARA, T 153, R 407, f. 853

353. NARA, T 313, R 225, ff. 52–96 (Jurnalul acțiunilor de luptă ale Grupului 3 Tancuri al Wehrmachtului)

354. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 241, p. 95

355. CDL, nr. 34, p. 45

356. CDL, nr. 34, p. 38

357. ȚAMO, f. 3005, op. 1, d. 20, pp. 1, 2

358. ȚAMO, f. 3005, op. 1, d. 18

359. ȚAMO, f. 3005, op. 1, d. 35

360. ȚAMO, f. 3005, op. 1, d. 41

361. ȚAMO, f. 3005, op. 1, d. 4, pp. 6–17

362. ȚAMO, f. 3005, op. 1, d. 4, p. 44

363. ȚAMO, f. 20045, op. 1, d. 3, pp. 19–21

364. ȚAMO, f. 3005, op. 1, d. 4, p. 45

365. NARA, T 315, R 407, ff. 843, 848 (Rapoartele unităților Diviziei 7 Tancuri a Wehrmachtului)

366. NARA, T 313, R 407, f. 862

367. Hasso von Manteuffel, Die 7. Panzer-Division im Zwieten Weltkrieg

368. ȚAMO, f. 221, op. 1351, d. 201, p. 5

369. NARA, T 315, R 407, f. 862

370. NARA, T 315, R 407, ff. 863–877

371. ȚAMO, f. 3005, op. 1, d. 4, p. 47

372. CDL, nr. 34, p. 107

373. S. Ivanov, Statul major al armatei, statul major al frontului, Voenizdat, 1990, p. 49

374. CDL, nr. 35, p. 170

375. CDL, nr. 34, p. 65

376. CDL, nr. 34, p. 68

377. ȚAMO, f. 48, 3408, d. 47, p. 139

378. L. Sandalov, Acțiunile de luptă ale trupelor Armatei IV în perioada inițială a Marelui Război pentru Apărarea Patriei, 1961

379. L. Lopuhovski, „În primele zile ale războiului“, în culegerea Marea catastrofă a Patriei – 3, Iauza-EKSMO, 2008

380. BA-MA, RH 20-4/192, s. 8–18 (Raportul Diviziei 45 Infanterie a Wehrmachtului)

381. ȚAMO, f. 208, op. 2511, d. 206, p. 20

382. V. Zveaghințev, Războiul pe balanța lui Themis, TERRA, 2006

383. V. Abaturov ș. a., Pe pământul Belarusului: ajunul și începutul războiului, Kucikovo pole, 2006, p. 526

384. „Primele zile de război în documente“, Revista de istorie militară, nr.6/1989

385. NARA, T 3 panzerdivision, KTB, ff. 44–69

386. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, pp. 317–318 (Raportul despre acțiunile de luptă ale Corpului 14 Mecanizat)

387. CDL, nr. 35, p. 145

388. ȚAMO, f. 208, op. 2511, d. 184, pp. 1–3

389. CDL, nr. 35, p. 147

390. Rostislav Aliev, Asaltul cetății Brest, Iauza, EKSMO, 2010

391. BA-MA, RH 27-3/179

392. CDL, nr. 35, p. 150

393. CDL, nr. 35, p. 149

394. ȚAMO, f. 20060, op. 1, d. 2, p. 24

395. ȚAMO, f. 20060, op. 1, d. 2, p. 16

396. ȚAMO, f. 229, op. 161, d. 58, pe site-ul Eroismul Poporului, documentul nr. 60242967

397. ȚAMO, f. 208, op. 2526, d. 27, pp. 214–219

398. Jurnalul acțiunilor de luptă al Corpului 47 Tancuri este citat după Necunoscutul an 1941. Oprirea războiului-fulger, EKSMO, 2010

399. CDL, nr. 35, pp. 190, 191

400. NARA, T 314, R 1097, f. 71 este citat după A. Isaev, op. cit.

401. ȚAMO, f. 208, op. 2526, d. 27, pp. 148–152

402. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 47, p. 58

403. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, p. 318–320 (Raportul despre acțiunile de luptă al Corpului 17 Mecanizat)

404. ȚAMO, f. 208, op. 2526, d. 27, pp. 61, 61, 62

405. NARA, T 314, R 715, f.f. 27–126 (Jurnalul acțiunilor de luptă al Corpului 24 Tancuri al Wehrmachtului)

406. ȚAMO, f. 208, op. 2511, d. 206, p. 44

407. ȚAMO, f. 208, op. 2511, d. 206, p. 22

408. ȚAMO, f. 38, op. 11353, d. 5, pp. 51–54 (Raportul comandantului Diviziei 7 Tancuri)

409. NARA, T 314, R 348, ff. 1042–1051 (Procesul-verbal al interogatoriului generalului Potaturcev)

410. BA-MA, RH 20-9/26, pp. 1–8 (Comunicatele operative ale Armatei IX a Wehrmachtului)

411. BA-MA, RH 24-20/8, pp. 12–21 (JAL al C 20 AK)

412. BA-MA, RH 20-8/44a (Comunicatele operative ale C 8 A)

413. ȚAMO, f. 38, op. 11353, d. 5, pp. 138–139, d. 909, p. 103

414. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, pp. 286–291 (Raportul comandantului Corpului 11 Mecanizat)

415. Pe site-ul „Rubon“ (http://edu.grsu.by/rubon), în traducerea lui D. Liutik

416. ȚAMO, f. 208, op. 2511, d. 206, p. 21

417. CDL Nr. 35, p. 166

418. ȚAMO, f. 208, op. 2511, d. 206, p. 23

419. CDL, nr. 35, p. 25

420. CDL, nr. 35, p. 31

421. CDL, nr. 35, p. 26

422. CDL, nr. 35, p. 37

423. NARA, T 313, R 224, f. 165

424. CDL, nr. 35, p. 118

425. BA-MA, RL 8/47, pp. 3–11

426. ȚAMO, f. 208, op. 2511, d. 90, pp. 8–11

427. BA-MA, RH 24-20/15, p. 10

428. BA-MA, Rh 24-20/18, pp. 6–12

429. CDL, nr. 35, p. 51

430. ȚAMO, f. 208, op. 2511, d. 29, p. 67

431. NARA, T 313, R244, f. 670

432. F. Sverdlov, Generali sovietici în prizonierat, 1999, p. 112

433. CDL, nr. 35, p. 44

434. NARA, T 313, R 227, f. 110

435. RIM, nr. 3/1996 (Planul de acoperire a DMS de Vest)

436. ȚAMO, f. 208, op. 2511, d. 206, pp. 5–7

437. CDL, nr. 35, p. 39

438. CDL, nr. 35, p. 171

439. NARA, T 314, R 1470, ff. 89–115 (Continuarea JAL al Corpului 57 Tancuri al Wehrmachtului)

440. Documentele statului major al Corpului 21 Pușcași pe http://reibert.info/

441. CDL, nr. 35, p. 87

442. ȚAMO, f. 208, op. 2511, d. 184, pp. 33–34

443. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 47, p. 88

444. ȚAMO, f. 208, op. 2511, d. 29, pp. 51–53

445. Trupele de apărare antiaeriană ale țării, colectiv de autori, Editura Militară, 1968

446. ȚAMO, f. 208, op. 2589, d. 47, p. 12

447. CDL, nr. 35, p. 42

448. V. Mihailov, „Așa s-a întâmplat. Istoria distrugerii Minskului în amintirile martorilor oculari“, ziarul Bielorusia Sovietică, 28 iunie 2003

449. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 47, p. 90

450. ȚAMO, f. 208, op. 2511, d. 206, pp. 43, 44, 46

451. ȚAMO, f. 807, op. 1, d. 5, p. 3 (citat după A. Isaev, op. cit.)

452. ȚAMO, f. 208, op. 2526, d. 27, p. 44

453. ȚAMO, f. 208, op. 2589, d. 26, p. 21

454. ȚAMO, f. 208, op. 2589, d. 26, p. 24

455. NARA, T 315, R 407, ff. 895–1014 (Comunicatele de luptă ale unităților Diviziei 7 Tancuri a Wehrmachtului)

456. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 45, p. 559

457. CDL, nr. 35, p. 11

458. ȚAMO, f. 208, op. 2526, d. 27, p. 66

459. ȚAMO, f. 208, op. 2526, d. 27, p. 29

460. CDL, nr. 35, p. 173

461. CDL, nr. 31, pp. 11–15 (Jurnalul acțiunilor de luptă al Corpului 2 Tancuri)

462. CDL, nr. 35, pp. 187–189 (CL nr. 1 a Corpului 44 Pușcași)

463. ȚAMO, f. 924, op. 1, d. 11, pp. 3–6 (Jurnalul acțiunilor de luptă al Corpului 44 Pușcași)

464. ȚAMO, f. 208, op. 2526, d. 28, pp. 47–48 (Raportul șefului SPP a Corpului 2 Pușcași)

467. ȚAMO, f. 208, op. 2526, d. 27, pp. 107, 190

468. ȚAMO, f. 208, op. 2526, d. 28, pp. 260–265

469. ȚAMO, f. 208, op. 2511, d. 206, p. 51

470. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 22, pp. 502, 503, 504

471. ȚAMO, f. 500, op. 12462, d. 606, pp. 58, 72

472. ȚAMO, f. 500, op. 12462, d. 606, p. 75

473. ȚAMO, f. 500, op. 12462, d. 606, p. 84

474. ȚAMO, f. 500, op. 12462, d. 625, pp. 6, 27, 31, 45, 140

475. ȚAMO, f. 500, op. 12462, d. 625, p. 109

476. F. Bock, Eu am stat la poarta Moscovei, p. 74

477. ȚAMO, f. 500, op. 12462, d. 603, p. 13

478. ȚAMO, f. 208, op. 2511, d. 206, p. 67

479. ȚAMO, f. 38, op. 11353, d. 5, p. 141

480. CDL, nr. 35, p. 161

481. Declasificat…, p. 368

482. BA-MA, RH 20-9/26, p. 37

483. NARA, T 313, R 225, f. 138

484. ȚAMO, f. 500, op. 12462, d. 625, p. 99

485. H. Hoth, op. cit., p. 108

486. NARA, T 313, R 225, f. 138

487. CDL, nr. 31, p. 16

488. V. Martov, „Cronici bieloruse. Anul 1941“ (http://www.idiot.vitebsk.net/i41/mart41_1.htm)

489. ȚAMO, f. 208, op. 2526, d. 28, pp. 373–374

490. BA-MA, RH 24-17/171

491. BA-MA, RH 21-3/437

492. BA-MA, RH 39/539

493. BA-MA, RH 24-48/198

494. BA-MA, RL 8/37

495. W. Kubek, În avangarda loviturilor cu tancurile. Jurnal de pe front, Iauza-Press, 2010

496. Revista de istorie militară, nr. 3/1992, pp. 2–25

497. ȚAMO, f. 913, op. 11309, d. 70, pp. 160–165, citat după Arhiva de istorie militară, nr. 6/2001

498. ȚA FSB RF, citat după Puterea și intelectualitatea de creație. Documente, Fundația Internațională Democrația, 1999

499. NKVD și MAI ale URSS în lupta cu banditismul…, culegere de documente, coordonatori Vladimirțev, Kokurin, Redacția comună a MAI al Rusiei, 2008, p. 540

500. Declasificat…, p. 319

501. Golovin N.N., Eforturile Rusiei în Războiul Mondial, Paris, 1939, http://militera.lib.ru/research/golovnin_nn.index.html

Table of Contents

Epilog
Surse